XLII
B
37

ALEXANDRI AB ALEXANDRO, IVRISPERITI NEAPOLITANI,

Genialium dierum libri ſex, varia ac recondita eruditione referti:

Nunc poſtremùm infinitis mēdis quibus antea ſquallebat liber pulcherrimus, quanta fieri potuit diligentia perpurgati atque in priſtinum nitorem reſtituti.

Hac Editione Acceſſerunt in eundem Alexandrum Animaduerſiones per Nicolaum Mercerium Rhotomagenſem.

PARISIIS,
Apud Michaëlem Sonnium, via Iacobæa ſub Scuto Baſilienſi.

M. D. LXXXVI.

I. T.
Lectori S.

QVantum præſtiterimus in hoc opere emandando, tacentibus nobis poterat liber declarare, neque orationem meam deſiderabat quod per ſe leuiter inſpicienti clarum atque illuſtre eſt. Non patitur tamen conſuetudo communis omnium qui in libris emendandis operam aliquam nauarunt, ne quantum hic effectum ſit, reficere. Ergo ſic habeto, non plus ſtercoris è ſtabilis Augiæ, quàm ea hoc libro maculas ſublatas fuiſſe: idque vnius peruetuſti exemplaris ope, è quo ſæpe integros verſus deſcripſimus qui flagitioſa librariorum negligentia prætermiſsi fuerant. Locos autem innumerabiles reſtituimus, verámque orthographiam, quæ in propriis maximè nominibus deerat, repoſuimus: vt iam liber omni doctrina refertiſsimus, qui antea tanquam cæno oblitus ac deformatus, humilis & ſupplex iacebat, nunc beneficio noſtro poſsit excelſus incedere, pérque manus atque ora gentium fidenter peruagari. Vale, ac fruere.

IVRIS VTRIVSQVE PRV-DENTISSIMO SENATVS PA-riſienſis primo Præſidi D. Petro Lyſeto, Ioannes Ferrerius Pedemontanus

S. D. P.

QVOD vos in iſto honoris ac dignita-tis faſtigio poſiti, tanquam iuris quidã Coriphæi ac vertices, prouinciæ præſtatis: vt eam prauis moribus extirpatis, quam optimis legibus formetis, Præſes idem maxime, atque æquiſſime: id nos pro mediocritate noſtra in re literaria iam multos annos ſi non vt dignũ eſt, præſtamus, ſedulò conamur certi, nempe vt ex optimis quibúſque autoribus, dum ad præla reuocantur, in mille exemplaria transfundendi, mẽdis repurgatis, illos ad germanæ ac natiuæ lectionis integritatẽ reformemus: quod vt ne pluribus documẽtis probare nitamur, quæ apud nõ paucos Bibliopolas teſtatiſſima ſunt paucis ab hinc mẽſibus cũ Alexãdri ab Alexãdro iuriſperiti Neapolitani cõmẽtarij, quos Geniales dies inſcripſit (ab eo puto, quòd genialib⁹ diebus, quibus, à feriis feriæ ſunt, ea quæ in his tractat, maximè conueniãt) redimprimendi eſſent, ego ab Ioanne Roigny, viro in excudẽdis optimis autoribus perdiligẽti, rogatus vt recognoſcerẽ, multa in his pudẽda errata, facilè pro noſtra inde feſſa librorũ lectione ſuſtuli, magnã vt

opinor, ab his gratiã initurus, qui id ocij quod ſubinde inter moleſta negocia contingit, non ocioſe tranſigere ſolẽt. Quã ego gratiã hi tibi omnẽ acceptã referãt velim, ampliſsime vir, paruã quidem illã fortaſſe, ſed quã nouo aliquo ingenioli mei fœtu propediẽ auctiorẽ facere Deo bene iuuãte confido, vt apud te nuper vltrò me facturũ recepi. Nam qua me benignitate ac facilitate (vt es hominũ humaniſsimus) cum adoleſcẽtulis meis admiſiſti, dũ querelã noſtrã ad te de hiſce calamitatibus quibus maximè premimur, ſupplices deferremus, puto nihil eſſe in nobis debere, quod non tibi poſthac in perpetuũ debeamus. Nã quum tot pragmaticorum iam ad faſtidium vſque exerciti cautionibus, nuſquam finẽ inuenerimus, tu vnus tandem, vt iuris & æqui idem peritiſsimus & ſeruantiſsimus viam nobis pro tua bonitate aperuiſti, qua ſemel ius noſtrum obtinere poſsimus, nempe vt tu, ſi cauſæ noſtræ merita ſemel à prudẽte aliquo & optimi iuris gnaro planè ſis edoctus, & cauſa noſtra apud ampliſsimum ordinẽ iſtum vertatur, æquiſsimam ſentẽtiam pro iure & æquo pronũcies. Id quod ſi fit, in tuto nauigamus. Nec enim nos hic aliud, quam iure ac moribus iudicari poſtulamus: tãtum, ne aperta calumnia, vel extortis neſcio quibus fauoribus, ne dicam vi & rapina ſpoliemur. Pupillorũ ac viduarũ cauſas Deus iudicibus ſemper voluit eſſe commendatiſsimas. Iam verò quorum pupillorũ cauſam tuemur? Adoleſcentulorum certè nobiliſsimorum, quique nõ alio in patriam hanc ſunt animo, & florẽtiſsimũ Galliæ regnum, quàm eorum auunculus, nempe vt pro eo animã profundere non dubitent. Ac merẽtur (ni prorſus fallor) multis quidem nominibus, vt ſi aliunde eis proſpectũ nõ eſſet, vel publicè, vel certè regia munificẽtia alerẽtur. Sic enim Franciæ amorem, non ſecus ac maiores ipſorũ vnde

genus traxere induerunt, vt ab omnibus bonis & hic & alibi in rebus ſuis æquiſſimis meritò iuuari promereantur. Sed quid diutius hîc immoror. Ignoſce quæſo, vir amplißime iuſtißimo dolori meo, & quam perſonam ſuſtineam, expende, nempe pupillorum horum iam pædagogi tãtum, ſed auunculi & penè parentis dixerim. Nec enim eos aut prodere aut deſerere certũ eſt, erga quos multis iã annis paternũ quendã afectum indui. Præterquam quod etiã ſi nulla tali neceßitudine mihi coniũcti eſſent, debebã tamẽ ego eis hic non deeſſe, cui res & cauſa hæc omnis eſt notißima. Non enim minus in culpa eſt magnorũ virorum iudicio, qui in ſontes iniuſtè opprimi patitur, cùm tueri poßit, quam qui iniuriam vltro affert. Quanquam non ego minus hic periclitor, quam mei, vt qui nõ modò fortunas meas penè omnes in horum tuitionem impẽderim, ſed etiã ære alieno grrauißimo eorũ cauſa me obſtrixerim. Sed hæc iam miſſa facio, in tua æquitate iudex æquißime totus acquieſcens. Ad Alexandrum redeo, quẽ tibi eo chariorẽ fore ſpero, quod ſimilis profeßionis homo adte tanquã hoſpes, iuriſperitus ad iuriſperitißimum, adde & ſeruãtißimũ, venit: qui te colloquiis ſuis tam variis támque eruditis domi à ſeriis feriatũ vel ſerio oblectare poßit. Animi enim quàm corporis oblectamẽta potiora ſemper exiſtũt, et ea maximè ſemper audire iuuat, quæ & rara ſunt, & auditu iucundißima, quibus totus hic noſter ſcatet, vt nulla pagina ſit nõ admirationis plena. Accipe igitur Præſes amplißime, hoc quicquid eſt munuſculi noſtri, qua ſoles frõte cætera, dum nouas tibi ſtrenas ex hortulo noſtri ingenij concinnamus, & cauſæ noſtræ, quod æquum & bonum patietur, fauorem tuũ accommoda. Vale, pupillorum dulce decus & præſidium.

QVAE DE AVTORIS VITA ex hiſce commentariis colligere licuit.

DE Alexãdro hoc, nihil à recẽtioribus
βιογράφοις ſcriptum cõperitur, cùm ta-
men eorum tempore vixerit, quorũ
vitæ à diuerſis conſcriptæ ſunt: ni-
mirũ Frã. Philelphi, Geor. Trapezuntij, Ioan.
Platinæ, Iouiani Põtani, Theodori Gazæ, Ni-
co. Perotti, Do. Calderini, Hermolai Barbari,
Pauli. Corteſij, Raphaelis Volaterrani, quos
partim Romæ prælegẽtes audiuit, partim of-
ficio ſibi deuinxit partim etiam quæſtionibus
propoſitis (vt fieri ſolet inter doctos) exercuit.
Philelphum iuuenis ſenem obſeruauit, illũque
Romæ M.P. Ciceronis Tuſculanas quæſtiones
ſummo artificio prælegentẽ audiuit. Nicolaum
Perottum & Do. Calderinum ſcribit ſua ætate
Martialis apophoreta magna æmulatione Ro-
mæ in ſcholis eodẽ tẽpore prælegiſſe. Profeſſi-
one fuit iuriſconſultus, in qua eo vſque progreſ-
ſus eſt, vt & in agro Neapolitano, & Romæ
cauſas ſæpe defẽderit: vbi & ędes oſtẽtis vmbra-
rúmque illuſionibus infames ſe aliquãdo inco-
luiſſe ſcribit, ac in agro Vaticano prædiolũ ha-
buiſſe. Tandẽ vbi in iudiciis gratia & corruptio-
nib' omnia tranſigi videret, patroníſque contra
vim potentiorũ nihil amplius præſidij eſſe: reli-
cto foro, & cauſarum actionibus, in mitiorib'
ſtudiis ætatem conſumpſit: ſatius eſſe ducẽs, vt
ipſe de ſe inquit, modico ciuilíque cultu con-
tentum viuere, quàm bona animi turpi quæ-
ſtu peſſimo exemplo fœdare.

AD ILLVSTREM ANDREAM AQVÆVIAM,

Ducem Adriæ, virum eloquentiſs. Alexandri ab Alexandro, iuriſperiti Neapolitani, in ſuos Geniales dies præfatio.

GENIALES meos, & à ſeueris ſtudiis lucubratiunculas, ſucciſiuis temporibus excogitatás, an dicaré tibi Dux inclyte, diu ancipité cogitatione & dubia mente in vtranque partem diſtractus ſum. Cùm enim ætate noſtra te ingenio& facundia propè ſingulari videamus, quid dignum eruditione tua, aut ſatis exploratũ probatúmque, homo ego tumultuarius, in litibus& foro verſatus, apud te afferre poſſem, hæſitabã: Nũquit ex agro ieiuno & exilio, poma Alcinoo (vt aiunt) aut Floræ ſerta dare tentarem, vt quod Phormioni Hannibal, id tu mihi aliquando obiectares? Rurſus cõmentatiũculas meas, qualeſcunque forẽt, cuius patrocinio tutò committerem potius quàm tuo, habebam neminẽ. Solus tu mihi occurrebas, cuius ingenii præſtantem vim, & dicenti facundiã noſcitabamus: cuiuſq;

præter familiæ genus inclytum prætérque auitã gloriam, fortunæque & animi dotes, etiã acre iudicium examuſſim de ſtudiis bonarũ artium & omni antiquitate, ſæpenumero factum audieramus. Accipias ergo opuſculũ & iocos meos, quibus quãdo à foro & negociis ociũ & quies erat quandoque ab incurſu calamitatum, & ſæuiẽtis fortunæ procellis reſpirare potuimus, cũ amicis interdũ ludere ſolebamus: quibúſque mores & exempla omnis vetuſtatis, veterumque illa inſtitutio auorum tam circa honores & magiſtratus, ſenatuſque conſulta, rémque bellicã & militarẽ, quàm circa quæ ſacra, cæremonias, cultuſq, deorum: quãtumque à noſtra religione, qua rectè imbuti ſumus, quæque nobis ſanctiſſima & prouidentiſſima conſtituta eſt, illa diſcrepent, liquidò tibi innoteſcere poſſit: opus ſanè operoſum: non quò iudicium cenſuramque tuã, quæ penſiculata nimis & acris eſt, quã nos ſubire formidamus experiar: ſed quo patrociniũ mihi aduerſus cauillantes, ſi qui fortaſſe ſunt, paratum inueniam. Siquidem hęc aliquibus non probari, & fortaſſe nõ nimis docta aut exculta viſum iri, haud dubito. Id tamẽ qualecunque ſit, tu boni ęquíque cõſules. Nam & ſi tuo graui & firmo iudicio dignũ opus nõ ſit, rudibus ſaltem ad capiendum maioris operis incrementum, & quandam vetuſtatis imaginem, vitandúmque inquirẽdi laborem, cũ omnia ex pluribus ſtudiis collecta, cõplecti memoria non ſit, fortaſſe proderit. Legentes tantũ quæſo meminerint, homini in foro verſato, & tumultuariis iudiciis ferè peſsũdato, qui nec curis,

nec negocio vacat,animo etiam tam variis actio nibus occupato & impedito,quæ maximè a quiete doctrinam auocant: vt quid dignum auribus, diligentérque exploratum,aut ſatis grauiter pen ſitatum,in medium adferre poſſit,non facilè dari. Adde quòd antiquitatis omnis ratio cognitióque, & ſi quod eſt vetuſtatis exemplar apud autores multiuagos,Græcos & Latinos,quos vndique conquiſitos, quoad facere potui,euoluimus ſparſim & intercisè detruſa nec in promptu expoſita ſunt. Adde cauſarum & negociorum,priuatum publicarúmque rerum ſolicitam curam quæ ſapientis quoque animum in diuerſum trahit. Sed qualecunque hoc munuſculum futurũ ſit, id à te peto, vt meum erga te ſincerum animum, fidémque, & ſedulum in omni fortuna obſequium, ſaltem teſtari videatur: quod ita acceptum iri à te,etiam atque etiam poſtulo. Vale.

LIBRI PRIMI GENIALIUM DIERUM CAPITA.

Caput 1.

LOcus ex Tranquillo de teſtamento Cæſaris in natali Iouiani Pōtani inuicem diſcuſſus Pagina 1.

Caput 2.

Qui reges vel principes apud varias gentes cognomenta ex ſuo nomine poſteris reliquerint 3

Caput 3.

Quæ poteſtas, quantúmque ius aduerſus reliquos magiſtratus tribunis plebis Romæ fuerit 5

Caput 4.

Quid verbum, ſino cum negandi aduerbio apud iureconſultos deſignet, & quam vim habeat in edictis 7

Caput 5.

Ex quot militibus decuria, centuria, manipulus, vexillum, turma, cohors & legio, à Romanis ſcribi conſueuerint 7

Caput 6.

Ex quibus cauſis dictator apud Rom. olim, & quare fieri conſueuit 9

Caput 7.

Locus ex Terentij Phormione elucidatus, & vetus ſenatuſconſultum à Græcis ad Romanos deductum 10

Caput 8.

Spero te amaturum fore, vel amandm fore, veterum autoritatibus Latinè dici licere, contra opinionem quorundam grammaticorum 11

Caput 9.

Pleraque veterum Romanorum cognomēta, quibus de cauſis indita & denominata fuerint 12

Caput 10.

Quare partus ancillæ, cuius fructus legatus fuit, in fructu non ſit, cùm reliquorū animalium cōtrà fuerit 15

Caput 11.

Miracula de ſomniis apud nonnullos cognita & cōper-

ta,& quæ ipſe expertus fuit

Caput 12.

Quæ forma caſtrorum, qualiſque diſciplina olim fuit, & quot portæ in Romanis caſtris eſſe conſueuere. 17

Caput 13.

Quot cognominibus Fortuna dea apud Romanos cognominata,& quibus templis donata fuerit 19

Caput 14.

Quoties opima ſpolia,cæſis hoſtium ducibus,Romæ relata fuerint,& quoties Iani templum clauſum ſit 21.b

Caput 15.

Verbum liberorum & parentum in edictis prætorum quos comprehendat,& an ad omnes in infinitum extendatur. 23.b

Caput 16.

Quæ & quot curiæ Romæ fuerint, & verbum Curia ſine adiectione nominis,quam curiam deſignauit 23

Caput 17.

Quæ fuerint Romanarum tribuum nomina, & vnde dictæ denominatæque ſint, & quæ apud exteros celebrentur 24

Caput 18.

Hiſtoria de Scipione Aſiatico, & morte Æmyliani Scipionis,quæ incerto autore fuit 27.b

Caput 19.

Quanta & quàm varia iuriſconſultorum opinio fuit de ſuppellectili,& quæ ſupellectilis nomine comprehendantur 28.b

Caput 20.

In qua ætate milites à Romanis legi conſueuere, & quæ fuerit diſciplina militaris, quódve iuſiurandum 29 b

Caput 21.

Diſſenſio inter duos ludi profeſſores, ſuper verbo inuenio & reperio,cõtra obſeruationes grammatici cuiuſpiam 33.b

Caput 22.

Ex quibus victoriis olim C O S S.deinde ſequuti duces triumphare conſueuerint 34.b

Caput 23.

Diſceptatio Frãciſci Philelphi cum grammatico, an Ci-

cero aliquando ludum aperuerit 37.b

Caput 24.

In quo gradu cognationis apud pleraſque gentes matrimonia licuerint,& quàm diuerſi mores in contrahendis nuptiis fuerint 38.b

Caput 25.

Quid ſit artemon apud iureconſultos: & quod dicatur plumbum in ripa poſitum, de quo ambigitur apud multos 41.b

Caput 26.

Quod eſſet collegium fratrum Arualium Romæ inſtitutum,quíve Salij ſacerdotes, & quot ſocietatum genera fuerint 42 a

Caput 27.

Quot lictores apparitoréſque hababebat dictator, quot C O S S.aut prætores,quæſtoréſve, quíve ſecures habebant 44.a

Caput 28.

Quot regium diadema tam apud Romanos, quàm apud exteras nationes gentéſque fuerit, & quæ inſignia 46.b

Caput 29.

Quæ fuerint auſpicia quæ è pullis emiſſis è cauea captarentur,& quæ ſecundos euentus, quæve infortunia afferrent 48 b

Caput 30.

Pithagoras, Parmenides & Zeno philoſophi, tum Ennius & Neuius,Pacuuius,Accius poetæ, vnde originé duxere 49.b

LIBRI SECVNDI GENIALIVM dierum Capita.

Caput 1.

LOcus ex Propertio ab Accio Sincero Neapolitano in conuiuio familiari commodè emendatus 51.a

Caput 2.

Qui quæſtores Romæ,quótque fuerint,qualíſque poteſtas & munus erat,aut iuriſdictio 5,.a

Caput 3.

Quid reſponderit ſuper controuerſo iure teſtamenti,in quo fundus ſeu ædes filiæ legatæ fuerant 56.a

Caput 4.

Quæ deorum ędes extra vrbis pomœrium ſitæ fuerint, & ex his quæ in vrbem poſtea receptæ 56.b

Caput 5.

Quæ ſolennes cæremoniæ more Romano in ſpõſalibus olim & nuptiis eſſe conſueuere,& quæ apud exteros 57.b

Caput 6.

Immane exemplum Tulliæ ſupra corpus patris, ambulantis, & filij Eucratidis idem facinus admittentis 61.b

Caput 7.

Ttia errata interpretis epiſtolarum familiarium Ciceronis commodè explanantur. 62.a

Caput 8.

Quot Romæ põtifices,quódve officium,& quæ fuerint inſignia,quibuſque legibus maximus pontifex aſtrictus erat,& quid apud exteros 63.a

Caput 9.

Mira exempla à compluribus experta de vmbrarũ figuris,& falſis imaginibus, & quæ ipſe didicit atque expertus fuit 67.a

Caput 10.

Quæ ſint pedamenta apud iuriſconſultos, cuiúſve generis, & quid bupreſtis,& pityocampa 68.b

Caput 11.

Qui Romani duces ex oppidis & prouinciis vi ſubactis cognòmenta deſumpſere,& de Scipionum familia,& quid apud exteros 69.a

Caput 12.

Quid ſit triplex forum,de quo in Martiale ſit mẽtio.queve fora olim Romæ fuerint,quæ ve apud exteros præcipua 71.a

Caput 13.

Quæ mulctæ militares maiores, & quæ minores militibus & ob quæ delicta inferri ſolebant 72.b

Caput 14.

Quæ ſolennia in Herculis ſacro ad aram maximĩ ſeruabãtur,& quæ apud exteros, quæve aræ Herculis Ro

mæ fuerint 75.b

Caput 15.

Quo tempore primùm prætores creari cepere,& quodus,quæve illorum poteſtas fuerit 77.b

Caput. 16.

Locus ex Ciceronis oratione pro Milone,quando delicta non coſummata,ac ſi perfecta fuiſſent,puniri debeant 80.a

Caput 17.

Quòd Theophraſtus ſenſit quibuſdam viperarum morſibus tibicines mederi, probatum experimentum 80.b

Caput 18.

Qui vici, viæ,vel cliui præcipui Romæ fuerint, & vnde nomina originis ſumpſerint 82.a

Caput 19.

In quibus membris in homine inſit religio quædã, propter quam illa ſanctè coli debeant & obſeruari 83.b

Caput 20.

Quibus finibus,quàque menſura,iter, actus,aut via cõſtant, & quid pes,cubitus,palmus,iugum,dipletrum, ſtadiúmve ſit 88.b

Caput 21.

Miraculũ de homine, qui plus in mari quàm in terris degebat,maximáque equora velociſſimè tranabat 90.a

Caput 22.

In quibus deorum ſacrificiis victimas aut hoſtias antiquo more cædere non licebat 91.b

Caput 23.

Nunquid quod lege Falcidia cautum eſt de quarta bonorum hæredi debita, poſſit voluntate teſtatoris cõminui vel tolli 94.

Caput 24.

Loci ex Iuuenale parùm ab interpretibus diligenter habiti,contra nonnullorũ opinionem explanatur 94.b

Caput 25.

Variæ apud diuerſas gentes puerorum inſtitutiones ,& infantibus Romanis quæ documenta fuerint 96.a

Caput 26.

An inter auguria ſternutamenta ſint, & offenſiones pe-

dum,& quæ illorum prædictio fuerit 102.a

Caput 27.

Quæ poteſtas proconſulis foret, quíve erant proconſules,& an idem iuris quod conſules haberent 102.b

Caput 28.

Licere vti accuſatiuo caſu nonnunquam in verbis localibus contra regulas grammaticorum 105.a

Caput 29.

Equeſter ordo quãdo primũ cœptus fuit, quæque ipſius ordinis poteſtas & officium atque inſignia fuerint 105

Caput 30.

Quid ſit charta opiſthographa apud iureconſultos, de qua Vlpianus mentionem fecit, & quot chartarũ genera fuerint,& quid ciſiarius apud eundem Vlpianum 108.

Caput 31.

Solere magnos ſucceſſus ex infima fortuna, & futuras calamitates plerunque ſignis præmonſtrari 110.a

Caput 32.

Par exemplum Tarquinij Superbi & Traſybuli Mileſiorum tyranni,ac Sexti Tarquinij & Zopyti Aſſyrij 111.a

TERTII LIBRI GENIALIVM dierum Capita.

Caput 1.

QVid dicatur idem apud philoſophos,& quid, idem à iureconſultis,diſcuſſum cum Hermolao in conuiuio familiari 212.a

Caput 2.

Gentium diuerſarum mores in condendis humandíſque corporibus defunctorum, & qui Romanorum vſus fuerit 114.b

Caput 3.

Conſularia comitia per quos fiebant, quæve poteſtas conſulis,quantúmque ius & quæ dignitas foret 116.b

Caput 4.

Quæ ſint ſigillaria,verbum ſæpius repetitum apud Scæuolam iureconſultum,tertio de legatis 120.b

Caput 5.

Quæ delictorum pœnæ maiorum criminum apud diuer

ſas gentes moré,& legibus fuerint conſtitutæ, & quæ minorum 121.b

Caput 6.

Locus ex Ciceronis oratione pro milone explanatur, & quæ regię,quæque atria Romæ fuerint 121

Caput 7.

Quo apparatu, quibúſque cæremoniis apud veteres defuncta corpora igni tradebantur, qualiſque pompa ex equiarum foret 123.

Caput 8.

Miraculum Tritonum & Nereidum, quæ variis in locis tempeſtate noſtra comperta fuere 133.b

Caput 9.

Qui xyſtici, quíve thymelici apud iureconſultos dicti ſint,quódve officium,& quid nomina deſignarint.Itē qui intelligātur per aquæ aſperſores in ſacris certaminibus apud iureconſ.& quid pancratiaſtes & pancratium 134.b

Caput 10.

Locus ex Iuuenale de trulla quid deſignet, ex authoritate iuriſconſ.& aliorum teſtimonio explanatur 134.a

Caput 11.

Exempla frugalitatis priſcorum, & quàm parco victu contenti fuerint,& quando luxus vrbē inuaſerit 137.a

Caput 12.

Quæ ſint puræ & lectæ hoſtiæ in deorum ſacrificiis, & quæ victimæ quibus diis dicatæ fuerit 140.a

Caput 13.

Quæ origo cenſorū,quæve poteſtas, & ex quàm paruis initiis in quantum magnitudinis deuenerit 144.b

Caput 14.

Quid ſit apud iureconſul.cœnaculariam exercere, quid catadromus,quid cloaca,ſphæriſterium,& quid hypocauſta 147.a

Caput 15.

Solere futuras calamitates multò ante ſignis præmonſtrari, & miraculum quo vaſtitas regni Neapolitani prædicta fuit 148.a

Caput 16.

Qui duumuiri,triumuiri,quinqueuiri,ſeptemuiri, decēuiri

uiri,quindecimuiri,& centumuiri fuerint. 149.b

Caput 17.

Quoties contra ambitum illorum qui appetunt magiſtratus,pluribus legibus à Romanis obuiam itum ſit. 153.a

Caput 18.

Idus cuiuſque menſis apud veteres Romanorum maximè feſtas & feriatas fuiſſe,& quid apud exteros. 154.b

Caput 19.

Defenſio Vlpiani definientis inſtratũ quid eſſet, & quid differt pulſare à verberare, contra grammaticum illum falſo accuſantem, 156.a

Caput 20.

Quibus legibus Romano ciui data immunitas fuerit, ne vapularet:& quæ iura competant dominis in ſeruos, & patronis in libertos.. Item in exilium mittendi ratio apud diuerſos 157.b

Caput 21.

Qui ludi apud Romanos frequentes fuerint, qui apud exteros, quæve ſint nuces occellatæ apud Tranquillum. 161.a

Caput 22.

Quæ vota olim ſolennia fuere apud Romanos, & quæ apud exteros,quive vota concipere, & quomodo ſoliti ſint. 163 a

Caput 23.

Conſueuiſſe Romanos illorum bona quos maximis criminibus damnarant, publicare, & quæ porticus Romæ inſignes fuerint. 166.b

Caput 24.

Quàm multiplex annus apud diuerſas gentes fuerint, & qui annus Romanis,quódve principiũ anni ſit. 167.b

Caput 25.

Qui topiarij apud iureconſultos dicti ſint, & legato fundo inſtructo an veniant topiarij, & quæ ſeruorum ſpecies apud eoſdem. 170.a

Caput 26.

Trium ſummorum virorum ſomnia pares exitus habuiſſe, quíve ſomnia qualia viderant, vera fuiſſe experti ſunt. 170.b

Caput 27.

Qui rex ſacrificulus olim apud Romanos foret, quódve illi nomen,& quæ ſacra obiret. 172.a

Caput 28.

Thuſci vnde duxerint originem,quæve duodecim vrbes fuerint quarum conſilio bella gerebantur. 173 a

QVARTI LIBRI GENIALIVM dierum Capita.

Caput 1.

LOcus ex Martiale cum Ioanne Veneto diſcuſſus, dum caloris incommoda ſub vmbra fraxini propulſarent. 174.a

Caput 2.

Quæ apud Romanos fuerint militaria ſigna, quæ apud exteros,quóve pacto educi conſueuerint,& quid teſſera,quid vexillum ſit. 177.a

Caput 3.

Quæ fuerint Romanis comitia centuriata, quæ curiata, quæ tributa,& quæ calata. 181.a

Caput 4.

Quando primum ædilitas cœperit, & quot fuerint ædiles,& qui curules,& qui plebeij. 185.b

Caput 5.

Iudicium ignaui iudicis ſuper controuerſo iure perperam iudicantis, hauſtum aquæ per fundum alienum non deberi. 187.b

Caput 6.

Quanta ſeueritate à Romanis contra licentiam magiſtratuum, & quoties occurſum ſit. 188.b

Caput 7.

Qui ordo in diſponendis aciebus,& quæ norma militiæ apud Romanos olim ſeruari ſolita fuerit,& quæ apud exteros. 190.b

Caput 8.

An ſapienti vxor ducẽda ſit,& quæ ad propagandam ſobolem indulta commoda a Romanis fuerint. 194.b

Caput 9.

Ingens miraculũ rerum quæ in Germania & Britannia

tam ex vitibus quàm fluctu maris proueniunt. 198.b
Caput 10.
Locus ex Iuuenale declaratur,& quotuplex apud veteres libertatis genus fuerit,qualitérque ciuitas amittebatur vel dabatur 200.a
Caput 11.
Qui fuerit modus conſulendi ſenatus,& vbi haberi, & quo pacto ſuffragia ferri ſolerent,& quid apud exteros. 205.b
Caput 12.
Quæ origo ſacrorum Lupercalium ſit,& quomodo celebrati,quandoque coli ſolerent,& quàm variæ deorum effigies fuerint. 211.b
Caput 13.
Quæ vitia ex loci natura,aut cæli climate, quibuſdam gentibus ita innata ſint,vt illa habeant propria & perpetua. 213.b
Caput 14.
An ſit idem deprecari quod recuſare,contra quorumdã grammaticorum opinionem. 215.b
Caput 15.
Triplex quæſitum ſuper nonnullis verbis iuriſconſultorum ſubobſcuris,quis ſit illorum ſignificatus, quæve pecuniæ olim fuerint. 216 b
Caput 16.
Quæ portæ vrbis Romæ præcipuæ fuerint,& vnde nomina ſumpſerint,& ex quibus cauſis cognomenta. 219.a
Caput 17.
Quo ritu, quibúſque cæremoniis hoſtia apud priſcos diis immolabatur,& quomodo fiebant ſacra, & quid apud exteros. 221.a
Caput 18.
Quæ militibus operã in bello nauantibus militaria dona ab imperaroribus olim dari ſolita fuerint. 227.a
Caput 19.
Deluſiones dæmonum malorũ à multis expertas fuiſſe qui diuerſis imaginibus homines deluſere. 231.a
Caput 20.
Quando dies tam apud Romanos quàm exteras gẽtes

incipiat,& qui dies atri,quiue fauſti ſint 231.b

Caput 21.

Locus Martialis in diſtichis elucidatus,in quo plerique interprete s grammatici lapſi ſunt. 2 5 b

Caput 22.

Exempla legis Iuliæ & Papiæ,quibus quæ lege Iulia in dulta erant,lege Papia fuere prohibita. 236.b

Caput 23.

Quod ius quæve poteſtas dictatoris Romæ & exteris fuerit,& à quibus dici & quanto tẽpore debuerit 2.231.a

Caput 24.

Quid mina,quid drachma,quid aſſis,denarius, ſeſtertiũ & talentum apud gentes diuerſas valuerit. 241.a

Caput 25.

Quæ theatra Romæ fuerint,& qui circi,quorúmque extent veſtigia,& quæ penitus conciderint. 243.b

Caput 26.

Qui fuerit medius vnguis,& infamis digitus,quibúſque digitis quæ fuerint qualitates & nomina. 245.a

QVINTI LIBRI GENIALIVM dierum Capita.

Capit 1.

Locus ex Martiale,apud Gabrielem Altitium in cõuiuio familiari inuicem diſceſſus. 247.a

Caput 2.

Quod plebis tribuni à primordio vrbis fuerint, qüæve poteſtas,& qui conſulari poteſtate,& qui tribuni ærarij. 249.a

Caput 3.

Quonam modo per feciales inirentur fœdera, aut bella indicerentur,& quid ab exteris ſeruatum ſit 251.b

Caput 4.

Pleraque veterum prænomina vnde deducta fuerint, & denominara,& de Nonis Caprotinis quæ tradantur. 255.a

Caput 5.

Quid ſit apud iureconſultos heliocaminus, quid zeta & vnde deductum nomen & denominatum. 256.b

Caput 6.
Quando primum interregnum cœptum fuerit, & quibus de cauſis interreges Romæ creari conſueuerint. ibidem.
Caput 7.
Sacrificium Latinarum quomodo in Albano fiebat, & quæ erant feriæ, quíve populi ad ſacrùm conuenirent. 258.a
Caput 8.
Qui ludi Olympici, qui Pythij, qui Iſthmij, & qui Nemei olim apud Græcos, & qui Circenſes Romæ fuerint. 259.b
Caput 9.
Mira exempla quæ in montibus & lapidibus hodie viſuntur, vnde originem & cauſas duxerint. 264.a
Caput 10.
Quàm varium & multiplex iuſiurandum apud diuerſas gentes fuerit, & per quos deos iurare conſuerint. 266.a
Caput 11.
Quid ſit exedra, quid menianum, de quibus apud iureconſultos mentio frequens, & quid embamma. 268.b
Caput 12.
Quot virgines Veſtales, quæve illarum diſciplina & inſtitutio fuerit, quáve afficiatur pœna inceſti dānata. 269.a
Caput 13.
Ex quibus veteres captare auſpicia ſolerent, & auſpiciorum quæ proſpera, quæve piacularia ſint. 272.a
Caput 14.
Quid ſenſerit Hieronymus Porcarius de iniquo iudice, quibúſque modis litigantes fruſtretur & deludat 276.a
Caput 15.
Quæ in ſermonibus quotidianis vulgata prouerbia apud Romanos in vſu fuerint, & quæ apud exteros frequentia 277.b
Caput 16.
Qui primus legem theatralem Romæ tulerit, & quot leges plebē ab optimatibus poſtea diſtinxerint. 280.a
Caput 17.
Quid apud Scæuolam iurecōſultum ſit Hieroſiarchus, quid ſit calix diatretus. 283.a
Caput 18.
In quo diſcretus ordo plebeius à patricio fuerit, & in

quo patricius à ſenatorio, quòdve diſcrimen in veſtibus apud diuerſas gentes. 283.b

Caput 19.

Qui numerus augurum, quæve poteſtas aut ius quõdã fuerit,& quomodo auguria captarentur. 292.a

Caput 20.

Qui eſſent equi funales in Tranquillo, contra nonnullorum interpretationem probabilis opinio. 294.b

Caput 21.& 22.

Qui fuerit apud veteres cœnandi vſus,quæve hora prãdij & cœnæ quótque ſingulis lectis cœnitabant, & quid apud exteros. 295.a

Caput 23.

Quæ ipſe dictu admirabilia de vmbrarum figuris nocti bus fert ſingulis Romæ expertus fui. 301.a

Caput 24.

Qui cultus domorum quondam fuerit, & quare maiorum imagines in poſtibus,& arma in atriis & veſtibu lis haberent,& quid de exteris. 302.b

Caput 25.

In extis inſpiciendis quæ proſpera, quæve dira ſint, & quæ boni,quæve mali prænuncia. 306.b

Caput 26.

Conſualia,equitia:& ludi Apollinares quando à Romanis fierent, quôve modo Diti ſacra fiant, & quo tempore. 308.b

Caput 27.

Quæ ſacra expiationis cauſa à Romanis ſeruabantur, & quibus ex cauſis fierent,quæve apudter exos.310.b

Caput 28.

Quæ affinitas cum Sex.Tarquinio Superbi filio,& quæ Collatino cum Bruto, & Lucretjæ cum vtróque fuerit. 314.b

SEXTI LIBRI GENIALIVM dierum Capita.

Caput 1.

LOcus ex tertio Ciceronis de Officiis, quid vẽditor emptori præſtare teneatur,cũ Sigiſmũdo in ſubvrbano diſcuſſus. 316.a

Caput 2.

Quæ maxima fuerint oracula, quæve templa celebria apud pleráſq; gentes in magna religione & cultu 13?.a

Caput 3.

Qui fuerint legati conſulum vel prætorum, quæve iuriſdictio aut illorum poteſtas ſit. 322.b

Caput 4.

Qui magni dij qui cõmunes, aut indigetes dicti, quæve deorũ cognomẽta, & Iunonis Romæ templa fuerint. 324.b

Caput 5.

Ex quibus oppidis quibúſque regionibus aut terrarum oris ingenuo clari & præcipua doctrina viri plures euaſere. 328.a

Caput 6.

Quo apparatu, & qua pompa, quantóque omniũ ſtudio olim Romani triumphos agerent, quis ordo ſeruari & quæ in triumpho fieri conſuerant. 329.a

Caput 7.

Reſponſum Raphaeli Volaterrano, quare legũ & cauſarum ſtudio intermiſſo, in his mitioribus ſtudiis oblectaremur. 334.b

Caput 8.

Quæ ſit bona dea, & quæ a veteribus illi ſacra fierent, quídve Rubigalia, Floralia & Vinalia forent. 335.b

Caput 9.

Tantũ & Quantum cõparatiuo nõnunquam coniungi, ædemq; pro domo ſæpe apud authores inueniri. 337.b

Caput 10.

Quæ lege duodecim tabularũ vtiliter & cõmodè quæve parũ cõſultè, & nimis ſeuerè ſcripta videbantur. 338.b

Caput 11.

Sacrum ſeptimõtium in quibus locis vrbis, fieret quíve ſeptem colles vrbis ſint, quæve in illis præcipuæ dignationis loca forent. 344.a

Caput 12.

Qui flamines primi Romæ fuerint quódve flaminis officium, quibúſque eſſent cæremoniis addicti. 347.a

Caput 13.

In quot cohortes, manipulos, cẽturias, decuriáſque phalanx diuidatur, & quæ illius deſcriptio fuerit. 349.b

Caput 14.

Res ſacræ, religioſæ & ſanctæ quæ cenſerentur apud veteres quibuſque ſacrum aut ſanctũ facere licuit. 351.a

Caput 15.

Locus Ciceronis ex Catone maiore de lege Vaconia, quæ eſſet & quæ Furia & Falcidia, explanatur. 355.a

Caput 16.

Quid reſpõderim Hieronymo Maſſiano cur in eodem forem ſtatu ſemper, cum ad honores admitterentur alij. 356.a

Caput 17.

Quibus ex cauſis ouare ducibus licebat, & in quibus ouatio differt à triumpho. 356.b

Caput 18.

Qui erant tribuni militum in Romanis caſtris, quæve poteſtatas & officium, foret aut iuriſdictio. 357.b

Caput 19.

Qui ludi ſcenici, qui megalenſes, qui Taurij, Compitalirij, Iuuenales & Honorarij fuerint. 359.a

Caput 20.

Qui eſſet vrbis præfectus, quódve officium, quarúmque rerum cognitionem animaduerſionẽmque haberet. 365.b

Caput 21.

Miraculum de homine qui extruſus è carcere, rurſúſque in eũ intruſus, inferna ſe loca adiuiſſe enarrauit. 367.b

Caput 22.

Quod militum ordine, cuiúſve generis milites in Romana militia olim militare conſuerant, & qui apud exteros. 369.a

Caput 23.

Quid ſit lex, quid plebiſcitum, ſenatuſve conſultũ, quid prætorum edicta, vel reſponſa prudentum. 376.a

Caput 24.

Qui primi de plebe ad dictaturam, conſulatum, & præturã, alióſque magiſtratus euecti fuerint: & de ephoris, quæ tradantur. 369.a

Caput 25.

Quas acies, quóſve exercitus, qui duces parua manu profligarint, quæ ve flumina Xerxis exercitus epotarit. 380.b

Caput 26.

Quid variæ gentes de diis ſenſerint, & quàm impia & deteſtanda ſacra apud exteras gentes fuerint. 382.a

FINIS.

INDEX RERVM AC VOCVM, NON QVIDEM OMnium, ſed ſcitu maximè dignarum, in ſex Genialium dierum Alexandri ab Alexandro libros, operoſiſſimè per Bart. Laurentem congeſtus, fideliſſiméque iuxta ſeriem alphabeti digeſtus.

MEMINERIT LECTOR LITERA a, numeris adiecta, priorem folij paginam, b, poſteriorem indicari.

A

ABtos inſula quæ 30.a

Abdomina à quibus et cur epulis interdicta 138.b

Abiectis armis plauſum facere quid 176.b

Abii & Caluii Sytis qui qualéſque habiti 214.b. 221.b

Abluendi cadaueris & vngendi & veſtiẽdi mos olim quis 128.a

Abluendorum infantium mos olim quis 99.a

Abollæ quorum veſtes 286.b

Aboriginum rex quidem, vbinam Romæ cæſus & ſepultus 345.b

Abraam à quo ethnico imperatore inter Lares cultus 352.a.

Abracatæ conus in bello cuiuſmodi 32.b

Abretano Ioui quid immolare ſit 141.b

Abrogari quæ leges poterant 37.b

Abrogatio legum quando aut quomodo fieret 354.b

Abſcindere aurẽ amicitiæ cauſa vbi frequens 42.a

Abſciſſi, Romæ olim qui, & quomodo habiti 256 a

Abſentes ædilitatem qui nacti 186.b

Abſentibus quando triumphus decerneretur 329.b

Abſentiũ ratio vbi nulla 185.a

Abſinthio marino qui maxime vtantur in ſacris 223.a

Abſolutionis notula ſeu litera apud Romanos quæ 124.a

Abſque mola ſalſa & igne nullum fieri ſacrum 225.a

Abſque philoſopho vbi nullum fiat ſacrum 225.b

Abſtinere vino quibus ſit ma-

xima mulcta 124.a
abydeni molles 214.b
abydus quorum regis 127.b
academia Athenis quid 135.a
acadinus fons quid miri præſtare ſolitus 267.b
acæna quid 74.b
acarnaces vt paruulos ſuos inſtituant 97.b. *vt annum metiantur,* 168 a
acca Larentia quæ 42.a
accæ Larentiæ cur inſtituta ſacra 42.a
accendendi ignis in ſacrificio mores qui 225.b
accenſas faces geſtare, quibus in ludis familiare 365.a
accenſi qui 84.373.a
accenſus quis, & quod eius officium 44.b
acceſſus ad inferos proximus, vbi olim creditus 130.b
accii Sinceri laus 51.a
accipitris effictio Aegyptiis quid 87.a
accipitrem necaſſe, Aegyptiis quantum nefas 124.a
accipitres qualia adferre omina putentur 127.b
accius poeta tragicus, quando & vnde natus 50.b
ac. ubădi in conuiuio mos 297.a
accuſatori horæ ad dicendum præſcriptæ quot 209.b
accuſatori ſuſcriptores aut ſuggeſtores in dicĕdo adeſſe 125 b
acerra quid 128.a
acetabulum quot ſit drachmarŭ 90.a
achei quot & quales ſummum magiſtratum gerentes habere ſoleant 117.b
achæorum de imperatore ſuo inſtitutum quod 4.a
achaicus conuentus ex quot conſtiterit ciuitatibus 173.b
achaicus quis, qua de re cognominatus 69.a
achates annulus quis 246.b
acherſites vnde dictus 70.b
acheruſius ſpecus quis 130.b
achillas cuius occiſor 5.b
achilles apud quos vel nominari vetitus 77.a
achilles quantis donis ab Agamemnone donatus 229.a
achyllis aſylum vbi 159.b
achillis mentionem facere vbi capitale ſit 335.b
achillis præceptores qui 100.a
achillis templum non intrari ab auibus 76.b
achillis ſuper morte Patrocli quantus luctus 11.b.128.b
achillem qui vt deum colant 316 a
aciei collapſæ ac diſſipatæ inſtaurandæ ratio 193.b
aciei diſponendæ modi ſeu formæ quales ac quot 190.b
aciem catenis qui colligĕt 193.b
aciem ex occaſione oblata prudens dux dirigit 190.b
acierum vulgaris apud Romanos ordo quis 190.b
acierŭ inſtruendarŭ alia atque alia ratio 182.b.& dein.
acilii de Antiocho triŭphus quis 335.b
acinacem qui & quomodo pro-

deo colant 382.b
acinaces quorum proprii 370.a
acino vuæ paſſæ quis poeta aliquando ſtrangulatus 329.a
acor quis quorum deus 381.a
acradina Syracuſis quis 345 a
acreæ Veneris templum quibus adire vetitum 321.b
acrocorinthus quid 345.a
acrocorinthũ qui haberet, quid habere dictus ibid.
acron dux à quo victus 21.b
acronis error 126.a
actuarii quomodo orationes quã tumuis praecipitatas excipere ſoliti 106.b
actus propriè quid ſit 88.b
actus quadratus 89.b
actus quadrati duo quid 88.b
actus in comœdiis ac tragædiis quod tantũ ſeruare ſoliti 359.
acutis lapidibus cur forum à Catone ſtratum 72.a
ad auri fodinas & lapidicinas condemnati 122.b
adad ſiue Adadus quorum deus 326.a
adagia à ciuitatum moribus ſũpta 205.a
adagiorũ aliquot paucis explicatorum catalogus 277 & 278.
adagium ſceleratum inter patronos cauſarum quod 277.b
adamas perpolitus in medio marmore vbi repertus 261.b
addicti quales ſerui dicerentur 255.b
adeſpotae qui dicti 159.a
adiatorix quo in triumpho, & quanto Auguſti luctu occiſus 332.a
adiiciales cœnae quae 151.b
adipales coenae quae 347.b
adlecti patres qui 205.b
adminiſtrationibus quae regio partita 104.b
ad myrtum canere 97.b
ad rogum deferri ſolita 131.b
ad pollinctum emere, adagium 132.a
adoleſcentae Maiae qui immolent 99.a
adoleſcentes vbi in ſacris flagellarentur 126.a
adoneus quis, quibus ſit deus 372.b
adonia Athenis ſacra quæ 264.
adonis quæ dea vocata 327.a
adoptiones irritae quae 64.a
adoptiui filij quorum ferrent nomina 255.b
adorari reges vbi & quomodo ſolent 85.a
adorationem qui imperatores aut exegerint, aut reſpuerint 95.a
adorea quid 227.a
ad palum exerceri 31.b
ad praepoſitionis vis. 105.a
ἄδακρυ, πόλεμος quid 278 b
adranus quorum deus 326.a
adriaticum mare vnde ſic dictũ 173.a
adſcriptij qui 170.b
adſciti in imperium ibid.
adſcriptitii milites qui 372.a
ad triarios rem rediſſe quid 279.b
aduenae ſeu peregrini quàm iniſi quibuſdam 203.a.b

aduenas qui pro hoſtiis mactare ſoleant 369.b.203.b
adulta Iuno quibus propitia præcipuè habita 60.b
adultus Iupiter quibus potiſsimum inuocari ſolitus ibid.
adulter vtroque oculo priuatus 176.b
adultera vbi pro ſupplicio omnibus exponi ſolita 176.a
adulterã vbi viro liceat punire non vxori adulterum 176.b
adulterium periurio grauius 176.b
adulteria qua potiſsimum lege coercita 175.b.& *deinceps*
adulteria vbi vel impunita vel ignota 176.a
adulteria vt vindicent magi 176.b
adulterii apud diuerſos quam diuerſa pœna 175.b.& *dein.*
adulterij ſuſpectam quomodo Hebræi experiri aut punire ſoleant 176.b
adulterinæ Lyſimachi literæ quomodo à Pyrrho deprehenſae 84 b
adulterij deprehenſi ignibus cõbuſti 176.b
adulteri quàm grauiter à Cæſare Tiberio puniti 176.a
adulterorum Athenis pœna quæ ibid.
adulteris opportuna ſacra quae 336.a
adunci naſi indicium 85.b
Aedeacus cur Iouis filius habitus 77.b
Aenea quo ſigno militari vſa
acclon quid 297.a
aedes deorum Romae quales 56.b
aedes Herculis Romae quam variae 76.b
aedes Iunonis Romae quot 327.
aedes ſacras dicare quorum fuerit 150.a
aedes quomodo & ſingulariter & pluraliter vſurpetur 338.b
aedes ſacras de caelo tangi, quid auſpicij ſit 272.b
aedes ſiue ſacella in Capitolino collo quot 344.a
aediũ ſacrarum cura penes quos eſſe ſoleat 145.a
aedificia in publicum porrecta demoliri quorũ fuerit ibid.
aedificiorum apud diuerſos ratio quàm diuerſae 305.a
aediles an fuerint ſacroſancti 187.
aediles in Theſſalia qui qualeſve fuerint 186.b
aediles plebis 185.b
aediles primum creati, qui quales & quot fuerint 185.b
aediles quibus potiſsimum incũbere ſolerent 365.a
aedilium munus quod 186.a
aedilium poteſtas nimia coercita 185.a
aedilibus animaduertenda quae 185.b
aedilitas quando cœpta ibid.b
aedilitas quibus interdicta 186.
aedilitas honor quantus ibid.
aedilitatis repulſam paſſus, ac poſtea imperium adeptus quis 186.b

Aedilitatem cum alio magiſtratu iungi licuiſſe 186.b
Aegira vrbs vbi 173.b
Agirenſia vaticinia quæ tantum ſanguine poto edantur 322.b
Aegiſthus quàm mirè fabuletur enutritus 110.b
αἰγοφάγος *Iuno* 141.b
Aegyptus in quot præfecturas ſeu regiones partita 104.b
Aegyptus quando primum & à quo in prouinciam redacta 5.b
Aegyptus quid præ cæteris regionibus proprium habuerit 106.b
Aegyptij cuiuſmodi in bellis vſu ſignis 177.b
Aegyptij vxoribus ſubſunt 196.a
Aegyptij & Athenienſes quomodo fœnus inhibuerint 11.a
Aegyptij quomodo ſacerdotes eligere ſoliti 66.b
Aegyptij quorum animalium figuris, affectus hominum indicarint 87.a
Aegyptiorum annus 168.a
Aegyptiorum cum ſororibus inceſtus 38.b
Aegyptiorum dea 326.a
Aegyptiorum regum cognomina 5 a
Aegyptiorũ luctus in morte regis 128 b
Aegyptiorũ vota in morbis puerorum 164.b
Aegyptiorum ridiculus in ſacrificiis mos 226.a
Aegyptiorum ſacerdotum ſanctitudo quanta 221.b
Aegyptiorum ſacra Romæ vetita 88.a
Aegyptiorum iudices 152.b
Aegyptiorum lex de vino regibus dando 137.b
Aegyptiorum regum cultus 47.b
Aegyptiorum ſacra 92. a & 141.
Aegyptiorum literæ, duarũ ſunt generum 109.a
Aegyſthus à capra educatus 110 b
Aegyptiis principes deorum qui 324.b
Aelij Cati conſulis abſtinentia quanta 139.a
Aeliorum quanta aliquãdo Romæ modeſtia & frugalitas ibidem
Aemylia tribus vnde dicta 26.b
Aemyliani Scipionis res geſtæ quantæ 28.a
Aemyliorum origo & etymologia quæ 14.b
Aeneas quod militare ſignum, vixerit in Latium 277.a
Aeneæ regia quæ 127.b
Aeneus taurus, quorum fuerit olim militare ſignum 177.b
Aenobardi vnde dicti 13.a
Aeolius canendi modus qualis 178.a
Aequanimitas, cuius aliquando teſſera 179.b
Aequimelium quid 167.a
Aequinoctiales horæ quæ 134

Aer purus aut craſſus vbi 214
Aerem, rerum omnium principium quis aſſerat 264.a
Aere graui qui ad quid vterentur 235.b
Aerarium à Cæſare expoliatũ, quid fuerit diues 55 b
Aerarium militare ibidem.
Aerarium Romæ in cuius dei æde fuerit & cur 55. a
Aerarium ſanctius vbi & quod ibidem
Aerarii cura à quibus ad quos tranſlata 55.a
Aeraria diuerſorum populorum vbi quondam fuerint 55.b
Aeraria extra vrbem quibus in oppidis Romani habuerint 55.a
Aere diruti qui 73.b
Aere fuſo, num ſignato, qui in commerciis vtantur 217.b
Aere grauii quomodo vterentur Romani in emptionibus 218.a
Aerei nummi in Latio inuentor quis ibidem
Aeris quantus in Macedonia prouentus 204.b
Aes graue 218.a
Aeſchines orator cuias 318.b
Aeſchylus quo in certamine, à quo, quanto cum mœrore victus 364.a
Aeſculapius pro deo cultus 325
Aeſculapio quid immoletur 141
Aeſculapij phanum extra vrbem quare 57.b
Aeſculapio quæ tantum animalia offerantur 141.b
Aeſopi patina quanti conſtiterit 258.a
Aeſtatem auream vouere quid ſit 163.b
Aeſtate quomodo prandere ſolerent 138.b
Aeſtiuus annulus quis 146.b
Aes vbi ſeminetur & creſcat vt frumentum 199.a
Aetas admittendorum in ſenatum quæ 211 b
Aetas conſulum aut aliorũ magiſtratuum quæ tantum fuerit 110.a
Aetas fungendi magiſtratus, apud diuerſos alia atque alia 190.a
Aetas militiæ aſcribendorum olim quæ 30.a
Aetas muneris publici præſtituta quæ 189 a
Aethiopis fortuitꝰ occurſus quid quibus præſignarit 276
Aethiopes quid ſeu quantũ Dario tributi penderent 204.a
Aethiopes quomodo & quam diuerſe à reliquis nationibus ſcribere ſoliti 109.a
Aethiopes quomodo puerorum indolem experiantur 97.b
Aethiopes quo pacto mori ac ſepeliri ſoleãt 15.b
Aethiopum amictus militaris, cuius ſit coloris 31.a
Aethiopes noxios vt puniant 123.b
Aethiopes promiſcuo concubitu miſcentur 41.a
Aethiopum quorundam celeritas 90.b

Aetnæ incendio quis ſe, vt deus haberetur, inieceri t 326. b
Atenæ filium ſe quidem mentitus 71. a
Aetoli natura quales 214. b
Aetolorum concilium quale 259. a
Aetolorum in prælio mos quis 360. b
Affectus mouere in iudicio Athenis prohibitum erat 123. a
Affinitas Sex. Tarquinij & Collatini quanta 315. a
Affixos ſudib⁹ homines, qui quomodo diis im nolarent 369. b
Afracta quid 179. a
ἀγαθῆς, τύχης ædes olim celeberrima vbi 21. b
Agamenonis præceptor quis 100. a
Agartis quorum numen 326. a
Agathoclis in epulis moderatio quanta 298. b
Agema ala quæ 8. b
Ager Romanus vbi terminaretur 10. a
Ageronalia feſta quæ 336. b
Ageſilaus obeſum militem notauit 75. a
Ageſilaus quam Lycurgi legem abrogarit 125. b
Ageſilaus qua de re accuſetur 194. a
Ageſilaus rex quàm pueriliter cum filiolo ludere ſolitus 16. b
Ageſilai apohthemata 11. b 326. b
Ageſilai pia ſententia & laus 221. b. 364. a
ἀγγάρους quos Perſæ vocēt 46
Agerum in Quirinali colle nomina quæ 346. b
Agis rex quo aliquando confugerit 160. a
Agis in Hilotas quid decreuerit 18. b
Agidi regis ornatus militaris 31. a
Agidis regis quantum in fœneratores odium 1. b
Agillina, cuius olim regionis vrbs. & quo deinceps nomine dicta 163. b
Aglaia quæ 248. b
Agmina Germanorum in præliis qualia 350. a
Agna cui deæ ſacra 141. b
Agon, qualis aut quorum in ſacrificiis vox 225. a
Agon quid 337. a
Agonales dies qui ibidem
Agonalia quid ibidem
Agonenſis porta Romæ quæ 346. b
Agones in ſacris qui 225.
Agonius collis Romæ quis 346
Auguranomi Græcis qui 286. b
Agradianæ portæ vbi 221. a
Agrarij triumuiri qui 151. a
Agricolarum dij qui 325. a
Agricolarum vota 165. b
Agricultura quàm fuerit olim honeſta 138. b
Agrigentini quales Platoni 305. a
Agrigentini quàm ſtudeant ſeu inſaniant equis 353. a
Agri male culti ac arati pœna olim quæ 138. b

Agrippæ unde dicti 15. b
Agrippæ Herodi quæ auis regnũ portenderit 274.a.b
Agrippæ, Scithis qui quautique putentur 204.a
Agrippina qualem in ſenatu aliquando locum adepta 20.a
Agrippinæ quot lictores tributi 45.b
Agrorum luſtrandorum ratio quæ 31.a
Agrorum metiendorum alia atque alia ratio 74.b
Agydij qui 314.b
Agyleus quis deus, & cur dictus ibidem
Acaris aſylum vbi 159. b
Aiax qui quòd cum Hectore pugnaſſet, adeptus 229.a
Aij dei ara vbi 85. b
ἀσυμνῆται Græci qui 238. a
αἰγοφάγος quæ dea cognominata 14.b,
ἀκονιτὶ viciſſe quid 278.b
Alabandei quàm ridicule ſimulacra fingant 213.b
Alabandus quorum deus 326.b
Alæ diis appictæ 213. b
Alalcomenij quam apud ſe deam natam iactitent 326.b
Alano habitu quis imperatorum primus vſus 228.b
Alarij qui 360.a
Alarum diuerſa apud Græcos nomina 8.b
Alaudam quis quam legionem nuncuparit ibidem
Alba creta quorum pedes illinerentur 152.b
Alba veſtis quibus gentibus ſit veſtis lugubris 128.a
Alba in veſte quæ ludos ſpectarent 364.b
Albanorum in ſepeliendo conſuetudo quàm ridicula 115.a
Albanorum reges quo cognomine appellari 4 a
Albi quid præ ſe ferant 86.a
Albis lapillis qui quid notent 233.b
Albis ſcutis qui vterentur 369. b
Albis veſtibus vbi tantum mulieres, nigris tantum viri vtentur 291 b
Albo gallo quis ſemper ſacrificare ſoleret rex 141. b
Album pontificis & laicorum 63.b
Album prætoris 78. b
Albunea dea quæ 325.b
Albus color cui tempori dicatus 263.a
Alcibiades quo in bellis naualibus vſus ſigno 179.b
Alcibiadis in clypeo inſigne quale 369.b
Alcibiadi exitium ſuum quomodo præſignatum 233.a
Alcæus poëta cuias, & quid primus inuenerit 328.b
Alces à quo quibus in ludis publicitus exhibitæ 362.b
Alcmenon cuius diſcipulus 50 a
Alcmon riuulus vbi 220.a
Alea quibus & quando vetita 161. b
Alea qui principes quàm maximè delecti 161 b
Alexander Epirota quale habuerit

buerit aliquando Dodonæ vaticinium. 319.a
Alexander Indum nauigans, qualibus nauium ſignis vſus 179.a
Alexander Macedo per quos cõtextis veſtibus vſus 198.a
Alexander orthia muſico ad furorem accenſus 178.a
Alexander quid exercitij ocioſis militibus impoſuerit 32.a
Alexander quos potiſſimũ militiæ adſcriberet 30.b
Alexander quoto Februarij die & natus & mortuus eſt 233.a
Alexander Seuerus quã multa introduxerit noua vectigalia 204 b
Alexãder Seuerus qua ſe oblectare ſolitus re 161.b
Alexãdri apophthegma 19.a
Alexãdri in deſertores ſeueritas 73.a
Alexandri contra Darium victoria inaudita 381.a
Alexandri dies natalis quis 155.b
Alexandri imaginẽ in annulis qui olim tulerint 87.b
Alexandri in annulo ſignum quod, & quale ibidem
Alexandri præceptor quis 100 a
Alexandri tabernaculũ quomodo ornari ſolitum 18.b
Alexandri veſtitus militaris quàm fuerit inſignis 31.a
Alexandri Seueri 11.b
Alexãdri Seueri modeſtia ſeu ſuperbia in triumpho 333.a
Alexandri Seueri oblectatio per ocium ſingulare quoddã inuentum. 161.b
Alexandria quot & quas habuerit regias 127.b
Alexandriæ & alibi qui triũpharint, non Romæ, quanquam Romani 328.b
Alexandriæ magnificẽtia quo modo ex auibus prædicta. 274.b
Alexandriam faſces Romani cur non ingrederentur 46.b
Alexãdrinæ naues quo proprio vtantur inſigni 179.a
Alexandrini natura quales 214.a
Alexandrinorum vetus in cõſcribẽdis militibus mos 30.b
Alexandro Alexandrio quid Romæ aliquãdo monſtri apparuerit 68.a
Alexandro quæ aues interitũ præſignarint 274.a
Alexãdro quid coacta Pythia reſponderit 318.b
Alexicacos qui deus cognominatus 315.a, 77.a. 327.a
Alia atque alia fuiſſe legionariorum, prætorianorum, auxiliarium vnius & eiuſdẽ exercitus ſigna. 177.a
Alica quibus ignota 296.a
Alienã ſegetem pollicere, quæ lex quomodo vetuerit 329.b
Alieni æris cognitio penes quos eſſe ſoleat 145.a
Alieni æris ſolutio quomodo et quàm rigidè exigi ſolita

343.a
alieno milite an & quomodo Romani vſi 9.a
alienum canem ædes intraſſe quid portendat 275.b
alitta quæ quibus ſic vocetur dea 327.a
allium intrando teſtari qui ſoleant 266.a
allobroges cui Romano cognomen dederint 68.b
allobroges in cuius fuerint clientela 303.b
allocutionis templum vbi 83.b, 148.b
alogii reus apud Græcos quis 196.a
alopecia tribus 27.a
alphenus cuius diſcipulus, & eius de ſupellectili ſententia 29.a
alphenus ex tonſore quãtus euaſerit iuriſconſultus 378.a
altaria terreſtrium & inferorum quàm diuerſè fierent 222.b
altenius mons vbi, & quid ibi miri fiat 82.a
altitudo certa domorum vbi à quo, & cur præſcripta 395.b
alueum luſorium è gemmis pretioſiſsimis quis triumpho intulerit 331.a
amalthæa cuius Sibyllæ nomen 149.b
amanuenſes qui 170.b
amanus quorum deus 326.a
amare cui inteſtino addicatur 308.a
amaricinum quid 278.a
amaſis quomodo ab vnoquoque vicæ rationẽ exigi iuſſerit 145.a
amaſis Perſæ in Barcæos quanta perfidia 268.a
amaſis regis cuiuſmodi in ocio oblectamẽta 161.b
amaſi quale à militibus impoſitum diadema 48.a
amaſtris arx quæ 345.a
amata quæ virgo, ſuo nomine tacito, vocari ſoleret 170.a
amatorius vultus quo colore inſinuetur 86.a
amatum non fuiſſe, vbi & quibus dedecus ſit 96.b
amazone quis in annulo pro ſigno vſus 87.b
ambatuale ſacrum vbi, & cur quando fieret 181.a. 312.b, 181.a
ambitio Athenis quid intulerit ibidem
ambitio quanta Romanos aliquando inuaſerit ibidem
ambitioſi quàm ſoleant populo aſſentari 154.a
ambitus quàm variis legibus retuſus 151.a
ambitus ſeu area templi alicuius, quibus cæremoniis cõſecretur 354.b
ambrorũ in præliis aggrediendi mos 191.a
ambroſia qui in ſacris ornẽtur 213.a
amburbialis victima quæ 312.a
ambuſtus, cuius Romani cognomen, & vnde 14.b

amethridis (alii Ameſtridis) reginæ quàm ſceleratũ & impium votum 166.a
amici defunctorum ſe in rogũ iniicientes 1,1.a
amicorum parandorum quãta iura fuerint Perſis 98.b
amicos Romani quos nominarent 239.a
amictus Gabinus quis 22.b
amictus mortuorum, laneos an lineos eſſe oporteret 128.a
amictus regum aliquot, qualis 286 b
ammom à quibus maximè cultus 383.b
ammonis effigies qualis 321.a
ammonii oraculum vbi & quã olim celebre 321.a
ammoniorũ oraculorum petendorũ cæremoniæ quæ 320. b, *& deinceps.*
amnemones in Gnido qui 260.a
amneſtia 8.*lex quæ* 243.a
amœbæum carmen vbi potiſſimum cani ſolitum 60. b, *&* 61.a
amor erga vxorem inſignis 22.a
amori & amicitiæ qui qua de cauſa ante prælium ſacrificent 191.b
amori ſiue amouendi à ſacris, qui 355 a
amphiaraus quis, & quibus poſt mortẽ honoribus cultus 320.b
amphiarai templum & oraculum quanti olim putatum ibidem
amphictyonici conuentus populi qui & quot 159.a
amphictyonum conuentus qualis aut vnde ibidem
amphictyonum conuentus ex quibus conficeretur aut cõſtaret 173.b
amphycipellum quid 136.b
amphimaſchalos quorum tunica 190.a
amphippi qui 372.a
amphitheatra olim Romæ qualia ac quanta. 244.a b
amphitheatrales togæ 285.b
amphora vini vna quis aliquando habitus damnatus 153.a
amphorarum diuerſitas quæ 89.b
ampliationis tabella quæ 124.a
amygdalæ quibus quotidianus cibus & panis vice ſint 138.a
anacharſis in Athenienſes dicterium 208.b
anachis dolus quis 325.a
anacreontis quàm mira mors 329.
ἀναγνῶσται qui dicti 111.b
ἀνακαλυπτήρια quæ 60.b
analecta quid 236.a
anandatus quorum deus 326.a
anaſterion quis apud Athenas menſis 269.b
anatis dea quæ 399.a
anaximandri opinio de diis quæ 383.a

Anaximenes quid primus excogitarit 235.a
Anaxyrides quid 188.b
ancaria quæ ſeu quorum dea 327.a
ancilla ſerpentem enixa, quid portenderit 111.a
ancillarũ veſtes quales 287.b
anci martij regia vrbis, et quid ibi Cicero aliquando paſſus 127.a
ancon quid loci Carthagine olim eſſet 122.a
ancora cuius olim regis in annulo inſigne 87.b
ancora pro caduceo qui vſi 254.a
ancoræ imago in femore quibus natiua fuerit 87.b
ancylia vnde ferri ſolita 43.b
ancylium mouendorum & condendorum conſuetudo quæ 44.a
andramitis Lydorum rex quid primus fecerit 57.a
andria Cretenſibus quid 267.a
andrimachidarum in locandis nuptui filiabus mos 40.b
andronitis, quæ domorum pars fuerit 304.b
Andronodorus quorum legiſlator 339.a
anemotis Pallas quæ, & cuius rei dominium habeat 164.a
anetis dea 40.a
anetiſtos quæ dea, à quibus ſic appellata 327.a
anguri 46.a
angerona qualis dea & quomodo effingi ſolita 246.a
angiportus patricius 82.b
anguillæ effigies quid notet 8 .a
anguillarum tergore qui olim caſtigarentur 100.a
anguillas coronatas qui diis offerre ſoliti 142.a
anguium in Syria mirabilis quædam natura 82.a
animaduerſio dominorũ in ſeruos qualis. 108.a
animaduerſio in malos tutores aut filios cõtumaces ad quẽ pertineret 367.a
animaduerſio in peccantẽ quare fiat 121.a
animaduerſionem ordo in milites 75.a
animaduertere in reos aut facinoroſos quorum fuerit 150.b
animalia ab Aegyptiis immolari ſolita quæ 141.a
animalia alia atque alia diuerſis diis ſeu deabus ſacra quæ 141.b
animalia hoſtiis apta 140.a
animalium figuris qui olim pro literis vſi 109.a
animalium pedibus qui proveſtibus vſi 289.a
animas mortales eſſe qui philoſophi opinati 383.a
anienſis tribus quando cæteris tribubus addita 26.b
anio vetus & nouus, quales Romæ fluuioli 346.a
anna Perenna qualis nympha

154.b.
annales maximi qui 65.a
annaria lex quæ 189 a
annarus rex quam fuerit luxurioſus 298.b
annularis ſeu medicus 246.b
annulus nuptialis cui digito inſeri ſolitus 87.a
annulus pronubus 58.b
annulus ſponſæ quis dictus,& qualis fuerit ibidē
annulo donari à rege apud Perſas, quid 43.a& 88.a
annulo ferreo vbi promiſcuè vtantur omnes 88.a
annulo quis digitus cur potiſſimum ornetur 87.a
annuli aurei quando è digitis olim deponendi fuerint 87.a
annuli ſignatorii 87.b
annulorum ſpecies 246.b
annulorum aureorum ius an aliquando promiſcuū Romæ fuerit 106.b
annulorum aureorum promiſcuus vſus quando cœperit 87.a
annulorum ius quibus initio Romæ conceſſum 106.a
annnlorum quæ in caſtris differentia 358.a
annulorum ſculpturæ variæ 87.b.
annulis qualia diuerſi inſculpta ſeu infixa habuerint ſigna ibidem
annulos aureos quibus militibus geſtare conceſſum. 107.b
annulos quos & qui initio geſtarent Romani 87 a
annus à diuerſis gentibus quomodo metiri aut diſtingui ſoleat 167.b
annus cui dicatus 168.a
annus magnus quis ibidem
anni ſymbolum Aegyptiis quale ibidem
annum verum, qui tandem repererint 168.a
anni & tempora vt à tribuniſ pleb. numerentur, non à conſulibus, aliquando motum fuiſſe 250.a
anni quot ſub tribunis ſine cōnſulibus acti 2:1 b
annorum aliquot diuerſorum cathalogus 168 a,b
annorum numerus vnde Athenis, vnde Lacedæmone fieri ſolitus 153.
annona duplex quibus dari ſolita 228.b
annonæ cura penes quos magiſtratus Romæ fuerit 186 a
annonæ præfectus quid curaret 367.a
an omnis Cæſarum voluntas lex habenda ſit 578.b
anonymi pueri vbi ſint 99.a
an partus ancillæ in qua vſus fructus legatus eſt, in fructu ſit habendus 15.b
an ſapienti vxor ducenda 194.b
anſer cui propriè dicatus 142.b
anſerem mortuum quis philo-

ſophus quàm luxerit 353.a
anſeres ſacri vbi quondam Romæ alerentur 34?.a
anſeribus qui vel vtantur in ſacris, vel non 141.b
antæus vnde genitus 77.b
antæi rei olim vbi fuerit 127 a
antenodora cuius deæ ædes 337.a
anteriorē capillum qui & cur abradant 29?.a
anteſignani qui dicti 369.a
anteſignanis cedentibus quomodo acies mutaretur 192.b
anteſterion quis quibus ſit menſis 169.b
antheſis tribus quando cæteris addita, & eius prærogatiua 26 b
antica regio auguribus quæ 29.a
antichir quid 245.b
ἀντίδωρα 248.b
antidota cōtra venerem 281.b
antigonus rex quomodo Romæ occiſus 126.a
antigoni de Pyrrho elogium 28.b
antigoni regis inſolētia & diadema 48 a
antigoni regis præceptor quis 100.a
antimachus poëta quis ac cuias 328.b
antiochia quorum regia 127.b
antiochius cadus quāti capax ſit 89 b
anthiochus quo nomine alam milium præcipuum (ſi rectè ſcriptum) nominarit 9.a.374.a
antiochi apophthegma 378 b
antiochi in exercitu ornando luxus quantus 107,b
antiochi ſepulchrum 72.b
antiochi Soteris teſſera quæ 179.b
antiochi ſuperbia inaudita 71.a
antiſteria quid 337.a
antiſthenes quàm paruo contētus vixerit 139.b
antiſtius quàm de nihilo repudiarit vxorem 196.b
antonini Caracallæ exercitiū 32.a
antonini Cæſaris teſſera qualis 180.b
antonini cognomine qui imperatores vſi 3.b
antonini Philoſophi laus, innocentia & integritas quāta 78.b.364.b
eiuſdem lex 211.a
antonini Pii laus 11.b
antonius vbi aliquando præter morem de Parthis triūpharit 329.b
antonius qua ludi ſpecie, quo omine, à quo victus 162.b
antonius orator cur ex multis orationibus ſuis nullam ediderit 378.b
antonii in Actiaco prælio ſignum nauale quod 179.b
antonii in triumpho quanta oſtentatio 3?2.b
antonii teſſera qualis 179.b
antonio quæ volucres ſuā præſignarint cladem 274.a

Antoniorũ familia vnde orta 12.b
antoniani ſodales 41.a
anus vbi & quo auctore luctentur vulgò cum viris 24.b
anymphi qui dicti 221b
anyti ambitio quanta 154 a
aoſis quale flumen 174.a
apaturea Athenis quid 36?.a
apelles quo habitu fortunã depinxerit 20b
apenæ quid 261.b
aperto capite eſſe antecto, virũ ſalubrius 84.a
aperto capite ſemper incedere quàm ſalubre 32.a
apes cuius aliquando infantis ori inſederint 274.b
apes quem olim infãtem melle aluerint 110.a
apes quid præſignare auguribus dicantur 274.b
apheſter Gnidiis quid 206.a
aphetæ qui dicti 159.a
aphetor quid 66.a
aphri paſtores quomodo voueant 165.b
aphrica cui cognomen dederit 69 b
aphricanus minor quis 70.a
aphri diſcincti 33.a
aphri natura quales 214.a
aphri paſtoritii quomodo & quæ vota facere ſoliti 165.b
aphricus vicus 82.b
aphrodiſium iuramẽtum quale 268.a
aphrodite qua dea vocetur 327.a
aphrorum deus quis 326.a
aphrorum veſtes militares cuius eſſent coloris 30.b
apis aut Serapis quid 321.a
apis, quibus maximè cultus 383.a
apidis oracula qualia, et quibus modis redderentur 321.a
apidi ex qua tantum aqua potus exhiberetur 349.a
apium herba qualis 62.b
apium quibus in ſacris adhibere ſolitum 310.b
appii coronæ quales 161.b
apio in quibus ludis victor coronaretur *ibidem*
apio opus eſſe, vbi olim prouerbialiter diceretur 62
apobate quid ludi ſit 162.b
apocimus quid 201 b
apolectii Etolis qui 209.b
apolectũ concilium Etoli quid vocent 206.a
apodectæ Athenis quid 148.b
apolides qui 170.b
apollo culiciarius 21.a. *Erythibius* *ibidem*
apollo & Liber apud quos eiſdem & ſacris & honoribus colerentur 327 a
apollo & Minerua quibus gentibus patrii dii ſint 326.b
apollo quorum aliquãdo fuerit teſſera 179.b
apollo vbi natus & alitus 319.b
apollinis Smynthei ſimulachrũ 213.b
appollinis cognomina quàm eſſent diuerſa 327.b

Apollinis ſimulchra in diuerſis tẽplis quàm diuerſa 319.a
Apollinis ſtatua Neapoli erecta 51.b
Apollinis templa Romæ vbi & quàm multa 57.a
Apollini quã variè apud Græcos litari ſolitum 140.b
Apollinares ludicur, quando & à quo inſtituti 309.a
Apollonius Tyaneus quid à diis petere ſolitus 224.b
Apoclonius Tyaneus Spartãis alnea interdixit 235.b
Apollonio Tyaneo vnde & quàm precioſus annulus 88.a
Apollonium quis imperator cũ Chriſto quomodo coluerit 352.a
Apophthegmata aliquot inſignia 19.a 28.b.30.a.101.b
Apoſiſis quid 101.b
Apoſtaſium quid 159.a
Apoſtropha dea quæ 327.a
Apotheoſis quid 325. b326.a
Apotheoſeos cæremaniæ ſeu rationes olim quæ 325.b
Apparãdæ expeditionis tẽpus præfinitum olim quod 180 a
Apparitiones ſpirituũ nocturnas, non eſſe omnino nugas 301. b
Apparitores qui, & ex qua potiſſimũ natione fierent 44.b
Appellationes à quo ad quem, quomodo vel licitæ vel illicitæ fuerint 367.a
Appellat iones omnes ad quem magiſtratũ pertinerent ibid.
Appendices conuiuii quæ 101.b
Appetitio dea vni olim cultæ 21 a.
Appia via quanta & quàm celebris 145.b
Appius Claudius ſolus cenſuram egit 146.a
Appius Claudius quàm confidens in iudicium venerit, tametſi reus 125.a
Appii Claudii animaduerſio in loco cedentes 73.a
Appius cur Cæcus ſeu cæcatus 75.b
Appius pulcher qua fortuna iudiciũ populi aliquãdo euaſerit 184.b
Appii vnde dicti 14.a
Appii Cæci qualis cenſura 146.a
Appuli qui & vbi ſint 50.b
Aprilis cui deæ ſacer 169.b
Aprilis Idus cui & quamobrẽ feſtæ 154.b
Apri melliarii qui 163.a
Apros integros vna menſa qui apponerent 296 b
Apuli cui vento ſacrificare ſoliti 164.a
Aqua à quibus adorata 382.b
Aqua mellita quibus diis aut deabus libetur 143.a
Aqua mercurii Romæ vbi & quàm celebris. 220.a
Aqua & igni interdicere 122.b
Aqua omnia cõſtare, cuius philoſophi opinio. 114.b
Aquæ aſperſione quid olim inter gẽtiles fieri putatũ 221.b
Aquæ ductus quid ſit 88.b

Aquæ ductũ cura penes quos olim eſſet 145.a
Aquæ ductus Romæ qui & quot 95.a
Aquæ & ignis quis olim in expiando vſus 314.a
Aquæ man aria quid 29.b
qui attribuant 264.a
Aquã in certaminib⁹ qui quibus aſpergere ſoliti 155.b
Aquarũ in periuros miracula ac vindictæ quæ 267.a.b
Aquarũ in ſacris vſus ac religio quanta 223.b
Aquas, quibus hoſtiæ aſpergerentur, humi poſuiſſe piaculum ibidem
Aquila aurea cui anteláta 48.a
Aquila in ſummo ſceptri 48.b
Aquila religione culta 177.a
Aquila quando & quale omen ferat 273.a
Aquilæ augurium qui impediatur 294 a
Aquilæ militaris ſigni apud Romanos color quis 177.a
Aquilæ ſeu fulminis nomina vnde quibuſdã data 70 b
Aquilæ ſignũ quàm nobile apud Romanos, & vnde illis allatum 177.a
Aquilam qui tanquam numen adorarint 333.a
Aquilæ centum quibus in ſacris, & pro quibus offerrentur 164.a
Aquilii iuriſperiti laus, & domus eius Romæ vbi 546.b
in ſi.& dein.
Aquilii cur ſic appellati 13.a
Aquilina fiſtula quæ 222.b
Aræ duodecim fauo dicatæ 23a
Ara ex ſolis dextris animaliũ cornibus conſtructa quæ 320
Ara ex ſolis ſacrificiorũ cineribus conflata quæ ibid.
Ara maxima Herculis quæ & vbi 75.b
Ara deorũ apud quos pro aſylis eſſent 159.b
Aræ Herculis variæ 79.a
Aræ miſerorum quomado ornentur 309.b
Aræ inferorum raró acceſſæ 309.a
Ararũ diuerſitas quãta 222.b
Aras deorũ tãgere, quid 166 a
Arabia ad quid ab Alexandro Magno deſtinata 127.b
Arabicæ reipub. diuiſio quæ 984.a
Arabum abominandus quidã mos 41.a
Arabum deus quis 326.a
Arabum in ædificando luxus quantus 305.b
Arabum pontifices qui ornentur. 66.b
Arabum vxores 41.a
Arabũ pœna in adulteros 176
Arabũ ſepultura quàm ſit inhoneſta 115.b
Araneæ letiferi morſus vbi 81 a
Ara Paphiæ Veneris quid miri habeat 322.a
Arare à triumpho ſtatim quis non erubuerit 139.a

aratri vel cōdendis vel euertē dis vrbibus vſus quis 354.b
aratus quàm grande aliquando votū fecerit ſed inhumanū,& quomodo perſolueris 165.
aratus quoties fuerit imperator 4.a
arati ſatellites quot 371.a
arbores chartis faciendis appoſitæ quæ 108.b
arbores diuerſæ, diis diuerſis ſacratæ quæ 223.b
arbores infauſtæ quæ 223 a
arbores lanigeræ 199.b
arbores maximas qui pro diis venerati 382.b
arbitria principum quādo fuerint leges 378.b
arbuſculæ in Phaſi cōtra adulterium medicina quæ 176.b
arbuſta 63.b
arcades andum qui terminens 197.b
arcadum pueri vt inſtituerentur 97.a
arcano concilio quæ gentes vſæ 209 b
arcarij qui 170.b
arcera quid 109.b
arceri à ſacris qui ſoleant 212 a
arces aliquod inſignes ſeu oppida inſtar arcium 343 a
archagatho medico qui Romæ primo datum 202.a
archelai regis ſuper Euripide luctus quantus 128.b
archemoro qui ludiqua de cauſa inſtitut 261.b
archi Theſſalis qui 238.a
archias (forſitan Architas) Tarentinus qui ſe oblectare ſolitus 161.b
archidamus quāpr leui de cauſa quā grauiter mulctatus 179.a
archiroſynes quis 66.b
archigeses quis à quibus tegno minatus deus 325.a
archilochus poëta cur à Lacedæmoniis eiectus 75.a
archinus Thebanis quid 238.a
archito (alibi Archytas) quomodo & à quibus aliquādo captus 328.a
archytas cuius diſcipulus, & vbi natus 50 a
archontes Athenis qui & quot 153.a
archōtum diuerſa nomina quæ ibidem
arcirma quid 109.b
arcium aliquot inſignium catalogus 345.a
ardali ara vbi & qualis 320.b
ardeolæ quid volatu portendāt. 273.a
archa Romæ ante Telluris ædē cuius aliquādo fuerit dom⁹ 166.b
areopagitæ à quo conſtituti 206.a
areopagitæ quomodo ſentētias ferre ſoliti 123.a
areopagus quid & vbi, ac quātus eius honor ibid.a&b
areopagus quomodo & cur tā inculte tegeretur 344.b

aretia cuius filia & quã docta & quid miri fecerit 319 a
aretia quæ cuius regionis vrbs 173.b
argentum deliquatum vbi & quomodo è terra fodiatur 169.a
argentum & aurum quibus aliquando maximè inuiſum ac vile 218.a
argentum nationibus deuictis tributi nomine impoſitum, non aurum 243.a
argentum vbi primo ſignatum 218.a
argenti cælati pondo quod ſemel in triompho allatũ 335.a
argenti libras quot, diuitibus tranſgredi non liceret 138.b
argento & auro qui theatra ornauerint 281.b
argentatis rhedis vti quibus olim indultum 210.a
argentam fuiſſe aquilam militarẽ Romanorũ, & cur 177.a
argentei nũmi vſus quãdo primũ Romæ inualuerit 218.a
argeces quæ ſimulchra veteres appellarint 271.a
arges qui cur dictus 70.b
argilla quibus auſpiciis condita, & vnde ſic vocata 275.b
argiletum 82.b
arginipaſa quæ quibus olim fuerit dea 327.a
argiui natura quales 214.a
argiui quàm Philippo aliquãdo adulati 183b.
argiuorũ moneta qualis 218.b
argiuorũ poſt funus quàm ſumptuoſa magnificentia 132.b
argorum factiones quot 218.b
argiroaſpidæ (aut argyraſpidæ) qui dicti 369.b
aricie forum quid aliquando paſſum 72.b
arietis capite qui pro galea in bellis vſi 32.b
arietis exta quomodo in ſacrificiis coquantur 208.a
arietis inſolito colore auſpiciũ quale 275.b
arietem agris hoſtium immittere, Græcis quid 254.a
arietes vbi ſint ſacroſancti 212.a
aril qui & quomodo pugnent 375.b
arimaſpi qualibus vtantur fiſtulis 222.b
arion equus quib⁹ in ludis quã mire victor euaſerit 261.a
ariſtander quid quomodo Alexãdro Magno diuinarit 273
ariſtarum ſummarum decuſſione quid quidam tyrannus innuerit 112.b
ariſtides qua potiſſimum re gloriari ſolitus 139.a
ariſtides cur in exilium actus 157.
ariſtidis ſapientia in vitanda contentione 192.b
ariſtidis veſtitus quis 289 a
ariſtide iuſtior, prouerb. 279.b
ariſtippus Socraticus quando floruerit 329.a
ariſto quis ac cuias 318.b
ariſtobulus vnde quis dictus 70.b

Ariſtocratia quid 259.a
Ariſtodemus tyrãnus quo aſtu oppreſſus 112 a
Ariſtodemi in optimatũ filios edictum quod 74.a
Ariſtogitonis nomen cur ſeruis inde prohibitum 171.a
Ariſtogitonis quàm ſanctũ fuerit Athenis nomen 150.a
Ariſtomenes quot centenarios hominum vno ſacriſicio mactarit 383.b
ariſtomenis cor quale 307.a
ariſtophanis in poetico certamine iudicis, iudiciũ quàm mirum 164.a
ariſtophontes quàm ſæpe cauſam dixerit, ſemper abſolutus 125.a
ariſtotelis pro Nicanore cuiuſmodi votum 164.b
ariſtotelis veſtit° qualis 289.a
arithmeticam vbi vulgò pueri docerentur. 101.a
arma, militum membra 18.
armis legionibus in orbem ingredi fas non erat 181.a
arma quæ quibus vel conceſſa, vel vetita 369.b
armata dea quæ 367.a
arma cõciliata Gallis, & quomodo fierent 254.a
armatos in concilium venire, quibus peculiare 208 b
armẽia in quot gubernationes diuiſa 214.b
armenſis ſeu narinenſes tribus 26.a
armillæ quibus ſolis darentur 228.a
armiluſtrum 313.a.345.b
armorum amiſſorũ pœna 73.b
amorum apud diuerſos diuerſitas quanta 369.b
armorum concuſſu & crepitu quid ſignificetur 180.a
armorum ſeu ornatuum militarium quanta diuerſis varietas 375.a.
armorum quanta eſſet militibus obſeruatio 18.a b
arnatiõ Achæis quid 206.a
arnenſis tribus quando in vrbem recepta 26.a
arnophagon cuiuſmodi apud Athenas iudicium 152.b
arnophoron quale quantúmve Athenis concilium 206.b
aromata Syracuſis quæ 160.b
arpides, calcei quales 288.a
arripere vnde dictum 42.a
arrogationes in quibus comitiis fieri ſolitæ 184.a
arroſio murium quid portẽdat 273.b
ars ludicra quando adhuc Romæ probro fuerit 135.b
arſaces qui fuerit 4.b
arſacis cognomẽ qui reges vſurparint ibidem
artabæ diuerſitas quæ 89.b
artaxata quorum regia 127 b
artaxerxes cur Macrobir vulgo cognominatus 146.a
artaxerxes (rectius legendum Aſtyages) quo contra Cyrum colore veſtium vſus. 30b
artaxerxis cũ filiabus ſuis inceſtus matrimonialis 38.b infi.
artaxerxis in delinquentes mi

lites pœna quæ 74.a
Artaxerxis pro ſalute vxoris votum 165.a
artemiſia regina quàm Xerxi honorata 210.b
artemiſiæ trophæum 36.b
artemon quid ſit 41.b
artes principium ac plebeiorum quam diſtinctæ 263 b
artes ſordidæ quæ, & quibus permiſſæ ibidem
arterii ſeru⁹ qua de cauſa quo modo dignè mulctatus 159.a
artemis quæ quibus dea 327.b
artibus diuerſis quàm variè diuerſi afficiantur 215.a
artificio incumbere, quibus ſordidum 284.a
artini in Epidauro qui 206 a
artes liberales quæ vocarētur apud græcos olim 97.a
artium magiſtri quanto in honore olim 100.b
artium liberalium doctores à quo ciuitate donati 201.b
artolaganus quid 255.b
artopteſius panis ibidē.
aruales fratres qui, quot, & vnde dicti 42.a
aruinæ cur quidam nominati 13.b
arulam ſuper arā in ſacris qui quomodo faciant 212.b
arundine qui rex cum pueris equitare ſolitus 161.b
arundinetum 68.b
arundinū fructu quæ gens vulgò victitet 138.a
aruſpex quomodo cæſæ hoſtiæ viſcera rimaretur 225.b
arx Capitolio adhærens, quæ quam:d:ve fuerit 344.b
arymphæi quanto quibus in precio fuerint 214.b
aſarota quid 256.a
Aſclepiades medicus cuius, ac quantus 328.b
aſcoliaſmus quid 101.a
aſculanorum dea quæ 327 a
aſinni molles 214.b
aſianorū in comportandis precioſiſſimis quibuſque in militiam mos 180.a
aſiaticarum gentium fortiſſima olim quæ 174.a
aſiaticorū aliquot excellentiū ingeniorum catalogus 328.b
aſiaticus quis Scipionū cognominatus 69 b
aſiarchæ Trallianis qui 238.a
aſina vnde quidam cognominatus 15.a
aſinalis tribus quæ 27.a
aſinus ad tibiam ſeu lyram, quid 278.a
aſinus atque aſinarius quibus nominibus quam cui victoriam prædiuinarint 276.a
aſinus cui deo propriè immolari ſolitus 145.a
aſinus leonē occidens, quale Alexandro Magno omen 275.b
aſini & regis vocabula quo in ludo mereri ſolita 192 b
aſini nomine vocari, quantum Aegyptiis probrum 245.b
aſini vellera quærere, quid 278
aſini Pollionis bibliotheca temporantia 300.b 309.a
aſinum quæ gens cui deo offe-

rat 142.a
aſini quãdo feriarentur 308.b
aſini quibus qua de cauſa inuiſi 178.b
aſini vbi nulli, vbi multi 245.b
aſiſia quæ quibus dea 327.b
aſius canẽdi modus, qualis 178
aſparagi ſpinas in ſacrificiis cremare, quibus nefas 226.a
aſparago vbi ſponſæ coronentur 58.b
aſpendiorum nummi quales 218.b
aſper cur dictus Trebonius 14
aſphalus quid 161.a
as quid ſit 2.a
aſſari quæ oporteret, in ſacris, quæ elixari 226.b
affectatio cãdidatorum quanta 181.b
aſſeres librarij & triunciales 242.a
aſſes quot ſingulis cœnis impẽdendi præfixi 138.b
aſſes ſpõſæ iam cum viro congreſſæ, quot ferendi 60.a
aſſes vnciales & ſemiunciales 242.a
aſsiduus quis dictus 342.b
aſsis moneta qualis 242.a
aſſueti predæ & rapinis, inter milites qui haberẽtur 372.b
aſſurgere cui quid 84.a
aſsyrii quando potiſsimum ſe lauent 235.b
aſſyriorum reges qui aliquando vocati 4.b
aſſyriorum regum tiara 47.b
aſſyriorum regũ theſauri vbi recondita conſueuerint 55.b
ἀςανδης, *qui Perſis dicti* 48.a
aſtarte dea quorum 326.a
aſtrorum natura quæ 215.a
aſtragali Græcis quid 161.a
aſtragalizontes qui ibidem
aſtrologorum aliquod inſigniũ catalogus 90.a
aſtúſne an violentia in hoſte magis laudetur 37.a
aſtutiæ ſingularis tyrannorum aliquot exẽpla 111.b & dein.
aſtyagis ſomniũ quale & quos exitus ſortitum 171.a
aſtymphaliſſorum deus quis 326.a
aſtynomi Athenis qui 152.b
aſyla aliquot ſeruis vbi 159.b
aſyla apud Spartam ibidem
aſylum beſtiarum omniũ vbi 212.b
aſylorũ aliquot receſsio 159.b
aſylorum immunitas per quem ſeu quos ſublata 160.a
atabulo qui ſacrificarint 164.a
ataulphi Gothorum regis ſuperbia 3.b
atellanarum actores quo priuilegio donati 26.a
atheas rex quàm fuerit equorũ ſtudioſus 260.a
athenias propbetiſſa 149.b
athenæ cui vento ſacra facere conſueuerint 164.a
athenæ cædemne nunc quæ olim an aliæ & aliæ dicendæ 114.a
athenæ in quot olim factiones diuiſæ 108.a
athenæ in quot ordines diſtinctæ 284.a
athenarum aer purus 214.a

athenis quoto cuiuſque menſis die cui deo ſacrificetur 140.*b*
athenienſes quàm ægrè quenquam exterum ciuitate donarent 203.*a*
atheniēſes quomodo & quã piè mortuos ſepelire ſoliti 116*a*
athenienſes germanas ſuas vxores ducebant 38.*b*.*vrbanas* 39.*b*
atheniēſis mõeta qualis 218.*b*
athenienſium in bene meritos condemnationes 257.*b*. *dona quæ* 229.*b*
athenienſium in conſultãdo in felicitas propè fatalis 208.*b*
athenienſium in faciendis votis ceremoniæ 164.*b*
athenienſium lex de ſepultura 116.*a*
athenienſium in Iſthmiis priuilegium quod 261.*b*
athenienſium in literas hoſtis deprenſas modeſtia 85.*a*
athenienſium in elocãdis filiabus mos 49.*a* 60.*b*
athenienſium magiſtratusquis eſſe ſolilus 117.*b*
athenienſium magiſtratusquibus miniſtris ſeu inſignibus incedere ſoleret 46.*a*
atheniēſiũ natura qualis 215.*a*
athenienſium odium in Megarenſes 33.*b*.203.*b*
athenienſium militare ſignum quale 177.*b*
athenienſium regum cognomẽta quæ 4.*b*
athenienſium ſenatus quantus 203.*b*
athenienſium ſummus magiſtratus quis 153.*a*
athenienſium theſaurus vbi recondi ſolitus 55.*b*
athenienſium templum extra mœnia 57.*b*
athenienſium vota 164.*b*
athenienſium tribuum nomina 27.*a*
athenienſibusqui leges ſcriptas tradiderint 339.*a*
athenio quiſquantũſque fuerit 180.*a*
athenionẽ vocare quid præ ſe ferat 180.*a*
ἆϑλοι qui dicti 383.*a*
ἀθερίζειν quid 241.*a*
athletæ victi, quo pacem modo peti oſtendant 194.*a*
athletarum paria lociq́ue quomodo per ſortes diſponerẽtur 260.*b*
athletarum quàm variæ ſpecies 136.*b*
athletarum ſtatuæ quo habitu ſeu ſtatu fieri ſolerẽt 213.*b*
athoſis, cuius vnius eſt vxor & filia fuerit 39.*b*
atinium plebiſcitum quid tribunis plebis permitteret 6.*b*
atlantum mos in dandis nominibus quis 99.*a*
atomos qui rerum principia ſtatuerit 264.*b*
atrebates & Bellouaci vt cõcilium aduocarent 211.*a*
atri dies qui 61.*a*
atris veſtibus vbi tantum viri vtantur, albis tantũ mulieres 291.*b*

rat 142.a
aſini quãdo feriarentur 308.b
aſini quibus qua de cauſa inuiſi 178.b
aſini vbi nulli, vbi multi 245.b
aſiſia quæ quibus dea 327.b
aſius cãnẽdi modus, qualis 178
aſparagi ſpinas in ſacrificiis cremare, quibus nefas 216.a
aſparago vbi ſponſæ coronentur 58.b
aſpendiorum nummi quales 218.b
aſper cur dictus Trebonius 14
aſphalus quid 161.a
as quid ſit 2.a
aſſari quæ oporteret, in ſacris, quæ elixari 226.b
aſſectatio cãdidatorum quanta 181.b
aſſeres librarij & triunciales 241.a
aſſes quot ſingulis cœnis impẽdendi præfixi 138.b
aſſes ſpõſæ iam cum viro congreſſæ, quot ferendi 60.a
aſſes vnciales & ſemiunciales 241.a
aſſiduus quis dictus 342.b
aſſis moneta qualis 242.a
aſſueti prædæ & rapinis, inter milites qui haberẽtur 372.b
aſſurgere cui quid 84.a
aſſyrii quando potiſſimum ſe lauent 235.b
aſſyriorum reges qui aliquando vocati 4.b
aſſyriorum regum tiara 47.b
aſſyriorum regũ theſauri vbi recondita conſueuerint 55.b
ἀστάνδης qui Perſis dicti 48.a
aſtarte dea quorum 326.a
aſtrorum natura quæ 215.a
aſtragali Græcis quid 161.a
aſtragalizontes qui ibidem
aſtrologorum aliquod inſigniũ catalogus 90.a
aſtúſne an violentia in hoſte magis laudetur 37.a
aſtutiæ ſingularis tyrannorum aliquot exẽpla 111.b & deīn.
aſtyagis ſomniũ quale & quos exitus ſortitum 171.a
aſtymphaliſſorum deus quis 325.a
aſtynomi Athenis qui 152.b
aſyla aliquot ſeruis vbi 159.b
aſyla apud Spartam ibidem
aſylum beſtiarum omniũ vbi 212.b
aſylorũ aliquot receſſio 159.b
aſylorum immunitas per quem ſeu quos ſublata 160.a
atabulo qui ſacrificarint 164.a
ataulphi Gothorum regis ſuperbia 3.b
atellanarum actores quo priuilegio donati 26.a
atheas rex quàm fuerit equorũ ſtudioſus 260.a
athenias propheriſſa 149.b
athenæ cui vento ſacra facere conſueuerint 164.a
athenæ cædemne nunc quæ olim an aliæ & aliæ dicendæ 114.a
athenæ in quot olim factiones diuiſæ 108.a
athenæ in quot ordines diſtinctæ 284.a
athenarum aer purus 214.a

athenis quoto cuiuſque menſis die cui deo ſacrificetur 140.b
athenienſes quàm ægrè quenquam exterum ciuitate donarent 203.a
atheniẽſes quomodo & quã piè mortuos ſepelire ſoliti 116a
athenienſes germanas ſuas vxores ducebant 38.b. vrbanas 39.b
atheniẽſis mõeta qualis 218 b
athenienſium in bene meritos condemnationes 257.b.
dona quæ 229.b
athenienſium in conſultãdo in felicitas propè fatalis 208.b
athenienſium in faciendis votis ceremoniæ 164.b
athenienſium lex de ſepultura 116.a
athenienſium in Iſthmiis priuilegium quod 261.b
athenienſium in literas hoſtis deprenſas modeſtia 85.a
athenienſium in elocãdis filiabus mos 49.a 60.b
athenienſium magiſtratus quis eſſe ſolitus 117.b
athenienſium magiſtratus quibus miniſtris ſeu inſignibus incedere ſoleret 46.a
atheniẽſiũ natura qualis 215.a
athenienſium odium in Megarenſes 33.b.203.b
athenienſium militare ſignum quale 177.b
athenienſium regum cognomẽta quæ 4.b
athenienſium ſenatus quantus 205.b
athenienſium ſummus magiſtratus quis 153.a
athenienſium theſaurus vbi recondi ſolitus 55.b
athenienſium templum extra mœnia 57.b
athenienſium vota 164.b
athenienſium tribuum nomina 27.a
athenienſibus qui leges ſcriptas tradiderint 339.a
athenio quiſquantùſque fuerit 180.a
athenionẽ vocare quid præ ſe ferat 180.a
ἄϑωοι qui dicti 383.a
ἀϑετίζειν quid 241.a
athletæ victi, quo pacem modo peti oſtendant 194 a
athletarum paria lociq́ue quomodo per ſortes diſponerẽtur 260. b
athletarum quàm variæ ſpecies 136.b
athletarum ſtatuæ quo habitu ſeu ſtatu fieri ſolerẽt 213.b
athoſis, cuius vnius eſt vxor & filia fuerit 39.b
atinium plebiſcitum quid tribunis plebis permitteret 6.b
atlantum mos in dandis nominibus quis 99.a
atomos qui rerum principia ſtatuerit 264.b
atrebates & Bellouaci vt cõcilium aduocarent 211.a
atri dies qui 61.a
atris veſtibus vbi tantum viri vtantur, albis tantũ mulieres 291.b

atrium ab Aſino Pollione ſtru
ctum, quod 127.a
atria quæ pars domus eſſent
304.b
atria quid, & quã varia 127.a
atria quomodo ornari & in-
augurari ſolita 304.b
atriarij qui. 170.b
atrophæ Fortunæ ædes 20.a
attalida tribus quæ 27.b
attalus quidnam germano Eu
meni fecerit. 41.a
attalus quid primus inſtituerit
198.a
attali regio vbi 127.b
attali regis oblectamentum in
ocio 161.a
atteius quibus diris M. Craſ-
ſum deuouerit 195.b
attica ſiticuloſa 89.a
atticum talentum quot argẽti
libras valeret 242.b
attiliꝰ qua de cauſa velut par
ricida in mare deiectus 149.b
auari natura qualis 247.b
auctylum mos præliandi quis
275.a
auenti amni quis collis Romæ
ſuum debeat nomen 346.b
auentinus cur diu intra vrbẽ
non admiſſus ibidem
auentini etymologia ibidem
auentini templa quæ ibidem
auentino monti quis nomen de
derit ibidem
auentinum qui primi incolue-
rint. ibidem
auerno propria victima quæ
141.b
auerruncus deus quis 21.a
aues admirabiles 199.a
aues cui infanti allimentum a-
liquando præſtiterint 110.a
aues quatuor ſupra tribunal
vbi & cur pendeant 123.a
auſidii Caſſi animaduerſio diu
riſſima in deſertores 73.a
augili (aliâs Augilæ & Au-
gyli) qui, & quomodo iura-
re ſoliti 266.b
augilarum dii qui 310.a
augurale inſigne quod 293.a
augurãdi cæremoniæ quæ ibid.
augurandi ex arce mos augu-
rum qualis 272.a
augurandi ius quis, licet augur
non haberet 292.b
auguratum ſemel vni datum,
nunquam eidem viuo adimi
potuiſſe ibidem
augurem qui ſemper adeſſe vo
luerint ſenatui 208.a
augures quantæ fuerint olim
æſtimationis 292.b
auguri tangere vetitum quid
294.a
auguria ex auibus captandi
peritiſſimæ nationes quæ 273
auguria quàm olim à Roma
nis curata 102.b
augurii ex arce petendi ratio
quæ 293.a
auguris mentientis pœna &
infortunium 49.b
augurum munus quod 65.b
292.b
augurum numerus initio ac de
inceps quantus 292.a
auguſtale in caſtris taberna-
culum, quomodo & vbi fie-
ri ſo-

ri ſolitum 18.b
Auguſtales ludi qui 365.a
Auguſtales ſacerdotes qui 142.a
auguſtarum nomen quæ mulieres ſortitæ 3.a
auguſtus Cæſar per quos confeſtis veſtibus vſus 158.a
Auguſtus Cæſar quid nummis ſuis incuti iuſſerit 219.b
Auguſtus quàm infirmo fuerit indice 246.a
auguſtus quanti ſenatores fecerit 207.a
auguſtus quo ludi genere maximè vſus 162.b
auguſtus quos vt præceptor docuerit 100.a
auguſtus quoties fuerit imperator 4.a
auguſtus quoties Ianum clauſerit 22.b
auguſti idibus quid fieret 155.b
auguſti in annulo ſignum quod 87.b
auguſti in corpore quales eſſent notæ ibidem
auguſti in deſertores ſtationũ pœna quæ 18.b
auguſti in Pollionem petulantia ſeu mordacitas 60.b
auguſti nomen quo die Octauius adeptus 154.b
auguſti porticus 167.a
auguſti præceptor quis 100.a
auguſti ſcelus 197.a
auguſtiani qui 374.a
auguſto qui dies maximè fuerint ſuſpecti 233.b
auguſto quid à militibus aliquando obiectum 249.a
auium diuerſarũ auguria quæ 273.a.b
auium & piſcium millia quot vna cœna cui appoſita 298.a
auium laniatio (actiua) quibus honeſta ſepultura 115.a
auium omnis generis circunuolatus, quid Gordio portẽderit 276.b
auium præpetum felices quæ 273.a
auium apud augures quæ, ſiue quot ſpecies ibidem
aula locus in Parthenio quis 212.b
auletes qui rex cur dictus 5.b
auletes cur Ptolemæorum quidam cognominatus 5.b
aura captandi auſpicii qualis debeat eſſe 294.a
aura ſeu tempeſtas nuptiis aduerſa quæ 58.b
auratis cornibus quæ victimæ procedant 143.a
aurea catena qui, cur, quem deum vinxerint 326.b
aurei nummi Romæ quando primùm ſignati 218.a
aureis columnis vites alicubi ſuſtentari 205.b
aurelia porta quæ 220.b
aureliani Cæſaris quàm ſeuera in rapacitatem militarẽ diſciplina 358.b
aureliani exercitium 32.a
aureliani in triumpho inſolentia qualis 332.b
aureliorum origo & etymologia 14.a

aurem dexterã minimo ſcabere furoris ſignum 246.b
aureorum vaſorum põdo quot in triumpho vno aliquãdo lata. 331.a
aureos annulos geſtãdi ius quibus datum 107.b
aureũ ſceptrum cui ſacerdoti ferri liceret 349.a
aureus gallus lanceæ affixus, cuius inſigne 178.b
aureúſne an ferreus olim eſſet annulus nuptialis 87.a
aureus quot drachmis conſtet 243.a
aurichalcum apud quos precioſius auro 217.b
auricularum indicia 86.a
auricularis digit⁹ quis 246.b
aurifera fluenta quæ 174.a
auri fodinis donati qui 122.b
auri⁹ geſtandi vſus quãdo inualuerit 107.b
auri vſum quis militibus interdixerit, quíſve indulſerit ibidem
auris ima cui dicata 87.a
aurium indicia quæ 86.a
auro quando ſignari cæptum 87.b
auroræ lacerti qui 85.b
auroræ qui ſolitũ litari 143.a
aurum in auribus ferre, quid 86.a,& 291.b
aurum vbi proueniat ſeu naſcatur in vitibus 198.b
aurum quis primus veſtibus intexere docuerit 198.a
aurũ Tholoſanũ habere quid 279.b
auſpex quis 58.a
auſpicãdorum comitiorũ mos quis 184.b
auſpicatum ſemper & ſacrificatum oportuiſſe, antequã fieret ſenatuſcõſultũ 207.b,& deinceps
auſpicii e pullis capiendi ritus 49.b
auſpicii tempora certa quæ 294.a
auſpicii triſtis ſigna in ſacrificiis quæ 143.a
auſpicia dira quando ſint feliciora bonis 143.b
auſpicia ex animalibus diuerſis diuerſa 49 b
auſpicia ex ſignis militaribus quæ & quomodo capi ſoleant 177.a b
auſpicia in conuiuiis ſiniſtræ quæ 300.b
auſpicia quæ quibus cedant 194.a
auſpicia qui magiſtratus non haberent 103. b
auſpiciorum aliquot annotatio 272.a
auſpiciorum genera quot & quæ ibidem
auſpiciis optimis quæ gerãtur 194.a
auſpiciis qui præeſſent 65.b
autochthones qui dicantur 290.b
autographum quid 108.b
auxiliarios qua cautione ſibi adſciſcerent Romani 9.a
azauenici cognomen quis vſurparit 60.b

B

BAbylon cuius regia 127.b
Babylon quãtum ſingulis diebus aliquando tributi daret 204.b
Babylonis portæ aliquot quibus nominibus dictæ 221.a
Babylonicarũ mulierum temulentia impudentia laſciuia, impudicitia quanta 300.b
Babylonii quam vafrè à Zopyro circumuenti 11.b
Babyloniorum inceſtus infandus 38.b
Babyloniorũ ſcriptura 109.a
Tribunali 123.a
Babylonis quantæ curæ ſint ſceptra 48b
Baccho quid ſacrificaretur 142.a
Bacchanalia Aegyptiaca turpitudinis quantæ 363.b
Bacchanalia per totam Italiã quando interdicta 363.a
Bacchanalia quo aliquando menſe fierent,& quanta eorum licentia 285.b.263 b
Bacchanalium miniſtræ quæ, miniſtri ve qui 363a.
Baccharum apud Heleos mores & orationes ibidem
Baccharum in quibus feſtis vſus ibidem
Bacchi cognomina varia quæ 327.b
Bacche apud Babylonem feſta qualia 363.b
Bacchylides poëta cuias 328.b
Bactrianorum legulator quis 339.a
Bactriani qui & quàm horridi 92.a
Bactrianiſmus quid 101.b
Bagoe nympha quam deſcripſerit artem 149.b
Bagoii qui reges dicti 5.a
Balbura cuius conuentus oppidum 173.b
Balbutiei inſignia quædam exempla & iucunda 351.b
Baleares cui Romano cognomentum dederint 69.a
Baleares quàm oderint aurum & argentum 217.b
Baleares quomodo infantes educerẽt 97.b
Baleares quomodo prælientur 375.a
Balearium in elocandis virginibus mos 40 ib
Balneandi hora hyeme aut æſtate quæ 235.a
Balnea Agrippæ quot ibid.
Balnea Cumana quàm ſint celebria 67.a
Balnea patriciorum & plebeiorum diſtincta vbi 235.b
Balnea quando tantum laterent 255a.
Balnea virorum ac mulierum etiam inter ethnicos quoſdã diſtincta 135.a
Balneis qui imperatores plus ſatis deditі fuerint ibidem
Balſamum quis in triumpho primus oſtenderit 33.a
Balteos argenteos quibus olim ferre liceret 107.b
Bãbinſa Tygrani quid fuerit

56.a
Bambycratii quàm execrentur aurum & alia metalla 217.b
Barathrum quid loci Romæ fuerit 122.a
Barbæ radendæ mos quando primum Romæ introductus 290.a
Barbam apud aliquem ponere, Longobardis quid 43.a
Barbam primam, qui quibus conſecrent 284.b
Barbam tõdere aut alere, quibus ſit luctus indiciũ 115.a
Barbarorum veſtes quales 284.b
Barbata quibus cognominata dea 327.a
Barbata Venus vbi 213.a
Barchæi vbi. & quãta illorũ in defunctos crudelitas 115.a
Bachina factio 180.b
Barritus quid 191.b
βασιλεὺς quis magiſtratus Athenis dictus 113.
Baſilicæ aliquot Romanæ quæ 71 b
Baſilicæ domorum quæ, & quẽ in vſum fierent 305 a
Baſsianus imperator cur caracalla dictus 205 a
Baſſani imperat. exercitium quod 32.a
Baſteraa quid 106.b
Batavi regem reces electũ qui honorare ſoliti 48.a
Batavis quo in honore equeſter ordo fuerit 106.a, in fi.
Batauorum ſatellitio quis imperator maximè fiſus & vſus 371.
Batrachium forum vbi 72.a
Baucalium quod vaſis genus 136.b
Beatus apud Scythas quis 98.b
Bebius quanta clade à Lyguribus caſus 381.b
Bebos quis quibus in ludis dederit 362.b
Belgarum in conſultationibus ſilentiũ & mos quis 208.b
Belgarum veſtitus quis 289.a
Belides, cui⁹ vrbis portæ 221.a
Belidum imagines vbi 167.a
Bellariorum aliquot apud veteres deſcriptio 295.b
Bellicrepa ſaltatio quæ 361a
Belliſarius an Romæ triumpharit 329.b
Bellona quæ 327.b
Bellonæ ædes cur in vrbem diu non admiſſa 56.b
Bellonæ in ædem quando ſenatus euocaretur 329.a
Bellonæ pro temploquid conſul initio belli facere conſueuerit 22.b
Bellonæ quàm ridiculè & immaniter ſacrificari ſolitum 141.b
Bellouaci vt concilium aduocarent 211.a
Bellum iuſtum quod 253.b
Bellum ſine lachrymis, quid 278.b
Bellum illaturis, non propulſaturis, dies atros obſeruari 232.
Belli euentu incerto qui voue-

vent Romani 163a
Belli ſumendi initium ex cuius dedicabatur æde 22.b
Belli indictio qui olim fieri ſolita 44.a.253.b
Belli omen vnde quidam auſpicarentur 191.a
Bello victi, odiendi non ſunt 203.
Benefactor vnde quis aliquando cognominatus 71.a
Beneficiarii qui 273.b
Beneficiariorũ ſatellitio quis maximè vſus 371.b
Beneficium accipiens, quo debeat eſſe animo 248.a
Beneficium à quibus tanquam deus veneratum 383.a
Beneficii memoriam quis habere debeat 248.b
Bene meritus de repub. nemo indonatus 229.a
Bene precandi aut deuouẽdi in ſacris mores olim qui 312.a
Bene ſerantis Fortunæ ædes 204.
Bene valere, cuius aliquando fuerit teſſera 169.b
Berecynthia dea quæ 325 b, 327b
Berecynthiæ ſeu magnæ matris ædes vbi 345.a
Berenece quid Hieroſolymis pro voto exoluendo fecerit 165a.
Beroſus quid primus inueniſſe dicatur 109.a
Beroſo quid honoris apud Athenas exhibitum 50.b
Bes quid 2.a
Beſtia pauperiem ſeu damnum faciens, cui & quomodo mulctanda 340.a
Beſtiæ cum hominibus publicè in pugna commiſſæ 361.b
Beſtiarum pellibus veſtiti, in Lybia quid ſignet 391.b
Beſtiarum ſimulachra, quibus Romani pro ſignis vterentur quæ 177.a
Beſtiarii 122.b
Beſtiis obiici quorum pœna ibidem
Betulæ virgis quis faſces conſtarent 46.b
Bibacitas quorundam quanta 299.a
Bibendi ratio apud diuerſos olim quæ ibidem
Bibere vinũ, vbi capitale 137b
Bibienus quomodo adulterum deprenſum punierit 176.a
Bibliotheca Attali, qualiũ fuerit chartarum 108.b
Bibliotheca Philadelphi quàm fuerit inſignis 5.a, 108.b.
Bibliotheca Pollionis 109.a
Bibliotheca Piſiſtrati ibidem
Bibliotheca Ptolemæi quando & à quo combuſta ibidem
Biblos quid olim veteres nuncuparint ibidem
Bibracte Heduis quid 325.a
Bibulus COS. cuius ex quo filius 315.b
Bicariũ quod vaſis genus 136b
Bicus quid vaſis ſit ibidem
Bidental quid 271.b.
Biduum & duas noctes qui aliquando putando continua-

vint 299.a

Bifrons Ianus quorum monetæ incuſſus 218.a

Bifrons quis deus effictus 22.b

Bifronti acie qui pugnēt 192.a

Bigamia quibus olim inuiſa 221.a

Bigæ quorū nummorum nota 224.a

Bigati nūmi qui 218.a.242.a

Bilis quibus potiſſimùm in ſacrificio dimouenda 327.b

Bimæ pecudes quàm ſint ſacrificiis aptæ 141.a

Bina corda quibus ſint auibus 307.b

Bini & bini ſummum magiſtratum gerentes apud quos olim eſſent 117.b

Bini reges apud quos olim ſimul crearētur ibid.& 238.b

Bionis in lugentes dicterium feſtiuum 128.b

Bipennibus qui maximè vtantur pugnando 375.b

Bis in bello errare non eſt venia dignum 75.b

Bis nuptæ aut nupti, ſacerdotio etiā ethnico inhabiles 222.a

Bithyni Ioue̅ qui vocent 92.a

Bithynia quàm excelle̅tia protulerit ingenia 328.b

Bithynorū regū cognomētū 4.b

Bithynorum tribunal è conſpectu ſolis 123.a

Bitumen in luſtrādo adhiberi quomodo ſoleret 314.a

Blemmyarum immanitas in ſacrificiis quæ 383.b

Elyſium cuius regia 127.b

Boarium forum Romæ cuius dei ædem habuerit 71.b

Bobutineſes quomodo fuerint ciues Romani 202.a

Bocor' quorū legiſlator 339.a

Boedromian quis quibus ſit menſis 166.b

Bœotici ſcyphi quales 136.b

Bœotii natura quales 214.b

Bœotiorū cōuentus vbi 257.a

Bœotiorum in contrahendis nuptiis mos 58.b

Bogus rex à quo Romæ occiſus 116.a

Boiorū præcipua trib⁹ quæ 17.a

Boiorū veſtitus militaris quo fuerit olim colore, 31.a

Bombix coa vt fiat 199.b

Bombicū mira natiuitas, vita, operatio & mors 199.b

Bona damnatorum quem inuſum conuerti ſolita 166.b

Bona dea, quæ 327.b.338.b

Bona dea quo alio nomine dicta 142.b

Bonæ deæ ſacrā qualia 336.a

Bonæ deæ templum quo fuerit in colle 346.

Bona fortuna cuius aliquando in clypeo inſigne 269.b

Bonæ fortunæ ædes 20.a

Bona Porcenæ venalia proclamari inauctionibus ſeruorū quid 152.b

Boni viri officia quæ 28.a

Bononia qualis fuerit colonia 202.b

Bononienſes in quorum eſſent Romæ clientela 303.b

Bonus euētus deus quomodo ef

fingi ſolitus 213.a
Bonus maritus, quàm præſtet magna in reg. viro 196.a
Boreas à quibus qua de cauſa voto honoratus 164.a
Bos à quib' pro deo cultus 29.b
Bos cuius lege cur immolari prohibitus 141.a
Bos fuluus cui propria victima 142.b
Bos iugalis an ad ſacrificia vtilis fuerit 141.a
Bos quot cēuſibus Romæ ſemper æſtimatus 122.a. 218.a. 242.a
Bonis imaginem qui nummis olim incuſſerint 218.b
Bouē ex frumēto fictū qui cui aliquādo obtulerint 143.b
Bouem ſeruare qui dicerētur olim 157.b
Boues ad ſacra vnde peti potiſſimum & quomodo farciri ſoleant 140.b
Boues præferoces vbi ſpōte à muliere ſe offerri ſināt 143.a
Boum aures & cornua quibus in bello pro conis ſint 32.b
Boum cornibus vina libare in fœderibus pāgēdis quid 253.a
Boum cornua cur quo in tēplo ſuſpendi ſolita 345.b
Boū crudis coriis quomodo quibuſdam militiæ vſi 31.b
Bracha quorum veſtis 288.b
Brachia cui deæ ſacra 85.a in fine
Brachia & manus inermes tendere, militiæ qui præ ſe ferās 193.b
Braclmanes qualibus vtātur chartis 109.a
Brachmanes (aut Brachmanæ) quanto ſint Indis in precio 214.b
Brachmanum in defunctos ſepeliendos impietas quanta 115.a
Brachmanum in puerorū indole experiēda mos quis 97.b
Brachmanum impudens impudicita in virgines pauperes 40.a
Brachmanibus quot paſſim licuerit habere vxores 39.b
Branchidarum templum quod 319.b
Branchus quis, & quàm Apollini dilectus ibidem
Braſſica à quo cunctis oleribus prælata 296.b
Braſſica à quorum precibus 296.b. in fine
Braſſicam qui cur primò apponere ſoliti 296.b
Braſydæ ſententia quædā inſignis 194.a
Breuiloquentia Laconū 84.b
Britannia in vlla habuerint olim concilia 259.b
Britanni olim cuiuſmodi vterentur ædibus 305.b
Britanni quibus animalibus in epulis vel ſacrificiis abſtineant 141.b
Britannorū impietas & libido impudens in ſacris quæ 384.a
Britannorū mos quidā abominandus circa vxores 41.a
Britannorum quam ridiculus

. veſtitus 289.a
Britannorum veſtitus militaris quo fuerit colore 31.a
Britomartis quæ dea cognominata 141.a
Britomartus à quo vict' 21.b
Brixiana Cremonæ oppidi porta 221.a
Bronchi vnde dicti 13.b
Brutus primus cõſul, qui qualiſve fuerit 315.a
Brutus quàm fuerit Superbo propinquus ſanguine licet depulſor ibidem
Bruti alicuius animalis loquatio quomodo expiatur 314.a
Bruti cum Lucretia affinitas quæ 315.a
Bruti de vſufructu anicllæ, ſententia quæ 15.b
Bruti nauis quo ſigno ab aliis internoſceretur 179.a
Bruti in Egypto vrbis qualis 319.b
Brutiati tẽpl. & oraculi quamta fama ibidem
Bruti natura quales 214.a
Brutiarii 44.b
Brutiarii quales olim habiti 373.a
Brutorum familiæ proprium quid 315 b
Bubonis auſpicia qualia 274a
Bubone aut lupo templũ intrati, quid fieri ſoleret 312.a
Bubulcorum familia vnde ſic vocata 13.a
Buccina quomodo in prætorianis, & quomodo in cõſularibus caſtis vterentur 178.a
Buccinatores quando in bellis canere ſol.ti ibidem
Bucephalo exequias quis aliquando curarit 353.a
Bulla cur ĩ pectore hæreat 86.a
Bulla patriciorum quid eſſet rei 284.a
Bulla quid & qui quando illa donaretur 99 b
Bullæ definitio quæ 285
Bullam eſſe quid ibid.
Bullam in pectore qui geſtarẽt 284.a
Buleuticum in theatris quid 281.a
Bupalus cuiuſmodi fecer. Fortunæ ſimulachrum 20.b.
Bupeciorum (ſi recte ſcriptũ familia vnde ſic dicta 13.a
Buphonus quis 66.a
Bupreſtis quid 69.a
Burri cur quidam dicti 13.a
Buſiris quas Thebas cõdiderit 320.b
Buſiritæ cur non vtantur tubis 178.b
Buſti alieni non violãdi leges 353.b
Buteo qui & eius augurium quale 13 b. 273.b
Buteonis cognomen vnde quidam Romæ nactus 13.b
Buxentinis cur ciuitas Romæ aliquando negata 202.a
Buzygea famila quæ 66.a
Byblus, cuius aliquando fuerit regia 127.b
Byzantii à Turcis expugnãdi prodigia quæ 141.b
Byzena temeritas quid 277.a

Byxenus quis fuerit ibid.
Byrſa Carthaginiquid 344.b
Byſſus vbi & quomodo proueniat 199.b
Byſſum induere nobiles ſoli poterant Indi 291.b

C

CAballatioquid,& quibus imprecari ſolita 165 b
Cabita cuius conuentus vrbs 173.b
Cacogamia iudicia quæ 165a
Cacotechnos vnde quis dictus 71.a
Cadauer patris vbi fœneratores à filiis olim exigerent 11.a
Cadaueri inhumato quo more iuſta exhiberentur 309.b
Cadauera quomodo& cur quidã conuiuiis inferrent 297.a
Cadauera quomodo primũ Romæ humarentur 114.b
Cadauera quot diebus,priuſquam ſepelirentur,aſſeruari ſolita 118.a
Cadaueribus humanisque gentes veſcantur 115.a
Cadmea arx Thebanorũ 345a
Cadmea victoria quid 278.b
Cadmus quas Thebas condiderit 320 b
Cadmus quid primus inuenerit 109.a
Cadmi aſylum vbi 159.b
Caduca auſpicia quæ 273.a
caducei diuerſarumnationum quales 264.a.b
Caduceum effigie anguiũ circũdatũ deferre,quid 254.a.b
Cadus quid 89.b.136.b
Codiſus quid 136.b
Cæci cur quidã Romæ cognominati 13.a
Cæcilii vnde dicti 14.b
Cæcinnæ mira quædam ars 46.a
Cæcitate quæ aqua periuros afficiat 297.b
Cælibatus cur& vbi olim mulctatus 145.a
Cælii montis templa & domus 345.b
Cælimontana via 83.b
Cæli climate ingenia hominũ variari 214 a
Cælum & Solem qui maximè coluerint 382.b
Cælum& Terra Varroni quid 324.b
Cære.cuiꝰ regionis vrbs,et quo alio nomine dicta 173.b
Cæremoniæ denariæ & tricenariæ quales 163.a
Cæremoniæ inaugurãdi regno quæ 47.b
Cæremoniæ in maxema Herculis araque 76.
Cæremoniæ nuptiarum 58.a
Cæricæ horæ quæ 234.b
Cæſar dictator quibus in triũpho dicteriis impetitus 333.b
Cæſar quid ſignificet, & quæ familia cur ſic dicta 15 a
Cæſar acerrimus caſtigator ſeditioſorum 73.a
Cæſar quibus nominibus præcipuas legiones appellarit 8.b
Cæſaris ad Mundã Hiſpaniæ

neceſſitas quanta 19.a
Cęſaris dictatoris ſuperbia 86.b
Cęſares menſibus à ſe nomina impoſuerunt 169.b
Cęſaris cõtra Pompeium teſſera que 179.b
Cęſaris epulum triumphale, quantum 334.a
Cęſaris in triumpho oſtentatio quæ 331.b
Cęſaris nomen quis imperator recuſarit 3.b
Cęſares ex prouinciis à ſe ſub actis cognominati 70 a
Cęſares adorari ſe qui voluerint 85.a
Cęſares aliquot inter deos relati 325.b
Cęſares an diadematibus vſi ſint, & qui 48.a
Cęſares ex prouinciis ſubactis cognominati qui 70.a
Cęſares in populum pecunias ſparſerunt 95.b
Cęſares qui quoties quotidie balnearentur 235.a
Cęſares non vſi ſatellitibus, qui 371.b
Cęſarum quis aliquando ſcabellum regis Perſarum factus 383.a
Cęſones vnde cognominati 15.a
Cęſorũ in bellis filii quid olim adipiſcerentur 229.a
Caia, quomodo vnica litera ſcribi ſoleret 255 b
Caia & Caius, quibus olim peculiaria nomina ibid.
Caius Gracchus à quo occiſus 38.a
Caius, Tarentinis quid 255.b
Caii & Caię nomine cur ſpõſus & ſpõſa omnis in ſpõſalibus nominaretur 58.a
Calabra curia vbi 24.b
Calabria cui võto maximè ſit obnoxia 157.b
Calabri qui 50.b eorum hoſpitalitas 204.a
Cale quid 372.b
Calamaria fiſtula qui vtãtur 222.b
calamis qui ĩ prœliis vſi 376.a
Calamitates quõo cælitus premonſtrari ſolitæ 148.a
Calamitoſi quomodo apud Scythas opem implorent, ſeu fœdus ineant 253.b
Calamitoſi quomodo quid vouere aut denouere ſoliti 165.b
Calamica quid 288 a
calaſiries (aliàs calaſirii) apud Aegyptios qui 30.a.374.a
Calaſirium inſtitutores qui 30.b in prin.
Calaſiriũ ſtipẽdia que 374.b
Calata comitia, quæ quomodo fierent, quid tractarẽt 183.b 184.a
Calcaria curreni addere, quid 278.b
Calceamenta tantum candida quos ferre oporteret 66.a
Calceus præpoſtere indutus Auguſto quid portenderit 275.b in fi. a
Calcei diuerſarum gentium quales 287.b

calceorũ ſpecies quãuariæ ibid
calceis ſenatorũ lunam adſcripſiſſe, quid notaret 284.a
calculũ ediſcere ſolis quis 101.a
Calculis nigris qui dies notētur 223.b
Calculis ſententiam qui ferrēt 208.a
Calda abluere, caſtitati prodeſſe 364.b
Calda quomodo olim lauaretur 235.a
Calderini cum Perotto ſimul tas quanta ibid.b
Calendæ ſingulæ cui ſacræ 156.a.327.a
Calendaria ſacra quæ 258.b
Calendaris quæ dea à quibus cognominata 327.a
Calendis ſingulis quid regibus Spartæ dari ſolitum 156.a
Calicibus duobus potare, Scythis quid 229.b
Calicũ diiſpropinandorũ ordo quis 297.b
Calida lauare quibus àque vetitum ſeu diſſuaſum 235.b
Caligæ militares quibus mũiri ſolita 32.a
Caligati qui 373.a
Caligatos quos ſemper eſſe oportuerit 33.a
Caligis nodũ inuentis, quomodo crura tegi ſolita 47.a
Caligula Cæſar Batauis ad quid vſus 371.b
Caligula quam licentiã ſeruis contra dominos permiſerit 159.b
Caligula qualis & ante īperiũ & in imperio fuerit 160.b
Caligula quas aues ſibi vt deo mactari iuſſer. 142.a
Caligulæ auaritia 204.b
Caligulæ cauillus 24.a
Caligulæ inſania 71.a
Caligulæ inſolētia & deſpectio in iuriſconſultos quanta 378.b
Caligulæ iuramentũ maximũ quod 267.a
Caligulæ quæ aliquãdo teſſera 179.b
Caliſtephanos quid 260.b
Caliſtia fœminæ qui vice panis vtantur 18.a
Callaici quàm efferа & impia gens 355.a
Calleci qui & vbi ſint 69.b
Callecus quis vnde cognominatus ibidem
Callicralidis in Iones dicteriũ feſtiuum 160.b
Callicyrii Cretibus qui ibidem
Calimachus cuias, ac quid ſcripſerit primus, & quo tēpore 328.b
Callimachi impietas quæ 383.a
Calineos vnde quis dict⁹ 70.b
callipiges quæ dea vocata 327.a
Callyri Syracuſanis qui 190.b
Calonũ quis vſus, & quæ etymologia 372.b
cacotechnos quis inter Græcos cognominatus 71.a
Calpa quid 262.b
Calphurnia lex 153.b
Calphurnii vnde orti 12.b.14.b
Calphurnius fornix 83.b
Calua fortuna quæ 20.a.b

calua quæ dea cognominata 327 a
caluæ vbi vulgò & mulieres ſint,non ſolùm viri 90 b
caluariam celare auro, & ex ea bibere, quibus religioſũ 385.b
caluitio natura qui laborent 296 b
caluum vellere, quid 278.b
cambyſis ærarium vbi 55.b
cambyſis horrida in corruptũ iudicem pœna quæ 113.a
cambyſis cum ſororibus ſuis inceſtus 38.b
cambyſis ſomniũ quale 171.b
cambyſi quale ex Brutiaco oraculũ datum reſponſum 319.b
camertes quot,quis, quare ciuitate donati 201.b
camelaria quid 147.b
camelarii qui ibidem
camelas qui in præliis vſurpẽt, non camelos 376.a
camelus quid, militæ vtantur 375.b
camelos qui,cui ſeu quibus immolare ſoliti 141.a
camera. barbarum nauigium 109.a.
camilla quid 60.b
camilli dictatura quàm fuerit longa 10.a
camilli triumphi quot 36.b
camilli qui dicti 223.b
cammæ callidũ vindicãdi mariti ſui facinus 58.a
campani natura quales 214.a
campanis Romanas uxores ducere aliquando pro munere conceſſum 61.a
campanorum ala.quot equitũ fuerit,& quanti precii 9.a
campus Martialis vbi 346.a
campus Martius vnde dictus, & cuius olim fuerit 166.b
campus rediculi quis & vbi 57.a
campus ſceleratus quis 61.b
canariũ auguriũ quod 142.b
candaces quæ reginæ nominatæ 5.a
candelabrum tot lychnorum, quot dies anni,vbi & vnde defixum 23.a
candida Alexandri faſcia Lyſimacho fortuitu impoſita quid veri portẽderit 47a
candidati in toga qui ludos ſpectare ſolici 354.b
candidati cur ſine toga ad comitia venire iuſſi 153.b
candidatorum coerctio 154.b
candidatorũ mos 181.a.82.b
candidatorũ ſupplicatio ac humilitas quanta 182.b
candys quorum regum diadema 47.b
canẽdi ſtudium olim apud Romanos quantum 101.b
canendi tibia modus quàm diuerſus apud diuerſos 18.178.a
canere ad tibiam, quomodo olim habitum 97.a
canere ad myrtum 97.b
canem diuerſæ gentes quibus immolarent 142.b
canem Romani cui immolent 212.a
canes,cuius templum non in-

gredi dicerentur 96.a
canes quam variè à diuerſis immolarentur 142 b
canes quem in vſum & quam impium apud Hyrcanos nutrirentur 115.a
canes quibus in templis tanquã æditui fuerint 6 b
canes vbi dominorum regis ſemetipſos iniecerint 131.a
canes mortuos qui quaſi homines luxerint ac ſepeliuerint 353.a
canibus obiicere cadauera humana, vbi olim peculiare 115
canibus in triumpho quis imperator vectus 332.b
canibus qui pro ſatellitibus aliquando vſus 371.b
canibus regiis cibium dare tributi nomine, qui olim coacti 204.b
caniculæ ſidus quo animali placari ſolitum 142.b
canis cui deæ immolaretur 336.a in fin.
canis cui infanti aliquando vbera præbuerit 110.a
canis, cuius aliquãdo fuerit militare ſignum 177.b
canis è ſacris eiecti ratio 76.a
canis in talorũ ludo quid 161a
canis prægnans itineranti obuia quid portendat 275b.
canis vbi aliquando loquutus 148.a
canis quibus gentibus vt rex aut deus præſit 321.b
canum multitudo vbi per aerẽ ferri viſa 148.b
canum pellibus qui dii cur ornentur 142.b
canopica cuius vrbis porta 221
cantabrorum mira quædam amicitiæ lex 42.b
cãtabrorum mos in puerperiis vxorum ſuorum 98.b
cantabrii vxoribus dotes dant 197.a
canterius in foſſa, quid 278.a
cantherius quid 68.b.278.a
cantica nuptialia apud Græcos qualia 59 b
cantilenæ aliquot nuptiales apud Grecos 60.b.& 61.a
caparonia veſtalis quomodo & cur ſeipſam occiderit 271.b
capenæ portà quàmmultiplices aquarum decurſus 219.b
caper nauigii nomen in libro 179.a
capi, galli caſtrati 68.q
capillata arbor quæ 2718a
capilli tondendi aut tondendi mos quàm diuerſus diuerſis 291.a
capillis operiri cadauera cuius olim fuerit indicium 128.b
capillorum luxus quãtus 281.a
capillum compoſitum que Palladi mitterent 284.a
capillum pectorè & barbam Spartani quando potiſſimũ ſoliti 179.b
capillum deſectum qui quibus quã de cauſa vouerent 164b
capillus veſtaliũ quomodo aut vbi aſſeruarentur 271:a
capiſtro: quis apud Macedones cingi ſoleret 33.a

capita bubula vicus quis 83.a
capita hoſtiarum præciſa ſuum lambere ſanguinem quid 308.a
capita hoſtium qui foribus ſeu poſtibus affigere conſuerint 304.a
capita legis Iuliæ permulta 175.b
capita quibus in ſacrificio velanda 222.a
capita ſcutis ſubdere, Romanis quid ſignet 193.b
capitales duumuiri qui 150.b
capitalia militũ crimina 72.b
capite apertoeſſe, ſalubre 84.a
capite aperto ſeu operto quibus ſacrificetur 94.a
capite reuelato iſſurgere 84.a
capite cenſi qui 373.a
capite cẽſis quis imperator maximè vſus ibidem
capite minuti, an ad hæreditatem admitterentur 343.a
capite nudo qui prælientur 375.b
capitè raſo quos ſemper eſſe oporteat ſacerdotes 66.b
capite velato an non velato ſacrificantẽ eſſe neceſſe ſit 336.b
capitis indicium quomodo Romæ ferretur 125.a
capitis ſanctitas & principatus 84.a
capitolia extra Romam plura 344.b
capitolini ludi qui 365.a
capitolinus cliuus vbi 82.b
capitolinus collis quis antea & vnde dictus 344.a
capitolio quæ ſeruarẽtur ibid.
capitolium à quibus quoties reſtitutum ibidem
capitones vnde apellati 13.a
capnomantes qui dicti 225.b
cappadoces libertatem à Romanis deprecati 104.b
cappadoces natura quales 214.a
cappadocia in quot præturas ſeu ſatrapeas partita 104.b
cappari iurare ſolit' quis 26.a
capra quem infantem aliquando lactaſſe dicatur 110.b
capra quibus diis dicata 141.b
capra vbi ſacrificiis inepta ibi
capra vbi ſponte ad ſacrificium prodeat è ſyluis 212.a
capræ aſpectus quid portendat 275.
capræ quibus diis aptè ſacrificentur 142.a
capram qui adorarint 383 a
caprarii vbi in ſummo ſint honore 212.a
caprariorum familia quare ſic appellata 13.a
capricornum qui nummis incuſſerint 218.b
caprifici lac quibus in ſacris vſui fuerit 256 a
capriliorum familia vnde nomen adepta 13.a
caprini oculi quale de ſe præbeant indicium 85.b
caprinis pellibus quorum arcus ornari conſuerint 32.a
caprotinæ Nonæ quæ, & quid in his Romæ fieri cõſuetũ 236
caprotinæ quid 232.a
capſæ qui Iugurtha reconditũ

habuerit 56.a
apſarii qui 170.b
'apti quomodo in triũpho veherentur aut ferrentur 331.b
'aptis vrbibus quid Romani facere conſuerint 152.b
aptiui à quibus & inter quos leuiſſimè habiti 204.b
ptiui equi quomodo in triũphis ducerentur 331.a
ptiuorum ex cruciatu lõgo, qui quomodo augurari ſolerent 313.b
ptiuorum ſanguine qui litarent 384.a
ptiuos qui in ſacris mactẽt 383.b
ptiui quot cum imperatore iugulato ſepelirentur 361.b
ptiui duodecim ad ſepulchrũ imperatoris iugulati tumulabantur 361.b
pua quo auſpicio condita 273.b
pua diſtincta fora que 72.b
pus quid 68.b
put extorum quod 306.b
put hoſtiæ qui abſcindendo execrẽtur & abiiciãt 225.b
put in ſacris velare 94.a
ut quãta hominis pars 84.a
put reuelare cui quid ibid.
put victimæ fluctu maris abſorberi, quid 308.a
pitis velandi ritum Aeneas primus inuenit 94.a
pitis lauãdi obſeruatio 155.b
racalla imperator quàm tyrannicè Papinianum occiderit 378.b
Caracallæ cognomẽ vnde 291.a
Caracallæ imper exercitatio aſſidua quæ 32.a
Caracallæ inceſtus quis 39.a
Caramanges perſis qui 117.b
Carano quæ beſtiæ quã felicitatem portenderint 275.b
Caras quid Caribus primus tradiderit 273.b
Carum mos in militibus ſepeliendis 116.a
carbaſus cuius proprium indumentum. 35.a
carbilius Romæ primus ludĩ magiſter 100.a
carbo quidam in adulterio deprehenſus caſtratus 176.a
carbone candente qui cur barbam ſuam adurere ſolitĩ 290.a
carbone incenſo quæ ſibi fœmina mortem conſciuerit 313.b
carbone mortuo ſacrificare, quid præ ſe ferat 225.b
carbone notari ſolitum quid 124.a
carcerum diuerſa apud diuerſas gẽtes cognomina 121.b & dein.
cardaces qui, & quàm furaces 340. b
cardamo qui vt pane vtantur 138.b
cardia vrbs quo auſpicio condita. 307.a
cares qualibus in bello conis vſi 32.b
cares quo fructuumgenere potiſſimum abundent 138.a
cares quos mẽſium ſtatuãt an-

num 168.a

caribus milites quomodo ſepeliantur 116.a

caricis ſolis quis victitarit 138.b

carinæ viæ vnde dictæ 83.a

carina vrbs vbi ſeu quæ 137.b

carmaſoli quod olim oppidum dictum ibidem

carmanæ virgines quomodo nubant 40.b

carme infamiæ proponere, quā fuerit olim periculoſū 343.b

carmenta nympha cuius mater 219.b

carmenta quid prima inueniſſe feratur 109.a

carmētæ quæ ſacrificēt 220.b

carmentalia quæ & quādo fierent 337.a

carmentalis porta quo alio nomine dicta. 219.a

carmētis phanum, & carmentalis porta vbi 55.b

carmina in triumphantes iaci conſueta, qualia 335.b

carminis ipſius à Græcis in ſupplicando vſitati, ipſiſſima verba quæ 310.b.& 311.a

carnæ deæ quomodo ſacrificaretur 93.a

carnæ deæ ſacellum vbi, & cui ipſa rei præſit 346.a

carnes victimales quàm variè coquerentur 226.a

carnibus abſtinētes qui 221.a

carnibus olim abſtinuiſſe ſubinde & ethnicos. ibidem

carnibus ouilis non ſuillis, qui ſacerdotes veſcerētur 349.a

carnibus tātum, non pane quæ natio veſci ſolita 138.a

carnibus veſci quomodo & quando Romani conſuerint 296.a

carnius menſis quis 169.b 224.a

carnius quis deus dictus 327 233.a

carolus Gallus quomodo vaſtauit regnum Neapolitanū 149.a

charondas quas in quos pœnas ſtatuerit 165.b

charondæ legibus qui vtērētur 378.a

carpentum quid 109.b

carpicus quis imperator cognominari noluerit 70.b

carruca quid 109.b

carrucis nonniſi mille quis proficiſci ſolitus 110.a

carrus ſeu carri quid 119.b

carthagine cur Græcum idioma doceri vetitum ibidem

carthaginenſibus quàm odioſi ſint peregrini 203.b

carthaginenſium in dando militibus annulos, mos 88

carthaginenſium in luctus mos 128.b

carthaginenſium ſeueritas in magiſtratus malos, quanta 190.a

carthaginenſium ſummus magiſtratus quis dictus 117.b

carthaginenſium lætitia rebus feliciter geſtis 46.b

cartaginenſium ſepeliēdi mos 114.b

cartha-

Carthaginis dea præcipua quæ 326.b
Carthago in quot factiones diuiſa 180.b
Carthago quando primùm Romanis tributaria facta 22.a
Carthago quomodo mortuos ſepelire conſueta 114.b
Cartheia inſula quæ habuerit excellentia ingenia 328.b
Cartibulum quid 295.b
Caruilius conſul cui fortunæ ædem dedicarit 20.b
Caruilius Roga quid primus Romæ tentarit 196.b
Caſa Romuli vbi & qualis, quòve fuerit tecto 344.b
Caſaluades quid 229.b
Caſaluium Athenis quid ibid.
Caſeum recentem tangere cui licitum 34.a
Caſiaca qualis veſtis 287.a
Caſorides & caſoritæ quid 220.b
Caſpii quàm ſint impii in ſenes, & quomodo eos conficiant 115.b
Caſſii & bruti occiſorum Cæſaris affinitas quæ 315.a
Caſſii de regno affectato damnati domus quid poſtmodum facta 166.b
Caſſis Alexandri Magni quo fuiſſet ornatu 32.b
Caſſius iuriſconſultus quis 178.a
Caſtimonia ethnicorum ſacerdotum 22.b
Caſtitati qualis ablutio conducat 364.b
Caſtuienſi Veneri quid immolari ſoleret 141.b
Caſtor viris ad iurandum prohibitus 267.b
Caſtori & Polluci quæ dies ſacra 155.a
Caſtori & Polluci qui vota facere ſoliti 165.b
Caſtoris & Pollucis ædes vbi 71.b
Caſtorium melos quale 178.b
Caſtra mouendi ſignũ, quo cantu fieri ſolitum 178.a
Caſtrari adulteri vbi ſolerent 176.a
Caſtrenſes ludi qui 375.a
Caſtrenſis corona qualis 228.a
Caſtris locandis quid præcipuè ſit cauendum 17.b
Caſtrorũ militarium apud Romanos forma quæ ibidẽ
Caſtrorũ mutatio crebra, laudi an vitio danda ibidem
catadromus quid ſit 47.b
cataldus quorum epiſcopus & patronus, & quid prodigii non ita pridem exhibuerit 148.b
catalogi qui dicti 29.b
cataphracti qui 371.b
cataphractorum arma quæ & quot ibidem
cateiæ quibus propriæ, & quid 370.a
catenæ cur diis quibuſdam iniectæ 326.b
catheorũ virgines qua lege aut more nuptui dentur 40.b
cati qui dicti 14.a
cato cenſorius quoties accuſa-

tus & abſolutus 125.a
Cato quàm fuerit aſsiduus in ſenatu 207.b
Cato quibus ludis maximè deditus fuerit 161.b
Cato quibus quàm maximè hoſtis 153.b
Cato quomodo humari voluerit 114.b
Cato quomodo ſe oblectare ſolitus 161 b
Cato quot latrones habuerit 371. a
Cato ſenex quomodo in ciuitatem venerit 202.a
Cato Vticenſis quid contumeliæ Pompeio intulerit 125.b
Cato vxorem ſuam aliquandiu alteri mutuatus 41.a
Catone conſtantiorem eſſe quid 276.b
Catones quo habitu inceſſerint 284.b
Catonis cautio aduerſus defectiones continuas Hiſpanorum 74.a
Catonis lex pro dorſo ciuis Roma. 257.a
Catonis in ſcribas infideles ſeueritas 53.b
Catonis in ſeruos aſperitas quanta 159.a
catonis cenſorii qualis cenſura 99 .a innocentia 125.a & 145.b
catonis de coercendo fœnore laus 11.b
catonis de militibus nimio cõductis dicterium ſeu cauillus 375.a
catonis de Scipione elogium 28.a
catonis de ſua vxore inſigne teſtimonium 99.b
catonis effigiem qui tyrannus in triumpho duxerit 371.b
catonis in eundo pedibus dexteritas ac laborioſitas quæ 240.a
catonis in docendo filio ſuo ſtudium quantum 100 a
catonis in educandis infantibus diligentia quæ 99.b
catonis in effœminatos Romanos ſcomma 195.b
cattorũ capillus qualis 290.b
cattorum in ferendis annulis mos quis 88.a
catularia porta quæ aut vnde ſic dicta 220.a
catuli porticus 167 b
catuli recens editi, quibus cœnis adhiberentur 142.b
catulorum & perdicum pugna quis imperator oblectare ſe ſolitus 161.b
catulus lactens cui pro qua re mactari ſolitus 141.b
catum quid ſonet 14.a
caua ædium & periſtylia 303.b
caucaſii quàm Herculem venerentur 77.a
caucius quis, & cur ſic cognominatus 69.b
caudex cur Appius dictus 14.a.
caudis equinis qui ſuper galeas militiæ vſi 32.b
cauneas ficus venales clamans, quale M. Craſſo omen tulerit 276.a

aunorum veſtitus militaris, cuius eſſet coloris 30.b
Cauſaria miſſio quæ 374.a
Cauſarii qui 373.b
Cauſas qui multoties dixerint & euaſerint 125.a
Cauſiani quos deplorent, & quibus congaudeant 96.a
Cauſidici quomodo inter ſe conſpirantes, clientes inuicem emungant 276.b
Cauſidicis munera dari vetita 343.b
Cautio in Pontifice eligendo ſeu admittendo quæ 64.b
Cautiones aliquot militares 32.a
Ceas ſeu Ceades quid carceris fuerit 122.a
Cecropia Athenis quid 345.a
Cecropia Minerua quæ 327.a
Cecropidæ qui 4.b
Cecropis cognomine qui reges vſi ibidem
Cecrops quorũ prim⁹ rex 27.a
Cedendi vltro ac rurſus inſtãdi arte qui vterentur 193.a
Cedendo ſeu fugam ſimulando qui maximè pugnent 375.b
Cedentis aut pugnam detrectantis confeſſio quid præ ſe ferat 193.b
Cedri ſuccus quàm efficax in cõſeruandis mortuis, & quàm noxius viuentibus 114.b
Celeres à Romulo qui dicti 370.b
Celeris cognomen vnde 13.a
Celes quid 262.b
Celibaris quid 58.b
Celoſta quid 229.b
Celtæ qui Herculem cognominarint 77.a
Celtiberi quàm cuneo valeant 192.a
Celtiberi quàm ridiculè deum ſuum ignotum colerent 385.a
Celtiberarum puerperarũ mos 98.b
Celtiberi quomodo defleret defunctos 129.a
Ceneſtellæ cognomẽ vnde 13.b
Cenienſes, qui, & quid contra Romulum egerint 21.b
Cenſio haſtaria 74.b
Cenſor quis filium ſuum reum capitis egerit & occiderit 146.a
Cenſorem bis eundem fieri non licuiſſe 146.b
Cenſores apud diuerſas gentes qui qualeſve fuerint 145.b
Cenſores à tribunis plebis in vincula conjecti qui 146.b
Cenſores in quos magiſtratus ius haberẽt, in quos nõ 144.b
Cenſores primi omnium creati qui 144.a
Cenſorum altero mortuo, an licuerit in eius locum ſufficere alium 146.a
Cenſorum munus quod 144.a 145.b, & deinceps.
Cenſorum origo, poteſtas, dignitas, officium 144.a, & deinceps.
Cenſorum authoritas apud Athenienſes 144.b
Cenſorum poteſtas à quo primum imminuta 145.a

Cenſura quanti olim apud Siculos habita 144 b
Cenſura quot annorum primo quot dein fuerit 144.a
Cenſuram adipiſci qui ſoleant ibidem
Cenſuram quis aliquando vnus ac ſolus præter morem geſſerit 146.a
Cenſura clari qui 141.b
Cenſus quis quomodo diceretur 255.b
Cenſus ſenatorius quantus 211.a
Centaurus nauis inſigne 179.a
Centenariæ cœnæ quæ 163.a
Cēteſima rerum venalium quomodo à Tiberio relaxata 204.b
Centum aureorum dotem Maſſilienſibus excedere non permittebatur 197.a
Centum boues, cētum oues, centum ſues quo in ſacro ſimul offerentur 16 4a
Centumuirales cauſæ quorū ſoleant exercitium eſſe 152.a
centumuiralia iudicia qualia ibidem
centumuiri Carthagine ſolitieſſe 152.b
cētumuiri Romæ qui, quot, & quomodo creati 152.a
centuriæ Pitamites & Laconica Antonino quid 374.á
centuria quæ conſtet 350b
cetnturiæ ſimplicis quadruplares decuriæ quot ibidem
centuriæ quot legionem iuſtam efficiant 9.a
centurias, peditum eſſe non equitum 7.a
cēturiata comitia quæ & quomodo indicerentur 181 a
centuriata diuitum ſuffragia 183.b
centuriatis comitiis qui præeſſent ibidem
centurio cui abſque medio ſubſit 9.a
cēturio ordinarius quis 350.b
centurio primus quibus aliis nominibus dictus 8.a
centurioni duplex dari, quod pediti ſimplex daretur 334 à
centurionibus quis quotidie, & præſertim manè, ſalutandus 359.a
capas qui pro diis habuerint 266.a
cepus à quibus pro deo cultus 383.a
cera defunctos qui & cur oblinant 115.a
ceram qui tributi nomine darent 159.b
ceræ diſcolores in ſuffragiis 1 2.b
ceramicus Athenis quid 229.b
ceramon quid carceris in Cypro fuerit 122 a
ceraunia cuius regionis vrbs 173.b
cerberus vnde & cuius ope ab inferis eductus 77.a, & *vbi* 130.b
cercetibus grauiſſima olim pœna quæ. 124.b
cerropithreum pro deo qui colant 383.b

ercuria quid 179.a
erræ tabellæ quotuplices olim & quales 108.
Cereales ædiles qui 186.a
Cereales ludi qui, & cui dicati 364.b
Cerearum imaginum olim apud Romanos in magnatum domibus ratio quæ 303.b
Cereas dapes quis aliquãdo exhibuerit 295.b
Cereos mittẽdi in Saturnalibus mos vnde 93.a
ereris apud Athenas ſacra quæ 335.a
Cereris & Alexandri effigiebus quis pro inſigni militiæ vſus 177.b
ereris quàm diuerſa ſacra 322.a
ereris ſacra quàm olim Græcis & Romanis ſancta 364.b
Cereri quid offere fas aut nefas 199.b
ereri quomodo olim litatum 94.b
Cereris ſacrum cur obſcœnis dictis fieri ſolitum 316.b
Ceres quomodo effingi conſuerit 213 a
ertaminis ineundi iudicia quæ ſolita fieri 178.b
ertaminum diuerſorum apud Græcos olim celebritas quanta 262.a
rtatores ſcenici quo habitu in ſcenas prodirent 359.b.& deinceps
erua à lupis fugata, libera euadens, quale faceret omen 275.a
Cerua cui deæ ſacra 141.b
Cerua quem aliquando infantẽ aluerit 110.b
ceruleus color quibuſdam inulſus 290.b
ceruleus ſeu venetus color cui tẽpori dicatus 263.a
ceruis in triumpho quis vectus 332.b
Cerycium quid 254.b
ceſiarum in triſtando cum natis, & gaudendo cum mortuis, mos 96.b
ceſpius quis mons quare dictus 346.a
ceſtici ludi vnde & vbi inſtituti 365.a
Cethegorum familiæ proprium quid 13.a
Ceteriri promontorium 55.b
Cetra quid 369.a
Cetrati qui ibid.
Choalemus vnde quis dictus 70.b
Chabriæ documẽtum excipiendo impetui commodum, quod 213.b
Chalicacon Spartæ quid 160.a
Chalcidici pulli qui 49.a
Chalcidenſes quæ aliquando in Italia occuparint loca 52.a
Chaldaicus annus quantus 168.a
Chalcus 242.a
Chaldæi Babyloniorum 214.a
Chamæpus quis dictus 59.b
chaos qui ſtatuerint 264.b
charnes 117.b
Charnius Iſidis ſacerdos 66.a

Charondas quorum legiſlator 339.*a*

Charondas quas in quos pœnas ſtatuerit 154.*a*

Charondæ legibus qui vterentur 245.b

Charonia & Sacra cuius vrbis portæ 221.*a*

Chartæ ex quarum arborum corticibus olim fieri ſolitæ 108.*b*

Chartarũ diuerſa genera quot ibidem

Chatramonitæ 104.b

Cheloni quales, ſeu quorum nummi 218.b

Chelidoniarum mulierum mos 59.*a*

Cheromacha factio 180.b

Chiæ miniſtræ bacchanalium 363.*a*

chii in quot factiones diuiſi 180.b

chii quomodo à ſeruis mercenariis oppreſſi 375.*a*

chiliarchus Perſis *quid* 238.*a*

chilones vnde ſic vocati 13.*a*

chiorum libertas olim quæ 204.*a*

chiorum mœnia nobiliſſimi lapides à cicerone *depicta* 25.*a*

chiorum moneta quæ 218.*b*

chiorum natura 214.*a*

chirodotæ tunicæ quæ 284.b

chirographum quid 108.b

chironomia quod ſaltandi genus 361.*a*

chius in ludo talorum, quid 365.*a*

chlamyde Alexandri magni quis in triumpho Romæ *vſus* 333.*a*

chlamys quale veſtimentum 279.b

chlenæ, cuiuſmodi veſtes, & quorum victorũ præmia 13.b *in fine.* 262.*a*, 276, 287.*a*

choe quis Aegyptiis *ſit menſis* 169.b

cholargea curia vbi 25.*a*

choenix quota modii pars 89.b

chereatæ qui dicti 27.*a*

chonæ quis Athenis cognominatus 70.b

choragium thymelicum quid 135.*a*

chori & tibicinis quis quand dóve in ſcenicis vſus 360.*a*

chori, quale ludorum genus quibus fuerit 365.*a*

chorios quæ Minerua dicta 327.b

chreocopia lex quæ 11.*a*

chreſtus inter Græcos quis cognominatus 71.*a*

chriæ Græcis quid 100.*a*

chriſto quantum debeant mortales 380.b

chriſtum cum Orpheo & Apollonio quis imperator ethnicus inter Lares *ſuos coluerit* 352.*a*

chronius quis Athenis menſis 169.b

chryſaorei Iouis in templum caribus quid 259.*a*

chryſippi cum inceſtuoſis conſenſus 38.b

chryſius quis 342.b

Chryſo aſpidæ qui dicti 369.b
Chryſoſtomos quis olim dictus 71.a
Chydorus fluuiuſ quis,& à quibus epotus 382.a
Chus 89.b
Ciaxares quid primus egerit 104 b
Cibaria anſerum in Capitolio à quibus curari ſolita 146 b
Cibi vulgares diuerſarum nationum qui 138.a
cibus puerorum apud Perſas quis 98.a
Cibus ſponſi & ſponſæ apud diuerſos quis 60.a
cicadas qui cur capillis ſuis inne ctant 290.a
Ciceriæ effiges quomodo in triũphis ferretur 332 b
Cicero an aliquando aperuit literarium ludum 37.b
Cicero quando & vnde imperator dictus 4.a
Cicero quomodo ciuitatem adeptus 202.a
Cicerones vnde ſic dicti 12.b
Ciceronis facetum dictum 25.a
Ciceronis domus quid poſt exilium domini facta 167.a 349 b
Ciceronis loci aliquot declarati 15.b.62 a.b.80.a. 126.b. 127.a.135.b.312.b.355.a
ciceronis lex de ambitu 154.a
ciceronis præceptor quis 100.a
ciceroni in exilium profecturo quàm ſit vulgo commiſeratum 115.a
ciceronis quæ aneserumnas ſuas prædiuinarint 274.a
ciceroni quid ex publico pro adempta domo additum 345.b
ciceroni quid honori Romæ vltra omnes contigerit 311.b
ciceroni quid præ omnibus conſulibus negatum 240.b
ciconia cuiuſmodi auſpiciũ adferre ſolita 373.b
ciconia in ſceptro,quorum regũ inſigne,& quid ſignificarit 48.b
ciconiam in Theſſalia occidiſſe, quantum ſcelus 124.a
cicuriorum nomen,vnde 14b,
cicuta aut venenum,vbi publica ſit pœna 123.a
cicutæ ſorbitione qui caſtrentur 221 b
cidaris quorum regum diadema 47.b
cidaris ac thiaræ affinitas 48.a
cilices natura quales 214.a
cilicum regis diadema quale 47.b
cimbri mortuos quomodo lugeant 129.a
cimbri quid pro ornatu galeæ vſurparint 31.b
cimbri quo cantu ſeu pulſu militiæ vſi 177.b
cimbri quomodo turmas in acie colligarent catenis 193.a
cimbrorum quanta in ſacrificiis impietas 383 a
cimbrorum militare ſignum quod 177.b
cimbrorum natura & vires quales. 104.b
cimiliarchium quod 55.b

Cimon quàm ridicula de cauſa Themiſtocli prælatus 101.b
Cimonis erga patrem defunctũ pietas quæ 116.a.351.a
Cincinnatus triumphalis vir quàm ſtudioſus agricultura 138. B
Cincinnati cognomen 15.a
Cincius quã legem tulerit 153.a
Cineres ex qua ara nullis omnino ventis diſſlentur 322.a
Cineres quorum in vrbem referre, & in foro condere liceret 116.a. & 352.a
Cineres quoto à crematione die, & qui colligere ſoliti 132.a
Cineres eius qui triumphaſſet à rogo in vrbem ferri & condi licuiſſe 116.a
Cingulum hominis cui deo ſacrum 58.a
cingulum militare quibus apud Macedones vetitum 33.a
cinna ſeruos ad pileum vocans 160.a
cinxia cuius deæ cognomen 327.a
cinxia Iuno à quibus coleretur ibid. b
cipra quæ dea à quibus cognominata ibid.a
circe quo poſt apotheoſin nomine appellata 324.b
circẽſes ludi cui deo ſacri 359 a
circenſes, quales & vnde dicti 262.b
circenſium genera quot 263.b
circenſium ritus qui 263.a
Circi ex aquilarum genere auſpicium quale 274.a
Circio vento cur Auguſtus votum fecerit & ſacrum 164.a
Circorum aliquot deſcriptio ac magnitudo quæ 244.b
circuncíſio quibus gentibus familiaris 97.a
circus auis qualis 273.b
Circus maximus à quo primum deſignatus 180. b
circum in capitis vertice qui ſolum nutriant 290. b
Cirtha quorũ regũ regia 127.a
Ciſiarius quid 109.b
Ciſium quid ibid.
Ciſsiæ cuius vrbis portæ 221.a
Ciſtophori quorũ nummi 218. b
Citharæ qui militiæ vtantur 178.b
Citharœdorum certamen publicum vbi & quale 262.a
citharœdis à cõuiuio quis imp. ſe oblectare ſolitus 300.a
ciue Rom. artes indignæ quæ 201. b
ciuica corona vnde fiat, quantique fuerit olim honoris 227.b
ciuile ius penes quos ſolos olim fuerit 65.a
ciuis Romanus quo tantum modo ad mortem damnari ſolitus 124.b
ciuis Romani priuilegia quæ, & à quo ſublata 157.a. & dein.201 b
ciuium Romanorum imagines quis primus in triumpho duxerit 330.b
ciuium aliquod Romanorũ turbulentorum exempla 167.a

ciuitas quàm liberaliter ſine diſcrimine dari ſoleret 202.b
Ciuitas ſine ſuffragio quibus data, ac poſtea cum ſuffragio 201.b
Ciuitatem.id eſt, ius ciuis Romani, an & quomodo quis amitteret 200.b
Ciuitatem quàm parcè Romani initio darent 201.a
Ciuitatem qui ſuam externis nõ communicarint 203.a,b
Ciuitate donati an et ſuffragiorum ius habuerint 202.a.b
Ciuitate Achaici (lege cum attentione deeſſe videtur vnius oppidi nomen) conuentus quæ & quot 173.b
Ciuitatum aliquot exterarum ac veterum portæ quibus nominibus dictæ 221.a
Ciuitatum duarum an vnus & idem poßit eſſe ciuis 200.b. *in fine.*
Clades & victoriæ aliquot incredibiles quantæ 380.b
clandeſtina conciliabula cur & inter ethnicos vetita 185.b
Clamor diſſonus aut æqualis in primo congreſſu, quid præſignet 191.a
Clamoribus aut ſibilis in theatro qui exploderentur 165 b
Clarigatio quid 234 a
Clarii Apollinis vates quæ 329.
Clarium, cuius fori nomen 72.a
Clarota quid nominis ſit 160.b
Claßium luſtrãdarum mos quis 315.b
Claua caput hominis in ſacrificio qui feriant, & poſtea cruci affigant 384.a
Claudia tribus vnde dicta 26.a
Claudia Veſtalis quomodo patri ſuo triumphum ſtabilierit 270.a
Claudiæ aquæ quæ 346.a
Claudius Cæſar quem menſem ex ſuo vocarit nomine 169 b
Claudii ſomnium 171.a
Claudius Centimanus cuius literæ inuentor dicatur 14.a
Claudius quo maximè ludo vti ſolitus 161.b
Claudii Cæſaris teſſera quæ 179.b
Claudii de Eoiis trophæum 36.b
Claudii imperatoris in fæneratores edictum 11.b
Claudiorum familia vnde Romam venerit 14.a
Claues portarum caſtrenſiũ in cuius eſſent cuſtodia 358.b
Claui à dictatoribus pangi ſoliti, qui fuerint, & eorum origo 9.b
claui figendi cauſæ ibid.
Clazomenæ cuiusregionis quale oppidum 173 b
Cleãder quam præfecturã, quomodo, ſub quo geſſerit 367.a
Cleãtes quibus vſus fuerit chartis 109.a
Clearchus quàm mirè ſeu diuinitus humatus 353.a
Clearchi quantus faſtus 48.a
Cleombrotus ad quod aſylum confugerit 160.a
Cleomenes cur amico & quam leui de cauſa ſubiratus fue-

rit 140.a
Cleonis opinio de legibus quæ 354.b
Cleopatra & Antonius quanto ſibi affectu deuincti fuerint 42.b
cleopatra quomodo in triumpho ducta 331.b
Clepſydris quot hora finiretur 234.b
Clybarii Perſis qui 372.a
Climatibus variari hominũ ingenia ac mores 214.a
Cliſthenes quomodo diuiſerit tribus Athenienſes 27.a
Clitellas boui admouere quid 278.b
clytellã inuerſa quid olim Romanis ſignarit 255.b
cliui Romæ præcipui qui & quot 82.a
cliui vrbis qui ibidem
cliuia auſpicia quæ 273.a
cloacæ quid ſint, & quàm multæ Romæ fuerint 147.b
clodius cur à patribus ad plebẽ tranſierit 380.a
clodii in cenſores ſanctio quæ 145.b.
clodii vnde originem habuerint 14.a
clæliæ ſtatua vbi, & qualis 83.b
clælii vnde Romam tranſlati 255.a
Cluacinæ Veneris templum vbi 83.b
cluentiorum origo quæ 14.a
cluere quid 83.b
cluſium cuius regionis ciuitas, & quo alio nomine, dicta 173.b
clypeis qui vterentur 369.b
Clypeorum inſignia ſeu picturæ quæ quibus olim fuerint ibid.
Clypeus Mineruæ vitelliana patinæ 298.a
cn. Flauii ſcribæ Appii facinus audax 185.b
cneus vnde deductum 255.a
cnei cornelii quàm ſpecioſus triumphus 333.b
coci olim iidem, qui & paſtores 138.a
coclitis cognomen vnde 13.a
cælibat⁹ mulctatus 145.195.a
Cæmeteria vbi & quomodo olim fieri ſolita 116.b
coemptio nuptialis quomodo fieret 58.a
Cœna exequialis 132.b
cœnæ platonicæ 138.b
cœnæ centenariæ 163.a
cœnaculariam exercere quid 147.a
cœnaculũ quid ſit 147.a.293.a
cœnæ ferales 143.b
cœnandi loca hyeme & æſtate quàm diuerſa 295.b
cœnãdi tẽpus olim quod 299.a
cœnis panes tantum adhibere ſoliti qui 296.a
cœtus occulti etiam inter ethnicos vetiti 185.b
cogeonus Getis quid 241.a
cogi ad comitia qui nequirent 185.a
cgitata peccata an & quomodo punienda 80.b
cognati adulterorum quomodo

& à quo puniri ſoliti 176.a
Cognomenta aliena ſumere, qui bus quando licuerit 181.b
Cognomina aliquot Romanorũ quibus de cauſis, quibuſdam indita 12.b.& 70.b
Cognomina ex oppidis aut regionibus deuictis, quibus Romæ obuenerint 70.a.b
Cognomina ex piſcibus 15.b
Cognomina Herculis quã multa ac diuerſa 79.a.b
Cohors militaria quæ 8.a.350 a
Cohors Polypio, Calliſtheni, Ephoro, Gorgiæ ex quot cõſtet 351 a
Cohors ſacra apud Athenas quæ & qualibus conſtaret ibidem
Cohortis Pelignæ qualia tela 370.b
Cohortes circa latera qui quomodo habere ſueti 371.a
Cohortes legionis iuſtæ quot ſint 9.a
Cohortes ſcutatæ ſeu cetratæ quæ 369.a
Cohortes vrbanæ quò à legionariis & prætorianis internoſcerentur 371.b
Cohortium differentiæ 8.ab
Cohortium militariæ & quingentariæ quanta variatio 354.b & dein.
Coi quàm impiè ſenes è medio ſuſtollere ſoliti 115.a
Coire in templis publicè in ſacrificiis ſoliti, qui 382.a
Coitiones occultas facere non licere 185.b
Coitus indiſcretus apud quas olim nationes licitus 41.a
Colabriſmus quid 101.b
Colam quidam vrinator quantus 91.
Colchi quot pueros & virgines tributi nomine penderent 204.a
Colias in talorum ludo quid 161.b
Collatina porta cur ſic dicta 220.a
collatini cum Superbo cognatio quæ 315.a
Collega cõſulis quomodo fieri ſolebat 117.b
Collegium augurum totum non aliquis aut duo iudicaret 293.a
Collegium ſacerdotale Romæ primum quod 42.a
Collem marinum qui cur maximè quaſi deum coluerint 382.b
Colles Parnaſi qui & quæ 318.b
Colles Romæ quot 219.a
Collina porta Romæ quo alio nomine dicta 220.a
Collina tribus 25.b
Coloniæ à municipiis quo modo differant 202.a
Coloniarum genera quàm diuerſa ibidem
Colonides viæ 83.b
Colophon cuius regionis vrbs 174.a
Colophone quomodo oracula edantur 322.b
Colorare barbam aut capillum, imbelle. 220.b

color deo gratus quis 223.a
colorveſtium militarium apud diuerſos quã diuerſus 30.b & dein.
colores ſenatorum ſeu clipeorũ quàm fuerint alii atque alii 369.b
colorum hominis phiſionomia iuxta Platonem 86.a
Colubros ab equis depaſci, cre ſo quid 275.b
Columba cuius auſpicii quomodo ſit 274.a
columba cui deæ ſacra 141.b
Columba vbi aliquãdo vaticinata 319.a
Columbam qui pro dea venerati 384.b
Columbas tabellariorum vice fuiſſe 46.b
Columellæ vnde quidam nuncupati 13.b
Columna lactaria 71.b
Columnæ in defuncti memoriã erigi ſolitæ vbi 132.b
Comæ cura apud quos 290.a
Comæ detonſio & barbæ, luctus indicia 128.a. in ignẽ iniectio 131.a
Comitia quorũ auctoritate indicebantur 185.a
Comã alere aut tondere apud quos quos indicet 228.b
comam alere qui milites ſoliti 178.a
Comam qui nutrirent 190.a
Comas in altum protentas quomodo fœminæ gererent 288.b
Comati Galli cur dicti 290.
Comatos quis imperator maximo decrit 291.a
comedi ex victimis aut comburi quid apud quos licebat 226.a.b
Comere capita Spartanis militibus quid 179.a
Cometis viſis, quid fieri ſolitũ 311.a
Comi in Gallis quid aliquando monſtri horribilis viſum & auditum 148.b
Comica ſcena quomodo in theatris fieret 280.b
Comitia Cæſar cũ populo quomodo partitus 183.a
comitia centuriata 181.a qui his præeſſent 182.a
Comitia illegitima 185.a
Comitiis primis repudiati, ſecũdis admiſſi 183.a
Comitiis diuerſa decernẽtibus quid fieret 183.a
Cõitiis qui excluderẽtur 185.a
Comitia conſularia quomodo & per quos fieri ſolita 116.b
Comitia illegitima quæ 183.a
comitia per quos diuerſis de cauſis indici ſolita ibidem & deinceps
comitia quàm facilè perturbarentur 182.b
comitia intra vrbem non habebantur 181.a
comitia quibus diebus fieri non licuerit 184.b
comitia vt diſſoluerẽtur 184.a
comitia quocũque fulmine impediri 272.b
comitiorum auſpicandorũ mos 184.b

Comitiales dies qui 232.a
Comitiati tribuni qui 148.b 337.b
Comitii locus vbi, & eius etymologia 83.a
Comitiis calatis quot tantũ tribus intereſſe ſolerent 183.a b
Comitiis conſularibus quos intereſſe decebat 183.a
Comitiorum genera quot 181.a
Comitiorũ princeps quis 181.b
commentaculum virga qualis 222.a
Cõmentarienſes qui dicti 372.a in fi.
Commercium ſine pecunia quomodo fiat 217.b
commiſſum ante matrimonii ſolennitatem adulterium an, ſi poſtea matrimonium fiat, diluatur 175.a.176.b
comodi ſuperbia quãta. 70.b
Commodo Cæſari quomodo ſit aſſentatum in mutandis mẽſium nominibus 169.b
commonitio peccãtis quare fiat 121.a
commorientium ſodalitas apud Ægyptios 41.b
Communes dii qui 324.b
Communitas vxorũ quàm execrabilis, & qui tamen philoſophi eam introduxerint 176.b
comœdiæ in quibus ludis exhiberi ſolitæ 359.b
Comœdiarum genera quot ibid
comœdorum inſigne quod ibid.
Compedes Greciæ quæ & quot 345.a
Comperendini dies qui 231.a
Compitalitii ludi quibus diis cur & quãdo inſtituti 360.b
Compluuiatæ vites 68.b
Compluuium ibidem
Comus quis 101 a
Concaua ſaxa qui habitent 305.b
Concentus diuerſorum inſtrumẽtorum quid notare ſoleat 178.a
Conceptiuæ feriæ quæ 258.a
Conchæ in mõtibus vnde 265.a
Conchylia in marmoribus vbi inueniantur ibidem
Concilium populi 184.a
Concilia aliquot diuerſarum nationum quot conſtiterint perſonis 206.a
Conciliatrices. 167.b
Conciliorum in diuerſis regionibus loca olim quæ 259.a
Concinnare quid 316.b
Concinnator litium quid ibid.
Concio quomodo à conſule, quomodo à tribuno plebis aduocari ſolita 181.a
Concionis aduocandæ ſignum quo cantu fieri ſolitum 178.a
concionemè libello legere licuiſſe 209.a
Concionum habẽdarum variꝰ apud varios mos 208.b
Conclamari vaſa 8.b
Conclamatio in fauore 132.a
Conclamari ad arma, quid ſignificaret 180.a
Concordiæ & Saturni templa vbi 82.b
Concubere in epulationibus qui

pro more habuerint 297.b
concubinarum apud Perſas honos quantus ibidem
concubinas in cõuiuia qui adducant, vxores non itẽ 300.b
concubitus promiſcuus 41.a
concuſſu & crepitu armorum quid indicari ſolitum 180.a
condiendorum defunctorũ mos 114.b
conditio pacis aut fœderis cum hoſte armato quibus vetita 252.b
confarratio 59 b
confarrationis fœdus quàm fuerit ſanctum 5.a.
cõfarrationis iure matrimonia inire ſoliti qui 65.a
confeſſio facturi rem diuinam, qualis inter ethnicos fuerit 221.b
confeſſio vel maximi ſceleris apud quos veniam mereretur 124.a
conflictus aggrediendi aut mos aut ceremoniæ quæ 190.b
confœderationes quibus moribus aqud diuerſos fierent 212.b.& dein.
congiaria diuerſa quomodo & à quibus data 303.a.b
congiarium quid 303.a
congii quot amphoram faciant 89.b
coni à Cyro vſi quales 32.b
conidus centurio quàm mirum habuerit caſsidis ornatum ibidem
cõiecturæ aliquot certæ ex ſomniis quæ 16.b
coniuges nudas ad templa ducere ſoliti qui 384.a
coniugii commoda 194.b
coniugii ineundi rationes diuerſæ apud diuerſos 39.a.b
coniugium inter diuerſas nationes, an & quomodo ratum olim fueirit 37.b.& dein.
conopios Epidauriis qui 206.a
conopides Hercules 77.a
conſciſcere ſibi mortẽ qui laudi, quæ probro duxerint 315 b
conſcripti patres qui 205.b
conſecrandi ceremoniæ quæ 351.a
conſecrare quid iniuſſu populi illicitum ibidem
conſecratio alicuius rei, quibus verbis, ritibus aut cautelis fieret ibidem
conſecrationis verba quàm oportuerit articulatè exprimi 351.b
conſecrationis alicui intereſſe qui vetarentur 351.a
cõſilii ara qualis, & vbi 309.a
conſilii ſedes vbi 86.a
conſilio prauo pugnãtis, etiam ſi feliciter pœna 190.a
conſilium ſanctius 209.b
Conſtantiæ exempla mira 50.a
Conſtantinus Maximus quanto & ab ethnicis & à chriſtianis honore affectus 326.a.b
conſualia qui fuerint ludi 308.b
conſualium ludi quales ibidem
Conſueutudine mala delectari, qui pro peſſima re imprecari ſoleant 165.b

onſuetudo ſepeliendi vulgatiſſima olim quæ 11.b
Cõſul cui immediatè ſubſit 9.a
Conſul & cenſor poterant & pontifices eſſe 64.a
Conſul qua cautione ſeu periculo adiri ſolitus 45.a
Conſul ſeu dictatorem creans 117.a
Cõſulares prouinciæ quæ 104.a
Conſulatus cum plebe quando communicatus 179.b
Conſulatus ad plebem deuolutio 117 a
Conſulatus inſignia olim quæ 118.a
Conſulatus quomodo dari ſolitus 117.a
Conſulatum quis prius quàm ciuitatem adeptus 237.b
Conſulis officium quod ac poteſtas 118.b
Conſulis poteſtas, ius, dignitas, honos, maieſtas, quæ 45.a. 117.a.b.& dein 118.b
Conſuli ante finitum honorem Conſulatum abrogari licuiſſe 5.a
Conſuli ius necis intra pomœria non dabatur 45.a
Conſules ſine magiſtratu alio præcedente creari 117.a
Conſulẽ à tribuno plebis in carcerem duci potuiſſe 249.b
Conſulem vnum legitimè creatum aliquando alterius nominandi ius habuiſſe 117.b
Conſules de plebe quando creati 251.b
Conſules extra vrbem & ſecuribus vſos cum faſcibus 45.a
Conſules quot ſimul creari ſoliti 117.b
Conſules vbi, quomodo & quando vota emittere ſoliti 565.a
Conſulum alter plebeius quando primum admiſſus 185.b
Conſulum vota poſt initum magiſtratum, in Capitolio 169.a
Conſules quomodo ſententiã rogabantur 209.a
Conſulum vter alteri præferretur aut vter faſces prius reciperet. 118.a
Conſulum quomodo imperia aliquando vltra annum prorogarentur 120.a
Conſulibus in caput eius Romani an & quomodo ius fuerit 118 b
Conſulibus ſtatim à creatione quid agendum ibid.
Conſultandi inter pocula morẽ qui habeant 297.b
Conſus quis ſeu cuius rei deus 308.b
conſunius pater quis 23.a
Conopios Hercules vbi 77.a
Conops quid ſignificent 21.a
Contubernium quid ſit, & ex quot conſtet 8.a
Contumelia à quibus vt dea culta 21.a
Conuentus clandeſtini vetiti 185.b
conuentus Hiſpaniæ olim quí & quot 104.b
Conuentum alquot in diuerſis nationibus loca quæ 258.b

commentum aliquot publicorum & celebrium deſcriptio 173.b
co͞uertens fortuna quæ olim dicta 20.b
conuertentis fortunæ ædes ibid.
conuitia apud diuerſos quibus verbis fiant 245.a
cõuicia inſtar iocorum quomodo in triumphantes iacerentur 331.b
conuitii pœna quæ 343.b
Conuiua ſerius veniens, quomodo plecti ſoleret 301 a
Conuiuæ pauciſſimi & plurimi in eadem menſa, quot 296.a
Conuiuandi cæremoniæ ſeu mores gẽtibus diuerſis olim quales 295.b
Conuiuãdo qui de magnis rebus agere ſoleant 253.a
Conuiuarum vnius menſæ numerus apud diuerſos quis 299.a
Conuiuia à quo cibo auſpicari ſolita 138.b
Conuiuia quorundã quàm longa 298 a
Conuiuia cur poſt funus fieri ſolita 232 b
Corum mos in ſacrificiis 76.b
Copaidem coronatam qui diis offerre ſoliti 142.a
Copiæ magnæ à paruis deletæ quæ 380.b
copides denæ 297.a
Coponius quàm leui de cauſa ambitu damnatus 137.a 153.
Coralli qui galeas & ſcuta in bello ornent 32 b
Corallium qui vates propriè ferre ſoliti 66.a
Corbana quid 56.a
Corbes, onerariarum nauiũ inſignia 179.b
Corbulonis in cohortem hoſti cedentem pœna 74.a
Corculorum cognomen quibus datum 14.a
Corculum vnde Scipio dictus 14.b
Corcyrium quid, 179 a
Cordile, aliàs Crodile quid 28.b
Cordis auſpicia qualia 307.a
Cordis parui aut grandis omina quæ ibidem
Cordi quæ potiſſimum vires inſint 308.a
Cordus cur quis cognominatus 15 a
Corœbi ſepulchrum 72.b
Coriannos quid 246.b
Cor in extis deeſſe quid 307.a
Corinna quàm fuerit inſignis poëtria, & quoties Pindarũ publiceè vicerit 364.a
Corinthi quot meretrices in quo templo proſtare ſolerent ibi.
Corinthiaca moneta qualis 218.b
Corinthiorum ſepulturæ 116.b
Corinthiorum tribus quot 27.b
Corinthius quàm ſit nobilitata meretricatu 279 b
Coriis boum qui pro nummis vſi 218.
Coriis piſcium aut ſerpẽtum qui pro veſtibus vſi 289.a

Corio duro qui in prælijs munirentur. 272.a

Coriolani nomen vnde 62.b *& 69.a*

Cornelia Gracchorum mater quàm à viro amata 28.a

Cornelia tribus vnde 26.b

Cornelius Gallus quorum primus fuerit præſes 5.b

Cornelius Sylla primus crematus Romæ 114.b

Cornelius Sylla legum Romanarum euerſor 157.b

Cornicines quando militiæ canere ſoliti 178.b

Cornicularii qui 372.b

Cornicis augurium quo alio augurio impediatur 294.a

Cornicis ſepulchrum circa Myridis paludem quale 353.b

Cornicum natura 58.a

Cornix à ſiniſtra cuius, ominis 274.a

Cornix nuncii vice cui regi fuerit 46.b

Cornix quàm olim felix nuptias contracturis auſpicium 57.b

Cornu dextrum qui præferant ſiniſtro, & contra 192.b

Cornu dextrum in quo differat à ſiniſtro 192.b

Cornua & tubæ ſimul canẽtes, quid innuere ſoleant 178.a

Cornua in prælio quæ 350.a

Cornuta Venus vbi 141.b

Coruunm cantus quid innuere ſolitus 178.a

Corœbus quid primus in Olympia aſſequutus 260.a

Corœbi ſepulchrum vbi, & quàm illuſtre 72.b

Corollæ conuiuales à quibus primum inuentæ 296.b

Corona ciuitas quo auſpicio cõdita, & vnde dicta 275.b

Corona quæ matronæ donoti ſolitæ 197.b

Coronæ à Caligula excogitatæ, quales 228.a

Coronæ à Veſpaſiano templis dicatæ, quales 223.a

Coronæ ſponſarum ex quibus herbis fieri ſolitæ 58.b

Coronam triumphantis quis quomodo in curru triumphali teneret 333.a

Coronæ triumphantiũ quomodo vel in curru, vel quò poſt triumphum ferrẽtur ibi.

Coronæ triumphantium vnde fierit ſoleant ibid.

Coronarum militibus dari ſolitarum ſpecies quot 227.b

Coronarium aurum cui quomodo daretur, & à quo tandem ſublatum 334.a

Coronatæ quæ victimæ procedere ſoleant 143.a

Coronatas oues ante ſe agere qui ſolerent 357.b

Coronatos epulari quibus familiare 296.b

Coronatos incedere vbi & quando & quibus vulgò licitum 46.b

Corporum defunctorum cura varia apud antiquos 124.b

Corpora defuncta quo ritu olim cremarentur 127.b

ff

& deinceps
Corpora quo cōdebantur 119.a
Corpus pro re an & quomodo addici debeat 243.a
Corſi quàm ſint crudeles 214.b
Corticibus arborum qui pro veſtimentis vſi 288.b
Coruini nomen vnde 13.b
Coruncanus qui in ciuitatem venerit 202.a
Coruncani vnde in ciuitatem vocari 203.a
Cornus, qualis ſupplicii locus apud Theſſalos 111.b
Coruus quid portendat 274.a
Coruo Romani quomodo exequias fecerint 353.b
Coruum pullos ſuos deuorare, & in nidum reliquïas ferre, quid 274.a
Coryceum eſſe quid 279 b
Corynephori cuius tyranni ſatellites 371.a
Corynephori qui à quibus appellati 160.b
Cerytus quæ cuius regionis vrbs 173.b
Coſconius vicus 308.a
Coſmi Cretenſibus quid 117.b 238 a.
Coſsi quid ſint, & cur quidam ſic cognominati. 13.a
Coſsi vinolentia quæ 366.a
Cottarum nomen vnde 14 b
Cothurnus quid ſit 278.a
Cotraſibiſis quid 136.a
Cotula quot vncias contineat 89.b
Coturnicum & gallinaceorum certamine qui ludere ſoliti 162 b
Cotyle quid vaſis ſit 136.b
Cotylam quot vnciæ faciant 89.b
Couinum quid 109.b
Craſſus ad Particū bellum proficiſcens, quomodo ab Atteio execratus 165.b
Craſſus diues qua ex re popularem gratiam aucupatus 365.a
Craſſus orator quā egregiè ſemel in iudicio confuſus 378. b
Craſsi domus Romæ vbi 346.b
Craſsi ambitio & arrogantia inuidioſa 3.b. eiuſdem reſalutatio quā officioſa 94.a
Craſſo quid auſpicii fuerit, caſtra bis fulmine ici 272.b
Cratere regio quibus daretur apud Scythas bibere vinum 229.b
Crateri militare inſigne quale 177 b
Craterum ordo in epulis quis 298.b
Crates Diogenis ſectator arbiter iurgiorum inter propinquos 197.b
Crateris paupertas quanta 139.b
Crathis fluuii potus quales faciat capillos 291.a
Creandorum regum ratio diuerſis nationibus quàm varia 238.b. & deinceps
Creatio pōtificum à collegio ad populum per quem & quando tranſlata 64.b
Creditores quàm olim ſæuirēt

in debitores 343 a
Creditum præſtituta dite non ſoluentis, quàm crudele apud Indos ſupplicium ibidem
Cremandi cadauera Romæ mos vnde & cur introductus 114.b
Cremādi corporis mortui ritus ac cerēmoniæ quæ 130.a.b
Cremare corpora cur quibuſdā fuerit nefas 382 b
Cremari in funere ſoliti qui & qui non ſoliti 130.b
Creophagorum in circunciden-dis mulieribus mos 97.a
Crepi quare dicti luperci 212.a
Crepidæ quales calcei 289.b
Creta notari, quid 124.a
Cretēſes inter auxilia Romanorū mercede ſæpe militaſſe 32.a
Cretenſes aliquando aquilam geſtaſſe 177.a
Cretenſiū imprecationes 165.b
Cretenſiū cātus in bello 178.b
Cretenſium mos in coniungendis matrimoniis iuuenum 195.a
Cretenſium in bello vſus quis 31.b
Cretenſiū natura qualis 214.a
Cretenſium pueri quid primū diſcere ſoliti 100.b
Cretes neſcire pelagus quid 279 a
Creticus Romæ quis & vnde cognominatus 162.b, 69.a
Cretum dea præcipua quæ 326 b
Cretum præfecti quot 206.a
Criminis rei quomodo fiebant 79 a
Crimina ante ius ſcriptū quomodo punirentur 339.a
Criminum minorum militariū punitio cuiuſmodi 73.b
Crinem nodo ſuſtringere, Sueuis quid ſit 291.b
Crinium mutandorum aſtutia ibid.a
Crinium in luctu detondendorum mos quis, & apud quos 128.b
Crinibus humum verrere, quid 86.b
Critologus quis olim diceretur 140.b
Crobylon quid 48.b
Crocodili à quibus vt numina culti 49.b, 92.a, 83.a
Crocodili effigies quid Aegyptiis præ ſe ferat 87.a
Crocoton veſtis genus 40.a 28 b
Crœſi regia vbi 127 b
Crœſo quid portenti antequàm à Cyro caperetur, oblatum 110.b, 148.b
Craſſus quid vaſis ſit 136.b
Croton quorum philoſophorum parens 50 b
Crotone ſalubrius eſſe, quid 279.b
Crotoniatæ quàm miſeranda clade à quibus ad internecionem cæſi 380.a
Crotoniatæ quid aliquādo contra Locrēſes vouerint 165.a
Crotonitarum quàm confuſum eſſet concilium 206.a

Cruci qui magiſtratus Carthagine affigerentur 190.a
Crucifigi in ſacrificiis canes vbi ſolerent 142.b
Cruenti & incruenti victorum quàm diuerſa præmia 37.a
Cruorem mutuum lingere qui qua in re ſoliti 152.b
Crupellarii Gallis qui 372.b
Cruri vtrique armillam æneã quæ fœminæ innectant 288.b
Cruribus taurorum qui cui deo ſacrificent 340.b
Cruſtumenorũ deus quis 327.a
Cruſtumenia tribus à quo nuncupata 26.a
Cruſtuminium vrbs vbi ibid.
Chryſtallo incluſa ſolis imagine, quis pro ſigno militiæ vſus 179 b
Cubitorum differentia 88.b
Cubitus quot palmis ſeu digitis conſtet ibidem
Cuculli aut cucullus quorũ veſtis 277.b, 285.a, & 288.b
Cucurbitæ exarefactæ quid vſus præſtent 136.b
Cucurbitæ lanigeræ vbi 199.b
Cuique Iunonem & Genium qui cur dederint 325.a
Cuiuſmodi ali quando monſtrũ in Epiro captum 134.b
Culeus quot amphorarum ſit 89.b
Culiciarius Apollo vbi aliquãdo cultus 21.a
Culmo quæ templa cur tegerentur 344.b
Culter ſacrificii qualis 225.b
Cultrarii in ſacriis qui ibid.a
Cultro eodem vbi & diis immoletur, & de noxiis ſupplicium ſumatur 225.b
Cultus deorum quanta olim impietate commiſſi 183.b & deinceps
Cululli (alias cululi) quid 271.a
Cumæ quàm vafrè Ariſtodemi tyrannide liberatæ 112.a
Cumanorum ſtolididitas quàta 214.b
Cumei quando adulteras puniant 176.a
Cunctator cur quidam dictus 14.b
Cunei in aciebus vſi qui 192.a
Cuneus Romanorum qui ſolitus fieri 193.b
Cupedinis forum 71.b
Cupezia calcei tibicinũ 288.a
Cupido cum ſagittis, cuius olim inſigne 369.b
Cupido quorum præcipuus deus 326.b
Cupreſſus arbor feralis 133.a
Cupreſſus cui ſacra 222.b
Curatores viarũ Athenis quanti precii fuerint 145.b
Curatores vrbi quot præfuerint 367.a
Cur author huius operis relictis cauſis forenſibus quieti ſe dederit 334.b
Curetis quæ dea 327.a
Curia per ſe, quid ſibi velit 24.b
Curiæ Athenarum quàm multiplices 25.a
Curia in decurias diuiſæ ibid.

Curiæ olim Romæ quot 24.a
curiæ & curiones Romæ 25.a
Curiæ veteres vbi ibidem
curiarum genera duo 24.b
Curias luſtrandi ratio 313.b
Curiata comitia quæ, & quomodo indicerētur 183.a
Curiatæ leges vnde latæ 376.a
Curiis ſingulis quot præpoſiti flamines 347.a
Curiarii vnde Romam vocati 255.a
Curiones quarum curiarū præpoſiti appellati 25.a
Curiones vnde vocati 14.a & 25.a
Curionis theatrū quale 244.a
Curioſitas Ægyptiorum in dignoſcendis hoſtiis puris quāta 141.a
Curius Dentatus quàm vili & paruo victitarit 139.a
Currus nuptialis 59.a
Curules magiſtratus duos eodem anno habere non licebat 189.b
Currum ex aduerſo nitentem quis vno digito repulerit 246.a
Curru quis primum triumphauit 352.b
Curruum diuerſæ aliquot ſpecies ſeu vocabula quæ 109.b
Curribus quæ gentes in præliis vtantur 375.b
Curſandi circum altaria in ſacrificiis cæremoniæ quæ 226.b
Curſores aliquot inſignes 90b.
Curſoris nomen vnde Papyrio obuenerit 14.b
Curſores alatis pennis 46.a
Curſu qui valeant potiſſimum 90.b
Cuſtodes legum Tyberio qui 237.a
Cuſtodes ſeu laterones quot qui principes olim habuerint 371.a
Cuſtodiæ quomodo in triumphis tradetentur ad necandum 332.a
Cutes hoſtiū qui quomodo tractare conſueti 304.a
Cutibus hoſtium pro veſte ſeu tegmine qui vſi 31.a.289.a
Cyathi L.Craſſi oratoris precioſi 136.a
Cyathis arx quæ 345.a
Cyathus quid ſeu quantum 89.b
Cybele quo alio nomine dicta 325.b
Cybelem qui nummis incuſſerint 218.b
Cybeles cognomina diuerſa quæ 327.a
Cybeli porca ſola immolari cōſueuit 141.b
Cybelis ſacerdotū ornatus, præſertim apud Sueuos 68.a,b
Cybium aut cymbium quale poculi genus 136.a
Cyborium quid ibidem
Cyclas quorum veſtis 267.b
Cyclius modulus qualis & quorum 178 a
Cyclopes vnde geniti 77.b
Cyclopes apud Romanos quis ſecundum quoſdam cognomi-

natus 13.a
Cycnus qualium nautis auſpiciorum ſit 274.a
Cydonum laus 31.a
Cylibantum quid 29.b. & 295.a.
Cyllarauium quid 72.a
Cymbalis qui militiæ vantur 278.b
Cymbium vaſis genus 136.b
Cynaſarges 57.b.77.a.74.b
Cynoſarges Athenis quid 13?.a
Cynoſurci qui dicti 27.b
Cypellum quid vaſis ſit 136.b
Cyphela quid vaſis ſit ibidi.
Cypriarum virginum impudicitia 40 a
Cypriorum dea præcipua quæ 326.b
Cypriorum principis prærogatiua Athenis quæ 27.a
Cypris quæ dea cognominata 317.a
Cyprius vicus quis, & cur ac vnde dictus 61.b.82.b
Cyrenenſium mos in ſacrificiis Saturni 93.a
Cyrenæorum lex de locuſtis 124.a
Cyrus qualem hymnum quibus dijs milites ſuos in ipſo prælii aditu canere iuberet 161.b
Cyrus quanta ſtrage à Tomyric regina occiſus 380.b
Cyrus quo contra Artaxerxem (lege, ſi vis, Aſtyagem) colore in bello vſus 31.a
Cyrus quomodo expoſitus & educatus 110.a
Cyrus quo militiæ vſus ſigno 177.b
Cyrus quomodo ſepeliri voluerit 312.b
Cyrus quos & quomodo tabellarios ſuos diſponeret 46.a
Cyri calamitas quo portẽto præmonſtrata 148.a
Cyri conſilium de optimo milite diligendo 30.b
Cyri diſciplina militaris 31.b 74.a.& 191.a.b.192.a
Cyri exercitium militare 18.a
Cyri imperiũ quos habuerit fines 312.a
Cyri in caſtris tabernaculũ quo modo fieri ſolitum 18.b
Cyri quale de dario ſomnium, & quos euentus ſortitum 171.a.
cyri teſſera aliquando qualis 179.b
Cyro exitium per quas aues præſignatum 274.a
Cyripus vnde quis dictus 70.b
Cyrnæorum mos in educãdis infantibus quis 98.b
Cythera Laconiæ inſula quo onere premeretur 204.a
Cytheron mons vbi 318.b
Cyziceni huiuſmodi bouem Palladi aliquando obtulerint 143.b
Cyzicenorum dea quæ 326.b

D

D*Aciſiani Cbaudio qui* 374.a
Dacorum *in male pugnantes animaduerſio qualis* 74.a

Dactylorum quid 136.b
δᾳδουχεῖν Græcis quid 66.b
Daduchus quid 66.a
Dæmones Platoni quid 325.a
Dæmonum variæ apparitiones 230.a
δακτυλοκόπτης quid 246.b
Dami quorum apud Syros nomen 160.b
Damiatrix & Damia quid 316.b
Damium ſacrum quod ibid.
Damnandi apud Romanos quàm varii modi 122.a.b
Damnatorum bona publicari ſolere 166.a
Damnationis notula ſeu literæ quæ 124.a
Damnatorum corpora qui beſtiis obiiciant, non ſepeliant 353.a
Damnatorum conſanguinei, licet inſontes, vbi cum damnatis ipſis plecterentur 123.a
Damnatorum pœna in decimũ ſemper diem dilata 126.a
Damnatus voti quis 165.a
Dorici ſtateres quorum nummi 218.b
Darius quali in caſtris militaribus ſigno vſus 179.a
Darius quanta clade ab Alexandro victus 381.a
Darii primi felicitas ac ſolertia 171.b
Dario quo augurio regnum Perſarum prædiuinatum 171.b
Daunii cur ſemper candido veveſtitu abſtineant 292.a
Dauus & Geta quorum Athenis nomina 162.b
Deæ à quibus potiſſimum iurando teſtarentur 288.a
Deæ nullam effigiem habentes quæ 219.b
Deambulare à cœna quis potiſſimum ſolitus 300.a
Debitores quàm crudeliter ex qua lege tractarentur 343.a
Decaduchus quid 152.b
Decas quid carceris Spartæ fuerit 122.a
Decedere cui de via, quid 84.a
decem vt figurentur 91.b
Deditorum ſeruitiũ leuius erat ſeruitium apud Romanos quã captorum 160.b
December cui deæ ſacer 169.b
Decembres idus cui rei ſacræ 155.b
Decem cohortes legionem iuſtã efficere 8.b
Decem iugi curru quis aliquando aurigarit, ac victor fuerit 292.b
decemmatrus 93.b.155.a
Decempeda 74.b
Decemuiri Athenienſium qui 152.b
decemuiri quàm diuerſi diuerſis temporibus creati 149.b. 151.b.338.b
Decemuiris creatis, quot annis Roma conſulibus caruerit 250.b
Decennali exilio aut quindecennali qui plecterentur 157.b

δεκατικὸς quid 246.b
Decimafructuum Herculi voue- batur 165.a
Decima prędę quomodo voueri ſoleat & exolui 165.a
Decimę ſeminũ ex agris, quibus olim darentur 204.b
Decimani Probo qui 374.a
Decimi prænomen vnde 355.a
Decimum quęque immolandum vouere, quibus olim peculiare 166.a
Decius Brutus cuius filius ob adulterum matrem habitus 315.a
Decoctoribus certa in theatris loca præſtituta 282.a
Decori in ſcenis obſeruatio quã- ta 359.b
Decretum Pontificium ratum quod 69.a
Decumana ſtatio quæ 18.a
Decuriæ iudicum vnde eligi ſo litæ, & quàm variis nomini- bus appellatæ 106.a
Decuriæ phalangis quadrupla- ris quot 350.a
Decuriæ quibus nominibus ap- pellatæ 25.b
Decurias equitum eſſe, non pe- ditum 7.b
Decimas quot centuria conti- neat 350.a
Decurio quis 25 a. 282.b
Decurionatus quanti habitus ibidem
Dedicare templũ arámve, qui- bus illicitum 352.b
Deditionis indicia apud diuer- ſos quam diuerſa 193.b
Dedititii qui dicti 205.a
Defuncti caput inaurare, illi hoſtias mactare qui ſolei 310 a
Defuncti corpus aut vrnã tan- gere, venerationis erat 84.a
Defuncti poſt funus erigi quæ ſoleant 132 b
Defunctorum corpora vt con- derentur olim 114.b
vt comburerentur 123.b
cum defunctis cremari ſolita 131.a
Defunctorum corpora quomo- modo oppignerari ſolita 345 a
Defunctorum manes qui deos tantùm putarint 310 a
Defunctos in fictilibus qui con- dant 266.b
Defunctus quis quomodo triũ- pharit 332.a
Dei cognomen qui tyranni ali- quando ſibi arrogarint 71.a
Deiecti de gradu ante finitum honorem ſuum, qui & cur 179.b
Deiecti de põte, qui dicti 185 a
Deificandi aliquẽ apud Roma- nos conſuetudo quæ 325.b
Deiicere de ponte, quid 299.b
Deiotari theſaurus vbi recon- di ſoleret 55.b
Delatores à quibuſdam quàm digne tractati 237.a
Delatoribus quæ premia con- ſtituta ibid.
Delectu habendo qui primi no- minari ſoleant 146.b
Deli quomodo & cur neque mo- riatur quiſquam, neque na-

ſcatur 320.a
Deliaca oracula quãto reliquis omnibus apertiora 320.a
Deliacæ ſortes quanti olim haberentur 319.b
Deliaci tẽpli reuerentia quanta ibidem
Delicta non conſummata, quomodo punienda 88.a b
Deos quàm ſanctè ab Athenienſibus olim habiti 320.a
Delos quæ alio nomine dicta 319.b
Delphica ſibylla quibus temporibus vixerit 149.a
Delphica vaſa quæ dicantur 29.a
Delphici oraculi laus 318.b
Delphici templi ſitus ſeu locus qualis ibidem
Delphin cuius olim in clypeo inſigne 369.b
Delphini ſub ſigno nati quales 90.a
Delphinus hominem vehens, quorum nummis olim incuſſus 218.b
Delphis quorum theſauri crediti 55.b
Delphos vrbs quæ & vbi 318.b
Delubra olim celebria quæ 321.b
Deluẽtinus quorũ deus 317.a
Delus ad quid à Græcis ſemper vſa 55.b
Demadis in Draconis leges quale apophthegma 124.b
Demaratus Corintho eiectus, Romæ quid 238.b
Demarchꝰ Neapoli quid 238.a
Demetria cuius deæ feſta 262.a
Demetrias quorũ regia 127.b
Demetrii curioſitas in videndis ſacris viſu illicitis, quanta 155.b
Demetrii erga patris flagitia pudor, quid patri profuerit 86.a
Demetrii libido quanta 39.b
Demetrii Poliorcetis in ocio ſtudium ſeu oblectamẽtum quod 161.b
Demetrii teſſera quæ 179.b
Demetrio quid honoris decreuerint Athenienſes 169.b
Demiurgus quid 117.b.238.a
Demiurgi Achæis & quot 206.a
Demochares vnde dictus 70.b
Democrates Tarentinis quid 238.a
Democratia quid 219.a
Democriti ad imbres excitandos documentum 219.b
Demoſthenes ad quid aliquando aſylum confugerit 160.a
Demoſthenes cur arges à ſerpente cognominatus 70.b
Demoſtenes quàm fuerit bleſus 351.b
Demoſthenis in clypeo cuiuſmodi inſigne 369.b
Demoſthenis veſtitus qualis 289.a
Demyli filius quomodo et quoties olympia vicerit 260.a
Denarius nummus 89.b
Denarius numerus quomodo per dextram inſinuetur 92.b
Denariorum genera quàm diuerſa 241.b

Denicales feriæ quæ 131.a
dens in ſternutando cui excuſſus 102.a
dentati cuiuſdam laus 1.b
dentati cur quidam dicti 14.a
dentes equi vno digito excutere ſolitus quis 216.a
dentes naſcendo qui habuiſſe ferantur 14.a
deorum aræ ſuarum arborum frondibus ornandæ, non alienarum 224.b
deorum cuique ſuæ victimæ & ſacra 140.b
deorum dearumue nomina cognomina, poteſtates, differentiæ quæ 324.325.
deorum extra vrbē templa quæ 56.b
deorum imaginibus naues inſignitæ 179.a
deorum mater rhea 325.a
deorum iuxta Varronem millia quot 324.b
deorum nomina, in quorum ſingulari tutela vrbs eſſe, cur palàm facere nō liceret 326.b
deorum omnium ſimulacra Romæ vbi fuerint 344.b
deorum quæ habita in epulis ratio 297.b
deorum ridiculæ imagines vbi 92.a.
deorum ſimulacris cur vincula adnexa 212.b.& 326.b
deorū ſpecies Platoni quot 325.a
depeſta quid 136.b
de ponte deiicere 279.b
depontani ſenes qui, & cur ſic dicti 185.a
depoſitū abiurantis pœna 343.a
de præpoſitionis natura 216.a
deprecari quid ſit 215.b & deinceps
deprenſi extra ordinem à Scipione quomodo caſtigati 31.b
derbices quàm ſeueri vel crudeles potius ſontibus plectendis 114.a
derbicum in parentes pietas ſumma quæ & ea quàm impia 115.a
decreta, quàm monſtroſa dea 213.a
deſerentis aciem, & militare nolentis, vbi eadem ratio 146.a
deſertores quàm ſeuerè à diuerſis imperatoribus puniti 73.a
deſeruiſſe ſignū militare, quantum ſcelus 177.b
deſides aut ſegnes vbi & quomodo mulctari ſolerent 144.b
deſignatores in funebribus ludis qui dicerentur 361.a
deſpectiſſimi inter milites qui 372.b
deſultariis equis duobus qui in præliis vtantur 375.a
deucalion & Pyrrha ceſſante diluuio quod oraculum conſuluerint 316.a
de via decedere 84.a
deum vrbis nominare, nefas 92.b
deunx quid
deuorari à crocodilo, quibus

magni muneris loco habitum 383.a
Deuoti à principe diis, qui tractarentur 166.a
Deuotio que dicta 66.a
Deuouendi ratio quæ & perſolutio 166.a
Deutoruga qualis veſtis 287.a
Dextans quid 2.a
Dexteriorem bigæ equum qui cui mactare ſoliti 142.a
Dextra capitis pars quibus comata ſit, non ſiniſtra 290.b
Dextra & ſiniſtra regiones auguribus quæ 293.a.b
Dextra vtrinque data vbi nuptiæ iniri ſolitæ 58.b
Dextræ autoritas 86.b
Dextræ religio ibidem
Dextræ digitis expaſſis effigies quid præ ſe ferat 87.a
Dextræ effigies apud Lingones quid innuat ibidem
Dextræ ſignū ferre, Syris quid 254.a
ad Dextram ſeu ad ſiniſtram locari 86.b
Dextras captiuorū qui quomodo diis immolent 383.b
Dextras dextris in fœderibus iungere, qui quomodo ſoliti 253.b
Dextro pede nudo, non ſiniſtro qui prælientur 375 a
Dextrum an ſiniſtrum in auſpiciis felicius 271.a
Dextrū cornu ſiniſtro qui longē prætulerint 192.b
Diachæi, Athenis 180.a
Diadema Alexandri magni quod 47.a
Diadema regiū, cuiuſmodi aut quale quid olim fuerit 47.a
Diadema quorū inſigne 64.b
Diademata diuerſorum regum qualia 47.b
Diadematus, quis Romæ qua de cauſa cognominatus 47 a
Dialia cuius feſta 143.b.162.a
Dialis flamē vnde dictus 347.
Dialis flaminis munera quæ 148.b
Diamantes quæ tribus dicta 27.b
Dians pareo cuius oppidi porta 221 a
Dianæ ædes Romæ viris cur inacceſſa 167.b
Dianæ Epheſiæ flamen qualis, quóve nomine fuerit 349.a
Dianæ nomen à quibus Mineruæ detur 327.b
Dianæ Perſicæ quid offerri ſolitum 142.a
Dianæ Perſicæ phanū quā olim religioſum putaretur 321.b
Dianæ quod animal dicatum 142.a
Dianæ ſacra dies quæ 155.b
Dianæ ſacra nupturæ apud Athenas ebibant 40.a
Diarectum quid 283.a
Diarectus calix quis ibidem
Diaulus 89.a 162.a
Dibapha purpura quæ 286.a
Dicandæ aræ ſeu ſtatuæ mores Græcis qui 351.a
Dicenti in ſenatu, quàm diu dicere continuo liceret 209.a

Dicere ius ad aſſe,quid 279.a
Dichalcha 242.b
Dicondyli digiti qui 245.b
Dictator è plebe primus quis 239.a.370.b
Dictator quātæ apud quos fuerit poteſtatis 239.b
Dictator quibus de cauſis crearetur 9.a
Dictator quomodo diceretur, à quibus, quo loco & tempore 10.a.116.b.239.b
Dictatoris etymologia quæ 239.
Dictatoris inſtar qui qualeſue fuerint apud exteros 238.a
Dictatoris quæ quanta'ue in omnes etiam conſules poteſtas 239.b
Dictatori an & quatenus equo vehi liceret 240.a
Dictatori mulctam irrogare quis potuerit 249.b
Dictatori quot lictores cum faſcibus & ſecuribus adeſſe ſoliti 45.a
Dictatorē à conſule vbicunque eſſet dici conſueſſe 9.b
Dictatorem à populo, & è plebe dictum aliquando fuiſſe 239.b
Dictatore creato,quorū magiſtratuum poteſt.as eſſet 5.b
Dictatores duo quando & qui ſimul qui fuerint 10.a
Dictaturæ vnde Romæ traducta 238.a
Dictatura Cæſaris & Syllæ quales 239.
Dictaturæ tempus præſtitutum quod 240.a
Dictaturam quot menſibus tantum gerere licitum 10.a
Dicteria in luſiū triumphantē iacta quàm fœda 333.b
Dicto veniam poſcere quando veteres ſolerent 280.a
Dictynna quæ quib⁹ dea 327.a
Didonis ſoror quomodo à Romanis pro dea coli ſolita 154.b
Didymus cur teſticulis ſuſpenſus 176.b
Dies olim ſiue breuis ſiue longa quot ſemper eſſet horarum 234.b.& dein
Diei initia apud diuerſos quā diuerſa 231.b
Diei partes olim quæ & quot 224.b
Diem dicere quid, & quomodo ſeu à quibus id fieret 125.a
Dies atri 61.a
Dies fauſti & infauſti qui 231 b
Dies manibus ſacri 232.b
Dies matrimonio contrahendo liciti ſeu illiciti qui 61,a
Dies quibus ſenatum haberi non liceret,qui 211.a
Dies quot annum faciant Perſis 168.a
Dies Sigillariorum qui 121.a
Dierum aliquot differentiæ 231.b,& dein.
Dierum obſeruatio à quibus impunè contempta 34.a
Diebus atris & infauſtis nec ſacra acere licuiſſe ibid.
Diebus ſingulis quis aliquando nonis annulis vſus 88.a

Dies eoſdem eadem de cauſa huic lætos illi triſtes eſſe 232.b & 233.a
Dies eoſdem diuerſorum annorum eiſdem & fauſtos & infauſtos fuiſſe 234.a
Dies octo culturæ agrorum veteres impendebatur, nouū vrbanis rebus
Diffarratio 59.b
Differendæ ſententiæ notula iudicibus Romanis quæ 124.a
Differentiæ inter voces aliquot conſignificatiuas 156.b 377.a
Differentia veſtitus patricii & Senatorii 286.a
Difficultas quorundam principum in ſalutando aut reſalutando quanta 84.b
Diffidii ara Romæ vbi 346.b
Digamia quibus olim vetita 348.b
Digitus medius cur dicatur infamis 34?.a
Digito medio annulos qui dēt, qui non dent 246.a
Digitum attollere, quid 146.b
Digiti minimo proximi officium quod 87.a
Digiti cui deo ſacri 85.a
Digitorum pedis nomina quæ 245.b
Digitorum quinque ſuum eſſe cuique nomen 246.a
Digitorum ſingulorum Græca nomina quæ ibidem.b
Digitis qui maximè valuerint ibidem
Digitis micare qualis ludus 162.b
Digladiari à conuiuiis qui ſoliti 30?.a
Digladiatorū ſæua pugna cur Romæ admitteretur 361.a
Dignus quicū in funebris miſcetur quid 279.a
Dii à ſaliis nominari ſoliti qui 43.b
Dii Germanorum qui 383.a
Dii nocētes cur honorati 21.a
Dii nuptiarum præſules 60.a
Dii qui quibus in iurando teſtari vetiti 267.b & dein.
Dii Romæ colli permiſsi 186.a
Dii Roma eiecti qui 88.a
Dii variarum gentium quàm varii 382.b
Diis duobus vnam cellam non dicari 351.a
Diis ſingulis ſua fuiſſe ſacra 221.a
Dimachæ qui 372.a
Dindymenum oraculum quale 319.b
Dindymena dea quæ 325.b
Diobolus 242.a
Diocletianus quomodo deus factus 326.a
Diodori ſententia optima quam ægrè præualuerit in ſenatu 125.b
Diœcetes quid 238.a
Diogenes Cynicus quomodo ſeruum fugitiuum caſtigarit 158.b
Diogenes Cynicus vbi & cur in faciem ſepultus 116.b 352.b

Diogenes quantulo contentus vixerit 119.b

Diogenis in victores olympicos dicterium quod 279.a

Diogenis veſtitus quis ibidem

Diomedea neceſſitas, quid 278 a

Diomedearum auium natura qualis 6.b

Diomedes quorum deus 326.a

Dion quem tyrannum profligarit 21.b

Diocletiani milites quales 384 a

Dionyſia Athenis quid 365.a

Dionyſiaci in Biſaltia templi miraculum quod 322.b

Dionyſiarchus quid 238.a

Dionyſius à quo pulſus 31.b

Dionyſius dialecticus, cuias 228.b

Dionyſius ex quo magiſtratu ad tyrannidem venerit 76.b

Dionyſius qua cauillatione ſibi monarchiam diuinarit 208 b

Dionyſius quàm vafrè Syracuſarum tyrannidem adeptus 112.a

Dionyſius quorum Romæ nomen 160.b

Dionyſius tyrannus quas mulieres vno tempore ſimul duxerit 39.b

Dionyſius tyrannus quibus ſe ludis oblectare ſolitus 171.b

Dionyſii bibacitas quanta 299.a

Dionyſii de iuramentorum fide qualis ſententia 268.a

Dionyſii effigies 213 a

Dionyſii tyranni candelabrum quot lychnorum 23.a

Dionyſii tyrāni ſatellites quales 371.b

Dionyſii tyranni ſchola vbi & quis eius præceptor 38.a

Diorigius Achæis quid 238.a

Dioſcuris quàm frugale prandium exhiberetur 138.b

Diphilum quid 72.a

Diplethrum quid 89.a

Diplō cuius vrbis porta 221.a

Dipondius quantum appenderet 242.a

Dipylus cuius vrbis porta 221.a

Diſcincti teſſera 179.b

Dirinoxeni qui dicti 203.b

Diſcerpti homines vbi, & quibus mactarentur 383.b

Diſcincti, quomodo olim habiti 31.a

Diſciplina militaris 29.b

Diſciplina puerorum apud diuerſos olim quæ 96.a. & deins

Diſciplinæ aliquot militares 19.a

Diſcipulorum aliquod inſignium Papiniani catalogus 378.a

Diſcrimen veſtiū eſſe quis philoſophus vetuerit 288.a

Diſcorum iactui quæ olim virgines ſtuderent 100.b

Diſcus quid 161.a

Diſpenſatores qui 170.b

Diſphendomena quàm horribile ſupplicium 124.a

Diſſectio canis in ſacrificio

Dirotiis quid 142 b
Diſſidiis coniugatorum ſedandis magiſtratus peculiaris 197.b
Diſſidium Marii & Scyllæ quo augurio præſignatum 274.a
Dithyrambus cuius dei hymnus 216.b
Diti quibus victimis ſacrificetur 309 b
Diti quomodo votum fiat 166.a.b
Ditis & Proſerpinæ ara vbi Romæ fuerit 309.a
Diuerſa anni principia quæ 169.a
Diuerſorum ordinum in exercitu cur alia atque alia ſigna 371.b
Diuidendi regiones nomina olim diuerſa quæ 104 a.b
Diuidere ſententiam in ſenatu quid 208.a
Diuinationes ex cruciatu & laniatu hominum longo qui quomodo captarent 383.b
Diuites qua lege generoſis prælati 281.b
Diuitiæ maximæ olim habitæ quæ 139.a
Diuitiarum deus quo habitu pingi ſoleat 213.a
Diuitiarum ratio quanta 281.b
Diuortia qua cautela à quibus permiſſa 196.b.342.a
Diuortij cauſæ olim quæ 196.a
Diuortij faciendi ipſiſſima verba quæ 196.b
Dirarum imprecationes 165 b
Docti ciuitate donati 201.b
Doctorum & illuſtrium virorum ludi 161.b
Documenta militaria præcipua quæ 23.b
Dodona vrbs quæ, & cuiuſmodi habuerit oracula 319.
Dodonæi pontifices illotis ſemper pedibus 66.a
Dodoneis propheteiſſa 149.b
Dodonæum oraculum ſeu templum quis diripuerit 319.a.b
Dodrans quid ſit 2.a
Dolichus 162.a
Dolium nebulas humidas emittens, vbi 219.b
Dolon quid ſit 217.a
Domandorum equorum ars cui aſcribatur 308.b
Domeſticis laribus quin immolari ſolitum 142.a.b
Domi ſuæ qui mortuos ſuos ſepelirent 116.a
Domibus qui nullis vtantur 305.a.b
Domiciliũ plebis, Appio decemuiro quid loci fuerit 122 a
Dominorum in ſeruos poteſtas 158.b
Dominorum in ſeruos crudelitas, quando & quomodo coercita 158.a
Domitius Enobarbus cuiuſmodi exerexerit trophæa 37.a
Domitianus cui menſi ſuũ indiderit nomen 169.b
Domitianus cuius deæ filius dici voluerit 214.a
Domitianus qua calumnia Pompoſianum & Flauium Sabinum occiderit 160.b

Domitianus quo maximè ludo delectatus 161.b
Domitianus geminaria caſtra prohibuit 19.b
Domitii AEnobarbi quàm ſtulta ſuperbia 329.b
Domitii Neronis proteruia in ædilitate quanta 146.b
Domitiani in theatris in biantes profuſito 95.b
Domitiani licet tyranni pium quoddam ſtatutum 355.b
Domitiani os quale 86.a
Domitiani veſana ſuperbia 71.b
Domorum apud diuerſos figura ſeu ſtructura quæ 105.a & deinceps
Domus aliquot magnorum virorum publicatæ 166.b
Domus aliquot magnorum virorum quàm fuerint humiles 305.b
Domus Athenis quid carceris fuerit 122.a
Domus in Palatino quæ 354.a
Domus aliquot Romæ ſpectris quàm infames 67. a. b. & deinceps
Domus tribunorum plebis cur ſemper pateret 6.a
Dona olim ampliſſima quæ 227.a & dein.
Dona vxori dare, vbi & cur ſponſo vetium 58.b
Donabi ſepulchrum 72.b
Donatium quid 303.a
Dorienſium tribus quibus à Clyſthene, nominibus dictæ 27.a.b
Doriphori ſerui 160.b
Dorius canendi modus qualis 178.a
Dormientiū in ſtationibus animaduerſio olim quæ 18.b
Dormire in vtranque aurem quid 278.b
Dormiturientibus regibus Siculis cithara & auium cantus adhibebatur 279.b
Doryxeni qui dicti 204.a
Dos vxoria olim quāta 179.a
Doſo quis cur dictus 70.b
Dotatæ cognomen quæ cur nacta 197.a
Dotatæ ex publico illuſtrium virorum filiæ ibid.
Dotes dandi aut recipiendi cōſuetudo diuerſis gentibus quæ 197.a
Dotis vxoriæ alienandæ an & quomodo vir haberet ius ibi.
Drachma quot obolis aut ſcrupulis conſtet 89.b, 241.b
Drachma pars vnciæ quota ibidem.
Drachmæ quot Iſthmiaco, quot Olympico victori darentur 261.b
Drachmarum genera quàm diuerſa 241.b
Drachmas quot inquilini Athenis tributi nomine darent quod inquilinæ 203.a
Draco palmes 68.b
Draco cuius olim in clypeo ſignum 369.b
Draco currus in ſe reflexus, animi ſymbolum 168 a
Draco quinq; iugerū à quib'

pro deo cultus 49.b.382.b
Draconis effigie qui quem deum colant 319.a
Draconem in extis apparuiſſe quid 307.b
Dracon *& Solon legiſlatores* 339.
Dracon *quales ediderit leges* 124.b
Dracon quomodo & cur occiſus ibidem
Draconis in furta lex quàm ſeuera 340.b
Draconarii milites qui 177.b
Draconeti narratio mira de monſtro marino 133.b
D*ruidæ natura quales* 214.b
Druidarum animaduerſio grauiſſima in ſontes 124.b
crudelitas quanta 363.a
Druidarum ſuperſtitio omnium penè ſuperſtitioſiſſima 282.b
Druidis initium anni quod 168.b
Druidis grauiſſimum ſupplicium quod 124.b
Druidis quæ ſectæ in aliis religionibus adæquentur 214.b
Druſillæ matri quid Tiberius *negarit* 45.b
Druſorũ cognomen vnde 13.b
Duces hoſtium mortui quomodo in triumphis ferrentur 331.b
Duci in triumpho ſolita quæ 330.a
Ducibus ſummis quæ darentur 22 a
Ducis prauo conſilio pugnantis pœna 190.b
Ducum Romanorũ temeritas & inſcitia vt puniretur 190.a
Ducti ad inferos & reducti mirum quoddã exemplũ 368.a
Ductor ordinis primi, & ductor popularium 8.a
Ductores ordinum quanti ab Alexandro æſtimati 369.a
Ductum in triumpho aliquantò pòſt etiam triumphaſſe 330.a
Ductus literarum à ſummo ad imum, & à dextra in læuam facere ſoliti qui 109.a
Ducum ſummorum locus 18.b
Duillii de prouocatione lex quæ 189.a
Dulopolis vbi & qualis 188.b *in fine* a
Duobus equis merentes, quo aliò nomine dicti 372.a
Duo cum vno aliquando in certaminibus commiſſi 264.a
Duodecim faſces conſulum quomodo per vices vnus tantum conſul haberet non ſimul vterque 118.a
Duodecim horis quomodo dies omnis diuideretur 234.b
Duodecim tabularum fragmẽta aliquot 339.b & 342.a
Duodeuigeſimani qui 374.a
Dupla regi Spartano cur darentur obſonia 297.a
Duplaris decuria quot conſtet 350.b
Duplaris phalangis partes ibid.
Duplex puniendi peccati cauſa 121.a
Duplicata exta quid portendãt 306.b
Duumuiri quot & quàm va-

rii diuerſis temporalibus creati 148.b.& deinceps
Duũ virorũ munus quod 150.a
Dux & rex inter Germanos quomodo quis fieret 239.a
Dux prudens quomodo aciem ex tempore dirigere debeat 190.b
Dyaſar ſiue Dyaſares quorum deus 326.b
Dučtynna quæ dea 324.b
Dyerota quid 179.a
Dymæ, cuius regionis ſeu conuẽtus ciuitas 173.b
Dymon quis deus 325.a
Dynaſtes Paphlagonibus quid 238.a
Dynos quid 136.b

E

EAdémne Roma nunc quæ olim,an alia & alia dicenda 114.a
Eantidis tribus prærogatiuum 27.a
Ebenum à quibus tributi nomine datum 243.a
Ebenum in triumpho quis primus oſtenderet 331.b
Ebrietas quædam mira ac noua barbararum gentium. 137.b
Ebrietas quo edulio diſcuti putetur 296.b
El rij quàm olim exoſi, 137.b
Ebrius princeps quomodo Athenis plecti ſolitus ibidem
Ebuli ſententia de poculorum ordine lepida 292.b
Ebulium rex quàm nequiter celebs viueret 40.b
Ebutia lex in ambitioſos 153.b
Ecbatana duarum eſſe vrbium nomen 319.b
Ecbatana quorum regia 117.b
E cælo auguria quomodo ſumãtur 142.a
Echus Elidenſibus quid 167.b
Ede ignis domine,cui deo in ſacrificiis proloqueretur 225.b
Edendi in conuiuio apud Indos mos quis 299.b
Edicta prætorum quam vim & quando haberent 377.b
Edictum ædilium ad mercatores proprie ſpectans, quod 317 a
Eduſa 384.b
Eduſæ à quibus ſacrificetur 99 a
Effigies Iani quomodo fieri ſolita 23.a
Effigies ſirpeæ quod ſingulis annis in Tiberim deiicerentur 271.a
Effœminati natura populi effoſſos tumulos qui habitent 352.b
Effrænatis equis qui maximè pugnent 371.b
Effundere vinum,aut veſtes inquinare,quibus lætum ſit omẽ 275.a
Egeria 38.b
Egeriæ quæ mulieres immolent 98 b
Egnatiæ nymphæ ara quid miri præ cæteris habere fabuletur 226.a
Egyleæ qui dicti 27.b

ἑκατόμπυλαι Thebæ quæ 320.b
elea ſeu Ilea vrbs vbi 50.a
elegos quis primus ſcripſerit 283.b
elegiæ Propertii quando repertæ, & quomodo deprauatæ 52.b
elementa quatuor cum ſole & luna quales dii habiti 324.b
elementorum commiſtionẽ qui olim ſtatuerint 294 b
elephantis in triumpho vecti qui 332.b
elephantinis libris quæ decreta mandarẽtur 208.b
elephantinos dentes qui tributi nomine darent 243.a
elephantos in ludis à populo honoratos fuiſſe 95.b
elephantos quis primus in triumpho duxerit 321.a
elephantorum pugnas qui quando ederent 26.b
elephantum quis cuius legionis vexillo inſcripſerit 177.b
eleus quis deus dictus 327.a
eleuſa cuius regia 127.b
eleuſina & Lenea ſacra quàm impia & ridicula 71.b
elicio Ioui quid, cur, à quo dicatum 345.b
eligendorum ex certo genere regum conſuetudo olim quæ 338.b
eliani (imò forte alieni) ſodales quando inuenti 43 a
elymos quid, & vnde fiat 222.b
embamma quid 269.a
ἐμβάπτω quid ibidem
emere ad pollinctũ quid 131.a in fine
emeritorum ætas 75.a
emiſſarius palmes 68.b
empedocles quàm inſanierit vt haberetur deus 326 b
empedoclis veſtitus quis 288.a
emporitani natura quales 214.b
emporitanorum regio vbi ibid.
emptiones ac venditiones quomodò ſine pecunia fiãt 217. a
emptorem quatenus decipere liceat 317.b
emptori quid vendito præſtare teneatur 316 b
encomia canere in cõuiuiis, quibus peculiare 297.a
encomion quid 36.a
encotyle quid 136.b, 162.b
endromis quorum veſtis 285 a 288.b
ennius qua in vrbe natus 50.b
ennius articularem morbum bibendo contraxit 299.a
ennius quomodo ſibyllas alicubi ſit imitatus 150.b
enoplia ſaltatio 361.a
enſes qui pro cuius dei ſimulacro adorarint 382.a
enyaterius modidus qualis 178 a
epaminundas cur Themiſtocli antelatus 101.b
epaminundas quam fuerit ſtudioſus paupertatis 138 a
epaminundas reus, & abſolutus 190 a
epaminũdæ in dormientẽ vigilẽ animaduerſio ſeuera 18.b

Epinemedij Locri vbi 329.a

Epaminundæ præceptor quis 38.a

ἔπακτοι quid 43.b

ἐπαυλιαδῶρα que 60.a

Epharmiotæ ſerui 160.b

Ephebicum in theatris quid 281.a

Epheborum ludi qui 162.b

Ephemerides quid 233.b

Epheſiæ Dianæ tēplum quanti olim habitum, & quàm priuilegiatum, & qua nocte cōbuſtum 159.b.322.323.a

Epheſium Maßilienſibus quid 345.a

Epheſus, quale cuius regionis oppidum 174.a

Ephelij quàm fuerint nequitioſi 289.b

Ephialtes quàm pauper & abſtinens 139.b

Ephialtis rogatio de teſtamentis quàm iniqua 341.b

Ephori quales apud Lacedæmonios fuerint magiſtratus 379.a

Ephori Spartani cui magiſtratui Romano aßimilati 186 b

Ephororum inſolentia 379.a

Ephororum in reges Spartanos calumniæ inauditæ ibidem

Ephororū tribunal qui aliquādo fœderint impune 214.a

Ephoros quis ſuſtulerit 379.b

Ephorus hiſtoricus, cuias 328 b

Epicharis libertinæ in tormentis quanta patientia 5.b

Epicharmus cur ab Hierone mulctatus 99.b

Epicharmus cuius diſcipulus 50.a

Epicureis ſingulorum menſium feſti dies qui 156.a

Epicurus quādo natus, & quā diſcipulis ſuis amatus 156.a

Epicurus, quibus cuius ſit dei cognomen 327.a

Epicur' vbi docere ſolitus 167.b

Epicuri imaginē quomodo multi olim vſurparint 87.b

Epicuri ſumma laus à ſumma frugalitate 138.a

Epidauriorum inhoſpitalitas 204.a

Epidorpiæ quid 29 b

Epinicion quid 36.b

Epiodium quid 352.b

Epiphanes quorum regis cognomen 5.a

Epiporpoma 33.b

Epiredium quid 109.b

Epirotarum coniugia 38.b

Epirus quorum ſit 319.a

Epitaphium quid 352.b

Epitalami' hymn' quis 60.b

Epitus poeta quid primus inter Latinos inceperit 139.a

Æpizeli Athenienſis mōſtrum & miraculum 31.b

ἑπτάπυλαι Thebe que 320.b

Epulādi mos diuerſis quis 295 a

Epulari in tēplis licuiſſe 226.b

Epulis tranſactis quid apud diuerſos fieri ſolitum 300 a

Epulones qui & vnde dicti 151.b

Epulū triumphale quale 333.b

Equa leporem eniχa quando, & quid portenderit 110.b

Equa quē infantē aluerit ibi.

Equa prægnāte quis aliquando

Olympia vicerit 260.a
Equabus hermaphroditis in triumpho quis vectus. 332.b
Equibus qui cur in prælijs vtãtur, non equis 375.b
Equinæ iubæ pro criſtis vſurpatæ 32.b
Equas quæ gens ſolùm diis immolet. 142.a
Equas ſuas finibus ſuis eductas Elei miri faciunt 260.a
Eques à cẽſoribus quomodo notari, ſeu mulctari ſolit⁹ 144.a
Equeſter ordo Romæ quis, & quando cœptus, & quantus 106.a
Equeſtris Fortunæ templũ 20.a
Equeſtris ordinis diuiſio quæ 10.b
Equeſtribus ſtatuis qui donati 229.b
Equi aliquot à Cæſaribus honorificè tumulati 353.a
Equi cataphrattorum cuiuſmodi laminis quaſi plumis tegerentur 372.a
Equi figuram qui ſeruis inurãt 288.b
Equi olim celeritate nobiles, qui & vbi 260.a
Equi quando ferientur 308.b
Equini capitis pelle cum auribus & iubis qui militiæ pro galea vſi 32.a
Equitandi ſtudium Perſis quantum 101.a
Equitandi artem quis inuenerit 309.b
Equitatu quæ natio valeat, non pediatu 372.a
Equitatu qui valeant 215.b & 375.
Equites Auguſtani à quo primùm inſtituti 104.b
Equites in peditatum mutabiles quando liberet 372.a
Equites antelati ſenatoribus 106.a
Equites degenerarunt 106.b
Equites quando ſe peditibus in prælio miſceant 193.b
Equiti triplex præmium cedere, vbi pediti ſimplex 334.a
Equitia (id eſt torneamenta) vbi Romæ fierent 346.a & 308.b
Equitia cui & à quo inſtituta 308.b
Equitibus cur in bellis duo fuerint equi 194.a
Equitibus quid præter arma cõportandum 194.a
Equitiorum familia vnde ſic appellata 13.a
Equitis Romani cenſum quantum eſſe oporteret 107.a
Equitũ in bellis exercitatio quo cantu fieret 173.a
Equitum ornatus in ouatione 357.b.
Equitum quanta & Græcis & Romanis differentia 372.a
Equitum Ro. honor quantus & dignatio 106.b
Equis caſtratis qui maximè vtantur. 278.a
Equis triumphantium qui qualéſve inſiderent. 333.a
Equo deſcendere honoris cauſa, quibus quos oporteret 45.b

Equo vehi Perſis, quid 291.b
Equorũ cadauera qui quaſi hominum ſepelieuerint 353.b
equorum dea quæ 156.b
Equorum nutritio à quibus pro ſeuiſſima imprecatione habita 165.b
Equos & inmẽta tendere, apud quos quid indicet 128.b
Equum qui cui deo immolarent 142.a
Equum qui nummis incuſſerint 218.b
Equum vendere quis ex quatribu quem mutuo coegerit 26.a
Equus October dictus 155 b
Equus quibus diis ſacer 192.a
Equus Tiberij quid monſtri oſtendere viſus 31.a
Eraſiſtratus quis ac cuias 328.b
Erebinthius qui deus dictus 327.a
erebo quomodo immolari ſolitum 142.a
erechteum Neptuni delubrum vbi, & quid habebat miri 321.a
eremodicium iudicium quod 217.a
ἔρημος quid ibidem
erganis Aethiopum, regis ſingulare quoddam facinus 66.b
eritheræ qui dicti 159.a
eroticus cuius deæ hymnus 2 6.b
eruditio puerorum apud Perſas qualis 98.a
erythiba quid 21.a
erythibius Apollo vbi cultus 21.a
erythræa ſibilla 149.b
eſculus cui ſacra 222 b
elia ſentia lex quid patrono ademerit 158.b
eſſedonũ ſuperſtitio quæ 310.a
eſſedonum quàm abominandus in defunctorum corpora mos 115.a
eſſedum quid 105. b
eſſæi Hebræis qui 349.a
eteobutades qui 66.a
etherica ala quæ 8.b
ἐθυάρχης quid 366 b
ἐθναρχία quid ibidem
euangoras quàm ægrè, ciuitate Athenienſi donatus 203 a
euclia ara 40.a
εἰς κόρακας vnde dictũ 121.b
eucnemos vnde quis dict' 70.b
eucratis rex, quid, & quã dura à filio paſſus 61. b, & dein.
eudemus vnde quis dictus 20. b
eudoxi annus quid 168.&
eudoxus quis quandóve fuerit 328.a
euelpidis Fortunæ tẽplum 20. a
euemeri Tegeatis impietas quæ 383 a
euergetes quotus Ptolemæorum 5.a
euergetes quid ſonet, & vnde quis ita dictus 70.b
euianes cuiuſmodi Baccho feſta celebrent 363.b
eumeni ſatellitas ſeu cuſtodes quot dati 371.a
eumenidibus quid & quomodo litaretur 143.a
eumenidibus vbi ſacrum fiat 309.a

Eumenis regia vbi 127.b
Eumenis ſigna mileraria 177.b
Eumolpidas publicis conciliis aliquando præſuiſſe. 206.a
Eumolpis cuius deæ flamen appellaretur 349.a
Eundem honorẽ bis ambire an & quomodo liceret 189.a
Euni Syri ars & audacia mira 71.a
Eunoſti phanum quibus ingredi vetitum 321.b
Eunuchas facere quis primus inſtituerit 97.a
Eunuchis qui rex cur pro ſatellitibus vteretur 371.b
Eunuchum eſſe cuius oporteret deæ flaminem 349.a
Euocati milites qui 375.a
Euocatio manium vbi potiſsimum fieri ſolita 310.b
Euocationes deorum quomodo fierent 92.b
Eupator, cuius Mithridatis cognomen 5.a
Euphroſyne quæ 248 b
Euribiadis ſuperbia intempeſtiua 192.b
Euripides in ludo talorum quid 161.b
Euripides tragicus quomodo ab Archelao rege luctus ſit 128.b
Euripidis in ſibi non ſapientem ſentetia 279.b
Europi regis oblectomentum in ocio quale 161.b
Euſtationus quale ſeu quorum Syracuſis nomen 160.b
Euthymus poeta quomodo viuus deificatus 326.b
Eutimus poeta quoties Olympia vicerit. 364.a
Eutychus quidem nomine ſuo quid Auguſto omonis tulerit 276.a
Exactio tributorũ quo per iriſionem Athenis nomine dicta 122.a
Exarchus Longobardis quid 238.a
Excellentium aliquot ac doctorum virorum catalogus 328.a
Excluſi comiteis Romæ qui 185.a
Excubiæ in cuius deæ ſacris fierent. 336.b
Excubiæ quo cantu militiæ indici ſoleant 178.a
Excubiarum ante vallum ratio quæ 18.a
Excubitores Alexander quot ſemper haberet 371.a
Excuneati qui dicti 281.a in prin.
Execratio ſæuiſsima Lacedæmoniis quæ 165 b
Exedra quid ſit 268.b
Exempla aliquot crudelium iudiciorum ſiue quæſtionum 335.a
Exempla aliquot ſtrictæ diſciplinæ militaris 18.a
Exempla parẽtum coram pueris olim quæ 99.b
Exemplum ſingularis ſæuitiæ Tarquinii & Traſybuli par 111.b
Exequiarum pompa vt fieret

127.b
Exequialis cœna quæ 131.b
Exercitia diuerſarum nationũ quàm diuerſa 215.a.b.
Exercitia iuuentutis Rom. quæ 162.a.
Exercitia militaria diuerſa 31.b
Exercitia puerilia Romæ quæ 192,a
Exercitus an crebra mutatione caſtrorum exercendus 18.a
Exercitus educẽdi indicia quomodo fierent. 178 a
Exercitus in aëre vbi & quando viſus 1,8 b
Exercitus amiſſi pœna aduerſus ducem 190.a
Exercitus luſtrandi mos quis 312.a
Exercitus luſtratio quomodo & quibus tantum animalibus fieret 141.b
Exercitus magni ad internecionem cæſi qui 380.b. & dein.
Exercitus vnius caſtra diuerſa à quo vetita 19.b
Exertis dextris incedere, quid 194.a
Exerto humero qui prælientur 375.a
Exilio plectendi genus quotuplex 157.a
Exilium qualis pœna ibid.
Exilio ſæpe plectebantur præſtantiſsimi ciues apud Athenienſes. ibid.
Exotica vnguenta vbi olim vẽdi prohibita 140.a.b
Expeditionis apparandæ tempus 180 a
Expeditionibus apti, ſed prœliis inepti olim qui 32 a
Expiendi mores quàm diuerſi 310.b. & dein.
Expiandi ſeu purgandi ſpecies præcipuæ & quot 311.a.b, 3.a
Expoſitorum quorundam exempla miranda 110 b
Expurgari quis quomodo diis ſibi perpetuo iratis poſſet 314.a
Exquiliarum etymologia, & capita eius quot 346.a
Exquiliarum templa & domus quæ ibid.
Exquilias quis præcipue incoluerit & auxerit ibid.
Exquilina porta quæ alias dicta 219.b
Exquilina tribus à quo reliquis addita 25.b
Exquilina via 83 b
Exta ab aquilis rapta, quàm ſint augurio felici 307.b
Exta cruda in manus obtuliſſe Spartanis quid 86.a
Exta hominum qui quomodo in ſacrificiis rimarentur 383b. & dein.
Exta muta ac regalia quæ 308.a
Exta quomodo ſpecialiter :oquerentur ibid.
Exta ſolennia depaſci à ſerpente, quid ſit 275.b
Exteri Romæ ad magiſtratum prouecti 365.b, 207.a
Exteri in ſenatũ admiſſi 207.a

Externi in imperium adſciti 203 a
Externi milites an & quomodo à Romanis militiæ admiſſi 30. b
Externorum militum quanta apud quoſdam exiſtimatio ibidem
Exteros etiam Romæ triumphaſſe 330.a
Extis ſingulis ſuam ineſſe vim 338.a
Extorum inſpiciendorum ratio olim quæ 306.b. & dein.
Extorum nomine quæ inteſtina contineantur 306. b
Extra ordinem de repub. dicere quibus liceret 208.a
Extremos pueri capillos qui iaculatores lapide tangerẽt ex induſtria impune 371.b
Exul quãdo ciuitatem amiſiſſe cenſeretur 200.b *in fine*
Εὐὰν quid Græci vocent 356.b
Ἐ'υματαβολώτερος κοθόρνου, quid 278.a

F

FAba alba aut nigra in iudicio ferendo Græcis quid 124.a
Fabam quibus nec ſerere, nec eſſe, nec aſpicere liceret 349.a
Fabas iacere aut aſſumere, quibus feſtis ſolitum 143.a
Fabis qui in ſuffragando vterentur 208.a
Fabia lex 153.b
Fabius fornix 83.b
Fabius vnde cognomen maximi adeptus 25.b
Fabius Rullus qua potiſſimum re Maximi nomen adeptus ibid.
Fabij Gurgitis quàm fuerit inſignis cenſura 145.b
Fabii vnde appellati 12.b
Fabricii abſtinentia quanta 107. b
Fabulino qui ſacrificent 99.a
Fabulinus deus quis 384.b
Faces nuptiales è qua tantum arbore, & à quibus accendi tantum ſolitæ 60 b
Faciem carpere quæ lex quibus vetet 337.b
Facies duas eadem ceruice prominentes, qui nummis olim incuſſerint 218.b
Factio omnis forenſis in quas tribus à Fabio Rullo coacta 25. b
Factiones aliquot diuerſarum nationum quales 180.a.b
Factiones Circenſium quot & quales 263.a
Factiones Græcorum potiſſimæ quæ 180.a
Fagi corticem quibuſdam religioſum eſſe 223.a
Fagus vbi aliquando vaticinata 319.a
Fagutal vbi, et quid 83.a. 34.b
Falacer quis vel deus, vel dei flamen dictus 347.b
Falarica quorũ propria 370.a
Falcidia lex quid vetaret 355.a
Falcidiæ legis ſentẽtia de teſtatore ſeu legato, excutitur 94.a

falcones cur quidam dicti 13.b
falconis auguria qualia 273.b
falſum teſtimoniū dicentis ſupplicium, quod 343.a
fama dea vbi culta 21.a
fame & ſiti vbi vulgo mori ſenes cogantur 115.b
familia libertatis vindex ac patrona quae 189.a
familiaritatis intimae apud diuerſos indicia quae 42.b
familiarum aliquot, ex quibus ſolis reges eligerentur nomina quae 238.b
famulorum in conuiuiis celebribus munera quae 296.b
fannia lex 138.b
far ad ſacrificia impurum quod 140.b
farina frumenti cuim vrbis moenia deſignata 274.b
farris hemina aut quartarius quantum & quorum donum 228.a
fari quo tempore vel liceat vel non liceat 232.b
fas ad quid pertineat 377.a
faſces dictatoris quot 240.a
faſces etiam veſtalibus praeferri ſolitos 270 b
faſces & lictores conſulum quot 118.a
faſces lictorū ex qualibus virgis fierent 46.b
faſces per vices modò apud hunc, modo apud illum COS. fuiſſe 118.a
faſces è lauro quādo magiſtratui anteferrentur 46.a
faſcia candida diadema regium olim erat 47.a
faſciarum vſus antè caligas quis ibid.
faſcinationes quomodo olim repelli putarentur 313.b
faſciolae curules quae 287.
faſcium ſummiſsio 46.a
faſianos quis imperator ſibi tam quam deo mactari edixerit 142.a
faſti dies qui, & vnde dicantur 232.a
fatentes crimina ſua ſponte vbi abſolui ſolerent 124.a
fata omnia agi, qui philoſophari 323.b
fatua dea quae, & vnde dicta 336.b. 384.b
fauciae tribus incerta origo & infelicitas 26.a
fauiani qui dicti 212.a
faunalia quando agerentur 155.b
fauni vxor quàm fuerit caſta 336.a
fauno quid immolaretur 142.a. 212.b
faunus qualis deus 326.a
fauſtidianae puellae 46.b
fax nuptialis quando faceret dirum omen 59.b
febris fanum quotuplex 27.a
febris fanum vbi 21.a. 82.b. 345.a
februarius cui deo dicatus 169.a 82.b. 345.a.
februarius quibus infelix ac ſuſpectus 233.a
februarij idibus quid ſoleat fieri 154.b

Februatæ Iunoni quando, quomodo & à quibus ſacrum fiat 212.*a*
Februo cur & quando potiſſimum litaretur 312.*a*
Feciales quid ex Ferretrij Iouis æde ſumere ſoliti 22.*a*
Feciales vnde primùm creati, & quot initio fuerint. 231.*b*
Fecialium iuramentum 267 *a*
Ferialium munus quod 251.*b*
Fecialium poteſtas quo termino circumſcripta ibid.
Fel cui deo cur dicatum 307.*b*
Fel nigri canis & genitale ſublimine ſponſi cur 60.*a*
Fel quibus animalibus qua in regione nullum 307.*b*
Feles à quibus vt dij cultæ 383.*a*
Feles aut aliæ beſtiæ prodiis cultæ, quàm magnificè ab AEgyptiis ſepelirentur 313.*b*
Felicitas ſeu victoria, cuius aliquando fuerint teſſeræ 179.*b*
Felicitatis portenta aliquot mira 110. *a. infelicitatis ibid. & deinceps.*
Felis morientis in AEgypto quantus luctus 1-8.*b*
Fellis omina qualia 307.*a*
Felli quæ vis tribuatur 508.*a*
Femora & ſuræ equitum cur armis carerent 372.*a*
Feneſtræ portæ nomen vnde 220 *b*
Ferales arbores 133.*a*
Ferales cœnæ quæ 143.*b*
Feralia cuiuſmodi feſta, aut vnde dicta 143.*b*
Feralibus cœnis quid apponi ſolitum 310.*b*
Ferarum tergore qui caput in prælis tegant 375.*a*
Ferculorum cœnis ſolennibus inferendorũ cæremonia quæ 296.*b*
Ferculorum in epulis magnicis numerus ſeu multitudo quæ 298.*a*
Ferentarij qui 372.*b*
Ferentina porta vnde dicta 220.*a*
Feretrij Iouis templum 21.*b*
Feretrius Iupiter vnde cognominatus 22.*a*
Feretrum cadaueris ferre ſoliti qui 122.*b*
Feriæ Idibus dicatæ quæ 154.*b*
Feriarum genera quot 258.*a*
Ferina caro quibus quotidianus cibus 138.*a*
Feronia quorum dea 200.*b*
Ferreo calceo quis vſus 288.*a*
Ferri in triumphis ſolita quæ 330.*b. & dein.*
Ferro qui ventrem tantum & ceruicem militiæ tegant, cætera nudi 289.*a*
Ferreos annulos quibus paſſim ferre permitteretur 107.*b*
Ferula qui olim plecterentur 67.*b*
Feſcenini verſus vnde & qui appellati 60.*b*
Faſta magnæ licentiæ apud diuerſoſque 93.*a.b*
Feſti dies qui 232.*a in fi.*
Feſtorum aliquot cathalogus

336.b.& a

feſtos dies vt exigerent pueri 138.a

feſtum Fortis Fortunæ quando celebraretur 20.a

feſulæ quàm olim celebres fuerint auguratu 291.a

fibra quid 306.b

fibræ gallinaceorum quales. 308.a

fibulas aureás quibus ſolum habere permiſſum 107.b

fictilia aut marmorea edulia quis aliquando exhibuerit 295.b

fictilia quàm diis grata 226.

fictiliis victimis quando vti liceret. 143.b

ficubus qui maximè vectitarent 138 a.

ficus optimæ cuiates 295.b

fidei dandæ in fœderibus barbarici more qui 252.b & deinceps

fidei & Termi templa vbi 92.a

fidei ſacrum quomodo fieret 92.

fidei ſeruandæ tenaciſſimi olim populi qui 268.a

fidei templum vbi 344.b

fideuæ cuius olim regionis oppidum 173.b

fidentis cognomine quis cur Romæ dictus 62.b.& 69.a

fides quibus vel nulla vel parua 268.a

fides quomodo cui detur 86.b

fidibus militiæ qui vſi 178.b

fidibus ſonare quantò olim in precio 101 b

fidii Sabini dei templum vbi 346.b

fidius quis ſeu quorum deus 267.a

fiduciaria tutela quæ 342.a

figura membri virilis à quibus Romæ qua religione culta 155 b

figuræ aliæ atque aliæ ſceptris inſculptæ 48.b

figuræ caſtrorum aliæ atque aliæ 17.a

figuris animalium qui pro literis vterentur 109.a

filamines qui primùm, & vnde flamines dicti 347.a

filiabus coram caſtè ſe gerant parentes 199.b

filiabus Ariſtidis quid honoris publicè exhibitum 197.a

filiæ reges ſacrorum quid haberent priuilegii 1172.b

filiæ quibus in hereditatem ſuccedant, non filii 341.b

filii immolandi impium votum fruſtratum 166.a

filiæ ad veſtæ ſacerdotum cogendæ, aut non cogendæ quæ 269.b

filicidæ pœnæ quæ 123.b

filii in patrem execranda impietas 62 a

filii ingenui vbi ſeruilia pati 98.a

filii parẽtes mortuos efferri vbi ſolerent 128.a

filius patre viuo pecunia cur nõ cedenda 10.b

filius patrẽ alere non obnoxius, quis 340.a

filios proprios Phryges ven-

dunt 98.a
filo qui ſacerdotes quomodo & quando vterentur 347.b
filum punicem qui ferre pro pileo ſoliti ibidem
fimbrias pelliceas geſtare quibus decorum 288.b
fines imperii Rom. olim qui 311.b
firmatio matrimonii apud diuerſos quomodo fiat 40.a
fiſtularũ ſpecies aliquot 222.b
fiſtulis qui militiæ vſi 178.b
filios defunctos qui patres non luxerint 133.a
flagris qui vel in ſe, vel in alios inter ſacrificandum ſæuiant 226,a
flamen Iouis ſeu Dialis à quo primum inſtitutus, & quantæ autoritatis fuerit 334.
flamen nocentibus quandiu ſit aſylum 349.b
flamini an ſenatus & militiæ muneribus vacarent 248.a
flamem Vulcanalis cui deæ quo die ſacrum faceret 336.a
flamines curiales qui 347.a
flamines in Cæſarum honorem inſtituti, qui & quam diuerſi ibidem
flamines qui & vnde crearentur ibidem
flaminibus quibus & quandiu prouinciæ demandata 348.b
flaminibus tactu, nominatu, auditu illicita quæ ibidem
flamica quæ, & eius munus quod 348.a
flaminicæ amictus ac officia quæ 389.a
flamini diebus feſtis viſu nefas quid eſſet. 348.a
flamini cui omnino iurare interdictum 268.a
flamini neque ſine vxore eſſe licitum neque mortua vna aliã ducere 348.b
flaminii contra Gallos votum 165 a
flaminij de Gallis tropheum 36.b
flaminij quàm ſpecioſus triumphus 320.b.333.a
flaminio quæ qua de cauſa priuati 334.b.347.b
flaminiorum familiæ proprium quid 347.b
flaminis etymologia quæ ibidem
flaminis prodendi cauſa dictatorem aliquando creatũ fuiſſe 30.a
flaminium non fuiſſe perpetuũ, ſed adimi ob demeritum potuiſſe 347 a
flaminum inſigne quale ibid.
flaminum munus quod ibid.
flamine ex cuius equi ore egredi viſa 31.a
flammeum ſponſa cuius eſſet coloris 59.a
flua coma quibus accepta, quibus contempta 290.b
flacei vnde dicti 13.b
flexumines qui 370.b
flora quæ qualiſve fuerit & meretrix & dea 337.a
flora quo alio nomine dicta & quomodo ei vino litetur 142.b

Floræ & Salutis templum vbi 346.b
Floralia quæ & vnde dicta & cur ac quando fierent 337.a
Florentinus quid nomine ſupellectilis comprehendat 28.b *& deinceps*
Florum in triumphis ſparſio quæ 333.a
Fluctibus quæ natio parẽtes ſuos operiendo ſepeliat 115.b
Fluctib⁹ ſeu Neptuno quid nautæ obiicere ſoliti 308.a
Flumentanæ portæ quæ 220.b
Fluminibus qui mortuos tanquam ſepulchro inicerent 115 b
Flonia 384 b
Fluoniæ Iunoni à quibus immoletur. 98.b
Fluſius pater quis 23.a
Fluuij aliquot ſacri 223.b
Fluuij auriferi qui 174.a
Fluuij à Xerxis exercitu epoti qui & quot 382.a
Fluuiatilis canis pellæ quæ natio pro galeis vſa 32.a
Fluuiolorũ ſeu riuulorum vrbis Romæ catalogus 346.a
Focaneus 68.b
Focarij qui 170.b
Focus olim quid 303.b
Fœcunditatis miræ exemplum 59.a
Fœderatæ in Hiſpania ciuitates quot 203 a
Fœderatæ in Sicilia vrbes quæ 203.b
Fœderati quibus donis ornarẽtur 239.b
Fœderis percutiendi mores ac tempus 252.a
Fœderum monumenta vbi aut quomodo cuſtodirentur ibid.
Fœdiſſima animalia qui prodiis coluerint 383.a
Fœmina quibus gentibus dominetur non vir 239.a
Fœminæ comitiis non intererãt 184 b
Fœminæ quæ à quibus arcerẽtur ludis 260.b
Fœminæ quot tantum veſtibus vterentur in AEgypto quot viri 291.b
Fœminæ vbi honoratiores quam viri 256.a
Fœminarũ apud Germanos & ſpartanos autoritas quanta 210 b. *item apud Celtas & Gallos* ibid.
Fœminarum de venuſtate publicum certamen vbi 262.b
Fœminarũ hæreditates quomodo coercitæ 355.b
Fœminarum intercurſu infeſta acies apud Trogloditas dirimuntur 210.b
Fœminarum ordo quomodo olim diſcretus 307.a
Fœminarum pugnas quis noctu commiſerit 361.b
Fœminarum Romanarum nomina tantum quot 15.b
Fœminas etiam inter ſe in Olympicis certaſſe 260.a
Fœminas non dare cognomenta familiis 256.a
Fœminas qui principes publicis conciliis admiſerint 210.b

eminis cur nomina citius quàm maribus inderentur 102.a

eminus auri ornamenta, quod equitibus anuli 107.a

eminis probroſis legata & lectícas quis ademerit 315.b

eminæ victimæ vbi illícitæ 143 b

eminini generis victimas potiores eſſe quam maſculini ibidem

eneratorum aliquot libidinoſa crudelitas 11.a

enerator olim quanto grauius alicubi quàm fur damnatus ibidem

eni manipulus quorũ olim ſignũ 177 a

œnum in cornu gerere, quid 279.a

œnus quibus gentibus ignotum, & quibus exoſum 11.a

œnus quomod. paulatim abrogatum ibidem

œta vulpes occurrens, quid portendat 275.b

oetus animalium quoto à partu die ad ſacrificia puri haberentur 141.a

oetus biceps aut mancus in auſpiciis quid 307.b

oliis palmarum ſcribas olim voſos pro chartis 108 b

olliculorum ludus 161 b

ullium ludus qualis & quorum ſit 162.a

ons vno quotannis die vini ſaporem habens, vbi 324.b

ontanilis porta qua 220.b

fontes obliuionis & memoriæ vbi 321.b

fontis cuiuſdam mira natura 319.b

fontis oleo manantis miraculum 18.b

fontium aliquot periuros vlciſcẽtium miracula 267.a.b

fora aliquot apud exteros qui cognominata 72.a

forcaneæ palmes 68.b

fordicidia quo alio nomine dicta 142 a

fordicidiis quales tantum victimæ cæderentur 307.b

fore amandum aut amaturum, an Latinè *dicatur* 12.a

fores Iani *quot* 22.a

fores virga lictorum percuti, quid indicaret 45.b

forma domorum Romæ qualis 304.b.& dein.

formæ certamen publicum inter mulieres vbi 262.b

formicæ cui aliquando tritici grana dormienti ingeſſerint 110.b

formicas ſanguinem victimæ auferre quid 308 a

fornacalia cuiuſmodi vel feſta, vel ſacra 140.b.337.a

fornicarius quis 170.b

fornicata via 83.b

fornix Calphurnius & Fabius *vbi* ibidem

fororum Athenienſium cognomina 72.b

fororum Romæ nomina quæ & quot 71.b

Fortuna maſcula. 19.b
Fortunis Fortunæ ædes vbi 20.b
Fortuna mala quibus de cauſis olim culta 20.
Fortunæ cultores ſeu deſpectores. qui facti 21.a
Fortunæ cultus apud exteros ibidem
Fortunæ deæ quàm diuerſa fuerint cognomenta 20. *& tẽpla ibidem*
Fortunæ quam varia ſimulachra ibidem.
Fortunæ malæ templũ vbi 20.b 346.b
Fortunæ Primogeniæ templum vbi ibid.
Fortunæ ſimulachrum in cubiculo imperatoris 20.b
Fortunæ tẽpla Romæ vbi 57.a
Fortunarum trium incerti nominis templum vbi 20.b
Forum Romanum vbi & quod 7.b
Foſſarum pro caſtris latitudo& altitudo quanta 19.a
Foueas qui quomodo habitent 23.b
Framea & ſcutum, vbi adoleſcentium ornatus 285.b
Frameæ quibus propriæ 370.a
Fratres vbi præcedant filios in hæreditate 341.b
Fratris filiãm ducere Romæ licitum fuiſſe 39.a
Fregellæ vicus 82.b
Fremitus equorum à quibus obſeruaretur 275.b
Frigida qui tantum lauent 235.a 226 a
Fritillus quid 161.a
Frons cui deo ſacra 85.b
Fronti quorum nota inuri ſolita 138.a
Fronticius (fortè rectius Fronditius) vnde quis cognominatus 15.b
Frontis indicia quàm diuerſa 85.b
Frontones cur quidam nuncupati 13.a
Fructuum decima Herculi vouebatur 165.a
Frugalitas Romæ olim quæ 138.a.133.a.
Frugalitatis aliquot in regibus exempla 298.a.b.
Frugalitatis exẽplo inter Græcos olim quanta 139 a
Frugem alienam noctu pauiſſe, qua lege fuerit capitale 341.a
Fruges euocari & alio traduci quomodo ſolerent 339.b
Fruges quomodo olim teri ſeu pinſi ſolitæ 138.a
Frugi cognomen quis vnde adeptus 15.a
Frugum primitiæ cui offerrentur 142.b
Frumenti prouiſio quorum magiſtratum curæ incumberet 18.a
Fucato capillo quis imperator incedere ſolitus 290.a
Fugatum capillum qui maximè oderint 291.a
Fugato aut fugienti hoſti quæ gens ex natura non inſtet 193.a

fugientem

gientem exercitũ qui potiſſimum inſequerentur ibid.
gientes temere ex prælio quomodo & à ſuis reprimerentur. 193.b
gitiui ſerui vbi aut quomodo ſeruitute eximerentur 159.b
gulatis lacus vbi 346.b
lcimenta vitium quotuplicia 68.a,b.
lgetras adorare quid 272.b
lguritatum ars à quo deſcripta 146.b
lgurum ſpecies diuerſæ ibid.
lmina dira aut felicia quæ 272.a
lmine ictos non cremari in funere 133.b
lmine icta quàm ſint religioſa 353 b
lmine quorum ſepulchra tacta 153.a
lminis auertendi ratio Græcis quæ 272.b
lminũ genera tria quæ 273.a
lminum iactus qui dij poſſidere crediti 311.a
luii Flacci laus à modeſtia 330 a
luio quid à Catone obiectum 229.a
mus in die militiæ quid indicaret 179.a
nales equi qui 294.b
nda qui maximè pugnent 375.a
ndis quot & qualibus Baleares vtantur 372.b
nditores qui ibidem
nebres aues quæ 273.a
Funebres ludi quales 131.b
Funebres tunicæ regum Indorũ & Aegyptiorum 132.a
Funebris laudatio vnde initiũ habuerit 131.b
Funeralis lex quæ 130 a
Funeris illuſtris efferendi ritus 129.a,131.a
Funera noctu non interdiu efferebantur 130.a
Funere perfecto fieri ſolita quæ & quam diuerſa 132. b, & deinceps
Fungi qui quomodo in pumicẽ conuertantur 265.b
Fundos in carioſis nauibus natos viuas aues fieri 199.a
Funus efferendi ritus olim quis 129.a,b.
Fuo quid olim verbi fuerit 12.a
Furcã geſtare ſoliti qui 158.a
Furca qui quomodo plecterentur 123.a
Furciferi qui & quomodo dicti 158.a
Fur diurnus aut nocturnus quomodo tractari ſolitus 240.b
Fures cui imperatori maximè inuiſi 340.b
Fures & ſicarios qui quando inuicem committerent 361.a in fine
Fures quàm ſint odioſi Scythis 340.b
Fures vbi & cui furta offerant 320.b
Furiarum templum 130.b
Furia lege quid ſtatutum 355.a
Furii de gallis triumphus qualis 333.b

ſurinalis flamen, à qua dea cognominatus 148.a
furiorum etymologia 14.a
furta militum quomodo aliquando punita 74.b
furta per lancem & licium quæ 340.b
furta quàm ſeuerè xii. tabulis puniantur 340.a
furta quibus vel licita vel impunita ibidem
furto ſeu rapto qui viuant ibid.
furtum leuius quàm fœnus, quibus fuerit 11.a
furtum vel minimum, vbi capitale 124.b
furum dea quæ 165.b
fuſtibus inter ſe decernentes puellæ vbi & cui deæ ſacrificent 142.a
fuſtibus qui per centuriones caſtigantur 358.a
fuſos in via torquere cur quidã fœminis vetuerint 198.a
futinus deus 40.a

G

Gabii à Tarquinio quam nequiter oppreſſi 111.b
Gabii Mithridatis regia 127.b
Gabini quàm murè aliquando victoria hoſtium potiti 22.b
Gabinius quem Ptolemæum in regnum reduxerit 5.b
Gabiuſa porta quæ 220.a
Gabrielis Altilij laus 247.a
Gabyrus quorum deus 326.a
Gades quibus præ vulgo deabus templa dicarint 21.a
Gaditani equites 107.b
Gaditanorum modorum & ſaltationum ſpecies quàm variæ 361.a
Gagueo qui ſacrificare ſoliti 164.a
γαιὸς vnde dictum 255.b
Galatæ natura quales 114.a
Galatæ qualibus vtuntur tubis 178.b
Galatæ quid pro ornatu galearum vſurparint 32.b
Galatarum tubæ in prelijs ineundis 178.b
Galatarum in clypeis inſignia quæ 369.b
Galatorum ridiculus in funere mos 131.b
Galbæ imperatoris in fortunam fraus quomodo vindicata 21.a
Galbæ quomodo imperium prædiuinatum 307.a
Galbæ vnde quidam dicti 23.a
Galbula auis quæ ibidem
Galaa cui regi pro diademate impoſita 48.a
Galearum inſignia apud diuerſos diuerſa 32.a
Galenus Cæſar quæ aliquando fecerit vota. 163.a
Galenus Cæſar quales nũmos cuderit 218.b
Galeni in patrem captum ſcemma quod 382.a
Galeni veſtitus qualis 286.a
Galeria tribus quando in vrbem recepta 29.b
Galeria tribus prerogatiua 26.b
Galero albo quis flamen ſolus

teretur 347.a
galerus cuius olim propriũ ſuerit inſigne 64.b
gallia & Britannia in quot olim prouincias diuiſæ 104.b
gallia in quot factiones diuiſa 180.b
gallia quàm à circio vento afflicta aliquando ſit 164.a
galli comati 290.b
galli deũ matri quomodo ſecando mẽbra ſua immolẽt 140 b
galli qualibus militæ veſtibus vſi 31.a
galli natura quales 214.a
galli quàm honorent fœminas 210.b
gale quàm ſumptuoſe ornarent galeas ſuas & ſcuta 32.b
galli quid potiſſimum diis vouere ſoleant 165.a
galli quomodo homines in ſacris mactare & excruciare ſoliti 383.b
galli mutuam in funere pecuniã cur darent 130.b
galli vt prælia ineant 19.a
gallicæ mulieres indices 210.b
gallina cui nationi in epulis & ſacris interdicta 141.b
gallinacci pro conis apud quos fuerint 31.b
gallicci quàm habeant nobiles fibras 308.a
gallinaceorum & coturnicum pugna publica olim vbi fieret 202.a
galinaceum aliquando Perſis vt regem præfuiſſe 321.b
gallinaceus quibus diis ſacer 141.b
gallinarum cantus quid mali præferre putetur 274.a
gallis natura inſitũ qui 214.a
gallograeci quàm mirè prælientur 375.a
gallorum contra Romanos votum quale, & ecõuerſo 165.a
gallorum factiones duæ precipuæ 180.b
gallorum immanis in ſepultura magnatum mos quis 131.a
gallorum in pingues odium atque lex 96.b
gallorum in pugna arma ſeu ornamenta quæ 375.b
gallorum in ſacris impietas quãta 383.b
gallorum mos in dotibus conſtituendis 197.a
gallorum præpoſteri cantus quid prædiunent 274.a
gallorum plerique pro vallo caſtrenſi quid habuerint 19.a
gallorum veſtes quales 218.a
gallus nocti & laribus ſacer 141.b
gallos duos qui nummis incuſiant 218.b
gallos omnium ſapiſſime victos fuiſſe & rebellaſſe 330.a
gamelia Iuno à quibus coleretur 327.a
gamphaſantes qui & quanto peregrinos odio proſequantur 203.b
ganges flumẽ à quibus vt deus cultus 325.b
ganges quàm clarum flumen 174.a

Ganymedis lacus vbi 382.b
Garamātes ferarum ritu in venerem ruunt 41.a
Gramantici nomen qui recuſarint 69.b
gardates Perſis habiti qui 374.a
garus piſcium non ſquamatorū ad quid vtilis 221.b
gaſter quòd vaſis genus 136.b
gaſterium quid ibidem
gaza cuius fuerit ærariū 85.b
gaza Perſice quid ſonet ibid.
gaza quid monſtri aliquando viſum 129.a, 134.a
γία quid 255.b
geganiæ familiæ proprium quid 14.a
geganij vnde Romam deducti 255.a
geganij vnde vocati 14.b
γηό, quid 255.b
gelonorum truculentia & ornatus militaris 31.a
gemea ala quæ 9.a
geminū fel in extis, quid 307.a
geminus pater quis dictus 23.a
gemma annuli immerſis pretij 87.a
gemmarum vſus in annulis quis & vnde 87.b
gemmiferi fluuii qui 174.a
gemmis ſignare quando deſitum 87.b
gemoniæ ſcalæ cuiuſmodi pœnarum locus 122.a
genea (ſi rectè ſcriptum) Antiocho cuiuſmodi ala 384.a
genarum indicia quæ 85.b
genas radere qua lex quibus vetet 326.b
geniales dij qui 325.b, 384.b
genialis lectus quomodo & cui ornari ſolitus 60.b
genitalibus membris, ſacrificatum vt diis olim fuiſſe 384.a
geniti ex ſerua aut illegitimo cōiugio, Athenis quales 238.a
genius quis putatus, & an duo ſint 325.a
gentius neque ſuus de ſuo iuno 325.a
gentes variæ quàm variis vtantur militia & inſtrumentis & ornamentis 375.a
gentium diuerſarum peritia diuerſa 25.a
gentiū maiorū deæ quæ 324.b
genu alterum alteri imponere in ſenatu, quàm vitioſum 209.a
genutij in totam legionem animaduerſio quæ 74.a
genutij tribuni pl. lex 11.a
genuum hominis religio quæ 86.a
geometria celebres qui 215.a
geometria vbi vulgo pueros doceretur 100.b
Georgius Trapezuntius quid mi ri aliquando viderit 134.a
germalia vbi 345.a
germanici de Germanis victis trophæum 36.b
Germanici nomen quibus menſibus inditum 169.b
Germanico quid ab Apide prædiuinatum 321.a
Germani ex cuiuſmodi reb⁹ auſpicia ſumant 275.a

Germani furibus non infenſi 340.b
Germani pro vallo quid vſurpare ſoliti 19.a
Germani pyras mortuorũ quomodo extruere ſoliti 130.a
Germani quàm fuerint olim hoſpitales 204.a
Germani quibus ludis & quàm carè ludere ſoleant 162.b
Germani quod ſignum nummis incuſſerint 218.b
Germani quo in honore ſacerdotes habuerint 66.b
Germani quo reges ſuos honore afficere ſueti 48.a
Germani quomodo adulteras punire ſoliti 176.a
Germani quomodo lauẽt 235 a
Germani quomodo in prælium ruant 191.a
Germanis fœnus olim ignotum fuiſſe 11.a
Germanis non fuiſſe templa, & quid pro templis fuerit 223.a
Germanis ſatellitibus qui Cæſares vſi 371.b
Germanorum acies vt inſtrueretur 192.a
Germanorum nobilibus plures vxores licitæ 41.a
Germanorum cõſultationes 208, b, & 209.a
Germanorum dij qui 326.a
Germanorum & Indorum ſepulchra qualia 3?2.b
Germanorum in bellis inſignia cuiuſmodi 177.b
Germanorum in conflictu diſciplina qualis 193.a
Germanorum in dandis dotibus mos quis 197.a
Germanorum in ædificando mos quis 305.a
Germanorum in educandis pueris mos 98.a, 99.b
Germanorum in prælio aggrediundo mores qui 191.a
Germanorum in ſacrificiis truculentia quanta 383.b
Germanorum in ſententiis reiiciendis aut recipiẽdis mos quis 208.b
Germanorum in ſponſalibus inſignis mos 58.b
Germanorum legati quid aliquãdo Romæ in theatro fecerint 282.a
Germanorum ludus quàm obſtinatus 162.b
Germanorum matrimoniale ius quod 189.a
Germanorum mos in infantibus recens natis 86.b
Germanorum natura qualis 214.b
Germanorũ ſcuta qualia 197.a
Germanorum militum ſcuta amittentium punitio 73.a
Germanorum ſeruitus qualis 158.b
Germanorum ſtipendia olim quæ 374.b
Germanorum veſtitus qualis 289.a
Gerri qui, & quàm crudeles in funere regis eſſe ſoleant 131.a
Geruſia curia quorum fuerit 24.b
Geſſa quibus propria 370.a

Geſſatæ Gallis qui 374.b

geſtamen triumphantis quale quid fuerit 332.b

geſtus ad Sagram certius, quid 278.a

geſtuum chironomiæ quanta diuerſitas 361.b

getæ Cæſaris mirus in apparandis ferculis mos 298.a

getæ quam crudeliter manes virorum expient 310.a.b

getulici vnde dicti 69.b

gelippi peculatus quomodo proditus 218.b

gingrinæ tibiæ quæ 178.b

gladiatores in quibus potiſſimu ludis exhiberentur 361.a.b

gladiatoria munera exhibere quorum fuerit ab initio 54.b

gladiatorius ludus quando exhiberi ſolitus, & quibus ei intereſſe vetitum 132.b

gladiatorum munus quis primus Romæ ediderit 361.b

gladiatorũ quis aliquando prohibuerit, & quibus tantum exhibere permiſſum 362.a

gladio breuiori qui pugnent 371 b

gladios & lanceas in ſanguine hoſtiæ tingere quid 353.a

gladius Hiſpanus qualis 370.a

gladius quibus olim proprius ibidem

glandem ſecundis menſis exhibere quibus fuerit magnum 295.b

glandium vſus quibus frumẽti loco fuerit 138.a

glans ex aliena arbore in alienum fundum cadens, cuius ſit 340.a

glaſtum quid ſit 31.a

glaucopis dea quæ 317.b

glaucus quidam Demyli filius, quomodo Olympia vicerit. 250.a

γλαῦκος εἰς ἀθήνας, quid. 279.a

glires epulis cur interdicti, & à quibus 139.b

gnidius ſenatus capitum quot 206.a

gnidurgis quid 179.a

gnoſos cuius aliquando regis 127.b

gonatus quid dictus 70.b

gonatus vnde dictus 70.b

gordiani cuiuſdam relatio de ſpectris 67.b

gordij qualem eligere ſoliti regem 238.b

gordium multæ aues circunuolantes quid portenderint 110.b

gorgias Leontinus quàm ſalſe in Olimpia irriſus 291.a

gorgonis mulieris Spartanæ celebre apophthegma 196.a

gorpiæs menſis quis 169.b

gottyni qua afficiant adulteros pœna 176.b

gracchi & Scipionis ſimultas ac familiaritas 28.a

gracchi in deiectos de gradu plebiſcitum quod 189.b

gracchi lex pro incolumitate ciuis Rom. quæ 158.a

gracchorum alter vbi & quomodo occiſus 85.b

Graculo quid eſſe cum fidibus quid 278 p
Gradiuus quis deus cognominatus 56.b.
Greca fides prouerb .214.a
Græca ſacra Romæ quæ dicta 364.b
Grecæ literæ vbi & cur olim diſci vetitæ 109.b
Græcarum literarum inuentor quis ibid.a
Greci verecundiores cæteris nationibus erga cognatas 38.b
Gracina capitis poſtulata, viri ſui iudicio abſoluta 197.b
Græcis initium anni quod 169.b
Græcorum aliquot abſtinentia quanta 139.a
Græcorum explicabili nexu copulatorum mos 43.a
Græcorum mos in nuptiis 58,a.b & 59.b
Græcorum puerorum inſtitutio. 97.a
Græcorum in condendis defuncti antiquiſſima conſuetudo que 116.a
Græcorum in funere ducis aut regis mos quis 131.a
Græcorum in obſidione Troiæ inſigna quod 369.a
Græcorum more bibere, quid 296.a
Græcorum mos audito fauſto nũcio 46.b
Græcorum mos in vouendo quis 194.b
Græcorum natura qualis 214.a
Græcorum pœna in ſacrilegos 123.a
Grandæui ætate ad comitiorum ſuffragia non admittebantur 279.a
Græcoſtaſis vſi Romæ olim fuerit 24.b
Græcus ſermo quàm Romæ inuiſus 211.a
Graminea corona cur. & vnde dari ſolita 227.b
Grammateus 66.a
Grammatiæ Syris quid 297.a
Grammaticum cuius & quod poculi genus 136.b
Grammatophoros qui 46.a
Graphton quid 108.b
Gratiæ quot, & quomodo pingi ſolitæ 248.a.b
Gratiarum edes vbi ibid.
Gratitudinẽ naturaliter homini inſitam eſſe 248.a
Gratuitum balneum quis Romæ exhibuerit 135.a
Grauedines quomodo leuari putentur 246.a
Gregarij qui habiti 374.a
Gregario militi quid in caſtris habere vetitum 33 a
Grex idem apud iuriſperitos quis dicatur 113.b
Grues à recto flectere curſu, nautis quid 273.b
Grues volãtes à quibus tabellariis ſuperatæ 46.
Grypi Perſis qui 85.b
Gurges cur quidam dictus 14. b
Gutturnium quid 29.b
Gyala quid 136.b
Gygius canendi modus qualis 178a.
Gylippi cultus militaris quã ſor.

dictus 31.a

Gymnaſia Athenis celeberrima quæ & quot 135.a

Gymnaſia quàm olim à græcis culta 100.b

Gymneſta quàm impiè mortuos ſepelire ſoliti 115.b

Gymnaſiarum in elocandis nuptui virginibus mos 40.b

Gymnaſticæ diſciplinæ 97.a

Gymnaſium Herculis apud Athenas, quid 77.a

Gymneta quale Argiuis nomẽ 160.b

Gymnico certamine qui potiſſimùm valeant 215.a

Gymnopedia Spartanis quid 365.b

Gymnoſophiſtarum mos in funeribus defunctorum 96.a

Gymnoſophiſtæ in Aethiopia quales quantique putentur 214.b

Gymnoſophiſtæ quàm ſobrii ſint, & quibus ſolùm veſcantur 221.a

Gymnoſophiſtarum in conuiuii conſuetudo quæ 267.b

Gynæceum qua domus pars fuerit Græcis 304.b

Gynæceia dea quæ 142 b336.d

Gypſo quæ gentes corpora ſua militiæ illiniant 31.a

H

Habentibus patrem ſuperſtitem, qui magiſtratus interdicti 187.

Habere equum Seiannum quid 269 b

Habere pauca, & nullius indigere cuius precatio fuit 124.b

Habis rex quã miſere & mirabiliter educatus 110.b

Habitudo corporis militũ 29b

Habitus ſepeliendorum olim qualis 116.a

Hacãtus qui primum in Olympiis introduxerit 260.b

Hadriani Cæſaris apophthegma de iureconſultis 378.a

Hadrianus quo vocabulo legionem ſummam impartierit 8.b

Heredes qui quomodo fierent 341.b & dein.

Hereditates mulieribus quis quo plebiſcito ademerit 355.b

Hæreditatum ius apud diuerſos quàm diuerſum 341.b

Hærere aquis, quid 278.

Halæ vndè quidam dicti 13.a

Halia qui apud Rhoodum ludi 262.a

Halicarnaſſus quorum regia 127.b

Hallucus quid 245.b

Halma quid 162.a.361 b

Haloa Athenis qui 365.a

Halteres quid 162.a

Hammonis imago qualis 213.a

Hammonis reſponſum de ſacris.

Græcorum inſigne 166.b

Hannibal cur ſæpe mutarit capillos 291.a

Hannibalis ab vrbe reditus cuius dein occaſionem dederit 57.a

Hannibalis cum Galli s iclam

fœdus quale fuerit 210.b
Hannibalis nomen ſeruis indi cui fuerit capitale 106.b
Hannibalis ſuperbia 64.b
Hannonis facto 180 b
Hannonis in clypeo inſigne 369.b
Harmeniorũ (forte Armeniorũ) virgines nupturæ, quã fœde ſe gerant ante nuptias 40 a
Harmodii nomen quam ſit Athenis ſanctum 160.b & 171 a
Harmoſtæ qui dicti 2;8.a
Harmoſtes Spartanis quid 358.a
Harmoſyni Spartanis qui 197.
Harpagones quid 306.b
Harpaſtum quid 162 a
Harpocratẽ in gemmis pro ſignis aliquos vſurpaſſe 87.b
Harpocrates cuiuſmodi deus & vnde natus 88.
Haſdrubal quo die perierit 20.
Haſta cruenta quæ, & quando proponi ſolita 152.a
Haſta publica quæ ibid.
Haſta ſalutis quæ ibid.
Haſt in fines hoſtiũ proiectio, quid præ ſe ferre 254.a
Haſtæ puræ quæ 228.b
Haſtam dare vel adimere 74.b
Haſtam mittere ad caduceum quid ſignet 254.a
Haſta qui maximè prælientur. 375.a
Haſtas inuicem permutare.
Macronis quid 273.e
Haſtas qui pro diis coluerint 382.b
Haſtati qui 390.a
Haſtati in qua aciei parte locandi 190.b
Haſtatos qui ſequerẽtur 1◌1.b
Hebes quales tali 8◌.b
Hebetes quæ regio producat 215.
Hebræi vbi publicas pecunias deponere ſoliti 56.a
Hebræis grauiſſima mulcta ſeu pœna quæ 114.a
Hebræis initiũ anni quid 16◌.b
Hebræorum pontificis ornatus 66.b
Hebrus quàm inclytum flumen 174.a
Hecate quæ dea 327.
Hecates ſacra qualia 2◌6.b
Hecateus cuias fuerit 3◌8 b
Hecatombas vouere quando ſolitum & quid ſit, & quo modo fiat 1◌4.a
Hectoris præceptor quis 1◌◌.a
Hedera cui ſacra 222.b
Hedera quibus inuiſa 22◌.a
Hedera qui in ſacris omnibus coronentur ibid.
Hedera quis pro diademate vſus 48 a
Hederæ tact' cui illicitus 348.b
Hedui natura quales 25.a
Hedui quid primi ex peregrinis Romæ habuerint 107.a
Heduorum in ſententiis dicendis mores qui 208.b
Heduorum mos erga paruulos ſuos 98.a
Heduorum ſummo magiſtratui quid non liceat 6.b
Heleorum tribus quod 27.b

helicon quibus ſacer 318.b
heliocaminus quid 216.b
heliogabalus cui imperatori fuerit deus 224.a
heliogabalus quàm contempſerit ſenatum 207.a
heliogabalus quàm turpia feſta ſiue ſacra inſtituerit 363.b
heliogabalus quid ridiculi primus fecerit 210.b
heliogabalus quomodo inquinarit prætorii præfecturam 241.a
heliogabali in ſecundis menſis luxus quis 295.b
heliogabali in triumpho petulātia quanta 232.b
heliogabali in theatris profuſio 95.b
heliogabali prefuſus in annulis vſus 88.a
heliopolis ſeu Thebæ AEgyptiæ à quo condita 320.b
heliopolitani AEgyptiis qui qualesque æſtimentur 214.b
heliottrapeza cuius carceris nomen 122.a
hellenes quorum reges dicti 4.b
helota quale Lacedæmoniis nomen 160.b
helotæ à Spartanis qui habiti 202.b
helotæ quàm ſeruitute aſtricti 158.b
helotæ qui 86.b
hemina quota ſextarii pars 80.a
hemina quot drachmis conſtet ſeu cyathis ibid.
hepar cuius rei ſedes 380.a
heptaphonos quæ porticus dicta 167.b
hera quæ dea cognominata 327.a
hera quarum Romæ nomen 160.b
heraci qui dicti 27.b
herecleotici ſcyphi 136.b
heracleum quod poculi genus 136.b
heraclitus quem ſepeliendi morem docuerit 114.b
heraclitus quo ſe ludi genere recreare ſoleret 161.b
herbam dare quid 279.a
herbam do, quid ſignet 194.a
herbis quibuſdā quoſdam emaſculatos fuiſſe 221.b
hercitæ quæ 170.b
hercules à quibus gentibus maximé dilectus & cultus 77.a
hercules baſilicus in talis quid 161.b
hercules Conopius vbi cultus 21.a
hercules Gallicus quis 213.a
hercules inuictus cuius aliquando fuit teſſera 179.b
hercules quàm diuerſé à diuerſis cognominatus 76.b
hercules quàm fuerit fœcundus 59.a
hercules quibus gentibus inuiſus 77.a
hercules quis quos ludos Pelopi inſtituerit 257.b. & dein.
hercules quot putati 77.b
herculis cognomē qui vulgò meruerint 77.b
herculis imago cuius militare.

ſignum 179.b,79.b
erculis ſacerdos in Tyro 366.b
erculis ſacra infanda 76.b
erculis ſignum ante triūphantem prælatum 331.a
erculis templum Romæ vbi 57.a
erculi decimam vouere quam olim fauſtum fuerit 165.a
erculi & Cereri quotidie quibus immoletur 142
erculis in Co quàm inepte ſacrificetur 76.b
erculis quàm impie à diuerſis nationibus olim immolatum ibidem
erculi qui potiſſimum vota facer ſoleant 165.a
erea, cuius deæ feſta 262.a
ermea feſta quæ 93 a, 262
ermen AEgyptij quem vocēt menſem 168.b
ermionenſibus quid præter morem vulgarem vetitum ſit 130.a
ermocrates quo auſpicio vrbē Cardiam condiderit 307.a
ermodorus cur Epheſo exact⁹, & quid deinde Romæ meritus 289.b.339.b
ermogenis diſſecti cor quale inuentum 307.a
ermolai barbari laus 112.b
ermothybies AEgyptiis qui 374.a
ermothybium aut Hermothybiorum ſtipendia quæ ibidem
ermunduri quomodo vouere aut deuouere quid ſoliti 164.a
Hermus quas regiones alluat, & cui flumini mixtus in quod mare influat 174.a
Herodes quàm ſuperbe cauſam apud Hyrcanum reus dixerit 125 a
Herodotus hiſtoricus cuias 328,
Heroibus quæ animalia immolentur 141.a
Herophyla cuius Sibyllæ nomen 149. b
Heros cuius dei nomen 325. a
Heroſtratus qua nocte Epheſinæ Dianæ templum combuſſerit 233. a
Heſiodus cui poetæ quo in certamine prælatus 361.a
Heſperum qui nummis incutiāt 299. b
Heſus quorum deus 383.b
Heteromaſchalos quorum tunica 290. a
hetruriæ conuētus vbi nam o im & quando ſeu quoties cogi ſolitus 173 b
hetruſca diſciplina quomodo Romani filios ſuos inſtituerant 292.a
hiantibus horrentium animaliū qui pro criſtis in bello vſi 32.b
hiberorum diuiſio olim quæ 27.b
hiberorum & Albanorum galeæ cuiuſmodi 32 b
hiberorum mirus quidam amicitiæ mos 42. b
hiceteria quid. 254.b

Hiectus Argiuus quã in adulteros legem tulerit 175.b
Hierapolitani antri miraculum 322.b
Hieratica charta qualis 108.b
Hierax cur quis cognominatus 70.b
Hiero ex quanta miſeria ad quantam dignitatem peruenerit 110.a
Hierodi daſcali qui 283.a
Hieronis canes quid miri fecerint 131.a
Hieronomii qui 283.b
Hieronymi Maßiani laus 356.a
Hieronymi Porcarii laus 275.a
Hieronymi tyranni flagitia 60.a
Hierophantæ qui 283 b
Hierophantæ quomodo caſtrarentur 221.b
Hierophylaces qui 383.a
Hieroſiarchus quid ibidem.
Hilaria qui dies dictus 234.a
Hinnitus equorum qui in auguriis maximè obſeruent 275.a
Hippagori qui 372.a
Hipparchi qui 75.a 238.a
Hipparchia ala quæ 8.b
Hipparchus Bithinus quam fuerit excellenti ingenio vir 328.b
Hipparchus quàm ſæuus tyrannus, & à quibus occiſus 171.a
Hippia quæ dea vocata 327.a
Hippias cuius filius, & quantus tyrannus & quomodo cæſus 171.a
Hippicum quot ſtadia faciant, & quid ſit 89.a
Hippiæ dens ſternutendo excuſſus quid portenderit 102.a
Hippiæ philoſophi paupertas quanta 139.a
Hippiæ ſomnium quale 171.a
Hippius quis deus cognominatus 308.a
Hippoclidis deſultatio 101.b
Hippodromia forũ quod 72.b
Hippolyto quæ crinem conſecrẽt 284.a
Hippolyus quis 66.a
Hipponæ deæ quibus pro animalibus vota fieri ſolita 165.a
Hipponax poeta cuias 328.b
Hippopotamũ quis Romæ in quibus ludis dederit 362.b
Hippopotamus in imo ſceptri quid ſignificet 48.b
hippoſelino qui victores donari ſoleant 262.a
hippotonus Iupiter vbi cultus 21.a
hippotonos quis deus dictus 77.a
hippotoxotæ qui 372.a, 386.a
hircinis cornibus qui pro criſtis vſi 31.b
hirci cur pecudibus miſceantur 260.a
hircum qui adorarint 383 a
hircum qui cui offerant 141.b
hircus quorum poetarũ & præmium & victima 364.a
hircus, nauigii nomen 179.a
hircus vbi ad ſacra ineptus 141

irpiæ familiæ quales, & earũ priuilegia quæ 322.a
rpini vnde dicti 275.a
rundines cuius ominis ſint 274.a
rundines quibus nuncij vice fuerint 46.a
rundinum & cornicum certamen publicum vbi 262.a
iſpania in quot & quas prouincias diuiſa 104.a
iſpaniæ oppida Latio donata quot 203.a
iſpaniæ vniuerſæ ius Latii vnde tributum ibidem
iſpanorum in præliis agilitas quanta 345.b
iſpanorum natiua proprietas qualis 214.a
iſpidum cor quibus aliquando fuerit 307.a
iſtoriæ antiquorum fabuloſæ 110.a
iſtrionem quis perfectum præfectũ pratorio crearit 241.a
iſtriones à quo Roma pulſ 135.a
ſtriones quàm chari Auguſto 26.b
ſtriones quo ſtudio ab Auguſto culti 135 b
ſtrionum ſedes in theatris quæ 280 b
ſtrionum ſpecies diuerſæ. 135.a
ſtrius vicus vbi, & quid aliquando paſſus 83.a
didocos quid ſignet, & quid conuicii pro ſe ferat 245.b
edina, charta dicta olim bibli 109.a
hædus cui deo offeratur 142.a
holographum quid 108.b
holoſerica veſte quis primus vſus 286.a
Homerus à quo aliquando poeta victus 364.a
Homerus, qualis nummi nomen 218.b
homeri locus de rerum commutatione excuſſus 219.a
homeri præceptor quis 100 a
homicida apud Memphitas quomodo tractaretur 123 b
homicidia inter Germanos qui luerentur olim 122.b
homicidii expiatio quæ 223.b
homicidii inter Romanos initio pœna quæ 122.a
homo marinus 153.b
hominem deuotum quomodo occidere licuerit impunè 166.b
hominem occidens, modio leguminis vbi abſoni ſolatus 124.a
hominem ſacrũ cur facilius occidere licuerit, quam non ſacrũ 252.a
hominem ſagindre ad ſacra & inde mactare ſoliti qui 384.a
homines de rupibus aut ſpeculis ſacrificii cauſa qui præcipitarint 384.a
homines immolare diis qui ſoliti 383.b, & dein.
homines immolare quando Romæ vetitum 384.b
homines immolari & deuoueri quomodo ſoleant 166.a
homines qui quomodo vel dii

vel dæmones fiant 325.a b
homines ſeniores vbi mactentur & edentur vt boues 115 a
homines viui in ſimulachro ingenti pro victimis exuſti 383.b
homines viui Romæ ſacrificii cauſa defoſſi 384.b
hominis ciuilis officia quæ 318 a
hominis plus in qua quam homo degentis miraculum 91.a
homo cuiuſmodi lãceatum ictu à Thracibus mactari ſolitus 384.a
homolecti quomodo fœdus iungant 269.a
homoloide cuius oppidi portæ 221.a
homotim Perſis qui 396.a
honeſta miſſio quæ 373.b
honeſtas puerorum apud Perſas quanta 95.a
honorarium ius quod 377 b
honorarii ludi qui 362.b
honores & dignitates quam indignè quidam aſſequantur 165 a.b
honores ſummis viris in theatro quales exhiberentur ibidem
honori quomodo ſacrificetur 94,a
honoris & opis ſacra vt fierent ibidem
honoris templum vbi 57.a
honorarii ludi qui 362 b
hoplites quod ludi genus 162.a
hora cuius deæ cognomẽ 325 a
hora quorum dea, & qui vota illi facere ſoliti 165.b
horæ accuſante & reo præſcriptæ quot 209.a
horæ diei & vigiliarum quot 234.b
horæ ſponſalibus accommodæ quæ 58.a
horæ templum vbi 23.b
horarum diſcrimina quomodo in caſtris fieri aut cani ſolita 178 a
horarum genera quot 234.b
horas non ſemper æquales fuiſſe ibidem
horatius vnde Cocles dictus 13.a
hordæ quid 234.b
hordales dies qui ibid.
hordeacea fiſtula qui in ſacris vtantur 222.b
hordeũ pro frumento quibus aliquando pœnæ nomine datum 73 a
horicorum (ſi rectè ſcriptũ) deus quis 326 a
hormius modulus qualis, & quãdo à Græcis vti ſolitus 178.a
horologia olim qualia 234.b
horologii cura penes quos Romæ eſſe ſoliat 146,b
horologii inuentor primus quis 28.b
hortæ ædes cur ſemper recluſæ 327.a
hortari quid ibidem
hortenſii quare ſic vocati 13.b
hortum colere, cuius regis delectamentum fuere 161b
horus quis Ægyptiis deus 383.

ſii, hoſiter 66.a
oſpitales nationes quæ 204.a
oſpites quàm fuerint inuiſi Spartanis & aliis quibuſdã 203.b
oſpiti quot tantum diebus apud indos conuerſari liceret ibidem
oſpitibus quis equos pauerit 278.a
oſpitii ſymbolum Lingoni quale 254.a
oſpitio aut amicitiæ renunciãdi mos olim quis 254.b
oſpitum inſignium aut legatorum peregrè venientium tractatio cui magiſtratui commiſſa 54.a
oſtia qua cautela cæderetur 225.a
oſtia veiuſtiori aut iuniori quando litari ſolitum 143.b
oſtiæ cuique deo ſuæ 222.b
oſtiæ diis ingratæ, quales ibid.
oſtiæ maiores aut minores quomodo ornarentur 223.b
oſtiæ ſolidæ quæ 141.a
oſtiarum genera quot 140.a
oſtilia curia vbi quondã Romæ fuerit 24.a
hoſtilibus laribus cur aliquando immolatum 142.b
hoſtilium deuotio in bello quid in ſe haberet 163.b
hoſtibus in fugam verſis quid agendum 193.a
oſtiũ ſpolia in qua domus parte ſeruarentur 304.a
oſtim parricida quomodo plexus 122.b
hulceratus aues auſpiciis inutiles eſſe 292.b
hulceroſo auguri quid vetitum ibidem
humana corpora vbi pro vallo vſurpata 19.a
humana victima quando olim immolari ſolita & deſita 93.a
humana victima qui cui ſacrificent 76. b. 213. b. 214. b. 283.a
humana vox quo ex ſimulachro aliquando edita 20.a
humandis corporibus neceſſaria, in quo templo vendi ſoleant 310.a
humani ſanguinis poculo qualia fœdera iniri ſolita 252.b & dein.
humano cruore qui cui litent 383.b. & dein.
humano ſanguine cuius dei ſimulachrum ablui ſolitum 384.b
humo tradere cadauera aut cremare, capitale vbi ſit 115.a
humorum fœdus quoddam mirabile 42.b
hyacinthia Spartanis quid 365.
hyacinthino cono quis in bello vſus 32.b
hyacintho qui coronentur in ſacris 223.a
hyenas quis quibus in ludis exhibuerit 362.b
haytarum tribus vbi fuerit & à quo dicta 27.a
hybernorum pueri & educen-

vel dæmones fiant 325.a b
homines ſeniores vbi mactentur & edentur vt boues 115 a
homines viui in ſimulachro ingenti pro victimis exuſti 383.b
homines viui Romæ ſacrificii cauſa defoßi 384.b
honoris ciuilis officia quæ 318 a
hominis plus in qua quam homo degentis miraculum 91.a
homo cuiuſmodi lăceatum ictu à Thracibus mactari ſolitus 384.a
homolocti quomodo fœdus iungant 269.a
homoloide cuius oppidi porta 221.a
homotimi Perſis qui 396.a
honeſta miſsio quæ 373.b
honeſtas puerorum apud Perſas quanta 95.a
honorarium ius quod 377 b
honorarii ludi qui 362.b
honores & dignitates quam indignè quidam aſſequantur 165 a. b
honores ſummis viris in theatro quales exhiberentur ibidem
honori quomodo ſacrificetur 94,a
honoris & opis ſacra vt fierent ibidem
honoris templum vbi 57.a
honorarii ludi qui 362 b
hoplites quod ludi genus 162.a
hora cuius deæ cognomẽ 325 a
hora quorum dea,& qui vota illi facere ſoliti 165.b
horæ accuſante & reo præſcriptæ quot 209.a
horæ diei & vigiliarum quos 234.b
horæ ſponſalibus accommodæ quæ 58.a
horæ templum vbi 23.b
horarum diſcrimina quomodo im caſtris fieri aut cani ſolita 178.a
horarum genera quot 234.b
horas non ſemper æquales fuiſſe ibidem
horatius vnde Cocles dictus 13.a
hordæ quid 234.b
hordales dies qui ibid.
hordeacea fiſtula qui in ſacris vtantur 222.b
hordem pro frumento quibus aliquando pœnæ nomine datum 73 a
horicorum (ſi rectè ſcriptũ) deus quis 326 a
hormius modulus qualis,& quãdo à Græcis vti ſolitus 178.a
horologia olim qualia 234.b
horologii cura penes quos Romæ eſſe ſoleat 146,b
horologii inuentor primus quis 28.b
horæ ædes cur ſemper recluſæ 327.a
hortari quid ibidem
hortenſii quare ſic vocati 13.b
hortum colere, cuius regis delectamentum fuere 161b
horus quis Ægyptiis deus 383.

hoſii, hoſiter 66.a
hoſpitales nationes quæ 204.a
hoſpites quàm fuerint inuiſi Spartanis & aliis quibuſdã 203.b
hoſpiti quot tantum diebus apud indos conuerſari liceret ibidem
hoſpitibus quis equos pauerit 278.a
hoſpitii ſymbolum Lingoni quale 254.a
hoſpitio aut amicitiæ renunciãdi mos olim quis 254.b
hoſpitum inſignium aut legatorum peregrè veniẽtium tractatio cui magiſtratui commiſſa 54.a
hoſtia qua cautela caderetur 225.a
hoſtia vetuſtiori aut iuniori quando litari ſolitum 143.b
hoſtiæ cuique deo ſuæ 222.b
hoſtiæ diis ingratæ . quales ibid.
hoſtiæ maiores aut minores quomodo ornarentur 223.b
hoſtiæ ſolidæ quæ 141.a
hoſtiarum genera quot 140.a
hoſtilia curia vbi quondã Romæ fuerit 24.a
hoſtilibus laribus cur aliquando immolatum 142.b
hoſtilium deuotio in bello quid in ſe haberet 163.b
hoſtibus in fugam verſis quid agendum 193.a
hoſtiũ ſpolia in qua domus parte ſeruarentur 304.a
hoſtis parricida quomodo plexus 122.b
hulceratus aues auſpiciis inutiles eſſe 292.b
hulceroſo auguri quid vetitum ibidem
humana corpora vbi pro vallo vſurpata 19.a
humana victima quando olim immolari ſolita & deſita 93.a
humana victima qui cui ſacrificent 76. b. 213. b. 214. b. 283.a
humana vox quo ex ſimulachro aliquando edita 20.a
humandis corporibus neceſſaria, in quo templo vendi ſoleant 310.a
humani ſanguinis poculo qualia fœdera iniri ſolita 252.b & dein.
humano cruore qui cui litent 383.b. & dein.
humano ſanguine cuius dei ſimulachrum ablui ſolitum 384.b
humo tradere cadauera aut cremare, capitale vbi ſit 115.a
humorum fœdus quoddam mirabile 42.b
hyacinthia Spartanis quid 365.
hyacinthino cono quis in bello vſus 32.b
hyacintho qui coronentur in ſacris 223.a
hyænas quis quibus in ludis exhibuerit 362.b
haytarum tribus vbi fuerit & à quo dicta 27.a
hybernorum pueri & educen-

tur 97.b
Hiberni quàm crudeli pietate parentes mortuos proſequantur 115.a
Hydropotæ mulieres vbi 137.a
Hyeme quomodo olim pranderi ſolitum 138.b
Hylea tribus quæ 27.b
Hymnorũ ſpecies aliquot 226.b
Hypeparum pulchritudo quanta 263.a
Hyperboles vltimus Athenis oſtraciſmum pertulit 158.a
Hyperborei qualibus vtantur domibus 308.a
Hyperboreorum quàm deteſtandus in ſenio confectos mos 115.a
Hypæthræ quid 135.a
Hypingos cuius deæ hymnus 226.b
Hypocauſta quid ſint 148.a
Hypocles Cumaus quas colonias deduxerit 52.b
Hyporchema quid 226.b
Hypothyra quid 306.a
Hyrcanorum quàm execranda in ſepeliendis defunctis conſuetudo 115.a
Hiſteria quale feſtum 141.b

I

IAcula Marii qualia 370 a
Iaculatores apud Indos præſtantiſſimi 372.b
Iaculis & romphæa qui potiſſimum pugnent 375.a
Iaculum ab aquila è manu ſatellitis ablatum, quid portenderet 273.a
Ialemos quid 129.a
Iani nomina diuerſa 23.a
Iani quotuplex in foro ſtatua ibidem
Iani templa quot 22.b
Iani templum cur & pacis & belli index fuerit 23.b
Iani templum quoties clauſum 22.a
Iani templum vbi & cuiuſmodi fuerit 22.b
Ianua pontificis quo inſigni dinoſceretur 64.b
Ianuæ cur & à quo ſerra diuidi iuſſæ 305.b
Ianuæ ſponſi quomodo ornari ſolitæ 59.b
Ianualis porta quæ 220.a
Ianuarii idibus quid fieri ſolitum 154.b
Ianuarium & Februariũ quis anno addiderit 168.b
Ianuarius cui deæ ſacer 169.b
Ianus bifrons cuius nummi ſignum 343.b
Ianus quomodo & initiũ precationis & finis eſſe ſoleat 224.a
Ianus quot aras Romæ habuerit 23 a
Iapyges qui & vbi ſint 50.b
Iapygi vento qui vota faciant 164.a
Iaſoni Mataſſalani immeritii ſupplicium quod 335.a
ἰατρὸς digitus 246.b
Iberorum (aliàs Hiberorum) in ſepeliendis defunctis quàm crudelis ac mirus mos 115.æ

Iberorum

Iberorum in pingues lex 96.b
Ibes Ibetis quid 238.a
Ibes ſeu ibides à quibus vt dii colerentur 382.a
Ibidis ſepulchrum in Aegypto quale 340.a,353.a
Ibim occidiſſe in Aegypto, quãtum peccatum 124.a
Ibis vbi tãquã deus culta 92.a
Icabes Epicureis quid 156.a
Ichneumones à quibus vt dii culti 383.a
Icta ſeu tacta fulmine, quanti haberentur 353.a
Icthyomantes qui 275.a
Ichtyophagorum natura quæ 90 b
Icthyophagorũ ſepeliendi mortuos conſuetudo quæ 115.b
Idea dea quæ 375.a. 336.b
Idea Platoni quid 113,b
Idem diuerſis legibus prohiberi & iuberi 236.b
Idẽ proprie quid dicendũ 113.a
Identitas rerum ſecundum iuriſconſultos & phyſicos quãdiuerſa 113.a.& dein.
Idibus Martiis quid fieri ſuetum, & quomodo eæ aliquãdo vocari iuſſæ 154.b
Idomeneus ob impium votum è Creta pulſus 166.a
Idos Ariſtoteli quid 113.b
Idꝰ Iulii quibus diis ſacræ 355.a
Idus Martii quo alio nomine dictæ 232.b
Idus ſingulorũ menſiũ quàm & cui ſolennes ſint 154.b.156.a
Iecori quæ propriæ vis inſit 308.a
Iecur geminũ quid notet 306.b
Ieiunio qui inter ethnicos vacarent 221.b
Ieiunium quomodò Romæ aliquando indiceretur 364.b
ἱερεὺς quid 283.a
Ignauiorem muliere dici, quantum Perſis conuicium 245.b
Ignis nouus quotannis in aris Veſtalibus calen. Martiis accendebatur 169.a
Ignem deum qui præcipuè colant 325.a
Ignẽ manu excipere quid 86.a
Igni omnia conſtare, cuius aſſertio 114.b
Igni qui rerum omnium principium adſcribant 264.a
Ignibus quis adulteros punire ſolitos 176.b
Ignis à quibus vt deorum præcipuus veneratus 382.b
Ignis & aqua cur ſponſo & ſpõſæ in limine domus tangenda 58.a
Ignis in templis aſsidui qualis olim ratio 269.a
Ignis peruigil quibus olim gentibus in ſacris eſſet ibid.
Ignis quod vel ex fumo vel ex flamma omen præberet 225.b
Ignis ſacer quas aliquando fœminas præibat 3.b
Ignis ſacer quibus olim præferri ſolitus 48.b
Ignis ſacrificii ex quibus lignis fieri vetitus 225.b
Ignis vbi frequens damnatorũ pœna 124.b.
Ignis Vectæ extinctus, quomo-

do reſuſcitari ſoleret 280.b & deinceps
ignitæ tunicæ ſupplicium cuiuſmodi 125.b
ignito ferro quis quomodo in fœdere faciendo vſus 252.b
ignobiles quibuſdam qui 284.a
ignominiæ ſolutio quomodo fieret 75.a
ignominiæ nota qui afficerentur 76.a
ignominioſa miſſio quæ 374.a
ignoti dei ara 141.a
ignotum deum qui colere ſoliti 363.a
ἐν ϖαῖαν Græcis quid 180. a
ἰκετεύειν quid 254. b
illicet, cuius in ſacris vox 227.b
illicet, quando & vbi potiſſimũ dici ſolitum 132.a
ilienſes cur Herculi ſacrificare vetuerint 76.a
ilienſes quomodo à Romanis honorati 202.b
ilium cuius regia 127.b
illaqueatũ hoſtem occidendi qui quem vſum habeant 375.b
illegitimè nati, an ciuium numero habendi 303.a
illegitimæ nuptiæ quæ 61.a
illegitimus filius an patrem alere teneatur 340.a
illyricarum puerperarum fortitudo 98.q
illyrici quàm aliquando Epidaurus inuiſi 204.a
illyricus in quot prouincias diuiſa 109 b
ima cera 2.b
imaginem Chriſti & Abrahæ quis ethnicus inter lares habuerint 352.a
imagines deorum à quo vetitæ 92.a
imagines deorũ vbi nullæ 223.a
imagines deorum ridiculæ apud Aegyptios 92 a
imagines in circenſibus deferri quomodo & quæ ſolerent 363.b
imagines in defuncti memoriã ferri ſolitæ quæ 132.b
imagines in funus productæ 304.b
imagines principum & iudicũ quomodo effigie ndæ 123.a
imagines variorum deorũ quomodo pingi ſolitæ 212.b & deinceps
imaginum olim in domibus Romano quanta cura 303.b & deinceps
ἰμβειος Iupiter quis 219.b
ἱμερόδρομος quis dictus 90.b
immolandi initium à quo animalium genere ſanctum 141.a
immolans vbi nil de ſacrificio guſtaret 226.b
immolantes vbi victima ſoli veſcerentur ibidem
immolare, quota ſacrificii pars 225.a
immunes à tributis inter Græcos olim qui 204.
immuſilus an ex aquilino genere ſit 272.a
impares hoſtiæ quibus mactari ſolitæ 143.b
imperatiuæ feriæ quæ 258.a
imperator quis aliquando diceretur 371. a

Imperatores cum plebe balneari ſoliti qui 235.a
Imperatores oppreſſa repub qui dicti 4.a
Imperatores qui quibus menſibus ſua indiderint nomina 169.b
Imperatores etiam externi facti 203.a
Imperatores ſenatũ honore proſecuti qui 207.a
Imperatores vnde Cæſares & Auguſti dicti 3.a
Imperatoris officiũ quod 329.b
Imperatorum aliquot frugalitas 298.a,& dein.
Imperatorum aliquot veſtitus quis 285 b, & dein.
Imperatorum capita qui ornarentur 85.a
Imperatorum & ducum alii atque alii ornatus in bello 31.a eorundem funus vt curaretur 129.b,130.a
Imperatorum imagines quando nummis incudi cœptæ 218.b
Imperatorum imagines pro qua re in bellis vti ſolitæ 177.b
Imperatorum in theatris locus quis 280.b
Imperatorum nomine qui libera republica vocati 3.b
Imperii Rom. fines olim qui 312.b
Imperium ſtabile quod 111.b
Impetiginoſis templa ingredi vetitum 222 a
Impetratiua auſpicia quæ 272.a
Impetũ excipiẽtis pictura 213.b
Impetus inferẽdi aut excipiendi conſilium ſeu ratio quæ 191.a
Impranſum manere apud quos quem oporteat 297.b
Impretatio peſſima apud Getas quæ 165.b
Imprecationes diræ quo fieri ſolitæ modo 165.b
Impreſſiones improuiſæ quomodo fierent 193.a
Impuberes pueros qui quando cui mactarent 383.b
Impudicitia dea cur & à quibus culta 21.a
Inarculum veteres quam virgam dixerint 172.b
Inarime quid à terra motu paſſa 52.a
Incẽdiaria auis quæ ſit, & cuiuſmodi auguriũ ferat 274.b
Incendiorum curam qui haberent 366.b
Icenſio mutãdorum caſtrorum cur inſtituta 19.a
Inceẽſio machinarum valli, quibus & vbi pro vallo fuerit 19.a
Inceſtum facere quis dicatur 176.a
Inceſtus cum matre ac filia vbi licitus 38.b
Inceſtus diuerſæ ſpecies quibus gentibus quotidianæ 38.b
Inceſtus matris & filii apud quos olim laudatus 4.b
Inciſes in æs, & in ære literas, an & quomodo indifferenter dicatur 105.b
Incruenta AEgyptiorum ſacra 92.a

Incruenta quorum deorum ſacra 61.b
Indefinita edendi tempora quibus 206.b
Index digitus quis 246.a
Indi natura quales 214.a
Indi vt ſibi ſpōſas parent 40 b
Indorum regum pompa 48.a
Indi quot in tribus ſingulos populos diuiderent 27.b
Indi quàm ſint abſtemii 137.b
Indi vates 66.a
Indi vt pueros ſuos inſtituant 97 b
Indi vt in bellū prodirēt 177.b
Indigetes dii qui 325.b.384.b
Indigetes Indorum qui 326.a
Indis grauiſſima in ſontes pœna qualis 124.a
Indorū in funire alicuius conſuetudo que 96.a,115.a.132.a
Indorum in elocandis filiabus mos 40.a
Indorum regum cognomenta que 4.b.
Indorum regum ſceptra vnde fiant 47.b
Indorum res memoria non ſcripto ab ipſis teneri 109.b
Indorum inhoſpitalitas 203.
Indorum ſapientes vt moriantur 115.b
Indorum veſtitus quàm varius 298.a
Induſia veſtis 284.b
Inebriandi abſque potu modus quis, & qui hoc vterentur 137.b
Infames dies qui 61.a
Infamis digitusquis 245.a
Infans penè editus, in matris aluum reuerſus vbi, & quid 111.a
Infantes apud quos non niſi lacte materno alantur 109.b
Infantes lacte alendi vbi deponi Romæ ſoliti 71.b
Infantes nobiliſſimi à quibus Saturno immolarētur 383.b
Infantibus vbi vena capitis lana inuratur 97.b
Infelicitatis portēta aliquot miranda 110.b, *& deinceps*
Inferi quādo placentur 212.a
Inferis ſacrificandi mores & tempora quæ 309.b
Inferni oſtia 130.b
Inferorum deorū aræ quomodo aut vbi ſtatuerentur 309.a
Inferorū hoſtiæ quales 222.b
ad inferos deſcenſus vbi pronus 130.a b
Infinitati quis rerum omnium principium aſſignet 264 a
Infula ſacerdotis,qualis 224.a
Ingenia diuerſarum gentium qualia 214.a
Ingenioſos quale ſolum producat 215 a
Ingluuiei ſummæ exempla 300.b.
Ingrati dedecus quātū 249,b
Ingrati vbi maximè odioſi ibidem
Inhoſpitalitas aliquot nationum 203.b
Inhumatum cadauer, quod putandum 309.b
Iniice iniice, Aphris quid ſignet 180.a

Iniici in pyram corporis mortui ſolita quæ 130.*b*
Inimici non omnino tollendi 180.*b*
Initium anni quoties olim variatum 169.a
Iniurato nemini militari licitum fuiſſe 358.*a*
Iniuges boues cui immolarentur 141.b
In lente vnguentũ quid 278.a
Ino quæ poſt apotheoſin dicta 315.a
In, præpoſitionis energia 105.b
Inſani cur quidam cognominati 14.b
Inſanire per digitum, quid 246.a
In ſinum deſpuere, quid 280.a
Inſepulti qui abiicerẽtur 353.a
Inſigne Iouis contra titanas, quod 177.a
Inſignia alia atque alia bene de rep. meritis conceſſa 210.a
Inſignia nummorum apud Romanos olim quæ 208.a
Inſignia peculiari diuerſarum aliquot dignitatum 65.b
inſomnia diuerſorũ quot exitus ſortita 171.b, *& deinceps*
inſomnia ferè contrarios euentus ſortiri 172.a
inſolentia magnatum quorundam ſingularis 84.b
inſontes cognati reorũ maieſtatis etiam puniebantur 123.a
inſtauratione ludorum quoties & quàm ridicule opus eſſe putaretur 365.b
nſtratum quid ſit 156.a
inſtrumenta caſtigandorũ puerorum olim quæ 100.a
inſtrumentorum aliquot domeſticorum catalogus 306.a
inſubres eiuſmodi militiæ vſi ſignis 177.b
inſubres quo veſtium colore militiæ vſi 31.*a*
Inſula ab omni cæde immunis quæ 320.a
inſularii qui 170.b
inſulas aliquando regna nuncu pari 52.b
intercalandi mos olim apud diuerſos quis 168.b
interceptor alienæ litis, quis 216.b
interceſſio quibus potiſſimum competeret 249.b
interciſi dies qui 232.a
interdicere igni & aqua 112.b
interdictorum prætoris authoritas quanta 377.b
inter os & offam multa cadere, quid 278.a
interpres tabularum XII. *primus quis, & quid n actus* 339.b
interpretandi iuris ius aut facultas, quorum eſſet 377.b
interreges qui, & quando primùm creati 257.b
interregnum quot dies duraret ibidem
interregum poteſtas ac munus 257.b
inter rex à quibus & quando crearetur 257.a
inter ſacrum & ſaxum, quid 278.a

Interula quale veſtimentum 284.b
Inuenio quid & quomodo ſignificet 34.a
Inuentores literarũ qui 109.a
Inuitæ ad Veſtæ ſacerdotium que cogi potuerint 267.b
Inuitamenta ad liberos procreandos in Perſide & alibi quanta 195.a.b
Inuiti ad ſenatum venire qui vel cogerentur, vel non cogerentur 207.b
Inuum que feſta qui vocarint 211.a
Ioci in triumphis quomodo iaci ſoleant 333.b
Iocinoris caput deſiderari in extis, quid 306.b
Iocus lepidus in Demetrium libidinoſum 39.b
Iol cuius olim regia 127.b
Iolai templum quàm mire ſanctitatis habitum 77.a
Iones quàm ſint ſeruituti dediti 160.b
Iouis ferretrii templum 21.b
Iouis ſacerdos in Neræ 66.b
Iouis puluerii templum 92.a
Iouis ſeruatoris ara 160.a
Iones quem primi luxum adinuenerint 139. b. *iidem molles* 214.b
Ionicus canendi modus qualis 168.a
Ionum in pſallendo & ſaltando peritia 101.a
Ioues à Varrone quot numerati 77.b
Ioui quibus potiſſimũ animalibus litetur 140.b
Iouiani Pontani laus, habitatio, patria 1.a
Iouis inuocandi ritus 166.a
Iouis ſimulachrum apud AEgy*ptios* 212.a
Iouis labradei ſimulacrũ 213.a
Iouis filii qui dicti 77.b
Iouis filiũ quis ſe finxerit 48.a
Ioulos quid ſonet 15.a
Iphicrateſes equites qui 372.a
iphicratis diſciplina 31.b
ippotrophi quid 165.b
iracea cuius vrbis porta 221.a
iracundi quo ſint colore 86.a
iraſci, cui inteſtino tribuatur 308.a
ire in ſententiam aliorum, quos ſenatores oporteret 207.a
irriſionis ſedes vbi 85.b
irus quos ex ſe fontes emittat 174.
iſauria cui cognomen dederit 69.b
iſiaci ſacerdotes quomodo veſtirentur 66.a
iſchias cuius nomen ibid.
iſidem iurare quibus ſolis inter Græcos permiſſum 266.a
iſidi quod animali ſacrũ 141.b
iſidi propria victima que 142.b
iſidis apud Sueuos figura que 213.a
iſidis quando à Romanis exacta 88.a
iſidis ſacerdotum religio ac cæremoniæ que 349.a
iſidis ſacris inaugurandorum cæremoniæ 47.b
iſidis templa Romæ quot 337.a

iſidis dea quæ 326.a.327.
336.a
Iſidis à quibus maximè culta
383.a
Iſmenias Thebanus quàm vafrè in adorando Perſarum rege ſe geſſerit 85.a
Iſmenias Thebanus quomodo quoſdam tibia ſua ſanarit
81.a
Iſmenus quis deus dictus 327.b
Iſocratis dictum de iuſtitia difficulter acquirenda, quod
277.a
Iſomerinæ horæ quæ 234.a
Iſthmii ludi quales 261 a
Iſthmiorum quanta olim celebritas & ſtudium ib.
Iſtri ac Nili aquas qui reges inter gazas ſuas reconderent
224.a
Itali natura quales 214.a
Italici belli origo 201.b
Ite, miſſa eſt vnde deductum videri poſsit 227 b
iter quid ſit 88.b
Iterduca cuius deæ cognomen
327.a
Ithome arx quæ 345.a
Ithometi Ioui quot centenarij hominum vno ſacrificio mactati
383.b
iuba quorum deus 326.a
iubæ in deſertores pœna 73.a
iubæ regia vbi 127.b
iubæ equinæ fuerint quibus pro ornatu galeæ 32.b
iubenus (alij Vibennus) cui monti nomen dederit 345.b
iucundi labores acti, adagium
280.a
iudæorum & Aegyptiorum ſacra quando ex vrbe exacta
88.a.& 186.a
iudæorũ pontifex quàm ab Alexandro honoratus 66.b
iudicandi ad mortẽ indicta cauſa Romæ vſus quis 113.b
iudicandi noxios ad mortẽ conſuetudo olim quæ 125.b
iudicium de nocente quo pacto fiebat 126.
iudicia mulierũ inter quos admiſſa 210.b
iudicia in quot ordines diuiſa
95.b
iudicia olim Romæ quàm varia
251.a
iudicia quot modis eludantur
276.b
iudicis corrupti poena 123.b
iudicis mali mores 276.b
iudicium de hauſtu aquæ ex alienis fundis legato diſcutitur
188.b
iudicium iuramentum ante ſententiam definitiuam 126.a
iudicũ imagines quomodo Thebani effingerent 123.a
iudicum in iudiciis qualia olim fuerint iuramenta 126.a
iuga Exquiliarum quæ & quot
346.a.b
iugæ Iunonis ara & tutela quae
327.b
iugalis Iuno vndè dicta 58.b
iugam cur Iunonem cognominarint 82.b
iugarius vicus vnde dictus ibid.
iugera agri quod cuique olim

Romae fuerint 139.a
Iugeri minima pars quae 89.a
Iugerum quid 88.b
Iugulandae victimae ars quae 225.a
Iugulati hominis exhauſto ſanguine exta tangere, quid 253.b
Iugum 68.b.89.a
Iuli ſeu Iulij vnde dicti 15.a
Iuliae leges quàm variae 175.b
Iuliani Caeſaris religio quae 211.a
Iuliani Saluius & Didius qui 364.a
Iulii Caeſaris prodigalitas 107.b
Iulij Caeſaris ſomnia aliquot qualia 171.b
Iulii & Auguſti curiae 24.b.6
Iulii idibus quid fieret 155.a
Iulii vnde in ciuitatem adſciti 203.
iulis inſula quae 328.b
iulius Caeſar cui pedẽ ſuũ oſculandum praebuerit 86.b
iulius Caeſar quibus idibus occiſus 154.b
iulius quo ornatu ſolus ipſe in bellis vteretur 31.a
iulus cuius deae hymnus 226.b
iumenta gregariis militibus in caſtris vetita 33.a
iumentum aliorſum quam quo vtendum acceperit, ducens, an fur ſit 340.b
iumentum iunctũ emittere ſtercus, auſpicium quale 275.a
iunceo amictu qui ornentur 189.a
iunianus Maius quàm fuerit inſignis ſomniorum coniector 16.b
iunius menſis Mercurio ſacer 169.b
iunii idus quibus feſtae, & quo alio nomine dictae 155.a
iuniores an in ſenatu ſententiam rogarentur 208.a
iuno vnde iugalis dicta 58.b
iuno quae quibuſdam dea putetur 327.b
iuno quàm Romanis culta 327.a
iuno vbi nata, & praecipuè culta 326.b
iuno veientana 66.a
iunoni quàm diuersè ac impiè ſacrificaretur 327 b. & dein.
iunoni quod pecus ſacrum 141.b
iunonis quàm ſint varia nomina ac poteſtates 327.a
iunonis Reginae & Mineruae templa Romae vbi 345 b
iunonis vlnae quales 85.b
iupiter inuentor 75.b
iupiter belli ſocius teſſera militaris 179.b
iupiter Latialis dici voluit Caius princeps 71.a
iupiter pappa Bithynis dictus 92.a
Iupiter prodigialis 140.b
Iupiter militaris 164.a
Iupiter praedator 165.a
Iupiter venius 204.a.
eiuſdem forma ibid.
Iuramenta diuerſa apud diuerſos
Iuramenta iudicium ſanctiſsi-

ma olim quæ 126.a
iuramenta magiſtratuum qualia 189.b
iuramēta quibus gentibus nullius ſint religionis 268.a
iuramentis homines ita fruſtrari oportere , vt pueros talis , dionyſij impia ſententia ibidem
iuramenti cognoſcendi ius,penes quem magiſtratum fuerit 144.a
iuramento quis milites adigere ſoleret 358.a
iuramentorum apud veteres formæ quàm variæ 266. a. & dein.
iuramentum legitimum militaro quando cœptum 33.a
iuramentum per depoſitam pecuniam quomodo fiat 341.a
iuramentum pontificis 65,b
iurandi mos apud Siculos quis 267.a
iurandi per res ſeu creaturas quàm olim diuerſi modi 266.a
iurare cui flamini nefas 348 b
iurare totius exercitus nomine quomodo veteres ſolerent 33.b
iurare quae gens neque cogat quenquam neque cogatur 228.a
iurari à militibus olim ſolita 33.a
ius ciuitatis latè propagatum 103 a
ius latii quibus datū 102.a
ius quiritum cui primo datum 202.a
iure ſcripto qui non vſi 339 a
iuribus diuerſis eadem & edici & interdici 236.b
iuriſconſultorum aliquot inſignium catologus 378.a
iuriſdictio proconſulis quæ 103.b
iuriſiurandi militaris forma & ordo 33.a.b
iuriſiurandi cognitio ad cenſores pertinebat 145.a
iuriſiurandi modus ac verba apud diuerſos quàm diuerſa 266.a
iuris primaria diuiſio quæ 377.a
ius ad quid pertineat ibid.
iuſiurandum à quibus & quàm ſeuerè indicari ſolitum 145.a
iuſiurandum conſulis cū magiſtratu defungeretur 120.a
ius necis conſuli vbi & vbi non eſſet 45.a
iuſtitiæ effigies qualis 213.a
iuſtitiam ſolam inter vota petere ſoliti 224.b
iuſtus quis Græcorum cognominatus 68.b
iuuenales ludi qui & quomodo fierent 360.b
iuuenales ſatyrici loca diſcutiuntur 291.b.94.b.95.a. 136.a. 200.a.245 a
iuuenca cui propria victima 142.a
iuuenca quorum poetarum victima 374.a
iuuenculæ partus gemellorum ,

ominis qualis 275.a
iuuenes ante prandium vbi & quomodo quid boni fecerint, examinarentur 297.b
iuuenes forma conſpicui apud Cretenſes vt ad matrimonium cogerentur 195.a
iuuenes viuos defodere ſacrificij ergo quibus peculiare 384.a
iuuentus Romana in quibus ſe cauſis primum exerceret 152.a
iuuentutis aedicula vbi 344.b
iuuenum dea quae 165.b

K

K Ακοξενία 204 a
κυλάϖιγος quid 245.b
xirycion quid 254.b
xindaliſmos quid 162.b
xleinos quid 66.b
xoniti viciſſe, quid 278.b
xorax qualis ſupplicij locus 121.b
xratir dicon Graecis quid 212.b
x ſeu ϑ per ſe poſita quid in indiciis ſignarent 124.a
xyboi quid 161.a
xycloi quae Graecis loca dicta 152.b
xylices Graecis quid 295.a
λ pro ρ proferre ſolitus Demoſthenes 351.b
λ Lacedaemoniorum quondam inſigne in clypeis 368.b
λ & ι quid in iudiciis ſignificarent 124.a

L

L *Abarum quid, & quomodo pro vexillo vſurpatū* 178.a
Labdalum quid 55.b
labeones quare ſic cognominati 13.a
labeonis de ſupellectile indicium 29.a
laberio Mimo quid aliquando in theatro acciderit 281 a
laboremus, cuius aliquādo teſſera 179.b
laborioſi vota cui faciant 165.b
labradaei Iouis ſceptrum 48.b
lac cui offerri ſolitum 141.b
lacaenarum quanta ad ſcenas procliuitas 361.b
lacaenas ſolas viros parere, & eis dominari 96.b.169.a
lacedaemoniorum luctus rege mortuo 128.b
lacedaemoniorum militum iuramentum 33.b
lacedaemonij noctu ſontes plectebant 123.b. *eorum lex de reis* 125.b
lacedaemoniorum concinnes 208.b
lacedaemoniorum luctus quam diu duraret 133.a
lacedaemoniorū calendae quàm celebres 156.a
lacedaemoniorū confidentia nimia contra Tegeatas vt fruſtrata 193.b
lacedaemoniorum & Athenienſium pernicies vnde 203.b

Lacedæmoniorum ſenatus 206. a

Lacedæmonij in quorum eſſent Romæ clientela 303.b

Lacedæmonij prælium inituri 178.b

Lacedæmonij quomodo educent infantes ſeu pueros 97.a

Lacedæmoniorum in clypeis inſigne quale 369.b

Lacedæmoniorum in approbandis ſententiis confuſio quæ 208.b

Lacedæmoniorum peritia militaris & ordo 8.a

Lacedæmoniorum tropheum 37.a

Lacerna quale & quorum veſtimentum 285.a.289.b

Lacernæ albæ vſus quis & quãdo eſſet 291. a

Laciniæ Iunonis templum vbi 327.b

Laciniam adhæſiſſe, quid 275.b

Lacones quàm paucis Artaxerxi & Philippo reſponderint 84.b

Laconicarum nutricum commendatio 99 b

Lacones comati 179.a

Laconica centuria 374.a

Laconiſtæ qui dicti 70.b

Laconum & Meſſeniorũ conuentus vbi 259.a

Lactacem herbam ferre, Perſis quid 524.a

Lactaria columna quæ & vbi 71.b

Lacte qui vt quotidiano cibo vterentur 138.a

Lactis quibus in ſacris vſus 143.a

Lactiſsima quale ſaltationis genus 361.a

Lactucas qui cur primum apponant 297.a

Lactucini vnde dicti 12.b

Lacus ſeu calicis Palicorum in Sicilia mirum 267.a

Lacus ſtadiorum xxx. à cuius vnius iumentis epotus 382.a

Lacidi philoſopho quàm fuerit quidam anſer charus 353.a

Ladæ curſoris miraculum 90.b

Læna qualis veſtis 289.b 293.a

Lænati (alibi Lænates) vnde quidam dicti 13.b

Læſtrigones vnde 77.b

Lætari quibus epulis, non liceret 132.b

Læuum fulmen cur felicius dextro 271.a

Lagus quorum rex 5.a

Lamachi paupertas quæ 139.a

Lamachi in bis peccãtes dictum 75.b

Lamentationes funebres quis Athenis ſuſtulerit 133.a

Lamia meretrix quem regem propè dementarit 39.b

Lamiæ cur quidam dicti 14.b

Lamij vnde ortum habuerint ibidem

Lamiſcus quis, & quid miri habuerit 246.a

Lamyrus cur quis cognomina

tus 70.b
Lanceam habere genitiuis notis, quibus olim familiare 87.b
Lanceæ quibus propriæ 370.a
Laneæ veſtes quibus in ſacris inuiſæ 223.b
Laneúmne an lineum oportuerit eſſe mortui veſtitutũ 128.a
Laniſicium mulieribus olim quã fuerit decorum 198.a
Lanigeræ arbores vbi 199.b
Laniſtæ quos committerent vel quomodo 361.a
Laois aphiſis quis quibus dice-ret 227.b
Luperſæ quid 266.a
Lapidare delinquentes, vbi conſuetudo vulgaris 123.b
Lapidei pontes quando primum Romæ ſtructi 64.a
Lapides auriferi vbi 265.b
Lapideus populus vbi, & quis ſic dictus 213.b
Lapidibus qui paßim damnatos occidant 124.a
Lapidibus qui quos obruant 122.b
Lapidicinis damnati qui ibid.
Lapidum aliquot miracula 265.b
Lapidum diuerſæ ſpecies vnde quotidie producantur. 264.b
Lapidum iaciẽdorum quam certi ac periti Indi 372.b
Lapis in Caryſto quaſi lana intextus, quid miri præ communibus lapillis habeat 132.a
Lapis niger fabrefactus, cuius dei figura 213.a
Lapparum cognomentum vndè 13.a
Laquearia cœnationum verſatilia, qualia Nero commentus 296.b
Laqueis mulieres ex equis pugnantes non gladiis 375.b
Laralia cuiuſmodi ſacra 337.a
Lar deus, cuius aliquando teſſera 179.b
Larces Tolumnius quorum rex, & à quo victus 21.b
Larentalia quid 43.a
Larentiæ Accæ vnde ſacra inſtituta 42.a
Lares cuiuſmodi numina ſint & qui alias dicti 325.a
Lares in qua domorũ parte cuſtodirentur 302.b
Lares quàm ridiculè ornarentur, & quid illis immolaretur 142.a
Lares quomodo Platoni fierent 325.a
Larium cultus vnde cœperit 116.a
Largitorem bonorum & malorum alium atque alium eſſe qui tenerent 383.a
Laribus quæ dicerentur arma 373.b
Laribus quid ex conuiuiis cèdat 297.b
Laribus quod animal dicatum 141.b
Laribus quomodo olim ſacrificatum 93.b
Larium in larario cultus vnde 523.a.338.b
Larium numerus AEgyptiis

qui 325.a
Lariſſa arx 345.a
Larua fora quæ 72.a
Laſanum quid 136.a
Laſerpitij pondo quot C. Cæſar ex ærario rapuerit 55.b
Laſthenis velocitas quãta 90.b
lata via 81.a
Laterculis coctilibus qui pro chartis vſi 109.a
Lateres aureos quot C. Cæſar ex ærario ſuſtulerit 54.b
Lateritias domus qui primi inuenerint 305.a.b
Latiar cuiuſmodi ſacrum 258.
Laticlauus equitũ qualis 107.a
Laticlauus quorum peculiaris veſtis 210.a
Latij ius habere, quid præ ſe ferat 202.b
Latinæ feriæ vbi, quomodo & à quibus agerentur 258.a.b
Latinæ literæ vnde inuentæ 109.a
Latinarum feriarum dies quot 28.b
Latinè tantum in ſenatu loqui licuiſſe 211.a
Latinè vbi nullum edi oraculum liceret 318.b
Latinis principes deorum qui 324.b
Latino ſermone viri quibus pro munere impartitum 109.b
Latinorum acies vt inſtrueretur 192
Latinorum concilia vbi olim haberi ſolita 258.b
Latinorum deus quis 326.a
Latio ſuffragij à quo ſolum daretur 202.a
Latomiæ, quid carceris fuerit 121.b
Latrocinia honeſta vbi habeantur 214.b
Latrocinio naturæ dediti qui ibidem
Latrones qui milites olim dicti 374.b
Latrunculorũ ludus quis 161.a
Lauãdi mos Scythis quis 235.b
Lauandi in balneis horæ præſtitutæ quæ ac modus quis 225.a
Lauria munera 54.a
Laudatio funebris apud Græcos 131.b
Laudationes reorum vnde ſeu quando ſublatæ 125.b
Laudes deorum inter epulãdum quomodo canerentur 216.b
Lauerna quorum dea 220.b
Lauernæ qui vota facerent 156.b
Lauernalis porta quæ 220.b
Lauicaua porta quæ ibidem
Laurea corona cur potiſſimum in triumphis vterentur 333.a
Laurea quis ouãdo vſ' 357.a.b
Laureata iacula qui quãdo ferrent 46.a
Laureatæ literæ quæ ibidem
Laureatã ſeu vittatam eſſe nauem, quid indicaret ibidem
Laureati faſces quando. COSS. prælati ibidem
Laurentius Valla taxatus 12.a 34.a.105.b. 156.a.b. 215.b 338.a
Laureola in muſtaceis 278.b
Lauretum quo in colle Romæ

eſſet 345.b

Lauriacenſa auſpicia quæ 314.a

Lauri in ſacris vſus quis ibidem

Lauro quibus in ludis qui coronarentur 261.a

Laurus qui ſacra 222.b

Lautitiæ & luxuriæ genera quã varia 139.b

Laxamathæ quàm mirum habeant prehandi modũ 375.b

Laxamatharum virgines qua ratione nubant 40.b

Leænæ in tormentis patiẽtia quæ & quis ei inde honor 50.a

Lebetes ænei vbi ſponte numeroſum ſonum edant 319.b

Lebetes quot quo in feſto binæ ſua ſponte replerentur 322.b

Lecaſtriæ quid meretriculæ 229.b

Leccæ cognomen vnde 13.b

Lectæ hoſtiæ quæ 140.b

Lecticæ vſus quibus vetitus 189.b

Lecticarum muliebrium vſus& priuilegium ibidem

Lectus genialis 60.b

Lecti in cœnaculis ſeu tricliniis quot 295.a

Lecti in funere defunctis ſtrati qui 129.b

Lectiſternia quando & quomodo fierent 311.a

Leda poſt deificationem quo vocabulo dicta 325.a

Legata quomodo diſtribuerentur 2.b

Legatarij qui dicti 3.a

Legati abſque imperatore qui triumpharint 323.b

Legati conſulum qui & vnde crearentur 322.b.*& dein.*

Legati cur aliquando in ordinẽ redacti 324.a

Legati externi quàm ciuiliter olim è publico tractarẽtur 54.a

Legati in Aphricam priuilegiũ quod 324.b

Legati legionum vbi crearẽtur ibidem

Legati munus exteris quibuſdã quanti habitum ibidem

Legati Perſarum quomodo Athenis excepti 194.a

Legati quot vni imperatori aliquando conceſſi 324.a

Legatio liberæ quæ ibidem

Legatis audiendis qui potiſſimũ menſis deſtinatus 211.a

Legatis etiã lictores fuiſſe 324.

Legato ſeorſim abſque conſule triumphum aliquando conceſſum fuiſſe 323.b

Legatorum ius quale 251.b

Legatorum officium & autoritas quæ 323.a

Legatos ſuſcipiendi cæremoniis Græcis quæ 252.a

Legatum filio patrem fuiſſe 323

Legatus militiæ cui abſque medio ſubſit 9.a

Legendi à conuiuiis ſtudio qui maxime tenerentur. 300.a

Leges aliquot de conuiual 301.

Leges aliquot de primitiis non inuehendis in vrbem 337.b

Leges aliquot pro ſeruis contra dominos 158.b

leges aliquot theatrales 281.a

leges conſtituendarum veſtaliū quæ 269.b

leges contra luxum quàm diuerſæ 139.b

leges de publicandis proſcriptorum bonis quales & vnde latæ 166.b

leges diuerſæ de danda aut adimenda aut neganda ciuitate Ro. 201.a

leges in fœneratores 10.b.11.a

leges pro tergo aut capite ciuis Romani quæ 157 b

leges quæ demum ratæ fierent 376.b

leges quàm mulctæ contra ambitum à diuerſis latæ 153.a

leges quomodo à iudicibus iniquis aut indoctis opprimantur 334.b.*& dein.*

leges quomodo & vnde initio fierent 376.1.b

leges ſanctas quàm deceat eſſe breues 354.a

leges ſcriptas qui primi propoſuerint 339.a

leges ſepulchrales quæ & quam variæ 352.b

leges Spartanorum quales 39.a

legibus malis conſtanter vti, melius eſſe quam bonis inconſtanter 354.a

legio & phalanx an idem ſint 349 b

legio ex quot cohortibus fiat 8.a

legio iuſta 9 a

legio tota per quem ſecuri percuſſa 74.a

legionarii à prætorianis & aliis quomodo internoſcerentur 371.b

legionarii qui 374.a

legionem non ſemper eiuſdem numeri eſſe 8.b

legiones ſingulas ſuam aquilam habuiſſe inter Romanos 177.a

legionibus ſingulis quot præeſſent tribuni militares 9,a

legionibus victricibus quomodo epulum exhiberentur 334.a

legionis educendæ ſignum cantu fieri ſolitum 178.a

legionis etymologia 8.b

legionum diuerſa nomina ibid.

legis actio quid 340.a

legis X I I. tabularum decreta aliquot, qualia ſint 339.b *& dein.*

legiſlatores aliquot diuerſorum qui 339.a

legis vim quæ dicta ſeu reſponſa habeant 377.a

legitimæ nuptiæ quæ 61,a

legittimi milites qui 373.a

legulei inepti qui 120.b

legum bonarum occaſio ſeu indicia quæ 354.a

λειτȣ̃ργοι *qui* 46 a

leges quàm nihil olim Trallibus habiti, & quàm leui mulcta occiſi 124.a

lemnii cur Venerem non colant 77.a

lemniorum deus quis 329.b

lemniſci quid 266.b

lemonia tribus à quo nuncupata 29.c

lemuralia quot diebus quò re

menſe fieri ſoltia 143.a
lemuralibus quid offerri & quibus ſolitum ibidem
lemures qui quomodo iuxta Platonem fiant 325.a
lemurès quomodo è domibus eiici ſoliti 143.a
lemuria (forte Remuria) quando agi ſolita 61.a
lenæum feſtum 76.b
lenitas ſeueritatē vincit 125.a
leleneos Ionibus menſis quis 196.b
leaodes olim Romæ quàm fuerint contempti 156.a
lenonibus aliquando præfectura vrbis commiſſa 366.b
lenotia oppidum 173.b
lentiginoſi quàm olim inuiſi 222.a
lentuli vnde ſic vocati 12.b
leo cuidam dormienti ſudorem detergens 116.b
leo enſifer, cuius olim in annulo fuerit ſignum 87.b
leonem qui nummis incuſſerint 218.b
leonē qui pro deo colerent 382.b *in fine*
leones centum quo in ſacro & pro quibus offerrentur 164.a
leonibus in triumpho quis vectus 332.b
leonis aſpectus quid portendat 275.a
leontini quomodo à Phàlaride retenti 74.a
leonū pellibus qui pro conis vſi 32.a
leonum pugnas qui quando exhiberent 36.b
lepidi vnde nuncupati 14.b
leporem & currum qui nummis incuſſerint 218.b
leporibus vbi inſint iecora bina 306.b
leporibus effigies Ægyptiis quid 87.a
lepra, cuius regionis vrbs 174.a
lepræi quomodo adulteros puniant 176.b
leptis quàm diues olim eſſet 204.b
lepus ad equa editus aliquando quid portenderit 110.b
lepus cui genti in epulis aut ſacrificiis interdictus 141.b
lepus occurrens quid portendat 275.b
lesbiorum foditas venera quā non dicenda 39.a
lethe fons vbi 321.a
lethes amnis vbi & qualis 130.b
lethe Perſis quid carceris eſſet 121.b
leucothea quo alio nomine dicta 325.a
leuſtrica pugna 192.a. *in fi*
leucus auis 263.a
leuiores pæne Romanis quæ 126.b
lex Camilli de maritandis ordinibus 145.a
lex contra ambitum prima quæ 153.a
lex curiata 64.a
lex de mortuis in vrbe non ſepeliendis 116.a
lex funeralis 110.a

Leges de cohibenda luxuria 139.b
Lex de maritandis ordinibus 195.a
Lex de regendis ciuitatibus 201.b
Lex Pupia 211.a
Lex Græcorum in tyrãnos 80.b
Lex in cælibes 195.a
Lex in prætores 377.b
Lex Iulia de adulteris quomodo in quo caſu intelligenda 175.a
Lex Pompeia de quæſtura 54.b
Les quædam crudelis & illex in Co inſula 155.a
Lex quomodo vnius alicuius ob gratiam aliquando ad tempus abrogaretur 367.
Lex de veſtibus militibus publicè dandis, vnde lata 31.a
Libandi in conuiuiis mos quis 297
Libare, quota ſacrificii pars 225.a
Libellus repudii olim quis 196.b
Liber quid, ſeu quæ corticis arborum pars 108.b
Libri lintei 166.b
Libera ſeruo nubens, quomodo olim habita ſit 237.b
Liberæ in Hiſpania ciuitates quot 203.a
Liberæ in Sicilia vrbes quæ 202.b
Liberalis cauſa Romæ vt expeditior eſſet quid proſpectũ 204.
Liberalitas quorundam principum erga publicos artium profeſſores 100.b
Liberalis hominis natura 247.b
Liberi qui parentes non alant quomodo tractandi 339.b
Libero quid præcipuè immolaretur 141.b
Liberorum & parentum vocabulo qui comprehendantur 23.b
Liberos quatuor aut plures habentis, priuilegium 195.b
Liberos habere qui dicantur 24.a
Liberos ſolum & libertinos militare conſueſſe 373.a.b
Libertas Indorum & Taprobanitarum quanta 158.a
Libertas minima quæ 205.a
Libertas minor ſeu media quæ 204.b
Libertas quibus ciuitatibus ſe gentibus vel data vel edempta 202.b
Libertas ſeu licentia Saturnaliorum 93.a
Libertate donati quomodo triũphantem ſequi ſolerent 331.a
Libertatem accipiens, quomodo ſimul & prænomen reciperet 255.b
Libertatem emebant ſerui à dominis, pecuniis furtis & rapinis partis 205.a
Libertatem in luſu deponere ſoliti qui 162.b
Libertatem vbi quis furando amitteret 340.b
Libertatis atrium vnde ſtructum 127.a
Libertatis porticus ex domo

Ciceronis facta 345.
libertatis templum à quo & ex qua pecunia ſtructum 345.b
libertatum diuerſitas, & inter Græcos quanta 204.a
libertatum ſpecies tres 200.b
liberti in funere herili 129.b
liberti ingrati quomodo noua ſeruitute afficerentur 159.a
liberti leuiter peccantes, quomodo punirentur 159.a
libertinas ducere quibus vetitum 236.b
libertini pro ciuibus ſe gerẽtes, quid à Claudio paſsi 159.a
libertini quando ius ſuffragii habere cœperint 25.b
libertinis quis primus ſenatum inquinarit, & quis purgarit 207.a
libertorum annulo donatorum ius & conditio 80.a
libertorum bona ad quem quomodo pertinerent 341.b
libertorum dea 200.b
libertorum inſigne 99.b
libertus inter ſenatores duos medius ambulans colapho cæſus 207.a
libitinæ ædes quarũ rerum emporium 310.a
libitinenſis porta quæ 220.b
libo quàm nequiter à Tiberio per fraudem circumuentus 159 a
libra Italica quot vnciis ſeu denariis conſtet 96.a
libra quot chryſiis conſtet 242.b.
libralis aſsis quantum appenderet 242.a
libs, cuius olim regia 127.a
libycorum deus quis 326.a
libycus Hercules quis 77.b
libyſſinus quis quibus deus 327.a
licentiæ magiſtratuum quibus legibus, & quoties obuiatum 188.b
licere principi, quodcunque libuiſſet, Caracallæ dictum 39.a
lichanos quid 246.b
lichas quid ſit 88.b
licinia & Ebutia lex 153.b
licinia & Muria leges, cuius belli occaſio fuerint 201.b
licinij in Alabandæos ſcomma 213.b
licinij qui & vnde dicti 13.a
licium igni non obnoxium, ad quid olim præcipue vſurpatũ 132.a
lictores cum bacillis tantum, quibus & vbi honoris cauſa permiſsi 45.b
lictores dictatoris quot 240.a
lictores in vrbe quibus tantum permiſsi 45.b
lictores prætoris quot 79.b
lictores quis primus habuerit 44.b
lictores vnde dicti 44 b
lictores utrum ſinguli per ſe, an bini ſeu terni magiſtratum præcederent 45.a
lictorum munera quæ 44.b 45.b
Lienis (*aliàs lyenis*) *locus & omnia quæ* 307.b
lienoſi natura qui ſeu quales

ibidem
Lienoſi qui populi natura ſint 307.b
Ligitæi quomodo oracula ederent 321.b
Ligna aris impoſita, cuinam vltro arſerint. 226.a
Ligna delibrata ſeu decorticata, qui pro diis honorarint 382.b
Ligna magni ominis quæ 225.b
Ligna quibus in aquis lapideſcant 265.b
Lign.. edulia 295.b
Ligures puerperæ quàm fortes 98.b
Ligures natura quales 215.a
Ligurum quotuplex diuiſio *ibidem*
Limen offendiſſe, quid 275.b
Limi qui & vnde dicti 13.a
Lindi quàm ridicule Herculi ſacrificent 75.b
Lineas tantùm veſtes quæ natio gerat 291.b
Lingonibus ciuitatem quis dederit 203.a
Lingua qui milites mulctarentur 75.a
Linguæ hoſtiarum quibus apud Græcos darentur 225.b
Lingua mendacis vt punita 342.b
Linguas toſtas quibus cur in cœnæ fine apponere mos ſit. 265.b
Lin eaminibus qualibus in conuiuio quidam vterentur 298.a
Linteata cohors Sānitibus quid 351.a
Lintei libri 166.b, 108.b
Linteis quid olim inſcriberetur 108.b
Linteorum thoracum quis olim vſus 372.a
Linteum ſariſſæ oppoſitum, quid quibus militiæ indicaret 178.b
Litare, quota ſacrificij pars 225.a
Literæ aureatæ 46.a
Literæ chartæque Phœnicum quales 109.a
Literarum diuerſarum inuentores diuerſi qui *ibidem*
Literas aut epiſtolas qui pyris mortuorum inijcerent 151.b
Literati ſerui qui 289.b
Literis inſtituendi ordo apud Romanos 100.a
Literis primum vſi qui 109.a
Literis qui cur iurarentur 158.a
Litibus publicis per quos dies ſuperſederetur 311.b
Liturgi Athenienſium 45.a
Lituus augurum qualis 293.a
Lituus cuſpide incurua, quibus ſceptri vice fuerit 48.b
Lituus quibus in bello peculiaris 178.a
Lituus quorum peculiare inſignium 64.b
Liuij & Claudij cenſorū quanta ſimultas 26.a
Liuius poëta quando floruerit 318.a
Lixæ quid dicerentur 371.b
Lixæ cum virgis vbi magiſtra-

tus praire ſoliti 46.a
Lixæ equitibus interuagari prohibiti 32.b
Loca augurandi certa fuiſſe non fortuita 293.b
Loca gentiliorum ſepulchrorum Romanorum 116. b
Loca populi & patrum in ſpectaculis diſcreta 280.a
Loca ſenatus vocãdi quæ 207.b
Locandi domos ratio alia atque alia, & quæ 147.a.b
Locari ad dextram, quid 86. b
Locationis leges penes quos eſſe ſoleant 146.b
Lochia Alexandriæ promontorium 127.b
Loci in conuiuiis ratio quæ 299.b
Locrenſes natura quales 214.b
Locrenſes quàm impia & ridicula vota diis facere ſoliti 166.a
Locrenſis moneta qualis 218.b
Locrenſium aduerſus Crotoniatas votum quale 165.a
Locrenſium mos in nuptiis 58.b
Locri Epizephirij quanta clade Crotoniatas afflixerint 380.b
Locrorum inſperata ad Sagram victoria quanta 278 a
Locrorũ nuptiæ vt fierent 40.a
Locrorum multiplicitas ac differentia quæ 339.a
Locus honoratior in menſa quis & cui dari ſoleret 299. b
Locuſtæ quorum ſint quotidianus cibus 138.a
Locuſtarũ in Cyrenaica quanta vis, & vllas eorum occidiſſe, quantum peccatum 124.a
Longus vicus 82.b
Longobardorũ mos in barbæ primæ lanugine ponenda 43. a
Locutiones brutorum quomodo expiarentur 314.a
Lora in ſinu qui cur geſtarent 44.b
Loricarum tegmina quàm apud diuerſos diuerſa 32.a
Lorum quorum inſigne 99.b
Lotio antiquo qui balneis vtantur, non aqua 235.b
Lotionibus quot ac quàm aſſiduis qui ſacerdotes vterentur 349.a
Loto qui pro pane vtãtur 138.a
Lotometra qui panes conficiant ibidem
Lotophagorym ſepultura quæ 115.b
Lotus capillata quæ 271.a
Lucani quomodo pueros educarent 97.a, eorum hoſpitalitas 204.a
Lucenſibus cuiuſmodi fuerit ius ciuitatis 202.a
Lucernas quis rex in ocio pro voluptate fabricaret 161.b
Lucij Craſſi magnanimitas 181.b
Lucij Parthenopæi laus 213.b
Luci prænomen quæ familia cur ſemper vitaret. 256.b
Lucina quæ dea 327.a 384.b
Lucinæ Iunonis templum ac feſtum 246.b
Lucinæ quod hominis membrum ſacrum 85.b

Lucipores qui 255.b
Lucius unde dictum 161.a
Lucos & nemora Germanis fuiſſe pro templis 223.a
Lucretiæ cum ſtupratore ſuo cognatio quanta 315.a
Lucretius quo ſub rege præfectus vrbis 366.a
Luctuoſos diis ſupplicare, non ſacrificare debere 351.b
Luctus apud Spartam publicus de rege mortuo quis 128.a
Luctus indicia apud diuerſas nationes quæ 128.a
Luctus indicia in publica calamitate qualia 291.a
Luctus publicus vt tolleretur 133.b
Luctus publicus cur luſtro condendo vetitus 312.b
Luctus publicus quibus in ſacrificiis omitteretur 351.b
Luctus quibus non deberetur 132.b, & 133.b
Luctus tempore ornatus omnis abiiciebatur 133.a
Luctus patrius vt minueretur 133.b
Luctus ſummi indicia & exempla 131.a
Luctus tempus quot olim dierum eſſet aut menſium 132 b & deinceps
Lucullus qua potiſſimũ re adeò ditatus fuerit 165.a
Lucullus qualem aliquando nauem Romam miſerit 46.a
Lucullus quo ornatu ſolus ipſe in bello vſus 31.a
Luculli laus ob fœnus expulſum 11.a
Lucumones qui 173.a
Locus Herculis apud Athenas quam celebris, & à quo incenſus 77 a
Lucus Veſtæ vbi 345.a
Ludibriis verborum cui deo ſacrificetur 76.b
Ludicra ſub conuiuiis aut poſt exhiberi ſolita quæ 300.a, 289.b
Ludicrum quinquẽnale triplex quis inſtituerit 363.b
Ludiones quomodo à populo honorati 95.b
Ludi ab ædilibus potiſſimũ curari ſoliti qui 365.a
Ludi Apolinares vbi extra vrbem fieri ſoleant 57.a
Ludi funebres vbi & quibus ſoleant exhiberi 132.a, b
Ludi in Græcia quàm varij 365.a
Ludi magni qui, & quando inſtituti 359.b
Ludi magiſter Romæ primus quis 100.a
Ludi per ædiles edẽdi, qui 187.a
Ludi quàm leuibus de cauſis pollui crederentur 365.b
Ludorum aliquot publicorũ inter Græcos ratio quæ 259.b & deinceps
Ludorum aliquot pueriliũ apud Græcos, catalogus 162.b
Ludorũ differentia & cura Romanis olim quanta 359.a
Ludorum luſoriorum ſpecies variæ 161.a, & dein.
Ludorũ tibiæ vnde fierẽt 222.b

Ludorum vouendorum conſuetudo 163.a
Ludos ſingulis diis ſuos fuiſſe 359
Ludouicus Matha quam præter æquum in carcere excruciatus 335.a
Ludus literarius Ciceronis 37.b *& deinceps*
Ludus ſaltatorius vbi publicè olim fuerit 101.a
Lugduni quid imperatores Romani facerent 243.b
Lugdunum Gallis olim quid 259.a
Lugendi mos apud diuerſos quã diuerſus 127. 128. *& deinceps.*
Lugendi tempora cur præfinita 351.b
Lugubrium veſtium color quis 129. b
Lumen in naui prætoria quid innuere ſoleret 179 b
luminaria quot & quomodo Scipio nauibus diſtribuerit ibidem
Luminaria (rectius liminaria) domus auguralis ſemper patere oportuiſſe 294.a
Lumine qui non vtantur noctu 375.b
Luna à quibus culta 381.b
Lunæ ædes quò fuerit in colle 345.b
Lunæ & ſoli quid Athenis libaretur 143.a
Lunæ noctilucæ templum vbi 343.a
Lunæ quod animal ſacrũ 141.b
Lunaris annus quis 168.a
Lunulæ quæ fibulæ dicerentur 28.a
Lunã in calceis adſcribere quid notaret 284.a
Lunulas in pedibus qui ferrent 284.a
Lunæ ſacrificantibus quid felicitatis obtingat 195.b
Lupa quoties infantes aliquãdo aluerit 110.a
Lupæ quid 229.b
Lupanarium aliquot cognomina ibidem.
Lupercal vbi 345.b
Lupercalibus quid immolaretur 142.b
Lupercalium origo, cæremoniæ, licentia quæ 211. b
Lupercorum impudentia, licentia, nequitia quanta 212. a
Lupiarum vrbs vbi ſita 50.b
Lupi effigie qui quem colant 319.a
Lupi roſtrum in foribus villarũ cur 60.a
Lupinum quis habuerit tertium pedis digitum 246.a
Luporum omina qualia 275. a
Lupum auribus tenere, quid 278.a
Lupum qui vt Deum venerati 383.a
Lupus in fabula quid 280 a
Lurconis lex. in ambitioſos 154. a
Luſcinia in cuius infantis ore aliquando cecinerit 273. a
Luſciniæ augurium quale ibid.
Luſitania qualis prouincia, &

eius conuentus quot 104.b
Luſitani deſtinatos morti quomodo occidunt 104.a
Luſitani qualibus vtantur in bello galeis 32.b
Luſitanorum in præliis arma & ornamenta quæ 375.a
Luſitanorum pœna in parricidas 122.b.124.a
Luſitanos comam alere vt fœminas 290.b
Luſorium opus, à quo imperatore deſcriptum 161.b
Luſtrandæ vrbis Romæ tempus & cæremoniæ quæ 312.a
Luſtrandi res diuerſas cæremoniæ olim quæ 322.a.b
Luſtratio eorum qui funeri interfuerant, quomodo fiere ſolita 132.a
Luſtrationes quare aut quomodo fierent 312.313
Luſtricus dies quis 99.a
Luſtris condendis quid precari ſoliti 312.a
Luſtrũ quibus diebus fieri prohibitum 314.a
Luxuriæ cohibẽdæ leges 136.b
Luxu qui præſtant 215 a
Luxus menſarum Romæ quis 295.a
Luxus Perſarũ quantus ibid.
Luxus quando primùm Romã inuaſerit, quando Græciam 130.b
Luxus veſtium apud Romanos 289.b
Lyæus cuius dei nomen 327.a
Lycabas quid 167.
Lyceum Athenis quid 135.
Lychni cognomen vnde quis habuerit 70.b
Lychnus inextinctus in quibus olim templis ſeruaretur 269.a
Lyciacus conuentus ex quot olim conſtaret vrbibus 174.b
Lyciæ ſortes quæ 320.a
Lycii comam quanti fecerint 290.a.b
Lyciorum in luctu mos 138.b
lycium Peripateticorũ 167.b
lycius deus quis dictus 327.a
lycopolitæ cur non vtantur tubis 178.b
lycurgi de ſepeliendi more ſententia 115.a
lycurgi lex de dotibus mulierum 197.a
lycurgi diſciplina militaris 194.a
lycurgi diuiſio militaris 8.a
lycurgi edictum quomodo in conciliis ſententiæ dicerentur 208.b
lycurgi in ſeruos immanitas 158.b
lycurgi lex in cœlibes 195.a
lycurgi lex quædam à quo & cur abrogata 125.a
lycurgi quãta ambitio 154.a
lycurgi ſacrificia qualia 92.a
lycurgi leges 339.a
lydiæ oppida clariſſima quæ 174 a
lydi natura quales 214.b
lydi quid primi excogitaſſe dicerentur 218.
ydi qui olim dicti, & vbi 174.a

Lydi quos ludos qua de cauſa inuenerint 162.b
Lydis quid à Cyro imperatum 174.a
Lydius canendi modus qualis 178.a
Lydius ornatus quis 74.a
Lydorum in elocandis nuptum filiabus conſuetudo 40.b
Lyen quæ quibus ſit dea 327.b
Lyenis (alibi lienis) defectus quibus potiſſimum proſit 90.b
Lymios quis ſi deus 34.a
Lymiræ piſces ad quid præter morem accommodi 49.b
Lymirinorum in dinoſcendu filiis ex promiſcuo concubitu mos 41.a
Lyra quanto olim in precio eſſet 101.b
Lyrica muſica quæ mulier dicta 364.a
Lyricorũ vatum victima quæ ibid.
Lyſandria templa 328.a
Lyſandri cor piloſum 307.b
Lyſias cuius diſcipulus & cuias 50.a
Lyſias Pythagoreus cuius aliquando præceptor 38.a
Lyſimachi canes quale quid aliquando fecerint. 151.a
Lyſimacho quid candida Alexandri faſcia portenderit 47.a
Lyſus fluuius à quibus aliquando ebibitus 382.a
M. literæ omen in ſortibus 208.

M

Macedonia cui Romano cognomẽ dederit 69.a
Macedonia in quos olim prouincias diuiſa 104.b
Macedonicæ phalangis deſcriptio exquiſita 350 a
Macedonicæ phalangis vſus quis 350.a
Macedonum coniugia 38.b
Macedonum deus quis 326.a
Macedonum regia vbi, & quæ ibid.
Macedonum lex quædam militaris 33.a
Macedonibus triumphum erigere vetitum 37.a
Macedonum regum diadema 47.b
Munera 107.b
Macedonum pœna in maieſtatis reos & ſacrilegos 123.a
Macedonum diſſentiendi mos 208 b
Macella vnde dicta ſint 166.b
Macellus quidam cur ſupplicio affectus, & cui rei nomen dederit ibid.
Maceranæ quorum deæ 326.a
Machlyes qualia habeant occipitia 290.a
Macra flumen 123 a
Macrianorũ familia quid proprium habuerit 87.b
Macrobii Aethiopes quàm miro fonte ac quam iucunde lauent 235.b
Macrocher quis cur dictus 246.a

Mactari vxorem ad ſepulturam viri, vbi lex eſſet 131.a
Mæandro fluuio aliquando ſacrificatum fuiſſe 382.b
Mænades quæ 363.a
Mænala fluuius (ſi rectè ſcriptum) à quibus aliquando epotus 382.a
Mænali montes quorum aſylum 212.b
Mæones vbi & qui 174.a
Magi Indorum quàm rigide ac religioſe viuant 221.b
Magi Perſis qui 117.b. 214.b
Magi quid nuncupandis votis addere ſoliti 164 b
Magia vbi, & quos olim pueros doceretur 100.b
Magides quid 29.b
Magiſter equitum à quo nominari ſolitus 391.b
Magiſter populi olī quis 238.a
Magiſtri puerorum quales eſſe debeant 99.b. & dein.
Magiſtratu fungendi ætas 140.a
Magiſtratui in prouinciā eunti, quid à ſociis exhibitū oporteret 175.b
Magiſtratū eundem quoto demum anno eidem gerere liceret 189.a
Magiſtratum vltra præſcriptū tempus gerentes, quomodo à diuerſis gentibus diuersè puniti 190.
Magiſtratu fungentes defuncti vt efferrentur 129.a
Magiſtratu fungētes apud Athenienſes vino abſtinebant 190.a
Magiſtratus finito honore vbi inſignia deponere ſoliti 71.b
Magiſtratus omnes cum plebe communicati 170.b
Magiſtratus Romani regibus externis quomodo prælati 45.b
Magiſtratus ſummi apud diuerſos nomina diuerſa 238.a
Magiſtratuum apud diuerſos diuerſa nomina quæ 117.b
Magiſtratuū inter ſe mutuus honor & ceſſeo qualis 46.a
Magiſtratuum Romanorum ordo 79.a
Magiſtratuum violentia quibus legibus & quoties compreſſa 188.b
Magiſtri militiæ apud Perſas 30.a
Magiſtri puerorum quales eſſe debeant 96.a
Magiſtro augurum quid ſoli licuerit 293.b
Magnatum aliquot Rom. frugalitas & moleſtia 139.a
Magnetarches quid 238.a
Magni cognomen vnde Pompeio obuenerit 15.a
Magni dii qui, & cur ſic dicti 324.b
Magonis nomen ſeruis indere quis vetuerit 160.b
Magophonia quæ dies dicta 234.b
Magorum mira quædam commenta ad impediendum adulterium 176.b
Magorum commentum in nu-

ptiis eundis 60.a
Magorum ſepultura 115.a
Maia dea quæ 336.b 384.b.350.a
Maia quo alio nomine dicta 99.a .
Maiæ & Mercurio quid quo menſe immoletur 155.a
Maiales qui 68.b
Maieſtatis reus quomodo puniretur 175.b
Maii dies aliquot quibus vel læti, vel triſtes 232.b
Maii idibus quid fieri ſolitum 154.b
Maiores & minores victimæ 143. a
Maiores natu inter augures, etiam conſulibus in eorum collegio præferri 192.b
Maiorũ gentium dii qui 324.b
Maius cui deo dicatus 169.b
Malacinus quis qua de cauſa dictus 286.a
Malæ Fortunæ *tẽplũ vbi* 20.b
Malæ tractationis actio vxori contra virum 195.b
Maleoli matricidæ pœna 122.b
Maledica ſacra quorum 76.b
Malici qui nuncupati 13.b
Maleo qui victimas cædant 215.b
Malum conſiliũ conſultori peſſimum 280.a
Malus nauis, an nauis pars dicendus 41.b
Malus apud Aegyptios crocodili typo exprimitur 87.a
Mamerci vnde orti 14.b
Mamerco homini ditiſſimo cur *negatus conſulatus* 362.b
Mamercorũ etymologia ac origo 255.b
Mammularum cognomen vnde 13 b
Mamurræ domus vbi 346.a
Mamurrius faber quid artificioſè effinxerit 43.b
Mancipes qui ſint 107.a
Mancipia ægra quomodo liberæ fiant 15.a
Mancipia aut pueros vendendi mos 339.b
Mancipia qua de cauſa quibus adeſſe ſacris non decebat 76.a
Mancipia quomodo diuerſis pœnis & quibus affici ſoleant 158.a
Manduci effigies quomodo in triumphis ferretur 332.b
Manes ad cœnam vocari ſoliti 310.a
Manes quales in Phrygia nomen 160.b
Manes quomodo expientur 309.b
Manes ſeruus fugitiuus quam leuiter, imò nihil à Diogene plexus 158.b
Maneum deorum auſpicia qualia 143.b
Manibus parentare quo tempore & cur illicitum 309.b
Manibus qui cur non parentent 310.a
Manibus ſeu Diti quomodo vota fierent 165.b.in fi.& deinceps.
Manibus triumphãtis quid ſeu

qua tenerentur 333.a
manicatam tunicam ferre, Parthis quid 291.b
maniæ deæ quomodo ſacrificatũ ſit olim 93.a
manius Papyrius primus rex ſacrorum 172.b
manii vnde dicti 255.a
manilij vnde orti 14.b
manipulares qui 177.374.a
manipulis centuriæ quot 350.b
manipuli legionis iuſtæ quot 9.a
manipulus foeni quomodo olim pro ſigno militari ferri ſolitus 177.a
manipulus leuis ex quot militibus cõſtet, & cur ſic dictus 7.b
manipulus quot hominibus conſtet 350.b
manium in ſacris qualia ſumi ſoleant auſpicia 143.b
manlij Capitolini domus quid poſt dominum occiſum facta 166.b.344 b
manlij rei ac damnati nemo ex cognatis miſertus 125.a
manlius Imperioſus cur dictator factus 9.b
manlius qua de cauſa ſenatu motus 99.b
mannus cuius filius, quorúmve deus 326.a
mantes qui ſemper adeſſe ſenatui voluerint 208.a
mantua cuius olim regionis habuerit principatum 173.b
manubiæ Aemilij quàm opimæ 145.a
manubiæ deorum cuius ſint coloris & cur Iouis tantum rubræ 272.b
manumiſsis plena libertas quãdo data 203.
manumiſsi in quas tribus diſtributi 52.b
manumiſsio quomodo fieri ſolita 200.a
manumitti apud proconſulem poſſe 104.a
manus pectori admouenda in voto 166.a
manum occidentis ſeipſum abſciſſam à cadauere quidam proiiciebant 115.b
manum labris admouere, quid iuuat 224 a
manibus aram tenere in precando qui cogerentur 225.b
manum protendere, quid 246.b
manus complicatis digitis efflictio, quid ſignet 87.a
manus expedire atque efferre quid indicaret 180.a
manus fidei ſacra quæ 86.b
manus Imperatori protentari à militibus, quale quid ſignet 180.a
manus in cœlum tendere quid 86.b
manuum oſculatio 86.b
maracanda quorum regia 127.b
marathonij primi diuinos honores Herculi dedere 75 b
marathon ciuitas vbi 380.b
marcelli imperatoris animaduerſio in milites fugaces 74.b
marcelli theatrũ quale, & vnde ſtructum 17.a.244.a
marcellorum familia vnde or-

ta 14.a
M. *Craſſus diris execratus* 165.b
marcipores qui ſeu unde dicti 255.b
marci prænomẽ cui familia interdictum 166.b
marti prænomen quibus innisſum ac infame 256.a
marcomanni quomodo regem eligere ſoliti 138.b
mardonio quid olim Troezene prædiuinatum 320.b
mare & nautas qui ſacerdotes deteſtentur 349.a
mares quibus ſacris intereſſe non deceret 336.a
mares Romani quot habuerint nomina 15.b
marica cuius deæ cognomen 325.a
maricci cuiuſdam inſigne facinus 71.a
mariani muli qui 278.b
marij cadauer à Sylla effoſum, & in Anienum miſſum 114.b
marii cuiuſdam ſomnium verũ 17.a
marii de Iugurtha *ac* Cimbris *trophæa* 36.b
marii lex 153.b.201.b
marii ſatellites qui dicti 371.b
marina aqua ad quid potiſſimũ conducat 314.a
marina aqua qui cur vinum diluant 295.b
marinos homines non eſſe fabuloſos 133.b.& dein.
maritandorum ordinum lex 145.a.195.a
mariti erga vxorem officium & contra 195.b
maritus vxoris priuilegio tutus 289.b
mariti mores, vxori legem eſſe 195.b
mariti vbi puerperarum inſtar decumbant, & quare 98.b
maritis fuiſſe in vxores aliquod repudii ius, nullum vxoribus in viros 196.a
maritus ferus & malus Spartæ coercitus 195.
maritus vbi det vxori dotem nõ ab ea recipiat 197.a
marius quid plebi reſtituerit 117.a
marius quomodo ciuitatem nactus 202.a
marius quo ſolum ſigno militiæ primus vſus 177.a
marmaritidem herbam qui cui rei admiſcere ſoliti 164.b
marmorea edulia 295.b
marmori conchæ concretæ vbi viſæ 265.a
marrhes rex quid miri habuerit 46.b
mars cuius dei vxorem ſtuprarit
mars quale numen 382.b
marſorum pernicitas qualis 90.b
marſye aliquando ſacrificatum fuiſſe 3.b
marſyæ pellis vbi olim ſuſpenſa videri ſoleat 72.b
martiales ludi qui 365.a
martialis apertus, ac minimè inuolutus. 175.a

martialis locus diſcuſſus 71 b. 274. b.238.a.235. b.247.b
marti quàm diuerſa animalia diuerſæ gentes immolẽt 141.b
marti quod animal dicatum 142.a
martii idibus quid fieri ſolitum 154.b
martii unde (ſi rectè ſcriptum) dicti & quibus id prænominis peculiare 255.b
martis ædes cur extra vrbem fue rit 56.b
martis ædes vbi Romæ 344.b
martius cui deæ ſacratus 169.b
martius Coriolanus quid primũ Romæ paſſus 125.a
martius menſis quàm variè à diuerſis olim habitus 168. b. 169.a.b
maſcula progenies vbi in hereditatem ſuccedit, non fœmina 343.b
maſculas picturas in quibus ſacris abſcondi oporteret 335.a
maſculini generis victimæ vbi meliores quàm fœminini, & vbi rurſus contra 143.b
maſiniſſæ ſatellites, canes 371.b
maſſæ cur quidam nuncupati 14.b
maſſa ſylorum regiæ vbi olim fuerint,& quæ 127.a
maſſagetæ cui ſolum deo ſacrificent 142.a
maſſagetæ quo veſtium colore militiæ vſi 30.b
maſſagetarum in ſenes immanitas quanta 115.a
maſilienſium in morte alicuius conſuetudo quae 129.a133.a
maſiliẽſium lex in ſeruos malos 159.a
maſilienſium ſenatũs quot conſtiterit perſonis 206.a
maſilienſium ſeueritas ac honeſtas 282.a
marſurius Sabinus *quid de Arualibus referat* 42.a
mater Auguſti praegnans quàm mirum habuerit ſomnium 171.b
mater cuiuſmodi fluuius 174.a
mater deum quae ſit 327.a
mater vbi natalibus filij nihil conferat aut officiat 238.a
matribus miſceri ſomniantes 171.a
materia domorum initio apud Romanos *& alibi quae* 305.a
materia & ſpecies iuriſconſultis quid 114.a
mathematicorum nobiliſsimus quis 328.b
matrem Romae quis primus occiderit, & quomodo plexus 122.b
matres familiae in qua domus parte agerent 304.b
matri liberorum trium quae fuerint priuilegia 195.a
matribus ipſis ſuos infantes alẽdos eſſe 99 b
matrimonia quoto cognationis gradu apud diuerſos licuerint 38.b
matrimonij commoda quae & quanta 194.b
matrimonij ineundi tempus

apud Perſas, quod ſit 61.b
matris deum effigies qualis 213.a
matrona quæ dicta dea 317.a
matrona qualis (vab' turpitudinem) membro virili coronam Romæ quibus in ſacris publicè imponeret 363.b
matronæ cuiuſdam ſomnia tricis mirum 17.a
matronis in ſemitis viros cedere de via oportuiſſe 197.a
matronae quo beneficio funebrem laudationem adeptae 196.a
matronae (ſi diis placet) pudicae quid Veneri in ſinum offerre ſoleant 155.b
matronalia feſta quae 169.b. & 361.b
matronarum auro quando inops aerarium ſubleuatum 196.a
matronis quibus ludis intereſſe prohibitum 232.b. 282.b
matrum ſtirpem vbi ſoboles ſequatur, non patrum 256.a
matuta cuius deæ cognomen 315.a
matuta & mater deum, eadem dea 141.b
matutæ iunonis ara vbi 328.a
matutæ ſacellum vbi Romæ 71.b
matutina tonitrua quid præferant 272.b
matutino tempore qui cur immolent 214.a
maurorum deus quis 3:6.a
maurorum ſingulis quot permiſſæ vxores 39.b
maurorum veſtes quales 287.a
mauſolo quid Lycii pro non tondendo cappillo darent 290.b
mauſolo quos ludos quis inſtituerit 363.b
machlyes quàm ridiculè pillos vel alant, vel tondeant 290.a
maxima apud Romanos olim mulcta quæ 121.a
maximi cognomen quot Romæ habuerit 15.a
maximini imperatoris exercitium 32.a
maximini inſolentia 86.b
maximus pontifex quis 65.a
mazacenorum in legibus dubiis interpretandis mos quis 37[?].a
mechiris quis quibus ſit menſis 169.b
mecoenatis futilitas in repudianda & reconcilianda vxore 196.b
mecoenatis horti Romæ vbi 346.b
mecoenatis in annulo ſignum 87.b
mecoenatis teſſera qualis 179.b
mecoenatis veſtitus quis 286.a
medi molles 214.b
mediaſtini qui 170.b
mediaticus Capuæ quid 214.a
medici à quo ciuitate donati 201.b
medicina celebres qui 215.a
medicus digitus quis 246.a
medii dii qui 325.a

medimnus quot modis conſtet 89.b
medio digito aliquid indicantes, quibus inſanire putati 246.a
miditrina quæ dea 327.b
meditrinalia & dies Meditrinales qui ibidem
medix quid 238.a
medorum Perſarum reges plures habebant vxores 41.a
medorum regum diadema quale 47.a
medorum veſtitus qualis 288.b
megabyzus quis cuius deæ flamen 66.a.349.a
megalenſes ludi qui, cui & à quo dicati 360.
megalobyzus cuius nomen 68.a
μεγαλοὶ θεοὶ quid 324.b
megarenſes quàm inuiſi Athenis 33.b.203.b
megarenſes quo dicto à Platone incuſati 305.b
magarenſium curia quomodo à M. Antonio irriſa 25.a
magarenſium mos in condendis corporibus 116.a
megarenſium tribus quot 27.b
magaſthenis in Italia coloniæ 51.b
magiſtanes Perſis quid 238.a
magiſtanes quorum fuerit ſummus magiſtratus 117.b
megulia dos quanta 197.a
mel cui offerri ſolitum 141.b
mel in conuiuiis quando exhiberetur 135.b.295.b
mel optimum cuiate 261.b
melanthus quæ de re quàm appoſitè Gorgiam irriſerit 291.a
meletidis ſtupiditas in numerando quanta 101.a
melicerta qui deus, & quibus aliis nominibus dictus 261.a 325.a
melici pulli qui 94.a
melii domus poſt necem domini quomodo dicta 167.a
μελίκρατοι quid 137.a
melliſſa cuius nomen 66.a
melliſſæ nymphæ inuentum quod, & cultus quantus 224.b
melita via 83.a
melitæ templum Athenis quale 346.b
melita quæ quibus ſit appelletur dea 327.a
mellaria quid 336.a
melle qui defunctos oblinant 115.a
mellis repertor Cyrenenſibus quid ſit 93.a
melophori Perſis quid 371.b
membra hominis religioſa quæ 84.a
membri rupti pœna quæ 343.b
membrum Liberi quàm turpiter olim per agros & vrbes vectaretur 363.
membrum virile quo menſe, quo cultu, à matronis Romæ venerari, & quò deferri ſolitum 155.b
membrum virile quo in feſto per forum plauſtro veheretur 365.b

memmiorum origo quæ 14.a
memmonis ſtatua quàm mira 213.b
memoria Othomi imperatori quanta fuerit 3<8.a
memoriæ fons vbi 321.b
mem.riæ locus vbi 246.b
memoriæ ſedes vbi 86.b
memoris ſignum apud Ægyptios quale quid 87.a
memphis Aegypti regibus quid 345.a
menander à quo poeta quare aliquando ſuperatus 364.a
mendacium qui maximè auerſati 342.a
menelai præceptor quis 100.a
menelaus ex qua apud Lacedæmonem tribu 27.a
menianum quid 68.b
meniditæ cuius vrbis portæ 22.a
menis rex cur à Thebanis execratus 139.b
menſæ apud Indos in conuiuiis quomodo aſſideatur 297.b
menſa apud maiores inter res ſacras habebatur 297.b
menſæ & cibus primi ſeculi Romæ quales 295.a
menſalis Iuno vbi culta 2<.a
menſarij quinqueuiri qui 151.a
menſarum in cœnaculis numequis, ac nomina quæ 293.a
menſarum ſpecies quàm diuerſæ 29.b
menſas vacuas tolli non licuiſſe 133.b
menſes cui dicari 168.a
menſes quibuſdam gẽtibus ſuſpecti 231.b
menſes quot annum conſtituant 168.a
menſes ſinguli quorum Cæſarũ nominibus dicti 166.b
menſes ſingulos ſua habere numina ibidem
menſes argenteis quis primus Romæ vſus 295.b
menſis mille quis aliquando pranſus 334.a
menſis ſecundis apud Græcos qui exhiberetur 295.a
menſis ſingulis ſeu lectis quot cœnare ſoliti 296.a
menſis vnius quot conuiuas Græcis adhibere ſatis 196.a
menſium dies qnot apud Indos 168.a
menſium diuerſorum diuerſa apud diuerſos nomina 169.b
menſtruatis templa adire vbi vetitum 212.a
menſtruum annum qui fecerint 167.b
menſurarum aliquot nomina 79.b
menſurarum caſtigatio, quorũ muneris fuerit 186.b
mentiendi quibus modus nullus 322.b
mentina tribus quando inſtituta 26.b
mentis ædicula vbi 344.b
mentula porrecta ſtatuas quibus infeſtis publicè per vicos fierent 363.b
mentum tangere & genua apud Græcos quid 86.a
mercari quomodo ſolitum pecunia

iunia non ſignata 217.b
mercatores an ad magiſtratum admittendi 190.a
mercatorum deus ac feſtus dies quis 154.b
mercatus frequens quoto ſemper die haberi ſolitus 138.b
mercenario milite quomodo aut quando Romani vſi 374.b
mercenariorum vilitas ibidem
mercimonia apud diuerſos quã diuerſe fiant 217.b, & *dein.*
mercis commendendæ cauſa quæ dicuntur, an obligent 317.b
mercurii cognomina quàm ſint varia 327.b
mercurii quàm ridicula apud Græcos imago, ipſis tamen glorioſa 213.a
mercurio qui dies Athenis ſacri 1563a
mercuriorum numerus quis 327.
mercurium non ex omni ligno fieri, cuius ſententia 213.a
mercurius quibus potiſſimum præſit 154.b
mercurius triſmegiſtus vnde dictus 67.a
meretrices in cuius deæ feſto nudas per vrbem curſitare, religioſum 337.a
meretrices qui qua de cauſa proſtituerit Athenis primus 176.a
meretrices quomodo incederent 287.a
meretrices quot aſſiduè in cuius deæ templo famularentur & fornicarentur 384.a
meretricibus quando proſtare liceret 255.a
meretricum vocabula aliquot diuerſa 229.b
meridiana tonitrua quid indicent 272.b
meridiano tempore qui immolent 214.a
meridiem verſus qui orent ibid.
meridies quomodo notari ſolitus 234.b
meris quale ſit ſcutum 369.a
meroenſium ſacerdotum quanta olim autoritas 66.b
meroes reginæ Candaces cur vocentur 5.a
meroitæ regem delinquentem quomodo puniant 123.b
meroitarum dii qui 326.b
meroitis quis qualiſve imperet 238.b
meros cuius phalangis altera pars, & quot contineat 350.a
meſa Varia à quo in ſenatum admiſſa 2 ob
meſade Iudæorum regibus quid 346.a
meſapii qui & vbi ſint 50.b
meſius menſis quis 269.b
meſos digitus quis 246.b
meſſala vnde dictus 69.b
meſſalæ præfectura qualis 366.b
meſſalina quomodo in triumpho vecta 333.b
meſſeniorum olim inſigne in clypeis quod 369.b
meſtris cuius & vxor fuerit & filia 39.a
metæ in circenſibus quales 263.a
metagetnion quis apud quos

dicatur menſis 169.b
Metallis damnare quid 221 b
Metandorum caſtrorum ratio quæ 17.b
Metapontinæ Iunonis templi columnæ virgineæ 322.a
Metapontinorum votū 163.b
Metella Syllæ vxor quàm ſumptuoſe funerata 352.b
Metellus cur diadematus dictus 47 a
Metelli de Sertorio victo trophæum quale 36.b
Metelli pontificis quantus labor in prolatione dictionis, opiferæ 351.b
Metellorum aliquot in patrem ſuum pietas quanta 341.b
Metellus quas leges Cretibus ademerit, & quales dederit 139. a
Metellus quidam quàm leui de cauſa vxorem occiderit 137.a
Metia porta quæ 220.b
Metia tribus vnde dicta 26.a
Meticuloſa ſomnia et curæ quomodo auertantur 313.b
Metii Suffetii quàm horrida pœna 122.a
Metius Pompoſianus qua calūnia à quo occiſus 160.b
Metreta quid dicatur 89.b
Metretes quis vnde cognominatus 70.b
Mezentii quanta in viuos immanitas 124.b
Micotrapezæ quid 29.b
Micros digitus quis 246.b
Mida quale Phrygibus nomen 160.b
Midæ regis fortuna quanta 110.a
Midas in teſſeris quid 161.b
Migrare ex veteribus domibus in nouas quo menſe Romani ſolerent 234.b
Milciades ex qua fuerit Athenienſium tribu 27.a
Milciadis de herſis ingens victoria 229.a,& 380.b
Miles cui immediate ſubſit 9.a
Miles obeſus & præpinguis notatus 74.b
Mileti factiones quot 180.b
Miletus qualis Ioniæ ciuitas 319.b
Miletus quot quantorùmque excellentium ingeniorum parens 329.b
Miliaria ſtathmi quot 89.a
Milichius quis quibus deus 327.b
Militares mulctæ 72.b
Militare ſacramētum in quot duraret annos 373.b
Militares notæ 73.b
Militaris diſciplinæ ſeueritas 74.a
militaria dona quàm varia 227.a
militaria ornamenta ad quid darentur 230.a
militaria ſigna quæ fuerint apud Romanos 177.a
militaria ſigna in qua aciei parte locari ſolita 192.b
militaria ſigna quomodo ſeu qualia ex ſe auſpicia præbere ſolita 177.a
militaris quedā lex quomodo

inobedientes caſtigãdi 358 a
militaris poena, venæ ſolutio 75.a
militarium animaduerſionum gradus 57.a
milites Iulii Cæſaris quã ſplendidi 107.b
milite in duas partes diſſecto quis exercitum luſtrarit 313.b
militemus, cuius aliquando teſſera 179.b
milites Alexandri cur barbam radere iuſsi 290.a
milites Spartani comati omnes
milites Leonidæ impexi 179.a
milites olim quantum oneris præter arma ſecum ferre ſoliti 33.a.& 194.a
milites quoto ætatis anno conſcribi ſoliti 29.b
milites quot tribuno, quot duci, quot legato anteire decreti 358.a
milites Romani initio quot annos ſuis expenſis meruiſſent 374.
milites Romani vbi pecuniam ſuam tempore pugnae deponerent 180.b
militia exautorati, quales haberentur 374.a.& 375.b
militiae apti, nec tamen militare volentes à quibus mulctarentur 145.b.& dein.
militiæ idonei qui 29.b
militiae ordo 9.a
militiae Romanae vetus quoddã conſtitutum 32.b
militiae vincula quae & quot 30.a
militibus in nauali bello quid praeter ſolitũ faciendũ 194.a
militibus praeter modum audacibus vena ſoluebatur 75.a
militibus quis quotidie, mane praeſertim, quomodo ſalutandus 359.a
militibus vbi vinum interdictũ 137.b
militum ætas apud Perſas 30.a
militũ capitalia crimina 72 b
militum diſciplina alia ſub aliis ducibus 107.b
militum bello peremptorum ſepeliendorum quanta cura fuerit Athenienſibus 116.a
Eorum laus funebris 131.a
militum nomina ignorare in caſtris cui dedecoroſum 358.b
militũ ordines ac ſpecies 191.b
militũ ordines olim quot 369.a
militũ vocabula diuerſa 374.a
milium vbi potiſsimum abundet 138.
mille paria gladiatorum quis in quibus ludis exhibuerit 362.b
mille paſſus 89.a
mille ſeſtertiis vnum aureum cõputari 242.b
millia adoleſcentũ quot à Traiano publicè erudita 100.b
millia centum & decem vbi à decem millibus caeſa 380.b
millia deorum quot 325.a
milliaria cohors quot conſtet 50.a
milliaria cohors quot equites & pedites contineat 8.a
milliaria vaſa quae 163.a

mimilliariæ cohortis partes quæ 350.b
millibus viginti ac duobus triclinio quis aliquanto epulatus 334.a
millites eandem vxorem duxiſſe quis quo conuicio dictus 196.b
miluinæ tibiæ quæ 178.b
miluus qualia omnia præmonſtraret 273.b
mimallonum in quibus feſtis vſus 363.a
mini in luctu 129.a
minarum ſeu mnarũ ſpecies ac valores diuerſi 241.a
minas quibus leges tulerit 339.a
minerua quorum dea, & vnde oriunda 326.b
minerua quorum in clypeis inſigne 365.b
mineruæ cognomina quàm ſint diuerſa 327.b
mineruæ effigie qui pro ſigno militari vſi 177.b
mineruæ quibus animalibus Athenienſes annua ſolennia facere ſolerent 141.b
mineruæ oracula quæ 85.b
mineruæ quod animal ſacrum ibidem, & 142.
mineruæ & Aeſculapij ſacra 92.a
mineruæ ſacrum 93.b
mineruæ Trenalis imago 213.a
mineruæ templum Romæ vbi 82.b
mineruarum numerus quis 327.b
min ma Romanis mulcta quæ 121.a
minimo prouocare, quid 246.b
minimus digitus cur ſic dictus ibidem
minimus pontifex qui 65.a
minio arena circi ſtrata 281.b
minio in triumphis illini ſolitus quis 332.b
minio qui corpora ſua militiae inficiant 31.a
minio cur ſtatuae deorum illini ſolitae 21:.b
miniſtri flaminum qui aut quae 346 a
minnermus poeta cuias 528.b
minois regia vbi 127.b
minorum gentium patres qui 207.b
minos cur filius Iouis putatus 77.b
minos quorum legislator 339.a
minuendi luctus legitimi cauſae extraordinariae quae 133.b
minutia porta quae 220.a
minutius pro deo cultus Ibid.
minyae quàm leui pæna Trallibus occidi potuerint 124.a
mira quaedam de adulteriis 176.a
mira quaedam de aquarum in periuros vindicta 297.a
mira quaedã de lapidib⁹ 265.a
mira quaedam de notis congenitis 87.b
mira quaedam de venatu Herculis 77.a
mira quaedã de vrinatore 91.a
mirabilia aliquot 199.a.b
mirabilia quaedam de regum

diuerſorum educatione prima 110.a.b
miracula aliquot ex ſomnis vere comperta 16.b.& dein.
miracula vitium in Germania qualia 189.b
miraculorũ orbis vnum Thebis ara Apolinis Spodij 320.a
miraculum fortitudinis in vno manus digito 246.a
miraculum hominis ex carcere in tartarum ducti & reducti quale 367.b
miri quiddam de caſside centurionis cuiuſdam 32.b
miri quiddam de Alexandro Macedonum rege 31.a
miri quiddam de cornice 46.b
miri quiddam de oleaſtro 72.b
mirum quid de canum erga dominos amore 131.a
mirum quid de Cappadocibus 104.b
mirum quid de columbis 46.a
mirum quid de Galba 21.a
mirum quid de muſcis 261.a
mirum quid de Numenio & Neoptolemo 36.a.37.b
mirum quidde Pruſia regis filio 14.b
myriceus quis cur ſic cognominatus deus 326.b
miſcellanei ludi qui 365.a
miſcelios quos quis Lugduni publicè exhibuerit 363.b
miſerabiliter criminoſum viuere, quam citò occidi, maiori diſciplinæ eſſe 73.a
miſericordiæ vbi ara ſtatuta 21.a
miſsio quibus & quando daretur 374.a
miſsionem dare qui qua cautione poterant 358.b
miſsionum genera quot 373.b
miſſus circenſium quot 263.a
miſſum populũ vt faceret apud Græcos ſacerdos functus myſterio 227.a
mithras quis dictus 66.a
mithridates Armenus quã perfidè à quo captus 253.b
mithridates Põpeij quotus fuerit Mithridatum 5.a
mithridates quorum rex 4.b
mithridatis theſauri vbi adſeruari conſueruit 56.a
mithridatis vxores qui ſeipſas interfecerint 47.a
mitra aurea quorum regum inſigne 48.a
mitra quibus ſit & dei & deæ nomen 327.a
mittere legatos cum lana, quid 254.b
mna quid, & quot ſiclis appenderet 241.b
mnemon vnde quis cognominatus 70.b
mnemonis regia vbi 127.b
mnemonium, alii Muenonium Suſis quid 345.a
mnemoſynæ quomodo litetur aut quid 143.a
mneus bos vbi cultus 49.b
mnotæ, in Creta qui vulgo nominati 160.b
modeſtini de ſupellectile exiſtimatio 29.a
modi contrahendarum nuptia-

rum olim quot 57.b.*& dein.*
modiolus quæ vaſis ſpecies 136.b
modiolus quota modii pars 89.b
modius quot chœnices contineat ſeu ſeſtertia ibidem
modus agrorum cuique præſcriptus olim quis 139.a
mœchandi occaſio in quibus potiſsimum ſacris fuerit 336.a
mœchas à teſtamentis quis, licet tyrannus, bene excluſerit 355.b
moechus deprehenſus impunè occidebatur 176.b
moenia Romæ quot paſſuū milia comprehenderent 219.b
moenia ſeu muri ciuitatis quomodo ſint ſancti 254.a
moenium ſignandorū ratio ſeu cæremoniæ olim quæ 254.b
moenia vrbium ſancta eſſe 220.b
mola ſalſa & farre quæ in ſacris aſpergi ſolerent 227.a
mola ſalſa quid & quomodo fieri ſolita 140.b
molarum vſus quandiu Romæ incognitus 138.a
mollior vitæ cultus à quo repertus putetur 139.b
molonem Graecè declamaſſe in ſenatu Romano 221.a
moloſſorum reges Pyrrhidae dicti 5.a
monadibus quae natio diuiſa 104.b
moneta aurea à quo primum in Perſide percuſſa 218.a
moneta Iuno quæ 317.b
moneta quandiu Romae nulla 313.a
moneta tempore Homeri poeta qualis 217.b
monetae etymologia quae 317.b
monetae Iunonis aedes vbi ibid.
monetae officina 166.b
monetae percuſſae millia quot à Caeſare depeculata 55.b
monetaria Rom. imperatorum olim vbi 243.b
monetarū aliquot diuerſis gentibus peculiarium deſcriptio 218.a.b
monilia ferrea quae mulieres geſtare collo ſoleant 288.b
monocampi digiti qui 245.b
monocōdilus digitus quis ibid.
monogamos quos eſſe oportuerit ſacerdotes 348.b
mons à quibus pro deo habitus 382.b
monſtra quomodo expiarentur 312.a
monſtri expiandi apud Athenas mos quis 314.b
monſtri marini Theodoro Gazæ viſi deſcriptio 134.a
monſtris viſis, quid fieri ſuetum 311.a
monſtroſæ in bello viſiones 31.a
monſtroſi aut defectuoſi partus quomodo olim ablegati 98.a
monſtroſi vnde gigni putati 77.b
monumenta pauperum & ſeruorum qualia 353.a
monyma regia vt ſe interfecerit 7.b

Mores peſsimi quid tandem pariant boni 354.a
Mores vnde primum corrupti 139.b
Morichus deus 327.b
Morientis ſpiritum quis olim excipere ſolitus 127.b
Marionem quis rex per ocium pro delectamento agere ſolebat 161.b
Marionis in triumpho & alibi vſus quis 300.a.332.b
Morituros aut morientes ſedere vbi oporteat, non iacere 28.a
Mortalem deum vnum, & alterum immortalem qui colãt 383 a
Morte mulctare qua tãtùm ratione licuerit ciuem Romanum 125.a
Morti deo qui templa dicauerint 21.b
Morti deſtinati vbi abſque morte plectantur 124.b
Mortis autorem ſibi neminem eſſe debere 315.b
Mortis genus eligere vbi reis permiſſum 123 b
Mortis & obſolutionis ſymbola per literas 124.a
Mortis ſuppliciũ leuibus de cauſis quidam inferunt 124.a
Mortis ſententiam quæ litera notaret in iudicio 124.a
Mortui in AEgypto qua oratione ante ſepulchrum aut commendari aut vituperari ſoleant 131.b
Mortui in AEgypto quum humari conſueuerint 114.b
Mortui noctu non interdiu efferebantur 130.a
Mortui vbi ambulare dicantur 307.b
Mortuis inferias dandi ſeu parentandi tempora quæ 310.b
Mortuo cui triumphus exhibitus 33.a
Mortuos quæ gentes lætitia proſequantur 96.a
Morum degeneratio 153.b
Morum præfectus quis 367.a
Moſchus Antimolus quàm fuerit frugalis 138.b
Moſes & Hebræi adorantes occidentem ſpectabant 224.a
Moſſynæci quomodo regem delinquentem mulctent 137.b
Mothona vrbs quæ, & quid ibi Philippus Macedo 376.b
μ quorum olim in clypeis inſigne 369.b
Mugile qui Athenis plecterentur 176.a
Mugitus boum inter immolandum quid præſignet 143.a
Mugonia porta quæ alias dicta 219.a
Mugonia vnde dicta 220 a
Mulæ cum curru, quibus olim nummis incuſſæ 218.b
Mulæ partus incertæ naturæ quid aliquando portenderit 110.b
Mulæ partus quid portendat 275.a
Mulæ vbi vulgo pariant 307.b
Mulctæ pecuniariæ certam apud Romanos fuiſſe ſum-

mam 122.a
Mulctarum differentiæ ibid.
Mulctarum militarium differentia quæ 72.b
Muli & equi quot à quibus tributi nomine dati 243 a
Muli vbi nulli educentur 307.b
Muliebres veſtes cur quidam in luctu induant 128.b
Muliebri veſte vbi ſponſum indui oporteat 58.b
Muliebris fortunæ phanum vbi. & cur ædificatum 20.a
Muliebris veſtitus diſcrimen 287 a
Muliebrium calceorum ſpecies aliquot ibid.b
Mulieres an apud ethnicos caſtra ſequi ſolitæ 19.a
Mulieres an & quando primum in ſenatum admiſſæ 210.a.b
Mulieres an & quomodo cum viris cœnarent 266.a
Mulieres cum feris publicè depugnaſſe 362.b
Mulieres in charorum funere iniicere in pyram ſolitæ quid 130.b
Mulieres in Traciæ quàm viris qua de cauſa odioſæ 77.a
Mulieres nudas epulis introducere, quale 297.b
Mulieres quædam Germanis vt deæ cultæ 210.b
Mulieres quando & cur primũ in funere laude proſecutæ 132.a
Mulieres quibus in ſacris mutuo ſe conuitiis inceſſere ſacrum 76.b
Mulieres ſeorſum à viris quibus in ſacris procederent 311.b
Mulieres Spartanæ quomodo incedant 53 .a. eædem viris imperant 196.a
Mulieres tõſis eſſe crinibus quid ſibi velit 128.a.b
Mulieres vbi circuncidantur 97.a
Mulieres vbi cum hircis coeant 212 a
Mulieres vbi ex equis pugnent viri pedibus 375.b
Mulieres vbi maioris autoritatis quàm viri 165.b & dein. 210.b
Mulierum olim munus ſolarum, panes facere 138.a
Mulierum authoritas apud Germanos in bello 161.a
Mulierum opus quod ſit 198.b
Mulieribus auguſtis etiã cuſtodes ſine ſatellites fuiſſe 371.b
Mulieribus capita in ſacrificiis velanda eſſe 222.a
Mulieribus etiam lictores habere permiſſum 45 b
Mulieribus per quem deum iurare interdictum 267 b
Mulieribus qui reges pro cuſtodibus vſi 371.b
Mulieribus qui ſe abſtineant in Aegypto 221.b
Muliribus Ro. an prenomen & nomen fuerit 15.b.256.a
Mulieribus templa interdicta quæ 321.b
Mulieris à monſtro marino ſtupratæ prodigium 134.b
Mulieris ebrium regem occiden-

tu præmium apud Indos 137.b
Mulierũ cadauera ſingula denis virorum in rogis addi ſolita 133.b
Mulierum in comitiis ratio nulla 185.a
Mulierum in Hereis ludis curſus ac certamen 262.b
Mulierum in inceſſu differentia olim 291.b
Mulierum opus olim 198.a
Mulio quis in triũpho ductus, pòſt de Parthis triumpharit 330.a
Mullei quales calcei 287.b
Mulſiipocillum quanti olim habitum 137.b
Multitudo quomodo olim puniri ſolita per decimationem 73.a
Mulus Marianus, quid 278 b
Mulus quorum ſacrorum victima 380.b
Mumartius ſub Tullo Hoſtilio quam præfecturam geſſerit 366 a
Mundanus annus quis 168.b
Mundus phanum dei ſanctiſſimum Diogeni 92.a
Mundus parere quando putatus 232.a
Mundus vniuerſus quomodo & vbi per tres Saturni filios diuiſus 322.b
Muneris publici ætas 189.a
Muneris adminiſtrati ratio quãdo reddetur 189.b
Munera militibus dari ſolita 227.a.b
Munera triumphantis qualia, & quibus exhiberi ſolita 334.a.b
Municipes qui qua de cauſa aliquando dicti 202 a
Municipi ius quibus daretur ibidem
Munychia Athenis quid 345.a
Munychionis (id eſt Ianuarii) vndeuigeſimo die quid Athenis fieri ſolitum 155.a
Munychionis nominis detur Athenis menſi 169.b
Murenarum cognominatio vnde 15.b
Murenarum milia quot in vna cœna appoſita 334.a
Murali quis primus donatus 228.b
Muralis corona quomodo fiat 227.b
Murani cognomen quibus regibus inditum 4 b
Murem qui nummis incuſſerint 218.b
Mures candidi quid portendant 275.b
Mures quomodo Aegyptiis aliquando ſubſidium tulerint 212.b
Muris ciuitatũ ædificia priuata cur non admouenda 354.a
Murium cariis qui ſe veſtiant 289.a
Murtia quæ dea vocata 345.b
Murtia vnde Venus dicta 245.a
Mus qui Pœotice vocetur 21.a
Muſca Sempronius adulterum vt puniuerit 176.b

Muſica cui aliquando pro inſigni fuerit 369.b
Muſa lyrica, Corinna 364.a
Muſæ cuius templum non ingrediantur 76.b
Muſæ quo ex quibus locis ad tempus cedere ac reuerti creditæ 261.a
Muſca quarum feſta 262 a
Muſæum Alexandriæ regia vna 127.b
Muſica à quibus vituperata 101.b
Muſica quibus inuiſa, quibus grata ibid.
Muſicæ honos olim quantus 101.b
Muſicæ ſtudium apud veteres Græcos quantum 97.a
Muſtelæ omen quale 275.b
Muta exta quæ 308.a
Mutabilior cothurno, quid 278.a
Mutatio caſtrorum qui olim indicari ſolita 18.b
Muti qui, cuius in templo qua de cauſa fierent 77.a
Mutia, quæ à quibus dies dicta 232.b
Mutialis agger Romæ vbi 346.b
Mutina qualis colonia 202.b
Mutinino quomodo ſacrificent mulieres 76.b
Mutionis porta quæ & vbi 220.a
Mutuandi vxores ad tempus apud quos olim ius 41.a
Mutuum mulos ſcabere, quid 277.b
Mutuũ ſanguinem vino mixtum qui quando bibere ſoliti 253.b
Mybarum veſtes militares cuius fuerint coloris 31.a
Myodes deus quis 261 a
Myrnermus 328.b
Myniarũ imperator quis 55.b
Mynias Chryſæ filius vbi & cuiuſmodi habuerint æraria ibidem
Myrica qui vtantur in ſacris 223.a
Myrrham Sabæi cur non offerant 225.a
Myricæus Apollo 317.a
Myrrhinis virginis qui vaticinentur 275.a
Myrtea corona cui daretur 357.a
Myrteæ Veneris ara quæ 346.a
Myrti duæ ante Romuli templum, quid portendere ſolitæ 23.a
Ad myrtum canere 97.b
Myrtum cuius templo cur inferre non licuerit 335.b
Myrtum ſuffitionibus adhiberi ſolitam eſſe 314.a
Myrtus cui ſacra 122.b
Myſiæ adminiſtrationes 104.b
Myſi quibus cæremoniis vouere quid ſoleant 164.b
Myſorum galea quo ſint ornatu 32.b
Myſteria Cereris qualia 362 b
Myſteriorum magnorum & paruorum ſolennis dies apud Athenienſes 155.b

υ & λ quid ſignificarent in iudicis 124.a

N

NAbathæorum mos quidam circa uxores abominandus 41.a
Eorundem mos erga filios 98.a
Nænia cuiuſmodi ſit cautio 529.a
Næniæ templum cur extra vrbem fuerit 57.a
Naiadum in quibus feſtis repræſentatio 363 a
Nanciſcor quid ſignificet 34.b
Nandi quantum Rom. olim ſtudium 31.b
Napatia cuius regia 127.b
Napeſinis quod fuerit iüs ciuitatis 202.a
Nares totius populi quis rex aliquando abſciderit 124.b
Narnienſium deus quis 327.a
Narualorum pontifex quàm ridiculo ſit ornatu 66.b
Naſamones quo morituros modo ſtatuere ſoliti 115.b
Naſi indicia quæ 85 b
Naſi mutilatio quibus gentibus ſummi ſupplicii loco habita 124.b
Naſico quàm oderit ſcenicos 360.a
Naſica quid à ruſticis tribubus paſſus 25.b
Naſicæ cognomen vnde 14 b
Naſicæ cur quidam dicti 13.b
Naſicæ laus 69.b
Naſones vnde quidam Romæ cognominati 13.a
Naſo plectuntur adulteri apud pud Ægyptios 176.a
Naſuti & naſum habere qui dicantur 85.b
Natales quorundam dies quibus maximè fælices 233.a
Natala vrbis Romæ dies quis 92.b
Natalitia feſta quomodo ſeruarentur 92.b
Natare qui olim diſcerent 97.a
Nati cum dentibus 14.a
Nati ſub Delphino 90.a
Nati ſub piſcibus 90.a
Notionum aliquot ſingulares patroni Romæ olim 303.b
Natorum Delphino ſub natura 90.b
Natos recens qui deplorent 96.a
Naturæ opera dictu admirabilia 199.a
Naturæ diuerſis gentibus propriæ quæ 214.a
Naturalis annus quid 168.b
Nauales duumuiri qui 150.b
Nauales ludi quomodo fierent 364.a
Nauali certamine qui ſingulariter præſtent 215.a
Naualis corona qualis 228 a
Naualis prælii ſigna ſeu indicia quo fieri ſoleant modo 179.a
Naues luſtrandi ratio quæ 313.b
Naues ſingulæ quas ſiu quo-

rum deorum imagines inſcul-
ptas gererent 179.a
Nauis Theſei quanto tempore
Athenis conſeruata 115.a
Nauim inſulis ornare in con-
flictu quid 177.b
Nauigium miræ artis 179.a
Nautæ quibus diis vota facere
potißimum ſoleant 165.b
Nautarum ſub Cyro ſtipendium
quod 374.b
Nautiorum cognomen vnde
14.b
Nauium inſignia & nomina
priuata quæ 179.a
Naulum pro traiectu ad inferos
quantum fuerit 130.a
Neapoli cuiuſmodi aliquando
eſſe ſolere publicum certamẽ
364.a
Neapolitani in quorum fuerint
clientela Romæ 303.b
Neapolitani regni excidium quo
modo olim prædictum
148.b
Neceßitatis templum vbi
23.b
Necis poteſtas penes quem ſo-
lum Romæ fuerit 119.a
Necti ob fænus quando prohi-
bitum 11.a
Ne decima quidem Syracuſa-
norum pars, quid indicaret
279.a
Nefaſti dies qui 233.a
Negligentes in re querenda,
vbi & quomodo mulctari ſo-
leant 14[illegible].b
Nemei ludi qui & quomodo
inſtituti 261.b
Nemeſeos locus quis 87.a
Nemeſeos ſimulachrum quale
246.b
Nemeſis cuius deæ nomen
325.a
Nemeſis dea qualis 246.
Neocori Aliarci quod olim in
clypeis inſigne 369.b
Neodomadæ qui habiti 374.a
Neomeniæ quæ ſint 156.a
Neoptolemi felices victoriæ
37.a
Neoptolemi militare vexillum
quale 177.b
Neoptolemus cuius filius 5.a
Nepotes vnde quidam cognomi-
nati 14.&
Neptuno cur fel dicatũ 307.b
Neptuno ex quibus animalibus
bus ſacrum fiat 140.b
Neptuno qui dies Athenis ſacri
156.a
Neptunus quorum olim inſigne
369.b
Neptunus quarundam nauium
iſigne 179.a
Nequam homines, probos à ſe
abigant 289.b
Nequicquam ſapere quis dica-
tur 179 b
Nereis vbi non ita multis ab-
hinc annis viſa 154.a
Nero Cæſar quo habitu nummos
ſe incudi iuſſerit 218.b
Nero gratiam popularem quo
beneficio aucupatus 204.b
Nero præcipuæ legioni quod no-
men dederit 8.b
Nero qualem militibus dederit
aliquando teſſeram 179.b

Nero quàm deditus fuerit ludis 261.a
Nero quem menſem iuſſerit vocari Neroneum 169.b
Nero quid in libertos ingratos ſtatuerit 159.a
Nero quid ſignificet, & qui hoc nomine vocati 14.a
Nero quod ſacrum ſeu templum conſcientia ſcelerum adire nõ auſus 364.b
Nero quot vehiculis proficiſci ſolitus 110.a
Neroni mors quomodo præſignata 275.b
Neroni quando & quibus de cauſis ſupplicationes decerni ſolerent 311.b
Neronis ædilitas qualis 146.b *&* 186.a
Neronis in iure dicundo mos 378.b
Neronis in populum ſpectaculis inhiantem liberalitas 95.b
Neronis in triumpho iactantia quanta 332.b
Neronis quoddam ſtatutum 189.a
Nerſilia poſt deificationem quo vocabulo dicta 325.b
Nerua quid in ſeruos dominorũ delatores ſtatuerit 159.a
Neruarum cognomen vnde 15.b
Neſteridia quod poculi genus 136.b
Neſyotis tribus quæ 27.a
Neuia porta 220.b
Neuius poëta quando & vbi natus 50.b
Neuri qui, & quid pro diis colant 382.b
Nicanor vnde quis dictus 70.b
Niciæ in condendis mortuis cura 116.a
Niciæ nouum ad Syracuſas ſtratagema 19.a
Nicias quàm fuerit aſſiduus in ſenatu 207.b
Nicolai Perotti laus ſimul & vituperatio 215.b. *& dein.*
Nicomedum cognomen quorum fuerit 4.b
Niconta aſini nomen Auguſto quid prædiuinarit 276.a
Nidarion quid 48.b
Nigri quid præ ſe ferant 86.a
Nigrorum cognomen vnde 13.a
Nigrum albo qui præferant 234.b
Nihil eſſe cum amaracino ſui, quid 278.a
Nili aqua Ægyptiis quàm ſancta 224.a
Niliacus puluis ad quid olim potiſsimum conduceret 278.b
Nimia ædificia Romæ quid Auguſtum timere fecerint 305.b
Nimias appellationes quis inhibuerit 367.a
Niues rubræ vbi 299.a
Niuibus tepefactis qui vinum diluerent 296.b
Nobiles qui haberentur 284.a
Nobilitas in Perſide quare vulgò innoteſcat 261.b
Nobilium ambitio in conſula-

tu adipiſcendo 117.a
Nobilium à plebe inter barbaros quale diſcrimen ibidem
Nobiliũ *apud Germanos quantus reſpectus* 209.a
Nobilium filii quot vno ſacrificio vbi mactati 283 b
Nobilium *puerorũ inſigne quod* 99.b
No*cte tantum cõiugia iniri ſolita* 59.b
Noctes qui diebus præferant 231.b
Nocti quod animal ſacrũ 141.
Noctis *definitio quæ* 341.a
Noctu an interdiu funera efferri ſoleant 130.a
Noctu,non interdiu,vbi & cur iudicia darentur 123.b
Noctu pugnare quibus lege vetitum 375.b
Noctu *ſuppliciũ ſumere de ſontibus vbi iuſſum, vbi vetitum* 123.b
Noctu tantùm qui pugnent 175.b
Noctua quàm diuerſorum auſpiciorum habeatur 274.b
Noctua quorum fuerit inſigne 177.b
Noctuam cum facie Mineruæ qui nummis incuſſerint 216.b
Noctuam qui ſeruis inurant 286.b
Noctuæ ſub tectis latentes quæ fuerint 218.b
No*ctuas mittere Athenas, quid* 279.a
Nocturna balnea quis conceſſerit 235.a
No*cturna ſacra ſæcraminis licita quæ* 336.a
Nocturna ſacra quorum ſcelerum occaſionem dent 336.a 363.a
Nocturnæ vigiliæ quomodo à Paulo Æmylio ordinatæ 18.a
Nocturni cœtus qua lege vetitĩ 341.a
Nocturni triumuiri qui 151.a
Nodum in ſirpo quærere, quid 276.a
Nodus *Herculanus cui ſingulo inuecti ſolitus* 59.a
No*lani quo iure fuerint ciues Romani* 201.a
No*madum vxores communes* 176.a
No*men dei in quibus expiationibus ſubiiceretur* 314.b
No*menclator quis* 84.a
No*menclatore qui canditati vterentur* 181.a
No*mina donatorum ciuitate, quomodo mutarentur* 201.b
No*mina quibus mutari ſolita* 107.a
No*minibus quenque ſuis venerari quàm olim ſolenne* 81.a
No*minis eorum qui in deos referrentur,mutandi ratio quæ* 325.b
No*minum pueris indendorum varia apud diuerſos conſuetudo* 99.a
No*mophylaces qui* 283.a
No*na Maij dies quibus maximè inuiſ.:* 215.a

Nonæ menſium omnium quales 233.b

Non eſſe cuiuſuis adire Corinthum, quid 234 b

Nonij annulus quàm precioſus 87.b

Nonij vnde dicti 255.a

Norcia quorum dea 327.a

Notæ genitiuæ 87.b

Notæ notariorum apud Romanos olim quanto fuerint in vſu 109.b

Notæ ſeruis inuri ſolitæ quales 158.a.289.b

Notis quorum frons ſignaretur 158.a

Noua via 83.b

Nouæ legis author quàm ſit deteſtabilis 354.a

Nouæ nuptæ veſtis 287.b

Nouember cui deæ dicatus 169.b

Nouembres mēſes Demetrio regi appellati 155.b

Mouemuiri Athenis qui 153.a

Nouendiale ſacrum quod 310.b

Nouercam quis duxerit Romæ 39 a

Nouo antiquum abrogari 342 b

Nouocomenſes à quo ciuitate donati, & à quo rurſum priuati 101.b

Nouiſsimum ſententiam dicere ignominioſum 205.b

Nouum vinum cui offerendum 142.b

Nox in quot horas aut vigilias olim diuiſa 234.b

Nox media quomodo notaretur ibidem

Nubarum rex ſeu deus quàm ridiculus 321.b

Nubentibus quæ dea præcipuè coleretur 327.b

Nubere multis viris fœminam olim vbi decuerit 41.b

Nubere ſemel tantum in vita quibus conceſſum 348.b

Nubiles virgines vbi in forum productæ auctionentur 39 b

Nuces oculatæ 162.b

Nuces ſpargere 59.b

Nucibus ludere ſoliti 162.a

Nudas ad templa ducere mulieres qui ſoleant 384.a

Nudati, maximè prœliantes, qui 37 a

Nudi qui quomodo pugnent 375.b

Nudis pedibus prodire, vbi olim vitioſum 288.a

Nudis pedibus qui quantíque vi ſemper inceſſerint ibidem

Nudos certare in Olympicis qui primùm docuerint 260.b

Nudum vidiſſe hominem capitale Perſis 88.b

Nudos parentes conſpicere nefas putatum Romanis 101.a

Nullius indigere & pauca habere quis precaretur 225.a

Nulla vbi deorum templa 92.b

Nullos eſſe deos qui olim ſint opinati 383.a

Numa cuiuſmodi inſtituerit

ſacrificia 140 b
Numa quomodo annum diſtinxerit 168.b
Numa quot filios & quibus nominibus habuerit 14.b
Numæ Pompilij domus quouſque Romæ durarit 346.b
Numæ regia vbi olim Romæ fuerit, & quando perierit 126.b
Numæ ſacrificia qualia fuere 91.b
Numantia à quo deleta 28 a
Numantia cui cognomen dederit 70.a
Numatius Plancus cuius aliquando diſcipulus 13.b
Numenius quanta vno loco, non vno tempore, victoriis potitus 37.a
Numerandi ſtudium olim quale 101.a
Numerare geſtu manus 23.a
Numeris quis principium rerum cunctarum tribuat 264.b
Numerus apud diuerſas gentes quantulus tantum fuerit 101 a
Numerus militum Perſis quomodo iniri ſoleat 31. a, b
Numidæ natura quales 214. a
Numidarum ſingulis quot eſſent vxores 39.b
Numidarum regum ſceptra 47.b
Numidarum tabernacula vnde fierent 18.b
Numidarum veſtimenta militaria quo fuerint colore 30.b
Numidia cui Romano cognomẽ dederit 69. a
Numina in ſacris præcipue quæ 224.a
Nummarij iudices 95.b
Nummi aurei & argentei inuentores qui 218.a
Nummi in ſuffragatores diſtributi 184.b
Nummorum aliquot nomina 89.b
Nummorum aliquot veterum propria nomina ac ſigna quæ 218.a
Nuncium lætum ferentes coronati veniebant 46 b
Nundina dea quæ 99. b
Nundinæ quales aut quorum feriæ 258.a
Nundinæ quoto die haberentur 138.b
Nundinis quomodo olim balnearetur 235.a
Nuptiæ vnde dictæ 58.b
Nuptiæ tribus modis contrahebantur 58 a
Nuptiæ legitimæ 61.a
Nuptialis annulus qualis, & vtra manu ferretur 87.a
Nuptiarum aliæ atque aliæ apud alios cæremoniæ 39. b. & 57.b
Nuptiarum inter ethnicos cæremoniæ quæ 57. b & dein.
Nurcia quorum dea 329. a
Nutrices eſſe quæ debeant paruulorum 99.b
Nutu & ſignis vbi oracula reddi ſolita 323.a
Nyctegretum herba 164. b

nyctylei a ſacra quæ 363.a

nyctilopa quid 164.b

nymphades cuius urbis porta 211.a

nympharum in quibus ludis repræſentatio 363 a

nymphides calcei quales 288.a

nyſa in Parnaſſo cui dicata 318.b

O

O *nauis prætoriæ bruti inſigne* 179.a

Obedientiæ militaris memorabile exemplum 33.a

Obeliſcus quibus aliquando nūmis incuſſus 242.a

Obeſus miles quomodo mulctarentur 74.b

Obeſi, probroſi apud Gallos & Iberos. 96.b

Oblationes modicæ & piæ Ioui gratiores 166.b

Oblationes infauſtæ quæ 143.a

Oblatiua auſpicia quæ. 272.

Oblongi oculi indicium quod 85.b

Obnubere quid 58 b

Oboli Græcis qui 242.a

Oboli quot ſiclum faciāt ibid.

Obolus quot contineat ſiliquas 89.b & 242.a

Obolus vnde. dictus 242.a

Obruti ære alieno pœna & infamia quæ 343.a

Obſequētes latrones qui à quo imperatore dicti 373.b

Obſequentis Fortunæ templum vbi & vnde inſtitutum. 202

Obſeruanda initio anni quæ 169.a

Obſeruationes aliquot ſeu cautelæ in Circēſibus quæ 264.a

Obſidionali quis primus donatus 228.a

Obſidionalis corona quanti olim habita 227.b

Obſigamia iudicia quæ 195.a

Obſonia ex auro quis fecerit 298.a

Obſonia ſponſi quæ 60.a

Obſophagus deus quis 327 a

Obteſtari per Solis iubar, Perſis quid 86.a

Obumbrare ſolem ſagittis in præliando qui ſoleant 376.a

Oſtentus murium quid portendat 276.b

Occidentem verſus qui orent 224.a

Occidētem verſus qui mortuos in ſepulchro ſtatuant 116.a

Occidere bouem quàm olim capitale 14.b

Occidionis templum cui adire vetitum 315.b

Occiput quibus natura crinitum 290.a

Ocellatæ nuces quæ 162.b

Ochi regis auaritia quanta 195.b

Ochus quo conuitio ab Ægyptiis affectus 245.b

Ocioſi quomodo olim mulctati 144.b

Ocium quibus ſit honeſtum 284.a

Ocreſtes quàm prodigioſe Ser. Tulliū genuiſſe dicatur 360.b

Octacilii vnde dicti 255.a

mm

Octaua cuiuſque menſis dies, cui Athenis ſacra 156.a
Octauii matris ſomnium 171.b
Octauii trophæum 36.b
October cui dicatus 169.b
Octobri menſe quid Athenis fieri ſolitum 155.b
Octobribus Idibus quid miri Romæ fieret ibidem
Octogenarii à quo in militiam coacti 30.b
Oculi effigies Aegyptiis quid 87.a
Oculis clauſis qui pugnet 375 b
Oculu pictu qui incedant 288.b
Oculorum religio & indicia quæ 85.b
Oculos & os morientes claudere quis ſolitus 117.b
Odoramenta in pyris defunctorum iniici ſolita 130.b
Odoratorum imbrium in theatris ſparſio 95.b
Odorum ac picturarum in ſcenis profuſio quanta 281.b
Odorum in triumphis vel accenſio, vel ſparſio quæ 333 a
Oenandrum cuius ſit conuentus oppidum 173.b
Oioſtyros qui deus 327.a
Offendo quid ſeu quomodo ſignet 34 b
Offenſiones pedum quid portendant 102.b, & 175.b
Offerre terram & aquam quid 194.a
Officii aut muneris nomine ſalutare 84.a
Ogcios Hercules quis 213.a
Ogmios quis quibus deus 77.a
Oinemeli quid 137.a
Olea ara quanti olim cultus 72.a
Olea cui ſacra 222.a
Olea quæ turmæ coronarentur 357.b
Olea corona cuius rei præmium 262.b
Oleæ ramum offerre quid 274.a
Oleam aut laurum comburere, vulgò quid præ ſe ferret 324.a
Oleaſtro qui coronarentur 260.b
Oleaſtrũ arma peperiſſe 72.b
Olena Tigrani aliquando quid 16.a
Oleum & oleam perdere, quid 277.b
Oleum in luſtrationibus quomodo adhiberetur 314.a
Oleũ in ore geſtare, quid 279a
Oleum in ſilice diſſecto vbi repertũm 265.b
Oleum optimum cuiate 295. b
Olitorium forum 71.b
Ollus leto datus eſt, quando & vbi proclamaretur 128.a
Olympia campus vbi ſit 259.b
Olympias quid, & quod conſtet annis 260.b
Olympias regina fratri nupta 38 b
Olympici ludi qui & vbi 259 a, & deinceps
Olympici victoris præmium 262.b
Olympicorum ludorum varietas quæ ibidem
Olympij Iouis imago qualis

21.a
Olympionicem eſſe, quanto olim fuerit honori 261.b
Olympiorum imaginem qui Romam tranſtulerint 261.a
Olympicum templum vbi 321.b.
Olympus mons quàm altus & quàm multi hoc nomine montes dicti 318.b
Omarii Iouis templum Sybaritis olim quid 259.a
Omen belli vnde Germani ſumere ſoleant 191.a
Omina ex iecore quæ 306.b
Omina ex pedum offenſione quæ 102.b
Ominis boni indicia ex pullis 49.a
Ominis mali ſigna ex pullis ibidem
Ominis obſeruatio ex ſternutatione 102.a
Ominum ex volucribus peritiſſimi qui 273.b
Oneatæ qui dicti 27.a
Onerariæ nauis lumina quot 176.b
Onochonus fluuius à quibus aliquando epotus 382.a
Onomadeus quis, & quam prudenter inimicos tulerit 180.b
Onos pros aulon quid 278.a
Onoupocon zitein quid 279 b
Opalia feſta quæ 336.b
operimenta lintea equorũ quam apud Romanos eſſent impenetrabilia 372.a
opertanea ſacra quæ 142.a
operto capite qui ſacra facerent 85.a
Opheltes quis dictus 261.b
Ophentina tribus vnde dicta 26.a
Ophiuſæ herbæ natura quæ 124
Opi quomodo ſacrificetur 94.a
Opi vt voueatur 165.a
Opiferæ vox, cui quàm difficilis fuerit prolatu 351.b
Opigena quæ dea cur ſic dicta 327.a
Opilius Macrinus quantis adulterum pœnis afficere ſoleret 176.b
Opilius Macrinus quibus honoribus ſenſim ad imperium venerit 376.a
Opima ſpolia quoties Romæ relata fuerint 21.b
Opima ſpolia quæ & vnde dicta 22.a
Opiniones de principiis rerum quàm ſint variæ 264.b
Opiniones gẽtium de diis quàm diuerſæ & ridiculæ & impiæ 382.b & deinceps
Opiniones variæ de longitudine anni 167.b. & deinceps
Opis deæ cognomina quæ 336 b
Opis ædes quot & vbi 337.a
Opis ædicula vbi 344.b
Opis ſimulachrum quale 336.b
Opis templum vbi 82.b
ὀπιϑεμ quid 108.a
Opiſtho comæ quid ibidem
Opiſthographa charta quid 108.a
Opiſthotonicus morbus quid 108.b

Opiter cur quis cognominatus 15.a
Oppidulis etiam & viculis ſingulis ſuos fuiſſe deos 317.a
Opprobriũ victis, quid 280.a
Ops dea quæ & quomodo illi votum fieret 365.b, 314.a
Optima mater cuius aliquando teſſera 179.b
Optimates qui dicti 182.b
Optimatum in theatris loca quæ 298.b
Optimi cognomine quis aliquando honeſtatus & gauiſus 71.a
Optimi quique viri quid olim Athenis paſſi 157.b
Optimum militem inſtar equi è longinquo petendum quis rex cenſuerit 30.b
Optimus maximus quis dictus 224.a
Optimus quis dicendus 318.a
Optimus vir quis aliquando Romæ habitus 69.b
Opuntii Locri vbi 339.b
Opuntiorum pontifices quot & quàm diuerſa curent 66.a
Ora maritima in ſaxa mutabilis, vbi & quæ 265.b
Oracal quis quibus ſit deus 327.b
Oracula ex ſomniis vbi olim captarentur 320.b
Oraculi Delphici cõſulendi & dandi ritus qui 3:8.b
Oraculorum omnium clariſſima olim habita quæ ibid.
Oraculorum per inſomnia ratio quæ 171.b
ὀργυιά quid ſit 16.b
Orandum à diis quid 224.b
Oratæ vnde quidam dicti 15.b
Orationes funebres 131.b
Orationes præmeditatas è libellis recitare libuiſſe 209.a
Orationes non hominum eſſe & patronorum, ſed cauſarum & temporum 378.b
Orca & fritillus 161.a
Orcheſtra quorum in theatris olim ſedes 270.b
Orcini qui 170.b
Ordicalia feſta quæ 142.a
Ordinem deſerentis pœna 32.b
Ordines populi Romani quot 283.b
Ordinis primi ductor, quibus aliis nominibus dictus 8.a
Ordinibus in prælio diſſolutis quid agendum 193.a
Ordo ciborum in menſa quis 138.b
Ordo equeſter quanti olim fuerit precij 109.b
Ordo ex quot militibus cõſtet 7.b
Ordo inſtituendi in literis apud Romanos 100.a
Ordo magiſtratuum in re militari qualis 9.a
Ordo rogandi ſenatus quis 209.a
Oreſtes qua potiſſimum re à furore liberatus 314.a
Organum quid 41.b
Organa pneumatica quæ 306.a
Orgia quæ cuius feſta 363.b
Orientem verſus mortuos in

ſepeliẽdo qui ſtatuerẽt 116.a
Orientẽ verſus qui orẽt 224.a
Originarii qui 170.b
Origines rerum iuxta diuerſos quæ 264.b
Oris læſi pœna quæ 343.b
Orius quis deus dictus 327.a
Ornamenta imperii vnde ſumpſerint Romani 173.b
Ornatus flaminis quis 348.a
Orononoli qui 283.a
Orphei quot 77.b
Orpheum quis, quomodo cum Chriſto coluerit 352.a
Orpheus à quibus diſcerptus 77.a
Orthiæ phalangis vſus quis 329.b
Orthius modulus qualis et à quibus in bello vſurpatus 178.a
Ortygia cuius inſulæ nomen 319.b
Oſchophoria Athenis quid 155.a
Os Plutonium 130.b
Oſcines aues quomodo auguriũ facerent 273.a
Oſculandi quotidianus vſus, quãdo & à quo ſublatus 137.a
Oſculari amicos inter ſe, vbi & quomodo vſurpatum 85.a
Oſculum mulieribus quàm & cur ſimulatè daretur 137.a
Oſii qui dicti 66.a
Oſirides effigies 213.a
Oſiridem qui iurando teſtentur 266.a
Oſiris à quibus maximè cultus 383.a
Oſiris Aegyptiis quis, & quomodo effingi ſolitus 312.b
Oſiris quale geſſerit inſigne 177.b
Oſiris quis quibus ſit deus 327.a
Oſiter quis dictus 66.a
Oſsibus humanis qui, quomodo in ſacris vſi 383.a
Oſsibus piſcium qui pro domorum materiã vterẽtur 305.b
Oſtenſionales qui dicti 374.a
Oſtenta è cœlo, quomodo expiarentur 311.a
Oſcia inferni quæ & vbi 130.b
Oſtia vrbs quando & vbi condita 312.b
Oſtraca ad quid excogitata 157.a
Oſtraciſmi finis in quo factus 158.a
Oſtrariſmos quid 157.b
Oſtrearius panis 295.b
Oſtreis mariuis qui domos conſtruerent 305.b
Otho præcipuè legioni quod dederit nomen 8.b
Othonem quæ res ſola ad imperium prouexerit 318.b
Othonis ridicula quædam lex 281.b
Otitis quid 246.b
Otriculanorum dea quæ 327.a
Oua & mel initio cõuiuii dari ſolere 138.b, 295.b
Ouandi cauſæ quæ 356.b
Ouans qui primus vrbem inierit 357.a
Ouanti an equis obuiã procedere ſeu comitari liceret 357.b
Ouãtis ornatus & ſacra 357.a

Ouatio quibus concederetur 35.b
Ouationis etymologia & pompa 357.b
Ouem aut pullum rapere quis imperator vetuerit 358.b
Oues coronatas ante ſe agere & poſt mactare qui ſoleant 357.b
Oues quomodo luſtrarentur 313 a
Ouicula vnde quidam cognominatus 15.b
Ouidii locus quidam excuſſus 34 a
Ouilia quid loci Romæ ſit 8.b
Ouili pecoris hoſtia quaſi olim habita 140.b
Ouiniorũ cognomen vnde 13.a
Ouis cui immolaretur 141.b
Ouis quanti Romæ vulgo æſtimaretur 122.a-218.b. 242.a
Ouorum putaminibus qui domos faciant 305.b
Ouũ ñ in quorũ ludorum põpa numeraretur primum 364.b
Oulamos 8.a
Ozolæ qui & vnde dicti 339.a
Ozolæ quo monetæ ſigno vtantur 218.b

P

PAcem petentes, quid offerre ſoleant 279.
Pacis ſigna ſeu indicia diuerſis diue ſa 194 a
Pactolus quale flumen 174.a
Pactorum faciendorum inter ethnicos rationes olim quæ 251.b. & dein.
Pacuuius quando & vbi natus 50.b
Padus quàm nobile flumen 174.a
Pæam & proſodia cuius olim dei hymni 226.b
Pædonomus quid 100.b
Pæonum mos in defunctos 115.b
Pæonicus quis deus cognominatus 327.a
Pæti cur quidam cognominati 13.a
Pætos habere oculos, laudi ac vitio dandum 11.a
Pagana quædam lex 198.a
Paganalia feſta quæ 258.a & 344.a
Palæmon quid dei ſit, & quibus aliis nominibus dictus 261.a
Palæmonis apud Corinthũ ſpecus qualis 267.b
Palæſtra qui ſe quàm maximè exercere ſoliti 100.& 162.b
Palæſtra qui valerent 215.a
Palæſtras qui nummis incuterent 218.b
Palàm cibum capere cur olim & quàm in vſu fuerit 138 295.b
Palamedes quem ludum repererit 161.a
Palariæ ludus 33.b
Palatiar quid 344.a
Palatii præfecturæ quanti habita 367.a
Palatina tribus vnde inſtituta 25.b
Palatini ludi qui 375 a

palatinus mons vnde dictus & quàm varia eius etymologia 345.a
palatualis flamen à qua dea cognominatus 346.b
pale quod ludi genus 162.a
pales quorum dea 92.b
pali vnde ſacra fiant 313.a
palibroti qui aliquando dicti 4.b
palilia cuiuſmodi ſacra 337.a
palalia quomodo ſeruentur 92.b
palla quorum veſtis 287.b
palladium forum 71.b
palladium quid, & à quibus cuſtodiri ſolitum 271.a
pallantis filia ipſum interemit 327.b
pallantis Claudiorum liberti quanta ſuperbia 84.b
pallas quorum præcipua dea 326.b
pallas ænemotis 164.a
pallalis ſacerdos 65.b
pallium quibus peculiare 285.b
pallor deus qualis 21 a
palloris phana cur intra vrbes non eſſent 57.b
palma vel palmus quot digitis conſtet 88.b
palme quibus victoribus darentur 262.a
palmata veſtis quorum 286 b
palmicum augurium quod 175.a
palmulis qui tanquam pane paſſim victitent 138.a
palmyrenſium regina imperatoris nomina conſecuta 4.a
paludamentum quale Romanis militibus publicè daretur 30.b
paludamentum qualis & quorum veſtis aut inſigne 118 289.64.b
paludibus qui ſepelirentur 115.a
pallus quid 31.a
paliſci ara Siculis quid 169.b
pambæotica ſacra quæ 259.a
pamenothus quis quibus menſis 169.b
pamphilorum tribus quæ 27.b
pamphylij quem ventum colerent 164.a
pan Aegyptiis quantus 212.a
pan quis & quorum deus 165.b
panatolium quid 259 a
panagyra feſta quæ 91.b
panathenæa Athenis quid 260.b.365.a
panathenaica quotuplicia fuerint 261.a
panticratiaſtes quid 135.b
pancratium quid 136.b, 162.a
pandana porta vnde & quo alio nomine dicta 55.b, 219.b
pandemus cuius deæ cognomen 327.a
pandia cuius dei feſta 262.a
pandoſia, regia ænotriorum regum 137.b
pandoſiam & Acheruſiū quis oraculo vitare iuſſus 219.a
panebiorum reges quomodo humarentur 115.b
panegyres Athenis quid 259.a
panis loco quàm varijs rebus varii vtantur 138.a
panem gladio diuiſum, quibus olim guſtare ſolenne 58.a

Panemius Athenis menſis quis 169.b
Pamenothus menſis Aegyptiis 169.b
Panes & paniceae menſae qualibus caniſtris inferreutur 296.
Penes facere quale aut quarum aliquando opus 138.a
Panes ſanguinis guttas ex ſe emiſiſſe quid aliquando portenderit 111.a
Pani quod animal dicatum 141.b
Panionia ſacra quae 259.a
Paniſci caput in diffiſſo ſaxo quomodo inuentum 265.b
Panium cuius cognomen 82.a
Pannonia in quot & quas prouincias diuiſa 104.b
Panos ſtatua qualis 212.a
Panum genera quàm varia & Graecis & Romanis 296.a
Panſe vnde quàm dicti ſunt 13.a
Panthei ſacerdotes 66.b
Pantomimi à quibus Roma eiecti, & à quibus reſtituti 135.a
Papauerata veſtis 286.b
Papaueris candidi ſemen cum melle & lactuca quando apponeretur 295.b
Papauerum decuſſione quid quidam tyrannus innuerit 111.b
Papeus Scytice quid 92.a
Paphia Venus quae 327.b
eius ſimulachrum 213.a
Paphlagonia in quot & quales partes diuiſa 104.b
Paphlagonum reges qui dicti 4.b
Papia lex à quo abrogata 237.b
Papiliones ex vermibus naſci, & ex ſemine papilionum vermes 199.b
Papinianus cuius diſcipulus & quid ſuppellectilis nomine comprehendat 29.a
Papinianus quis, quantíue fuerit 378.a
Papinianus quàm innocenter à quo imperatore occiſus 378.a.in fi.
Pappas Bythinis Iupiter dictus 92.a
Papyraceos calceos qui gerant 349.a
Papyria tribus vnde dicta 26.a
Papyriae tribus cum Pollia tribu ſimultas quanta ibid.b
Papyrianum ius quot 376.a
Papyri flore vbi coronentur dii 213.
Papyrii fœneratoris nequitia inaudita 10.a
Papyriorum etymologia 14.a
Papyrius rex ſacrificulus primus omnium factus 172.b
Papyrus vbi naſcatur, & quomodo temperetur ad inſcribendum 108 b
Par impar Romae qui luderent 162.b
Parabiſion forum 72.a
Paradromides 125.a
Paralus filius quàm à Pericle-

defletus 133.a
parameſos digitus quis 246.b
paranymphus quis 58.a
parapatius quorum rex & qui cognominatus 4.b
paraſanga quot ſtadiis conſtet 89.a
paraſitos vt ſaginauerit Heliogabalus 295.b
paraſiades vnde quis dictus 70.b
paratilmos, quæ quorum pœna 176.a
pardalis pro forib⁹ affixa, Phrygibus quid 304.b
pardorum pelles quomodo in bellis vſæ 32.a
parentalia quomodo ſeruentur 143.a
parentandi mos quàm diuerſus 309.310.
parentes aut cognatos defunctos comedere, vbi ſumma pietas 115.a
parentum exempla coram filiis 99.b
parentum & liberorum appellatione qui contineantur 23 b
parentum manes qui primitiis cœnarum impartiant 297.b
parere quid ſignificet 3..a
pars victimæ quibus diis offerrētur 143.b
paria aliquot magiſtratuum ſe inuicē reſpicientiū quæ 240.b
parianorū deus præcipuus quis 32⁶.b
paris quomodo educatus 110.b
pariture mulieres quò ex Delo commigrarent 320.
parma qualis colonia 202.b
parma quid 369.a
parmenides quis ac cuias 50.a
parnaſſus mons qualis 318.b
Parochus 59.a
parœnius modul⁹ qualis 178.a
parona quid 679.a
patrici quæſtores qui & quot 54 a
parricidæ quàm horribiliter in Aegypto plecterentur 122.b
parricidij pœna quæ Ibid.
parricus ſeu parricidius quæſtor quis 45.b
partes ſacrificij quæ & quot 225.a
parthenope cuius filia, & cui vrbi nomen dederit 51.b
parthenope quàm miſerè patrū noſtrorum memoria afflicta 148.b
parthi quàm ſeuerè punirent adulterium 176.b
parthi qualibus in bello tympanis vſi 178.b
parthicorum regum abominandus quidam mos 4.b
parthoris ſepultura quàm exeeranda 115.a
parthorum reges quid in vocū emittendis adhibere ſoliti 194.b
partium domus ordo ſeu diſpoſitio qualis 304.b. & dein.
partium phalangis catalogus 350.a
partus recens editi cura Romanis 99.a
partubus deformibus aut mon-

ſtroſis quid fieret 98.a.352.a
parue Fortunæ ædes à quo dicata 19.b
paſcentes aues videre quid portenderet 274.b
puſithea quæ 248.b
paſſus propriè quid ſit 88.b
paſtophorum quid 66.a
paſtorum deus quis 165.b
patatiorum factio Athenis 180.a
patareum oraculum & templum quale 320.a
pater quando mundus dicatur 232.a
pater à filio execrabiliter ſublatus 61.a
pater patratus quis, & quod eius munus 254.a
patre, cuius regionis vrbs 173.b
patres initio quot in ſenatum lecti 205.b
patres conſcripti ibid.
patres plurimorum liberorum quàm honorati olim 195.b
patres vbi filiolos ſuos ante quã ſeptennes ſint non videant 98.a
patri filium vouere ſeu deuouere quondam licuiſſe 165.a
patris qui filium occidiſſet pœna 122.b
patrii dii qui 326.384.b
patrios deos qui non haberent 326.b
patris quanta olim in filios poteſtas 329.b
patriciatus ordine donati qui 210.a
patricii ad plebem qui quomodo do & cur tranſierint 380.a
patricii qui dicti 205.283.b
patriciis quomodo ad plebem tranſire licuerit 211.b
patricius vicus 82.b
patrocli cadauer quorum capillis & cur opertum 125.b
patroni clientem deſtituentis pœna quæ 342.a
patronorum ius in clientes 158.b. & dein.
patrous deus, quis dictus 327.a
patutius pater quis 32.a
pauca habere & nullius indigere, precatio Apol. Tyani 225.b
paucitatem legum qui philoſophus maximè probarit 354.a
pauli Aemylii filii quot, & quid ipſis acciderit 70.a
pauli Aemilii inſtitutum militare 18.a
pauli Aemilii, manubiæ quàm opimæ 145.a
pauli Aemilii in vxorem ſuã repudiatam dicterium quod 136.b
pauli Aemylij vel magnificentia vel ſuperbia 79.b
pauli Baſilica vbi, & quanti tata 72.b
pauli de ſupellectile ſententia 29.a
pauli Aemylij lex 147.b
pauli Aemylii lux 13.b
paulus Aemylius quantum ex Macedonia auri Romæ intulerit 331.a
paulus Aemilius quo beneficio populum Romanum affece-

tis 145.a
paulus Corteſius 107.a
pauones quis inter Romanos ſibi vt deo immolari iuſſerit 142.a
pauonis ſurrepti quas quidam pœnas dederit 74.b
paupertas quando primũ Romæ probro haberi cœpta 139.b
paupertatis deæ ſacellum vbi 21.a
paupertatis laũs 139.a
paupertatis phana cur extra vrbes fuerint 57.b
pauſaniæ inſolentia 166.a
pauſaniæ frugalitas quæ 295.
pauſanias quàm mire aliquando de Lydis victoriã potitus 23.b
pauſanias quomodo morte mulctatus 161.a
pauſicape qui olim plecterentur 158 a
pecencij qui 50.b
pectus cui deo ſacrum 85.a
pecudum ſepultura quàm quibus olim religioſa 353.a
peculium caſtrenſe 107.a
pecunia vnde dicta, & à quo primum facta 218.a
pecuniæ Athenienſis nomina aliquot ac ſigna ibidem
pecuniæ quomodo in populum à Cæſaribus ſparſæ 95.b
pecuniam ludere quibus tantum ludis licuerit 162.a
pecuniam ſuam pugnæ tempore vbi deponerẽt milites 180.
pecuniam mortuo in loculis qui adderent 1.5.a
pecunioſi qua lege nobilibus prælati 281.b
pedalii qui 224.b
pedamen quid 68.a
pedarii ſenatores qui 106 a 207.b
pedatio quid 68.a
pedes cui deo ſacri 85.b
pedes ire Perſis quid 291.b
pedeſtri certamine qui potiſsimũ valeant 215.a
pedeſtria auguria quæ 275.a
pedibus incedere, aut equo vehi quantum interſit apud Perſas 191.b
pedibus nudis eſſe & coma tonſa ſacrificantem oportuiſſe 223.a
peditibus quæ ſecum ferenda 164 a
peditatu qui valeant & equitatu 375.b
peditum in bello cantus ſeu inſtrumentum muſicum quod 178.a
pedum offenſio quid portenderet 102.a
pedum oſculatio 86.b
pediorum factio Athenis 180.
pegaſium qui nummus incuterent 218.b
pegmata quanta in triumphis ferri ſoleant 330.b
pegmata, quid 306.a
peium Phrygiæ Deiotaro quid 55.b
pelargus cur quis dictus 78.b
pelaſga quæ dea cognominata 327.a
pelaſgicum quæ pars Athena-

rum dicta 349.a
pelatae qui dicti 160.b
pelias quomodo educatus 110.b
peligna cohors quae 370.b
pellena cuiꝰ regionis vrbs 173.b
pelles hoedinae bibli quondam dictae 109.a
pellex cuius deae aram tangere vetabatur 200.328.a
pellibus diuerſarum ferarum qui maximè in praelus vtantur 375.a.b
pellibus ferarum qui pro veſtibus vtantur 289.a
pellices velut pignora chariſſima qui in militiam ſecum ferant 180.b
pellici quid in ſacris vetitum 214.b
pelopidas quàm pauper & abſtinens fuerit 139.a
pelopidas quoties imperatorem geſſerit 4.a
peloponeſi factiones quae 180.b
peloria feſta quae 93.a
pelta è caelo cui in manus delapſa fabuletur 43.b
pelta quid 369.a
peltarum duodecim cuſtodes qui 43.b
peltati qui 369.a
peltaſtae qui dicti ibid.
penates ab Aenea aduecti, quid fuerint & vbi cuſtodirentur 271.a
penates dij qui 324.b
peneſtae qui vulgo Theſſalis dicerentur 160.b
penna variis diſtinctae coloribus, quibus pro criſtis fuerint 32.b
penſa tractare vbi ſit virorum opus, non mulierum 198.a
pentapharmacum quis primus excogitarit, & vnde conſtiterit 298.a
pentathli qui 162.a
pentathlon ſeu pentathlus quid 162.a.262.b
penula quorum veſtis 286.a
penulae quando ſumerentur 291.a
penulis quibus vti permiſſum 210.a
peplum Mineruae quando fertur 260.b
peplum quo imperatores Graecorum donarentur, quale & quid 36.a
per diſceſſionem quomodo ſententia ferretur 208.a
per quàm diuerſas res à diuerſis iurari ſolitum 265.a
perdicum & catulorum pugna 161.b
perdicibus alicubi eſſe corda bina 307.b
perdicum Bœoticarum praeſcripta in aere meta 212.b
perduellionis diem dicere quid 150.b
peregrinatio magnorum aliquot virorum, qualis 328.a. & dein.
peregrini quàm odioſi quibuſdã 203.a.b
peregrinis nomina Romana quis interdixit 201.203.b
peregrinos vrbem Romanam vſurpantes quis ſecuti percuſſe

rit 201. b
peremptalia fulgura quæ 272.a
perenna vnde dictum 154. b
perennæ cur & quando ſacra fierent ibidem
perfecta hoſtia quando diceretur 225. b
perfidiæ qui populi maximè deditì 268 a
perfricaſſe faciem qui dicerentur 86.a
pergamenarum chartarum vſus & appellatio 108. b
pergami theſauros ſuos quis rex reconderet 57. b
pergamus cuius olim fuerit regia 127.b
periander(ſi rectè ſcriptum)qua de cauſa lapidatus 55.a
periandri laus ſimul & tyrannis quæ 111.b
pericles quid primus fecerit 113.b
pericles è qua fuerit curia 25. a
periclis cognomen Olympius 71.a
& contra ſuam ipſius legem conatus 203.a
& de filij morte luctus 133.a
& lex 203. a. *& trophæa quot* 36. b
periclis ſententia de trophæis 37.a
peripatetici vbi philoſopharentur 167.a
periuri quomodo olim quaſi diuinitus deprehenderentur & punirentur 267.a
periurij pœna quæ 343.a
pernicioſus ciuis quis 227.b
perpenna conſul externus, de quo Romæ triumpharit 330.a
perpenna quomodo prius conſul quàm ciuis Romæ fuerit 217.b
perſæ an vnquam Romæ ſeruierint 160.b
perſæ patris percuſſorem nothũ putabant 122.b
perſæ quomodo vrbes in curias diuiſerint 27. b
perſæpolis quorum regia 127.b
perſarum pueri qui dicerentur 100. b
perſarum in bellum profecturorum mos 31. a
perſarum regum mos 32. a 41.a *diadema* 48. b
perſarũ mos erga paruulos ſuos 98.a
perſarum ſerui vt tractarentur 158.a
perſarum arma qualia 369 b *& deus præcipuus quis.* 92. *an inceſtus cũ ſororibus quotidianus* 38 .b. *& in ſepeliendos mos* 115. a. *inſignia militaria quæ* 177. b. *milites quàm eſſent abſtemij* 137. b *natura qualis* 214.b. *quania apud Marathonem ſtrages* 380.b. *& veſtitus quis* 288 b. *fora duplicia* 72 b
perſarum tribus 27. b
perſas captiuos quis imperator nummis incuſſerit 218.b
perſas, ebrios de rebus maxi-

mis conſulare 208.b
perſis chariſſimum quid 180.b
perſis nulla templa 92 a
pertinacis Cæſaris teſſera quæ 179.b
pertinax Cæſar quàm modicè cœnaret 298.a
peru gilia in quibus ludi fierent 364.b
peruſia cuius regionis vrbs 173.b
per quot palmis ſeu digitis conſtet 88.b
peſcennij ſeueritas in milites 74.b
peſcennij frugalitas quanta 107.b
peſſinuntia dea quæ 325.b
peſtifera extra & fulgura 272.b 306.b
peſtilentia quomodo aliquando Romæ ſedata 9.b
peſtilentiæ ſedandæ cauſa dictatorem creari ſolitum ibid.
petaliſmus quid quibus eſſet 157.b
petaminarij qui ſint 90. a in fin.
petauri ludus quis 162. a
petauriſtæ qui ibidem
petere militiæ vt liceat defunctos ſepelire, quid præ ſe ferret 193.b
pelitij lex in ambitum quæ 153.a
petitij cuiuſdam quàm verum de Pompeio ſomnium 171.b
petoritum quid 109.b
petreiæ effigies in triumphum 332.b
petreij ſatellites qui 371. b
petreij ſimulachrum quis tyrannus in triũpho duxerit 336.b 331.b
phæacenſes rei naualis periti 198.a
phæcaſij qui dicti 66.a
phænnis propheteſſa 149 b
phaethon in quem fluuium præcipitatus 291.b
phæus color qualis 129 b
phalangis deſcriptio ac partes 350.a
phalangitæ qui ibidem
phalangium non eundem ſemper fuiſſe numerum 350 b
phalanx ex quot conſtaret ibidem.
phalaridis in Zenonem tyrannis quæ 48.b
phalaris animaduerſio in Leontinos 74 a
phalerina tribus quando veteribus addita 26.a
phalicus quid 101.b
phana aliquot ſanctiſſima olim quæ 311. b
phaneus cuius dei nomen 327.a
phanionas quos Græci vocent 46. a
phara oppidum vbi 173.b
pharaones qui dicti 5.a
phaſelitæ, qui ſint 142. a
phaſidis fluuij arbores quale ſudarent vnguentum 40.a
pherecydes qui primus inueniſſe putetur 109. a
phalia quæ vaſis ſpecies 136. b
phiditia quæ quorum feſta 297.a

philadelphi laus & parricidia 5.a.b

philadelphus unde quis dictus 70.b

philelphi contentio de ludo literario Ciceronis 37.b

philena quæ alias dicta 325.b

philinus Epicureus quàm fuerit frugalis 138.a

philopœmenes quoties imperatorem geſſerit 4.a

philippeis incuſſa ſigna quæ 218.b

philippi Macedonis equitatus fortiſſimus 215.b

philippi Macedonis tabernaculum ubi & quomodo fieret 18.b

philippo quæ dies quàm maximè fauſta 233.a

philippus Cæſar quàm ſolennes ediderit ludos 362.b

philippus ubi alterũ oculum ſagitta perdiderit 376.a

philetor Græcè quid 86.b

philolaus cuius diſcipulus 50.a

philolaus quorum legiſlator 339.a

philomator quis rex dictus 5.b

philomenes cui aliquando vati palmam publicè præripuerit 364.a

philomenes quorum reges dicti 4.b

philonides quàm inſignis curſor 90.b

philopator quis rex dictus 5.a

philoſophus apud Galatas ſemper adhibebatur ſacris 225.b

philoſophi communitatem uxorum introducentes, qui ſint 176.b

philoſophi deum nullum eſſe dicentes, qui 383.a

philoſophi Græcis quantò in precio fuerint 214.b

philoſophi quàm diuerſa de rerum principiis, ſenſerint 264.a

philoſophica veſtis quæ 286.b

philoſophorum aliquot veſtitus qualis 289.a

philyra quid 108.b

phiton quis rex cognominatus 3.a

phoca quale oppidum 174.a

phocion quàm acerbos habuerit militiæ delectus 30.b

phocionis ira, mors, ſepultura paupertas, magnanimitas 203.b. 353.a 4.a. 159.b. 181.b

phœbades ubi & quomodo reſponſa darent 318.b

phœbe cuius deæ nomen 327.b

phœbo qui dies ſacri 116.a

phœbus cuius dei nomen 327.a

phœnices qualibus olim & literis & chartis uſi 109.a

phœnicum virgines quàm impudicè dotem mererentur 40.a

phœnicopteros quis Rom. ſibi ut deo mactari iuſſerit 142.a

phœnicum ſacerdos quàm ſplẽdide incidere ſuetus 64.a. 64.b

phœnicum regũ habitus 40.a

photinus cuius occidendi autor 5.b

phrenas Græci quid vocent 306.b
phrenetici quomodo vocum concentu reſipiſcant 18.a
phryges natura quales 214.b
phryges quàm odiant fures 124.a
phrygum reges maximi 47.b
phrygum mos in ſepeliendis ſacerdotibus 115.b. *in reliquis* 116.a
phrygiæ deæ quomodo ſacrificaretur 141.b
phrygiata veſtis vnde inuenta 286.b
phrygiones qui dicti 198.a
phrygius canendi modus qualis 178.a
phtioticæ Thebæ quæ 320.b
phylactus quis magiſtratus 127.a
phyſiognomia ex oculis 85.b
phyſtos vnde quis cognominatus 70.b
phyrij qui 249.b
piaculare ſacrum quomodo à Lydis fieri ſolitum 313.b
piacularis auis auſpicium quod 274.a
piacularis porta vnde dicta 220.a
picea arbor qualis 113.a
picentes quomodo propter fœdus cum Hannibale mulctati 373.a
pici martij auſpicium quale 274.a
picta ſcuca qui geſtarẽt 369.b
pictoris nomen Fabio vnde 14.b
pictura celebres qui 215.a
picturæ certamen publicum vbi 262.a
picturas inuerſas qui imp. quomodo vendicaret 300.a
picum qui cui offerent 142.a
picumno à quibus ſacrificetur 99.a
picumnus 384.b
picus à ſiniſtra, cuius augurij 274.a
pietas, cuius aliquando teſſera militaris 179.a
pilæ ludus quis, & quorum fuerit 161.b
pilani qui 190.b.370.a
pilarum differentia quæ 161.b
pilarum & effigierum humanarum in compitis ſuſpenſio vnde 93.b
pileati qui pugnent 375.a
pilentum quid 109.b
pileum capiti detractum, ac rurſus impoſitũ ab aquila quid 273.a
pileum in haſta proponi quid ſignificaret 180.a
piloſa qui habuerint corda 307.a
pilum quid, & quibus proprium 190.b.370.a
pilumni qui & vnde dicti 13.a
pilumno à quibus immolaretur 99.a
pilumnus 384.b
pinarij vnde orti 14.b. & 75.a
pinciana porta quæ 220.a
pindarus à qua poëtria quoties publici

publicè victus 064.a
pindarus quomodo ab Alexandro hono ratus 304.b
pindeniſſus vbi & quid ſit 62.a
pinea qui victores coronarentur 261.b
pingi, qui ducãt honori 291.b
pingendi ars quàm olim celebris 97.q
pingues ad militiã inepti 30.a
pinus cui ſacra 222.b
pyra quibus frumenti loco ſint 138.
piſani quod haberent ius ciuitatis 202.a
piſcatorii ludi qui 365.a
piſces auſpicis vtiles qui 49.a
piſces non ſquomoſi, quibus coenis interdicti, & cur 132.a
piſces quales qui cui) etiam ſi neget Hen. Agrippa) immolarent 242.a
piſces qui prodiis colant 382.b
piſcibus etiam tangendis qui abſtinerent 349.a
piſcibus qui augurentur 275.a
piſcibus qui vt pane victitent 138.a
piſcium ſub ſigno nati, quales 20.b
piſci us Iupiter 252.a
piſida qua afficerent adulteros ignominia 176 a
piſiſtrati ſtatum quoddam pium 229.a
piſiſtratus cuius eſſet curiæ 25.a
piſiſtratus quàm aſtutè tyrannide atripuerit 112.a
piſones vnde dicti 12.b, 138.a
piſonis cuiuſdam vinolentia 366.b
piſtores quandiu Romae nulli 138.a
piſtores vnde dicti ibidem
piſtoris Iouis ara quæ 344.b
piſtorium forum Romæ vbi 41.b
piſtrino qui plecterẽtur 358.a
piraci qui dicti 27.b
pitamites centuria Antonino qua 374.a
pitaneta cohors 8.a
pithicos geron ouc aliſcetai, prouerb. 279.a
pithecuſa inſula quando & qui facta 52.a.b
pitho quae quibus vocetur dea 327.a
pithœgia quale feſtum 237.b
pittacus temulentos qui mulctaret 137.b
pittaci cognomen quale 137 b
pituita quomodo ſiſti putaretur 97.b
pityocampa quid 69.a
pitys ibidem
pius vnde quis cognominatus 13.b
placentarum aliquot genera 296.a
placẽtia qualis colonia 202 b
placentinorum quod ius ciuitatis ibid a
placita principum quando pro legibus haberi cœpta 379.b
plagiolos quid, & vnde fiat 222.b
planci vnde vocati 13.b
plancipedes qui in ſcenam prodirent 359.b

nn

plataenſes in parentationibus mãcipia nõ ad mittebãt 76.a
plataeenſiũ prin ipi vetita quae 278.a
platinae laus ac ſtudium 134.b
plato quàm leuem delictis omnibus pœnam ſtatuerit 122.b
plato quantus athleta 135.b
plato quorum legislator 339.a
plato quo tempore vixerit 328.a
platonis de mulcta conſtitutum 122.b *bellaria* 255.b *coena* 133.b *ſententia de principiis rerum* 304.a *magnitudo quomodo praenunciata* 274.b *opinio de laribus & lemuribus* 325.a *pia quaedam ſententia* 315.b *ridenda opinio* 176.b *eiuſdem phyſiognomia ex coloribus* 86.a
plauſtrum quid 109.b
plauti & Ploti vnde dicti 13.b
plautus vbi & quomodo ſibyllas imitatus 150.a
plebe qui non comprehendantur 377.a
plebeij cẽſores primi qui 379.b
plebeii ludi quales 364.a
plebeij magiſtratus quibus illiciti 379.b
plebeii qui dicti 283.b
plebeii Patritiorum patrocinio nitebantur 372.b
plebeius conſul primus quis 12.a
plebeius quomodo à cenſore notaretur 144.b
plebiſcita quae ſeu quid 377.a
plebiſcita diuerſa 189.b
plebiſcita quos teneant 206.a
plebiſcitorum & legum differentia 377.a
plebs quando conſulatu excluſa 117.a *& quando rurſum potita* *ibidem*
plebs quomodo per clientelas diuiſa 303.b
plectendi ſontes Spartanis mores qui 123.b
plethrum quid 89.a
plotii foeneratoris inhumanitas ac nequitia quanta 11.a
plumbeis libris quid inſcriberetur 108.b
plumbo reſoluto qui necarentur 121.b
plumbum in ripa poſitum, quid 41.b
pluralitas vxorum quibus gentibus familiaris 39.a.b
plutarchi locus excutitur 47.a
pluti effigies 213.a
plutis factio 180.b
plutoni propria victima quae 14.b
plutoni quae tonitrua tributa 272.b
plutonis templum vbi, & cuiuſmodi 23.b.309.a
plutonium os quid, & vbi 130.b
pluuia lapidea quomodo expiaretur 310.b
pluuiae excitandae modus 219.b
pluuius Iupiter quis *ibidem*
populorum ordo quis 298.b
podiſmus quis 101.a
pœcile Athenis quid 167.b
pœna à quibus vt deus culta 382.b
poena ſontis quoto poſt latã ſententiam die ſumi ſolita 126.a

poenae aliae atque aliae in delinquentes ſtatutae 12.b
poenae duae teterrimae & inauditae in ſontes 124.a.b
poenae militares mitiores 73.b
poeni rubram veſtem tabernaculo ducis protendũt 178.b
poenorum mos in pituita pueris ſiſtenda 97.b
poenorum deus quis 326.a
poetarum certamen ſeu ludicrũ quis inſtituerit 363.b.& dein.
poetarum victima quae 364.b
poetico in certamine praemium victoris quale 262.a
polemarchus apud Aetolos vnde dictus 153.a
polemarchos Athenis qualis fuerit magiſtratus 153.a
poletem Epidaurii quem vocent 204.a
poli Corinthiaci Pegaſum nummis ſuis incudebant 218.b
politia optima quae 239.a
pollex quid, & vnde dictus 245.b
pollia tribus quando caeteris addita 26.a
pollicem premere, iungere, vertere, quid 245.b.280.a
pollicibus inuicem arctiſsimè expreſſum ſanguinem inuicem cõiurantes lambere quid 253.a
pollinctores qui 130 b
pollinctura quid 132.b ad pollinctum emere ibid.a.in fine
pollionis bibliotheca qualis 109.a
pollionis apophthegma 61.a
polloi cagathoi, quid 222.a
polluere ludos quae & quàm varia olim putarentur 365.b
pollus hiſtrio quàm fuerit excellens 15.a
polluta loca fulminibus ferè tangi 272.b
pollux vtrique ſexui ad iurandũ communis 168.a
polycrates vnde dictus 70.b
polycratis quis qua de cauſa amicitiae renunciarit 254.b
polyhiſtor vnde quis dictus 70.b
pomoerii proferendi qui ſoli ius haberent 354.b
pomoerium ſanctum quod 354.a
pomona dea quae 346.b
pomonalis flamen quis ibid.
pomorum deus & dea qui ibid.
pompa in funere olim quae 129.b
pompa triumphalis quot aliquãdo dies duraret 332.b
pompeius de regio diademate taxatus 47 a
pompeii contra Caeſarem teſſera qualis 179.b
pompeii curia cuius morte infamis 24.b
põpeij erga Poſsidoniũ reuerentia & modeſtia quanta 45.b
pompeii frons & os quale 85 b
pompeii in triumpho ſuperbia 332.a
põpeii lex in ambitioſos 153.b
pompeii in annulo ſignum 87.b
pompeii modeſtia 3 b.45 b
pompeii nomen cui legioni fuerit in clypeis inſigne 369.b
pompeii theatrũ quale 244.b

pompeij magni triumphi 35.b
pompeij trophea 37.a
pompeio clades quomodo prænotata 274.b
pompeio quid præ omnibus Romæ contigerit 35.b
põpeius Magnus, à quo & per quos fraudulenter occiſus 5.b
pompeius quàm leui de cauſa affectati regni ſuſpectus 47.a
pompeius qua in re à Cæſare de imperitia taxatus 191.a
pompeius qui appellarit præcipuam legionem 8.b
pompeius quid contra legem à ſe latam fecerit 125.b
pompiliana curia 24.b
pomponij Attici domus vbi 346.b
pomponii de ſupellectile ſententia 28.b
põponiorum nomen vnde 14.b
pomponius Lætus quid (ſi diis placet) aliquando inuenerit 116.b
pomptina tribus quando cœperit 26.b
ponderũ aliquot nomina 89.b
pondo quid 243.a
pons olim ſacer habitus quis 64.a
pontia tribus vnde dicta 26.a
ponticorũ regũ nomina quæ 5.a
pontifex maximus quis 63.a
quibus præerat 65.b
pontificis admittendi cautio 64.b
pontificatus quibus cum magiſtratibus ſimul eſſe poterat 64.a
pontifices an immunes fuerint à contributione pecuniaria 65.a
pontifices initio creari ſoliti qui 64.b
pontifices minores qui dicti 65.a
pontifici ad videndum illicita quæ 65.b
pontifici maximo iurare quomodo licuerit 268.a
pontificis inſigne 64.b
pontificis maximi munus 63.b
pontificius honor quantus 64.a
pontificum numerus apud Romanos olim quantus 63.a
pope in ſacris qui 225.a
popilij Lænatis forte factum 13.b 14.a
popyſma quid 272.b
popularia ſacra quæ 337.a
populus comitiorum princeps 181.b
populi concilium quod diceretur 184.a
populi authoritas apud Lacedæmonios 206.b
populi prærogatiua potiſsima quæ ibidem
populi purgandi ſeu luſtrandi mos quis 313.b
populo qui comprehendantur 377.a
populorum in Albano conuenire ſolitorum catalogus 259.b
populus alter lapideus Romae 213.b
populus cui ſacra 212.b
populus Rom. in quot turmas diuiſus 181.a
porca cui immolari ſolita 141.a

porcalis tribus quæ 27.a
porcia Catonis filia vt ſeipſam interemerit 315.b
porcia lex & Sempronia 157.a
porcii vnde in ciuitatem allecti 201.
porciorum nomen vnde 13.a
porcus quibus diis ſacer 142.a
porcus ex omni ſcrofarum numero ſacerdotibus debebatur 65.b
perdicoi qui 342.a
pornopion Apollo vbi cultus 21.a
porrici hoſtia quando diceretur 226.a
porrum à quibus numen habitũ 366.a
portæ caſtrorum quot eſſe debeant 17.b
portæ vrbis Romæ quot 219.a
portæ vrbium cur ſanctæ non ſint 354.b
portarum apud exteros cognomina aliquot propria quæ 221.a
portarum caſtrenſium nomina quæ 17 b
portarum Romæ multitudo ac nomina 119.
portenta miræ felicitatis 110. a.b. *& infelicitatis ibid. & deinceps*
porticus centenarius ſeu miliariæ quæ 163 a
porticus Ro. quàm varia fuerint 167.a
porticuum apud diuerſos nomina quæ *ibidem*
portis quot Roma initio contenta 219.a
portoria noua ſtatuere quibus poteſtas fuerit 145.a
portuenſis porta 210.b
portumno deo qui ludi fierent 261.a
portumnus quis deus 325.a
porus rex quale geſſerit militiæ ſignum 177.b
poſideo quis ſit menſis 169.b
poſidonius quanta à Pompeio reuerentia affectus 45.b
poſtem teneri in dedicando, vbi neceſſarium, & vbi non neceſſarium 351.b
poſthumi qui & vnde dicti 15.a 255 a
poſtica regio auguribus quæ 293.b
poſtliminij ius 200.b
poſtuerta dea 212a.384.b
poſtuerta à quibus immolaretur 98.b
poſtularia fulgura quæ 275.a
potandi ratio in conuiuiis ſolennibus quæ 896.b
potina 384.b
potinæ deæ qui ſacrificent 99.a
potitiis qui, & quæ ſacra curarint 75.b
potitiorum genus quis extinxerit ibidem
potnienſis fontis in Bœotia miraculum 322.b
potores inſignes 299.a
potus veterum quis eſſet 137.a
præcentoriæ tibiæ quæ 178.b
præcidanea porca quæ 141.a
præmiciator quid 348.a
præcincti quales olim habiti

33.a
præcipites, cuius ſatellites dicti 371.b
præcipui quibuſdam dij qui 324.b
præconum honos apud Atheniẽſes 206 a
præconis error inde renuncian- tis morte mulctatus 182.b
præco & accenſus vnde fieri cõ ſuerint 44.b
præcones à quibus honoribus pro hiberentur 359.a
præcones in vendendis captiuis quid proclament 152.b
præconis officium 44.b
prædæ decima vt voueretur 165.a
prædator Iupiter *ibidem*
prædicere in contractibus vendi torem quæ oporteat quæ non 317.a
præfatio in ſacris olim quæ 222.a
præfecti & reges bini apud La*cedæmonios* 117.b
præfecti ex quibus fierẽt 366.b
præfecti in Olympiu quot & quo modo 260.b
praefecti vigilum cura quæ 150.b
praefecti vrbis officia quae 365.b
praefectorum & Romae & ali bi quanta diuerſitas ibid. & 366 b
praefectura praetorij à quo & quibus traderetur 241.a
praefectura vrbis intermiſſa quoties & reuocata 366.a
praefecturae origo quae ibidem
praefecturam vrbis qui ſub qui bus regibus geſſerint ibid.
praefectus caſtrorum cui ſine medio ſubſit 9.a
praefectus latinarũ quis 366.b
praefectus vrbis ad quid creare tur 165.b
praefectus vrbis ſub Romulo. quis 366.a
praefixae quid olim in luctu fa. cerent 129.a.130.b
praegnaus ſus quàm ſit ſacrifi- cijs apta 142.a
praegnans ſus quibus quo die mactetur 336.b
praegnantes victimæ quibus tã- tũ ſacris mactari ſolitae 307.b
praegnantibus Romani quibus deabus ſacrificarent 98.b
praeliandi inſtrumentis ſeu or- namentis quàm diuerſis diuerſi vtantur 375.a.& dein.
praemia victorib⁹ in ludis dari ſolita quae 260.b.& 261.a
praeneſtini quod debuerint ius ciuitatis Rom. 202.a
praenomina quare inſtituta 255.a
praenomina Romana vnde, & quomodo ſcribi ſolita ibid.
praepetes aues quomodo auſpi- cium faciant 273 a
praepotens quae quibus dea vo- cata 327.a
praeſes Aegypti prim⁹ quis 5.b
praeſidẽ, finito honore, qua cau- tione ex prouincia diſcedere o portuerit 185.b
præſidiales prouinciæ quæ 104.a

præſidio deceßiſſe, capitale ſemper fuit 73.a
præſidum licentia in ſpectaculis edendis quomodo & à quo repreſſa 189.a
præſtanda in vendendis rebus quæ 341.a
præſtites qui dii dicti 325.a
præſul inter ſalios quis appellatus 42.b
prætexta & bulla donabantur pueri Romani 99 b
prætexta quorum fuerit veſtis 284.b
prætextatus cui cognomen datum 14.a
prætores bini vbi imperitarint 79.b
prætores legatis non indigentes qui 324.b
prætores quando primùm creati, & illorum vis, poteſtas, numerus, officium 77.b. 78.a
prætoris in caſtris porta quæ 17.b
prætoriæ naui quot Scipio lumina dederit 179.b
prætoriales prouinciæ quæ 104.b
prætoriani milites qui 370.b
prætorianorum autoritas & vis quæ ibidem.
prætoris in vrbe lictores quot 45.a
prætoris manus etiam apud exteros fuiſſe 79.b
praetura A Emylij Pauli quàm praeter ingrē ſplendida ibid.
prandendi in propatulo mos cur introductus 293.b
prandendi ſeu cænandi geſtus varij 296.297.
prandij tempus olim quod 297.a
praſinus equus quàm religioſè tumulatus 353.b
praſinae factioni in Circenſibus qui imperatores maximè dediti 263.b
precia militiae olim maxima quae 227.b
precioſarum rerum in theatris profuſio 95.b
prehendere & in carcerem mittere, tribuni plebis eſſe 6.a
presbyterorum aliquot Romae indigna ſupplicia quae 335.a
priami regia quae & vbi 127.b
priapo quod animal immoletur 142.a
priapum & Venerem quis cui dederit pro teſſera 179.b
primani milites 374.a
primas poſt conſulem ſeu imperatorem in caſtris quis haberet 3.4.a
primipilus quis diceretur 8.a
primipilus quod ex vexillis cōſtet ibid.
primitiae rerum Laribus dabantur 142.b
primogeniae Fortunae templum vbi 20.a
princeps reipub. optimus quis 192.b
princeps ſenatus, quis aut quomodo legi ſolitus 259.a
principalis via in caſtris quae 18.a
principatum ſummorum quàm

diuerſa apud diuerſos vocabula 238.a
principes deorum ſecundum alios & alios qui 314.b
principes milites qui, & quem in acie locum tenerent 191. 370b
principia rerum ſecundum diuerſos quæ 246.a
principis imago apud Thebanos 123.a
Principium anni olim quod 168 b *& dein.*
Principum aliquot inſigniũ præceptores inſignes qui 100.a
Priſciani de talento paruo & magno ſententia 242.a
priſtis nauigii inſigne 179.a
priuata principum decreta quo modo æſtimanda 378.b
priuata templa vetita 351.a
Priuatim conſecratum, ſacrum non eſſe ibidem
Priuilegia publica aut priuata ſenatorum 210.a
priuilegium eorum qui ius Latii haberent 220.b
priuilegium filiarum aliquot magiſtratuum Romæ 151 b
pro, quid ſignificet 306 b
probro notatus qui haberetur 75.a
probus Cæſar vltimus omnium imperatorum triumphauit 329.b
probus Cæſar quot ante imperium donis ornatus 228.b
prochyta quomodo inſula facta 52.b
proconſul quis & quomodo crearetur 103.
Proconſul & proprætor auſpicia non habebant 103.b
proconſul ſiue prouincia ibidem
proconſulare officium cui primo oblatum ibid.a
proconſulares prouinciæ olim quæ 104.a
proconſularis honor quandò intercederit ibid b
Proconſulatus inſignia quæ 103.a *triumphus* ibid.b
proconſulis faſces quot ibid.
proconſulis imperium non niſi extra Romã voluiſſe ibidem a
proconſulis intra vrbem imperium quando valeret ibid.b
proculorũ cognomen vnde 15.a
prodeſſe contra venenum quæ putentur 297.a
Prodicus Ceus quàm fuerit impius 383.a
Prodigialis Iupiter quali ſacrificio placetur 140.b
Prodigium ex faſcibus laureatis 46.b
Prodigia ex pontificum decreta enunciata ſæpius procurata 65 b
Prodigorum ſepultura qualis 353.a
Proditores quomodo ſepelirentur ibid.
Profecturis in bellum quid publicè ſolitum præſtari 118.b
Profecturis in militiam Romæ quid fieret 31.a
Profeſti dies qui 252.a
Proficiſcentium vias mos 93 b
Profeſſio infantium recens na

torum apud Romanos 99.a
Profeſſoribus artium ſtipendia conſtituta 100.1.b
Prohibiti ex Olympicis ludis qui 260.b
proiecta ædificia quæ 278 b
Proletarij qui 373 a
Promacus portando quid ab Alexandro meritus 299.a
promethea, cuiuſmodi vel ludi vel feſta 262.b
prometheus à quibus vinctus, & à quo ſolutus 77.a
promiſcua balnea vbi 235.b
promontoriū Pulchri Scipionis quale fuerit omen 276 a
promptuaria cella quid quibuſdam locis fuerit 12[illegible]
promulſidaria vaſa 137.a
prona qui corpora ſepeliant 352.b
pronubus ſeu pronuba quæ 58.a
proœmio vti aut affectus monere orator vbi vetitus 123.a
Propertii locus diſcuſſus 52 b
Propertius falſo nauta putatus 52.b
Prophetæ Iouis in Creta, quam ſobriè vixerint 221.b
Prophetiſſæ aliquot inſignes apud veteres 144.b
Propinatio in ſacris quomodo fieret 225.a
propraetores qui 144.a
propria diuerſis olim arma quæ 370.a
Propriæ Fortunæ templum 20.b
Propudium vbi ſit commun vocabulum 245.b
propulſare iniuriam nullo non die licere 234.a
proquæſtores qui 104.a
Prora & puppis qui 278.a
Proram nauis qui nummis incuſſerit 235.b. 218. a 245.b
Proſa dea 21.a 384.b
Proſæ à quibus olim immolaretur 98.b
proſæ orationis inuentor quis 100.a
proſcribere qua ratione cenſoribus ſolis non liceret 145.a
proſcriptorum bona qua lege publicata 167 a
proſceleni qui fuerint 284.a
Proſerpinae propria victimae quae 142 b
Proſodion quid 226.b
Proſperè Fortunae templum vbi & vnde dicatum 20.a
Proſtiturae quantum vectigalis Caligulae darent 264.b
protagoras quorum legiſlator 339.a
Proteruia quod ſacrum 242 a
prothyrum quid 306 a
prouincia prima omnium facta 202.b
prouinciae inter conſules quomodo partiri ſoleant 118.a
prouinciae quàm diu à praeſidibus obtineri decretae per Iul. Caſarem 189.b
prouinciarum diuiſio ac differentia olim quae 104.a
prouocationes à quo tyranno inhibitae 189.a
prouocationis iniquae mulcta quae 189.b
prytanes qui 117.b

prytannium 2,.1
pſallendi & ſaltandi ſtudiū quibus probro obiectum 101. b
pſammetychus quo diſpoſuerit exercitum modo 192.b
pſaphon quorum & quàm ridiculus deus 316.a
pſylli quomodo puerorum indolem experiantur 98 a
ptera Babylonis quid 345.a
πτεροφόρυς quos Greci vocent
ptiſanæ quā ſit ſalubris 295. b
ptoembarorum rex ſeu deus quàm ridiculus, nempe canis 321.b
ptolemæi bibliotheca quot voluminum fuerit 168. b
ptolemæi cum ſororibus ſuis inceſtus 38.b
ptolemæi qui reges dicti 5.a
ptolemæorum origo ſucceſſio & interitus 5.a
ptolemæorum vltimus quis & quem occiderit 5. b
ptolemæus Lagus ſeu Lagi filius, quis factus ſit. 5.a
publica loca locare quorum olim fuerit 145. a
publicæ feriæ quæ 308. b
publicani quanto olim in precio fuerint 107.a
publicani qui dicti ibidem
publica tribus acceptatio 26.b
publicola quàm auxerit ſenatum 205. b
publicola quid primus Romæ fecerit 131. b
publicolæ lex de pronocatione quæ 189.a
publicolæ pro ciue prouocāse le. 183. b
publicum hoſpitium, quid carceris à quibuſdam dictum 122.a
publicus ſeu Publicius vicus vnde dictus 83. a
publipotes vnde dicti 255. b
publius Mimographus quo in certamine victor fuerit 363. b & dein.
pudicitiæ patriciæ ſacellū 71.b
pudicitiæ ſtatus à qua ſolū tangi licita 82.a
pudicitiarum plebeiæ & patriciæ aræ vbi ibidem.
pudor & balneando apud Romanos olim quantus 101.a
pudori deo ara ſtatuta vbi 21.a
pudoris ſedes quæ 85.b
puella marina cui non ita multis ab hinc annis viſa 134.a
puellæ ad cuius dei aram flagellarentur ad necem 383.b
puellæ quomodo olim docerentur 100. a
puellæ vbi & quomodo radantur 290.a
puellatoriæ tibiæ quæ 178.b
pueri apud Perſas quid diſcāt 98.a
pueri grandiuſculi apud quos olim educarentur 99.b
pueri in quorum deorum templo ad necem flagellarentur 385.a
pueri trimis minores non lugēdi 132.b
pueri nouem annorū miraculum pernicitatis inauditæ 90.b

pueri puelleque in cœnis vbi ſeu quomodo ſederent 296.a
pueri qui,& an ſi moriantur lugendi 132.b
pueri in literarum ſtudio negligentes vt plecterentur 100.a
pueriles aliquot ludi 161.b
puerorum diuerſae apud diuerſos inſtitutiones 96.a.& deinceps.
puerorum officium olim quod 138.b
pueros in ſenatum venire ſolitos aliquando eſſe 210.b
pueros militiae quis adſcripſerit 30.b
pueros recens natos varij variè tractant 97.b.98.a
pueros quis deus vexare putatus 99.a
pueros quinquies mille Traianus publicè ali erudirique iuſſit 100.b
puerperae vbi viris decumbẽtibus miniſtrent 98.b
puerperis & puerorum apud Graecos ratio quae 99.b
puerum qui cui deo mactent 383.a
pugione breui qui maximè praelientur 375.a
pugnandi praecepta quis primũ Romae tradiderit 30.a
pugnare extra ordinem iniuſſu ducis quàm ſtrictè inhibitum 33.a
pulchrorum familia quae Romae fuerit 14.a
pulla veſte, conuiuiis intereſſe cur illicitum 301.a
pullarii mentientis pœna 49.a
pullarius quis ibi.a
pullis veſtibus intereſſe ludis illicitum 291.a
pullis veſtibus quae natio militiae vſa 31.a
pullorum è cauea emiſſorum auſpicia 49.a
pullorum Melicorum quantus olim honor ibid.
pullum amiculum Pompeio quid portenderit 276.a
pullus vnde Fabius *dictus* 14.b
pulmonis locus & munus,& omnia quae 307.b
puls vnde Romani olim victitarint,quomodo fieri ſolita 138.a
pulſare quid ſignificet 156.b
pulte non pane,quàm diu Romani vixerint 29..a
puluere inſpergi qui ſoliti 278.
puluerij Iouis templum quale 92.a
pulueris Puteolani *natura* 265.b
puluinaria in lectiſterniis deorũ quid 371.a
punctis ſuffragandi mos quando & à quo introductus 182.a
punctos eſſe in facie, Tracibus quid ſit 291.b
puniceas veſtes militia habere quibus nationibus proprium 30.b
puniceum paludamentum Athenienſium 179.a
puniendi aut occidendi facino-

roſos Romæ modi quam diuerſi 121.b
Puniendorum deliſtorum ratio diuerſa 80.b. 121.a
Punitio multitudinis 73.a
Pupæ à quibus cui deæ offerri ſolitæ 57.a
Pupas Veneri quæ mitterent 281 a
Pupilla tribus vnde dicta 6.a
Pupinia ſeu Pupina tribus vnde dicta ibidem
Pura an impura ſint animalia quomodo exploretur 140. a.b
Puræ hoſtiæ quæ ibid.
Purpura Megalenſis quæ 360.a
Purpuram induere quibus licitum 284.b
Purpureum velum in naui 179.b
Puſtulis ſeu vomicis quæ aquæ periuros lædat 267.b
Puteolani in quorum Rom. clientela 303.b
Puteolani pulueris natura quam mira 262.b
Puteolanis quomodo ciuitas adempta 202.a
Puteorũ aliquot miracula quæ 322.a
Puticolæ quid loci Romæ & vbi fuerit 349 b
Pygme quod ludi genus 261.a
Pyloros in Amphictyonibus quid 173.b
Pylaicus conuentus quis 356.a
Pyræ pro mortuo extruendæ ratio 130.b
Pyra quibus frumenti loco fuerint 138.a
Pyraica cuius verbis porta 221.a
Pyramides equis qui erigant 353.a
Pyraimeum inuentum vnde 116.a
Pyrenſium tribus quot 27.b
Pyrophorus quis 254.b
Pyrrhi apophthegma quoddam inſigne 101.b
Pyrrhi Epirotæ quæ ex re gloria ſingularis 17.b
Pyrrhi in annulo ſignum 87.b
Pyrrhy pollex dextri pedis quã habuerit virtutem 245.b. & *deinceps*
Pyrrhi regia vbi 127.b
Pyrrhica ſaltatio 361.a
Pyrrhidæ qui reges dicti 5.a
Pyrrho exitium à quibus auibus præſignatum 274.a
Pyrrhus quàm habuerit in remedicinam 142.a
Pyrrhus cuius filius 5.a
Pyrrhus quid precari à diis ſolitus 224.b
Pyſi anaclia Athenis quid 167.b
Pythagoras quæ aliquando animalia immolarit 141.a
Pythagoras quàm religioſè arã Spodij honorarit 320.a
Pythagoras quo tempore floruerit 328.a
Pythagoras vnde ortus, & eius peregrinatio 46.b
Pythagoræ diſcipuli aliquot preclari 48.b *eorum ſilentium* 100.

pythagoræ ſacrificia qualia 91.a
pythagoræ veſtitus quales 289
pythagorei quomodo ſuos ſepelirent 114.b
pytheum quid 319.a
pythia in faſto die ab Alexandro vaticinari coacta quid dixerit 318. b
pythia, vates, & feſta ibidem
pythij Bithyni diuitiæ incredibiles quantæ 381.a
pythij ludi qui 261.a. 319.a
pythij Spartanis qui 39.a
python quæ vrbs cur dicta ibidem.

Q.

QVadi ex quorum duntaxat genere regem eligere ſoliti 338
quadrans quot contineat vncias 2.a
quadraginta & quinque annis maiores, emeriti 75.a
quadrantal quot ſextarios habeat 89.b
quadranti quod ſignum incuſſum 218.a
quadrata ſtola quorum veſtis 288.a
quadratam initio Romam factam eſſe 219.a. 45.a
quadratas fuiſſe aras 222.b
quadrato agmine qui prælium ineant 192.a
quadrigæ ex aſinis quàm olim Romæ charæ 263.a
quadrigæ quorum nummorum nota 241.a
quadrigas agere vbi ſit puellare ſtudium 10.a
quadrigati nummi 218.a. & 242.a
quadrigis Romæ diſtentus quis 122.a
quadringēta ſeſtertia quos olim habere oportuerit 107.a
quadringenti aliquando ſenatores ad ferrum exhibiti 361.b
quadringenti leones aliquando publicè exhibiti 362.b
quadrupedum auſpicia qualia 175.a.b
quadrupes auis vnius tantum diei vbi in arbore naſcatur 199 a
quadruplaris decuria quot conſtet 350.b
quadruplaris phalangis partes quæ ac quot ibidem
quadruplator quis 216. a
quadruplatores qui & vnde dicti 236.b
quæ ciuitates in Albano cōuenire ſoleant 259.b
quæ diis vouere ſolita 163.a
quæ diuerſis legibus & iubeantur & vetentur 236.b
quæ fores intus, quæ foris aperirentur 305.a
quæ gentes neminem pro ſceleribus occidant, & qua tamen ſontes pœna afficiant 124.a.b
quæ gentes pueros recens natos defleant 96.a

Quæ in triumphis licita aut illicita ferre 16.a
Quæ oppida ſeu regiones clariſſima ingenia protulerint 3:8 b.& dein.
Quæ potiſſimum gentes Romæ gregatim vendi ſolitæ 161.a
Quæ quibus auſpicia, ſi diſcordarent, præferrentur 94.a
Quæ quibus diis & deabus animalia offerenda 140. a. b
Quæ vrbes dehiſcere facillimè timeantur 306.a
Quæſitores qui 54. b
Quæſtio de area & ædium vſu legato non inutilis 16. a
Quæſtiones aliquot iucundæ de rerum identitate 113.b
Quæſtiones proponere conuiuiis qui imperator ſolitus 300.a
Quæſtionum exercendarũ cauſa dictator creatus 9. b
Quæſtor parricus quis 45.b 54.a.b
Quæſtores initio quot, & quoties ſenſim multiplicati 53. a
Quæſtores principis candidati qui 55. a
Quæſtores quomodo & à quibus eligerentur 53 b
Quæſtóres *vrbani* 53. b. *eorum munus* 54 a
Quæſtores prætorum vicarij 79.a
Quæſtoria in caſtris porta quæ 17.b
Quæſtorium munus an legatorio muneri præſtet 324.a
Quæſtorum genera diuerſa 53.a.b
Quæſtorum officium 53. b
Quæſtura Catoni quàm ſtudioſè geſta ibidem
Quæſtura functi quid potiſſimũ facere ſoleant 152. b
Quæſtura quàm fuerit diuturnus magiſtratus 51.a
Quæſtura quando inuenta 53.a
Quæſturæ Athenienſium quantus honor 55.a
Quæſturæ honor quantus 45.b
Quæſturam, aditum fuiſſe ad reliquas dignitates 54.b
Quæſtus Romæ interdictus quis 283.b
Qualibus victimis dij maximè placentur 166.b
Quàm diuerſa populi ac ſenatus autoritas apud diuerſos 206.b
Quàm diuerſis effigiebus Apollo olim cultus 319 a
Quàm diu militiæ adſcriptos militare oporteret 373. b & deinceps
Quàm diu pop. Ro. ſine legibus vixerit 38.b
Quàm impia & ridicula ethnicorum quorundam vota 165.b.166. b
Quàm leui de cauſa quidam Romæ triumpharint 34.b 35.a
Quàm ſolerter acies inſtruerẽtur 192.a.& dein.
Quanta & turpitudo & impudentia quibuſdam olim ſacris ineſſes 363.b

Quanti olim balnearetur quiſque 366.a
Quanto & tanto, Latinè quomodo vtenda ſint 328.a
Quanto ſtudio Romani auguria atque ſacrificia curare ſoliti. 105
Quantum ſeu quanti olim fœnerari licitum 11.a
Quarta Aprilis dies, Athenis olim qualis 231.b
Quartadecima Iunij dies Athenienſibus qualis ibidem
Quartadecimani qui 374.a
Quartani qui dicti ibidem
Quarum arborum folia Veneri reſiſtere putentur 221.b
Quater quotidie edentes, qui olim habiti 300.b
Quaternio Pythagoreis quid 266.b
Quatumueri cur creati 101.a
Quatuor anni partes quibus coloribus indicentur 263.a
Quatuor modis iudicium omne ſubuerti 276.b
Quatuor menſibus annum qui terminent 167.b
Quatuor ſibyllæ præcipuæ quæ 149.b
Quatuor vſque tantùm qui olim numerare ſoliti 101.a
Quercus altiſſima, Iouis ſignum 213 a
Quercus vbi reſponſa ſeu oracula dediſſe ferantur 319.a
Querculana porta quæ 220.a
Querculanus quis collis Romæ dictus 346.a
Querno trunco qui victimas cædere aſſuerint 225.b
Qui bene aut male cõtempſerint pullorum auſpicia 49.a
Qui conſulatum ante legitimum tempus adepti 120.a
Qui dij è Roma exacti 88.a
Qui imperatores Ianum clauſerint 222 a.b
Qui miram in tormentis patientiam exhibuerint 50 a.b
Qui patres filios mortuos nõ luxerint 133.a
Qui precatio ab hoſtibus aliquid petiiſſent 37.a
Qui quantique viri inter ſalios eſſe gloriæ duxerint 44.a
Qui quo die nati, eodem & mortui ſint 323.a
Qui reges ſiniſtrum ſibi in acie cornu ſumpſerint 192 b
Qui ſine vllis antea magiſtratibus adminiſtratis cõſules facti 117.a
Qui ſoli initio conſules fierent ibidem
Qui ſummi duces ſemper aperto capite inceſſerint 84.a
Quibus aquis ægri aliquando curari putarentur 223.b
Quibuſcum dũtaxat fœdera inirent Romani 232.b
Quibus & qua de cauſa triumphare permiſſum 34.b.& 35.a
Quibus ex publico domus ſtructæ 341.b
Quibus in ſacris ſedendo epularetur, quibus ſtando 76 a
Quibus nationibus præter Romanos prætores fuerint 79.b

Quibus patricij à plebeiis diſtinguerentur 284.a
Quibus pro rebus vota fieri ſolita 163.b
Quibus rebus ſolis matrimoniũ diſſolueretur 58.b
Quibus terrarum oris proximus olim ad inferum putatus ſit acceſſus 100.b
Quibus tantum locis ſenatum conuocare licuerit 307.b
Quibus tantum ludis pecuniam ludere licuerit 162.a
Quibus vetitum fuerit adeſſe ſacris 222.a
Quid & quantum cœnare ſolerent olim Romæ 138.b
Quid faciendis votis apud diuerſos adhiberi ſolitum 164.b
Quid pontificum olim præcipuè intereſſet 63.a
Quietis templum vbi 57.a 220.a
Quincunx 2.a
Quinda vbi, & quid Macedonum regibus fuerit 55.b
Quindecim dierum ſupplicatio cui aliquando decreta 311.b cui quinquaginta ibidem
Quindecimuiri apud exteros 157.b
Quindecimuri quando & cur creati 149.b
Quingentæ drachmæ cui victori ſtatutæ 261.b
Quingentaria cohors ex quot peditibus ſimul & equitibus conſtet 8.a
Quingentaria quota milliariæ pars 350.b
Quingentariæ manipuli quot ibidem
Quinquagenaria cohors quanta fuerit 8.a
Quinquagenarij à quibus olim non lugerentur 132.b
Quinquaginta dierum ſupplicationes qui aliquando meriti 311.b
Quinquatria vnde dicta 93.b
Quinquatrus minuſculæ quæ 15[illegible].a
Quinque millibus conſiliariorum quæ gens vtatur 206.a
Quinque tantum lapidibus quã inſigne ſtructum olim templum 318.b
Quinquennale certamen Neapoli olim quale 364.a
Quinquennale ludicrum quale 36[illegible].b
Quinquennales ludi qui 262.b
Quinquennales vt eſſent magiſtratus, quis aliquando inſtituerit 146.b
Quinquennalis bos quàm cui ſit inſignis victima 141.a
Quinquertiones qui 162.a. & 2[illegible]2.b
Quinquertium Latinis quid 262.b
Quinqueuiri cur creati, & quã varij fuerint 151.a
Quinqueuirorum eis Tiberim & vltra officium quod 151.b

Quinta

Quinta natura ſeu eſſentia à quibus introducta 264.b
Quintadecima Iulij qualis 233.a
Quintana ſtatio quæ 18.b
Quinternionibus quæ regio diuiſa 104.b
Quinternionibus quot præfectura apud ludos diuidatur 366 b
Quinti prænomen vnde 255.a
Quintij vnde,& familiæ eorum proprium quid ibidem
Quintiliani qui dicti 212.a
Quintilis cui deo ſacer 169.b
Quintilius quas ob res dictator factus 9.b
Quintus Cincinnatus cur aliquãdo dictator factus 10.b
Quintus Tubero quàm leui de cauſa prætura deiectus 140.a
Quirinalia, cuiuſmodi & quorum feſta 140.b
Quirinalis collis vnde dictus 346.b
Quirinalis mõtis ædes ac templa ibidem
Quirinalis porta vnde dicta 219.b
Quirinus poſt apotheoſin dictus Romulus 325.b
Quiritia Iuno quæ 25.a
Quiritium ius cui primum externo datum 202 a
Quis populum Romanũ tributo dando liberarit 145.a
Quis regiones in prouincias diſtribuerit primus 104.b
Quo ornatu ſeu habitu mortui olim ſepelirentur 116.a
Quomodo Romani olim peruices abſque ſtipendio militarent 374 a
Quorum piſcium garus veneri reſiſtat 221.b
Quorum virorum filiæ ex publico dotatæ 197.a
Quos magiſtratus ſimul aut eodem anno gerere non licuerit 189.b
Quot cuique genij 325.a
Quot dies agriculturæ, quot rebus vrbanis olim impenderentur 138.b
Quota Februarij die qui magni viri nati 233.a
Quotidiana etiam miranda vileſcunt 199.a.b
Quotidianus diuerſarum gentiũ cibus quis 138.a
Quoties & quando vnus tantum conſul Romæ creatus 119.b
Quoto ætatis anno cuiquam magiſtratus gerere licuerit 120.a
Quoto anno fæminæ, quoto mares puberes fiant 102.a
Quoto demum anno, qui conſul fuiſſet, iterum conſul eſſe poterat 189.a
Quoto die pueris nomina inderentur 99.a
Quoto poſt conſulatum anno, idem rurſus conſul fieri lege poterat 118.a

R.

R Litera, in quibus nominibus S,literam expu-

lerit 14.a
§ Quis quàm non potuerit proferre 351.b
Radiorum ſolatium differentia quæ 234. b
Ramus oleæ ſacræ alba lana coronatus qua in re adhiberi ſolitus 164.b
Rana, cuius in annulo fuerit ſignum 87. b
Ranæ vbi non coaxent 307.b
Ranarum & talparũ exta qualia ferant omina 308. a
Randus quid 220. a
Randuſculana porta quæ ibid.
Raphaëlis Volaterrani laus 334.b
Regalia exta quæ 308 a
Raphanis qui per obſcœna plecti ſoleant 176.a
Rapis quis imperator veſci ſolitus 139. a
Rarana cuius oppidi porta 221.a
Raſo ſemper capite qui ſint 349.a
Raſtrum aut vomerem furari vbi capitale 124. a
Ratæ leges Romanis quæ 354. a
Rates quibus nummis incuſſæ 218.a
Ratio adminiſtrati muneris quomodo reddi ſolita 189.b
Ratio vitæ quomodo ab vno quoque exigi ſolita 145.a
Re ad Sagrã geſta certius quid 278.a
Receptitius ſeruus quis 170.b
Receptui canẽdi ſignum quo inſtrumento fieri ſolitum 178.a
Recuſare quid 216. a
Redẽptor cauſarũ quis 216. b
Redhibitioni in mercãdo quando locus ſit 317.b
Rediculi dei templum vbi, & cur ſic dictum 57.a
Reducis Fortunæ ædes 20. a
Referẽdi alicuius inter deos cæremoniæ olim quæ 326.a
Regalia exta quæ 308. a
Reges Aegyptij quàm temperantes vini 137. b
Reges Spartanorum primi in expeditionibus, & nouiſſimi in receſſu 192.a
Reges Aegyptij morientes vt vulgo lugeri ſoleant 128. b
Reges bini, vbi 117.b
Reges è ſacerdotibus vbi aliquando eligi conſuerint 66 b
Reges externi quomodo à magiſtratu Romano præirentur 45.b
Reges quis currui ſui præ ferocia iungere ſolitus 333. a
Reges quomodo & vbi paſſim ſepeliri ſoliti 116.a
Reges vbi & qua cauſa occludantur 115. a
Regi Aegyptiorum mẽſura bibendi certa præſcripta 137.b
Regi ſacrorum proprium quid 172.b
Regem temulentum occidẽs mulier quid præmij ferret 137 b
Regiæ olim quot ſeu quæ Romæ fuerint 116. b
Regiæ apud exteras gentes 127.a
Regiæ Perſarum vbi potiſſi-

mum eſſe ſolita 127.b
Regiæ ſtirpæ qui non ſit vbi nemo dominari ſinitur 239.a
Regiarum aliquot apud diuerſas gentes aſsignatio 127.a.b
Regibus appellatis à ſenatu quæ turma præſidij & honoru cauſa daretur 371.a
Regimen ciuitatis, tributorum exactio 122.a
Regiminum trium optimũ quod 219.a
Regina quæ dea dicta 327.a
Regina Iuno quæ 327.b
Regina ſacrorum quæ, & quid eius priuilegium 172.b
Reginæ vbi regibus ipſis honoratiores 47.b
Reginarum Aegyptiacarum amictus qualis 288.a
Regionum ab auguribus in cælo notatarum nomina quæ 293.b
Regionum diuerſitas, ingeniorũ diuerſitatem facit 214.a
Regis nomen qui ſacerdotes habuerint 66.b
Regis ſacrorum officium quod, & quis eam dignitatem primus adeptus 172.b
Regium nomen quibus olim maximè inuiſum 48.a.239.a
Regium nomen qui in Græcia primum adepti 230.a
Reges delinquentes inedia mulctati 137.b
Reges ſupplicio affecti 126.a
Rege Spartanorum defuncto, cæremoniæ 128.a
Rei voti & damnati 165.a
Regni inauguratio quomodo fieri ſolita 46.b
Regum aliquorum ſuperbia aut modeſtia quanta 84.a.b
Regum capita quo inſigni ornarentur 85.a
Regum diuerſorum diademata ſeu inſignia 47.b
Regum eligendorum diuerſis populis mores qui 238.b
Regum pueri apud Aegyptios 160.b
Regum reges, & maximi reges qui habiti 47.b
Regum ſepeliendorum mos 116.a
Reorum fauor 125.b
Rei non inſtar reorum in iudiciũ qui venerint 125.a
Rei. quorum ſeu cuius ſolitus iudicio Romæ olim damnarentur , ibidem
Reip. hoſtilia molientium poena olim quæ 123.a
Relegare in inſulas quid 122 b
Relegatio olim Romæ quam rara 160.b
Religio aquilæ militaris apud Romanos quanta 177.a
Religionis prætextu ocium ſectãtes & luxus, à Maſsilienſibus exacti 145.a
Religio quædam in membris hominis 83.b
Religioſa veſtis quæ ac qualis 213.b
Religioſus quis quomodo fiat locus 352.a
Reliquatores qui dicti 11.a
Reliquiæ fulminis quomodo tractari ſolitæ 272.b
Remoniũ quis locus & vbi 345.b

remuria quando agantur 232.a
remus & Romulus vbi aliti 345.a
renes cui deæ ſacri 85.a
reo, dicendi pro ſe horæ præſtitutæ quot 209.a
reo non comparente capitis accerſito, quid olim fieri ſolitum 126.a
reorum cognati vbi cum ipſis reis plectantur 123.a
reorũ habitus ſeu ſordes quales 125.a
reperio, quid ſignificet 34.a
reperire vnde compoſitum 34.a
repetundarum lex à quo primũ lata 14.b
repotia 60.a
repudii cauſa quæ, & quàm ſubinde leues 196.a
repudium à quibus quàm vel punitum, vel ægrè latum ibid.
repudium cum vxore quis Romæ prius fecerit 196.b
repulſam additatis paſſus, conſulatum tamen adeptus 186.b
rerum oculis oblatarum auſpicia qualia 275.b
reſpiciens Fortuna *vbi templum habuerit* 20.b
reſpondendi de iure facultas, à quo dari ſolita 377.b. *& deinceps.*
reſponſa exteris legatis Romæ in ſenatu Latinè *reddebantur* 210.b
reſponſa prudentum ſpæe pro legibus habita fuiſſe ibid.
reſponſio principum per libellos quomodo fieret, & à quo vitata 378.a
reſurrectionem mortuorum quis philoſophus quaſi per tranſennam aduerterit 252.b
reticentia in venditione quomodo mulctanda 341.a
reus non comparens in iudicio 126.a
reus non conuictus nec prætoriu iudicio condemnatus an puniri poſsit 125.b
reus quod præ accuſatore priuilegium habere ſoleat ibid.
reus voti quis 165.a
reus ſacrificulus ſeu ſacrorum quis & cur creatus 172.a
rhadamanthus quid Aßyriis primus intulerit 109.a
rhadamiſti perfidia callida quæ 253.b
rhamenſis Fortunæ *templum* 21.b
rhamnuſia dea quæ 246.b
rhantumena porta quæ 220.a
rhudiarum vrbs vbi ſita, & cuius patria 50.b
rhea dea quæ, & quo alio nomine dicta 325.a. 327.a
rheda quid 109.b
rhena inſula quæ 320.a
rheginis natura inſitum quid 214.a
rhegionorum moneta qualis 218.b
rhetorum ſtipendia 100.b
rhinoceros quibus ludis exhibitus 362.b
rhodi ſtatuæ quot 213.b
rhodiorum mos in nuptiis 59.b
rhombi figuram qui in acie eſ-

ſingant 192.a
rhomphee quorum ſint arma 370.a
rhoxanorum galea, thoraces & ſcuta vnde fieri ſolita 30.b
rica quid 349.b
ricinus quorum veſtis 287.b
ridere quo potiſsimum inteſtino fiat 308.a
ridica quid 68.b
ridicula vxorum ad tempus mutuatio inuicem maritorum 41.a
riſus Sardonius quid 279.b
riui ſeu aquæ ductus Romæ quot 346.b
robigalia feſta vnde & cur inſtituta 337.a
robigo quando ſacrificetur ibid.
robigus deus 21.a
roboreæ frondes quàm Druidis familiares 222.a.
de robore & ſaxo qui deiicerentur 121.b. niſi rogatus nemo dicere in publico confeſſu lege Lycurgi permittebatur 208.b
rogi luſtratio quomodo fieret 313.b
rogis amicorum qui ſeipſos iniecerint 131.a
rogo funerali inferri ſolita quæ 130.131.b
roma initio tribus tantum portis contenta 219.a
roma aliquot menſibus magiſtratus non habuit 154.a
romanus pop. in tres tribus diuiſus 25.a
romani in quot ordines diuiſi 283.b
romani ludi qui, & quibus aliis nominibus dicti 359.a
romanorum cautio in externo milite aſſumendo 30.b
romanorum impietas, crudelitas, & ſtultitia in ſacrificiis quanta 384.b.378.a
romanorum inſigniſsimæ victoriæ & clades 381.a.b.& dein.
romanorum quot millia in triũpho vno ſemel pileata ducta 333.b
romanorum præcipuus deus quis 326 b
romanum ciuem in triumphum ducere non licebat 36.a
romanorum pudicitia 39.a. 101.a. frugalitas 138.1
romani vxores ſuas inuicem vſuarias dabant 41.a
romani regis cultus 48.a
romanorum mos & cæremoniæ poſt editum infantem 99.a.in prin.
romani pueri quas literas primũ docerentur 100.a
romani quomodo noxios plecterent 121.b. quomodo funera curarent 129.a
romanorũ ciuiũ prærogatiuum in ſupplicio capitis 124.b. in fi.
romanula porta quæ 220.a
romilia tribus ex quibus inſtituta 25.b
romphæa quorum telum 370.a
romphi quid 68.b
romula porta quæ 220.a

Romuli abſtinentia à vino 137.a
Romuli ex vulturibus augurium quod 273.a
Romuli lituus qualis 293.b
Romuli nomen cur non vſurparint reges ſeu imperatores Romani 4.b
Romuli nutrix quæ 42.a
Romuli templum vbi,& an vnquam apertum 23.a
Romulus ſub quo rege præfectu ram Romæ geſſerit 366.a
Romulus & Remus quomodo expoſiti & alti 110.a
Romulus poſt mortem quo nomine dictus 315.a
Romulus quo die mortuus 256.a
Romulus quomodo annum ordinarit 168.b
Rorarij milites 8.a.369.a
Roſcij hiſtrionis excellẽtia 15.a
Roſeus color cui tempori dicatus 263.a
Roſtra quid,& vbi, & vnde ſic appellata 24.a
Roſtratæ naui quot lumina Scipio dederit 179.b
Roſtratam coronam primus quis acceperit 228.a
Rota vbi & olim frequens noxiorum pœna 24.b
Roxani qui,& quomodo pugnare ſoliti 375.b
Rubedo faciei Syllanæ quid præ ſe tulerit 86.a
Rubere genas quid ibidem
Rubicũdi quid præ ſe ferant ibidem
Rubigalibus quid ſolitum offerri 142.b
Rubor aurium quid præ ſe ferat 86.a
Rubra veſtis apud Pœnos tabernaculo dulcis prætenſa,quid 178.b.& 179.a
Rubris ſcutis qui vterentur 369.a
Rudiariorum ætas quæ 29.b
Rudimenta tyronum 31.b
Ruffi vnde quidam dicti 13.a
Rufuli tribuni qui 357.b
Rugitu aſinorum quomodo equitatis Scytharum aliquando fugatus 245.b
Rullus vnde dictus 14.b
Ruminæ quid offeratur 142.b
Ruminæ ſacris vinum inferre quale ſit 142.b
Ruminales hoſtiæ quæ 141.a
Rumon quis locus dictus 309 a
Ruſſata ſcuta qui ferrent 369.b
Ruſſatas veſtis militiæ gerere quibus gentibus peculiare 30.b
Ruſtica vinalia quæ 337.b
Ruſticæ tribus quid peculiare habuerint 25.b
Rutili vnde ſibi nomen hoc adepti 13.a
Rutilius conſul quid primus inſtituerit 30.a
Rutili tribuni qui 357.b

S.

S*Abates lacus cui tribui nomen dederit* 26.a
Sabatina tribus quando reli-

quis addita ibid.
sabathus Aethiops quomodo ſontes plectere ſolitus 124.b
sabba prophetiſſa 149.b
sabina herba quàm in dedicationibus neceſſaria 351.b
sabinæ quando ſeu quibus ludis raptæ 308.b
sabinarum raptarum numerus ibidem
sabinarum priuilegium Romæ 198.a
sabazius quis deus vocatus 327 b
saca dies vnde dictus 232.b
sacæ quomodo ſponſa certent 40.b. qualibus galeis vtantur 32.b. 375.a
sacciperium quid ſit 60.a
saccularij qui 170. b
sacea feſta quæ 93. a
sacerdos Herculis in Tyro quã honoratus 56. b
sacerdotes in Meree omnes propter ſuperſtitionẽ ſublati 66
sacerdotes è philoſophis vbi eligi conſuerint 66.b
sacerdotes in Phrygia quã mire ſepeliri ſoliti 115.b
sacerdotij æſtimatio quæ 65. a
sacerdotij Saliorum dignitas 44.a
sacerdotiis duobus eidem ſimul præeſſe licuiſſe 294.a
sacerdotio triplici qui vſi 65.b
sacerdos Romæ confeſſionẽ pænitentis furis quomodo prodere coactus 335.a
sacerdotes eſſe non poterant bis nupti 348.b
sacerdotum capilli quibus tantum cultris tõderentur 348.b
sacerdotũ caſtitas apud ethnicos quanta 221.a.b
sacerdotũ apud Germanos authoritas 66 b
sacerdotum Iouis inſolens ac ſuperbum imperium in reges ibid.
sacerdotum comitia propria quæ 184 a
sacerdotum dignitas quanta 66.b
sacerdotũ quorundã quã ridiculus ſacrificandi mos 336.b
sacra Apollinis 15.a
sacra diis maximè grata quæ 166.b
sacra è cænaculis deſpicere quomodo vetaretur 263.b
sacra ex herbis 92.a
sacra ex quibus in votis concipiendis 164. b
sacra Iunonis quàm ſint varia 328.a
sacra ſine ſanguine, quorũ deorum ſint 91.b
sine vino 142. b
sacra via vbi & vnde dicta 83.a
sàcramento militari nõ adſcriptis, quid in bello vetitũ 33.a
sacrarum literarum ſcriptores apud Aegyptios qui 347. a
sacratæ leges quales 377. a
sacratus homo & res ſacrata, quàm eſſent diſsimili priuilegio 352.a
sacres qui dicti 141.a
sacri homines alij apud alios

214.b
ſacrificans, quo more circumagat ſe in orbem 222.a
ſacrificium à Numa conſtitutum 140.b
ſacrificia abominanda & crudelia olim quæ 383.b
ſacrificia aliquot diuerſorum diuerſa 140.b. & dein.
ſacrificia capite aperto 94.a
ſacrificia triumphantis quæ 333.b
ſacrificio interdicere, quanta Gallis pœna 124.b
ſacrificulus rex 127.145.a
ſacrificuli quidam vnde & cur eiecti 123.a
ſacrilegorum pœna quæ 124.b
ſacriportus vbi 345.a
ſacris intereſſe aut præeſſe qui prohibiti 355.a
ſacris qui præeſſent 65.b
ſacrorum ethnicorum quanta olim turpitudo & impietas 382. & dein.
ſacrorum faciendorum mos quis 221.b
ſacrorum Iſidis inauguratio 47.b
ſacroſancti magiſtratus qui & qui non 39.b.187.a. 249.b
ſacroſancti tribuni plebis quomodo 180.a
ſacroſanctum quomodo quid fieret 354.a
ſacrum à matronis tantũ quod fieret 364.b
ſacrum in priuatis ædibus fieri ſolitum quod 336.a
ſacrum quid 351.a
ſadraca cui' olim regia 127.b
ſaga quales veſtes 289.b
ſagares quibus proprij 370.a
ſagaria quid 147.a
ſagis vti in Libya, quid 291.b
ſagitta in vitæ 68.b
ſagittandi exercitium, & peritiſſimi qui 376.a
ſagittariorum arma, vſus, peritia ac vtilitas quæ 370.b 372.b
ſagittarius quorum nummis incuſſus 218.b
ſagittarum quãtum quibuſdam nationibus ſtudium 376.a
ſagittas in ciſtam mitti ante regium tribunal, Perſis quid 31.a
ſagmina quales herbæ 254.b
ſagogidæ Dionyſio quid 237.a
ſagum purpureum quorum amictus 287.a
ſagum vel ſagus quorum veſtis 285.a
ſaguntinorum ante ſui deletionem portentum quod 111.
ſais quæ quibus dea 327.b
ſaitani quomodo reges ſuos ſepelirent 115.b
ſal omni ſacro adhibebatur 140.b
ſalapia vbi ſita 50.b
ſale empta mancipia qui haberent 161.a
ſalem cibis qui non adhiberent 349.a
ſalem qui cur primo apponerẽt 297.a
ſalentini qui ſint 50.b
ſalernitanis cur ciuitas adem-

pta 202.a
saletes, quæ Minerua dicta 327.b
saliaris ſacerdotij dignitas & æſtimatio quanta 44.a
salignis virgis qui diuinarent 275.a
salij qui, quot, & vnde inuenti 43.b
salinator quis cur cognominatus 14.a
saliorum curia vbi 24.b
saliorum inſigne quod 43.b eorum tripodia & carmina ibid.
saliorum ſacra & feſti dies 44.a
saliua ieiuna ad quid vtilis 313.b
salſum haurire poculum, cuius eſſet pœna 300.b
saltandi in templis & circa aras mores qui 225.a
saltandi ſpecies varia 101.a
saltare apud quos olim in precio maximo eſſet ibidem.
saltatio à Suetonio Troiæ nomine dicta 261.a
saltationes qui olim dicerent 101.a
salue & vale ſupremũ vt conclamaretur 132.a
saluſtiani horti quales & vbi 346.b
salutandi conſuetudines quæ 84.a.302.b
salutaris digitus quis 246.a
salutaris porta quæ 220.a
salutem precari in ſternutando 302.b
salutis ædes cui aggeri nomen dederit 346.b
salus ſ ædes vbi 220.a
sabico grauiora pati, quid 280.a
sambulos vbi, & quid ille miri acciderit 77.a
sameæ (ſi rectè ſcriptum) nauis figuram qui captiuis inurerent 289.b
samena quid 179.a
sami Polycratis regia 127.b
samiæ Iunonis tẽplum, miraculorum ſeptem vnum eſſe 322.a
samnites legioni præcipue quod darent nomen 8.b
samnites quo ornatu ſeu colore militiæ vſi 31.a. 32.b
samnites quot triumphorum occaſionem dederint 330.a
samnitum in elocandis nuptum filiabus mos 40.a
sanam eſſe oportuiſſe victimam 308 a
sanazarij Aethiopis laus 52.a
sancta loca quæ 354.a
sanctæ leges quæ ibid.
sanctiones quomodo conſecrentur ibidem
sanctior ſenatus quis & quibus eſſet 209.b
sanctitatem antiquitate ſenſim augeri 351.b
sandaliarius Apollo & vicus vbi & vnde dictus 83 a
sandalium quid ibidem
sandonichem (fortè ſardonychẽ) quis cur annulo incluſam gereret 87.b
sandox, quòd malè indicarat,

quomodo à Dario punitus 123.b
ſandracotti qui dicti 4.b
ſandracotto quid miri obtigit 110.b
ſanguine leges ſcriptæ 114.b
ſanguinem quibus aris inferre non licuerit 320.a
ſanguinis victimarũ tenuis aut craſſi omina quæ 308.a
ſanitatis ſimulachro quid quæ offerre ſolitæ 284.a
ſanqualis an ex aquilarum genere ſit 273.a
ſanqualis porta quæ 220.b
ſapere & timere cui potiſſimũ inteſtino aſcribantur 308.a
ſapientium paucos in ſua patria ſepultos eſſe 328.b
ſaporis arrogantia quãta 84.b
& in imperatorem Ro. contumelia 381.a
ſappho poëtria cuias 328.b
ſapphus imaginem qui nummis incuſſerint 218.b
ſappinia quorum præcipua tribus 27.a
ſarapus quis cur dictus 71.a
ſardis Crœſi regia 127.b
ſardis cuius olim regionis metropolis 174.a
ſardarum regum honos 47.b
ſardonychis gemmæ proprietas 87.b
ſariſſophorus quid 350.a
ſariſſæ quid, & quibus propæ 370.a
ſariſſas vtraque manu torquere quis docuerit ibidem
ſarmatæ quo pugnæ genere potiſſimum valerent 192.a
ſarmatarum tegmina in bella qualia 372.a
ſarmenta vbi ſponte ſua ignem ſuper aras conciperent 226.a
ſaron quid 236.a
ſarracum quid 109.a
ſatellibus qui olim vel reges vel tyranni vſi 371.a.b
ſacrorum familiæ Thebanæ proprium quid 87.b
ſatrapeu quæ regio diuiſa 104 b
ſatrapes in Cappadocia quid 238.a
ſaturio in atrio quomodo tubæ luſtrarentur 93.b
ſaturnalia qui olim ſeruarentur 93.a. 138.b
ſaturni & Maniæ ſacrũ 93.a
ſaturni ædes Romæ vbi 55.b
ſaturniale ac oculi cur quatuor putati 213.b
ſaturni effigies 212.b
ſaturni templa cur nuſquam in Aegypto intra vrbes eſſent 57.b
ſaturnia porta vnde dicta 55.a 219.a
ſaturno quomodo ante & poſt Herculẽ ſacrificaretur 93.a
ſaturnus & Ops qui quibus putati 314.b
ſaturum bis in die fieri, vecordis eſſe 301.a
ſatyrica ſcena quomodo fieret 280.b
ſatyrorum in quibus feſtis fieret repræſentatio 363.a

ſauromatæ ſub vxorum imperio erant 195.b
ſauromatæ quid tantum diis patriis offerrent 142.a. *de ſaxo & robore qui deicerentur* 121.b
ſcea cuius vrbis porta 221.a
ſceum quid ſonet 13.b
ſcæuola quo ludendi genere ſe oblectare ſolitus 161.b
ſcaeuolae nomen vnde 13.b
ſcalae anulariae vicus vbi 83.a
ſcalae Gemoniae vbi & quid 121.b. 122.a. 345.b
ſamander à quibus epotus 382.a
ſcaphium quid 136.a
ſcaptia tribus vnde dicta 26.b
ſcaptia vrbs vbi ibid.
ſcarabaeos pro diis cultos eſſe 383.a
ſcauri theatrum quàm capax 244.a
ſcaurorum cognomen vnde 13.b
ſcelerata caſtra quæ dicta 61.b
ſcelerata porta quae 61.b. 219 a
ſceleratus campus vbi ibidem
ſceleratus vicus hui dictus ibidem
ſcelere diuitias & honores potius quam virtute adipiſci 256.a
ſenarum in theatris diuerſitas quae 280.b
ſceni ludi cui deo dicati 359.a b
ſcenici ludi quando primum & cur facti ibidem
ſcenici quales olim Romae, quales in Graecia habiti 13?.b
ſcenophori Graecis quis 372.a
ſcepſis cuius regia 127.b
ſceptra diuerſorum regum qualia fuerint 47.b. 48.a
ſceptra quanti apud Babylonios habita 48.a
Schœnus quot ſtadia contineat 90.a
ſcillis, quantus vrinator 90 b
ſcipio Aemylianus à quibus veneno ſublatus 28.b
ſcipio quid ſit, & vnde id cognominis quibuſdam datum 15.a
ſcipio Naſica repulſam à ruſticis tribubus tulit 25.b
ſcipio quo ſe oblectare ſolitus 161.b
ſcipio infamia notatus 96.a
ſcipionis animaduerſio in milites extra ordinem deprehenſos 31.b
ſcipionis Aemyliani laus 28.a. 70 a
ſcipionis Aſiatici accuſatio & liberatio 27.b
ſcipionis de Mario vaticinium 28.b
ſcipionis imaginem quis tyrannus in triumpho duxerit 330.b. 331.b
ſcironi qui ſacrificarent 164 a
ſcirophoria Athenis quid 365.a
ſcita ſuffragiorum qui & quot cuſtodirent 181.a
ſcolia quid 257.a

quomodo à Dario punitus 123.b
ſandracotti qui dicti 4. b
ſandracotto quid miri obtigit 110.b
ſanguine leges ſcriptæ 124. b
ſanguinem quibus aris inferre non licuerit 320. a
ſanguinis victimarũ tenuis aut craſſi omina quæ 308.a
ſanitatis ſimulachro quid quæ offerre ſolitæ 284.a
ſanqualis an ex aquilarum genere ſit 273.a
ſanqualis porta quæ 220. b
ſapere & timere cui potiſſimũ inteſtino aſcribantur 308.a
ſapientium paucos in ſua patria ſepultos eſſe 328 b
ſaporis arrogantia quãta 84.b
& in imperatorem Ro. contumelia 382. a
ſappho poëtria cuias 328. b
ſapphus imaginem qui nummis incuſſerint 218. b
ſappinia quorum præcipua tribus 27.a
ſarapus quis cur dictus 71.a
ſardis Crœſi regia 127.b
ſardis cuius olim regionis metropolis 174.a
ſardarum regum honos 47.b
ſardonychis gemmæ proprietas 87.b
ſariſſophorus quid 350. a
ſariſſæ quid, & quibus propæ 370.a
ſariſſas vtraque manu torquere quis docuerit ibidem
ſarmatæ quo pugnæ genere potiſſimum valerent 192. a
ſarmatarum tegmina in bella qualia 372.a
ſarmenta vbi ſponte ſua ignem ſuper aras conciperent 226.a
ſaron quid 236.a
ſarracum quid 109.a
ſatellibus qui olim vel reges vel tyranni vſi 371. a.b
ſacrorum familiæ Thebanæ proprium quid 87.b
ſatrapeis quæ regio diuiſa 104 b
ſatrapes in Cappadocia quid 238.a
ſaturio in atrio quomodo tubæ luſtrarentur 93. b
ſaturnalia qui olim ſeruarentur 95.a. 138.b
ſaturni & Maniæ ſacrũ 93.a
ſaturni ædes Romæ vbi 55. b
ſaturniale ac oculi cur quatuor putati 213.b
ſaturni effigies 212.b
ſaturni templa cur nuſquam in Aegypto intra vrbes eſſent 57.b
ſaturnia porta vnde dicta 55.a 219.a
ſaturno quomodo ante & poſt Herculẽ ſacrificaretur 93.a
ſaturnus & Ops qui quibus putati 314.b
ſaturum bis in die fieri, vecordis eſſe 301.a
ſatyrica ſcena quomodo fieret 280.b
ſatyrorum in quibus feſtis fieret repræſentatio 363. a

ſauromatæ ſub vxorum imperio erant 195.b
ſauromatæ quid tantum diis patriis offerrent 142.a.de ſaxo & robore qui deiicerentur 121.b.
ſcæa cuius vrbis porta 221.a
ſcæum quid ſonet 13.b
ſcæuola quo ludendi genere ſe oblectare ſolitus 161.b
ſcaeuolae nomen vnde 13.b
ſcalae anulariae vicus vbi 83.a
ſcalae Gemoniae vbi & quid 121.b.122.a.345.b
ſamander à quibus epotus 382.a
ſcaphium quid 136.a
ſcaptia tribus vnde dicta 26.b
ſcaptia vrbs vbi ibid.
ſcarabaeos pro diis cultos eſſe 383.a
ſcauri theatrum quàm capax 244.a
ſcaurorum cognomen vnde 13.b
ſcelerata caſtra quae dicta 61.b
ſcelerata porta quae 61.b. 219 a
ſceleratus campus vbi ibidem
ſceleratus vicus hui dictus ibidem
ſcelere diuitias & honores potius quam virtute adipiſci 256.a
ſenarum in theatris diuerſitas quae 280.b
ſceni ludi cui deo dicati 359.a b
ſcenici ludi quando primum & cur facti ibidem
ſcenici quales olim Romae, quales in Graecia habiti 13.b
ſcenophori Graecis quis 372.a
ſcepſis cuius regia 127.b
ſceptra diuerſorum regum qualia fuerint 47.b.48.a
ſceptra quanti apud Babylonios habita 48.a
Schœnus quot ſtadia contineat 90.a
ſcillis, quantus vrinator 90 b
ſcipio Aemylianus à quibus veneno ſublatus 28.b
ſcipio quid ſit, & vnde id cognominis quibuſdam datum 15.a
ſcipio Naſica repulſam à ruſticis tribubus tulit 25.b
ſcipio quo ſe oblectare ſolitus 161.b
ſcipio infamia notatus 96 a
ſcipionis animaduerſio in milites extra ordinem deprehenſos 31.b
ſcipionis Aemyliani laus 28.a. 70 a
ſcipionis Aſiatici accuſatio & liberatio 27.b
ſcipionis de Mario vaticinium 28.b
ſcipionis imaginem quis tyrannus in triumpho duxerit 330.b.331.b
ſcironi qui ſacrificarent 164 a
ſcirophoria Athenis quid 365.a
ſcita ſuffragiorum qui & quot cuſtodirent 181.a
ſcolia quid 257.a

Scombrorum regem videre, omẽ quale 275.a

scommata in triumphãtes torqueri ſolita 331.a

scorpiones letiferi vbi 82.a

scorta ex caſtris vbi & vnde exacta 19.a

scortorum nomina varia 229.b

scotinus vnde quis dictus 70.b

scribæ olim Romæ qui 53.b

scribarum apud Macedones dignitas quanta 53.b

scribendi ſeu literas ducendi modus quàm diuerſus 109.a. *reliqua vide ſcilicet indict. litera*

scribis non licuiſſe fieri ædiles 189.a

scrofæ cognomen vnde 15.a

scrupulum quot pedes faciant 89.a

scrupulus quot ſiliquas cõtineat 241.b

scurram vſus quis 300.a

scuta quibus darentur 369.a

scuti amiſsi pœna 33.b

scutis quantis & haſtis Aegyptij præliarentur 375.b

scutis qui nullis in præliis vterẽtur, ſed nudi pugnarent 370.a

scutorum diuerſitas quanta 369.a.b

scutula quot vncias contineat 89.b

scutula veſtis quorum inuentum 286.b

scutum amittens, quàm olim execrabilis inter Germanos 222.a

scutum amittentis pœna 75.a

scythus quod vaſis genus 136.b

scythæ quàm mirè inebrientur 138.b

scythæ quàm mirum caduceatorem Lario miſerint 137.b

scytharum domos ſtabiles nullas eſſe 305.a

scytharum horribilis in ſepeliendis cadaueribus mos 113.b

scytharum in aduenas odium quod 203.b

scytharum mos in amicis parandis 98.b

scytharum præcipuus deus quis 325.a

scytharum virtutes & vitia cõmunia quæ 214.b

scythis maximum iuramentum quod 266.a

scythiſsare quid 296.b

scythites quis quibus deus 327.b

scythotauri aduenis infenſi 203.b

seculares ludi qui, & quoto quoque anno fierent 309.b. 362.a

secularium ludorum autor ceremonia, celebritas & origo 306.b. 361.a

seculum Gallis quid 168.b

secundarum menſarum initia quæ & apparatus 295.b

secundarius panis qualis ibid.

ſecures poſt exactos reges à faſcibus amotæ 44.b
ſecuris Iouis 48.b
ſecures etiam prætori extra vrbem antelatas eſſe 45.a
ſecures faſcibus alligatæ qui ſibi voluerint 121.b
ſecures in vrbe quibus tantum prælatæ 45.a
ſecuris quibus regibus loco ſceptri fuerit 48.b
ſecurim qui nummis incuterent 218.a
ſecurium abiectio poſt reges exactos à quibus introducta 44.b
ſedendo aliorum opinioni accedere quomodo licuerit 209.b
ſedentes qui epularentur 297.a
ſedes ſingulæ ſingulis conuiuis vbi fuerint 296.a
ſedigiti qui nuncupati 13.
ſeditionis ſignum 180.a
ſegorgii quomodo filias ſuas nuptui locarent 40.b
ſeianus equus 276.b
ſeiſachtheia lex quæ,& quid ea vox ſonet 11.a.343.a
ſeplaſia,cuius oppidi platea 221.a
ſelecti dii qui 325.a
ſeleucus vini oſor 137.b
ſeleuci in annulo ſignum quale 87.b
ſeleuco quid miri obtigit Pellæ 226.a
ſelui temeritas & calamitas 71.a
ſemel militiæ adſcriptum,an & quomodo delere permiſſum 30.a
ſemel tantum qui quotidie veſcerentur 299.b
ſemeſtris puer vbi locutus 148.a
ſemidei qui dicti 77.b
ſeminares aut monſtroſi partus quomodo tractarentur 312.a
ſemiobolus 242.a
ſemiramidis contra viros pro vxoribus lex quae 195.b
ſemiramis quomodo expoſita & alita 110.a
ſemis quid 2.a
ſemiuncia ex quot ſiliquis conſtet 89.a
ſemodium quid faciat ibidem
ſemoni Sango quæ ædes dicatæ 345.b 345.b
ſemonis ſangi ſacellum vbi 346.b
ſempronia lex & Porcia 157.a
ſemproniæ in maritum inuidia & ſcelus 28.a
ſemuncia 89.a
ſempronius Muſca quo mœchum affecerit ſupplicio 176.b
ſempronius quàm dilexerit vxorem ſuam 28.a
ſempronius quàm leui de cauſa vxorem repudiarit 132.b. 196.b
ſenaculum baſilica in qua ſeniores aſſidebant 71.b
ſenaculum (alibi ſenatulum)

mulierum quis conſtituerit 270.b.218.b
senator à cenſore quomodo notaretur 144.a
senatores tyronum magiſtri à quo facti 30 a
senatores initio creati quot 205.b
senatores pauperes quomodo à quibuſdam imperatoribus habiti 211.a
senator ſexagenarius onere reip. exemptus 207.b
senatores pedarij 106.a
senatores electi non ſtatim ſuffragabantur, ſed in ſententiam ibant 207.a
senatores mortui vt efferrentur 129.a
senatorius ordo per Appium Claudium inquinatus 207.a
senatorium cenſus 211.a
senatores qui & à quibus fierẽt 207.a
senatores quomodo & à quibus domum ducerentur 211.
senatores quot Romæ ſimul aliquando ad ferrum exhibiti 361.b
senatores ſub Iulio Auguſto Cæſaribus quot 205.b
senatoris in theatro locus quis 280.b
senatoris ius 299.b
senatoris inſignia quæ 210.a
senatoris officium quod 206.b
senatorum honos quantus ac deſpectus 207.a
senatum quibus diebus haberi non licuerit 184.b. & 211.a
senatus à Bruto quantum & è quibus ampliatus 106.a
senatus in prodigiis curandis vbi & quomodo haberetur 314.a
senatus autoritas quanta 205.b
senatus cogendi aut conuocandi ius penes quos tantum fuerit 207.b
senatus diuerſarum gentium ex quot conſtarent perſonis ibid. & deinceps.
senatus princeps qui legeretur 209.a
senatus quoties per menſes ſingulos haberetur 211.b
senatuſconſulta quomodo vel ſupprimi vel publicari ſolita 209.b.210.b
senatuſconſulti in fœneratores ipſa verba 10.b
senatuſconſultũ quid, & quomodo demum ratum fieret 377.a
senatuſconſultum in candidatos 154.a
senatuſconſultum quomodo fieret 208.a
senectæ deæ ſacellum vbi 21.a
senem ſaltare quid 278.b
senes à quibus apud Romanos militiæ adſcripti 30.b
senes quàm miſere tractentur à quibuſdam populis 115.a
senes depontani 185.a
senes vbi vulgo præcipitarentur ex altiſsimis rupibus in mare 115.a

ſenio in talis quid 161.a
ſeniorum apud Germanos reſpectus quis 209.a
ſenis decrepiti figura ad quid in triumphis ferretur 332.a
ſenum miſerabilis conditio apud barbaros queſdam 115.a.b
ſenones hominum publicè cæſum quomodo ſacrificarent 384.a
ſenonibus vrbem inuaſuris quid miri Romæ factum 148.b
ſenonum conuentus quam eſſet aliquando immanis 256.b
ſententia in noxios quomodo ferretur 126.a
ſententiæ dicendæ ius nō omnibus in ſenatu fuiſſe 207.a
ſententiæ in orbem ferēdæ mos quis 277.a
ſententiam rogandi aut ferendi apud diuerſos mos quis 208.b.& dein.
ſepeliendi mos olim quis & quā diuerſus 114.b.352.a
ſepelire viuos cum mortuis amicitiæ cauſa, quibus vulgare 42.b.43.a
ſepelire in vrbe aut domi aut iuxta templa, vbi licitū vel vetitum 116.a
ſepeliri in vrbibus, quæ leges quando vetuerint 352 a
ſepeliri quos non deceret 353.a
ſepeliri ſiue pompa qui ethnici voluerint 129.a
ſepta quid loci eſſet 83.b
ſeptem conuiuium, nouem conuicium faciunt 296.a
ſeptember cui deo ſacer 169.b
ſeptember quibus initium anni 168.b
ſeptem matrus 93.b.155.a
ſeptemuiri epulonum qui 151.b
ſeptima cuiuſque menſis dies cui olim ſacra 156.a
ſeptimiana porta quæ 220.b
ſeptimi vnde dicti 255.a
ſeptimius Cæſar quantum vno digito valuerit 246.b
ſeptimontium ſacrum ſeu feſtum quomodo & vbi fieret 344.a
ſeptunx quid 2.a
ſepulchra aliquot inſignia 72.
ſepulchra hoſtium an religioſa habenda 353.a
ſepulchra in parentando quomodo ornarentur 310.b
ſepulchra operoſa quæ gentes cur aſpernatæ 352.b
ſepulchrales canes, qui, & vbi olim vulgo habiti 115.a
ſepulchrales coronæ quæ 161.a
ſepulchri licet diruti ſanctitatem in ipſo ſolo manere 353 b
ſepulchris fulmine tactis quid honoris haberetur 353 a
ſepulchris qui cibi quando inferrentur 143.b
ſepulchris ſingulis quot conderentur 352.b
ſepulchrorum genera & differentiæ apud Aegyptios quot ibidem.b

ſepulchrorum ratio quæ ibidem
ſepulchrorum vbi maior cura quàm domorum 305.a
ſepulchrum dirutum Hannibali quale omen 276.a
ſepulchrum Romæ in foro quis primus ademptus 352.a
ſepultura indigni AEgyptiis qui 353.a
ſepultura intra vrbem, vbi pro honore daretur 229.a
ſepulturæ vbi extra, vbi intra vrbes fuerint 116.a, b
ſepulturæ apud AEthiopes quam fiant ſumptuoſæ 352 b
ſepulturarum Græcis cura quæ 353.a
ſepulturis neceſſaria vbi venderentur 310.a
ſerapidem Athenæ in cuius gratiam quàm ſacrum habuerint 88.a
ſerapidi qui ſacrificetur 92.a
ſerapidis formæ quæ 321.a
ſerapidis ſtatua quàm mire ac fabre facta 213.a
ſerapis à quibus cultus 383.a
ſerapis & Iſis qui quibus habiti 324.b
ſeraphis phana in AEgypto cur non niſi extra vrbes fuerint 37.b
ſerapis quando Roma exactus 88.a
ſerapis quomodo pingeretur 213 a
ſereno tonuiſſe quid 273.b
ſeres quàm vitent exteros 203.b
ſergiæ tribus nomen vnde 26.b
ſergiorum origo quæ 14 a
ſeribus vnde proueniat ſericum 199.b
ſeorum mercimonia 203 b
ſerici panni vſus quando primum emerſerit ibidem
ſeriphij quomodo plectant ſontes aut damnatos 124 a
ſerò ſapere Phryges, quid 299.b
ſerpens quando latrarit 148.a
ſerpens ab ancilla editus, quid prodigij attulerit. 111.a
ſerpentem per impluuium deciſſe, omen quale 175.b
ſerpentis auguria aliquot ibid.
ſerra quis eſſet in vrbe locus 309.a
ſerram qui nummis incuſſerint 218.b
ſerranæ familiæ proprium quid 13.a
ſerranæ fiſtulæ quales 222.b
ſerrani vnde dicti 13.a
ſerrati quorum nummi 218.b
ſertorij in cohortem vnam qualis aliquando animaduerſio 74.a
ſeruare bouem Græcis qui dicerentur 157.b
ſerui adſcripti qui 200.b
ſerui è quibus ſacris eiecti 76.a b
ſerui in Saturnalibus velut liberi agebant 93.a
ſerui capti ad regum imperatorúmque ſtatuas confugientes 159.b
ſerui frugi Iones, liberi nequã 160.b

160.b
ſerui quomodo libertate donarentur 290.a.b
ſerui in cœnis dominorum vbi aut quomodo ſederent 296.a
ſerui iniuſtè vincti, quo præter ſolitum modo relaxarentur 158.b
ſerui quàm rigidè à Lycurgo puniti 158 b
ſerui quando primũ militiæ adſcripti 373.b
ſerui à quo ciuitate donati 201.a
ſerui Germanorum vt tractentur 158 b
ſeruis vilioribus barbam radere inhibitum 290.a
ſerui quomodo à dominis plecterentur 158.a
ſerui quomodo per furta liberi fierent 205.a
ſerui trans mare aduecti, quo ſigno venum proponerentur 152.b
ſerui vbi cum dominis mortuis concremarentur 131.a
ſerui tullij in quo delubro quale ſimulacrum 20.b
ſerui vbi nulli 158.a
ſerui vt in quæſtionem deducantur ratio 159.b
ſerui Tullij natalis dies quis 155.b
ſerui Tullij quàm prodigioſa conceptio 360.b
ſeruilia apud diuerſas gentes nomina quæ 160.b
ſeruilia cuius adultera, & cuius mater 315.a.b
ſeruilij lex 157.a
ſeruilij vnde Romam tranſlati 255.a
ſeruiliorũ ſuperſtitio inaudita 243.b
ſeruilius cur falſo tribunus plebis putatus 6.b
ſeruis comam alere vbi vetitum 290.a
ſeruis militibus quomodo Auguſtus vſus 373.b
ſeruis quæ veſtes vetitæ 289.b
ſeruis vnum tantum fuiſſe nomen 255.b
ſeruitus leuior deditis quàm captiis 160.b
ſeruitus vbi duriſſima, vbi rurſus nulla 158 a
ſeruius Tullius cui Fortunæ ædem dicarit 19.b
ſeruius Tullius quàm nefariè à filia ſua tractatus 61.b
ſeruum ſenatus quàm turbulentus 20.b
ſeruorum apud diuerſos nomina propria quæ 160.b
ſeruorum dies feſtus quis 155.b
ſeruorum nomina 160.b
ſeruis vbi comam nutrire nefas eſſet 289.b
ſeruorum ſpecies quàm diuerſae 170.b
ſeruus cur triumphanti in curru aſſideret 333.a
ſeſamis arx vbi 345.a
ſeſoſtris petulantia quanta 333.a
ſeſoſtris trophaea 37 a
ſeſquipes quot cubitos faciant 88.b

ſeſtertia modij quot 89.b
ſeſtertiorum genera quàm diuerſa 242.a
ſeſtertium Romanum 243.a
ſeſtertius quot drachmis aut aſsibus aut libris cõſtet 242.b
setæ hoſtiarum quæ primum iniicerentur igni 225.a
seu cuiuſmodi ſit dictio 56.a
seueri Cæſaris quæ erga Chriſtum & Abraham religio 352.a
seueri imperatoris quanta laboris patientia 32.a *lenitas in criminoſos* 73.a
seueri Septimij teſſera quæ 179.b
sexæ fortunæ templum 20.a
sexagenarij an militiæ adſcribendi 30.a
sexagenarij ſenatoris priuilegium Romæ quod 207.b
sexagenariis ducere vxores, vnde vetitum, vndéve permiſſum 236.b
sexatrus 93.b. 155.a
sexcenta millia modiorum frumenti quotidie Xerxis exercitui vix ſuffeciſſe 381.a
sexcentorum hominum capita quis aliquãdo vouerit 165.a
sexcentos aliquando equites ad ferrum exhibitos fuiſſe 361.b
sexta Februarij qualis 233.a
sextans quid 2.a
sextarius 89.b 90.a
sextarij Italici vnciæ quot 89.b
sextarios quot congios haberet ibidem
sextarius Arabicus quid ibid.
sexti prænomen vnde 255.a
sextiſeps mons Romæ quis 346.a
sexticula quorum veſtis 287.a
sextilis cui deo dicatus 169.b
sextricium quid dictũ 122.a
sextula quot pedum ſit 89.a
sex viri quando creati 151.b
sexuum diuerſorum balnea diuerſa 235.a
seyæ Fortunæ *templum ſi (aliàs sy)baritanæ aquæ potus quales faciat capillos* 291.a
sibarum erga Herculem cultus quis 77.a
sibylla quis aliquando cognominatus 15.b
sibyllæ arcana euulgare, quam acriter olim vetitum 149.a
sibyllæ imaginem qui nummis ſuis incuderent 218.b
sibyllini libri & Martiani vbi ſeruarentur 166.b
sibyllæ libri quando combuſti 149.b
sibyllarum aliquot nomina & patria quæ ibidem
sibyllarũ nomen quot ſibi præcipue vendicent ibidem
sibyllina carmina quicquã ſtudioſè conquiri iuſſerit ibid.
sicæ quibus peculiares 370.a
siciliam quis à fœnore liberarit 11.b
siciliquus quot ſcrupulis conſtet 89.a
sicinij in Craſſum ſcomma 279.a
sicinius Dentatus quot vltra

omnes donis honeſtatus 228.b
sicis duabus qui quomodo munirentur 370.a
sicli ſexaginta quot obolos pariant 241.b
siculæ menſæ quæ 301.a
siculi quando & quomodo Cereri ac Proſerpinæ ſacra facerent 365.a
siculorum deorum quis 326 a
siculorum natura quæ 214.b
siculorum regum honos 47.b
siculorum reges quibus cantibus ad ſomnum inuitentur 178.b
sieulorum regum diadema 47.b
sidera à quibus vt dij culta 382.b.& dein.
sigillaria quid 110.b
siginni qui & vbi 101.a
sigiſmundi Fulginatis laus 316.a
signa aliquot quibus diuerſi reges in annulis vſi fuere 87.b
signa militaria hoſtium deuictorum quomodo in triumphis ferrentur 330.b.& dein.
signa militaria ſeu vexilla vbi in pace reconderentur 55.a
signa quot & quàm diuerſa Romani militiæ vſurparent 177.a
signa ſeu notæ ac figuræ aliquot Aegyptiorum quibus ſenſus & alia quædam effingunt 87.a
signis quam diuerſis diuerſæ nationes in bellis vſæ 177.a.b
signo aquilæ qui antè Romanos vſi 177 a
signorum ingens numerus Rhodi 213.b
signorum militarium ante prælium & in prælio locus quis 177.b
sileni in quibus feſtis repraeſentarentur 363.a
silentii deus quis 88.a
silentii indicendi ſignum qui militiae fieret 178.a
silentiũ quantum haberi oporteret arcanorum ſenatus 209.b
silentium, quorum eſſet olim rudimentum primum 100.b
silicernium quid 152.b
siliquæ quot drachmam faciant 89.b
siliquæ quot obolum faciant 241.b
silones vnde dicti 13.a
silus quid ſignificet ibidẽ
simi naſi indicium 85.b
simi qui & vnde dicti 13.a
simia ſenex non facile capitur quid 279.a
simia vbi pro deo culta 92.a
simiae in cuius deae templo ſolẽnibus diebus ſaltarent 174.a
simois à quibus aliquando epotus 382.a
simonides quis ac cuias 328.b
simonidis felicitas quanta 329.a
simonidis inuentum quod 109.a
simplaris decuria quot conſtet 350.a
simplaris phalangis partes quæ ibidem
simpulum aut ſimpuuium 225.a
simulachra apud ethnicos quam varie fierent 212.b.& 213 a

simulacrorum auerſores Perſæ 223.a
simulacris cur haſtæ affingantur 382.a
simulacris deorum vincula annexa 212.b
simulachra quibus diu nulla 269.b
sinciput expilare, quibus venuſtum videretur 288.b
sinciput qui olim raderent, non occiput 200.a
sindi quomodo mortuos ſepeliant 116.a
sindonib' qui quomodo pro chartis vſi 109.a
sindorum mos in ſepulturis militum 116.a
sine patre quem eſſe, quomodo duabus tantum literis innueretur 255.a
sine puluere vincere, quid 278.b
singultus quo putaretur leuari 246.a
siniſtra ex vulturibus omina qualia 273.b
siniſtræ adſidere, Cyro quid 86.b
siniſtram attigiſſe, quid 87.a
siniſtram capitis partem qui tãtum raderent, non dextram 290.b
siniſtrũ cornu in prælijs qui dextro præferrent 192.a.in fi.
sino cum negatione, quid ſignificet 7.a
sinoris quid 262.b
sinorix quam vafrè ab ea cuius virum occiderat, vltus 58,a.b
siphax quando & à quo victus 20.a
siphiſmus quid 101.a
siphones quid 306.a
sirpeæ effigies à quibus & cur & quando in Tibrim deiicerentur 155.a
sirpus pro ſceptro à quo vſus 48.a
siſachthia lex quæ 11.a.343.a
siſtro qui in bellis vterentur 178.a
siſtrum quid ſit 336.b
siſymbrio vbi ſponſæ coronentur 58.b
siticines 129.a
sitones vbi, & eorum dominium quale 239.a
situla quid 182.a
situli qui dicti 255.a
σκιμαλίσαι ſeu σκιμαλίζειν, quid 245.a
smerdis quid à fratre perpeſſus 171.b
similacis hederæ contemptus quis 223.a
sobrius vicus 82.b
sobrini filiam ducere an licitum ſit 39.a
sociani Galli, qui & Solduni 42.b
societatis intimæ mira quædam iura 42.a.b.& dein.
socios Romani quos putarent 239.a
socratem iurare ſoliti qui 266.b
socrates per quid iuraret ibid.a
socrates quàm abſtinens eſſet & & paruo contentus 139.b

ſocrates quota Februarij natus 231.a
ſocrates quid precandum docuerit 224.b
ſocrates quo ſe oblectare ſolitus ludo 161.a
ſocrates vxorem ſuam amico aliquandiu mutuatus 41.a
ſocratis veſtitus,& vxores vno eodémque tempore quot 273.a.39.b.289.a
ſocrum genero nequaquam apud Romanos copulari licuiſſe 39.a
ſodales Titii 43.a
ſodalitates Ideæ matris quando inuentæ 43.a
ſodalitatum variarum inuentio ibidem
ſogdianorum regiæ quae 117.b
ſol à quibus olim maximè veneratus 382.b
ſol & luna qui habiti 325.a
ſol quomodo pingeretur 213.a
ſol quorum ſignum militare 177.b
ſolaria quomodo diſtinguerētur 234.b
ſolaris annus quis 168.a
ſolduni,al. ſoldutii apud Gallos qui 42.b
ſoleæ purpureae quarum calcei 287.b
ſoleae quid ibidem
ſolennia ſacra 310.b
ſolennia vota 164.b
ſoli quod animal ſacrum 142.a
ſolibus duobus viſis,quid ſolitum fieri 311.a
ſolidus integer quis 241.b
ſolis ac Spei templa vbi 82.b
ſolis imago cryſtallo incluſa ſuper tabernaculum Darij 179.a
ſolis quàm ſint diuerſæ apud diuerſos effigies 213.a
ſolis templum Perſis quod 82.b
ſolitaurilia quae, & quomodo fierent 312.a
ſolon à quibus in exilium actus 157.b
ſolon cur parricidis poenam nullam ſtatuerit 123.a
ſolon quomodo menſes ſit annũ 168.a
ſolonis inſtitutum de viro ſponſam adituro 60.a.de oratione funebri 131.a.de lamentationibus tollendis 133.a. de repudiis 196.b
ſolonis aduerſus adulteria remedium quale 176.a
ſolonis aliquot leges 10.b. 41.a.89.a.141.a.76.b.197.a. 203.a
ſolutioni quot dies praeſtituerentur 342.a
ſomatophylaces Graecis qui 371.b
ſomnia plerumque vana,quae 172.a
ſomnia quomodo & in quibus templis ad diuinandum captarentur 320.b
ſomnia quomodo purgarentur 313.b
ſomniis ad ſepulchra qui diuinare ſolerent 275.a
ſomniorum aliquot verorum deſcriptio 16.b

somniorum ratio quæ 171.a
somno vbi immolaretur 320.b
somnum fugantia & conciliantia vina, quæ 321 a
sontes in Aethiopia quàm præter morem vulgarem punirẽtur 123.b
sophocles per quid iuraret 266.a
sophocles quem poetam quo in certamine vicerit 364.a
soricis occentus quem deponere dictaturam coegerit 275.b
soricis occentus quid impediret 294.a
sororum inceſtus apud quas gẽtes licitus 38.b
sortes conuiuales Heliogabali quales 300.a
sortes diuinatoriæ vbi & à quo primum ſitæ 21.b
sortiendi de ordine dicendi per literas conſuetudo 208.b
sortiendi inter athletas de collega loco mos 260.b
sortitio de loco inter duces in militia, quando fieret 192.b
sortitio tribunorum in iure dicundo quomodo fieret 251.a
soſpitæ Iunonis ædes vbi 328.a
soſsidis verſutia quæ, & quomodo deprehenſa ac plexa 112.a
soter vnde quis dictus 70.b
spado in vite quid 61.b
spartæ factiones quot & quæ 180.b
spartanæ tribus precipuæ quæ 27.b
spartanæ mulieres ſolæ viros pariunt 196.a
spartanarum virginum exercitium 100.b
spartani extráne vrbem an intra, cœmeteria habuerint 116.a
spartani regis mortui quomodo lugerentur 128.b
spartanis peregrinitas inuiſa 203.b
spartanis ſingulis ſingulas tantùm licuiſſe habere vxores 39.b
spartanorum de claſsis præfecto inſtitutum quod 4.a
spartanorum perfidia quanta 268.a
spartanorum difficilem pugnã inituorum mos 179 a
spartanorum factiones 180.b
spartanorum quanta ad Thermopylas victoria 381.a
spartanorum regũ poteſtas quæ 238.b
spartanorum veſtes militares cuius fuerint caloris 30.b
spartanorum mos in infantibus recens natis 96.98.a
Rege mortuo 128.a
sparus quibus proprius 370.a
spatha Galatorum quales ibid.
species aliquot luxus 139.b
species hominum aut animaliũ diis tribui vetuit lycurgus 92.a
spectaculis & veſtales, licet religioſas, interfuiſſe 271.b
spectaculis quàm dediti Romani 280.b.& dein.
spectaculorum primitiæ qui &

vnde inciperent 359.b
Spectare aut cælum aut terram quæ hoſtiæ deberent 125.a
Spectri apparitio 67.a
Spectrorum exempla aliquot 230.a
Spei templa Romæ quot & vbi 57.a
Spenticius quid 295.a
Sphæra ludus quis 162.b
Sphæriſterium quid ſit 146.b
Sphæromachia quid 162.b
Sphinctæ quid 229.b
Sphingis imago quibus fuerit militare ſignum 177.b
Spicas ex ſegete carpere quis militibus interdixerit 358.b
Spicea corona alba quorum inſigne 42.a
Spiculis breuibus qui pugnent 375.a
Spiræ vnde fiant 296.a
Spirituum illuſiones non eſſe omnino fabuloſas 230.a
Spithama quid ſit 88.b
Spithamæi quales conſtruerent domos 305.b
Splen quibus deficiat curſores inſignes 90.b
Splene laborantibus quis rex olim mederetur 141.a
Splenem pecoribus alicubi eſſe, alicubi non eſſe 307.b
Splenii quæ vis tribuatur 308.a
Spodij Apollinis ara quàm mira 330.a
Spolia opima à quibus relata 21.b
Spolia qui voueri ſolita & exuui 165.a
Spoliis hoſtilibus quomodo vel templa vel priuata ædes ornarentur 304.a
σπονδοφόροι qui dicti 252.a
Sponſa vbi veſte virili vtatur 60.b
Sponſa vnde dicta 58.a
Sponſæ ad virum proficiſcentis cæremoniæ 59.a
Sponſus & noua nupta quibus veſtibus induerentur 58.b
Sponſi obſonia ad ſponſam ingreſſuri 60.a
Sponſæ apud Indos quanti mercentur 197.a
Sponſalium etymologia 58.a
Sponſalium dirimendorum formula 196.b
Sponſalibus accommodæ horæ 58.a
Sponſam lugeri à viro, qui, nefas arbitratus 133.a
Sponſi caput qui Athenis ornaretur 59.b
Sponſi obſonia ad ſponſam ingreſſuri 60.a
Sponſiones à diis quibuſdã quales & cur exactæ 326.b
Sponſus ac ſponſa omnis cur & quando non ſuis appellarentur nominibus 58.a
Sportula ſalutantiũ quæ 302.b
Sp.melij domus, Aequinielium dicta 167.a
Spurij qui dicantur 255.a
Squamoſi tantum piſces quibus cœnis & cur infercirentur 132.a
Stabilinus quis deus 384.a
Stadium quid 89.162.a

ſtagnis qui mortuos vt ſcpulchro immittant 115.b
ſtandóne an ſedendo ſententiæ dicerentur 209.a
ſtanneos nummos qui percuſſerint 218.a
ſtantes prandere coacti milites qui 19.a
ſtantes qui epulentur 297.a
ſtaſimon quid 226.b
ſtata ſacrificia quæ 210.b
ſtatano qui immolarent 99.a
ſtatanus quis deus 384.b
ſtatarij qui 372.a
ſtater quid ſeu quantum 89.b
ſtateris aurei & argentei valor 242.b
ſtathmus quot paraſangas contineat 89.a
ſtatij Romæ qui ferè dicti 160
ſtatio tribunorum in caſtris vbinam eſſe ſoleret 358.a
ſtationum caſtrenſium diuerſa nomina 18.a
ſtatiuæ feriæ 258.a
ſtatius poëta quibus in ludis aut vicerit, aut victus ſit 363 b
ſtatoris Iouis tẽplũ vbi 346 b
ſtatuaria celebres qui 215.a
ſtatuarũ diuerſis in locis multitudo olim quanta 213.b
ſtatuta aliquot de veſtitu 289.b
ſtatuta Auguſti theatralia quæ 281.a
ſtatumen quid 68 b
ſtella marina vulpino ſanguine illita, ad quid magi vſi 60.a
ſtellatina tribus quando in vrbem recepta 26.a
ſtephanophori Græcis qui 66.a 349.a
ſtephephori qui 283.a
ſternutamenta quid augurij faciant 102.a
ſteſichorius in taxillis quid 161.a
ſteſichoro infanti quæ auis quale tulerit augurium 273.b
ſtichus quale ſeu quorum olim Romæ nomen 160.b
ſtigmata fœminis cur inurerentur à viris 77.a
ſtillicidiorum lex quæ 340.a
ſtipem cogere quibus per quos dies liceret 360.a
ſtipendia militum olim quæ ſiue quanta 374.b
ſtipẽdia militum Ro. vt ſequeſtrarentur 180.b
ſtipẽdia puerorũ magiſtris publice à quibus tributa 106.a
ſtipendiariæ in Hiſpania ciuitates quot 203.a
ſtipendium in dies ſingulos initio quantũ, ac deinceps quàm & quoties variatum 374.a
ſtipendiũ quæ gẽtes nõ darent, ſed prædã tantum militibus concederent 374.b.& den.
ſtipendium quando primum Rom. militibus dari cœptum 374.b
ſtipes olim quales 242.a
ſtipis in populum ſpargẽdæ mos quis 95.b
ſtipite perforari à ſummo ad imum, vbi olim noxiorũ pœ-

na 125. b
stipite *qui hoſtias mactarent* 225.b
stoa *quid* 167.b
stoici *vbi philoſopharentur ibidem*
stola *longa quarum veſtis* 288.a
stolones *qui dicti* 12. b
strabones *vnde quidam cognominati* 13. a
stragula *quid ſit* 156.a.b
strategeu *quæ regio diuiſa* 104.b
stratonis *diſcipulus quis rex fuerit* 5. a
streniæ *ſacellum vbi* 83. b
strictis *veſtibus vti Germanis quid ſignet* 291. b
strigoſiorem *equum habentis mulcta* 73. b
strobilus *quid* 101. b
strophium *quid veſtis fuerit* 287.b
struppi *quid* 311. b
struthiocameli *pennis qui militiæ vſi* 32.a
studia *puerorum olim qualia* 6.a.& dein.
studia *quæ quibus poſt conuiuium peculiaria* 300. b & dein.
studium *ſiue inſania quorundã erga equos, quantum* 165.a 353.a.b
stulti *vbi diiudicarẽt olim ſententias ſapientum* 208.b
stuprator *veſtalium quomodo puniretur* 271.b
stygia *Proſerpina quæ* 327.b
stygis *in Arcadia qualis aqua* 267.b
sua *qualiacunque ſint, proferre honeſtius eſſe quam aliena* 364.a
sua *cuique deo ac deæ ſacrificia & victimæ* 140.b
suadela *quibus potiſsimũ præeſſet* 56.b
sualis *tribus quæ* 27. a
suauiatio *vxoris coram filia, quam ſenatu mouerit* 99.b
sub *corona & de lapide empti, qui* 152.b
sub *haſta publica vendere, quid ibidem*
sub *pileo vendendi mancipiæ ius quod* ibidem
sub *tecto qui nunquam religionis ergo degerent* 221. b
subeollari *honoris cauſa ſoluti qui* 48 a
subditi *pontifici qui* 65. b
subitariæ *legiones quæ* 180. a
sub icij *pontis cura cui olim Romæ incumberet* 64. a
subſcriptores *qui eſſent* 125. b
subſellia *equitibus & ſenatoribus in theatris diſcreta à plebe, quot* 281. a
subſelliorum *in theatris ornatus qualis* ibid.b
subſtitutio *pontificis qui fieret* 65.a
subucula *qualis veſtis* 284.b
subulcis *omnibus vbi templa ingredi vetitum* 222 a
suburra *via* 83. a
suburrana *tribus quando & à quo inſtituta* 25. b

ſuccedendi ius inter matrem & filiam quæ lex non admittat 343.b
ſucceſſio regni apud Aethiopes quàm inſolita 341.b
ſucceſſus magnos ex magna calamitate qui olim adepti 120.a
ſuccuſſanus ager cui vico nomẽ dederit 83.a
ſudorem militarem quàm probarit Cyrus 31.b
ſus fœderibus & ſpõſalibus adhibetur 142.a
ſues quibus vel accepti vel inuiſi 141.b
ſuetonij locus diſcuſſus 1.b
& deinde eiuſdem laus 2.b
ſueui quomodo capillum gerant 291.b
ſuillum pecus immolandi initium Romæ fuit 141.a
ſufes vel ſuffes Carthaginenſibus quis 117.b.238.a
ſuffecti tribuni qui 357.b
ſuffibulum qualis & quarum veſtis 271.a
ſuffimine quo populus olim creditus purgari
ſuffitio quid expiationis eſſet 132.a
ſuffocare victimam qui ſoliti 225.a
ſuffragandi ius quibus tantum ſenatoribus eſſet 207.b
ſuffragandi rationes quam diuerſæ 182.a.b
ſuffragatoribus cur aliquando nummi decreti 184.b
ſuffragij latio à quo daretur 202.a
ſuffragia alia atque alia diuerſis comitiis lata, quomodo põderarentur 183.b
ſuffragia ferendi mos quis 208.a
ſuffragia in iudicio æqualia, pro reo facere 125.b
ſuffragia plebis vbi potiſſimum valuerint, & vbi contrà diuitum 183.a b
ſuffragia quomodo ferrentur 182.a
ſuffragij ius longè aliud fuiſſe atque ius ciuitatis 201.b
ſuffragiorum ſcita qui ſeruarent 182.a
ſuffragiis paribus reus abſoluebatur 125.b
ſuibus qui ſemper abſtinerent 141.b
ſuillorum familia vnde ſic dicta 13.a
ſuillum pecus primum omnium ſacrificiis adhibitum 141.a
ſulfur cur luſtrationibus adhiberi ſolitum 312.b
ſulfuris in ſacris vſus quis 153.b
ſulpitij ſeruus ob proditum dominũ quomodo plexus 152.a
ſulpitij tribuni pleb. lex quæ, & quomodo ab ipſo violata 11.a
ſulpitius flamen qua de cauſa, ſacerdotio priuatus 348.a
ſulpitius quàm leui de cauſa vxorem repudiarit 196.b
ſumanus quis, & quæ illi tonitrua tradita 272.b

ſummeniũ (rectius ſummœniũ) quid 229.b
ſumptuariæ leges quando ſint abrogatæ 140.a
ſupellex quid, & eius nomine quæ res contineantur 28.b
ſuper ignem nudis pedibus ambulantes innoxiè 322.a
ſuperbo Tarquinio quid ominis vultures attulerint 273 a
ſupercilia cui deæ ſacra 85.b
ſuperciliorum indicia ib.
ſuperorum ara quomodo fieret 222 b
ſuperorum hoſtiæ quales ibid.
ſuperſtites quomodo vna litera notarentur & qua 124.a
ſuperſtitiones variae & impiae inter ethnicos olim quae, 82.b. & deinceps vſque ad finem libri
ſuperuacaneae aures quae 273.b
ſupina cor quis corpora humari voluerit 352.b
ſupparo quae naues pro inſigni ſoleant vti 179.a.in fi.
ſupplicationes apud Graecos quomodo fierent 311.b.& deinceps
ſupplicationes ob futiles cauſas decretae cui & quæ 311.b
ſupplicatione: quando, cur & quomodo fierent ibidē
ſupplicia noxiorum apud diuerſos quàm diuerſa 121.a.& deinceps
ſupplicia poſteriorum Romanorum quàm crudelia 12. b
ſupplicia vnde ſiu quare dicta 122.a
ſupplicio afficiendi in Aegypto quomodo paulo antè mortem tractarentur 123.b
ſupplicium de regibus ſumptum 122.a
ſupplicum geſtus apud diuerſos quàm diuerſi 86.a
ſupremum Salue & Vale quãdo olim diceretur 132.a
ſurarum cognomen vnde 13.a
ſuras cur Romani inermes in praeliis ſeruarent 372.a
ſuſa quorum aerarium ac regia 55.b 127.b
ſutor vltra crepidas, quid 278.b
ſutrinis quod eſſet ius ciuitatis 202.a
ſutriuorum dea quae 327.a
ſybaris quorum olim regia 127.a
ſphartauae aquae potus quales faciat capillos 291.a
ſybaritarum in conuiuiis illecebrae quae 300.a
ſycophanta, nomen quàm probroſum 245.b
ſyginnorum virgines quomodo nuptum locentur 40.b
ſylla qua aliquando vſus teſſera 179.b
ſylla quam legem à ſe latam ipſe infregerit 352.b
ſylla quibus & dederis pro libito & ademerit ciuitatem Ro. 201 a.b
ſylla quid ſuæ felicitati deeſſe conqueſtus 314.b
ſylla quid Sulpitij ſeruo fece-

rit 159.a
ſyla quomodo dictaturam arripuerit 239.b
ſylla quot crearit ſenatores 206.b
ſyllabam etiam legis transgredi, vbi capitale 124.b
ſyllæ de Archelao tropheũ quale 36.b
ſyllæ in annulo ſignũ quod 87.b
ſyllæ quid primo Romæ factum 114.b
ſyllæ ſerpens quid portenderit 275.b
ſyllarum appellatio vnde 15.a
ſyluæ in mari rubro 265.b
ſyluano quibus pro animalibus vota fierent, & quæ 165.b
ſyluano quid immolaretur 141.a
ſyluanus, quis & quàm noxius deus 96.a
ſyluii qui reges dicti 4.a
ſynagia 350.b
συναποθνήσκοντες qui dicti 42.
ſyndi quomodo mortuos ſepeliãt 116.a
ſyngrapha quid 108.b
ſynthesibus qui quando vterentur. 291.a
ſyracuſanæ deliciæ quæ 301.a
ſyracuſani in quorum fuerint clientela 303.b
ſyracuſani natura quales 214.
ſyracuſanis Hercules quam charus & cultus 77.a
ſyri natura quales 214.a
ſyri quàm impensè coluerint Fortunam 21.b
ſyrorum regum cultus 47.b
ſyriorum diademata ibid.
ſyrma quorum veſtis 287.b
ſyrmea quid 262.a
ſyrorum à quoto anno maſculi, à quoto fœminæ tributum darent 204.b
ſyrorum deus 316.a
ſyſsitia quid 297.a

T.

T Litera quę aliquando numerum ſignificarit 23 a
T litera quid tribuni ple. vellent 6.b
T ſeu A per ſe poſita, quid in ſententiis ferendis ſignarint 123.a
Tabellæ in triumphis quales præferrentur 330.b
Tabellaria lex quæ 182.a
Tabellarij publici à quo qua de cauſa inſtituti 204.b
Tabellariorum nomina diuerſa 46.a
Tabellarum cerearum vſus olim quis eſset 108.b
Tabellis ſententiam qui ferrent 114.a
Tabernaculorum caſtrenſiũ materia olim quæ 18.b
Tabernacula ſua milites abituri incendunt 19.b
tabulæ publicæ in cuius dei templo Romæ ſeruarentur 55.a
tabularũ duodecim ſeueritas in filios quanta 339.b
tacita ſenatuſconſulta quæ 209.b

taciti Cæſaris edictum pro domi nis contra ſeruos quod 159.b
taciturnitas in ſacris quàm neceſſaria 222.a
tacitus Cæſar cui menſi ſuum inderit nomen 107.a
tapocos quid ſit Græcis 109.
tænarij quem deum præcipuè coluerint 326.b
tagus quàm celebre flumen 174.a
talchearum in elocandis filiabus conſuetudo 40.b
talenta non ex pecunia percuſſa 243.a
talentorum genera quàm diuerſa 242.b
talentum Atticum quot conſtet ſeſtertiis ibid.
talentum quot aureis conſtet 241.a
tali aurei quorum ludus 162.b
talio qua in re liceat 343.b
talionis lex quàm rigida 342.b
talis quomodo ludi ſolitum 161.a
talparum fibræ quales 308.a
tamphiliana cuius domus Romæ dicta 346.b
tanacra cuius regionis vrbs 319.b
tanaro Laconiæ inferni oſtia 130.b
tanaquilis lana, colus & fuſum 198.a
tanaquilis quanta caſtitas 58.a. 255.b
tanaquilis reginæ ſolertia 220.b
tangere flamines quæ vetarentur 348.b
tantali aqua quàm ſit Indis religioſa 253.a
tantum & quantum quomodo vſurpentur 338.a
taprobanis nulli ſerui 158.a
tapyræ mutuare quando volunt vxores 41.a
tarantati qui 81.a
tarantula quid ibid.
taras cuius filius & quorum nũmis incuſſus 218.a
tarentina moneta qualis ibid.
tarentini molles 214.b
tarentinorum præſul & ſummus patronus quis 148.b
tarentum quis locus in vrbe Roma fuerit, & vnde dictus 309.a
tarentum quorum philoſophorũ mater 50.a
tarpeia rupes, cuiuſmodi tortura aut pœnæ locus 121.b
tarpeius mons vnde dictus 344.a
tarquinii Priſci ſceptrum 48.b
tarquinii, quæ cuius olim regionis ciuitas 173.b
tarquinii Superbi callidum & tyrannicum factum 111.b
tarquinio Priſco quod ex aquila augurium captum 273.a
tarquinio ſuperbo quid prodigii obueneris antequam exularet 148.a
tarquiniorum ager quid Romæ poſtea factus 166.b

tauri quos cum regibus viuos ſepelirent 43.a
taurorum Scytharum mos ibidem
tauri vnde quidam cognominati 13.a
tauri ludi qui, & cur ſic vel dicti, vel inſtituti 360.a
taurina caro quàm inſalubris 360.b
taurina porta vnde dicta 219.b
taurum qui cui immolent 142.b
taurus cui deæ ſacer 141.a
taurus cui proprie dicatus 142.b
taxila quorum regia 127.b
taxiles qui reges vocati 4.b
taxillorum ludus qualis 161.a
taxilorum impudentia in virgines egentes nuptui tradendas 40.a
taxilorum in condendis cadaueribus humanis quàm pius mos 115.a
tedæ ligni ſudor quàm efficax 114.b
tegeatũ de Lacedæmoniis quanta & quàm inſperata victoria 193.b
tegeatum ſuperbia quanta 192.b
telephus Herculis filius expoſitus 110.b
telia Græcis quid 297.a
telluris inuocandæ mos quis 166.a
telluris templum vbi 83.a
tellus à quibus coleretur 382.b
temenitida cuius oppidi porta 221.a
temperantiæ ſummæ exempla 300.b
tempegati quid ſolitum immolari 142.a
templa auguribus dicata quæ 272.a & 42.b.293.a
templa clariſſima olim quæ 318.b & dein.
templa etiam in caſtris apud ethnicos fieri ſolita 18.b
templa publica eſſe debere 351.b
tēpla ſine tecto, quibus olim diis fierent 92.a
templa vbi nulla 213.a
templum ab vno eodémque bis inuentu impoſſibile, cuius & vbi 312.a
templum iuxta tabernaculum ducis 18.b
tempora conuocandi ſenatus quæ 207.b
tempora Græci vnde numerent 2660.b
tempora prandendi & cœnandi olim quæ 299.a
tempora ſacrificiis maximè idonea quæ 214.a
temporales horæ quæ 234.a
tempus apparandæ expeditionis 180.a
temulentos duplici pœna caſtigãdos cenſebat Pittacus ſiquid deliquiſſent 137.b
teneatica cuius vrbis porta 221.a
tenediæ mulieres quàm olim pulchritudine nobiles 263.a

Tenediorum deus quis 326.b
Tenediorum in Achillem odium quantum 77.a
Tenediorum in adulteros lex quàm ſeuera 176.a
Tenes deus quis 326.a
Tenis templum quibus adire nefas 335.b
Tepocon quid Græci vocent 109.a
Ter Olympia vincentis quãtus olim fuerit honor 261.b
Ter aduerſus patronum peccans libertus apud Maßilienſes reuocabatur in ſeruitutem, quarto peccans liber abibat 159.a
Terſex in iactu taxillorũ, quanta victoria 161.b
Ter ſolum in vita lauare, vbi ſtatutum 235.b
Terentij locus quidam elucidatus 10.b
Terentina tribus incertæ originis 26.a
Terminalia feſta quæ 92 a
Termini ſacrum quale, & templum 91.b.92.
Termini templum vbi 344.b
Terræ volut matri corpus ex anime reddendum eſſe 3 3.a
Terræ motui quis deus præſit, ignorari 314.b
Terræ motum Romæ null[illegible]*; niſi mali alicuius prænunciũ fuiſſe* ibidem
Terræmotus quomodo expiarentur ibidem
Terræ quale votum vouerit aliquando Artaxerxes 165.a
Terræ quomodo ſacrificetur 92.b
Terræ ſimulacrum quale 213.a b.219.b
Teſca quorum locorum nomen 283.b
Teſſera in militia 178.a
Teſſeræ alia atque alia ſignificatio 179.b.180 a
Teſſeræ frumentariæ à quo in populum ſparſæ 95.b
Teſſeræ luſoriæ quales 161.a
Teſſera militaris quale quid ſit, & quàm diuerſè dari ſoleat 179.b
Teſſeram in caſtris vnde alij & alij peterent 358.a
Teſticulis aliquando ſuſpenſus qua de cauſa quis 176.b
Teſtamenta quibus cuſtodienda tradi Romæ ſolita 270
Teſtamenta ex duodecim tabulis lex quàm æqua 341.b
Teſtamentorum genera quot 184 a
Teſtamentum militare quomodo fieri ſolitum ibidem
Teſtandi de bonis ratio apud Germanos nulla 341.b
Teſtantium vetus mos 2.b
Teſtatoribus qua lege nimium permiſſum 343.b
Teſtatori quid quæ leges vel concedent vel negent 355.b
Teſtatori Solonis lege quid permiſſum 341.b
Teſtudines qui vt deos honorarint 382 b
Teſtudinibus qui vulgo victi-

tent vt pane 138. a
Teſtudinum in laminas ſectarū menſis quis primus Romae vſus 295. a
Teſtudinum putaminibus quae ſenſim veſtiri cœpta ibidem
Teſtudinum teſtis qui domos cōſtruant 305. b
Teſtudo quorum nummis incuſſa 218.b
Tetracina quorum nummus ibidem
Tetracomus quid 101. a
Tetragonus lapis quorum deus 213.a
Tetrapolitani conuentus oppida quae 173. b
Tetrarchis quae regio diuiſa 104 b
Tetricorum domus vbi 346. a
Tetricus à quo victus 36. a
Teucri qualibus vtantur in bello triſtis 31. b
Titera quod ſymbolum eſſet 124 a
Thala & Capſa quid Iugurthæ fuerint 55.b.in fine
Thalaſſio quid ſit 59.b
Thalaſſius quis fuerit ibidem
Thales aſtrologus quis cuiáſve fuerit 328.b
Thales quomodo annum diſtinxerit 168.a
Thales quomodo mortuos ſepeliri iuſſerit 14.b
Thales vbi ſepulchrum habere voluerit 72. b
Thaletis cauillatio ſeu tergiuerſatio de non ducenda vxore 194.b
Thargelion menſis qualis 233.a
Thaſij quali vino libarent 143.a
Thaſiorum vina quàm miræ & diuerſæ naturæ 321.a
Theatra quibus rebus quā profuſe ornarentur 281.b
Theatrales ludi quales, & à quibus ederentur 362. b
Theatrialium origō 361.a
Theatris qui arcerentur 282.a
Theatrorum quanta cura apud Romanos & profuſio 280.b 282 a
Theatrorum Romæ olim quātæ multitudo ac celebritas 43.b & dein.
Thebani quo vterentur aliquādo ſigno militari 177.b
Thebani natura quales 214.b
Thebani vt annum metirentur 168.a
Thebanorū ſiniſtrū cornu 192.a in fine.
Thebanorum aër craſſus 214.a
Thebarum diuerſitas quæ 320.b
Thebis Bœotiis dij patrij qui 326.b
Their Aegyptiis quid 168. b
Themiſtocles à Spartanis quali corona donatus 228.a
Themiſtocles ex qua fuerit Athenienſium tribu 27.a
Themiſtocli quàm leui de cauſa quidam prælati 101.b
Themiſtocli victoriam de Xerxe quæ auis præſignarit 274.a
Themiſtoclis dexteritas in vitanda

tanda contentione 192.b
Themiſtoclis exilium 157. b
Themiſtoclis ſepulchrum vbi & quàm inſigne 72.b
Themites quis deus 327. a
Theſmotheta 79.b
Thenſa quale quid 109.b
Theodori cuiuſdam inaudita cõſtantia 50.b
Theodori Cyrenæi ſuperſtitio & impietas quanta 383. a
Theodoricus Gothus quo maximè tempore placidus eſſe ſolebat 16.b
Theodorus Gaza quid aliquãdo monſtri in Peloponeſo viderit 334.a
Theodoſius imperator qualia aliquando fecerit vota 163.a
Theophanes quis ac quantus orator 328.b
Theophraſti laus, & ſententia de remedio viperini morſus 81.a
Theophraſto fructus diuitiarum maximus quis 365.a
Theopompus à quo in ſacrificio mactatus 383.b
Theopompus hiſtoricus cuias 328.b
Theopompus quo in certamine palmam tulerit 264.a
Theoxenion, quid 262.a
Therani quos defunctos lugeant aut non lugeant 132.b
Theratiæ Veſtali quid à populo datum 270. a
Thermæ o'im Romæ quã multæ ac ſumptuoſæ 235.a
Thermarum cura penes quos fuerit 186.b
Thermopylæ quorum vel clade vel victoria illuſtres 380. b
Theryclia quid 136. b
Theſauri diuerſorũ populorum vbi reconditi 55. b
Theſauri publici diuerſarum nationum vbi olim tuto habiti ibidem
Theſaurus quid apud Meſſenios loci fuerit 121.b
Theſei ſepulchrum quod habuerit priuilegium 160.a
Theſeis tonſura quæ 284.b
Theſeus quid Atheniẽſibus boni contulerit 4. b
Theſmophora quid ſonet 266.a
Theſmothetæ quales Athenis fuerint 153. a
Theſpienſium ordines quot 284.a
Theſpienſium præcipuus deus quis 326.b
Theſprotius ager vbi ſit 51. b
Theſſala fides quid 268.a
Theſſali in quot factiones diuiſi 180.b
Theſſali qua potiſſimum re præſtent 215.b
Theſſalorum regum cognomen 4.b
Thetes qui dicti 160.b
Thetidis pedes, argenti 8'.b
Theutates quid deus 327.b 383.b
Theutones quibuſmodi galeis vtantur 32.b
Theutus quorum deus 336.a
Thyas cuius nomen 66.a

Thiatis quis quibus ſit menſis 169.b
Timoleon Syracuſanis quis 209.b
Thoraces equorum apud Romanos olim quales 372.a
Thorax regis Amaſis linteus, quàm fuerit mirus ibidem
Thraces mulieres vt nubāt 39.b
vt cum maritis tumulentur 131.a
Thraces vt pueros inſtituant 97.a
Thracum numerus 101.a
Thracum luctus in funeribus nullus 133.b
Thraces quomodo mortuos efferrent 129.a
Thracia in quot prouincias à Romanis partita 104.b
Thracum deus quis 316.a
Thracum in congaudendo mortuis & congemendo recens natis conſuetudo quæ 96.a
Thracum in Orpheum amor quantus 77.a
Thracum militaris color quis 31.a
Thraces multitudine vxorum gaudent 41.a
Thracum ſapientes quàm mirè mori & ſepeliri ſoliti 115.b
Traſybuli Mileſij vafrum ac tyrannicum conſilium 111.b
Thucydides cuius fuerit progeniei 27.a
Thure & libis magis gaudet Iupiter quàm hecatombis 166.b
Thurij cui vento vota perſoluerint 164.a
Thuriorum lex de matrimonijs
Thuriorum tribus quot 27.a
Thus qui tributi nomine darent 243.a
Thuſci vici appellatio vnde 82.a
Thuſcorum ciuitates excellentiores quæ & quot 173.b
Thuſcorum origo quæ, & etymologia 173.a
Thuſculanus quis de ſua ipſius patria vrbe triumpharit 330.a
Thya cuiuſmodi feſtum 321.a
Thyas, bacchi ſacerdos 66.a
Thybis, quis quibus ſit menſis 169.b
Thyemele quid 135.a
Thymelici qui ibidem
Thymocreſia Gallis quid 371.b
Thymuchi Maßilienſib⁹ 206.a
Thymnos d is immolari 142.a
Thyoſci Græcis qui 173.a
Thyra quid 306.a
Tiara quale regum diadema 47.b
Tibareni qui & vbi 98.b
Tiberij imperatoris lex de fœnore tollendo 11.a
Tiberij præceptor quis 100.a
Tiberij ſtatuæ vbi pro azylo fuerint 160.a
Tiberius quàm ne per ſe iuraretur, reſtiterit 367.a
Tiberius Cæſar quàm oderit Græciſmum 211.a
Tiberius Cæſar quàm refugerit menſi alicui ſuum indere nomen 169.b

tiberius Gracchus quomodo occiſus 28.a
tiberius quàm gratos habuerit delatores 237.a
tiberius quàm legi cauillationẽ intulerit 159.b
tiberius quibus aſylis ius abrogatum reſtituerit 160.a.b
tiberius quid contra luxum tentarit, & tamen omiſerit 140.a
tibia in quorum funere vſurpari ſolita 129.a
tibia phrygia quàm varium edere ſoleat ſonum 178.a
tibia ſacrorum vnde fierent 222.b
tibiarum genera quàm diuerſa, & qui illis militiæ vti ſoleãt 178.a.b
tibicines militiæ quando canerẽt 178.a
tibicines quomodo aliquãdo Roma expulſi, & eò reducti 154.b
tibicines quomodo viperarum morſibus medeantur 80.b. & deinceps
tibicinum feſtus dies quis, & quàm ridiculè tranſigi ſolitus 154.b
tibiis in bello vſi qui 178.a
tibiis quàm parcè, & quando tantum Indi vterentur ibidem
tibiis qui præſtent 215.a
tibiis ſolis qui quando vterentur 257.b
tibilinus deus quis 326.a
tibure fuiſſe ærarium populi Romani, & cur 55.a. in fine
tiburtes quo iure ciuitatem adepti 202.a
tigranes quomodo ſuum diadema ante pedes Pompeij proiecerit 47.a
tigranes quorum regum cognomentum 5.a
tigranes quot fuerint ibid.
tigranis inſolentia quanta 333.a
tigribus in triumpho quis vectus 332.b
tigrides in triumpho quis tulerit 331.a
tiliæ frondibus qui ominentur 275.a
τίλλειν φάλαχρον quid 277.b
timere à ſomno, quid portendat 172.a
timolcona auctoritas apud Syracuſanos 129.b
timoleontis dies natalis, quibus & feſta & fauſta 233.a
timolus ſeu Tmolus quos & quales ſe fontes emittat 174.a
timonium Alexandriæ 127.b
timor deus quis 21.a
timoris ſacellum à quibus erectũ 379.b
timoris templa cur extra vrbes fuerint 37.b
timothei tibicinis in docẽdo mos quis 97.b
timotheus ex fortunato quàm infortunatus 21.a
timotheus quo cantu Alexandrum veluti furentem ad arma concitare ſolebat 178.a

Tinnitu aurium quid præſentia tur 87.a
Tintinnabula & tympana mili tiæ qui vſurpent 177 b
tyrtæum poetam cur Spartani, alioqui inhoſpitales, ciuitate donarint 303.b
τῆς τῆδε quid 222.a
titan quis dies cui dictus 233.a
titan quis quibus ſit deus 327.a
titiæ aues quæ 43.a
titienſis tribus quo alio nomine, & vnde dicta 25.b
titij ſodales vnde dicti 43.a
tiuthenidia Perſis quid 297.b
tituli vnde dicti 255.a
titus vnde dictum ibidẽ
tityri in quibus ludis repræſentarentur 363.a
titius vnde genitus 77.b
toga Gabina quæ fuerit 22.b
toga qualis ſeu quorum fuerit veſtis 285.a
toga quando ſumeretur ab adoleſcentibus ibidem
togarum diuerſitas quanta ibidem, & 286.b
togati ſerui Heliogabalo dicti ſenatores per contemptum 207.a
togis qui vterentur ſoli 285.b
tolgus cuius regia 127.b
tomyris quanta ſtrage Cyrum & Perſas occiderit 380.b
toparchiis quæ regio diuiſa 104.b
topiarij qui & vnde dicti 170.a
tonando, quid ridiculi Thraces facere ſolerent 272.b
tonderi apud Indos maxima poena 124.a
tondendi capilli mos quando introductus 290.a
tondendi in luctu mos quibus ſit ibidem
tonderi vbi & mulieribus & viris peculiare 290.b
tonitrua diurna cui deo attribuerentur 272.b
tonitrua quæ quod portendant ibidem
tonitrus vim auertere quomodo Græci ſolerent ibidem
tormenta inaudita noxiorum Romæ quando inoleuerint, & qualia 126.a
tormentorum in morte deſtinatos horribilia aliquot exempla ibidem
torquati cognomen vnde 13.b
torquibus quibus Romani, quibus exteri donarentur 228.a
tortus aut vinctus, an vnquam ciuitatem adipiſceretur 201.b
tot, quis Aegyptiis ſit menſis 169.b
trabea quàm fuerit diuerſa 286.b
trabea quorum veſtis 118.b. 286.b
trabs in monte cum lapidibus concreta 265.a
traduces quid 68.b
tragelinus, cuius apud quos ſit menſis nomen 169.b
tragica ſcena, quomodo fieret 280.b
tragoedi præmium quod 364.a

tragœdiam primus quis dederit 96.a
ibidem
tragoedorum certamen vbi ibidem
tragoedorum inſigne quod 359.b
traiani apophthegma 241.a
traiani modeſtia, laus & prudentia 378.b
traiani ſublimitas ac magnificẽtia 100.b
traianus ex Hiſpano imperator 203.a
traianus qua in domo manibus Alexandri Magni parentarit 310.b
traianus quas regiones in prouincias redegerit 104.b
tralliani quàm leuem in homicidas quoſdam poenam ſtatuerint 124.a
tralliẽſium ſacerdotum honor quantus 66.b
tranquilli locus 162.b.*vide ſuprà, Suetonij locus.*
transfugæ quomodo tractarentur, aut in acie locarentur 193.b
transfugarum poena 73.b
tranſitorium forum quod 71.b
tranſuectionis mos 155.a
τράπεζαι *quæ Græcis loca dicta* 152.b
trapezæ quid 29.b
trapezophoræ quid 29.b
trapezuntius quid mõſtri in mari viderit 134.a
traſpodicei qui dicti 27.b
trauſorum mos in condolendo natis, & conlætando mortuis
trebatius quàm fuerit doctus et excellens vir 378.a
trecentos ex ordine equeſtri iudices ſenatoribus quis adiecerit, quis rurſum ademerit 250.b
trecentos leones quis aliquando publicè exhibuerit 362.b
trenalis Mineruæ ſimulachrum quale 213.a
tres liberos habentis, priuilegiũ 195.a
treſuiri inter ſacerdotes adſciti qui 131.b
treuiri quali cantu ſeu vlulatu prælium ineant 181.b
tria cappa caciſta, in quas nationes dictum 214.a
triarii qui 70.191.b.256.a
triarii quos ſequantur, & quales fuerit 191.b
triarius ad rem rediſſe, quid ſignificaret 279.b
triaſia cuius vrbis porta 221.a
triatrus 93.b.155.a
triballi quomodo copias ſuas diuidere ſoleant 192.a
tribubus ſingulis augures præfectos fuiſſe 192.a
tribunal apud Bithynos vbi ſtatui ſolitum 123.a
tribunatui militari qui admitterentur 59.a
tribunatu ſplebis quomodo tandem auctus, & à patribus appetitus 250.a
tribuni ærarii munus ſeu ius quod 95.a
tribuni ærarii qui 250.b

tribuni comitiati 184.b
tribuni cõſulari poteſtate quamdo creati,& quot 250.b
tribuni militares quot aliquando ſimul fuerint ibid.
tribuni militum quam haberent poteſtatem,& vnde crearentur 357.358.& deinceps
tribuni plebis aduerſum quos nihil poßent 251.a
tribuni plebis imperium extra vrbem quouſque valeret 6.a
tribuni ple.initio quot 249.a
tribuni plebis mulctati qui 250.a
tribuni plebis officium 95.a
tribuni pleb. quando primum creati 5.b
tribuni plebis quando ſenatores effici cœperint 6.b
tribuni plebis quomodo,ſi delinquerent,caſtigarentur 380.a
tribuni qui dicti 8.a
tribuni ſingularum legionum quot 357.b
tribunitia poteſtas quàm grata Caeſaribus quibuſdam fuerit 250.a
tribunitia poteſtas quàm inſolens,& quàm à Sylla comminuta 249.b
tribunitiae poteſtatis honor quãtus 380.a
tribunoplebis an & quàm diu abeſſe vrbe liceret 6.a
tribunoplebis intra curiam frequenti ſenatui adeſſe illicitũ 6.b
tribunoplebis quando & vbi lictores conceßi 45.a
tribunorum militarium genera quot 357.b
tribunorum militarium officia quae 30.a.357.b.& dein.
tribunorum pl. an vlla fuerit cõtra dictatorem poteſtas 6.a
tribunorum pl.& aedilium poteſtas in cenſores 146.b
tribunorum ple.autoritas quae & quanta 5.b.& deinceps
tribunorum pl. poteſtas initio quae, & vltra quot paſſus extra vrbem non eſſet 250.a
tribunum pl.neminem patre ſuperſtite eße poſſe 6.b
tribunus maior ac minor quis. 350.b
tribunus militaris cui immediate ſubſit 6.a
tribunus plebis delinquens quomodo & à quibus corrigeretur 249.b
tribus Athenarum quot 27.a
tribus Auguſto peculiariter addictae quae 26.a
tribus Hiberorum quot 27.b
tribus Indorum quot ibid.
tribus Latini populi xxxv. 25.b
tribus menſibus qui annũ metiãtur 167.b
tribus quae olim dictae 8.a
tribus quaeque in quot curias diuiſa 25.b
tribus Romanae olim quot, & quae numina earum ibid.
tribus Thuriorum quot & quae 27.a

Tribus vrbanæ 25.b
Tributa comitia quæ 184.a
Tributim ſeu vicatim quæ comitia fieri ſolita ibidem
Tributo dando quis Romam liberarit 145.a
Tricennalia vota 163.a
Tricepſos Romæ quid 346.b
Trichalca 242.a
Triclinorũ millia xxij. vno die quis inſtructa habuerit 334.a
Tridentem qui nummis ſuis incutiant 218.b
Triennales ludi qui 262.b
Triens à quibus pro deo cultus 243.b
Triens in os ſepeliendi cur olim ingeri ſolitus 130.a
Triens quid 2.a
Triẽti quæ ſigna incuſſa 218.a
Trieteris quid 168.b
Trigemina dea quæ 327.b
Trigemina porta vnde dicta 220.b
Trigillia porta quæ ibidem
Triginta aliquando dies continuos ludis tantum impenſos fuiſſe 361.b. in fi.
Triginta annorum caſtitas quibus virginibus præſcripta 270.a
Triginta dies ad olim militi apparandũ ſe expeditioni præſtiti 180.a
Triginta iudices Aegyptiis quomodo creari ſoliti 152.b
Trigon quid loci ſit 148.a
Trigonia porta vnde dicta 219.a
Trinundini leges ferri, quid 376.b
Triobolus 242.a
Triorchos cuiuſmodi præbeat auſpicia, & quid ſit 273.b
Tripatina antiquorum 296.b
Triorchis quid 13.b
Triphili Iouis columna aurea qualis 321.b
Triplex apud Martialem forũ quid velit 71.b
Triplex Iunoni ſacrum vbi & quomodo ſimul fiat 328.a
Tripodes quid 29.b
Tripudiis quomodo aut qualia fiant auſpicia 274.b
Tripudium auium 49.a
Triſmegiſti laus 67.a
Triſmegiſtus quibus leges tulerit 339.a
Tritæa cuius regionis vrbs 173.b
Triticum optimum quod 295.b
Tritonis cuiuſdam ſeu hominis marini apparitio 134.b
Triuertex Brutiis quid 345.a
Triũphalis porta quæ 220.b
Triumphalis ſtatua quibus daretur 229.a
Triumphalium virorum priuilegia ibid. b
Triumphandi cauſæ exiles abrogatæ 35.a
Triumphandi cauſæ quibus in locis tractari ſolitæ 329.a.b
Triũphandi leges 35.a & dein.
Triumphantes vtrum ire in vrbem pedibus, an vehi conſueuerint 36.a
Triumphanti ipſi proximũ præferri ſolitum quid 351.a

Triumphanti quis coronam ſupra caput ſuſtentaret 333.a
Triumphanti ſenatus quid exhibere ſolitus 334.a
Triumphantis equis qui veherentur 294 b
Triũphantis ornatus quis 332.b
Triumphantium aliquot inſolentiæ quæ ibid.& dein.
Triumphare de ciue Romano quando primum & cui permiſſum 36.a
Triumphare procõſules quomodo & an potuerint 103. b
Triumphi cæremoniæ ac pompa quæ 330.a.b
Triumphi Græcorum qui 39.a
Triumphi prærogatiua quid eſſet 311 b
Triumphi Romæ quot acti 330 a
Triumphorum ab initio cauſæ quàm exiles 35.a
Triumphos aliquando à populo, non ſenatu, decretos fuiſſe 326.b
Triũphos qui recuſarint 317. b 336.a
Triumphum petẽti quæ primum factu neceſſaria 329.a
Triumphus quanti olim habitus ſit 34 b
Triumphus quibus etſi meritis qua de re negatus 35.b
Triumuiri capitales qui, & cur ac quando creatis 150. b
Triumuiri quomodo ius dare ſoliti 151.a
Triumuirorũ diuerſitas quanta 150.b
Troas in quot principatus diuiſa 104.b
Trogillorum porta, vbi 221. a
Troglodytæ quam ridiculè mortuos ſepelire ſoliti 115.b
Troglodytæ quid vulgo bibant 137.a
Troglodytarum abominandus in elocandis virginibus mos 40.b
Troglodytarũ pernicitas quanta. 98.b
Troiam quid ſaltationis Suetonius vocarit 361.a
Troianorum in clypeis inſigne quod 169.a
Troianos aliquãdo aquilam geſtaſſe pro inſigni 177.a
Tromentina tribus quando in vrbem recepta 261
Trophæa qui reges qua de cauſa, etſi meriti, non ponant 37 a
Trophæa quibus ſtatuerentur & quo loco 36.a
Trophæorum diuerſitas quanta ibidem
Trophæum Fabij ad Rhodanum quale ibidem
Trophæum quid ibidem
Trophonij antrum egreßi, quales ſemper eſſent 321.a
Trophonij templum ac oraculũ vbi & quale 320. b
Troſſuli qui dicti 370.b
Trulla quid ſit 136.a & dein.
Tryphon, cuius regis cognomen 5.a
Tuba à quo qualis inuenta, & quomodo primum fieri ſoita 178.a

Tuba in quorum funere adhiberetur 129.a
Tuba quibus fieret peculiare in bello ſignum 178.a
Tubæ qua de cauſa quibus gentibus inhibitæ ibid. b
Tubæ ſacrorum vbi luſtrarentur 127.a
Tubarum cantus quid indicaret 178.a
Tubarũ luſtratio qualis 313.b
Tubero quæ ſupellectilis appellatione comprehendat 29.a
Tuberonum laus à frugalitate & modeſtia 139.a
Tubuluſtria quid 313.b
Tubuluſtrium quid 93.b
Tuditanorũ cognomentum vnde 13.b
Tudites quid ſint ibidem
Tuiſton quorum deus 326.a
Tulliæ in patrem flagitiũ quantum 61.b
Tudianum quid loci fuerit 122.a
Tulli Hoſtilij turmæ 25.a
Tullij vnde Romam tranſlati 255.a
Tulliolæ (credat qui vult) corpus vbi inuentum 116.b
Tumultus indicium 180.a
Tumultuaria manus quæ ibidē
Tumultuarij milites qui 373.a
Tunicæ regum in funere cremãdorum quales 132.a
Tunicæ rubræ ſymbolum militiæ quid portenderet 178.b
Tunicam ſine manicis geſtare, Parthis quid 291.b
Turcici belli portenta horribilia quæ 148.b
Turderani Hiſpanis qua veneratione habiti 214.b
Turma quadrata 8.a
Turma quot equites contineat 7.b
Turma immortaliũ apud Perſas quid 371.b
Turmis quot populus Rom. aliquando diſtinctus 181.a
Turpitudo nequiſſima in quibus olim feſtis exerceretur 363.a.b
Turtur marina quorum ſit militare ſignum 177.b
Tutanus quorum deus, & qui vota illi faciant 165.b
Tutela fiduciaria quæ diceretur 342.a
Tutelares dij vrbium nominãdi non erant 92.b
Tutelares dij quomodo euocarentur 326.b
Tutelaris magiſtratus quis, & vnde creatus 78.b
Tutor quis eſſe non poterat eius pupulli cuius bona ad ipſum poſt obitum illius redundarent 342.a
Tutores quomodo & ex quibus conſtituerentur ibidem
Tutulum, qualis ſit ornatus 349.b
Tybarenorum quanta erga hoſtes iuſtitia 254.b.in fi.
Tybius quid nominis ſit 160.b
Tychis deus quis 323.a
Tympana Parthorum qualia 178.b
Tympanis qui in ſacris vtan-

tur 222.b
Typhoni cuiuſmodi boues Aegyptij immolent 141.a
Tyrannidis ſpecimen quoddam inſigne 367.b
Tyrannorum aliquot faſtus inauditus 84.a.b
Tyrannorum aliquot callida & tyrannica facta 112.a
Tyrannorum filij apud Graecos qualiter tractarentur 80.b
Tyreos quis quibus ſit deus 317.a
Tyriorum in conſultationibus mos 208.b
Tyriorũ ſacerdos quanto in honore fuerit 66.b
Tyrones inter quos, & in qua aciei parte locarentur 190.b
Tyrones qui 370.b
Tyronum aetas quae 29.b
Tyronum congreſſus primum 190.b
Tyronum inſtitutio 31.b
Tyrunculorum cuſtos ac magiſter 30.a
Tyrrhenum mare vnde id nominis adeptum 173 a
Tyrrhenus cuius filius, & cui regioni nomen dederit ibid.
Tyrtaeus poëta cur à Lacedaemoniis ciuitate donatus 203.b
Tychi euripos quae 20.b

V

V*Acatio militiae & immunitas quibus daretur* 228.b
vacca à quibus & vbi pro dea coleretur 49.382.b
vacca cui veneri immolaretur 141.b
vacca praegnans à quibus inſtar puerperae obſeruaretur 321.b
vaccaei quàm perſequantur fures 124.a
vacci prata 167.a
vale ſupremum vt conclamaretur 132.a
valentia quae ſeu quorum dea 327.a
valeria de prouocatione lex quae 189.a
valerianus Caeſar quàm miſeranda ſeruitute afflictatus 382 a.b
valerianus qui appellarit ſummam legionem 8.b
valeriorum etymologia 14.a
valgorum cognomen vnde 13.b
valerius Soranus cur occiſus 92.b
valetudinis remedia quomodo & vbi ex diuinatione captarentur 322.a
valla notatus 156.a
valla quantus grãmaticus vide, Laurentius valla 338 a
valli craſſitudo 19.a
vallum caſtrenſe vnde, & qui fieret 18.b. & dein.
vanni quis quibus in ſacris vſus 363.a
vari vnde quidam dicti 13.b
varro quo nomine appellarit precipuam legionem 8.b
varroni principes deorum qui

324.b
varroni quantus olim habitus honos 109.a
varronis de Bacchanalibus illuſtre apophthegma 363.a
vaſa conclamari 18.b
vaſa, quibus vina conuiuiis inferrentur, quæ 298.b
vaſa in conuiuiis ventri leuando idonea qui haberent 297.a
vaſconum in prœliis mos quis 375.a
vaſorum conclamatio, cuius eſſet indicium 18.b
vaſorum vinariorum ſpecies aliquot 136.b
vitiarum cognomen vnde 13.b
vaticana porta quæ 220.b
vaticinandi mos inter ſibyllas olim quis 150.a
vaticinij ſedes cui ſit inteſtino 306.b
vatinij vnde dicti 13.b
vbi quo ſenatu prœlium inirent 181.b
vectigal furari, quibus ſummè capitale 124.a
vectigales inter Græcos olim qui 204.a
vectigalia noua inſtituendi qui bus ius eſſet 143.a
vectigalia per quos conſtituērētur 187.a
vectigalium nouorum ac ſordidorum inuentores qui 204.b
vecturam facere 147.b
vehiculorũ genera quàm diuerſa 109.b
veientes qui 21.b
veij, quale cuius regionis oppidum 173.b
veiouis templum 21.a
veiouis quis deus putatus 212.b
veioui quid immolaretur 142.a
veiouis ſimulachrum ac templũ 212.b
velandi capitis ritum Aeneas primus inuenit 94.a
velina tribus quæ & vnde dicta 26.b
velites qui & vnde dicti 370.b
velum aut ſignum deponere in prælio nauali, quid innuat 77.b
vena è quo digito ad cor pertingat 87.a
vena quib⁹ militibus ſolueretur 76.b
venalem qui ſanguinem habere dicti 132.361.b
venationum ludi cui ſacri 345.a
venatu qui præſtarent 215.a
vendēdi captiuos aut res captas mos quis 152.b
vendendi hominis mos ac verba quæ 340.a
vēditor emptori praedicere quæ debeat, quæ non debeat 316.b
venefici in Perſide quàm horribiliter occiderentur 124.b
venenatas herbas plantare cui regi pro delectamento fuerit 161.a
contra venenum quae praeſumēda in menſa 297.a
veneno ſublati 28.b
venerem in carminibus ſalia-

viis nominari nefas 43.b
venerem reprimentia quæ 221.b
veneres quot 77.b
venereum iuſiurandum quale 268.a
veneri in Attide *quàm nefariè ſacrificaretur* 76.b
veneri quàm diuerſè immolaretur 141.b
veneri quid ridiculi, ea tamen dignum, Romanæ matronæ offerrent 155.b
veneri quod animal dicatum 141.b
veneris cognomina quàm ſint multa 327.a
veneris Erycinæ & Caluæ ædicula & ara vbi 344.b
veneris Hericinæ (alias Erycinæ) templum extra vrbẽ cur 56.b
veneris effigies quàm variæ ac ridiculæ 213.a
venetæ factioni in Circenſibus *quis imperator maximè deditus* 263.b
venetorum deus quis 326.a
venox quis cur appellatus 15.a
venti à quibus vt dii culti 164.a
ventidij Baſſi fortuna ac virtus quanta 330.a
ventidii triumphus qualis 323.b
ventis qui vota fecerint 164.a
ventis vbi & quando, à quibus & cur aræ extructæ 194.a
ventrem leuare in conuiuiis vbi minimè dedeceat 297.a
venus genitrix, cuius aliquando fuerit teſſera 179.b
venus in Lemno coli cur vetita 77.a
venus in t•lis quid 161.a
venus vbi præcipuè culta 329.b
venus cornuta 141.b
venus verticordia 57.a
ver ſacrum quomodo voueatur & quid in ſe comprehendat 163.b
verba localia cum accuſatiuo quomodo conſtruantur 105.a
verbenæ in ſacris vſus quis 212.b.313.b
verbenarius 254.a
verberare quid ſit 156.b
vergobretus Heduis quid 238.a
verniculi ſericum nentes, quàm mirè naſcantur, neant, ac intereant 199.b
vernæ qui, & vnde dicti 163.
veronica Mithridatis vxor vt ſeipſam interfecerit 47.a
verpus digitus quis 246.a
verrem qui cui mactarent 142.a
verruca quid ſit 146.
verrucoſus quis cognominatus ibidem
verſura ſeu vorſura quando vetita 11.a
vertens annus 168.a
verticorda quæ dea, & cur ſic dicta 57.a.327.a
vertina quando & cur epulis interdicta 134.b

vertumnalia quæ & quando agerentur 337.a
vertumni ædes vbi 82.a
veruex vbi & cur idibus Ianuarii immolaretur 154.b
veſparum examen quid portendat 274.b
veſpaſiani auaritia 204.b
veſpaſiani dicacitas quanta 300.a
veſpaſiani ſeueritas in milites qui ſe viuos capi permitterẽt 74.a
veſpaſiani in fœnatores edictũ 11.b
veſpaſian⁹ quas regiones in prouincias redegerit 104.b
veſpaſianus quo maximè tempore affabilis eſſet 161.b
veſper, noctis an diei pars 234.b
veſpernæ quid 299.b
veſta quid eſſe credita 269.b
veſtæ quomodo aut quid libaretur 142.b
veſtæ templum quale, & qui adiretur 269.b
veſtales de ſcelere conuictae, quomodo aut vbi occiderentur 271.b
veſtales inceſti damnatae quae ibidem
veſtales initio quae & quot 269.b
veſtales vnde vel inſtitutae, vel Romam translatae ibid.
veſtali etiam faſces præferri, & à conſulibus de via cedi 270.b
veſtalibus etiam lictores fuiſſe 45.b
veſtalibus per quid tantum iurare licitum 271.a
veſtalibus quoto religionis ſuæ anno licuerit nubere 270.b
veſtalis ignis quotannis nouus accendebatur Calend. Mart. 169.a
veſtalis ignem Veſtæ extingui ſinentis poena ibid.
veſtalium honos ac dignitas ibidem
veſtalium officium, cura ac religio quae 270.a
veſtae quàm vili Epaminondas vteretur 139.a
veſtes etiam diis vota 163.a
veſtes è regionibus vbi nomen habeant 287.a
veſtes militares apud alios aliae atque aliae 30.b.& deinceps
veſtes ſacrificantium quales 223.a
veſtes ſenatoriae quales 210.a
veſtibula domorum quid 302.a
veſtibulariis diis vbi ſacrificaretur 314.b
veſtibus qualibus Romani vſi 284.b
veſtibus quot vti Solon permiſerit 288.a
veſtimenta regum diuerſorum qualia 287.a
veſtimentorum aliquot nomina quae ibidem
veſtitus auguris in augurio occupati, quis 293.b
veſtitus Caeſarũ aliquot, qua-

lis 285.a
veſtitus fœminis interdictus quis 287.a
veſtitus virilis ac muliebris diſcrimen olim quod 291.b
veſtium furta qui tyrannus non puniret 340.b
veſtium induendarum exuendarumve religio quæ 155.b
vetulonia cuius olim regionis ciuitas, & quid Romæ dederit 173.b
veturiæ tribus priuilegium 26.b.182.a
veturio à fœneratore quid intentatum 11.a
vetuſta Ceres *quæ* 327.b
vexilla militaria diuerſarum gentium qualia 177.b
vexilla ſingula ſingulis turmis manipulis, cohortibus fuiſſe ibidem
vexillares cohortes ex quibus legerentur 371.b
vexillum ex quot hominibus fiat 8.a
via propriè quid ſit 88.b
viæ aliquot inſignes lapidibus ſtratæ extra Romam quæ 145.b
viæ ſacræ apud Athenas & Mylaſus 83.a
viæ urbis Romæ *quæ* 82.b
viarum apud Indos purgatio diſtinctio & cura quæ 145.b
viarum Romæ nomina, & celeberrimæ quæ 82.& 83.
viarum verrendarum cura ad quos magiſtratus ſpectarit 186.b
vias qui curarent 145.b
viatores cui deo vota nuncupēt & ſupplicent 165.b
viatores regii qui 44.b
vicarij conſulum qui 79.a
vicarij prætorum qui ibidem
vicarius dictatoris quis ibidem
vicarius ſeruus quis 170.b
vicennalia vota 163.a
viceſimarium aurum quod 55.b
vicorum Romæ cognomina quæ & vnde 82.a.b
victi quàm fuerint Athenis & Spartæ contempti 203 b
victima vna an duobus ſeu incertis diis offerenda 143.b
victimæ fictitiæ 43.b
victimæ fœmininæ potiores 143.b
victimæ maiores quomodo offerentur, & quomodo minores 143.a
victimæ tempeſtiuæ quæ 141.a
victimaris qui 225.a
victimarum carnes quàm diuerſè à diuerſis torrerentur 226.a
victoria incruenta à quibus maximè laudata 37.a
victoria tacita quæ 194.a
victoria, teſſera militaris Ceſari 179.
victoriæ ædes vbi 341.a
victoriæ & clades Romanorum maximæ quæ 381. b. & deinceps
victoriam incruentā laudabant Lacedæmonij 37.a
victoriarum & cladium maximarum catalogus 380.b

victoriati, quales nũmi 218.a
victorino quid olim publicè honoris habitum 109.a
victorum in Olympiis celebrium catalogus 260.a
victricis in Hereis præmium quale 262.b
victum, quo in certamine laudem victoris ſcribere oporteret 363.b
victus hominum quàm diuerſus 138.a
victus tenuis iucundiſſimus 138.a
vicus Athenarum præcipuus quis 83.a
viduæ cuius matrimonium non deuitandum 145.a
viduæ intra quot à mariti morte dies nubere vetitum 133.a
viduæ quoto ad ſummum menſe poſt viri mortem alij nubere licuerit 198.a
vigeſimaprima cuiuſque menſis dies, qualis 232.b
vigeſimani qui & vnde dicti 374.a
vigeſimarum vectigal quis ſuſtulerit 204.b
vigiliæ noctis quot 234.b
vigiliæ quo cantu militiæ indicerentur 178.a
vigiliarum caſtrenſium vices qui fierent 18.a
vigiliarum horæ quot 234.b
vigilum præfecti officium quod 366.b
viginti duobus ferculis vna in cœna quis aliquando vſus 298.a
vigintiuiratus, qualis fuerit magiſtratus 152.a
viminalis collis Romæ vnde dictus 346.b
viminalis porta Romæ quæ, & quo alio nomine appellata 219 b.346.b
viminalis templa ac ædificia 346.b
vimineos toros qui aureis commutarint 295.a
vina diis libanda, quæ 143.a
vinalia quæ & quotuplicia 337.b
vinclis ſuis quibus hoſtem vincire vellent, qui ipſi aliquando vincti 193.b
vinctis per quot dies vincula adimerentur 311.b
vinctum in ſacris vbi nihil eſſe deceret, vbi contrà oporteret 223.b
vincula fontium qui ſeruaret 251.a
vinculis ſuis nexi Lacedæmonij 193.b
vincula cur deorum ſimulachris annexa 212.b
vindelicis, quis quomodo Romã ouans ingreſſus 357.b
vindeniſſa cuius nomen 8.b
vindiciæ ſecundum libertatem aut ſeruitutem quomodo darentur 340.a
vendicta qualis virgula, & vnde ſic dicta 200.a
vini abſtinentia apud Perſas 98.b

vino curas reprimebat Cato nõ mergebat 298.b
vini conuiuiis exhibendi ratio quæ ibidem
vini diluendi ratio Græcis quæ olim fuerit 296.b
vini puri aut diluti bibendi cæremoniæ quæ 297.b
vini vſus mulieribus olim Romæ interdictus 1;7.a
vini bibæ mulieres quomodo aliquando Romæ mulctatæ ibidem
vino abſtinere, apud Hebræos maxima mulcta 124.a
vino cui deo ſacrum fiat 141.b
vino madentes Græci quomodo perungant 297.a
vino madentes Perſæ de rebus maximis decernunt 208.b
vino non niſi certa ſubtaxata menſura vtebãtur reges Aegyptij 237.b
vino mancipia qui mercarentur 91.a
vino qui vel abſtineant, vel parciſſimè vtantur 221.a 349.a
vino quorum magiſtratibus qua de cauſa abſtinendum 190.a
vinum in quibus ſacris lac vocetur 142.b. 336.a
vinum optimum cuiate 295.b
vinum quibus in ſacrificiis litari aut non litari ſolitum 142.b
violentiæ phanum vbi 23.b
viperæ ſolo habitu letales aut minus letales vbi 82.a
vipſanæ porticus 167.a
vir bonus quis habendus 318.a
vir quanto tempore vxori lugendus 197.b. in fine
virga auguralis quæ 48.b
virgæ faſcium qui magiſtratibus præferebantur, ex qua fuerint arbore 46.b
virgilij præceptor quis 100.a
virginem viuam qui cui deæ mactarent 383.a
virgines Spartanæ quomodo exercerentur 100.b
virgines innuptæ apud Spartanos facie inuelata, nupta velata prodibant 59 a
virgines (hoc eſt, innuptæ) vbi communes 176.a
virgines in Aegypto cur calceis non vterentur 288 a
virgines in Mineruæ templo Athenis quales 269.a
virgines ludum literarium adibant 100.a
virgines nudis pedibus innoxiè ſuper prunas ambulantes, quæ 312.a
virgines pauperes quam impudicè apud Taxilos venũ proſtituantur 40.a
virgines proſtituere, quibus olim ſanctum opus 166.b
virginis Fortunæ templum 20.a
virginum ac viduarum in nuptiis adeundis diuerſitas quæ 61.a
virginum certamen apud Naſamones quale 262.b
virginum fœditas apud nationes

nes quaſdam quanta 40.a
virginum Spartanarum exercitia 100.b
virginum veſtes propriæ quæ 287.b
virgis qualibus quæ nationes inauſpicando vtantur 275.a
virgis qui cæderentur 121.a & 205.a
virgulta quibus in aquis lapideſcant 265.b
viri excellentes quomodo dij fierent 325.a
viri in lectica vxoris priuilegiũ quale 289.b
viri quibus in regionibus ſubſint dominio vxorum 195.b
viri ſeorſum à fœminis quibus in ſacris quomodo procederent 311.b
viri vbi infantium recens natorum curam habeant, non puerperæ 98.b
viriati Luſitani arrogãtia trophæa 37.a
viridianus quis ſeu quorũ deus 327.a
viridomarus quorum dux, & à quo victus 21.b
viridis color cui tempori dicatus 263.a
virilia qui & quare ſibi amputarent 221.b
virilia adulteris vbi execarentur 176.a
virilis Fortunæ templum à quibus frequentaretur 20.a
viriplacæ ædes vbi 345.a
viriplacæ ſacello quid potiſſimũ tractaretur 197.b
viris inacceſſa ſacra 336.a
viris per quem deum Romæ iurare vetitum 267.b
virium plus quàm ingenij qui habere dicti 214.b
virtutes gentium diuerſarum naturales quæ 214.a
virtutis ædes vbi 220.a
viſcatæ Fortunæ templũ 20.a
viſceratio quid 258.a
viſcerationes poſt funus exhiberi ſolitæ quæ 132.a
viſceribus quibúſque ſua vis ineſt 308.a. in fine
viſcũ qui pro deo colant 214.b
viſcus in quercu, quibus olim quantũ fuerit numen 382.b
viſiones mõſtroſæ in bello 31.a
viſiones aliquot diuerſorũ, quales habuerint ſucceſſus 171.a
vitæ ſuæ rationem vbi reddere quiſque compelleretur 144.b
vitellio pontifici quid ominoſi acciderit 64.a
vitellio quàm mirum Viennæ obuenerit prodigium 111.a
vitellius præcipuæ legione quo indiderit nomen 8.b
vitellius quanta aliquando cœna exceptus 298.a
vitellius recuſatũ Cæſaris nomen reſumit 3.b
vitem aut centurionis manum inter cædendum tenentis pœna quæ 358.a
vites aliquas in Germania aurum proferre 198.b
vites quibus præferrẽtur à lictoribus in caſtris 358.a
vitibus Romani milites cæde-

bantur 205.a
vitia diuerſarum regionum naturalia quæ 214.a.b
vitia quibuſdam regibus cognomina dedere 70.b
vitibus hedera vbi præferatur 223.a
vitibus qui cæderentur 32.b 205 a.358.a
vitigineis columnis quod templum ſuſtentaretur 322.a
vitilitigatores qui dicti 26.b
vitium folia contra quid remedio ſint 221.b
vitrea Fortuna 20.b
vitreæ Fortunæ ſimulachrum ibidem
vitro qui mortuos adſeruarent 115.b
vitruuij Vacci ædibus quid factum 167.a
vitruuius cuius baſilicæ architectus 65.a
vittæ quarum & quotuplices ſint 287 b
vittati cognomen vnde 13.b
vittatus quis aliquando vulgo dictus 47.a
vitulæ quàm fuerint laudatæ in ſacrificiis 140.b
vitulari quid 311.b
vitulina dea vbi coleretur 21.a
vitulus ex forda boue cæſus, quando & pro quo offerretur 313.b
viuæ ſepultæ veſtales 271.b
viui dij aſcripti qui 325.b
viui mortuos in funere cur ſequantur 130.a
viuos defodere, vbi ſit pium ac familiare 166.a
viuos mortuis colligando, quis cruciare ſolitus 124.b
vlios quis deus dictus 327.a
vlna quid 88.b
vlpia bibliotheca 209.b
vlpiani honor, & deſpectio 378.a
vlpium forum 71.b
vltimus triumphantium Cæſarum quis 319.b
vltro ardentia ligna aris impoſita, ſcilicet 266.a
vlyſſes quæ animalia cui deo litare ſolitus 140 b
vlyſsis in clypeo inſigne quod 369.b
vmbilicus orbis Delphos 318.b
vmbraculis vti quibus permiſſum 210.a
vmbraculũ à fronte protenſum quæ geſtarent 288.b
vmbratum apparitiones nõ eſſe omnino fabuloſas 67.a.148.b
vmbrarum diuiſio quæ 234.
vmbricia cur quinquennali exilio mulctata 158.b
vna tantum veſte qui vterẽtur 288.a
vncia quot ſcrupulis conſtet 89.a
vnciæ aſsis quot 2.a
vnciæ pars quota, ſextula 89.a
vndeuigeſimani qui 374.a
vnguentarij à quibus aliquãdo abiecti 140.a
vniones in auribus ferre, quid & quæ ſolerẽt 86.a.289.b
vnius dei eſſe hoſtiam vnam 222.b

Vnius imperium melius eſſe, quàm vel paucorum, vel plurimorum 239.a
vnius tantum viri aut vxoris quam quémve oporteret eſſe 348.a
vnunguli ſues vbi 307.a
Vocatores principis qui 302.a
voces ignominioſæ apud diuerſos quæ 245.b
Voconia lex quæ, & quàm dura in mulieres 355.b
vocum vomere auditarum omina qualia 276.a
Volaterræ, cuius regionis vrbs 173.b
volones qui dicti 373.a
volſcinæ tribus origo qualis 26.a
volſinienſes virgines vt nuberent 40.b
volſinienſium dea quæ 327.a
voltuna quorũ olim dea 173.b
volucres diuerſæ qualia ferrent auſpicia 273.b
volucres quadrupedes 195.a
voluntarios milites quos qui nuncuparint 373.b
volupiæ ſacellum vbi 211.b
Voluptatis plus experiebatur Epicurus in tenui victu 139.a
vomere in commune vbi receptum 297.a
vomerem furari vbi capitale 124.a
vopiſci qui & vnde dicti 15.a
Voti damnatus, & voti reus, differunt 165.b
vota ſolennia 164.b
vota extremorũ caſuum 166.b
vota Aegyptiorum pro pueris ægrotis qualia 164.b
vota Græcorum ibidem
vota aliquot mutua ſeu reciproca à quibus quomodo facta 165.a
vota quam diuerſa per diuerſos fieri ſolita 163.a & dein.
voti faciendi aut exoluendi ratio ſeu modus quis 163.a
voti rei 165.a
votorum conceptio penes quos olim fuerit 64.163.b
votorum concipiendorum cæremoniæ quæ 166.a
votorum irreuocabilitas quæ 163.b
vouendi, regibus Perſarum & Ponti cæremoniæ quæ 164.b
vox de Mauſoleo audita 4. Neroni quid portenderit 276.a
vox incerta Gallos aduentare dicentis, vbi olim audita 148.b
vrania quæ quibus habita dea 327.a
vraniæ quomodo Athenis ſacrificaretur 143.a
vranus quorum deus 326.a
vrbanæ tribus 25.b
vrbs ſine magiſtratibus obſidiones 154.a
vrbano prætori quot tantũ dies vrbe abeſſe liceret 79.b
vrbis deũ nominare nefas 94.b
vrbes Perſicæ quomodo diuiderentur 27.b
vrbes quomodo in triumphũ ducerentur 130.b

vrbicus vicus 82.b.83.a
vrbinates quod ius ciuitatis adepti 202 a
vrbium luſtrandarum quàm variæ & impiæ caremoniæ 313.a
vrinandi artifices ſummi olim habiti, qui 235.b
vrinatores aliquot inſignes 90.b.& dein.
vrna cuius dimidium ſit 89.b
vrnæ quot Italicam, & quot Atticã faciant amphorã 89.b
vrnarium quæ menſa dicta 295.a
vrnarium quid 29.b
vrnarium quot amphoræ faciãt 89.b
vrſa quem infantem aluiſſe feratur 110.a
vrſinis pellibus qui ſuper galeas aut loricas vſi 32.a
vrſos centum quis aliquando publicè ad venandum dederit 362.b
vſura à quo Spartæ exterminata 11.a
vſuram odibiliorem quàm furtum quibuſdam gentibus fuiſſe 11.a
vſusfructus legatio quomodo iuxta Manilium & Scæuolã intelligenda 15.b
vt cecias nubes, quid 280.a
vtica quorum aliquando regia 127.a
vticenſium ſenatus, capitũ quot 206.a
vtraque manu qui iaculatentur 376.a
vuam ex vineis legere quis militibus non conceſſerit 358.b
vulcani ædes cuius magiſtratus concilium eſſet 6.b
vulcani ædes cur diu in vrbem non admiſſa 56 b
vulcani vxor quæ putata 248.
vulcano quid voueri, & quomodo exolui ſoleat 164.b
vulcano quomodo ſacrificaretur 142.a
vulcanus quorũ præcipuus deus 316.b
vulcanus vbi educatus & præcipuè cultus 77.a
vulgus vbi abſtemium & reges ænopotæ 137.a
vulpem fœtam obuiam habere, quod omen ſit 275.b
vulpes ſtipulis alligatæ accenſa flamma, quibus in ludis currere coactæ 309.a
vulpina pelle qui pro caſſide vſi 32.b
vulpis effigies Aegyptiis quid indicet 87.a
vulpium pellibus qui ſe tegant 289.a
vulſinienſes quid aliquando foeditatis in filiabus ſuis paſsi 40.b
vulſinium cuius regionis vrbs 173.b
vultures cuiuſmodi aliquando auguria præſtiterint 273.b
vulturibus defunctos homines obiicere, quibus gentibus familiare 115.a
vulturius in talorum ludo quid 161.b

vulturum alas in veſtibulis habere,quid 304.b
vulua epulis quando & cur interdicta 139.b
vxor capitis & famæ poſtulata iudicio mariti abſoluta 197.b
vxoris erga maritum officium & contra 195.b
vxoris alienæ corruptor vt puniretur in Attide 176.a
vxorem ſuam ad tempus alicui mutuare,vbi olim licuerit 41.
vxorem pontificis quantæ oporteret eſſe caſtitatis 65.b
vxores binas vnas ædes incolere Lycurgi lege vetitum 39.b
vxores alibi aliter maritos defunctos lugent 128.b
vxores à viris defleri,quis nefas putarit 133.a
vxores necatæ ob vinum potum 137.a
vxores plures quando primum vni permiſſæ apud Romanos 39.b
vxores plures habentes, aliis prælati 195.b
vxoris priuilegia & honores 195.b
vxores quæ & vbi marito mortuo commoti ſolitæ 151 a
vxores vbi emantur 3..b
vxores vbi ſint communes 176.
vxori apud Germanos, viro mortuo,alteri nubere negatũ 197.a
vxori quæ contra virum actio detur 195.b
vxoris ſororum,ſed mortuæ, Romanis ducere licuiſſe 39.a
vxoris repudiatæ deſiderio qui quantúſque vir aliquando extabuerit 196.b
vxori nullam fuiſſe repudiandi viri poteſtatem 196.a
vxores vbi cum maritis defunctis crementur 131.a
vxoribus vim inferentes,qui olim habiti 195.b
vxorum delicta vbi aut quomodo iudicarentur 197.b
vxorum imperio vbi ſubſint viri 195.b

X.

XAnthius hiſtoricus cuias 328 b
Xenarchus à bibacitate metretes dictus 70.b
Xinios Iupiter qui 204.a
Xenophantis acre in Aegyptios ſcomma 226.a
Xenophanis de rerum principiis opinio quæ 264.b
Xenophon quo veſtitu vſus 289.a
Xerxes quantũ cladis ad Thermopylas à paucis admodum Spartanis acceperit 380.b
Xerxi neminem ſtaturo aut forma præſtitiſſe 238.b
Xerxis qui natalis fuerit dies 313.a
Xerxis ab ominanda luſtrandi exercitus ratio 313.b
Xerxis impietas quanta 319.b

Xerxis in Babylonios poena quæ 74.a
Xerxis viſio quem exitum ſortita 171.a
Xyſtarchus quid 13(.a
Xyſtos quid ibidē
Xyſtici qui dicti ibidem

Y.

Ypocaiſtai quid ſit 148.a

Z.

Z In fortibus qualis habita litera 124.a
Zama cuius olim regia 127.b
Zamolxis quorum deus 326. 384.a
zamolſis quorum legislator 339.a
ze, quem olim numerum ſignificaret 23.a
zeleucus Locrenſis quomodo adulteros puniret 176.b
zeleucus Locrenſis quàm ſit auerſatus vinum 137.b
zeleucus quibus Locris quas ſcripſerit leges 339.a
zelotypia Parthorum quanta 304.b
zeno cuius diſcipulus, & cuias 50.
zeno quid in veſtitu prohibuerit 288.a
zenobia à quo victa 36.a
zenobia qualibus in triumpho cathenis vincta vehetur 333.a
zenobia regina imperatoris nomen adepta 4.a
zenocrates quid bibendo meritus 299.a
zenocrates quis ac cuias 318.b
zenocrati quanta olim fides habita 268.b
zenodotium vrbs à quo ſubacta 3.b
zenone conſtantiorem eſſe, quid 279.a
zenones cōplures fuiſſe 50.a.b
zenonis conſtantia aduerſus Phalarim ibidem
zenonis iuramentum quale 266.a
zenonis ridicula quædam opinio 176.b
zenonis veſtitus quis 289 a
zephyrij Locri quid primi fecerint 339.a
zoroaſtes quorum legislator 339.a
zeta quid loci ſit 256.b
zeteta ſeu Xititis quid 11.a
zeugma vbi, & quid Aſſyriis aliquando fuerit 56.a
zonam ſponſæ quis ſoluere conſuerit 59.a.60.b
zopyri & Tarquinii facinus ſeu perfidia, par quæ 111.b
zymitæ quid 296.a
zonæ menſura in habitu obeſorum puerorum aut mulierum apud Gallos & Iberos 96

FINIS.

ALEXANDRI AB ALEXANDRO IVRISPERITI Neapolitani, Genialium dierum liber primus.

Locus ex Tranquillo de teſtamento Cæſaris, in natali Iouiniani Pontani inuicem diſcuſſus.

CAPVT I.

ACcersſebat plerũque nos in hortos amœniſſimos, vbi ædiculas habebat Iouianus Pontanus, in noſtra Partenope, vir memoria quidẽ noſtra, omnibus bonis artibus atque omni doctrina præditus: cui præter ingenij manſuetudinem, quæ plurima in homine fuit, munditia verborum,& compoſitus ille ſermo,ad omnem ingenuitatem plurimũ acceſſionis faciebant. Illóque cõueniebámus compluſculi, quibus bonarum artium ſtudia, eædémque diſciplinæ, atque non abſimilis diſcendi facultas erat. Detinebat demulcebàtque nos vir ille fandi dulciſſimus, egregia quadam & illuſtri oratione, ſermonéque perquam lepido & venuſto, totos plerũq; dies: tanta in eo comitas, tantúſque lepos erat. Fortè autem,cum natalis ſui diem annum Decembrio menſe, vt ſolebat,cum amicis celebrare vult. euenit vt & nos vnà cum reliquis mihi coniunctiſſimis,Primis ab eo tenebris acciti,apud eum conueniremus.Quò cùm venimus,benignè quidem & comiter accepti, ad focum cõſedimus, feſtiuiſſimíſque colloquiis noctis particulam *Iouianus. Pontanus.*

cum mira ſuauitate traduximus: cùm interim Iouianũ florenti quadam facundia, & ſermone quàm caſtiſſimo de literarum diſciplinis diſſerentem, animo ſeriò & aure attenta exciperemus: quo ſermone deſito, cùm iam menſas & cœnam inſtrui iuberet, cæteriſque nimis intempeſtiuum cœnandi tempus eſſe videretur: Quin ergò, inquit optimi iuuenes, dum cœna apparatur, dúmque obſonia eſui matura fiunt, aliquid per hoc otium legimus? Iuſſitque mox adferri ſibi Suetonij Tranquilli Cæſarum vitas. Aderat inibi adoleſcens tunc quiſpiã lætæ indolis, atque à literarum cultu non abhorrentis: huic demandat, vt diui Iulij vitam, donec maturũ cœnãdi tempus foret, nec turbidè, nec ambiguè legat. Accipit ille cupidus & libens, atque diſertè admodum legere incipit: cùm nos interea ea lectione demulſi, legẽtis verba, & compoſitam illam dicendi breuitatẽ, ſumma cum attentione captaremus: cúmque ad calcem lectionis ventum foret, ancipiti ſententia, & aperta verborum ſignificatione, de teſtamẽto Cæſaris, in hæc verba ipſum loquutum offendimus: Sed nouiſſimo teſtamento tres inſtituit hæredes, ſororũ nepotes, C. Octauium ex dodrante, L. Pinarium, & Pedium ex quadrante, reliquos in ima cera, C. Octauium etiam in familiam nomẽnque adoptauit: pleróſque percuſſorum in tutoribus filij, ſi quis ſibi naſceretur, nominauit, D. Brutum etiam in ſecundis hæredibus. Populo hortos circa Tyberim publicè, & viritim trecentos ſeſtertios legauit. Quibus perlectis, puerũ ſubſiſtere Iouianus iubet, & ad Dẽtatum cõuerſus, iuuenem, qui, vt mihi videbatur, in cognoſcẽdis rebus lectione multa excercitatus erat: Quid tu, inquit, Dentate ſentis de hoc quadrante, & dodrante, in quib' hos heredes ſcriptos autor hic memorat? Cúmque ille hæreditatis quotam eſſe partem aſſeueraret, in qua illos inſtitutos à Cæſare arbitraretur: Proba, inquit Iouianus, hæc & vera ſententia eſt, ſed inops admodũ & ieiuna: plus ego deſidero. Et me intuitus, rogat nunquid noſtro iure ciuili (in quo multum operæ per id temporis impẽdere videbamur) aliquid de iſtiuſmodi partibus tradatur? Tum ego: Memini, inquã, traditũ memoratúmque apud nõnullos veteris diſciplinæ autores, pręcipuè

apud noſtros iureconſultos fuiſſe, omnem hęreditatem quantacunque eſſet, ſi morientis ſupremo iudicio nō eſſet diuiſa, tum ab ipſo iure in duodecim partes omne illud patrimonium partiri, quas quidem partes omnes in vnum collatas aſſem pleráque antiquitas dixit: ſingulas verò diſiunctim diuiſas, vncias appellauit. Itaque ſi te hæredem in vncia inſtituero, in duodecim partes diuiſo pri' toto aſſe, hoc eſt, omni patrimonio & fortunis meis: vnica tantum pars tibi inſtitutionis iure debebitur: cùm verò te hæredem in aſſem effecero, ſolidam hæreditatē & integrum patrimoniū, nullis diminutis partibus tranſferri volo. Hæ autem duodecim vnciæ, quæ aſſis appellatione continentur, própria nomina a veteribus iurecōſultis, ſingulæ nactæ ſunt: nam præter vnciā & aſſem ea pars, quæ ſextans appellatur, duas totius aſſis partes, hoc eſt, duas vncias habet, quadrans verò tres. Cùm ergo hic in quadrante hæredes inſtitutos L. Pinarium & Q. Pedium videamus, quin ex duodecim vnciis integro Cæſaris patrimonio diuiſo, tres tantum vnciæ, hoc eſt, quarta totius hæreditatis pars, his duobus debeatur, in dubium non venit. Deinceps eſt triens, id eſt, tertia pars totius aſſis: quatuor enim hæc continet vncias, quincunx verò quinque. Semis autem dimidium illius habet, quod aſſe continetur, quæ quidem pars ſex vncias ex toto, aſſe vendicauit: quippe cum totus as in duodecim vncias diuidatur, quod dimidiū illius eſt, ſex vncias, id eſt, ſemiſſem efficiet. Septunx autem ſeptem conſequitur vncias, bes octo, dodrans verò nouem. Cùm igitur in dodrante (vt Tranquillus hìc refert) C. Octauium Cæſar teſtamento hæredē fecerit, ex duodecim vnciis, in quas Cæſaris hæreditas diuiſa fuit, hic in dodrante inſtitutus, nouē conſequetur. Reliqui verò duo, L. ſcilicet Pinarius & Q. Pedius, quadrantē, id eſt, tres vncias ex integrò aſſe, & quartam totius hæreditatis vendicabunt. Inter hos ergo & illū duodecim vnciæ, & tota Cæſaris hereditas diuiſa fuit. Dextans autē decē ſignat vncias, deunx verò vndecim. Quod à Iuuenale non inſcitè, Vt arbitror, dictūeſt:

Vnciolam Proculeius habet, ſed Gillo deuncem.

Totum enim aſſem diuiſit, cum ex duodecim vnciis alteri vnicā, alteri vndecim vncias patrimonij tribuit. Eſt

Hæreditas omnes in xij. partes diuiſa. *As.* *Sextans.* *Quadrās.* *Triens.* *Quincūx.* *Semis.* *As.* *Septunx.* *Bes.* *Dodrans.* *Dextans* *Deunx.* *Iuuenalis locus. Saty. 1.*

A ij

quidem, inquit Iouianus, ita vt dicis, ſatiſque de quadrante & dodrante, déque vncia & aſſe, vt à iuris ſtudioſo explicatũ accepimus: ſed vnũ illud etiã me angit, in quo ancipitem cogitationem iam diu duxi, ſępiúſque in hoc quærendo fui. Nam cum tres hæredes inſtitutos autor hic dicat, plures poſtea nominauit, Caium ſcilicet Octauium, Quintum Pediũ, & Luciũ Pinariũ: demum

Ima cera. adiicit, reliquos in ima cera, hoc eſt, vltima teſtamenti parte ſcriptos fuiſſe. Etenim ſi totus as, inter eos quos modò nominaſti, abſumptus eſt: quid reliqui ſit q̃ iſtis debeatur, nõ equidem video: totus enim as, vt modò dixiſti, totam abſumit hæreditatem, & dodrãs cum nouem ſignet vncias, quadrãs verò tres, duodecim vncias & totum efficiunt aſſem. Neque eſt præterea quod ex defuncti bonis amplius aſſe, hæredi ſcripto debeatur. Ergo aut fruſtrabũtur peculio Cæſaris iſti reliqui in ima cera adiecti, aut alia quædam hæreditas obuenienda eſt, vt iſtis

Tranquilli laus. etiam ſatis fiat: quorum alterũ ſi aſſeueras, profectò perperam & abſurdè dixeris. Neque ego Tranquillum vel ſynceriſſimũ ſcriptorem tam inconſideratè loquutũ arbitror, vt pluſquã oporteat aliquid in ſcribẽdo addiderit: ſiquidem tam circunciſus in explicãdis adnotãdiſq; rebus fuit, vt arguta breuitate pleraq; poti⁹ perſtrinxiſſe, quàm aliquid plus iuſto addidiſſe videatur. Tũ ego, eſt, inquã, quod dubitetur Neque abnuerim, quin locus hic perobſcurus forſan videatur pleriſque: qui tamen, probabili ratione reddita, clarus & expoſitus fiet. Tres enim Cæſar teſtamẽto ſuo hæredes fecit, ex toto videlicet aſſe. Siquidẽ dodrans & quadrans, duodecim vncias & totũ efficiunt aſſem. Et quod aſſe diſtributo, reliquos in ima cera inſtituit, equidẽ denotat, non in noua quadã hæreditate hos admittendos fore, ſed poſtquã in vniuerſum bona ſua inter hæredes partitus fuit: in ima cera il-

Legata. los qui in ſingulas partes iure legati admittendi fuerãt, nominaſſe quæ quidẽ legata, quamuis toto aſſe diſtributo, nõ extra hæreditatẽ ſunt, ſed à ſcriptis hæredibus, atque ipſo aſſe debẽtur. Etenim ſcriptus hæres, qui aſſem aſſequitur pro quantitate bonorum in quibus inſtitutus

Vetus teſtã tium mos. eſt, legata quoque diſtribuet. Vetus enim eſt teſtãtium mos (quod ipſum apud iureconſultos lege ſancitur) vt

primo teſtamẽti capite hæredis fiat inſtitutio, ſiue vnus ſiue plures ſint, qui in vniuerſum bona ex defuncti voluntate capiant: ſequenti capite & in ima cera, ſecundi hæredes, legata, & reliqua teſtatoris voluntas, & diſpoſitio ponãtur: ſiue aliquos onere grauat, aut ſi quibus dari fieríque oportere, teſtator pro ſua voluntate arbitratus eſt: qui non hæredes, ſed legatarij dicti. Siquidẽ non bona in vniuerſum, ſed legata & res ſingulares capiunt. Idq; ex integro aſſe, atque ex toto patrimonio deducitur. Et hoc Tranquillum nunc dicere arbitror. Nam cũ primo capite teſtamenti Cæſar tres feciſſet hæredes ex aſſe, in ima cera, & vltimo capite reliqua poſuiſſe, quæ aſcriptis hæredibus debentur, Caiumque Octauium in familiam noménque adoptaſſe, ſecundos hæredes & tutores nominaſſe, populo hortos publicè, & viritim trecẽtos ſeſtertios legaſſe. Quibus verbis vltro citróque ad multam noctem habitis, animaduerſum eſt, obſonia iã præmatura & præcocta eſſe. Mox in aliud tempus dilatis ſermonibus, ad natalem Iouiani diem celebrandum, cuius cauſa veneramus, ab ipſo admoniti diuertimus.

Legatarij.

Qui reges vel principes apud varias gentes cognomenta ex ſuo nomine poſteris reliquerint.

CAPVT II.

NOn apud Romanos ſolùm, ſed apud exteros quoque obſeruatũ accepimus, vt ab eo qui de ſua republica bene meritus fuit, poſteri duces cognomẽta accipere operæpretium ducerent. Nam de Romanis principib⁹ nemo ambigit, quin à diuo Iulio & Octauio reliqui imperatores, Cæſares & Auguſti dicti cognominatíque ſint. Credo equidẽ, quòd deſiderio illorũ poſt funera tenerẽtur, & tanquã in poſteris eadem indoles futuræ virtutis eniteret: ita eodẽ ſibi nomine adoptato, ipſi quoq; ad præclara facinora obeunda inuitarentur. Manſítque ſequutis imperatoribus cognomen Cæſaris & Auguſti: Quod nõ ipſis modò, ſed vxoribus, ſororibus & filiabus commune fuit. Siquidem Liuia poſtquam nupſit Octauio. Auguſtæ nomẽ tulit, & Agrippina poſtquã Claudio coniugata fuit. Senatus quoq; frequenti curia vxori ſo-

Cæſares.
Auguſti.
Auguſtæ mulieres.

tóríque Traiani, cognomen Auguſtarum dedit: & Vitellius matri, & Fauſtinæ vxori Antoninus: ſic Iuliani vxor & filia, Auguſtæ appellatæ ſunt: quibus hoc etiam honoris tributum eſt, vt illas quandóque ſacer ignis præiret quē mox ſequuti Cæſares, pro maieſtate imperij, more Perſarum regū & Indorum, ſibi vendicarunt: tametſi Vitellius oblatum ſibi Cæſaris cognomen recuſarit, Auguſti verò diſtulerit: quod poſtea deploratis rebus, quum hoſtilibus armis premeretur, dimiſſum reuocauit, & Cæſarem ſe dici voluit: donec poſt ſeriem annorum, haud longo interuallo, Romani principes Antonini cognomenta ſumpſere. Nāque a Pio Antonino, Antonius Philoſophus, vir omni laude dignus: deinde Cōmodus, Caracalla, Geta, Heliogabalus, & alij ex Cæſaribus fama illuſtres, Antonini nomen ſibi adoptarunt: voluitq; Seuerus Imperator vt Romani imperatores, ſicut Cæſaris, ſic in poſterū Antonini nomen ferrent, hoc ſuæ poſteritati longe clariſſimum fore arbitratus. Mox ſuccedenti æuo, collapſa re militari, Ataulphus Gothorū rex, Roma debellata, eó veſaniæ proceſſit, vt quemadmodùm Cæſares: ſic in poſterū Romanos principes Ataulphos cognominari deſtinarit: à quo inſtituto, ſicut à pluribus aliis, poſtea deſitum eſt. Nomen verò imperatoris, prætoribus olim magnarū laudum titulus fuit: quippe hoc honore velut inſigni munere, milites ſummos duces honeſtabat iſque præcipuus honos habebatur ſemper. Poſtea niſi illos quorum ductu & auſpicio confectum fuiſſet bellum, & ſub quibus decem hominum millia vno prælio cecidiſſent, aut ſaltem duo milia, quæ poſtea cōſuetudo increbuit, vel denique mille occubuiſſent, aut præcipua victoria potiti eſſent, nullos imperatoris nomine dignos putarunt. Propterea Marco Craſſo quòd vrbem Zenodotium trās Euphratem, imbelli certamine & incruento Marte vicit, & ob id imperatoris nomen ſibi arrogauit, magnæ inuidiæ fuit, quòd non multo negocio tatum nomē vendicaſſet. Pompeius, quòd in Aphrica Domitiū ſuperaſſet, quódq; ex viginti millibus hoſtium vix tria millia effugiſſent, toto conſpirante exercitu imperatoris nomine fuit honeſtatus: qui licet ſe imperatorem ſalutari permiſerit, nunquam tamen

Ignis ſacer præcedebat

Antonini.

Ataulphi.

Imperator.

Imperatores qui vocati

epiſtolis aut chirograhis hoc nomen vſurpauit. Iulius Cæſar.C. Cæſaris pater, quod Syllanis tēporibus multa Samnitum & Lucanorum millia ad Eſerniam interfeciſſet,ab exercitu imperator fuit appellatus. Mox diuus Cæſar,poſt pericula depulſa,prænomen imperatoris ſibi arrogauit.Deinde Auguſtus Tiberium & Claudiū Druſum priuignos hoc nomine nobilitauit. Bello quoque Germanico fuſis fugatíſque hoſtibus, Tiberio Cæſari & Tito expugnatis Hieroſolymis, miles victor imperatoris nomen dedit,& trophæum poſuit. Cicero quoque, quod Parthos ad Amanū profligaſſet, & Metellus quod Sertorium viciſſet,imperatoris nomina tulere.Fertur tamen Curio ad Vticam,quòd eius opera conductis commeatibus, omnium rerum copia abundaret exercitus, imperatoris ſibi nomen aſciuiſſe. Et Scipio bello ciuili inter Pompeium & Cæſarem,vt pecuniā à prouincialibus cogeret,ſe impraratorem dixiſſe. Demum Cæſares, ne in crimen inuidiamq́ue inciderent, imperatoris nomen tanquā titulum mitem & honeſtiorem, abrogato regis vocabulo iterū & ſæpe deſumpſere. Quare Auguſtus ſemel & vicies fuit imperator dictus,& ſequuti principes hoc cognomento perſępe nobilitati ſunt. Quod etiam apud Græcos fuit vſurpatum: quippe Phocion vigeſimum imperator dictus eſt: Aratus decimum & ſeptimum imperatorē geſſit,Pelopidas ter & decies, Philopœmenes octauum: quem apud Achæos intra annū bis gerere non licebat,ſicut apud Spartanos bis eundē claſſis præfectum fieri lege vetabatur. Sola mulier Zenobia Palmyrenſium regina,quum orientis regnum tueretur, armata in virili veſte exercitui præfuiſſe, & imperatoris nomen tuliſſe dicitùr,cuius auſpiciis pleráque egregiè geſta in hoſtes fuere:ſed non ſolùm Romanos, verùm eos qui Albæ regnarunt, qui ante Romulum per annos trecentos fuere,idem obſeruaſſe proditum eſt. Conſtat enim à Syluio Aſcanij filio, qui ſecundus ab Aſcanio ſuſcepit Albæ regnum reliquos Albanorū reges per ordinem ſucceſſionis Syluios cognominatos fuiſſe Siquidem Æneas Albanorum rex, & Latinus, & Capys & Capenus,& Tiberinus,ac reliqui deinceps, quandiu regnum Albæ ſtetit, Syluij cognomenta ab illo meruere.

Cæſares tandē imperatoris nomen ſibi aſſumpſerunt.

Achæorū & Spartanorū mos.

Zenobia.

Syluij.

Sicut Latinis regibus à Murano qui in Latio regnauit *Murani.* Murani cognomen inditũ ferunt. Quæ quidem res ancipitem mihi animum ſæpe agit, cogitatióque ſubit, cur non exemplo Albanorũ & Latinorũ, idem quod in imperatoribus, etiã in regibus veteres Romani factitarũt, vt à conditore vrbis Romulo reliqui poſt illũ reges fœlix fauſtúmque nomen acciperent; cúm præſertim ipſe vrbis conditor, bonis artibus partum firmatúmque regnum, inter omnia inimica infeſtáque longè illud maius auctiúſque reliquerit. Sed hanc quæſtiũculam relinquamus, quibus huiuſcemodi indagare ingeniũ abundè & negociũ eſt. Parthos quoque idē obſeruaſſe, vt regũ *Arſaces.* cognomenta ferrent, multi prodicere. Etenim Arſaces Scytha, vir fortis & ſtrenuus quũ premēte inopia, latrociniis obnoxiam iuuentam ageret, coacta exulum ma*Parthi.*nu, quos Parthos nuncupant, deuicto Seleuco & Mandragora, in regem Parthorum aſſumptus, illud ita inſtituit, formauítque, vt diem victoriæ tanquam natalem libertatis, multis poſt tēpeſtatibus ſolennē celebrarint: qui poſtquã fato functus eſt, tãto honori ipſius memoria fuit, vt celebre ad poſteros reges cognomen Arſacis ex ſuo nomine reliquerit. Nam & Parapatius, & Mithridates, & Pharnaces, & qui poſt illum regnarunt Parthorum reges, cognomen Arſacis ſibi poſteríſque illuſtri *Inceſtus Parthorũ.* titulo propagatum adoptauerunt. Quorum poſteros parum legitimè regnare dixerunt, niſi ex matris inceſto & filij cõcubitu editi forent. Quin etiam apud Indos hunc aliquando mortē inoleuiſſe accepimus. Nanque Indo*Palibroti.*rum reges, alios Palibrotos alios Sãdracoctos, nonnul*Sandraces.*los Taxiles, ſequente nomine in quēcunque imperium *Taxiles.* trãſiret ob eximiam in bello virtutem denominatos ferunt. Bithynos quoque ob prioris Nicomedis clarita*Nicomedes.*tem, qui militiæ & domi clarus fuit, Nicomedis cognomen regibus indidiſſe putãt: ſicut à Cecrope, qui Athe*Cecropidæ.*nis regnauit primus, reges Athenienſium Cecropidas nuncupari. Hic enim omnem multitudinem in oppida duodecim digeſtã partitus fuit, quam Theſeus obuiam *Philomenes.* eundo periculis, ne hoſtium præda forent, velut vnius corporis alumnos, in vnam vrbē poſtea ſociauit & coē*Hellenes.*git. Et Paphlagonum Philomenes, Theſſalorum Hel-

leucus ab Hellena, & Aſſyriorũ reges Tigranes dicti cognominatíque ſunt. Cùm enim Seleucidarum imperiũ ab Alexãdro ad ſeptuaginta ſupra ducentos annos prouectum fuerit, Tigranis cognomen à primo illo, qui Aſſyriis præfuit ſummæ iuſtitiæ temperamẽto, poſteri deſumpſere, ita vt per ea tẽpora quatuor ſupra decem Tigranes reges denominati ferantur. Quin etiam à Neoptolemo Achillis filio, qui Pyrrhus dictus eſt, reges Moloſſorum Pyrrhidæ, cùm ea loca tenuiſſent, & Ponti, Mithridatis nomina ſumpſere. Is enim cũ quo pop. Ro. multiplex bellum geſſit, à primo Mithridate ſextus adnumeratur, quem Eupatorem vocitarunt. Fuítque literis proditum, reges Perſarum qui ſpadones in regnum aſciti fuere, Bagoios nuncupari. Et in Meroë, quod Candaces præcipua mulier regnum tenuiſſet, reginas in poſterum Candaces cognominari: eáque obſeruatio conſtans & perdiu manſit. Nec me præterit, Ægyptios quoque reges eandem cõſuetudinem vſurpaſſe, vt in pleraque hiſtoria eſt. Siquidẽ cùm antea Pharaones dicerentur, Ptolemæus Lagus gregarij militis filius, qui Ægyptúm armis ſibi vẽdicarat, poſt res cum Antigono compoſitas, cum quo multiplici bello & immodica ſimultate conflictatus eſt, Ægypti regnum quandiu vixit, moribus & diſciplinis mirificè inſtruxit ornauítque. Is igitur iam grandis natu, morbo abſumptus eſt, magno de ſe, vt de tam bene merito principe, deſiderio relicto, cuius memoriam Alexandrini tanta charitate proſequuti fuere, vt Philadelpho qui poſt eum regnauit, & reliquis Ægypti regibus ab illius nomine Ptolemęi cognomenta indiderint. Nam & Euergetes, qui Philadelpho ſucceſſit, & Philopator, qui Tryphon & Epiphanes, & Philomator, & alter Euergetes Phiton appellatus, & Lagus, & Auletes Ægyptiorum reges, ab illo Ptolemæi dicti cognominatíque ſunt. Hic enim Philadelphus Stratonis diſcipulus fuit, omni doctrinæ genere clarus, qui cùm viribus attenuatis, infirma valetudinè laboraret, miro diſcendi ſtudio affectus, nobilẽ illam omnium ſermonibus celebratã bibliothecam, conquiſitis vndique exemplaribus, omniũmque linguarũ voluminibus conſtruxit, pulcherrimũ ſanè regiæ opulentiæ monimentũ

Tigranes. *Pyrrhidæ* *Mithridates.* *Bagoi(.* *Candaces.* *Pharaones* *Ptolomæi.* *Ptolemæi.* *Philadelphi bibliotheca.*

Ptolem. Philomator & Philopator vnde dicti. quæ ad primum Alexandrinum durauit bellum. Quem Philadelphum, Philomatorem & Philopatorē ob neces parentibus & germanis fratribus illatas, per antiphraſin & irriſionem vocitarunt: ſicut Euergeten, quod deorum ſimulachra à Cambyſe diſiecta reſtituerat quaſi beneficum: & Auleten diffamatiſſimum, quod ſuper cætera flagitia & dedecora, choraulam & tibias exerceret. Hunc enim Auleten ob ſimultatem Ægyptij regno exegere: qui Romam exul cùm veniſſet, à ſenatu populóque Romano benignè exceptus, in Ægypti regnũ ab Aulo Gabinio reductus & reſtitutus fuit. Poſtquam Alexandrini Cleopatrã & Ptolemæum puerum regno præfecere: ſed mota ſeditione à factione alterius partis, Cleopatra in Syria exultauit, atque ex illo Ægypti regnũ penes puerum ſtetit. Hic eſt enim Ptolemæus ille puer, qui Pompeium Magnũ ex Pharſalo fugientem, miniſtro Achilla & Photino miſerãda nece affecit. ex indéque Alexandrinorum res, vrgente fato, in peius magis ac magis ruere viſæ ſunt. donec Auguſtus terra marique victor, Actiaco prælio ſuperatis Alexandrinis, Antonióque & Cleopatra, quam matrimonio ſibi deuinxerat, victis necariſque, Ægyptum omnem ſtipẽdio ſuperimpoſito prouinciam effecit, quam primus Romanorum Cornelius Gallus præſes adminiſtrauit. Tunc primùm ſub præſidibus haberi cœpta eſt, atque ex illo finis regum Ægyptiorum fuit.

Pto Euergetes.

Pto. Auletes.

Ptol. Auletes exul reſtitutus ab A. Gabinio.

Ptol. puer.

Quæ poteſtas, quantúmque ius aduerſus reliquos magiſtratus, tribunis plebis Romæ fuerit.

CAPVT III.

Tribuni plebis quãdo creati primùm. TRibunos plebis, quos plebe à patribus diſcedente, & ad ſacrum montem ſecedente, ſacroſanctos ſibi plebs creauit, nec iuri dicundo, nec poſtulatis ciuiũ noſcendis, ſicut alios magiſtratus, ſed vt auxilij latio aduerſus conſules eſſet, & illos qui inſolenter in plebẽ inſultarent, vtque præſides libertatis cuſtodéſque forent, creatos accepimus. Ideo nec in ſella curuli ſedere, nec purpuratos incedere, nec lictorẽ vt cõſules prætoréſque, ſed viatorẽ habere illos ſatis conſtat. Cauſa autem hæc eſt, quod tribunus plebis, populi Romani magiſtratus non eſt: propterea cùm conſulum, prętorum & ædilium,

Tribunus plebis viatorem habebat.

reliquorúmque magiſtratuum, creato dictatore, iuriſdictio ceſſet & cõniueat, ſolos tribunos plebis in poteſtate eſſe liquet. Ex reliquis præterea magiſtratibus, cùm multi vocationem & cognitionem habeant, apud tribunos tantum prehenſionẽ eſſe abſque vocatione, memoriæ datum eſt. Prehendere enim tribuno plebis licet, & in carcerem mittere, iure ſacroſanctæ poteſtatis, etiam conſulem, prætorem, cenſorémque M. Druſi exemplo, qui tribunus plebis, Philippum conſulem, quia concionantem interpellarat, præcipitem egit in carcerem, ita vt non modica vis ſanguinis è naribus efflueret. Etiam ab iniuria quæ coram fieret, inhibere, mulctámque indicere conſuli, dictatoriq; & reliquis magiſtratibus tribunus pro imperio poterat. Interceſſiones quoque aduerſus reliquorum potetiam magiſtratuum, apud tribunos plebis tantummodo ſunt. Contra verò dictatoris imperium, à quo non eſt prouocatio, tribunis intercedendi facultas non eſt, quãuis pleriq; contra dictatoris iuſſum, tribuni interceſſionem valuiſſe contendant. Q. Fabij exemplo, qui cum magiſter equitũ eſſet, & in eum, quod contra vetitum pugnaſſet, L. Papirius dictator animaduertere vellet, M. Fabius pater, qui ter conſul dictatórque fuerat, tribunos plebis & populum appellauit, qui interceſſione ſua, etſi precariam præſtitiſſent opem, reũ tamẽ ſupplicio exemere. Ego autem cum id aliter compertum non habeam, tribunitiam poteſtatem ſemper dictatoris imperio ceſſiſſe, auſim aſſeuerare: ab vnóque tribunorum ad reliquos tribunos prouocare licere, ipſóque intercedere poſſe, non eſt cõtrouerſia. Neque enim leuis eſt vnius tribuni in prohibẽdo poteſtas. Siquidem vno aliquid fieri negante, nihil cæteri, etiãſi plures numero ſint, decernere valent Id tamen lege cautum erat, ne vltra mille paſſus ab vrbe ad tribunos prouocatio foret. Ideò ſiquid ſublata interceſſione tribunorum, per populum agi vellent, extra vrbem vltra mille paſſus comitiis indictis, & ſenatu euocato, decernebant. Tunc enim ſine imperio tribunus cenſebatur. Capitis etiam diem dicere dictatori vel conſulibus, poſtquam abiere magiſtratu, & reliquis magiſtratibus dum in honore ſunt, tribunorum poteſtatis eſt. Illud certè ſatis conſtat,

Tribuni plebis poteſtas.

Tribuni in prohibẽdo poteſtas.

neque tribuno plebis dië integrū ab vrbe abeſſe licere, ne auxilij latio cum opus fuerit, ciuibus deſit: ſicut Heduis in more fuit, vt qui ſummum gerit imperium, finibus excedere non poſſet. Neque eum qui parentem ſuperſtitem habeat, tribunū plebis eſſe oportere. Propterea Seruilius, qui tribunatū geſſerat, falſo tribunus eſſe creditus eſt: quòd patrem quem obiiſſe mortem opinio inualuerat, viuere conſtabat. Quin & illud animaduertimus, tribunis quoties oportere viſum fuit, habendi: & diſſoluendi ſenatus, nonnunquā, ne conſularia comitia fiant, intercedendi ius poteſtatémque fuiſſe. Ipſis tamē cùm frequens habetur ſenatus, intra limites curiæ adeſſe non licebat: ſed poſitis ante curię fores ſubſelliis, quæ ad populum pertinerent, ſenatuſcōſulta excipere: quæ ſi probarent. T. literam ſubſcribere ſolebant. Si autem minimè rata eſſe vellent, poterat ſenatuſconſultum per interceſſiones tribunitias impediri. Tametſi æuo poſteriore, tribunum frequenti curia, de his quæ ad populum pertinerent, ſenatum ſæpe conſuluiſſe, ibíque ſubſellia habuiſſe, inter exempla inueniamus: donec Atinio plebiſcito tribuni plebis ſenatores effici meruere. Poſſe etiam plebem conſulere, & rogationes & populum ferre, ac ſuper his leges promulgare, quę plebiſcita dicta ſunt, tribunitiæ poteſtatis eſſe nemo dubitauit: quod quidem concilium in æde Vulcani frequētes habuere, ibique ſiqua turbulenta confuſio eſſet, in qua conſulto opus foret, plebeios aduocare, & concionē frequentiſſimo concilio habere aſſueuerāt. In quo tēplo canes pro æditui eſſe, & ſacrilegiis tātū adlatrare, fama ferebat: ſicut apud Ætnā in Vulcani templo canes lucū & templū aſſeruare dicūt: & in Daunia, Achaih. Mineruæ delubro atque in Creta Dictææ matris æde, canes enutriri traduntur: qui Græcis ſubblādiuntur, barbaros verò inſectantur. In ſinu quoque Adriatico Diomedeæ aues Græcis mites, Barbaris verò infeſtæ ſunt. Hoc etiā notatū eſt, tribuni plebis domū cuiuis patere, foréſque illi' per diē pérque noctē recluſas eſſe oportere. Cuius rei cauſam quærentibus nobis, illud probabile viſum, quod congreſſus faciles ad ſe præbere, & neminem aditu arcere debet. Nā ſoli tribuno, noctu pariter & die cuiuis opē implorãti

Canes in templis pro æditui.

Diomedeæ aues.

præſto eſſe,& ius auxilij ſui expedire, atque à cuiuſque magiſtratus nimia potentia plebem tueri fas eſt.

Quid verbum ſino, cum negandi aduerbio apud iureconſultos deſignet, & quã vim habeat in edictis. CAP. IIII.

ARguebat quiſpiam negligentiæ colonũ ſuum, quẽ partiariũ habebat, quod cùm fundum ſuburbanũ in agro Neapolitano, vt vetus illius regionis mos eſt, colendũ locauiſſet, in lege locationis ita ſcriptum fuit: Vt colonus fundum bene coleret, bene irrigaret, bene ſtercoraret, néve quẽpiam iniuſſu domini in fundũ ingredi ſineret. Cùm poſtea dominus poma & fructus arborũ clàm ſublatos, & ex iis nihil ad iuſtã magnitudinẽ creſcere, quin furto ſubtractum foret, reperiſſet: coloni negligentiã incuriámque acerbè atque acriter apud iudices criminatus eſt, quantíque ſua intereſſet, tanti litẽ æſtimari poſcebat. cúmque colonus ſecundũ locationis legẽ ſe neminem admiſiſſe, aut in fundũ ingredi ſiuiſſe contẽderet, cõtrà ſtabat fundi dominus, vehemẽtique obiurgatione colonũ inceſſabat, cùm nõ modò non admittere quẽpiam, ſed etiã euigilare atque attendere ne quis ingrederetur, debuiſſet. Quibus iurgiis ad multam diem protractis, tandẽ ſecundũ domini poſtulata iudices litẽ dedêre, quántique domini intereſſet, tanti litem contra colonũ æſtimarũt. Sed cũ poſt immodicas altercationes ſedatæ res & cõpoſitæ viderentur, ambóque & colonus & dominus diſceſſiſſent; percontatus ego ſum iudices, quibus rationibus adducti, contra colonũ litem æſtimaſſent: nam pacto ſtetiſſe videbatur, ſi neminẽ permiſſu ſuo in fundum ingredi ſiuiſſet: atque ideò ſecundum pacti legẽ potiùs abſoluendus quàm condemnandus fuit. Tum ex his vnus literis homo multis præditus, cõprobata quæſtione: Verbũ, inquit, ſino, in conuẽtione poſitũ, ſi cũ negandi aduerbio ponatur, nõ ſolùm hanc habet vim, vt quis cõtra facientem prohibere debeat: ſed vt impenſè operam det, ne ob ſecordiam negligentiámque ſecus fiat: quod niſi factũ fuerit, culpa cõmiſſa eſt. Debuit ergo colonus iuxta conuentionẽ deductam in chirographo, non ſolum ingredi volentem prohibere: ſed enixè dare operã, & fundum ita cuſtodire, ne quid ob ſecordiã furti damníue dominus patere- *Sino cum negatione.*

tur:quod quia molliter fecit atque neglexit, iure mulctãdus fuit. Et ne, inquit, me hoc tãtũ aſſeuerare putes, poterit apud te multũ fidei feciſſe Alphan⁹ iuris publici priuátique peritus, qui de hac quæſtione, de qua tu modò quæris conſu'tus, ita reſpondit: (tum ibi libellum mirandæ vetuſtatis è ſinu depromit, corroſis iã & ſenio labentibus literis: In eo ita ſcriptũ fuit) Redemptor ſ. luã ne cædito, néve ſindito, néve deurito: néve quem ſindere, cædere, vrere ſinito. Reſpondit Alphenus, locatorẽ potius id videri voluiſſe, vt redemptor nõ ſolũ ſi quẽ caſu vidiſſet Syluã cædere, prohiberet: ſed vt curaret dare operam, nequis cæderet. Quod cùm legiſſemus, tum planè animaduertimus grauiter ſimul & verè litem æſtimatam & iudicatam fuiſſe.

ff. local. in lege locationis.

Ex quot militibus decuria, centuria, ordo, manipulus, vexillum, turma, cohors & legio, à Romanis ſcribi conſuerint. CAP. V.

IN antiquis annalibus illorum qui in re militari docti Romani moris & iuris fuere, interciſè ſcriptum inuenimus, militum ordines in acie inſtruenda, alios minores, nõnullos maiores deſcriptos fuiſſe: quòd faciliuscuius ordinis quiſque miles, cuiuſq; manipuli eſſet, & ſub quo duce militaret, dignoſci animaduertíque poſſet. Ideo imperatores ſingulas cẽturias ex centũ peditibus, decurias verò ex decem equitibus ſcribere ſolitauere, vt hac militum deſcriptione diſtinctior acies & inſtructior fieret. Ordo autem minor centuria, maiórq; decuria, ex ſexaginta militibus conſtat, cui præerat vexillarius, plerúnque centurio, aut ordinis ductor. Manipulus leuis ex vîginti militib⁹ & turba ſcutatorum fit, Perſis ex vigintiquatuor, milītéſque manipulares appellati. Huic etiã centurio præerat, quem manipularem vocitarũt. Manipulos verò quindecim ſuis interuallis diſtinctos, in prima acie velut fortiſſimum robur plerúnque Imperatores locarunt. Leuíſque manipulus dictus, quod haſtis miles gæſiſque, non armis grauioribus muniretur. Turma quaſi terma, triginta equites, hoc eſt tres decurias, & decuriones tres vetuſto more recipit, qui hónore præſtant & ordine. Ex tribus enim centuriis, Ramnenſi, Tirienſi, & Luceri, (quas à prima origine ad belli paciſque

Centuria. Decuria. Ordo. Manipulus leuis. Turma.

mœnia Romulus inſtituerat) triginta equites ſingulis conficiẽdis turmis ſcribere ſolitus fuit,éxq; ea lectione turmæ cõſtitutæ. Sed turma ex equitibus, cẽturia fit ex peditib⁹. Has quóq; tribus veteres nũcuparũt, & qui his præſunt, tribuni vocati Primipil⁹ ex tribus vexillis conſtat, qui centurionẽ habet, cui primipili nomẽ, qui ordine primus erat: ſiquidẽ cẽturio primus, & primipilus, ac primi ordinis ductor, idem fuit póſtque ductor populariũ, in Romanis caſtris ſæpe meruit, & ordines duxit. Vexillũ ex centũ octoginta tribus hominib⁹ ſit. Horũ primũ triarios habet veteranos, & ſummæ virtutis milites: ſecũdũ rorarios, fiduciæ paulò minoris: tertiũ verò accẽſos, qui minimi roboris, vel in frõte locati, primos congreſſus excipiebãt, vel in poſtremã aciem reiiciebãtur. Cohors alia milliaria, ea mille quingẽtos pedites, equites verò cẽtũ triginta duos habet. Cuius generis cohortes, ꝙ ex lecto milite cõſtabãt, ad ſubita belli, quò lapsã aciem repararẽt, ſeruare ſoliti ſunt. Aliæ quingentariæ, quas ex quingentis quinquaginta peditibus, equitibus verò ſexaginta ſex plerũque deſcripſere. Ex quibus nõnullæ conſulares, aliæ prætoriæ, aliæ vrbanæ, multæ legionariæ, pleræq; auxiliares dictæ. Cuius generis cohortes numero decẽ, iuſtã efficiũt legionẽ. Tametſi cohortes quinquagenarias apud Latinos, Sannites & Hernicos, & apud Camertes ſexcentorũ militũ quãdoque deſcriptas legamus, quas in cẽturias: cẽturias verò in contubernia, nõnunquã duces diuiſere, vt decem militibus vno tabernaculo degẽtibus præeſſet vnus, qui cõturbernij caput foret, ipſáq; cohabitatio cõtuberniũ dicta. Cyrus tamen cõtubernia pro numero centurionũ diuiſiſſe fertur, ſinguliſq; tabernaculis centũ milites cohabitare iuſſiſſe, qui vno cõuictu viuerẽt, & ſub eodẽ Centurione militarent Lycurgus verò ad maximos conatus, turmã quadratã ex quinquaginta equitibus fecit, quam ὑλαμὸν vocitauit: qui etiã equites ac pedites in ſex tribus diuiſit, quarũ quælibet tribunũ militũ, & quatuor præfectos manipulares habuit, quinquagenarios octo, duces turmarum ſedecim. Ex quibus tribubus aliquando tres, nonnunquam ſex turmæ pro neceſſitate conſtituebantur. Inter cæteras fuit Spartæ cohors Pitaneta præci-

Centuria. Tribus. Tribuni. Primipilus. Vexillum Triarii. Rorarii. Accenſi. Cohors milliaria. Quingẽtaria cohors. Cõſulares. Prætoriæ. Vrbanæ. Legionariæ. Auxiliares. Quadragenariæ. Turma quadrata. Pitaneta cohors.

pui roboris,quæ vltimo diſcrimini, & ad extremos caſus ſeruabatur.Et tametſi cēturiæ, decuriæ, turmæ, cohortes, equitatus pro voluntate, próque arbitrio ſæpe auctæ & immunitæ,nonnunquā duplicatæ fuerint:idem tamen nominis,quāuis mutato militū numero, ſortitæ fuere.

Legio.

Legio autē non vno ſemper eodémque ex numero fit:ſed pro robore,próque militari multitudine, modò maior ampliórque, modò exilior eſſe conſueuit ſæpiúſque numero & genere variauit. Romulo primùm regnāte,legio ex peditū tribus milibus, equitibus verò trecentis fieri cœpta eſt:quam quòd ex lectis militibus cōfecerat,legionē appellari maluit. Aucta mox ciuitate aduentu Sabinorum,& creſcente imperio, ſex millium peditum,equitū ſexcentorū,legiones fieri cœptum Plutarchus autor eſt:cuius teſtimonio ampliſſimo mouerer, niſi quòd à C. Mario primum, cùm aduerſus Cimbros moliretur arma,ſex millium & ducētorum peditū, equitū verò trecentorū deſcriptas fuiſſe T. Liuius memorat.Scipio deinde cui Aphricano fuit cognomen, cū in Aphricā traiiceret,duas Canenſis exercitus legiones ita ſuppleuit, vt ſingulæ ſex millia & ducentos pedites, trecentos haberent equites: ſæpiúſque ī deſcribēdis legionibus variatū fuit,vt modò quatuor milliū peditum equitū verò trecentorū legiones fierent:modò quinque millia peditum,equites trecēti in ſingulas eſſent legiones.

In legionibus deſcribendis variatum.

Quibus Romani duces ob varios euentus nomina indidere.Siquidem C. Cæſar Martiam & Alaudam præcipuas nuncupauit, decimā maximo in honore habuit: reliquas verò à numero dixit. Nero ad Caſpias portas ducturus,ſex milliū militum legionem fecit,quam phalangē magni Alexandri appellauit Otho præcipuæ legioni,auxiliatricis nomen dedit:Vitellius,rapacis:Varro,vni vernaculæ:Pompeius, gemellæ,quòd ex duabus vnā effecerat: Hadrianus Mineruiā, alij primigeniam, nonnulli claſſicā,plerique Italicā,ſeptimā, Galbianam, geminā,Vindemiſſam:alij Claudianam vocitarūt:Valerianus fœlicē,Samnites linteatam.Græcis verò Hipparchia ala fertur præcipua, quæ ex quingentis duodecim cōſtabat equitibus,& alia agema:Macedonibus Etherica,Apud Romanos Scriboniana & Singularium.Antiochus

Legionum diuerſa nomina.
Legionis præcipuæ variæ appellationes.
Græcorum alæ.
ἱππαρχία.
ἄγημα.

chus Gemeã, mille equitum alam vocitauit. Inter quas ala Campanorum, ex quingẽtis ferè equitibus multum anteiſſe fertur. Illud planè conſtat, veteres Romanorum perrarò, & niſi contra maximos conatus, plus quatuor legionum exercitus ſcripſiſſe, atque in iuſta legione centurias ſexaginta, manipulos triginta, cohortes decẽ ponere conſueuiſſe. Quódque iure militari præter deſcriptos ſingulis legionibus milites, qui Romani vel Latini nominis erãt, ſemper auxiliares ex ſociis ciuitatibus ſinitimis, aut externis, peregrinæ iuuentutis ſub diſciplina & cultu Romano, & auctum voluntariis agmen iungi conſueuere. In quo id ſeruatum eſt, ne vnquam amplior numerus auxiliariorum ex peregrinis copiis, quàm ciuium foret: tametſi à prima origine Romani ſemper ſuo milite, nullo externo adiuti militarint. Quódq; ſingulis quatuor legionibus, tribuni militum ſeni ac deni præfecti centuriones, decuriones, & legati præeſſe conſueuere. Eſt quoque illud animaduertere, lege militari ſancitum, vt miles ſubſit centurioni, centurio tribuno, tribunus præfecto caſtrorum, præfectus legato, legatus conſulis pareat imperio. Conſul autem, & magiſter equitum, ſicut reliqui magiſtratus dictatoris iuſſui & poteſtati ſubeſt. Claudius verò Ceſar militiam ita ordinauit, vt poſt cohortem, alam, poſt alam, tribunatum legionis daret: quam militarem inſtitutionem à Lacedæmoniis fluxiſſe crediderim, à quibus reliqua Græcia armorum duces, velut rei militaris expertiſſimos, petebat. quibus in more fuit per gradus maiores duces minoribus præeſſe: & ne turbatis imperiis confunderentur, munia diſtincta mandare multis. Nam cũ rex apud eos ſummum gerat imperium, poſt regem fuere duces: proxima dignitate tribuni, poſt tribunos centuriones: deinceps decani. Ita vt cum gerendarum rerum cura & procuratio multis incumberet, in exercitu vix quiſpiam mediocri prudentia vir ſine honore aut imperio foret.

Gemea ala

Iuſta legio

Singularũ legionũ capita.

Ordo magiſtratuum in re militari.

Militiæ ordo.

Lacedæmoniorũ duces rei militaris peritiſſimi.

Ex quibus cauſis Dictator apud Romanos olim, & quare fieri conſuerit. CAP. VI.

Dictatores cur crearentur.

Dictatorem, à quo prouocare non licebat, quẽmque ſummum Romæ imperiũ tenuiſſe certum eſt, non

modò laborante repub.& trepidis in rebus, cùm aut de cõmuni libertate ageretur, metúſque de ſumma rerum eſſet, quod vltimum erat conſilium: ſed ex variis euẽtis, diuerſiſque rerum cauſis creari ſolitum accepimus: Nã & claui figẽdi, & ſenatus legẽdi, aut magiſtratus coërcendi cauſa nonnunquã quæſtionibus exercendis plerúnque comitiis habendis, ſicut res tempúſque poſtulabant, etiã florente republica, & procul à belli tumultu, creatũ fuiſſe liquet. Conſtat enim ciuitate morbo laborante, cùm vis peſtilẽtiæ & inſanabilis pernicies, tabéſque ciuitatis ita per omnium capita peruagata eſſet, vt nec ope diuina, nec humanis cõſiliis leuari poſſet, quotidiéque variis morbis corpora affecta caderent: ex ſeniorum memoria repetitum, peſtilentiã quõdam fixo à dictatore clauo deceſſiſſe. Ideò C. Genutio, & L. Æmylio Mamerco conſulibus, & ſæpe aliâs, cùm graui morbo ciuitas affecta eſſet, ſenatus L. Manliũ imperioſum dictatorẽ claui figendi cauſa dici iuſſit, qui dictator dictus, clauũ panxit, íſque clauus dextro lateri ædis Iouis Opt. Max. in Capitolio fixus fuit. Poſt quẽ cùm Romæ de veneficiis quærerent, & aliquot matronæ dãnatæ forent, eáque res prodigij haberetur loco: vt mentes alienatæ, ſui cõpotes fierent, ſimili memoria ex annalibus repetita, claui figendi cauſa dictator creatus Cn. Quintilius fuit, qui fixo itẽ clauo, cùm eo piaculo ciuiũ mentes ſui cõpotes feciſſet, diſcordéſque animos conciliaſſet, dictatura ſe abdicauit. Eos autem clauos fuiſſe æneos notáſque numeri annorum quibus tunc tempora deſignabãt, habuiſſe, ídque à Vulſiniis emanaſſe ferunt: quibus in vſu erat, clauos indices numeri annorum habere fixos in tẽplo Nurciæ Hetruſcæ deæ. Comitiorum verò cauſa, ſiquandò neuter conſulum bello abeſſe poterat, vel morbo aut alia neceſſitate comitiis præeſſe nequirent, ſenatum abſentes C O S S. dictatorem, qui comitiis præeſſet, dicere cenſuiſſe, ſæpe compertũ eſt. Dicebat enim conſul dictatorem comitiorum cauſa in caſtris, vel vbi terrarum erat, cùm ipſe à bello auocari cõmodo reipublicæ non poſſet. Quæſtionibus quoque exercendis creari dictatorem, argumento eſt, quòd Sp. Melio imperiũ populi Romani affectante, cùm nullius

Claui figẽdi cauſæ.

L. Mãlius clauo fixo peſtem ſedauit.

Cn. Quintilius clauo fixo mẽtes alienatas ſui compotes fecit.

Comitiorũ cauſa.

Quæſtionũ exercendarũ cauſa.

imperio magiſtratus cogi poſſet, ſenatus vt nefarios ipſius conatus reprimeret, vtque clãdeſtinas inſidias à capite & ceruicibus dimoueret, dictatorem creari exacta ætate Q. Cincinnatum voluit: qui re explorata, ſumpto de reo ſupplicio dictatura ſe abdicauit. Et cùm occultas principum coniurationes conſiliáque clandeſtina Capuæ fieri percrebuiſſet, ſenatum quæſtiones veri inquirendi cauſa decreuiſſe, dictatorémque quæſtionibus exercendis dici cenſuiſſe, multi adnotarunt. Nec me præterit, legendi quoque ſenatus, cùm patres in demortuorum loco ſuffici, ordinémque ſenatorium ſuppleri opus foret, vt eſſet qui nouos legeret ſenatores, quique ſenatum ſufficeret, plerunque dictatorem fuiſſe. Quo tẽpore illud euênit, vt duo ſimul dictatores, quod nunquam antea factũ, crearentur, Marcus ſcilicet Iunius, qui caſtris dictator tunc præerat, & M. Fabius Buteo, qui ordinem ſenatorum, eò quòd multi bello ceciderant, ſufficeret legerétque. Quanquam & feriarũ cauſa, cùm terra prodigia nunciarentur, proptereáque feriæ indicendæ forent, vt eſſet qui ferias indiceret, quíque ludis Romanis, aut quadrigis mittendis præeſſet. Nonnunquam vt illorum contumaciã cohiberet, qui functis honoribus, magiſtratu abire, vel ſenatus dicto parere nollent. Interdum, qui flaminem proderet, dictatorem fuiſſe legimus: qui quidem magiſtratus non Romæ tantum, ſed & Albæ, & Lauini, & in toto ferè Latio ſummus erat. Id quoque non prætereundum, quòd ſiue belli gerẽdi, ſiue cuiuſuis muneris exequendi cauſa, dictator dictus foret, niſi virum conſularem, quíque cõſulatum antea geſſiſſet, & nocte ſilente, atque in agro Romano (is autem Italia terminabatur) dici licuiſſe: nec vltra ſex menſes ante Syllam dictaturæ munus quempiam exercuiſſe, præter Furium Camillum, cui iam exacto ſemeſtri, cùm conſternata republica laborarent ancipiti metu, ne tumultus vrbani fierent, néve vrbe relicta Romani Veios migrarent, ſenatus in annum dictaturam inuito prorogauit: atque hic Camillus fuit, qui vindex maieſtatis Romanæ, dictatura quinquies, triumpho quater potitus eſt. Conſulatum verò nunquam attigit, tametſi lege veteri de dictatore creãdo primùm lata, id ſancitũ fuerit,

Legẽdi ſenatus gratia.

Dictatores duo ſimul creati.

Ferias indicendi cauſa.

Contumaciam cohibẽdi cauſa.

Prodendi flaminis gratia.

Dictator quis creabatur, & quo tempore & loco, & quandiu.

Furius Camillus.

vt niſi conſulares viri, quique conſulatum antea geſſiſſent, nulli dictatores haberentur aut fierent.

Locus ex Terentii Phormione elucidatus, & vetus ſenatuſconſultum à Græcis ad Romanos deductum.

CAPVT VII.

Legebamus aliquandò, dum pueri eſſemus, Terentij Phormionem, vbi adoleſcens filius virginis amore perditus, mentitus ſe proximum genere, puellã abſente patre vxorem duxerat, lege coactus. Demum reuerſus pater, ſeruum, cuius ſuaſu nuptias confecerat, quòd indotatam duxiſſet atque ignobilẽ, iurgiis afficiebat, quũ leui mercede inhoneſtas nuptias effugere, & filium ab ignominia redimere potuiſſet. Hoc erat, ſi dotem virgini dediſſet, vt dote contenta alium puella virum quæreret, filium verò dimitteret: aut ſi pecunia deeſſet, mutuam ſumeret vel fœnore. Cui ſeruus in hæc verba reſpondit, *Huic dixit pulchre, ſiquidem quiſquam crederet, Te viuo.* Quid ſibi vellet, quòd viuo patre neminem filio crediturum pecuniam ſeruus reſpõdebat, non ſatis tũc acceperamus: ſed quum poſt aliquot dies in eandẽ lectionẽ, vt fit, incideremus, animaduertimus vetus olim ſenatuſconſultum fuiſſe, quod primùm à Solone veteri lege ſancitũ, inde ad noſtros deductum fuiſſe arbitror: quo cautum fuit, patre viuente, filio qui ſub patris iure eſt, credi pecuniã non licere: & qui crediſſet, petitionẽ non habere: ne filius familiâs ære nexus alieno, vt creditũ redderet, vel necẽ patri machinaretur, aut aliundè eam inhoneſtius quæreret. Sed cùm ipſius ſenatuſconſulti verba non haberemus, incidimus fortè ad id temporis, cùm hæc dictaui, in pluſcula legum cõmentaria, quæ ex naufragio erepta, nauta quiſpiam Romã aduexerat: ea cùm emendi ſtudio inſpiceremus, illud ipſum ſenatuſconſultũ, quod diu impẽſa opera quæſieramus, caſu inuenimus. Verba verò ex eo ſenatuſconſulto hæc ſunt; Placere ne cui qui filiofamiliâs mutuam pecuniã dediſſet, etiam poſt mortem parentis, cuius in poteſtate fuiſſet, actio petitióque daretur: vt ſcirent, qui peſſimo exẽplo fœnerarent, nullius poſſe filiifamiliâs bonũ nomen inde expectata patris ſui morte fieri, & infrà. Cùm enim fœneratores magna licentia pro arbitrio fœnera-

Solonis lex

Senatuſcõſultũ in fœneratores.

rent,cautum fuit primò duodecim tabulis de modo credendi,ne quis plus vnciario fœnore fœneraret:mox tribunitia rogatione ad ſemuntias fœnus redactũ, deinde ad ſemiſſem,poſtea ad trientẽ, demum L. Genutius tribunus plebis tulit ad populum, ne vllo modo fœnerari liceret. Poſt aliquod verò tẽpus, Sulpitius trib. plebis, vt credẽdi modum præfiniret,legem tulit, ne quis ordinis ſenatorij vltra duo millia drachmarum æs alienum conflaret,qui poſtea decedens,cõtra legem à ſe latã,trecentas myriadas æris alieni cõflaſſe inuentus eſt. Diuus deinde Cæſar etiã certum modum credẽdi præfiniuit, Tiberius verò vt fœnus tolleretur omnino diſpoſito per menſas millies ſeſtertio,cauit vt ſingulis facultas creditum accipiendi fieret in triennium ſine vſuris,ſi debitor in duplum populo cauiſſet. Poſtremò pluribus plebiſcitis, non modò fœnus, ſed vetita verſura fuit,cautúmque perpetuo ſenatuſconſulto, ne filiofamiliâs credere liceret. Cauſam ferunt fuiſſe,quòd Cælius Plotius fœnerator T. Veturium nexum& addictum,ob reliquum fœnoris non redditi,ſtuprare voluit, & verbere affecit. Sicut de Papyrio traditur qui Publium nexum ad libidinem pellicere conatus fuit,quæ cauſa traditur fuiſſe, vt nexi ſoluerentur,néve in poſterum quiſquã necteretur. in qua quidẽ re,adnotare ſuccurrit,apud iureconſultos, Reliquatores dici, qui integrum æs alienũ cum fœnore non exoluiſſent,ſed partem æris alieni & fœnoris deberent:fuitque Athenis magiſtratus, cui Zeteta nomen, apud quem ſi quis integrum æs debitum non ſoluiſſet, conueniri lege poterat. Indis verò & Germanis fœnus ignotum fuit:& pleræque gentes odio illud inexpiabili proſequutæ,adeò vt cùm furem dupli, fœneratorẽ quadrupli damnarent: ferúntque Ægyptios & Athenienſes,cùm hæc contagio mali latius ſerperet,pluribus decretis cauiſſe, ne ob fœnus corpora adiudicari vel addici poſſent, néve ſuper corporibus fœnerari fas foret, nec citra debitoris facultatem ſæuire, quæ lex Siſachthia & Chreocopia dicta,adeo vt Lycurgus è tota Sparta fœnus & vſuras exterminaſſe dicatur, cúmque omnis Ægyptus eſſet obruta fœnore, fuit lege ſancitum, vt ita demum mutuam pecuniam accipere liceret,ſi ca-

Fœnus quo pacto pauſatim abrogatum.

Credebatur non vltra duo millia drachmarum.

Cal. Plotius fœnerator.

Reliquatores. *Ζητηταί.*

Fœnus exoſum.

Lex Siſachthia & Chreocopia.

dauer patris fœneratori daretur pignori, penes quẽ eſſet poteſtas paterni ſepulchri debitoris oppignorati. Inter cæteros fertur Agis Athenienſium dux adeò fœnus exorſum habuiſſe, vt omnium fœneratorũ tabulas igne ſuppoſito in foro concremarit, quo igne nullum clarius lumen vidiſſe Ageſilaus dixit. Laudatúrque Antonius Pius & Alexander Seuerus, quòd Romæ fœnus trientarium conſtituerint, cùm nonnullos fœnoris cauſa agro paterno auitóque exutos comperiſſent: ſemiſſem verò induxerint, & abrogarint. Lucullus quoque adeò fœneratorum licentiam cohibuit, vt omnem Aſiam fœnore demerſam liberarit: Sicut Cato qui in fœnore coërcendò aſperior & durior, ex tota Sicilia fœneratores exegit, illámque ære alieno obrutam, in priſtinum decus reſtituit. Hoc quidem ſenatuſconſultum iam longo abuſu obliteratum, diuus Claudius fœneratorum licentiam coërcens, ne filiisfamiliâs pecuniam fœnori darent, ſeuero edicto ſeruari mandauit. Diuus deinde Veſpaſianus cùm cenſuram ageret, ſaluti parẽtum & liberorum conſulens, illud denuò ex longo interuallo reuocauit. Non ergo inſcitè ſeruus ille reſpondebat, neminem fore, qui viuo patre filio pecuniam crederet, cuius petitionem actionemq; lege & ſenatuſconſulto non haberet.

Agis.

Spero te amaturum fore, vel amandum fore, veterum autoritatibus Latinè dici licere, contra opinionem quorundam grammaticorum. CAP. VIII.

COmmentatiunculas ſuas nõ inuenuſtas adoleſcẽs quiſpiã ingenio & lingua præſtabili, dũ poſteritati & gloriæ ſeruit, apud nonnullos eiuſdem diſciplinæ viros lectitabat, non equidẽ, vt videbatur, laudis indipiſcendę gratia, ſed vt graui illorum iudicio ſubnixus, liberius conſultiúſque, ſi quod in eis delictum, ſi quódve mendum eſſet, caſtigaret: eorúmque explorata ſententia, nonnulla in vulgus emittebat: multa vel tollebat è medio, vel corrigebat. Aderat inibi familiaris me⁹ quiſpiã, honeſti ordinis, Latinæ eloquentiæ & veterũ literarum non ignarus, qui cætera quidẽ minimè viſus aſpernari, vno verbo ſe offenſum dicebat, quod in poſterum nihil in eum ſcripturũ fore, ille dixerat. Minus Latinè (inquit) dictũ eſt, ſcripturũ fore, ſed aptius conuenien-

:iſiſque dicendum fuit,ſcripturũ eſſe. Siquidem verbum
fore, cùm tempus quod futurũ eſt deſignet, cum parti- *Fore.*
cipio in rus, vel in dus, quòd pariter futurum tẽpus deſi-
gnat, minimè conuenire, perindéque haberi ac ſi dicas
ſcripturũ futurum eſſe: quæ oratio, vt probe noſti nihil
habet gratiæ vel dignitatis. Quôque minus dubites, in-
quit ille, hoc ſenſerũt multi eruditi: quorũ ſententiã iu- *Laurẽtius*
diciúmque minimè aſpernaberis. Statímque ad nos at- *Valla ta-*
tulit obſeruationes grãmatici hominis nõ incurioſi, in *xatus lib.*
quibus ad hanc ſententiã ſcriptum, definitúmque inue- *1.ca.28.*
nimus: Fore, cùm vim participii habeat, cũ nomine, non
cum participio iungi oportere, ne duo ſimul participia
confundantur. Itaque dicendum, ſpero te amatorẽ fore
vel amaturũ eſſe: non autem amaturum fore, vel aman-
dum fore: venturũ eſſe, non venturum fore. Et ita dici
ſcribique oportere maxime cõtendebat. Quòd cum le-
giſſemus, tenuit nos admiratio iſtius doctoris, equidem
diſerti, & tamen inconſiderati, qui præcipiti ductus ſen-
tentia tã aſſeueratè contendere auderet, id quod longè
ſecus à doctiſſimis ſæpe vſurpatum memineramus. Si-
quidem T. Liuius facundiſſimus autor, ſecundi Punici
belli octauo, Et acturũ ſe, inquit, per populũ apertè fo-
re, ſi ſenatus aduerſaretur. Et alibi, Libenter facturos fo-
re, vt ludi maximi fierent. Et rurſus: Eò quoque mitten-
dos fore legatos, dixit. Et ſeptimo de Macedonico, ſub
pellibus habendos milites fore. Q. Curtius, Seneſcendũ
fore tãntũ terrarum vel ſine imperio obeunti. Quibus
aſtipulatur Plinius naturalis hiſtoriæ ſecundo, Quid
fore putandũ eſt? inquiens: & pluribus exemplis quibus
omnis hiſtoria referta eſt, quæ trita & peruulgata in
quæſtione minimè dubia referre nõ neceſſe habeo. Præ-
téque veterum autoritates, rationes adduci poſſent, qui
bus ita dici conuenire facilè contenderim, ex arbitratu
eruditiſſimi viri. Cùm enim ſubſtantiuum olim verbum
fuerit fuo, atque eius infinitiuum fore fuiſſe, futurum *Fuo.*
eſſe&c. eiuſdémque verbi nonnulla tempora retinneri-
mus adeò vt forem antiquum, & eſſem recentiùs dica-
mus, quia prohibet etiam fore atque eſſe, ſimul cuſtodi-
ri, peindéque amatũrum fore dici, quod amaturum eſſe?
Sed cùm nos autoritatibus veterum inniti debeamus,

quibus hæc comperta fuere, que pro ratione ſunt, fruſtra in re cõfeſſa & explorata rationẽ & adminicula nõ neceſſaria inquirimus. Si qui tamen ſunt ita Latinæ linguæ curioſi, aut animo tã agreſti & duro, quibus veterĩ autoritas non ſatis ſit, poterunt ab his qui iſtiuſmod. res cõquiſitius indagant, quibúſque iſta conſectari curæ fuit, hæc atque his ſimilia perſcrutari.

Pleraque veterum Romanorum cognomenta, quibus de cauſis indita & denominata fuerint. CAP. IX.

VErum profectò eſt, id quod à multis traditur, veteres illos non infimæ plebis homines, quorum bona fortique opera populus Romanus vſus fuit, ex re ruſtica, in qua multum diuque verſati fuerant, clari nominis cognomenta ſumpſiſſe. Ex qua re coniectari licet, fortes illos atque acri ingenio viros, quicquid à reipublicæ muneribus otii & laxamenti habebant, id plerunque in exercendis agris & colendis frugibus ponere conſueuiſſe: neque ſementes terræ iacere, neque vites amputare, aut agros ſtercorare, vel irrigare, faſtidio vnquam duxiſſe: quæ nunc probro ducimus, dedecoriq; & turpitudini damus. Eiuſmodi fuiſſe Piſones, quòd in pinſendo frumento longo vſu fuerant exerciti, vel à piſo legumine: hi enim Calphurniorum proſapia à Numa originem duxiſſe feruntur. Cicerones & Lentuli, alteri ob ciceres, alteri ob lentes eximiè cultas, generoſum familiæ nomen inuenere. Fabios quoque à ſatione fabarum ſunt qui autument denominatos: tametſi ab Hercule prognatos, & ab fouea dictos nonnulli ferant. Sicut Antoniorũ familia, quæ Romæ imperitauit, Antonem Herculis prognatum, autorem ſtirpis nuncupat. Lactucini, quòd lactucas colerent, & Hortenſii quod hortorum ſtudio tenerentur. Stolones quoque à pampinatione & cura arborum quod curarent ne frutices, quos ſtolones vocãt, ad caudices arborum naſcerentur, nobilia cognomenta inuenere. Ex qua famiia Licinius ille Stolo, primus de plebe conſul, quia filium emancipando, fraudem legi fecerat, qua vetabatur vltra quingenta agri iugera poſſidere, ſua lege damnatus eſt. Pilumnos, quòd pilum cõterendo frumẽto idœeũ cõmenti ſunt, dictos accepim⁹. Et Serranos quòd gros

Piſones. *Cicerones.* *Lentuli.* *Fabii.* *Antonii.* *Lactucinii.* *Hortenſii.* *Stolones.* *Pilumni.* *Serrani.*

ſererant, vel quod ſerenti fuerat delatus honos. Cuius familiæ propriũ erat, fœminas nullo tempore linea veſte vti, ſicut Cethegis diſtincto amictu & exerto brachio incedere: & Flaminis, niſi ſacrorum cauſa è ſua domo ignem efferri. Suilli verò, Bubulci, Bupecii, Caprarii, & Porcii, Ouinii quoque Caprilii, Equitii, & Tauri, à pecudibus & armentis cognomenta familiæ tulere: ex quibus claros illuſtréſque viros militiæ domique multos fuiſſe, fama vulgauit. Rurſus ex corporis vitio, aut membri iactura magis quàm honeſtamento plures dicti cognominatique ſunt, quos recenſere & breui perſtringere, de quibus meminiſſe potuimus, non pigebit. Strabones, Pæti, & Cæci, ex oculorũ vitio cognomenta inuenere: tametſi pætos habere oculos, laudi plerũque datum ſit: ſunt enim ad laſciuiam proniores. Sicut Licinii & Limi alteri quòd paruis ocellis naſcerentur: alteri, quod limis oculis intuerētur. Horatio illi qui Thuſcorũ copias detinuit ſolus quod alterum in bello amiſit oculũ, Coclitis nomen fuit: quãuis quòd eſſet vnoculus, Cyclopem, mox lapſa cõſuetudine, pro Cyclope Coclitem appellatũ ferãt. A ſimis verò naribus vel repandis, Silos & Simos: à ſuperciliis, Silones: à labiorum magnitudine, Chilones & Labeones: à naſo Naſones, ab auribus mobilibus, Flaccos: à capite, Capitones, à fronte Frontones, dictos accepimus: ſicut à colore, Burros, Nigros, Ruffos, Aquillos & Rutilios. Dixere autem Silos, naribus ſurſum verſus repandis: Silones verò, qui præminenti ſupercilio forent. Galbas quoque à calore galbulæ auis credunt denominari. Eſt enim paſſeris genus luteis pēnis, tametſi à galbeo indumento aliqui dictos aſſeuerent. Et Lappas, ab inculto capite: & Suras, à ſurarum neruoſitate: & Halas, à fœdo oris habitu: Coſſóſque quòd rugoſi corporis forent: ſunt enim vermes ſeu teredines, quos in vetuſtis lignis, cum cariem cõtraxere, genitos inſpicimus. Sicut Ænobarbos ab æris ſimillimo capillo, multi dictos volunt. C. Mutius vir clarus genere factíſque cum Porſenã gladio impeteret, quòd ſcribam pro rege obtruncarat, à clade dextræ manus, quã ſibi ad ignem deflagrauit, Scæuolæ nomen tulit. Inde cognomentũ Scæuolæ multis Romæ factũ eſt.

Suelli, Bubulci, Bupecii, Caprarii Porcii, Ouinii Caprilii, Equitii, Tauri,

Ex corporis vitio.

Strabones, Pæti, Cæci, Licinii, Limi.

Cocles, Sili, Simi, Silones, Chilones, Labeones, Naſones. Flacci, Capitones, Frontones, Burri, Nigri Ruffi, Aquilii, Rutilii, Sili, Galbæ, Lappæ, Suræ, Halæ, Coſſi, Aenobarbi.

Plauti. Sæũ enim Græcè læuũ deſignauit. Plautos etiã & Plo-
Ploti. Plã tos, quod ſupra modũ pedibus planis eſſent, Plancis ve-
ci. Panſæ. ro & Panſis, à vola pedũ pariter id nominis fuit: cuius
Valgi Va familiæ numeratur. Numatius Plancus, vir prætorius &
ri. Variæ. conſularis, qui ſub diſciplina Ciceronis euaſit orator
Vatinij. ſummus. Sic Valgi, Vari, Vatiæ, Vatinij & Scauri, quòd
Scauri. varias haberẽt ſuras, aut crura pedum intorta, vel quòd
Scaurorũ talis præminẽtioribus forent: In Scauris enim adnume-
familia rantur præcipuæ nobilitatis viri: quorũ familiã in Scau-
quandò ex ro Mamerco qui maieſtatis reus cauſam dixit, extinctã
tincta. Vit fuiſſe volũt. Ex Metellis vni, quod frontẽ vitta ligatus
tatus. Ce- ambularet, Vitrato: alteri, quod funebres ludos & viſce
ler. Pius. rationẽ ſine mora exoluẽdos curauit, Celeri nomen da-
Falcones. tum: tertius, quod à Furio tribuno patris reditũ exora-
Sedigiti. uit, Pius cognominatus eſt. Falconum, quòd pollices pe-
Tuditani. dum introrſus curuatos falconis inſtar haberent. Et Se-
Malici. digiti, quod ſenis plerúnque digitis & Tuditani, quod
Bronci. malleo ſimili capite naſcerentur, cognomen gentilitiæ
Capellæ. ſtirpis inuenere. Tudites enim mallei, à tundendo dicti
Ceneſtellæ. ſunt. Sic Malici & Bronci, alteri quod magnis malis &
Columellæ. buccis tumidioribus eſſent: alteri quod ore ſine labiis
Aruinæ. naſcerẽtur. Capellas quoq; à capillorum hirſutie dictos
Naſicæ. volunt. Et Ceneſtellas, à caluitie: Columellas, à proceri-
Mãmulæ. tate: Aruinas, à pinguedine: Naſicas, ab adunco naſo &
Leccæ. Mãmulas quaſi papilloſos, ab ipſa re denominatos fe-
Ex fortu- runt. Leccæ quoq; inexhauſta libido, & obſcœnus amor,
næ caſibus. gentiliũ nomẽ dedit. Quinetiã ex variis fortunæ caſibus
multos clara nomina ſumpſiſſe inuenimus. Valerio tri-
buno militũ cùm ad ſingulare certamen à Gallo prouo-
catus deſcẽdiſſet, quod pugnãti in galea coruus inſediſ-
Corueni. ſet, Coruini nomen factũ. Et T. Mãlius, quod præualidũ
Torquati. hoſtẽ cominus trucidaſſet, induuiáſq; hoſti torquẽ de-
Druſi. traxiſſet, Torquati nomen aſſumpſit. Druſo quoq; à duce
Druſo pugna ſingulari victo, clarũ familiæ nomẽ datum.
Buteones. Rurſus Buteones dicti, quod autori familiæ, cum claſſi
p̃fectus à portu ſolueret, Buteo auis fœlici omine inſe-
τριόρχης. dit: quo augurio inſignẽ de hoſte victoriã tulit. Ea enim
Lænati. triorches, quod treis habeat teſtes, nuncupatur. Et Læna
tos quòd eo veſtis genere vtebantur, quæ χλαῖναι dictæ.
Quorũ M. Popili' Lænas princeps familiæ fuit, qui cõſul

& flamen, cùm lænam indutus ſacrum facere, orto patrũ &plebis tumultu, vt erat amictus, in forum proceſſit, magnificáque oratione ſeditionẽ cõpreſſit, & rixã ſedauit. Liuio Salinatori, quòd in cenſura ex ſalaria annona nouum vectigal ſtatuiſſet, ſal cognomentũ dedit. Ex Sabinis verò Claudios, autore Appio Clauſo gentis principe, qui cũ multitudine clientũ Romã cõmigrauit, deductos ferunt: ex qua familia multi inſignes nobilitate & honoribus, cõtra furores tribunitias, pro patribus perpetui defenſores extitere. Huius generis Appius Caudex cognomento fuit, ꝙ primus claſſem extra Italiam duxerat, & nauali prælio pugnare docuerat. Dixere autẽ caudicem, lignorum aceruum cõpactum & cõglutinatũ, vnde & codices. Ea autẽ Appiorũ familia ab Apij coronã, quã L. Appius in Achaia ludis Numæis meruit, originem duxiſſe fertur: cui poſtea Neronis dixêre nomen, quod Sabina lingua fortem deſignauit & ſtrenuũ: ex qua nonnulli patricij, alij plebej, plebeia Marcellorum, patricia verò Pulchorum fuit. Aurelios quoq; ex Sabinis, quod publicè his Romæ locus datus foret, vbi Soli ſacra facerent, à Sole nuncupatos ferunt, próque Auſeliis Aurelij dicti ſicut Valeſij, Fuſij, & Papyſij quondam, nunc Valerij, Furij, & Papyrij, R. primũ litera inuẽta. Is enim Claudius Centinianus, ſeu Centimanus fuit, q librũ in iure ciuili conſcripſit, & primus R. literã Latinis dedit. Papyrius, à pedũ pernicitate, quã victor omniũ ſuæ ętatis ęqualiũ fuit, Curſoris nomen accepit, alteri, ob loquendi tacendíque in ætate prætextata prudentiã, Prætextati nomẽ datum. Præter hos Cati, qui & Corculi, quod vſu & ſapientia præſtarẽt, nam catũ Sabini acutum dixere. Et Curiones à curis, quibus macilentiores erant, denominati ſunt. Ex qua gente tres præcipui oratores, lumẽ totius ſenatus atque imperij fuêre. Dentatos quoq;, quòd ſolido oſſe vice dentium armarentur, dictos putant, quo modo Pruſiæ regis Bithyniæ filius fuiſſe fertur. Quanquam plerique aliter ſentiant, autorem ſcilicet gentis, cùm primum in lucem editus fuit, dente nato prodiiſſe, ſicut de M. Curio, & M. Carbone traditur. Rurſus Clodij & Cluentij à Cloante. & Memmij à Mneſteo, à Sergeſto autem Sergij, ſicut à Naute Nautij, & Gega

Salinator. Claudii. Caudex. Appii. Nero. Marcelli. Pulchri. Aurelii. R. literæ inuentor. Curſores. Prætextatus. Catus, & Corculus. Curiones. Dentati. Clodii. Cluentii. Memmii. Sergii. Nautii.

Geganij. nij à Gia, Troianis ducibus, qui Æneæ comites poſt e-
uerſum Ilium, huc applicuêre, illis progenitoribus. glo-
Nautij. riantur. Fuítque propriũ Nantiorũ familiæ vt ſacerdo-
Manilij. tes Paladis fierent, & ſacra tractarent, quod princeps fa-
Cæcilij. miliæ palladium Romã attuliſſe ferebatur. Sic Manilios
Lamij. à Manilia Telegoni filia, quã Tuſculi genuit, & Cæci-
Calphurnij. lios à Cæculo Præneſtis cõditore. Et Lamios à Lamo, q
Formiis imperauit, & Calphurnios à Calpho Numæ re-
gis filio, oriundos ferũt. Quatuor enim Numa filios ge-
nuit qui omnes honeſtarũ familiarum nomina dedere:
Pomponij. Calphum, ex quo Calphurnios: Pomponem, vnde Pom-
Pinarij. ponios: à Pino autem Pinarios, & ex Mamerco Mamer-
Mamerci. cos fluxiſſe putant. Calphurniorum familiam illuſtraſſe
Repetundarum lex. dicitur L. Calphurnius Piſo Frugi, qui tribunus plebis
Repetundarũ legẽ tulit primus, & promulgauit. Æmy-
αἱμύλιος. lia gens Mamercũ Pythagoreum autorẽ ſuæ ſtirpis nun
Aemilij. cupat: cui propter eximiam humanitatẽ, quódque ani-
αἱμύλος. mo eſſet æquiſſimo, cognomen Aemylos inditũ ferunt
Lepidi. ſicut à lepore Lepidi, & Cicurij manſueti appellati. Sci-
Cicurij. pio Naſica, à maioribus naribus, & ob morum tẽperan-
Naſica. tiam Corculum. Contrà verò Trebonius, quòd eſſet in-
Corculus genio impotens, & moribus difficillimis, Aſper dictus
Cotæ. eſt. Sic Cotæ ab ira, & oris toruitate, quòd acres forẽt &
Inſani. vehementes, & Inſani, quòd natura intractabiles, atque
Maſſæ. Maſſæ, quaſi fures, & Lamiæ, quaſi voraces, cognomenta
Lamiæ inuenere. Fabius verò Maximus ex morũ clementia, &
Ouiculæ. quòd nihil illo eſſet placidius, Ouiculæ, idẽ, quod Han-
Cũctator. nibalẽ mora fregit, Cunctatoris, & à verruca, in labiis,
Verrucoſos. Verrucoſi nomen accepit. Eſt enim verruca, præminens
caro ſeu tuberculum. Alter, quoniam ſordidæ intempe-
rantiæ foret, profuſa largitione patrimonium prodege-
Gurges. rat, Gurgitis: ſicut Nepotes, qui attritis facultatibus vi-
Nepotes. no, alea & ſcortis patrimoniũ exhauſere, appellati. Ter-
Pictor. tius, quòd ſalutis ædẽ pinxit, Pictoris. Alius Ambuſtus
cuius filia Licinio Stoloni nupſerat. Ex qua familia, q
nulli contigit, vno velut tenóre tres principiis ſenatus
Ambuſtus. fuere, Fabius ſcilicet Ambuſtus, Rutilianus, & Gurges,
Rutilianus. præcellenti ingenio viri: Is autẽ Ambuſtus, quod adole-
ſcens ictus fulmine deflagrauit, idémque Pullus, poſtea
Rullus nominatur. Fuit quoque Fabius cognomento

Venox, qui cenſor cum Appio Claudio, ob inquiſitas aquæ venas, Venocis nomen accepit. Et alter Rutilianus, cui primum ob virtutem Maximi cognomē datum, qui magiſter equitum à Papirio dictatore pené ſecuri percuſſus eſt. Duos enim Maximos populus Romanus pręcipuè cognominauit, Valeriū, qui plebem patribus conciliauit, & hunc Rutilianū poſt quem Pompeius, aſtipulante Sylla Magni nomē accepit. Nec me præterit, Cæſones, quòd cæſo matris vtero in lucem prodiiſſent, ſicut Cæſares, quòd eſt Iuliorum familiæ cognomentum, vel quòd cum cæſariè naſcerentur, ſeu quòd auus C. Cæſaris elephantem occiderat, qui punica lingua Cæſar dicitur nomina inueniſſe: cuius familiæ proprium dicunt fuiſſe, vt ſacra Apollinis curæ habeant, eiúſque miniſtri fiant. Iulos verò, à prima barbæ lanugine plerique dictos autumant: ἴουλοι enim Græci primā in mento dixere lanuginem, & Agrippas, quòd contra naſcentium legem, pedibus prius ex vtero emerſis, nati eſſent, quaſi ægrè partos nūcupari, quod omen infœlicitatis fuit: ſicut qui ex vtero haud magno negocio & proniori partu effuſus foret fœlix auguriū affert. Et Vopiſcos, cum ex gemellis vno defuncto alter ſuperuiueret: & Proculos, qui foris agente patre: ac Poſthumos, qui poſt patris obitū nati eſſent: & Cordum, qui ſerò & poſtremus: atque Opiter, qui patre mortuo, auo viuo editi forēt, dictos exiſtimarūt. Cornelius qui Scipionum nomen propagauit, quòd patrem lumine orbum pro baculo regeret, velut haſtili nixum, Scipio fuit appellatus. Et Cincinnatus, quòd eſſet capillo incompto: & Roſcius, quod exactæ virtutis & cōſummatiſſimus foret. Cū enim Roſcius Gallus hiſtrio nulli ſecundus ſupra omnem memoriam abſolutiſſimè mimum ageret, ſicut Pollus apud Græcos, ſi quem virtute præcipuum & artibus præcellētem videbant, Roſcium, hoc eſt, miræ & perfectæ probitatis nūcupabant. Sic Piſo quòd in omni re commodus foret, vtilis & fructuoſus. Frugi eſt cognominatus. Scrofæ verò & Aſinæ vnde ſint cognomenta, vulgo proditum eſt: ſiquidē alter cùm vades daret, aſinam onuſtam auro in forum duxit: alter ſuppoſita vxore puerpera, quā depeculatus fuerat, ſcrofam ſe non habere mentitus fuit: ſeu quod Varro tradit,

Venox. Maximi. Cæſones. Cæſares. Sacra Apollinis. Iuli. Agrippæ. Vopiſci. Proculi. Poſthumi. Cordus. Opiter. Scipio. Cincinnatus. Roſcius. Pollus. Frugi. Scrofæ, & Aſinæ.

qui primus genti nomen propagauit, cùm quæſtor in Macedonia relictusforet in caſtris, hoſtéſque impreſſionem facerent, palàm vociferatus eſt, celeriter ſe illos, vt ſcrofa porcos, diſiecturum, quod & fecit: vnde nomẽ aſſequi meruit. Proditúmq; memoriæ eſt, Cornelium Rufum quòd ex præſcripto librorum Sibyllinorũ ludos fecerat, Sibyllam primò, mox annis intercedentibus, Syllam appellatum, poſteris nomẽ propagaſſe. Et militem, quòd fronte coronatus, militaria geſſit facinora, Frontícij nomen dediſſe. Sed iam longiùs eucѕti ſumus, quàm ſtatueramus. Itaque ne longiùs legentes fatigemus, néve pluribus moremur ſtudioſos, de his hactenus dixiſſe ſatis ſit. Hac quoque nõ fuerit ab re meminiſſe, pleráque cognomenta Romanis ex piſcibus fuiſſe indita. Nã Murænas & Oratas, vel quòd piſcium eius generis viuaria quàm ampliſſima haberent magno fœnore, vel quod eo edulio præcipuo veſcerentur, pleríq; dictos volunt. Tametſi Murænam à neruoſo corpore, ſicut Neruam à fortitudine, multi denominari dicant. Fœminá ſq; Romanas duo tantùm nomina ferre, mares verò tria, ſæpius quatuor, prænomen, cognomen, agnomen, & nomen, idque nobilitatem generis mõſtrare: quódque rarenter mulieres prænominibus vtebantur, mares verò frequentiſſimè. Nanque cognomen & agnomen mulieri non dabatur. Quod nobis, cùm frequenti lectione id obſeruaremus, ita eſſe propemodum viſum fuit.

*Sylla. *fronde Fronticius. *Frõditij.*

Cognomina ex piſcibus.

Fœminæ duo, mares autem tria aut quatuor nomina habebant.

Quare partus ancillæ cuius vſus fructus legatus fuit, in fructu non ſit, cùm reliquorum animalium contrà fuerit.

CAPVT. X.

INter contentiones forenſes quõdam ſumma diſſenſio fuit, an partus ancillæ in qua vſus fructus legatus eſt, in fructu ſit habendus, ita vt in eo ſicut in ancilla, vſusfructus maneat. Vetus quæſtio fuit inter conſultiſſimos viros P. Scæuolam, & M. Manilium, à quibus Brutus ſummę autoritatis vir, qui inter iuriſperitos multum longéque præſtitit, & M. Cicero iure meritóque diſſentit. Verba Ciceronis de finibus bonorum primo, ſi recenſere ea quis vellet, aſcripſi: An partus ancillæ ſit in fructu habendus, diſſeretur inter principes ciuitatis P. Scæuolam, & M. Manilium: ab iiſque M. Brutus diſſen-

Ciceronis locus.

tiet, quod & acutum genus eſt, & ad vſus ciuiũ non inutile, nóſque ea eorúmque ſcripta, reliquáque eiuſdem generis & legimus libenter, & legemus: hæc quæ vitam continent omnem, negligentur? Hactenus Cicero, Manilius & Scæuola, in fructu ancillæ partum eſſe dixere, ea de cauſa, quòd ſicut in cæteris animantibus, quæ in manu mancipióque ſunt, illorum fœtus in fructu eſt. Siquidem pecudum legato vſufructu ſoboles ex pecudibus poſtea natis ſuffecta, perinde accedit legato, & in fructu habetur, ac ſi vnà cùm pecore legata fuiſſet. Ita ancillæ legato vſufructu, pari exemplo partum ancillæ in fructu eſſe voluere: pluréſq; iureconſulti in hanc ſententiam conceſſere, à quibus tamen Brutus grauis autor in primis, certioribus argumẽtis diſſentire haud immeritò viſus fuit: cuius ſententia poſtea obtinuit. Non enim ſicut in ſobole pecudis pecus enatũ nexu obligatur, & in fructu eſt, ita ancillæ partum in fructu eſſe, aut in ius ditionémque venire cenſuit. Quippe pecore legato, ipſum pecus & ſobolẽ tanquam pari nexu obligatam accedere, & in fructu eſſe cõſentiunt omnes. Sed in fructu hominis, homo inquit, eſſe non poteſt, permagniq; intereſſe an pecus ex pecore, vel homo ex ſerua naſcantur. Cùm enim ex ſerua natus ſui potẽs non ſit, nec alieni iuris aut ditionis fiat, ſed in ſeruitio & famulatu domino ita addictus, vt ſine domini iuſſu permiſſúve in ius alterius venire, aut mancipio, nexúve obligari non poſſit, ideo ancillæ partus in ius miniſteriúmque vſufructuarij non venit, ſed velut mancipium domino addicitur. Quod in pecore enato ſecus dici conuenit. Siquidem pecus enatum, cùm in manu & fructu ſit, vnà cum pecore legato tanquam adiectum perinde manet, ac ſi vnà legatum eſſet. Aptiſſimè commodiſſiméq; Brutus, magno vt fuit ingenio, ab homine pecus ſeiunxit: ſed ſicut hoc peracri iudicio nõ ineptè ab altero diſcreuit, & diuerſum arbitratus fuit: ita cauſam ego tam variæ deciſionis à veteribus iurecõſultis libẽter quæſierim, cur areę vſufructu legato, ſi in ea inſula erecta foret, ea poſtea demolita id eadem et area mihi vſumfructũ manere Paulus & Vlpianus cenſuerunt, non autẽ è contrà: nãq; ædiũ vſufructu legato, illis demolitis, licet alterę ſuffectę ſint,

in eis tamen mihi nullum manere vſum fructum, conſtans omnium opinio fuit. Et tametſi rationis huius diiudicandæ non prompta animaduerſio foret, conſtituit tamen grande diſcrimen ſubeſſe, quod demolitis ædibus ſolum & area quæ prius fuit, manet, in qua mihi vſus fructus incolumis & certus eſt: ædibus verò demolitis, quamuis alteris inibi ſuffectis, non eaſdem cenſeri conuenit. Ideo cùm aliæ, nō eædem dicantur, vſum fructum propterea non deberi, iure meritóque putarunt.

Miracula de ſomniis apud nonnullos cognita & comperta, & quæ ipſe expertus fuit.

CAPVT. XI.

IVnianus Maius conterraneus meus, vir bene literatus, in exquirendis adnotandiſque verborum & ſententiarum viribus multi ſtudij fuit: & præterquam quod in erudiendis iuuenculorum animis, imbuendiſque doctrina pueris, caſtigatiſſimæ diſciplinę, ſomniorum quoque omnis generis ita verus coniector fuit, vt ipſius reſponſa diuina ferè monita haberentur. Ad eum memini cum puer adhuc eſſem, & ad capiendum ingenij cultum frequens, apud eum ventitarem, quotidiè ſomniantium turbam, hominéſque celebri fama & multi nominis, de ſomnis conſultum veniſſe. Declarabat definiebátque ille, non breuiter aut ſubobſcurè, vt plerique ſed expoſitè atque apertè ænigmata ſomniorum, ſiue boni, ſiue mali prænuncia: ita aptè, vt iudicium factum a veridico diceres. Multi quoque illius monitu, vitæ interitum, nonnunquam animi ægritudines vitarunt. Sed quod illi interprete Iuniano aſſequebantur, animaduerti quoſdam haudquaquam ſummæ nobilitatis, ſed homines tenuiſſimos & ſortis infimæ, abſque vllo interprete aſſequutos, & ſomnio tantùm præmonitos, imminentem cladem aut futurum exitium, & pleráque incommoda vitaſſe, veriſſimáque, qualia futura viderant, ſomnia extitiſſe: quod genus Græci ὅραμα, hoc eſt, viſionem dicunt. Nuper in Veſuuino meo familiaris meus quiſpiam fuit, homo alioqui exiguæ ſortis obſcurus & egens, ſed tamen ſpectatæ fidei, & exempli recti, qui ouium greges cuſtodire ſolitus, cùm eſſet grauior annis, & valetudine non bona, eam curam vnico

quē habebat, filio delegarat. Accidit, dum procul à ſtabulo ipſe & filius ſub paruulo lare noctu decubarent, ouem quandam à lupo circunuentā, ſibi in ſomniis obuerſari, illiúſque dentibus opprimi & lacerari viſam: quo ſomnio expergefactus ſenior, filiū qui vnà decubabat, excitauit, vtque ad gregē properè accederet, acclamauit: namq; ouem, cuius etiam nomē referebat, à lupo circunuentam dilaniari dixit. Qui cùm illuc excitatus pergeret, eandem, quam pater prædixerat ouem, à lupo lacerari atque opprimi inuenit, veriſſimúmque, & quale pater prædixerat, in ſomnium expertus fuit. Matrona inſignis, multi & celebrati nominis, dum Neapoli degerem, referre mihi ſolita eſt, quamcūque in ſomniis imaginem vidiſſet, eandē ſibi poſtera luce repræſentari. Eáque magnæ admirationi apud reliquas matronas fuit, quòd ſæpius quæ ſibi die euentura erant, ſomnio monita, futura prædiceret. Sed præ omnibus quæ notauerim, res eſt memoria & admiratione digna, quam ego nuper expertus ſum, & re probaui. Iacebat in lectulo Marius alumnus & cliens meus, cuius ego ingeniū & animi indolem ſæpe demiratus ſum. Is cùm per quietē matrem defunctam efferri, & funus apparari vidiſſet, grauiſſimos gemitus & lugubres querelas, quāuis ſomnio confuſus, edebat: quem cùm excitari iuſſiſſem, & cauſam tam luctuoſi gemitus requiſiſſem, retulit matrē vita functam, ſibi per quietem viſam efferri, & funerari. Obſeruaui ego diem, & tempus quo ſpecies hæc obſeruata fuerat, notaui. Haud multo pòſt nuncius defunctæ matris ad me venit: à quo cùm diem requiſiſſem, conuenit, ipſo die, quo mater per quietem efferri viſa fuit, illam è vita exceſſiſſe. Quibus exemplis admonemur, vt eſſe præſcita quieſcentis animi, & diuinátiones, humanęq́ue mentis præſagium, quaſi vaticinium futurorum diuinitus mortalibus datum per ſomnia, credamus.

Quæ forma caſtrorum, qualiſque diſciplina olim fuit, & quot portæ in Romanis caſtris eſſe conſueuere.

CAPVT XII.

QVibus caſtrametādi ſcientia, & idonea caſtris loca eligendi, nota & perſpecta cognitio fuit, cuius rei gloria Pyrrho Epirotæ præcipua fuiſſe traditur, quique

militaris diſciplinæ præcepta diligenter exequuti ſunt, hoc annotaſſe literis accepimus, vt pro loci qualitate vbi caſtra metanda forent, próq; anguſtia & latitudine, aut militari multitudine, ita ſe duces caſtris capiẽdis inſinuent. Sed neq; eadem figura & habitu, neque eiſdem in locus ſemper caſtrametari oportere, rectè arbitrati ſunt. Siquidem modò quadrata, modò trigona, plerũque rotunda, ex diſciplina Lycurgi, qui ita caſtrametari docuit: nonnunquã lunata, & hemicycla caſtra habere interdum planis & patentibus cãpis, nunc arduis & accliuis in locis, plerúmq; demiſſa valle, nunc in colle edito, & ſummo iugo caſtra cõmunire: nõnunquam terræ ſitu difficili, & impedito ſaxis præruptiſſimis loco munito, vt ſi qua maior vis ingruat, milites in tuto ſint: & ſicut loci natura tempúſq; patitur, caſtra & munitiones extendere: vt opportuna aquatio, ne ſiti & laſſitudine conficiantur: vt lignorum, vt pabuli copia ſit: ne commeatu, néve re frumentaria prohibeantur, haud paruum munimentum eſſe putauere. Præcipuè cauendũ, ne collis aut iugũ immineat, vnde proſpectus caſtrorum, & ſubita incurſio fiat, néve ſylua denſa, aut latẽs foſſa, vel ſinus occulti iaceant, vnde latebræ hoſtium & inſidiæ parari, aut tacito ſpeculatu pericula oriri poſſint. Portæ quoq; caſtrorum, vt pro amplitudine pauciores potius, quàm plures conſtruãtur, eſſe cùm facilius, tum etiam vtilius, idq; percommodum fuiſſe & ſalutare. Tametſi in Romanis caſtris multiplices aliquando portas nõnulli exemplis adnotarint: quod ideò ſeruatũ eſt, ne quid eruptionem ſubitã in hoſtes demoretur, vtque omnibus portis effuſus equitatus, vno impetu in hoſtes diuerſi irrumpant. Sed tamẽ vbi ampliſſima erunt caſtra, & quanuis latè fuſa, ibi quatuor ad ſummũ portas conſtitui conuenire: minora verò & anguſta, duabus cõtenta eſſe debere, omnes fermè cõſentiunt: Quarũ ſicut nomina diſtincta, ita diſſimilia fuere munia. Prima enim Prætoria, quę & Quæſtoria dicta eſt: ſiquidem in Romanis caſtris, & prætorium ducis, & quæſtorium fuit, prout prætor, aut quæſtor caſtris & legionibus præerat: quæ vel orientem ſolem ſpectare, vel è cõſpectu hoſtium dirigi cõſueuit. Quod eò fit, vt ſiquando ad arma conclamatũ foret, ſine

Caſtrorum aliæ atque aliæ figuræ.

Quid præcipuè cauendum in caſtris locandis.

Portæ caſtrorum.

Quare multiplices portæ in caſtris Romanis.

Diuerſis caſtrorum portis, diuerſa nomina tributa.

tumultu extra caſtra cõtrahi multitudo, & explicari ordines,ſignáque educi poſſint. Etenim vbi acie decernẽdum erat,illinc cohortes educi, & copiæ admoueri ſolebant. Vbi etiam militum ſtatio compoſita, inſtructáq; ad ſubitos conatus eſſe debebat, cui etiã Principali nomen datũ. Altera a tergo caſtrorũ Decumana, eo quòd ampla & patẽs: ex qua deſertores, & facinoroſi, in quos iure militari animaduertendũ erat,educuntur, & pœnis coercentur. Tertia Principalis,ex qua principes & ſummi duces velut ex poſtico,ſiquãdo vſui foret opem ſuis laborãtibus ferre,ordines tẽdere, & milites educere cõſuerãt. Via quoq; quæ ad portam ferebat Principalis dicta eſt. Quarta poſt prætoriũ, Quintana dicitur: quippe per eã commeatus in caſtra cõuehi,& rerum vtenſilium copia venalis exponi: inde etiã merces ad vſum militaris multitudinis,quæque bello vſui forent, importari & exportari ſolita. Hoc quoq; inter exempla relatum eſt: quod & Fabius Maximus,& plerique imperatores præcipiebant,exercitũ itineribus,& locorũ mutatione crebrò fatigari, potius quàm vno in loco in caſtris ſedere, eſſe cùm tutius, tum ad diſciplinã militarẽ nobilius. Id quod Cyrum apud Xenophontem nouimus factitaſſe. Quanuis nonnulli, caſtrorũ crebrã mutationem præ ſe ferre turpem fugam,& exercitus alienationem,duxere. Fuítque præcepto militari obſeruatũ, vt vigiliarum vices tubæ in caſtris per interualla ſignificent: & ſiquãdo hoſtes in conſpectu ſint,pro portis caſtrorũ ſingulæ ſtationes,& expeditæ cohortes,diſpoſitis excubiis, inſtratis equis frænatíſque,pro vallo excubẽt,vt omnia militari cuſtodia vigiliíſque tuta firmáque ſint, ne paratis inſidiis,& omni aditu præſepto,nudata cuſtodiis ſtationibúſque caſtra hoſtes adoriantur, & necopinantes inuadant,cædibúſq; & rapinis pateant. Paulus verò Æmylius,vt attẽtius cuſtodię contra ſomnũ repugnarent,nocturnas vigilias ſine armis fieri,& inermes milites vigilare iuſſit: quod multi poſtea duces exequi magno ſtudio curauerunt. Tametſi veteri exemplo ſtationes vigiliæque diurna nocturnáque munia ab armatis in caſtris fierent. ita vt ferant militem,quia vallum non a cinctus gladio,& alium, quia pugione tantũ accinctus foderet.

Caſtrorum locus. *Statio Principalis.* *Decumana ſtatio.* *Via Principalis.* *Statio. Quintana.* *Exercitus crebrò exercendus.* *Vigiliæ in caſtris.*

quibus hæc comperta fuere, que pro ratione ſunt, fruſtra in re cõfeſſa & explorata rationẽ & adminicula nõ neceſſaria inquirimus. Si qui tamen ſunt ita Latinæ linguæ curioſi, aut animo tã agreſti & duro, quibus veterũ autoritas non ſatis ſit, poterunt ab his qui iſtiuſmod. res cõquiſitius indagant, quibúſque iſta conſectari curæ fuit, hæc atque his ſimilia perſcrutari.

Pleraque veterum Romanorum cognomenta, quibus de cauſis indita & denominata fuerint. CAP. IX.

VErum profectò eſt, id quod à multis traditur, veteres illos non infimæ plebis homines, quorum bona fortique opera populus Romanus vſus fuit, ex re ruſtica, in qua multum diúque verſati fuerant, clari nominis cognomenta ſumpſiſſe. Ex qua re coniectari licet, fortes illos atque acri ingenio viros, quicquid à reipublicæ muneribus otii & laxamenti habebant, id plerunque in exercendis agris & colendis frugibus ponere conſueuiſſe: neque ſementes terræ iacere, neque vites amputare, aut agros ſtercorare, vel irrigare, faſtidio vnquam duxiſſe: quæ nunc probro ducimus, dedecoriq; & turpitudini damus. Eiuſmodi fuiſſe Piſones, quòd in pinſendo frumento longo vſu fuerant exerciti, vel à piſo legumine: hi enim Calphurniorum proſapia à Numa originem duxiſſe feruntur. Cicerones & Lentuli, alteri ob ciceres, alteri ob lentes eximiè cultas, generoſum familiæ nomen inuenere. Fabios quoque à ſatione fabarum ſunt qui autument denominatos: tametſi ab Hercule prognatos, & ab fouea dictos nonnulli ferant. Sicut Antoniorũ familia, quæ Romæ imperitauit, Antonem Herculis prognatum, autorem ſtirpis nuncupat. Lactucini, quòd lactucas colerent, & Hortenſii quod hortorum ſtudio tenerentur. Stolones quoque à pampinatione & cura arborum quod curarent ne frutices, quos ſtolones vocãt, ad caudices arborum naſcerentur, nobilia cognomenta inuenere. Ex qua famiia Licinius ille Stolo, primus de plebe conſul, quia filium emancipando, fraudem legi fecerat, qua vetabatur vltra quingenta agri iugera poſſidere, ſua lege damnatus eſt. Pilumnos, quòd pilum cõterendo frumẽto idoneũ cõmenti ſunt, dictos accepim⁹. Et Serranos quòd gros

Piſones. *Cicerones.* *Lentuli.* *Fabii.* *Antonii.* *Lactucinii.* *Hortenſii.* *Stolones.* *Pilumni.* *Serrani.*

ſeterant, vel quod ſerenti fuerat delatus honos. Cuius familiæ propriũ erat, fœminas nullo tempore linea veſte vti, ſicut Cethegis diſtincto amictu & exerto brachio incedere: & Flaminis, niſi ſacrorum cauſa è ſua domo ignem efferri. Suilli verò, Bubulci, Bupecii, Caprarii, & Porcii, Ouinii quoque Caprilii, Equitii, & Tauri, à pecudibus & armentis cognomenta familiæ tulere: ex quibus claros illuſtréſque viros militiæ domique multos fuiſſe, fama vulgauit. Rurſus ex corporis vitio, aut membri iactura magis quàm honeſtamento plures dicti cognominatique ſunt, quos recenſere & breui perſtringere, de quibus meminiſſe potuimus, non pigebit. Strabones, Pæti, & Cæci, ex oculorũ vitio cognomenta inuenere: tametſi pætos habere oculos, laudi plerũque datum ſit: ſunt enim ad laſciuiam proniores. Sicut Licinii & Limi alteri quòd paruis ocellis naſcerentur: alteri, quod limis oculis intuerẽtur. Horatio illi qui Thuſcorũ copias detinuit ſolus quod alterum in bello amiſit oculũ, Coclitis nomen fuit: quãuis quòd eſſet vnoculus, Cyclopem, mox lapſa cõſuetudine, pro Cyclope Coclitem appellatũ ferãt. A ſimis verò naribus vel repandis, Silos & Simos: à ſuperciliis, Silones: à labiorum magnitudine, Chilones & Labeones: à naſo Naſones ab auribus mobilibus, Flaccos: à capite, Capitones, à fronte Frontones, dictos accepimus: ſicut à colore, Burros, Nigros, Ruffos, Aquillos & Rutilios. Dixere autem Silos, naribus ſurſum verſus repandis: Silones verò, qui præminenti ſupercilio forent. Galbas quoque à calore galbulæ auis credunt denominari. Eſt enim paſſeris genus luteis pẽnis, tametſi à galbeo indumento aliqui dictos aſſeuerent. Et Lappas, ab inculto capite: & Suras, à ſurarum neruoſitate: & Halas, à fœdo oris habitu: Coſſóſque quòd rugoſi corporis forent: ſunt enim vermes ſeu teredines, quos in vetuſtis lignis, cum cariem cõtraxere, genitos inſpicimus. Sicut Ænobarbos ab æris ſimillimo capillo, multi dictos volunt. C. Mutius vir clarus genere factiſque cum Porſenã gladio impeteret, quòd ſcribam pro rege obtruncarat, à clade dextræ manus, quã ſibi ad ignem deflagrauit, Scæuolæ nomen tulit. Inde cognomentũ Scæuolæ multis Romæ factũ eſt.

Suelli, Bubulci, Bupecii, Caprarii Porcii, Ouinii Caprilii, Equitii, Tauri,

Ex corporis vitio.

Strabones, Pæti, Cæci, Licinii, Limi.

Cocles, Sili, Simi, Silones, Chilones, Labeones, Naſones. Flacci, Capitones, Frontones, Burri, Nigri Ruffi, Aquilii, Rutilii, Sili, Galbæ, Lappæ, Suræ, Halæ, Coſſi, Aenobarbi.

Plauti. Sxũ enim Græcè læuũ deſignauit. Plautos etiã & Plo-
Ploti. Plã- tos, quod ſupra modũ pedibus planis eſſent, Plancis ve-
ci. Panſæ. ro & Panſis, à vola pedũ pariter id nominis fuit: cuius
Valgi Va- familiæ numeratur. Numatius Plancus, vir prætorius &
ri. Variæ. conſularis, qui ſub diſciplina Ciceronis euaſit orator
Vatinij. ſummus. Sic Valgi, Vari, Vatiæ, Vatinij & Scauri, quòd
Scauri. varias haberẽt ſuras, aut crura pedum intorta, vel quòd
Scaurorũ talis præminẽtioribus forent: In Scauris enim adnume-
familia rantur præcipuæ nobilitatis viri: quorũ familiã in Scau-
quandò ex- ro Mamerco qui maieſtatis reus cauſam dixit, extinctã
tincta. Vit- fuiſſe volũt. Ex Metellis vni, quod frontẽ vitta ligatus
tatus. Ce- ambularet, Vitrato: alteri, quod funebres ludos & viſce
ler. Pius. rationẽ ſine mora exoluẽdos curauit, Celeri nomen da-
Falcones. tum: tertius, quod à Furio tribuno patris reditũ exora-
Sedigiti. uit, Pius cognominatus eſt. Falconum, quòd pollices pe-
Tuditani. dum introrſus curuatos falconis inſtar haberent. Et Se-
Malici. digiti, quod ſenis plerũque digitis & Tuditani, quod
Bronci. malleo ſimili capite naſcerentur, cognomen gentilitiæ
Capellæ. ſtirpis inuenere. Tudites enim mallei, à rundendo dicti
Ceneſtellæ. ſunt. Sic Malici & Bronci, alteri quod magnis malis &
Columellæ. buccis tumidioribus eſſent: alteri quod ore ſine labiis
Aruinæ. naſcerẽtur. Capellas quoq; à capillorum hirſutie dictos
Naſicæ. volunt. Et Ceneſtellas, à caluitie: Columellas, à proceri-
Mãmulæ. tate: Aruinas, à pinguedine: Naſicas, ab adunco naſo &
Leccæ. Mãmulas quaſi papilloſos, ab ipſa re denominatos fe-
Ex fortu- runt. Leccæ quoq; inexhauſta libido, & obſcœnus amor,
næ caſibus. gentiliũ nomẽ dedit. Quinetiã ex variis fortunæ caſibus
multos clara nomina ſumpſiſſe inuenimus. Valerio tri-
buno militũ cùm ad ſingulare certãmen à Gallo prouo-
catus deſcẽdiſſet, quod pugnãti in galea coruus inſediſ-
Coruini. ſet, Coruini nomen factũ. Et T. Mãlius, quod præualidũ
Torquati. hoſtẽ cominus trucidaſſet, induuiáſq; hoſti torquẽ de-
Druſi. traxiſſet, Torquati nomen aſſumpſit. Druſo quoq; à duce
Druſo pugna ſingulari victo, clarũ familiæ nomẽ datum.
Buteones. Rurſus Buteones dicti, quod autori familiæ, cum claſſi
p̃fectus à portu ſolueret, Buteo auis fœlici omine inſe-
τριόρχης. dit: quo augurio inſignẽ de hoſte victoriã tulit. Ea enim
Lænati. triorches, quod treis habeat teſtes, nuncupatur. Et Læna
tos quòd eo veſtis genere vtebantur, quæ χλαῖναι dictæ.
Quorũ M. Popiliꝰ Lænas princeps familiæ fuit, qui cõſul

& flamen, cùm lænam indutus ſacrum facere, orto pa-
trū &plebis tumultu, vt erat amictus, in forum proceſſit,
magnificáque oratione ſeditionē cōpreſſit, & rixā ſeda- *Salinator.*
uit. Liuio Salinatori, quòd in cenſura ex ſalaria annona
nouum vectigal ſtatuiſſet, ſal cognomentū dedit. Ex Sa-
binis verò Claudios, autore Appio Clauſo gentis prin- *Claudii.*
cipe, qui cū multitudine clientū Romā cōmigrauit, de-
ductos ferunt: ex qua familia multi inſignes nobilitate &
honoribus, cōtra furores tribunitias, pro patribus perpe
tui defenſores extitere. Huius generis Appius Caudex *Caudex.*
cognomento fuit, ꝙ primus claſſem extra Italiam duxe-
rat, & nauali prælio pugnare docuerat. Dixere autē cau-
dicem, lignorum aceruum cōpactum & cōglutinatū, vn-
de & codices. Ea autē Appiorū familia ab Apij coronā, *Appii.*
quā L. Appius in Achaia ludis Numæis meruit, originem
duxiſſe fertur: cui poſtea Neronis dixêre nomen, quod *Nero.*
Sabina lingua fortem deſignauit & ſtrenuū: ex qua non-
nulli patricij, alij plebej, plebeia Marcellorum, patricia
verò Pulchorum fuit. Aurelios quoq; ex Sabinis, quod *Marcelli.*
publice his Romæ locus datus foret, vbi Soli ſacra face- *Pulchri.*
rent, à Sole nuncupatos ferunt, próque Auſeliis Aurelij *Aurelii.*
dicti ſicut Valeſij, Fuſij, & Papyſij quondam, nunc Vale-
rij, Furij, & Papyrij, R. primū litera inuēta. Is enim Clau- *R. literæ*
dius Centimanus, ſeu Centimanus fuit, q librū in iure *inuentor.*
ciuili conſcripſit, & primus R. literā Latinis dedit. Papy
rius, à pedū pernicitate, quāvictor omniū ſuæ ętatis ęqua
liū fuit, Curſoris nomen accepit, alteri, ob loquendi ta-
cendíque in ætate prætextata prudentiā, Prætextati no- *Curſores.*
mē datum. Præter hos Cati, qui & Corculi, quod vſu & *Prætexta-*
ſapientia præſtarēt, nam catū Sabini acutum dixere. Et *tus.*
Curiones à cutis, quibus macilentiores erant, denomi- *Catus, &*
nati ſunt. Ex qua gente tres præcipui oratores, lumē to- *Corculus.*
tius ſenatus atque imperij fuere. Dentatos quoq;, quòd *Curiones.*
ſolido oſſe vice dentium armarentur, dictos putant, quo *Dentati.*
modo Pruſiæ regis Bithyniæ filius fuiſſe fertur. Quan-
quam plerique aliter ſentiant, autorem ſcilicet gentis, *Clodii.*
cùm primum in lucem editus fuit, dente nato prodiiſ- *Cluentii.*
ſe, ſicut de M. Curio, & M. Carbone traditur. Rurſus *Memmii.*
Clodij & Cluentij à Cloante. & Memmij à Mneſteo, à *Sergii.*
Sergeſto autem Sergij, ſicut a Naûte Nautij, & Gega *Nautii.*

Geganij. nij à Gia, Troianis ducibus, qui Æneæ comites poſt euerſum Ilium, huc applicuêre, illis progenitoribus, glo-
Nautij. riantur. Fuítque propriũ Nautiorũ familiæ vt ſacerdo-
Manilij. tes Paladis fierent, & ſacra tractarent, quod princeps fa-
Cæcilij. miliæ palladium Romã attuliſſe ferebatur. Sic Manilios
Lamij. à Manilia Telegoni filia, quã Tuſculi genuit, & Cæci-
Calphur- lios à Cæculo Præneſtis cõditore. Et Lamios à Lamo, q̃
nij. Formiis imperauit, & Calphurnios à Calpho Numæ re-
gis filio, oriundos ferũt. Quatuor enim Numa filios ge-
nuit qui omnes honeſtarũ familiarum nomina dedere:
Pomponij. Calphum, ex quo Calphurnios: Pomponem, vnde Pom-
Pinarij. ponios: à Pino autem Pinarios, & ex Mamerco Mamer-
Mamerci. cos fluxiſſe putant. Calphurniorum familiam illuſtraſſe
Repetun- dicitur L. Calphurnius Piſo Frugi, qui tribunus plebis
darum lex. Repetundarũ legẽ tulit primus, & promulgauit. Æmy-
αἱμύλιος. lia gens Mamercũ Pythagoreum autorẽ ſuæ ſtirpis nun
Aemilij. cupat: cui propter eximiam humanitatẽ, quódque ani-
αἱμύλος. mo eſſet æquiſſimo, cognomen Aemylos inditũ ferunt
Lepidi. ſicut à lepore Lepidi, & Cicurij manſueti appellati. Sci-
Cicurij. pio Naſica, à maioribus naribus, & ob morum tẽperan-
Naſica. tiam Corculum. Contrà verò Trebonius, quòd eſſet in-
Corculus genio impotens, & moribus difficillimis, Aſper dictus
Cotæ. eſt. Sic Cotæ ab ira, & oris toruitate, quòd acres forẽt &
Inſani. vehementes, & Inſani, quòd natura intractabiles, atque
Maſſæ. Maſſæ, quaſi fures, & Lamiæ, quaſi voraces, cognomenta
Lamiæ inuenere. Fabius verò Maximus ex morũ clementia, &
Ouiculæ. quòd nihil illo eſſet placidius, Ouiculæ, idẽ, quod Han-
Cũctator. nibalẽ mora fregit, Cunctatoris, & à verruca, in labiis,
Verruco- Verrucoſi nomen accepit. Eſt enim verruca, præminens
ſos. caro ſeu tuberculum. Alter, quoniam ſordidæ intempe-
rantiæ foret, profuſa largitione patrimonium prodege-
Gurges. rat, Gurgitis: ſicut Nepotes, qui attritis facultatibus vi-
Nepotes. no, alea & ſcortis patrimoniũ exhauſere, appellati. Ter-
Pictor. tius, quòd ſalutis ædẽ pinxit, Pictoris. Alius Ambuſtus
cuius filia Licinio Stoloni nupſerat. Ex qua familia, ꝙ
nulli contigit, vno velut tenôre tres principiis ſenatus
Ambuſtus. fuere, Fabius ſcilicet Ambuſtus, Rutilianus, & Gurges,
Rutilia- præcellenti ingenio viri. Is autẽ Ambuſtus, quod adole-
nus. ſcens ictus fulmine deflagrauit, idémque Pullus, poſtea
Rullus nominatur. Fuit quoque Fabius cognomento

Venox, qui cenſor cum Appio Claudio, ob inquiſitas a- *Venox.*
quæ venas, Venocis nomen accepit. Et alter Rutilianus,
cui primum ob virtutem Maximi cognomē datum, qui *Maximi.*
magiſter equitum à Papirio dictatore pené ſecuri per-
cuſſus eſt. Duos enim Maximos populus Romanus præ-
cipuè cognominauit, Valeriū, qui plebem patribus con-
ciliauit, & hunc Rutilianū poſt quem Pompeius, aſtipu- *Cæſones.*
lante Sylla Magni nomē accepit. Nec me præterit, Cæ-
ſones, quòd cæſo matris vtero in lucem prodiiſſent, ſicut
Cæſares, quòd eſt Iuliorum familiæ cognomentum, vel *Cæſares.*
quòd cum cæſariè naſcerentur, ſeu quòd auus C. Cæſaris
elephantem occiderat, qui punica lingua Cæſar dicitur
nomina inueniſſe: cuius familiæ proprium dicunt fuiſſe,
vt ſacra Apollinis curæ habeant, eiúſque miniſtri fiant. *Sacra A-*
Iulos verò, à prima barbæ lanugine plerique dictos au- *pollinis.*
tumant: ἴουλοι enim Græci primā in mento dixere lanugi *Iuli.*
nem, & Agrippas, quòd contra naſcentium legem, pedi- *Agrippæ.*
bus prius ex vtero emerſis, nati eſſent, quaſi ægrè partos
nūcupari, quod omen infœlicitatis fuit: ſicut qui ex vte-
ro haud magno negocio & proniori partu effuſus foret.
fœlix auguriū affert. Et Vopiſcos, cum ex gemellis vno *Vopiſci.*
defuncto alter ſuperuiueret: & Proculos, qui foris agen- *Proculi.*
te patre nati: Poſthumos, qui poſt patris obitū nati eſſent: *Poſthumi.*
& Cordum, qui ſerò & poſtremus: atque Opiter, qui pa- *Cordus.*
tre mortuo, auo viuo editi forēt, dictos exiſtimarūt. Cor *Opiter.*
nelius qui Scipionum nomen propagauit, quòd patrem *Scipio.*
lumine orbum pro baculo regeret, velut haſtili nixum, *Cincinna-*
Scipio fuit appellatus. Et Cincinnatus, quòd eſſet capil- *tus.*
lo incompto: & Roſcius, quod exactæ virtutis & cōſum- *Roſcius.*
matiſſimus foret. Cū enim Roſcius Gallus hiſtrio nulli
ſecundus ſupra omnem memoriam abſolutiſſimè mi-
mum ageret, ſicut Pollus apud Græcos, ſi quem virtute *Pollus.*
præcipuum & artibus præcellētem videbant, Roſcium,
hoc eſt, miræ & perfectæ probitatis nūcupabant. Sic Pi-
ſo quòd in omni re commodus foret, vtilis & fructuo- *Frugi.*
ſus. Frugi eſt cognominatus. Scrofæ verò & Aſinæ vnde *Scrofæ, &*
ſint cognomenta, vulgo proditum eſt: ſiquidē alter cùm *Aſinæ.*
vades daret, aſinam onuſtam auro in forum duxit: alter
ſuppoſita vxore puerpera, quā depeculatus fuerat, ſcro-
fam ſe non habere mentitus fuit: ſeu quod Varro tradit,

qui primus genti nomen propagauit, cùm quæſtor in Macedonia relictusforet in caſtris, hoſtéſque impreſſionem facerent, palàm vociferatus eſt, celeriter ſe illos, vt ſcrofa porcos, diſiecturum, quod & fecit: vnde nomẽ aſſequi meruit. Proditúmq; memoriæ eſt, Cornelium Rufum quòd ex præſcripto librorum Sibyllinorũ ludos fecerat, Sibyllam primò, mox annis intercedentibus, Syllam appellatum, poſteris nomẽ propagaſſe. Et militem, quòd fronte coronatus, militaria geſſit facinora, Fronticij nomen dediſſe. Sed iam longiùs euecti ſumus, quàm ſtatueramus. Itaque ne longiùs legentes fatigemns, néve pluribus moremur ſtudioſos, de his hactenus dixiſſe ſatis ſit. Hac quoque nõ fuerit ab re meminiſſe, pleráque cognomenta Romanis ex piſcibus fuiſſe indita. Nã Muræ nas & Oratas, vel quòd piſcium eius generis viuaria quàm ampliſſima haberent magno fœnore, vel quod eo edulio præcipuo veſcerentur, pleríq; dictos volunt. Tametſi Muræ nam à neruoſo corpore, ſicut Neruam à fortitudine, multi denominari dicant. Fœminá ſq; Romanas duo tantùm nomina ferre, mares verò tria, ſæpius quatuor, prænomen, cognomen, agnomen, & nomen, idque nobilitatem generis mõſtrare: quódque rarenter mulieres pręnominibus vtebantur, mares verò frequentiſſimè. Nanque cognomen & agnomen mulieri non dabatur. Quod nobis, cùm frequenti lectione id obſeruaremus, ita eſſe propemodum viſum fuit.

Syllæ. ** fronde* *Fronticius.* ** Frõditij.* *Cognomina ex piſcibus.* *Fœminæ duo, mares autem tria aut quatuor nomina habebant.*

Quare partus ancillæ cuius vſus fructus legatus fuit, in fructu non ſit, cùm reliquorum animalium contrà fuerit.

CAPVT. X.

INter contentiones forenſes quõdam ſumma diſſenſio fuit, an partus ancillæ in qua vſus fructus legatus eſt, in fructu ſit habendus, ita vt in eo ſicut in ancilla, vſusfructus maneat. Vetus quæſtio fuit inter conſultiſſimos viros P. Scæuolam, & M. Manilium, à quibus Brutus ſummę autoritatis vir, qui inter iuriſperitos multum longéque præſtitit, & M. Cicero iure meritóque diſſentit. Verba Ciceronis de finibus bonorum primo, ſi recenſere ea quis vellet, aſcripſi: An partus ancillæ ſit in fructu habendus, diſſeretur inter principes ciuitatis P. Scæuolam, & M. Manilium: ab iiſque M. Brutus diſſen-

Ciceronis locus.

tiet,quod & acutum genus eſt, & ad vſus ciuiũ non inutile,nóſque ea eorumque ſcripta, reliquáque eiuſdem generis & legimus libenter,& legemus: hæc quæ vitam continent omnem,negligentur? Hactenus Cicero, Manilius & Scæuola, in fructu ancillæ partum eſſe dixere, ea de cauſa, quòd ſicut in cæteris animantibus, quæ in manu mancipióque ſunt,illorum fœtus in fructu eſt. Si quidem pecudum legato vſufructu ſoboles ex pecudibus poſtea natis ſuffecta, perinde accedit legato, & in fructu habetur,ac ſi vnà cùm pecore legata fuiſſet. Ita ancillæ legato vſufructu, pari exemplo partum ancillæ in fructu eſſe voluere:pluréſq; iureconſulti in hanc ſententiam conceſſere, à quibus tamen Brutus grauis autor in primis,certioribus argumẽtis diſſentire haud immeritò viſus fuit:cuius ſententia poſtea obtinuit. Non enim ſicut in ſobole pecudis pecus enatũ nexu obligatur,& in fructu eſt,ita ancillæ partum in fructu eſſe, aut in ius ditionémque venire cenſuit.Quippe pecore legato,ipſum pecus & ſobolẽ tanquam pari nexu obligatam accedere, & in fructu eſſe cõſentiunt omnes.Sed in fructu hominis,homo inquit,eſſe non poteſt, permagniq; intereſſe an pecus ex pecore,vel homo ex ſerua naſcantur.Cùm enim ex ſerua natus ſui potẽs non ſit,nec alieni iuris aut ditionis fiat, ſed in ſeruitio & famulatu domino ita addictus,vt ſine domini iuſſu permiſſuve in ius alterius venire,aut mancipio, nexúve obligati non poſſit, ideo ancillæ partus in ius miniſteriúmque vſufructuarij non venit, ſed velut mancipium domino addicitur. Quod in pecore enato ſecus dici conuenit. Siquidem pecus enatum,cùm in manu & fructu ſit, vnà cum pecore legato tanquam adiectum perinde manet, ac ſi vnà legatum eſſet. Aptiſſimè commodiſſiméq; Brutus, magno vt fuit ingenio,ab homine pecus ſeiunxit:ſed ſicut hoc peracri iudicio nõ ineptè ab altero diſcreuit, & diuerſum arbitratus fuit:ita cauſam ego tam variæ deciſionis à veteribus iurecõſultis libẽter quæſierim, cur areę vſufructu legato,ſi in ea inſula erecta foret,ea poſtea demolita id eadẽmet area mihi vſumfructũ manere Paulus & Vlpianus cenſuerunt,non autẽ è contrà:nãq; ædiũ vſufructu legato,illis demolitis,licet alterę ſuffectę ſint,

in eis tamen mihi nullum manere vſum fructum, conſtans omnium opinio fuit. Et tametſi rationis huius diiudicandæ non prompta animaduerſio foret, conſtituit tamen grande diſcrimen ſubeſſe, quod demolitis ædibus ſolum & area quæ prius fuit, manet, in qua mihi vſus fructus incolumis & certus eſt: ædibus verò demolitis, quamqis alteris inibi ſuffectis, non eaſdem cenſeri conuenit. Ideo cùm aliæ, nõ eædem dicantur, vſum fructum propterea non deberi, iure meritóque putarunt.

Miracula de ſomniis apud nonnullos cognita & comperta, & quæ ipſe expertus fuit.

CAPVT. XI.

IVnianus Maius conterraneus meus, vir bene literatus, in exquirendis adnotandíſque verborum & ſententiarum viribus multi ſtudij fuit: & præterquam quod in erudiendis iuuenculorum animis, imbuendíſque doctrina pueris, caſtigatiſſimæ diſciplinę, ſomniorum quoque omnis generis ita verus coniector fuit, vt ipſius reſponſa diuina ferè monita haberentur. Ad eum memini cum puer adhuc eſſem, & ad capiendum ingenij cultum frequens, apud eum ventitarem, quotidiè ſomniantium turbam, hominéſque celebri fama & multi nominis, de ſomnis conſultum veniſſe. Declarabat definiebátque ille, non breuiter aut ſubobſcurè, vt pleriq́ue ſed expoſitè atque apertè ænigmata ſomniorum, ſiue boni, ſiue mali prænuncia: ita aptè, vt iudicium factum à veridico diceres. Multi quoque illius monitu, vitæ interitum, nonnunquam animi ægritudines vitarunt. Sed quod illi interprete Iuniano aſſequebantur, animaduerti quoſdam haudquaquam ſummæ nobilitatis, ſed homines tenuiſſimos & ſortis infimæ, abſque vllo interprete aſſequutos, & ſomnio tantùm præmonitos, imminentem cladem aut futurum exitium, & pleráque incommoda vitaſſe, veriſſimáque, qualia futura viderant, ſomnia extitiſſe: quod genus Græci ὅραμα, hoc eſt, viſionem dicunt. Nuper in Veſuuino meo familiaris meus quiſpiam fuit, homo alioqui exiguæ ſortis obſcurus & egens, ſed tamen ſpectatæ fidei, & exempli recti, qui ouium greges cuſtodire ſolitus, cùm eſſet grauior annis, & valetudine non bona, eam curam vnico

quem

quē habebat, filio delegarat. Accidit, dum procul à ſtabulo ipſe & filius ſub paruulo lare noctu decubarent, ouem quandam à lupo circunuentā, ſibi in ſomniis obuerſari, illiúſque dentibus opprimi & lacerari viſam: quo ſomnio expergefactus ſenior, filiū qui vnà decubabat, excitauit, vtque ad gregē properè accederet, acclamauit: namq; ouem, cuius etiam nomē referebat, à lupo circunuentam dilaniari dixit. Qui cùm illuc excitatus pergeret, eandem, quam pater prædixerat ouem, à lupo lacerari atque opprimi inuenit, veriſſimúmque, & quale pater prædixerat, in ſomnium expertus fuit. Matrona inſignis, multi & celebrati nominis, dum Neapoli degerem, referre mihi ſolita eſt, quamcūque in ſomniis imaginem vidiſſet, eandē ſibi poſtera luce repræſentari. Eáque magnæ admirationi apud reliquas matronas fuit, quòd ſæpius quæ ſibi die euentura erant, ſomnio monita, futura prædiceret. Sed præ omnibus quæ notauerim, res eſt memoria & admiratione digna, quam ego nuper expertus ſum, & re probaui. Iacebat in lectulo Marius alumnus & cliens meus, cuius ego ingeniū & animi indolem ſæpe demiratus ſum. Is cùm per quietē matrem defunctam efferri, & funus apparari vidiſſet, grauiſſimos gemitus & lugubres querelas, quāuis ſomnio confuſus, edebat: quem cùm excitari iuſſiſſem, & cauſam tam luctuoſi gemitus requiſiſſem, retulit matrē vita functam, ſibi per quietem viſam efferri, & funerari. Obſeruaui ego diem, & tempus quo ſpecies hæc obſeruata fuerat, notaui. Haud multo pòſt nuncius defunctæ matris ad me venit: à quo cùm diem requiſiſſem, conuenit, ipſo die, quo mater per quietem efferri viſa fuit, illam è vita exceſſiſſe. Quibus exemplis admonemur, vt eſſe præſcita quieſcentis animi, & diuinationes, humanęque mentis præſagium, quaſi vaticinium futurorum diuinitus mortalibus datum per ſomnia, credamus.

Quæ forma caſtrorum, qualiſque diſciplina olim fuit, & quot portæ in Romanis caſtris eſſe conſueuere.

CAPVT XII.

QVibus caſtrametādi ſcientia, & idonea caſtris loca eligendi, nota & perſpecta cognitio fuit, cuius rei gloria Pyrrho Epirotæ præcipua fuiſſe traditur, quíque

militaris diſciplinæ præcepta diligenter exequuti ſunt, hoc annotaſſe literis accepimus, vt pro loci qualitate vbi caſtra metanda forent, próq; anguſtia & latitudine, aut militari multitudine, ita ſe duces caſtris capiẽdis inſinuent. Sed neq; eadem figura & habitu, neque eiſdem in locus ſemper caſtrametari oportere, rectè, arbitrati ſunt. Siquidem modò quadrata, modò trigona, plerũque rotunda, ex diſciplina Lycurgi, qui ita caſtrametari docuit: nonnunquã lunata, & hemicycla caſtra habere interdum planis & patentibus cãpis, nunc arduis & accliuis in locis, plerúmq; demiſſa valle, nunc in colle edito, & ſummo iugo caſtra cõmunire: nõnunquam terræ ſitu difficili, & impedito ſaxis præruptiſſimis loco munito, vt ſi qua maior vis ingruat, milites in tuto ſint: & ſicut loci natura tempúſq; patitur, caſtra & munitiones extendere: vt opportuna aquatio, ne ſiti & laſſitudine conficiantur: vt lignorum, vt pabuli copia ſit: ne commeatu, néve re frumentaria prohibeantur, haud paruum munimentum eſſe putauere. Præcipuè cauendũ, ne collis aut iugũ immineat, vnde proſpectus caſtrorum, & ſubita incurſio fiat, néve ſylua denſa, aut latẽs foſſa, vel ſinus occulti iaceant, vnde latebræ hoſtium & inſidiæ parari, aut tacito ſpeculatu pericula oriri poſſint. Portæ quoq; caſtrorum, vt pro amplitudine pauciores potius, quam plures conſtruãtur, eſſe cùm facilius, tum etiam vtilius, idq; percommodum fuiſſe & ſalutare. Tametſi in Romanis caſtris multiplices aliquando portas nõnulli exemplis adnotarint: quod ideò ſeruatũ eſt, ne quid eruptionem ſubitã in hoſtes demoretur, vtque omnibus portis effuſus equitatus, vno impetu in hoſtes diuerſi irrumpant. Sed tamẽ vbi ampliſſima erunt caſtra, & quanuis latè fuſa, ibi quatuor ad ſummũ portas conſtitui conuenire: minora verò & anguſta, duabus cõtenta eſſe debere, omnes fermè cõſentiunt: Quarũ ſicut nomina diſtincta, ita diſſimilia fuere munia. Prima enim Prætoria, quę & Quæſtoria dicta eſt: ſiquidem in Romanis caſtris, & prætorium ducis, & quæſtorium fuit, prout prætor, aut quæſtor caſtris & legionibus præerat: quæ vel orientem ſolem ſpectare, vel è cõſpectu hoſtium dirigi cõſueuit. Quod eò fit, vt ſiquando ad arma conclamatũ foret, ſine

Caſtrorum aliæ atque aliæ figuræ.

Quid præcipuè cauẽdum in caſtris locandis.

Portæ caſtrorum.

Quare multiplices portæ in caſtris Romanis.

Diuerſis caſtrorum portis, diuerſa nomina tributa.

tumultu extra caſtra cõtrahi multitudo, & explicari ordines,ſignáque educi poſſint. Etenim vbi acie decernẽdum erat,illinc cohortes educi, & copiæ admoueri ſolebant. Vbi etiam militum ſtatio compoſita, inſtructáq; ad ſubitos conatus eſſe debebat, cui etiã Principali nomen datũ. Altera a tergo caſtrorũ Decumana, eo quòd ampla & patẽs: ex qua deſertores, & facinoroſi, in quos iure militari animaduertendũ erat, educuntur, & pœnis coercentur. Tertia Principalis, ex qua principes & ſummi duces velut ex poſtico, ſiquãdo vſui foret opem ſuis laborãtibus ferre, ordines tẽdere, & milites educere cõſuerãt. Via quoq; quæ ad portam ferebat Principalis dicta eſt. Quarta poſt prætoriũ, Quintana dicitur: quippe per eã commeatus in caſtra cõuehi, & rerum vtenſilium copia venalis exponi: inde etiã merces ad vſum militaris multitudinis, quæque bello vſui forent, importari & exportari ſolita. Hoc quoq; inter exempla relatum eſt: quod & Fabius Maximus, & plerique imperatores præcipiebant, exercitũ itineribus, & locorũ mutatione crebrò fatigari, potius quàm vno in loco in caſtris ſedere, eſſe cùm tutius, tum ad diſciplinã militare nobilius. Id quod Cyrum apud Xenophontem nouimus factitaſſe. Quanuis nonnulli, caſtrorũ crebrã mutationẽm præ ſe ferre turpem fugam, & exercitus alienationem, duxere. Fuítque præcepto militari obſeruatũ, vt vigiliarum vices tubæ in caſtris per interualla ſignificent: & ſiquãdo hoſtes in conſpectu ſint, pro portis caſtrorũ ſingulæ ſtationes, & expeditæ cohortes, diſpoſitis excubiis, inſtratis equis frænatíſque, pro vallo excubẽt, vt omnia militari cuſtodia vigiliíſque tuta firmáque ſint, ne paratis inſidiis, & omni aditu præſepto, nudata cuſtodiis ſtationibúſque caſtra hoſtes adoriantur, & necopinantes inuadant, cædibúſq; & rapinis pateant. Paulus verò Æmylius, vt attẽtius cuſtodię contra ſomnũ repugnarent, nocturnas vigilias ſine armis fieri, & inermes milites vigilare iuſſit: quod multi poſtea duces exequi magno ſtudio curauerunt. Tametſi veteri exemplo ſtationes vigiliæque diurna nocturnáque munia ab armatis in caſtris fierent. ita vt ferant militem, quia vallum non accinctus gladio, & alium, quia pugione tantũ accinctus foderet.

Caſtrorum locus. *Statio Principalis.* *Decumana ſtatio.* *Via Principalis.* *Statio. Quintana.* *Exercitus crebrò exercendus.* *Vigiliæ in caſtris.*

Arma militum membra. capite luiſſe. Arma enim veteres membra militum duxere. Fertúrque Epaminūdas, cùm cuſtodias ſtationéſque circuiret, vt diſciplinā exēplis ſtabiliret, ſopitū militem gladio transfixiſſe, aſſerens, quòd qualē inuenerat, talem reliquerat. *Animaduerſio in dormientes in ſtationibus.* Auguſtus quoque manipulares milites ſtatione deſerta, & cēturiones morte mulctauit. Caius verò Cæſar, vt ad ſubitos conatus diſpoſita præſidia haberet duas ſæpe legiones pro caſtris excubare iuſſit, vtque in diſponendis caſtris, tendentium ordines, & deſcripta ſuis quæque partibus loca, ac iuſta itinerum interualla diſtincta ſint: vtque tribuni militum in principiis iurādent, indéque milites ſignum petant, ac in ſtationes & vigilias eant: etiā vt in prætorio imperatoris tabernaculum, quod Auguſtale dicitur, tendant, ibique pro tribunali ſedere, claſſicúmque apud eos cani, quotiéſque dimicandum foret, pugnæ ſignū ab his tribuni petere debeant. *Alia diſciplina.* *Auguſtale tabernaculum.* Cyri verò tabernaculū apud Xenophontē hyeme pariter atque æſtu orientē verſus, aut in caſtrorum medio, quòd locus munitiſſimus foret, ſtatui conſueuit. Ea enim regio ſummis ducibus dabatur. *Ducū ſummorū locus.* Alexandri Magni tabernaculum ſtatuæ circuncingebant: in quo traditur mirum, cùm ad oxum amnē ſtatueretur, fontē manantis olei ſcaturiſſe. Philippus autē pro vallo caſtrorum nonnunquam in conſpecto maximè tumulo tabernaculum fixit. Quę quidē ex corio, & pellibus, modo ex ſaccis aut ciliciis pilis contextis cōſtruebantur. *Tabernacula ex quibus apud diuerſas gentes.* Numidæ ex calamo & ſtramēto, Nomades centonū inſtar tectoria intexebant, multi ex tabulis & cratibus: fuitque more nouitio ſeruatum, vt in principiis caſtrorum, aut iuxta tabernaculum ducis templum vel ædiculā ſimili exēplo milites cōſtruant, intra quā ſigna & aquillā venerarētur & ſeruarent: vnde cùm opus eſſet, extra caſtra educi poſſent. *Templum iuxta tabernaculū ducis.* Illud quoque notatum, per exploratores centurionéſque, Romanos duces prius explorato & præuiſo locum caſtris ante capere conſueſſe: quotiéſque motis caſtris loca mutanda forent, militari more vaſa prius conclamari, & colligi: vtque itineri ſarcinas aptent, admoneri, ne quid ignari imprudentéſque præpropera feſtinatione prætermittāt. *Vaſa conclamari.* Vallúmque caſtrorum ex ceſpite aggeſta humo, aut mole & aggere cōtra fluminū impe- *Vallum caſtrorum.*

tus:nonnunquam ducta ingenti foſſa vel lapidũ congeſtis molibus:plerúmque arboribus obiectis,provt materia ſuppetebat,à tyronibus,præfecti caſtrorũ iuſſu,communiri.Quę quidẽ foſſa perſæpe fuit duodecim pedum, *Foſſa duodenum pedum.* & ſi detur occaſio, latitudine quàm ampliſſima,ne quis illã & munitiones tranſcenderet. Vallũ verò tantæ craſſitudinis,quòd nullo telo,nullóque tormẽto traiici poſſit. *Valli craſſitudo.* Quæ quidẽ munimenta,ſiquando hoſtis propinquus foret,firmis ſtationibus diſpoſitis, vt armati inermes & operi intentos tuerentur,fieri ſolebãt. Germani tamen, *Germa & Gallorum vallum.* & Gallorum pleráque gens, pro vallo diſpoſitos habebant currus mutuo nexu? Romani in magno diſcrimine nouo munimenti genere, clitellas & coniectas ſarcinas *Vallũ Romanorum.* pro aggere oppoſuere. Cæſar ad Mundam, cùm materia deficeret,cæſorum hoſtium factis aggeribus, & huma- *Vallum ex humanis corporibus* norum corporum ſtrue caſtra vallauit. Nicias verò dum ad Syracuſas ſedet,cùm eſſet pro vallo pugnandum, incendio machinarum, quibus caſtra vallauerat hoſtium vim propulſauit. Quódque in caſtris Romanis poſtquã *Alia diſciplina.* vallo foſſáque cõmunita ſunt,equo inſidentẽ militem, niſi cum acie dimicãdum foret, haud facilè perſpectum eſſe:neque longiùs à tubæ auditu, niſi imperatoris aut tribuni iuſſu,militi extra munimenta abire licuiſſe: qui contrà fecerat, in eum militaris animaduerſio erat. Idque ideò cautum ne vagi milites ſolutiore cura obambulantes,in hoſtili ſolo temerè progreſſi,cędibus eſſent & periculis obnoxij Quódque mulieres in caſtris inter- *Alia diſciplina.* eſſe, aut cum militibus turpi conſuetudine verſari non decebat. Mulieres enim caſtra ſequi apud maiores magnæ turpitudinis erat, & ſeueriſſimæ animaduerſionis. Quare Scipio Æmylianus maximus imperator, & qui imperatorias artes callebat, bello Numãtino collapſam militiæ diſciplinam, & diſſolutum morẽ in omne licentiæ genus, eiectis multis millibus ſcortorum reſtituiſſe fertur,ad opúſque milites traduxiſſe, ſtantéſque prandere coëgiſſe,& cocti nihil veſci. Metellus in Africa laſciuientem exercitum, & prauis moribus inſtitutum, correpta caſtrorum diſciplina, emendauit. Alexander *Alexandri apophthegma.* quoque Macedo,depulſis piſtoribus & cocis, ad prandia,itinera nocturna: ad cœnam, cibi viniq́ue parcita-

tem ſe habere dixit. Quibus diſciplinis imbuti milites, in fide & officio manſere, ſæpiſſiméq; fuiſſe perſpectum quod in quibus locis hoſtes caſtra metati fuerant, inibi Romani exercitus eadem caſtra operibus ſepta habuere, tunc præcipuè, quum hoſtium veſtigiis inhærendo, illos haud facilè aſſequi poterant. Quod ne fieret ſalubri conſilio prouiſum fuit, vt abituri milites vetera tabernacula & munitiones incendant: nequando illa hoſtium receptus forent. Erat quoque vetus conſtitutum, vt quoties duo ſimul conſules prætoréſve contra hoſtes, duos conſulares exercitus, multáſque legiones ducerent, quò facilius tantæ multitudini præeſſent, diuiſa caſtra, copias, & præſidia haberent, & munia belli partirentur, ne confuſa imperia & decreta ambigua forent. Quod æuo ſuccedente à Domitiano vetitum fuit: is enim geminari legionum caſtra prohibuit, ſub vnius imperio, & vnis caſtris ſatius regi milites arbitratus. Horum caſtrorum formam in locis compluribus etiam nunc extare, vallíque & foſſarum altitudines, & egregias munitiones firmo munimento relictas, nos recentiſſima memoria vidiſſe, & ſingulas portas adnotaſſe, quæ ſpecies illius veteris inſtituti, magnum nobis documentum fuit, libenter meminimus.

Abituri tabernacula incendebant.

Domitianus geminari caſtra prohibuit.

Quot cognominibus Fortuna dea apud Romanos cognominata, & quibus templis donata fuerit.

CAPVT. XIII.

INter numina pleráque quæ veteres habuere, olim à Romanis Fortunā eximiè cultā, ſcriptum in antiquitatibus & traditū eſt. Idque ex eo coniectari licet, quòd plures illi ædes fuiſſe, ac diuerſis nominibus deā denominari, vulgò proditū eſt. Primus enim Ancus Martius Fortunam virili cognomento dedicauit: vt verò plures certioréſque, Seruius Tullius Paruæ Fortunæ æde conſecrauit primus. In qua æde ſignum ſua prætexta ornatum dedicaſſe, & longo tempore manſiſſe incorruptum autores tradunt. Cauſam fuiſſe crediderim, quod tenuis ipſe & parui cultus, vt tum res erant, quódque ex captiua natus, Fortunæ beneficio regnum aſſequutus foret, propterea tēplo illam ſacraſſe, próque dea coluiſſe, tanquam gratiam meriti ferret: quam quidem ita cu-

Fortuna maſcula.

Parua fortuna.

mulatiſſimè retulit, vt non vna æde illam recepiſſe aut conſecraſſe ſatis fuerit:ſiquidem regnū aſſequutus, Fortis Fortunæ, Primigeniæ, & Maſculæ, mox Proſperæ, & Virilis Fortunæ templa eundem erexiſſe fama vulgauit. *Fortunæ diuerſa cognomina.* Quod quidem Fortis Fortunæ templum extra pomœrium fuiſſe in hortis à diuo Cæſare populo legatis iuxta Tyberim, mox Tiberij tēpore dicatū: Primigeniæ verò in colle Quirinali autores memorant:quam ædem Domitius prætor vrbanus poſtea dedicauit, licet alterā Primigeniæ ædiculā Publius Sempronius conſul ſecundo Punico bello vouiſſe, & voti reus dedicaſſe feratur. *Primigeniæ Fortunæ templū.* Extátq; veterum monumentis, eundē Seruiū Primigeniam & Obſequentē fortunā in Capitolio ſacraſſe, illámque præcipua religione coluiſſe. *Obſequētis* Proſperæ verò in foro boario fuit: *Proſperæ.* Virilis autem Fortunæ templum extra vrbē ad Tyberis ripā, in quod mulieres quæ dabātur nuptui, frequentes ventitabant, & corpore inuelato ſingula membra, ne quo morbo vitióque affectæ forent, aut labe aliqua tenerentur, detegebāt. *Virilis.* Aucto poſtea imperio, cùm de Veientibus Caruilius conſul triumphaſſet, ærīſque grauis trecenta nonaginta millia in ærariū detuliſſet, de reliquo, ꝙ ex manubiis & omni præda exactum fuit, Fortis Fortunæ ædē, propè illā quæ a Seruio Tullio dicata fuerat, faciendam locaſſe, T. Liuius autor eſt. Cuius dies annua octauo Cal. Iulias celebrabatur quo tēpore Haſdrubal periit, & Maſſiniſſa Siphacem bello vicit. *Muliebris.* Muliebris verò Fortunæ phanum Latina via, IIII ab vrbe miliario, in quo loco Coriolanus matris precibus ſiue imperio adactus, ab vrbis excidio tēperauit, Romæ conſecratū dedicatūmq; haud fermè quiſquam eſt qui ignoret: cuius ſimulacrū nō ſemel humana emiſiſſe vocem ferūt. Fuiſſe quoq; Viſcatæ Fortunæ templū, quòd *Viſcatæ.* eius illecebris multi capiantur, denominatæ: quinetiam Equeſtris: iuxta lapideum theatrum ad quod Q. Fuluius *Equeſtris.* Flaccus ex Laciniæ Iunonis templo marmoreas tegulas detulit: quæ mox ob religionem eodem relatæ fuere. Ac Bonæ, Reduci, Euelpidi, & Atrophea, necnon Conuertenti, Beneſperanti, Propriæ, Virgini, & Seyæ fortunæ *Seyæ.* templa, non vno tempore conſtructa multi aſſeuerant. Tametſi equeſtris fortunæ ædem Romæ nullam fuiſſe

aliqui cõtendát,niſi apud Antiũ. Hanc ædem Fortunæ Seyæ à Seruio Tullio antea erectam ex phengite lapide mirifico opere Nero princeps inſtaurauit, ita vt foribus opertis diurna ibi lux videretur: in qua Serui j Tullij ſimulacrũ tecto vultu toga ſuperiniecta, diu mãſiſſe dicitur,quaſi vt lateret Fortunæ dedecus, quòd ſerua natus imperitaret. Cõuertens autẽ Fortuna,quòd homines ludificatur,quódque per omnia humana agitat, ac paruis momentis magnas facit mutationes, in eodémque veſtigio nũquã diu ſtat, dicta denominatáque eſt, quæ à Græcis τύχη εὔριπος quaſi æſtuans dicta. Legitur quoque Fortuna Calua,quã ſub tecto nominare, religio non ſinit:& Fortuna Reſpiciens, cuius ædes iuxta tẽplum Iouis Victoris erat. Et Fors Fortuna,quæ ædẽ trans Tyberim habuit:& Fortuna Propria,cuius delubrũ in Palatio eſt, & ad portam Collinam fuiſſe tres Fortunas de quarum nominibus ambigitur: ædem quoque Fortunæ intra portam Carmentalẽ,& malæ Fortunæ in Exequiliis, vbi ſacellũ Larium fuit,ſub idẽ tẽpus dedicatas inuenimus. Hãc,quæ intra portã Carmẽtalem ſita erat, quandóque incẽdio abſumptã,triumuiri reficiendis ædibus à ſolo collapſam refecere:illã verò quæ in Exquiliis, non vt opem ferret,ſed ne obeſſet,ſicut Febris phanũ,& pleraque numina Romani perſanctè coluere. Eius verò ſimulacrum manu altera cũ cornu copiæ,altera gubernaculũ geminũ Verſans effingebatur. Nõnulli habitu fœmineo furenti ſimilẽ,cæcã &exoculatam ſuper volubile ſaxum effinxere, ꝙ nullo delectu opes ad malos & indignos conferat, quódque vaga,inconſtãs,& inſtabilis foret. Quare Apelles Fortunam ſedentẽ effinxiſſe dicitur, eò ꝙ nunquã ſtaret:ſed quos fouiſſet indulgenter, mox de gradu deiiceret. Aliqui ſine pedibus illã exculpſere, ſed manus & pennas tantũ adhibuere,vt ſi manus porrigeret,pennas comprehendere nõ ſineret. Bupalus verò Fortunæ ſimulacrũ feciſſe dicitur primus, polum habẽs in capite & altera manu cornu Amaltheæ. Alij vitream, ꝙ puncto temporis frangitur,ſtatuêre Fortunam. Cuius ſimulacrum ex auro fabrefactum velut ſacratiſſimum in cubiculo imperatoris poni,&poſt obitum in ſucceſſoris tabernaculum transferri Spartianus memorat. Fuitque

Conuertẽs fortuna.

Calua.

Reſpiciens.

Fors fortuna.

Propria.

Mala.

Fortunæ ſimulacra diuerſa.

Fortunæ ſimulacrũ in cubiculo imperatoris.

obſeruatū, illos qui Fortunā religioſè colerent, magnis ſæpe incrementis auctos, qui verò minimo cultu, aut deſpectui habuiſſent, pluribus incōmodis fuiſſe dehoneſtatos. Propterea Timotheus Cononis filius, ꝙ fortunæ ſucceſſus ſibi adſcriberet, neque illi, vt par erat, gratiam ferret, licet magnus imperator, de gradu deiectus & īfœlici pugna victus, atque in exilium actus fuit. Galbæ quoque, qui Fortunam Tuſculanā torque fraudarat, illúmque Capitolinæ Veneri dedicarat, in ſomnis Fortuna queri viſa eſt, quòd ſe promiſſo fraudaſſet, breui ſe quoque erepturam quod dederat, interminata eſt, quod mox fuit ſua morte ſubſequutū. Sed quod de Mala Fortuna & Febri, idem de Poſtuerta & Proſa, quarum Romæ duæ aræ fuere, ac de Væioue, Timore & Pallore, atque Auerrunco & Robigo diis, dictum accepimus. Siquidem huiuſcemodi numina, ne quid obeſſent, néve aliquid afferrēt incōmodi, Romani perſanctè habuere, quos cane & oue placabāt. Fuit enim Væiouis ædes inter Capitoliū & arcē inter duos lucos. Febris verò phanūm triplex, vnū in capite vici longi, alterū in palatio, tertiū iuxta Mariana monumenta, cuius adhuc extare veſtigia plerique aſſerunt. Quæ numina à Græcis originē duxiſſe crediderim: quippe Athenienſes Cōtumeliæ & Impudicitiæ aras ſacrarūt, vt à contumeliis & probris auerterent. Lacedemonii, Morti & Timori, atque aliis affectibus tēpla dicarūt. Miſericordiæ quoque, Pudori, Famæ & Appetitioni Athenis viſuntur aræ. Romani vitulinā deā, ꝙ letitiæ præeſſet, magno cultu ſemper habuere. Etiā paupertatis & ſenectutæ apud Gades ſacella oſtenduntur. Et Oetæi Herculē Conopiū, ne prouinciā infectā culicibus redderet, venerati ſunt. Nā culices Oetæi conopas vocāt. Sicut de Appolline Culiciario proditū eſt, qui in Attica colebatur, quod infeſtos culices ex agris propulſaret & Hippoton⁹ Iupiter apud Erithręos & Erybithius Apollo apud Rhodios habentur maximi Erybitam enim Rhodii rubiginem dicunt. Bœotii quoque Appollini Pornopioni ſacra facere dicuntur, ne muribus prouinciam redderet obnoxiam. Apud eos enim mus pornopios nuncupatur. Et tametſi Fortunæ præcipuum numen Romæ fuerit, non minus

Fortunæ cultores & deſpectatores.

Dii nocentes.

Væiouis tēplum.

Febris templa.

Vitulina dea.

Hercules Conopius.

Apollo culiciarius.

Iupiter hippothonus.

Appollo Erithibius et Pornopiō.

Fortunæ cultus apud exteros.

tamen apud alios culta celebratáque eſt. Nã Ferentano in oppido,& in Algido,atque Antij, Equeſtris Fortunæ templum,& alterũ Præneſte ſatis vetuſtũ, & multa religione inclitũ viſebatur,vbi ſub imagine duarũ ſororum colebatur,ex quo conſulentibus certa edi oracula putabant: vbi Sortes primùm à Numerio Suffio ſitas fuiſſe fama fert, ſicut Lyciæ fons ſortes antiquiſſimis characteribus,quibus futura prænoſcuntur,emittere traditur. In Eubœa quoque Rhamnis vrbs fuit, in qua Fortunæ templum habebatur maximum, & multis cæremoniis ſacrum.Præ cæteris autem Syri fortunam impenſiùs coluiſſe feruntur: cuius ſimulacrum ad Orontem ſummo ingenio & arte, vt Pauſanias ait, a Sicyonio Eutychide effectum erat: ſicut Athenis in Prytanio ſimulacrum ἀγαθῆς τύχης ſupra omnium ſæculorum memoriam inſigne colebatur.

Sortes. *Rhamnenſes.* *Syri.*

Quoties opima ſpolia cæſis hoſtium ducibus Romam relata fuerint,& quoties Iani templum clauſum ſit,aliáque ſcitu non indigna. CAP. XIIII.

OPima ſpolia,quæ regibus ducibúſq; hoſtium cæſis Ioui Feretrio in Capitolium ferebantur, ter ſolũ à Romanis ducibus qui fortem ſtrenuámq; operã reipub. nauarunt,delata fuiſſe cõperimus. Prima Romulus vrbis autor & parens de Acrone Ceninenſium duce poſt raptas Sabinas detuliſſe fertur,quo tempore Iouis Feretri templum dicauit Fuere enim Ceninenſes ex Sabinis,Latino propinqui,qui vnà cũ Cruſtuminis & Antẽnatibus ob raptarum contumeliam contra Romanos primi ſumpſere arma. Iouis verò Feretrij templum fuit in vertice Capitolini montis, exiguũ ſanè & anguſtum, ſed religione ſanctum,& propter vetuſtatem longè primum. Neque magno pòſt interuallo Cornelius Coſſus dux ea tempeſtate inclytus ſecunda detulit ſpolia de Larte Tolumnio,rege Veientum, quẽ acie vicit,& manu confecit. Veientes enim gens Hetruſca fuere, cum quibus & Romanis multiplici bello, & propè aſſiduis cladibus de imperio ſæpe dimicatum eſt. Tertia Claudius Marcellus manu ſtrenuus & bonus imperator, de Viridomaro Gallorum duce, ſeu Britomarto apud Claſtidiũ victo, opima ſpolia reportauit. Cum Gallis enim

Prima ſpolia opima. *Iouis Feretrii tẽpliũ.* *Secũda ſpolia opima.* *Tertia ſpolia opima.*

& Romanis ad internecionem, & ſæpe Marte atrociſſimo diſſenſum eſt,ſed hi Inſubres fuere,accolæ Alpium, qui poſt Senones arma contra Romanos tunc & ſæpe aliàs moliti ſunt.Feretriusverò Iupiter,vel à ferendo,ſeu feriendo dictus,quaſi vt ducem dux feriret, ſe propitio & iuuante effectum ſit. Ex cuius æde ſiquando fœdus ferire aut pacem Feciales inire vellent, ſicut ex Capitolina arce verbenam & gramen cum terra euulſum, ita lituum & lapidẽ ſilicem,quo fœdus percurerent ſumére mos erat.Opima verò,vel ab opibus,vt ait Varro,vel ab inuicto opere,cum victoribus tantum laudis acceſſerit, nomina ſumpſere,ſeu quod fidei propi' eſt, opima ampla dici,ſicut opimam prædam,& opimum bouem dicimus.Hæc niſi duces,regéſque, quorum auſpicio res geruntur,ſuiſmet corporibus dimicantes, hoſtium ducib' detraxerint,necémque & exitium intulerint, haudquaquã opima dici voluêre.Fuere qui crederent Ioui Feretrio ſpolia opima,ptima trecẽtis aſſibus: ſecunda Marti, octoginta:tertia Quirino,aſſibus centum, ex commentariis Numæ præmio conſtituto, fuiſſe conſecrata.Sed admonuit me huius rei mentio,venítque mihi in mentẽ id quod veterum monumentis extat, ter quoque tẽplũ Iani,pacatis vndique populis,ocióque & pace compoſitis, quãdiuRomana res ſtetit,clauſum fuiſſe.Ex qua re coniectari licet,Romanos à gerẽdis bellis, & ſtrepitu armorum,parum ocij & laxamenti habuiſſe: atque ideo militari vſu aſſiduo,manu promptos, fortéſque bellatores euaſiſſe.Semel à Numa templum Iani clauſum fuit, per id tẽpus quo Romæ regnauit,annis ferè IIII.&XL. quo tempore Ianum ad infimum Argileti indicem belli pacíſque conſecrauit,cùm populus Romanus tranquillam pacem ageret, & à belli tumultu homines ad deorum cultum curámque reuocaret. Iterum poſt primum Punicum bellum, cum ad Ægades inſulas nauali prælio contra Carthaginenſes fœlici victoria pugnatum eſt, ab vrbe condita annuo fere quinquageſimo, acto cum Carthaginenſibus fœdere à Luctatio Marco Attilio & Tito Manlio COSS. Quo tempore diutino bello fractis animis, vectigalis & ſtipendiaria populo Romano Carthago facta eſt,ſed breui tẽpore:tertiò im-

Feretrius Iupiter vnde.

Opima ſpolia vnde dicta.

Iani templũ quoties clauſum.

Carthago vectigalis pop. Rom.

perante Cæſare Auguſto, poſt bellū Actiacū, Antonio & Cleopatra victis profligatíſque, pace terra maríque parta: cùm tot diſſonas gentes nationéſque ſocietate & fœdere iunxiſſet:& à ciuili diſſenſione, aſſiduíſq; cladibus populus reſpiraſſe & quietis imaginem ſumpſiſſe viſus foret. Qui tamē ter Ianū clauſiſſe dicitur poſt Actiacam victoriā: primò, quo tēpore Auguſtus fuit conſalutatus: ſecundò, poſt Cantabricā: tertiò, cùm à cunctis orbis partibus res pace compoſuiſſet. Poſt quos Nero princeps, & deinde Titus Cæſar, euerſa Hieroſolyma, & bellis confectis, Iani templū clauſiſſe feruntur. Quod quidem templū ad infimū Argileti, mediū circa forum, cōtra Capitolium fuit, forma quadrata, haud multæ amplitudinis. Siquidē cùm Iani ſimulachrum & aram tecto clauſiſſet, nō multum vltra ſpatij occupauit. Et ſicut duplici facie & bifrons effingebatur, ſic binis vtrinque foribus munitum erat, vt alteris orientē ſolem, alteris occidentem proſpectaret. Ipſum deinde ad forū Trāſitoriū tranſlatū memorant, captíſque Faleris quatuor portarum fuiſſe extructū, quòd Iani ſimulacrum cū frontibus quatuor, multo æuo vetuſtū, ibi erutum fuiſſe dicerent. Aliud quoque Iani tēplum ad forum Olitorium cōſpicuum fut: quod C. Duillus, qui triumphum naualem egit, primus extruxiſſe fertur. Ad hoc templum, bellum ſuſcepturus conſul, frequenti ſenatu, primoribus patrū ac militibus comitatis, accedebat. Ipſe incinctus ritu Gabino, ſolemni more fores templi recludebat. Is verò amictus erat toga ſuper tergū ſic reiecta, vt lacinia reuocata hominem cingeret. Qui habitus veſtitúſque ex eo ſumpſit ortū, quod Gabini cum operarentur ſacris, repentino hoſtium incurſu, vt erāt incincti zonis, ab aris ad prælium profecti, inſignem de hoſte tulere victoriam. Quod compar fuit cum eo quod de Pauſania autores produnt, qui cùm extra militum ſtationem ſacrum faceret, Lidos repente incurriſſe, & ſacrificij apparatum diſieciſſe: ipſúmque & comites, vt erāt inermes loris proſecutos Lydos fugaſſe: inde inſtitutum manſiſſe, vt Lacedæmonij in ephebos flagris deſæuirent. Inde è columella, quæ pro Bellonæ templo ſita erat, haſtam cōſul iaciebat: ſicque acerrima bella & maximæ pro aris fo-

Templa Iani.

Templi Iani binæ fores.

Belli ſuſcipiendi initium.

Toga Gabina.

Belli indicendi ceremoniæ

ciſque, próque imperio indicebat. Eius verò ſimulacrũ cum claui effingebatur & virga: dextra, trecentenarij: ſiniſtra, ſexagenarij quinarij numeri figuram, quod diebus annus terminabatur, manu ſignificās: quippe veteres geſtu manus modò dextræ, nunc ſiniſtræ, & digitorum depreſſione, aut circunflexione, ſæpe annos dinumerarunt. Siquidem digitus minimo proximus complicatus, ſenarium oſtēdit numerum: circulare digitos ſiniſtra, modò decem, nunc triginta: palma porrecta, XL. ſuperiore verò digito depreſſo, LX. ſignificari tradunt: Centenarium verò numerum de ſiniſtra trāsferri in dextram: & iiſdem digitis quibus in læua, ſed non eundem numerum deſignari. Aliúſque geſtus alios numeros figurauit. Nōnulli Ianum ita effinxere, vt in dextra T, notā haberet CCC. in ſiniſtra verò, ZF, LXV. denotarent. Cui etiam duodecim aras (quot mēſibus annus claudebatur) Romæ dicatas Varro ſignificat: (ſicut in agro Lariſſeo) iuxta Magneſiā, portus Achiuorum duodecim habuiſſe aras: & iuxta Ilium Lecti ara xij. diis dicata ferebatur. Dionyſius tyrannus iunior, vt notam dierum totius anni traderet, in Prytaneo Tarentino fixit candelabrum, in quo tot ſuccendebātur lychni, quot anni dies erāt. Perſici quoque reges, trecētos ſexaginta quinque iuuenes puniceis velatos amiculis, pro numero dierũ totius anni qui lateri aſtarent, promptos & expeditos habuere. Ipſe autē cùm ſolennia exhibentur, in præfatione ſacrorũ, variis nominatur nominibus. Nam & geminus pater, Iunonius, Cōſuuius, Quirinus, Patutius, & Fluſius, pro multiplici poteſtate dicebatur. Cui⁹ in foro ſtatua triplex fertur fuiſſe ad vnā conuenire creditores, ad alterā qui fœnus redderent, ad tertiam qui locarent. Sed præter Iani templum, quod pacatis vndique populis claudebatur, fuit Romuli templũ in Quirinali, omni tempore clauſum, quod pate fieri non decebat: quaſi arcanum haberi vellet, an humo tectus, an inter diuos relatus fuerit: tametſi Varro poſt Roſtra Romuli ſepulchrum fuiſſe dicat: quod inter antiquiſſima vrbis monumenta adnumeratur. Ante cuius ædem, teſtante Plinio, duæ myrti fuere, vna patricia, altera plebeia: quæ pro augmento vel damno ſenatorij ordinis vel plebeij, modò fœcundè, redundabant,

Iani ſimulacrum.

Numerare geſtu manus.

Iani diuerſa nomina.

Iani triplex ſtatua in foro Romano.

Romuli tēplum ſemper clauſum.

Myrti duæ ante Romuli tēplum.

Plutonis templum. nunc detrimento languebant. Apud Heleos Plutonis tẽplum ſemel annis ſingulis aperitur, & quãuis patens, nulli ingredi fas erat. Corinthi quoque Neceſſitatis & Violentiæ phanũ fuiſſe ferunt, a cuius limine arceantur omnes. Contrà verò, ædem Horæ perpetuò apertam Romani voluere, illiúſque aditum patere omnibus. Cur autem indicem belli pacíſque Ianum potiſſimum ferant, varia ta memoria eſt. Sed tametſi in diuerſum autores trahant, illa nobis ratio potior & præſtabilior viſa, quòd cum ſub præſide Iano tẽporum ratio vicéſque habeantur, ideóque & bifrontem fingi, & tam anni principium quàm finem Iano dicari conuenerit. Sic temporum qualitas, ſiue bellum, ſiue pax futura eſſet, ſub ipſius præſidio & tutela foret. Apertus, vt omnia hoſtilia eſſe, & cũcta bello ardere, velut cõtra hoſtes profecto deo: clauſus verò, tranquilla pace vigere, & ab armorũ ſtrepitu procul eſſe deſignaret.

Neceßitatis & Violentiæ templum.

Ianus cur & belli & pacis index.

Verbum liberorum & parentum, in edictis prætorum quos comprehendat, & an ad omnes in infinitum extendatur.

CAPVT XV.

IN edicto prætoris de in ius vocando, ſcriptum eſt: Prætor ait, parentum, patronum, liberos, parentéſque patroni patronæve, in ius ſine permiſſu meo ne quis vocet. Quærebatur apud iuris ſtudioſos, qui tũc animo vacuo & ſoluto in foro conuenerant, cùm prætor coerceat hoc edicto illos, qui ſe prius non adito, parentum aut patronum, parentéſve, aut liberos patroni, in forum vel iudicium traxerint: num is qui auum paternum, qui ſupra parentem eſt, vel qui nepotes patroni, aut pronepotes, qui inferiores ſunt, ſine permiſſu prætoris in iudicium vocarit, pariter in edictũ cõmittat, perindéque mulctãdus & coercendus pœna ſit. Quod eſt dicere, num parẽtis nomine, aut liberorum, ſuperiores ſupra patrem, aut inferiores vltra filios cõprehendantur edicto. Anceps quæſtio fuit inter veteres iuriſperitos, & diu in vtrãque partem agitata, pleriſque arbitrantibus in cõſularibus edictis, & tribunitiis rogationibus tanquã diuerſa dici liberos, nepotéſque. Multis contra opinantibus, maximéque antiquorum opinionẽ probantibus, qui cenſuerunt pa-

rentis nomen ad tritauum vſque extendi: liberos verò ad trinepotes: vltra hos poſteriores nuncupari: ex aſcendentibus verò, maiores. Nos poſtea cùm in legum controuerſiis verſaremur, admodũ eleganter in Caſſij commentariis in hanc ſententiã ſcriptũ definitúmque inuenimus: qui legem duodecim tabularũ interpretatus, tam in ſenatuſconſultis, quàm prætorum edictis nomen parentis ad ſuperiores, & liberorum ad inferiores ad vtrumque ſexum, & in infinitum extẽdit. Nec modò liberorũ, ſed natorum nomen ad idem produci: liberóſque habere non eum dici ſolum, qui plures; ſed qui vnicum habeat filium. In cuius ſententiam reliquorum iuriſperitorum opiniones poſtea conceſſere. Caius tamen Caligula cũ nullum rapinis modum faceret, poſteros nõ vltra filios extẽdi, nequiter cauillatus eſt. Lampridius verò in Alexãdri vita à vulgi ſermone non diuerſus, parentis nomine non ſuperiores modò, ſed cognatos affinéſque comprehendi cenſuit. Ex quibus ſine controuerſia liquet id de quo verbis diſceptabatur, pari mulcta afficiendum, qui auum paternum, qui ſupra parentem eſt, vel patroni nepotes, qui inferiores ſunt, in forum vel iudici traxerit, quam qui parentem, aut patronum, vel patroni filios, inconſulto prætore in iudicium vocauerit.

Liberos habere qui dicantur.

Quæ & quot curiæ Romæ fuerint & verbum curia ſine adiectione nominis, quam curiam deſignauit.
CAP. XVI.

DEambulabã aliquando Romæ cum Pomponio Læto, viro literarum & locorum veterum exequentiſſimo. Cúmque antiquitatis ſtudio ruinas vrbis & veterum monumenta, quicquid viſendũ eſſet & memorabile, ſcrutaremur: in ruinis templi Pacis, grandioribus literis extãtibus, effractum ibi marmor legimus hac inſcriptione: IN CVRIA HOSTILIA. Quærebat à me Põponius, vbinam curiam Hoſtiliam quondam fuiſſe crederem. Cùmq; me arbitrari apud Roſtra Hoſtiliã curiã fuiſſe, ibique Tullum Hoſtilium regem, curiã iuxta Roſtra conſtruxiſſe (autore Varrone) reſpondiſſem, Roſtra autem in foro eſſe Romano: ſiquidem ex roſtris nauium

Antiatum ſuggeſtum in foro extructum legimus, in quibus clarorum virorum imagines, qui reipublicæ nauarũt operã, pro immortali gloria ſæpe ſtatui & coli ſolebant. Fuiſſeque duorum generum curias, vnum, in quo ſacerdotes res diuinas, ſacra, & cæremonias, cultúſq; deorum curarent: alterum, vbi ſenatum de rebus publicis, & ad populũ pertinentibus cõſulerent. Quid tu, inquit Pomponius, cùm ſimpliciter curiam nulla cognominis adiectione apud autores legimus nominari, de qua intelligi oportere cenſes? Statua enim Porſennę accipimus iuxta curiam fuiſſe: ſed de qua intelligi deceat, nõ ſanè definitum eſt. Nam & Calabrã, curiam legimus iuxta Capitolium, quæ caſæ Romuli fuit proxima, quã ſine calatione aperiri non licuiſſe ſcribit Varro. Et veteres curias, vbi pontifices de ſacris ſacerdotiiſque, & religione deorum, déq; ceremoniis conſulebant. Et Pompeij curiam, in qua ſenatus frequens eſt haberi ſolitus, ibique Iulius Cæſar idibus Martiis coniuratorum manibus oppreſſus interiit. Et aliam cognomento Pompilinam, nouitia denominatione: & diui Iulij, quæ Iulia dicta eſt: & Auguſti curiam, quam in comitio ipſum cõſecraſſe memorant: in quibus templa per augures, ne prophana eſſent loca, néve edita ſenatuſconſulta irrita forent, inaugurata fuere. Et Ceruſiam, quæ ſeniorum dicta, & Octauiæ, ſicut Leucadiam ac Saliorum: ſiquidem Salij propriam habuere curiam. Atque omnes deniq; curias ſuis nominibus notatas definitáſq; videmus. Sed quia nullo nominis cognomento frequẽter curiã apud autores legimus, de qua intelligi conueniat, equidem dubito. Tamen ſi me opinio non fallit, inquit Pomponius memini Aſconium Pedianum dicere, Roſtra ad comitiũ, prope iuncta curiæ fuiſſe: nulla propria denominatione exprimens curiã, licet aliò tranſlata, & noua poſtmodum facta ſit. Ex hoc arbitror, inquit, id quod neceſſario redũdat, cùm in roſtris olim curia Hoſtilia fuerit, vt Varro & autores tradũt: cum ſimplici nomine curiam abſq; cognomẽto enunciari videmus antequã aliò tranſlata foret, de Hoſtillia, quã ibi legimus fuiſſe, intelligi oportere. Ad hãc curiã ad dextram ſupra comitiũ Græcoſtaſis erat, ſtatio legatorum exterarum gentium & nationum.

Curia duo rũ generũ.

Calabra. curia.

Curia per ſe quid ſibi velit.

Græcoſtaſis.

Ad

Ad quam ſi iniuriâ queſti venirent, aut mandata haberent, accedentes præſtolabãtur, & ſubſiſtebant. Athenis multiplices fuere curiæ, inter quas Cholargea præcipuæ nominationis, quòd inde Pericles oriundus foret: & Phylaidarum, ex qua Piſiſtratus: & alia magiſtratuũ curia, vbi iura dabant, quòd Prytãnion dictum eſt. Megarenſes verò cum eorum curiã, in qua Timalci tumulus fuit, inter mira & memoranda ducerent, tanquam quid viſendum & mirificum, propter maximas ſubſtructiones Marco Antonio oſtẽdiſſe dicuntur. Mox ſciſcitantes quid de illa ſentiret, arbitrari miris illam laudibus eius teſtimonio celebrari futilem & nullius penſi iudicauit. Cui haud abſimile eſt quod de Chiis proditur: qui cum ex Chio marmore verſicoloribus maculis, vrbis muros tanquam quid mirum Ciceroni oſtentarent: magis mirum fuiſſe, ſi ex Tiburtino marmore illos conſtruxiſſent, allegauit.

Curiæ multiplices Athenis.

Prytãniõ.

Ciceronis dictum.

Quæ fuerint Romanarum tribuum nomina, & vnde dictæ denominatæque ſint, & quæ apud exteros celebrantur.

CAPVT XVII.

TRibus Romanas, quas quinque & triginta fuiſſe conſtat, vnde dictæ, quæque ſingulis nomina fuerint, quia ſubobſcura quæſtio eſt, nec ſatis obuia, in Veſuuino meo, dum ruri agerem, indagare viſum fuit. Romulum vrbis conditorẽ, in tres tribus populum diuiſiſſe, Titienſem à Tatio, Ramnenſem à Romulo, & Lucerẽ à Lucumone: ſinguliſque illarum Tribunos præfeciſſe, & quãque tribum in decem curias partitum eſſe, illiſque curiones præpoſuiſſe, ita vt triginta eſſent curiæ, Dionyſius autor eſt. Rurſus ſingulas curias in decurias, præfectóſque illarũ decuriones dixiſſe, vt in ſua quiſque curia ſacra facerent, ſuámq; arã haberent: vbi Iuno Menſalis, quæ Quiritia dicta eſt, colebatur: feriáſque obſeruarent, ac ex raptarũ nominibus decuriis nomina fuiſſe, multi aſſeuerãt. Tullus verò Hoſtilius in honoribus & magiſtratibus dandis feciſſe dicitur turmas, ſicut erãt Athenis curiæ, quæ vice tribuum rogarẽtur. Aucta mox ciuitate, & latius propagato imperio, tribus ſimul conſtitutas, & numero auctas, vt poſtremo quinque & tri-

Ro. populus in tres tribus diuiſus.

Curiæ.

Decuriæ.

Decuriones.

Iuno Menſalis & Quiritia.

ginta fuerint Ac ex locis quibus ducere originem, aut à conditoribus, nomina tuliſſe autores tradũt: ita vt poſt pugnam cum Latinis ad Regillum locum, tũc primùm triginta vnã tribus Romæ factas inueniamus, Aſcitis deinde nouis ciuibus, ad quinque & triginta illas propagaſſe facilè crediderim. Romilia ergo tribus, quæ & Quirinalis dicta, quòd a Romulo inſtituta, ex his quos in ciuitatem aſciuerat ex agro quem de Veientibus ceperat, & ex Sabinis: & Titiẽſis ſiue Titia, à Tito Tatio dictæ nominatæque ſunt. Procedente mox tẽpore, quum Tarquinius Priſcus, tres adiicere tribus veteribus vellet, augurio detentus eſt, quo minus faceret. A Seruio Tullio poſt claſſes cẽturiáſque conſtitutas, Suburranam, Palatinam Exquilinam, Collinã, quas vrbanas appellauit, & à parte cœptæ vrbis nominauit, additas fuiſſe memorant. In quas manumiſſos ſi reipublicæ Romanæ participes eſſe uellent, vt vnà cum ciuibus cenſerentur, diſtribuit. In has quatuor vrbanas. Quintus Fabius Rullus omnem forenſem factionẽ poſtea excretam, cẽſor coëgit: quòd adeò populo gratum dicunt fuiſſe, vt ex hoc Maximi nomen aſſequi meruerit. Proditum tamen memoriæ eſt, temporibus Syllæ, libertinos ex factione Carbonis, & bello ſociali Latinos populos in quinque & triginta tribus diuiſos, ius ſuffragij habuiſſe. Lapſis inde tẽporibus, cùm Cn. Mãlius tribunus plebis, homo ſumma temeritate, pernicioſiſſimas leges ferre vellet vt libertinis in omnibus tribubus aſcribi & ſuffragari liceret: ita à Cn. Domitio prætore truci oratione confractus fuit, vt ſublata rogatione turpiſſimè deſtiterit. Demum Clodius tribunus plebis, dum infenſis animis patricios inſectatur, vt libertini qui in tribus ſolum tribubus ſuffragia ferebant, in vrbanis quoque quæ ingenuorum ſunt, ſuffragari poſſent, legem tulit & promulgauit: quod aliquandiu manſit. Prætérque has vrbanas relinquæ ruſticæ dictæ, à quibus tranſire ad vrbanas, Romano ciui fuit probro datum. Eſt tamen literis proditum, Scipionem Naſicã, licet moribus ſpectatiſſimũ, à ruſticis tribubus ædilitatis repulſam tuliſſe, quòd cãdidatus dum obuiis manus daret, & ſuffragia ambitet, ruſtico opere duratas manus illis obiectaret, Ab Ap-

Romilia tribus ſiue quirinalis. *Suburrana.* *Palatina.* *Exquilina.* *Collina.* *Vrbanæ tribus.* *Fabius vnde Maximi cognomen adeptus.* *In xxxv tribus Latinus pop. diuiſus.* *Libertini in vrbanis ſuffragabantur.* *Tribus ruſticæ.* *Scipio Naſica repulſam à ruſticis tribubus tulit.*

pio verò Claudio, cùm ex Sabinis magna clientum manu Romam cõmigraret, Claudiam tribum, & Lemoniã à pago Lemonio, qui extra Capenã via Latina fuit, dictas memorant. Sic Pontia, Cruſtuminia, & Scaptia ab oppidis, quorum ciues in vrbẽ aſciti fuerant, dictæ nominatæque ſunt. Ea enim vrbs Scaptia in agro Campano fuit, Cruſtuminium in Sabinis. Poſt verò inceſam à Gallis vrbem, cùm Camilli opera ciuitas reſtituta foret, quatuor ex nouis ciuibus, qui in ciuitatem aſciti erant, tribus additæ ſunt, quas ex locis nominatas facilè crediderim. Hæ fuere Stellatina, Sabatina, Tormentina, & Armenſis, quas etiam vrbanas appellari audio: ſed hæc Scaptia & Sabatina, quæ & Fabiana dicta eſt, peculiares quondã diuo Auguſto fuere: atque ideo cùm in campum deſcenderent, nequid à quoquã deſiderarent, pluribus ab eo muneribus donatæ ſunt. Armenſis, ſeu Narnienſis, ea tribus fuit, in qua cùm Liuius cenſor nomen ferret. Claudius Nero, cum quo cenſurã frequentẽ iurgiis egit, quòd non ſyncera fide ſecum rediiſſet in gratiam eundem Liuium equum vendere iuſſit, reddens talionem: quippe Liuius citato nomine Claudij in Pollia tribu, ob veterẽ ſimultatem prius equum vẽdere coëgerat. Sabatinam verò, à lacu Sabate nuncupatam volunt. Papyria quoque, Pupinia & Pupilla, ex ſuis progenitoribus vocantur. Quãuis Pupiniam ab agro Pupinio dictã eſt non immerito exiſtimatum. Metiam à Metio oppido claro & peruetuſto, cuius memoria intermortua eſt, quidam dici opinati ſunt. Hãc Metiam Marcus Liuius Salinator in cenſura cùm cæteras tribus ærarias feciſſet, quòd ſe vt nocentẽ condemnaſſent, & poſtea conſulem cenſorémque feciſſent, ſolã mulcta exemit, & ſine noxa reliquit. Phalerinam, & Ophentinam, Lucio Flacco, & Lucio Plautio cõſulibus additas tribus accepimus. Sed Ophentina ab Ophente fluuio dicta eſt. Sic Volſcinia, Terentina, & Faucia: quarũ ſicut loca originis ob vetuſtatem interciderunt, ita nomina originũ abolita, memoria obliterata ſunt. Sed Fauciam pluribus cladibus inſignẽ ſiquãdo in comitiis prima rogabatur, velut tri ſti omine infamẽ & deteſtabilem, omnes abominãdam putaſſe, autores memorant. Conſtat enim hanc Fauciam

Tribus. Claudia, Lemonia. Cruſtuminia. Scaptia.

Stellatina Sabatina. Tormentina.

Armẽſis, ſeu Narnienſis.

Sabatina. Pupyria. Pupinia. Pupilla. Metia.

Phalerina Ophentina Volſcinia. Terẽtina. Faucia. Faucia in comitiis primum rogata exitiale omen afferebat.

tēpore captæ vrbis, quo ad Alliam fœdè pugnatum eſt, & Caudinæ pacis, & ad Cremerā infœlicis pugnæ, quo pericula & terrores reſpublica perpeſſa eſt maximos, primam rogatā fuiſſe. Ideo ſiquando rogabatur prima, triſtitiam & calamitates, exitialeque omen adferre credita eſt. Neque ignoro Mentinā, Polliam & Galeriam

Mentina. haud lōgè poſt additas tribus, cæteris adnumerari: quas

Pollia. ex locis nomina ſumpſiſſe, haud dubiè exiſtimarim.

Galeria. Hæc enim Pollia tribus fuit, quæ cùm Flauiā rogationem de pœna Tuſculanis irroganda, quorum conſilio defectiones à populo Romano fiebant aſſiduè, omnes tribus antiquaſſent, ſola verberandos necandóſque, eorúmque bona iure belli publicanda cenſuit, quòd tam ægrè Papyria tribus tulit, vt neminem ex Pollia candidatum, Papyria quæ Tuſculanis pronior erat, ad hono-

Pomptina. res euehi paſſa fuerit. Quo autem tēpore lex de ambitu

Publicia. à Caio Petilio lata eſt, Pomptinam & Publiciam, mox

Velina. Antheſin & Velinam adiectas tribus fuiſſe cōſtat. Hæc

Antheſis. enim à Velia edito vrbis loco, ſeu à Velino lacu, cuius incolæ in ciuitatē aſciti fuerāt, denominata fertur: quā-

Anienſis. uis Velinam cùm Exquilina in vrbē vno tempore aſci-

Aemylia. tas, Liuius tradat. Sed Antheſis iuniorum plerunque fuit,

Sergia. cuius in dādis nominibus ſors prærogatiuæ plurimum

Cornelia. valuit. Præter quas fuere Anienſis, Æmylia, Sergia & Cornelia, ex claris Corneliorū & AEmyliorum familiis ductæ, quorum autores nomina familiarum dando tribubus, ad poſteros famam nominis tranſmiſere. Sed Anienſem Marco Fuluio Pæto & Tito Manlio Torquato COSS. tribum veteribus additam inuenimus. In AEmylia autē, vt Formiani & Fundani: in Cornelia, vt Arpinates nomina ferrent, quandoque rogatione promul-

Veturia. gata cautum fuit. Præter quas erat prærogatiua iuniorū

Galeria. & ſeniorum, quibus Veturiæ & Galeriæ nomen. Namq; ex ipſis centuriis facto iterum delectu ex iunioribus &

Atellanarum actorum priuilegium. ſenioribus, præſtātiores ætate & dignitate, in proprias centurias ſeligebāt: quarum in ferendis ſuffragiis erat prærogatiua, & primus honor. Hoc tamē dicere auſim, actores Atellanarum hoc priuilegio datos, ne tribu in

Hiſtrionū priuilegiū. qua aſcripti erant, à cenſoribus amouerentur: ſicut Auguſtus Hiſtriones immunes verberū fecit, & ne flagel-

lis cæderentur, edicto inhibuit. Quódque ex quinque & triginta tribubus in comitiis ſiquando rogarentur, quæ plures in eandẽ ſententiam irent, cæteris præualuiſſe: eámque tribum, cuius in ferendis ſuffragiis prærogatiuæ fauor inclinauit, & quæ primo ſuffragabatur,: cùm ipſius autoritatẽ omnes tribus facilè ſequantur, tãtum roboris habuiſſe, vt pro quo candidato ſuffragium tulerit, eum aut ipſis comitiis, aut in proximum annum ad honores prouexerit. Illud quoque non eſt ab re dixiſſe, Athenis decẽ tribus, quarum ſuffragiis pacis bellíque tẽporibus reſpublica ſtetit, à regibus qui imperitarunt, nomina ſumpſiſſe: ſinguláſque tribus in decẽ genera diſtinctas fuiſſe. Ex quatuor enim tribubus, in quas olim ciuitas diuiſa fuit, Cliſthenes decẽ effecit. Nãque à Cecrope, qui primus regnauit, tribus Cecropis dicta, ſicut Egis altera, tertia Erichthis: Panthionis, Athamantis, Antiochis, Leontis, (ex qua Themiſtocles fuit) Oenis, Eantis, Hippocoontis: quibus per ſubſequentes reges duæ additæ, Antigonis & Demetrias, ab Antigono & Demetrio: qui ex ſuis nominibus decem veteribus illas adiecere. Hanc Eantidem ferunt, quum fortiter contra Mardonium & Perſas pugnaſſet, illóſque turpi fugaſſet fuga, ab Athenienſibus hoc proprium tuliſſe, vt ſoli illius tribules Spargiticis nymphis ſacrũ victoriæ faciant quotannis impenſa publica. Poſt quas fuere Alopecia, Athenonea, Pæanica, Decelenſis, Sphecia, Acharnas, Agralenta, Alimuſos (ex qua Thucydides) & Laycias (vnde Milciades) mox illis prioribus adiectæ, ex quibus iudices qui iura darent in foro deligebantur. Erátque cõſtitutum, vt niſi Cypriorũ princeps, tribus Athenienſium nemo ſorte educeret. Thuriorũ quoque vrbs in decẽ pariter tribus diuiſa fuit, quas ex gentibus quæ in ciuitatẽ aſcitæ fuerant, denominarunt. Siquidem ex Arcadibus, tres Arcadicæ: reliquæ verò, Bœotia, Amphictyonida, Dorida, Lyda, Athenaida, Euboida, & Neſyotis, nomina tulere. Fertúrque idẽ Cliſthenes tribus Drieſium, ne forent eædem Sicyoniis, quæ Argiis, diuerſis nominibus notauiſſe. Nam præter tribum ſuam, cui Arche nomẽ erat, reliquas ludibrio habitas, ex brutis appellauit. Quippe Hyatas, id eſt, ſuales, aliquibus

Tribus decem Athenienſium.

Eantidis tribus prærogatiuũ.

Tribus decem Thuriorum.

Oneatas,hoc eſt aſinales,reliquis Chœreaſitas, hoc eſt, porcales,nomina indidit: quibus mox aliud dixere nomen,hoc eſt,Hyleas, Pãphylos, Diamantes & Egyleas. Helei verò,cùm X I I.tribus forent, poſtea bello Arcadico parte agri amiſſa, in octo relapſi ſunt: rurſus reſtituto agro,eò venere, vt X.fierent. Traditũ quoque eſt, Corinthios,poſtquã in vnam ciuitatẽ aſciti fuere,in octo tribus diſtinctos fuiſſe, quarũ nomina prodita nõ ſunt. Et Pyrenſes, inita cum Attalo ſocietate, de noua tribu Attalida X.ueteribus adiicienda cõueniſſe, quod poſtea ſubſequutũ eſt.Spartæ verò AEgida & Pitana præcipuæ tribus fuere, ex qua Menelaus oriũdus fuit. Sicut apud Boios tribus Sappinia. Perſæ autẽ vrbes in quatuor ſæpe curias diuiſere: Vnã pueri tenebant, & qui erant ætate imbelli, ad primam vſque lanuginem: Alteram adoleſcentes primo flore ætatis, quibus ad militare munus ſatis erat virium & roboris: Tertiam ætate matura viri: Quartã ſenio affecti, qui nullo impliciti negotio militiæ muneribus vacabant,vitámqne ocio exigebant. Hiberos quoque apud Albanos in quatuor genera diuiſos cõperimus: vnũ ex optimatibus, ex quibus deliguntur reges,ſecundũ ex ſacerdotibus,tertiũ ex agricolis & militibus, quartum ex plebeiis & popularibus. De Megarenſibus verò traditũ eſt olim in quinque tribus omnem regionẽ diuiſiſſe, vt diſtinctio ordinis fieret: ex quibus alij Heraci, nonnulli Piraci, alij Megarenſes, plerique Traſpodicei, vltimi Cynoſurti dicti. Indi autẽ non per ætates & tempora, ſicut Perſæ, ſed per munera & artes, ſingulos populos in ſeptem tribus partiti fuere: in Philoſophos,agricolas, paſtores, artifices,milites,ephoros, & conſiliarios:qui licet eſſent pauci, & ſeueriſſimis moribus aſtricti, tamen examuſſim factã regum penſitabant,& certa lege examinabant.

Tribus duodecim Helei. *Tribus octo Corinthiorum.* *Tribus Spartiatarum.* *Tribus Boiorum.* *Curiæ vrbium Perſarum.* *Tribus Hiberorum.* *Tribus Megarenſium.* *Tribus Indorum.*

Hiſtoria de Scipione Aſiatico, & morte AEmyliani Scipionis, quæ incerto autore fuit. CAP. XVIII.

Scipio Aſiaticus peculatus accuſatus.

SCipio cognomento Aſiaticus, ſuperioris Aphrĩcani frater,poſt ſuperatũ Antiochũ, & Aſiam bello victã, peculatus crimine accuſatus à tribunis plebis quãdoque

fuit: cúmque in carcerem duceretur, Tiberius Gracchus tribunus plebis (qui antea quòd de Repub cum Aphricano diſſentiret, infenſus Corneliorum genti fuerat) intercesſit, eúmque ne in carcerē mitteretur, inhibuit: cuius rei beneficio amicitia inter eos cō ciliata & affinitas fuit. Siquidem ſolenni die quum Ioui epulum in Capitolio libaretur, Corneliam filiam maturam viro ei deſponſam dedit, quam ille tā cupidè dilexit, vt duobus anguibus deprehenſis in cubiculo, quū haruſpices reſpondiſſent, mare angue dimiſſo fore vt Cornelia mortē obiret, fœmina autem ſe occaſurū: maluerit Titus Sempronius marem potius extinguere, quam illa morte obita ſupereſſe. Ex hac Cornelia Sempronius duodecim filios ſuſtulit: qui omnes mortem obiere immaturam. Ipſeque haud multò poſt, duobus conſulatibus & triumphis pariter clarus, ac cenſuræ honore inſignis, moritur, ſuperſtitibus Tiberio & Caio Gracchis, ſummis oratoribus, præcellenti ingenio, & ſuorum temporum eloquentiſſimis: ac Sempronia filia: quos ex Cornelia genuerat. Sed Tiberius cùm legem agrariam turbulentiſſimam, inuiſam patribus contra ſenatus decreta tuliſſet, nouáſque alias haud minus pernicioſas ferre contenderet, duce Scipione Naſica concurſu hominum interficitur. Caius verò Gracchus tribunus plebis, dum improbis concionibus Rempub. vexat, actáque ſua tueri vult, neque abrogari patitur, duce Opinio conſule ſerui manu cæſus occubuit. Sempronia autem Scipionis Æmyliani (cuius ſumma dignitas, magnæque res geſtę fuere, qui ob Carthaginem & Numantiam funditus euerſas, minor Aphricanus, & Numantinus cognominatus eſt) coniugium ſortita fuit, cum qua non modica ſimultate & penè diſſidio, quòd eam ob morū prauitatem exoſam haberet, aliquandiu vixit, venítque in ſuſpicionem ipſius necis, quæ fuit autore incerto, non minimam cauſam præbuiſſe. Quanquam de Caio Gracchio, & Fuluio Flacco eius familiari, pariter ambigi dubitaríque videamus. Hic enim Scipio, licet maximus imperator, tantæ fuiſſe traditur abſtinentiæ, vt annis quatuor & quinquaginta, quibus in humanis egit, nihil dicatur emiſſe, nihil vendidiſſe, nihil ædificaſſe, atque in tanta re-

Amor erga vxorem.

Tiberij Gracchi mors.

Semproniæ cum Scip. Æmyl. coniugium.

Scipionis Æmyl. abſtinentia & frugalitas.

rum affluentia & opibus, quibus Carthaginem & Numantiam deleuit funditus, haud plus tribus & triginta argenti libris, auri verò duabus, reliquiſſe. Qui tribunus adhuc militum, dum ſtipendia faceret, magnum Catonis futuræ magnitudinis teſtimonium tulit. Siquidem interrogatus, qualis inter primores iuuenum videretur Scipio: hunc ſolum ſapere, cæteros verò velut vmbras ferri reſpondit. Quod compar fuit cum Antigoni dicto de Pyrrho: quem magnum futurum virum, ſi ſeneſceret: & Scipionis de Mario, quem proximum poſt ſe imperatorem, profeſſi fuerunt. Is quoque cùm ab Appio Claudio competitore in cenſura conuiciis iactaretur, quòd ciuium nomina ignoraret: curæ ſibi fuiſſe potius, ne à quoquam ignoraretur, quàm multos nouiſſe, reſpondit. Illud planè conſtitit, poſt Æmiliani necem, homines de Sempronia vxore, quoquo modo merita, nec minus de Cornelia ſocru, tanquam eum veneno interceperint, propalam loqui ſolitauiſſe: ídque non incertis autoribus probari. Hæc nos de Gracchis, propter harum rerum ſtudioſos, quò facilius innoteſcerent, non omittenda putauimus.

Catonis de Scipione elogium.

Scipionis apophtegma.

Quanta & quàm varia iuriſconſultorum opinio fuerit de ſupellectili, & quæ ſuppellectilis nomine comprehendantur.

CAPVT. XIX.

Suppellex.

QVid ſit ſuppellex, quídve ſupellectilis nomine comprehendatur, variè inter iuriſconſultos diſſenſum eſt, pugnantiáque ſtudia inter eos, opinionéſque fuere, aliis alias res ſupellectilis appellatione deſignantibus: omnes autem ita definiere, vti domeſticum patrisfamilias inſtrumentum rerum ad quotidianum vſum paratarum ſupellectilem eſſe dicant. Quæ autem res huiuſcemodi ſint quotidiani vſus, quas in ſuppellectili adnumerari conueniat, ſententiæ variarunt, magnáque inter eruditos, & perpetua diſſenſio fuit. Pomponius, vir, vt in illa quiſquis ætate, conſultiſſimus, domeſticum patrisfamilias inſtrumentum, quod neque auro, argentóve facto, aut veſti annumeretur, ſupellectilem definiuit. Florentinus inter iuriſperitos autoritate non minori, præter hæc, animalia excepit: itaque equi, boues, gallinæ, anſeres, & cætera hoc genus,

Pomponius l.1. ff. de ſupel. legata.

Florentinus l.2. eod. titu.

quæ pecorum numero habentur, quamuis in quotidiano vſu forent, in ſupellectili non haberi cenſuit. Paulus autem iuris æquè peritiſſimus, vaſa ænea vulgaria, quæ proprio ſunt loco ſita, capſaſque vel armaria quibus ueſtes librive continentur, etſi quotidiani vſus cauſa parata, in ſupellectili adnumerari negauit. Alphenus, qui Seruij Sulpitij diſcipulus fuit, illa quæ ad artificij aliquod genus ſeorſum pertinerent, & nomen ſui generis ſeparatū haberent, in ſuppellectili nō haberi dixit: itaq; pugillares & codices, tum fabrilia arma & militaria iuxta Alpheni ſententiam, in ſuppellectili non ſunt. Tubero negauit ea quæ in penu forent, præterea argentum, veſtē, mundum muliebrē, & alia ornamenta, inſtrumentū agri vel domus, ſupellectilis appellatione contineri: reliqua verò quæ in quotidiano eſſent vſu, in ſupellectili adnumerauit. Papinianus autē Scæuolæ diſcipulus, cui in aduocatione fiſci ſucceſſit, magnæ apud Seuerū autoritatis, menſas argenteas vel eburneas, argenteóſq; lectos, & argentea candelabra, legata ſupellectile deberi dixit: argentum tamen eſcale vel potorium, in ſupellectili eſſe Modeſtinus negauit: fuitq; ſententia Labeonis, quæ deliciarum magis, quàm vſus cauſa parantur, quæque in eximio cultu forent, inter ſupellectilia nō cenſeri. Myrrhæa verò quæ veſcendi cauſa parata ſunt, licet in delicijs forent, in ſupellectili tamen adnumerari. Sed in hac quæſtiuncula, quia vulgaris fere & protrita eſt, nimiū immorari, nullū operæprecium fuerit. Illud certè dixiſſe haud piget, in ſupellectili contineri menſas, trapezophoras, delphica, ſubſellia, ſcamna, lectos etiā exculptos gemmis & auro, culcitras, ſtragula, & thoralia, quibus lecti thorive inſternūtur: non autem vehicula: nam illa inſtrumēti viatorij eſſe Florianus ait. Præterea pelues, quamuis argenteas, candelabra, & craterem etiam argenteum, myrrhina, cryſtallina aut vitrea eſcaria, vel potoria, lucernā quoq; & trullam. Adde vaſa ænea vulgaria, quæ proprio non eſſent loco affixa, & ſi quid paratum foret quotidiani vſus cauſa, præter illa quæ modò excepta fuere. Ex quibus datur intelligi id de quo diſſenſio erat, quid verbo ſupellectilis dici comprehendiq; oporteat. Sed quia de eſcario argento & del-

Paulus l. 3. eod. tit.

Alphenus l. ſupellect. eod. tit.

Tubero l. labeo in pr. eod. tit.

Papinianus. l. Legata. eod. tit.

Modeſtinus, l. cum quidam eo. Labeo. l. qui veſtem eod. & ſeq. l. de tapetis eod.

phicis mentio eſt, non omittendum, literis proditum eſſe, Delphica dici vaſa, quorum nulla mutata forma, varius & multiplex vſus foret: nanque ita erant fabrefacta, vt duplici facie diuerſis vſibus inſeruirent: ſiquidem Delphi vaſa elaboratæ artis habuere, ita vt poculorum uicem præſtarent, & clypeorum loco vſui eſſent. Trapezophoras verò menſas fuiſſe ornatu magno, quæ effictis imaginibus ſuſtinebantur, quales hodie in vetuſtis marmoribus ſæpè viſuntur quippe menſarum ſpecies apud veteres multifarias legimus, ſcilicet trapezas, quas magidas Græci vocãt, & tripodes, & microtrapezas, in quibus modica parabatur cœna, & epidorpias, vt vrnarium & cylibantum, & alia menſarum genera, ſi cui illa proſequi libeat. Inter eſcarium verò argentum etiam aquæ manaria, id eſt, vaſa abluendis manibus accommoda, quæ Latini gutturnia vocant, Pomponius de auro & argento legato contineri putauit.

Delphica vaſa.
Trapezophora.
Microtrapezæ.
l. in argento. §. fi. ff. de aur. & argen. leg.

In qua ætate milites apud Romanos legi conſueuere, & quæ fuerit diſciplina militaris, quódve iuſiurandum.

CAPVT XX.

QVi de militari diſciplina libros poſteris reliquere, eos haud ferè quenquam minorem ſeptem & decem annis, aut ſex & quadraginta maiorem, militiæ & tyrocinio adſcribi voluiſſe conſtat, idque à Seruio Tullio vetere cenſore cautum fuiſſe primum, quod ęuo ſubſequente à Caio Graccho lege ſacrata ſancitũ fuit. Cauſa autem hæc eſt, quod citra eam ætatem aut ſuprà, velut immaturos, aut præduros & effœtos, militiæ rudimentis minimè idoneos putarunt. Ideo vetus conſtitutum erat, iuuenes, niſi poſt pubertatem, & primo flore ætatis, dum per ętatem laborem militarem ferre poſſent florentes viribus & eos ex vrbana, ſæpius agreſti iuuentute ruſticis operibus duratos, militari ſacramẽto & muneri adigere, ſingulóſque militiæ per numerũ in iuniorum tabulis adſcribere, qui Catalogi dicti, illóſque ex corporis habitudine, ſi apti militiæ, ſi lato pectore, ſi ceruice erecta, ſi fortis & ſtrenuus: quę ſpecies, qualíſque vigor, & quod robur virium foret, interhoſcere, vt illo-

Tyronum & rudiariorũ ætas.
Catalogi.
Habitudo corporis in militiam adſcribendorum.

rum forti fideliſque opera Reſpublica vti poſſit. Nam nimis pinguem, deformem aut mancum, deſidem aut vecordem, tanquam minus vtiles militiæ non adſcribebāt, quippe Cato Cenſorius pinguem militem, velut Reipublicæ incommodum, iure inceſſuit, cuius inter guttur & inguen, cuncta ſub ventris dominio forent. In qua ſemel adſcriptus, niſi propter demerita exautoratus foret, ipſo nolente, deleri nequibat. In quo id ſedulò cauebatur, vt primum militiæ vinculum putarent, ſacramenti religionem, ſecundum ſingulorum amorem, velut inexplicabilem nexum, cum his qui vna mererent, tertium, deſerendi nefas. Quibus ad militiam admiſſis, primo anno cuſtos ſub quo diſciplinam ediſcerent, & magiſter ſub cuius imperio tyrunculi acuerentur, publicè dabantur, ne expertes operum militarium arma tractarent. Diuus verò Iulius equites Romanos, aut ſenatores armorum peritos, ſub quibus militiæ neſcij erudirentur, magiſtros dedit: quorum præceptis imbuti, pectando & peruigilando militare rudimentum deponeretur, legéſque pugnandi, & prælij normam ac dictata internoſcerent. Primúſque Publius Rutilius conſul, collega Cnei Manlij, è ludo Cornelij Scauri, doctoribus accerſitis, plagas vitandi & inferendi militibus præcepta dedit. Inde ne temerè & ſine arte pugnarent, vtque tyrones ſub diſciplina eſſent, & militaribus imbuerentur præceptis, tribunis datum negocium fuit. Quos optimis diſciplinis inſtitutos, tandem militiæ adſcribebant. Apud Perſas verò magiſtri rei militaris grandiori ætate fuere, nec citra annum quinquageſimum, ſub quibus parata inſtructáque acie, parcè primùm & modicè, mox exactiſſima cura militiam ediſcebant: apud quos iuuentus à vigeſimo ad L. annum militare cogitur: vltra verò arma tractare vetitum. Siquidem lex militaris etiam Romanis à quinquageſimo anno militem non tangebat. Apud alios inoleuit mos, vt poſt annum quadrageſimum militiæ tyrocinio neminem adſcriberent poſt quinquageſimum verò militare deſinerent, hiſque velut perfunctis militia, miſſio daretur. Quod Scytharum legibus cauebatur ne hominem ſexagenarium militiæ admitterent. Aegyptiis in more fuit, vt Calaſiries, qui præcipui

Militiæ vincula.

Tyrunculorum cuſtos & magiſter.

P. Rutilij præcepta pugnandi.

Tribunorū munus.

Magiſtri militiæ apud Perſas grandæui.

Aetas tyronum & rudiariorū apud diuerſos.

Calaſiries.

habentur milites, à nullo doctore, ſed à patre ſolũ militiæ præceptis erudirentur. Phocion vero vt Athenienſes nimis bellicoſos à belli furore delectu acerbo cohiberet, quod libentes & cupidi appetebant, lecta iuuentute etiã octogenarios emeritis ſtipẽdiis coëgit dare nomina. Camillus contra Larinos & Volſcos magna mole dimicaturus, ſeniores quibus aliquid virium ſupereſſet, in ſua verba iuratos centuriauit. Romani quoq; bello Hetruſco, & ſępe alias, ſeniorum cohortes, poſt emerita ſtipendia quinetiã libertinorũ ad militiã exciuere. Et Marius magnæ partis milites ſeniores, qui multa ſtipendia meruiſſent, & capite cenſos, ſacramento aſciuit. Quod Alexãder Macedo feciſſe dicitur, vt ducturus cõtra Dariũ, veteranos peritos belli militiæ adſcriberet. Non ſic Conon, qui vt exercitũ ſuppleret Athenienſiũ, pueros immaturos annis, quibus vires nõ ſuppetebant & ſenes legit. Milites verò in caſtris, niſi Romanos ciues, vel Latini nominis, leuiũ tamen armorũ auxiliares externos, ſacramento Romani adigere ſolitauere. Cõtrà verò Cyri conſiliũ fuit non modo ex ciuibus ſuppleri milites, ſed velut optimos equos è longinquo quæri oportere. Idem apud Alexãdrinos vetuſto more ſeruatum eſt, vt nullos milites niſi peregrinos militiæ admittant. Proditúmq; memoriæ eſt, in fœdere quod cum Romanis & Antiocho i ctũ eſt, caueri ne milites ſub ditione populi Romani cõducere, aut voluntarios habere liceret. Inter auxilia tamẽ minor, in legionibus longè maior militum numerus adſcribi aſſueuit. Sed tamen legionariorum & arma grauiora, & diſciplina fuit ſeuerior: auxiliariorum verò minor, nec tã exactæ diligentiæ: quibus in prælium eũtibus, præter ſaga togáſq; & rectã tunicã, albũ aut rubrũ paludamentũ, quo ſocios ab hoſtibus internoſcerent, publicè dabatur: Aphris verò, Caunis, Numidis, Lacedæmoniis, & Maſſagetis, in bellũ profecturis, ruſſatas vel puniceas ferre veſtes moris erat: vt eo argumento vulnera & ſanguis effuſus non innoteſcerent, cõfidẽtiúſque & ſine pauore dimicarent: id quod apud Perſas in vſu fuit. Nãque Artaxerxes ducturus cõtra Cyrũ, milites rubro ſagulo ornauit, Cyrus albo. Ageſilaus quoq; ita copias inſtruxit armis, vt omnia ærea punicea vi-

Senes in militiam adſcripti.

Romani externũ militem incaſoris nõ admittebant.

Aliæ atque aliæ veſtes habitúſque in militiã proficiſcentium.

deretur. Thraces pullas induti tunicas, in acies prodeūt: contrà Mybæ& Æthiopes cādido amictu, Samnites diſcolori veſte præliātur, nonnunquam candida. Boij& Inſubres auratis ſagulis, Galli virgatis cum torque aureo Britāni glaſto infecti. Eſt enim fullonia herba, quę atro colore inficit, & hominē decolorem facit. Geloni hoſtiū cutibus ornati, quò truculentiores viſu & aſpectu formidabiliori eſſent. Æthiopes dimidiatū corpus minio, dimidiatum gypſo ſolent illinire. Fertur Caius Cæſar, vt in conflictu bellorum cunctis innoteſceret, ad prima ſigna nouo colore amictus, & diuerſo armorū habitu inſignis prodiiſſe. Et Lucullus cum thorace ſquamoſo, & amictu purpureo præliari. Gylippus verò maximus imperator, ſordida veſte & ſemilacera, ac cultu neglecto cōſpicuus erat. Agis quoque Lacedęmoniorū dux à gregario milite nihil differebat: ſicut Ageſilaus, qui cultu corporis vili exultabat, exercitu autem ornato. Contrà Alexandrū Macedonē, inſignem cùm regio habitu, tum Siculo amiculo, &imeo thorace, duplicata ac ferrea caſſide, auro, & gēmis arma honeſtabāt. In quo illud traditur mirum, dū in India præliatur, concuſſis armis, viſum barbaris lumen infundere, & monſtrum ante ſe agere. Quod compar fuit cum Epizelo Athenienſi, qui(vt tradit Herodotus) in pugna Marathonia dum præliatur, viſum monſtrum, quod ante ſe conſpiciebat, occidere niſus, luminibus captus perpetuò manſit. Etiam Tyberij equus in conflictu belli ore flammas interdùm emittere viſebatur. Caius tamē Gracchus legē tulit ad populum de veſtibus publicè militibus dandis, ſine ſtipēdiorum diminutione. Inde inſtitutum, vt ſingulis militibus ſaga togæque in hybernis dentur: præualuitque mos, vt in bellū profecturi Romani milites ſinguli ī tabulis deſcribantur: vt illorum qui prælio ceciderant, nomina reuerſis innoteſcerent: vtque in delectu conſcribendo, primus miles bono omine tanquam inde fauſtum félixque auſpicium futurum ſit, conſcribatur. Id enim boni ominis eſſe, & proſperos euentus facere putabant. Apud Perſas eualuit mos, vt profecturi in bellum, in ciſtam ante regis tribunal ſinguli ſingulas ſagittas immitterēt, mox reuerſi, quiſque repeteret ſuam, vt ex remanenti-

Glaſtum.

Imperatorum & ducū alii atque alii ornatus in bello.

Viſiones monſtroſæ in bello.

Lex de veſtibus publicè militibus dādis.

In bellum profectur.

bus illorũ qui prælio cecidiſſent, numerum internoſcerent. Hi ergo in caſtris militiam edocti, hyeme pariter atque æſtu diebũs ſingulis mane & poſt meridiem, locũ tenere, ſigna ſequi, ordinem ſeruare, foſſam fodere, figere vallũ, militari gradu incedere, & alia militaria facere quotidiano vſu ediſcebãt. Nã ducibus, centurionibus & tribunis præcipuè curandũ erat, in locis vbi ſtatiua habebant, cogere tyrones milites, cùm primũ merere cœpiſſent ſtipendia, ne ſine conſilio ſine imperio in hoſtes tẽderent, per turmas hinc inde crebrò cõcurrere, decurrere, clamare, locum tenere, imperiũ ſeruare, iuſſa exequi, ſeq; in orbẽ colligere, cuneũ facere & phalangẽ, vt ſequi ſigna, & pati tædiũ, æſtus ac vigilias aſſueſcerent, ne pulſi loco cederent & in acie quiſque agnoſceret ordines ſuos: ita vt vſu quotidiano nõ minus ipſi ſibi præſciberent quid facto opus foret, nec hoc incitante vllo, nec imperante, quàm ab aliis ediſcerẽt. Quæ diſciplina præcipua Iphicrati traditur, vt ſine ducis opera milites ita inſtitueret conſiſtere in acie, vt peritiſſimè diſpoſiti viderẽtur. Iactu quoq; diſci, curſu, ſaltu, iaculatione, & lucta inuicem contendere mos erat. Nãdi quoque poſt ſolitas exercitationes iuuẽtutis Romanę ſummũ ſtudiũ in militari rudimento fuit, aliáq; opera iuſta militaria, quibus quaſi ſimulacris pugnæ animos corporáque tãquã ad verum bellum acuebant. Ad palũ quoq; exerceri, aut iaculis & ſagittis ferire, nõnunquã fundis & lapidibus, diſciplinæ militaris erat. Fuit enim palus cubitorum trium, quem tyrones ſcuto & clauo velut hoſtẽ petere, in eúmque ictus & plagas inferre ſolebant. In quo id cauebatur imprimis, ne dũ ad palum ictus intendunt, ipſi hoſtiũ telis pateãt: proinde oportebat animo eos & corpore intentos eſſe non magis ad inferẽdos, quàm ad cauendos declinandóſq; ictus: cui ludo Palaria nomen. Arcu quoque & ſagittis plerunque Cretẽſibus & Cydoniis exactiſſima cura milites inſtruebãtur, ſicut apud Græcos palæſtra. Cyri verò diſciplina fuit, vt milites ſemper opus facerẽt, & nunquã exercita iuuẽtus, niſi ſudore præuio, cibũ ſumerẽt. Quinetiã neq; prãdebãt neque cœnabãt vnquã, niſi ſudaſſẽt pri⁹, & militaria obiuiſſẽt munera. Ageſilaus quoq; in gymnaſio, ne ocio ſene-

Tyronũ inſtitutio. *Iphicrates.* *Ad palũ exerceri.* *Palus.* *Palaria ludus.* *Sagittãdi exercitiũ.* *Cyri diſciplina militaris.* *Ageſilaus.*

ſceret milites, exercitationis & virtutis cuiuſq; præmia propoſuit, leuibúſque prælijs experiũdo aſſueſecit. Qui etiam Perſarum regum mos traditur, vt curſus & pugnæ dona militibus proponant. Alexander verò Macedo, ne ocio milites laſciuirent, certãtibus virtutis præmia Chiliarchas dedit. Præ cæteris Aurelianus Cæſar nullum reliquit vacuũ diẽ, quin ſe pilo, ſagittis ac militaribus armis exerceret. Et Maximinus ſenior, quamuis grandis natu campeſtrium exercitationum ſupra modũ labores ſubiit. Antonius quoq; Baſſianus Caracalla, præterquam quod ſe cũ militibus exercebat, iter ſemper onuſtus armis pedes fecit. Id quod de Seuero ſcriptũ accepimus, vt hyeme ſæua & gelida aperto capite per niues & pruinas, per montes ſyluáſque curſitaret, in patientia laboris, & victus abſtinentia ſupra fidem aſſuetus. Quibus documentis redacto in diſciplinam milite, poſito rudimento, & continuo vſu firmato, legiones conſcribebãt. Prætérque milites peregrinæ militiæ, inter auxilia Cretẽſes ſæpe militaſſe accepimus. Hi enim terreſtri naualíque prælio ad inſidias, furta & rapinas populando aſſueti, excurſiones maximas facere promptiſſimi ſunt, in prælio verò ſegnes: Cydones verò fortiſſimi, ſicut Homerus inquit, illorúmque caprinis pellibus ornati plerique literis adnotarunt. Idque à Iuuenale verſibus mũdis ſignificari crediderim, dum inquit:

Tu fruere ſcabie mali, quod in aggere rodit,
Qui tegitur parma & galea: metuénſque flagelli,
Diſcit ab hirſuta iaculum torquere capella.

Notat enim illa veteris diſciplinæ rudimẽta, quib⁹ tyro miles in emittẽdis iaculis apud ſuũ cẽturionem inſtrui ſolebat. Quinetiam Romanæ militiæ fuit, leuis armaturæ milites atq; equites, loricas & galeas vrſinis pellibus tectas, quò truculẽtiores viſu foret, in aciẽ deferre: ſicut Græcorũ veteres, pelles fluuiatilis canis pro capitis tegmento vice galeæ detulere, quináſque iubas & caudas in galeis, aut penas ſtruthiocameli: nonnunquam leonis pellẽ ꝓ conis apud Romanos fuiſſe cõſtat, more Æthiopum qui pelles equorum capitum cũ ipſis auribus & iubis deferentes, nonnunqua pardorũ pellibus leonúmque amicti, acies ſubeũt & præliãtur. Thracibus in more fuit,

Perſarũ regum mos.
Alexãdri Maced.
Aureliani.
Maximini
Anto. Caracalla.
Seueri.
Cretenſes. milites ſæpe inter auxilia Romanorum
Cydones.
Iuuenalis locus.
Galearum & loricarũ inſignia apud diuerſas gentes.

è pelle vulpina caſſides ferre, ſicut Albanis & Hiberis cũ ferinis galeis pugnare. Rhoxani nõ modò galeis, ſed thoracibus & ſcutis ex crudis boum coriis vti ſolebant. Apud Græcos autem, Homeri teſtimonio, equinæ iubæ pro criſtis fuere. Pyrrho & Philippo hircina cornua, Hãmoniis arietis caput. Achæis pennæ variis diſtinctæ coloribus. Alij rubras criſtas ſupra caſſidẽ deferebant. Cimbri & Theutones horrentium hiatibus animaliũ contexere galeas. Abradatæ Perſarum duci conus hyacinthinus erat. Cyrus caſſidibus æneis & conis albis milites ornauit. Cares gallos gallinaceos pro conis habẽt. Alexãdri caſſidẽ criſtata iuba & pẽnæ candidiſſimæ circumcingebãt. Nõnũquã inſigne fuit Epiporpoma. Galli non modò ſcuta, ſed corrallio ornabãt galeas. Galatæ partim cornua, partim quadrupedum habuere effigies. Samnites cũ pinnis muralibus digladiãtur, in prælio verò criſtatis galeis: ſicut Luſitani, & Sacæ Sythica gens, quib⁹ neruatis criſtatiſque galeis pugnare in vſu eſt. Teucri, Myſi, & Thraces ſuper æneas galeas bouis aures & cornua apponũt. Inter cæteros Couidus centurio, bello cõtra Myſos fertur miraculo fuiſſe, quòd poculũ ſupra caſſidẽ, modò ſuſcitans flammam, modò remittens deferebat. Erátque Romanæ militię vetus conſtitutũ ne miles ſine commeatu ab ſignis abeat, néve præſidio decedat, néve locum relinquat, aut è caſtris effugiat, neu diſcedat longius: ſed explorato, & ſub ſignis atque ſubſidiis poſitis, non modò in acies prodeat, ſed lignatum & pabulatum vadat: omnia denique velut ſi corã hoſte, cauta præuiſáque ſint. Vtque milites die ſimul ac noctu, iuxta parati inſtructíque ad nutum imperiúmque præſto ſint: qui contrà fecerat, aut ignominia notáque afficiebatur, aut ſeuera correptione capite luebat: tametſi nonnulli delicta huiuſmodi lenius vindicarint. Nanque Æmylianus Scipio, licet grauiſſimus exactor diſciplinæ, quẽ militem extra ordinem deprehẽderat, fuſtiario plectebat, eúmque vulgato ad rem militarem exemplo, ſi Romanus ciuis eſſet, vitibus, ſi verò externus, fuſtibus cædebat. Eſt quoque lege militari ſancitum, ne lixæ permixti cum equitibus vagentur: néve frumentum publicè datum miles vendat: aut prædas pecorum vel manci-

Militiæ Romanæ vetus conſtitutum.

Scipionis animaduerſio in milites extra ordinẽ deprehenſos.

piorum vino cōmutet: néve gregarius miles in acie vel caſtris ſeruum aut iumentū habeat:neu quis, vbi tribunus militū fuiſſet,poſtea ordinum ductor eſſet: nec qui ordines duxiſſet,miles poſtea fieret. Vtque milites manipulares,qui ſub diſciplina militant, ſemper cincti caligatique ſint, quæ quidem caligæ multiplicibus clauis munitæ erant:diſcinctos enim, velut ignauos & militiæ minimè aptos putarunt:præcinctos verò, fortes & ſtrenuos. Quare Macedonū lex erat militaris, vt qui miles hoſtē non occidiſſet non militari cingulo, ſed capiſtro cingeretur:quod apud Carthaginēſes ſeruatum legim⁹, vt diſcinctos, poſtremos homines duceret: tametſi Aphrorū peculiaris feratur mos,fluxa tunica & diſcinctos incedere. Quinetiam vt in expeditionem ituri milites, arma & vallū,nec non vtrē,follem,ſcutum, gladiū, tum ſiquid ad vſum velint, interdū plus dimidiati menſis cibaria,abſque ſeruorum aut iumentorum miniſterio humeris ferāt,antiqui moris & exēpli fuiſſe. Illud quoque animaduertimus, nemini in Romana militia extra ordinem,etiā in prouocantem,contra imperium,pugnare licuiſſe:idē Macedonibus, quibus iniuſſu ducis aut arma capere,aut in ordines ire vetabatur, quódq;,niſi militari ſacramēto miles adſcriptus foret, hoſtē gladio petere,aut militare minimè fas erat:perindéque in eū militaris animaduerſio fuit, qui hoſtē militiæ ſacramento nō adſcriptus occideret,aut qui claſſico reuocatus, tardius parēret,quā qui ciuem aut ſociū iniuria occidiſſet. Ideo laudaſſe Cyrus dicitur militē, qui cùm hoſtem interfecturus gladium eduxiſſet, claſſico receptui audito, ictus cohibuit,& hoſtē dimiſit. Sed prius ſua ſponte decuriati equites,cēturiati pedites, ſacramēta mutuò præſtabant. Paulo deinde Æmylio,&Terētio Varrone conſulibus,tunc primū,quod nunquā antea factum,per tribunos militū à voluntario ſacramento ad legitimū iuſiurandum milites adacti fuere. Quod quidē imperator præſtare tenebatur primus, ſuo mox ordine ſubſequebantur legati,deinde tribuni,deinde cēturiones, poſtea decuriones, mox præfecti caſtrorum, demum milites: quod ſingulis annis Calendis Ianuariis denuò præſtabatur. Iurabāt enim per deos ſolenne iuſiurandū:poſtea

Diſcincti.

Macedonū lex militaris.

Aphri diſcincti.

Sua quiſque onera ferebant.

Pugnare extra ordinē iniuſſu ducis nō licebat.

Sacramēto militari nō adſcriptus hoſtē ferire aut militare fas non erat.

Iuramentū legitimum militare.

Iuramenti militaris forma.

in acta principum ſe iuſſu cõſulum conuenturos, neque è caſtris, eorum iniuſſu, quæſitis occaſionibus abituros, non fugæ formidiníſve cauſa extra ordinem receſſuros, niſi teli ſumendi, vel hoſtis feriendi, aut ciuis ſeruandi cauſa. Neque in exercitu propéve decẽ paſſuum millia, pluris argẽtei nummi furtum facturos, extráque haſtã, ligna, pabulum, vtrem, follem, ſiquid quod pluris eſſet, nacti fuiſſent, id omne ad cõſules delaturos, aut domi-

Fortiter. nis reddituros. Nonnunquã alio ſacramẽto milites adactos cõperimus, tunc cùm ingens ſubeunda dimicatio foret & in extremum diſcrimen res venit, vt niſi victis, debellatis, fuſiſque hoſtibus victores forent, ſe ad caſtra nunquã redituros iurarent. Tum illud notatũ eſt, quod ſi ab vniuerſo exercitu iuſiurandum conſuli præſtãdum eſſet, ſatis fuiſſe, ſi cẽturio vel tribunus exercitus nomine, conceptis verbis, ſublimi voce iuraret omniſq; multitudo & ſinguli milites cõmuni conſpiratione & conſenſu in eadẽ verba ſilentio in ſe quiſque iuret. Hócque iuſiurandum, ac ſi concepta verba ſinguli expreſſiſſent, perinde tenere, atque ſanctum & illibatũ haberi. Apud

Lacedæmonii. Lacedæmonios verò milites hoc etiam iuramentũ præſtare ſoliti ſunt eoſdem cum imperatore amicos inimicóſque habituros, vtque bonorum malorúmque firma

Athenienſium militũ in Megarẽſes cõſuetum iuramentum. conſenſio inter eos & fœderatio eſſet. Neque omittendum quod de Atheniẽſibus memoriæ proditum eſt, qui cùm propter quotidianas contentiones, & violatum ius gentium, infenſi Magarenſibus & animo hoſtili eſſent: quoties milites ſolito militari ſacramento adigebant, hoc etiam iuſiurãdum illos ſubire coëgiſſe, ſe intra militiæ tempus quotannis quoquo modo poſſent, Megarenſium agros finéſque infeſto exercitu inuaſuros, & peruaſtatis agris, nihil intactũ relicturos, atque in eos omni clade belli graſſaturos.

Diſſenſio inter duos ludi profeſſores, ſuper verbo, inuenio & reperio, contra obſeruationes grammatici cuiuſpiam.

CAPVT XXI.

AMbulabamus in littore dum Neapoli eſſemus, æſtiuo anni tempore. cùm iam aduesperaſſet, ego & Iunius Antonius, & pleríque ſtudioſi paribus diſciplinis deditи, qui illuc otiandi cauſa aduenerant. Cúmque

duos ludi literarij profeſſores, ſuper verbo reperio & inuenio, graui contentione inter ſe iurgantes diſceptantéſque videremus, libuit eorum diſceptationi intereſſe. Atque ex his alter, cum inuenire diceret eſſe, impeſo labore rem diu quæſitã aſſequi: reperire verò, rem nõ quæſitam, ſed fortè oblatã, nãciſci, idque Ouidij autoritate, qui in ſuo maiori carmine dum Inachum natã Io quærentẽ facit, poſt longos & irritos labores his verbis illã affatur, Tu non inuenta, reperta es. Quos ipſe verſus ſic explicabat, vt diceret, te ego cùm diu quæſierim, nõ inueni, ſed caſu oblatã comperi. Ouidium ergo de ſignificatu verbi cõtra illum diiudicare aſſerebat, qui verbũ reperio caſus facit, non operæ. Quóque minus dubites, inquit ille, habes Latinæ linguæ doctorẽ non ignobilẽ: nec mora, cõmentatiunculas quaſdã grãmatici hominis non incurioſi, quas ſecum adduxerat, è ſinu togæ depromit, in quibus ita ſcriptum erat: excogitare conſilij eſt, reperire verò fortunæ. Vnde Ouidius, Tu non inuenta, reperta es. Hæc cũ ille & pleraque legiſſet, reclamabat alter doctorem iſtum nec verba nec mentem Ouidij intelligere quiſſe, labique errore manifeſto. Siquidẽ reperire, eſt cum labore aliquid quæſitũ aſſequi, deductũ ex re & pario, parere enim eſt cũ labore quærere: vnde pecunia parta, cum labore quæſita dicitur: imò eundem Ouidium, quẽ in medium ille adduxerat, eodem verſu ſignificantius contra demonſtrare: Tu non inuenta, ſed reperta es, inquit, quaſi, ego te non caſu & fortuna nactus ſum, ſed ſtudio & labore quæſitã reperi. Quod & alio verſu eundem exploratius ſignificare aiebat, Exanimánſque artus primò mox oſſa requires, Repperit oſſa tamẽ. Prætérque hanc Ouidij autoritatẽ, idè apud autores probatiſſimos vſu continuo obſeruari. Q. Curtius: quippe Euphrates, inquit, altũ limũ vehit, quo penitus egeſto vix ſufficiendo operi firmo reperiũt ſolũ. Et idẽ: Quia duces aſſeruati profugerãt, miſit qui cõquirerent, nec reperti. Suetonius in C[illegible]ſare: Idque eo ſtudioſius facerent, quòd aliquantum vaſculorũ operis antiqui ſcrutantes, reperiebãt. Vides, inquit ille, reperire eſſe operæ & conſilij, non autem fortunæ? Atque alter cùm contra tenderet, & voce immodica obſtreperet, eadem ſæpius

Laurentiũ Vallam notat Elegãtiarũ ſuarum, libr. 3. cap. 2.

Reperio vnde.

& quædã nugalia repetẽdo, cupidus ego iſtius doctoris mentẽ planè perſpicere, accipio libellũ à manibus magiſtri, atque in eo lego pleraque nimiũ audacis doctrinæ & cõfidentis. Naque eò proceſſit, vt ſingulos fermè veterũ probatiſſimos, quorũ veſtigiis nobis inniti operæpreciũ eſt, à præſcripta à ſe lege & dicẽdi norma diſſidentes, taxare non fuerit veritus. Præter quæ in eo admiratus ſum, offendo & nãciſcor ferè idẽ eſſe quod reperio, quod procul à vero eſſe apertè liquet. Etenim ſi reperire eſt aliquid impenſo ſtudio inuenire, vt eſt modò oſtenſum: nemo ferè quiſquã id in verbo nãciſcor & offendo inueniet. Siquidẽ verba hæc haud dubiè ſub caſu & fortuna ſunt. Propterea qui rem exquiſitius penſabit, inueniet nãciſci id frequẽtius notare, rem ſcilicet fortè oblatã, data occaſione aſſequi & habere. T. Liuius tertio ab vrbe cõdita: Pacuuius, inquit, Calanus malis artibus nactus opes. Idem, caſtris ponendis diſperſos nactus. Cæſar idoneam tempeſtatem nactus dixit, id eſt, aſſequutus. Id quod Feſto Pompeio autore ſcientiſſimè probatur, qui verbo nanciſcor, ſignificatum aſſequendi potius, quam inuenieudi, in ſuis cõmentariis tribuit: & pleriſque veterum autoritatibus, in quibus ſi nanciſci inuenire dixeris, profectò abſurdè & imperitè loqueris, Hęc & pleraque in eo cùm legiſſem, cùm me iam tęderet, librum reſtituo, atque illos inuicem altercantes diſceptantéſque relinquo.

Offendo, et nanciſcor.

Ex quibus victoriis olim conſules, & deinde ſequuti duces triumphare conſueuerint.

CAPVT XXII.

VEteres Romanos olim non ex quibuſcũque victoriis triũphare cõſueuiſſe, ſed cùm bellorũ & victoriarũ cauſæ eo munere dignæ viderẽtur, triũphos egiſſe accepimus. Cauſæ verò triumphorũ licet à prima origine exiles fuerint atq; tenues, quippe quia exiguis viribus & paruà manu rem agebant: poſtea, aucto dilatóque imperio, maiores certioréſq; fuêre, vt ad triũphi munus quiſquã aſpiraret. Cum Veientes olim Tarquinienſéſq; pro Tarquiniis cõtra Romanos mouiſſent arma, & velut æquo marte vtrinque pugnatũ foret, quod vno plus Hetruſcorũ in acie cecidiſſet, nec hoſtium quiſquã po-

Cauſæ triumphorũ à prima origine exiles.

ſtera die in conſpectu erat, digna res triumpho viſa fuit. Itaque Valerius conſul, quãuis collega morte ſublato, de Veiẽtibus Tarquinienſibúſque triũphum egit. Et P. Valerius, & T. Lucretius conſules cum infeſto exercitu in agrũ Sabinum profecti primò vaſtatione, mox prælio ita hoſtium opes afflixiſſent, vt nihil inde rebellionis timeri poſſet, triumphantes vrbẽ iniêre. Quinetiam ex deditis & nõ captis vrbib⁹, aut hoſtibus fuſis & auerſis, ſtãte dictatore, a cõſulibus ſæpe triumphatũ eſt. De Priuerno & Pometia, déque Sabinis & Samnitibus, etſi nõ vi captis, ſed in deditionem acceptis, triumphare licuit: propterque auerſos & palatos hoſtes, Claudius Petilius cõſul, dictatore Q. Seruilio Hala, de Tiburtibus & Gallis triumphauit. Et Cornelius & Bebius conſules, quòd Ligures Apuanos non expectãtes bellum in deditionẽ acceperunt, & ad duodecim millia in alias terras traduxerunt, de Liguribus velut acie victis triũpharunt. Procedente mox tẽpore, cum propagato imperio cum hoſtibus validioribus, magnis vtrinque viribus bella agerentur, cautũ fuit, ne cui triumphũ, niſi quinque hoſtiũ millia cecidiſſet, & iuſta acie magnas copias fudiſſet, decernere liceret. Cuius rei fidẽ apud quæſtores, vt quid laboris exhauſtũ, quídve cædis, noſcerent, ampliſſimo teſtimonio facere oportebat. Idq; non ab re viſum. Erat enim triumphus ingens honorũ cumulus, quem multi duxerunt maximũ vitæ bonum, quo niſi magnis conatibus deuictis perduellibus, victores bello duces honeſtabãt. Vtque niſi pro aucto imperio, nõ pro recuperatis his quæ bello amiſſa erant, triumphus cuiquam decerneretur. Quinetiam niſi ſuo ductu & auſpicio, ac in ſua & non aliena prouincia, eáque pacata, & nullo manente bello, imperatores hoſtes profligaſſent & viciſſent, triũphare nemini licuit. Ideo Liuio & Nerone COSS. deuicto ad Metaurum Haſdrubale, Liuius, qui in ſua prouincia rem geſſerat, de Haſdrubale & Pœnis iuſtiſſimè triumphauit. Nero autẽ, qui potior victoriæ cauſa fuit, quòd in aliena prouincia ſuppetias collegæ dederat, ouans in vrbẽ vectus eſt. Exque duobus conſulibus eãdẽ prouinciã ſortitis, contráque eoſdem militantibus, vni triumphum decretũ, quod hoſtes fuſius egerat, eiúſque

Triũphorũ cauſæ exiles abrogatæ.

Triũphus quibus admittebatur.

ductu & auſpicio parta victoria fuerat, alteri negatum legimus, L. Valeria Potito & M. Manlio C O S S. quòd contra Æquos in Algido proſperè rem geſſiſſent, Valerio triũphus, quòd perſeuerãtior in hoſte perſequendo, inſtãdo, vrgẽdóque fuerat: Manlio verò, vt ouans vrbem iniret, à ſenatu datum eſt. Fuítque animaduerſum, quod tametſi victis, fuſis, fugatiſque hoſtibus, res triũpho dignas imperatores geſſiſſent, ſi tamẽ neque dictator, neque cõſul aut prętor exercitui præfuiſſent, neque legitimum haberet magiſtratũ, cuius ductu & imperio victi eſſent & profligati, triumphare nemini fas erat. Propterea L. Cornelio Lentulo, magnis rebus geſtis, negatus triumphus fuit, quòd proconſul Hiſpaniam prouinciam non conſul obtinuiſſet. Tametſi Scipionem procõſulẽ, & cui ſæpe prorogatũ imperiũ fuerat, de Hannibale & Pœnis: & in Cn. Manlium de Gallogræcis, Paulúmque Æmylium de Ingaunis Liguribus, & Põpeium Magnũ de Sertorio, procõſules egiſſe triũphos legamus. Perrarò enim alicui triũpharẽ permiſſum fuit, qui ſine legitimo magiſtratu, & ſine iuſto imperio rẽ geſſiſſet: præter Põpeium Magnũ, qui tametſi in ſenatum per ætatẽ admiſſus non fuiſſet, eques Romanus adhuc, id quod cõtigit nulli, deuicto in Aphrica Domitio, triũphauit: cui hoc ferunt præcipuũ cõtigiſſe, quod è tribus orbis partibus ſpecioſos egerit triũphos: ſicut Camillo, qui tres triũphos vnà egit, triplici victoria ouans. Sed nec eũ qui magnis perpeſſis cladibus, & nimium cruenta victoria eſſet potitus, tanquam lugubri, & parui cõpendij, quod multis funeribus non multis cõmodis rempublicã affeciſſet. Propterea Valerio conſuli, victori contra Gallos, ob cladẽ exercitus, negatus triumphus fuit: cùm magis dolor ciuibus amiſſis, quàm victoria hoſtibus fuſis præualuiſſet. Nec eum qui exercitus Romã non deportaſſet, niſi per domitã pacatámque prouinciam ſucceſſori dediſſet, more maiorum. Eſt tamen memorię proditum, nonnunquã ſtantibus conſulibus prætorem qui in ſua prouincia res geſſerat hoſtéſque fuderat, etiã ſine conſulibus triumphaſſe: duóſque conſules de eiſdem hoſtibus parta victoria triumphantes vrbẽ iniiſſe. Neque negauerim, non ſemel, ſed pluries in eodem magiſtratu, &

Pom. Ma. eques adhuc triumphauit.

Camillus tres triumphos vnà egit.

cõtra eoſdẽ hoſtes, propter res fæliciter geſtas, magnis ſæpe ducibus triũphare permiſſum: quódque à principio vrbis, nõ curru triumphali, nec equo vehi triũphantes, ſed pedibus incedere aſſueuerant. Poſtea equo vecti demũ curru quadriiugo triumpharunt. Tametſi Romulum de Acrone Ceninenſium duce, curru quatuor equorũ triumphaſſe Dionyſius aſſeuerat. Ac ex duobus imperatoribus in magiſtratu poſitis, illi qui in ſupremo gradu eſt, ſoli triũphare permiſſum. Ideò cõſul cùm dictatore aut prætore non triũphat, ne minor poteſtas maiori æquata videatur, néve auſpicia quæ maioris magiſtratus ſunt, cũ minoribus confundantur, licet dictatorẽ & magiſtrũ equitũ vnà triumphaſſe ſæpe legamus. Illud denique ex annalibus conſtat, Romanũ ciuem, quanuis reipub. pernicioſum & infeſtũ, ſi bello victus foret, in triumpho deferri non licuiſſe: quódque ſi contra piratas, ſeruos aut fugitiuos, vel aliud genus hominum Romano nomine indignum, bellatũ foret, tanquam belli cauſa erubeſcenda, quamuis parta victoria, aut hoſtibus fuſis, auerſiſque nemini triũphare licere, Cõtra verò ciues bello victos, quia lugubris victoria eſt, ipſéque dux minimè imperator cenſetur, licet bene gerẽdæ rei occaſione data, neque ouare, neque triũphare, vel ſupplicationes cuiquã decernere dũ reſpub. ſtetit, vnquã permiſſum fuit, niſi poſt aliquod ætates, cùm Aurelianus Auguſtus de Tetrico viro ſenatorio (quem in oriẽte vicerat) & Zenobio muliere triũphauit. Apud Græcos verò ſeruatũ diu eſt, vt qui imperator hoſtẽ fugaſſet, trophæo donaretur: qui occidiſſet, aut funditus euertiſſet, triumpho, vel encomio & peplo. Fuiſſe autẽ peplũ, velum in quo qui facinora geſſerãt fortia, ſingula egregiè geſta, atque acerrima prælia & maxima effingere, illudque pro immortali memoria exponere palàm, & tẽplis dicare aſſueuerant, ſcriptores produnt: in quo deorũ imagines, ſæpe clariſſimorum virorum geſta effingebant. Quare Athenienſes Antigoni & Demetrij imagines cum Ioue & Pallade effinxere in peplo. Nonnulli peplum eximij candoris veſtem ſine manicis aureis, diſtinctam clauis, fuiſſe autumant: quam quinto quoque anno apud Hylem mulieres ſex & decem

Triũphantes initio vrbis pedibus incedebant.

Ro. ciuẽ in triumphũ ducere non licebat.

Græcorum triumphi. Peplum.

Encomion. Iunoni contexebāt. Encomiō verò carmen in victoris laudem editū ad immortalitatem, quo ipſius res geſtæ magnificæ, illuſtri præconio canebātur, quod epiniciō vocant: trophæū verò monumentum dixere nunc marmoreum, modò æneum, cum inſcriptione & titulis æuo perpetuo duraturis. Nonnunquā, ſi materia non ſuppetebat, lapides in ingentē cumulū aggerēdo, vel inſignē arborem exciſis ramis, ibíque hoſtium ſpolia ſtatuēdo, in memoriā poſteritatis, bonis & fortibus viris pro trophæis erigebant. Tametſi qui primi ex Græcis æneum au lapideum ſtatuêre trophæum, non magnopere probati fuerint, quòd regnum tantùm nominaillis inſcriberent, nec militū operam aut fortitudinē, quibus victoria parta fuerat, annotarent. Fuítque moris in locis quibus cum hoſtibus decertaſſent & viciſſent, aut aliqua inſigni clade affeciſſent, ibi victores duces pro monumento laudis cū ampla inſcriptione trophæum ponere, & fortiū factorū poſteris dare memoriam. Quare Pericles nouies pro patria victor, trophæum poſuit. & aliud Ageſilaus inter Anthracem Nartheriúmque erexit. Lacones, quòd Perſas parua manu viciſſent, porticum Perſicam de manubiis trophæi loco extruxere. Idem contigit Fabio AEmyliano, qui ad Rhodanū deuictis Gallis ex candido lapide velut monumētum magnę laudis trophæum tulit. Sylla contra Archelaum potitus victoria, fixit ſtemma, in quo Martem, Victoriam, & Venerem, & ſe venuſtū inſcripſit. Murius verò de Iugurtha & Cimbriis duplici eſt trophæo donatus. Metellus autē deuicto Sortorio aureū ſibi poni iuſſit. Quod & Flaminius de torquibus Gallorum aureū ſtatuit, cùm elogiis monumentorum cladis illatæ. Claudius quoque deuictis Boiis, ex torquibus Gallorum vnum magni ponderis in Capitolio donum poſuit, index victoriæ & triumphi. Sicut Octauius, qni ex auro roſtratæ columnæ in foro trophæum fixit. Germanicus verò devictis nationibus inter Rhenum & Albim, congeriē marmorū, ſtructis molibus, Tiberio ſacrauit. Proditúmque memoriæ eſt, Artemiſiam, deuicta Rhodiæ trophæi loco duas ſtatuiſſe imagines æneas, vnam Rhodo ciuitatis, alteram illi ſtigmata inurentem pro æterna memoria dedecoris, igno-

Epinicium.
Trophæū.

Trophæa quibus ſtatuerentur, & quo loco.

Trophæa diuerſa variarū gentium, ex diuerſis cauſis.

miniæq;ue acceptę. Mirúmque prodi de Numenio Antiochi duce, qui cùm in Arabia, æſtuante vadaſo & reciproco mari, prælio nauali cõtra Perſas victor fuiſſet: mox æſtu reuerſo, pedeſtri certamen ibidem victor, gemina trophæa Ioui & Neptuno poſuit. Sicut de Neoptolemo Mithridatis duce traditur, circa Mæotim æſtate nauali pugna, hyeme verò equeſtri, glacie concreto mari iiſdem in locis victoriã tuliſſe. Conuenítque inter peritos rei militaris, quòd tametſi duces fœliciter rem geſſiſſent, & inſigni victoria potiti eſſent, ſi tamen precariò ab hoſte aliquid petiiſſent, nec trophæo donarentur, nec encomio. Viriatus autem Luſitanus hanc temeritatis laudem tulit, vt potius victoria contra Romanos, trabeas & conſulares faſces triumphi loco in mõtibus figeret. Sic Pompeius, deuictis Hiſpanis & Alpinis gentibus, trophæa in Pyrenæis iugis, qua in Hiſpaniam iter eſt, excitauit. Et Domitius AEnobarbus, ac Fabius Maximus contra Allobroges, turres, fixis hoſtilibus armis, erexere. Inter cæteros memorię proditur Seſoſtris AEgypti rex, ſi cũ hoſtibus qui magno certamine dimicaſſent, & pręſenti animo reſtitiſſent, rem geſſiſſet: ibi trophęũ cum coleis & virili membro erigere: ſi verò remiſſo & languido animo, per ignauiã ſegniter victi, aut nullo negotio pulſi eſſent, contra eos mulieri genitali conſtituto, tanquã in deſides & ignauos, trophęum ponere conſueuiſſe. Apud Lacedęmonios verò, contrà. Nã qui dux fortiter dimicaſſent, & cruento Marte, magnáq; hoſtiũ clade viciſſet, trophęi loco gallum diis immolabat: qui verò deditione & pacto, nec nimium cruenta victoria potitus, belli mala vitaſſet, bouem: vt ſignarent, magis decere imperatorẽ (iuxta Periclis ſententiã) conſilio & aſtu, quàm gladio aut multo ſanguine fuſo, victoria potiri. Neque prętereundum, quod tametſi ponẽdi trophęa, rebus proſperè geſtis, apud Gręcos frequens vſus foret: regibus tamen Macedonũ fuiſſe vetitum, ne illa erigerent: quippe cùm Caranus deuicto Ciſſeo rege, trophęum poſuiſſet, noctu veniens leo illud euertit & diſiecit: inde velut fœdi oſtenti malique ominis, vetitum eſt, ne in poſterum reges Macedonum quęſitis victoriis trophæa ponerent.

Qui precariò ab hoſtibus aliquid petiiſſent.

Seſoſtris trophæum.

Lacedæmonii victoriam incruẽtam laudabant.

Periclis ſẽtentia.

Macedonib' trophæũ erigere vetitum.

Diſceptatio Franciſci Philelphi cum Grammatico, an Cicero aliquando ludum aperuerit.

CAPVT XXIII.

FRãciſcus Philelphus, ætatis ſuæ homo doctus & fortunatus, inter ſui æui poëtas famã carmine primùm auſpicatus eſt: à principibúſq; qui eo tẽpore floruerunt, magnis honoribus & re familiari auctus & honeſtatus fuit. Cuius vitia ineuntis adoleſcentiæ, poſtquam deferbuere cupiditates, cũ iam ætate matura ſeneſceret, magnis poſtea virtutibus emẽdauit, Is cùm æuo ingraueſcente celebris famæ haberetur, & optimatũ rogatu, accerſitúſq; Romã aduetaſſet, experiri, credo volẽs quantum dicẽdo valeret, Tuſculanas quæſtiones Ciceronis publicè in ſcholis legere aggreſſus eſt. Ad eũ quotidie cõcurſus ſtudioſorũ iuuenũ & clari nominis profeſſorum frequẽs fiebat. Ipſéq; inter legendũ firma etiã tũc voce & latere, nouis & exquiſitis eloquentiæ generibus præceptiſque diſcipulos imbuebat, exploratóq; iudicio ſingula dicendi genera, & philoſophorum ſcita multo cùm nitore & cultu penſitabat & rimabatur. Eum ego adoleſcentulus ſenem inter cæteros coæuos meos colui & obſeruaui: cùmque ad eum nos quoque uentitaremus, memini ipſum inter legendũ dicere, Ciceronem cùm eiuſmodi quæſtiones ſcriberet, conuentũ ſuæ ætatis ſtudioſorũ habuiſſe, ludúmque literarium quaſi aperuiſſe: & pleraque hoc genus ſatis ſcitè & eleganter, vt mos ingeniúmq; eius fuit, nõ ſine multo ornatu in ſcolis recenſere. Cùmque peroraſſet, & à lectione, vt fit, diſcipuli apud eum ſe colligerent & fabularentur, ipſeque illa eadẽ ſæpius repeteret: animaduerti quempiã grammaticũ florentis facundiæ, cuius nomen libens prætereo, eius doctrinæ æmulum, qui ipſum perniciali odio proſequebatur, ſæpéque apud ſtudioſos illũ in inuidiã criminẽnque vocabat, ſinguláq; nõ modo dicta factaque, ſed uerba & nutus obſeruabat, cõtradicere: quæque ille dixerat, vera eſſe pernegare, neque apud autores inueniri, Ciceronẽ ludũ aperuiſſe, aut ſcholas ſtudioſorum habuiſſe, aſſeuerare. Cumque Philelphus, mitis vt erat & placidus, nõ rhetorũ ſcholas, in quas homines paſſim

Ludus Ciceronis.

ventitaret,ſed tamē aliquos præſtātis ingenij viros, ſtudioſos diſciplinarū Ciceronē edocuiſſe, & quaſi ludum aperuiſſe diceret,idque teſtimonio probari illius ad Pætum epiſtola, qua ſe Dionyſiū ſuperiorē imitari dicit, qui cùm Syracuſis expulſus, Athenas cōmigraſſet, ludū inibi aperuit: ſe pariter habere diſcipulos aſſeuerauit. Hæc & pleraque cū ille diceret: contráque eū alter inſectaretur, & iam nō cōtētione, ſed clamoribus & prope dimicatione rem agerēt,nec res ſiſti videretur poſſe: excandeſcens Philelphus, tanta indignatione exarſit, vt illū indoctiſſimū omniū indoctorū vocitaret. Tandem cōmuni diſcipulorum amicorúmq; interceſſu, deſita ira & ardore illo animorū, cōpoſita controuerſia, & lis dirempta eſt. Sed cùm poſtea in ipſius Ciceronis multiplici lectione verſaremur, inuenimus id ab eo apertius ſignificari. Nāque ad Volumnium Caſſium ſcribes, Caſſium & Dolabellam ſuis auribus frui aſſeuerat. Ad Pætum quod, Veniunt qui me audiunt quaſi doctū hominem,quia paulò ſum quàm illi, doctior. Et ad Papyriū Pætum. Hircium ego habeo,inquit,& Dolabellā,dicendi diſcipulos, cœnandi magiſtros: puto te audiſſe illos apud me declamitare. Vatinius quoque ad Ciceronem de Catillo inquit: Defenditur à Q. Voluſio tuo diſcipulo. Quòd & M. Fabius de Cælio & Panſa teſtatur: qui omnes à primo ætatis gradu Ciceronem in diſciplinis bonarum artium ſectati fuere. Sed quod de Cicerone, idem nimirū de Socrate, Platone, & Ariſtotele, aliiſque doctiſſimis viris,qui ſciētia præcelluere,accepimus, qui bonis diſciplinis iuuenū animos imbuendo, æternā ſibi gloriā peperere, ſuíſque diſſertationibus & documentis diuerſarū opinonum ſectas inuenere. Ante omnes Pythagoras Samius iuuenū æmulantium ſtudia,ſcholáſque ſophiſtarū in Italia habuiſſe fertur, pluréſque diſcipulos reliquiſſe magnæ & expertæ virtutis. Sic Thebanum Epaminundam Lyſias Pæthagoreus, Ariſtoteles Theophraſtū, & Syracuſanū Dionyſium Plato erudiuit. Perraróque eximius aliquis ingenio & doctrina inuentus eſt vir, cuius nō aliqua monumenta ſtudiorū mādata literis, aut aliqui diſcipuli ſapietiæ præceptis aucti & imbuti, velut hæreditaria munera poſteritati relicti fuerīt.

In quo gradu cognationis apud pleráſque gentes matrimonia licuerint, & quàm diuerſi mores in contrahendis nuptiis fuerint.

CAPVT XXIIII.

INter omnes conſtare video, licuiſſe quondam paſſim & nullo delectu aut modo, veteres cõiugiis affinium cognatorúmque copulari quod tamen non æquè apud omnes ſeruatum eſt. Nam etſi apud nõnullas Indorum gentes, Arabas, Perſas, Mauſóſque, qui iuxta Bactrianos
Babylonij. ſunt, ac Magos & Babylonios, quorũ hoc inſtitutũ fuit, cũ quibus Chryſippus ſentire viſus eſt, filios matres ducere vxores, & cũ parentibus ſtupro coirę, atque ex eis ſobolem gignere paſſim licuerit, idque inter eos coniugium nullis fuerit legibus vetitum: tamen apud reliquas vbique gentes, tam immane ſcelus lege & moribus ſub graui documento interdictum fuit: nefas ſcilicet exiſtimantes, filios cum matribus turpi amore commiſceri, ferarum ritu: quod dictu auditúq; fœdum & pudendum
Aegyptij. eſt. Ægyptij verò ſororum motibus coniugiíſque implicari, & cum his paſſim matrimonia inire ſolitauere. Quippe Ptolemæus, vt ſororis, quam miro amore deperibat, coniugium ſortiretur, & ſuam libidinem expleret, paſſim id licere permiſit. Itáque vt dirum facinus, & notam turpitudinis nefariæ velamento matrimonij obnu-
Perſæ. bilaret, omnibus id permitti voluit. Id quod Perſis quoque licuit Nam Cãbyſes duas ſorores, cùm deſiderium ferre non poſſet, & Darius Sayram iiſdem genitam pa-
Epirotæ. rentibus cõnubio ſibi deuinxere. Idem Epirotæ & Ma-
Macedo. cedones: ſiquidem & Ptolemæus Ceraunicus Arſinoën duxit, & Olympias Pyrrhi filia fratris coniugio potita
Græci. fuit. Contra verò omnis ferè Græcia, qui inter priuatas neceſſitudines cum ſororibus commiſceri interdictum habuere: nefandúmque putauere eodẽ parente genitos
Athenien. inuicẽ inceſtis nuptiis detineri. Tametſi Athenienſibus germanas ducere vxores, crimini datũ non fuerit: quippe Cymon Elpenicen duxit, & ex illo traditum, impunè
Perſæ. cum ſororibus coniugari. Perſis quoque legitimum fuit: neque pudendum viſum eſt, non modò ſororibus ſed & filiabus commiſceri. Nanque Artaxerxes Athoſim atq; Meſtrim filias iuſtæ vxoris loco habuit: & alij impunè

id factitarunt, quod Græci & pleraque gens improbum nefandúmque exiſtimarunt. Præ omnibus verò Lesbij fœdiſſimę Veneris fuiſſe traduntur: apud quos nihil ſynceri erat aut incontaminati: adeò vt ne capiti quidem parcerent, & omni fœda libidine ſe inquinarent. Apud Romanos verò tam informia cōniugia lege & moribus interdicta fuere apud quos licet cum affinibus, cum quibus ſumma erat neceſſitudo, cōiugalem inire copulam eſſet lege vetitum, ea de cauſa, vt nouos affines agnatio nibus familiarum, multáſque propinquitates & clientelas mutuis affinitatibus ſibi adſciſcerent cognationis iure: tamen cum ſobrinis, aut defunctæ vxoris ſorore vel mortui fratris vxore copulari nō vetabatur. Cęcilius enim Metellus, vxore defuncta, illius ſororem deſponſam tulit. Et Brutus Porciam ſobrinā, nulla prohibente lege, deſponſauit. L. quoque Craſſus ex defuncti fratris vxore filios eduxit, & propagauit. Ex deſcendentibus verò ad neptes vſque cōiugia Romani vetuere, id quod etiam plebiſcito cautum fuit. Sed fratris filiam ducere vxorē, licet antea lege vetaretur, ſubſequutis inde temporibus paſſim id licere principes voluere, poſtquam Claudius Cæſar rem deſuetam vſurpauit, vt Agrippinam, cuius amore deperibat, ſibi vxorem deſponſaret. Idem apud Græcos licuiſſe comperimus. Nanq; Alexandrides ſororis filiam ſponſam duxit: ex qua Doryeum, Leonidem, & Gleobrotum genuit: quod ſuccedenti æuo à Nerua fuit ſeuera conſtitutione inhibitum. Proditus tamen memoriæ eſt Antonius Caracalla, præter inſtituta maiorum, nouercam Iuliam vxorem duxiſſe, nuptiáſque inceſto primus polluiſſe, cauſatus, principi quodcunq; liberet, impunè licere. Et licet ſocrus genero copulari nullis auſpiciis poſſet, ſobrini tamen filiam vxorem ducere nullæ leges uetuere. Scipio enim Naſica Africani maiorem filiam nullo prohibente iure ſibi deſponſauit: quod alij frequentes factitarunt. Procedente mox tēpore, Valentinanus Cæſar, vt ſoboles paſſim propagaretur, gentéſq; affatim redundarēt, duas ſimul vxores ducere licere, duobúſq; impunè coniugiis cōmiſceri lege ſacrata ſanciuit: quam legem Iulius Cæſar decreuiſſe dicitur, vt liberorū quęrendorum cauſa, quot vel-

Lesbij.

Romani.

Fratris filiam ducere licebat Romanis & Græcis.

Nouercam ducere.

Sobrini filiā ducere

Vxores quas quiſque voluit, ducebat. let quiſque vxores ducere, facultas foret. Id quod apud Siculos & Athenienſes in vſu fuiſſe quandoque inuenimus. Siquidem Dionyſius vno ſimul tẽpore cum Doride Locreſi & Ariſtomacha Syracuſana nuptias celebrauit. Et Demetrius Antigoni filius, atque Euripides poëta duobus ſimul coniugijs nihil veriti ſunt copulari. Socratem quoque tradunt ſimul Xantippen & Myrtonem *Demetrij libido.* Ariſtidis neptem habuiſſe vxores. Ipſe verò Demetrius tam inexhauſtæ libidinis fuiſſe fertur, vt poſtpoſitis armis & omni apparatu belli contra Megarenſes, Lamiæ proſtitutæ amore accẽſus, inſeruiret: vt haud immeritò Lyſimacho oſtentanti vulnera quæ cũ leone miræ magnitudinis pugnãs, paſſus fuerat: ipſius legati reſpõdiſſe ferantur, quaſi alludentes. Demetrium quoq; meretricis Lamiæ in collo notas & vulnera dentibus inflicta exhibere potuiſſe. Proditũ verò memoriæ eſt, Athenienſes, *Athenienſes vrbanam ducebant vxorem.* vt exhauſtam iuuentutem belli cladibus repararẽt, decreto cauiſſe, vt vrbanam ciues ducerent, & ex altera liberos tollere nõ vetarentur. Apud Spartanos duas ſimul *Spartani.* duxiſſe, crimini fuiſſe datum ſatis conſtat (licet aliqui contra vetitum peſſimo id exemplo factitarint) Lycurgi lege, qui bonas vxores vnas ædes incolere, atq; in eadẽ domo habitare non permiſit. *Brachma. Numidæ.* Brachmanes, Numidæ, & Mauri, pro modo facultatũ vxores habent, itàque multis denas, pleriſq; vigenas habere permiſſum eſt. Reges *Mauri.* quoque Perſarum & Aſſyriorum, plures, quibus ciuitates pro redimiculis & muliebri mundo largiuntur, habent vxores. *Perſarũ & Aſſyriorũ reges.* Sed ſicut apud diuerſas gentes, nationéſque diſpares gradus affinitatis cognationíſque, quibuſcum iũgerentur, definiti fuere: ita mores obſcœnos & *Ritus diuerſi in cõtrahendis nuptiis.* ſordidos ritus, ac fœda quædam ſolennia in contrahendis nuptiis, pleræque gentes diſpari obſeruarunt modo. Quippe Thraces mulieres nupturæ, nõ parentum arbi- *Thraces.* tratu, ſed præmiis nubũt. Virgines enim quę forma pręcellebant, à viris precio exhibito, & certa ſubtaxata pecuniarum ſumma emebantur. Contrà verò deformes & minus decoræ preciis merebantur viros quibus nuberent. Babyloniis & Aſſyriis peculiare fuit, nubiles virgi- *Babylonij. & Aſſyr.* nes ad forum in vnum cogere, circunſtantéque virorum turba, per præconem ſingulas auctionati: vt quæ com-

placita foret, precio exhibito, aut datis vadibus, ſponſa duceretur. Apud Traxilos, Brachmanéſque ſiqua propter inopiam virum nanciſci non poſſet, in forum virgo producebatur: & claſſico euocata turba pudibundíſque oſtenſis & reuelatis, cui complacita erat, nuptui dabatur. Bœotiis & Locris nihil erat in ſponſalibus firmũ, niſi ſponſus & ſponſa in ara Eucliæ virgini dicata prius libarent haud aliter, niſi more ſolenni antea libaſſent, matrimoniũ eſſe rati. Qui mos Romæ quandoque inualuit: ſiquidem olim nuptura in ſinu Futini dei ſedere cogebatur. At apud Indos, niſi nubẽtes vnguento quod ex arboribus Phaſis fluminis diſtillat delibuti forẽt: neque matrimonium, neq; cognationis iura legitimè contrahi putarunt. Sicut Athenienſibus nulla dabatur nuptui, ni prius Dianæ ſacra obiiſſet. Nam veſtem induebat, cui crocoton dixere nomen neque initiari poterat decennio maior, vel quinquennio minor. Samnitum inſtitutio talis erat, non cuiuis homini nuptui locare filias, ſed decem diligebantur quotannis virgines ex omni turba: quæ totidẽ magnæ indolis iuuenibus darentur, compare volũtate, vt ſi à ſuſcepta vitæ inſtitutione, aut à bono honeſtóque decederẽt. per ignominiam illi virgo adimeretur, alteríque locaretur. Proditum quoq; memoriæ eſt Phœnices virgines in luſtris & lupanari vulgò quęſtum facere in phano Veneris in oppido Sica: exque eo quæſtu meretricio dotem parare, & ita virum nanciſci: de reliquo verò donũ Veneri exhibere. Quod apud Cyprios vſurpatum fuit. Nam virgines nupturæ, ad littora deſcendere, & cùm hoſpitibus cõmiſceri, vulgatóque corpore quæſtum facere ſolebãt, donec dotes, quibus virum nanciſcerentur, ſibi compararent. Armeniis lex eſt, vt virgines in phano vetuſtiſſimo & ſanctiſſimo Anetidis deæ proſtituantur: vbi ipſius ſtatua ex ſolido auro ſita erat, quam Antonius expilauit: quibus emeritis, cuiuſuis præcipui hominis coniugium ſortiri fas erat, nemine abnuente, aut tale coniugium detrectante. Inde verò maximum decus arbitrati ſunt, ſiqua virgo eleganti munere, aut inſigni dono priſcæ artis digna foret. Quibus in more fuit, vt parentes nobiles filias in cœtu præſtantiſſimorum iuuenum producant:

Traxili & Brachma. *Bœtij & Locri.* *Eucliæ ara.* *Romani.* *Futinus.* *Indi.* *Phaſis fluuius.* *Athenien.* *Crocoton.* *Samnites.* *Phœnices.* *Sica.* *Cyprij.* *Armenij.* *Anetis.* *Indi.*

exque illis virum ſibi deligat:qui fortitudine, curſu pugnâ,aut ſpecie corporis cæteris anteſtaret, nulláq; dote exhibita,quem ſibi illa virum delegerat,ſponſum abducebat:quippe cùm nõ genere aut nobilitate, ſed libẽter cum viris inſigni corporis forma iungantur, vt ſpecies
Cathei. maneret ad poſteros. Quod & Catheorum dicunt propriũ fuiſſe,vt ſponſa ſibi virum deligat: ſed vt eo fœdere iungatur, vt viro defuncto eadẽ pyra oppetere cogatur.
Segoregi. Segoregiorũ vetus erat mos,vt paratis inſtructiſq; menſis inter epulas virgo introducatur: & cui ex cõuiuiis aquã dederat,eũ ſibi virũ delegiſſe videbatur. Sicut apud
Talchea. Talcheas Libycam gentẽ, vbi multi vnam expetunt, apud futurũ ſocerum inſtructis epulis corã ſponſa ſcommata iactitant,fabellas & iocos:cuiq; arridet mulier, illum ſibi delegiſſe cenſetur.Nonnunquã poſita virgine,
Indi. in victoris prӕmium decernebant.Indi luctatione & pugnis,victórque premiũ ſponſam abducebat. Item apud
Saca. Sacas eximas Scythię gẽtes:nàmq; hi ſolebãt pro ſponſa cum riuali pugnis decernere , victúſque velut deformatus ignominia,pudibundus & mœrens,in latebra degere,& alterius aſpectum lucémque vitare.Circa Mæo-
Laxamatæ. tim gens eſt, Laxamatas vocãt, apud quos virgo niſi qui
Carmani. hoſtem confeciſſet,nuptui dabatur nulli. Et ex Carma-
Syginni. nis vxorẽ ducebat nemo, niſi qui hoſtis caput ad regem
Troglodytæ. detuliſſet.Apud Syginnos Perſicam gentem,mulier aurigandi perita,quemcunque vult virum ducere , ius habet . Troglodytæ verò fœminas viris deſponſas primis noctibus cognati affinéſque producunt,illáſque promiſcuis adulteris parêre ſinunt:poſtea perpetuæ pudicitiæ aſcriptæ,ſeueriſſimis pœnis, vel minima coniectatione,
Gymneſiæ. ſi deliquiſſent,coërcebantur.Quem morem Gymneſia-
Baleares. rum incolis , Balearibus , & Lydis inualuiſſe legimus.
Lydi. Tradunt quidam Andrimachidis in Aphrica populis v-
Andrimachidæ. ſum multa ſecula viguiſſe , vt virgines nupturas regi in primis offerant,vt illarum pudicitiam ante ſolennia nu-
Volſinienſes. ptiarum delibaret . Quod a Volſinienſibus quandoque ſeruatum legimus,vt ſeruili preſſi dominatu , ingenuas
Eboles inſulæ. filias ſeruis delibandas darent.Ebulibus verò inſulis rex imperare dicitur,qui ſine ſpe coniũgit, in quamcunque
Aethiopes. cõmotus fuerit,vſuariã capit. Apud Æthiopes pleraque

gens

gens ſolẽnes nuptias non nouit, quia paſſim & indiſcreto concubitu miſcentur. Garamantes quoque nuptias *Garamantes.* non nouere, ſed ferarum ritu paſſim in Venerem ruere licebat. Quod quidem à barbaris frequens vſurpatum eſt, qui turpi coitu ſe immiſcẽtes, expertes tori genialis fuere. Inter quos Lymirini populi traduntur vulgato *Lymirini.* concubitu connubia habere promiſcua, filióſque e[illegible]itos poſt quinquennium in vnum coactos, ſuũ quemque ſimilem agnoſcere, & pro filio educere. Neque omiſerim *Reges Perſarum & Medorum.* quod traditum eſt apud Perſas Medóſque, reges quam plures habere vxores, mulieres verò quampluribus nubere: quæ autẽ paucioribus quinq; viris nupſiſſet, agreſtis habebatur & ſordida. Thraces quoque honori du- *Thraces.* cunt multiplici coniugio & numero vxorum gloriari: ſicut Germani, qui licet ſingulis vxoribus contenti ſint, *Germani.* nobiliores tamẽ plures habere vxores pro decore familiæ & maieſtate putãt. Apud Arabas, Nabathæos & Bri- *Arabes. Nabathæi Britanni.* tannos in vſu fuit, vt conſanguineis cognatíſq; omnibus vna vxor ſit, ad quam per vices quiſque ſuo ordine admittitur: ingreſſurúſque ad eam, baculum pro foribus ponit: alterius verò cõgreſſum pro adulterio luit. Ac ne nimium multa complectar, néve vlterius barbaros ritus moréſq; recenſeam, de his hactenus dixiſſe abunde fuerit. Illud vtique verũ eſt, quod à Græcis & Romanis pa- *Græci & Romani vxorem aliis vſuariam dabant.* riter factitatum nouimus, vt vxorẽ quam quis duxiſſet, etiam ſublatis liberis alij dare vſuariam, ex qua liberi gignantur, mox illã vendicare & legibus & moribus permiſſum fuiſſe. Sic Cato Martiam vxorem amico dedit, & Socrates Xantippem. Atq; alij id ſæpe factitarunt: quem morem apud Lacedęmonios Lycurgi lege, Tapyráſque, & pleraſque gentes inualuiſſe, documenta ſunt: qua cauetur, vt ad ſenioris vxorem, iuuenis florenti ætate, tollendæ prolis cauſa admittatur: legibus verò Solonis ſan- *Solonis lex.* citur, vt orbæ puellæ qui ſunt genere proximi, nubant, vtque ſi maritus ad rationem Veneream minus potens foret, mariti propinquus illius vxorem nanciſcatur. Quare Attalus Aſiæ rex, cũ falſus rumor inuaſiſſet, Eumenem fratrem morte ſublatum fuiſſe, protinus illius coniugem vna cum regno ſibi vendicauit: deinde Eumene ſuperſtite, vxorem illi ſimul & regnum reſtituit.

Quid ſit artemon apud iureconſultos, & quod dicatur plumbum in ripa poſitum, de quo ambigitur apud multos.

CAPVT XXV.

Iaboleni lapſus. *L. Malum. ff. de verb. ſignifi.*

Malum, nauis eſſe partem, licet pleræque naues ſine malo ſint: attemonem vero non eſſe nauis partem, Iabolenus ex autoritate Labeonis, in primis magni & docti viri, de verborum ſignificatione notauit. Quæſiui ego a iure conſulto maximo temporũ noſtrorũ, claro in iudiciis & foro, quid eſſet artemon, qui quaſi additamẽtum, non pars nauis à iureconſulto cenſeretur cúmque ille ex opinione interpretis, artemonem gubernaculum ſeu clauum nauis diceret eſſe: rurſus quæſiui ab eo rationem tam variæ deciſionis, cur malus nauis pars ſit, cùm pleræque naues ſine malo ſint: gubernaculum verò pars nauis cenſeri non debeat, cùm extorto gubernaculo nauis haud dubiè fluitaret, & incommoda fieret, arbitriúmque moderandi deperiret. Quippe ſicut gubernaculum, ſic malus naui facilè demi & addi, ſigíque & refigi poteſt: plúſque operæ & negocij gubernaculum naui, quàm malus præſtat. Cúmque ille ſubdubitare aliquandiu viſus, non facilè obiecta dilueret: tandem dixi, à noſtris interpretibus pleraque minus commodè & verè definiri: ob quæ non ſolùm imperiti legum & rudes, ſed & docti in diſſonos ſenſus dilabuntur: multiplicíque añecti errore, veros ſignificatus non planè percipiunt. Non enim gubernaculum nauis attemon fuit, vt falſò illi opinati ſunt, quippe gubernaculum non eſſe nauis partem dicere, eſt improbiſſimæ inſipientiæ, ſed artemon trochleæ genus tractorium eſt, quod ἐπάγοντα Græci vocant, quo fune ductorio per orbiculos traiecto, & acto in gyrum, vt noſtri moris eſt, facili ductu importantur onera vel exportantur: vulgóque, quantum coniectura aſſequimur, organum dicitur. Is autem artemon, nauis pars non erat, cùm non nauigationi, ſed oneri inſerendo machina cõmodè conſtructa fuerit. Iterum idem Iabolenus plumbum quod pro tegulis tecto appoſitum foret, ædium partẽ eſſe ex autoritate eiuſdem Labeonis aſſeuerat: Quod verò in ripa tegendi cauſa locaretur, contrà eſſe dixit: quo fit, vt vendita domo vel legata plumbum quod eſſet in ri-

Alciatus artemonem aliter definit. *Vide eius cõment. in tit. de verbo. ſignifi. l. malum* *Artemon quid verè ſignificet.*

pa, venditioni aut legato non accedat. Quid eſſet plumbum in ripa, ſæpe à iuris profeſſoribus quæſiui. Et tametſi nonnulli inani opinione ferantur, ipſéque legum interpres alioqui facundiſſimus, ingenuè ſe id ignorare fateatur: animaduerti tandem plumbum quod eſſet *in ripa tegendi cauſa, illud dici conuenire, quod tecto deſtinatum, necdum appoſitum, aliquo in loco relictum, donec tecto apponeretur, commendatúmve fuiſſet: eſſeque in ripa id commodè dici, quod parieti inhærens erectũ, ita ſubſidet ne humi iaceat penitus, vnde vulgo arripare dicunt. Id autem plumbi quod ita hæſit, & ſubſidet, in ripa eſſe dictum eſt. Fuit ergo opinio Labeonis, quod tametſi tegulæ plumbeæ quæ in tecto ſitæ erant, ædificij pars forent: illas tamen quæ ſepoſitæ muro adhæſerant, vt paulò pòſt apponerentur, ædificij partem non eſſe licet ad eum vſum deſtinatæ, vt pro tegulis tecto inſeruirent. Itaque legata domo aut vendita, plumbum quod in ripa ita ſitum erat, venditioni aut legato non accedere, legitimè putarunt.

** Hypethrij legiſ Alciatus loco ſuprà citato.*

Quod eſſet collegium fratrum Arualium Romæ inſtitutum, quíve Salij ſacerdotes, & quod ſocietatum genera fuerunt.

CAPVT. XXVI.

PRimum ſacerdotum Romæ collegium, fratrum Arualium fuiſſe multi aſſerunt. Hoc enim ſacrũ a principio originum Romulus inſtituit primus. Nam cùm legibus armíſque vrbem muniiſſet, ne religio in benè inſtituta ciuitate deeſſet, vndecim fratres Aruales conſtituit ſacerdotes, ſeque duodecimum. Fratréſque ideò appellauit, quaſi mutua charitate & fœdere nexi forent. Refert tamen Maſurius Sabinus, Accam * Larentiam Romuli nutricẽ, duodecim eduxiſſe filios, & cùm vnum fato amiſiſſet, in defuncti locum Romulum aſciuiſſe: ipſúmque & cæteros Aruales appellaſſe fratres, quòd ſocij eſſent & ferè pares, agreſti & paſtoritia ſodalitate coniuncti. Horum inſigne fuit ſpicea corona alba, infula alligata, quam, dum operantur ſacris, ſingulos geſtare ſoléni more decebat: quo inſigni ab Acca Larentia donati primum fuere: íſque honor perennis illis perpetuò manſit, ita vt nullo ſucceſſu vel caſu tanta ſocietas

Primum collegium Ro[illegible]anũ. Fratres Aruales cur dicti. Romuli nutrix.

** al. Lauren ut à, & ita deinceps.*

niſi vita finiretur:tantæque fuit amplitudinis, vt etiam ab hoſtibus captos, & in extrema fortuna, aut exules, quanuis nullo poſtliminio redemptos honor hic comitaretur. *Solduni.* Apud Aquitanos verò Solduni dicti ſunt, quorum ſocietas erat, vt iiſdem vitæ commodis opibúſque promiſcuo vſu fruantur:ſiquid autem aduerſi contingeret,eoſdem caſus,eandémque fortunam, ac etiam vitæ interitum, vnà ſubire cogerentur. Quod ab Ægyptiis vſurpatum legimus, quibus amicitiæ genus & ſodalitium fuit cui nomen *συναποθνησκόντων*, quaſi cõmorientium, qua nulla ſanctior, firmiórque fuit: quo genere *συναποθνήσκοντες.* Antonius & Cleopatra, cui plus nimio ſe addixit, mutuo affectu deuincti fuere,hac lege copulati, vt ſi fatale quippiam aut diri caſus alteri cõtigiſſet, alter tanquam pœnæ ſocius,eundem fortunæ exitum eſſet laturus, ſociíque & comites eſſent fortunarum & calamitatum. *Hunnorum fœdus.* Apud Hunnos tale fœdus inexplicabili nexu contrahebatur,vt viginti viri generoſi ſpiritus, eiſdem ſacris initiati,vnà comites eſſent conſiliorum & voluntatum: eo vinculo, vt in conuictu frequenti & contubernio maneant, & ne punctum quidem temporis vacuum relinquant próſperáq; & incommoda mutuis officiis ferant ad ſupremum diem:morte autem obita, ſuperſtites defunctum efferant,& comitentur. *Hiberi.* Hiberorum verò mos fuit,vt amici in familiaria iura aſſueti, principi ſe deuoueant,vitæ mortiſq; vltores:quíque ita in cohorte amicorum deuoti erant,omnium conſiliorum ſecretorúmq; participes fiant, & ſi quid timendum accidiſſet, omnes caſus,& fortunę minas,atque vnà mortem oppetere cogantur. *Cantabri.* Qui mos Cantabris fuiſſe traditur, vt pro amicis & fœderatis ſociali fide ſe immolare, atque interire non dubitarent, inſigni teſtimonio mutuæ charitatis & perpetui amoris. *Sociani.* Ex Socianis quoque Gallorum gen- *Solduni.* te,ſexcenti ex primoribus, Solduni vocati vnà cum rege viuunt & commoriuntur: nefas putantes ſuperſtitem principi ſuo eſſe. Apud alios verò intimi familiares qui manus,mens,lingua,& oculus,atque aures principis vocantur,in eodem cultu & conuictu ſunt,rei nullius ignari,& amici principis, qui arcana conſilia & abditos ſenſus ſoli cognouerunt. *Aethiop.* Ab Æthiopibus ſerua-

tum, eſt vt familiares in regis ſocietate per omne obſequium inſinuati, vnà cum rege ad ſupremos annos viuant conſociati& fœderati, qui ſummũ inter amicos locum tenent, & ſi qua corporis parte rex mancus fieret, eodem mẽbro ſe deforment, eóq; morte ſublato, ſponte intereant. Tauris apud Scythas cum regibus præcipuè gratos, & qui magno in honore fuiſſent, ex amicis ſepelire in vſu fuit, cui rex tanquã pignus amoris autem abſcindere ſolebat. Apud Græcos vſurpatũ eſt, vt cùm alij qui inexplicabili nexu copulantur vno pallio inuicem ſe operiat, & morte obita eodẽ tumulentur: quo ſignificabant, duo ſimul corpora concordibus animis & vna mente teneri. Priſcis autem Longobardis maximũ fuit amoris vinculum, apud aliquẽ ponere barbam. Is enim intimo fœdere aſtrictus erat, apud quẽ lanuginem quiſpiam depoſuiſſet, ſicut apud Perſas donari annulo à rege, fœdus inexplicabile & ſummi amoris vinculũ putabatur. Huic ergo Larentiæ quæ Flauia dicta eſt, menſe Aprili ſolennes dies & ſacra ab Anco inſtituta, Romani aſſiduè celebrant: quæ Larentalia dicta ſunt, & decimo calendas Ianuarias, qui dies Ioui feriatus erat. Cui Martis flamen, plerumq; põtifices in Velabro, vbi Larentiæ ara & ſtatua erat, ſacrum anniuerſarium facere, ad eiúſque ſepulchrũ Decembri menſe conuenire frequentes, & dare inferias ſolebant, quod populũ Romanum decedens hæredẽ fecerat. Cuius rei cauſa, eius dies inter faſtos relatus fuit. Statáq; die flamen Quirinalis illi quotannis ſacrum facit. Huius poſtea exemplo inter Romulum & Tatium inita ſocietate, retinendis Sabinorum ſacris, ſodales Titij à T. Tatio, vel à titiis auibus, quas obſeruant augures, denominati ſunt: Poſt quæ, ſodalitates, ſacris Idæis magnæ matris receptis, Romæ ſub idẽ tempus inuentæ, veluti publica munera habita ſunt, ſicut ſub Tiberio Auguſtales, qui numero quinque & viginti ex primoribus vrbis, ſorte ducebantur: quos Tiberius Iuliæ genti ſacrauit. Et Antonini temporibus Antoniani ſodales mox Æliani, & Aureliani, & demum Fauſtidianæ puellæ ad imaginem antiquitatis nuncupatæ, qui in principis comitatu inexplicabili fœdere vincti erant, & poſt funera illi flamines & ſacerdotes conſecra-

Tauri. *Græci.* *Longobar.* *Perſæ.* *Larentalia.* *Sodales Titij, Titij aues.* *Auguſtales.* *Sodales Antoniani.*

ti.Sed cùm à Romulo hoc ſacerdotium primũ inſtitutũ ferant,quin reliqua ſacra Numa ſummus religionũ cultor obiuerit,nulla controuerſia eſt. Nam & Pontifices, Flamines,Salios,atq; Augures ab ipſo inuentos tradunt. Fuere enim Salij Martis ſacerdotes numero duodecim ex patriciis,liberi & ciues, & qui neutro parente orbati eſſent,a Numa ſeu Tullo Hoſtilio bello cõtra Fidenates(vt Liuius autor eſt)voti cauſa nuncupari, qui poſtea numerum Saliorum duplicaſſe fertur, ita vt quatuor & viginti,belli pacíſque temporibus collegio cooptarentur:cuius ſacri cauſa hæc & origo fertur. Cùm enim regnante Numa,morbo & afflatu noxio ciuitas affecta eſſet, eáque lues nullis ſacrificiis aut piaculis ſedari videretur poſſe,peltam æneam è cœlo, in qua Romanorum fata ſita erant,in manus Numæ decidiſſe ferunt. In qua cùm vrbis ſalutem ſitam crederent,ne inuentu facilis,& ob id furto expoſita eſſet,alias vndecim elaboratæ artis eadem facie menſuráque à Mamurrio fabro, ne dignoſci poſſet,conſtructas dicunt fuiſſe: illáſq; in Martis ſacrario aſſeruaſſe,illarúmq; cuſtodes,Salios vocaſſe:quorum princeps præſul,alter vates, alius magiſter, qui præſidebant,dicti.Illorúmque inſigne tunica erat punicea, & æneum in pectore tegmen, quod ſupra tunicam verſicolorem induebant:tum balthæi,& æneę galeæ:quibus ornati Martio menſe,cum tripudiis tibiam, ſolenniq; ſaltatu cœlęſtia ancylia eiuſmodi ferentes, culti ornatiquę prodibãt: ipſique gladiolis illa percutientes cum greſſu &gradu cõpoſito,pulſu pedum ad ſonum vocis modulato,per Capitolium & forum,pérque vrbem incedebant. Inque eo tripudio Mamurrium fabrum,qui tam exactè illa molitus eſſet,in nominis memoriã ſempiternam,ac pennatas impennatáſq; agnas pro ſpicis & ariſtis & Luceciuṃ Iouem,Ianúmque deorum Deum,alióſq; deos, excepta Venere,quã in carminibus Saliaribus nominare nefas erat verbis ſubobſcuris,Marti conſecratis, quæ nec mutare licebat,ritu priſcæ religionis, in fine carminum referebant.Poſt aliquot verò ætates,imperatorum nomina ſuis carminibus Salios adnotare conſtitutum fuit: vt illorum quoque memoriam ſempiternæ gloriæ mandarent. Quare Germanici nomen Saliari carminę

Salij.

Pelta cœlitus delapſa.

Inſigne Saliorum.

Tripudia Saliorũ & carmina.

Venerem in carminibus Saliaribus nominare nefas erat.

& mox aliorũ principũ, intercurſu temporum, celebrata fuere, quo tẽpore Flaminica dialis vxor capillũ pectere, antequã ancylia cõderentur, vetabatur: quorum ſacra & feſtos dies cœnis ſumptuoſis, & comeſſationibus cũ cãtu & ſymphonia oppiparè celebrare ſoliti ſunt: in quib⁹ futiles coronas & alia cõuiuiis oblectamẽta adhibebãt. Híque dies religioſi & ſacri mãſere in poſterum. Quod ſacerdotiũ quanti fuerit, licet æſtimare, ꝙ niſi ex patriciis ad hunc honorẽ admittebatur nemo: & niſi liber & ciuis, patrimus & matrimus foret. Quódq; Appius Claudius triumphalis, Scipio Aphricanus, & L. Bibaculus inter Salios eſſe, & hæc ſacra attrectare, gloriæ duxere. Et Titus Veſpaſianus, quod numero Saliorum fuiſſet cooptatus, gratias egit. Antoninus quoque Philoſophus natus octo annos, ab Adriano Cæſare inter Salios adnumerari laudi duxit, velut magni ſplendoris munus ferret. Erátque conſtitutum vt qui conſulatum, aut præturam, aliúmve magiſtratum gereret, ancylia ferre, & inter Salios eſſe cogi nequiret. Præter quæ, etiam apud Latinates, Salios Martis ſacerdotes fuiſſe: & in ſacris Herculis ad magnam aram, Salios ſacrorum miniſtros cum cantu pſallere conſueſſe comperimus. Et tametſi Martio mẽſe ancylia deprompta è Martis ſacrario prodirent, ſiquando tamen gentibus nationibúſque iuſtum piúmq; bellum per feciales indicebatur, ancylia in eodem ſacrario, aut in curia Saliorum commouere moris erat, quaſi eo motu Martem è ſua ſede exercitum, eóq; propitio & volente, arma expediri, legiones conſcribi, exercitus apparari, atq; omnia hoſtilia eſſe deſignarent: qui dies religioſi & infames habiti ſunt, quibus antequam cõderentur, ſpõſalia inire, peregrè proficiſci, aut pacis fœdera tractare, vel aliquid publicæ priuatæve rei inceptare, velut mali auſpicij, triſtiſque maneret exitus, ominoſum fuit.

Saliorũ ſacra & feſti dies ſumptuoſi.

Sacerdotii Saliorum dignitas.

Belli indictio.

Quot lictores apparitoréſque habebat dictator, quot conſules aut praetores, quaeſtoréſve, quive ſecures habebant, & qui non.

CAPVT XXVII.

QVod Romul⁹ parto regno cũ ſella curruli trabeáq; & reliquo ornatu ſe auguſtiorem feciſſet, tum

maximè duodecim lictoribus inſigne fecerit, qui faſces ſecuréſque velut inſignia maieſtatis præferrent, à multis eſt memoriæ mandatũ. Nonnulli TullumHoſtilium Romanũ rege, primo purpuratũ cũ lictoribus & faſcibus in publicũ prodiiſſe ferunt, Sed perpendimus non lictores modò cum faſcibus, & ſecuribus, ſed apparitores quoque regem præire cõſueſſe. Fuere enim apparitores miniſtri regij, qui aſtabant lateri, & corporis ſtipatores erant: vt ſiquando opus eſſet, ad imperium nutúmque regis præſto forent. Præter quos fuere viatores in regio comitatu, qui quoties ſenatus cogẽdus eſſet ex agris Senatores aduocarent, contumacéſque citarent & arriperent. Quippe cũ priſcis tẽporibus proceres ciuitatis morarentur in agris, ſiquando conciliũ publicũ cogendum erat, a villis accerſebatur in ſenatũ: ex quo qui eos euocabant, viatores dicti: quique ex viatoribus ligandi cædendique ius habebant, lictores nominati ſunt quibus iuſſu regis delinquentes vincire, nudatóſque virgis cædere, & ſi crimẽ expoſceret, ſecuri percutere, negotium erat. Ideo lora in ſinu geſtantes, regi apparebant quibúſque mandatũ erat, facinoroſis & delinquentibus crura & manus ligabant, vt poſt verbera nouiſſimo exẽplo afficerent. Præter quos fuit accenſus & præco, qui dicto conſulis alteriúſve magiſtratus ad imperium nutúmq; præſto eſſent. Accenſus, vt ad cocionẽ: præco, vt ad comitia quirites aduocaret. Quod munus vt eſſet expeditius, libertis dari conſueuit, ſicut miniſtrorũ & apparitorum Brutiariis, coactis ſeruilia exhibere, pro eo ꝙ bello Punico ſecundo poſt cladem Cannenſem ad Hannibalem defeciſſent primi. Sed cùm poſt exactos reges, C O S S. creatis, omnia inſignia quæ apud reges erant, populus conſulibus conceſſa voluerit, Brutus & Valeri' Publicola, qui aſſertores & vindices Romanæ maieſtatis fuere, cùm ſtatuiſſent non formidoloſum & ferũ ſed mitẽ & plebi percharum efficere Cõſulatum, vtque offenſionẽ & inuidiã vitarent, in publicũ prodeuntes cum eiſdem quibus reges inſigniis, ſecures à faſcibus dimouerunt: & cum ſolis faſcibus ad populum concionati ſunt. Inde manſit in poſterũ, vt cum duodecim faſcibus, totidem lictores, ſine ſecuribus conſuli præirent. Hæc

Lictores. *Apparitores.* *Viatores.* *Lictorum munus.* *Accenſus.* *Præco.* *Brutiarii.* *Secures ab iecta poſt exactos Reges.*

enim fuere inſignia ſummi honoris & imperij conſularis. Illis ergo magiſtratibus ſecures cum faſcibus in vrbe præferebantur, qui ſine prouocatione ſummã imperij tenebant, vt dictatori, & decemuiris, à quibus ad maius tribunal prouocatio nõ erat. Dictatori ergo pro honore ſummi imperij, quod plus iuris & maieſtatis haberet, quatuor & viginti lictores cũ faſcibus & ſecuribus, viatoréſq; & apparitores, qui ſummouerent turbas, præibant: conſulibus in vrbe duodecim lictores cũ faſcibus tãtũ, demptis ſecuribus: foris verò, vt in decreta ſibi prouincia, aut quũ caſtris & legionibus præeſſent, faſces cũ ſecuribus, vnáque lictores apparitoréſq; præcedebant. Idque ideo cautũ, vt prouinciã pernicioſis hominibus purgare, illorúmq; audaciæ & temeritati obuia ire, flagitiáque & dedecora pœnis & damno multare valerent.

Secures cũ faſcibus praeferebã tur poſt exactos reges.

Conſulibus quot lictores Vide de hac re infra lib. 2. cap 17.

In vrbe enim conſuli cũ ſecuribus eſſe ius nõ erat: quippe ſuprema poteſtas, & ius de nece cuiuis conſuli intra pomœriũ non datur. Obſeruatúmque fuit, vt inter conſulem, & proximum lictorẽ, nemini officij cauſa niſi cõſulis filio aditus eſſet. Prætori verò in vrbe non duodecim vt conſuli, ſed ſex tantummodo lictores apparere ſolent: extra verò vrbẽ, aliquando cum ſecuribus apparuiſſe inuenimus. Paulo tamen Æmylio in prætura priuilegio honoris duodecim ſecures apparuiſſe ferunt, vt conſularẽ maieſtatẽ in prouincia præ ſe ferret. Tribuni autẽ plebis ſolum viatorẽ, apparitorémque a prima origine ſine lictore habuere: qui etiã libertini erant quippe cũ Tiberius Gracchus in tribunatu libertis apparitoribus primus vſus fuiſſe dicatur. Poſtea verò quem prouincias ſortiri cœpere, & illis cũ imperio præeſſe, etiam lictores habẽdi tribuno facultas data eſt. Quæſtores verò, ædiles, duumuiri, & minores magiſtratus qui prehẽſionẽ & vocationẽ nõ habebãt, in vrbe nec lictore vtebantur, nec viatore: tametſi prætorẽ duodecim ſecures cũ faſcibus, & quæſtorẽ, lictorẽ, & faſces quãdoque habuiſſe legamus: quod in prouinciis, quas ſortiti prætores quæſtoréſq; fuerant, non autem intra pomœriũ id licuiſſe apparet. Extra vrbẽ enim his vti faſcibus & lictoribus interdum cum ſecuribus licebat, vt ſceleris & perfidiæ pœnas à facinoroſis expeterent: in vrbe verò minimè

Ius necis intra pomœria cõſuli nõ dabatur.

Prætori in vrbe quot lictores.

Tribuni plebis viator & apparitor.

Quæſtor parricus, qui & Parricidius. Lictores cũ faſcibus in vrbe habere quibus permiſſũ.

Lictores cũ bacillis. Regibus externis præſes cũ lictoribus & faſcibus præibat. Lictores cũ virgis laureatis. Lictores fores virga percutiebant. Lictorum munus.

niſi quæſtores parrici forent, quibus pro imperio & maieſtate cũ crimina vindicarent, in vrbe lictores cũ ſecuribus ſæpe prælati ſunt. Marcus tamen Liuius Druſus dum quæſtor Aſiã obtineret, nullo lictore aut alio inſigni honorũ vti voluit, ne quid ſeipſo inſignius prouincia haberet. His ergo quorũ erat maius imperiũ, & maxima auſpicia, quiq; cùm adeunt magiſtratus, Veſtæ & penatibus rẽ diuinã faciũt, vt dictatori, cõſuli & prætori, paſſim lictores cùm faſcibus in vrbe habere licuit. Dictatori etiã cũ ſecuribus, cæteris verò qui minima auſpicia habebãt, lictore vti non licuit, niſi quæſtori parricio, vt percenſuimus. Fuitq; vetus conſtitutum, vt præfecti prouinciarũ & præſides, ſenatoribus ex claris maioribus & inclytæ familiæ, peregrè agẽtibus quò cõſpectior dignitas & honoratior foret, plerunque in prouincia lictores cum bacillis darent: vtque reges externi aut fœderati in prouincia populi Romani venirent, magiſtratus Romanus aut præſes illi cũ lictoribus & faſcibus præiret. Mario enim prætore Aſiam obtinente, & in eã profecto Mithridate, ſemper cum faſcibus Marius præceſſit Mithridatem. Qui quidem lictores non his modò magiſtratibus, ſed & Veſtalibus & ſacerdotibus, mox Cæſaribus & ſummis imperatoribus cũ virgis laureatis, & Auguſtis mulieribus pro muliebri faſtigio præceſſere. Quare Agrippinæ matri Neronis, perpetuo ſenatuſconſulto lictores duo tributi fuere, & Flaminium Claudiale. Contrà Tiberius Druſillæ matri decerni lictorem minimè paſſus fuit, licet Auguſtus illam in familiam noménq; Auguſtæ teſtamẽto aſciuiſſet. Illud quoq; obſeruatũ eſt, vt cũ lictores iuſſu Conſulũ aliquẽ è domo euocarẽt, fores ædiũ virga percuterẽt, quaſi eo ſigno publicã adeſſe perſonã innoteſceret. Si cui tamẽ ob claritatem dignitatémq; deferebant, virga fores percuti vetabant. Cùm enim Pompeius Magnus Poſſidonis domum ſummi ſapientiæ profeſſoris eſſet ingreſſurus, fores virga percuti vetuit, & faſces ſummiſit. Et ſiquãdo dictatori, cõſuli, aut prætori præirent, pro imperij maieſtate obuiũ quẽque ſemita cedere, denudare caput, & obſequii honoríſque cauſa èquo deſcendere iuberent, obuiámq; turbam virga ſubſiſterent, & ſummouerẽt, Apud Athe-

piẽſes & omnẽ ferè Græciã, vt diſcrimẽ perſonarũ notaretur, magiſtrat⁹ nõ lictores, ſed lixas ſimul & virgas habuerũt vice lictorum, quos λαβδοῦχους nuncupant. Fertur verò Germanicus, Athenienſes ſocios & fœderatos vno lictore velut præcipuo munere donaſſe. Neq; prætereũdũ, in occurſu maioris magiſtrat⁹, minores ſummittere faſces conſueuiſſe: vt ſignarent honori deferre, & imperio parêre. Quare Valerius Publicola in ſuſpicionẽ affectati regni adductus dũ cõcionatur, faſces populo ſummiſit: ſcilicet populi quam cõſulis maieſtatẽ & iura, potiora arbitratus. Lictoréſq; cum faſcibus ſæpe paludatos. cõſuli etiã paludato in prouinciã profecturo præire ſolere: quæ quidẽ paludamenta tunc ſumebãt, cũ in expeditionẽ aut decretã ſibi prouinciã cõſul iturus eſſet. Paulo tamẽ Æmylio prætori in Hiberiã profecturo albũ paludamentũ, ac lictores miniſtróſq; albatos cũ modico comitatu tributos comperimus. Sine autẽ lictoribus proficiſci in prouinciã, aut conſulibus profectis lictores in vrbe mãſiſſe, religioni eſt & prodigij loco habitum. Fuit quoq; receptus mos, vt quoties inſigni victoria conſules potiti eſſent, ob res proſperè geſtas laureatis faſcib⁹ prælatis incederent, literáſque laureatas Romam mitti, aut nuncios cũ iaculis laureatis aduenire, nauémq; laureatã aut vittatã, fœlicis victoriæ nunciũ eſſe: ac læta & magna ſignificare tunc, quũ depulſis & diſſipatis copiis hoſtes victi eſſent & profligati, animaduerſum eſt. Victo enim Mithridate, & fugato duplici prælio, lauro ornatã nauẽ, & bellico apparatu inſtructam, vt in victoria mos erat, Lucullus Romã miſiſſe dicitur. Ipſis verò nũciis tabellariis, Græci πτερυφόρους dixere nomen, quoniam erectas pinnulas geſtarent: q̀ Ælius Verus feciſſe dicitur vt curſoribus alas penñatas imponeret, illóſq; ventorũ nominibus appellaret: quãdóq; φανιάτας & γραμματοφόρους, Perſæ ἀγγάρους & ἀστάντας. Proditũque memoriæ eſt, columbas tabellariorum vice apud maiores ſæpe fungi ſolitas: quippe Cæcinna Volaterranus hirundines victoriæ nuncias habuit. Cyrus verò per interualla locorum tabellarios ita diſpoſuit, vt fatigati recentes, & nocturni diurnis ſuccederent: adeò vt volãtes grues ſuperarent. Quod & Xerxes feciſſe dicitur, vt curſores inui-

Athenienſes lixas & virgas loco lictorum habebant.

λαβδοῦχος

Summiſſio faſcium.

Faſces laureati.

Literæ laureatæ.

Tabellariorũ diuerſa nomina.

Columbarũ & hirundinum ars.

Tabellarii Cyri per interualla locorum.

cem ſuccedentes haberet diſpoſitos quos neque imber neque noxa a curſu dimoueret. Inter alios Matthes Ægypti rex proditur cornicem habuiſſe, cui curſoris vice literas perferendas dabat. Nec ab re fuerit meminiſſe, ex viridi lauro faſcium Luculli, Pompeij faſces languentibus foliis lictores exornare, conceſſæ mox victoriæ omen feciſſe. Sicut Superbus Tarquinius, ne ſuum ducem Latini agnoſcerent, néve diſcreta inſignia haberent ex Latinis Romaníſque faſcibus manipulos miſcuit, ſingulóſque ex binis fecit. Ipſe tamen Pompeius, licet ſe imperatorem ſiuerit appellari, nūquam tamen in faſcibus inſignia laureæ coronæ detuliſſe legitur: quo exemplo arguitur, imperatorem faſcibus laureas apponi conſueſſe, quo iuſtum imperium & legitimus triumphus notaretur. Apud Græcos vero vetuſto more receptum eſt, vt ſi quid fauſtè & feliciter nuncij afferrent, coronati aduentarent: ipſíque ciues fœlici accepto nuncio in communis ſignum lætitiæ coronati incederent ouantes gratantéſque. Carthaginenſes, rebus feliciter geſtis, præcipuum lætitiæ genus habent victimas cædere, ludos celebrare, munera mittere. Quódque faſcibus, quos præferebant lictores, Betullas virgas maximè commodas duxere. Itaque ex illarum virgis, tum propter candorem, tum propter tenuitatem publicos faſces, qui magiſtratibus præirent, effecere. Atque illud animaduerſum eſt, quod tametſi ad reliquas prouincias præſides & magiſtratus cum lictore & faſcibus irent: tamen Alexandriā conſulares faſces accedere, aut vrbem inire vetabātur: quòd diuinis carminibus & vaticinio prædictum eſſet, tunc demum Aegyptum fore liberam, cum ad eam Romani faſces aduentarent. Tametſi Romani magiſtratus libera & fœderata oppida, velut ſociali fide copulata, plerunque ſine lictore aut faſcibus adirent.

Cornix literas perferens. *Græcorum mos audito fauſto nuncio.* *Carthaginenſes.* *Betullæ virga.* *Alexandriā faſces non ingrediebantur.*

Quod regium diadema tam apud Romanos, quàm apud exteras nationes gentéſque fuerit, & quæ inſignia.

CAPVT XXVIII.

APud Paulum Corteſium virū doctum, & mihi perfamiliarem, legebatur Luculli vita ex Plutarcho in qua expeditionem & prælia contra Mithridatem à Sylla

Paulus. Corteſius. Plutarchi.

primùm mox à Lucullo ſuſcepta, multa cùm facundia verborum refert, cum quo multiplex, variũ & inexpiabile bellum fuit: quóque modo fuſus & profligatus, quũ de conſciſcenda morte cogitaret, repentinæ incurſionis metu, ac ſubito malo perterritus, eunuchum è cubiculo ad ſororem, & duas vxores, Monymam & Veronicam, vt in tãto diſcrimine, ne cunctarentur ſibi vel honeſta morte conſulere, antè quam victor hoſtis adueniret, miſiſſe dicit: & dum alij alio letho abſumerentur illarum alteram animo conſternatam, diademate detracto, quod capite geſtababat, & collo circundato, ſuſpẽdio vitam finire voluiſſe: alteram veneno mortem ſibi conſciuiſſe, & qualiain magnis diſcriminibus & ſummæ fortunæ caſibus euenire ſolent: in eandem ſententiam multa cõmodiſſimè aptiſſiméque enarrat, Atque hæc cùm legerentur, quidam vir curioſus & haud illiteratus, qui vnà aderat, quonam modo potuiſſet quiſpiam diademate quod capite geſtaretur, ſuſpendio vitam finire, demirabatur: quippe diadema regiũ ex auro gemiſq; conſtare dicebat, neque illo efficere potuiſſe quenquã, vt laqueo deperiret. Quæ cùm dixiſſet, multique idem ſentirent dixi aliud fuiſſe ſententiæ & opinionis meæ, diademáque regium tam Romanis quàm cæteris gentibus, candidã faſciam eſſe reſpondi: quod inſigne a Libero patre inuentum Plinius notauit: ideo crimini datum Pompeio fuiſſe quod vlceris velandi cauſa, crus faſcia circuncingeret, tanquã regium ſibi diadema vendicaret, nihilque referre, qua in parte geſtaretur, illi obiectum eſſe. tametſi ferãtur veteres, quòd caligis non vterentur, crura faſciis alligaſſe femoraliáq; & tibialia habuiſſe. Et Lucius Metellus quòd vlceris cauſa frontem faſcia circundediſſe, Vittati ſeu Diademati cognomen tuliſſe. Tigranes quoque Armenius cãdidam faſciam inſigne regium ante Põpeij pedes adieciſſe dicitur, velut dominationi cederet, & omni publico munere ſe abdicaret. Quin Alexãder memoratur, cum deſiliens equo caſu Lyſimachũ vulneraſſet, me dẽdi vulneris cauſa diadema ſibi detraxiſſe, (nam candida faſcia erat illóque Lyſimachi vulnus alligaſſe. Quod omen illum futurũ regẽ deſignauit, ſicut Curtius docuit. Idque apud autores aſſiduis exẽplis parere. Medis verò,

locus in vita Luculli.

Diadema quid.

Pompeius taxatus.

Matellus Cidaris.

Cidaris. Perſis & Armeniis regibus, cidaris cum cærulea faſcia albo diſtincta, vel *Tiara.* tiara, amictúſque purpureus quadrāgu- *Candys.* lari figura. Interdum candys, quod Perſarū Lydorúmque *Regni inauguratio.* inſigne regium erat, pro diademate fuit. Quos quidem reges antequam ſceptra inirēt, ſacris initiari oportebat: qui modus erat, vt veſtē quam guſtauit Cyrus, primùm induerent, mox terebinthum & caricas geſtarent, poculúmque lactis ebiberēt: *Sacrorum Iſidis inauguratio.* ſicut initiatos ſacris Iſidis, fores edis aperire, arcanóſque libros euoluere, aqua ablui, ad ſacraria deduci, duodecimq́; ſtolis primò mox ipſi⁹ deæ- *Tiara.* picta veſte indui decebat. Quæ quidē tiara pileus erat, ex qua redimicula, quibus maxillæ velantur, defluebant, qua Phryges in ſolennibus vtebantur ſæpe. Quod quidem diadema Armeniorū reges, niſi à Romanis, aſſumere non poterant. Nanque experimēto cognitū erat, bar- *Perſæ.* bares malle Roma petere reges quàm habere. Perſici reges obſeruarūt ex myrrha & labizo odorata, capiti inſi- *Numidae.* gne regium ferre, palámque picturatā & auro diſtinctā *Macedones.* induere. Numidis regibus ſceptrū in ſiniſtra, & cādida in *Aſſyrii.* fronte vitta, inſigne eſt regale habitum. Macedonū re- *Sardae.* gum clamys, chauſiia, & crepida, ad diadema. Aſſiriorum verò tiara diademate obuoluta, & tunica purpurea, & partim alba, quam niſi rex induere nemo poterat. Sardis *Siculi.* quoque curru vehi, & rectā ferre tiaram ſolis regibus da- *Phœnices.* batur. Apud Siculos purpurea veſtis, argēteus baculus, *Syri.* & purpura gemmis extructa cū diademate. Phœnicibus, *Cilices.* Syris, & Cilibus, chlamys cùm crepidibus, & candicans *Aegyptii.* diadema. AEgyptiis autem regibus, nūc leonis, nūc tauri, aut draconis effictì imaginem, aut ignem, arborémve effictā ſupra caput ferre, principatus & regij dominatus *Reginarū honos apud Aegyptios* inſignia fuere. Tametſi regni cura & procuratio illis penes regias vxores fuerit, quibus plus quàm regi honoris, obſequiiq́; tributum eſt. Nonnunquam diadema aſpidis *Phrygū reges maximi.* imagine diſtinctum, AEgyptiorū regnum ſpectatiſſimū inſigne fuit. Parthis duplex diadema ampliſſimū decus regium dicunt eſſe, quippe quorum reges magni, & regū *Darii & Alexandri diademata* reges habebantur: ſicut Phrygum reges adeò proceſſere, vt regum maximi nomina ferrēt. Darij diadema fuit purpureum albo diſtinctum, quod mox Alexander vſur- *Syrii.* pauit ferre. Syrij quoque ſtolam & ſceptrum pro regiò

diademate habuerunt. Apud prius verò ſeculum reges tenuiſſe haſtas, quas ſceptra nuncupant, pro maieſtate, próque diademate fuiſſe proditum eſt. Ferunt milites in exercitu Pharnacis, tumultuaria coacta manu latiorem illi ſcyrpum, dum ipſum in regẽ aſſumunt, pro diademate dediſſe. Sicut amaſi, dum concionatur, pro regali ornamẽto galea datá eſt. Bataui & Germani, regem quem delegere, attotollere humeris, & ſcuto exceptum ſubcollare per vices pro regio faſtigio obſeruarunt. Romanis autẽ regibus diadema, trabea & purpureus amictus, domi quadrãgularis, ſed ſemicircularis, inſignia regij dominatus fuere. Sequutóſq; poſtea Cæſares, diademate minimè vſos cõperimus: imò omne decus regium, vt inuidioſum, deuitaſſe: quippe nomen regium alibi magnũ, Romæ verò intolerabile fuit. Frequens enim apud eos laurea capitis decorũ, & diſtincta radiis corona, ac purpurea chlamys, inſignia imperij fuere. Tametſi poſt tẽporum interualla ex Cæſaribus Aurelianum Cæſarem, præter mores inſtitutáque maiorum, diadema vſurpaſſe, eóque inſigni primùm vſum fuiſſe legamus. Demum eò veſanię proceſſum fuit, vt ſequuti Cæſares ſacrum ignẽ, qui tantum regibus Perſarum mos erat, velut imaginẽ imperij ſibi præferri finerent, eóque precipuo inſigni & ſingulari ornatu vterētur. Fertur Clearchus Heracleinſium tyrannus, cùm effluxè fluerent opes, eò proceſſiſſe, vt ſucceſſu cõtinuæ fœlicitatis ſupra ſpem humanã inſolens, ſe Iouis filiũ diceret: ſupérque cætera flagitia & dedecora, aureã aquilam ſibi præferri ſineret: purpureãque veſtem, aureã coronam, & cothurnos excellẽti cultu inſtar tragicorũ regum, pro inſigni haberet, hanc regalem exiſtimans palmã, velut eo ornatu argumẽta ſui generis non ambigua fide demonſtraret: & Antigonus, quo Liberũ patrem referret, inſolẽti dominatu eò vanitatis exceſſiſſe, vt hederã capiti ſuo pro diademate, pro ſceptro thyrſum geſtaret. Indi verò reges pro regio ornatu habẽt, vt cùm foras prodeũt, aurea mitra pluribus gẽmis diſtincta, & ſindone amicti, tympaníſq; & tintinnabulis præcedentibus, conſpicui fiant. Quod autẽ de cidari diximus, nõ abnuerim illã ab tiara haud multũ abeſſe, ſed ſpecie ferè pari, neq; inuenuſta fuiſſe. Præterque

Sceptrũ ſcyrpus latior loco diadematis.

Bataui & Germani

Romani reges.

Regis nomen Rom. intollerabile.

Ignis ſacer

Clearchi faſtus.

Antigoni inſolentia.

Indi.

Cidaris & tiarae affinitas.

Crobilum. fuere capitis inſignia Athenienſibus, quòd crobylum
Cordile. uocant, Cypriis quod cordylen, rerſis Nidarion, AEgy-
Nidariū. ptiis faſciolum non regium, ſed clarorum virorum & principum. De regali autem ſceptro illud memoriæ proditum eſt, externorum rerum ſceptra in ſummo ciconiā in imo hippopotamum habere effictum: quo argumento regem iuſtitiæ obſequi oportere, atque feritatem & indomitas libidines, ne ira deſæuiat, emollire ſignificabant: quòd ciconia ſummæ pietatis, hippopotamus violentiſſimum animal foret. Lydiæ verò reges ſceptri loco ſecurim habuiſſe feruntur, ſicut Labradeus Iupiter in Curia pro ſceptro & fulmine ſecurim ferebat. Romanis verò regibus lituus cuſpide incurua, qui etiā virga auguralis erat, ſceptri loco eſt habitus. Tarquinio Priſco ſceptrum fuit eburneum, in ſummo aquilæ figuram habens, & corona aurea, quam vſque ad extremum tulit. Indis autem niſi ex ebeno ſceptra ſumere non licebat. Quorum reges cùm iura dabāt, aut exteros legatos admittebant, tunc capillum pectere, atque ornari ſolebant eximiè, Babylonij verò tanto ſtudio ſceptra proſequuti ſunt, vt extra domum ſine ſceptro prodire, aut conſpici nefas ducerent: in quibus diuerſas effictas ſpecies figuráſque habebant: quippe mali roſæ vel lilij, aut aquilæ, alteriuſve auis in ſummo inſignia ferebant. Hoc diadema apud exteros hodie videmus in vſu freqēs, vt imaginem præ ſe ferant antiquitatis. Nam candida faſcia velut regio inſigni caput obuoluti, regalem pre ſe ferunt maieſtatem. Non ergo mirum, vbi in ſumma deſperatione & diffidentia, Mithridatis vxor nihil prolatadum rata, cùm mortem oppeteret, ſi arrepto diademate & inſigni regio, quæ faſcia erat, eodem collo alligato, vitam finire voluiſſet.

Ciconia & Hippopotanus inſigne regū externorum.

Securis Iouis Labradei.

Lituus.

Aquila in ſummo ſceptri.

Indi.

Babylonij.

Figuræ aliæ atque aliæ in ſceptris.

Quæ fuerint auſpicia quæ è pullis emiſſis è cauea capturentur, & quæ ſecundos euentus, quæve infortunia afferunt.

CAP. XXIX.

INter auſpicia quę veteres maxima cura, cultúq; obſeruarūt, annotauere annales, nō paruæ ęſtimationis fuiſſe pullos, quib^9 è cauea emiſſis plus dabatur. Et tametſi antiquo

antiquo augurum decreto omnis auis tripudium facere poſſit, tamen inter eas præcipui fuere pulli Melici & Chalcidici, quibus tantum honoris tributum eſt, tantúmque fabuloſa vetuſtas religionis adſcripſit, vt niſi his præmonentibus, comitia non haberent: nullos ad honores proueherent: nulli prouincias demandarent: non ſenatum conſulerent: non bella vel paces inirent: nihil denique domi foríſque agerent, quod ab his non præditum velut Deorum monitu, magna cura penſitarent. Hæ enim quaſi internunciæ Iouis & interpretes, futura præmonere dicebantur, quibus pullarius præerat: quotiéſque de promouendo negotio, aut re exequenda pullos conſultum ibat, imperato de more ſilentio, pultem illis ante caueā aut offam obiiciebat: erátque tempus conſulendi ſummo mane & primo diluculo. Quòd ſi oblata eſca è cauea pulli non exirēt, aut ſerò progreſſi eſcam non attingerent, retróve cederent, vel occiderent, aut non veſcerētur, ſeu planctu alarum alimenta refugerent, aut euolarent penitus, omen magni terroris & ſolicitudinis, triſtiſſimóſque euentns adnotabant. Tunc enim pullarius quaſi monitu fatorum exitus animo præſumens, diem prælij, aut rei exequendæ tempus diffundebat. Quod niſi paritum fuiſſet, extremum exitium & perniciem plerunque attulere. Tiberio Graccho, qua die in turba cæſus occubuit, pulli non addixere, ſed emiſſi è cauea, retro ceſſere, euentu triſtiſſimo, qui mox conſequutus eſt. Et Claudius Pulcher moturus aduerſus hoſtes, non paſcentibus in auſpicando pullis, per contemptum religionis inito nauali prælio, terribili ſtrage cum omni claſſe profligatus, pœnas dedit inſignes. Sunt tamen exempla, deluſa religionem & contempta auſpicia felices euentus & ſucceſſus plerunque habuiſſe fortunatos. Papyrius enim Curſor, cum à pullario admoneretur ne cum Samnitibus prælio decerneret, ouilis non addicentibus, fœliciter dimicauit. Et Flaminius Conſul moturus aduerſus hoſtes, contemptis auſpiciis, fortiter pugnauit & vicit. Si autem pulli è cauea egreſſi, obiectam pultem aut offam volenti animo depaſti eſſent, ita vt illis veſcentibus fruſtum ab ore decideret, & terram pauiret, quod tripudium faceret

Pulli Medici & Chalcidici.

Ritus auſpicij capiēdi a pullis.

Signa mali ominis.

Indicia boni ominis.

ſoliſtimum, rem haud dubiè fortunati, & auſpicia ſecunda eſſe, lætoſque ſucceſſus & ſpem mirificam præſignarunt. Sed quod de pullis apud Romanos proditum eſt, idem in Lycia in Apollinis fonte, & in Medorum lacu ad Neptuni aquas Lymiræ piſces facere tradunt: vbi à conſulentibus euocati, ad auitum veniunt: qui ſi obiectas carnes diriperent & paſcerentur, fœlicia protendere, & præſens auſpicium facere, imperiúmque breui futurum interpretabantur. Contrà ſi caudis abegiſſent, aut aſpernati cibum refugiſſent, tunc luctus graues & dira ac peſtifera auguarati fuere In Epiro quoque in tẽplo Appollinis draco colebatur: & in Ægypto Apis bos in phano antiquiſſimo & ſanctiſſimo, intra ſepta magnæ religionis, in quibus coniectura diuinæ mentis & prædictiones futurorum putabantur. Sicut in Memphi vacca, & in Heliopoli Mneus bos, atque in Arſinoe crocodilus. Hiſque porrectam eſcam accipientibus aut auerſantibus, fœlicia augutia & exitus fortunati, nonnunquam magna infortunia & repentinum incommodum prædici & præmonſtrari, Fuitq́ obſeruatum in omni augurum reſponſo, vt ſi pullarius, ſeu quiuis augur qui auſpicatur, cuique monita Deorum prædicere, & de augurio reſpondere, ac portenta interpretari curæ fuit, tacitum ferret quod dij vulgari voluiſſent: haud aliter contraheretur nefas, quàm ſi occulenda diuulgaret, & abdita palam faceret. Si verò augurio fallaci mentiri auſus fuiſſet ſiniſtrúmque pro dextro, vel quid prodigij foret, contra denunciaſſet: non id illi qui de auſpicio conſulit, ſed in ipſius pullarij vel auguris caput, qui tam improbè mentiri auſus eſſet, quicquid fuiſſet infortunij reciſurum.

Auſpicia ex piſcibus.

Alia ex aliis animantibus auſpicia.

Augures in religionem delinquentes.

Pythagaras, Parmonides & Zeno philoſophi, tum Ennius, Pacuuius, Accius & Neuius poëtæ, vnde originem duxere.

CAP. XXX.

Pythagoras.

QVod de Pythagora Samio veteribus monumentis memoriæ, & literis proditum eſt, his etiam Genialibus adiicere non dubitaui. Siquidem hic Samo relicta, ex patrio & natali ſolo primo in Aegyptum, mox Babyloniam ad Perſarum magos contemplandóſque

ſiderum motus, originémque mundi ſpectandã profectus eſt. Inde Cretã Lacedæmonémque, ad cognoſcendas Minois & Lycurgi inclitas ea tempeſtate leges, contendit: quibus inſtructus tanquam ex mercatura bonarum artium Metapontum & Crotonem venit: vbi ſuis monitis præceptiſque tantùm proceſſit, vt populum in vitia lapſum, ad frugales mores modeſtiámque reuocarit. Ibique Architam primò & Epicharmum, mox Philolaum & Alcmeonem, deinde Zenonem, Parmenidem ac Lyſiã ſuæ diſciplinæ ſectatores habuit: qui eius monitis doctrináque imbuti, diuina mente & conſilio viri euaſere, luménque & ornamentum ſuæ reipublicæ fuere. Sed Archytas & Lyſias ex Tarento, Alcmeonem & Philolaus Crotoniatæ, vbi quõdam magna Græcia fuit: Parmenides verò & Zeno ex Elea Lucaniæ vrbe, quæ poſt Silarim iuxta ſinum Poſſidoniatem ſita eſt oriũdi fuere. Eam plerique Eleam dixere, alij Ileã, quæ à Phocenſibus colonia deducta fertur. Hic enim ille Zeno fuit dialecticæ primus inuentor, cuius pleraque extant egregiè dicta factáque, qui Pythagoræ præceptis imbutus, cùm Phalaridi tyranno homini ſæuo & ſanguinario ob crudelem dominatum necem machinaretur, vt ciues ab impotenti ſeruitio tolleret, & arcano conſilio detecto, captus ab eo in omnes cruciatus laceraretur acerbis quæſtionibus, quòd conſcios coniurationis non detegéret, nullis terroribus adduci potuit, vt affines culpæ & conſcios facinoris palàm faceret: ſed vultu interrito, & quadam ſublimi conſtantia ea præſentia animi fuit, vt ſingulos tyranno intimos familiares, quanquam inſontes, coniurationis capita eſſe diceret: quibus ſublatis, multitudinem ſæuientem magnifica oratione ita impulit, vt facto impetu lapidibus eum obruerint. Sed quod de Zenone, idem de Theodoro, qui in Hieronymum Hieronis filium, iuuenem omnibus flagitiis coinquinatum propter turpitudinem ſordéſque vitæ coniurauerat, ſcriptum accepimus. Is enim quum tormentis per omnia exempla cruciaretur, quæ fortiſſimi cuiúſque patientiam vincerent, ea fuit conſtantia animi, adeóque fortis & magnus, vt omnes ſocios facinoris ſuppimeret: tyranni verò alumnos & familiares, ve-

Parmenides & Zeno, Pythagoræ diſcipuli.

Zenonis cõſtantia.

Theodori conſtantia.

lut ſceleris miniſtros & eodem crimine pollutos, per carnifices & tortores ad ſupplicium tradi fecerit. Leæna quoque quamuis mulier, cùm per omnes crucitatus vexaretur à tyrannis, nunquam adduci potuit, vt conſilia Harmodij & Ariſtogitonis tyrannicidarum detegeret. Ob quod meritum ſimulachrum illi Athenienſes erexere Leænam æneam, cui ob taciturnitatem linguam addi vetuerunt: ſicut Beroſo aſtronomo, ob vera quæ prædixerat vaticinia, in gymnaſio ſtatuam lingua aurata effinxere. Cui non abſimilis Epicharis libertina fertur, quam in coniuratione Piſoniana iuſſu Neronis per omnia fœda exempla cruciatã, non verbera, non ignes, non torquentium ira peruincere potuit, vt ſe conſciam fateretur. Fuit quoq; alter Zeno philoſophus inſignis, & alij nominis eiuſdem fama illuſtres. Sed quia Tarẽti mentio & Ileæ facta eſt, admoneor etiã Rhudiarum in Appulis ſitæ vrbis, quæ multi nominis & famæ non minoris habitæ ſunt. Ex his enim Ennius poëta oriundus fuit: tamet ſi ex Tarento ortum nonnulli credant. Ea enim vrbs à Tarento haud multùm diſtans, citra Brunduſium in mediterraneo ſita eſt, vbi Lupiæ & Salapia oppida fuere. Salentini autem hi ſunt, qui extimam oram Italiæ, & Cherſoneſſum circa Iapygiam incolunt, qui Meſapij, Calabri, Iapyges, Peceucij, & Appuli communi nomine appellantur. Fuit iiſdem temporibus Pacuuius tragœdiarum ſcriptor, Brunduſij in agro Salentino Ennij ſorore genitus, & Accius tragicus libertinis parentibus, haud multùm ætate diſtantes: ſimul & Neuius poëta, qui ex Campania, vt frequẽs opinio eſt originem ſibi vindicauit.

Leænæ conſtantia. *Beroſus aſtronomus.* *Epicharis libertina.* *Ennius.* *Silentini.* *Pacuuius.* *Accius.* *Neuius.*

LIBRI I. GENIALIVM *dierum finis.*

ALEXANDRI AB ALEXANDRO IVRISPERITI Neapolitani, Genialium dierum liber ſecundus.

Locus ex Propertio, ab Accio Syncero Neapolitano in conuiuio familiari commodè emendatus.

CAP. I.

SATVRNALIBVS cùm ego & familiares mei cõpluſculi ſub idem tempus Neapoli conueniremus, cúmque à forenſibus negociis feriarum cauſa aliquando quies foret: ad Accium Syncerum, virum ingenij cultu & facundia ſingulari, cùm quo mihi peruetus conſuetudo fuit à puero, nonnunquã venticabamus: cum eóq; vel honeſtis deambulatiũculis, vel ſermonibus lepidiſſimis, id quod erat temporis, ad multã ſæpe diem conferebamus, quotidianóque eius cõgreſſu & aſſiduo comitatu perfruebamur. Accipiebátque nos homo ille ſuauitate inſigni plerunque nouo epigrãmate, aut elegiis, verſibus mundis & graphicè factis, multo cum nitore & cultu, nonnunquã feſtiuiſſimis epulis, & lætiore conuictu, cœnáque nõ vulgari nec protrita, ſed aut veteris cucurbitæ ferculo cùm lactucæ thyrſo minutim cæſo, & acino vuæ paſſæ inſperſo: aut olétibus pomis, anni frigore ſeruatis, & ficu ſicca Sinueſſana cum roſaceo ex Petrino ſuo, quæ ipſe appellabat Petrinia. Velut fuit illa die, cùm mihi & pleriſque doctis viris cœna exhibita, Sanazario ex AEthiopia bonæ frugis liberto, ſcitiſſimo adoleſcenti, quem libertate & gentili cognomento donauerat, liberalibúſque diſciplinis inſtruxerat, ita vt cuiuis ingenuo non impar videretur, demandauit, vt *Accius Syncerus.*

Propertij elegias à ſe pluribus in locis caſtigatas, ſummiſſim leniterque cātaret. Quod cùm ille cupidè faceret, verſuſque ad tibiam modulis dulciſſimis ſcita & canora voce canere incœptaret, nóſque & proferentis verba, & concentū, numeróſque admodum ſuaues ſumma cum voluptate captaremus: & iam millibus modulatis verſibus, ventum eſſet vbi Cynthiam Baiis demorantē, diu abfuiſſe conqueritur, his verbis:

Ecquid te mediis ceſſantem Cynthia Baiis,
Qua iacet Herculeis ſemita littoribus:
Et modò Theſproti mirantem ſubdita regno
Proxima Miſenis æquora nobilibus?

Propertii locus diſcuſſus.

Accius carminibus pauſam fieri iuſſit, & ad me conuerſus Quid tu, inquit, qui orbis ſitū tā diu legēdo perſcrutaris, Miſenū aut Baias cùm Theſproti regno commune habere vidiſti? Nunquid in memoriā venit, Theſprotiū agrum in Epiro iuxta Chaones & Acarnanes (aut) ſicut Herodotus ait) Ambraciis & Leucadiis proximū longè à Cumano abeſſe? Quid enim iſto in loco hic poëta ſenſerit, qui regno Theſproti æquora Miſeno proxima ſubdita eſſe dixit, cùm tanto maris terrarúmque receſſu diſcreta ſint, non equidē intelligo. Neque enim Theſprotios in Cumanū veniſſe, aut in Italiam colonias deduxiſſe, vel armis nouas ſedes cōquiſiſſe, vnquā, quod meminerim, legi: niſi tu forte qui meliore memoria es, aliter ſentis. Cúmque me id arbitrari reſpōdiſſem, quod pleriq; ſtudioſi ſenſere, vt poeta loci cōfinio & quaſi cōmercio ductus, cùm ex Chalcide & Eubœa profecti, multùm in ora maris poſſent, latèque fines propagaſſent, illóſque Cumanum tenuiſſe, & illuc colonias deduxiſſe, autores tradant: ſiquidem Hypocles Cumæus, & Megaſthenes Chalcidēſis multo emēſo mari huc colonias deduxere, moniti oraculo: quippe cùm nullā coloniā ſine conſilio deorū Græci trāſmitterent: vel, vt multi ferūt, duce Parthenope. Eumeli filia, quæ ſolū Neapolitanum delegit, colūbæ auguriū ſequuta: cuius rei monumentū Apollini ſtatuā Neapolitani erexere, columba humero inſidēte, quā ipſa inſpicere & adorare videbantur. Theſprotiúmque agrū ab Eubœa haud multū diſtare certū ſit, quaſi ad hoc alludens poëta, ſubdita regno Theſproti

Apollinis ſtatua Neapoli erecta.

æquora Miſeno proxima affirmarit: ſcilicet quia ex Chalcide Theſprotis proxima & Cumæis profectũ, agrum Miſeno finitimum, hoc eſt, ipſas Cumas tenuerunt, propterea loca ſubdita videri: ſoleréque non ignobiles poëtas loca & receſſus circumſcribere, illáque non expoſitè & apertè, ſed quaſi per tegmenta & figuras obliquis orationibus denotare: idque ſenſiſſe doctos viros, itaque verſus interpretatos fuiſſe dixi. Nunquam, inquit Accius, quod ego ſcio, tam hiſpida & agreſti aure Propertius fuit, vt cùm Chalcidem aut Cumæos dicere contenderet. Theſprotium agrum quaſi finitimum illorum locò nuncuparit, quũ præſertim nulla ſocietas aut communio cum Theſprotiis agro Cumano fuerit: conſtétque, ſi omnes ſinus, promontoria, litora, inſulas, & vrbes maritimas, ac maria vaſta, & terræ infuſa ex omni antiquitate percenſere velis Theſprotios magno litorũ flexu & multiplici ſinu longè à Chalcide Eubœę & Cumæis abeſſe, nec ita finitimos, vt forſan arbitraris. Neq; ego huius poëtæ præſtantis ingenij vim, hos nitidiſſimos & mundiſſimos verſus optimè editos tam abſtruſo & recondito ſignificatu verborum conculcaſſe putarim. Etenim ſi Chalcidenſes & Heretrienſes ex Eubœa claſſe huc aduectos Cumas condidiſſe, & pulcherrimã Campaniæ oram, ac loca Miſeno proxima tenuiſſe fama fert, ſicut Iapygiam, Phaliſcos, Nolam & Abellam tenuere, cur loca Miſeno finitima potius Theſprotiis quã Chalcidenſibus, quam Heretrienſibus ſubdita dixerit, equidem ignoro: cùm & hi veri incolæ ſint, & longè aptiùs conuenientiúſque fuit iſtos, quàm illos, cũ quibus nullum erat commerciũ, nominaſſe. Verùm, inquit Accius, ſi verſus iſtos bene penſitare, & verba ac ſenſus aure attenta rimari volumus, non Theſproti, vt communis error habet, ſed Prochytæ à poëta ſcriptum fuiſſe facilè contenderim. Idq; ita eſſe, in quoduis pignus vadarim, non aliter ſcriptũ carmen ab eo editúmve fuiſſe. Sed hic error ita aliquibus inſedit penitus, vt diuelli haud facilè queat. Quod tamen ita eſſe, inclinat animus probabili argumento, cùm Prochytam & Pithecuſas à continente æſtu marino auulſas, quandoque circunfluum mare inſulas feciſſe; liquidò conſtet, ſicut Capreas, Leu-

coſiā, Syrenes, & Oenotrias: ſeu quod multi tradunt. Inarimen mōtem fuiſſe, qui motu terræ diſcluſus à continente, Prochytā fecit inſulā, anguſto freto interfluētę, quæ Gręcis ab effuſione dicta eſt. Ipſamq; & Pithecuſas diſcluſas mōtis partes, proximas Cumanorū finibus, tanquam moles obiectas ante agrū Cumanū & Miſenum exiſtere, antiqua monumenta annaliū prodidere: quod & nunc videre licet. Subdita ergo Prochytæ regno Miſeni proxima æquora poëtam dixiſſe crediderim, cùm ipſa litora facili traiectu apta & cohærentia ſint: quippe cùm ante ipſam paruo freto diſtincta iaceant, propterea ſubdita videri potius, quàm Theſprotios, cum quibus nullū commerciū fuit, extimos & remotiſſimos intellexiſſe. Inſulas quæq; regna nuncupari, Vergilij teſtimonio probatum eſt ſeptimo Æneidos, dum inquit: Fertur Theleboū Capreas dum regna teneret. Huiúſque erroris illud quoque ſpecimen eſt: quòd alio in loco cōmuni opinione, pudendo errore receptū erat, nauitā hunc poëtā fuiſſe: quod quidem ita fuit in confeſſo. vt in eius vitæ cōmentariis plerique id pro certo poſteris tradere non dubitarint, vt altero verſiculo conſtare videbatur: *Et quamuis nauita diues eram*: quo imperitius dici profectò nihil potuit, cùm neque hoc vſquā gentium tradatur, vt elegantiſſimus poëta & honeſtiſſimus, vitæ genus poëtarū ſtudiis piaculare & portentoſum, nautę munus cōcupiuerit. Et portenti ac prodigij ſimile eſt, hæc cōmenta in tanti ingenij viro opinari. Sed quod à vero minimè ab eſt. mendum etiā in hoc verſiculo facilè, inquit, oſtendimus: ſiquidem vbi legebatur perperā, Quamuis nauita diues eram, Non ita diues eram, dicendum fuit. Huius quoque rei haud improbabile documentum videri, quòd Iouianus Pontanus vir multæ eruditionis, antiquiſſimo firmabat teſtimonio, Propertij elegias patrum noſtrorū ætate, & ſe adoleſcentulo primum in lucem prodiiſſe, cùm antea inſcitia temporum incompertæ forent & incognitæ: opúſque obliteratum, & longiſſimo æuo abſumptum, corroſis & labentibus literis in cella vinaria ſub doliis inuentum apparuiſſe, & cum libelli vetuſtate, verbis & nominibus abſumptis longo ſitu & ſenio, quòd in diuturna obſcuritate latuerant,

Prochyta inſula.

Inſulæ regna ſubinde nuncupantur.

Propertius falsò nauta fuiſſe exiſtimatus.

Locus alius Propertij.

Propertij elegiæ quādo & vbi repertæ.

veram lectionem aſſequi nequirent, effectum vt mendoſi inde codices prodirent: paulatímque diſcuti errores,& corrigi cœpti ſunt:nec tamen effici quiſſe, vt poſteris omnino integri inoffenſique darentur. Ad hunc modum Accius Syncerus noſter ſcitè admodum apud compluſculos qui aderamus, ſermocinabatur, itaque mendaces libellos deprehendebat,erroréſque diiudicabat,ac perpenſo iudicio vitia rimabatur.

Qui quæſtores Romæ,quótque,qualiſque poteſtas & munus erat,aut iuriſdictio.

CAPVT. II.

ORigo quæſtorum antiquiſſima eſt, vt Pomponius & Gratianus ſcribunt: quippe à conditore vrbis Romulo, deinde Numa Pompilio, vt nonnulli putant: vt verò plures certioréſque,à Tullo Hoſtilio quęſturam primò inuentam fuiſſe autumant. Sed ſicut hoc incertis autoribus traditur,ita exploratum eſt, Valerium Publicolam,qui cum Bruto conſul fuit,cùm Saturni ædem & ærarium condidiſſet, duos quæſtores qui publicæ pecuniæ præeſſent,ſuffragiis populi creari voluiſſe. Fuere autem hi,P.Veturius & M.Minutius, qui primi ex patribus quæſturæ munus curiatis comitiis cepere. Quæ res cùm bene & proſperè Reipub.ceſſiſſet,& plebs cum patribus tumultuaria quæſturæ ſe participem fore contenderet,eò deducta eſt,vt ex duobus quatuor quæſtores fierent:duo qui vrbanis negociis & ærario pręeſſent: duo, qui conſulibus ad belli miniſteria præſtò forent: liberúmque eſſet, vt hi poſſent populi ſuffragio ex plebe vel patribus creari:quo tempore tanto certamine in quęſturam plebs inuaſit,vt ex quatuor vix vni patricio, Fabio ſcilicet Ambuſto,locus relictus foret. Interiecto deinde tempore,quo Picentes aſſiduis cladibus fatigati in populi Romani ſocietatem aſciti ſunt, quæſtorum numerus auctus fertur,vt ſeni crearentur. Coniectari licet,quod auctis populi Romani vectigalibus, & quæſtu vberrimo ex prouinciis proueniente, illorum numerum qui id munus exequerentur, quibúſque curatio hæc demandaretur,augeri oportuiſſe: donec Syllana lege intercurſu temporum, vltra viginti excreuiſſe dicuntur. Quid autem quæſtorio muneri conueniat, ſe-

l.1 ff. de offic. quæſt.

Quæſtorũ origo.

Primùm bini quæſtores creati.

Deinde quatuor.

Mox ſeni.

Tandem vltra viginti.

paratim & interciſè autores tradunt. Nam conſules prętoréſque in prouincias profecturi, ſingulos quæſtores, quorum curæ captiua præda, & quicquid auri argentiq; inde adueniret, appēſum adnumeratúmque demandaretur, apud ſe habebant. Quorū munus erat, vectigalia populi Romani in prouincia exigere, ſtipendia præbere militibus, ſinguláque accepta expenſaque rationibus inferre: mulctas quoq; pecuniarias tam Romæ quam in prouinciis exigere, & in publicas tabulas notare: omniúmq; rerum pecuniarúmque notas & illuſtres rationes dare: illáſque confectas & conſolidatas abſolutáſque per ſuos ſcribas in ærariū deponere. Quos quidem ſcribas maximæ probitatis, nequid fraudis dolive admitteretur, huic muneri adſcribebant: tametſi ſcribæ officiū Romanis mercenariū fuerit, nec magni teſtimonij aut precij. Macedonibus contra apud quos niſi viri expertæ virtutis, magníſque rebus geſtis, & pro cumulo magnæ gloriæ admittebātur. Siquidem Eumenes Cardianus ſcriba Philippi regis fuit: & alij viri illuſtres hoc munere velut amplo honore honeſtati fuere. Cato verò in quæſtura miniſtros & ſcribas rationibus obnoxios, grauiter increpitos, quod parum integra fide æra perſoluiſſent, fœdum in modum vexaſſe, & magiſtratu deieciſſe dicitur: qui tam accuratè quæſturā geſſit, vt vnus ex quęſtoribus quotidie ad ærariū veniret primus & rationibus confectis recederet poſtremus. Hos enim quæſtores à principio conſules eligebant, nonnunquam ſorte ductos accipere coacti ſunt: donec eum quoque honorem populus ſuffragiis tribunitiis, quibus libitum eſt, demandauit. In qua re id obſeruari meminimus, vt antequā conſul prouincia decederet, quæſtori magiſtratu abeſſe nō liceret. Alij verò quęſtores dicti, qui prouincias decreto ſenatus ſortiebātur: qui etiam ius dicere, lictores habere, & munera belli obire, ac magiſtratus inſignia in prouincia ferre poterant: quibus & mandata imperia, & exercitus commiſſos, illorúmque ductu & auſpicio egregiè bella geſta, prouincias adminiſtratas & perdomitas, hoſtes victos & profligatos, atque exercitus fuſos & multiplici clade affectos legimus. Præter quos vrbani quæſtores fuere: qui etſi nullo imperio fungerētur, quippe qui nec

Quæſtorū officium

Scribæ quæſtorum.

Cato in ſcribas infideles.

Quæſtores à quibus eligebantur.

Aliud quæſtorū gen⁹.

Quæſtores vrbani.

vocationẽ,nec reprehenſionẽ haberẽt, ne cſella curruli, vt pleriq; magiſtratus,neq; lictoribus aut viatoribus inſignes forent,& apud prætorem poſſent a priuato in ius vocari:negocioſa tamen & plena ſolicitudinis adminiſtratio fuit.Nam & ærarij,& vectigalium pop.Romę curā geſſere : tum ſi quid pecuniariũ publicè vel priuatim erogari,vel ærarium cōdi deberet, quæſtorum curæ demandabatur.Cúmque exercitus ſcribi,& in campum legiones duci oporteret, ſigna militaria a quæſtoribus ex ærario promebantur: eáque ad conſules in expeditionẽ ituros mittebantur.Quinetiā regibus & legatis ex vltimis oris terrarum Romā profectis publicũ hoſpitium & munera,quæ lautia dicta ſunt,ſæpe commeatus largè & hoſpitaliter,& veſtimenta per quæſtorẽ vrbanũ publico nomine præſtabantur:ipſiſq; ac comitibus ne quid rerũ deeſſet,vrbani quæſtoris curæ mandabatur. Qui tamen non omnium gentiũ legatis hæc munera præbere ſolitauerunt. Nā ſi quæ incognitæ legationes aduentarent, antequā admitterentur, exploratores minorẽſq; magiſtratus profecti obuiā,qui quę petentes venirent,in primis inquirebant:ínq; ęde Apollinis extra vrbem ſenatu euocato,poſtulata noſcebāt:quos, ſi videbatur, admitti iubebāt.Et ſi ſocij eſſent fœderati,aut bene de Repub. meriti , quò honoratius exciperētur, his obuiā prodire, illóſque liberali & largo viatico,ac comi hoſpitio iuuare,benignè inuitare, comitatúq; & copia rerum omniũ cumulare , nonnunquam apparatis excipere epulis per oppida pérque municipia ſolebant . Sed quũ lapſis poſt temporibus,propagato latè imperio,legati ſociorum ab exteris & vltimis gentibus vrbẽ quotidie adirent:quum vix tot commeatibus populis ſufficeret, cautum fuit, vt ſublato ſumptu & viatico,legati regum, municipiorum & coloniarum , vndecunque Roma profecti, ædem Saturni petant in primis, ibique apud præfectos ærarij nomina dare,& literis aſcribi debeāt : vt quum cōmodum foret,noſcendis ſingulorum poſtulatis ſenatus detur, & poſt mādata ſingulis in prouincias profecturis conſulatur.Quinetiā abſentibus cōſulibus comitia quæſtorem vrbanũ habere poſſe,nō eſt cōtrouerſia.Pręter hos fuiſſe,quæſtores parricos, qui & parricidij dicti ſunt , apud

Quæſtorũ vrbanorũ munus.

Quæſtores parrici ſiue parricidij.

multos cõpetimus, tãtæ dignationis, vt capitis reos agere & maieſtatis poſtulare, dieq́; perduellionis ad populum dicere, capitales res quærere, & de ſontibus quæſtiones habere poſſent. A quæſtoribus Cæſone Fabio & Lucio Valerio dies dicta perduellionis Caſſio fuit. Et ab Aulo Cornelio & Seruilio quæſtoribus M. Volſio, quòd falſus haud dubiè teſtis in Cæſonẽ fuerat, diẽ dictam accepimus: qui poſtea ſeuera correctione damnati ſuorum facinorũ pœnas dedere. Hos etiã lictorẽ & viatorẽ habere & ius dicere liquet: qui & quæſitores dicti: quã iuriſdictionẽ triumuiri capitales poſtea ſibi vendicarunt. Quos quidẽ parricos Syllæ tẽporibus ad viginti numerum propagatos, vt de ſontibus pœnas exigerent, autores memorant. Per quos ius quotidie dici, & ſenatũ ſuppleri voluit. Eſt quoq; illud animaduertere, quod licet quæſtura ex minoribus magiſtratibus in vrbe foret, eius tamen dignationis erat, vt quiſq; egregius & bonæ indolis adoleſcẽs, ex illa gradũ ad reliquos honores faceret. Nãq; hinc aditũ reliquis adeundis magiſtratibus auſpicabãtur: ſiquidẽ primis experimentis quęſturæ initiati, qui nullis antè honoribus vſi erant, inculpatæ vitæ teſtimonio, ad ædilitatẽ, mox præturã, & demũ conſulatum euehebantur. Quinetiam tanto honori quæſtura fuit olim, vt viri conſulares, magníſque honoribus functi illã gerere indecorũ non putarent. Cum Marco Valerio Voleſi nepote Titus Quintius Capitolinus, qui ter conſul antea fuerat, quíque ampliſſimis magiſtratibus inſignis erat, quæſturam gerere non dubitauit. Cato quoque triumphalis ſenex quæſtutã ita geſſit, vt conſularis poteſtas quæſtorio muneri adiuncta videretur. Quod & lege Põpeia cautũ fuit, vt deinceps quæſtores niſi viri conſulares ſuffragio populi crearentur. Fuítque inde ſeruatum in exercitu, cùm pro re conſilium capiẽdum erat, vel acies duces congredi parant, vt quæſtores vnà cum legatis & ſenatorij ordinis militibus, tribunis militaribus, & primorum ordinum centurionibus, conſilio aduocentur. Cúmq; antea quæſtores deſignati gladiatoria munera exhiberent, quòd illis erat hoc munus à principibus datum, poſtea Neronis tempore ſenatuſconſulto cautum fuit, ne deinceps quæſtores exhi-

l. 2 §. deinde. ff. de origine iur.

Quæſtores parrici ad numerũ vigenarium.

Quæſtura primus gradus honoris.

Quæſturæ honos et dignitas.

Lex Pompeia de quæſtoræ munere.

Quæſtores initio gladiatoria munera exhibebant.

bendi gladiatores ad ferrum neceſſitate polluerentur. Nec prætcrierim quæſtores principis candidatos vltra præſcriptos cæteris adnumerari: quorum munus erat, acta ſenatus & principis perſcribere: orationes imperatorum, & libellos ad ſenatum miſſos cum poſtulatis recitare, & mandare literis: dictandiſque epiſtolis & legẽdis aſſiduè vacare, Quare orationes principũ, ſenatúſq; edicta ad militum cõciones, per quæſtores ſæpe perſcripta, lecta, & audita fuiſſe legimus. Tametſi Nero princeps miſſas ad ſenatũ orationes, præterito quæſtoris officio, per conſules recitaſſe pro concione: & Veſpaſian⁹ orationes in ſenatu quæſtoris vice frequenti curia retuliſſe dicatur. Sed cùm quæſtura annu⁹ magiſtratus foret (quippe finito anno, ex legis præſcripto, reditus quæſtori permittebatur) quoſdam tamen prorogato imperio, cõtinuo triennio ærarij curam, & quæſturæ, munus geſſiſſe comperimus: donec lapſis tẽporibus, deſito quæſtoris officio, cura ærarij à quæſtorib⁹ vrbanis ad prætorios prætoréſq;, ac præfectos ærarij, lege promulgata ab Auguſto tranſlata fuit. Is enim ex numero ſenatorum præfectos ærarij delegit primus: deinde ſorte ducti fuere ex numero prætorum: quam Claudius Cæſar à præfectis ad quæſtores rurſus deuolui iuſſit. Deinde Nero curã tabularum publicarum à quæſtoribus ad præfectos transferri voluit: donec ad Veſpaſiani tempora peruentum eſt, quibus rurſus à prætoribus cura ærarij gerebatur. Apud Atheniẽſes verò ampliſſimus magiſtratus quæſtura fuit: quam cùm gereret Periander, grauiſſimam cõtraxit offenſam, quòd parciùs frumentũ populo impartiret, proptereáque accuſatus, & à plebe pro concione lapidibus obrutus fuit. Cur autẽ in æde Saturni ærarium eſſe voluerint, licet varia opinio diſſentiat, illorũ ſententiæ accedo magis, qui cenſuerunt id quod nõnulli tradunt, & ad fidẽ pronius eſt, Valerium Publicolã, qui Saturni ædẽ conſtruxit, loci opportunitate ductũ: quũ omni aditu præſepto vndique præruptus & ab acceſſu munitus locus foret, eandem Saturni ædẽ æris publici, legúmque & ſenatuſconſultorum, tabularúmque publicarum, & ſignorum militarium ſacrariũ eſſe voluiſſe. Præter quod Saturni ærarium, Nemis quoque & Tibare, ſacrarum

Quæſtores principis cãdidati: et quod illorũ munus.

Quæſtura annuus magiſtratus.

Aerarii cura à quæſtoribus ablata.

Quæſtura apud Athenienſes.

Periander lapidatus.

Aerariũ in æde Saturni, & quare.

pecuniarum theſauros ad incertos belli euetus,ſi externa vis ingrueret,longo tempore ſeruari accepimus. Illud quoque non ab re fuerit meminiſſe,in eadem Saturniæ defuiſſe ſanctius ærarium intentioris curæ. in quo aurum viceſimarium,quod ex viceſimis exigebatur, ad vltimos caſus & in extrema fortuna populi Romani ſeruabatur: quod incēſimarium, ab aliis quoque cimiliarchium dictum eſt. Ex quo Caius Cæſar primo ingreſſu ciuilis belli,laterum aureorum ſex & viginti millia percuſſæ verò monetæ,pondo trecenta millia,quod erat tot triumphis partum cōgeſtūmq;, & laſerpitij pondo centum & vndecim protuliſſe fertur. Poſt quæ legimus ærarium militare cum vectigalibus nouis ab Auguſto editum: vnde prompta pecunia ſtipēdiis ſufficeret. Ædem verò Saturni in faucibus Capitolii fuiſſe conſtat, qui mons Saturnius dictus, vbi Carmentis phanum, à quo Carmentali portæ nomen datum: vbi quoque Saturnia porta,quæ Pandana, eo quòd ſemper pateret, dicta eſt: in qua æde Senaculū fuiſſe autores memorāt. Apud Græcos illud fuit notatum,Myniā, Chryſæ filium,qui Myniis imperitauit,cōdendis pecuniis theſauri locum muniuiſſe primum. Tum ſiquando conſpirante Græcia, cōmuni conſilio bellum gerendum foret, in Delo inſula, quam ſedem bello delegerāt, collatas pecunias ad belli opus tanquam ærararium deponere conſueſſe: idque quantum opinione auguror,ideo viſum, quòd difficilis aditu,& arcis in modum munitiſſimus locus foret. Cœtus quoque & belli conſilia in eiuſdem inſulæ templo, nonnunquam apud Olympia habebant: déq; rebus maximis de concilij ſententia decernebāt. Athenieſes verò Delphis theſauros omni ætate intactos habuerunt. Lacedæmonij pecunias publicas in theſauris nō coëgere:veriti ne violentiores cuſtodes nacti illas expilarent. Macedones in oppido Quinda iuxta Tharſum,omnem gazam & pecuniam ad belli opus deponebant, Syracuſani in Labdalo caſtello munito, Aſſyrij autem Suſis, Cambyſis ærarium, oppidum Gaza in Palæſtina fuit. Nam Perſæ gazam ærarium vocant. Deiotari verò in Peio Phrygiæ,Lyſimachi theſaurꝰ Pergami ſeruabatur: aliquādo in Cetirizi promōtorio, Iugurthæ in Thala &

Nemus & Tiburetiā fuit ærariū
Aerarium ſanctꝰ Viceſimariū aurū Incēſimarium, Cimiliarchium.
Aerarium militare.
Saturni ædes vbi ſita
Carmētis Phanum.
Porta Carmentalis.
Saturnia porta.
Pandana.
Delus belli ſedes.
Atheniēſiū theſauri.
Lacedæmoniorū Macedonū,Syracuſanorum.
Aſſyriorū Cambyſis.
Gaza Deiotari, Lyſimachi, Iugurthæ.

Capſa Numidiæ. Perſarum reges barbaras opulentias in montibus ponunt, Hebræi in Thrace & Tauro Hiericũtis: nam ſacrum theſaurum, corbanã vocant. Tigranis in Bambinſa & Olena, Mithridatis in petra Armeniæ. Babyloniorum autem regũ in Zeugma vrbe iuxta Euphratem, velut arce tutiſſima, tributorum theſaurus & ærarium eſſe conſueuit. *Perſarum regum. Hebræorũ Tigranis. Mithridatis. Babyloniorum.*

Quid reſponderit ſuper controuerſo iure teſtamenti, in quo fundus ſeu ædes filiæ legatæ fuerant. CAP. III.

APud tribunalia iudicũ, cùm in foro & iudiciis verſaremur, ibíq; aſſideremus vt poſtulata cognoſcerẽ, teſtamẽtum exhibitum eſt in hæc verba: T. Sempronium filium honeſtiſſimum, ex aſſe mihi heredem volo Septiciæ verò filiæ meæ impuberi, cùm viri potens erit, fundum ſuburbanũ, ſeu ædes meas quæ in via lata ſunt, do, lego, vt hac dote contenta, Aelio Campano nubat. Cúmque filia potens viri dotem ſibi à Sempronio apud iudices dari poſtularet, & lege ageret, támque ad fundũ ſuburbanũ quã ædes admitti peteret ex legato, ideóque ad iudices cõciſcendæ litis gratia veniſſet, Sempronius contra renitens reclamabat, & Septiciæ alterum tantum deberi ex teſtamento, vt ſiue ad fundũ, ſiue ad ædes admiſſa fuiſſet, amplius ex legato peti nõ poſſe aiebat: cũ teſtamenti verba non vtrunque dari, ſed ad alterum admitti deſignarent, illámque ſi alterum fuiſſet aſſequuta, ad aliud iure legati admitti nõ decere. Cúmque ad multam diem iurgiis clamoribúſque obſtreperet, & infinita cõtẽtio, atque inexplicabilis difficultas patronorũ eſſet: tandẽ poſt immodicas altercationes, cõſultus ego à iudicibus ſuper hoc iure cõtrouerſo quid ſentirem, teſtamẽtum & tabulas mihi exhiberi iuſſi; quo prolato, cùm poſtulata cognouiſſem, diſcuſſo iure quod in cõtrouerſiam venit, & teſtamẽti verbis maturè penſitatis, vtrũq; Septiciæ deberi, & tam ad ſuburbanum fundum, quàm ædes, iure legati admitti poſſe reſpondi: quippe cum parentis arbitrium tam ſuper fundo quàm como Septiciæ cõſuluiſſe appareat, & hoc ex teſtamenti verbis liquere. Dictio enim ſeu, vltimæ diſpoſitioni appoſita, ĩ qua omne momẽtum rei eſt, & teſtatoris volũtas ſita apparuit: non diſiunctiua, ſed coaugmẽtatiua eſt: illámque copu- *Dictio, ſeu, vltimæ diſpoſitioni appoſita.*

Tex in l ſi quis ita legauerit. ff. de auro & arg. lega. ergo malè locus exprimitur de leg. 3.

lare veriùs quàm deſiungere: propterea vtrunque ſimul comprehendere dixi. Et hoc habere rationem explicatam ex perpetua legis diſpoſitione, quam Paulus iureconſultus libro iuris ciuilis tertio de legatis aptiſſimè proſequutus fuit: qui de hac controuerſia conſultus, ita reſpondit: verba Pauli ex eo libro hæc ſunt. Vxori meæ mundum, ornamenta, ſeu quæ eius cauſa paraui, do, lego, placuit omnia deberi: hoc ènim verbum ſeu, ampliādi legati cauſa poſitum eſt. Quibus perlectis, iudices ſecundum ipſius poſtulata Septiciæ litem dedere.

Quæ deorum ædes extra vrbis pomærium ſitæ fuerint, & ex his quæ in vrbem poſtea receptæ.

CAPVT IIII.

Aedes vulcani cur diu in vrbē nōadmiſſæ.

QVod ædes Vulcani à Romulo primum extra pomœrium conſtructa, in vrbem diu admiſſa non fuit, cauſam hanc ferunt fuiſſe, vt is deus procul incendia arceret: néve confinio & quaſi cōtagio, vbi quæ incendiis expoſita erat, diſcrimini aut noxæ foret. Quos enim deos vi ſua veteres obeſſe ſunt arbitrati, in vrbem diutius non admiſere. Hac de cauſa ædem Bellonæ & Martis extra Capenam quarto ab vrbe milliario cōſtructam ferunt, vt à ciuium mentibus inteſtinas clades, ardorémque conſerendæ manus, à ciuili cruore ad hoſtiles pugnas auocarent, vtque domi iugi cōcordia quietè viuerent, illos veluti fomenta præliorum intra vrbem eſſe noluere. In hac æde Bellonæ ſummis ducibus, qui fortem ſtrenuámque operam reipub. nauarant, poſt res geſtas magnificè, ſenatus ſæpe dari, ibíque de triūphis, déque victoria cōſuli mos erat. Martis verò ædē, qui Gradiuus dicitur, Appia via quindecim ſtadiis ab vrbe: & alteram Quirini cognomento, quaſi ſedati & tranquilli, intra pomœrium fuiſſe, multi meminerunt. Sic Veneris Erycinæ templum extra portam Collinam magna mole conſtructum ferunt, cum porticu inſigni, quod deuicta Sicilia Marcellus fundaſſe dicitur, ne libido inualeſceret. Vtq; luxuria à matrib' familiās abeſſet procul, ideò ab vrbe ſemorum extra pomœrium locauere. Ad hanc ædē ſiquando circus maximus Tyberis alluuione inundaret,

Aedes Bellonæ et Martis.

Veneris Erycin.

daret ludos Appollinares ſæpe celebratos cõperimus:in quã virgines ætate adoleſcẽte Veneri pupas velut puerilia rudimẽta offerre tradunt. In ea quoque intercurſu tẽporum, Veneris Verticordæ ſimulacrum, quòd homines ab effuſa libidine auerteret, dedicatum fuit. Sed quę fuerint ædes deorũ extra vrbis mœnia præcipuæ, tradũtur Iouis & Fauni atque Æſculapij phanum in inſula Tyberis, quam ab Epidauro aduectus, ſedem ſibi delegerat cũ ægra valetudine vrbs oppreſſa, & latè vis morbi peruagata foret: ſeu quòd feruente morbo foris habitare ſalubrius ducerent. Næniæ quoque ſacellum, quòd cãtu querulo funeribus præeſſet, pari exemplo ab vrbe ſemotũ, extra portam Viminalẽ ſtatuerunt: ſicut phanũ Quietis via Lauicana, & Rediculi extra portã Capenã, quod ſecundo Punico bello conſtructum fuiſſe cõſtat. Cùm enim Hannibal vrbẽ oppugnaturus, iter Aniené & mœnia Romana caſtrametatus foret, quòd nulla bene gerẽdæ rei occaſione data, & ſpe vrbis potiundæ abſciſſa, fatum vrbis & propitij dij illius mentem ab oppugnanda vrbe auertiſſent, & inde parũ feliciter rediiſſet, Rediculo deo phanum ibi conſtructũ ferũt, dictúmq; eſt Rediculi, quod viſis quibuſdã & oſtentis inde deterritus, nullo edito negotio redierit. Vltra quod campum Rediculi extra Appian ad ſecundũ lapidẽ fuiſſe dicunt, in quo Hannibal caſtrametatus fuerat. Ædem quoque Apollinis extra portã Carmentalẽ, ſicut ædem Honoris cum ara, quam Q. Maximus dedicauit, & collapſam M. Marcellus reſtituit: atque Herculis tẽplum diu manſiſſe extra Collinã plerique aſſerunt. Sed hæc Apollinis ædes inter forum olitoriũ & circum Flaminiũ fuit. Nãque in altera extra pomœrium legatis exterarum gentium, antequam admitterentur, ſenatus dari conſueuit. Tẽplum quoque muliebris Fortunæ, Latina via, quarto ab vrbe miliario ad foſſas Cluillas, quòd inde Coriolanum vrbi excidiũ minitantẽ maternæ preces auocauere, quódq; mulier vbi laborãti præſidio fuit, & Virillis ac Fortis Fortunæ tẽpla iuxta Tyberim pariter extra pomœriũ fuiſſe liquet: in quo muliebris Fortunæ tẽplo, ſolas mulieres litare aut ſacrificio admitti ſeruatũ eſt. Ædes præterea Spei extra portam Carmẽtalem fuit: & altera in fo-

Ludi Apollinares.
Pupæ Veneri offerebantur.
Venus verticorda.
Næniæ ſacellum.
Quietis et Rediculi phanum.
Campus Rediculi.
Aedes Apollinis.
Herculis templum.
Fortunæ muliebris.
Virilis & fortis Fortunæ templum.
Spei ædes.

ro olitorio. Hanc ædem extra Carmentalē ſecundo Punico bello incēdio deflagraſſe, a triūuiris poſtea reſtitutam: Illā verò in foro olitorio ſub idem tempus fulmine ictam fuiſſe, quo tēpore Hannibale Italiā peruaſtante, reſpub. inteſtino malo laborabat, & cuncta bello ardebant, multi prodidere. Quæ res vaſtitatem Italiæ & imminens excidiū, quo terra mariq; imperium agebatur & fluctuebat, haud dubiè deſignauit. Apud Athenas verò Cynoſarges Herculis tēplum, gymnaſiū & lucus, extra vrbis mœnia viſebantur. Apud alios Timorē, Pallorem, Paupertatē, & Senectam, tanquā noxia numina, procul à ciuitate arcere, niſi quod Spartæ Timoris templum iuxta eorū tribunal Ephori locarunt, cùm rēpub. nulla re magis quam metu corrigi putarent. Alij Æſculapij templa extra vrbis mœnia ſtatuere, quòd foris degere ſalubrius ducerent. Ab Ægyptiis autem perpetua cōſtitutione ſeruatum eſt, vt nunquam Saturni templa aut Seraphis intra oppida admittant: ſed velut peruigiles & excubitores deos, extra pomœrium & in ſuburbiis ſedes habere ſinant, tanquam illorum numine & fauore validis ſepti præſidiis forent: próque aris focíſque & deorum templis, ac ſolo in quo nati eſſent, excubarent: illorúmque miniſterio & opera ab hoſtili incurſu & clandeſtinis inſidiis ſe tutos adnotarent.

Athenienſium templa extra mœnia.

Timoris.

Palloris.

Paupertatis.

Saturni et Seraphis templa.

Quæ ſolennes cæremoniæ more Romano in ſponſalibus olim & nuptiis eſſe conſueuere, & quæ apud exteros.

CAPVT V.

NVptiarū ſolēnes cæremonias, quę ritu Romano in ſpōſalibus adhiberi ſolent, quas noſtri maiores feſto coniugij die ſeruare conſueuiſſent, quáſque vetuſto more prætermittere non licebat, has ferme accepimus. Vbi enim virgo neceſſitudinis cauſa futuro viro ſpondebatur, ipſo ſponſaliorū die, ſignatoribus & auſpicibus duobus nuptias caſtas & legitimas auſpicabantur noctu, nonnunquam die luce prima: in quo id cauebatur in primis, ne motus cæli aut terræ fieret, néve turbatiore cælo, & die inquieto fœdus inirent. Hęc enim præcipuè nuptiis aduerſari putabant. Anſpicatiſſimū verò ſignum eſſe cornicē, maximæque fidei & inuiolati fœderis indicium facere. Ea enim cornicū ſocietas eſt, vt ex duabus

Cæremoniæ nuptiarum.

Cornix.

ſociis altera extincta, vidua altera perpetuò maneat, quod de Lyncibus proditur, vt poſt amiſſam coniugem alij non iungatur. Qui tũ pro marito auſpicabatur, auſpex, idémque paranymphus, qui pro vxore, pronuba dicebatur. Tunc qui ſpõſam ducturus erat, illã ſibi in coniugem dari ſolenni ſtipulatione poſtulabat: qui vero daturus, illi vxorem futuram ſpondebat. Qua de cauſa mulier, ſponſa (autore Seruio Sulpitio) & ipſa conuentio, ſponſalia dicta ſunt. In qua ſponſione nec propria nomina ſponſi ſpõſæve experimere fas erat: ſed vir Caius, virgo vero Caia dicebatur. Caſtum Caiæ Cæciliæ coniugium, quæ Tanaquil dicta, Tarquinium Priſcum coniugem ſortita fuit fœlici nomine vſurpantes. Idque ſacrificio perfecto & conſulto deorum numine; primo diluculo & matutino. Siquidem prima & ſecunda hora ſponſalibus olim & nuptiis dabatur. Nonnunquam per coemptionem nuptias cõtrahebant, ita vt mulier, an ei materfamiliâs eſſe vellet, à viro: inuicémq; vir an ei paterfamiliâs eſſet futurus, à muliere rogaretur: quo génere ſponſaliorum, vir & vxor inuicẽ in bonis & fortunis omnibus ſuccedebãt. Muliérque in mariti familiã vt filia, & ſui hæredis loco admittebatur. Quippe cũ tribus modis cõtraherentur nuptiæ, vſu, coemptione, & confarratione: per coemptionẽ vxor in viri familiã tranſit, quare materfaliâs dicta, quæ in mariti manu & mancipio ſit: vſu vero & confarratione minimè, quæ quidem confarratio ſolis põtificibus dabatur. Tametſi ſortitione nonnũquã vxores ductas, ſpõſalia & inita inueniamus. Stipulatione ergo facta, & ſponſione ſequuta, ignem & aquã in limine appoſitã vterque tangere iubebatur, qua etiã noua nupta aſpergitur: quaſi eo fœdere inexplicabili vinculo, & mutuo nexu forent copulati. Hæc enim elementa ſunt primæ naturæ, quibus vita victúſq; communis conſtat, & quibus qui extorres ab hominũ cœtu futuri ſuut, interdici legibus ſolent. Apud Græcos verò & Macedones panẽ gladio diuiſum, ſpõſum & ſponſam cùm ineunt ſponſalia, guſtare ſolenne fuit. Apud Galatas, vt ex eodem poculo vir & vxor bibant. Quare Camma Galata cùm viri mortem illatam à Sinorige vlciſci vellet, diſſimulato dolore, ſponſalia cum eo inire finxit,

Auſpex *Paranymphus.* *Pronuba.* *Sponſa.* *Sponſalia.* *Prima & ſecũda hora ſponſalibus accõmoda.* *Nuptiæ tribus modis contrahebantur.* *Ceremonius.* *Græci.* *Macedones.* *Galatæ.*

venenatúmque poculũ illi propinauit: quo hauſto, Sinorix,& ipſa læta quòd vlta virũ eſſet, mortem obiuere.

Coii. Coiis autem in more fuit,vt ſpõſi cùm ineunt ſpõſalia, muliebri veſte induãtur Romulus quoque in communione panis & aquæ matrimonij fœdus iniſſe traditur.

Alii. Ab aliis eſt vſurpatum,vt vltra purpurea candido diſtincta,aut veſte verſicolori, ſicut apud Latinos vſus erat, noua nupta ſponſúſq; amiciantur, aut iugũ pariter ſubeant:

Iuno iugalis. quare Iuno iugalis dicta,quaſi æquiſſimo iure, & concordibus animis inuicem necterentur, ſocietáſq; & cõmunicatio vitæ coita foret.

Nuptiæ vnde Perſæ & Aſſyrii. Vel caput obnubãt,vt veteribus mos erat,vnde nuptiæ. Perſæ autẽ & Aſſyrij, accepta inuicémque data dextra, fœdus matrimonij ineunt. Nihil enim apud illos fide antiquius erat.

Hetruſci. Apud Hetruſcos in coniunctione nuptiali, viri ſublimes porcam immolant,quaſi diis teſtibus illud bene ceſſurũ, & futurũ inuiolabile. Quod quidem dirimere non licebat, niſi diuortio,morte,captiuitate, vel ſeruitute.

Dona vxore dare prohibitũ. Dona verò & munuſcula virum ab vxore,vel cõtra accipere, legibus erat & ſcripto iure vetitũ:nefas exiſtimãtes, quos legitimos amor coniunxiſſet,donis videri potius allici, quã coniugali amore conciliari.

Annulus pronubus. Annulus tamen ſponſæ dono mittebatur à viro, qui pronubus dictus:is enim erat ferreus,& ſine gẽma,priſca videlicet ſęcula, & antiqui victus parſimoniam, ac frugales mores deſignans.

Germani. Germanorũ fertur mos non improbandus, vt ſpõſus cõplacitæ mulieri,quã ducere animo deſtinauit, dotẽ det: qua exhibita,frenatũ equum & boues,ſcutũ,gladium & arma, tanquam pignus amoris,vxori mittat. Cùm verò ſponſa ad virũ ire parat, in ipſo nuptiarũ celebri officio ſeruatũ eſt,vt rectã tunicam & purã togã veſtiat, verbenáque,quæ Veneri dicata eſt, & floribus herbíſque à ſe lectis corollã texat,eámq; ſub amiculo deferat.

Locrenſes. Id quod Locrẽſibus in vſu erat,vt matronæ ex lectis floribus nectant coronas. Nã empta geſtare ſerta, vitio dabatur.

Bœoti. In Bœotia vſupatum eſt,vt ſponſam obtegentes, aſparago coronent:

Græci. apud Græcos autem ſiſymbrio, capútq; haſta

Celibaris. gladiatoris, quæ in corpore mortui ſtetiſſet (quæ celibaris dicta eſt)comat ac frontem & comam diſcriminet. Opinari licet, quaſi fortes ea de cauſa viros ſe geniturã

ominetur: aut quòd ſponſi diſciplinę ſe ſubditã fateatur. Debere enim vxores ſub viri diſciplina eſſe & corrigi, ſeueriſſimis exẽplis veteres voluere. Flãmeo etiã caput velabat, pudoris cauſa, quod lutei coloris erat, quo matronæ ſpectatę pudicitiæ tegebãtur. Quódq; eo flaminica vtebatur: cui diuertere à viro nõ licet, ideo ſine diſſidio matrimoniũ fore opinati ſunt. Id tamẽ apud Spartanos in more fuit, vt virgines innuptæ & quæ nullo coniugij fœdere iunctæ eſſent, facie inuelata & aperta: nuptæ verò, niſi velata parte oris, & operto capite, foras nõ prodirent. Chelidoniis quoque mulieres, quæ ſe alienis viris collocaſſent, dimidiũ faciei inuelare ius erat, vltra reuelare vetitum. Séque cingulo cingebat ex lana ouis contexto, quod Herculaneo nodo vinctum, nemini, niſi in geniali toro, & dum ſacrum nuptiale fit, ſoluere permittitur, ominis cauſa ſcilicet, vt in ſobole gignenda, educẽdíſque liberis ſicut Hercules, fœcundus foret, eo argumento, quòd illũ eximiæ fœcunditatis (quippe qui ſeptuaginta ex ſe liberos reliquit) fuiſſe dicũt. Zona quoque nouã nuptã circũcingi quæ nuptiarũ die à viro ſoluebatur, nõnulli ferunt. Mox nuptiali mundo cõpta, in pelle lunata ſedere iubebatur: eíque pellẽ ſub pedibus ſtrauere, ſanè vetuſtũ morẽ, quo pellibus veteres vſi sũt, ſignificãtes. Luſitanis verò, in roſeis tantum ornamẽtis ſpõſas locare permittitur, quibus omnes vtũtur pariter, alterius generis nõ licuit. Cúmque ad virum profectura noua nupta egredi vult, ipſum limẽ trãſcẽdere ſua ſponte, aut veſtibulũ tãgere non ſinũt: ſed quaſi raptã & inuitam è gremio & ſinu matris, trãſcendere limina volũt, videlicet niſi coacta, ſuos relictura, aut proprios lares exitura non fuiſſet: vel quia vbi delibandus flos maritalis erat, inuitam ingredi videri volũt. Ipſa verò domum egreſſa, præcedente tibicine, & eo qui canit Hymenæũ, officio frequẽti affiniũ ſtipata, colum comptã ſecum defert, & fuſum cũ ſtamine: duo verò patrimi & matrimi pueri, eã tenentes deferunt: tertius verò anteit, qui facẽ accẽſam præfert ex pino alba, qua prælucente ad virum nupta deducitur. Apud Græcos verò (vt Pauſanias ait) media locatur in nuptiali curru, ſponſo & neceſſario affini iuxtà comitãte, quẽ parochũ vocãt, cuius axem pro

Flãmeum. *Spartani.* *Chelidonii.* *Zonæ ſolutio.* *Luſitani.* *Ceremoniæ dum ſponſa ad virũ proficiſceretur.* *Græci.*

foribus incēdebant, vt ſignarent illa ibi perpetuò manſura, neque vlla tẽpeſtate inde receſſura. Quod ſi curru ſpõſa nõ ſubuehitur, ſed pedibus mariti domũ peteret, Chamæpus dicebatur. Apud Rhodios noua nupta per præconẽ in mariti domũ aduocatur, & eo proclamante in thalamũ admittitur. Eam verò facẽ ideo accenſam ferũt, quia niſi ſub noctẽ, & in tenebris priſcis ſeculis inire cõiugium non licebat. Alio deinceps far toſtũ præferente, ſcilicet quia nihil cõfarrationis fœdere in ſponſalib⁹ religioſius fuit. Ideo in dirimẽdis nuptiis, & ſi quãdo vir ab vxore diuertere cõtendit, diffarrationem fieri accepimus. Eandem verò facẽ ſub lecto viri poſuiſſe, aut in ſepulchro cõburendam curaſſe, fœdũ erat auſpicium, & omẽ exitiale, maximáque facere infortunia creditũ. Fuit quoq; Græcorum mos, vt cum ſpõſa ad viri domum traducitur puer ſpinis & glãde querna obſitus, caniſtrũ panibus onuſtũ deferat, ſponſæq; præcedens paſſim clamitet, ἔφυγον κακὸν, εὗρον ἄμεινον: quod eſt dicere, effugi malũ, inueni bonũ, quaſi poſt frugales mores, te & honoribus auctior ſit. Dúmq; ad virũ vadit, intrãti domum nuces inglãdes flagitant, eáſque pueri iaciunt, & paſſim feliciter dicũt, Thalaſſúmq; modulatis carminibus clamitant, ſicut Græci ὑμὴν ὦ ὑμέναι ὦ ὑμήν, qui fœlices coniugio fuere: quẽ morẽ inoleuiſſe opinati ſunt, quaſi fœlicem, vt Thalaſſiũ, cui Sabina virgo honeſtæ formæ in raptu contigit, ſponſum futurum ominentur, dignámq; eſſe quæ Thalaſſio viro admodum fortunato nubat, his vocibus ſignificari. Varro tamẽ perhibet, ſignũ lanificij eſſe Thalaſſionẽ, quem ueteres quaſillũ ſeu calathũ lanificiis aptũ nuncuparũt. Nuces verò ſpargunt, vel quia iactu tripudiũ excitant, vel quòd gemino protectæ operimẽto fœtus ſuos multipliciter muniunt, ſimilia in fœtibus nouæ nuptæ augurati. Athenis verò inualuit vſus, vt ſponſi caput caricis & palmarum fructibus, legumine & colybiis inſpergant: quod & ſeruis nouitiis, cùm primùm dominorũ ædes introiſſent, fieri vſurpatũ eſt. Spõſus verò illã domi operiens, in qua ſedes erat cõiugij futura, paratu magno ianuã lana cingit & coronat: multáque lauro exornat, poſtéſque vittis laneis primũ à noua nupta attingi & ornari, oleóq; & adipe ſuillo vel lu-

Chamæpus Rhodii.

Nocte inibant coniugia.

Confarratio.

Diffarratio.

Græci.

Nuces ſpargebantur.

Sponſæ Thalaſſi⁹. In Menãdrus, & apud Ariſtoph. in amb repetitum.

Nuces quare ſpargebantur.

Athenienſes.

Ianuæ ſponſæ ornatus.

pino inungi iubet:ne quid pernicioſę peſtis in domum irrepat: quod magorũ cõmentum fuiſſe dicunt, vt felle nigri canis ſuffitas domos, & genitale ſub limine defoſſum habeant, contra mala medicamenta & amatoria maleficia maximè proficere arbitrati. In foribus verò vil'arũ, lupi roſtrum, ne quid deperirent, néve mala faſcinatio in domũ irreperet. Alij ſtella marinam vulpinæ ſanguine illitã, ne quid periculo foret aut noxæ, defixere. Ipſa autẽ cũ viro congreſſa primũ, treis ferebat aſſes, ex quibus vnũ viro dabat, velut imaginaria emptione ſibi ſponſum precio quæſiuerit: alterũ quem in pede haberet, in foco lariũ ponebat, quẽ accenſum, pluribus onabant coronis: tertiũ, quẽ in ſacciperio, in compito vicinali paulo poſt reſignabat. Dixere autem veteres ſacciperiũ, maiorẽ crumenã, & nummorum receptaculum. Ac epulis inſtructis, vt porcũ mactarent ſponſaliorũ, die, deducto ex Hetruria more: vtque ſponſo bulbi cũ nucleis pineis, erucæ ſucco, & pipere in nuptiali cœna dentur obſonia, ſeruatum eſt. Plerique papaueris ſuccum lacte & melle dilutũ exhibuere. Apud Perſas, niſi adeſo malo, aut cameli medulla, ingredi ad nouam nuptã non licebat, neque alio veſci cibo illa die fas erat. Babyloniis vir & vxor non miſcentur niſi thymiamate prægustato. Solon verò niſi malo Cydonio epulis adhibito, viri thalamum ſponſam ingredi vetuit. Repotia autẽ poſtridie nũptias, apud nouũ maritum propiores affines lætiore conuictu percolebant, qua die noua nupta in viri domũ libertate auſpicari, & dominam agere ſimul, & rem diuinã facere aſſuerat: quo tẽpore clauem ſpõſæ dari ad ſignandũ partus facilitatẽ, in more fuit. In cœnis verò nuptialibus Naucraticarum obſeruatum eſt, ne quis ouum aut melita inferret. Apud Carthaginenſes, vt thygnorum conciſis carnibus veſcantur. Et in Lepta Libyæ, vt poſtridie nuptias ollã ſponſa ad ſponſi matrem petitum mittat, quam illa aſperius abneget, eo exẽplo iurgiorum auſpicium augurati. Apud Græcos, vt poſtera die à nuptiis pater mittat ſponſæ nuptiale munus, quæ ἐπαύλια δῶρα vocitabãt. Nãque ingenuus pter, ſpecie liberali, candida amictus toga, cũ ardenti face præibat: longo mox ordine ſuccedebãt, qui mundũ

Magorum cõmentum. *Cum viro congreſſa.* *Sacciperiũ* *Sponſi. obſonia.* *Perſæ.* *Babylon.* *Solonis inſtitutum.* *Repotia.* *Naucratice.* *Carthaginenſes.*

muliebrẽ, deinde qui aurũ & gemmas, deinde qui vaſa & pelues, qui pectines & alabaſtros, qui ſandalia, & demum reliquã ſupellectilẽ ferebãt. Parcius tamen apud

Athenieſes frugaliores

Athenieſes. Nã Solon treis modò veſtes, & quædã modici precij vaſa non elaboratæ artis, ſponſam ad virum ferre iuſſit. Præter quæ fuere dona quæ domeſtici cẽſebant, & amici, cùm primùm ſponſa reuelata facie viſendã ſe præberet,

ἀνακαλυπτήρια.

ἀνακαλυπτήρια dicta. Romani obſeruarũt, vt nuptialia munera ſoceri generis nõ mittant, quod

Romani.

erat lege vetitũ: ſed vas artis eximiæ, quod Camillum dicunt, vbi mundus & iocalia vxoris erant, opertũ in nuptiis ferant.

Camillum

Lectus genialis.

Genialis præterea lectus, duabus culcitris in Genij honorem parabatur eximiè, ad quem noua nupta quinq; faſcibus noctu admittebatur: quas ab ædilibus accendi, & ex pino arbore fieri erat auſpicatiſſimũ, & fortũnati euentus, cùm ex hac arbore in raptu Sabinarum paſtores faces accẽdiſſe ferantur.

Spartani.

Spartanis, Lycurgi lege, ſpõſam raſis crinibus in veſte virili, pronuba patente cubiculo conſtituit ſolã, cui ſpõſus exoluens zonã in tenebris primos cõgreſſus capit.

Zonæ ſolutio.

Quas quidem faſces pronubæ, & quæ vni ſemel nupſerat, ante cõgreſſus coiugales nouæ nuptæ deferebant.

Græci.

Græcis verò nubentiũ matribus tenere faſces in nuptiis negocium datur, quod δᾳδουχεῖν dixere. Simúlque carmina & Feſcenninos verſus, atque ſacrũ hymnũ, quem epithalamium vocant, decantare, atque in his quinque deos precari ſolebant, vt nouæ nuptæ volẽtes & propitij adeſſent, prolémque ſecundarent,

Dii coniugii præſides.

Iouẽ adultum, Iunonem adultam, Venerem, Dianam, & Suadelam. Nanque hæc numina coniugiis præeſſe putabant: quas etiam pronubas nouam nuptã ad virum comitari, & domũ deducere nonnulli tradunt.

Feſcennini verſus.

Dixere autem Feſcenninos, à Feſcennio Cãpaniæ, vel Sabinorũ, vbi carmina nuptialia inuenta, & poſteris memoriæ data ſunt primum: ea quidem fuerunt procacia, & laſciuia, licentia coniugali, in nuptiis decãtari ſolita per ludum iocúmque, amores, gratias, & miſtos leporibus luſus continentia:

Augiſti in Pollionem Feſcennini verſus.

quos Auguſtus in Pollionem ſcripſiſſe, eúmque mordaciter taxaſſe fertur: quibus quod non reſponderet, increpatus Pollio, ſe non facilè dixit in eum ſcribere, qui poſſet pro

Pollionis apophtegma.

ſcribere. Græcis verò amœbæum carmẽ in nuptiis modulatis vocibus canere, ſolenne fuit: quod feſto nuptiarum die Thetidis & Pelei, deos decantaſſe ferunt. Plato in Gorgia cantilenam in conuiuiis decantari prodidit hoc tenore: Formoſum eſſe & diuitem, ac bene valere, ſummum exiſtimari bonum. Athenis verò inconditum carmen canebatur: Bonos ama, timidos repelle, ſciens timidorum paruam eſſe gratiam. Illud autem non prætierierim, nuptias legitimas illas haberi, quæ inter Romanos ciues, aut cum eo cui princeps populúſve ciuitatem aut connubia dediſſet, contrahuntur: quo iure nati liberi, in familia & poteſtate ſunt: cũ impare verò, aut ſi Romanus cum peregrina, vel Latini nominis muliere, aut ſerua vel barbara iungeretur, nullũ fuiſſe ius nuptiarum neceſſitudíſque. Itaque nati liberi, ſub patris iure aut familia nõ erant, ſed matrẽ ſequebãtur: tametſi tradatur, in Græcia, & Apulia, & Carthagine, ſeruiles ſæpe nuptias curari. Quod quidem connubium vt maneret ad poſteros, ſociis & bene meritis, ac finitimis, nõnunquam externis dare ſolitauerunt. Siquidem Campanis vt Romanas ducere liceret vxores, natíque liberi vt iuſti hæredes forent, fuit olim pro magno munere datum: ſicut Alatrinati, Verulano, & Ferentinati. Neque enim cum Romano & peregrino connubium eſſe cenſuere. Nãque impares nuptiæ, aut ſine teſtibus, ac patre non iubente, legitimæ non ſunt. Idque ſenatuſcõſulto Romæ cautũ fuit, vt ſi Romanis Latinas vxores ducere cõtigiſſet, aut Latinis Romanas, ſui eſſent iuris & arbitrij, ſiue Romæ degere, vel in patriã redire vellẽt: atque innuptæ puellæ vt matrem ſequantur. Quódque virgines publicis feſtis non dabãtur nuptui, viduas verò nubere fas erat. Ac mẽſe Maio, quo Lemuria, vt occiſi Remi vmbra placaretur, inſtituta ſunt. Et dum ferolia ſeu parẽtalia fiunt, ac diebus impuris, & quibus ancylia in templo Martis nondũ condita ſunt, vel feſtis diebus, & menſe Iunio, niſi poſt Idus, quẽquam nuptiis copulari religioſum erat. Quinetiam animaduerſum eſt, poſtera die à Nonis, Idibus, vel Calendis, vxorem ſpõſámve ducere Romanis non licere: ſed eos dies velut triſti omine infames & deteſtabiles cẽſeri: quoniã hi dies atri decre-

Amœbæũ carmen.

Cantilena in cõuiuiis.

Nuptiæ legitimæ. l. nuptiæ. ff. de ritu nuptia. & inſtit. de nuptiis in prin.

Nuptiis quando copulari fas erat.

Lemuria.

Dies atri.

to pontificũ habentur: quibus legiones educere, aut acies cum hoſte cõmittere, vel quicquã publicæ rei agere, religio non ſinit. Perſis verò nuptias contrahere, aut maritale coniugium inire, initio verni æquinoctij tantummodo permittitur: reliquo anni tempore non licet.

Perſæ.

Immane exemplum Tulliæ ſupra corpus patris ambulantis, & filii Eucratidis idem facinus admittentis.

CAPVT VI.

De Tullia Seruij Tullij filia, nequiſſima fœmina, quæ Tarquinio ſuperbo nupta fuit, inhumanæ crudelitatis memorandum facinus, & poſt homines natos inauditum accepimus. Cum enim furiis eius Tarquinius æquè ferox agitatus, regni cupiditate improba Seruium Tullium ſocerum, vt ipſe regno potiretur, interficiendum curaſſet, præteruehens ipſa carpentino in feſtis furiis agitata, & muliebri ſpiritu inflata, ſupra patris defuncti corpus, vulneribus & plagis affecti & cruentati, inſedere non dubitauit. Ob cuius inhumanum ſcelus, & rei fœditatem, loco tanquam nefario & conſcelerato, Sceleratí nomen factum. Sanè deteſtabile facinus nominis diritate execrantes. Fuerat enim Cyprio nomen vico in quo hæc geſta ſunt, poſtea ſceleratus dictus: Cypriúſque nuncupatus, quòd cùm locum eum Sabini inſediſſent, boni ominis cauſa Cyprium, hoc eſt, bonum appellarunt. Scelerata quoque porta, quæ Carmentalis olim fuit, ſubinde dicta eſt. Cùm enim CCC. & VI. Fabij vno agmine inde egreſſi, contra Veientes ad Cremeram acriter dimicantes, ad vnum procubuiſſent, portæ vnde egreſſi ſunt, Sceleratæ nomen indidere: ſcilicet memoria deteſtandi facinoris, indignitatem rei poſteris relinquentes. Caſtra quoque in quibus Claudij pater Druſus graui morbo afflictus, & triſti fato ſublatus fuit, quia intempeſtiua morte præuentus, acerbo funere deceſſit, Scelerata etiam dixere, quanta eum charitate milites pro ſequuti fuerint, turpi conuitio, & infando nomine ſignificantes. Fuit quoque Sceleratus campus iuxta Collinam portam, in quo Veſtales inceſti damnatæ, viuæ defodi conſueuere. Sed

Sceleratus vicus.
De hoc, ca. 18 huius libri.
Scelerata porta.
Scelerata caſtra.
Sceleratus campus.
Eucratis.

quod de Tullia eſt modò dictum, haud abſimile facinus in Eucratidem, qui Bactris imperauit, admiſſum accepimus: ſiquidē cùm Demetrij ingentes copias parua manu fudiſſet, Indiámque exterminato hoſte, magno conſilio ſubieciſſet: dum Bactra peteret, à filio impuro & flagitioſo, quem ſocium regno aſciuerat, vt ſolus potiretur regno imprudens ex inſidiis occupatur, turpique nece in via trucidatur: qui patris cæde non contentus, pari ſcelere & audacia per corpus vulneribus affecti currum agere, & ſanguine inſperſus paterno, inſepultum abiiçere non dubitauit, auſus facinus quod in nulla vnquam Scythia tyrannus admiſit. Tantis ſceleribus mortales veſana regni cupido cepit, vt effrenato furore cæci, ad cædem & cruorem agantur præcipites. Fuere autem Bactriani iuxta Sogdianos & Hircanos, horridis ingeniis, haud procul à Scytharū gente: quippe Tanais ab Scythis illos diuidebat, bellicoſiſſimi, & rapto viuere aſſueti. *Bactriani.*

Tria errata interpretis epiſtolarum familiarium Ciceronis commodè explanantur. CAP. VII.

TRibus erratis lapſum offendimus virum ſanè eruditum, epiſtolarū familiarium Ciceronis interpretem nō infacundum, cuius ſcripta vulgo innotuere. Primo illa ad M. Cælium epiſtola, in qua verba ſunt Ciceronis: *Oppugnaui quinque & viginti diebus, aggeribus, vineis, turribus, oppidum Pindeniſſum munitiſſimū, tantis operibus, vt mihi ad ſummā gloriam nihil deſit, niſi nomen oppidi.* Quid ſibi Cicero vellet his verbis, non ſatis aſſequi videbatur: cùm nomē oppidi nihil cenſeret aliud, quàm ipſum oppidū: ac ſi diceret, ad ſummā mihi gloriam nihil deeſt, niſi vt oppidū quod oppugnare adortus ſum, deniq; expugnē. Quod tamē lōgè abeſſe à vero intellectu apparet. Quid quæſo nomē oppidi cum ipſo oppido commune habuit? aut quid tā inſolens, aut a Ciceronis facundia tantum abeſſe potuit, quàm verba planè expoſita, poëtico ſenſu, & quaſi figuris circūſcribere, aut coloribus infucare? Quod tamē aliter intelligi oportere ex cōtextu verborum liquere arbitror. Cùm enim ex oppidis vi expu- *Ciceronis locus.*

gnatis imperatores plerunque nomina ferrent: quippe cùm ex Coriolis Martius Coriolanus,& ex Fidenis Sergius Fidenas,atq; ex Creta victa Metellus Creticus dicti ſint:quæ ſibi cognomenta in teſtimoniũ maximæ & expertæ virtutis rerúmque geſtarum glorię adoptarunt: ſic Cicero cùm ſpem haud dubiam potiũdi haberet oppidi,nihil deeſſe ad ſummam gloriam niſi nomrn oppidi,& cognomentũ ex Pindeniſſo aſſeuerat:videlicet ſicut Aphricani,Numantini,&Cretici illi nomina tulere, ſic ex Pindeniſſo ipſe cognomentum ferat. Rurſus alia ad eundẽ Cælium epiſtola,his vtitur verbis: Mea verò officia ei non defuiſſe tu es teſtis, quoniam, vt opinor, comicos accidit Phannia. Quod ille in Terentiano Phannia nõ poſſe accõmodari aiebat: ſed alium quendã fuiſſe Phanniã,de quo ſentiret Cicero, qui in notitiam noménq; non venit. Quæ verba ſi penſitare quis volet, atque ingenij acie non obtuſa rimari,etiã ad Terentianum Phanniam ſaluo ſenſu accommodabit. Cùm enim Phannia ille Terẽtianus,Chremetis frater fuerit,& Crito Andrius inopino aduentu opportunè introducatur aduenisse:quo ſignificãte de Phannia Chremetis fratre & filia Glycerio,in notitiam venit,ipſámque filiam ſibi eſſe cõpertum habuit:pariter Cicero peropportunè comicum Phanniam aduenisse dicit,hoc eſt,aliquid ſecreti conſilij,quod nondum emerſerat,prodiiſſe in lucem, quo ſicut in Phannia Terẽtiano Glycerium Chremetis filia,& Phanniæ neptis apparuit:ſic ipſius opera opportunè ſit intellectũ,Ciceronis officia illi non defuiſſe, & ſe de Appio benemeritum ſignificari. Tertiò ad eũdem Cælium Ciceronis verba ſunt: Vtor ætatis vitio, velim ita ſit:ſed tamen togam prætextã texi apio, puto te audiſſe. Quid verba ſignarent,haud perſpicuè capere viſus fuit. Dicebat enim his verbis id notati,quaſi meã togam mœrore circundedi, cùm apium amarum eſſe cõſtet, quod animo afflicto & iacenti eſſet. Id tamen aliter intelligi conuenire,qui ſenſum eruere volet, haud dubiè animaduerterit. Cùm enim apiũ funeralis herba fuerit, éxque apij corona defunctorũ tumulos ornari, atque in ludis funebribus apio coronari victores proditum ſit, meritò,inquit, cũ tot calamitatibus Reſpub. opprima-

Alius locus Ciceronis.

Ciceronis locus alius.

Apium funeralis herba.

tur ob immodicas ſimultates & ingruētia bella, cùm in atrociſſimos fluctus Reipub.inciderim, ipſiſque cadenti nihil opis afferre valeam:meam,inquit, togam prætextam quæ magiſtratum decet,texi apio, hoc eſt, funere: quaſi eò indignationis venerit, vt cùm vlterius labentē Rempub.ferre nequeat, déq; illius interitu crucietur & ſolicitus ſit,ſibi iam in extremo vitæ curriculo mortem propoſuerit quam pro Repub. libenter ſubiturus fuit: quod eſt dicere,ſi Reſpub.morietur,ſe nolle viuere. Sicut Aſinius Pollio ad Ciceronem:Nam nec Reipub.deeſſe volo,nec ſupereſſe,inquit. Ideo togam prætextam, quæ prætoria & cōſularis eſt,apio,hoc eſt,funere texuerit,quod etiam Græco eſt prouerbio vſurpatū,vt in mala valetudine & rebus acciſis & deploratis,apio opus eſſe dicant. Quos intellectus, qui rem aſſequi volet, ex verborum contextu planè redundare perſpiciet. *Paræmia.*

Quot Romæ pontifices, quódve officium, & quæ fuerint inſignia, quibúſque legibus maximus pontifex aſtrictus erat, & quid apud exteros.

CAPVT VIII.

NOn ſordidum neque obſcurum apud veteres olim nomen Pontificum fuiſſe traditur. Nā quum inter ſacerdotia à Numa inſtituta, ipſe ſe pontificem in primis: vt verò alij, Marcium M. filium ex patribus *Pontifici* legiſſet,poſtea interiectis temporibus, collegium pon- *collegij nu-* tificum ad quatuor, mox à tribunis plebis rogatione *merus di-* promulgata,ad octo auctum fuit:manſitque hic nume- *uerſus.* rus longo æuo inuiolatus, donec Sylla ad quindecim collegium ampliauit.Inter quos maximus pontifex,ge- *Pōt.max.* nere & dignitate præcipuus erat,& aliorum longè princeps.Horum igitur fuit, religiones & cæremonias publicas priuatáſque,ſacra & res diuinas ſanctiſſimè tueri *Pontificum* & interpretari, illáque omnia exſcripta ſignatáque ha- *munus.* bere,vt quibus aris,quibus diis,quibúſque hoſtiis, quibus diebus,& ad quæ templa ſacra fierent, perſpectum haberent: ne qui Romana ſacra negligerent, peregrinóſque ritus adſciſcerent,aut deorum cæremonias turbarent. Ad quos tam de cœleſtium deorum ſacrificiis, quàm de funeribus,inſtiſque exhibendis, placandiſque manibus,ac ſupernis inferníſque diis, de ſepulchris &

votis ritè exoluendis, de feriis, de religione, pietate, ſan-ctitate, cæremoniis deorum, déque fide & iureiurando; ſacrificiiſque ſolennibus, plebs quoties videbatur, tanquam ad antiſtitem deorum immortalium, cæremoniarum & ſacrorum conſultum ibat. Ipſeque maximus pontifex precationes ſupplicationéſque deorum, cùm pontificali carmine præire, comitia habere, diéſque feriatos indicere quo quiſque Deus ritu, quóve die colatur, quibúſque precibus aduocetur, & quid quaque die operis fieri, vel non fieri publicis feriis conueniret, edocebat. Eundémque pontificem maximum, ſingulorum annorum res geſtas & mem ratu dignas, diurnis actis mandare literis, illáſque non ſolùm monumentis tradere, ſed in albo proponere & referre, vt populo exſcribendi poteſtas fieret, ſolitum eſſe traditum eſt: Quod Album non apud pontifices modo, ſed penes ſenatores, iudices, prætores, decuriones, ac citharœdos & centurias fuiſſe conſtat. Denique apud Cæſares & omnes magiſtratus qui coërtionem habebant, album fuiſſe apparet: in quo ſingula conſtitûta, decreta, & mandata publicè edicta proponebantur. Quare Alexandrum Seuerum imperatorem, illorum, quibus magiſtratus delegabat, nomina in albo proponere accepimus, vt vitia virtutéſque innoteſcerent: & quo quiſque honore dignus foret, populi iudicio exploraret. Ac non ſolùm Reipub. ſacra cęremoniáſque curare, ſed de rebus quæ ad religionem pertinent, iudicia ferre: contumaciæque minorum magiſtratuum vindex eſſe, ſacrificantes obſeruare, piaculáque iræ Deûm cõquirere, ne ſecus quàm præſcriptum eſſet, ſacra fierent, néve incerta auſpicia, aut turbatæ religiones aduerſus mores inſtitutáq; maiorum obſeruarentur. Vtque ſuper impetranda venia, venerandíſque diis iuſta ſolennia exhibeãtur, cauere debebat. Tum religionis arcana, & diuinas traditiones cognoſcere, & ſiquid religioni minus verè adſcriptũ eſſet, religione liberare, aut numinibus obligare: de Veſtaliũ capite decernere, & ferre ſententiã, quæ ſacra, quæve prophana eſſent, diiudicare, néve quis praua religione populũ alligaret, maximi põtificis officium & munus erat. In quo fuit obſeruatũ, vt nunquam infauſta die & ominoſa col-

Pontificis maximi munus.

Album.

legium conſulat, quòd dirū foret, & auſpicij mali. Quare Vitellio principi, quòd pontificatum maximum adeptus, decimoquinto calendas Auguſti, die cladibus inſigni, collegium conſuluerat, magno exitio fuit. Tum ſi pons ſublicius collaberetur, illū reficere, vnde illis nomen factum. Is enim ligneus erat, & nullo ære aut ferro compactus, quem ſacrum illi æſtimarunt: ita vt in aliqua parte labentem, niſi cæſa victima & ſacrificio, perfecto, reficere non liceret: diúque Romæ lignei pontes fuere, donec poſt interualla temporū ab Æmylio quæſtore lapideus cōſtructus fuit. Vota etiam ſolennia quibus verbis concipi, quibúſque pecuniis exolui deberēt, pontificum decretis cauebatur, illorúmq; arbitratu vel exoluebantur, aut non ritè emiſſa denuò concipiebantur. Quod ſi quis ſui iuris arrogandus foret, quæ cauſa adoptionis, quæ ratio generis quæ dignitas, quæúe eſſent ſacra, apud pontifices lege quærebatur: quæ lex curiata dicta eſt. Idq; ideo cautum, ne qua calumnia, neu quis dolus compoſitus in arrogando ſui iuris homine adhiberetur: ita vt adoptiones contra ius pontificum factæ, aut ſine collegij decreto, nullæ & pro irritis forent. Et quamuis proprium ſacerdotis eſſet, nec imperia, nec magiſtratus gerere, nec equo vehi, aut trinoctio ab vrbe abeſſe: poterat tamen idem conſul vel cenſor eſſe & pontifex pariter religioni & Reip. præeſſe, ab vrbe trinoctio abeſſe, æquo vehi, vel pedibus ire. Craſſus Licinius pontificatum maximum & conſulatum, mox cenſuram præturámque ſimul geſſiſſe, & Liuius pontifex pro prætore ordinibus præfuiſſe traditur. Ipſum tamen qui ſimul conſul foret & pontifex, ne Reipub. aut ſacrorum deſeratur cura, néue longius ablegaretur, extra Italiam ſortiri prouinciam non decebat ex ſenatus decreto, poſtquam idem Craſſus prætor & pontifex, cui belli ſumma commiſſa erat, quod nunquam antea factū ſortitus Aſiam, ab Ariſtonico Attali fratre prælio victus, occubuit: donec poſt interualla temporum, extra Italiam ſortiri prouincias cœpere. In tantúmque honoris culmen pontificatus, & eò excellentiæ creuit, vt Cn. Cornelio prætori, quòd Marco Æmylio Lepido pōtifici maximo conuicium feciſſet, multa dicta fuerit.

Pontifices vnde dicti.

Lex curiata.

Conſul & cenſor poterant & ſimul eſſe pontifices.

Culmē honoris pontificij.

ipſúmque regię dignitati proximum crederent. Nam & lictor apparebat, & curuli regia ſella ac lectica inſignis erat, quā ante veſtibulum conſpicuam habere aſſuerat: ad cuius fores pro ſplēdore dignitatis, viridis laurus effixa videbatur. Cúmq; cæteri honoribus functi, rationē adminiſtrati muneris reddere cogerentur, pontifex tamen maximus pro maieſtate geſti honoris, rationē dare minimè cogi poterat: ipſique pro imperio & poteſtate, quóq; plus dignitatis ferret, cum galero eſſe, & carpēto, vt reliquis ſacerdotibus, ingredi licebat. Quippe pontifici propriū inſigne erat galerus, ſicut lituus auguribus, paludamētū imperatoribus, diadema regibus. Et quum in capitolium nulli fas foret carpento vehi, ſolis pontificibus ſacerdotibúſq; Tarpeium aſcendere carpento licuit. Ad eúmque ſiqui noxij confugiſſent, ea die à pœna immunes erant. Ideo non vulgares, neque obſcuros, ſed qui nobilitate generis & multo ſplēdore illuſtres forēt, quíque autoritate & opibus anteirent cæteris, ad pontificatum admiſere. Diúque Romæ pontifex, qui antea curuli ſella non ſediſſet nemo creatus fuit: donec lapſis temporibus, etiā qui nullos curules geſſerant magiſtratus, ad pontificatum admiſere, Primus enim T. Coruncanus ex plebe homo pontificatū maximū meruit, quo tēpore M. Attilius Regulus primo Punico bello graui ſupplicio excruciatus, pœnas dedit. Et deinde M. Druſus, quod anteà contigit nulli, tribunus plebis ſimul & pontifex creari meruit. Poſtea ex plebe & patribus nullo delectu aut diſcrimine admitti cœpere. Cúmque ad collegium pontificū pertineret, in demortui locū alium cooptare, Cn. tamen Domitius Tribu. pl. offenſus collegio, quòd ſe in numero pontificum non cooptaſſent, ius ſubrogandorum pontificū ſacerdotúmque a collegis ad populum tranſtuliſſe fertur. Ipſéque pōtifex maximus primus populi ſuffragio, aliíque deinceps creari cœpere, Sunt verò qui credāt, Licinium Craſſum de cooptatione collegarum ad populi beneficium transferēda, legem tuliſſe primum. Inde comitia à populo pōtificibus creandis ſæpe indicta fuere. Id tamen in admittendo pontifice ſedulò cauebatur, ne quem eligerent, quicuiquam ex collegio inimicus foret: híque per collegium admiſſi,

Pontificis inſigne.

Qui pontifices crearentur initio.

Cautio in admittēdo pontifice.

admiſſi, capi dicebantur. Atque licet vetus fuerit conſtitutum, in demortui pontificis locum alium nominari, ſi tamen exacto anno pōtifex mortem obiiſſet, in eius locum alterius nominatio non erat, licet alterum ſuffici coaptaríque oporteret. Tunc enim pōtificis nominationem fieri neceſſe putarunt, quum nondum exacto anno mortē obiiſſe cōſtaret, poſteà verò nō licebat. In locum enim T. Octacilij Craſſi pontificis maximi, quia exacto anno mortuus fuerat, alterius nominatio nō fuit. Tametſi in locum viuentis pontificis alium ſubſtitutū legamus. Claudius verò Cæſar tanti ſacerdotium fecit, vt in cooptādis ſacerdotibus neminē niſi iuratus nominaret. Eſt tamen memoriæ proditum, vt ſi quid ad religionem pertinens inter pontifices diſcreparet, variatis ſentētiis, vbi aliud alij ſentiunt, id ſatis fuiſſe crederēt, ſtabiliſque ſententia eſſet ratum, quod tres pōtifices cōmuni decreto ſtatuiſſent. Et licet à collationibus multi ferāt ſacerdotes immunes, ſunt tamen exēpla, pōtifices & ſacerdotes pecuniam per bellum cōferri ſolitam in ſtipendium contuliſſe, illámque quæſtores ſæpe exegiſſe, fruſtráque pontifices tribunos appellaſſe, quum ſe ob ſacerdotium immunes dicerent. Sed præter hos qui collegio cooptabantur, fuere pōtifices minores. Nam ſcribæ pōtificum, qui faſtos & cōmentarios habebant, fidelem cuſtodiam rerum geſtarum, qui annales maximi dicebātur, quíque illis miniſtri aderant, quod omnis æui geſta mandabant literis, minores pōtifices dicti ſunt: à quibus in curia Calabra Iunoni ſingulis calend. ſacra fiunt: nouámque Lunam obſeruare, & quot dies à calend. ad Nonas ſupereſſent, referre ſolent, vt populo cauſas feriarum in rege ſacrorum recipiēdi facultas foret. Ad quorum collegiū etiam interpretandi iuris, & an poſſet lege agi, quæque competeret actio in iudicis, declarandi ius ſpectauit & pertinuit. Quippe ius ciuile inter ſacra cæremoniáſque multa ſecula abditum, ſolis pontificibus patebat. Ex his quoque minoribus diſtinctio gradus fiebat. Nā qui primus collegio aſcitus erat, maximus: qui verò vltimus, minimus dicebatur pōtifex. Illud quoque verum eſt, ſolos pōtifices nouo more coniugalē copulam ſacræ confarrationis iure inire ſolitos. Quippe quum matrimonia

Pontificis nominatio quando fiebat.

Subſtitutus pontifex in locum viuentis.

Sacerdotij. æſtimatio.

Decretum ratum pontificum.

Pontifices & ſacerdotes collectionibus pecuniarum contribuebāt.

Pontifices minores.

Pontificum minorum munus.

Pontifex minimus.

apud maiores tribus modis fierent, vſu, coemptione, & confarratione, confarrationẽ ſolis pōtificibus dederunt, quū aliis modis per cæteros contrahantur.

Pontificis vxor caſta & innocẽs

Quæ pōtifici videre nefas.

Animaduerſum quoque eſt, pontificis vxorẽ ſingularis exempli & magni documẽti eſſe oportere, vt ſicut ab omni noxa & libidine ipſe mundus erat, ita vxor caſta & innocẽs maneat. Quódque pontifici maximo cadauer videre nefas fuit, ne quid triſte aut lugubre oculis acciperet, multò magis ſi hominẽ inſepultum reliquiſſet. Si tamen in occurſum cadaueris imprudẽs incidiſſet, interpoſito velamento, ne viſum offenderet, ſaluis cæremoniis prodire poterat.

Pontificum iuramentum.

Pontifex max. quibus præerat.

Cui etiã per liberos, iurare non licebat, per deos autem permiſſum fuit. Quódq; ex octo pōtificibus pontifex maximus reliquis præeſt & propè dominatur, cui rex ſacrorum, augures & omnes flamines, ac Veſtales virgines parent, quibus mulctã indicere, & pœnam irrogare poterat. Cuius arbitratu publica & priuata ſacra gerebantur, Veſtaléſque virgines ad ſacri & æterni ignis cuſtodiã, qui in penetralibus Veſtæ colebatur eligebantur, ipſiúſque curæ cuſtodiæque mandabantur.

Per pontificem enunciata prodigia.

Atque ex decreto pontificũ enunciata prodigia ſæpius procurata fuere, licet augurum propriũ munus foret. Namque augures auſpiciis, pontifices verò ſacris præfuere. Cũ enim C. Seruilius pontifex maximus L. Corneliũ Dolabellam inaugurare vellet, nec ſe magiſtratu abdicaret, & propterea comitiis indictis illum populi iuſſu cogeret, quia fœda tẽpeſtate comitia turbata fuere, religio fuit ex illo pontificibus inaugurandi, indéque inaugurare deſiere.

Pontifex à ſanguine purus

Neq; ſolum ab omni ſanguine puras manus pontificem ſeruare decuit, ſed ne participem quidem aut conſcium alicuius necis fieri.

Pontifex & augur ſimul

Sacerdotiũ triplex

Porcus ex omni ſcrofarum fæ-

Eundémque duplici ſacerdotio functum ſæpe animaduerſum eſſe. Siquidem Q. Fabius Maximus, & pontificatum & auguratum vnà geſſit: aliíque vtrique ſimul ſacerdotio præfuere. Ex Cæſaribus verò C. Cæſar auguratum ſimul & pontificatum, Galba autem ſacerdotium triplex geſſiſſe dicitur: id quod a regibus Spartanorum vſurpatum fuit. Nã quum primum in eam aſſumpti ſunt dignitatem: priuilegio honoris præcipui, Iouis cæleſtis & Lacedæmonij ſacerdotio funguntur, quibus ex omni ſcrofarum fœtu porcus debebatur, vt ſi

diis immolare vellent, nunquã victima deeſſet. Eſt quoque literis proditũ, apud Græcos vnum virum aut fœminam nonnunquã ſacris præfuiſſe: apud Opuntios duos, quorum alter deorum, alter dæmonum ſacrificia curat. Indis verò ſolis ſacerdotes numero diuerſi ſunt, & nunc plures, nunc pauciores cooptãtur. Ægyptiis plures, qui eaſdem traditiones atque auita & paterna ſacerdotia & imperia filiis tradunt, qui poſt regẽ ſecundi ſunt. Apud alios autẽ pontifices diuerſo iure & nomine cenſentur. Nã Græci pontificẽ ſummum, archieroſynen vocant, ad quẽ ius & moderatio ſacrorũ pertinet. Babylonij Chalдæum Iſidiis ſacerdotẽ grãmatea, alium Mithrã, Sicyonij Charniũ, quorum collegiũ, paſtophorum nuncupãt. Delphis quinq; põtifices per omnem vitam ſacri erant, qui Hoſij dicti: quorum primus qui hoſtiã immolabat, hoſiter: qui verò edebat oraculum, Aphetor nuncupati ſunt: qui vnà cum prophetis ſacra obibant, diuináſque prædictiones & cæremonias, & quo cultu, quibúſq; exẽplis fierent ſacra, prædicebãt. Apud Athenienſes Daduchus maximus erat ſacerdos, Herculis ſtephanophorus, Palladis Eteobutades, à Bute propagati, ex qua familia longo tempore ſacerdotio præfuere, ſicut Buzigia familiá à Buzige heroë, qui Athenis diu ſacerdotium tenuit. Et poſteri ex Cyrta & Myrta in Paphiæ Veneris templo ſacris cæremoniis pręfuere. Quod de Veientana Iunone proditur, quam niſi certi generis ſacerdos attrectare nemo poterat, Clazomeniis Palladis ſacerdos Iſichias: Bacchi verò, Thyas nomen habet. Polici Iouis ſacerdos, Buphonus: in Troezene, Hippolytus nuncupatur, Apud Cretenſes matris magnæ ſacerdos, Meliſſa: Epheſiæ Dianæ, Megalobyzus, qui eunuchus erat. Alexandrinorum atq; Athenienſium Phæcaſij, quibus candida ſolùm ferre calceamẽta licet: ex quibus antiſtes ſacrorum purpurã induit. Dodonei verò oraculi põtifices, pedibus ſemper illotis erãt, qui tanquã ſacroſancti ſuper nudã humum cubare coguntur. Iſiaci, linea ſtola amicti ſunt, capite raſo, calceis papyraceis, ſiſtrum tenẽtes. aut ramũ abſynthij marini, vel nuces pineas, & Anubin ſupra caput deferentes. Sicut Indi vates tanquam religioſum, corallium ferebant. Et Cybelis ſacerdotes, flagrum,

Iu ſacerdotibus debebatur. *Indi.* *Ægyptij.* *Pont. apud exteros.* *Archieroſynes.* *Grammateas.* *Mithras.* *Charnius.* Hoſij. *Hoſiter.* *Aphetor.* *Daduchus.* *Stephanophorus.* *Eteobutades.* *Buzigia familia.* *Iuno Veientano.* *Iſichias.* *Thyas.* *Buphonus.* *Hippolytus.* *Meliſſa.* *Megalobyzus.* *Phæcaſij.* *Dodonei.* *Iſiaci.* *Indi vates.* *Cybelis ſacerdotes.*

& matrem Deûm colentes iuxta Sueuos, formas aprum
Panthei. quo inſigni ab hoſtibus tuti ſunt: Panthei ſacerdotes o-
mnium duces fiunt, quibus cauſarum iudicia & publi-
Pôntifex carum rerum arbitria tribuuntur. Apud Hebræos ponti-
apud He- fex feſtis diebus mitrã geſtat, cum nebride auro diſtin-
bræos. ctã, aut tunicam talarem, & cothurnos cum tintinnabu-
lis, quẽ maieſtate decorum, tanti Alexander fecit, vt ve-
nerabundus venienti occurreret, & velut ſanctiſſimum
numen adoraret. Fuítque animaduerſum, Bellonæ, Cy-
belis, & Iſidiis ſacerdotes eadem ſacra obire, iiſdem pro
Cyb. ſacer. cæremoniis teneri. Sed Cybelis ſacerdos variis colori-
ornatus. bus fucatus, & faciem pigmento delitus, oculóque ob-
unctus, cum mitella & crocoto, lineo calceamento ante
ſimulachrum deæ incedebat: cui erat propriũ cum tin-
nitu cymbalorum & ſonitu tympanorum ſacrum face-
Arabum re. Arabum verò pontifices lineas veſtes induunt, mi-
Pontifices. tras geſtant cum ſandalio. Apud Pedaſios Palladis ſacer-
Palladis dos ſacram barbam nutrire cogitur, neque eraſa ince-
ſacerdos. dere fas erat. Albanis ceremoniarum antiſtes ea fulge-
Sacerdotũ bat dignitate, vt poſt regem haberetur ſecundus. In A-
dignitas. ritia Artemiſiæ Dianæ ſacerdos rex vocatur. Idem in
Cappadocia Bellonæ phanum obtinuit: & in comanis
Ponticis tantę dignationis erat, vt annis ſingulis bis dia-
Sacerdotes dema geſtaret. In Zela quoque tanti imperij fuit, vt ſu-
Iouis in prema fulgeret dignitate. Traditúmque eſt, in Meroë
Meroe. Iouis ſacerdotes adeò ſuperſtitione impleſſe animos, vt
nonnunquam miſſo nuncio necem regi Æthiopiæ de-
mandarent, nullo detrectante, aut mandatum iuſſionẽm
Sacerd. a- ve abnegante; donec ad Erganem regem peruẽtum eſt,
pud Ger- qui omnes occidit, & ſacerdotium ſuſtulit. Apud Ger-
manos. manos nulli verberare, aut vincire, vel animaduertere
Pont. apud niſi ſacerdoti permiſſum. Narualis iuxta Sueuos præſi-
Narnales. det pontifex, qui muliebri ornatu ingreditur ſemper:
Trallium Fuítque memoriæ proditum, Trallibus regiam regibus
mos. deſtinatam, illi quoque qui ſummum gerebat ſacerdo-
Sacerdotes tium, priuilegio honoris dari. Sicut in Tyro Herculis ſa-
Herculis in cerdos, qui cum infula & purpura incedit, poſt regem
Tyro. proxima dignitate fungitur. Apud Ægyptios qui ſacra
Aegyptij miniſtrant ſacerdotes, capite raſi ſunt, quum apud alios
ſacerdotes. comati incedant: à quibus eſt vſurpatum, ex philoſo-

phis ſacerdotes,& ex ſacerdotibus probatiſſimum in regem eligere. Vnde Mercurius Triſmegiſtus, id eſt, ter maximus,nomen tulit,quòd Philoſophus maximus, ſacerdos & rex maximus eſſet. Apud Phœnices Solis ſacerdos, veſte auro & purpura varia manuleata, ad imos pedes fluxa incedebat, & tanquam ſplendoris ſignum, & ampliſſimi honoris prærogatiuam, coronam ex auro gemmiſque ferebat.

Mercurius triſmegiſtus vnde.

Phœnices.

Mira exempla à compluribus experta de vmbrarum figuris & falſis imaginibus,& quæ ipſe didici atque expertus fui.

CAPVT. IX.

PRofectò rem mirificam,& dictu æſtimatúque admirabilem de vmbrarum figuris & falſis imaginibus, quæ homines varia ſpecie & aſpectu vano plerumque illudunt, familiaris meus quiſpiam modò mihi enarrauit:quod equidem fabuloſum aut commentitium videri poſſet,niſi grauioris eſſet ingenij & præſtabilis homo doctrinæ:ipſiúſque virtutis & non ambiguæ fidei pleriſque in rebus multa & magna documenta forent. Refert enim, quod Romæ quondam ipſius amicus diutino & graui morbo ægrotabat cum quo coniunctiſſimè vixerat:& quia corpore inualido affectóque eſſet, valetudinéque minus proſpera vteretur,viſum eſt ad illa apparatiſſima balnea quæ Cumis ſunt,vegetandi corporis & animi leuādi cauſa proficiſci:cùm ferè conſtet, homines ex ancipiti morbo,locorū mutatione & ſereniore cœlo plerúmque leuari.Hi ergo cum fidis aliquot comitibus Cumas quum iter intenderent, & aliquantulum viæ emenſi forēt,æger quum eſſet & vita & ſpe tenui,vi morbi coaleſcente,& labore viæ,in hoſpitium in quod fortè diuerterāt,ſuum obiit diem. Is ergo amicus qui vnà acceſſerat, quantum prouideri hominis diligentia potuit, pro loco funere ſatis amplo illum efferri, rem diuinam fieri,atque in honorato vrbis loco ſepulchro condi curauit:ibique cùm mœſtos aliquot habuiſſet dies,curatis rebus omnibus, ipſe & comites Romam, vnde digreſſi fuerant,reuerti cœpere.Sed cùm aliquantū viæ remenſi eſſent & nocte appetente in vnum quod viæ proximum fuit,hoſpitium diuertiſſent, ibi ſe animo & corpore fatigatum quieti dediſſe. Cúmque ſolus degeret,& adhuc

vigilās foret, fert repentè amici nuper defuncti imaginē ſummo pallore & macie, ac eo ferme habitu oris, quali illū cùm ægrotaret, dimiſerat, ad ſe acceſſiſſe: quem quū fuiſſet intuitus, & præ timore nec animo nec mēte ſatis conſtaret, quiſnā eſſet, interrogauit. Ille autē cùm nihil reſpondiſſet, exutis, vt videbatur, veſtibus, in eodē quo ipſe iacebat lectulo, ſe collocauit, ac propè acceſſit, quaſi eum amplexibus petiturus foret. Alter verò cū propè iam metu exanimis videretur, ad lectuli ſpondā ſeceſſit, illúmque propè accedentē abegit: qui cùm ſe abigi expelliq; vidiſſet, fertur in eum toruo & minus familiari vultu inſpexiſſe, reſumptiſque mox veſtibus illum è lectulo ſurrexiſſe, cinctúmque & calceatū inde abeuntem nunquā apparuiſſe. Quo timore familiaris ille percitus, ſubita vi morbi correptus, ac propè ad internecionem grauiſſima valetudine oppreſſus fuit. Ferebat etiā dum in lectulo cū illo luctaretur, nudū illius pedē vſq; adeò gelidū ac rigentem attrectaſſe, vt nulla glacies illius frigori cōparari potuerit. Equidē memorabile hoc, & cuiuis mirum videri poſſet, niſi peruulgata res eſſet, ædes quaſdā Romæ euidentiſſimis oſtētis ita infames, vt nemo illas incolere auſus fuerit, quin variis vmbrarum illuſionibus & tetris imaginibus, noctibus ferè ſingulis inquietetur. Gordianus amicus meus ſpectatæ fidei homo mihi retulit, cùm Aretiū ipſe & familiaris ſuus iter vnà intenderent, & a ſemita, vt fit, lōgè deuiaſſent, loco infami & deuio, vbi ne veſtigium quidē apparebat humanū, per ardua & propè inuia diuerſis tramitibus aberrare cœpiſſe: ibíque cùm nec oppida aut vicos, neq; aliquid culti viderent, ſed nemora tantum ſaltúſque inuios & inacceſſos, omniáque vaſta, muta, & deſerta ab humano cultu peragrarent, in quibus ipſa ſolitudo terrebat animos: vergente iam ad occaſum die, feſſos labore ac via conſediſſe. Cúmque hominis vocem audire procul viſi fuiſſent, ad illā propius acceſſiſſe, homines obuios, quos de via interrogarēt, dari ſibi arbitrati. Nec mora, in proximo iugo trium hominū imagines immanes & formidabiles vltra humanum modum, nigris & demiſſis tunicis, in veſte lugubri funeſtáque, barba capillóque ſummiſſo horribili facie cōſpexiſſe: qui cum voce geſtúque

ad ſe,ipſos aduocarent,ac iam propè eſſet vt illuc accederent,illos interim ingenti mole corporis lõgè humana maiores apparuiſſe,atque alium ſpecie non abſimili nudum & nullo amictũ veſtitu, mirificos edentem ſaltus geſtúſque indecoros cõſpexiſſe. Quo timore cõſternati,properè fugã cepere:viámque ardua & præcipitem emenſi,vix ruſtici cuiuſpia vile hoſpitiũ vbi reciperentur,inuenere. Sed quod ego certum habeo, & ſatis certa probatione tradiderim, profectò haud minus eſt. Cùm Romæ ægra valetudine oppreſſus forem,iacerémque in lectulo, ſpeciẽ mulieris elegãti forma mihi planè vigilanti obuerſatã fuiſſe,quam cùm inſpicerẽ diu, cogitabundus & tacitus fui, reputans nunquid ego falſa imagine captus,aliter atque res eſſet,aſpicerẽ. Cúmq; meos ſenſus vigere,& figurã illam nuſquam à me dilabi viderem,quænam illa eſſet,interrogaui:quæ tum ſubridens, & ea quæ acceperat verba reſpondens, quaſi me planè derideret,cùm diu me fuiſſet intuita,diſceſſit.

Quæ ſint pedamenta apud iureconſultos,cuiúſve generis, & quid bupreſtis,& pytiocampa.

CAPVT X.

CVm in legũ cõmentariis verſaremur,& ruſticorum prædiorũ ſeruitutes ſcrutaremur,inuenimus Vlpianum ex Neratij ſentẽtia cenſuiſſe,ruſticã ſeruitutẽ poſſe cõſtitui,vt pedamenta ad vineã fulciendam ex vicini prædio mihi ſumere liceat. Quæſiui ego à iureconſulto, qui omiſſa modeſtia multa ſibi ineptè arrogabat, quid pedamenta eſſent, quibus ſumendis ex alieno ſeruitus conſtitui poterat. Atque ille in re vulgari cùm diu cogitabundus hæſitaſſet,haud multo pòſt, neſcio quæ inuolucra verborum, & falſarum opinionum ineptias,ambiguos magis quàm veros ſenſus denotantia profudit, quibus nihil veri animaduerti cognoſcíque potuit. Et tametſi pedamen munimen eſſe & palum quo vitis caduca fulcitur,neminẽ fallit, vnde pedatio dicta: tamen id triplicis generis fuiſſe animaduertimus. Nam & pedamen,& ridicam & ſtatumẽ eiuſmodi fulcimenta nuncupari,Cato aſſeuerat,Græcè charax: quare pedamento fultæ vites, characatæ dictæ. Sed pedamen quodlibet fulcimen eſſe cui vitis inhæret, ridicam ex querna

l. veluti. ff. de ſeruit. ruſtic. prædio.

Pedatio.

Χάραξ.

Pedamen

Ridica.

arbore,aut ex iunipero, olea, vel cupreſſu plerũq; fieri,
Sattuenm. tametſi nullo diſcrimine ex his quoq; cõponi pedamen
Arundinetum. opinio fuerit:ſtatumen ē palis & pertica: quod verò ex
arũdinibus pedamentũ fit,arundinetũ. Quod autem natiuũ ex arboribus in arbores,traductis vitibus, nonnulli
Traduces. traduces,quidã romphos,pleriq; arbuſta dixere, quas in
Romphi. *Arbuſta.* Tranſpadana Italia ex cornu,populo,tilia, acere, orno,
carpino,& quercu frequenter arbuſtari tradunt. Quare
multi in eacẽ atq; in Capano agro harum plãtaria inſtituunt: quæ ſi recto ordine digeſta fuerint per æqua interualla quaquauerſum, in quincuncẽ metata dicuntur.
Intérq; vites ſimplici iugo porrectũ ordinẽ, cantheriũ,
Cãtherius tranſuerſamq; haſtam inter pedamenta, qua vitis innititur,
Iugum. Cato & Varro iugũ:quadruplex verò iugum, à cauis ædium cõpluuium,vnde compluuiatas vites dixere:
palmitẽ verò pluribus annis duratũ, & quaſi emeritum,
Draco. draconẽ:qui in bifurco medius inter duo naſcitur, foca-
Porcanus. neum:qui verò per tabulata ſcandit ad ſuperiora, emiſ-
Emiſſari⁹. ſarius dictus eſt:ſuperior pars malleoli, ſagitta. ſurculũ
Sagitta. *Spado.* autem qui nihil affert fructus,appellant,ſpadonẽ, quaſi
ſterilem. Ea verò iuga in agro bene culto, plano & minus ventoſo,altiora:in arido & gracili, ac ventis expoſi-
Cãtherius. to, humiliora fieri oportere Plinius notauit. Tametſi
Maiales. cantherium equum dici cui teſtes adempti ſunt, nemi-
Capi. nem præterit:ſicut verres caſtrati,Maiales fiunt, & galli,capi. Ex quo licet intelligere, vt ex tuo fundo pedamenta ad vineã fulciendã mihi ſumere liceat, poſſe cõſtitui ſeruitutem. Cẽſuítque Paulus iurecõſultus, quod
tametſi ex tuo fundo pedamenta ſumere licere, in fructu ſit,tamẽ hoc ius capiendi,apud legum peritos ſerui-
l.eiuſdẽ. §. tutem non vſum fructum putari. Rurſus aliũ celebri fa-
alii.ff.ad ma iura Romæ profitentẽ, in auditorio profeſſorum in-
leg.Corn. terrogaui quid eſſet quòd Vlpianus legẽ Corneliam de
de ſica. ſicariis interpretatus ſcripſit, pigmentarios ſi cui temere dederint pityocampas aut bupreſtim,legis Corneliæ de veneficiis ſanctione teneri. Quid eſſent pityocãpæ, & quid bupreſtis,vt me doceret, quæſiui. Cúmque ille portenta verborũ longè à fide deuia effudiſſet,quæ quũ pudendi ſint erroris, referre non neceſſe habeo: paulo pòſt dicti pertæſus, ſe hoc ignorare ingenuè aſſeuera-

uit. Nos autem perſcrutati verbi ſignificatum, animaduertimus pityocampas erucas eſſe, ſeu teredines virulẽtas, viru exitiali, quæ in pinis ſæpe naſcũtur arboribus, vnde illis nomen factum. Nam πίτυς pinus eſt, κάμπη eruca: quippe erucas Græci κάμπας dicunt, veneni præſentiſſimi. Bupreſtis verò animal inuentu rarum in Italia, ſimillimũ ſcarabæo, qui inter herbas fallit ſæpe boues: quo deuorato ita concitantur rabie, vt actæ in furorem, terrorem afferant, paulóque poſt rũmpantur, ex quo perniciale virus confici dicunt, quod fœdiſſimè vexat: contra cuius exitium præſentaneo remedio Græci ſuccurri prodidere, & Plinius autor eſt. Qui ergo tanti facinoris conſcius, vel bupreſtim, vel pityocampas, aut monſtrifici quid veneni ad necem properandam dederit, eum iudicio capitali & pœna legis Corneliæ teneri, iura & leges voluere. *Pityocãpa.* *Bupreſtis.*

Qui Romani duces ex oppidis & prouinciis vi ſubactis cognomenta deſumpſere, & de Scipionum familia, & quid apud exteros. CAP. XI.

CONſueuiſſe Romanos ex oppidis vel prouinciis captis aut vi ſubactis plerunq; cognomenta ferre, memoriæ datum eſt. Martium Coriolanum, quod fortẽ ſtrenuãmque operam reip. nauaſſet capto Volſcorum oppido Coriolis, Coriolani nomen ſumpſiſſe ferunt. Et Sergium Fidenatis, ex bello quod ad Fidenas geſſit. Ex tribus verò Metellis, vnus deuicto Iugurtha & vi ſubacta Numidia, Numidici: alter Q. Cæcilius, L. Metelli filius, ex Macedonia, Macedonici: tertius ex Creta, Cretici cognomenta ſumpſere. Fuit quoque Metellus Balearicus, ex deuictis Balearibus cognominatus. Sed Numidicus, L. Luculli auunculus fuit: Macedonici, Metellum Balearicum plerique filium, nonnulli fratrem dicunt. Creticum verò & alium Dalmaticum, eiuſdem Macedonici filios fuiſſe nulla controuerſia eſt. L. quoque Mummius deleta Achaia & Corintho, Achaici cognomen tulit. Sed Corinthi ſuperatæ prima laus Macedonici fuit. Is enim omnem Achaiam ita bello affixit, vt rebus acciſis Mummius ſuperueniens, leui certamine expugnatam Corinthum victoriæ ſuæ ad- *Coriolanus.* *Fidenas.* *Numidicus.* *Macedonicus.* *Creticus.* *Balearic.* *Achaicus.*

ſcripſerit. Meſſana quoque in Sicilia, & Iſauria in Cilicia bello domitæ M. Valerio & P. Seruilio, Meſſalæ & Iſaurici cognomenta dedere. Is enim Seruilius vir acer fuit & ſtrenuus, qui in Ciliciam cum imperio profectus, illã collatis ſignis, vi atque armis domuit: Lyciæq; vrbes clariſſimas iuſto prælio vicit. Iſauros primùm bello aggreſſus imperio adegit. Victor denique triumphum ex hoſtibus, & Iſaurici cognomen reportauit. Ex Allobrogibus quoque Fabius Allobrox, & ex Caucis Germanica gẽte Gabinus ſecũdus Caucius, atq; ex Callecis Brutus cognomento Callecus, & ex Getulis Coſſus Getulici nomina ſumpſere. Calleci enim vlterioris Hiſpaniæ populi ſunt, duri & agreſtes, qui extima & montana inculta ac difficiles ſaltus & impeditos ad Oceanum incolunt. Ideo bellaciſſimi & ſubactu difficillimi fuere. Fertur tamen Q. Turnius, qui Garamentes vltra Æthiopes horridos & incultos bello vicit, ob modeſtiã, & vitandæ inuidiæ cauſa, Garamantici cognomento abſtinuiſſe. Scipionẽ præterea Aphricanum, qui dux fatalis contra Hannibale fuit, Aphrica ſuperata, & Carthaginenſibus bello victis, Aphricani cognomen tuliſſe, & alterum ex deuicto Antiocho & Aſia ſubacta, Aſiaticũ cognominatum inuenimus. Sed hic Aſiaticus frater Aphricani fuit, quorum alter P. Scipio, nomine à ſe victæ gentis Aphricanus: alter L. Scipio frater, Aſiaticus dictus eſt, qui C O S. aduerſus Antiochũ primus Romanorũ in Aſiam ſigna intulit: cum eóque conſule Aphricanus frater legatum ſe gerens, pariter profectus eſt, illiúſque ductu & auſpicio pleraque egregiè geſta in hoſtes fuere. Victo deinde Antiocho, & pace Eumeni cõceſſa, ob Aſiam victam Aſiatici cognomen reportauit. His enim duobus fratrib', Aphricano ſcilicet & Aſiatico pater fuit. P. Scipio ex Corneliorũ gente, cũ quo primùm Hãnibal Pœnus ſigna in Italia contulit: cuius fuit Cn. Scipio frater, ſummi ambo imperatores viri ornatiſſimi, qui paucorũ dierum interuallo in Hiſpania cæſi occubuere. Sed ex Publico hi duo quos dixi, Scipiones, Aphricanus ſcilicet & Aſiaticus, filij extitere: ex Cn. autẽ P. Cornelius Naſica ortus fuit, qui vnus vir optimus a Senatu iudicatus, matrem Cybelẽ ex Peſſinunte ſuſcepit, Tyberiũq;

Meſſala. Iſauricus. Allobrox. Caucius. Callecus. Getulicus. Scipionum familia. Aphricanus. Aſiaticus.

Gracchum ſeditiones in vrbe molientem interemit. Fuit quoque & alius Scipio cognomento Æmylianus, prioris Aphricani nepos adoptiuus, qui ob Aphricam & Numantiam bello domitas, minor Aphricanus & Numantinus appellatus eſt. Sed hic Æmylianus quem dico, minimè ex Corneliorum gente propagatur, ſed adoptiuus in nomen & familiam venit. Siquidem cùm Scipio maior Aphricanus filium haberet natura admodum tenui & imbelli, vnde & valetudinarius vocatus, quòd non ea vis animi foret, vigórque, nullóſque liberos ſuſtuliſſet, ne diſcederet ſine liberis, hunc Æmylianus Lucij Pauli filium, vt multi credũt, ex filia nepotem, in familiam noménque adoptauit. Fuerat enim Scipioni Aphricano vxor filia Pauli Æmylij, qui conſul ad Cannas ne tantæ cladi ſupereſſet, in conflictu belli cæſus occubuit, ex qua vnicum filium tulit, filias verò duas, quarũ altera Scipioni Naſicæ, altera Tiberio Graccho nuptæ fuere Æmylio verò Paulo quatuor filij extitere: duo in adoptionẽ alterius familiæ dati, Scipio videlicet & Fabius: duo in poteſtate retẽti, quos ex altera coniuge ſuſtulerat. Horũ alter quinque diebus ante triumphũ, quẽ ſpecioſiſſimũ de rege Perſ. & omni Macedonia habuit. alter tertia poſt triumphum die, adhuc impuberes mortem obiere immaturam. Hic ergo Æmylianus ex reliquis Paulis Æmylij filiis iunior fuit gloria militari illuſtris: qui Aphricani nepos adoptiuus, auitæ virtutis memor, prouocatorem barbarum tribunus adhuc militum occidit. Cum patre aduerſus Perſem acriter pugnans, egregia facinora geſſit. In Aphricã deinde cum exercitu profectus tertium Punicũ bellum confecit. Carthaginẽ & Numãtiam funditus euertit. Parta deinde victoria, & rebus confectis, cognomentum Numantino & minori Aphricano inditum fuit. Horum poſtea exempla ſecuti Cæſares, ex prouinciis quas vi & armis ſubegere illuſtria cognomẽta ob immortalem gloriam tulerunt: ſæpe populi decreto, nonnunquam acclamatione ſenatus. Siquidem Seuerus Imperator, & reliqui poſt eũ Cæſares, ex Arabia, Adiabena, Parthia, Armenia & Germania, aliíſque bello domitis gẽtibus nationibúſque, quas ſuo ductu & auſpicio conquiſiuere, Arabici, Adiabenici,

Æmylianus.

Aphrican. minor & Numãtinus.

Cæſares ex prouinciis à ſeſe ſubactis cognominati.

Parthici, Armenici & Germanici, ſicut Sarmatici, Aphrici diuerſis titulis cognomenta cepere. Fertur tamen Valeriano Cæſari, quòd promptus ad arma & bellicoſior eſſet, milites militari ſtudio manu ad ferrum nomen indidiſſe: qui poſtea in imperio delatum Carpici cognomentum refutauit. Alexander verò Seuerus imperator, licet imperatoris, patris patriæ, & magni cognomenta tenuerit, aſſerés magnis rebus geſtis ea ſibi nomina parare oportere: tamen ob deletos Azauenos, Azauenici cognomen ſumere non dubitauit. Traianus aute contra Parthos victor, Parthici appellationem non accepit. Cui cùm multi deferrentur honores, reliquis poſthabitis ſola Optimi agnominatione gauiſus fuit. Commodus verò eò vecordiæ proceſſit, vt pro Commodo, Hercules & Iouis filius dici maluerit, quod ſibi poſtea in inuidiam perniciémque ceſſit. Apud Græcos non ab oppidis & prouinciis, ſed à rebus geſtis magnificè, Soter & Callyneos dicti: à forma & ſpecie corporis, Pythos & Cyrippus: ab excellentia crurum, Eucnemos: à virtute, Euergetes & Philadelphus: à fortunæ felicitate, Eudemos: à multiplici victoria, Nicator: ab vrbium expugnatione, Polycrates: à fortitudine, Acherſites, aut Aquilæ vel fulminis nomina fuere: qua re Pyrrho ab Epirotis Aquilæ nomen inditum: à multiplici doctrina, Polyhiſtor: ab optimo conſilio, Ariſtobulos dicti. Quibuſdam regibus liuor & vitium, nonnunquam ignauia & nequitia cognomentum dedit: quippe Antiocho regi Macedoniæ, quòd multa promitteret, parum efficeret, Doſo: Ptolemæo, Lamyro ob vitæ turpitudinem nomen fuit. Antigonus quoque à rapacitate Hierax, & à genuũ magnitudine Gonatus. Alij à verborum obſcuritate, Scotini, & ab amentia Choalemi, atque ob fictos mores Laconiſtæ notam nominis tulere: ſicut Xenarchus Rhodius à bibacitate, Metretes: & Athenienſis Diotinus, Chone, hoc eſt, infundibulum, quòd illo appoſito affatim hauriret. Demochares verò ob procacem linguam: Parthaſiades, & Demoſthenes, ob morum feritatem, Arges ſerpentis nomine appellati ſunt. Inter quos Varro ſophiſtæ à forma naſi ciconiæ comparis, Pelargus nomen factum. Nonnullis verò ob claritudinem, Lychni-

Carpicus.

Azauenicus.

Optimus.

Commodi vecordia.

Externa.

Græci.

Ab habitu fortuna, et reb' geſtis.

A vitiis.

dixere nomen, ſicut Artaxerxi, Mnemoni, quòd memoria valeret, Pericles ſummus orator ob dicendi elegantiam & ſermonis magnitudinẽ, Olympius: Dion, Chryſoſtomos: Phocion ob frugalitatem, Chreſtus ſeu bonus: Cleomenes & Ptolemæus, Benefactor nuncupati, Ariſtides ob morum ſanctitatẽ. Iuſti: Callimachus propter ſtudium miræ artis, Calotechnos, ſicut alter ob artis calumniam Cacotechnos ſumpſere nomen. Alcæus tamen Pittacum Sarapodam, quòd latos haberet pedes, cognominauit, Anthiochus verò Syriæ rex, elatus ſupra modum hominis, cùm vanum titulum vendicaret, cognomento Deus dici voluit: ſicut apud Romanos Domitianus, & Caius princeps, qui Optimum Maximum, & Latialem Iouem ſe dici iuſſit. Proditus tamen eſt Mariccus quidam è plebe Boiorum, cùm Dei nomen ſibi arrogaſſet, & non ſpernendam manum perditiſſimorum aſciuiſſet, quos ingentibus promiſſis corruperat, ita vt in Romanos ferret arma, poſtea captus & occiſus, falſi inditi nominis grauiſſimas pœnas dediſſe. Sicut Seluus ignotus homo, qui ſe AEtnæ filium mentitus erat, quum loca circa AEtnam cum perditiſſimis & facinoroſis prędaretur, à Romanis captus, in ludo gladiatorio ictibus beſtiarum occiſus fuit. Cui haud abſimile eſt quod de Euno Syro proditur, qui quum nuce iuglande in os incluſa ignem euomeret, ſimulans ſe deæ Syriæ numine afflatum, apud ſeruos & infimam plebem diuinus habitus, primò duo hominum millia in Sicilia ſpe rapinarũ aſciuit, mox effractis carceribus ad ſexaginta millia coegit, Manliúmque & Lentulum prætores iuſto prælio vicit & profligauit. Demúq; a Romanis coercitus, poſt multiplices clades ſuæ temeritatis meritas pœnas dedit.

Quid ſit triplex forum, de quo in Martiale fit mẽtio: quæve fora olim Romæ fuerint, quæve apud exteros præcipua.

CAPVT XII.

DOmitium Calderinum virum diſertum & ſtudioſum vidimus aliquando, dum Romæ ageret. Interpretabatur tunc Martialis epigrammata, in quibus hos verſus meminiſſemus legiſſe:

Cauſas, inquit, agam Cicerone diſertius ipſo,
Atque erit in triplici par mihi nemo foro.

Martialis locus à Domitio deprauatus.

Quos ille in ſcholis cum ſuis ſectatoribus ſic definiebat vt tria fora Romæ eſſe diceret, in quibus iudicia redderentur, Latinum ſcilicet, Romanum, & vetus: quòd in cōmentariis à ſe editis referre non dubitauit. Sed quum legiſſemus fora multiplicia Romæ, in quibus forenſia negocia & iudicia actitarentur, Romanúmque forum, Latinū quoq. & vetus dici, tenuit nos admiratio, quòd vir ille ingenio alioqui exculto ſtrictim & inexploratè rem non prætereundam, pertranſierit. Nam & Romanū forum in comitio legimus inter Capitolium & Palatiū,

Forum Romanum.

vbi Roſtra, ædes Saturni, Caſtoris & Pollucis tēpla fuere, quod Latinum forum dictū eſt. In quo Romani magiſtratus, finito honoris tēpore, imperij inſignia dimittere aſſuérant: ad quod populus frequens conueniebat,

Comitium
Baſilica opima, Iulia, Porcia

ſicut ad comitium ſenatores, ibique Pauli baſilica mille & quingentis talentis exacta, quæ mox Fuluiæ dicata fuit: licet aliam opimam in qua ſenaculum erat, quòd in ea ſeniores aſſidebant: & aliam Iuliam, cuius cōſtruendæ præfectus Vitruuius fuit: & aliam Portiam, quam Cato Cenſorius magna mole cōſtruxit, baſilicas fuiſſe legamus.

Forū Cæſaris.

Alterum verò Cæſaris forum dictum eſt vbi Veneris templum ab eo extructum ferunt.

Forū Auguſti.

Et Auguſti forum quòd cum æde Martis vltoris Auguſtus ſua impenſa inſtruxit, ornauítque.

Forū vetus
Forū boarium.

Vetus quoq; forum boariū legimus, in quo ædes Herculis rotunda matris Matutæ, & Pudicitiæ patriciæ ſacella. Ibi etiam bos ex ære Aeginetico fabrefactus.

Forum olitorium.

Quintum fuit olitorium, iuxta quod ædes Spei & Pietatis, quā Marcus Acilius Glabrio duūuir dedicauit.

Colūna lactaria.

Iunonis Matutæ & Fauni tēpla fuere vbi lactariam columnam fuiſſe Pompeius memorat, in qua infantes lacte alendos deponebant.

Forū Cupedinis.

Forum quoque Cupedinis, macellum appellari, quod cupedinarium dicūt: cuius generis in Theſſalia & omni Græcia frequentia fuere.

Piſcarium.
Piſtorium.
Vlpium.
Palladiū.

Præter quæ Piſcarium & forum Neruæ, cui Tranſitorio nomen erat, piſtorium in Auentino, & Vlpium, & Palladium. Sed Piſcarium iunctum Boario dicunt fuiſſe ſecundum Tybrim iuxta Iani templum ad Ianiculum, quod quidam Iunoniū vocant, ſicut fora publica iuxta

Veneris phanum & alia, vt Traiani, vbi columna integra mirabili ſtructura hodie ſupereſt, iuxtáque forum Nervæ & forum ſuarum, a ſequutis principibus præcipuis operibus ornata. De foro autem veteri, quod in eo cauſæ actitarentur, quantum cõmemini, nec reperitur quicquam, nec traditur, niſi vnum idémque Romanum, vetus, & Latinum forum dicant fuiſſe. Sed quod nos ſentimus, quóque probabilius putamus de triplici foro, profectò hic eſt: primum forum Romanum iuxta comitium fuiſſe, in quo de iure cõtrouerſo reſpõderi ſolebat: cúmque Cato Cenſorius, ne populus litibus aſſueſceret, acutis lapidibus ſternendum putauit: quem poſtea Marcellus Octauia Auguſti ſorore genitus, quo ſalubrius diſceptantes operam forenſi labori daret, velis inumbrauit. Conſtatque Iulium Cæſarem, cùm ius quotidie ſeueriſſime diceret, alterum de manubiis vnà cum æde Veneris genitricis, magnifica impenſa & profuſis ſumptibus cõſtruxiſſe, cuius aream ſupra ſeſtertium millies, & imméſo conſtitiſſe autores tradũt: ipſumque ſuo nomine impoſito, Cæſaris appellaſſe, in quo iudicia etiam reddebantur. Tertium diuus Auguſtus inter publica opera præcipuè forũ cum æde Martis vltoris cõſtruxiſſe fertur cum porticu duplici, vbi Apollo eboreus videbatur: foríque extruendi cauſam fuiſſe, hominum iudiciorúmque multitudinem, quæ videbatur (vt Trãquilli verbis vtar) non ſufficientibus duobus foris, tertio indigere, quod Auguſti nuncupatur. Ex quibus ſine cõtrouerſia liquet, triplex de quo quærimus forum, de Romano, déq; Cæſaris & Auguſti foro, in quibus lites actitari, & iudicia reddi cõſueuerant, non de aliis intelligi oportere. Succurrit tamẽ in hac re notare, Spartæ forum Clarium vocari: apud Iones, Panium: Argis gymnaſium, quod Cyllarauium dixere. Athenis aliud, quod Ptolemæũ: & apud Samios & Alexãdrinos duo fora, Larna nũcupari. Athenis quoque Diphilum & Ceramicum, atque Heliœum, quod erat omnium maximum, & Delphininm, & Palladium pro foris fuiſſe, aliáque ignobiliora, vt Parabiſton maius quaſi abſconditum & Trigonum. Fuit quoque Parabiſton maius, in quo vndecim conſidebant iudices: & aliud forum, vbi Olæ ara, quam præcipuè

Forũ vet⁹

Quid per triplex forum apud Martialẽ intelligendum.

Fora apud extraneos.

Athenienſes colunt,& Batrachium,& aliud Puniceum, à coloribus:& in Theſſalia liberũ,atque in Pyræo Hippodromia,& Capuę Albanum. Celebratur inter cætera Arginum forum ſepulchto Donabi, qui inſigni prudentia & aſtu præcedẽtes reges anteiſſe fertur:in quo lupus æreus cum tauro pugnans fatum Pyrrho regi prædixere:& Magnetum ſepulchto Themiſtoclis: ſicut forum Antiochiæ, Germanici funere inſigne fuit:& Megarenſium ſepulchro Corœbi:in quo mirũ proditur, vt oleaſter longo æuo ſuſpenſa diu arma intra corticem admiſerit:mox inciſa, ocreas & galeas peperit. Et Celenatũ, vbi Marſyæ pellis detracta ab Apolline, appẽſa viſebatur, Mirúmque prodi de Ariciæ foro, ingẽti chaſmate in profundum hauſto, magno & exitiali portento calamitatis futuræ. Tradunt Thaletem in loco Mileſij agri vili & contempto ſepeliri voluiſſe, prædiuinantem animo, in illo Mileſiorum forum celebre quandoque futurum. Apud Perſas verò fora duplicia fuere: vnũ, quòd liberũ vocãt, in quo honorati & præcipuæ nobilitatis viri principem locũ tenebant, vbi regia etat:alterũ, in quo mercenarij & negotiatores, aliáque humilis turba diuertebant. Capuæ quoque fora diſtincta fuere:alia plebeiorũ quum plebs à patribus diſſentiret, alia nobilium. In quibus enim nobiles erant, ne eſſent in contubernio ſordidiſſimorum, ad illa infimo ordini accipere non licebat.

Donabi ſepulchrum. Themiſtoclis ſepulchrum. Antiochi ſepulchrũ. Corœbi ſepulchrum. Oleaſter peperit. Thaletis ſepulchrum. Fora duplicia apud perſas. Fora Capua.

Quæ mulctæ militares maiores, & quæ minores militibus, & ob quæ delicta inferri ſolebant.

CAP. XIII.

MVlctæ militares nõnullæ maiores, quę capitis ſupplicio luebantur, pleręq; minores, prout grauiter aut leuiter delictum eſſet, facinoroſis & delinquentibus militib⁹, neceſſario ad rem militarem exẽplo, a ducibus inferri ſolitæ ſunt: quibus ſanciuerunt militaris imperij diſciplinam, vt ignauus & cõtumax miles, prout ſegnis, negligẽsſque, aut affinis culpæ fuiſſet, ita acri & ſeuero iudicio, vel leuiori pœna notaretur. Nã deſertores, ſeditioſos & fugitiuos, aut ſi loco, ſtatione vel pręſidio ceſſiſſent, tergáve dediſſent, aut è caſtris effugiſſẽt, tanquã piſſimo

Facit ad hoc cap. l. non omnes. ff. de re mili. Capitalia crimina militum.

peſſimo facinore adſtrictos, capitali pœna plectere ſolebant. Nonnunquā vbi multitudo obnoxia foret, autores turbarū ad palum deligare, aut ſecuri percutere: reliquæ verò multitudinis decimū quenque ſorte ductum ad ſuppliciū petere, peruulgata pœna fuit. Cæſar verò quum cōueniret in cæteris, ſeditioſorum & deſertorum acerrimus inquiſitor, & punitor dicitur fuiſſe maximus. Traditur Alexander Macedo quendā caſtelli cuſtodiæ præpoſitū, ob deſertam ſtationē nece mulctauiſſe, alterum deſciſcentē ſagita cōfixiſſe. Appius tamen Claudius humanius agens, ex his quos loco ceſſiſſe nouerat, decimum quenque in conſpectu exercitus fuſte percuti iuſſit. Iuba rex aſperior & durior, deſertores qui loco amiſſo in caſtra aufugerant, cruce affixit. Inter cæteros Aufidius Caſſius memoriæ proditur, nouo exēplo multis deſertoribus manus detrucaſſe & pedes, aſſerēs maiori diſciplinæ fore, miſerabiliter crimino ſum viuere, quā occidere. Seuerus autē imperator, exactor alioqui grauis, vrbanas cohortes, quòd neci Pertinacis conſenſerāt, ſatis habuit, militaribus inſignibus exutos, nudos deſtituere & dimittere. Antiqui tamē moris erat, vt qui aciē reliquiſſent, aut infrequētes ad ſigna cōuenirent, fuſtuario plecterentur. Præſidio verò deceſſiſſe, ſemper capitale fuit. Si quæ verò cohortes ſigna fœdè amiſiſſent, niſi noxā cuius arguebātur, purgaſſent, in eas more maiorū quandoque capitali ſupplicio, plerunque leuiori pœna ſæuitū eſt. Quare pro frumento hordeū dare, vel extra vallū ſine tentoriis relinquere, nonnunquā milites in prima acie inducere, aut diſtrictis gladiis diſcinctos deſtituere, variiſque ignominiis afficere ſolebāt vt his cōtumeliis coërciti, intentius mādata exequerentur, deincépſque ad ſubeunda pericula paratiores forent. Eos verò qui pugnā derrectaſſent, aut ſeceſſionem feciſſent, quique erāt fugæ & pauoris inſimulati, quique ſegnes & cunctabundi arma cepiſſent, leuiſſima nota erat iureiurādo adigere, non aliter quam ſtantes, quoad ſtipēdia facerent, cibū porúmque capturos: aut traditio pugillarium, quos taciti ſtatim legerēt: quæ leuior cenſebatur nota. Auguſtus tamen decimā legionē contumacius parentē, cū ignominia totā dimiſit. Ob minora

Punitio vbi multitudo peccaſſet.

Cæſar.

Alexāder.

Appius. Claudius.

Iuba.

Aufidius Caſſius.

Seuerus.

Antique moris punitiones.

Minorum criminum punitio. vero,& leuioris noxæ crimina, vel locum & ordinem in acie mutare, vel ſtipendium anni differre militibus, neque his æra procedere, qui ære diruti dicebātur, aut in- *Aere diruti.* politia vel infrequētia notare, vel citra cōmoda ſtipendiorum exautorare, vel locū in quo tenderēt in caſtris, adimere: illóſque ſine pellibus tabernacula habere, vt humi & ſub diuo accubarēt, vel ne in oppidis hybernarent, inhibere ſolebāt. In politia autem & in frequentia *Notati in politia.* notabantur hi, qui rudibus & parum nitidis armis, vel ſtrigorioſiri equo & macie affecto vtebātur, quique prędicto ad pugnā die, occaſionibus quæſitis, cōtumacius parēt: quæ mora excuſabat, ſi funeris paterni, vel ſacrificij gētilis auſpiciive, aut morbi ſontici, vel feriatū cauſa, ad conſtitutā diem non adeſſent. Qui verò arma alienaſſet, aut illa amiſiſſet, propter inertiæ turpitudinem, æquè ac deſertor morte luebat. Apud Græcos verò, mili- *Græci.* tari erat iure cautū, vt qui miles ſcutū in acie amiſiſſet, capite lueret: qui verò gladiū, leuiori pœna notaretur: quia maioris diſciplinæ, ſe ab hoſte tueri & pręſtare incolumē, quàm cum ſua pernicie hoſtē perdere, ſemper ſummi duces putauere. Quod Scipionis AEmyliani ver- *Archilochus à Lacedæmoniis eiectus.* bum fuit, malle ſe ciuē ſeruare, quàm multos hoſtes perdere. Quare Lacedæmonij Archilochū poëtā vrbe exegere, quòd carmen ſcripſerat, in quo ſuadere viſus fuit, ſatius eſſe arma quàm vitā in acie amittere. Germanis *Germani.* quoque qui ſcutū amiſiſſet in bello, à publico cōcilio & ſacris arcebatur. In trāsfugas verò velut maiori crimine obnoxios & patriæ ac ciuiū proditores, capitali pœna plerunque ſæuitum eſt. Hi enim ſemper venia indigni fuere, ſicut proditionis inſimulati. Quanuis Q. Fabius *F. Maximus.* Maximus illorum qui contra religionē iuriſiurandi ad hoſtes trāsfugerāt, dextras amputari mādauit, hoc animaduerſionis metu ſub diſciplina & in officio fore arbi- *P. Scipio.* tratus. A Publico tamē Scipione in perfugas & fugitiuos fuit acerbè cōſultum. Siquidem ex Romanis qui rupto *Aphricanus poſterior.* imperio ad hoſtes trāsfugerant, in crucē efferri: nominis verò Latini ſecuri percuti iuſſit. Poſterior Aphricanus trāsfugas beſtiis obiecit, Paulus AEmylius elephan- *Paulus. Aemilius.* tis. Germani arboribus ſuſpēdunt, ignauos & imbelles palude mergunt. Qui verò captiui in hoſtiū poteſtate

ſua deſidia veniſſent, his arma & ordo militādi mutatus fuit, vt equites in peditū, pedites in funditorū alas trāſeriberēt: vtq; locū extra caſtra aſſignatum, vallo & foſſa non cōmunirent. Quare Domitius Corbulo à Nerone in Armeniā miſſus, duas alas & tres cohortes, quòd hoſti ceſſerant, extra vallū ſine munimento tendere iuſſit. Artaxerxes Medū qui trāsfugerat, & rurſus rebellarat, pro inſigni ignominia iuſſit ſcortū capite circunferre nudum. Qui etiā ſummis ducibus, ſi quid deliquiſſent, ignominiæ loco detractas veſtes flagellari, & pro capite depilādo tiarā depilari iuſſit. Titus Veſpaſianus tā ſeueræ diſciplinæ fuit, vt militē ab hoſtibus captū, qui ſolutis vinclis ad caſtra refugerat, vltrà militare nō ſiuerit, nec illi arma crediderit, quòd viuus ab hoſtibus capi permiſerit. Sertorius verò, vt diſciplinā exēplis ſtabiliter cohortem propter obſcœnitatē morū & immodicas rapinas ad vnū interfecit. Daci cùm malè pugnaſſent, hac fuere ignominia notati, vt cubātes capita loco pedū ponere, & miniſteria vxoribus præbere cogerētur. Xerxes quoque vt Babylonios, quorū ductu defectiones ad hoſtes fiebant aſſidue, reprimeret, cani edicto vti arma ne ferrēnt, ſed cauponæ indulgerēt, tibiis pſallerēt, & ſcorta alerent. Sicut Leōtini, ne res nouas molirētur, à Phalaride cōuiuiis & vinolentiæ relicti ſunt. Cyrus quoque Lydis ſuperatis, cū eſſent infidi & dānoſi, imperaſſe fertur, vt dimiſſis armis, iocis & nequitiæ vacarēt, talarēſque tunicas ferrent. Ideo Lydius ornatus, molis & parū virilis habitus: quod de Ariſtodemo tyranno proditur, qui optimatū filios, ne quid cōtra ſe moliri poſſent, calamiſtratos incedere, & tortis crinibus ornari talares pictáſque tunicas induere iuſſit. Cato autē in Hiſpania cōtra cōtinuas defectiones ſalubri remedio prouidit ne deſciſcerēt, vt oppidorum mœnia ſub idē tempus dirui iuberet. Seuerius Romani: nam legionē licentia corruptam, quòd Rhegiū in cuius præſidio erāt, occupaſſent, Genutius cōſul millia hominū quatuor exautorauit totam, & in foro percuſſit. Sæpius verò exiliū, vt relegāti & capite minuti procul à lare ſeneſcerēt, & ita ignominiam finirent, ignauis & contumacibus datum comperimus. Marcellus autē, milites à quibus orta eſſet fuga,

Domitius Corbulo. *Artaxerxes.* *T. Veſpaſianus.* *Sertorius.* *Daci.* *Xerxes* *Phalaris.* *Cyrus.* *Lydius ornatus.* *Cato.* *Genutius conſul.* *Marcellus*

quíque pauore ſigna reliquiſſent, ſequenti pugna inter primas acies freqūēter induxit, vt quod ignominiæ acceperant, aliis pro his periculo expiaret. Fuit illa etiam nota ignominiæ non parua, quali Calphurnius Piſo cōſul, & demū Octauius Auguſtus affecit milites, vt tunicatos diſcinctóſque per totum diē cum decēpedis plerunque ceſpitē portantes, ante prætoriū ſtare, vel obſoléta toga & tunica diſcincta, nudis pedibus ante principia adeſſe iuberét, vel vt foſſam fodere diſcincti cogerentur: vt eo habitu & ſpecie deformi in omnium conſpectu præ ſe ferrēt inſignem memoriā flagitij ignominiæque acceptæ. Eſt autē decempeda, lignum quo latifundia metiuntur, & in partes diuidunt, oblongū pedibus decem. Tametſi diuerſo quiſque more agros metiri ſoleat: quippe in Aegypto æſtuaria & foſſas funibus metiuntur, aut paſſibus, in Hiſpania iugis, in Cāpania verſibus, circa Perſidem ſchœnis alij para ſangis: alibi pertica, cui nomen Acæna: agricolæ iugeribus, nōnulli ſtadiis metiri ſolent agros, campóſque. Lucius verò Calphurnius cōſul, haud abſimili exēplo præfectum equitū, quòd arma hoſti tradidiſſet, laciniis abſciſſis, diſcincta tunica, & nudis pedibus ad principia per omne tempus militiæ adeſſe iuſſit. Fertur Paſcēnius Niger, ob ſubtractum gallinaceū cōmanipulones hac affeciſſe ignominia, ne focū facerent, néve cocti quid obſonij ſumerent, ſed pane & frigidis veſcerentur. Tyberius verò nimis ſeuerè: nam prætorianum militē ob ſubtractum pauonem capite puniuit. Militē verò militiæ gradu deiicere, aut exautorare, vel equum illi adimere, ipſúmque vitibus aut virgis cædere ſeu equos detrahere, vel haſtas dare iubere, quæ cēſio haſtaria dicta eſt: hæc & eiuſmodi, non pro leui noxa, ſed pro acri delicto, magnæ animaduerſionis loco à ducibus inferri ſolita ſunt. Haſtas dare iubebantur milites, quibus propter probra ignauiæ & luxuriæ, haſta adimebatur. Etenim ſicut gloriæ cauſa fortes viri donabāntur haſta pura, hi qui primùm victores in prælio fuiſſent: ita ignauis & contumacibus adimebatur. Hoc notabat, tanquā ſpes merendi ſtipendia illis adēpta foret. Quinetiā militi obeſo & præpingui, quòd cutē nimis bene curaſſet, & nimia ſagina grauis

Ignominia. *Decēpeda.* *Agrorum apud alios alia dimenſio.* *L. Calphurnius.* *Peſcennius Niger militum.* *Tyberius.* *Cenſio haſtaria.* *Haſtā dare vel adimere.* *Milites obeſi.*

eſſet, aliquãdo equũm duces ademere? id quod magnũ Ageſilaum feciſſe legimus. Auguſtus tamẽ his qui maiores quinque & quadraginta annis equũ retinere nollent, reddendi equi gratiã fecit, illóſque velut emerita militia dimiſit. Apud Thurios lex erat militaris, vt contumax miles, deſertor, vel trãsfuga, muliebri veſte amictus, ob ignominiã vinctus teneretur. Spartanis tã ſeuera militiæ diſciplina fuit, vt miles qui in acie ſcutũ amiſiſſet, capite lueret. Iidem probro milites aut ignominia notabant. Qui probro notabatur, eũ nemo igne, nemo alloquio impartiuit. Ignominia notabatur, qui fugax eſſet, deſertor aut trãsfuga. Apud Ægyptios qui milites ordines reliquiſſent, aut dicto non pareiẽt, vel iniuſſi in caſtra rediiſſent, de gradu deiecti, ad inferiorẽ redibant ſtatum. Si verò ducis conſilium hoſtibus palã feciſſent, lingua mulctabatur. Fuitque moris apud Syracuſanos, vt hipparchi, hoc eſt, equitũ præfecti, militum nomina in tabulis ſcriberent, illorũ qui in acie ordines deſeruiſſent, vt poſt prælium pœna notarẽtur. Quod & Xerxes feciſſe dicitur, vt virtutis & ignauiæ cuiuſque teſtis & ſpectator eſſet. Cyrus autẽ quem militẽ extra ordinem inuenit, quíque proditionis cauſa dediſſet terga, capite puniuit. Nec prætermittẽdus eſt Ageſilaus, qui quum in bello Peloponeſiaco quoſdã Aſiaticos in veſte mũda & nitida, corpore verò deſides videret & ignauos, ea affecit ignominia, vt veſtibus nudatos, per caſtra incedere cogeret, illorúmque amicula fortibus viris, quorum in bello virtus enituit, dono daret. Hoc quoq; loco pœnæ militaris fuiſſe traditur: iubere ignominiæ cauſa militibus audacioribus, qui nec animi nec cõſilij ſatis haberent venã ſolui, quę non tã pœna, quàm medicina fuit, vt ſuperflua ſanguinis parte defluxa, ſe magis intra gyrum rationis continerent. Illud quoque notãdũ, quod inter animaduerſiones militares leuiſſima eſt admonitio, caſtigatio minor, depreñſa maior, ignominia maxima. Ideo milites in quos lege militari, caſtigatione aut admonitione animaduerſum eſt, nõ propterea ignominia notati erãt. Quódque milites quãuis graui ignominia affecti eſſent, ſi tamen ad officiũ redeũtes, ſemel atque iterũ bene nauatã reipublicæ operã præſtitiſſent,

Ageſilaus. *Auguſtus.* *Emeritorũ etas.* *Thurij.* *Spartani.* *Ignominia notati* *Aegyptij.* *Syracuſani.* *Xerxes.* *Cyrus.* *Ageſilaus* *Militibus præter modum audacibus vena ſoluebatur.* *Ordo animaduerſionum in milites.* *Ignominia ſolutio.*

ſinguláque aut bina ex hoſtibus ſpolia retuliſſent, aut digno aliquo facinore flagitij labem aboleuiſſent, tunc demum vno atq; altero felici prælio priori culpa correcta,& obliterata memoria dedecoris,noxa atq; ignominia ſoluti, & in eo quo prius erãt gradu reſtituti, priſtinam dignitatẽ,& honoris gradum, quibus anteà functi erant,quandoque reciperent. Notatúmque & illud eſt, perrarò bis delictũ imperatores venia dignum putaſſe: quia iuxta verbũ Lamachi ſummi ducis, non eſt in bello bis errare, vbi ſi quid offenditur perperã temeritate vel inſcitia,emendari non poteſt:paruáque in bello offenſa, magnarum ſæpe rerum momenta facit.

Lamachi dictum.

Quæ ſolennia in Herculis ſacro ad aram maximam ſeruabantur, & quæ apud exteros,quæve aræ Herculis Romæ fuerint. CAPVT XIIII.

Ara maxima Herculis.

POſt vrbem conditã Romulũ vrbis autorẽ ſacra Græco Herculi, ara illi tecta, quæ maxima dicta eſt, vt ab Euandro conſtituta eràt,feciſſe,eáque poſteris manſiſſe,literis proditum eſt,Quæ ara ante Romulum religioſiſſima fuiſſe traditur, eámque ipſum Herculem Ioui inuentori,ſi amiſſas boues reperiſſet, dedicaſſe fama vulgauit.Hoc enim ſacrũ Euãder inſtituit primus poſt Marathonios,qui primi diuinos honores Herculi dedere:Potitiis & Pinariis, qui ex clariſſimis familiis ea loca incolebant,ad ſacrum adhibitis. Tradítúmque memoriæ eſt, Potitios ſacris præſtò fuiſſe: & propitiato deo, extis ſolennibus depaſtos: Pinarios verò extis adeſis ad reliquã dapem veniſſe.Inde inſtitutũ manſiſſe, ne extis ſolennibus veſcerentur in poſterũ: ipſique Potitij, eorúmque poſteri,ab Euandro edocti, multis poſt tempeſtatibus antiſtites tẽpli, ſacris & cæremoniis præfuere; donec ſublata Potitia gẽte, ſeruis publicis tradita ſunt, Appius enim Claudius cenſor, ſublato Potitiorũ genere,cui ad aram maximã familiare id ſacerdotiũ fuit. ſeruis quos docuerat, ſacra delegauit. In quo id traditur mirum, vt triginta puberes, qui reliqui Potitiæ familiæ manſerãt, cum omni ſtirpe intra annũ extincti fuerint, Ipſeque Appius huius autor facinoris, ob hoc admiſ-

Iupiter inuentor.
Marathonij.
Potitij.
Pinarij.

App Claudij facinus.

ſum,in extremum vitæ exitium penè lapſus ſit: & ſiue caſu,ſiue conſilio deorũ immortalium,luminibus orbatus calamitoſam vitam egerit. Fuit autem hęc ara in Capitolij faucibus, iuxta Carmentalem portam, & forum boarium:in qua proprium erat, vt iuuencus indomitus ſua Herculi victima mactaretur:cui,& Fauno,viam profecturi ſacrum facerent. In qua propria quædã huic aræ debita ſolennia præter aliorum inſtituta manſere, quæ præterire non erat fas. Siquidem in ea prætor,aut pontifex qui rem diuinam facit,ſola lauro,nec alia coronatur fronde. Cúmque mulieribus adeſſe ſacris, & rem diuinã facere omnibus ferè liceat, Herculis tamẽ ſacrificio adeſſe,vel exta tãgere,aut veſci, aræve admouere manus, aut ſolennia videre,religio non ſinebat. Et cum in ſacrificiis deorũ,qui rem diuinã facit, capite operto nomina adire, adorantéſque veſte ad caput obducta ſacris intereſſe debeant:apud aram Herculis maximam, dum ſacra fiunt,dúmque litatur,omnes capite aperto & inuelatos eſſe decet. In qua præter aliorũ morem, nec lectiſterniũ fieri,nec puluinar ſuſcipi poterat: in quibus quoque ſacris ſeruatũ legitur, vt ſedentes epulis veſcantur ſolennibus,quũ in cæteris ſtantes & ſaltabundi veſci ſoleant. Cúmque in omni precatione qui vota effundit ſacerdos, Veſtam & Ianum,alióſque deos præſcriptis verbis, & cõpoſito carmine aduocare ſoleare illos tamẽ qui ad aram maximam ſacrum faciunt, alium quem Herculem Deum aduocare non decebat: quippe cùm in Herculis templum deorum nemo admittatur, neque alterius dei aram effigiémve, ſicut in cæteris phanis, videre fas eſt, ita more tradito, vt manè ſimul & veſpere ad aram maximam ſacrum fiat, quum in cæteris matutinum tãtummodo tempus hoſtiis immolandis dicatũ ſit. Fuítque obſeruatum, vt ab eiuſmodi ſacris nedũ ſerui & liberti, ſed & canis arceatur, ſicut ab Arce Athenienſium, vbi Mineruæ,& à Delo, vbi Dianæ templum fuit, arcebatur, quòd impurum & procax animal eſſet. Neq; fas viſum, ſacra Herculis qui libertatem impartiuit, quíque ex ſeruitute gentes exemit, niſi liberos attrectare. Quòd Platœnſibus in vſu erat, vt, dum manibus illorum qui pro Græciæ libertate ceciderant parentant,

Aræ Herculeæ locus. *Sacrificiũ.* *Ceremoniæ ſolennes in ara maxima Herculis obſeruari ſolitæ.* *De hoc ca. 19. & 22. huius lib.*

Canis ſacris eiectus. *Platœnſes in parentationibus, mancipia arcebant,*

Coi. & ſupremum exhibent officiũ, mancipia procul arceã.
Lindorum ſacra maledica. Cuius exẽplo Coi re diuina Iunoni exhibẽtes, à ſolenni
epulo ſeruos abegere. Traditum verò eſt Rhodi, Lindi
incolas nouo ritu Herculi immolare: nã maledictis lu-
Sacra Eleuſina & Lenæa, maledica. dibriiſq; verborum Herculi litant, iunctis bobus. Si quid
verò honeſti probíque in ſacrificio prolatum dictúmve
fuiſſet, tanquã ominoſum ſpretæ religionis crimen erat.
Idem in ſacris Eleuſinis quæ magna dicta ſunt factita-
tum cõperimus, in quibus mulieres mutuis probris cõ-
uici-ſque ſe inceſſere, & maledictis ſolent conuiciari. Et
in feſto quod Lenæũ Athenienſes vocãt, fœda cõuicia per
riſum & iocũ inuicẽ poëtæ iactitãt, & contumeliis ſe la-
ceſſunt. Apud Coos autẽ ſacerdos muliebri veſte ami-
ctus, & mitra caput ornatus, Herculi ſacrum facit, & vi-
Veneris ſacrum in Attide. ctimã cædit, ſicut in Attide viri ornatu muliebri, mulie-
res virili, Veneri rem diuinã faciunt. Cui perſimile eſt,
quod in Mutinini ſacello mulieres togis prętextatis ve-
Sacra alia & diuerſa Herculis. latæ Romæ ſacrificant. Nonnulli coturnice, vt Phœni-
ces, plerique humana victima, vt Carthaginenſes, Her-
culi litãt. In Pantheo quoq; ſtatis diebus in ſacris Her-
Carthaginenſes. culis mactabatur homo, fœdo facinore & perniciali ex-
emplo. Fuitque literis proditum, ab ignauis vota Hercu-
Ara victoris Herculis. li & preces effuſas nõ exaudiri, quod ſoli ſtrenuo & per-
uigili proſperos ſucceſſus faceret, & propicius foret. Sed
præter hanc aram fuit alia Victoris Herculis in foro boa-
Ara Herculis cuſtodis. rio, qui triumphalis dictus eſt, cuius ſtatua ab Euandro
ſacra triumphi die, habitu triumphali ornabatur. Alia ad
circum maximum Cereris, & Herculis qui cuſtos co-
Herculis templum. gnominatur, à Sylla ex prędicto Sibyllinorum carminũ,
vt multi autumãt, erecta & cõſtructa. Templum quoque
Hercules victor. Herculi iuxta Tyberim mirabili ſtructura olim fuiſſe
legimus, in quo ex decimis ſacrum fit, vbi duæ aræ, ex q;
Herculis ædes rotunda. earũ altera mulieres deguſtare, ex altera viros tantum
veſci fas erat. Ad portã quoque trigeminã Hercules Vi-
ctoris cognomento fuit, atq; in eodem boario foro ædes
Aedes Achillis. Herculi rotũda pręcipuæ admirationis, ad quam nec ca-
nes nec muſcas ingredi opinio eſt, ſicut Achillis ædem
Hercules oliuarius & cubans. ante Boryſthenem nulla ales ingreditur. Fuit præterea
Hercules cognomento Oliuarius, & Hercules Cubans.
Fuiſſéque Herculi & Muſis cõmunem arã in circo Fla-

minio, à Fuluio Nobiliore ex cenſoria pecunia conſtructam, mox à Martio Philippo Auguſti tempore ſacratã fama vulgauit. Sed præter hęc templa, quæ in ſumma religione & cultu maximo fuere, fuit Hercules Conopios apud Oetæos, ab Etythræis Hippotonos, à Celtis Ogmyos, ab aliis Alexicacos, quaſi depulſor malorũ cognominatus. Ferúntque templum Iolao nepoti ab Hercule conſtructũ, tantæ maieſtatis incolis fuiſſe, vt ſi à ſolitis deficerẽt ſacris muti euaderent: rurſus ſi ſacra ſe perfecturos vouerent, in priſtinã reſtitui ſanitatem. Præcipuę verò admirationis apud Perſas colitur Hercules in mõte, cui nomen Sabulos, qui per quietẽ ſacerdotes monere dicitur, vt equos venatui ſiſtãt ornatos: qui quum per nemora & ſaltus diu vagati fuerint, nullo rectore nocte redeunt ad ſtabula vacuis pharetris, mox omnes ſaltus feris confoſſis conſtratos reperiunt, ita vt multo venatu incolæ ditentur. Apud Athenas verò Cynoſarges tẽplum Herculis, gymnaſium & lucus, maximi nominis erant, quæ Philippus impotenti ira deuaſtauit, & incendit. Hoc etiã licet animaduertere, ab Ilienſibus Herculi ſacra celebrari vetitum, quod Ilium Hercules olim depopulatus eſſet, eũ propterea odio proſequuti pernicia li. Sicut apud Thraces, mulieres tãto flagrarunt odio, ꝙ Orpheũ diſcerptum à mulieribus dicerent, vt viri vxoribus ſtigmata inurerent, in Orphei vltionem. Et Lemnij cùm Vulcanũ colant, ꝙ apud eos enutritus foret, Venerem quòd Marti ſe miſcuiſſet, velut adulterã adeò contempſerunt, vt nemo illi ſacrum faceret. Tenedij quoq; Achillem, quod Tenedum deuaſtaſſet, ita infenſum habuere, vt ſupplicio afficeretur, ſi quis reſtituto templo Achillem nominaſſet. Contra verò Syracuſanis Herculem prõptum numen, & maximi cultus fuiſſe, quòd ope Proſerpinæ Cerberũ ex inferis eduxiſſe dicerent. Cauſiaſij etiã produntur Herculem ſummis percolere honoribus, quòd Prometheũ vinculis exoluiſſet: Ioui & Mineruæ infenſi, pleni perſuaſionis, tanquã Prometheo ſatisfaciant, quòd igniferis ſagittis aquilas & illorum nidos incendant, fœtúſque euaſtent & depopulentur. Ferunt Sibas circa Indum, adeò Herculẽ velut gentis autorẽ coluiſſe, vt pellibus amicirentur, vt Hercules, cla-

Herculis & muſarũ ara communis.

Tẽp. Herculis ab Iolao cõſtructum.

Hercu. cultus apud Perſas.

Apud Athenienſes.

Herc. Ilienſib. inuiſus.

Mulieres apud Thraces odioſæ viris.

Sic Venus apud Lemnios.

Et Achilles apud Tenedios.

Syracuſani.

Cauſiaci.

Sibæ.

uas gererent, illáſque bobus & equis inurerent. Sicut Tyrij & Gaditani Herculem magni numinis inſtar habuere. Fuitque memoriæ proditum. Herculem non vnum fuiſſe, ſed plures. Nam præter Tirynthium, etiam Argiuum, Thebanum, Libycum, Cretenſem & Aegyptium legimus. Denique Varro Hercules tres & quadraginta, ac Ioues trecentos enumerat, Cicero ſex fuiſſe dicit. Græci verò Orpheos quinque fecere, & Veneres quatuor. Sicut enim præſtantiſſimos & ſumma prudentia viros, Iouis filios, vt Aeacum & Minoa, & ſemideos qui à Ioue genus ducunt: ferociſſimos. Neptuni tanquam è mari genitos, vt Cyclopea & Læſtrygones: monſtroſos verò & ignobiles, è terra editos vetuſtas nuncupauit, vt Tityum & Antæum: ita omnes qui vario & ſolerti ingenio fortiſſimum aliquod facinus geſſere, vel periculis ſubleuandis hominibus profuere, aut alicuius ingenuæ artis autor vel princeps foret, à maioribus Herculis nomina tulere. Sed quod de Libyco Hercule dictum eſt, meminiſſe oportet quod hic Libycus, Aegyptius nuncupatur, qui Nilo natus, Phrygias literas primus inueniſſe, & per manus poſteris dediſſe traditur.

Tyrij. Gaditani. Hercules plures. Ioues 300. Orphei 5. Veneres quatuor. Iouis filij. Neptuni. Monſtroſi. Hercules qui appellati. Hercules Libycus.

Quo tempore primum prætores creari cœpere, & quod ius, quæve illorum poteſtas fuerit.

CAPVT. XV.

PRoditum memoriæ eſt, ab ortu vrbis ad annum ferè trecenteſimũ & nonageſimum, prætorem qui ius in vrbe diceret, nullũ Romæ extitiſſe. Fuerat enim hoc cõſulis munus, & illorum qui in ſummo erant magiſtratu, ſuper iure controuerſo reſpõdere. Sed quia à iure dicundo, ingruẽte bellorũ tumultu, perſępe eos auocari oportebat, prætore ac proprio magiſtratu qui ius in vrbe diceret, opus eſſe viſum fuit. Igitur quo tempore tribuni militum conſulari poteſtate eſſe deſiere, quum iam de conſulibus ex plebe creandis magnis cõtentionibus agitari cœptum eſſet, eáque res inuiſa patribus infamiſq; haberetur, neque aliter ſedari videretur poſſe, tum primùm leniendæ multitudinis cauſa, vt conſul etiam de plebe fieret, á patribus eſt impetratum, inuicémque ipſa plebs, vt prætor vnus ex patribus crearetur, qui ius in vr-

be redderet, haud dubiè aſſenſit. Fuit enim is Spurius Furius Marci filius primùm prætor ex patribus, eíque vt aliquibus honoris inſignibus conſpicuus foret, curulem ſellam, vt conſuli dictatoriq;, & eadem auſpicia eſſe voluere. Nec diu apud patricios honos iſte mãſit. Nanque haud diu pòſt Q. Publius Philo primus de plebe aduerſante ſenatu pretor factus eſt: cõmunicatáque tam prætura, quàm conſulatus cũ plebe fuit. Sed cùm prætores magis ex vſu Reip. viderentur, ita breui illorum numerus auctus fertur, profectò vt mirum ſit quam facilè coaluerint. Quippe latiùs propagato & aucto imperio, quo tempore Attilius Calatinus primo Punico bello dictatore extra Italiam duxit exercitum, cùm obire tantũ munus ſolus non poſſet, duo prætores creati, exque his alter vrbanam, alter peregrinam iuriſdictionem ſortiti fuere. Et quia plerunq; vſu veniebat, vt vrgentibus hinc inde hoſtibus, & multiplici bello ingruente, ferro & armis decernendum foret, prætores ſicut conſules, prouincias ſortiri, híſque & exercitibus cum imperio præeſſe cœpere, ibique non ſolùm ius dicendo, ſed armis imperitando imperium exercuere. Ipſis enim licet ad ius dicendum cretis non tamen à belli cura vacatio dabatur. Qui tametſi in imperio eſſent, iura tamen prouinciæ ſine decreto ſenatus aut populi iuſſu mutare non poterant, Neque diu pòſt, primo Punico exacto bello, cùm Galli tranſalpini in Italiam irrumperent, quatuor prætores creati lege Bebia fuere: quæ iubebat, à ternis ad quaternos creari licere. Manſitque hic numerus ad primum ferè Macedonicum bellum: quibus & belli ſumma commiſſa fuit, illorúmque auſpiciis egregiæ res geſtæ plerunque ſunt. Tunc quoque additis prouinciis & magno incremento rebus auctis, cùm M. Cato Sardiniam obtineret, ſeni Siciliáque & Hiſpania imperio accreuiſſent, magiſque in dies prætores ex vſu forent illorum numerus auctus fertur, vt ſeni crearentur. Poſt tẽporum verò curricula quibus Cornelius Sylla Remp. in dominationẽ vertit, cùm plures de parricidiis, de ſicariis, de falſis leges tuliſſent, vt eſſent qui eas tuerentur, quatuor qui de criminibus inquirerent, veteri numero adiecere, ita vt decem crearentur. Mox Iulius

Sp. Furius. primus prætor.

Prætorum numerus auctus l. 2. §. deinde ff. de ori. iur.

Prætor vrbanus & peregrinus

Prætores prouincias ſortiti.

Prætores. 4

Lex Bebia.

Prætores.

Prætores x. Cæſar numerũ ampliauit:nam præter hos annonæ & rei frumentariæ præfecit duos,ad inuehẽdos cõmeatus,qui *Prætores xii.* frumẽtarij ſeu Cereales dicti:quibus vt ne quid cõmeatus frumentíque vrbi deeſſet, præuidere præcauerẽque *Prætores xvi.* negotium erat. Et mox alios,qui ærarij cura agerẽt, adiecit. Diuus deinde Auguſtus ſedecim expleuit nume- *Prætura candidati xii.* rum,tametſi præturæ candidatos duodecim ab Auguſto editos,autores ſint:quẽ numerũ non exceſſurum Tiberius iureiurando firmauit. Demum diuus Claudius alios cõſtituit,quid efficientiũ voluntates tuerentur, & de fidei cõmiſſis ius dicerẽt, quos fidei cõmiſſarios vocauit: *Prætores decem & octo.* quo tẽpore ad decem & octo prætores, quòd nunquam antea factũ,excreuit numerus. Et cum pupillis tutores à conſulibus antea poſcerentur, Marcus Antoninus Philoſophus,omni doctrina homo eruditus,cuius pleraque extant egregia facinora militaria, vt diligenti diſquiſitione tutores pupillis darentur, proprio magiſtratui eã *Magiſtratus tutelaris.* curã demandauit,qui Tutelaris dictus eſt. Deniq; nullo præfinito numero tot fuere, quod expedire reip. viſi ſunt:quod lege prætoria cauebatur, cuius verba ſubieci: *Iuris diſceptator qui priuata iudicet, iudicaríve iubeat, prætor iuris ciuilis cuſtos eſto:huic poteſtati parento:quotcunque ſenatus creuerit,populúſque iuſſerit, tot ſunto:* & infrà. *Prætorum in iure dicũdo iuriſdictio quã lata fuerit.* Quàm lata autem in iure dicundo prætorum iuriſdictio fuerit, multis documentis oſtenditur. Nam & bonorũ poſſeſſionẽ dare,& ad defuncti bona hæredem admittere, nõ- nunquam ius conſtituere, & vetus abrogare poterat: ſeruos manumittere,iudices delegare, tutores pupillis minimè inuiſos cõſtituere: dolo vel metu lapſis, aut vi deiectis ſubuenire:de fide, déque iureiurando: tutelæ, mandati,pro ſocio,fiduciæ:déque empto,vendito, locato, conducto ius dicere, ſuæ cognitionis erat. Læſos quoque immatura ætate vel ſexu, in integrũ reſtituere: edicta proponere,legẽ ad populum ferre: néve probitas aut innocentia fraudi cuiquã eſſet,cauere debebat.

Idque in tabulis dealbatis,quæ album prætoris dicebãtur. In authent.de litigioſis §.Iubemus.col. 8. quorſum etiam ſpectat locus, ſi quis album prætoris corrupiſſet,&c.

Hæc Iac.Omphalius.

Quinetiam ferias concipere, ludis præeſſe, quadrigis emittendis ſignum dare, aquæ ductuũ curã gerere, ædem dedicare, de geſtis cuiuſq; magiſtratus diſquirere, duũuiros & decemuiros creare, bonis interdicere quæq; ad diſciplinã publicã pertinerent, curare & proſpicere: tum criminoſos reos facere, officij prętoris erat. Rei autẽ criminis fiebant, vt accuſator criminoſum in ius ducat, & apud prætorem reum agat, his verbis: Aio te prouinciam depeculatum fuiſſe, aut crimen aliquod admiſiſſe. Tunc ſi reus tacuiſſet, tãquam in conuictũ lis dabatur: ſi verò eſſet inficiatus, inquirendo crimini præfixo die: à prætore accuſatio conſtituebatur, & tunc in reũ, vt noxam cuius arguebatur, dilueret, lege agebatur. Denique illud receptum eſt, abſentibus cõſulibus & in prouinciã profectis, habẽdi ſenatus prætori Romę ius fuiſſe, comitiiſque præſidendi, rebus quæ ad rempub. pertinent, conſultandi, vrbi præeſſendi: atque idem ferè iuris quod cõſules habere, nulla controuerſia eſt. Nec me præterit, memoriæ datum eſſe, non modò ſuper priuatorum cauſis, ſed inferiorum quoq; magiſtratuum, videlicet quæſtorum & ædiliũ, prætori more priſco ius dicere licere. Itaque tam plebeios & humiles, quam ædiles & quæſtores, reliquóſque magiſtratus, qui nec vocationem, nec prehenſionem habẽt, apud prætorẽ in ius vocare cuiuis poteſtas eſt: quos in vincula duci iubere, pro imperio & poteſtate & legitimis pœnis afficere poterat. Fertur quoque Octauius Auguſtus hoc munus prætori vrbano dediſſe, vt popularium litigatorum appellationes cognoſceret, prouincialium verò cognitionem conſularibus viris ipſe delegaret. Si tamen ipſi prætores prauè quid deliquiſſent, ex conſulto ſenatus nonnunquam prætura deiecti fuere. Nam & P. Lentulus prætor & alij magnis criminibus circumuenti, abdicato magiſtratu, de gradu exturbati, malè adminiſtrati muneris pœnas dedere. Moris præterea fuit, vt ſicut dictatores magiſtros equitum, conſules ſub ſe legatos habebant, qui eorum vices gerere, & quoties oporteret, munia obire poſſent: ſic prętores quæſtorũ ope niterentur. Itaque prætores quæſtoribus parentis affectu, & coniũctiſſimorum loco eſſe vetuſti iuris fuit. Tametſi prætores ſicut cõſules nõ modò

Rei criminа quomodo fiebant.

Prætoris poteſtas abſentibus cõſulibus.

Prætor etiam minoribus magiſtratibus ius dicebat

Prætores de gradu deiecti.

Ordo magiſtratuum Ro.

Quæſtores prætorum vicarii.

Prætori vrbano pl' decē diebus vrbe abeſſe nō licebat. quæſtorē, ſed legatum vnum pluréſve in prouincia habuiſſe, ipſiſque quoties abeſſent, legionum & exercitus curam demandaſſe, compertum ſit. Illud quoque nō ab re fuerit meminiſſe prætorem vrbanum plus decem cōtinuis diebus Roma abeſſe non licere: ipſiſque nō duodecim, ſicut conſuli, ſed vt inferior magiſtratus notaretur, ſex tātummodo lictores cum faſcibus Romę in prouincia verò ſibi decreta, pro maieſtate imperij, etiā cum ſecuribus præire. *Lictores prætoris.* Paulum tamen Æmylium cùm prætor in Hiberos duceret, cum duodecim lictoribus præturā geſſiſſe autores tradunt. Credo equidem, vt dignitas cōſularis adiuncta prætoriæ videretur, vtq; plus maieſtatis ineſſet, ideo duodecim lictores pręter præſcriptū Æmylium in prouincia habere ſenatum voluiſſe. Fuítque animaduerſum, prætorio viro, & qui fuiſſet prætura functus, toga prætexta vti licere: eundémque Æmylium nō in purpura modò prætexta, ſed trabea candida & miniſtris dealbatis, atq; in equo albo præturam geſſiſſe. *Toga prætexta prætorum.* Neq; prætererim, non prætoris & munus non Romæ tantū, ſed apud Latinos populos & Siculos, atque in Sannio, & Campanos, exteráſque gentes præcipuum fuiſſe. Nāque Ægyptiis loco cenſoris erat, cui portoria exigendi munus impendebat. *Prætoris dignitas apud exteras gentes.* Achæis bini prætores longo tempore imperitarūt, mox vnum accepere. Apud Macedones, Saguntinos & Syracuſanos domi foríſq; iura dabāt. In quo magiſtratu cùm eſſet Dionyſius, gradum ad tyrannidē fecit. Apud Thebanos ſummā imperij tenebat. ſicut fuit Epaminundas: & niſi præſente eo magiſtratus eligi nequibant. Sardium prætor de bellis conſultabat & fœdera inibat. Ætolis, cùm de bello aut quouis negocio ſenatum conſuluiſſet, dicendæ ſententiæ ius nō habebat, Epirotis & Athenienſibus pretor, theſmotheta, & belli dux, ſingulis annis ſortitò creabantur. Is autem ſiquando bella mouēda, & armis decernēdum foret, militum delectus habere, legionéſque & turmas cōſcribere ſolebat: quam præturam Nicias cum Pericle aliquando geſſiſſe fertur. Nonnunquā Athenięſes decem prætores militię prefecere, qui per vices caſtris & legionibus imperitarunt. In quo magiſtratu cùm eſſet Ariſtides, Milciadi ceſſit: ne in pugna Marathonia aduerſus Datym

Darij præfectum in diſſidium veniret, quum multitudine prætorum patriæ diſcrimen impenderet.

Locus ex Ciceronis oratione pro Milone, quando delicta non conſummata, ac ſi perfecta fuiſſent, puniri debeant.

CAPVT XVI.

CVm Ciceronis oratione͂, quam pro Milone magna cura & ſummo ingenio elaboratam in foro dixit multo cum verborum pondere, & nitore, quandoque legeremus, in qua ad exaggerandam inuidiam, Clodij ſeruum in ęde Caſtoris cum ſica, vt Pompeium trucidaret, deprehenſum dicit, in hæc verba ipſum loquutu͂ offendimus: Niſi quia res perfecta non eſt, ideo punie͂da non fuit: quaſi exitus rerum, non hominum conſilia, legibus vindicentur. Minus dolendum fuit, re non perfecta: ſed tamen puniendu͂ certè nihilominus. Hactenus Cicero. An ſemper, ínq; omni negotio praua hominu͂ conſilia, quæ exitu͂ ſortita non ſunt, perinde legibus vindicanda ſint, ac ſi cogitatum facinus eſſet admiſſum, in co͂greſſu æqualiu͂ tu͂c me præſente quærebatur: vt ſiquis cum telo hominis occide͂di cauſa depreheſus, ipſum non occiderit: vel qui venenum parauit, homine͂ non necauerit: an tanqua͂ nece͂ intulerit, perinde mulcta͂dus & coërcend' pœna ſit. Rurſus, ſi extra cogitationis fines peccatu͂ non exceſſit, vt quia mente conſcelerata quis agitat facinus, illúdq; adhuc opere non incœptauit, neq; actu exequutus eſt, an nihilominus pari ſupplicio afficiendus fuerit. Et qua͂tum intelligi ex veterum monume͂tis dabatur, diſtingui oportere putant: vt ſi homo magnu͂ aliquod ſcelus, aut extremu͂ facinus patrare incœptat, vt quia deorum templa funeſtis facibus ince͂dere, phana depeculari, ſacra prophanare, patriam, parentes, Lares, focóſque hoſtibus prodere, necem parenti aut principi parat, aut eiuſmodi damnata crimina, in quibus magna calamitas, aut fœdum exitium futurum eſt, proculdubio leges inceptum facinus, ac ſi conſummatum eſſet, puniri voluerunt: nec ſolùm autores ſceleris, ſed facinoris conſcios. Non enim ſecus cenſuere eum qui tam atrox dirúmve facinus moliri auſus fuit, quíque ad tam exitiale ſcelus animum induxit, perinde affici oportere, ac ſi illud opere conſummaſſet. Idque exemplis patere, quòd

lex Iulia in mœchos animaduertit, ac fures & proditores æquè punit, qui adulterium furtúmve patrarunt, quã qui id inceptarunt, etſi crimen non perfecerunt. Ideo Græcis lege cauetur, vt tyrannorum filij velut facinoris conſcij parentum crimina luant, & haud ſecus morte exilióque mulctentur, fœdáque in eos exempla iræ inuidiæque exerceantur, tametſi Romana lege caueatur ſecus: quod in leuioris noxæ criminibus, & vbi non eſt tãta ſceleris magnitudo, aliter ſtatutũ eſt. Tunc enim delinquentes peccato nondum abſoluto, non vſque adeò criminibus obnoxij fiunt, nec ſceleri ita ſe obligant, ac ſi operæ executũ eſſet, Sed prætoris arbitratu pœna modò maiore, modò minore, pro noxa, & quoad vſque ad facinus progreſſum fuerit, puniri oportet: vt nec à pœna immunes fiant, nec tam ſeuera legum diſciplina, quàm qui effecere, puniantur. Idque Ciceronem ſentire nunc arbitrari, quum legibus hominum conſilia, non euenta rerũ, vindicari dicit: vt quia immaniſſimo reatu obnoxius fuit, qui cum ſica Pompeij trucidandi cauſa deprẽſus fuerat, in quo totius reip. ſalus, & maieſtas imperij periclitabatur, haud dubiè pœna deteſtabili dignus erat, tametſi illud non conſummaſſet, tanquam eo caſu foret, quo hominum cõſilia incœpta, ac ſi exitum ſortita fuiſſent, pœna coërcētur. Non ſic autẽ vbi cogitationis fines crimen non exceſſit. Tunc enim cogitato, necdũ incœpto facinore, quia intra cordis arcanum facinus retinetur, neque ſatis apparet nequitia, quoad vſq; deducta eſt etſi Deo obnoxius fiat, qui ſcelus quãuis minimum animo præſumit: tamen crimen conceptum aut cogitatum facinus legibus pœnã non meretur: quippe voluntates (vt Cato inquit) neque legibus, neque pœnis fiunt obnoxiæ. Huc pertinet illud Iuuenalis: *Nam ſcelus intra ſe tacitus qui cogitat, vllum Facti crimen habet*: ſcilicet Deo obnoxium inuiſumque fieri, qui læſa conſcientia, infandum facinus animo agitauit.

Græcorum lex.

Iuuenalis Satyr. 13.

Quod Theophraſtus ſenſit, quibuſdam viperarum morſibus tibicines mederi, probatum experimentum. CAP. XVII.

THeophraſtus philoſophus præſtabili vir ſapientia, Academiæ poſt Ariſtotelẽ ſucceſſor, in reb9 phyſicis & mathematicis magna doctrina & ęſtimatione fuit.

Eam

Eum literis mandaſſe accepimus, quibuſdã viperarum morſibus cantus tibiarum aut fidicinum, atque alia organa artis muſicæ modulatè adhibita, aptiſſimè mederi: quod & Aſclepiades medicus literis prodidit qui phreneticos mente imminuta & valetudine animi affectos, nulla re magis quàm ſymphonia & vocum concentu ac modulis reſipiſcere, & ſanitate reſtitui cenſuit. Fertur quoque Iſmenias Thebanus plures Bœotiorũ iſchiadicos, & coxendicum dolore laborantes incentione tibiæ bonæ valetudini reſtituiſſe. Tanta hominis naturæ cum harmonia conſenſio eſt. Quod cùm credi vix poſſet, nuper id nobis quũ caſu ad id incideremus, pro explorato & cõperto fuit. Siquidem à tarantula, id eſt, phalangio percuſſos, quos vulgo Tarantatos dicunt, haud aliter ex ancipiti morbo cõualeſcere vidimus, quàm ſi tibicẽ vel cithariſta iuxta eos diuerſos modulos incinat, vt pro veneni qualitate, ita harmonia & audiẽdi illecebra capti, venenum illud vel ex intimo corpore dilapſum effundant, aut ſenſim per venas diffuſum dilabatur. Tarantula enim aranei genus eſt, dirũ animal, tactu peſtilens: eã ſi caſu ſpectes, futilem & ſine noxa putabis: & ſanè reliquo anni tempore minimè pernicioſa aut exitialis, vix aliquid neruorum aut virium ad nocendum habet. Cùm verò æſtu anni flagrãtiſſimo, aſſiduo ſole Apuliæ campos, vbi peculiare hoc malũ exiſtit, torrei cœptum eſt, tum maximè ſeu afflatu noxio, ſeu æſtu accenſa, morſu virulento peſtiferam perniciem affert: cui tãta malo vis eſt, vt quæcunque morſu percuſſerit, niſi celeri remedio ſuccurratur, aut ſtupor exitialis primò, deinde certa nex ſubſequatur neceſſe eſt: aut ſi qui fortè vitæ damnum euaſerint, veluti ab alienati mente & ſemiuiui, continuo ſtupore & hebeti ſenſu oculorum auriúmque affecti, vitam miſerabilem ægerrimè ducant. Huic peſti & tam præſenti malo quantum prouideri humana diligẽtia valuit, vnum hoc ſalubri remedio eſſe compertũ eſt, ſi protinus tibicen aut cithariſta varios cõcinat modos. Tũc enim morbo eiuſmodi percuſſus, qui moribundus, & ſermonis & oculorũ ſenſus amiſerat, quíque nec ingredi, nec fari, neq; aliquo ſenſu frui valuerat, mox vbi tibiam aut citharam admotam propius audit, illo miti

Phrenetici vocum cõcentu reſipiſcunt.

Tarãtati.

Tarãtulæ

ſono & cõcentu captus & demulſus, velut è graui ſomno excitus, oculos attollit parũper, mox ſe in pedes erigit, ac ſeſe recipiens, paulatim pro modulo & pulſu ſonorum, ſeruata pſallendi lege ingreditur. Tunc enim inaugeſcente ſono, quaſi permulſis animis & cõfirmatis exultabundus maximo niſu atque impetu in ſaltus geſtúſque, nec indecoros, neque à pulſu citharæ diſſonos erumpit: ita vt etiam rudes & ignaui, pſallendi modos docti in ludo videantur. Memoria repeto, dum per loca illa diutino ſitu ſqualida, & ardore ſolis feruentia, cum aliquot comitibus iter intenderẽ, vndique oppida & vicos, alia tympanis, nonnulla fiſtulis, pleraque tibicine circunſonantia audiſſe: cuius rei cauſam quærentibus nobis relatum eſt, tarantulæ morbo affectos vndiq; per oppida curari. Cúmque eius rei gratia in pagũ quendam diuerteremus, inuenimus adoleſcentẽ morbo eiuſmodi affectũ, qui velut repẽtino furore ictus, & mente abalienatus, corporis motu non indecoro, & manuũ pedúmq; geſtibus ad tympanũ pſallebat non incõcinniter, vtque vehementius modos acciperet, quaſi illo pulſu demulceri animus & leniri dolor videretur, ſenſim & placidè aures tympano admouere, mox caput, manus & pedes crebro motu cõcutere, & demum in ſaltum ſe attollere videbamus. Quæ res quùm ludo & riſu prorſus digna viſa foret, interim is qui tympanũ pulſabat, ſonitu parũper intermiſſo, pauſam fecit. Atque illum morbo affectum, vbi præcentio illa quieuit, velut attonitum, ſtupẽtíque ſimilẽ, repente animo linqui, & omni ſenſu deſtitui cernimus. Rurſus reſumpto tympano, vbi primùm modulos audiuit, priſtinas illum vires reſumere, & acri in choreas inſurgere ſpectabamus. Creditum eſt, quòd à vero non abhorret, vim illã veneni virulento morſu & ſanie cõceptam, harmonia & vocum concentu per totũ corpus diffundi, atq; inde fato neſcio quo dilabi & exinaniri. Ideo illos qui morbo eiuſmodi laborarunt, ſiquid reliquiarum reſiduum fuit, quod penitus curatũ non ſit, ſiquando ſono extrinſecus vel concentu illorum aures affici contigerit, veluti mente cõſternatos, toto corpore & animo cõcuti, ac manibus pedibúſque geſtire cõpertum eſt, donec vis illa tabifica penitus extincta fue-

rit. Nos etiam quædã aranearum genera & Scorpionũ, præcipuè apud Albanos & Hiberos gigni, literis mandatum legimus, lethiferi morſus quibus affectos homines tam dira inficiunt tabe, vt quoſdam ridendo, non nullos flendo, alios diuerſo animorum habitu mortem oppetere compellant. Illud tamen proditum memoriæ eſt, in Arabia viperas minus eſſe lethales, nec morſus lethiferi, quòd odoratis depaſtæ, virulentæ non ſunt. In Phœnicia verò, & omni Aphricæ tractu truculentiores, & vel ſolo halitu afferre necẽ, & in Syria angues ne laceſſitos quidem, Syros attingere: in peregrinos autem, ictu perniciali iras acuere. Contrà verò in Altenio Cariæ mõte ſcorpiones aduenis innocuos eſſe: incolis verò perniciosos & infeſtos.

Araneæ & Scorpiones apud Albanos & Hiberos. *Viperæ in Arabia.* *In Phœnicia & Aphricæ tractu.* *In Syria.* *In Altenio monte.*

Qui vici, viæ, vel cliui præcipui Romæ fuerint, & vnde nomina originis ſumpſerint CAP. XVIII.

ADuerti ſæpe animum, ſicut fora, ita & vicos vrbis præcipuos, partim à conditoribus, nõnunquam ex variis euentis nomina ſumpſiſſe: plerunque qui loca vrbis incoluere, ad poſteros denominationes ex ſuis nominibus tranſmiſere. Thuſcum vicum ideo dictum ferunt, quod cum Porſenna rex vrbi caſtra admouiſſet hoſtiliter, & repentinas incurſiones faceret, neque vt admitteretur efficere quiſſet, re infecta inde diſcedẽs, contra Aricinos admouit copias: vnóque prælio fuſi Hetruſci, laſſitudine & vulneribus ſaucij, Romam petiere: vbi maiore cura habiti & culti in calamitate, amore vrbis locum quem incolerent, petiere, quibus in vrbe datus eſt, quem Thuſcum vicum appellarunt. Sunt qui credant Cælium Iubenium Hetruſcum bello egregium, cũ expedita manu Romulo contra Latinos præſidio veniſſe: cúmque in monte Cælio loca editiora tenuiſſet, poſt Cælij obitum, ne quid moliri poſſent, in æqua deducti, infima vrbis coluiſſe, à queis Thuſco vico, vt ait Varro nomen datum. Ea autem fuere inter Capitolium & Palatium loca iuxta Comitium ſtudiorũm ferme quatuor, prope Velabrum, quantum à foro ad circũ maximũ latitudinis eſt. Ex vico enim Thuſco & Velabro per boariũ forum in cliuum publicum flectebatur, atque in ædem Iunonis reginæ, ibique ædem Vertumni fuiſſe autores

Thuſcus vicus. *Cliuus publicus.* *Aedes Iunonis & Vertumni*

Argiletũ tradunt, qui deus inſtar magni numinis apud Thuſcos,
Vicus patricius. & multo in honore fuit. In capite enim vici Thuſci,inter circum maximum & Auentinum; Argiletũ & ſepulchrum Argi viſebatur.Patricij autem vici nomẽ dictum accepimus quòd regnante Seruio Tullio, quum timor inceſſiſſet patres,ne quid Romana nobilitas moliretur, locus in vrbe ſemotus,quẽ incolerent,datus fuit, quem
Angiportus patricius. patricium,quòd ea loca patricij tenerent, vocatum ferunt. Præter quẽ fuit angiportus patricius ad ædẽ Dianæ, ad quem viros ingredi religio non ſinit. Cyprium
Cyprius vicus. verò dictum autumant,quòd quum Sabini locum inſediſſent,boni ominis cauſa Cyprium,hoc eſt,bonũ nun-
De hoc ca. 6.huius li. cuparunt, cui poſtea propter Tulliæ inhumanũ ſcelus, quòd infando facinore carpentum ſupra defuncti patris
Vicus vrbicus. corpus egerat,Scelerati dixere nomen. Ex ſummo enim Cyprio vico eunti dextra in Vrbicum flectebatur: inde
Vicus Aphricus. ad Exquilias iter erat.Sic vicus Aphricus,quòd in eo ex Aphrica diuertebant hoſpites,quique obſides dati erãt,
Vicus Fregellæ. denominari cœpit. Et Fregellæ, quòd ea loca Fregeæ ciuitatis hoſpites incolerẽt. Iugarium verò dixere ab
Vicus Iugarius. ara Iunonis Iugæ, quæ præcipuo ibi honore colebatur. Iunonem enim Iugam vocant, quòd iungere matrimonia & nuptiis præeſſe putarunt. Hunc iugarium in infimo Capitolini montis prope Æquimeliũ & templum Fortunæ fuiſſe,iuxta ædes matris magnæ indubia argumẽta ſunt:quibus in locis etiam Opis & Mineruæ ædes
Vicus Sobrius. erant.Sobrium autẽ vicum, vel quòd nulla ibi caupona foret,aut vinaria officina:vel quia lacte,non vino, Mercurio litabatur,nomen vendicaſſe Pompeius, autor eſt.
Longus vicus. Vicus verò longus, ſicut via lata à latitudine, ſic à longitudine nomen fecit.In eo enim Febris phanum,&ara
Febris phanum. Pudicitiæ plebeiæ, quam Virginia Auli filia nupta plebeio,templo ſacrauit,eſſe traduntur.Nãque aliam patri-
Ara pudicitiæ plebeiæ & patriciæ. ciæ Pudicitiæ ad ædẽ Herculis rotundã in foro boario fuiſſe vulgatiſſimũ eſt. Cuius Pudicitiæ ſignum præterquam ab ea quæ vni nupſiſſet,caſtiſſima matrona attingi,aut in æde litari nulli permiſſum fuit. In via verò la-
Via lata. ta,lacus Ganymedis Soliſque & Spei ac Fortunæ tẽpla
Cliuus Capitolinus. in magno fuere cultu. Præter quos erat cliuus Capitolinus, ex quo ad æqua vrbis ex Capitolio deſcenſus pa-

tuit, iuxta quē Saturni & Cōcordiæ templa, haud longè ab æde Iunonis Monetæ: & alter Publicus ſeu Publici* à Publiciis ædilibus, qui locum ſtatuerunt vel quòd publica impenſa conſtratus foret, ſicut via publica, ſita apparent. Pérque hunc cliuum publicum ad Velabrum, & boarium ac piſcarium forum ex Capitolio atque arce deſcēſum patuiſſe, & inde in Exquilias iter eſſe tradunt. Nam cliuum Vrbicum, iuxta quē Seruius Tullius habitauit, & Publicum vicum, ad quem lacus Fagutalis, Fagutálque Iouis ſacellum, in quo fagus arbor ſacra viſebatur, pariter in Exquiliis fuiſſe proditum eſt. Fuit quoque cliuus proximus non incelebris, ad quem Florales ludi celebrati plerunque ſunt, & vicus Coſconius & Hiſtrius qui, vt multi autumant, à conditoribus nomen vendicarunt. In hoc vico Hiſtrio ſecundo Punico bello aquarum magnam vim erupiſſe T. Libius memorat. Legimus quoque Sandaliarium vicum ab Apolline Sandaliario cuius effigiem ornatam ſandalio quod eſt calceamenti genus, in quarta vrbis regione autores ponūt: Sicut in ſexta regione malum punicum fuiſſe memorant, & ad Capita babula, ad Pirum & Scalas anularias. Sed quod de vicis, idem de viis dictū accepimus. Nam Carinas à Cerione dictas Varro ſignificat, iuxta quas tēplum Telluris, & Pōpeij domus. Hæ enim & Suburra celebres & primæ viarum habitæ. Hanc verò ab agro Succuſano, vel quòd ſub muro Carinarum foret, denominari tradunt. Poſt quas via ſacra non minoris celebritatis & famæ adnominatur: ſiquidem per eam frequens in Capitolium iter erat, per quam triumphalis pompa, captiua præda, & hoſtium ſpolia, ſubactis gentibus & nationibus domitis, ſolenni apparatu triumphi die procedebant: eámque ſacram nuncupari, quòd inter Romulum & Tatium ictum in ea fœdus fuiſſe tradunt. Quāuis in comitio inter Romanos & Sabinos percuſſum fœdus, atque ideo à cōuentu Comitium veteres appellaſſe contendāt. Nonnulli quòd per eam ſacra in arcem quotquot mēſibus deferri, indeq; augures captare auguria ſolerent, dici opinati ſunt. Cuius cognomenti etiam Athenis viam fuiſſe legimus, quòd Eleuſina ſacra in ea peragerent. Et alia Mylaſæ in Caria eiuſdē nomi-

Cliuus Publicius.
Cliuus Vrbicus.
Fagutal.
Vicus Coſconius & Hiſtrius.
Vicus Sādaliarius.
Via Carinæ.
Via Suburra.
Via ſacra.
Sacra cur dicta.
Comitium.
Via ſacra apud Athenienſes & Mylaſas.

nis proditur, ab vrbe ad Iouis tẽplum ſtadiis ſexaginta, per quam ſacrorum pompa ferebatur. Inter vicos autem Athenis præcipuæ dignationis Melita, vbi Phocionis ædes erant, & Achæis Colonides memorãtur. Hæc quidem ſacra Romæ à Carinis oritur, & ab Streniæ ſacello, vbi ſtatua Clœliæ virginis inſidens equo, ibique ad ędes Larium, & demum ad Scauri ædes procedebant, vbi tẽplum Cluacinæ Veneris ſitum memorant fuiſſe, quòd inibi Sabinæ mulieres infeſtas acies, & vſque accenſum prælium inter Romanos Sabinóſque diremiſſent. Cluere enim antiqui pugnare dixerunt. In ea quoque regia fuit, vbi Ancus Martius primò, & poſt aliquot tempeſtates Iulius Cæſar habitaſſe fertur. Ibique Fabius fornix arcus Marmoreus, à Fabio cenſore extructus, qui quondam de victis Allobrogibus triumphauit. Et haud procul Calphurnius fornix, apud quem C. Gracchus fragmento ſubſellij ictus occubuit: prẹter quas fuit via fornicata in campo, vbi Flaminia & Septa fuere. Exquilinam verò & Cælimontanã, quod in Cælium & Exquilinum montẽ ferrent, denominari ferè vulgatiſſimũ eſt. Septa verò, frequentia fuere in Martio campo loca, quibus olim Ouilia nomen, tabularis cincta, æuo mox ſuccedente, ſumptu magnifico & excellenti cultu marmorea facta, quæ excelſas porticus & ingentes ambulationes, accepere: in quibus populus ad comitia frequens conuenire, & de dãdis honoribus, déque repub. decernere ſolebant, ibiq; res cenſu & æſtimatione dignæ, & quæ magno parantur, venales exponi. De noua autem via, quòd ſupra ædem Veſtæ, iuncta Romano foro & Velabro fuerit, quódque ex Velabro ad eam iter eſſet, ibique ante aduentum Gallorum, Gallos primùm aduẽtare auditum ſit. Proptereáque Alii dei aram, & Alloquutionis templum illic a Furio Camillo extructum diu manſiſſe, à multis ſcriptum & memoratum eſt.

Via Melita. Via Colonides. Clœliæ ſtatua. Cluacinæ Veneris tẽplum. Cluo. Fabius Fornix. Calphurnius fornix. Via fornicata. Via exquilina. Via Celimontana. Septa. Ouilica. Via noua. Aii ara. Alloquutionis templum.

In quibus membris in homine inſit religio quædam, propter quam illa ſancte coli debeant & obſeruari.

CAPVT XIX.

QVibuſdam membris in homine religionem ineſſe eáque ſanctè obſeruari & coli decere, multi arbitrati ſunt. Siquidem in capite hominis tanquam in

Religio in capite.

arce, vbi mẽs & ſedes animæ creditur eſſe, quæ pars longè ſanctiſſima hominis eſt, q̃ inde originẽ ſumũt ſenſus & nerui, religio & quoddã numen ineſſe fertur. Ideo ſi quẽ reuerebãtur veteres, aut honore dignũ putabãt ad omnem occurſum caput reuelare & aſſurgere, ac de via decedere ſolebãt, ſcilicet exiſtimãtes, nudo & aperto capite in exhibẽdis honoribus eſſe oportere, veluti omnia noſtra patefaciamus: credo etiam valetudinis cauſa, vt Varro ſignificat, quod ad fidẽ proximè accedit: detecta enim capita cõtra vim algoris caloríſve haud dubiè firmiora eſſe, & ad valetudinẽ mirè proficere multi cenſuere. Ideo Ægyptij, q̃ detecto ſunt capite, habẽtur firmiores: Perſę verò, q̃ cũ mitra & pileo, debiliores, adeo vt leui ictu offendantur capita. Hinc Hannibal, diuus Iulius, & alij ſummi duces, detecto ſemper capite ſeu ſol, ſeu imber eſſet, velut cõtra frigora tẽpeſtatéſq; obdurato, inceſſere. Maſiniſſa quoque Numidiæ rex, nullo frigore aut imbri adduci potuit vt caput tegeret.

Capite reuelato aſſurgare, & de via decedere.

Capite aperto eſſe, ſalubre.

Quod de Hadriano & Seuero principe traditur, tantæ firmitatis fuiſſe, vt hyeme ſæua & gelida per niues & frigora aperto capite inceſſerit ſemper. In quo quidẽ id longè præſtatiſſimũ fuit, ſuis nominibus quémque vereri & ſalutare, ſalutãtibúſque reddere ſalutẽ, Ideo nomenclatorẽ, qui nomina ſuggereret, iuxta veteres habuere. Si autẽ nomẽ nõ ſuccurreret, illũ honoris cauſa dominum appellabãt. Græci verò nõ proprio, ſed officij nomine aut muneris quod gerebat, ſalutare religioſius putarũt, Defuncti verò corpus exanime, aut vrnã tangere, venerationis ſignum erat. Si qui tamen præcipua dignitate & honoribus fulgerent, illos propriis ſalutare nominibus haud decorũ videbatur. Fertur tamẽ Alexãder Macedo poſtquã profligato Dario Magnus eſt cognominatus, nulli niſi Antipatro & Phocioni literis dediſſe ſalutẽ. Et Demetrius præter ſe & Antigonũ patrẽ, regem nec nominaſſe quenquam, nec ſalutaſſe. Nero quoque Cæſar nedum ſalute, ſed ne reſalutatione quidem aliquem impartiuit. Craſſus contrà: nam infimi ordinis ſingulos propriis nominibus reſalutauit. Reges Numidarum pro maieſtate habent, nulli mortalium impartiri oſculum, nec ſalutẽ: Pyrrhus verò in ſalutatione

Suo nomine ſalutare Nomenclator.

Officii aut munieris nomine ſalutare.

Defunctorum corpus aut vrnam tangere.

Salutationes.

Alexãder

Demetrius

Nero.

Craſſus.

Reges Numidarum.

Pyrrhus.

literarũ,adulterinas Lyſimachi literas deprehẽdit.Nam quũ Ptolemæus Pyrrhum epiſtolis filium ſalutaret, in adulterinis quas Ptolemęi nomine Lyſimachus deſtinarat,regẽ nuncupauit. *Tigranes.* Tigtanes autem, quòd à Lucullo non rex regum ſalutaretur, quaſi coarguens imperitiã ſuam,ipſum pari modo retaxauit.Nãmq; ad eum vt imperatorem ſcribere contumaci epiſtola recuſauit. Cui haud abſimile eſt, ꝙ Menecrates Iupiter cognominatus,cũ literas ab Ageſilao hoc tenore accepiſſet:Menecrati rex Ageſilaus felicitatẽ:quaſi conuicio affectus foret,reſcripſit. *Menecrates Darius.* Menecrates rex Ageſilao ſanitatẽ. Dario quoque,quũ ſe regem aſcripſiſſet, neque idem nominis Alexandro impartiſſet,Alexander reſcripſit, vt de cætero meminiſſet, ſe non tantum regi, ſed & ſuo ſcribere. *Caſſander.* Caſſander verò quum omnibus libellis & epiſtolis rex ſalutaretur,tantæ moderationis fuit, vt nunquã ſibi regiũ vſurparit nomẽ, *Porus.* ſicut Porus Indorũ rex ab Alexandro victus, in poſterum nunquã ſe regem appellari ſuſtinuit. *Perſes.* Contrà Perſes Philippi filius, quũ rebus deploratis &euerſo regno ſupplex ad Conſulẽ ſcriberet, tanquã in altiore faſtigio poſitus, ſe regẽ aſcribere nõ dubitauit. *Hãnibal.* Inter cæteros proditur Hannibal eò inſolentiæ proceſſiſſe poſt victoriã ad Cannas, vt nulli ciuiũ ſuorum niſi per interpretẽ reſponſum aut ſalutem dederit: *Pallas.* Et Pallas Claudij libertus, eius proteruiæ fuiſſe, vt non modò nulli miniſtrorũ ſalutẽ impartiuerit, ſed ne vocẽ quidem cũ familiari cõmunicarit. *Sapor.* Fertur tamen Sapor Perſarũ rex, quum ad Conſtantiũ ſcriberet, Imperatorem,Solis & Lunæ ſe fratrẽ dixiſſe. *Artaxerxes.* Et Artaxerxes quum minacibus literis vrbium excidia:vaſtationes agrorum, cædes & incendia Lacedæmoniis intetminaretur: *Laconum breuiloquẽtia.* Spartanos Laconico more vnico verbo reſpondiſſe, ſcilicet, vt faceret. Cui haud abſimile eſt, ꝙ quũ Lyſander poſt multiplicia bella ad Ephoros ſcripſiſſet, Captæ ſunt Athenæ,Ephori ſuo more pauciſſimis reſponderunt, Sat eſt capi. Philippo quoque Macedonũ regi, iniqua poſtulanti Lacedæmonij reſcripſerunt, his tantùm verbis, περὶ ὧν ἡμῖν ἔγραψας, οὐκ: De eo quod ad nos ſcripſiſti,non. Sicut iterum quũ Spartanos fiues ingreſſus quæſiuiſſet, vtrum vellet amicum an hoſtem ſe venire : iidem re-

ſcripſerũt, οὐδέτερον id eſt, neutrũ. In qua quidem re Athenienſium moderario adnotanda ſuccurrir, qui quũ Philippi hoſtis literas, quas an olympiadem ſcripſerat, intercepiſſent, eas inuiolaras reddiderunt, ne tori genialis & ſecreta coniugij panderent. Verùm aliter quum diis immortalibus honores dabant, fieri ſeruarum eſt. Tunc enim capite operto & velato ſacra facere & numina adire mos erar: vt deorum honores longè diſpares ab his qui dantur hominibus, magnámq; in eo vim diuinitatis oſtenderent, quum ſemoto viſu à rerum conſpectu, religioſè & venerabundi diuina peragerenr. Ideo in ſacris velare caput, & veſte operti, anriqui moris fuit. Regum quoque capita inſigni faſcia ornari, ſicut imperatorum aurea corona vel lauro: quoniam ea pars corporis ſanctior in homine eſt, propterea hi inſigne bonorum & diadema eſſe voluerunt. Perſarũ mos erat, vt ſi pares eſſent, oſculo impartirent quos honorabant inferiores verò ſalutando, potentiorum genas manu tãgerent, Cognatos tamẽ, reliquóſque neceſſarios, vbi diutius abſuiſſent, aut longius eſſent abfuturi, ſe inuicem oſculari frequens vſus erat: quod à Romanis vſurpatum inuenimus, vt cognatis obuiam factis frontẽ ſuauientur. Apud Perſas, Medos & Indos, reges adorari, & in ſalurando homines toto corpore procidere, inuenimus. Quare Thebanus Iſmenias iuſſus Artaxerxẽ adorare, ne cõtra decus faceret, prolapſum annulum ſuſtuliſſe, & ita adorantis ſpeciem præbuiſſe dicitur. Id quod Romanis lõgè eſt habitum nefas, niſi quòd C. Caligula cũ Cæſares ſalutarẽtur prius, adorari ſe iuſſir capite velato vt deum. Mox Diocletianus ſocordia inrolerabilis, contra inſtituta maiorũ, idẽ exequi auſus fuit, Apud exteros verò Cyro Perſarum regi, adorãdi cultũ primum delatum cõperimus, cui proximũ diis immortalibus honorem decreuere. Quod mox Indi & poſteri reges exequi magno ſtudio curauerunt. Id quod Octauius Auguſtus & Alexander Seuerus præcipuè deteſtati ſunt. Nam ſi quis inter ſalutãdũm flexiſſet caput aut aſſentaretur blãdius, foras detrudi atque exigi iuſſere. Frontem verò ſacram Genio nonnulli tradunt. Sicut enim Iunoni brachia, pectus Neptuno, cingulum Marti, renes Veneri,

Honos in deos.

De hoc ſup. ca. 14. huius lib. & ca. 21.

Caput ſanctior pars in homine.

Oſcula impartiri.

Adorati reges.

Oct. Aug. & Alexã. Seuerus adoratione repudiarũt

Frons.

pedes Mercurio, digitos Mineruæ cōſecrauit antiquitas:ita frōs Genio dicata fuit:quippe deū venerātes, frōtem tāgere, & indita ad frontē manu, numina adire ſolebāt. Quare Pōpeio Magno frontis honorē, & os probū,velut maximum naturæ munus,tribuerūt. Ipſa enim ſeueritatis & clemētiæ index eſt. Ideo minorē frontem venuſtum facere & mitē,remiſſum & quietū,multi cenſuerūt. Cōtra frons magna, ſegnes:parua, mobiles: rotunda,iracūdos:lata,mēte flexibiles deſignauit. Quod etia carmine Homerus proſecutus fuit,vt ſingulos mēbris honeſtaret deos.Nāque Iunonē facit cādidas vlnas habere, Aurorā roſeos lacertos, Mineruā oculos glaucos,Thetidē argēteos pedes,Heben verò talos pulcherrimos. In oculis quoq; religio fuit, in quibus imago & natura hominis,ac tacitus ſermo mentis maximè exprimitur. Vt enim cauda leonibus, aures equis animorum indicia præſtāt: ſic oculis hominū mentis imago apparet:nā cordis nuncij ſunt. Ex his enim virtutes vitiaque agnoſcimus,iratū vel propitium animū,lætū aut affectū perpendimus.Dignitatēque oris exhibere cōſueuerunt, vitámq; à morte diſtinxerūt. Hos oſculari & amplecti, ac præcipua charitate proſequi ſolemus. Refert verò Ariſtoteles,caprinos oculos,& modicè cōniuentes, aut paruos,morum pręſtare indicium optimorū:cōtra oblōgos,peſſimos notare:cādidos & protentos,impudentes: carnoſos,verſipelles:mobiles,incōſtantes. Naſum quoque, morū facere indicium multi arbitrātur. Ideo Perſæ adunco naſo (quos grypos vocāt) pręcipuè honorāt,quod talē fuiſſe Cyrū crederēt:ſimos verò mites facere & gratioſos,In eo enim irriſionis ſedes eſt:quare naſuti,& habere naſum irriſores dicti. In ſuperciliis autem notatur faſtus,qua parte negamus vel annuimus. Ea quidē porrecta,molles ſignificant.nimis deflexa,auſteros:inflexa, deriſores:demiſſa,maleuolos:nā ſi quem faſtidimus,truci ſupercilio deſignamus.. Ideo Romanæ mulieres ſupercilia Lucinæ conſecrarunt, quia inde lux ad oculos fluit.In genis autem eſt ſedes pudoris.Has enī quū pudet, primū rubore ſuffundi videmus, pudibundúq; animū ex illis pēſitamus. Quare in pueris rubere genas, & ingenuo pudore affici, probitatis ſignū eſt:in his enim

Frons minor. *Frons magna.* *Frons parua.* *Frons rotunda.* *Oculorum religio.* *Phyſiognomia ex oculis.* *Ex naſo.* *Ex ſuperciliis.* *Ex genis.*

pudor, integritas, & virtus oſtēditur. In quo proditum memoriæ fuit, populū Romanū tantum pudori tribuiſſe vt Philippo regi Macedoniæ pluribus criminibus impetito, nihil æquè profuerit, quam Demetrij filij pudor, in ſenatu obiecta minimè diluere valentis. Domitiano verò Cæſari crebra oris cōfuſio pro modeſtia putabatur, quū eſſet ſumma immanitas. Ideo qui pudorem abiecere perfricuiſſe faciē dicti. Cōtra in auriculis rubor: nam laſæ cōſcientiæ & admiſſæ turpitudinis ſignū eſt. Magnas tamē auriculas, ſtultū deſignare voluerunt, & loquacē: mediocres verò, mores optimos præmonſtrare. In auribus mulieres binos ternóſque viniones aut elēchos ferre, nobilitatis ſignum fuit: ſicut in Oriēte viris geſtare aurum. Sylla tamē tunc maximè truculentus fuiſſe dicitur, & aſpectu minaci, quū eius faciem rubor infeſtaret. Plato verò homines rubicundos dixit animoſos nigriores, viriles: albos, deo deuotos: mellei coloris & decoloris vultus, nimiū amatores. Tametſi cōmuni feratur adagio iracūdiſſimos eſſe flauos, rubētéſque. In pectore autē ſedē eſſe cōſilij: ea propter prætextatis bullam pendere pro pectore, quod vbi ſedes erat cōſilij, ibi cordis inſigne maneret, multi prodidere. Hominis præterea genibus quandā eſſe religionē & pietatē nouim⁹. Etenim ſupplicātes, & qui pie exorare aliquid volunt, deorū hominūque genua amplectuntur, manus apprehendūt ad genua procumbūt, illáque tanquā ſacra ſuppliciter venerātur & colunt, in his numē & ſedē miſerationis eſſe arbitrati. Quāuis apud Græcorū antiquiſſimos, in ſupplicādo mētū attingi, & altera manu genua apprehēdere, aut oleæ ramū velamēta ſuppliciū offerre, vſurpatum ſit. Et apud Moloſſos cū regis prole ad ſacrariū cōfugiſſe, eū q; ſedentē erexiſſe: Spartanis cruda exta in manu⁹ obtuliſſe: Perſis, p Solis iubar obteſtari, vel manu ignē excipere, & ſi voto caderet, ſe in aquā iniecturū interminari: apud Scythas & Latinos populos ſupplicē in Lare ſedere tacitū abiurationis & maximum ſupplicādi genus notabatur: ſicut Græcis, humi inter cineres cōſidere ad ignem. Erátq; Macedonū mos, ſi quid ſuppliciter expoſceret, ſeminudos, & interiori tātum amictos tunica, obteſtari: quod à Romanis quoque vſurpatum

Ex auriculis.

Platonis ex coloribus phyſiognomonia.

Pectus ſedes conſilij.

Genua.

Supplicum geſtus apud diuerſos.

Mentum attingere.

meminimus, vt nudo pectore, & deiecta toga ab humeris, deprecētur genu nixi, nonnunquā humi deiecti, quæ infima obteſtatio putabatur. Siculorum verò & Græcorū inualuit mos, ſqualida veſte, capillo & barba promiſſa, illuuie & ſqualore obſitos ad miſerationē adducere: pedibus quoque obuolui, & humum vetere crinibus, aut paſſis protenſiſque manibus obteſtari, præcipuū ſupplicandi genus fuiſſe multi prodiderunt: Sicut manus in cœlum tendere, à diis opem expoſci vel puluerem crinibus ſpargere, intimum doloris ſignū notabatur. Et quoque in dextris religio: eam porrigimus, ſi quid data fide futurum pollicemur. in ipſa enim fidem ſacratā Numa Pompilius voluit ſacrúmque Fidei inſtituit ad quod flamines curru arcuato manu ad digitos inuoluta ſolenni pompa vehi iuſſit: magno argumento illā in dextris ſanctam ſacratámque, & propterea minimè violandam ratus. Apud Perſas quoque, ſi quid firmum illibatúmque volebant, illud dextræ & fidei pignore ſanciebant: itaq; nihil apud eos fide antiquius fuit. Ad dextram verò locari, præcipuè apud Aegyptios, magnus eſt honos habitus: in medio verò maximus. Quod æquè apud Romanos ſeruatum eſt. Idem apud Aphros Numidáſque. Etiā in dextra magnam viro ineſſe autoritatem maieſtatémque, hoc argumento notari, quum tumultuātem multitudinem dextra cōpeſcimus, aut indicere ſilentium pacémque manu protenta afferre ſignificamus. Inde non principum ſtatuas pedeſtres equeſtréſq; ad hoc qui dextra porrecta inſpicimus. Marius quoque quū in Romanos maxima clade ſæuiret, quos ſeruare voluit, dextra porrecta, aut ſalute data, incolumes fecit. Refert tamen Xenophon, Cyrū ſingulari prudentia viros adhibitos conuiuas, quò honoratius exciperētur, in ſiniſtra locare ſolitum, eámque partem velut cordi affinem, digniorem duxiſſe. Legimus quoq; victrices dextras imperatorum, ob fortia facinora milites deoſculari, apud Romanos patrij moris fuiſſe: pedes verò nunquā niſi quod de Maximino proditur, tantæ perfidiæ regnaſſe, vt in ſalutationibus ſibi pedes oſculari ſiuerit. Tametſi Iulius Cæſar Pōpeio Pœno agēti gratias, pedē cum ſocculo aurato oſculandū dediſſe legatur. Fuitq; apud Lingones ſeruatum,

Dexteræ religio.

Ad dextrā locari.

Dextræ autoritas.

Ad ſiniſtrā locabat Cyrus

Manuum deoſculatio

Pedum oſculatio.

vt dextræ effigies hoſpitij ſymbolum ferret,& incolumitatis teſſeram. Siniſtram verò attigiſſe ominoſum erat, & infortunij loco habitum. In ima verò aure memoriæ ſedes locabatur:ideo ſi quem facti alicuius admonebāt, aut atteſtari in iudicio volebant, imā aurem veteres tāgebant:propterea tinnitu ferunt aurium, abſentium de nobis ſermones præſentiri. Quare Ægyptij qui per notas & figuras ſenſus effingunt, ſi quē memorē ſignificabant,leporem aut vulpem auritis auribus, quod ſummi eſſent auditus & inſignis memoriæ,effingebant: ſi verò malū,crocodilum:ſi velocem, accipitrē: ſi inuidum anguillam,quod cum piſcibus eſſet inſociabilis:ſi iuſtum, oculum:ſi liberalem,dextrā manum digitis paſſis: ſi auarum,iiſdem compreſſis marmori inſculpebāt: Etiā cùm veniā ſermonis à diis poſcimus, proximo à minimo digito ſecus aurem locum Nemeſeos tangere, & os obſignare ſolemus:in eo venam quandā tenuiſſimam vſque ad ima cordis penetrantem peruagata opinione arbitrati.Ideo in ſpōſalibus & ſolenni die nuptiarum, digitum minimo proximum annulo excolebant,& velut pignus amoris præcipuum ducebāt,vt is in ſummo honore foret,quo duce mutuus amor vſq; ad cordis ima penetraret.Sed meminiſſe par eſt,hunc annullum nuptialē,non ex auro,ſed ferro veteres coniugibus dono dare cōſueſſe:quem quidem prior ætas in ſiniſtra ferebat: crediderim,ne vſu attereretur,quod erat proprium nuptialis annuli: reliquos verò,ſiue ex ferro,ſiue auro, quacunque manu deferre licuiſſe, eiſque veteres non ornatus, ſed ſignandi cauſa vſos fuiſſe, populúmque Romanum ſine hoc inſigni longo tempore ſtetiſſe,ſolitúmq; primò legatis ad exteras gentes profecturis, annulum aureum velut inſigne munus dari: hiq; foris aureo, domi ferreo vtebantur. Poſtea iudicibus & equeſtri ordini, híſque quibus & auo paterno ſeſtertia C C C C. cenſus fuiſſet, ferreos primum annulos, deinde aureos dari cœptum: quo inſigni equeſter ordo à ſenatorio diſcretus noſcebatur.Idémque Lacedæmoniis in vſu fuit,quibus ferrei annuli frequentes fuere. Moríque fuit aureos annulos in luctu & funeribus,funeſtíſque caſibus Reipub.deponi,& ferreos ſumi. Scilicet arbitrati ſine auro in luctu

Memoriæ ſedes in ima aure.

Digitus à minimo proximus.

Annulus nuptialis.

Annulos qui initio geſtabant.

De hac re infrà cap. 20. huius libri.

meminimus, vt nudo pectore, & deiecta toga ab humeris, deprecētur genu nixi, nonnunquā humi deiecti, quæ infima obteſtatio putabatur. Siculorum verò & Græcorū inualuit mos, ſqualida veſte, capillo & barba promiſſa, illuuie & ſqualore obſitos ad miſerationē adducere: pedibus quoque obuolui, & humum vetere crinibus, aut paſſis protenſiſque manibus obteſtari, præcipuū ſupplicandi genus fuiſſe multi prodiderunt: Sicut manus in cœlum tendere, a diis opem expoſci vel puluerem crinibus ſpargere, intimum doloris ſignū notabatur. Et quoque in dextris religio: eam porrigimus, ſi quid data fide futurum pollicemur. in ipſa enim fidem ſacratā Numa Pompilius voluit ſacrúmque Fidei inſtituit ad quod flamines curru arcuato manu ad digitos inuoluta ſolenni pompa vehi iuſſit: magno argumento illā in dextris ſanctam ſacratámque, & propterea minimè violandam ratus. Apud Perſas quoque, ſi quid firmum illibatúmque volebant, illud dextræ & fidei pignore ſanciebant: itaq; nihil apud eos fide antiquius fuit. Ad dextram verò locari, præcipuè apud Aegyptios, magnus eſt honos habitus: in medio verò maximus. Quod æquè apud Romanos ſeruatum eſt. Idem apud Aphros Numidáſque. Etiā in dextra magnam viro ineſſe autoritatem maieſtatémque, hoc argumento notari, quum tumultuātem multitudinem dextra cōpeſcimus, aut indicere ſilentium pacémque manu protenta afferre ſignificamus. Inde non principum ſtatuas pedeſtres equeſtréſq; ad hoc qui dextra porrecta inſpicimus. Marius quoque quū in Romanos maxima clade ſæuiret, quos ſeruare voluit, dextra porrecta, aut ſalute data, incolumes fecit. Refert tamen Xenophon, Cyrū ſingulari prudentia viros adhibitos conuiuas, quò honoratius exciperētur, in ſiniſtra locare ſolitum, eámque partem velut cordi affinem, digniorem duxiſſe. Legimus quoq; victrices dextras imperatorum, ob fortia facinora milites deoſculari, apud Romanos patrij moris fuiſſe: pedes verò nunquā niſi quod de Maximino proditur, tantæ perfidiæ regnaſſe, vt in ſalutationibus ſibi pedes oſculari ſiuerit. Tametſi Iulius Cæſar Pōpeio Pœno agēti gratias, pedē cum ſocculo aurato oſculandū dediſſe legatur. Fuitq; apud Lingones ſeruatum,

Dexteræ religio.

Ad dextrā locari.

Dextræ autoritas.

Ad ſiniſtrā locabat Cyrus

Manuum deoſculatio

Pedum oſculatio.

vt dextræ effigies hoſpitij ſymbolum ferret,& incolumitatis teſſeram. Siniſtram verò attigiſſe ominoſum erat, & infortunij loco habitum. In ima verò aure memoriæ ſedes locabatur:ideo ſi quem facti alicuius admonebāt, aut atteſtari in iudicio volebant, imā aurem veteres tāgebant:propterea tinnitu fetunt aurium, abſentium de nobis ſermones præſentiri. Quare Ægyptij qui per notas & figuras ſenſus effingunt, ſi quē memore ſignificabant,leporem aut vulpem auritis auribus, quod ſummi eſſent auditus & inſignis memoriæ,effingebant: ſi verò malū,crocodilum:ſi velocem, accipitrē: ſi inuidum anguillam,quod cum piſcibus eſſet inſociabilis:ſi iuſtum, oculum:ſi liberalem,dextrā manum digitis paſſis: ſi auarum,iiſdem compreſſis marmori inſculpebāt: Etiā cùm veniā ſermonis à diis poſcimus, proximo à minimo digito ſecus aurem locum Nemeſeos tangere, & os obſignare ſolemus:in eo venam quandā tenuiſſimam vſque ad ima cordis penetrantem peruagata opinione arbitrati.Ideo in ſpōſalibus & ſolenni die nuptiarum, digitum minimo proximum annulo excolebant,& velut pignus amoris præcipuum ducebāt,vt is in ſummo honore foret,quo duce mutuus amor vſq; ad cordis ima penetraret.Sed meminiſſe par eſt,hunc annullum nuptialē,non ex auro,ſed ferro veteres coniugibus dono dare cōſueſſe:quem quidem prior ætas in ſiniſtra ferebat: crediderim,ne vſu attereretur,quod erat proprium nuptialis annuli: reliquos verò,ſiue ex ferro,ſiue auro, quacunque manu deferre licuiſſe, eiſque veteres non ornatus, ſed ſignandi cauſa vſos fuiſſe, populúmque Romanum ſine hoc inſigni longo tempore ſtetiſſe,ſolitúmq; primò legatis ad exteras gentes profecturis, annulum aureum velut inſigne munus dari: hiq; foris aureo, domi ferreo vtebantur. Poſtea iudicibus & equeſtri ordini, híſque quibus & auo paterno ſeſtertia C C C C. cenſus fuiſſet, ferreos primum annulos, deinde aureos dari cœptum: quo inſigni equeſter ordo à ſenatorio diſcretus noſcebatur.Idémque Lacedæmoniis in vſu fuit,quibus ferrei annuli frequentes fuere. Moríque fuit aureos annulos in luctu & funeribus,funeſtíſque caſibus Reipub.deponi,& ferreos ſumi. Scilicet arbitrati ſine auro in luctu

Memoriæ ſedes in ima aure.

Digitus à minimo proximus.

Annulus nuptialis.

Annulos qui initio geſtabant.

De hac re infrà cap. 29. huius libri.

eſſe oporte.ein quibus imperatorũ & principum, alio-rúmque quos colebant, & præcipuo honore proſequebantur aut maiorum imagines effictas exculptáſq; habebant. Primi enim, ſaxi fragmentũ ferro incluſum gemmæ loco geſtaſſe feruntur: ſuperior Aphricanus ſardonycem, quòd ſola gemmarum ceram non auferret, Polycratis annulo celebratam, Lentulus aui figurã, Aphricani filius patris effigiem inſculpſit annulo. Auguſtus Octauius Sphingis, mox imagine Magni Alexãdri, nonnulli Harpocrate & Ægyptiis diis vſi ſunt. Notáque eſt Pyrrhi gema, in qua Apollo & muſæ cum ſuis inſignibus non effictæ, ſed natiua ſpecie viſebãtur. Et annulus Syllæ, in quo traditus Iugurtha inſepultus erat. Celebratur quoq; rana Mecœnatis, & inſiſer leo Magni Põpeij in gẽma, & Seleuci annulus fatalis, in quo anchora effícta viſebatur, cuius imago in femore poſteris familię natiua apparuit: ſicut Thebis habere lanceam, genitiuis notis Satorũ nomini & familię datũ erat. Inter quos fertur in brachio. Dacorum, notam originis quarto quoque partu regenerari. Et Auguſtus corpore maculoſo in modum & ordine cœleſtis vrſæ notas habuiſſe. Præ cæteris autẽ magnis effertur laudibus Nonij ſenatoris annulus gemma XX. milibus ſeſtertiis taxata, propter quam ab Antonio proſcriptus fuit. Prodítúmque memoriæ eſt, Macrianorum familiam hoc habuiſſe propriũ, vt Magni Alexandri imagines tam viri quam fœminæ in annulis deferant, & reliqua ſupellectile effictas. Ipſe tamẽ, deuicto Dario, quas deſtinabat in Aſiam literas, Darij annulo imprimebat: quas verò in Europam, ſuo. Quibuſdam verò Epicuri imagines non in annulis modò, ſed & in poculis habere, magnæ curæ fuit, hoc fauſti ominis generi & nomini ſuo eſſe arbitrati. Claudij verò Cęſaris principatu compertum eſt, non gemma ſignare, ſed auro: quòd violare ſignis gemmas nefas ducerent. Quomodo Commodus Imperator ſigno Amazoniæ ſignaſſe dicitur, donec ſecuris temporibus paſſim id inſigne apperi cœpit. Annulorúmque frequens vſus fuit & promiſcuus, ita vt Romani milites ſine delectu, & demum libertinæ cõditionis homines, quinetiam fœminę & extrema mãcipia, quod anteà non licuit, annulorum

Gemmarũ vſus in annulis vnde.

Notæ geniiuæ.

Nonij ſenatoris annulus.

Epicuri imago in annulis.

aureorum iure donarētur. Qui enim libertus eo mune- *Annulorū*
re donatus erat, velut ingenuus cenſebatur viuens, ita *aureorum*
vt haud ſecus quàm quiuis liber, magiſtratus & hono- *iure dona-*
res gerere,& reliqua ingenuorū munia obire poſſet:mor *tus libertus*
te autem obita,hęreditatis& bonorū partem,vt quilibet *habebatur*
libertus & ſeruitute exemptus patrono dare cogebatur. *ingenuus,*
Erátque conſtitutum,vt qui libertus annulo donaretur, *ac nomen*
exploſo veteri nomine,equeſtre aſſumeret. Apud Per- *mutabat.*
ſas verò donari annulo à rege,amicitiæ ſignum erat, eo *Apud Per*
argumento illos in intimam ſodalitatem, & vinculum *ſas à rege*
maximi fœderis admittere ſignificantes. Athenienſibus *donari an-*
autē, etiā ſeruis nequiſſimis ferreo annulo ſignare per- *nulo.*
mittitur: ſicut Babyloniis, qui annulo ſignatorio vtuntur omnes. Apud Cattos licet fortiſſimus quiſque annulum ferret, ignominiæ hoc ducebatur loco, tanquam vinculo nexus foret, niſi aliqua hoſtili cæde eo ſe exoluiſſet. Carthaginenſes pro numero expeditionum milites donabant annulis pluribus. Nec fuerit alienum meminiſſe, Heliogabalum ſingulis diebus nouos variaſſe *Helioga-*
annulos, eundémque nunquam bis induiſſe. Atque A- *bali in an-*
pollonium Thyaneū annulos ab Iarcha dono datos, in- *nulorū v-*
ſtar numinis habuiſſe, ita vt ſingulis diebus per vices va *ſus luxus.*
riatis,maximorum ſecretorum particeps fieret. Sed quia
de Harpocrate mentio facta eſt,non omittendum,hunc *Harpocra-*
Deum inter numina Ægyptiorum reputari,qui ex Iſi & *tes.*
Oſiride natus, quoniam præmaturo partu editus erat tanquam mutus & elinguis, præſul ſilentij & taciturnitatis habitus eſt:ideo digito obſignante ora effingebatur. Fuitque animaduerſum, hunc Harpocratem, Serapidem,& Iſim, Piſone & Gabinio COSS. quum reliquos in capitolium admiſiſſent deos, euerſis illorū aris Romanos exegiſſe, illóſque diuinis coli honoribus vetuiſſe: ſæpéque actum in ſenatu fuiſſe, de Ægyptiorū & Iudæorum ſacris cæremoniíſque vrbe pellendis, quòd turpium religionum & nouarum ſuperſtitionum cauſa & ſeminarium forent. Athenienſes verò Sarapidem a Ptolemæo acceptum, non ſolùm in vrbem introduxere,ſed magnis percoluere honoribus, cuius templa in Mēphi vetuſtiſſima viſuntur,ad quæ nec peregrino,nec ſacerdoti,prius quam Apim ſepeliſſent,ingredi fas erat.

Quibus finibus, quáque menſura iter, actus aut via conſtent, & quid pes, cubitus, palmus, iugum, diplethrum, ſtadiúmve ſit.

CAPVT. XX.

Inſt. de ſer- PRædiorum ruſticorum ſeruitutes apud iurecõſultos,
uit. in prin. qui iura finium, poſſeſſionum, aquarum, itinerúm-
Iter. que notauerunt, has eſſe nouimus. Iter, Actum, Viam, &
Actus. Aquæductum. Iter eſſe conſtitit ius eundi per fundum
Via. alienum hominis tantum: Actum, hominis & iumenti:
Alc. in l. Viam verò, hominis, iumenti, & vehiculi. Sed qua men-
Mille paſ- ſura, quáque finitione iter, actus, aut via conſtet, nec ex-
ſus. & l. poſitè, nec ſatis apertè illorũ documentis traditur. Quũ
quantum. verò in nonnullorum autorum lectione verſaremur, qui
ff. de verb. hæc compertius tradiderunt, inuenimus lege duodecim
ſign. tabularum, viã in porrecto, octo: in anfractum, pedũ ſex-
Actus. decim conſtitui: illiúſque dimidium, hoc eſt, pedes qua-
Iter. tuor, actui tribui debere, ſiquidem actus latitudinis pe-
dum quatuor, longitudinis pedum viginti ſupra cen-
tum definitus eſt: iter verò, dimidium quod actus, hoc
eſt, pedes duos tantùm latitudinis habet. Etenim quum
Palmus. palmus ex quatuor digitis conſtet, provt Sidonius & alij
metiti fuere íſque quater multiplicatus pedem efficiat,
Lichas. ex quatuor palmis, hoc eſt digitis ſedecim, pedem con-
Palma. ſtare nemo dubitauit. Nonnulli licham quatuor digito-
Lichas. rum, palmum verò (qui ſpithamata dicitur) duodecim eſ
Spithama fecerunt. Eſt autẽ ſpithama, menſura manus expanſæ à
maior. magno digito ad minimum, quantum protẽditur palma.
Sed ſi pollicem tantum explices & indicem, lichas nun-
cupatur. Maior verò ſpithama in duodecim partes diui-
Paſſus. ſa, duos efficit pedes & quadrantem. Paſſum verò non-
Pes. nulli quinque, alij ſex pedum, ſiue quatuor cubitorum
deſcripſere. Pes autem cum dimidio, cubitum facit: illũ
Cubitus. namque ex ſex palmis, hoc eſt, quatuor & viginti digitis
Cubitus confici, Ægyptiúmque cubitũ Samio parẽ eſſe, conſen-
AEgyptiꝰ. tiunt omnes Regius verò cubitus, quàm communis, tri-
Cub. regius bus digitis habetur maior. Si autem ambas explices ma-
Vlna. nus, & in longũ protrahas à pectore linea deducta, vlna
dicitur. Rurſus qui menſuras & interualla ſcrutati ſunt
duos actus quadratos, iugerum efficere volunt. Iugerũ
enim dixerunt, quod iugo boum vna die exarari poſſet:

qui

qui iugeri modus in longitudinem XL. & CC. pedibus: in laritudine verò centum viginti definitur. Actus verò quadratus ita præfinitus eſt, vt ex quoquo latere pedes centum viginti efficiat. Hunc nonnulli plethrum, nam duo plethra ſingulis iugeribus tributa ſunt: duo iugera, diplethrum: diplethrúmque, ſtadij tertiam partem eſſe, atque ex ſex iugeribus ſtadium effici voluerunt. Quod quidē plethrum nonnulli longitudinis pedum centum definiere. Iugeríque partem minimam, ſcrupulum dici, qui decempedum longitudinis ſimul & latitudinis habet. Cōmuni tamen dimenſione, ſtadium paſſibus centum viginriquinque: diaulon verò, mille & ducentis pedibus lōgitudinis metiri ſolent. Græci tamen curricula ſtadiorum ducentis paſſibus in terris Græciæ communiter fecere. Sunt qui tradant ſtadium quater multiplicatum, hippicū: octies verò, mille paſſus efficere, Tametſi hippicum, menſuræ genus eſſe multi contendāt: quippe quum omnis ferè Attica ſiticuloſa ſit, & effoſſis vtatur puteis, Solon lege ſanxit, vt ex publico puteo ne homines ſitirent, ad hippicum haurire liceret. In ſpatiis verò, ſicut quatuor hippicum, ſic duodecim ſtadia dolichum efficere haud dubiè liquet. Ex hoc igitur tanquam ex fonte ſi quis metiri volet, & vlterius progredi continua ſpatia addendo, in infinitum vſque procedet. Siquidem ex ſcrupulo ad ſextulam, & à ſextula ad ſiciliquum, & inde ad ſemunciam, & demum ad vnciam, & vltrà progredi poſſet. Etenim decem pedes quum vndique quadrant, ſcrupulum efficiunt. Ex rribus verò ſcrupulis, hoc eſt, pedibus triginta, ſextulā effici: eam verò ſextam partem opinantur vnciæ. Eſt enim æris minima pars. Sex autem ſcrupulos ſiciliquum conficere, qui vnciæ quartam efficit partem, drachmas ſcilicet duas: & ex duobus ſiciliquis, id eſt, duodecim ſcrupulis ſemunciā: necnon ex quatuor & viginti ſcrupulis vnciam effici volunt. Sed præter hæc fuerunt paraſanga & ſtathmus. Hanc paraſangam multi ex triginta conficiunt ſtadiis. Stathmum verò, quatuor paraſangas penè conficere, haud dubium eſſe, ita vt ex centum viginri ſtadiis ſtathmū effici dicerent, & hunc quindecim miliarium ſpatij efficere. Perſæ verò ſchœnos & paraſangas diuerſis efficiunt modis:

Iugerum *Iugum.* *Actus quadratus.* *Plethrum* *Diplethrū* *Stadium.* *Scrupulus.* *Diaulus.* *Hippicum.* *Mille paſſus.* *Attica ſiticuloſa.* *Dolichus.* *Scrupulus.* *Sextul.* *Siciliquū.* *Semuncia.* *Vncia.* *Paraſanga.* *Stathmus.*

quippe Perſicam paraſangam alij ſexaginta ſtadiorum, nõnulli ex trecentis quadraginta effecere, prout cuique cõmodum fuit, & pro voluntate. Menſurarum verò alius modus eſt. Nam quatuor chœnices modiũ faciunt: chœnica ſemodium, Medimnus autẽ ex ſex modiis conſtat: Athenienſis verò ex ſeptẽ, qui duas amphoras & nonaginta ſextarios parit. Modius, duo & viginti ſextertia: modiolus, quartà modij habet. Culeus viginti amphorarum capax eſt: vrnarium, quadraginta, octo autẽ congij amphoram efficiunt. Sed tamen amphorarum aliæ minoris menſuræ, vt Italicæ: aliæ duplo maioris, vt Antiochicæ cenſentur. Italica enim vrnarum duarum fuit, Attica trium, quæ cadus & metreta dicitur. Cadum tamen à Græcis pro amphora ſæpe accipi legimus. Nanq; Antiochius cadus amphoram capiebat Italicam. Artabarum verò vna Medica eſt, altera Ægyptiaca, capiens modios tres Italos, & tertiũ alterius. Singuli tamẽ congij ſex ſextarios habẽt, heminas ſcilicet duodecim, quippe duæ heminæ ſextarium cõplent. Quadrantal autem octo & quadraginta ſextarios capit, quod amphoram Italicam nonnulli dicunt eſſe, cuius dimidium vrna dicitur, quæ ex quatuor & viginti ſextariis fit. Italus verò ſextarius, viginti vnciarum fuit, cotylarum ſcilicet duarum: quippe decem vnciæ cotylã efficiebant. Apud Arabes verò ſextarius medium continet vnciæ: eſt enim nomen ponderis, qui à Græcis ſtater dicitur: is enim Latinis ſemuncia facit. Scutula ſeptem habet vncias, cotula quandoque ſex: ea enim ſex recipit cyathos, ſiquidẽ vncia & cyathus eiuſdem æſtimationis fuere. Cyathus verò Atticus decem drachmis appendebat: cõmunis, duodecim, qui efficit vnciã & ſemiſſem, quę eſt ſextarij pars duodecima. Alij ſextã partem ſextarij, cyathum capere dixerunt. Chus verò, qui Grecè χοῦς, cotulas octo habet. In ponderibus autem drachma ſex obolos facit, obolus ſex ſiliquas, Siliqua verò & ſcrupulus idem æſtimatur. Ea enim apud Romanos minimum habuit. Drachma ex tribus ſcrupulis, hoc eſt, decẽ & octo ſiliquis conſtat. Poſt drachmam nummus erat argenteus, qui fit ex ſcrupulis quatuor, hoc eſt, drachma & ſcrupulo, qui etiã denarius dicitur. Poſt hũc vncia ex octo drachmis vel ſex

Chœnix. Medimn⁹. Modius. Modiolus. Culeus. Vrnariũ. Amphora. Cadus. Metreta. Artaba. Congij. Sextarius. Quadrantal. Vrna. Cotyla. Stater. Scutula. Cotula. Vncia. Cyathus. Chus. Pondera. Drachma. Obolus. Siliquæ. Scrupulus. Drachma. Nummus argenteus. Denarius. Vncia.

denariis prodiit. Et poſt vnciam libra Italica, quæ ex duodecim vnciis, hoc eſt, denariis duobus & ſeptuaginta, ſiue drachmis nonaginta ſex conſtare dicitur. Heminam verò ex ſexaginta drachmis fieri voluere: eſt enim dimidium ſextarij: habet enim cyathos ſex, ſicut cotula. Acetabuli autem menſura, heminæ quartam efficit partem, hoc eſt, drachmas quindecim. Communis tamen habet opinio heminam dimidium ſextari, eſſe, & acetabulum ex octo & decem drachmis conſtare. Sed tametſi menſurarũ & ponderum pro gentibus & nationibus varia dimenſio ſit, eáque nec definiri, nec explicari ſatis valeat: tamen ſextariam minoris menſurę fuiſſe, argumento eſt, quod Hannibalē Italia pulſum poſt acciſas Carthaginenſium res, tantæ abſtinentiæ dicunt fuiſſe, vt nunquam ſextario vini indulſerit, parciſſimo enim vini poculo contentus erat. Et quia ſingulas menſurarum ſpecies exequi longum eſſet, ne pluribus morer, de his hactenus dixiſſe abunde fuerit. Illud tamen annotare ſuccurrit, quod licet ſchœnum ex duabus & viginti ſtadiis, nonnulli ex triginta, varia opinione, conſtare dicant: & Herodotus ſchœnum ſexaginta ſtadiorum ſcribat, & ex dimidio paraſangam: tamen ex ſtadiis quadraginta, hoc eſt, paſſibus quinque milibus ſchœnum verum confici, communi opinione, quæ longè præſtantior fuit, receptum eſt.

Libra. *Hemina.* *Acetabulum.* *Sextarius.* *Schœnus.*

Miraculum de homine qui plus in mari quàm in terris degebat, maximáque æquora velociſſimè tranabat.

CAPVT XXI.

QVI ſiderum motus, ſtatúſque & interualla ac certos couſtitutóſq; curſus & recurſus, illorúmque vires & qualitates menſuráſque ſolis ac terræ animo metati ſunt: inter quos apud Græcos Beroſus, Eudoxus Gnidius, Ariſtoteles, & Empedocles: apud noſtros, Aratus, Iulius Firmicus, M. Manilius, & alij clari ſapientiæ autores quos fama vulgauit, periti cœleſtium, qui diuinas prædictiones, decreta ſtellarum, ac vim fati poteſtatémque ſubtili inquiſitione collegere, hoc inter cætera adnotarũt, illos qui ſub delphini ſidere in lucē editi fuiſſent, pedaminarios eſſe, hoc eſt, pręcipua pedũ pernicitate

Nati ſub delphine.

valete: prorſus vt admirabile videatur, quàm pernici curſu,& quàm volucri meatu magna ſpatia terrarũ breui interuallo emenſi fuerint. Quanuis plerique phyſici rerum non ignari, quod his ſplẽdeficiat, propterea curſu valere contendant. Conſtat enim, quanto minor in corporibus ſplen foret, tãto perniciores homines eſſe. Hinc Ladas ille curſor apud autores tantopere celebratus, memoria dignus fuit: qui longum itineris ſpatium curſu tam citatiſſimo emenſus eſt, vt nulla pedum veſtigia extarent, ita vt ſæpe viſum falleret. Quod verum falſum ne fuerit, nõnullis ambiguum eſt. Philonides quoque Alexãdri Magni curſor, qui ἡμεροδρόμος dictus eſt, pernici curſu valuiſſe fertur: cui adnumeratus eſt Laſthenes Thebanus pernicitatis eximiæ, ita vt ab Choromo Thebas vſque cũ equo curſore contenderit, & victor fuerit. Inter quæ nimirum maiori miraculo viſum eſt, quod Plinius notauit, annos nouem genitum puerum, à meridie ad veſperam quinque & ſeptuaginta paſſuum millia præcipiti celeritate cõfeciſſe. Quod penè à fide deuium & dictu mirabile, quantũ vix credi dicique poſſit, pleriſq; viſum eſt. Inter cæteros produntur Marſi populi, ſingulari ſidere ſeu fato geniti, vt præcipua pedum leuitate cæteris præſtent, ingentiáq; ſpatia vix credibili celeritate peragerent. Tradunt quoq; Troglodytas & extimos Æthiopes natiua quadã pernicitate tantùm valuiſſe, vt fugaciſſimas feras rapido curſu aſſequi non dubitarent. Eos quoque qui ſub piſcis aſtro, certo curſu ſtationibúſque ſideribus conſtitutis editi eſſent, nando plurimum valuiſſe, & præcipuos natatu nonnulli tradunt. In his quoque lienis defectus multum profuiſſe creditur: nam quibus deeſſet lien, natatu plurimũ valere cõtendunt. Horũ præcipui ſunt Ichthyophagi, Troglodytis proximi, ceu maris beluæ immẽſos tractus natatu peragrãtes. Inter quos Scyllis quidã Sicyonius proditur apud Græcos omnium ea tẽpeſtate maximus vrinator, qui ex Aphetis Artemiſium vſque octoginta ferè ſtadia natatu breui ſpatio peregit. Noſtra verò ætate nonnulli extitere memorãdi & multi nominis, qui nando ingens maris interuallum & maxima æquora emenſi fuere. Ex omnibus autẽ quos noſtra vidit ætas, recẽtiores memo-

Ladas. *Philonides.* *Laſthenes.* *Pueri nouẽ annorum miraculoſa celeritas.* *Marſi.* *Troglodytæ.* *Aethiopes.* *Nati ſub piſcibus.* *Ichthyophagi.* *Scillis Sicyonius.*

ria nouimus quempiam haud ſanè ingenitæ nobilitatis, ſed extremæ ſortis hominē, qui nauticā operam exigua ſtipe locare ſolitus, ſæpiſſime piſcatu victū quæritabat, qui ab Enaria (quæ inter Pithecuſas è conſpectu Neapolis inſula ſita eſt) Prochytam vſque, quod intermedij pelagi eſt ſtadiorū fermè quinquaginta naufrago nonnunquam & fluctuante pelago, ac tēpore anni difficillimo, eadē die nando meaſſe, & nonnunquā remeaſſe inuentus eſt. Quod quū vix credibile videretur eundē pluribus ad ſpectaculū effuſis, quò res teſtatior eſſet, promptiſſimū ſui periculum feciſſe: & quū in Enaria ſe præcipitē inmare dediſſet, lébum poſt ſequentem longius ipſum nantem obſeruaſſe, donec terrę apulſus, ad Prochytam incolumis elapſus eſt. Sed ſuper omnia quæ poſt hominum memoriā vnquā audita, quęq; ab autoribus prodita ſunt, quod à Iouiano Pontano relatum audiuimus, dictu mirabile, & ſupra omne miraculū fuit: ſiquidē patrum noſtrorum memoria, Gatanę homo fuiſſe traditur, cui nomen Colani inditū ferunt, cognomēto piſcis, ſingulari fato ſeu fortuna genitus qui plus in aquis degere quàm in terris victitare ſolebat, eúmq; diebus ſingulis mare & aquas petere neceſſum habuiſſe: ibique naturæ vi & neceſſitate coactum diutius degere conſueſſe: alioqui dicebat fore, vt ſi ab aquis abeſſet diu, quaſi reſpirare, & ducere vitā nequiret, idq; ſui exitij mox cauſam fore aſſeueraret. Quod illi quo fato aut ſidere euenerit in ambiguo plerique omnes reliquere, eúmq; tantum nãdo profeciſſe, vt haud ſecus quàm marina belua, maxima pelagi interualla, ſpatiáque immenſa quingentorum & vltrà ſtadiorum, fœda tempeſtate & reluctantibus aquis, excellenti vi & velocitate, natatu peragraret. Notúmq; & illud eſt, dictu mirabile, quū medio curſu naues plenis velis per æquora ferrentur, violentiſſimis interdum tēpeſtatibus, per vaſtum & apertum mare, intérq; agitationes fluctuum & turbines, huic natanti obuiam fuiſſe: ipſúmque nantē ab vndis nautas ſuis nominibus aduocare ſolitum: & quia omnibus notus erat, nautas ſubitæ rei miraculo percitos, lætiſſimis animis illum in naui excipientes, vnde veniret, quóve iter intenderet, & quantū pelagi nando emenſus foret, quan-

Colan vrinator.

tiſque tempeſtates tulerit, ſciſcitari cõſueſſe, ipſúmque Colan ſingulis omnia ſignificaſſe: mox cũ ſociis in naui pranſum aut potum, poſtquam acquieuiſſet, mandata ad ſuos, quid illis dici referrique vellet, & quid faciundum arbitrarentur, à ſingulis accepiſſe: nudúmque vt erat, è naui medio iam pelago curſum tenente, ſe præcipitem in mare dediſſe: mox Caietem, modò in Salentina, Brutia & Lucana littora, modò in Siculos fines, & natale ſolũ, ad quod frequens ventitabat, incolumen nando perueniſſe, mandata quæ a nautis acceperat ſingulis neceſſariis & affinibus ſignificaſſe. Idque non ſemel facere conſueſſe, donec feſto annuo ſolenníque die in Siculo freto effuſa multitudine ad ſpectaculum, in portu Meſſanæ, vt aiunt, experiri credo volens, quantum præ cæteris vrinando valeret: dum pateram auream munus natantibus tunc à rege in mare deiectã, ab imo eripere conatur, quum ſe in mare merſiſſet, dum illius ſtudio profunda exquirit vada, diu expectatus, ab imo maris fundo, in quod ſe deiecerat, nunquam emerſit, neque poſtea inuentus apparuit. Creditur in concauas illius pelagi cauernas, quibus totus ille ſinus refertus eſt, incidiſſe: ipſúmque in imas voragines vorticibus rapidis ſemel delapſum, quum ſe recipere vellet, & ad ſuperiora niti, reuerti nequiſſe: cúmque diutius reluctatus, reſpirare nequiret, inter occurſantes ſcopulos vndique inundantibus aquis oppreſſum, vitam exuiſſe.

In quibus deorum ſacrificiis victimas aut hoſtias antiquo more cædere non licebat.

CAPVT XXII.

Sacra ſine cæde. IN deorum ſacrificiis ſeruatũ eſt, vt non omnibus diis victimas aut hoſtias cæderẽt. Nam in quibuſdã ſacris cæde victimarũ abſtinetur. *Termini ſacrum incruentum.* Siquidẽ in Termini ſacro nihil animatũ ſacrificari olim mos habuit, quia eum deum veluti pacis cuſtodẽ, à cæde immunẽ eſſe voluere. *Numæ inſtitutum.* Primus enim Numa Põpilius Terminũ & Fidem tẽplo ſacrauit, incruentúmq; ſacrũ inſtituit, ac lege ſanxit, vt qui Terminũ exaraſſet ipſe & boues deo ſacri fierent. Libo ergo, & farina, ac fruge, & mola ſalſa, vt ferè omnia Numæ ſacra fuere, Termino apud priſcos litabatur ſubdiuo. *Farina horna.* Fuit enim Numæ inſtitutũ, vt ſine farina quæ horna

eſſet, id eſt, huius anni, ſacrũ nullũ fieret. Apud prius verò ſeculũ, herbas aut fructus manu excerptos, pro holocauſto diis conſecrabant: illarúmque exhalatione & fumo ſuperis litabant. Quo exẽplo Pythagoras nihil animatũ diis immolandũ cenſuit: ſed vſque ad farinam & mel, terræque fructus & flores offerendũ. Quod etiam Lycurgũ feciſſe legimus, qui tenuiſſima & nullo paratu Lacedæmoniis ſacrificia inſtituit, ex herbis & his quæ parabilia in promptu ſunt, nequãdo difficultate parandi omitterentur ſacra. Nulláque ficta apud eum vel picta imago fuit: quippe hominum aut animalium ſpecies diis tribui vetuit. Templum verò in quo colebatur, deſuper patens foramen habuit, quia nefas duxerunt, Terminũ deum pacis & iuſticiæ cuſtodem, ſub tecto cõſpici, Sic Ioui, Lunæ & Diofidio, in aperto mundo templa hypæthra & ſub diuo veteres extruxere. Quod à Græcis ſæpe factitatũ nouimus, vt his diis hypæthra templa cõſtituant, ſicut ædes Iouis Pulucrij in Attica ſemper ſine tecto erigebatur. Græci verò Mineruæ in ſumma parte ædium ſine victima ſacrificant, Æſculapio in montibus. Apud Perſas nulla dicabantur templa diis, quia cum Solem præcipuum numen & deorũ maximũ colãt, mundũ vniuerſum illi tẽplũ eſſe dixerũt. A Bithynis vſurpatum legimus, vt adoraturi, montiũ cacumina cõſcendant, & ſine tẽplis Iouẽ Pappam ſalutent, ſicut Scythæ Papeum. Cuius etiã Diogenis opinio fuit, qui mundum phanum deũ ſanctiſſimũ exiſtimauit. Ægyptiis verò, licet templa marmore & auro eſſent elaborata, luxu ingenti & mira arte, tamẽ deorũ imago erat deridicula. Nã Simia, Ibis, vel Crocodilus, aut aliæ id genus peſtes magorum & Ægyptiorum portẽta, pro diis colebantur. Fuere autem Termini & Fidei, templa iuxta ædẽ Iouis Optimi Maximi, in Capitolio primum a Numa conſtructa, cui ſacrum feſtis Terminalibus in agris, ſexto ab vrbe miliario ſub patenti cælo fieri ſolebat: cui feſti nomẽ, in quibus e lapide ſilice vel molari, nonnunquã ex truncis oleagneis ſacrificalibus Terminus erigebatur. Ægyptiorum quoque erat iſte mos, nõ pecudibus & ſanguine victimarum, ſed precibus & thure placare deos. Ideo Serapi non cæde animalium ſed verbenis, coronı́ſque

Tubuluſtriũ Iani.

Sacra ex herbis apud ſeculũ pri⁹.

Lycurgi ſacra frugalia.

Imagines à Lycurgo prohibitæ.

Termini templũ apertum.

Tẽplũ Iouis puluerii.

Mineruæ & Aeſcul. ſacra.

Apud Perſas nulla tẽpla Bithynis.

Iupiter Pappa.

Diogenes.

Deorũ imagines ridiculæ apud Aegyptios.

Feſta Terminalia.

Aegyptiorum ſacra incruenta.

& panificiis placabât. Quod Numã Pythagoræa præcepta ſequentẽ, in ſuis ſacris inſtituiſſe nõ ab re fuit: quãuis procedẽte tẽpore agnam aut ſuem, intermiſſo more priſco, in ſacris Terminalibus cædi ſeruatũ ſit. Palilibus: quoque intẽtiori cura cuſtoditur, ne qua mactetur hoſtia: quod eũ diẽ qui patriæ natalis erat, à cæde & ſanguine decet eſſe purũ. Fuit enim is dies XII. cal. Maij. quo fauſto & felici omine vrbis fundamenta iacta ſunt primùm: quo die mos erat ouilia purgare, tranſilire flãmas, ſapa & milio ſacrũ facere, Geniales dies agere, cœnas apparare, à litibus abſtinere: quæ proſperos ſucceſſus decernebant. Deum verò in cuius tutela vrbis foret, nec nominare, nec quærere licebat: cúmque nominaſſe, aut quæſiuiſſe, noxæ futurũ erat. Ideo Valerius Soranus mortis ſupplicio pœnas dedit, ꝙ numinis nomen in cuius præſidio vrbs eſſet, efferre in publicum auſus fuiſſet. Idque ideo cautum, ne euocationes quæ ab hoſtibus ad placandos deos qui vrbibus præſunt fieri ſolent, contra deos præſides vrbis Romæ fierẽt. Feſta tamẽ Palilia etiã ante vrbẽ conditã à paſtoribus qui proxima vrbis incolebãt, celebrari ſolita inuenimus. Pales enim dea pabuli & paſtorum eſt, quã pleriq; Veſtã, alij matrẽ deum nuncupant, cui pro partu & prouentu pecorum, lacte & libo ſine victima litabatur, eíq; Palilia dicauere, qua die vrbem à Romulo conditã fuiſſe tradunt. Nec ſolum vrbis natalẽ, ſed ſingulorũ dies natalitios, pulte, fritillo, mero, libis floribus & thure, ſacra Genio, ſine animali hoſtia, læti libentéſq; concelebrarunt: quibus diebus effudiſſe cruorem, aut animal mactaſſe, mali portẽti erat, & fœdi auſpicij namque erant hilaritatis & lætitiæ pleni dies. Terræ quoque ſacrũ fieri nõ victima, ſed frugibus, floribus & lacte, pleriq; decere putant. Etiã ſolenne fidei ſacrũ ſine cæde & ſanguine victimarũ idem Numa inſtituit, eíq; albo panno velatos ſacra facere, & ad id ſacrum flamines curru arcuato, manu ad digitos inuoluta vehi iuſſit, ſolenni pompa, magno argumẽto, quo fidem tutandã & in dextris ſacratã ſanctámque oſtenderent: idque propterea aſſerunt, ꝙ dextra iuncta, denarij numerũ qui ſacratiſſimus eſt, efficiat. Suffimenta quoque ex faba milióque aſperſa mulſo diis offerri abſque vi-

Palilia. *Deum vrbu nominare nefas.* *Pales.* *Natalitia feſta.* *Terræ ſacrum.* *Fidei ſacrum.* *Decem.*

ctima, quo tẽpore vuæ calente prælo premuntur, ſæpe notatũ eſt. Et Carnæ deæ, quæ viſceribus humanis præeſſe, & vitalia fouere credebatur, ſacrũ à Bruto inſtitutum poſteri ſeruauerũt, vt pulte fabacea & lardo abſque victima ſacrificetur. Hic enim quũ excors putaretur latentẽ animũ nimiũ diu reconditum, ſuo tẽpore detexit. Quas quidẽ fabas, niſi poſt Iulias cal. adultæ forent, ſacris adhibere nõ licebat: vires nanq; corporis his maximè augeri cõfirmaríque opinati. Quam deam in monte Cælio ſedẽ habere, illique cal. Iulij ſacrũ fieri voluere. *Carna.*

Saturno quoq; & Maniæ humanis victimis, quod licuit antea, poſtea admonitu Herculis, animali hoſtia ſacrificari deſitum eſt: ideo ad aram Saturni accenſis luminibus ſacrum fieri cœpit, vnde cereis miſſitandis in Saturnalibus mos inoleuit, qui apud Cyrenenſes aliter ſeruabatur. Nam Saturno rẽ diuinã facturi, ficis ornantur: placentáſque miſſitãt, quod mellis repertorẽ eſſe ducerent. Maniæ verò, quæ mater Larium fuit, in compitalibus à Bruto inſtitutis, vt omnis antiquitas fabulata eſt, nõ humana victima, vt olim, (nam pro familiæ incolumitate antea pueros mactabant) ſed aliorũ & papauerũ capitibus ſupplicari cœptum fuit: in quibus ſacris ſerui intereſſe, & exæquato omnium iure, ſublato diſcrimine liber an ſeruus eſſet, vt in Saturnalibus, vnà cum liberis ſacrificia in cõpitis facere, & comeſſari, ac largiori potui indulgere, aſſueuerant, vt hac comitate obſtricti in dominorum obſequiis paratiores forent, odiáque inuicem offenſionéſque dimitterent. Quippe feſtis Saturni diebus, ſeruos ingenuorum miniſteria occupare, pileos ſumere, & à liberis nullo diſcrimine differre, ſtipéſque inuicem dare & munera miſſitare, ſeruatum eſt. Regna quoque ſortiri inter æquales, & tanquã reges imperitare, magiſtratus purpurã induere, reliquos in veſte candida diem concelebrare. Qui etiam mos cum Græcis & exteris cõmunis fuit. Nãque apud Babylonios Sacca appellantur feſta, quibus quinque dies ſerui dominis imperitabant: ex quibus vnus, ſtola ſumpta, dominabatur. Apud Theſſalos Peloria, Cretenſes Hermea, anniuerſarios dies feſtos habent, quibus exæquato iure ſerui dominíque ſocii & penè pares, communi libertate fru- *Saturni & Maniæ.* *Cerei in Saturnalibus miſſi.* *Cyrenẽſes.* *Serui in Saturnalibus.* *Sacea feſta.* *Peloria.* *Hermea.*

Panagyra. untur. Sicut Throezenis panagyra, in quib⁹ ſerui cũ dominis pari exẽplo vſuũt. Thebanis verò ludi muſici Saturno dicati erant Saturnaliorũ loco. *Thebanorũ Saturnalia.* Ideo in compitalibus manet conſtitutũ, ne humano ſanguine ſacra polluerent, vtque pilas & effigies viriles & muliebres ex lana in compitis ſuſpẽderẽt. Latibúſque tot pilas, quot eſſent ſeruorũ capita, & tot effigies quot eſſent liberi, noctu pro victimis darent: vt ſi quod periculũ familiæ immineret, aut triſte fatũ, hoc ſacrificij genere expiarent. Sicut menſe Maio, quum prius de ponte ſublicio in Tyberim homines mitterẽt, qua de cauſa flaminicã triſtem eſſe, & animo afflicto cõuenit, quæ nec eo menſe lauat, nec aliquo cultu vtitur: poſtea ab Hercule admonitas, nõ homines, ſed hominũ effigies Veſtales abiicere cœpiſſe, quæ triginta numero fuere. Gaſta quoque mola, & ſale tuſo, & in ollam fictilem cum aqua immiſſo, eædem virgines ſine victima ſacrũ facere ſolebant, cæteri farre, & vino, in quibus ſacris aſellũ panibus coronatũ adhibuere. *Laris.* Lari quoque familiari Cal. Idibus & Nonis, corona in foro indita, pro aris focíſque, próque familia non ſanguine victimarũ ſupplicatur. Quæ quidem ſacra ex hordeacea pulte, libo, farre, vino & thure, cum ſale & ſalino ſunt fieri ſolita: cui etiã particulas cœnarũ & ſingulorum fructuum primitias ſacrarunt. Ignem enim familiarem fauilla & cineribus excitatum, ſanctiſſimis cæremoniis taciti adorabant. Fuitque antiquorum mos, vt profecturi viã, ſimulacrũ dei tanquã Larem familiarem & Fortunæ comitẽ ſecum ferant, cui feſtis diebus thure & melle vota effunderent & ſupplicarent. Etiã in Quinquatriis Mineruæ, prima dies ſine victima aut cæde fuit, quod illa in lucem primum editam fuiſſe putant: *Mineruæ.* quinquatrũmque ideo dixere, quod diem quintum poſt Idus feſtum haberent, ſicut Triatrum, Sexatrum, Septematrum, & Decẽmatrum Quindam, quòd quum quinque diebus operarentur ſacris, & reliquis omnibus victimas cæderent, atque exertis enſibus pugnas committerent & digladiarentur: prima die velut pacata & feſta, à victimarum cæde abſtinerent. Vltima verò Tubuluſtrium dicta, qua in atrio Saturio tubæ luſtrabantur agna. Iano quoque libo & placenta, ac mola ſalſa, non-

nunquam thure & mero: Ceteri autem lacte, vino & melle, ſine victima ſæpe litatum eſt. Hoc quoque adnotare non pigebit, quod cũ in reliquis ſacris qui rem diuinam facit, veteri inſtituto capite velato immolet, & adorantes veſtem ad aures vſque attollãt, vt ſe humiliores exhibeant diis, vel ne quid inter ſacrificandũ triſte auribus aut oculis accipiant; Saturno tamen ſacra facientes, velut veritatis cultori, capite aperto immolant & in uelato. Honori quoq; & Opi ex vetere inſtituto dũ ſacrum fit, ſemper aperto capite & ſine velamento ſunt. Apud arã quoq; Herculis maximam, omnes aperto capite ſupplicere vetuſto more ſeruatũ eſt: vel quia ipſius dei, qui capite operto eſt, habitum imitari nõ liceat: vel quod magis adducor vt credam, vt ante Æneam, qui ritum velandi capitis inuenit primus, aram maximam fuiſſe, vetuſtiſſimáſque illius cæremonias ſignarent.

Cereris.

Caput in ſacris velare.

Sacrificia capite aperto.

Honoris & Opis.

Nunquid quod lege Falcidia cautum eſt, de quarta bonorum hæredi debita, poſſit voluntate teſtatoris comminui vel tolli.

CAPVT XXIII.

Verba legis Falcidiæ, quibus modus legatorum præfinitus eſt, hæc fuere: Quicunque ciuis Romanus poſt hanc legem rogatam, teſtamentum faciet: is quantam cuique ciui Romano pecuniam iure publico dare, legare volet, ius poteſtáſque eſto: dum ita detur legatũ, ne minus quam quartam partem hæreditatis eo teſtamento hæredes capiant. Eis quibus ita datum, legatúmve erit, eam pecuniam ſine fraude ſua capere liceto: iſque hæres qui eam pecuniam dare iuſtus damnatus erit, eam pecuniam debeto dare, quam damnatus eſt, & infra. Cùm ea legis verba in conuentu iuriſperitorum legerentur, præſente me, quærebatur, nũquid quod hac lege ſancitum eſt, vt non minus quarta hæreditatis parte, teſtamento hæres capiat, poſſit voluntate teſtantis ita comminui vel tolli, vt ſi omne patrimonium & totum aſſem legatis diſtribui iuſſerit, ita vt nihil, aut minus quarta parte ſcriptus hæres ex bonis capiat, an id contra legem factum, ius ratúmque foret. Cúmq; nonnulli è grege patronorum cenſerent ex Scæuolæ ſentẽtia licere cuiuis non inſano, præter legum ſolennitatẽ,

Tex. ex. l. 1. §. quicunque. ff. ad l. falcidiam.

ita vt volet teſtari, ſi modò id vellet haberi legitimè factum, palámque id antea teſtatus eſſet, plurimúmque in eo momenti, fore: quippe quum ipſa decedentis voluntas, lex planè cenſeatur: & hoc Pomponium iure cõſultum, hâc legem interpretatum, cenſuiſſe, contenderẽt, decernentem teſtatoris voluntatem, qualiſcunque foret, ad omnem ſucceſſionis ſpeciem extendi oportere: multíque in eius ſententiam irent, & velut cunctis obuium id palàm faterẽtur nos contrà ſentire viſi fuimus. Nam Papiniani reſponſa relegentes, hoc ipſum improbaſſe animaduertimus, atque reſpondiſſe in hæc verba: Priuatorum pactionibus, legi refragari non decere. Itaque trienti quæ per legem ex defuncti bonis debetur, neque per teſtatorem æſtimationem minui, neque ius quod debetur, auferri poſſe: ne videlicet teſtator ſcriptos hæredes aditione ludificatus foret. Quæ ſententia quum diu nobis inſediſſet, tamen refutari & dilui potuit: quippe quum in eãdem lectionem, vt fit, incideremus animaduertimus minus probabili, nec vero iudicio, ſed falſa nos duci opinione, nouiſſimóque iure multis poſt ſeculis edito, contra priſcorum decreta ſecus cautum fuiſſe: atque abrogata Papiniani ſententia, ex placito principum lege edita ſancitum eſſe, vt ſi teſtator trientem dari hæredi inhibeat, totúmque aſſem legatis abſumi volet, vt pro voluntate de bonis diſponere, illáque ſicut libitum eſt, & quãtam partem volet, cuiuis legare ius poteſtáſque foret: liberum eſſet hæredi ſcripto, ſi nimium tenuiter ſibi conſultum eſſet, minúſque commodi tot legatis diſtribuendis, hæreditatem allaturam putaret, aditione abſtinere, & ius ſuccedendi abnuere. In quam ſententiam, quæ notior & probabilior fuit, nouiſſimæ iuriſconſultorum opiniones poſtea conceſſere.

l. quod de bonis § 1. ff ad leg. Falcid.

Auth. ſed cum teſtator. C. ad le. Falcid.

Loci ex Iuuenale parum ab interpretibus diligenter habiti, contra nonnullorum opinionem explanantur.

CAP. XXIIII.

DEfeſſus ego à forenſium cauſarum contentione, & iudiciorũ ſtrepitu, aliquando vacuus cura & labore ad hæc mitiora ſtudia noſtratia, velut in aliquod op-

portunum diuerſorium,me recipiebam:& quoſcunque, aut veteres,aut noſtri æui libellos nactus eram,in his legendis perſcrutandiſque,aut verborum & ſententiarum viribus penſitandis exercebat. Cúmque,vt fit, in cuiuſpiam non equidem indocti,nec ſpernendi autoris commẽtarios ſuper Iuuenalis ſatyris , quos nuper ediderat, & poſteritati tradendos curauerat , forte incidiſſem, ſuper his verſibus Septimæ:*Rara tamen merces,quæ cognitione tribuni Non egeat*: in hanc ſententiam ipſum locutum offendimus,vt diceret,apud tribunos plebis agi neceſſe fore, & poſt impenſos labores erudiendis pueris, ludimagiſtrum in iudicio experiri oportere , vt mercedem laboris & impenſæ doctrinæ aſſequatur , idque Iuuenalem in fine ſatyræ apertiùs ſentire,dum inquit: *Et quum ſe verterit annus , Accipe victori populus quod poſtulat aurum:* tanquam poſt lites iudicio à tribuno plebis diffinitas, tandem populus aurum quod petebatur , victori magiſtro & mercedem tradi poſtularet.Qui ſenſus etſi à multis mira perſuaſione receptus , quàm obſonus ſit quãq; pudendo errore coarguat imperitiam interpretis,nemo medioctis ſolertiæ vir ignorauit.Vbi enim, quæſo, apud autores compertum fuit tribunum plebis iuris cognitionem,aut in ius vocationem,apud ſuum tribunal Romæ habuiſſe , ita vt an ſtipendium magiſtro debeatur, ſuæ cognitionis & arbitrij fuerit ? Non enim vt de controuerſo iure cognoſceret , aut ſuper eo diiudicaret: ſed vt à maiorum magiſtratuum iniuria tenuem plebem defenderet in re præſenti tribunitiam poteſtatem inuentã veteres voluere.Prehendere enim licebat tribuno, & in carcerem mittere , non autem ſuper controuerſo iure diiudicare , quod omnes annales & omnia monumenta vetuſtatis percaluere.Præterea quid impetitius dici potuit, aut tam præpoſterum , quam vt in exactione vilis ſtipendij populus , tanquam ſi plebs aut plebiſcitum aliquod rogaretur,intereſſe debeat,ita vt rogatione promulgata , an ſtipendium magiſtro debeatur , decernat? Sed quod eſt vero propius, quódque ab autore non abſonum putamus,profectò ſic eſt , vt poëta non de tribuno plebis,qui iuris nõ habet cognitionem ſed de tribuno ærario,apud quem leuiores expenduntur cauſæ, in-

Iuue. locus in fine ſatyræ ſeptimæ

Trib. ærarius.

tellexiſſe credatur. Etenim liquere arbitror, leues & nũmarios iudices, tribunos fuiſſe ærarios cauſarúmque cognitionẽ habuiſſe in minimis: quippe ab Aurelio tribuno plebis rogatione promulgata, iudicia in tres ordines diuiſa fuere: ſenatores, equeſtrem ordinem, & tribunos ærarios quorum cognitio in minoribus fuit cauſis: ideo in ſubſellis, non pro tribunali ius dicebãt. Raram dicit ergo mercedem quæ cognitione non egeat tribuni, non plebis, apud quem nulla erat iuris cognitio, ſed ærarij; qui de minoribus cauſis ius reddebat, intellexiſſe probabile eſt: quod & nos ſentire ſalua fide poſſumus. Rurſus quod dicitur in fine ſatyræ, *Accipe, victori populus quod poſtulat aurum*: neque de rogatione populi aut ſcito plebis, quod illi aſſueuerant intelligi arbitramur: ſed vetuſtum potius morem præſignari, qui apud Romanos in ſacris certaminibus inoleuit freques. Fuit enim antiqui moris, vt qui in theatro præſtabant munera, multitudini effuſæ od ſpectaculum ſtipem ſpargerent, victoréſque certaminum, & multarum palmarum gladiatores, ære collato & ſtipe donarẽt. Quinetiã non ludiones modò, ſed elephantos, & eos qui incertaminibus fortiter quid aut dignum laude geſiſſent, à populo collatione ſtipis & aſſibus donari legimus Conſtatque populum Romanum Spurio Poſthumio & Quinto Martio C O S S. primùm ſtipem in ludis ſpargere cœpiſſe. Nam drachma grandinis in morẽ, atque odorati imbres inſtar pluuiæ, & alia miſſilia effuſè ſpargebantur. Quod ſequuti Cæſares, opulentius vberiúſque ad leniendam multitudinem ſanctitarunt. Siquidem C. Cæſar nummos non mediocris ſummæ effudit in populum. Nero teſſeras frumentarias aurum, argentum, gemmas, margaritas, naues, inſulas, agros, veſtes, tabulas pictas, mancipia & iumenta miſſilia dedit. Domitianus cùm omne genus rerum in theatro ſparſiſſet, & pars maior inter popularia decidiſſet: ne indonati abirẽt ſenatorius & equeſter ordo, per ſingulos cuneos quinquagenas teſſeras pronunciauit. Heliogabalus verò aurea & argentea pocula, ac veſtes magni cenſus in plebem ſparſit munuſcula. Multi quoque ex theatro miſſas è ſinu columbas fecere, quę cùm per caueam diu volaſſent, reuertebantur ad domi-

Verſus poſtremus eiuſdem ſatyræ.

Stipis ſparſio in populum.

Populi in uationes.

Cæſa. in po. pecunias ſparſerant.

nos. Fertur tamen Scipio infamiæ notam ſubiiſſe, quòd pecuniam in populum ludis publicis iecißet, velut iſtis muneribus aurum popularem aucuparetur. Quæ quidē cùm in diripientium manus mittebantur, non ſine diſcrimine & rixa in concurſatione & tumultu aſſequi poterāt. Itaque optimus quiſque cùm primùm miſſilia induci viderent, ne quid diſcriminis in conflictu turbæ eliſi paterentur, è ludis excedebant quæ apud autores monumentis teſtata clariſſimis comperta ſunt. Poſt emenſum ergo annum, & edocendis pueris labores impēſos, Accipe poëta inquit, mercedem, qualem victori in ludis populus poſtulare ſolet: ac ſi dicat, vilem aſſem, & nimis tenuem mercedem, qualis eſt ſtips exigua quę à populò in ludis poſtulatur, cum ære collato victor à plebe donatur, conſequeris. Quod nos quantum ingenij captu aſſequi poſſumus, lectioni magis conuenire, & vero ſenſui congruere putamus. *Scipio infamiæ notatus.*

Variæ apud diuerſas gentes puerorum inſtitutiones, & infantibus Romanis quæ documenta fuerint.

CAPVT XXV.

QVàm variè apud nationes exteras & gentes vltimas pueri poſtquam in lucem editi eſſent, educarentur, quæque inſtitutio fuerit, à nonnullis literis memoriæ proditū eſt. Siquidem apud Thraces Trauſóſque ac Cæſias & Cauſianos, aſſuetum erat, vt puero in lucem edito circundati cognati affinéſque, puerum lamententur, & afflicti iaceant, ac recenſentes calamitates & vitæ incommoda, cui tantum reſtet malorum, quæ mox ille paſſurus aduenit, pectora plangant. Idem in funere exultantes iubilant, ſcilicet cui defuncto omnibus incommodis & infortuniis quæ vita fert, ex hac luce & imminentibus malis, atque omnis ſæuitia fortunæ tandem excedere datum ſit. Quod ab Indis quoque ſeruari meminimus. Nam Gymnoſophiſtæ & Brachmanes caſtè & piè viuentibus mortis diem natalem vitæ ducebant. Spartanos Lycurgi legibus inſtitutos, infantes primum editos, vt labore firmētur, rigidiſſima aqua fouere, nudóſq; in patiētia laboris enutrire, nihilq; ſomni cauſa

Thraces. Tranſi. Ceſiæ. Cauſiani.

Indi.

Spartani.

ſternere, proditum eſt. Nec non cibi potioníſque modo præfinito, cum æqualibus in ſobrio conuictu, inque eodẽ ſodalitio & ſocietate ſtudiorum, humili cultu educare, duráque & horrida diſciplina ſeueriſſimis moribus aſſueſacere, ne qua vitia mentem adhuc rudem inficerẽt, néve moribus incompoſiti euaderent, illis magnæ curæ fuit. *Prouerbium.* Quare prouerbio increbuit, ſolas Lacænas viros parere. *Cretenſes & Germani.* Quod à Cretenſibus & Germanis vſurpatũ fuit, vt pueri ab ineunte adoleſcentia calores & frigora pati aſſueſcerẽt, vtque vilibus tecti amiculis, hyeme pariter atque æſtu eodem cultu incederent: & poſtquam ſatis virium aſſequuti videbantur, vt militiæ per ætatem patientes forent, non in munditiis, ne langueret animus, ſed in laborioſis exercitationibus, currendo, algendo, æſtuando, famen ſitimque tolerando, arduáſque & perdifficiles vias peragrãdo, exercerent: ac pugnæ ſimulacris, in quibus verbera & plagas dare & accipere cogebant. *Lacedæmonii. Hilotæ.* Quinetiam fuit Lacedemoniorum mos ſolennis, vt agreſtes quos Hilotas vocant, quàm maximè poſſent, vino ingurgitent, ad potúmque & crapulam appellẽt, illóſque vino madidos & diſtentos in cœtum adoleſcentium iuuenum introducant, vt iuxta Anacharſis & Platonis conſilium, temulentiæ turpitudinem intuentes, quaſi pertæſi ignauiam, à vino & luxu promptius abſtinerent: ac tam tetri aſpectus, támque dedecoris nõ ſolũ pigeret, ſed puderet. Tantáque diſciplina fuit ut iuuenũ corpora ne laſciuirent, ſtatis diebus apud Ephoros exhiberent, nudóſque inſpicerent, vt ſi quid inſolitæ pinguedinis contraxiſſent, parſimonia & victus abſtinẽtia emendarent. Ad aram verò ſic verbere afficiebantur, vt pleriſq; ſanguis manaret ad necem. *Galli. Iberi.* Apud Gallos quoque & Iberos zonæ menſuram habent magiſtratus quã ſi capere non poſſet mulier ſucci plena, aut puer obeſus magno afficitur probro. Quibus amatores, imitatoréſque virtutum & adoleſcentium bonæ indolis permiſſi fuere, vt laudati & donati facilius ad res magnas & magno viro dignas ſe accingerent: *Cretenſes.* qui etiam Cretenſium fuit mos, quibus non fuiſſe amatos iuuenes, eſt ignominiæ datum: ex quibus amantem φιλήτορα dixere, amatum verò κλεινόν *Lucani.* Quorum exemplo Lucani liberos

à prima

à prima infantia ſine veſte aut miniſterio ſeruili, in duritie & parſimonia educabãt in ſyluis, quib⁹ præda venatica erat cibus, potus verò fontiũ liquor. Colchis, AEthiopibus & Troglòdytis atque AEgyptiis, Syris & Phœnicibus, pudẽda editorum infantiũ circuncidere in vſu erat, hoc non mediocriter vitæ cõmodis cõducere arbitrati: quo cõmento labes corporum & eluuiones dilui putabant, ſeu, quod multi putãt, vt diuerſitate noti fierent, vel vt omne arcanũ & pudendum facinus inuelatum fieri oſtenderẽt. In Arabia gẽs eſt, Creophagos vocant, quibus nedũ viri, ſed mulieres Iudaicè excindi ſolebant, ſicut de Andramite Lydorũ rege, qui primus eunuchas fecit mulieres, ſermo proditus eſt: quo exemplo in AEgypto aliquãdo mulieres excindebãtur. Arcades verò pueri, tum Lacedæmonij & Thraces, quanquã ferum genus, à teneris inſueſcunt inter prima rudimenta in modulis & cantibus verſari, muſicáſque artes & vocũ cõcentus ediſcere ad annum xxx. velut hoc ampliſſimũ iuuẽtuti munus darent: qui nõ didiciſſet, rudis & ignauus, atque infamiæ nota iniuſtus putabatur. Græci verò adoleſcentes, muſicæ & poëticæ, liberalibúſque potius vacabant diſciplinis: in quibus excellere pulchrũ putabant. In his enim tribus artibus, quas liberales vocant, literis, palæſtra, & muſica, plus operæ & ſtudij conterebant. Nec minore ſtudio primæ adoleſcẽtiæ iuuenes imbuebant, vt præter literas & gymnaſticas diſciplinas, iuxta Ariſtotelis præceptum, quòd ad reliqua munia firmiores eſſẽt, etiã natare diſcerent. Et tametſi canendi ad tibiã ars libero homine indigna prius viſa foret, ad eámque ſola mãcipia admitterẽtur: æuo mox ſuccedẽte tãti fuit honoris, vt ad illã niſi liber & ingenuus admitteretur nemo. Sicut pingẽdi ars primùm Sicyone, mox per omnẽ Græciã tanti fuit ſtudij, vt pueros ingenuos picturã tanquam præcipuã liberalium artiũ, in primis edocerẽt magiſtri, perpetuo intedicto, ne ad illam mãcipia admitterẽtur: indoctúſq; & omniũ poſtremus habebatur, quiſquis huius artis neſcius aut expers foret. Platonis quoque inſtitutũ erat, vt iuuẽtus muſicæ diſciplinis inter primas artes inſtruatur, vt grauiora ſtudia honeſta voluptate lenirent. Id quod Pythagoras cẽſuit,

Colchi. *Aethiopes.* *Troglodytæ.* *Aegyptii.* *Syri.* *Phœnices.* *Arabes.* *Andramis Lydorum rex caſtrauit mulieres.* *Arcades.* *Lacedæmonii.* *Thraces.* *Græci.* *Artes liberales.* *Gymnaſticæ diſciplinæ.* *Natare.* *Canere ad tibiam.* *Pingendi ars.* *Muſica.*

ille formabatur doctrinis : qui verò minus, morte afficiebatur. Id quod apud Spartanos erat Lycurgi lege ſancitũ,vt ſpecioſus puer & forma liberali,publicè educari : mãcus verò & deformis in loca vaſta & prærupta exponi,vel in vltimas terrarũ oras ablegari deberet.Idẽ legibus Romuli à primo ortu vrbis conſtitutum ferunt, vt ſi mancũ quid editum, aut monſtrificũ fuiſſet, ſtarim à partu in flumen aut mare exponatur. Prodũt Æthiopes editos pueros,quũ paulũ proceſſere,ſuper aues quas diuerſi generis educant,ſublimes imponere,eóſq; cuius ſpei futuri ſint, periculo inrernoſcere. Nã ſi volãtes intrepidi manẽt,velut generoſos & ſe dignos magna educant cura: ſi verò cõſternantur animo, & trepidi pauẽt, tanquã degeneres in loca deſerta exponũt & abiiciunt. Quod de Pſyllis quoque proditũ eſt,qui partus obiiciẽdo ſerpẽtibus, ſi illæſi manẽt, an ſuæ originis ſint, experimẽto internoſcunt. Nõnullæ Indorum gentes pueris adoleſcentibus, etiãſi magnæ fortunæ & amplis opibus forẽt, pro ſeruis vtebãtur: vt eam ſortẽ experti,quãtum decus libertatis foret,agnoſcerẽt. Quod cũ Cretenſibus & Laconibus cõmune aſſeuerant fuiſſe, vt ingenuos filios ſeruilia exhibere cogerẽt.Phrygibus verò familiare fuit,proprios vendere filios in eximio ætatis flore, & ſeruilem in modum educare.Nabathæis quoque adoleſcẽtes ingenuos ſeruilia præſtare officia cõſanguineis, aſſidua exempla ſunt. Perſæ autem editũ infantem ante ſeptenniũ in conſpectu parentũ non adducũt. Alij niſi poſt pubertatẽ filios à parentibus conſpici non ſinunt: qui mos apud Heduos plurimáſque Gallorũ & Germanorum gẽtes frequens fuiſſe traditur. Quod ita inſtitutum non ab re fuit:ſcilicet, vt ſi quid grauius accidiſſet, aut ſiqua calamitas & aduerſi caſus puero euenturi forent, illos parentes qui ipſorũ cõſpectu tam diu caruerunt, facilius ferãt. Eoſdémque Perſæ apud ſe educatos tã ſanctis moribus imbuebãt, vt illorũ diſciplinæ nihil addi videretur poſſe: ſiquidem per omnes ætatis gradus hæc illis rudimenta fuere,iuſtitiam colere, & æquũ ab iniquo dignoſcere:tum iaculari, equitare, arcu & curſu cõtendere, & præcipuè vera loqui. Cibus verò tam frugalis & modeſtus, aduerſus famẽ & ſitim tantummodo

Spartani. *Romulus.* *Aethiopes.* *Pſylli.* *Indi.* *Cretenſes.* *Lacones.* *Phryges.* *Nabathæi.* *Perſæ.* *Hedui.* *Galli.* *Germani.* *Perſæ.*

paratus, vt iuuẽtus naſturcio, pane, aqua & ſale, velut exquiſitis valde obſoniis veſceretur. Tantique pudoris fuere, vt pro lege ſeruarent, ne in publico aut ſpuerent, aut naſum emugerẽt: néve in cõſpectu parentum, niſi iuſſi cõſiderent. Et quum natalẽ diem feſtum ſinguli & præcipuum habeant, illis tamen etiã indulgentiſſimi parẽtes vino abſtinere velut immani ſcelere præcipiebãt. Vtque nullis errorũ maculis notarentur, nudos cõſpici viros, nec fas, nec ius eſſe dicebãt. Itaque nudũ conſpicere hominẽ ac ſi immane ſcelus admiſſum foret, capite luebatur. Scythis verò à patribus traditur mos non improbãdus, vt iuuenes ephebos plurimos ſibi amicos cõparare, velut firmiſſima vitæ præſidia, iuberẽt. Is enim habebatur afflués & beatus, qui pluribus familiaritatibus fultus foret: pro certo arbitrati, in rebus deploratis & afflictis, nulli vnquã ſatis fuiſſe amicorum. Romanis verò præualuit vſus, vt quæ vterũ ferunt, antequã edatur partus, Poſtuertæ & Proſæ, quibus duæ aræ dicatæ erant, ne partus peruerſi fierent, néve fœtus præpoſterè exiret, immolarent, Egeriæque nymphæ, & Fluoniæ Iunoni ſacra facerẽt: quia putabant illarũ ope conceptũ egere, & fluorem ſanguis cohibere. Cuius rei cauſa apud Tibarenos inoleuit mos, vt mariti poſt vxoris puerperium capite obuoluto tanquam ipſi enixi fuiſſent, in lectulo decũbant, ea accubatione vxoris labores & ventris profluuia cohiberi arbitrati. Fuere autem Tibareni iuxta Cappadoces, qui in riſu & iocis atque indulgẽtia fortunæ verſari ſolebãt. Idẽ Thracibus & Scythis, Cantabris & Celtiberis propriũ, vt puerperæ viris ipſarum vice decũbentibus miniſtrẽt & fabulentur. Apud Athenienſes, præcipiuũ edulium puerperæ braſſica dabatur, velut parturiẽti commodiſſimũ: mox ſtolis initiatorũ, infantem obuoluere, ad valetudinẽ mirè proficere putantes. In Cyrno mulier puerpera editæ prolis nullam curã gerit, ſed vir domi abditus, infantilis educationis curã atque onus fert. In Lyguria quoque & Illyrico mulieres tã patientes laborũ ſunt, vt poſt puerpuriũ minimè decũbant: pregnantéſque inter opus enixas pueros domũ referre tradunt: quos non peperiſſe, ſed inueniſſe credas. Cũmque infans editus primã lucem hauſiſſet,

Vini abſtinentia. *Nudum vidiſſe hominem capitale.* *Scythæ.* *Amici.* *Poſtuerta.* *Proſa.* *Egeria.* *Iuno Fluonia.* *Tibarenorum maritorũ mos.* *Thraces.* *Scythæ.* *Cantabri.* *Celtiberi.* *Athenieſes* *Cyrnei.* *Lygures.* *Illirci.* *Romanorũ mos &*

Romanis erat in vſu, vt ab obſtetrice except⁹ humi ſternetur, quaſi diuinationẽ futuri exitus inde auſpicati: lectóque Pilumno & Picumno in ædibus parato, ita augurabātur, vt his præſidibus diis vitalis foret: néve Syluanus in domũ irrepere valeat, quẽ vexare pueros opinio erat, ad fores ęditum tres viros qui peruigiles domũ circuirẽt, aduocabant, quorũ primus limen ſecuri, alter pilo feriebat, tertius verò ſcopis euertebat: mox nomen & tẽpus editorum filiorũ apud præfectos ærarij publicis actis teſtarentur & ſcriberẽt. Quæ quidem in Saturni æde tanquã publica monumenta ſeruari proditum eſt. Deinde cum cibo & potu eum initiarent, Eduſæ & Potinæ ſacra facerent. Eodémque Adoleſcentæ Maiæ, quæ fatua dicta eſt, ac Scatano & Fabulino more patrio immolaiẽt. Fuítque receptus mos, vt in teſtudineis alueis, aut ex tergore marinatũ teſtudinum factis, calda pueros ablueẽt, mox oleo & butyro perungerent. Spartani quãdoque mero abluebant, quòd vino admoto reſolui ægritudines putarẽt. Nõnulli ſale & aqua. Galli prægelido amne, vt à teneris calores & frigora pati ediſcerẽt. Idẽ Thraces Scythæque. Fertur tamen Cato Cenſorius tã accuratè procurandis liberis ſtuduiſſe, vt niſi ſe ſpectante nunquã infantem ablui, aut velamentis obuolui ſiuerit: néve pueri recẽs editi è cunis fortè deciderẽt, & terra corpuſcula afflictarẽtur, culcitras iuxta cunas vndique ſternerent, vt inde excepti innoxij fierent. Maribúſque nono die poſtquã in lucem editi fuiſſent, fœminis verò octauo, nomina imponerent, nonnunquam ſeptimo, qui dies luſtricus nomen habet. Quod teſte Ariſtotele ideo cautum, quòd ante ſeptimum pluribus infans caſibus expoſitus manet. Ab Atheniẽſibus verò & omni ferè Græcia, decima à natali die infanti nomẽ indere ſeruatum eſt. Apud Troglodytas fuit patrij moris, vt non hominum, ſed arietis, pecoris aut ouis imponãt infanti nomina, quòd bruta, quorũ ope victitabãt, ſuos genitores ducerẽt. Atlantes verò Aphricæ populi, nulla infantibus indere nomina conſueuere: ſed velut bruta anonymi fuere. Diuus autẽ Antoninus philoſophus, natos liberos apud præfectos ærarij profiteri, & tertio die à partu nomina ferre iuſſit. Nono verò die nomina in-

cæremoniæ poſt editũ infantem.
Syluanus pueris infeſtus.
Spartani.
Galli.
Thraces.
Scythæ.
Cato Cenſorius.
Quoto die infanti nomen dabãt Romani.
Dies luſtricus.
Athenienſes.
Troglodytæ.
Atlantes.

fautibus induere, antiqui moris fuiſſe, illud exẽplo eſt, ꝙ

Nundina. Nundina dea apud Romanos magnæ religionis erat: ipſumq; infantẽ editũ in gremio & ſinu matris ac ipſius lacte educari potius quã apud coẽptas nutrices ali per- mitterẽt, cũ ingenuitas à matre ſola, nõ patre proficiſca- tur: aut ſi permiſiſſent, magna cura præcipuas illi nutri- ces Laconicas, velut educationis magiſtras, admouerẽt: cũ propter lactis & educationis vitia ſæpe infantes de- generaſſe cõpertũ ſit. Quod æquè Germanis eſt habitũ nefas, apud quos mater filium ſuo lacte alit, nec nutrici educãdũ delegare licet. Græcorũ verò inualuit mos, vt quinto die à partu, mulieres comites puerperij, manus abluãt, & puerũ laribus circũferãt, polypóſq; & ſepias munuſcula à cognatis ferãt. Deinde cũ puer paululum proceſſiſſet, prætexta illum donabãt. Romani, & bulla: ea enim erat aurea, inſigne nobilitatis, figurã cordis ha- bẽs, vt ſignarẽt, eam ætatẽ alterius cõſilio regendã: qua primũ à Priſco Tarquinio donatũ eius filiũ tradũt, quẽ in prætextæ annis hoſtẽ dicunt occidiſſe. Hac Romani pueri honeſtè geniti & liberaliter educati patricij, aut illorũ qui equo meruiſſent, filij poſtea vſi fuere. Lorum verò erat inſigne libertorũ, plebeiorum & pauperum. Propius vero eſt, quod fœdere icto cũ Sabinis & Tatio cautũ fuit, vt bulla prætextáque per eas tẽpeſtates Sabi- norũ ornatu, raptarum filij vterentur. Fuitque antiqui moris, vt parentes bonis exẽplis artibúſque honeſtiſſi- mis liberos educerẽt. plerũque apud patruos, ne nimia parentũ indulugẽtia laſciuirẽt. Maximáq; dabatur ope- ra, ne quid inſolens aut pernicioſũ, néve quicquã quod minus eſſet decorum, corã infante pater faceret aut di- ceret: néve vir mali exẽpli, qui ſeruilibus vitiis imbue- ret animos, in cõuictu eſſet: magni enim intereſt, quos quiſque audiat domi, quibuscum loquatur puer. Qua re Cato cenſor tanti exẽpli fuit, vt Mãlium ſenatu mo- uerit, ꝙ interdiu præſente filia vxorem ſuauiaſſet: aſſe- rens ſe a ſua nunquã niſi cùm tonaret, præ timore com- plexum eſſe. Et Hieron. Epicharmũ comicum mulctaſ- ſe & pœna affeciſſe dicitur, ꝙ coram filia laſciuos edi- diſſet verſus. Tum vt ſocij conſiliorũ, magiſtríque & co- mites puero probatiſſimi darentur, qui acuerent iuuen-

Matres per ſe nutrices ſuorum infantum. *Laconicæ nutrices.* *Germani* *Græci.* *Romani pueros bulla donabãt & prætexta.* *Bulla qualis, & quorũ inſigne.* *Lorũ quorum inſigne fuerit.* *Educatio.* *Exẽpla parentũ corã pueris.* *Cato cẽſor* *Hieron.* *Magiſtri & cõſortia puerorum.*

tutem ad ſtudia& bonas artes. Nam prauis impulſoribus multos degeneraſſe cõpertum eſt. Quod etiã à Græcis ſummo ſtudio ſeruatum meminimus, vt dum puerilis ætas prona eſſet ad vitia, magiſtros adhiberent probatiſſimos, magnæ & expertæ virtutis, quorum conuictu & domeſticis diſciplinis exẽplíſq; formarentur. Sic Achilles Chirona & Phœnicẽ, Agamemnon Neſtorem, Hector Polydamanta, Telemachus Menelaum, Alexander Ariſtotelem, Antigonus Zenonẽ, atque alij vitæ magiſtros habuere non pœnitendos: ſicut Auguſtus Apollodorũ Pergamenũ, Tiberius Theodorum Gadareũ, Homerus Prognopidem, Virgilius Silonẽ, Cicero Diodorum, qui illos egregiis artibus inſtructos ad bonã frugẽ prouexere: quorum doctrina, integritate & fide, magni poſtea viri euaſere. Primus enim Carbilius proditur, qui iuuentuti Romæ ludum aperuit: eius Carbilij libertus, qui vxorem repudiauit primus. Cato verò Cẽſorius tam ſanctè filium edocuit, vt non alium quæſiuerit magiſtrum: ſed ſeipſum quia pater erat, filiis exhibuerit præceptorem. Auguſtus quoque Octauius, Caium & Luciũ, quos ſibi filios aſciuerat, non alterius, ſed ſua ipſius doctrina imbuit: itáque literas & natare illos ſcientiſſimè docuit. Vtque in ludum literarium non ſolùm ingenui pueri, ſed & virgines nondum adultæ, literis & bonis diſciplinis formandæ ventitarent. Eligebatúrque aliqua matrona inſignis, ſpectatæ virtutis, toto generi propinqua, aut vir grauiſſimæ diſciplinæ, cuius ſanctitate & moribus tota familia& infantilis cognatio bonarum artium cupiens imbueretur. Apud eúmque in domo honeſtiſſima Hetruſcas primum literas, mox Græcas, & haud multò pôſt circunſcriptas ſententias, quas chrias Græci vocant, ediſcebant: deinde ſtudia liberalia, & animi cultum. A quibus ſi quid eſſet offenſum prætextati anguillarum tergore, pueri ferula, à parentibus verò leuioribus flagris vel plagis, aut puerili verbere plectebantur, quibus exciti diſciplinis, ad virtutem vegetabant animos corporáque. Quod apud Thurios & omnem ferè Græciam lege cauebatur, vt pueris cum primum adoleſcerent, magiſtros ſtudiorum doctos ætate & vſu, in primo tyrocinio publica impenſa præficerent. Vtque plures

Carbilius primus ludimagiſter Romæ.

Cato Cenſorius filiũ inſtruxit.

Aug. Octauius filios aſcititios edocuit.

Virgines dudum literarium adibant.

Ordo inſtituendi in literis apud Romanos

Quo inſtrumento vapularũt negligẽtiores.

Thurij Græci.

Stipendia profeſſoribus conſtituta.

Thuſci. vnius curæ & diſciplinę mandarentur, qui magiſter eſſet *Maſſilienſes.* & comes, ſicut de Thruſcis & Maſſilienſibus traditur. Idē *Iberi.* apud Iberos Sertorius fecit, vt magiſtris ſcientiſſimis, qui artes docerēt liberales, ingenuóſq; educarēt, ſtipen-*Sertorius.* dium de publico daret. Alexāder Macedo multis milli-*Alexāder.* bus puerorū ex Perſide magiſtros dedit, qui Græca inſti*Veſpaſianus.* tuta mores, militaremq; diſciplinā præciperēt. Quod de Veſpaſiano proditum eſt, vt Græcis Latiniſq; rhetoribus *Antoninus Pius.* annua centena daret: & de Antonino Pio, qui rhetoribus per omnes prouincias annua ſalaria conſtituit. Tra-*Traianus.* ianus quoque adoleſcentes ad quinque millia bonæ indolis ex omni imperio ſelectos publicè ali: & parentis affectu paribus diſciplinis erudiri curauit, ex præcepto Lycurgi, qui ingenuis adoleſcētibus virum præeſſe voluit peritū ac vigilantē, ex his qui ſummi eliguntur ma-*Pædonomus.* giſtratus, quē pædonomum nuncupauit. Perſarum verò pueri nō literas, quemadmodū cōſuetudo fert, ſed iuſtū *Perſæ.* ab iniquo ſecernere, & qua pœna improbus homo di-*Regū pueri apud Aegyptios.* gnus, qui pace vel bello bonus, & quę ſit turpis & honeſti diſtinctio, in ſcholis ediſcebāt. Ægyptij geometriam & arithmeticā, puerū verò regium magicas artes edoce-*Magica ars.* bant in primis, tanquam ſtudia ſanctiora. Ea enim erat diuinorū ſcientia, qua imbui regū filios voluere, quoniā *Reges Perſarum.* ad magnæ fortunæ cultum ingenia excitaret. Qui mos Perſarū regū frequēs fuit, vt magicis artibus imbuerentur. Spartanæ verò virgines nōdum adultæ, in diſcorum *Spartanæ virgines.* iactu, curſibus & palęſtra exercentur omnes nudæ: quod ſtudiū à Laconibus, qui ſummi palæſtritæ fuerūt, excolebatur in primis: id quod Plato non improbauit, cenſuítque vt non modò puellæ, ſeu & anus luctarentur cū viris, vt patientes laborū facilè res arduas ſubirent: quorum ſtudio in poſterū adeò affecti ſunt, vt gymnaſia & *Gymnaſia, palæſtræ.* palæſtras, quibus tota Græcia dedita erat, ita occupaſſe animos tradant vt pro fortibus militibus ſe bonos palæ-*Græci.* ſtritas & athletas dici potius exoptarint. Apud Pythago-*Pythagoreorū diſcipulorum ſilentium.* reos, diſcipuli licet diſciplinis imbuantur bonis, illis tamen annis quinq; obſtinato ſilentio tacendū erat: quippe primū rudimentū erat tacere & meditari. Cretenſiū *Cretenſes.* pueros cogebant magiſtri in primis leges, mox deorum hymnos atque egregia ducum facta modulatis vocibus

mandare memoriæ. Apud Siginnos, qui Perſicè viuunt quadrigas agitare, erat puellare ſtudium. Nondum enim adulta virgo quadrigas flectere & circumagere magna facilitate callebat: quibus hoc erat priuilegio datum, vt quem vellet ex iuuentute in virum deligere liceret. Tāta porrò Romanæ verecundiæ obſeruatio & morū exēpla fuere, vt nec pater cum filio pubere, nec ſocer cum genero lauaret: nudóſque conſpicere parentes, ducerēt nefas. Hoc tamen ad memoriam inſigne eſt, quod quāuis pueritiam caſtigatæ diſciplinæ forent, vt omnis eſſet vita plena grauitatis: calculum tamen ediſcere, & computationibus dare operam, in vſu fuit Romæ non improbando, tanquam inde redundaret ingenij ratio exactiſſima. In quo id fuit animaduerſum, ſolos Thraces ad quatuor vſque numerare didiciſſe, Græcos & barbaros ad decem, Albani verò vltra centum cōputare non nouerunt. Mirúmq; prodi, Meletidē adeò vecordem fuiſſe, vt vix toto ingenij captu ad quinq; numerare diſceret. Veteres verò Romanorum vltrà centum millia numerare neſciuiſſe multi aſſeuerant. Tum ſaltationis genera, & motus Ionicos Romanam iuuentutem ediſcere, quandóque in vſu fuiſſe. Siquidem Iones pſallendi normam, & molles ſaltus primi inueniſſe traduntur. Itaque ingenuos pueros, etiam ſenatorū filios, ſchola egreſſos, ad ludum ſaltatorium frequentes cōmeare, & cum crotalis, neruorúmque & tibiarum cantibus ad numerum certo motu pſallere, antiquæ diſciplinę fuit. Quod apud Græcos, Perſas, atq; ludos, dignum laude & exquiſitę artis fuiſſe, Homero teſte probatur, qui inter cætera ludicra liberalia, ſaltationem ponit. Quippe ſaltare habent Perſæ & equitare pręcipuum. Lacedæmonij quoque ſaltationem tanquam ad bella vtilem, vt greſſu compoſito incederent, inter quotidianas diſciplinas habuere. Et vt concinna fieret motio in congrediendis hoſtibus, pueri nudi ſaltare didicerunt. Quare Epaminundas & ſaltaſſe & cantaſſe dicitur probè. Quas etiam per genera & modos diſtinxere: vt podiſmus & ſiphiſmus modus, comus & tetracomus in hoſtium cōgreſſu fierent. Aſcoliaſmus verò Baccho dicatus erat, vbi in theatro ſuper vtres obunctos vno pede ſaltant: Colabriſmus Phali-

Siginni.
Romanorū pudor.
Arithmeticā diſcebant pueri Romani & quare
Thracum numerus.
Græcorum barbarorū.
Albanorū.
Meletidis ſtupiditas.
Romani.
Iones.
Ludus ſaltatorius.
Perſæ.
Lacedæmonij.
Epaminūdas.
Modi & ſaltandi genera.

cus, Bactriaſmus, Strobilus, Apocinus, & Apoſiſis, aliáq; ſaltationũ genera, diuerſo quæque geſtu & modo erant in quotidiano magis vſu frequentia. Ea tamen ſaltatio non vbique & paſſim, ſed in tempeſtiuo conuiuio deliciarum cauſa ſiquando præſtabatur, laudi fuit. Quippe cantus & ſaltatio, Homero teſte, conuiuij appendices ſunt, modeſta tamen non impudens, qualis fuit Hippoclidis, qui apud Cliſthenem futurum ſocerum, dum intempeſtiuè ſaltat & geſticulatur, illum deſaltaſſe matrimonium Cliſthenes dixit. Appius quoque Claudius vir triumphalis, & Gabinius, M. Cæcilius & Licinius Craſſus optimè ſaltare gloriæ duxerunt: ſicut fidibus ſonare. Diſcebant enim fidibus antiqui apud magiſtros & artifices: nam Decius Sylla optimè cantaſſe dicitur, & Cato Cenſorius ſimpliciter cantare, non ſeruile duxit opus. In tantúmque honoris culmen apud veteres muſica proceſſit, vt illam ſacris & publicis cæremoniis adhiberent, cùm in deorum pnluinaribus & epulis magiſtratuum fides præcinerent. Et apud Græcos iidem muſici vates & ſapientes erant. Apud quos poſt cœnam circunferebatur lyra, quam cùm recuſaſſet Themiſtocles, eſt indoctior habitus. Cimónque & Epaminundas, quòd fidibus ſcirent, antelati fuere. Canebāt enim veteres ad tibiam clarorum virorum laudes & virtutes, tametſi principibus hoc fuerit probro datum. Quare verbum Philippi fertur in Alexandrum, debere ipſum pudere, quod tam pulchrè caneret. Et Pyrrhus, an Caphias vel Pythō melior muſicus videretur, interrogatus, Polyperconta meliorem ducem reſpondiſſe fertur. Scipio tamen Æmylianus Romanæ iuuentuti, quòd in ludum hiſtrionum ingenui pueri venirent, & cum ſambuco & pſalterio canerent & pſallerent: & Cicero Gabinio conſulari ſtudium ſaltandi, vt probrum obiectauit. Domitianus quoque in cenſura ciuem Romanum ſenatu mouit, quòd choreis plus nimio indulgeret, Id quod Ægyptiis ſeuera fuit lege inhibitum, apud quos pueri nec palæſtræ vacant, nec muſicæ. Quod de Alcibiade proditur, qui muſicam tanquam ingenuo indignam, odio proſequutus fuit. Contra Pythagoræi: nam tanti muſicam fecere, vt excitarentur ad lyram, & quietem capturi, ſono

Hippoclidis ſaltatio. *Fidibus diſcebant veteres.* *Muſicæ honos.* *Lyra poſt cœnam.* *Themiſtocles.* *Cimon.* *Epaminūdas.* *Muſica vituperata à quibus.* *Muſica laudata.*

inuitarentur. Inter puerilia verò rudimenta, haſtilia iacere, ſudem torquere, equum agitare, arma tractare, Romanę iuuentutis peculiare fuit. Cur autem citius fœminis, ſerius verò maſculis inderent nomina, credo propterea viſum, quia fœminas citò pubertatem aſſequi compertum eſt. Ideo veteri lege cauetur, vt mulieres duodecimò, mares verò quartodecimo anno ætatis pubertatem aſſequi cenſerentur. Eo enim tempore iura publica maſculis pubertatem definiere.

Exercitamenta puerorum.

Fœminis curcitius quàm maſculis inderentur nomina.

An inter auguria ſternutamenta ſint, & offenſiones pedum, & quæ illorum prædictio fuerit.

CAPVT. XXVI.

ESſe inter auguria ſternutamenta & offenſiones pedum, in naturali hiſtoria Plinius notauit, quæ ſymbola dicta ſunt. Plerique contrà: nam ſternutamenta nō facere auſpiciū cenſent: ſed quum captatis auguriis ſuperueniunt, illa rata facere, ſiue boni prænuncia ſint, ſiue mali: qualiáque prædicta, præuiſáque fuerant, affirmare & probare ſermonis veritatem putauerūt: Homeri exemplo, qui Penelope malum procis futurum ab Vlyſſe referente, Telemachum facit ſternutaſſe. Et Xenophonte ad milites concionāte, ſub idem tempus ſternutans quidam, omen fecit feliciſſimum, ita vt totius dux militiæ crearetur. Themiſtocle verò ad aras ſacrificāte, à dextra ſternutans homo, augurium fecit, quo pręcipui captiui immolarentur. Hippiæ quoque dum ſternutat excuſſus dēs, magnū augurium fecit calamitatis futuræ. Inde apud veteres incuſſa fuit religio in ſternutamētis bonum omen & ſalutem precari: quod Tiberium Cæſarem mirificè exegiſſe dicunt, vt ſi quid infandi dirique immineat, ea precatione & ſalute auertatur. Ariſtoteles autem, quòd è capite hominis tanquam ex arce ducunt originem, quæ pars diuina & ſanctior homini eſt, propterea prodeuntem inde ſpiritum, tanquam ſignum augurale & diuinum numen, nos venerari decere cenſuit. Ea quidem apud eos qui iſta perueſtigare adorti ſunt, miræ obſeruationis fuere. Nam ſi eſſent matutina, nefanda ominari, & rei inceptandæ irritos conatus facere:

Salutē precari in ſternutamētis.

Obſeruatio ominis ex ſternutatione.

ſi verò meridiana, firmiſſimi auſpicij eſſe, præcipuè à dextris, arbitrati ſunt. Sæpe tamen ſymbolũ veritatis, & prognoſticũ liberationis facere ab inſidiarũ metu, voluere. Fuitque animaduerſum, inter epulas medio accubitu, ſternutamẽto reuocari ferculũ: ſi nõ poſtea guſtetur aliquid, inter dira, & certiſſimo exitio haberi. Sed tametſi de ſternutamẽto variata opinio ſit, offenſiones tamen pedum infauſti ſemper ominis fuiſſe, ac portẽti & prodigij mali, vulgo proditum eſt. C. Gracchus qua die ciuili ſeditione oppreſſus fuit, domo egrediens, ita pede limen offendit, vt non parua vis ſanguinis effluerer. Neroni quoque in expeditionẽ Alexandriã profecturo lacinia ſurgenti adhæſit. Craſſi etiam filius contra Parthos proditurus in aciẽ, ita pedẽ offendit, vt humi proſtratus conciderer: quos omnes vehementi diſcrimine & immani ſtrage oppreſſos, atque indigniſſimã fortunã expertos ſatis conſtat. Paténtque abundè exempla, quæ ſingula exequi longum eſſet. Illud tamen annotare ſuccurrit, adeo Romanos olim in magnis minimíſque rebus auſpiciorum euẽtus atque omina obſeruare ſolitos, vt ab inceptandis proſequendíſque negotiis leui ſuſpicione auguriorum velut triſtia portenderent, & magna infortunia facerent, auocarentur. Nec modò auſpicia, ſed ſacrificia, ludóſque ſolennes ita obſeruarunt, vt ob minimas ſæpe cauſas illos inſtaurarent & reficerent. Sacrorum verò cæremonias tam ſanctè coluerunt, vt ex leui offenſione idem ſacrificium trigeſies inſtauratum, & denuo ac ſæpius procuratum fuerit.

Omen ex pedũ offenſione.

Quæ poteſtas Proconſulis foret, quíve erant Proconſules, & an idem iuris quod conſules, haberent.

CAPVT XXVII.

QVoties inſtãtibus curis mihi animus laxatus fuit, ſæpenumero quæſiui, quæ poteſtas Proconſulum foret, illorũ quibus finito conſulatu, prorogatũ eſſet imperium. Et dum quæro, ab autoribus traditum memoratúmque inueni, quòd vbi finito magiſtratu annuo, non expediret conſulẽ prouincia decedere: illi, ne ſine honore eſſet, imperiũ ſæpe prorogari, vt eam prouinciã Pro-

conſul,non vt conſul adminiſtraret. Continuabat prorogabátque illi ſenatus imperiũ,nonnunquam populus ſine ſenatu,ex autoritate tribunorũ plebis. Nã ſi in decernẽda prouincia ſenatus aduerſaretur,tribunus ad populũ ferebat,plébſque ſciſcebat,& ex ſcitu plebis & ſuffragatione populi proconſulatũ decernebat: idq; quod à populo ſcitum erat,ratũ firmúmq; manebat, His ergo à populo vel ſenatu prorogabatur ſæpe imperiũ ad ſex mẽſes,modò ad annum,aut donec debellati hoſtes, vel reuocati à ſenatu forent, prout ex rep.eſſe videbatur. Publius enim Philo conſul narratur primus cui prorogatum imperium fuiſſet,& ex eo proconſulare officium cœpit pro munere dari.Scipioni deinde Aphricano in Aphricã profecto, ne finito conſulatu incõmodo reip. prouincia decederet,imperiũ cõſulare, donec debellatum eſſet,prorogatum fuit.Nonnunquam ſtantibus cõſulib' ſi qui in prouincia tumultus aut motus orirẽtur, pluréſq; prouinciæ oporteret præeſſe,nouos procõſules ſenatus,nunc iiſdem,nũc aliis decretis prouinciis creauit,ipſiſque plerunque legiones & exercitus cõmiſit & mandauit: poterátque non modò conſuli, ſed prætori procõſulare munus dari: ſicut exemplis pluribus extat. Sempronio enim Gracco, & Q. F. Maximo COSS. quum Hannibal Italiam omni clade belli peruaſtaſſet, Claudius Marcellus ex prætore proconſul deſignatus vires Hannibalis multis præliis ita fregit,& comminuit vt facilè vinci poſſe documentum daret. Quin & illud animaduerſum eſt,eaſdẽ legiones atque exercitus quibus antea conſules præfuiſſent,ipſis proconſulibus prorogato imperio demãdari, vel nouos comparari contra repentinos motus,quibus hoſtibus obuiã ire,& magnis opibus rem gerere poſſent.Habebátque proconſul proconſulatus inſignia eadem, quæ & conſulatus.Nam & lictores,faſces,ſecures,pretextam, curulémque ſellam in prouincia ſibi decreta velut conſul retinebat, quibus inſignibus pro imperij maieſtate, próque ſplendore dignitatis conſpicuus erat:niſi eam adiret prouinciam, in qua conſul præſens foret,aut è prouincia decedens Romam aduẽtaret.Tunc enim finito honore, ſine imperio aut inſignibus erat.Proconſuli enim portam Romæ in-

Proconſul.

Procõſulis inſignia.

greſſo minuebatur honor, priuatúſque & ſine imperio cenſebatur. Neque enim proconſulem habere imperiū, vbi vnà eſſet conſul, conſentaneum erat, niſi par illi imperiū delegatum fuiſſet. Tunc enim & conſularia ornamenta & poteſtas vtriq; erat par. Hoc tamen intererat, quod proconſules & proprætores auſpicia nō habebant: quippe inauſpicati erant, quū cōſules prætoréſque auſpicia haberent maxima. Si tamen conſul in prouinciam veniret, in qua proconſul degeret: ipſe quæ lictoribus & faſcibus conſuli obuiam ire, & velut priuatus equo deſcēdere, & obſequiū præbere debebat. Quòd verò æquatum imperiū proconſuli vnà cum conſule fuerit, pluribus patet exemplis. Nam & cum T. Claudio cōſule, qui Aphricā prouinciam ſortitus erat, P. Cornelij Scipionis qui illam proconſul adminiſtrabat, æquatum imperium fuit: & quum vrbs ab Hannibale admotis hoſtiliter legionibus premeretur, metúſque de ſumma rerum eſſet; Q. Fuluium proconſulem Capua profectum, ne ei minueretur imperium, quòd vrbem iniſſet, exæquato cum cōſulibus imperio, vrbi præfuiſſe legimus. In vrbem tamen reuerſus proconſul, poterat abſentibus conſulibus eorum vices gerere, vrbi preeſſe, ſenatum habere, comitia futuris conſulibus indicere, & ſi in prouincia ſibi decreta quid triūpho dignū geſſerat, etiā de victis hoſtibus triumphare. P. Philo proconſul, & cui prorogatū imperium ſæpe fuit, Græcis in Campania debellatis, qui rupto imperio deſciuerant, de Palæpolitanis ſimul & Græcis triumphū egit. Et Seruilius proconſul de Cilicib⁹ & Iſauris, quòd indomita ingenia debellaſſet, triumphaſſe fertur. tametſi proconſulē non gerere magiſtratum legitimum, & ideo triumphare minimè poſſe, plerique aſſeuerēt. Fuit tamen animaduerſum, procōſulem ſine prouincia nonnunquā, vt milites in officio haberet, & obſequētes imperio, à ſenatu creatum exercitui præfuiſſe. Qui etiā Legatum & Quæſtorem, quorum cōſilio niti, quibúſq; adiutoribus & miniſtris tā in adminiſtrāda prouincia, quàm gerēdo bello vti poſſet, ſicut conſul, habebat. Illud etiā non præterierim proconſuli ſex tantummodo faſciū inſignia præire, apud nōnullos ſcriptis mādatū fuiſſe: licet alij duodecim faſces, lictoréſq;, & eadē

Proconſul & proprætor auſpicia non habebant.

Aequatum imperium proconſuli cū conſule.

Procōſulū poteſtas in vrbe cōſulibus abſētibus.

Procōſulū triūphus.

Proconſul ſine prouincia.

Faſces proconſuli ſex tantum.

inſignia honorũ proconſuli ſicut conſuli apparere argumentis aſſeuerent. Quæ quidem inſignia ſtatim atq; vrbem ingreſſus eſt, proconſul accipit: contentioſam verò iuriſdictionẽ, niſi in decreta prouincia non exercet: voluntariã autem, vbique. Quippe manumitti apud eos tã liberi quàm ſerui vbique poſſunt: apud legatum verò procõſulis, non poſſunt. Hoc tamen intereſt, quòd proconſul in decreta ſtatutáq; ſibi prouincia iuris tantũ dicit: conſul verò, etiã extra prouinciã & vbiq; dicit: quódque ante ſucceſſoris aduentũ, legatũ dimittere non decebat proconſulẽ: id enim lege Iulia repetundarum vetabatur. Fuítque memoriæ proditum nõ cõſulibus modo prorogato imperio vltra tempus finiti honoris proconſularem iuriſdictionem fuiſſe: ſed & conſulem deſignatum ante cõſulatum proconſulare imperium geſſiſſe. Siquidem Nero Cæſar, & alij deſignati conſules ante initum honorẽ ſæpe proconſulare imperium geſſere, & prætores prætura functi, & quæſtores poſt quæſturæ munus ex ſenatus decreto prouinciæ præfuere vltra præſcriptũ, qui non prætores aut quæſtores, ſed proprætores proquæſtoréſque dicti nominatíque ſunt. Eundémque proprætorem & cõſulis legatũ fuiſſe ſimul, proquæſtorémque cõſulis proprætore prouinciæ præfuiſſe, ibíque inſignia prætoria, aut quæſtoria habuiſſe, multiplici exẽplo probatum eſt. Illud quoque admonitu non inutile duxerim, quaſdam prouincias proconſulares fuiſſe, ad quas ſoli mittebantur proconſules, quaſdam conſulares, nonnullas præſidiales, pleráſque prætorias, quibus conſules, præſides, prætoréſque præfecti erant. Nã Carthago proconſularis erat prouincia. Numidia, Libya, & Aſia citra Taurum, & Cyrenæ, conſulares. Tripolis, & vtraque Mauritania, atque Ægyptus, ſub præſidibus fuere. Cyprus, Iberia, Sardinia, Sicilia, Illyricus, Achaia, Creta, & Bythinia, prætoriæ. Sardiniam & Corſicam, olim prætorias, poſtea ſub præſidibus fuiſſe comperimus. Soli verò Maſſilienſes & Nemauſenſes ab onere prouincialis prætoriæ feruntur immunes. Cúmque omnis Hiſpania in ſex prouincias diuidatur, ex his Bæthica & Luſitania conſulares fuerunt, reliquæ ſub præſidibus. Ea verò in quatuor conuentus diuiſa fuit, in quibus

l. 1 & 2. ff. de of. præt. & leg. & l. obſeruare eo. titu.

Conſul in quo à proconſule differat.

Proprætores. Proquæſtores.

Prouinciæ procõſulares, præſidiales & prætoriæ.

Hiſpaniæ prouinciæ.

dabantur iura:Gaditanum,Cordubenſem,Actiſatanum,
Norici & Pannonii. Hiſpalēſem.Luſitania verò in Emeritēſem , Pacēſem &
Scalobitanū Norici & Pannonij in quatuor prouincias
Cappadocia. Valeriam,Sueuiam,Dalmaticam, & Meſiā. Cappadocia
in decē præturas, poſtea in ſatrapeas diuiſa fuit. Arme-
Armenia niæ magna pars in duodecim gubernationes. Catramo-
Chatramotitæ. titæ qui iuxta ſinum Arabicum incolūt, in quatuor mo-
nades. Paphlagonia in tetrarchias.Myſia in adminiſtra
Paphlagonia. tiones, Ægyptus in præfecturas & regiones,Syria in to-
parchias,Thracia in ſtratageas,Troas in nouē principa-
Myſia. tus.Indi in ſex quinterniones,ſingulas præfecturas diui-
Syria. ſere.Nōnulli in ſatrapeas,ſicut Laodiceā.Alij in ethnar-
Troas. chias , multi in tribus , plerique in claſſes aut centurias
Indi. partiti fuere.Gallia , Aquitania , & Britannia prouinciæ
Gallia. decem & octonumerantur,ad quas prǽſides mittebātur,
Aquitania. quas Cæſar in prouinciæ formam redegit primus.Mace-
donia ſeptē prouincias habuit,totidē Illyricus , Thracia
Britannia. ſex.Auguſtus Galliam & Ægyptum , Claudius Cappa-
Macedonia. dociā,Cæſar Archelao vita functo , maiorem Cappado-
ciā Romanorū prouincias fecit. Proditur tamen Ciaxa-
Illyrici. res primus Aſiæ populos in prouincias diſtribuiſſe, & in
Thracia. ſuum quemq; ordinē diſtinxiſſe,haſtatos,ſagittarios , &
equites. Nero Cæſar pōtum Polemoniacū & Alpes Co-
Cappadoces libertatem deprecati. ctias,Polemone rege vita functo,prouincias fecit:& na-
tiones Alpium maritimas in ius Latij tranſtulit. Fertur
verò de Cappadocia mirū,quod cùm liberi eſſent,liber-
tatē à Romanis deprecati ſunt: aſſerentes illam ſe ferre
non poſſe , & ſub regibus eſſe maluere. Veſpaſianus A-
chaiā,Lyciā,Thraciam,Ciliciā,Comagenem,Rhodum,
Byzantium , & Samum libertate adēpta prouincias fe-
cit:Traianus Daciam,Meſopotamiam , Aſſyriam , Ara-
biam,& Armeniam. Fuitque hæc dignitas apud Roma-
Proconſulum dignitas quando deſiit. nos in vſu frequens,maximique ſplendoris:donec tem-
poris interuallo,poſt Hadrianum imperatorem, & ordo
& honor proconſularis deſiere.Siquidem M.Antoninus
imperator prouincias ex proconſularibus conſulares
aut prætorias pro belli neceſſitate fecit:ipſe verò Augu-
ſtus pacatas imperij prouincias & ab hoſtili tumultu o-
cioſas,populo Romano regendas dedit, ſibique tumul-
tuātes & operoſas, aut hoſtium incurſionibus inquietas
deſumpſit:

deſumpſit:ad quas modò proconſules,præſides aut præfectos cum imperio,modò præſidia & exercitus,nonnũquam legiones & auxilia deſtinauit. Tyberius quoque Achaiam & Macedoniam onera deprecãtes proconſulari imperio exemit,ſibíque illas regendas aſciuit.

Licere vti accuſatiuo caſu nonnunquam in verbis localibus, contra regulas grammaticorum.

CAPVT XXVIII.

ADhibitus ſum in cõcilium, magis quàm in cõcilio. & in cauſam deſcẽdi potius,quam in cauſa,dici cũ frequẽtius tum ornatius, ſæpenumero videmus:fuítque hic ſermo veteribus non frequẽs modò, ſed cõcinnus & elegans. Titus Liuius de Macedonico bello : Si ex quo traiecimus in Græciã,adhibitus eſſem in conciliũ. Idẽ: Si ſemel,inquit,in cauſam deſcẽderit, nihil integrũ futurum ſit.Et alibi:In euentum eius vrbis poſitũ, ſperni ab vniuerſa gente Theſſalorũ,aut timeri. Et rurſus : In quæ conſiliũ dedi.Et de Macedonico octauo : In ædem Herculis ſignũ ipſius dei poſitũ,& ſeiuges equi. Quem dicendi modum habuiſſe propriũ & perpetuum auſim cõtendere. Quinetiã illud animaduertimus,vrbis localibus per accuſandi caſum eũdem frequenter vſum: cõtráq; grãmaticas regulas nouo exẽplo multa vſurpaſſe, vbi minimè cõuenire putaretur,quæ oratio à regula Latinitatis procul abeſſe viſa eſt:tamen rectè & probabiliter dici,in eáq; magnum fuiſſe orationis ornatũ, cuius patẽre poteſt. Quippe de Macedonico bello : Lucius Cornelius conſul,inquit, relicto ad exercitum Claudio legato,Romã venit.Idẽ.Quæ pro Chalcidẽſibus ad Euripi fretũ dicta erant.Cæſar commentario quinto: Allobroges,inquit, crebrò ad Rhodanũ diſpoſitis præſidiis. Cicero ad Catonem: Cùm ad Cibiſtra quinque dies eſſem cõmoratus,& pleraque quæ frequenti lectione obuia ſunt,ex quibus ſatis exẽplorum colligi poteſt: cũ in exercitu,in caſtris,in Cibiſtris,grãmatici omnes dicendum cõſentirent. Quod tamen non inelegãter dici ſæpenumero videmus.Nam præter euphoniæ ſonum, qui aptior cõuenientiórque fuit,cùm præpoſitionem ad,accuſandi caſui adiicimus , eius eã vim virtutémque animaduertimus,vt prope locum rem agi,certiſſima obſer-

Verba localia cum accuſatiuo.

uatione deſignet, vt proximis modò autoritatibus oſtẽſum eſt. Quod enim Cæſar ad Rhodanũ diſpoſita præſidia habuit, aut Cicero ad Cibiſtra fuit commoratus, vel quod T. Liuius ad exercitum dicit legatũ reliquiſſe: id ſignat, iuxta Rhodanũ, exercitum, vel Cibiſtra: vel per ſolœciſmi modum dici grammatici volunt: & in primis Diomedes, vt è cœlo deſcendere in terris. Aut quãdam magis intentionẽ, ac vim, & penitus atque altè fuiſſe penetratũ in rem de qua agimus, exprimere cõtendimus, & tunc in, præpoſitio, accuſatiuo appoſita: expreſſius id ſignificauit, vt ſuperiore exordio & primis probatorum autoritatibus percenſuimus. Huius rei admonuit me liber obſeruationum grãmatici cuiuſpiam quæ in manus meas venere, in quibus ita ſcriptũ legimus: In marmore inciſæ ſunt literæ, in gemma, in lapide, in ligno: non in marmor, gemmam, lapidem, vel lignum: contrà verò, in æs inciſas literas dicimus, non in ære: cum longè ſecus cõtra iuſtius grãmatici opinionem, crebrò apud autores vſurpatum inueniamus. Nam in lapide vel ligno, aut lapidẽ vel lignum, & in ære vel in æs inciſas literas paſſim dici licere, pluſculis exemplis apparet, maiorémque vim per accuſandi caſum exprimi, & penitus atque altè fuiſſe penetratũ, demõſtrari. Plinius iunior ad Traianum: Quæ vos inquit, patres cõſcripti, ne qua interciperet obliuio, & in publica acta mittenda, & incidenda in ære cenſuiſtis. Plinius item naturalis hiſtoriæ quarto & trigeſimo: Vſus, inquit, æris ad perpetuitatem monumentorum iãpridem tranſlatus eſt tabulis æreis, in quibus publicæ conſtitutiones inciduntur. Cicero quoque actione ſexta in Verrem: Id non modò tunc ſcripſerunt, inquit, verùm etiam in ære inciſum nobis reliquerunt. Ex quibus apparet, per accuſandi & auferendi caſum, in marmore & in æs, ac in marmore & ære inciſas eſſe literas, Latinè dici licere: ſed cùm accuſandi caſum ponimus, videri expreſſius atque altius rem fixam deſignari: quum verò ablatiuo vtimur, leniter & in ſuperficie, & non penetrari funditus, ſignificari.

Laurẽtius Valla taxatus lib. 3. c. 18.

Equeſtris ordo quando primùm cœptus fuit, quæque ipſius ordinis poteſtas & officium atque inſignia fuerint.

CAPVT XXIX.

REctè & condignè quidam exiſtimauerũt cum duo ordines, plebis ſcilicet & ſenatorius, Romæ à principio editi fuiſſent: equeſtrẽ ordinẽ, qui mediũ teneret locum, poſtea adiici cœptũ eſſe: quibus purpura, vt patriciis & ſenatoriis, vti non licebat: ius tamen annulorũ aureorum, quo inſigni à plebe ſecernebãtur, & medius ordo notabatur, publicè tributum ferũt. Quod quidem ius non equitibus modò, tanquam bellicæ virtutis inſigne, ſed & ſenatorib' & militiæ primoribus datum fuit. Is tamen ordo etſi ſenatorio minor, magnæ tamen amplitudinis vigoríſque habitus eſt: quippe erat auctus ampliſſimis honoribus, & ſenatorio penè par. Nam cùm à principio originum eiecto Tarquinio, & depulſo metu regio, in libertatẽ ſe vrbs vendicaſſet, Brutus primus ex equeſtri ordine ſenatũ ſuppleuit, trecentóſque delegit ſenatores, quorũ conſilio & autoritate niterentur. Lapſis deinde temporibus, Caius Gracchus Tiberij frater, & haud multo pòſt Liuius Druſus tribunus plebis vberiori compendio eum aliquando ordinẽ cum ſenatorio cõfundere decreuerunt. vtque plus dignitatis ferret, vt in ſenatum venire, & ſentẽtiã dicere liceret, lege ſacrata, deinde plebiſcito ſanxerũt. Quibus etiam equitibus tributum eſt, vt tametſi à ſenatoribus in ſenatũ allecti non eſſent, pro eo tamen quòd magiſtratus & honores geſſerant, in ſenatum venire, & ſuffragari, ac ſententiæ ius habere poſſent, qui ſunt pedarij appellati. Quinetiã equites ſupra ſenatores extulerunt, & velut principes plerunque antelati ſunt. Néve iudicia quæ penes ſenatores erant, illius tantum ordinis forent, idem M. Liuius, vt æqua parte penes ſenatum & equeſtrem ordinem diuiderentur, legem promulgaſſe fertur; quæ diu ſancta & incorrupta manſit: quæ res magnarũ ſæpe diſſenſionum & dimicationis pernicioſæ cauſa & ſeminarium fuit. Ipſæq; decuriæ iudiciũ, quæ ex ordine equeſtri deligebãtur, mox pluribus diſcretæ nominib' fuere. Quippe alij tribuni æris, alij ſelecti, nonnulli appellati ſunt iudices: quibus poſtea nõgenti additi ab omnibus ſecreti: quibus ſcita ſuffragiorum in comitiis cuſtodire negociũ erat: qui tametſi iudicium, non equitũ nomina ferrent, tamen equeſtris fuiſſe ordinis, & inter equites

Ius annulorum quibus initio conceſſum.

Amplitudo ordinis equeſtris.

Senatus ex equeſtri ordine à Bruto ſuppletus.

Senatores pedarii.

Equites antelati ſenatoribus.

Decuriæ iudiciũ varius modis nominatæ.

Al. decem.

Liu.

adnumerari, haud dubiũ eſt. Namq; & annulo vt equites, vtebãtur, & eadẽ habebãt honoris inſignia, iiſdẽque fungebãtur muneribus. Ad quos aliquem ex nouis ciuibus, & cui haud multo tẽpore ciuitas data eſſet, admitti nõ decebat, quia nefas duxere ciuẽ nouitiũ inter equites adnumerari. Tametſi Hãnibalis tẽpore, quo Italiam omni clade belli peruaſtabat, ius annulorum aureorum fuiſſe promiſcui vſus Plinius aſſeuerat. Hic etiam ordo quãdoque diuiſus in plures ſpecies fuit nominibus varijs: ex quibus qui ampliori prærogatiua illuſtres erant, petræ cognomentũ tulere, plerique Fabiani, aliíque alio nomine cenſi. Deniq; Nero Cæſar ordinẽ Auguſtanorũ equitũ inſtituit primus, reliquis per eũ ordinibus offenſis, & ferè deſtitutis: quóque plus dignitatis ferret, ſeruatum eſt, vt multæ prouinciæ per ſolos equites Romanos præſidũ loco regerẽtur. Nam & Cappadociæ, & Ægypto, & aliis pluribꝰ diu equites Romani præfuere. Inter quas Ægyptus hoc propriũ tulit & peculiare, vt ad eã nemo ſenatorij, ſed equeſtris tantũ ordinis præſes accederet: quorũ decreta diuus Auguſtꝰ perinde haberi iuſſit, ac ſi Romæ magiſtratus, aut reges, cõſules, prętoréſve illa cenſuiſſent. Cúmque imperatores ius populo dicerẽt, fuit conſtitutũ, vt equites cum ſenatoribus vnà diiudicãdis cauſis conſilio adeſſent: ita vt eorũ arbitratu iura & cõtrouerſias diffinirẽt. Tantíque ſplẽdoris fuere, vt præfecturã prætorii ampliſſimũ munus continua ſerie ad Titũ vſque ab ordine equeſtri adminiſtratã legamus: quinetiã res Cæſarũ & negocia procurare, iam diu equeſtris nobilitas cẽſebatur. Et quũ defluxis moribus, equites Romani magno abuſu pãtomimis aggregarentur, illorúmque latera cingerent: Tiberius Cæſar equeſtrem ſplendorẽ illorum contagio pollui arbitratus, ne equites Romani prodeũtes eorũ latera tegerent, edicto vetuit. Tametſi legamus Auguſti tempore equites Romanos ad ſcenicas operas prodiiſſe, & Neronẽ equites, vt operas arenæ promitterent, præmiis doníſq; adegiſſe. Cõtrà verò Caligulam: nam equeſtrem ordinẽ, vt ſcenæ deuotũ, aſſiduè proſcidit, & conuiciis affecit. Cœpítque mox in ſenatuſcõſultis poſt populũ Romanũ equeſter ordo adiici, ita vt ſenatus populúſq; Romanus & eque-

Ius annulorum promiſcuum.

Equeſter ordo diuiſus.

Equites degenerarunt.

ſter ordo, publica decreta edictáque teſtarentur. Eóque dignationis ordo proceſſit, vt Mecœnas equeſtri gradu velut ampliſſimo faſtigio cõtentus, ad ſenatoriũ trãſire nõ curarit. Cui poſtea ſequuti Cæſares, laticlauũ diſtinctum tamẽ à ſenatorio, velut honoris ornamentũ tradidere. Cautúmque fuit, ne quis huic ordini aſciſceretur, néve ius annulorũ aureorũ daretur, niſi ipſe ingenuus, pater & auus ingenui forẽt, cuíque ſeſtertia quadringẽtã, quod Peculiũ equeſtre habitũ eſt, cẽſus fuiſſet: quod etiã Tiberij edicto cauebatur. Fuere qui crederent, auri ornamenta fœminis mediũ quandoque ordinẽ feciſſe, ſtoláſque à plebeiis diuiſiſſe, vt ſicut annulus equitibus, ita auri cultus fœminis mediũ ordinẽ deſignaret. Apud Romanos verò flos ordinis equeſtris Fabius Rutilianus inter ornatiſſimos fuiſſe proditur, qui magiſter equitũ cum Papyrio Curſore aduerſus Sannites militauit. Quo tẽpore perpetuo ſenatuſconſulto cautũ fuit, ne cui pater, auus, aut maritus eques Romanus fuiſſet, quæſtum ſui corporis faceret, aut indignis artibus ſe pollueret. Et tametſi publicani anteà huic ordini aſciti eſſent (ſiquidẽ principes equeſtris ordinis olim publicani fuere: flóſq; equitum Romanorũ, publicanorũ ordine cõtinebatur) poſtea deprauatis moribus, paulatim mancipes & ſcribę pro cõcione ab imperatoribus, velut præcipuo munere, aureis annulis donari cœpere. Deinde libertinos hoc iure donari, & ordini aduocari cœptũ. Fuere enim mancipes, qui prærogatiuam inter publicanos habebant. Qui verò vectigalia redimebant, publicani dicti. Demum viliſſima mancipia, ſeruitute exẽpta, in hunc ordinẽ aſciſcere, & equeſtri dignitate ac prætoriis ornamẽtis honeſtare, vſus inualuit. In qua reſeruatum eſt, vt ſublatis exploſiſque veteribus nominibus, quos ad equeſtrẽ ſplendorem aduocabãt, ingenuorũ veterúmque Romanorũ nominibus nuncuparẽt, ne quid nota nominis obſoleti collato honori officeret. Apud Chalcidenſes verò tanta ratio peculij habita eſt, vt qui eſſent locupletes, equitũ nomina ferrẽt. Cretẽſes quoque equitũ ordinẽ, & vetuſtate & dignitate longè præcipuũ, in magno pretio habuere. Achæis equeſter honor velut præcipuo ſemper munere præcelluit: ſicut Germanis qui Batauì dicuntur.

Laticlauus. *Quadringẽta ſeſtertia peculiũ equeſt.* *Fœminis auri ornamẽta, quod equitibus annuli.* *Fab. Rutilianus.* *Publicani equeſtris ordinis.* *Plura cap. 19. huius libri.* *Mãcipes.* *Publicani.* *Nominis mutatio.* *Chalcidenſes.* *Cretenſes.* *Achæi.* *Germani.*

Capuēſes. Et Capuæ equitibus plerunq; eſt honos habitus, quibus ciuitas data eſt, quòd bello Latino à Romanis non deſciuiſſent. Maximæ verò celebritatis apud Gaditanos hic ordo fuiſſe traditur. Siquidem vno cenſu quadringenti *Gaditani.* Gaditani bello egregij huius ordinis cenſi traduntur. *Patauienſes.* Qui etiam numerus in equeſtri dignitate Patauij fuiſſe *Quibus militibus annulos aureos geſtare conceſſum.* proditus eſt. Illud tamen præcipiendū non negauerim, non cuicunque militi annulos aureos paſſim deferre licuiſſe: quia niſi ex primoribus militum, aut re magna & æſtimatione forent, aut præfectus, centurio, decurio, aut tribunus, exercitui præeſſent, vel à principe aut prætore aureo annulo donati fuiſſent, illis impunè vti non licebat. Ferreo enim militibus paſſim vti permittitur. Quē *Perſæ.* morē Perſæ vſurparunt, quibus neque aurum zonámve, aut monile, neque annulum niſi regis munere collatū, deferre licet. Poſt temporum verò interualla non modò annulli aurei, ſed diuerſi generis munera velut ampla precia, militib' dari cœpere. Quippe Aurelianus imperator gregariis militibus, vt per omne temp' militiæ fibulas haberent aureas, priuilegium dedit. Seuerus vltra *Macedonū regum munera.* aureos annulos, etiam domeſticas concubinas largitus fuit: quibus delinimentis militum animos emolliuit & eneruauit. Apud Macedones chlamys & apex aureus munera regia fuere. Sertorius pictas chlamydes militi *Fibulæ aureæ.* dona impartiuit. Alexāder Macedo vſum Perſicæ ſtolæ. *Iulii prodigalitas.* Vetuſto tamē more in Romanis legionibus ſolis tribunis aureas fibulas habere: gregario verò, aut manipulari, balteos aut phaleras argento decoras ferre permittitur. *Bruti, Spartaci, Fabricii, & Peſcennii frugalitas.* Fertúrq; Iulius Cæſar milites tā cultos habuiſſe, vt etiā auro & argento politis armis ornaret. Tametſi Brutus in Philippis tribunis fibulas aureas vt probrū obiectauit. Nō ſic Spartacus, qui dū cōtra Romanos molitur arma, omnē auri argentíque vſum militi interdixit. Præcæteris Fabricius cenſor tātæ abſtinentiæ, & tā caſtigatę diſciplinæ fuit, vt ſummos duces plus quàm pateram & ſalinū ex argento in caſtris habere, edicto inhibuerit: Et Peſcennius Niger tantæ ſeueritatis, vt ſummoto omni argento in vaſis ligneis milites veſci iuſſerit. Contrà ve- *Antiochi luxus.* rò de Antiocho proditum eſt, qui tam prodigæ luxuriæ exercitum duxit, vt præter fræna & monilia, phaleras &

armillas atque ephippia, galeas & arma, etiam clauos aureos crepidis ſubiectos, & argentea vaſa ad ſpurciſſimos vſus, reliquámque ſupellectilem ex argento auróque intertextam, militibus ferre permiſerit.

Quid ſit charta opiſthographa apud iureconſultos, de qua Vlpianus mentionem fecit, & quot chartarum genera fuerint, & quid ciſiarius apud eundem Vlpianum.

CAPVT XXX.

QVidam inter cauſidicos patronus diſertiſſimus, & in literis non poſtremi nominis, adiuit me, atque alterum cum quo in foro deambulabam, iuriſperitum humanæ paruæ æſtimationis virum, natura triſti admnodum & recondita, cuius nomen libens prætereo, ne quẽ videar inceſſere: & petiit ab eo edoceri, quid ſibi vellet Vlpianus de bonorum poſſeſſione ſecundum tabulas, vbi inquit chartæ appellationem etiam ad nouam chartam referri, & ad deletitiam: proinde ſi in oſtiphographo quiſpiam teſtatus ſit, poſſe hinc peti bonorum poſſeſſionem. Quid eſſet opiſthographum, ſignificari ſibi poſtulabat. Cúmque ille reſpondere cunctaretur, & incertus animo fluctuaret, putare ſe nihilominus dixit, ex interpretis autoritate, opiſthographam dici chartam, in qua deſcriptæ impenſæ ad calculos referuntur, vnà cum tributis & debitis: afferens quandam verbi deriuationem deridiculam, & alia nugalia, quæ cùm ſint perſpicuæ falſitatis, referre non neceſſe habeo. Nec multo poſt, quæſtione depoſita, cùm ad alios ſermones diuertiſſet, quaſi tacita confeſſione victus, non ſine pudore digreſſus eſt. Quo digreſſo, quid ego ſentirem de opiſthographo, petiit à me ille ſeriò explanari. Dixi ego ſatis liquere, verbi originem è Græco deductam, & quantum aſſequi poteram, opiſthographam dici chartam, quę vtraque facie & diuerſo latere ſcripturæ admouebatur, hoc eſt, intus & à tergo: quæ plerunque non ſpecie libelli erat, ſed voluminis inſtar torquebatur, quo more priſci ſcripta edidiſſe feruntur, deductum nomen ἀπὸ τῦ ὄπισθεν. quod poſt & retro ſignificat, καὶ γραφὴ, quod eſt ſcriptura. Qui igitur tam à facie quam

l. Charta. ff. de bono. poſſeſ. ſecũ. tabul.

Opiſthographum.

à tergo ſcripta exarabant, in opiſtographo ſcripſiſſe ferebantur. Plinius iunior: Electorum cõmentarios centũ ſexaginta mihi reliquit opiſthographos, hoc eſt, etiã à tergo ſcriptos. Vnde morbum opiſthotonicũ dici volun: *ὀπισθοτονικὸν πάθος.* illorum, qui ceruicẽ retro flexã habuere: ſicut opiſthocomæ, *Opiſthocomæ.* qui comas retro ferre conſueuere, qualis Hectoris coma dicitur fuiſſe. Fuere enim apud veteres chartarum diuerſa genera. *Chartarum genera.* Nam & ſyngrapha, & opiſthographa edebantur ſcripta. Syngrapha enim vno, opiſthographa vtroque exarantur latere. *Syngrapha.* Quod verò teſtatoris manu ſcriptum erat, holographũ: *Holographum.* quod priuatim, chirographum: *Chirographum.* quod autem quiſque ſua manu ſcripſit, autographũ. *Autographum.* Præter quæ fuit hieratica *Hieratica.* ex biblo in Aegypto frequens, ſacris tantum voluminibus dicata. Hæ fuere à principio ex cortice platani, fraxini, aceris, populi albæ: item fagi & vlmi, aut (ſicut Vlpianus cenſuit) ex tilia, philyra, & papyro. *Papyrus.* Liber enim, *Liber.* interior pars eſt corticis quæ ligno cohæret, in quo ante vſum chartarum exarabãtur ſcripta, vel in palmarũ foliis, vt Plinius notat. Fuitque antiquiſſimi moris, publica monumenta plumbeis voluminibus: priuata autẽ linteis deſcribi: in quibus nonnunquam publica. *l. librorum. ff. de leg. 3.* In papyro autem perraro publica frequentius priuata edebantur. Is enim in paluſtribus Aegypti frequens erat, qui intextus farina glutinabatur. Erant quoque tabellæ cera illitæ, *Tabellæ cereæ.* in quibus monumenta literis nonnunquã mandari legimus, aliquando duplices, plerunque triplices, aut quincuplices colore diuerſæ. Nam & luteæ erant, virides, croceæ, purpureæ. In triplicibus epiſtolas, in quincuplicibus honores & magiſtratus: in duplicibus ſi quid eſſet arcanum & ſubticendum, interioréſque animi notas magis adnotabant. Philyram verò corticẽ eſſe tiliæ Græci aſſeuerant, *Philyra.* in qua notas verborũ & ſenſa mãdari literis ſæpe proditum eſt. Poſt quas chartæ hœdinæ *Chartæ hœdinæ.* (quas pergameias vocant) fuere, Pergani vrbe Troadis primùm inuentæ: vbi quum Attalus & Eumenes imperitarent, nobilem illam omnium ſermone celebratam bibliothecam, *Attali & Eumenis bibliotheca* conquiſitis vndique exemplaribus, hœdinis chartis cõſtruxiſſe feruntur. Nam aliã Ptolemæus Philadelphus, *Ptole. bibliotheca.* plus ducentorũ millium voluminum in Alexandria dipo-

ſuit. Quam M. Antonium Cleopatræ largitum fuiſſe, nonnulli ad primum duraſſe bellum cum Auguſto, aſſeuerant: quæ mox incendio abſumpta fuit. Romæ autem. Aſinius Pollio vatum libris cõſeruandis bibliothecam dicauit primus: in qua M. Varronis imaginem adhuc viuentis, pro cumulo magnæ gloriæ poſuiſſe fertur: ſicut Victorino ob doctrinæ magnitudinem, viuenti ſtatuam populus in foro poſuit. Apud Athenas Pyſiſtratus illius exẽplo bibliothebam fecit. Meminítque Herodotus, priſca cõſuetudine hœdinas pelles biblos nuncupaſſe veteres, quòd aliquãdo bibliorum inopia eiuſmodi pelles ſcripturæ admouerent. Brachmanes literas nõ ceris, nec libris, ſed in ſindonibus ſullatis coloribus effinxere. Babylonij verò coctilibus laterculis mores, leges, atque inſtituta tradidere. Quare Cleantes quod à Zenone audierat, in tegula eſſe adnotauit, Phœnices animalium figuras literarum loco inſculpebant lapidibus. Ab his enim profectus Cadmus literas Græciæ intulit, quũ eædem manſere ſemper, & cum literis ſermo, licet Pelaſgica lingua ſæpe mutata & abſciſſa fuerit. Sicut Aſſyriis Rhadamantus, Aegyptiis Memon & Anubis, Phrygibus Hercules, Latinis verò Carmenta & Pelaſgi, aut ab Corinthio Demaratho profecti, vel (vt putant alij) Simonides & Beroſus primos characteres edidere. Quanuis Aegyptios per animalium figuras primũ ſenſus mentis effinxiſſe, & antiquiſſima monumenta mandaſſe literis, nonnulli ferant. Alij Aſſyrios, qui notas literarũ docuerint, arbitrantur primos. Nonnulli Ionum characteres à primis originibus editos, omnis vetuſtatis nuncios fuiſſe putant: ſicut Pherecydẽ Syrum Proſam orationem inueniſſe, Proditúmque memoriæ eſt, Aegyptios literas habuiſſe vſitatiſſimas, quas ſinguli diſcunt quas verò dicunt ſacras, interiores & recõditas ſoli ſacerdotes norunt à parentibus traditas, qui etiam ex omni æternitate rerum geſtarum ſenſa effinxere. Atque Aethiopes perplexo ſcripturæ genere vſos, vt non ex lateribus digeſtis ordinibus, (vt mos cõmunis habet) ſed à ſummo ad imum literarum ductus exararent, quod τæpocon Græci appellant qui cùm ſeptem characteres habeant, illorum ſinguli quatuor re-

Aſinii. Pollionis bibliotheca.

Pyſiſtratus.

Brachmanum ſcriptura.

Babyloniorum.

Literarum inuentores.

Aegyptii animalium figuris ſenſa exprimebant.

Pherecydes proſæ inuẽtor.

Aegyptiis duo genera literarum.

AEthiopes

cipiunt ſignificatus. Atque Aegyptios à dextra in ſiniſtram, contra Græcorum morem, ductus diſponere. Atque Indos abſque vſu literarum, omnis æui res geſtas & memoratu dignas Pythagorico more memoria tenuiſſe: illáſque à parentibus traditas per manus poſteris dediſſe: qui tamē haud multo poſt in ſindonibus ſcribere incœptarunt, totáſque paginas monumentis rerū geſtarum impleuerunt. Fuítque apud Carthagienſes vetus conſtitutum, ne quis Græcas literas aut idioma ediſceret, cùm arcana illorum conſilia & abditos ſenſus linguæ commercio & per occulta colloquia Dionyſio prodita intelligerēt. Romanis quoque per ſigna ac paruas breuéſque notas, multarum literarum ſenſa colligere, per notarios vſus inualuit, adeo vt quanuis citato ſermone editas in foro orationes per notas facilè actuarij exciperent, ac ſenſa & verba intelligerent. Quinetiā Romani principes lectores apud ſe habebant, quos ἀναγνώστας dixere, cùm ipſi occupati, lectioni vacare non valerent: qui etiam vſum Latini ſermonis nonnullis coloniis pro munere impartiuerunt. Quippe Cumanis à populo Rom. tributum fuit, vt publicè Latinè loqui liceret, vtque præconibus Latinè vendendi auctionandique facultas foret. Rurſus quæſiuit ſibi explanari, qui eſſet ciſiarius de quo apud Vlpianum & legum peritos frequens mentio fit. Dixi ego ciſiarium dici, qui vehiculum duceret, & quaſi aurigaret. Ciſium enim vehiculi genus eſſe apertè liquet. Cicero in Antonium ſecunda Philippica: Inde ciſio celeriter ad vrbem venit, capite inuoluto. Etenim vehiculorum curruúmque diuerſa fuiſſe genera, non vna facie, apud autores legimus. Nam & eſſedum & petoritum, ciſium, carruca, carpentum, pilentum arcera, plauſtrum, rheda & ſarracum, epirhedium quod barbarum eſt, carri, couinum, & arcuma, licet diuerſi generis, omnes tamen vehiculorum numero fuere. Petoritum enim gallicum fuit, rotarum quatuor. Pilentum veneti coloris, quo matronæ vectabantur caſtæ, quas poſtea baſternas dixere: couinū Britannorum, eſſedæ Belgarum, thenſa deorum ex argento, carrucæ Germanorum & Gallorum, arcera infirmorum: erat enim plauſtrum tectum vndique. Eas

Indi. *Carth. græcas literas diſcere prohibitum.* *Lectores apud Romanos.* *Latini ſermonis vſus pro munere datus.* *Lib. quæritur. i. prin ff. locati.* *Ciſiarius.* *vehiculorū genera diuerſa.* *Petoritum.* *Pilentum.* *Couinum.* *Thenſa.* *Arcera.*

quidem carrucas etiam in Italia frequentes fuiſſe comperimus: quippe Nero Cæſar nunquam minus mille carrucis iter feciſſe proditur, lógo ſemper agmine impedimentorum incedente. Cenſuítque iureconſultus titulo locati, quòd ſi ciſiarius, dum præterire contendit cæteros, ciſſum euertit, & ſeruum quaſſauit vel occidit culpa non liberari, ſed in eum ex locato ius dari & agi licere. *Vlpianus loco præſcripto.*

Solere magnos ſucceſſus ex infima fortuna, & futuras calamitates plerunque ſignis præmonſtrari.

CAP. XXXI.

VT omnis antiquitas fabuloſa eſt, his qui in magnis diſcriminibus poſiti admirabiles exitus habuere, aut ex inopi calamitoſáq; fortuna regiũ faſtigiũ & imperia quæſiuere, quò res admirabilior videretur, commẽta miraculi nõ ſemel affinxit, vt qui ex grauibus periculis poſtea erepti forent, maieſtate & cura numinũ, non caſu aut fortuna ſeruati viderentur. *Fabuloſa antiquorũ hiſtoria.* Romulum & Remũ ex Rhea Syluia & Marte genitos cùm exponi in profluentem Amulius iuſſiſſet, à lupa diſtentis vberibus alitos plerique omnes tradiderũt. *Romulus & Remus à lupa nutriti.* Quod cõmentum fabulæ ab exteris noſtri mutuati ſunt. Nam Cyro Perſarũ regi, cuius latè imperium valuit, cùm ab Aſtyage expoſitus & pulſus infans foret, canem vbera præbentem, illúmque à feris defendentem paſtor gregis inueniſſe traditur: quæ res futuràm ipſius magnitudinem haud dubiè portendere viſa eſt. *Cyrus à cane.* Nec vana prædictio fuit: quippe qui rerum geſtarũ magnitudine paruo imperii ſpatio omnes reges anteceſſerit. Hieronem Syracuſanũ, quod ex ancilla editus fuerat, in ſyluis expoſitum apes cõgeſto in os melle aliquandiu aluere: *Hiero ab apibus.* qui mox omnes aſperitates ſuperuadens, tãtum ingenio & virtute valuit, vt ob multa rei militaris facinora, regnum Syracuſis, & omnia ornamenta virtutũ paulopoſt aſſecutus ſit. Hic eſt enim ille Hiero, qui præcipua & conſtanti fide rem Romanam iuuit, vnóque tenore amicus populi Romani & fidiſſimus cultor perpetuò manſit. Pari exemplo traditur Semiramis circa Syriæ ſtagnum infans *Semiramis ab auibus*

expoſita,ab auibus diu alita & educata,magno præſagio futuræ fœlicitatis, quæ mox ſublata à paſtoribus, poſt varios caſus, regia coniunx fieri,& latè imperitare meruit. *Midas.* Midæ quoq; regi Phrygiæ quũ obdormiſceret, formicæ,quæ tritici grana in os congeſſere,diuitias & opes immodicas illi futuras euidētiſſimis oſtentis adnotarũt. *Habis à cerua.* Habis Tarteſſiorum rex, magnis difficultatibus infans agitatus,tandē inter feras à cerua alitus, & haud multò poſt laqueo captus,poſt ſubactas gentes & domitas, ſæuientes fortunæ minas experiri deſiit:qui deinde regnũ aſſequutus,documenta egregij principis dedit,ſummóque iuſtitiæ temperamento illis gentibus præfuit. Quod *Telephus.* commentum de Telepho Herculis filio,qui aui iuſſu in *Pelias ab equa* ſyluis expoſitus fuerat,veteres prodidêre:Sicut Peliã ab equa, *Paris ab vrſa.* Paridem ab vrſa, *A Egyſthus à capra.* Ægyſthum à capra enutritos fabulati ſunt. Adeò ex grauibus periculis ereptis, futuræ ſigna fœlicitatis quandoque fuere prænuncia. Rurſus *Sandrocottus.* Sandrocotto,qui haud multò pòſt Indorũ rex fuit, quũ Alexandro inuiſus infeſtúſque,ſæuitiam fugiēs, per vaſtas ſolitudines curis & inſomniis fatigatus languente corpore iaceret afflictus, ſolúſque obdormiſceret, leo horribilis & pertimeſcendus ſudorem dormiēti deterſit lingua:quod oſtentum ex omni ſęuitie fortunæ illum emerſurum,& mox imperij præpotentem deſignauit. Si- *Gordius.* cut Gordium dum cõductis bobus agrum coleret, aues omnis generis circumuolantes illum ex infima fortuna ad ſummum honoris culmen proceſſurum oſtenderũt. *Lyſimach⁹.* Mitto Lyſimachum,& alios quos referre multum operę eſſet, qui ſæuientis fortunæ minas & miſerabiles caſus, ac vim fati poteſtatémque mira virtute ſuperarunt. Sed ſicut poſt calamitates magnis præſagiis multi fœlices euentus ſortiti fuere,ita ancipitem fortunam,& infandas ſtrages ac præſens excidium veluti magna ſortis humanæ documenta,nonnullis præmonſtrare fata voluerũt. *Portenta infelicitatis futuræ.* Quo tempore Crœſus Lydorum rex à Cyro ſubactus, regno pulſus fuit, ſemeſtris filius in crepundiis articulatè loquutus fertur,magno oſtento & pernicioſo. Xerxe expeditionem in Græciam parante, equa leporē enixa, & mula quæ incertæ naturæ partum edidit, cruenta bella ſtragéſque, & memorandum illud excidium, quæ

Digitized by Google

poſteà præcipitantibus fatis ſecuta ſunt, præmonſtrarunt. Sagunti quoque, quo tempore Hannibalis excidiũ paſſa eſt, inter magna & aſſidua monſtra, ſatis conſtat, infantem è matris vtero penè editum in ipſum matris aluum reuertiſſe. Quod prodigium, quaſi diuinatio futuri eſſet, teterrimum bellum & fatale excidium, ac imminens fatum quo ad internecionem funditus euerſa eſt, haud dubiè oſtendit. Eſt quoque in exemplis, exciſos panes Syllæ temporibus, manantis ſanguinis guttas fudiſſe, canéſque & alia id genus animalia rugitu miſerabili lugubres voces dediſſe, bellum ciuile & inteſtinas clades, tantúmque cædis, quantum poſteà effuſum eſt denotaſſe. Inter quæ ancilla quæ ſerpentem enixa eſt, Marſicum portendiſſe bellum dicitur. Multáſque eiuſmodi in medium afferri poſſent, vt taceã Tarquinium, alióſque innumerabiles, ac mille portenta, quibus maxima & cruenta bella, ac inuidentis fortunæ caſus, euentúſque triſtiſſimi variis prodigiis prædictionibúſque præſcita fuere. Ita profectò eſt, vt quæ futura quandoque ſunt, multis ſignis quaſi multò antè præuiſa, monitu impulſúque Dei declarentur. Et quod fatis debentur, ſiue anceps malum, & aliqua temporis atrocitas, ſiue anceps malum, & aliqua temporis atrocitas, ſiue certa ſpes & indubia ſalus futura ſit, nobis portentis ſigníſque denuncietur: quibus fata imminentia & tempeſtates ſedulò vitari poſſunt & caueri. Sed quod de Gordio legimus, cui aues circumuolantes auſpicium fecere, id nimirum Vitellio principi exitio fuit. Nam Viennæ pro tribunali ſedenti, ſupra caput & humeros reſidens gallinaceus, tantúmque fœdarum auium ſuperuolans, vt tenebras penè afferrent præſens periculum & futuras calamitates quibus ad internecionem diis hominibúſque infenſus redditus eſt, non cæca exiſtimatione præmonſtrauit.

Par exemplum Tarquinij ſuperbi, & Thraſybuli Mileſiorum tyranni, ac Sexti Tarquinij & Zopyri Aſſyrij.

CAPVT XXXII.

QVod de Tarquinio ſuperbo ſcriptum legimus aliquando, qui odio inexpiabili diis hominibúſque infenſus, regno pulſus fuit, quũ Gabios olim opprimere vellet dolis, quia nuncius filij dubiæ fidei videbatur, nè

ſecreta ſui conſilij panderet, in hortos quibus deambulabat, illū adduxiſſe. Et quum nihil reſponderet, ſumma papauerum capita baculo decuſſiſſe: quo ænigmate quid vellet pater, filius intellexit. Idem de Thraſybulo Mileſiorum tyranno, non mitioris perfidiæ ſcriptum accepimus. Quum enim à Periandro Corinthio nuncio cōſultus foret, quid ſibi agendum putaret, vt omni ſuſpicione procul & metu vacuus imperitaret, quaſi elinguis foret, nihil aliud retuliſſe fertur, præterquàm quòd nuncium Periandri haud exploratæ fidei virum, in ſegetem meſſi maturam adduxit, ſummáſque frumenti ariſtas baculo decuſſit, nullo verbo reddito, eodem nuncio anxiè proſequente, & quid vellet, Periandro referri expectante. Quo facto intellexit ſagacis vir ingenij, vt ſi ciuibus dominari & tyrannide potiri cuperet, principes ciuitatis & ſumma capita rerum, quibuſcunque modis poſſet, è medio tolleret, tacitiſque ambagibus ſublatis potentioribus, illum regno potiturum depulſo metu, affirmauit.

Imperium ſtabile.

Atque hic Periander fuit, qui tyrannos, ſi diuitibus dominari cuperent, amore potius ciuiū & charitate, quàm armis ſtiparentur, monuit & ſuaſit. Non enim parua dixit munimenta, beneficentiam & ſtudia hominum ad perpetuitatem. Sed in hoc ſtratagemate, quod de Sexto Tarquino legitur, cuius fœda vitia, & fœdiores libidines fuere, quòd odio & diſſidio patris ſimulato, ob ſuorum morum difficultatem, ſuperbúmq; ac immodicum imperium, fugam feciſſet, Gabióſque infeſtam Tarquinio gentem petiiſſet, ab illiſq; exercitui præfectus fuiſſet, vno atque altero prælio proſperè rem egiſſet: tunc demum creditam ſibi vniuerſam rem Gabinam, ſublatis de medio primoribus patrum, haud difficulter, nec magno certamine in manus Tarquinij tradidiſſe. Haud abſimile factum, ſed pari exemplo, eiſdémque cōfictis dolis, rem geſtam apud Perſas inuenimus. Nanque Aſſyrij cùm à Dario deſciuiſſent Babyloniámque vrbem prævalidam occupaſſent, difficiliſque expugnatio foret: in magna rerum difficultate. Zopyrus quidam ex optimatibus homo callidus & veterator, ex omni barbarie ad omne facinus promptiſſimus, animo inuerecundo & aſtu barbarico, truncis auribus & naſo, lacero corpore, &

Tarquinij iunioris techna.

Zopyri facinus.

facie deformata fœdum in modũ, ſingulare genus fraudis commentus fuit. Quippe ſimulans ſe à Dario tã fœdè cæſum, quum illo oris dehoneſtamento conſpicuus foret, Aſſyrios & Babyloniam petiit, aſſerens ſibi nullũ niſi apud Darij hoſtes receptum tutum putaſſe. Inde ab Aſſyriis benignè exceptum, turmis equitum præfectum dicunt fuiſſe, vno atque altero prælio contra Darium proſperè rem geſſiſſe: & cùm ex compoſito victor fuiſſet, tunc poſtquam dux totius militiæ conſtitutus fuit, vniuerſum ſibi creditum exercitum, ipſámque Babyloniam valido præſidio munitam, in Darij manus haud multo negocio dediſſe. Pyſiſtratus quoque memoratur callido aſtu & vafro ingenio, vt Athenarum dominio potiretur, lacero & deformato corpore, pluribus ſibi illatis vulneribus & plagis, in forum prodiiſſe, & clamore querulo, magníſque fletibus incenſam multitudinẽ aduocaſſe, ea ſibi vulnera ab inimicis illata palàm vociferatus: & cùm cuſtodes corporis, manus iuuenum audaciſſimorum acceṗiſſet, tyrannidem Athenis magno ſcelere & perfidia inuaſiſſe. Neque abſimili exemplo Dionyſium, qui Syracuſas flagitioſius occupauit, pari audacia & aſtu idem factitaſſe accepimus. Nanque doloſis conſiliis ſe multorum inſidiis appeti aſſeuerans, propè concionãtis in modum per infimas obteſtationes apud populum peruicit, vt ſexcentos circa latera armatos ſumeret: quo agmine ſtipatus, graui & ſuperbo dominatu pãtriam occupauit. Adeo pernicioſis exemplis & veſana cupidine mouentur homines, vt quod virtute nequeũt, callido aſtu & malo facinore aſſequantur. Proditur memoriæ iuuenis inter cæteros non ignaui ſpiritus, ex optimatibus, quos Ariſtodemus tyrãnus extorres fecerat, hoc conſilio vſus, vt patriam ab impotenti ſeruitute liberaret. Nam corpore plagis affićto, vt fides haberetur, ad Ariſtodemũ vẽnit: & quos fidiſſimos habebat, exciuit, illóſque in ſaltus inuios & inacceſſos vbi diſpoſitæ erant inſidiæ adduxit, quibus debellatis, & tyranno occiſo, Cumas ſeruili iugo liberauit. Soſſis verò Syracuſanus, homo verſuti ingenij, nouandi res occaſionem nactus, quum ſimilibus dolis ſanguine fœdatus, & veſte lacera, lamentabili voce contra Dionem multitudinem

Pyſiſtrati dolus.

Dionyſij in occupãda tyrannide ars.

Soſſis.

exciret, conſilio parum celato, poſtquam dilicuit fraus, tanquam molitor nouarum rerum, & vulgi turbator, Athenis iudicium ſubiit, & inteſtinæ fraudis pœnas luit.

LIBRI II. GENIALIVM *dierum finis.*

ALEXANDRI AB ALEXANDRO IVRISPERITI Neapolitani, Genialium dierum liber tertius.

Quid dicatur idem apud philoſophos, & quid idem à iureconſultis, diſcuſſum cum Hermolao in conuiuio familiari.

CAPVT I.

HERRMOLAVS Barbarus amicus meus ſummus, perquam fuit literis homo ornatiſſimus, boníſque diſciplinis & ingenuis artibus excultus, ac præter ingenij amœnitatem, quæ plurima in homine fuit, doctrina quoque curioſa & eleganti. Ad eum quotidie, dum Romæ ageret, complures viri bene literati, atque in ſtudiis doctrinarum magiſtri, ſapientiæque doctores facundiſſimi, exercendi animi cauſa frequentes ventitabant. Accipiebátque ſingulos ille, aut noua lectione autoris non vulgati, nonnunquam quæſtiunculis ex philoſophia minimè procacibus & petulantibus, ſed placidis & ingenioſis, ac pro æſtimatu cuiuſque feſtiua quadam argutia animum laceſſentibus: ita vt ipſius con-

conſuetudine & ſermone quotidiano ſemper quiſque doctior & lepidior fieret. Fortè verò cùm feſta ſolẽniq; die ad cœnã ab eo inuitati nõnulli ex noſtratibus boni adoleſcẽtes ſtudia humanitatis profeſſi,& nos vnà trãſactis negociis conueniremus, excepit nos ille cœnula admodũ lauta & frugi,nõ prodigis epulis, & paratu magno,ſed parco,breui,& parabili cibo, & vt tenui conuictu, ita ſumma voluptate comitateq; mutuos ipſe ſermones miſtos cõuiualibus iocis, in longũ protrahebat. Cúmque inter cœnandũ, ſicut ſolebat in cõuiuio familiari,iuuenis quiſpiam lætæ indolis, & haud illiteratus, Theſei res geſtas nuper è Plutarcho in Latinum verſas, ſcitè admodũ & venuſtè lectitaret, quóq; pacto in Cretam delatus, Labyrinthi errores & Minotauri monſtra ſuperarit,reuerſóq; vt Atheniẽſes ob res fortiter geſtas, dies feſtos dedicarint:& alia permulta, vt ingeniũ facũdiáq; eius fuit in extollendis venditandíſq; Græcorum rebus,pluſquã ſatis eſt,profuſa: Hoc quoq; legebat, nauim qua in Cretã Theſeus delatus fuerat, ad Demetrij Phalerei tẽpora Athenis ſeruatã cuſtodiri. Et quia lõgo æuo abſumpta materia fuit, lignis antiquioribus detractis,nouíſq; coaptatis,diu manſiſſe.Eáque cũ eadẽ Theſei nauis diceretur, apud philoſophos alióſque phyſicæ ſtudioſos,an eadẽ eſſet nauis,an verò altera, ancipitem quæſtionẽ incidiſſe.Cũq; hæc & pleraque ex Plutarcho in hãc ſententiã ille legiſſet:Moroſa, inquit Hermolaus, & quę nihil habeat cõtrouerſiæ quęſtio hęc inter philoſophos agitari cœpta fuit. Cui enim non explicatũ eſt, vbi materia non eadẽ ſubeſt,quæ prius erat,& ſi loco illius altera ſuffecta ſit,minimè eandẽ rem dici oportere? Cõſtat enim, nauim quæ demptis tabulatis & tignis ex noua materia coaptata eſt,non eandẽ eſſe. Siquidẽ cùm quid idẽ eſſe dico,illud ita demũ eſſe idẽ putandũ eſt, ſi nihil ei additũ detractũmve ſit. Nauis ergo quæ veteri dẽpta,& noua coaptata materia,facta eſt,quia non eadẽ materia nũc eſt quæ olim fuit,eadẽ omnino dicẽda non eſt. Cúmque me,qui vnà aderã,quid de iſtiuſmodi re iudicij haberẽ,potiſſimè interrogaret:reſpondi meminiſſe me in cõpluriũ iuriſcõſultorũ libris ſecus lõgè atque ipſe cenſeret,ſcriptũ legiſſe, quos omnes cõtra ſentire,

Idem.

Idem apud iureconſultos.l.mor-

suo. ff. de iudiciis. & eſt textus Pauli. atque iſti opinioni aduerſari haud dubium fuit. Namque Alphenus iuris ciuilis & veterum literarũ impenſe doctus, haud immeritò exiſtimauit, vbi iudiciũ coram vno pluribúſve agitari cœptum fuit: ſi illis fato perfunctus alij ſuffecti ſint idẽ iudicium cenſeri: & populũ eundem eſſe qui nunc eſt, & qui ab hinc centum annis fuit. Nauim quoq;, quæ mutata veteri materia noua ſuffecta eſt, non aliã, ſed eandẽ decere exiſtimari. Quod ſi aliter dicimus, vtique foret, vt nos qui immutamur quotidie, iidem nõ eſſemus, qui ab hinc anno fuiſſemus. Quinetiã, ſi longius euagari libet, inueniemus Vlpianum magna virũ autoritate, qui ob excellentẽ doctrinã, Aurelij Alexandri imperatoris ſacri ſcriniorũ magiſter fuit, & Pomponium pariter iuris ſcientẽ & peritũ, literis prodidiſſe: *l. grege. & l. ſi grege. ff. de leg. 1.* Si grex mihi teſtamẽto legatus eſſet, íſque adeò immutatus eſt, vt ne ouis quidẽ quæ ſcripti legati tẽpore fuit, hodie ſuperſit, ſed omnis ex ſobole poſtea nata ſuffect⁹ ſit, eundem gregẽ dici, atq; ideo legatum teſtamẽto deberi, quia cũ quid loco alterius ſufficitur, idẽ exiſtimari haud dubiũ eſt. Atque hoc, inquã apud veteres iuriſperitos ita in confeſſo fuit, vt exploratius nihil eſſe poſſit. Cúmq; Hermolaus me fuiſſet intuitus, veluti fateretur quod aſſerebam: Eſſe, inquit, arbitror vt dicis, etſi mihi hæc ſententia omnino non probatur, cui prorſus non accedo: & cùm iſta ſit veterum iuriſperitorum opinio, vt modò dixit, aliquid obniti non auderem, ſi penitus vera foret. Nã quod aſſeueras Vlpianũ & iureconſultos ſentire, facilis eſt & expedita diſtinctio, id quod aſſerũt cenſeri in caſibus per te modò explicatis, non tamen vt in omni re, omníque negocio idem ſtatuendum cenſeam. Nã ſi altius rem intueri volumus, profectò referre arbitror, cùm quid idẽ eſſe dicimus, an illud eiuſdẽ ſubſtantiæ & formæ, an verò alterius dicamus. Formam verò à ſubſtãtia abeſſe non ignoras, quas à veſtris iurecõſultis materiã & ſpeciẽ appellari audio, quam Ariſtoteles εἶδος nuncupat, Plato ἰδέαν: nonnulli materiam, plerique cauſam & formã. *Idem apud philoſophos & phyſicos.* Cùm ergo aliquid idẽ eſſe dico, hoc apud phyſicos ita receptũ eſt, quod eſt vero propius, tunc demum illud idẽ dici oportere, ſi eadẽ materia ſubeſt quæ prius fuit, & forma ſeu ſpecies immutata non eſt: ídque

poſſe internoſci, quòd mutatio formæ vel ſubſtātiæ diuerſam non eandē rem facit. Nauis ergo quæ tignis detractis ex alia materia coaptata eſt, & grex noua ſobole ſuffectus, ſic populus & alia hoc genus, quia materia ſeu nauis ſubſtantia non eadem eſt, quæ olim fuit: quippe quia illa dēpta, alia ſuffecta eſt: licet forma vel ſpecies nauis, gregis, populi, eadē ſubſit, eandem rem non eſſe haud dubiè efficit: quū diuerſa materia vel forma diſſimilem rem, non eandē efficiat: alioqui dicendum foret, eaſdē nunc Athenas eſſe, quę quōdam fuere, eandē Carthaginem, eandem denique Romam, vrbes prævalidas olim & populos præpotentes: nunc (vt vides) ita incendiis & ruinis deformatas, vaſtas, & infrequentes, vt illarum vix memoria aut veſtigium extet. Veſtri verò iureconſulti rem aliter intuentes, licet materia rei mutata, ſi altera illius loco ſuffecta ſit, dummodo eàdem ſpecies maneat, eādem rem dici putant: credo quia nihil officit aut repugnat, quare illud ex cōſtitutione iuris idē cenſeri nō debeat. Etenim ſi in demortui loco ſuffectus eſt iudex, vel ſi teſtamēto quiſpiam gregē legauit, ſeu quid aliud arbitrere, licet quod prius erat, mutatum ſit, & aliud illius loco ſuffectū: quia non propterea mutata teſtantis voluntas probatur, ex qua iuris conſtitutio pendet, eandē rem cēſeri proculdubio facit. Vbi enim ratio legis ineſt, ibi idem eſſe iudiciū, bonum & æquum eſt. Quod apud phyſicos, qui rem acutius intuentur, & magis hæc ad viuum reſecant, cùm ſint rerū ſcientiſſimi, & artiū periti, non ita receptū eſt. Leges enim quod probabile eſt, quantúmque æquitas & ius ſuadet, ſequūtur: phyſici verò, quantū veritas & ratio neceſſario conuincit, efficiunt. Ex hoc igitur effici cogíq; poteſt id de quo diſceptabatur, nauim quæ mutata veteri materia, ex altera coaptata eſt, quia non eadem ſubſtantia ſubeſt quæ pridem fuit, licet veſtri iuriſcōſulti aliter ſentiat, tamen ſecundum phyſicas rationes eandem non eſſe, nec cenſeri: quia mutata materia vel ſubſtantia, diuerſam, vt dixi, non eandem rem facit. Hæc Hermolaus admodum facundo, vt erat, ingenio, multáque cum elegantia verborum, apud compluſculos qui aderamus, dum cœnulam nobis daret, ſcitè ſubtilitérque diſſerebat.

Gentium diuerſarum mores in condẽdis humandiſque corporibus defunctorum, & qui Romanorum vſus fuerit.

CAPVT II.

Romani initio humi condebant, non cremebant corpora. ROmanos olim ab ortu vrbis defuncta corpora humi condere neque cremare conſueuiſſe, illud argumento eſt, quod Numæ Pompilij corpus in arca lapidea poſt multa ſecula a Cneo Teretio in Ianiculo inuentũ, vetuſtiſſimi autores tradunt. Poſtea quum longinquis bellis defunctos erui cognouiſſent, vt igni cremarẽtur, decreto ſanxerunt. *Cornelius Sylla primus crematus Romæ.* Primus ex patriciis Cornelius Sylla traditur, qui decedens igni ſe cremari voluit, veritus talionẽ. Nam ipſe corpus Marij & eruta oſſa ſubuertit, & in Anienem miſit. Inde mãſit diu defunctos cremãdi conſuetudo: a qua ſequutis temporibus dum Antonini Cæſares imperitarent, deſitum fuit. Tunc enim illo more abrogato, denuò corpora humi cõdere cœpere, ex inſtituto Thaletis, *Thaletis mos ſepeliendi.* qui cùm omnia ex aquis cõſtare dicat, defunctos terræ mandari iuſſit, vt humore diſſoluantur. *Heracliti.* Heraclitus verò igni, tanquam ad originem ſuam reuertantur: quippe cùm omnia ex igne cõſtare diceret. *Carthaginenſiũ, Syrorum & Aegyptiorum.* Carthaginenſes verò cùm prius terra obruerent fato defunctos, poſteà à Dario admoniti, mutato conſilio igni tradidere. Apud Syros & Ægyptios condendi & non cremandi corpora, medicatáque cadauera aſſeruandi in loculis, vetuſtum morẽ inualuiſſe accepimus. *Condita corpora.* Condiebant enim cadauera myrrha, aloë, cedro, melle, ſale, cera, bitumine & reſina, odoribus & vnguẽtis delibuta. *Succus cedri.* Ex ſucco enim cedri exanimũ corpus ſeruari, ſicut viuentia corrumpi, haud dubiè perſpectũ eſt. *Teda.* Sudore quoque ligni tedæ conciſæ & furnis adactæ, apud eoſdẽ mortuos delibutos, ſeruari prodiderunt, ita lineamentis integris, vt viui apparerent: quod ab exteris regibus vſurpatum accepimus, vt eorum corpora non cremarent, ſed differta odoribus tumulo inferrent, aut humi conderent. Intantúmque odores ad defunctos pertinere creditum eſt, vt quamuis cremarentur, vnguenta tamen & odores flãmæ iniicerent. *Pythagoræorũ ſepeliendi mos.* Pythagoræi non vnguentis, ſed foliis populi, myrti, & aloës ſtipati, humi mandabantur, ſicut M. Cato condi & humari voluit. *Lycurgi ſententia de* Lycurgũ legimus nihil cum mortuo ſepeliri mãdaſſe, ſed puniceo amictu vela-

tum,& oleæ fronde circundatum,terræ mandari voluiſ- *ſepultura.*
ſe. Albanis pecuniã cũ mortuis ſepelire in loculis mos *Albanorũ.*
erat. Taxillis,Brachmanis,& Iberis,vulturibus defuncta *Taxilorũ.*
corpora obiicere. Barchæis,quæ apud Colchos & Ibe- *Brachmanum.*
ros gens eſt,agnatos morbo extinctos, velut ignauos & *Iberorum.*
degeneres igni tradere:in bello autẽ abſumptos,tanquã *Barcheorum.*
fortes & ſtrenuos, obiicere vulturibus. Parthi & Magi *Parthorũ.*
procul à noſtro orbe ſiti,honeſtiſſimã ſepulturam vulgo *Magorũ.*
auium aut canũ laniatus putauere , nudáque tãtum oſſa
quæ ſupererant , terræ mandare aſſuẽrant. Sicut apud
Hyrcanos,quorũ horrida & inculta vita eſt,aliáſq; gen- *Hyrcanorũ*
tes indomitas,canes pro ſepulchro fuere,qui ſepulchra- *canes ſepulchrales.*
les dicti.Hoc affluenti cibo nutriebant, & ſuos quiſque
canes parabat in vita,à quibus mortuus laceraretur, atq; *Perſarum.*
hoc eximium & ſolẽne putabatur funus . Perſæ fato de-
functos cera circunlitos,vt maximè diuturni eſſent, do-
mi cõdebant. Aſſyrij in melle,regum verò in paludibus. *Aſſyriorũ.*
Humi verò tradere,aut igne cremare,capitale fuit . Eſ- *Eſſedonũ.*
ſedonum traditur mos,vt parentũ funera cantibus pro-
ſequantur,mox cœtibus propinquorũ aduocatis , quod
dictu auditúque fœdum eſt ipſis cadaueribus immiſtis
ouillis carnibus veſcantur. Id quod ab Indis & Maſſage- *Indorum.*
tis vſurpatum ferunt,quorum prodigioſa immaníſq; na- *Maſſagetarum.*
tura eſt:nã ſenio confectos in fruſtra cædere, illorumq
carnibus immiſtis pecudibus veſci aſſueuere. Id quoque
apud Derbices Perſicã gentem,& cum Hybernis effera- *Derbicum & Hybernorum.*
tis hominibus commune fuit,vt parentes & affines qui
ſuccubuere,comeſſe,pietatis maximæq; poteſtatis mu-
nus putarent : quòd Chryſippus philoſophus probauit,
& literis prodere non dubitauit. Fuítque proditũ,eoſdẽ
Derbices in more habuiſſe , viros certã progreſſos æta-
tem, more hoſtiarũ immolare ad aras,mulieres verò ſe-
neſcentes præfocare. Tradunt Hyperboreos illos peni- *Hyperboreorum.*
tiſſimos,qui in extimo orbis tractu ſiti ſunt,homines ri-
gentis barbariæ,& omni humano generi inſociales, eos
qui longo æuo vixerunt,poſt epulas & familiare conui-
uiũ ſertis redimitos, ex rupe abrupta in mare dare præ- *Lex in Co-*
cipites:quæ lex in Code inſula ad Helleſpontum fuiſſe *de morte*
traditur,vt ſupra LX. annos nati , aconito vitam finire *irroganda*
cogantur,ne ipſi deſides & ignaui, fortiũ virorum ciba- *ſenibus.*

ria abſumerét, locúmque & partes aliorum occuparent,
Caſpiorũ. Quod de Caſpiis quoque memoriæ proditũ eſt : nã filij
paretes ſeptuagenarios domi clauſos, aut in loca incul-
ta & deſerta,intimáſque ſolitudines expoſitos,vel fame
enectos,ſiti & inopia cõficere,celebre funus putarũt.In
Scythiæ mos. Scythia gens eſt,quæ parentum cadauera inter niues &
glaciẽ truncis affixa arboribus detineant,illa terrę man-
Phrygiæ. dare, pro ſcelere próque flagitio arbitrati. In Phrygia
mortuos ſacerdotes non defodiunt, ſed ſuper lapidibus
Naſamonum. decẽ cubitis erectos,ſublimes conſtituunt, ſicut Naſa-
mones,qui ſedentes mortuos ſtatuebãt. Thraces quoq;
Thracum Indorum. fama eſt & Indos, ætate cõfectos illos præcipuè quibus
ſtudium ſapientiæ fuit,incenſis rogis mortẽ oppetere,&
ſine aliquo funerũ apparatu, lætos ſe in flãmas inijcere,
Aliorum quorundã. non refugere,nec formidare. Alios inibi homines in a-
lio tractu orbis intonſos & incultos, vltra Arabes & Æ-
thiopes, parentes & ſibi coniunctiſſimos, in littoribus,
Aethiopũ. ita vt fluctibus operiantur, ſepelire, ipſóſque Æthiopes
ad certos annos vitam producere, qua exacta, diuerſo
quiſque fungatur fato, exanimáque corpora vel in flu-
Pæonum. men deiicere,vel vitro operta,ita vt integra ſpectentur,
Ichthyophagorum. & poſteris ſpectaculo ſint,aſſeruare. Pæones in ſtagna,
Ichthyophagi in mare defunctos abiiciũt. Troglodytæ
Troglodytarum. poliuri virgis,mortui ceruicẽ cũ pedibus alligantes,effe
runt: deinde cadaueri lapides aggerentes, cornu capræ
Gymnaſiarum incolarum mos. inibi ridentes apponunt, hoc pro exequiali põpa, próq;
funere exiſtimantes. Quod à Gymnaſiarũ incolis vſur-
patum legimus,vt inciſa & deſecta cadauera in vrnam
Arabum. imponant,deſupérque ingentia ſaxa accumulent. Ara-
bum verò mos proditus eſt,vt regum & ſummorum du-
cum elata cadauera in loca tetra & inculta ſtercore ob-
Panebiorum. ruant,ac cœno & fimo aggeſto terræ imponãt. Panebij,
ſiquando rex moritur,corpus quidem defodiunt, caput
verò auratum in templo auguſtiſſimo cõſecrant dicánt-
que. Sicut Saitanis reges qui imperitarunt, intra ſepta
Saitanorũ. tẽpli ſepelire aſſuetũ erat,hoc ſepulturæ genus optimũ,
Lotophagorum. & pietatis vltimũ officium æſtimãtes. Lotophagis nul-
la ſepulchrorũ habetur cura, ſed defunctos in mare de-
Athenienſium. iiciunt,parũ referre arbitrati,igni,terra,vel aqua diſſol-
uantur. Apud Athenienſes & omnem ferè Græciam cor-

pora nõ cremare, ſed terræ condere, & ſepelire cũ funebri veſte. Phrygibus verò igni imponere, antiquiſſimus mos fuiſſe proditur. Sed in humandis corporibus Athenienſes orientẽ verſus, Megarẽſes & Phœnices ad occidẽtẽ vertere ſolebant. Aphri verò vt Græci ſepeliunt. Maxima autẽ ſepeliendorũ cadauerũ cura Athenienſibus fuiſſe fertur, præcipuè bello peremptorũ, ita vt qui illos inhumatos relinquerent, quouis ſupplicio dignos putarẽt. Idcirco ſummos duces quia cæſos nauali pugna in mare deiecerant, grauibus pœnis & capitis ſupplicio affecere: quibus cùm peremptorũ corpora aſſequi nequirẽt, illorũ oſſa & diſiecta mẽbra paſſim ſtrata exquirere, & humo tegere, defunctóſque in acie, tumulo publicè extructo quotannis pro concione laudare, magnæ curæ fuit: adeo vt Nicias cũ exercitu iter faciẽs, ne duorum militũ inhumata cadauera relinqueret, totũ ſubſiſtere agmen, donec humarẽtur, iuſſerit. Et Cimon Miltiadis filius, vt pater ſepulchro conderetur, captiuum ſe præbere non dubitauit. Traditũ quoq; eſt, Cares morte ſublatos milites, armatos ſepelire: & Sindos tot piſces in ſepulchris mittere, quot hoſtes cõfeciſſet, qui humaretur. Sicut Iberi pro hoſtiũ interfectorum numero tot obeliſcos apponũt, hoc inſigne teſtimonium virtutis & experti ſſimũ decus arbitrati. Cõdebant enim priſci corpora vel arcis lapideis, vel fictilib⁹ cum funebri tunica: quia nudũ iacere cadauer, pro flagitio erat. Reges verò externis differtos odorib⁹, in mõtibus ſepeliũt: vnde deductũ, vt illorũ ſepulchris pyramides apponant, aut colũnas. Romani verò in domibus quas ſinguli incolebãt, doliis aut vaſculis: qua ex cauſa lares, quos domeſticos vocãt deos, colere cœperũt. Poſtea lege duodecim tabularũ, ne in vrbe ſepelirẽtur, néve vrerẽtur, graui fuit documento ſancitũ, cuius verba ſunt: In vrbe ne ſepelito, neve vrito. Cineres tamẽ eius qui triũphaſſet, aut imperatoris qui hoſtes bello domuiſſet, vel armis remp. auxiſſet in vrbẽ ferre licebat: quibus hoc honoris cauſa, vt in foro cõderentur, tributũ eſt: licet apud Spartanos ſecus lõgè ſeruatum ſit, Lycurgi lege, quibus, & in vrbe, & ſecus deorum templa ſepelire permiſſum. Nõ ſic Athenis: nam in campo extra vrbem tumulus erat, in quo

Phrygum. *Megarenſium,* *Phœnicũ,* *Aphrorũ,* *Atheniẽſiũ in ſepeliendis corporibus cura.* *Nicias.* *Cimon.* *Carũ mos* *Sindorum.* *Iberorum.* *Corpore quò condebantur.* *Romanorum.* *Lex de mortuis in vrbe non ſepeliendis.* *Spartanorum.* *Athenienſium.*

columnę extabãt, in quibus defunctorũ nomina per ſingulas tribus, qui illic cõditi erãt, continebãtur. Corinthi quoque extra vrbẽ maximorum virorum monumenta fuere. Inter quæ Diogenis Synopenſis, quẽ canẽ Græci cognominarunt, ſepulchrum viſebatur. Reliqui verò in agris quiſque ſuis, aut in fundo ſuburbano, ſeu auito & patrio ſolo ex ſenatuſconſulto Cneo Duillio COS. Romæ humari conſueuere. In quibus ſepeliendi licet toto generi & familiæ eius eſſet à principio, poſteà vt in familia ius ſepulchri non deſcẽderet, recentiore cura prouiſum fuit. Frequentius in Flaminia aut Latina via, ac ſuburbiis & anfractibus viarum, Romanorum gentilitii ſepulchra fuere. Ibique Calatini, Scipiones, Seruilij, & Metelli, aliorumq; honeſtiſſimæ familiæ cõdebãtur: ad quæ vaſa ſingulini operis, nonnunquam arma militaria, enſeſque & libellos, aliáque quæ defuncto cordi in vita fuerãt, quorúmque efficaci ſtudio tenebatur, ferre, & eodem ſepulchro tegere aſſuẽrant, vt ea quæ viui dilexerant, vnà cõderentur. Memini dũ Romæ agerẽ, in vetuſtis ſepulchris, quæ in via Appia plurima viſuntur, inter ædificia hortóſque, intérque coagmenta lapidum, erutum cadauer fuiſſe, multo æuo vetuſtum, adoleſcentulæ mulieris facie, capillo, oculis, naribus, & reliquis lineamentis prorſus integris & incorruptis: niſi ꝙ veſtigia liquaminũ & vnguẽtorũ quibus delibutũ fuerat, apparebãt: recẽti ſpecie, inſcriptione nulla, qua nomẽ defunctę innoteſceret. Põponius tamẽ vir, vt in ea ætate, veterum literarum impẽſè doctus, Tulliolã M. Tullii Cic. filiam, de cuius obitu ad Seruiũ Sulpitiũ ſunt epiſtolæ, aut Priſcillam Abaſcantii, de qua Sylua Papinii extat, fuiſſe augurabatur. In quibus argumentis aſſeueraret, cum nullæ inſcriptionis veſtigia extarent, prorſus neſcimus.

Corinthiorum. Dio Cynici ſepulchrũ. Loca gẽtilitiorũ ſepulchrorũ Romanorũ. Tulliolæ corpus inventum.

Conſularia comitia per quos fiebant, quæve poteſtas conſulis, quantúmque ius & quæ dignitas foret.

CAPVT III.

COmitia Conſularia nouis conſulibus creandis, nõ modo per Cõſules haberi, ſed per interregẽ, nonnunquam abſentibus Conſulibus, alterum Conſulem, cuius erat ſors, vt comitiis præeſſet, ex prouincia euo-

Comitia cõſularia per quos fiebãt.

cari, aut ſi morbo vel neceſſitate impediti, cõmodo reipub. auocari nõ poſſent, dictatorẽ dici, qui comitiis præeſſet, ſæpe reſcriptũ eſt. Dicebat enim dictator Conſulẽ ex patrũ decreto, nonnunquã ex opinione ſua, illum cui militares & ciuiles artes, ac imperatoria cõſilia forent, quíque è republica magis eſſe videbatur. Tametſi dictatorem comitiorum cauſa aliquãdo ſe conſulẽ creaſſe, & in magiſtratu fuiſſe legamus, qui comitiis habitis dictatura ſe abdicabat. Eadem verò comitia Conſularia, non ſolum cùm vtrunque Cõſulem fieri, ſed cùm altero defuncto collegam coöptari oporteret, ſæpe indici haud dubiũ eſt. Ipſiſq; comitiis plebẽ intereſſe, ac centurias & tribus in campum aduocari frequenter inuenimus: quãuis ſine plebe per patres clientéſq; patrum plerũque habita legamus. In quibus etiã abſentes non modò patricios, ſed plebeios Conſules nominari licuit. Tametſi æuo ſuccedẽte ex longo interuallo nobilitas adeò conſulatũ inuaſit, vt ſoli patricii penes quos maximæ diuitiæ ſuere, eiecta plebe, ad cõſulatũ aſſumerẽtur. Adeóq; plebs obnoxios ſummiſit animos vt nulli plebeio ad capeſſendos conſulatus, & intermiſſum honorẽ vendicandum animus fuerit: à qua impotentia nobilitatis poſt aliquot annos, vrgẽte belli diſcrimine, patricii deſiuere, tunc cum perculſa nobilitate, Caius Marius nouus homo bello Iugurthino conſul factus, plebi Romanæ intermiſſum diu conſulatũ reſtituit. Et tametſi niſi quæſturã, ædilitatem & præturã per gradus antea geſſiſſent, ad conſulatũ nulli admitterentur: plerunque tamen eos qui nullos antea curules geſſerãt magiſtratus, quibúſq; mandatus honor non fuiſſet, Conſules creatos inuenimus. Caius Claudius Cento comitiorum cauſa dictator dictus, P. Seruilium Quinti filium Galbam, qui nullum antea honorem geſſerat, Conſulem creauit. Et Pompeius Magnus ex ſenatuſconſulto legibus ſolutus, priuſquam alicui magiſtratui præfuiſſet, Conſul factus eſt. Quorum nomina, poſtquã comitiis relati erãt Cõſules, in faſtis & annalibus (vnde tempora & annos Romani deſignabant) in primis annotare ſoliti ſunt, ex quibus turpiſſimorum Conſulum propter flagitia & dedecora, ſæpe nomina inducebantur: id quod actis teſtabatur.

Conſul ſe dictatorem creauit.

Nobilium conſulatus ambitio atque inuaſio.

Cõſulatus ad plebem reuolutio.

Conſules ſine magiſtratu alio præcedente creati.

Collega cõ ſulis. Is verò qui Cõſul dictus deſignatúſque fuerat, antequã magiſtratũ iniret, collegã ſibi ſæpe nominabat, ꝙ è repub. videbátur, vt poſitis ſimultatibus, vna mẽte, conſilio ac virtute, nec fœdo certamine, & per diſſidiũ, quod praua ambitio ſolet, reſpub. ageretur, vtq; ex voluntate ſua Conſul quem maximè appeteret, collegam haberet. Nonnunquã ſenatus collegã dixit. Sæpius verò ipſis comitiis duo fuere creati Conſules cõmuni ſtudio votóq;.

Conſules bini apud Romanos. Reges bini apud Iberos & Cartha. Præfecti et reges bini apud Lacede. Lycur per ordines reip. Spartace curã diuiſit. Achæi. Athenienſes. Prytanes. Erãt ergo Romæ bini Cõſules poteſtate pari, ſicut apud Iberos bini deliguntur reges: alter qui iura daret, alter qui populis præeſſet & Carthaginenſibus duo annui reges præfuere, qui Suffetes dicti. Aliquando iudicũ ordo præfuit, qui rerum & perſonarũ ius habebãt. Et Lacedæmoniis bini præfecti, mox bini reges nomine magis quã imperio, ex Procli & Heriſtenis familia primò, poſtea ex Eurytionis & Agidis: demũ ex Heraclidarũ genere, pari iure & imperio non diſſimili imperitarunt: tametſi Lycurgus reip. curam per ordines diuiſerit. Quod apud Achæos ſimile accepimus, vt binos prætores annuos ſibi præficerent, qui publicas res ſimul & iudicia curarẽt: aliquãdo decẽ, quos δημιεργοὺς vocabãt. Atheniẽſes verò poſt eiectos triginta tyrannos, qui plures quã mille quingẽtos ciues indemnatos necauerũt, neque ſinebãt cognatos funeribꝰ adeſſe: decẽ qui præeſſent, per Thraſybulũ accepere: mox ipſis à Panſania eiectis, Prytanes numero quinquaginta præfuere, quæ pars decima ſenatus erat, quorum numerus quingentorũ fuit. In quo obſeruatũ eſt, vt nemo ex genere Athamantis natu maximus, Pritanes fieret: qui etiã Rhodi ſummus erat magiſtratus.

Chaones. Megiſtanes Coſmi. Caramanges. Apud Chaones autẽ annui magiſtratus ex primoribus ciuiũ deligũtur, Armoniorũ Megiſtanes, Crenenſiũ Coſmi dicti ſunt: ſicut Perſarũ, Magi & Caramãges, qui loco prætoris erãt. Bœotiis vndecim ſummę rerũ præerãt, qui pacis bellíq; tẽporibus ius dicebant. Qui quidẽ Cõſules, etſi pari honore eſſent, non tamen ſimul inſignia cõſulatus, aut imperiũ habebant. Nam poſtquã Iunius Brutus, eiecto Tarquinio & regibus exterminatis, cum Collatino Conſul creatus eſt, licet omnia iura & inſignia quæ apud reges erant, populus Conſulibus conceſſa voluerit, tamen ne duplicatus terror videretur,

ſi apud vtrunque conſulares faſces videret, cautum fuit vt apud alterum, eum videlicet qui imperium haberet, faſces eſſent. Ideo alternis menſibus, modò ad vnum, modò ad alterum Conſulem faſces tranſire voluere. Idémq; ſequutis temporibus, dum imperium & reſpub. ſtetit, ſeruatum eſt. Sed tamen quo menſe faſces nõ habebat, accenſus apparebat Cõſuli, lictores verò ſequebãtur: quod intermiſsũ, diu poſtea Cæſar reuocauit denuò. Et quãuis Conſuli antiquiori faſces darentur prius, veluti caniciẽ & annos venerantes: poſtea lege Iulia cautũ fuit, vt ei qui plures liberos quàm collega haberet, aut ſi numero pares eſſent, qui maritus foret, præferretur: aut ſi omnia eſſent paria, antiquior faſces acciperet. Eos tamen qui ſecundum gererent Cõſulatum, alteri nouum ineunti præferri haud dubium eſt. Erant ergo Cõſulatus inſignia, duodecim faſces, lictores totidẽ, purpura prætexta, curuliſque ſella. Quinetiam eum qui antea Cõſul fuiſſet, iterum & ſæpius Conſulem creari: & qui dictaturam geſſiſſet, in Cõſulem aſſumi poſſe, nemo dubitauit. Q. tamen F. Maximus legem tulit ad populum, ne intra annos decem eundem Conſulem refici liceret, quam legem conſenſu tacito abrogatam, Sylla iterum promulgauit. Creatis ergo Conſulibus prouinciæ nominabantur, vt eas vel ipſi inter ſe compararent, ſortirentúrve: quos ire ad bellum, quos præeſſe exercitibus oporteret: vel ſi in deligendis prouinciis non cõueniret, extra ſortem ſenatus decerneret. Quod lege Curiata cauebatur, vt ſenatus contra legem Curiatam ſine ſorte prouincias deſignaret: aut ſi ſenatus auerſaretur, per populum agi poterat, vt extra ordinem conſuli prouincia daretur: tametſi vtrunque Conſulem in eandem prouinciam cum exercitu profectum quandoque legamus. Optionem tamen deligendæ prouinciæ extra ordinem collegæ dari, aut ſuam ſortem permutare cum collega abſq; decreto ſenatus, antiquo more non licebat. Ad quas profecturi Conſules, ſi cæſis hoſtiis & ſacrificio perfecto non facilè litarent, ſæpe diffuſo tempore ire ſuperſeſſum eſt. Inter quas fuere minores prouinciæ, pauci momenti, & ferè defamatiſſimæ, vt ſyluarum colliúmque, ne compingendis nauibus materia deeſſet, & frequens ad

Faſces viciſſim apud alterũ dumtaxat conſulem.

Vtri prius darentur faſces.

Cõſulatus inſignia.

Lex à Fabio lata.

Prouinciarum ſortitio inter conſules.

Lex Curiata.

Prouinciæ minores.

omne genus operum materia ſuppeteret. Conſules verò nominatos, ab ipſo inito magiſtratu legiones cũm collega partiri, ac Iouis Optim. Max. templum adire, ſenatũ habere, eúmque de prouinciis, déque omni ſtatu reipub. conſulere, Latinas ferias indicere, Iunoníque Soſpitæ, & Ioui Latiali ſolenne ſacrum in Albano facere: in quo carnem Latinis populis diuidere mos erat, ſæpe perſpectum eſt, indéque auſpicato ad vota nuncupanda in Capitolium ire, votiſque nuncupatis, paludatos vel trabeatos in veſte regiâ, proſequentibus primoribus patrũ in prouincias quiſque ſuas proficiſci: & prius quàm ad hoſtes ducerent legiones, ad populum concionari de prouinciis, de adminiſtratione belli, & quam ſpem de ſe polliceri poſſint, referre ſolitos inuenimus. Ex omnibus quoque magiſtratibus ſolos Conſules, dictatores, prętoréſque, conſularibus auſpiciis creatos, antequàm adeãt magiſtratus, Lanuuij Veſtæ & penatibus rem diuinam facere tradunt. Quibus in bellum profecturis militaris ſuppellex conſulari maieſtate digna ſcribæ, librarij, præcones, apparitores, muli & tabernacula publicè dabantur. Quæ quidẽ paludamenta mox ſequuti Cæſares ſibi deſumpſere. Diuus verò Auguſtus proconſulibus profecturis in prouincias, pro mulis & tabernaculis certam pecuniam ſubtaxari iuſſit. Alexander verò Seuerus ituris præſidibus in prouincias, mulos, equos, veſtes & coquos publicè dabat: in quadruplum illa reddituris depoſita adminiſtratione, vbi malè ſe geſſiſſent. Athenienſes verò duces in bellum prodituri, ſertũ ex ôlea ſacra ſumere, & vas aquæ ferre iubebantur. Erat igitur conſulis officium, domi foriſque, ac belli paciſque tẽporibus toti reip. conſulere, inque cuſtodienda regẽdáque repub. totis incumbere viribus, omni denique ſtudio, conſilio, fide, grauitate, & robore animi, pro commodis reip. pugnare. Itaque in exercitu ſi quæ obeundæ eſſent expeditiones, legionibus præerant, & ſummi imperatoris officio fungebantur. Et in vrbe tam de prouinciis quàm de magiſtratibus, de fœdere, pactionibus, gerẽdíſque bellis militibus ſcribẽdis, comparandíſve: déque ſtatu, dignitate, commodiſque reipub. de communi ſalute ciuium, & ſpe bonorum, déque legatorum poſtulatis, ſenatum

Paludamẽtum & trabea veſtes coſulares.

Cõſules, dictatores & pretores in bellum profecturi.

Athenienſes duces in bellum prodituri.

Conſulis officium.

conſulere debebat:déque omnibus his ſingulorum ſententias rogare. Sed citra ſenatus aut populi autoritatem, ſoli decernere non licebat. Ipſorum tamen cōſilio, magiſtratu amouere poterat, & de gradu deiicere etiā prætorem, cenſorémque: vel aqua & igni interdicere, aut exulem eſſe iubere, bella ſuſcipere, ſupremum ius habere. Quod lege magiſtrati cauebatur in hæc verba: *Conſules regio præſumpto imperio, híſque præeunto, iudicando, conſulēdo, prætores, iudices apparento, militiæ ſummum ius habento, nemini parento, iuſſa hi populi ſuprema lex eſto, eundémque magiſtratum, ni interfuerint decem anni ne quis capito, ciuitatem annali lege ſeruanto, duella iuſta iuſtè gerunto, ſociis parento, ſe & ſeruos continēto, populique ſui gloriam augento, domum cum laude redeunto*, & infra. Nonnunquam ſine conſulto ſenatus, Conſul magiſtratu amouiſſe compertum eſt: ſiquidem Flaccus Conſul Thermum, prætorem inconſulto ſenatu honore priuauit & faſcibus, Diem quoque dicere tribuno plebis & reliquis magiſtratibus pro imperio poterat. Eundémque ab omnibus magiſtratibus comitia tum & concionem habere, déque conſilio ſenatuſconſultum facere, & ne fierent inhibere, atque ſi è repub. videbatur, dictatorem dicere poſſe, nulla controuerſia eſt. Cúmque honorum finis ſit conſulatus, totiúſque imperij maieſtatem gerat, legatis vndecunque in curiam admiſſis, ſolus ex autoritate ſenatus reſpōſa dabat, legémque ad populum ferebat. Is tamen quum de capite ciuis agebatur, pœnam capitalémve noxam inferendi ius non habebat lege edita qua cauebatur, vt à Conſulibus (ne per omnia regiam poteſtatem ſibi vendicarent) impunè prouocatio eſſet, néve in caput ciuis Romani, niſi populi iuſſu, animaduertere poſſent. Tunc enim qui noxę capitis reus, ſceleris coarguitur, ad populum produci debebat, & dicta cauſa ex populi iudicio de capite ciuis cognitio dabatur. Nam ſoli dictatori & populo ius de nece ciuium datum eſt. Tametſi legamus Opimium Conſulem contra inſtituta maiorum primum dictatoriam ſibi vim vſurpaſſe, Caiúmque Gracchum, & Fuluium Flaccum, alióſque ciues, abſque iudicio populi necaſſe. Si tamen Conſuli ſenatus permitteret) quod in ſumnis reipublicæ caſibus, & magna mole periculo-

Conſulum poteſtas.

Conſulum de capite ciuis nullum ius.

rum fiebat)vt caueretur, ne quid reſpublica detrimenti caperet, tunc de nece ciuium decernendi, illóſque omnibus modis coercendi, belli gerendi, domi foriſque ſummum imperium habendi ius dari cenſebantur. Ipſi tamen Conſuli Romanum ciuem, etiam ſenatorem, in carcerem duci iubere,& mulctam irrogare facultas erat. Quod ſi quis parum iuſto iudicio mulctam, irrogatam, aut indigno iniuriam factam querebatur alterius Conſulis opem implorare,ad eúmq; prouocare licebat, ipſique collegæ intercedendi, inhibendíque ne quid ſecus fieret,ius erat atque poteſtas. Quod ſi quæ cauſæ prætoriam excederent cognitionem,de his quoque apud conſulem iudicium eſſe perſpicuum eſt. Et quanuis tãta poteſtas Conſulis foret, eóque excellentiæ & fœlicitatis creuerit,vt totius reipub.& imperij ſummam gereret:ſi quid tamen impotenti animo contra rempub. molitus fuiſſet,poterat ei ante tempus finiti honoris conſulatus abrogari, & de gradu deiici, ſicut multis exemplis perſpicuum extat. Q. Cincinnatus dictator, L. Minutium conſulatu abire iuſſit,& imperium illi abrogauit, quòd eius ignauia caſtra hoſtes obſederant,& penè expugnarãt. Fuítque literis memoriæ proditum,quòd in prouinciam profectus Cõſul cum exercitu, inde decedere, aut præſidium dimittere, vel in aliam prouinciam ducere iniuſſu ſenatus minimè poterat, ídque lege Iulia ſub graui documento vetabatur, ne Conſuli ſua ſponte bella gerere, aut in regionem prouinciámque ſibi non decretam ſine autoritate patrum & iuſſu populi accedere liceret. Quod tamen apud Spartanos reges ſecus fuiſſe conſtat. Illis enim in quamcunque prouiniã regnúmve ſuo arbitratu bellum gerere, copiáſq; deducere permittitur,etiam ſine conſulto ſenatus. Hoc quoque memoriç datum eſt,poſt binos C O S S.quos ab initio exactis regibus cõtinua ſerie creatos nouimus, ſemel apud vnum imperium conſulare ſtetiſſe, tunc cùm vrgente diſſidio Pompeij & Cæſaris,ſenatus ne quid reſpub.detrimẽti caperet, vnicum Conſulem Cneum Pompeium dicere coactus fuit,Iterum Syllæ temporibus,Cinna interempto,ſolus Carbo geſſit conſulatum.Quinetiam illum proditum eſt, Conſulem initio creatum, ne magi-

Conſules in ordinem redacti, atque de gradu deiecti.

Conſulibus iniuſſu ſenatus prouincia diſcedere non licebat.

Spartanorum reges.

Penes vnũ conſulẽ imperium cõſulare.

ſtratum iniret, præterquam religione, etiam ſenatuſcon ſulto vetari: & ſi iniſſet, vi atque imperio ſe conſulatu abdicare, donec alter ritè ſuffectus eſſet, iubebatur: quódque Conſul abiturus magiſtratu, peracto honoris tempore concionatus ad populum, ſóleniſſimum iuſiurandum ſe in maſtgiſtratu contra leges nihil egiſſe, & quantum ratione prouidere potuit. ex ſui animi ſententia nihil deliquiſſe, conceptis verbis publicè præſtabat. Quod quidem ne quid præpoſterè dicatur, aliquo præeunte ſæpe exhibebatur, concionéque dimiſſa, cum ingenti comitatu & gratulatione ciuium ſtipatus patrum frequentia domum deducebatur. Illud quoq; non omittendum, quòd licet imperium conſulare annuum eſſet, nulliſque niſi exacto qudrageſimo & tertio ætatis anno conſulatum capere antea licuerit: pluribus tamen citra eam ætatem ſi quod dignum operepretium reipub. præſtitiſſent, cõſulatum gerere permiſſum fuit. Nam & Valerium Coruinum in tertio & vigeſimo ætatis anno, ante legitimum tempus ad conſulatum promotum legimus: & Mario iuniori, Scipioni Aphricano, Pompeio Magno. & Octauio Auguſto, aliíſq; ducibus, ob ſingularem rei militaris diſciplinam, & ob candorem ingenij ante tempus, conſulatus, alióſque honores delatos cõperimus. Neque enim ætatis magnam habebant rationem Romani, quo minus ſuffragatibus meritis, dictaturas & conſulatus, alióſque honores meritis ciuibus demandarent. Quos enim ampliſſimis ornamentis dignos putarunt, ſatis annorum & ætatis habere duxerunt: tametſi L. Iulius tribunus plebis, Q. Fuluio Flacco & Mãlio Acidino C O S S. rogationẽ ad populum tulerit, qua declarauit, qui, & quibus annis nati, quémque magiſtratum peterent caperéntque. Fuit præterea literis proditũ eos qui ſuo anno conſulatum peterent perraro ſine expulſa ad præſcriptos honores admiſſos. Qui verò ſeriùs quàm per ætatem liceret, ſine expulſa plerunque ad Cõſulatum promotos. Conſulibúſque in prouinciam profectis, & cum hoſtibus bella gerentibus, etiam vltra annum, & donec debellatum cum hoſtibus, aut à ſenatu reuocati forent, imperium ſæpe prorogari: quos tamen non eſſe conſules, ſed velut perfunctos magiſtratu,

Iuſiurandum conſulis quũ magiſtratu defungeretur

Aetas conſulum.

Notandum hoc.

Conſulare imperium prorogatũ.

proconſules nominari, ipſóſque interim faſces & lictores habere, quoad ſibi proconſulate duraret imperium, ſatis compertum & cognitum eſt.

Quæ ſint ſigillaria, verbum ſæpius repetitum apud Scæuolam iureconſultum, tertio de legatis.

CAPVT IIII.

Verba Scæuolę iureconſulti libro iuris ciuilis reſpõſorũ tertio de legatis, hæc fuere: Pater familias ita legauit, lances numero duas leues, quas de Sigillaribus emendari volo. Is de Sigillarib⁹ leues quidem non emerat: lances autẽ emptas habeat, & dictauerat teſtamentum ante triduum quàm moreretur. Quæſitum eſt, an hę lances quas emptas de Sigillaribus habuit, legato cedetent quum nullas alias de Sigillaribus emerit, nec legauerit, Reſpondi ſecundum ea quę proponerentur, deberi eas quas de Sigillaribus emiſſet. Hactenus & Scæuola. Quæſiui ego à viro docto, multi nominis inter cauſidicos, quid eſſet dicere, lances quas de Sigillaribus emam, dari volo: iſque de Sigillaribus, leues quidem non emerat, ac ſæpius repetitum nomẽ de Sigillaribus, quid deſignaret. Atque ille quum Sigillaria vaſa eſſe diceret ad vſum neſcio quem præparata, informia & impolita, & quædam nugalia ex authoritate interpretis, demum poſt multa deblaterata uerba, quum ſe quoque in contextu verborum, & eruendo ſenſu abſtruſo dubitare diceret, haud multo pòſt natus neſcio quam occaſionem, & cauſatus ſibi negocium eſſe, non aliter explicato dubio quod quærebam, diſceſſit atque abiit. Cuius illecebra admoneor, vt peſſimè cum his actũ magnopere cenſeam, qui prętermiſſo Latinę linguę nitore, & cultu verborum, ſe protinus ad legum interpretamenta præcipites tradunt, magno errore nimis properæ feſtinationis. Siquidem hoc primum docẽdi ſunt, quonam modo vim ac ſenſa verborum, & iuriſconſultorum mentem planè percipiant, vt ſi quid in controuerſiam venit, non præpoſteros ſenſus, ſed proprios aſſequantur ſignificatus. Sigillaria enim vicum eſſe Romæ celebrem, vbi venum res venales exponebantur, ibique vaſa pręcipua, ſignáq; exquiſitæ

l. penul. §. pater. ff. de leg. 3.

Legum ſtudioſi relicto linguę Latinæ nitore, inepti plerunque.

exquiſitæ artis ex ære argentóque fabrefieri ſolebant, vnde nomen factum loco, notum ferè & peruulgatum eſt. Suetonius in Claudio: *Eſſedum argenteũ*, inquit, *ſumptuoſè fabrefactum, & venale ad Sigillaria redimi, incidique coram imperauit*. Idem in Nerone: *Sporum Romæ circa Sigillaria comitatus eſt*. Aulus Gellius lib. 5. Noctium Atticarum: *Apud Sigillaria fortè in libraria ego & Iulius Paulus poëta conſedebamus*: & pleraque eò pertinentia exempla, ne exequar ſingula, quæ omnium ſermonibus celebrata ſunt. Huc pertinet quod dies Sigillariorũ Saturnalibus adiectos legimus, quibus imagunculæ & ſimulacra venalia in Sigillaribus proponebantur: quæ pro ſuis capitibus in ſacellum Ditis Romani deferebant. Fuit ergo Scæuolæ opinio, teſtatorem qui lances quas leues de Sigillaribus ſe empturum promiſerat, legaſſet & morte præuẽtus non emiſſet, ſed emptas de Sigillaribus antea habuiſſet, licet leues ſe empturum promiſiſſet: tamẽ ne teſtatoris voluntas irrita fiat, illas quas de Sigillaribus prius emiſſet, qualeſcũq; forẽt, legato accedere voluiſſe.

Cap. 4.

Dies Sigillariorum.

Quæ delictorum pœnæ maiorum criminum apud diuerſas gẽtes more & legibus fuerint conſtitutæ, & quæ minorum.

CAPVT V.

PLato in Gorgia, & philoſophi plerique non ignobiles, duplicem puniendis peccatis putãt eſſe cauſam, vnam cõmonitionis, alteram animaduerſionis. Commonitio delinquentis cauſa fit, quũ ei qui peccauit, vel pecunia, vel leui coercitione mulcta dicta eſt: quod eò fit, vt deinceps qui deliquit, ad bene honeſtéque viuẽdum prõptior & emendatior fiat. Ea pœna per leges inferri ſolet, quum leuiter delictũ fuit: vt ſi iudici aliquid præcipienti contumacibus paritum eſt, vel ſi prætoris dicto quis audiẽs non fuit. Animaduerſio verò, nõ ipſius qui pœna afficitur, ſed reliquorũ qui ſuperſunt, gratia adhibetur: vt metu pœnæ ne ſimili exẽplo fiant, reliqui eadẽ noxa deterreantur. Nam delictũ quo impunitius, eo effrænatiꝰ fit: quia niſi fuerit vindicatum in noxios, propoſita impunitatis ſpes mortalium animos criminibus inuitat. Ea animaduerſio infertur in viros facinoroſos, & magnis criminibꝰ obnoxios, vt in reos ſacrilegij, ma-

Duplex puniendi peccati cauſa.

Commonitio.

Animaduerſio.

ieſtatis,parricidii, peculatus, alioſque nefarios & conſceleratos qui propter aliquod inauditum facinus pœnas ſcelerum iure & lege perſoluunt. Hinc eſt quod pro exceſſu, pœnæ à legibus conſtitutæ ſunt, aliæ bonorum, aliæ relegationis, nonnullæ mẽbrorum, pleræque capitales: vt pro criminis qualitate, legum iudiciorúmque pœnis coërceantur, aliquando exquiſitis tormentorum ſuppliciis in aliquos publicè ſæuitum eſt. Etenim qui in Deum, aut principẽ, parentes, aut patriam delinquit; vt qui patrios Lares, focóſque, & deos penates, quíq; deorum delubra, ſepulchra maiorũ prodere, phana peculari, parentes occidere non verentur, non vulgari pœna ſed nouis exemplorũ modis afficiendos, iura diuina & humana voluere, poſteris documẽto futuros, vt qui ita affectos viderint, ne ipſi pari crimine obnoxij fiant, deterreantur. Indicant hoc Romanorum ſecures faſcibus alligatæ: quippe qui leuiter peccãtes, flagris & fuſtibus: qui verò grauius deliquère, capitali pœna plectere ſoleant. Hæc enim Romanis peruulgata pœna fuit, vt leuiter delinquentes, nudatos virgis cæderent, aut in lãtomias darent: qui locus erat cuſtodiæ deſtinatus, iuxta Tullianum & forũ piſcariũ, à Tarquinio Superbo primùm inſtitutæ. Vel ſi grauioribus criminibus obnoxij, capitalia auſi fuiſſent tergo & capite luerẽt, vel de ſaxo & robore deiicerent. Erat enim rupes vaſta in Tarpeio foro ſuperſtans: aut ſi ita eſſent nefarij & cõſcelerati, reſoluto plũbo necarent, vel vnco tractos in ſcalas Gemonias darent præcipites, exemplo Theſſalotũ, quibus locus ſupplicio deſtinatus erat, cui nomẽ corui, ex quo noxij agebantur in præceps, vnde frequens illud apud Ariſtophanẽ, ἐς κόρακας. Perſis verò carcer fuit nomine Lethes, & domiciliũ cineribus refertũ, ad quod niſi moriturus accedat nemo. Syracuſis quoque Latomiæ, opus ex ſolido ſaxo in mirandam altitudinem depreſſum, & omni aditu obſepto munitiſſimũ. Apud Meſſenios carcer Theſaurus nomine, locus ſub terra quadrato ſaxo, in quo Philopœmenes necatus fertur tam immanis fuit & ſæuus, vt neque ventum, neque auram acciperet. Romæ barathrum dixere noxiorum cuſtodiã. Athenienſes ſæuiſſimum carcerẽ, Domum nuncuparunt, ſicut tribu-

Aliæ atque aliæ pœnæ pro facinoris magitudine.

Romani.

Latomiæ.

Rupes in foro Tarpeio.

Coruus.

Lethes.

Latomiæ.

Theſaurus.

Barathrũ.

Domus.

torum exactionẽ ciuitatis regimen, miti nomine indignitatem rei tẽperantes. Quo exemplo Appius decemuir carcerem quem cõſtituit, domicilium plebis nuncupauit: alij promptuariam cellam, nonnulli publicum hoſpitium dixerũt. Spartæ Decás erat locus in carcere ad pœnam ædificatus, vbi dãnatos mortem oppetere cogebant. Et ſpelunca quã Ceadas vocarunt, quaſi pallorem & lacrymas, terræ caliginis & diri aſpectus: ſicut apud Romanos Tullianũ. Carthaginenſibus verò Ancon tertimum fuit domicilium, & apud Cyprios Ceramon. Sicut Aethiopibus Macrobiis Heliotrapeza noxiorũ locus erat. Fuere autẽ Scalæ Gemoniæ in Auentino, iuxta templum Iunonis reginæ, quod Veiis captis Camillus dedicauit. Vnde autẽ dãnatos ſuppliciis afficiebant, Sextricium vocarunt, præter quas Latomias, Albæ quoque cuſtodiri noxios tanquã loco munitiſſimo ſæpe nõtatum eſt. Et quanuis à principio originũ ſeueriſſimum de Metio Suffetio ſumptũ ſuppliciũ legamus, qui quadrigis diſtentus, in diuerſa diſcerptus fuit, tamen illud velut immite, prætérque legum humanitatẽ, in exemplum deductũ non eſt. Quinetiam mulctæ pecuniariæ certus fuit modus præfinitus, quẽ tranſcendere minimè fas erat: quippe de mulctarũ æſtimatione, tam à cõſulibus quàm à tribunis plebis, ſæpe ſenatuſconſulto, ſæpe populi rogatione cautũ fuit, quibus maxima erat mulcta triũ milium & viginti aſſiũ, quia plus triginta bobus & duabus ouibus quẽpiam mulctari non decebat, æſtimabatúrque bos centuſſibus, ouis verò decuſſibus: minima verò, oue taxabatur vna. Sæpius verò Romani reges homicidij conſcios arietis damno mulctabãt, quã in ſacrificiis deorum expendere conſueuere. Siquidem priſca paupertas ex noxiorũ bonis ſacra diis exhibuiſſe fertur: quare ſupplicia dicta: cautúmque fuit, ne quis mulctam indicendo, bouem prius quàm ouẽ nominaret: vt innoteſceret, Romanis mitiores ſemper placuiſſe pœnas. Apud Athenienſes verò ſeruatũ inuenimus, vt mulctas in arã Iouis Seruatoris dedicarent: quã ſemel illatam remittere nõ decebat, licet pœnas iure debitas, pecunia redimere fas foret, Platonis exẽplo, qui ſingulis delictis denariam mulctã conſtituit, vt pro criminis

Decas. *Ceades.* *Tullianũ.* *Ancon.* *Ceramon.* *Heliotrapeza.* *Scalæ Gemoniæ.* *Sextriciũ.* *Mulctæ pecuniariæ ſumma apud Romanos.* *Homicidii mulcta.* *Mulcta apud Athenienſes.* *Platonis de mulcta conſtitutum.*

Germani. exceſſu decuplum pœnę penderetur. Germanis quoque homicidium certo pecorum numero luebatur: leuiora verò crimina, pecoris, vel equi dãno. In metallũ vel ad

Aqua & igni interdicere quid inſulas in perpetuũ vel præfinito relegare, aut aqua & igni interdicere, ſeu ad beſtias dãmnare, frequens etiã Romanis pœna fuit. Illis enim aqua & igni interdicebatur, quibus cõmercium ſocietáſque hominũ, ne quis eos vrbe menſa, tecto, aut lare reciperet, vetabatur. Ad

Beſtiis obiecere. beſtias dãnabantur nequiſſimi ſerui, aut hoſtes infeſtiſſimi, plerunque homines pernicioſi & immanes, qui ob multiplicia crimina defectionéſque indigni venia fuere, quibus in theatro vt cum immaniſſimis beluis depugna-

Ad auri fodinas & lapidicinas condẽnati. rent, negocium datũ eſt: qui beſtiarij dicti, Nonnunquã ob crimen dãnatos, auro effodiendo, aut lapidicinis veteres deſtinarunt, vt vincti opus facerent perpetuò, vel præfinitò. Illi verò qui flagitiis vel tam efferis moribus cooperti fuere, quíque eam capitalem noxã auſi, vt his legum vulgaris pœna non ſatis foret, vel ad beſtias dãnabantur, vel exquiſitis tormentorũ ſuppliciis, & vlti-

Patricidiũ cõmiſſum. Rom. mis cruciatibus puniebãtur. M. Maleolus, matre interempta, Romanorum primus parricidij dãnatus, inſutus culeo, in mare præcipitatus fuit. L. deinde Hoſtius, poſt ſecundum Punicum bellũ, parricidij inſimulatus, pari ſupplicio necatus & concruciatus, pœnas dedit. Mãſitque hæc pœna in parricidas ad hæc tẽpora: culeo enim gallus gallinaceus, ſimia, & vipera cum homine inſuitur, & in flumẽ vel mare detruditur: vt in rixa infenſorum animaliũ, & fœda laceratione corporis, ob tanti

Aegyptii. ſceleris immanitatẽ diro cruciatus vulnere interimatur: vtque ab omni elemẽto repudiatum cadauer, irrequieto labore & perpetuis fluctibus agitetur. Aegyptij adeò parricidas inſectati ſunt, vt eos per ſingula mẽbra acutis calamis impeterẽt, mox minutiſſimis ictibus cõ-

Vbi pater filium occidiſſet. ſauciatos ſuper ſpinarũ aceruos cõburerent. Si verò pater filium occidiſſet, vt continuo triduo circa defuncti corpus genitor aſſiduus filij ſpectator eſſet, ſanciuerũt: nulla iuſtiore pœna, quàm facinoris cõſcientia ipſum

Luſitani. puniri arbitrati. Luſitani parricidas finibus eiectos ſa-

Perſæ. xis opprimunt. Perſæ patris occiſorem nothum putant, Iulius verò Cæſar præter præſcriptas legibus pœnas

parricidas bonorum omnium damno mulctauit. Solon & Romulus nullam in parricidas ſtatuere pœnam, quòd neminem tam nefarium & conſceleratum æſtimarunt, qui tantũ facinoris admitteret. Apud Græcos pœna in ſacrilegos ſtatuta fuit ſeueriſſima, vt præcipitati vel immerſi aut combuſti pœnas darent. Macedones verò parricidas & maieſtatis reos qui in principẽ aliquid moliti eſſent obruũt ſaxis, nec modò facinoris reos, ſed omnium ſunt deuota capita, qui illos quouis gradu contigiſſent. Quod ſi quis in rempub. hoſtilia molitus eſſet, vetus erat mos, vt furca ceruici inſerta nudum per cõpita & vicos ducerent, virgíſque ad necẽ cæderent, mox de ſaxo præcipitem agerent, aut vnco tractum in Gemonias deiicerent. Apud exteros autẽ in animaduertẽdis facinoribus diſpares mores ritúſque fuere. Nã quos Areopagitæ capitis agebant, tacentes ipſi & nulla truci oratione aut efferati odio ſententiis afficiebãt: ipſique litium controuerſias noctu & obſcura luce, nũquam die iudicabãt, vt procul ab omni affectu, qui animos in diuerſum agit, tantummodo facta cognoſcerẽt, perſonas non viderẽt. Quare Thebani vt incorruptam iuſtitiam ſignarent, nec variari gratia, iudicum imagines ſine manibus: principis verò, ſine oculis in foro propoſuere: vt ſignis oſtenderẽt, iudices affectibus capi non oportere: cauſaque definita, damnatos vndecimuiris pœnis afficiendos tradebant, quibus publica pœna frequẽs, cicuta erat, aut venenum. Is verò Areopagus, Athenis vicus cum templo Martis, in quo primus capitis iudiciũ latum eſt, fuiſſe dicitur. Apud quos fuit lege cautũ, vt qui cauſam dicit, nec procemio vtatur, nec ad miſerationẽ aut inuidiam adducat: quippe mouere affectus per præconẽ prohibebatur orator: ne cui plus in miſericordia quàm in cauſa ſpei eſſet. Bithynis è conſpectu Solis tribunal erat, quòd illum tanquam ſacro ſanctum, cauſæ diiudicandæ præeſſe dicerent. Apud Babylonios vbi reges iura dabant, quatuor aues è tecti culmine pendere dicunt: quæ fortunæ varietatem, & ne ſe ſupra hominem efferret, admonerent. Cambyſes verò in ſede vbi iudex per ſordes iniuſtè iudicarat, ipſius detractum corium in lora concidit, & tribunal ornauit. Fertur Da-

In ſacrilegos. Græci. Macedones.

Qui in rẽpub. hoſtilia moliti eſſent.

Externa. Areopagitæ.

Iudicũ & principis imago apud Thebanos

Areopagus

Bithyni.

Babylonii.

Animaduerſio in corruptos iudices. rius Sandocē Æolidis præfectū quòd pecunia corruptus iniuſtè iudicarat, cruce affeciſſe. Nero quoque edicto cauit, ne patroni cauſarū mercede aut muneribus patrociniis adeſſent. Tantúque Areopagus fuit, vt Heroas *Areopagi æſtimatio.* & ſemideos illuc in iudiciū aduocatos diceret, & Piſiſtratus in eo iudiciū ſubire non dubitarit. Qui poſt aliquot ætates quū propter cōtinuas clades & belli mala *Lacedæmonii noctu, ſontes plectebant.* ferè deſtitutus eſſet, Cimon Athenienſis in priſtinū illū ſplendorem lucémque reſtituit Lacedæmonij quoque, quos mortis ſupplicio dignos putarunt, noctu, non die plectere cōſueuerūt. Cauſas verò iudices occluſi, nemi*Romæ cōſtitutum.* nem videntes, ex clamore cōcionis iudicabāt. Quod æque apud Romanos ferè cōperimus, quibus ante horā decimā de abſente iudicare ius nō erat, neque intra trigeſimū diem ſortiri dicā, quod lege Rupilia vetabatur. Tametſi noctu ſumere ſuppliciū de nocente nō liceret, *Macedones.* quia nota eſſe ſupplicia ad aliorum emendationē publicè cenſuere. Macedonibus ſaxis opprimere delinquen*Homicidium apud Memphitas.* tem, antiqui moris erat. Apud Mēphitas homicidij reus ab oppidis & cōmercio hominū exterminabatur: donec à Gymnoſophiſtis expiatus, in patriū ſolū & Lares proprios reſtitui merebatur. In Meroë verò ſiquid rex de*In Meroe rex.* liquit, nulla afficitur pœna ſed cunctis auerſantibus, & quotidianum congreſſum negantibus mœrore & tabe *Supplicio afficiendi apud Aegyptios.* conficitur. AEgiptiis fuit in more, vt hi de quibus ſumendū erat ſuppliciū, ceruices fune inexas tenerent, & frænata ora, vt eo inſigni pœnas luitari notarentur: pridiéque quàm darentur neci, munuſcula & cœnā ex regis menſa acciperent. Quem vſum Cæſarum temporibus inualuiſſe legimus, vt quos morte afficere volebāt, illis exquiſita obſonia & partē cœnæ mitterent: ſi verò indicta cauſa ſupplicium ſumendum foret, tradito libello, ſupplicium cædémque demanderent, vt hoc imperatæ necis prætextus & ſignū foret. AEthiopū tradi*Aethiopes.* tur mos, vt delinquentes aureis catenis vinciant: & quos morti deſtinaſſent, per lictorem ſignum mortis illis rex *Mortis, ab ſolutionis & ampliationis ſym-* mitteret: ipſique accepto ſigno, protinus mortem ſibi conſciſcerent eo genere lethi, quod quiſque delegerat: quod apud Romanos quandoque inoleuit, vt in capitis iudicio, per θ ſeu χ in vrnam coniectas literas, ſignum

mortis & capitis ſupplicio afficiendum notarent: per τ & α, abſolutionis: per λ verò & ν, prolationis, & die diffundi, quum parum ſibi liquere de cauſa ſignificarent, quæ ampliationis tabella dicta eſt. Z quoque in ſorti bus inauſpicata fuit, & mali euentus. Nonnulli in nomenclatura militum per τ ſuperſtites, per θ defunctos in acie tribunos annotare prodiderunt. Alij calculo cretæ abſolutionis: carbone verò, condemnationis ſymbolum indicarunt: tametſi iudices Romæ per tabellas plerunque ferre iudicia inueniamus, quę ſemel definita reuocare non licebat. Apud Græcos autem alba faba in ſortibus auſpicata fuit, & boni euentus: nigra verò, mali. Luſitani deſtinatos neci lapidibus obruunt. Nõnullæ circa Caucaſum gentes, etiam pro criminibus maximis nullum morte afficiunt, ſed exilio mulctant, vrbéque & agro exterminant: quod in Seripho inſula fieri adnotatum eſt. Apud Indos qui maximi criminis reus agitur, hanc luit noxam, vt a rege tonderi iubeatur, qua pœna nulla inſignior fuit: ſicut Hebræis vino abſtinere maxima cenſebatur mulcta: fuítque Athenienſibus quãdoq; lege ſancitũ, vt qui maximi criminis reus agitur, ſi fateretur admiſſum, impunitate donaretur. Atque Trallianis, vt qui Minyam aut Lelegem occidiſſet, ſi leguminis modium defuncti cognatis exoluiſſet, è cæde expiatus foret. Alij pro leui exceſſu mortis pœnã inferebant. Quare occidiſſe ciconiã in Theſſalia, aut ibim, vel accipitrẽ in Ægypto, capitale fuit. In Cyrenaica lex erat, vt deſertoris pœna teneretur, qui ingentem vim locuſtarum, aut earum fœtus non debellaret. Nam plerunque illarũ tanta exoritur vis, vt quicquid herbidum eſt: abſumant. Vaccæis quoque ſi quis vel minimum ex alterius agro eripuiſſet, capite luebat: ſicut Phrygibus raſtrum aut vomerem ſubtrahere. Et Indis qui vectigal furatus eſſet, capite plectebatur. Derbices quoque Perſarũ gens, in rebus diiudicandis adeò ſeueriſſimi fuere, vt pro minimis ſæpe cauſis iugularent: apud quos fœda ſupplicia & inhumana delinquẽtibus ſunt dari ſolita, præſertim ſupplicij genus quod diſphẽdomena vocant, vt proceris curuatis arboribus, & criminoſo in deflexis cacuminibus alligato, illis repentè laxatis, lacerum corpus in di-

Notæ per literas. *Z in ſortibus.* *Per cretã & carbonẽ* *Græci per fabam albã & nigram.* *Luſitani.* *Seriphij.* *Indi.* *Hebræi.* *Athenienſes.* *Tralliani.* *Ob leue crimen capitis ſupplicium.* *Cyrenæi.* *Vaccæi.* *Phryges.* *Indi.* *Derbices.* *Diſphendomena.*

uerſa diſtraherẽt. Aliúdque non minus calamitoſum & vltimũ humanorũ,vt duabus ſcaphis fabrefactis,ibique homine occluſo,ita vt manus & caput extarent,tetro odore,& immunda tabe,ac longo cruciatu hominẽ conficerent. Apud Græcos quoque in noxios ſæpe fœdè ſæuitũ eſt. Nam ignis & rota,nouiſſima fuere exempla, & frequens ſuppliciũ noxiorũ. Leges etiam Draconis tam ſeueræ diſciplinæ fuere, vt pro leuiſſimis cauſis mortis pœnam inferrẽt. Quare verbũ Demadis proditur,Draconem nõ atramẽto ſcripſiſſe leges Lacedæmoniis,ſed ſanguine:qua ſeueritate tantũ cõtraxit inuidiæ, vt in theatro apud Æginã, populari tumultu omniũ conſpiratione iniecta multæ veſtis præfocaretur. Athenienſes quoque olim dãnabant reos,non ſi totã ſimul legẽ, ſed vel ſi vnã ſyllabã tranſgreſſi fuiſſent. Neq; prætereundum, quod quidã Æthiopũ rex feciſſe proditur,vt delinquentium crimina nõ mortis pœna,ſed naſi mutilatione puniret, vt eã oris turpitudinẽ veriti,circumſpectius a criminibus abſtinerent. Inter cæteros proditus eſt Perſarũ rex quidã,qui quum ciuili tumultu,fœdo eſſet conuicio iactatus,adeò exarſit,vt totius populi nares reſcinderet. Apud Druidas verò & Cerceres Galliarum populos,ſacrificio interdicere,grauiſſima pœna notabatur. Eos enim quibus ita interdictum erat, inter impios cõſcelera tóſque habebãt. Fertúrque in elephãtina Æthiopia ſacrilegos hac pœna mulctari,vt ophiuſam herbã bibere cõgãtur, qua pota ita terroribus & falſis imaginibus afficiebantur,vt mortẽ ſibi cõſciſcerent. Et in Perſide veneficos plecti,vt in amplo lapide caput impingerẽt,rurſúſque alio ſuperinducto illud effringerent. Apud quos fama eſt, delinquentes ante regiã expectare iudicium, ibique pro criminis exceſſu ſuppliciũ pati. Neque prætermittendus Sabatus Æthiops, qui criminis reos non morte,ſed vinctos cõpedibus operi delegãdo plectebat: aut Mezentius,qui viuum corpus putido cadaueri colligando,immaniſſimo cruciatu necabat homines. Apud priſcos verò Romanorũ, vbi quis noxiũ & exitiale crimen admiſiſſet,niſi die ad populũ dicta,&reo de crimine accuſato & conuicto, diéq; conſtituta cauſæ dictionis,cauſáq; populi iudicio probata legitimè,ſupplicium

Græci. *Leges Draconis ſæuiſſimæ.* *Athenienſes.* *Druidæ & Cercetes.* *Æthiopes elephãtini.* *Ophiuſa herba.* *Venefici in Perſide.* *Sabatus.* *Mezẽtius.* *Rom ciuiũ prærogatiuum.*

capitis de Romano ciue ſumere non licebat. Dicebatur enim dies ad populũ à magiſtratibus aut à tribunis plebis, quibus ius dicẽdi diẽ data facultas fuit: nõnunquam à priuatis. Siquidẽ Lucullus cùm nullũ magiſtratũ geſſiſſet antea, Seruilio auguri peculatus diem dixit: & M. Cotta, virili toga aſſumpta, Cn. Carbonẽ reum poſtulauit. Eóq; producto ad populum accuſatoribus teſtibúſq; adductis, ſi noxæ capitali & vero crimini locus erat, de reo ſuppliciũ ſumebatur iudicio populi. In qua re mos erat, vt tam ipſe reus qui capitis accerſitur, quum ad populũ producitur ad iudicij diem, quàm amici & neceſſarij, quíque proximi aderant, priuſquã in ſuffragia tribus irent, ſqualida obſoletáque veſte, flentes & ſordidati, barbam capillúmq; ſummitant, & pœnã deprecentur: vt eo ſqualore & habitu deformi populum ad miſerationem pietatémq; adducerent. Legimus in iudicio M. Manlij, quum cauſam ad populum diceret, ne coniunctos quidem ſanguine in capitis dimicatione & dubiis rebus veſtẽ mutaſſe. Et inter clara nomina reorũ, Appiũ Claudium, quũ à tribunis plebis dicta illi dies eſſet, non modò facie reorũ non fuiſſe, ſed tanto ſpiritu & tam cõtumaci vultu cauſam egiſſe, vt manente ferocia animi tribunos perterrefaceret. Contrà verò, quum in exilium Cicero ageretur, præter ſenatũ vniuerſum vltra viginti millia hominum ſordidas veſtes & fœdum corporis habitum induiſſe, vt ob illius calamitatẽ ſe quoque funeſtos & in ignauo dolore eſſe oſtenderent. Fertur tamen Scipio Æmylianus, quum eſſet ſibi dies dicta ad populum à Claudio Aſellio tribuno pleb. & reus cauſam diceret, in diſcrimine mortis præter reorũ morem barbam raſitauiſſe, & nitida veſte fuiſſe: & Cato Cenſorius ampliſſimum innocentiæ teſtimoniũ tuliſſe, quòd ab inimicis quinquagies criminis poſtulatus in foro cauſam dixit, & iudicum votis abſolutus ſemper. Sicut Ariſtophõtes Athenis nonagies & quinquies cauſam dixit: & victor fuit. Herodes verò quũ apud Hyrcanum accuſaretur, ad cauſam dicendam purpuratus, & armatorum ſeptus præſidio in forum venit, & iudicium euaſit. Primúmque pop. Romani iudicium poſt exactos reges de Martio Corialano fuiſſe traditur, & C. Galba, qui quum

Diẽ dicere aliis quibus conceſſum.

Reorum ſordes.

M. Mãlius

App. Claudius.

Cicero reus

Scipio ÆEmylianus.

Cato Cenſorius.

Ariſtophontes.

Herodes.

Primũ po-pu. Rom. iudicium.

in collegio ſacerdotum eſſet, iudicio populi condemnatus fuit. Inde vt iudicio populi de capite Romani ciuis decerneretur, conſuetudo manſit. Quinetiam non ſolùm de ciuis Romani capite, ſed nec de bonis, niſi ex decreto ſenatus, & populi placito, aut eorum qui ius dicunt, omnibus ſententiis ſtatutum fuiſſet, decerni lege nihil poterat. Ipſi tamen qui reus agebatur, ne imparatus & inſciens accederet ad cauſam, cuncta quæ ab accuſatore mouenda erant, per cuſtodem debent innoteſcere & ſignificari, vt diluendi criminis & obiecta purgandi facultas foret. Accuſatori verò ſubſcriptores aderant, qui ea quæ accuſationi conferrent, ſummiſſius ſuggerebant & præibant. Reo quoque laudatio iudicialis ſeruabatur, vt ſi crimen obiectum dilueret, aut merita præualerent, amici ad miſerationem populum flecterent & circumagerent. Quod deinde Pompeius lege lata fieri vetuit, laudationeſque ſolitas pro reis vſurpari prohibuit: qui quum Numatium Plancũ in iudicio laudaturus poſtea acceſſiſſet, Cato qui iudex aderat, aures manibus obſeraſſe fertur, dicens, laudationem quã lege à ſe lata fieri prohibuerat, lege auerſante audire nolle, ꝙ legum ipſe lator & euerſor eſſet. Lacedæmoniis quoque Lycurgi lege cauetur, vt niſi in conuictum, & prætoris iudicio condemnatum, nulli pœna noxę merita inferatur. Quam legem Ageſilaus, cùm de reo omniũ nequiſſimo ſumendum ſupplicium foret, quòd in patriam coniurarat, abrogauit: ne diu negocium diſcutiendo, pœnam iure debitam fruſtraretur. Fuitque conſtitutum, vt æqualibus votis ſuper vindicando facinore in diuerſa trahentibus, pro reo iudicium ſtaret: quod videbatur æquiſſimum: id quod ſæpe ab Athenienſibus factitatum eſt. Nam quum de extinguendis Mitylenis ſuffragatores paribus votis diſſentirent, Diodoti ſententia peruicit, quia lenior. Et quanuis veteribus Romanorum mitiſſimas placuiſſe pœnas legamus, lapſis poſtea temporibus, à principibus quos nulla ſatietas pœnarum cepit, multa iræ atque inuidiæ fœda exempla edita inueniuntur, vltimíſque cruciatibus & crudelibus ſuppliciis ſæpe in noxios vindicatum. Nam & tunica fomentis igneis illita, ad palum deligati adurebantur, vel grandi ſtipite à

Reus præmonitus.

Subſcriptores.

Laudatio iudicialis rei.

Lacedemonij.

Vbi adæquarẽt ſuffragia, reus abſoluebatur.

Thucydides in tertio.

Romanorũ ſupplicia crudelia.

ſummo ad imum adigebantur, vt igne accenſo, crudeli cruciatu excarnificati interirent, prætérque equuleos, fidiculas, ergaſtula & cruces, circundatóſque corporibus igneis, lacerationes membrorum, & incurſus beſtiarum. aliósque enectos veneno & fame & dictu fœdiora exempla, quæ exequi longum eſſet, conſpectius ſumptum fuiſſe ſupplicium de regibus autores memorant. Nanque Antigonum Iudæorum regem Antonius indicta cauſa, quod ante id tempus nulli regum contigit, ſecuri percuſſit: & Agrippa Bogum Mauruſiorum regem, Antonij partes ſequutum, ſupplicio affecit. Fuitque propterea magiſtratus apud Cumæos, quem Phylactum vocant, cuius erat munus, in frequentem ſenatum venire, regéſque manu apprehenſos, de quorum iudicio agebatur, detinere: donec de illorum præmio aut pœna patrum decreto ſtatueretur. Quod ſi is qui reus agitur, & capitis accerſitur, prædicta die in iudicium non venit, vel domo abeſt mos Romanus erat, vt ante fores ædium nomenclator tuba illum ad cauſam dicendam quatuor diffinitis in locis citaret: neque ante faserat in eum capitis iudicium dari, aut de noxio ſupplicium ſumi, quàm diſcuſſa cauſa, crimine probato, & reo conuicto, ne inauditi & indefenſi perirent. Iudices verò, qui pro exceſſu criminis litem daturi erant, conceptis verbis ſe nihil habere, nihil precibus dare, ſolenniſſimum iuſiurandum præſtare cogebantur, quod mox deprauatis iudiciis fieri deſitum eſt. Hoc quidem iuſiurandum apud Ægyptios ſanctius præſtabatur, in hæc verba: Vt ne regis quidem minæ, aut iuſſa à recto bonóque illos deducerent, aut tranſuerſos agerent. Apud Athenienſes iuſiurandum iudices præſtant ſe ſecundum leges ſententiam daturos, & cauſam deffinituros. Iudicium verò de nocente ſic fiebat, vt prætor tribunal in primis aſcenderet, noxio poſt terga ligarentur manus, miſſo præconio ſilentium fieret, legitima deinde prætoris proferrentur verba claſſicum ad ſpectaculum poſtea canerent, ſuppliciúmque de noxio ſumerent. Quod plerunque non ſtatim ſumebatur: quippe ſenatuſconſulto Tiberij tempore, & per alias conſtitutiones actum fuit, vt damnatorum pœna in decimum ſemper differretur diem.

Suppliciũ de regibus ſumptum.

Phylactus.

Reus non comparens in iudicio.

Iudicũ iuramentum ſolenne ante ſententiã definitiuã.

Iudiciũ de nocẽte quo pacto fiebat.

Locus ex Ciceronis oratione pro Milone explanatur, & quæ regiæ, quæque atria Romæ fuerint. CAP. VI.

CVm Romæ in gymnaſiū literariū, quò pleriq; eruditorū cōuenerat, nos quoque laxandi animi cauſa quādoque ventitaremus, doctor ibi quiſpiā, Tullianæ lectionis vt ipſe aiebat, profeſſor, ingenio alioqui exculto, ſed ſuæ laudis pluſquā ſatis eſſet vendicator, multo auditore circūdatus, Ciceronis oratione quam pro Milone inſcripſit, magno ingenio elaboratā, publicè apud cōpluſculos lectitabat eiuſque diſpoſitionē & conſtitutionē, cōmunéſque locos, ſinguláſque partes & colores, aliáque oratoriæ artis documenta, diſciplináſque rhetorum, per numeros nouis & exquiſitis modis ex intimo artificio adnotabat. Cúmque verba ex ea lectione percéſeret, quibus Cicero, quantū poteſt maximè, Clodium in inuidam criménque adducit eúmque infeſta oratione inſectatur his verbis: *Hæc ſicca longo interuallo conuerſa rurſus in me eſt: nuper me quidem, vt ſcitis, ad regiā penè confecit.* Sic ipſe explicabat, vt diceret, hanc regiam fuiſſe in colle Quirinali, vbi Numam Pompilium habitaſſe autores tradunt, quódque in eo ſedem habuerat, ideo regiam & atrium Numæ ibi fuiſſe, & de hac Ciceronem intelligere aſſerebat. Atque hæc & pleraque in hanc ſententiam quum ille dixiſſet, tenuit nos admiratio iſtius doctoris, tam inconſideratè & perperā loquētis, id quod errore manifeſto procul à vero eſſe liquidò conſtat: ſiquidem non vbicunque Romani reges belli pacíſque temporibus habitarunt, illic regias, aut atria cōſtruxerunt. Tullus Hoſtilius primo in Velia, mox in Exquiliis ædes habuit: & Tarquinius Priſcus ſupra nouam viam, Seruius Tullius etiam Exquilias incoluit: & tamen nullas iiſdem in locis regias habuiſſe feruntur. *Regiæ 6. aut 7. Romæ.* Sex enim aut ad ſummū ſeptē Romæ fuiſſe regias, cōpertum habemus: vnam ad ædem Veſtæ iuxta forū, quā Numa incoluit, ibíque atrium regiū fuit: eámq; regiam longo tempore præcipuam fuiſſe cùm religione, tū antiquitate, multi prodiderunt: quæ poſtea incendio Neronis vnà cum æde Veſtæ deflagrauit. Alteram in Cælio monte, vbi Tullus Hoſtilius, quò frequentius incolere-

tur,regiam ædificauit. Tertiã in Sacra via, in qua Ancus Martius ſedem habuiſſe fertur:de quaCiceronem nunc intelligere Aſconius ſentit: quippe inter ſeruos Hiſpei & Milonis pugnam inibi commiſſam, & Ciceronem opera Clodij vitæ periculum adiſſe tradũt: quãuis Acron perperam aliter ſentire viſus ſit. Aliámque in Pompeij theatro,quod in cãpo fuit,fuiſſe memorant.Iuxta theatra enim regias ſitas perſæpe inuenimus, ſicut Marcelli theatrũ,quod regiam habuit, ad quam quatuor columnas magnitudinis miræ ex theatro Scauri trãſlatas Plinius notauit:& Pauli regiam ad Curtium lacum, & aliã in Sacrario. Fuit enim theatrum Marcelli ab Auguſto, ſed alieno nomine,conditum,quo tempore à M.Agrippa plura & egregia Romæ conſtructa fuere. Hic enim fuit ille Marcellus Auguſti nepos, ex Octauia ſorore & Marcello genitus, cui filiam Auguſtus paucis ante diebus quàm morte ſublatus eſſet,deſponſauit.Neq; aſſentior his qui atriũ in colle Quirinali vnà cum regia conditum fuiſſe dicunt:ſiquidem omnes ab Aſinio Pollione atrium Libertatis in primis conſtructum volũt, quod in templo Libertatis conſpicuæ magnitudinis erat. Poſtea interiecto tempore Gracchorum pater in Auentino ex mulctaticia pecunia illud amplius erexit:in quo bibliotheca Græca Latináque viſebatur:quod intercurſu temporum penè collapſum Sex. Helius Pætus & C.Cornelius cenſores reſtaurarunt. Ea quidã atria ædificij genus fuere continens mediam arcam,in quam ex omni tecto pluuia recipitur,columnis quadrifariã per ſingulos angulos diſpoſitis,& epiſtyliis.Fuit quoque atrium publicum in Capitolio,& atrium Scauri, in quo maximæ columnæ ex præruptiſſimis ſaxis collocatæ feruntur: & aliud Pompeij,quæ poſtea ipſius curia facta eſt. Legimus quoque atrium regium iuxta forum piſcariũ: & duo atria, Meuium & Titium: quæ Porcius Cato in Latomiis fecit. Et atrium Veſtæ:& Saturium,in quo ſacrorũ tubæ aqua luſtrabantur.In colle verò Quirinali, quòd regia aut atrium fuerit,nec traditur quicquam,nec inuenitur. Neque omittẽdum,plures regias velut regalis opulẽtiæ monumenta,apud pleraſque gentes laudibus celebrari. Nam Cirtha & Vtica Maſſæſylorum regũ regiæ fuere:

Cicero explicatus.

Acronis error.

Atrium Libertatis.

Atria quod genus ædificiorum.

Atria diuerſa Romæ.

Regiæ apud exteras gentes.

ſicut Sybaris Colchorum, Libs Antæ: Iol Iubæ & Zama; Pergamus Eumenis, Cynaræ Byblus, Cnoſos Minois, Deiotari Blutium, Halicarnaſſus Cariæ principū, Eleuſa Archelai, Napatia Cādacis, regiæ fuere: Darij verò regia fertur Sadracæ in Aſſyria. Parthorū Suſa, vbi hyemē agūt. Ecbatana & Perſepolis, vbi æſtatem: quā Alexander iniectis faſcibus incēdit. Indorū regū Taxilla. In Ægypto Abydis. Tigranis Artaxata olim Medorū nunc Parthorum, Memnonis regia Suſis, Attali Trallibus, & Sardis Crœſi regia viſebatur, quā Geruaſiā fecere. Cyri autem regia Babylon fuit, quam Suſis ante ferre ſtatuerat. Tametſi Perſarū mos foret, in mōtibus regias facere, in quibus theſauros & antiquiſſimas gazas congerebāt: vt illas velut ampliſſimū virtutum monumentum poſteris relinquerent. Mithridatis autem erat Gabiis, & Oenotriorum regum Pandoſiæ: Macedonum Demetrias. Iliō Priami, Sceplis Æneæ, Tolgus Pyrrhi: Alexandria verò tres habuit regias, vnam Lochiam promontorium, alteram Timonium appellauit Antonius. Muſæum quoque pars regiarum erat. Etiam in Antiochia Aſſyriorum regum regia ferebatur: ſicut Sogdianæ gentis in Maracāda: Sami: Polycratis. Alexander autem Macedo præcipuè Arabiam, quā ſedem imperio delegerat, totius imperij regiam deſtinauit.

Perſarū regiæ in mōtibus. Vide ſup. lib. 2. cap. 2.

Quo apparatu, quibúſque ceremoniis apud veteres defuncta corpora igni tradebantur, qualíſque pompa exequiarum foret. CAPVT VII.

QVo ritu, quibúſque cæremoniis defuncta corpora efferri cōſueuiſſent, qualíſque funerum apparatus & exequiarum pompa fuerit, à multis ſæpe autoribus intercisè perſcriptū eſt. In primis obſeruatū fuit, vt proximus ſanguine morientis corpus dum trahit animam, amplexus, exhalātis ſpiritum oſculo exciperet, flatúmque hauriret: mox decedētis oculos & ora clauderet, vſque ab Homeri temporibus vſitatū: nefas exiſtimātes, à viuentibus decedentium oculos ſpectari, tametſi lege Meuia (vt Varro ſignificat) ne filij parentibus oculos ſigillarent, cautum fuerit. Naſamones verò præcipuè curant, vt morituros, quum agere incipiunt animam, ſedentes conſtituant, ne cubantes ſpiritum exhalent. Poſt

Naſamones.

quæ defuncti corpus per interualla conclamatum, propiores affines calda abluere, deinde vnguentis vngere, candidéque amictu induere, ac diebus ſeptem ſeruare ſolebant, ara conſtituta, vbi odores incenderent, quæ acera dicta eſt. Græcis verò ſeptemdecim diebus corpora antequam cremarentur, totidémque noctibus ſeruare mos erat. Qui quidem amictus non ex lana, ſed lino intexebatur, Ægyptiorum exemplo, apud quos laneæ veſtes, nec cum cadauere ſepeliuntur, neque in ædes deorum importantur. Id quoque à Græcis vſurpatum fuit, vt veſte alba cadauer, coronísque ornarent, & pæana canentes, ſepulchro inferrent. Die verò octauo per præconem indicto funere, ne fraudarentur ſolenni honore ſupremi dies, vt homines ad honeſtãdas exequias conuenirent, his verbis, OLLVS letho datus eſt, proclamabatur. Apud Spartanos erat conſtitutum, vt rege defuncto, equites obitum regis enunciantes circumirent, fœminæq; crinibus paſſis & libero cõqueſtu, tinnitu ollas pulſent æneas, quibus nec nocte nec die quies. Tũc audito regis obitu, in omnem formam luctus concedi permiſſum erat mulieréſq; proxima affinitate, in veſte candida & capite aperto, ritu Romano eiulãtes, funus celebrare. Filij verò tecto capite, in veſte pulla parentes efferre conſueuere. Apud Græcos fœminæ viríque in cãdida veſte cum coronis, ampliſſimi viri exequias proſequuntur, & velut in publico luctu complorant promiſcuè. Quod fuit in more Syracuſanis, qui candido amictu velati & frõde coronati, Thymoleonẽ extulere, cui perpetuos honores, atque in foro in ſepulchrum decreuere: ſicut Sicyonij Aratum in veſte alba & coronis ſepulchro intulere. Argiui quoque in luctu albas veſtes aqua ablutas induunt, & in candido amictu funus comitãtur. Ægyptij atque Aſſyrij funera obſiti ſqualore & ſordib⁹, ac cœno obliti, capillum ſummittentes, & barba detonſa: Mileſij verò, eraſis capitibus, plangere conſueuerunt: qui mos apud barbaros inoleuit frequens, vt in funere & caſſibus aduerſis iuuenes tonderent comã, barbã ipſi ponerent, & vxorum capita deglabrarent. Perſæ quoq; detonſis coniugibus & liberis, lacera veſte, lugubri vlulatu, corpora efferebant: qui etiam in funere clarorũ vi-

Græci.

Spartanorũ ritus rege defuncto.

Filii parẽtes efferebant.

Alba veſtis lugubris apud quos.

Luctus indicia coma detonſio et barbæ.

Graecorũ et Romanorũ mos. torum ſeipſos, equos, & iumenta tondebant. Apud Græcos conuenit, in luctu viros comas alere, barbam capillúmque ſummittere, mulieres verò tonſis crinibus eſſe: quem morem à Romanis vſurpatum legimus, vt ſorores defunctis fratribus & matres filiis orbatæ, in acerbo funeris luctu, cum flebili; vociferatione detonſos crines corporis imponerent: qui mos antiquiſſimus vſque ab Homero traditur: apud quem Patrocli cadauer opertũ *Iliad.N.* amicorum capillis ſuperiectis fuit: & Achilles flauã comam in defuncti Patrocli funere manibus ſecuit. Quippe ea lugenti aptiſſima putantur, quæ indecora, nec vſitata ſunt. *Lycii.* Cuius rei cauſa, in Lycia affines & propinqui in funere muliebres veſtes induunt, vt eam veſtitus deformitatem pertæſi, citiùs à lachrymis abſtineant. *Macedones.* Macedonibus aſſuetum erat, vt crines tonſi defunctos lugeant, Nanque Archelaus Macedoniæ rex Euripidẽ tragicum intimum familiarem crimẽ tonſus luxit, In quo *Bionis dictum.* facetiſſimum illud Bionis proditur, perinde lugẽtes capillũ euellere, quaſi caluitio mœror leuaretur. *Carthaginenſes & Græci.* Carthaginẽſes in luctu comas & ora lacerãt, & vbera plangunt. Idem Græcis in vſu fuit, vt in luctu capillum manu diſcindant, & comam vellant, vtque defuncti vxor in fletu oculos corrumpat, quaſi hoc munus moriẽtis foret. *Ægyptii in obitu regis.* Ægyptiis quoq; traditur mos, vt in obitu regis ſinguli capita luto deturpent, & nudatis mamillis mulieres, viríq; pectora plangant, atque in deformi illuuie, ſeptuaginta duos dies cibis animantium, vino & omni paratu abſtineant: ac recenſentes regis virtutes, crebris eiulatibus luctum renouẽt. Si verò felis moriatur, in luctus & mœroris ſignũ, ſola ſupercilia eradãt. *Lacedæmonii.* Apud Lacedæmonios obitu regis enunciato, Spartiatæ ſerui & mulieres, ingenti coacta manu, laceratis crinibus, abſciſſa veſte, cũ vocibus & vlulatu frontes manu plangunt, & capite cõuerberato, interitum miſerantes, eum fuiſſe optimũ regum, voce ſignificant: quem morte ſublatum, omni genere honorum, velut diuinum cumulari Lycurgus lege ſanxit. Ideo præualuit mos, regum & optimatum in funebri pompa, vbi dolore inteſtino premuntur, vt decoris immemores cinere caput aſpergant, faciem deturpent, tunicam diſcindant, humi iaceant, comam vellat.

Contrà

Contrà verò Thraces: nã defunctos cum cantu & luxu, *Thraces.*
laſciuáq; geſticulatione, patrium carmen canẽtes, effer-
re ſoliti ſunt. Maſſilieſes quoque nullo dolori indulgẽ- *Maſsilien-*
tes, funera cum neceſſariis adiecto conuiuio celebrant. *ſes.*
Cimbri & Celtiberi, ſi qui in acie mortẽ opetũt, gaudio *Cimbri.*
exultant ſi autẽ morbo affecti decedunt, in ſqualore & *Celtiberi.*
luctu ſunt. Pellibus quoque veſtiri Romanos diebus lu- *Romani.*
ctus, & qui funus facerent, cuiúſque cura & procuratio
funeris erat, prætextã pullem induere, apud multos in-
uenio. Solites etiã illorũ corpora qui magiſtratus & ho- *Qui magi-*
nores geſſerant, in prætexta purpurea, togáque cõſulari *ſtratus aut*
vel ſenatoria, viróſque triumphales in tunica Iouis: ple- *honores geſ-*
beiorum verò in toga plebeia aut pallio efferre, & cum *ſerant.*
eiſdẽ illa cremare, ſæpe cõpertum eſt. Lecto igitur con- *Ritus effe-*
ſtrato purpura aut linteis ſplendentibus, & in eo defun- *rendi fu-*
cti corpore legato, poſt vltimã conclamationẽ, tibicine *nus.*
præcedente, qui næniam funebrẽ, qui laudes defuncti & *Nænia.*
facta recenſebat, tum pudorem, integritatẽ & fidẽ, non
ſaltabundus, vt olim, ſed ſtans Phrygio modulo cane-
ret, funus procedebat. Is enim modus erat ad mœrorem
accommodatior: quod ideo inſtitutũ ferunt, quaſi in il-
las æternas amœnitates, ac in ſedes & concilia piorum
poſt funera recepti videãtur: tametſi multi hoc funeris
ſolenne, & omnẽ apparatũ prætermitti iuſſerint. Quip-
pe M. Æmylius Lepidus princeps ſenatus decedẽs præ-
cepit filiis, vt ſine linteis, ſine purpura & tibicine funus *Qui fune-*
ſibi facerent. Et Atticus Põponius, multíque clari viri ſi- *ris pompã*
ne pompa funeris efferri voluere, præficáſq; quæ luctui *contempſe-*
præeſſent, aduocare, vel precio cõducere ſolebant, quæ *rint.*
cãtu & funebri carmine lamentarentur, vitámq; & præ- *Præfica.*
clara geſta, ſummáſq; virtutes non ſine miſeratione lau-
darent. Nonnunquã mimos qui perſonas effingerẽt, ac
facta dictáque repreſentarent, adhibebant. Quas quidẽ
nænias Græcis in luctu ſæpe decantari inuenimus, qui *Næniæ.*
apio coronati, defuncti laudes recenſere carmine, quod
Ialemon vocant, & res memoratu dignas claro præco- *ἰάλεμος.*
nio celebrare aſſuẽtant. Senatoribus verò & patriciis *Senatores.*
atque ſummis ducibus, tuba; minoribus & plebeiis, exe *Patricii.*
quiali tibia canebãt fidicines. Quam tibiã nõ in funeri- *Plebeii.*
bus modò, ſed in ſacris, in ludis, & cõuiuis adhibebant.

Imperatores. Imperatoribus etiam pluribus tubis mœſtum clãgentibus, quod à Caribus & Phœnicibus deductũ autumant, qui in funebri Põpa breuibus tibiis lugubre canẽtibus, vti conſueuere. *Feretrum qui ferebant.* Deferẽdi verò feretrũ, propinquioribus virilis ſexus dabatur munus. Itaque filij parentes, & fratres ſorores elatas funere deferebãt, nõnunquã ſerui libertate donati, plerunque ſenatorij, prætorij & conſulares, quique ampliſſimis honoribus functi erant, *Imperatorum & cõſulariũ virorum feretrum à quibus ferebatur.* imperatorum & conſulariũ virorum feretrum detulere. Quare Pauli Æmylij, qui de Macedonia triũphauit, legati Macedonum: & Syllæ dictatoris feretrũ, ſenatores & ſacræ virgines extulerunt, Et Metello filij tres cõſulares, duo triũphales, vnus cenſorius, & alter prætor lectũ ſubiere. *Pompa funebris.* Dúmque effertur, inſignia honorum quos geſſiſſet, vt faſces, ſecures, lictores, armáque & dona militaria, coronáſque omnis generis quas in vita meruiſſet, vexilla atque vrbiũ dona & legionũ, ſpoliáque hoſtium, ac munera quæ quis daturus erat, expreſſóque cera vultus, & decora maiorũ, totiúſque familiæ longo ordine ſimulacra, & gentile ſtẽma præferebãt ab vltima origine, quãto cũ poterant apparatu. Quare C. Cæſar in amitæ funere. Marij ſtatuas pro decore familiæ detuliſſe fertur. Et Tiberius in Druſi funere originẽ Iuliæ gẽtis, Æneam, omnéſque Albanorũ reges, Romulum & Appiũ Clauſum, cæteráſq; Appiorũ effigies longo ordine produxit. Ferũt quoque Iuniã, quæ Caſſio nupta fuit, viginti clariſſimarum familiarũ imagines, velut indiciũ ſplendoris & vetuſtatis familiæ, in funere præceſſiſſe: inter quos Manlios & Quintios Caſſiúmque & Brutũ. *Lecti defuncto ſtrati.* Nonnunquam, vt ampliore efferrentur funere, plures defuncto ſtrauere lectos, qui inſtrati in pompa funeris anteibant: ſicut de Sylla, cui ſex millia, & Marcello, cui ſexcentos prælatos legimus. *Liberti in funere herili.* Tum ſi qui ab eo ſerui manumiſſi & libertate donati fuerãt, illi præcipuè, qui fide inſignes à domino cogniti forẽt, herilem interitũ miſerãtes, pleni lachrymarũ elatum corpus præcedebant pileati, aut alba lana capitibus velatis: qui quanto plures erant, tanto plus nominis laudíſque dedere, quòd familiam totã decedens dominus tantis muneribus cumulaſſet, ac libertatis precio affeciſſet. Nonnunquã illos qui raſis capiti-

bus triumphãtis currum fuerant proſequuti, eiuſdē defuncti corpus pileatos in põpa funeris præceſſiſſe inuenimus. Q. Terentium Culleonē, quem Scipio Aphricanus ſeruitio exemerat, quíque triũphantis currũ capite raſo fuerat proſequutus, eiuſdē elatum corpus pileatum præiſſe memorant: pòſt ſequente proximorũ affiniũ & amicorũ turba, lugẽtis habitu, capillo demiſſo, in veſte pulla aut cærulea, vt Cato ſignificat. Quum enim adoleſcentis funus facerent, cæruleũ frequentes induebãt. Apud exteros verò phæus color ſumebatur in luctu. Nanque Antiochus, audito fratris obitu, purpura depoſita, phæum induit, qui inter albũ & nigrum fuiſſe color traditur. Nõnunquam ſenatu vniuerſo & magiſtratibus cum vexillis, interdũ equitum turmis, ſiquãdo regũ aut imperatorũ funus efferrent, comitãtibus. Funeris enim hæc lex erat, vt præcedente põpa funebri, viui ſequantur, tanquã haud multò pòſt morituri. Interim lectulo plerique flores & corollas iacere, nonnulli vnguenta & odores, alij dono cumulare, ídq; noctu & obſcura luce: ideo ardẽtes faces adhibebãt. Nam die funus efferre vetuſto more nõ licuit: quod Demetrius rex cauit edicto, vt ante lucē vel poſt crepuſculum efferãtur corpora: die verò nõ liceret. Sæpe tamen imperatoris aut ducis, qui occubuiſſet in acie, funus milites quantũ poterant militarib⁹ ſtudiis celebrarũt. Ea põpa fuit, vt armatæ inſtructæq; legiones in turmas & cẽturias cum vexillis militaribus inuerſis aut abiectis militiæ inſignib⁹ defunctũ comitẽtur, phaleráſque equis detrahãt, enſiũ mucrones & lancearũ cuſpides humi deiectos ferant, & rogum luſtrent. Id quod apud Græcos etiam ſeruari meminimus. Rogo igitur extructo, & pyra cupreſſo circundata, propter grauē cremati corporis nidorē, ne tetro odore abigerẽtur proximãte, ac deſuper defuncto corpore locato, illius oculos antequã cremaretur, patefacere, & cœlo oſtẽdere mos erat. Apud alios trientē in os defuncti, tanquã naulũ imponere: quē apud inferos dari pro portorio opinio fuit, & vana ſupeſtitione creditum: quod apud Hermonienſes vetabatur, quia pronus inde ad inferos deſcenſus erat, quaſi naulo non indigerẽt obituri: ſicut circa exitum Syrtiũ fuit Lethe amnis, & in Epiro atque

Veſtium lugubrium color.

Apud exteros Phæus color.

Lex funeralis.

Interdiu non efferebant mortuum.

Pompa funebris Imperatoris aut ducis qui in bello occubuiſſet.

Cremandi corporis mos & ceremoniæ.

Triēs in os impoſitus.

Lethe.

Acheruſius ſpecus. Heraclea põtica Acheruſius ſpecus, quem vſque ad inferna patêre dixerunt, & contra Laodiceã os Plutoniũ, *Os Plutonium.* in quo omne animatum moritur, & in Tænaro Laconiæ inferni oſtia, & ſpelunca per quã Cerberum eductum, & *Inferni oſtia.* Furiarum tẽplum eſſe ferebatur. Gallis verò mutuã inuicem pecuniã dare, quam apud inferos poſt obitũ red- *Galli.* derent, in vſu erat, Præfica aſſiſtẽte, & lamẽtabili carmine populum rogo circundatũ ad complorationes & lachrymas prouocante, populo etiã largis fletibus, & pari cõploratione reſpondente. In quo luctu quædam ad miſerationem canebantur carmina, & verſus ad tibiã cum laudibus & lachrymis, pietatẽ, humanitatémque & de- *Pyræ extruendæ ratio.* functi interim miſerãtes. Eam verò pyram pro dignitate & honoribus, quibus in vita functus erat, & prout ampliſſimos magiſtratus & imperia geſſerat, modò maiorem, modò minorem extruxere. Fuítque lege duodecim tabularũ cautũ, ne de lignis politis extrueretur: donec *Pollinctores.* per funerum miniſtros, qui pollinctores dicti ſunt, corpus igne ſuppoſito cremabatur. In qua extruẽda id ſeruatum eſt, vt præter arida ligna, papyrum quoq; quò fa- *Pyra apud Germanos* cilius cremẽtur, nonnunquam crocum & vinum affatim apponãt. Germanis ſtruam rogi nec veſte, nec odoribus *Cũ corpus arderet.* cumulare licet, ſed ſua cuique arma & ſuus equus adiicitur rogo. Corpora verò clariſſimorũ virorum, niſi ex lectiſſimis lignis certi generis, concremari ſine vllo funeris ſolẽni permittitur. Dúmq; igne accẽſo corpus ardebat, pro dignitate, próque opibus, quibus quiſque potens erat, ita amici & affines, quíque coniunctiſſimi aderant, quæ chara habebãt & præcipui cultus, cum gemitu & queſtu miſerabili, in luctus & grauiſſimi doloris ſignum, ignibus iaciebãt. Itaque multi veſtes triũphales, enſéſque & balteos, nonnulli arma militaria: mulieres verò, ne ſtudio vincerentur, ornamenta ſua, armillas, zonas, mundúmque muliebrem, vittáſq; virginalis comæ: alij retortos cincinnos & torques, ac bullas prætextáſq; liberorum flammæ indidere: thuráque, vnguẽta & odores omnium generum, quos lancibus ferebant. Quare *Odoramẽta igni iniecta.* multos copia odorũ ad pyrã exanimatos, & præter infinita odoramẽta, in funere Syllæ, ſtatuã iuſtæ magnitudinis ex odoribus abſumptam cõperimus. Quæ que de-

Digitized by Google

functo chariſſima, & cordi fuiſſe arbitrabantur in vita, quarúmque rerum mirũ & efficax ſtudiũ fuerat, vt ſcuta, gladios & arma, canes, dilectos equos, luſcinias, auéſque ad eundem rogum trucidatos, vt vnà cum defuncto cremarentur, igni tradebant: plerique verò ſeipſos. Vnde exemplis palàm factum nouimus, multos accẽſis dominorũ rogis doloris impatientes, vel violentas ſibi manus intuliſſe, aut igni pariter abſumptos eſſe. Quod etiã de canibus, qui charitate dominorum in flãmas ſe inſerere, memoriæ proditũ eſt. Nam Hieronis & Lyſimachi canes, accenſis rogis dominorũ, inflãmas ſe iniecisse, & vno incendio arſiſſe tradunt. Qui etiam erat Græcorum & Æthiopum præcipuus mos, vt comas ad rogum diſſecent, corporíque & igni imponant: boues & pecora, equóſque & canes in ignem mittant, vinúmque & oleum fundãt. Vtque rege morte ſublato, familiares, & qui cum eo cõiunctiſſimè vixerant, charitate principis vim vitæ ſibi ad rogum afferãt, vnáque morte intereant. Indorum peruulgata hiſtoria eſt, vt viro defuncto, quæ chariſſima cõiunx in vita fuerat, eodem igne abſumatur, vnáque cõcremetur. Thracibus & Getis erat iſte mos, vt viro defuncto, præcipuè dilecta cõiunx, maximo cultu ornata ad tumulum duci, & à propinquiore mactari, eodémque tumulo humari debeat. Gallis verò, vt ſerui clientéſque cum dominis patroníſve vnà cremen-tur viuentes, eadémque pyra intereant. Gerri Scythica gẽs, defuncto rege, in tumulo vbi cadauer odoribus delibutum erat, præcipuã concubinarum, pincernam, coquum, agaſonẽ, ac miniſtrum, vnà tumulare, equóſque & L. ex miniſtris ad rogum præfocare aſſuêrant. Græcis verò vſurpatur, vt imperatore aut duce fato perfunctis, funus efferatur ſolenni pompa, & apparatu regio: captiuíque & milites circa rogũ digladientur, ouéſque & boues mactentur. Vtq; in omnem formam luctus cõcedatur, equi viríque tondeantur, propugnacula è mœnibus diruantur, tẽpla lapidentur, aræ ſubuertãtur, Lares abiiciantur, partus exponantur, cibo abſtineãt, ignis extinguatur, atque in põpa funeris, magiſtratus, ſacerdotes, pueri atque iuuenes cum trophæis, coroníſque & armis militaribus funus proſequantur. Cœnas quoque ferales

Amici ſe in rogũ cõiicientes.

Coma rogo iniecta.

Indi.

Thraces.

Galli.

Gerri.

Græci in funere ducis aut imperatoris.

Ad rogum ad ferri ſolita apparari & crateres lacte, vino & ſanguine, nec nō mella & crocum ad rogum inferri ſolita inuenimus, vt vnà cum defuncto cremētur. Fuítque amoris Galatarum, vt *Galatæ.* defuncti familiares & affines, inſcriptas epiſtolas ad rogum cōiiciant, velut apud inferos mortui illas mox lecturi forēt. *Funebris laudatio.* Funebrémque laudationē optimates & grādes natu, aut proxima neceſſarii in honore poſiti, de laudibus defuncti habere, ac ſolenni laudatione illius facta dictáque, & totius vitæ curſum, maiorúmque laudes recenſere aſſuérant. *Valerius Publicola primus oratione funebri vſus.* Primus enim Valerius Publicola, mortuo Bruto, ſupremas ipſius laudes accurata oratione proſequutus fuit. Inde inſtitutū, vt clarorū virorū in funeribus ſolennis laudatio eſſet. Nā & Appii decēuiri defuncti laudationē ſequutis tēporibus plebs æquis auribus audiuit. Et Scipione in funere ſupremo, vt hominē diuinū, Maximus cōmendauit. *Aegyptii rege defuncto.* Fuítque in vſu apud Ægyptios, rege defuncto, antequā iuſta détur, per ſacerdotem qui proximā tenebat dignitatē, omnē vitæ ſeriē, & ipſius dicta factáque, & an fuerit fortiſſimè præliatus, an verò ſegnis & deſes, ex alto ſuggeſtu in maximo omniū conuentu perlegi & recenſeri: & ſi vitia præualebant, honore funeris priuari, atque inſepultum cadauer abiici. Si verò virtutes præcellerēt, omni honore cumulari, vnguentis deliniri, & laudibus celebrari. Reliquos verò cuiuſque ſortis homines, ita laudari, vt ſine vlla opum fortunarúmve mentione, ſolam religionem, iuſtitiam, pietatémque cōmendarent. *Indi.* Apud Indos verò multa ſecula viguit mos, vt quum moritur quiſpiam pro foribus domus, magiſtratus cui hoc munus impēdebat, anteactā vitā moréſque deſcribat: vt vitia laudéſque innoteſcant omnibus, & palā fiant. *Laudatio funebris apud Græcos.* Fertúrq; Fabius Maximus præ cæteris vnus, qui in funere filij inteſtino dolore affectus, oratione non infracta ad populum ipſius laudes magno ſpiritu diſſeruit. Quod a Græcis ſimile quoddam accepimus, vt defuncti laudes ſolenni oratione & lōgè petito prooemio proſequātur. *Orationē funebrem quis primū habuerit apud Græcos.* Proditúrq; Prim⁹ Pericles fuiſſe, qui carmine & laudibus eos qui in bello Peloponeſſiaco pro patria occubuerant, proſequutus fuit. Alij verò Solonem Græcis funebrem orationem primū inueniſſe ferunt. Et quamuis à principio virorum tantum geſta, nec

mulieres laudare cõſueſſent: quia tamẽ Camilli tẽpore collatũ aurũ, vt ſe pop.Ro.à Gallis redimeret, dederũt, cautũ fuit, vt in earũ funeribus, ſicut in virorũ ſolennis laudatio eſſet. Nono verò die reliquias defuncti & cremati cineres, mater, ſoror & propinqui, affinéſque nigra in veſte & effuſis comis, aut põtificis & ſacerdotes, nonnunquã primores patrũ perfuncti honoribus, tunicati & diſcincti, lotis manibus & nudis pedibus, oſſa à cinere ſeparare & colligere, eáque lacte & vino lauare, & deos manes aduocare: Græci vino & vnguento inſpergere ſolebant, cúmque odoribus effuſi in lachrymas, in vrna cõdere, & linteo ventilare. Fuítque ſeruatũ apud Indos & Aegyptios, regum funebres tunicas, quòd cineres cremati à reliqua fauilla diſtincti iaceant, ex licio, quod igni nõ abſumitur, cõficere eáſque ad rogum defunctum corpus induere. Quippe in Caryſto lapis naſcebatur, qui velut lana intextus, nullo igne adurebatur. Tunc poſtquã defuncto cõclamato, & nomine deplorato, ſatis lachrymarũ luctúſq; fuerat, ipſique ter aqua aſperſi & luſtrati erant: omni munere abſoluto, ſupremũ Salue & Vale, tãquã nunquã eos viſuri vltra, cõclamabãt: & à præfica feralibus officiis iuſtíſque perſolutis, poſt lamẽta & conclamationes, ILICET dicebatur: qua voce miſſum populum faciebat. Quíq; funus proſequuti, quiq; comites fuerãt, velut ſupremo functi officio, ad proprios lares reuerſi, aqua aſperſi, ignẽ ſupergradiebãtur, hoc ſe piaculo ex funere expiari arbitrati, quod expiationis gen⁹ ſuffitionẽ dixere: cuius rei cauſa ferias ſæpe indixerũt, quæ Denicales dictæ. Græci verò aqua luſtrãtur pura, eadéq; expurgãtur, in qua torrem exaltari extinxiſſent prius. Scythæ poſt funus amicos excipiẽtes, epulũ præbebãt cadauer comitantibus. Peracto igitur funere, vbi à luctu quieuit animus, viſcerationẽ & ludos funebres, plerũq; gladiatorios, muneráque, Græcis Gymnica certamina & equeſtria in defuncti memoriã populo dari ſeruatũ eſt: nonnunquã nauiũ curſus, & naumachiam. In qua viſceratione fuit inſtitutum, vt omnia carius venirent: quare ad pollinctũ emere, ſermo percrebuit. Fertúrque Numæ edictum ne piſces qui ſquamoſi non eſſent, ad pollinctum emere fas

Mulieres etiã in funere laudatæ.

Cineres colligẽdi mos.

Tunicæ funebres regũ Indorũ, & Egyptiorum.

Licium.

Ilicet.

Luſtratio poſt iuſta funeris abſoluta.

Suffitio.

Denicales feriæ.

Viſcerationes & ludi funebres.

foret ſcilicet ne nimis magno in funeralibus cœnis mercarentur obſonia: quā cœnā pollinctură dixere: In qua, etſi nihil deeſſet, omniáque affatim ſuppeteret, lętari tamen minimè decebat. Fuitque inſtitutũ, vt per vini cibique lenimen, defuncti deſideriũ leuaretur. Præter quā erat cœna exequialis, quæ ſenibus & his qui multùm ætate proceſſerat, dabatur: in qua pránſi, diſcedétes poſt ſupremũ officiũ, alter alteri vale dicebat: quā Silicerniũ vocāt. Athenis per funeri præfectos epulũ apud defuncti maximè neceſſariũ dari cõſueuit. Argiuerũ verò inſtitutũ fuit, vt defuncti affines ſtatim ab exceſſu Apollini ſacrificent, & trigeſimo pòſt die Mercurio, Apolliniſque ſacerdoti hordeũ dent ignémque extinguāt, & rurſus accédant, carnéſque victimarum percoquant, quibus poſtea veſcuntur. Eos quidē ludos apparatu magnifico, continuis IX. diebus, in híſque gladiatorũ paria, qui venalem ſanguinē habebat, Romani exhibuere: ad quos intromitti matronas nefas habitum. Idque adeo vſu & moribus interdictũ fuit, vt P. Sempronius vxori, quod ludis funebribus interfuiſſet, repudiũ dederit. Domi quoque, & in loco celebri, defuncti imagines in memoriam poſteritatis, plerunque cereas aut marmoreas, vel æneas columnas quoque cũ trophæis & titulis, ac magnificentiſſimis decretis publico cõſilio erigere, & res geſtas monumētis inſcalpere, leuandi deſiderij cauſa, antiquo more ſeruatũ eſt. Quas etiā iniurias cęſis ciuibus ſempiterno æuo duraturas, publico decreto erexerũt, vt gratiā bène meritis ferrēt. Apud Lacedæmonios, his qui in re militari facinora geſſerāt fortia, ſtatuas & columnas pariter cũ elogiis poſt obitũ dedere. Rege verò defuncto, ipſius ſimulacrũ ita vt viuus appareret, in toto purpura & auro inſtrato effinxère. Tempus verò luctus, vt erat à Numa conſtitutũ, poſteri ſeruare: qui puerũ trimo minorem, nec lugeri, nec plangi voluit. Id quòd in Thera vna ex Cycladibus ſeruatũ legimus: in qua pueri citra ſeptenniũ, aut homines vltra quinquageſimum annũ indefleti fuere: quod illi rapti immaturo fuiſſe, vix primũ vitæ limen attigiſſent, iſti autē ſatis diu vixiſſēt. Neque vltra menſes decē, alios parentũ, aut vxores virorũ mortem deflere ſtatuit. Quod lugendi tempus, pa-

Emere ad pollinctum.
Pollinctura.
Silicerniũ.
Athenienſes.
Argiui.
Ludorũ funebrium apparatus.
Imagines & colũnæ in memoriā defuncti erectæ.
Lacedæmonii.
Tempus luctus, et qua ætate defuncti indefleti erāt, aut contrà.

tri & filio,æquè fratri & ſorori cõmune eſſe voluit: vltra verò non licuit, ne luctu indefeſſo, & lachrymis nunquam deſinentibus domus & familia funeſtarentur: itaque poſt annum parentes filiorum, & fratres ſororũ funera deflere vetuit: ab eo enim tempore lamentis parcere iuſſum eſt. Tametſi nullum lugendi tempus viris legitimũ fuiſſe nonnulli credant, annúmque fœminis tantum præfinitum ad deplorandum: maſculis nõ itẽ, intra quem alteri nubere non licebat, & concepto necdum edito partu, vetabãtur. Marcus tamen Antoninus philoſophus, ne vltra quinque dies lugerent Romani filium ſibi morte ſublatum, ſummæ ſpei adoleſcentem, edicto inhibuit. Quintus verò Maximus filio conſulari, & Lucius Paulus duobus paucis diebus amiſſis, & M. Cato, mortuo prætore deſignato filio, non luxerunt. Marcus quoque Bibulus conſul, quum toto conſulatu domi delituiſſet, quo die de obitu duorum filiorum certior fuit, in ſenatum venit, & munus conſulare obiuit. Quod de Anaxagora & Xenophonte traditur, & Aſinio Pollione, qui quo die filium amiſit, in conuiuio luxit. Contrà Pericles, quum animo infracto ſemper fuiſſet, amiſſo Paralo filio, magnitudine doloris victus, lachrymas vberes dedit, & eiulatus nunquam deſinentes. Filios verò minores decennio, tot mẽſibus quot annis vixiſſent, à parentibus lugeri ſtatuit. Sed nec vxores à viris, nec ſpõſas lugeri fas putauit. Tempore verò luctus matronæ purpuram aurũmque deponunt, atráſque veſtes induunt, & in pellibus degũt: nec illa reſumere, donec eluxerint, licet. Viri autẽ ſenatorij laticlauũ & annulos aureos exuentes, pullas veſtes ſumunt, barbã capillũmque ſumittũt. Piceas quoque & cupreſſos, veluti ferales arbores & Diti ſacras, in lugubri domo patricio rnm, amiſſis fratribus, liberis & propinquis, apponère mos erat. Græcis verò funeſti, & qui exequias duxiſſẽt, vt lapide Lesbio extructas domos incolãt, quod ſubtriſti eſſet aſpectu. Athenienſibus Solon flebiles lamentationes, & cætera dolorem teſtãtia, velut inania, & nihil vitæ proficientia, ſuſtulit. Lycurgus verò Lacedæmoniis 11. dierũ ſpatio luctum terminauit. Quod à Thracibus & Maſſilienſibus vſurpatũ legimus: qui quotidia-

Qui non luxerũt filios vita defunctos.

Periclis luctus de filio.

Luctus tempore ornatus omnis abiiciebatur.

Picea & cupreſſus arbores ferales.

Græci.

Athenienſes.

Lacedæmonii.

Thraces.

nas lachrymas & funeſta omnia, ac ſordes lugubres in funere inhibuere. Luctus autem & mœror patrius intra lugendi tempora ob plurimas minuitur cauſas, vt ſi liberi naſcerẽrur, ſi parer aut filius, frater aut vir, ab hoſtibus capti reuertiſſent: aut cum prior affinis, quàm qui lugeretur, domi natus foret: vel ſi puella dabatur nuptui. Publicus verò, ſi luſtrum fieret, aut vota ſoluerentur, vel ſacra Cereris inſtarent. His enim caſibus domũ aut familiam in ſqualore & ſordibus eſſe non decebat. Hoc quoque notare contentus ſum, neque puerum minorem ſeptennio, priuſquã omnes geniti dentes forent: neque fulmine ictos, qui vita functi eſſent, rogis imponere, aut corpora cremare: neque hominem vita ſublatũ, feriis publicis efferre licuiſſe. Quódque quoties plura cadauera & aceruata corpora vrerent, aut incendi curarent, ſolitos eſſe funerum miniſtros, denis virorũ corporibus ſingula muliebria adiicere, vt vnius adiumento cætera facilius deflagrarent.

Luctus patrii minuendi cauſæ.

Publici.

Notandum hoc.

Miraculum Tritonum & *Nereidum, quæ variis in locis tempeſtate noſtra comperta fuere.*

CAPVT VIII.

TRitonem & Nereidas, hominéſque mari genitos, quos marinos appellant, præter quàm quod apud Pliniũ naturalis hiſtoriæ nono legeramus, noſtra quoque tempeſtate cõſpicuos fuiſſe, multa documẽta ſunt. In memoria mihi eſt, cùm adoleſcentulus ego in porticu noſtra Portanouenſi Neapoli quandoque diuerterem, Dracõnetum Bonifacium Neapolitanum, patriciæ gentis & inclytæ familiæ virum, vt in homine militari, facundiæ florentis, & multarum rẽrum cognitione clarum, tunc ſenecta venerabilem, & debilitate pedum inualidum, in conuentu maximo, præſente atque audiente me, referre ſolitauiſſe, ſe dum in Hiſpania militaret, marinum hominem vultu & corpore prorſus humano, abſoluta ſimilitudine pubetenus, poſtremis verò in piſcem deſinentibus, vidiſſe, in melle ex vltima Mauritania & Oceani finibus ad regulos ſub quibus ſtipendia faciebat, & honeſtum ordinem duxerat, pro mõſtro al-

Homo marinus.

Digitized by Google

latum. Fuiſſe autẽ facie hominis vetuſti, capillo & barba hiſpido atque hirto, colore cæruleo, ſtatura procera, & maiore humana. Alis quoque tenui cartilagine, quibus marinos fluctus ſecabat, & mẽbrana paſſim interlucente munitum. Et hanc rem non ſibi tantum, ſed pleriſque ſummæ nobilitatis viris, notam & compiſcuam fuiſſe, dicere. Sed ne quis hoc vanum aut cõmentitium fortaſſe putet, Theodorus Gaza vir Græca facundia clarus, & philoſophiæ præceptis imbutus egregiè, apud Iouianum Pontanum, ad quem frequens ventitabat, compluréſque noſtrates, ſcitè admodum & luculenter ratiocinabatur, ſe dum in Peloponeſſo ageret, & fœda maris tempeſtate oborta, duriſſimo tempore anni, nonnulla piſcium monſtra procellæ ad litus illiſiſſẽt, inter cætera vidiſſe Nereidem in litore, fluctibus expoſitam, viuentem iam & ſpirantem, vultu haud abſimili humano, facie quoque decora, neque inuenuſta ſpecie, corpore ſquamis hirto ad pubem vſque, niſi ꝙ cætera in locuſtæ caudam deſinebant: ad quam propere viſendam cùm frequens concurſus fieret, ipſéque & nonnulli è propinquis oppidis vicini affinéſque eò ſe contuliſſent, illam frequenti turba circundatam, mœſtam & animo conſternatam, vt ex vultu coniectari erat, in litore iacentem, crebróque ſuſpirio fatigatã conſpexiſſe: mox cùm à tam frequenti corona inſpiceretur, ſéque in ſicco deſtitutam videret, præ dolore gemitus ſpirãtes & lachrymas vberes dediſſe: cuius miſericordia motus ipſe, vt erat mitis placidúſque, cum turbã decedere de via iuſſiſſet, ipſam interim * brachiis & cauda, quo maxime modo poterat, humi reptãtem, plautim ad aquas perueniſſe. Cúmque ſe præcipitem magno nixu in mare dediſſet, ingenti impetu fluctus ſecare cœpiſſe momentóque temporis elapſam ex oculis, nuſquam apparuiſſe. Georgius quoque Trapezuntius vir multi nominis, & magnæ eruditionis, aperta profeſſione referebat amicis, ſe cùm haud procul à litore in fonte quodam ſpatiaretur, puellam conſpexiſſe eleganti forma vndis extantem pubetenus, & quaſi laſciuiret, ſubinde emergentem ſummergentémque ſe, quoadusque ſe conſpectam intelligens, haud amplius apparuit. Sed ſuper omnia in

Nereis à Theodoro Gaza viſa.

** Brãchis.*

Geor. Trapezuntius.

noſtro æuo haud abſimile factum accepimus in Epiro, profectò exemplum inter pauca memorabile, quod nõnulli prodendum poſteris putarunt, & actis quoque publicis teſtatum eſt. Ad fontem iugis aquæ, ad quem mulieres ex oppidulo aquatum ventitabant, Tritonem ſeu marinum hominem è ſpelunca, quàm fortè ibi nactus fuerat, obſeruare ſolitum, ſiquando ſolam ad aquas accedentem, aut per litus obambulantem mulierem videret, ipſum ex vndis & ſpelunca leni greſſu tacitíſque veſtigiis deſilire, & à tergo accedere, ac vi cõpreſſam mulierem ex inſidiis adoriri, & ad mare concubitus cauſa arripere, arreptámque ſub vndis deferre conſueuiſſe. Quod cum apud loci incolas percrebuiſſet, diligentius marinum monſtrum obſeruaſſe, & cum diutulè laqueos illi intendiſſent, haud multò pòſt dolo captũ, & laqueis vinctum cepiſſe: cúmque cibo abſtineret, extra aquas diutius viuere nequiſſe, ſqualoréque tandem & tędio ad extremam tabem veniſſe. Tenet fama, Venereos eos, & flagrantiſſimè mulierum amaſios eſſe: propterea oppidi incolas edicto inhibuiſſe, ne quæ deinceps ad fontẽ mulier, niſi viris comitata, accederet. Hæc nos & eiuſmodi ab his qui diuerſa maria penetrarunt, & eadem monſtra placidis aquis colludentia vidiſſent, & in occurſum nautis, exertis capitibus ab vndis occurriſſe, & voces audiſſe referebant, plerunque accepimus.

Triton.

Qui Xyſtici, quíve Thymelici apud iureconſultos dicti ſint, quódve officium, & quid nomina deſignarint. Item qui intelligantur per aquæ aſperſores in ſacris certaminibus apud iuriſconſultum, & quid pancratiaſtes & pancratium.

CAPVT IX.

Ioannes Platina.

CVM Ioanne Platina viro docto & antiquitatũ ſtudioſo, pro familiari conſuetudine ſæpe deambulabamus, & omnes antiquitates, veterúmq; monumenta atque ruinas vrbis explorabamus. Dúmque in veteri ſepulchro inter ſemituta veſtigia in Quirinali, literis mirandæ vetuſtatis ſitu & ſenio obliteratis, epitaphium legeremus inſcaptũ his verbis: L. THENEDORVS

XYSTICVS, PARIDI THYMELICO BENE MERENTI FECIT. Quærebat Platina qui Xyſtici eſſent, quíve Thymelici, nunquid artis nomina vel cognomenta forent. Cúmque meminiſſe me apud autores, qui xyſtici dicerētur, legiſſe quódque in xyſtis velut gymnaſiis nudi exercebantur, athletas xyſticos dici reſpondiſſent: xyſtos autem longuas fuiſſe porticus ampla latitudine, & gymnaſium vbi ambulationes eſſent, & arbores plerunque digeſtæ: in quibus Athletæ hybernis ſæpe temporibus luctabantur: quas Græci hypæthras ceu paradromidas dicunt, inſtar illorum quæ in Attica fuere gymnaſia. quæ tria vel maximè memorantur, Lyceum, Cynoſarges, & Academia. Qui autem thymelicij eſſent, mihi non ſuccurrere, neq; in mentem venire inaſſeuerarem: tum Platina quaſi admirans, ait: nunquid noſtro ciuili iure aliquam de thymelicis mentionem fieri adnotaſſem. Nam de xyſticis ſatis ſibi liquere, pugiles fuiſſe, vel ex eo quòd in xyſtis & longis porticibus exercebantur: vel quòd haſtis decernerēt, à Græco verbo ξυςὸς, quod eſt haſta: quare xyſticos ludiones, quòd haſtis depugnarent, velut gladiatores, & xyſtarchum qui gymnaſio præeſſet, nuncuparunt: hymelicos verò, eiuſdem generis pugiones ſeu hiſtriones fuiſſe ſe arbitrari. Siquidem Græci hiſtrionicā, thymelen nuncupant: θυμέλην enim ſcenam dixerunt: ὑμελικῶς, ſcenicos & hiſtriones: & niſi quid ſe fallat, de his apud iurecōſultos in edictis prætorum mentionem fieri aiebat. Fuere, inquid athletarum & hiſtrionum ſpecies multifariæ: nam & gladiatores, & pugiles, & thymelici, & pancratiaſtæ, xyſtici, pantomimi, palæſtritæ, & arenarij, ſicut Thraces, mirmillones, ſequutores & retiarij, omnes athletarum, hiſtrionum, & comœdorum numero habētur licet pantominos à Domitiano ſublatos, mox à Nerua reſtitutos, demum à Traiano eiectos: hiſtrionéſque à Tiberio, & deinde Nerone ob plurima flagitia Italia pulſos legamus. Thymelicum verò choragium apparatū eſſe ſcenarum & hiſtrionum, quos omnes inter artifices adnumerari, neminem fugit. Et pleraque hoc genus memoriter & expeditè, vt ſuus mos erat, veterum teſtimoniis exempliſque referabat. Cùm

Xyſtici. *Xyſti.* *Hypæthra Paradromidæ.* *Gymnaſia tria in Attica.* *Thymelici.* *Athletarū & hiſtrionū ſpecies variæ.* *Thymelicū choragiū.*

verò nos hac admonitione attentiores facti, in legum commentariis verſaremur, deprehendimus apud Vlpianum titulo de infamibus, thymelicorum, xyſticorum & athletarum, quod tunc non commemineramus, mentionem haud dubiam fieri: thymelicóſque & xyſticos, inter athletas, & eos qui in theatrum prodirent ad edendas in ſcena operas, adnumerari: id quod Platina fuerat præclarè arbitratus, cenſuiſſéque iureconſultos, quòd pugnandi cauſa in arenam prodirent, & ludicram facerent, non propterea infamiæ crimen aut notam incurrere. Cuius verbis admoneor, vt verum eſſe cenſeam, quod apud Ciceronem refert Æmylianus, artem ludicram & ſcenas quandoque Romanos probro duxiſſe, genúſque hoc hominum tanquam ſcurras improbiſſimos tribu amouere voluiſſe. Quare ſub Tiberio, in opera ſcenę prodiiſſe, famoſa nota cenſebatur. Quod etiam ſenatuſconſulto fuit vetitum, cautúmque ſeuerè, ne equites Romani ludo & arena pollnerentur. Tametſi feratur Auguſtus athletis cõſeruaſſe priuilegia & ampliaſſe, coërcitionémque in hiſtriones magiſtratibus inhibuiſſe, ita vt in eos animaduerſionem non haberent. Græcis verò prodiiſſe in ſcena inter athletas, honori fuit, nec probro datũ eſt: quippe cum Plato ſummus fuiſſet athleta, poſt multiplices victorias ſe philoſophiæ dedit. Verba verò Vlpiani ex reſponſis Sabini & Caſſij hæc fuere: Athletas omnino artem ludicram non facere: virtutis enim gratia hoc facere, & vtile videtur: vt neque thymelici, neque xyſtici, neque agitatores, neque qui aquam equis ſpargunt, cæteraque eorum miniſteria qui certaminibus præſunt ſacris, aut deſeruiunt, ignominioſi. Ex quibus liquet, thymelicos & xyſticos a iureconſulto inter athletas adnumerari. Sed quia de pancratiaſte, & his qui in ſacris certaminibus aquam equis ſpargunt, mentio fit, qui fuerint hi, & an inter ludiones recepti, adhuc ambigi dubitaríque potuit: cùm præſertim nullam de his qui aquam in certaminibus ſpargunt, mentionem fieri apud veteres, quod meminerim, ſciam: niſi eos dicamus fuiſſe, qui in ſtadio diſpoſiti, equis ſponte currentibus quò velocius metam contingerent, aquam per vices ſpargere, itáque illos ad curſum impellere ſole-

Ciceronis locus. *Scenici infames apud Romanos.* *Scenicorũ honos apud Græcos.* *l. Athletas. ff. de his qui no. infa.* *Qui in ſacris certaminibus aquã aſpergerent.*

ut. Pancratiaſten verò eum dici volunt, qui luctator ſimul & pugil foret: quippe cùm alij pugiles, alij luctatores forent, is qui vtroque teneretur ſtudio, pugna ſcilicet & lucta, pãcratiaſticus nũcupatur: & vbi exercẽtur, pancratium, Cenſuítque Vlpianus ad legem Aquiliam, eum qui dum exercetur, in colluctatione vel pancratio, aut pugilatu aliquem oppreſſit vel occîdit, Aquilia teneri. Verba verò Vlpiani ex ea lege, hæc ſunt: *Si quis in colluctatione, vel pancratio, aut pugillatu, dum exercentur, alius alium occiderit, Aquilia tenetur.* *Pancratiaſtes.* *Pancratiũ.* *l. qua actio ne. §. ſi quis ff ad leg. Aquil.*

Locus ex Iuuenale de Trulla, quid deſignet, ex autoritate iuriſconſultorum, & aliorum teſtimonio explanatur.

CAPVT X.

TRullas pocula eſſe & vaſa potoria cenſeri, haud immeritò plerique exiſtimarunt. Idque quod à Iuuenale dictum eſt de trulla, de quo apud eruditos controuerſia eſt, non id credi decere, quod vulgò putarunt: vt de vaſe in quo alui proluuies effunditur, intelligatur, cum id aliud ſortitum nomen ſit, & à doctiſſimis ſcaphium & laſanum dicatur, veróque autoris ſenſui non ſatis conueniat: ſed de vaſe potui parato intelligi oportere conſtat, illudque quàm ſynceriſſimè à poëta dictum fuiſſe. *Trulla.* *Scaphinus.* *Laſanum.*

Laudare paratus,
Si bene ructauit ſi rectum minxit amicus,
Si trulla inuerſo crepitum dedit aurea fundo.

Locus Iuuenalis Satyr. 3.

In quo illum ſignificare haud dubiè putamus, qui poſtquam calicem exhauſit, in ipſo fundo, ructu aut ſibilo crepitum facere more deteſtabili non fuit veritus, vbi idem crimen bis arguere ſatyricæ dignitatis fuit. Vel de eo, qui poſtquam vini calicem hauſit, id quod remãſit ita elidit in pauimẽto, vt reſonaret. Quod inſolentiſſimi animi, audacis & petulantis, nimiæque ſecuritatis fuiſſe liquet: quẽ abuſum apud compotores & helluones impuros, qui ſcortis vinóque madidi & epulis diſtẽti erant, Græcis inualuiſſe multi adnotarunt: ita vt ludus inde conuiualis foret, quem cottabiſin appellarunt, cum reſiduum potum in æneas phialas iactarent: qui ſi ſonãtior creparet, ſe ab amica redamari, & mutuo affectu teneri putabant. Quod eſſe probabile, & ab autoris ſenſu *Cottabiſis.*

non alienum, ex contextu verborum liquere putamus. Id verò quod de trulla diximus, inter pocula cenſeri, ſcitè admodum a Scæuola lib.3. de legatis definitum eſt in hæc verba: *Seiæ dulciſſimæ populum aureum quod elegeris, fideihæredum commiſſio vt darent: quæro cùm in hæreditate non ſint niſi tullæ, ſcyphi, medioli, phialæ, an Seia de his ſpeciebus eligere poſſit, Reſpondi, cùm omnia potui parata, pocula dicantur poſſe.* Plinius ſeptimo & trigeſimo hiſtoriæ naturalis: *Titus Petronius* inquit, *vir conſularis inuidia Neronis myrrhinam trullam CCC. ſeſtertiis emptam fregit, vt menſam eius exhæredaret.* Cicero in Verrem VI. actione: *Erat*, inquit, *vas vinarium ex vna gemma prægrandi trulla excauata.* Horatius quoque in ſatyris.

Qui Veientanum feſtis potare diebus
Campana ſolitus trulla, vappámque profeſtis.

Ex quibus licet æſtimare trullam inter pocula & vaſa potui deſtinata cenſeri ſicut ſcyphus, modiolus & phiala, & quã Varro dixit depeſtam: Tametſi ſcyphum Herculis cantharum Liberi poculum legamus: quo Marius poſt Cimbricam victoriam potaſſe aſſiduè dicitur. Fuit quoque heracleum, Herculis poculum, ſicut neſtorida, quo Neſtor vtebatur: & grammaticum Homeri carmine celebratum: quę in Dianæ tẽplo affixa Capuę viſebatur. Notatúmque fuit, inter ſcyphos, Bœotios palmam tuliſſe qui Heracleotici dicti: & Alexandrinas cucurbitas, cũ exaruerint, ad vſum vaſorum præcipuas fuiſſe. Fertur L. Craſſus orator duos habuiſſe cyathos Mentoris manu, C. ſeſtertiis emptos quibus ob pudorem nunquam vſus fuit. Et Cornelius Macrus in ſacris propinare electrina patera quæ in medio Alexandri vultum, in circuitu verò breuibus ſignis omnem hiſtoriam & bella cõtinebat. Præter quæ vinaria vaſa à Græcis celebrantur, croſſus, bicus, gaſter, gaſterium, bicarium, cypellũ, amphicypellum, cyphela, & quod hodie ſeruat nomen baucalium, diuerſorum generum. & cymbium nauis inſtar: prętereà dactylorum, ex proiecturis digitorum nuncupatũ, gyala, dynos, cyboriũ, cotyle, encotyle, cadus, & cadiſcus & therycla non incelebres, quibus Dionyſius libaſſe fertur. Id autem quod populari ſermone de trulla ſecus dictum eſt, ab eruditis haud immeritò perperam iudicari.

Depeſta.
Heracleũ.
Neſtorida
Grãmaticũ poculum.
Heracleotici ſcyphi.
Cucurbitæ Alexandrinæ.

Succurrit tamen in hac re notare, quod Pomponius iureconſultus de auro & argento legato memoriæ prodidit, legatis vaſis etiam ſcrutellas & promulſidaria contineri: in quo animaduertimus, promulſidaria, vaſa quibus multam continetur, nuncupari. Et licet Græci οἰνόμελι & οἰνομέλιτο μελίκρατον mulſum vocent, Vlpianus tamen de vino & oleo legato, vini appellatione putat mulſum non contineri, οἰνόμελι verò contineri.

Promulſidaria vaſa

μελίκρατον.

Exempla frugalitatis priſcorum, & quàm paruo victu contenti fuerint, & quando luxus primum vrbem inuaſerit.

CAPVT. XI.

PRiſcę frugalitatis & abſtinentię, qua veteres vſi fuere, multa & magna nobis documenta ſunt. Siquidem & vini vſus adeò mulieribus interdictus fuit, vt vinum bibiſſe perinde eſſet, ac ſi in adulterio aut graui crimine deprehenſa, capitali iudicio plectenda foret. Inoleuítque vſus, vt cognati affinéſque mulieribus oſculum ferrent: ſcilicet, an vinum bibiſſent, vt ore explorarent. Idem Maſſilienſibus & Mileſiis, pluribúſque Græcorum & barbarorum gentibus apud quos hydropotæ fuere mulieres: nec mulieres modò, ſed & viri abſtemij. Apud Troglodytas licet reges mulſum bibant priuilegio honoris, vulgus tamen abſtemium eſt, & aquam potat cum paliuro. Quod & viris æquè Romæ criminoſum fuit, ad annum vſque trigeſimum: ſeruo verò interdictum penitus, niſi ſacrorum cauſa ſolennibus feſtíſque diebus. Quem oſculandi quotidianum vſum poſtea Tiberius Cæſar edicto inhibuit. Legimus Romulum vrbis conditorem, quòd in conuiuio vinum non biberet, à conuiuiis increpitum. Et Quintum Coponium, quòd vini amphoram ei cuius ſuffragio magiſtratum petebat, dono dediſſet, ambitus fuiſſe condemnatum. Proditúrque memoriæ Egnatius Metellus vxorem, quòd vinum biberat, fuſte necaſſe. Et Cneus Domitius mulierem, quæ viſa eſt plus vini bibiſſe, quam valetudinis cauſa deceret, dote mulctaſſe. Et matrona magna natu, quòd claues cellæ vinariæ reſignaſſet, inedia mori coacta. Lucius quoque Papyrius imperator aduerſus Sãnites dimicaturus, victori Ioui pocillum mulſi pro re magna votũ feciſſe dicitur. Bibebant enim mari-

Vini vſus mulieribus interdict⁹.

Troglodytæ.

Vxores necatæ ob vinum potũ.

num aut paſſum, ſapam aut defrutum, aliaq; eius gene-
Ebrij exoſi. ris potu dulcia. Adeóque eos qui ſe vino ingurgitarent,
oſos habebant, vt ſequutis tēporibus cenſores tanquam
indignos qui honores & publica munera gererēt, ſena-
tu amouerent, notáque & ignominia perſtringerēt. Indi
gnum enim videbatur, illos qui ingenio temulento &
marcido forent, quíque libidinū maculis notarentur, ad
rempub. accedere, aut de publicis conſultare. Quod etiā
Cretenſes, Lacedæmonios, & Carthaginenſes tactitaſſe
nouimus, qui militibus, ne efferos militia animos inſo-
lentiæ aſſueſcerent in omni militia vini potum interdi-
xere ex inſtituto Platonis, qui etiam magiſtratibus, do-
nec in honore eſſent, vinū inhibuit. Id quod penes Athe
nienſes criminoſum erat, quibus ebrius princeps morte
mulctabatur. Et Pittacus temulētos, ſi quid deliquiſſent,
duplici pœna puniri curauit, vt formidine ſupplicij a vi-
Aegyptiorum lex. no promptius abſtinerent. Quinetiam Ægyptiorum lex
erat, vt certa vini ſubtaxata menſura regi quotidianis
ferculis daretūr vltra quam excedere non licebat, ne ſui
impos, per occaſionem & licentiam turpitudini & ſor-
Moſſynæci. dibus vacaret. Sicut proditur de Moſſynœis vltra Ca-
rambin flumen, qui regē quem delegêre, ſi quid prauè
Seleucus. deliquiſſet, t[illegible]tius diei inedia mulctabant. Apud Locren
ſes Seleucus, vinum vſque adeò auerſatus fuit, vt etiam
morbo affectis dari inhibuerit, cauítque, vt qui vinum
Indorum conſtitutū. biberet, capite lueret. Indi adeò abſtemij fuere, vt niſi
ſacrorū cauſa, vinum bibere nulli fas foret: quibus erat
conſtitutū, vt ſi temulentū regem mulier occidiſſet, hoc
Perſarum milites abſtemij. donaretur munere, vt ſucceſſori nuberet. Perſarū quoq;
milites adeò abſtemij traduntur, vt pane & aqua ſæpius
victitarint, panis cōdimentum & obſonium, famem eſſe
Inebriandi ratio abſq; potu apud Scythas, Thraces & dictitātes: quibus tamen ſemel annis ſingulis inebriari
permiſſum erat. Proditúmque eſt, Scythas cùm inebriari
gaudeant, & abſtemij ſint: ſiquādo ebrietatis dulcedine
capi vellent, ne contra cōſtitutum facerent in ignē con-
iectis herbis & fumo hauſto, haud aliter quàm vino epo
to, madidos fieri. Quod de Thracibus traditur, qui epu-
lantes focos ambiūt, herbarum ſemine ignibus iniecto,
cuius nidore capti ebrios imitātur, & tanquam vino af-
fecti temulenti iacent, ſicut nepenthes ſucco delibutis

triſtitiam diſcuti putarunt. Babylonij quoque incenſo arborũ fructu,& fumo hauſto ita ebrij redduntur, vt tripudiis & cantibus exultẽt. Indos ferunt ex fructu arundinum quæ mel gignũt, aut vino ex dactylis, atque Ægyptios potu è frugibus inebriari. Quinetiam populum Romanum multa ſecula non pane, ſed pulte victitaſſe: piſtoréſque per annos ferè ſexcentos vſque ad Perſicum bellũ nullos Romæ fuiſſe ſatis cõſtat. Fiebat enim puls ex aqua frumẽti & fabarum, aut hordei farina, quam in ſacris & oblationibus deorum pro victima adhibuere: qui quidem piſtores toſtum panem lautioribus coquere ſolebant, reliquæ multitudini far, ideo quòd far pinſebant, piſtores dicti. Quippè cum veteribus molarum nullus vſus foret, ſed fruges igne toſtas in pilas coniectas pinſerent: vnde & Piſones dictos volunt: id enim molarum inſtar erat. Fuítque vetus mos, vt iidem eſſent coqui & piſtores. Capſis mox tẽporibus haud lõgo interuallo, panes facere, opus fuit mulierũ. Ante verò fruges cognitas, gentibus plurimis glandes fuere frumenti loco: ſicut pyra Argæis & Tirinthiis, ficus Athenienſibus quibus Cares adeò abundant, vt illis enutriant pecora: milium Mæoticis & lotometra, ex cuius ſemine conficiunt panes: Medis amygdalæ, Ichthyophagis piſces, Æthiopibus locuſtæ & arundinum fructus, Getulis ferina caro & pabulum pro pulmentario ceſſere: Chelonophagis teſtudines, cardamũ verò Perſis palmulæ autem Carmanis & Babyloniis. Ægyptij ex loto diu victitarunt, Alani carnibus, non pane veſcuntur. Nomades & Getarum pars, lacte. Indis autẽ caliſtiæ ſemen cibarium fuit: quorum reges oleribus & palmulis plerunque victũ quæſiuerunt, ciborum affluentiam velut inuitamenta ignauiæ auerſati. Epicurus quoq; ſummus voluptatis aſſertor, victu frugali & modeſto contentus, aqua & polenta, aut pane hordeaceo victũ quæſiuit, contráque paupertatem inuictum animum geſſit: non quòd voluptates auerſaretur, ſed quòd in tenui victu ſe plus voluptatis experiri aiebat: cuiusrei argumentũ eſt, quòd oleribus & pomis ac vilibus cibis, quibus viuendum cẽſuit, libros refarſit. Inter quos proditur Philinus quidam tantæ abſtinentiæ, vt nullo cibo niſi lacte victitarit,

Babylonios.
Romanorũ frugalitas.
Piſtores.
Piſones vnde dicti.
Panes, mulierũ opus.
Glandes.
Argæi.
Tirynthij.
Athenienſes.
Cares.
Mæotici.
Medi.
Ichthyophagi.
Aethiopes.
Getuli.
Chelonophagi.
Perſæ.
Carmani
Babylonij.
Aegyptij.
Alani.
Nomades.
Indi.
Epicuri frugalitas.

& Moſcus Antimolus ſophiſta ſolis caricis veſci ſolitus. Pueris quoque & iuuenibus, vt verecundiores eſſent, in magiſtrorum & affinium conſpectu foris cœnitare: viris autē, vt frugalitatis & parſimoniæ documenta darent, propalam cibum capere conſuetudo fuit, torúſq; illis ex vlua paluſtri fiebat aut ſtramento, hyeméque ad forum, æſtate verò in propatulo & ſub dio, neque vltra nouem ſingulis lectis cœnitabant, illóſque lautioribus veſci cibis non ſinebant. Nā carnis aridæ, aut lari pondo tria, & ſalſamentorum librā quotidianis ferculis apponere criminoſum erat. Siquis vltra apponeret, lege plectebatur.

Lex Fannia. C. Fannij cōſulis lege, ante tertium Punicū bellum introductum eſt, ne quid volucrum præter vnam gallinā, quæ altilis nō eſſet, apponeretur. Vtq; modus cœnarum

Saturnia. luxuria non difflueret, ſingulis diebus præterquā Saturnalibus, & Romanorum ludis, vel plebeiis, denos aſſes, qui domoſticis cœnis impenderētur præfiniuit. Tantæque frugalitatis fuere, vt menſam quanuis parcā, omnino vacuā tolli non ſinerent: ſed ad cohibendū appetitū ſemper aliqnid reliquiarū quod poſtera die cœnam iu-

Ratio adminiſtrandæ menſæ. uaret, ſupereſſe voluerant. Ouúmque & mel initio conuiuij miniſtrari, in ſecundis verò menſis poma ſimul & mel dari cōnſueuere. Quam victus parſimoniā Athenis

Dioſcuri. quoque ſeruari tradiderūt. Nam Dioſcuris in Prytaneo prandiū parabatur: in quo niſi oliuæ, caſeus & porrum,

Cœnæ Platonicæ. dabatur obſonium. Et à Platone in lautiſſimis cœnis, ſal oliuæ, caſeus, porrum, atque olera tantum ex agris iubētur apponi. Ac feſtis diebus pueri modeſti cum verecunda grauitate maiorum laudes carmine decantare, grandioréſque natu ſummo obſequio vereri, illóſque à conuiuiis domum reducere ſolebant, militiæ & colendis agris adeò intenti, vt illuſtria inde cognomenta ferrent: agrúmque malè colere, aut minùs arare quàm ve-

Agricultura apud veteres. tere, cenſoria nota putabatur. Cúmque octo dies culturæ agrorum impenderent, nonum vrbanis rebus & nundinis deſtinarunt: tametſi priori æuo, frequentiores Romanis nundinas & tertio quoque die mercatu frequenti nonnulli conueniſſe dicant. Q. Cincinnatus ab aratro ad dictaturam vocatus, poſtquam domitis hoſtibus triumphans vrbem iniit, licet non ex imperij maieſtate,

aratrum tamen ſumere, & agrum colere non dubitauit. Curius dentatus cùm à Samnitum legatis adiretur, rapa ſibi patare obſonium inuẽtus eſt, cui duos calonesin caſtris fuiſſe aſſerũt, cùm ſummã imperij gereret. M. verò Antonio conſulari VIII. ſeruos, Carboni VII. & M. Catoni cùm in Hiſpaniam Conſul duceret. III. ſolùm miniſtraſſe. Fertur quoque Ælius Catus conſul, cùm in fictilibus cœnaret, legatos Ætolorum vaſa aurea offerentes repuliſſe. Atq; Epitus poëta, qui primus Latinorum heroica attigit, adeò victu fuiſſe tenui, vt in Auẽtino domuncula & vnius ancillæ miniſterio cõtentus fuerit: nec tamen id ſibi turpe quiſquã aut dedecori putauit: ſiquidem paupertas tunc ſolida laus cenſebatur, & vera virtus Quam rem ęſtimare licet, quòd Æliorũ familiam, & Tuberonum, cum decem & ſeptẽ eiuſdem cognominis forent, modicis ædibus cum vxoribus & liberis eoſdem lares incoluiſſe, eundémq; agrum Veiẽtanum araſſe, ex que eius fructu victitaſſe legimus. Modúmque agrorum vltra ſeptẽ iugera excedere, aut denas argẽti libras viro triũphali in ſupellectili eſſe, pernicioſũ erat. Intra bina enim iugera poſſidere ſatis viſum, ita vt decẽ millia grauis æris, maximas putarẽt diuitias. Quinetiam adeò parci fuere & tenues, vt non minus crimini darent, indomitas cupiditates non refrænaſſe, aut paternam non ſeruaſſe paupertatem quàm ingẽtes maiorũ facultates largitionibus abliguriſſe: multiq; oloribus legumjnibúſq; contenti, abſq; eſu carniũ ſæpe victitarint, documenta frugalitatis & abſtinentię inſignem memoriam poſteritati exhibentes. Quam etiam Græcis ſolidę laudis & veræ commendationis fuiſſe multi adnotarunt. Legimus Thebanum, Epaminũdam tot victoriis clarum imperatorem, adeò diuitiarum abſtinentiſſimum, vt vnica veſte contentus, ſiquando vetuſtate collapſam reſarcire opus foret, domi clauſum ſe teneret, quẽ Thebani publica impenſa & ære collato ob inopiam extulerunt. Ariſtides ſe magis gloriari paupertate publicè teſtabatur, quàm reliqui diuitiis. Hippias quoque philoſophus Elæus, ad id inopiæ deuẽnit, vt veſtẽ, annulũ, crepidas & ſoccos, quęque cultus erant neceſſaria, ne quid temporis deperiret, ſuis manibus elaboraret. De Lamacho fertur, quoties ab

Frugalitatis exempla apud Romanos.

Paternæ paupertatis cõſeruatio.

Exẽpla frugalitatis apud Græcos.

Atheniēſibus dux creabatur, pro pallio & crepidis mutuam ab amicis pecuniā ſumere, cùm vnde compararet, non eſſet. Crates, Diogenes & Antiſthenes, aliíque produntur philoſophi, abiectis diuitiis, pera & baculo contenti vixiſſe. Phociō, Pelopidas, Socrates atque Ephialtes, pauperrimi & in cultu tenuiſſimo vixere, omnium tamen optimi atque iuſtiſſimi. Adeóque luxuriā & molliorem cultū deteſtati fuere, vt Thebis columna in templo ſtatuta fuerit, in qua dirę execrationes in regē Menin, qui molliorem vitę cultum inuenit, continebantur. Poſtea paulatim frugales mores defluxere, paupertáſq; probro haberi cœpit: luxuriæque peregrinæ inuictum malū ad effœminandos animos, ab exercitu Aſiatico in vrbem primùm inuectæ, mores infecerunt: ſicut aurum Perſicum, fugato Mardonio Athenienſiū animos labefactauit, & dira tabe infecit. Inde illecbræ libidinum, & rerum ſecundarum luxus in omnem licentiam graſſati. Primiq; Iones, vnguenti coronaiúmq; & ſecundæ mēſæ conſuetudinem inuenere. Tum veſtis ſtragula, menſæq; ac citharæ eburneis pedibus inſidētes, inæſtimabili cēſu comparatæ: epulæq; lautiores, & præter epulas pſaltriæ, ludiones, & alia conuiuiis oblectamenta inuenta ſunt. Hinc peregrina obſonia, remotorumq; litorum piſces, & magno cenſu cōparatæ dapes, ferculáque ſeſtertium millies æſtimata, & gulæ nouiſſima irritamenta aliáque exquiſitiſſima condimenta, & ventris prodigia inuenta ſunt, vt niſi quis illa apponeret, ſordidus & parum lautus haberetur. Adeóq; luxus excreuit, & eò proceſſit luxuria, affluentibus diuitiarum copiis, vt obſonia lautiora, maioréſq; epularum ſumptus, & magnas effuſiones edicto coercere, & luxurioſos apparatus pluribus legibus inhibere neceſſe fuerit. Hinc Fania, Orchia, Didia, Oppia, Cornelia, Ancia & Iulia, leges ad cohibendam luxuriam victus veſtitúſque, & cœnarū immodicos ſumptus latæ ſunt. Hinc cenſorum edictis, vuluas, vertina, abdomina, & glires epulis & cōuiuiis inhibita. Quod & Lycurgū factitaſſe nouimus, qui conuiuiorum apparatus & menſas lautiores, velut cupiditatū inuitamenta ſanctionibus inhibuit: ſæpiúſque abrogatis legibus nouæ poſtea editæ fuere. Et quanuis Antiocho rege victo, P. Li-

Vnde corrupti mores primū.

Leges ad cohibēdam luxuriam.

cinius Craſſus & Iulius Cæſar cenſores, nequis vnguenta exotica venderet, pœnis inhibuerint, exemplo Lacedæmoniorum qui vnguentarios vrbe exegere: & quando M. Antonius, & L. Flaccus, quòd legem de coercẽdis epularum ſumptibus antea latam Durouius tribunus plebis abrogaſſet, ſenatu eum amouerint: tamen. Q. Ælius Tubero prætura deiectus fuit, & deſpectui habitus, quòd in funere Aphricani populum Romanum publico epulo hœdinis pellibus & teſtis Samiis, ac lectis ligneis excepiſſet, quòd incultam parſimoniã in rebus publicis non exhorruiſſet. Sicut de Cleomene fertur, qui amicorum cuidam ſubiratus fuit, quod hoſpites iure nigro & pane igni durato; Laconico more ad epulas admiſiſſet. Licet Cato ſenior quòd pellibus hœdinis in publico epulo pro ſtragulis vſus eſſet, non mediocrem laudem tulerit: quòd frugales mores & cõtinentiſſimos exemplo iuuaret. Fertur tamen Tiberius Ceſar, quũ de coercendo luxu legẽ ferre vellet, nec coerceri immoditos ſumptus videret poſſe: ſatius duxiſſe omittere quod aſſequi nequiret, quam tentare turpiter quod poſteà nõ efficeret. Siſti deinde res non potuit, quominus tacito conſenſu deſtitutis moribus, ſumptuariæ omnes leges abrogatæ fuerint, quum nullus eſſet ſumptibus modus, luxúſque & ignauia nullis præſcriptis finibus in voraginem & gurgitem vitiorum ad nefas omne vſque adeo proceſſerint, vt diuina & humana prophanarint, populóque ſimul & plebi grauem perniciem attulerint.

Vnguẽtarii à Lacedæmoniis eiecti.

Leges ſumptuariæ paulatim abrogatæ.

Quæ ſint puræ & lectæ hoſtiæ in deorum ſacrificiis, & quæ victimæ quibus diis dicatæ fuerint.

CAPVT XII.

IN ſacrificiis deorũ fuit põtificalis obſeruatio, vt duobus hoſtiarũ generibus diis ſacra fiant: vno, in quo cũ litabatur, volũtas dei per exta exquirebatur: altero, in quo ſola anima deo cõſecrabatur, q̃ hoſtia animalis dicta. Hæ fræquentes fuere, ouis, ſus, capra, bos, gallina, & anſer, quas cũ immolabãt, niſi puræ eſſent & lectæ, ad rẽ diuinã nõ proficere putabãt. Fuítq; opinio, poti' ex hœdis & agnis, quia mites ſunt, quam ex gallinaceis, ſuibus & tauris, quoniam animo abundant, deos conſuli, & ſu-

Duo hoſtiarũ genera.

tura prænoſci. Ideo ouilli pecoris hoſtiã nõ ab amplitudine, ſed quia animi eſt placidioris, põtifices maximum duxerũt. Lectæ autẽ dicũtur, hoſtiæ, maiores & vberius depaſtæ, quæ claudæ, morboſæ aut vitioſæ nõ ſũt, (quia pernoſci, niſi ex ſana victima, futura nõ poſſunt) quæ viſixã aurẽ, vel caudã aculeatã, aut lingua nigrã non habent. Numa Põpilius deos fruge coli, & mola ſalſa ſupplicari inſtituit, quã molam ex farre, ſale & aqua cõpoſuit, ſine qua nullũ ſacrificiũ ratũ fieri cẽſuit. Atque id far, niſi toſtũ eſſet, ad rem diuinã nõ eſſe putum ſtatuit. Ideo Fornacalia & religioſos dies, ac ferias quibus far in fornacibus torrebãt, ſeruari iuſſit. Græci verò nõ far, ſed hordei primitias, libũque & placẽtas ex hordeo dii, offerri, hordeũque ſale inſperſum, in primis aræ infund. ſatius duxere, ſine quo, ſaluis cæremoniis, nullum ſacrũ fieri poterat, illique qui primitias eiuſmodi colligebat, crithologo dixere nomẽ. In quib' Fornacalibus qui non fuerant feriati, quíque in ſua tribu, vt erat cõſtitutũ, ſacrum nõ feciſſet, in Quirinalibus ſacrificio expiari cogebatur: idcirco Quirinalia ſtultorum ferias dixere. Atque omnibus ferè diis ſuæ victimæ, & ſua ſacra conſtituta ſunt, quæ præterire & trãſgredi non erat fas. Nãq; aliena hoſtia dii non placantur. Quippe Ioui tauro, verrę & ariete ſacra facere non licet: quia ſoli Neptuno, Apollini & Marti taũrus immolatur. Tametſi flaminis vxor omnibus nundinis Ioui arietem mactet, & triumphi die Ioui taurus hoſtia dicata ſit. Et apud Homerũ Vlyſſes immolauit Ioui arietẽ. Iupiter verò prodigialis nola ſalſa & thure placatur. Neptuno pleraque gens denigro tauro, Trœzenij de fructuũ primitiis ſacrificãt, Græci de cruribus taurorũ: Vlyſſes ariete, apro & tauro litauit. Athenis antẽ licet octauo die menſis cuiuſque Neptuno ſacrũ fiat, nõ tamẽ de tauro ſemper. Neque Apollini ſemper Græci tauro, ſed multiplicis generis victima ſacrificant. Nanque Homero teſte, alius tauro, alter ariete, aliquis hirco ſacrũ fecit. Ex bobus verò, vitulis & pecudibus, laudatiſſimæ vitulæ ad deorum placamenta habẽtur. Ideo Ioui à flamine omnibus Idibus bos candidus, & ex agro Faliſco vel Menania immolatur. Nãq; illos ad victimas farciũt, & deorũ ſeruãt ſupplicio. Bos

Lectæ hoſtiæ. *Sacrificiũ à Numa conſtitutũ.* *Fornacalia.* *Græci.* *Crithologus.* *Quirinalia.* *Sua cuique deorũ victime & ſacra.* *Iupiter prodigialis.* *Sacra Neptuni.* *Vitule.*

tamē iugo ſubactus, ſacrificio nō eſt purus. Fœtus verò bouis trigeſimo die, pecoris ſeptimo, ſuis verò niſi decimo à partu die puri habētur: ideo ſacres dicti. Creditūq́; eſt, bouem quinquennalē, inſignē Ioui victimā: & pecudes cum bimæ ſunt, ſacrificio maturas fieri. Lege autem Solonis de boue nulli deo ſacrificari licet: quia cū animal ſit innocuū, & agrorū cultui deditum, in ſacris, mactari vetuit: quippe veteribus tantæ venerationis erat, vt æquè capitale eſſet bouem quā ciuem necaſſe. Ægyptii boues ruffas Typhoni mactant, Arabes pingues camelos in are ignoti dei: ſicut nupturæ virginibus cameli ſacrificant: Heroibus verò tauro, capro & ariete litāt. Fertur tamen Pythagoras præter à ſe inſtituta & præſcripta quandoque bouem Muſis, Ioui autem gallū albis plumis immolaſſe. Solida vtilia, niſi cæſis tribus hoſtiis, tauro, ariete & verre, pura non habentur: ſed tamen vt hi omnes ſolidi firmíque ſint. Nā vitulos ad aras humeris hominū allatos, & claudicantes, & cuius cauda ad articulū ſuffraginis nō pertingit, non litare animaduerſum eſt. Idq́; apud Ægyptios ſeruari tantis cæremoniis, vt linguā boui exciēdo, & caudæ pilos explorādo, ſi vel vnū pilū nigrū repeterint, hoſtia tanquā impurā nō admitāt. Græcis autē tauri au puri ſint, farina explorantur, caper ciceribus, capra frigida aqua. Ruminales quoque hoſtias niſi bidentes fiant, non eſſe puras conſentiunt omnes. Ambaruale verò ſacrū, niſi de porca fœcunda & grauida, aut vitula, fieri non cōſueuit. Eſt autē ſacrū ambaruale, cùm arua & ſegetes ſolenni victima luſtrantur. Eam victimā maturis frugibus ter circum arua ducere cōuenit, omnéſq́; poſt eam clamantes ſequi: ex quibus vnus querna ornatus fronde, cū ſolenni ſaltatu, cōpoſito carmine Cereri decantabat laudes: ac poſtquā lacte, vino & fauo libaſſent, antequā fruges meterent, porcam Cereri immolabant: quæ præcidanea dicta eſt. Fuítque memoriæ proditum, à ſuilli pecoris genere immolandi initiū Romæ primùm factū: eo argumento, ꝙ ſus fœderibus & ſponſalibus adhibetur, & in initiis Cereri mactatur. Et quamuis in ſacris Cereris vinum adhibere nefas ſit, in hoc tamen ſacro de vino libaſſe pontificales libri nō vetarunt: quam quidem immolari ab eo qui mor-

Bos iugalis
Victimæ tēpeſtiuæ.
Lex Solonis de boue non ſacrificando.
Heroibus quibus animalibus libabatur.
Hoſtiæ ſolidæ.
Ambaruale ſacrum.
Porca præcidanea.
Immolādi initiū. Ro. à genere ſuillo.

Cybeli porca immolabatur tuo iuſta feciſſet, crimen admitti putabatur. Deorum quoque matri nullũ ſacrũ niſi de porca, fieri permiſſum. Et luſtrari exercitũ niſi ſue, oue & tauris qui puri eſsēt,
Exercitus luſtratio. nõ erat fas: qui poſtquam ter circũ inſtructas acies ducti erant, præcedente põpa, & greſſu cõpoſito, Marti immo-
Galli. labatur. In ſacris deæ Phrygiæ, quę Matuta & mater deũ dicta eſt, cui Galli execti membra ſecabāt, cymbala pulſantes, porcam tanquã impuram hoſtiam Romani non admiſere: apud cuius ædem ſupplicātes, filiis bona ex-
Sacerd. Bellonæ. optare vetātur matres, nepotibus nõ vtique. Bellonæ ſacerdotes non animali hoſtia, nec victima, ſed ſuo cruore ſacrificant: gladios enim diſtrictos vtraque manu tenentes, humeros ſibi & lacertos tanquam phanatici diſſecant: hoc ſanguine litari & crimina expiari putantes,
Aegyptii ita vt pro vulneribus ſtipes recipiant. Ægyptii Lunæ tātum & libero ſuem, reliquis diis boues mares, vitulóſq; & anſeres immolant: capram tamen, aut hircum nullo
Britanni. modo. Contra verò Britanni, quibus leporē, gallinam & anſerem in cœnis apponere, aut diis offerre lege veta-
Iupiter Abretanus. batur. In Myſia Abbretani Iouis tēplum eſt, in quo ſuē comeſſe aut mactaſſe, ſcelus erat infandũ & piaculare. Idem apud Phœnices, quibus per omne tēpus ſuibus abſtinere præcipitur. Fertur verò in Theſſalia Caſtinienſis Veneris phanum fuiſſe, & aliud in Sida Pāphyliæ, & in
Hyſteria. Aſpendo Argiuorũ, & Argis, in feſto quod Hyſteria dicitur: in quibus præter inſtituta moréſque aliorum, ſues mactare licet, cum in cæteris nullo modo fas ſit. Solùm apud Tuſſas in Ægypto, vbi Venus cornuta colebatur,
Aeſculapio vacca Veneri immolabatur: & in Nitriotica præfectura, ouis. In Æſculapiis ſacris niſi capræ & gallinæ immolātur: hæque ad rem diuinã luteo roſtro & pedibus, puræ non ſunt: nigræ verò & imparibus digitis, idoneæ. Aſtris & ſtellis volucres dicatæ fuerũt, Iſidi anſer, gallus Nocti & Laribus, nõnunquam porcus ſicut equus Soli, & Mar-
Animalia alia aliis diis dicata ti, Lunæ taurus, Iunoni agna, Veneri columba, & capra Pani & Mineruæ, Dianæ verò cerua. Quanquã Libero, vino melle & lacte, interdũ capro & hirco ſacrũ fieri no-
Libero. uimus. Mineruæ verò nihil caprini generis, ſed vaccam,
Mineruæ. aut boues iniuges: & Iunoni apud Lacedæmonis caprã immolari, quare & αἰγοφάγος dicta Græci verò Mineruæ

iuuencã ſæpe indomitã auratis cornibus mactarũt. Pyr-
rhus tamen dũ ſplene laborantibus medetur, albo ſemp *Soli.*
gallo ſacrificauit. Soli verò in Appollonia oue, Pani & *Pani.*
Syluano porco, nonnunquã lacte litabatur: Fauno agna *Syluano.*
vel hœdo, Priapo aſino. Obſeruatũq; à Maſſagetis eſt, vt *Fauno.*
reliquis diis poſthabitis, Soli equum immolent: ſicut à *Priapo.*
Sauromatis, vt equas diis patriis mactent. C. tamen Ca- *Maſſage-*
ligula eò veſaniæ proceſſit, vt ſibi tanquã numini ſacro, *tæ.*
faſianos, phœnicopteros & pauones mactari iuſſerit. A- *Sauroma-*
theniẽſes tamẽ annua ſolennia Mineruæ, nõ capra, nec *tæ.*
boue, ſed tauris & agnis exhibere ſolent. Perſicæ verò *Athenien-*
Dianæ boue lampadis charactere notata: tẽpeſtati autẽ, *ſes.*
pulla. Tradũt quoq; in parte Aphricæ Mineruæ ſacrum *Perſicæ.*
fieri, vt ſine victima puellæ inuicem fuſtibus decernant. *Dianæ.*
Perſæ quoq; equum Marti, Carmani aſinum, Luſitanni *Tẽpeſtati.*
hircũ, Latini picũ, Lacedæmonij equũ, frequẽtius canẽ, *Mineruæ.*
Sabelli taurũ immolabãt. Romani equũ dexteriorẽ bi-
gæ, Galli ciſalpini verrẽ, diuerſo quiſq; conſilio rituque,
ita vt à Phaſelitis, quæ in Pãphylia gẽs eſt, piſcibus ſal-
ſis Marti & diis immoletur, & à Bœotiis copaide coro-
nata, ab aliis thynno. Ad Opertanea verò ſacra, nigræ *Opertaneæ*
gallinæ nõ videtur puræ. Fuere autem ſacra Opertanea, *ſacra.*
quæ ſeorſum ab hominũ cõſpectu in operto fiũt. Cereri: *Baccho.*
Appollini & Baccho capris ſacrum fieri decere nõnulli *Veioui.*
putãt: ſicut Veioui, quẽ Appollinẽ dicunt, ritu Romano *Herculi.*
capra immolatur. Herculi & Cereri duodecimo calend.
Ianuarias, ſue, panibus, & mulſo ſacrũ fit: ſi tamẽ ſus pre-
gnãs ſit, aliter nõ habetur pura. Et in Fordicidiis, niſi pre *Fordicidia*
gnãte boue põtifices litare nõ ſolẽt: qui etiã dies ĩ Faſtis *Ordicalia.*
Ordicalia dicũtur. Lares canũ pellibꝰ ideo ornãtur, quia *Lares.*
domus fidi cuſtodes ſunt, & alienis formidoloſi, domeſti
cis verò blandi, atq; ad nocturnos ſtrepitus ſoliciti, ſicut
canes, qui floribꝰ, & ſertis, thure & fruge colũtur: quorũ
ædes in cãpo Martio ab Æmylio Regillo prætore dicata
fuit. In quorũ ſacris id cuſtoditur, vt libertini ſacerdotes *Sacra La-*
ſint, qui Auguſtales dicti, nihilque de ſacrificio extra æ- *rium.*
des mittatur foras, ſed intra domeſticos Lares omnia ab
ſumãt ſicut cum ſacrum Vulcano fit, quod Proteruiam *Proteruia.*
dixerunt, niſi victima, & quodcunque ſupereſt igni de- *Domeſti-*
tur, ſacrificiũ pollui putabant. Domeſticis verò Laribus *cis Laribꝰ.*

rerum dabantur primitiæ, ſæpe etiã porcus: tametſi hoſtilibus Laribus, quòd ab his hoſtes arcerentur, ſæpe immolauit antiquitas. Gynæciæ Romani pro his qui domi naſcuntur, canem immolant: ſicut Græci Proſerpinæ, & Dianæ Sabæi. Eſt autem Gynæcia, quã Romani Bonam deam vocãt, quæ ex corruptibilibus generationes facit: cui quum res diuina fit, optãt nemini bonũ euenire qui domi naſcatur. In Lupercalibus canem immolari mẽſe Februario, quia lupo canis infenſus eſt, & in expiationibus cane litari legimus: atque ad placãdum Caniculæ ſidus frugibus inimicum, etiam mactari canes: quas, ſi ruſſæ non ſunt, puras non putarunt: quod ſacrum, canarium augurium nuncupant. Pro frugibus quoque & pecoribus, vt rubigo auertatur, lactenti catulo ſacrum fieri conuenit. Idq; Rubigalibus per Quirinalem flaminem ſacrũ extra vrbem fieri, in quo ſuper exta canis thus & merũ infunderemos erat: quos etiam catulos recẽs editos, tam in adiicialibus quàm deorum cœnis ſæpe adhibuere. Apud Lacedæmonios Marti immolabatur canis. Et Bœotiis, cane in duas partes diſſecto per medium, iræ expiatio fuit: idem & Caribus, vt exta canis diis offerre in vſu haberent. Viuas etiam canes cruci affigi, atque inter ædes Iuuentutis & Sumani, ſingulis annis anſere inſidente deferri vulgo proditum eſt: quæ crux niſi ex ſambuco fieret, ſacrum ritè fieri minimè putarunt. Iſidi anſer propria victima dicata eſt; Plutoni taurus, Proſerpinæ iuuenca & bos fuluus Auerno. Vlyſſes verò apud Homerum ariete & oue nigra Erebo ſcrificauit. Sed nec ſementem adminiſtrari, nec oues tondere, niſi catulitio prius fieret, vllo modo licuit. Vinum in ſacris Cereris adhibere nefas eſt. Primitias verò frugum Cereri, vinum verò nouum Baccho dare conuenit: quibus veſci, priuſquam ſacerdotes illa libaſſent, minimè fas erat. In ſacris deæ Ruminæ inferre vinum expiatione dignũ fuit: quippe illi ſacrum facientes hoſtiæ lac, non vinum inſpargebant. Et in ſacris Floræ, quam Bonam deã nuncupant, cùm vinum libant, lac fuiſſe dicunt. Veſtæ quoque non vino, ſed de Numicio flumine libatur, quibus diebus menſe Iunio molæ frumentariæ & aſini ſertis & pane coronantur: ad cuiuus templum iuxta forum niſi

Gynæciæ. *Lupercalia.* *Caniculæ ſideri* *Pro frugibus* *Marti.* *Bœotii.* *Cares.* *Iſidi.* *Plutoni* *Proſerpinæ.* *Auerno.* *Erebo.* *Sacra cereris abſque vino.* *Ruminæ* *Floræ.* *Veſtæ.*

Digitized by Google

nudo pede accedere non conuenit:ſicut in ædem Dianæ apud Cretenſes, quam Britomartam nominant. Proditúmque memoriæ eſt, Romulum nunquam vino in ſacris, ſed lacte libaſſe. Athenienſes quoque Mnemoſynæ Auroræ, Soli, Lunæ & Vraniæ, non vino, ſed aqua melle diluta ſcrificant. Vbi verò in ſacris vina libare diis neceſſum erat, ex Græca & impurata vite, ſeu fulmine tacta, aut quæ vulneratis pedibus calcata immunditiæ polluta fuerat, aut iuxta quam homo laqueo pepẽderat, quæque circunſiſis vinaceis profluxerat, vina libare diis infauſtum erat. Thaſiis verò, niſi vino libaneo odore thuris diis prohibabatur, & in Aſopo in æde Eumenidum niſi mulſo libare, & pro coronis floribus vti permiſſum. Victimæ maiores dum immolantur, auratis cornibus procedunt: minores, coronatæ offeruntur. Eſt quoq; obſeruatum, vt ſi cum vinum hoſtiæ fundendum foret potius molam aut fruges in caput ſpargerent ordine præpoſtero aut ſi cùm hoſtia ad aras ducitur, vehementius fuiſſet reluctata, oſtendiſſetq; ſe inuitam altaribus admoueri, vel ab ara aufugiſſet, vel percuſſa mugitum dediſſet, aut in aliam corporis partem quàm oporteret, cecidiſſet, piaculare ſacrum & triſte auſpiciũ faceret, quaſi inuitis diis offerri videretur. In qua re animaduertere licet, apud Hermionenſes boues præferoces facili ductu à miniſtra ſacrorum peruetuſta muliere, ſponte ad ſacrificium duci & immolari. Iones tamen contra inſtituta moréſque ſacrorum, tunc maximè hoſtiam litare, & diis gratiam fieri putabant, cùm inter immolandum taurus mugitus daret. Funeſtámque familiam, aut hominẽ funere pollutum, nec ædes deorum dedicare, nec publica ſacra facere poſſe liquet, niſi in Lemuralibus & Parentalibus: in quib' inferiis diis dare inferias vſus obtinuit: quo tempore ædes deorum clauſæ iacent. In Lemuralibus fabam noctu iacere vſurpatum eſt, Lemures ſe ex domo eiicere clamantes, quam nigram eſſe conuenit: ipſamque lotis manibus, & pede nudo per ora verſare & poſt terga reiicere, æríſque tinnitum facere, vtque Lemures fabis redempti, domo abirẽt, nouies orare. Idque Maio menſe tribus noctibus fieri, donec ſolutis religione animis. manes expiatos ducerent. In Parentalibus

Qualia vina libabãtur diis.

Thaſii.

Eumenides.

Maiores et minores victimæ.

Signa triſtis auſpicij.

Hermionenſes.

Iones.

Lemuralia

Parẽtalia.

aſſumere fabas vſus obtinuit, ſicut in priuilegiis cicer. Ac ferales cœnas, lentéſque & offas ad ſepulchra illorum ferre quibus parentare ius erat: quæ etiam Feralia à ferendis epulis dicta ſunt, quas in defunctorum ſepulchri ſuper nudam ſilicem apponebant. Notatúmq; fuit in omnibus ſacris, fœminini generis victimas eſſe potiores itaque ſi per marem litari non poterat, fœmina ſuccindanea dabatur,non econtrà. Nam ſi per fœminam hoſtiam minimè perlitatum foret,ſuccidaneam adhiberi non licebat. Apud Ægyptios ſecus, quibus fœminam hoſtiam immolare eſt habitum nefas, barbaris quoque circa montem Caucaſum, & apud Derbices Perſicam gentem, fœmininum animal victimam dare, aut eius carnibus veſci, ſub graui documento vetabatur. Si tamen primis hoſtiis non litaſſent, aut ſi primùm negligentia vel caſu non rectè initum aut curatum ſacrum foret, illas denuò augeri & ſæpius ad expianda numina permittitur,donec rite perlitatum animaduerterent. Illud quoque non omittẽdum, conſueuiſſe Romanos pro rebus quas citò expediri cuperent, ætate grandioribus hoſtiis: vbi verò rem augere vellent & produci, iuniori victima ſacrificare. Vnámque hoſtiam nunquam duobus diis aut incertis, ſed certo numini immolare ſuperíſque impares, inferis vero pares. Quotiéſque aliquid inuentu rarum aut difficile ſacrificio adhiberi oporteret,illud cera vel pane effictum apponere ſatis, ſimulacráque eiuſmodi ficta & commentitia, ac ſi ipſa res repræſentaretur, eandem vim vigorémque habuiſſe: id quod à Græcis obſeruatum comperimus. Cum enim Cyziceni nigram bouem Palladi quotannis immolarẽt, & præſſi obſidione, bouem comparare nequirent, ex frumento illam effinxere, eóque pacto perſoluto voto, numen expiarunt. Athenienſes quoque in feſtis Iouis Milichij,quæ Dialia vocant extra vrbem ſæpe non veras victimas, ſed commodè effictas obtulere. Vtque ſi pro infantibus immolandum foret,non grandis,ſed minor hoſtia mactetur. Notatúmque & illud eſt, in deórum Manium ſacris auerſa & triſtia auſpicia, aut dira & nefanda, magis fauſta & fœlicia eſſe,itaque in his ſacris potius eſt non litare, quàm litare.

Cœnæ ferales. *Fœminini generis victimæ potiores.* *Aegyptii.* *Romanorum mos.* *Victimæ fictitiæ.* *Thucydides, lib. 1.* *Dij manes.*

Quæ origo cenſorum, quæve poteſtas, & ex quàm paruis initiis in quantum magnitudinis deuenerit. CAPVT XIII

CEnſorum origo licet à paruis initiis orta, eò tamen creuit ad tantúmque faſtigium deuenit, vt morum diſciplinæque Romanæ, decoris dedecoríſque diſcrimē, vectigaliúmque, & publicorū locorū priuatorúmq; arbitrium ſub illius cura & poteſtate foret: totiúſque reip. circa morum diſciplinam ſupremum ius haberet. Fuere enim M. Geganio Macerio iterum, & T. Q. Capitolino quintum COSS. primi cenſores ſuffragiis populi creati Papyrius Semproniuſque: tametſi Seruium Tullium, à quo iura militiæ conſtituta ſunt primum cenſorem fuiſſe nonnulli credant, quòd pop. Romanum primus cenſuiſſet. Qui magiſtratus etſi à principio quinquennālis, poſtea à Mamerco Aemylio dictatore cautum fuit, vt annua & ſemeſtris cenſura foret. Cuius rei cauſa ipſe Aemylius, quòd veterem cenſuræ ſtatum citra præfinitum minuiſſet, à proximis cēſoribus tribu motus, & ærarius factus eſt. Ad quam licet a principio admitterentur patricij ſolùm, poſtea P. Philone dictatore alter cenſorum, deinde Q. Pompeio & Metello COSS. vterq; ex plebe cenſores creati. Demum eò dignationis venit, vt niſi clari illuſtréſque poſt triumphos & cōſulatus illam expeterent. Hi ergo cenſendi populi & luſtri faciendi cauſa ab initio creati eò proceſſere, vt maximarum minimarúmque rerum, præcipuè circa morum diſciplinā cogitationem, animaduerſionémque haberēt. Nam de iuramento cognoſcere, & in periuros animaduertere, epularum ſumptus cohibere, ſenatores legere & cooptare, ſummotis indigniſſimis, & honeſtiſſimis allectis: principem ſenatus conſtituere, immeritóſque propter turpitudinem ſordéſque vitæ, ſenatu vel tribu amouere, notíſque & ignominiis afficere, aut in Ceritum tabulas referre, etiam ædilem quæſtorémque: tum illos qui agrum malè colerent, aut incurioſè haberent, perditóſque & profuſos nepotes, parúmque honeſtis moribus viuentes, aut verbis inciuilibus loquentes, ærarios facere, cenſoriæ poteſtatis erat, In quo id fuit ſeruatum, vt moris è ſenatu notas aſcriberent, & demetria notarent, quod lege cenſoria cauebatur, cuius verba aſcripſi;

Cenſores primi.

Cenſura initio quinquennalis poſtea annua.

Cenſorum munus.

Cenſores populi ſoboles familiáſque cenſento, pecuniáſque, vrbis templa, vias, ærarium, vectigalia tuentor: populique partes en tribus diſtribuunto, & pecunias in ciuitatis ordines partiunto, equitum peditúmque prolem diſtribuunto, cælibes eſſe prohibento, mores populi regunto, probrum in ſenatu ne relinquunto: bini ſunto, magiſtratum quinquennium habento, reliqui magiſtratus annui ſunto eáque poteſtas ſemper eſto, & infra. Referebant enim cenſores in Ceritum tabulas, illos quos ignominiæ cauſa ſuffragiis priuabant: qui quidem cenſores ciues ſic notabát, vt qui ſenator eſſet, ob crimen eiiceretur ſenatu: qui eques, equum publicum vẽderet: qui verò plebeius, in Ceritum tabulas referretur. Obſeruatúmque, vt quem cenſores ſenatu amouerent, nota quoque & ignominia perſtringerent: eáque quæ ad publicam diſciplinam pertinerent, lege edita ſtatuerent. Denique eò dignationis venère, vt omnium magiſtratuum principem locum tenerent: ad eámque niſi viri conſulares & maximis functi honoribus, admitterentur nulli.

Cenſores in quos magiſtratus cenſebant. Quinetiam vitam ſingulorum & mores inquirere: exceptiſque conſulibus, præfecto vrbis, rege ſacrorum, & Veſtalibus virginibus, circa diſciplinam morum in omnes magiſtratus cenſere & animaduertere poterant. *Siculi.* Quæ cenſura apud Siculos quoque magni nominis fuit: nam cum omnes Siculi ex cenſu tributa conferant, omnis poteſtas æſtimationis faciundæ cenſori permittitur. *Carthaginenſes.* Hanc etiam inſtitutionem Carthaginenſibus fuiſſe accepimus, vt illi præfectum morum & vitæ magiſtrum habeant: quem ferunt in Hamilcarem animaduertiſſe: congreſſúmque cum Haſdrubale tunc in primo flore ætatis vetuiſſe, quia multi obloquebantur, quòd parum integra fama eſſent. *Argi.* Apud Argos verò, ſi quis in re quærenda negligens foret & remiſſus, aut ſi deſidioſum & ſegnem viderent, rationem vnde victum quæreret, apud magiſtrum qui loco cenſoris erat, reddere cogebatur. Quod Areopagitæ Athenis ſæpe exequuti ſunt, vt quid quiſque Athenienſium ageret, & quo quæſtu viueret, magna cura inquirerent. A Nabathæis ſeruatum legimus, vt negligens & remiſſus, qui opes paternas minuiſſet pœna mulctaretur: *Negligens mulctatus.* cui verò res eſſet auctior, donaretur præmio. Id quod Draconis lege cauebatur, vt qui

qui ocij damnatus eſſet, capite lueret. Amaſis quoque Aegypti rex, inter cætera conſtituta, præcipua lege cauit, vt vitæ rationẽ prætor à quocunque exquirat, vt ſiquis turpi quæſtu viueret, velut facinoroſus noxã lueret. Quam legem ſolũ imitatus fertur, præcipuè cauendo, vt qui malis artib⁹ degeret cuique ocio periret dies pœna afficeretur. Cuius rei cauſa Maſſilięſes, veteres ſacrificulos, qui quæſtus cauſa ſacra circunferebãtur, ſuis oppidis exegere, ne religionis prætextu ociũ ſectarentur & luxum. Quinetiam de paupertate, orbitate & cœlibatu quærere & contumaces plectere, cenſorũ munus erat. Furius Camillus quum cẽſuram ageret, vt exhauſtæ ciuitati propter aſſiduas bellorũ clades, ciues ſupPeterent, legem de maritãdis ordinibus tulit, qua inter cætera pœnis coercuit illos qui viduarum nuptias, quarum viri bello ceciderãt, deuitarent. Eos verò qui ad ſenectutem cœlibes peruenerant, æra pœnæ nomine ad ærarium ferre iuſſit. Quam legem Q. etiam Metellus Numidicus iterũ in cenſura promulgauit. Aedes quoque ſacras, vias, aquæ ductus, & loca publica facienda locare, aut aquarũ fluxus dare & inhibere poterant. Siquidem Cato Cenſorius aquam publicam, quæ in priuatas domos & hortos deriuabatur, inhibuit, & porrecta in publicũ ædificia demolitus fuit. Vectigalia quoque & portoria noua ſtatuere, vetera exigenda mandare, illaque publicanis & cõductoribus locare non vetabantur. Ea tamen proſcribere, niſi Romæ & tacito populo, eiúſque placito & aſſenſu, ac publico præcone cõſulto, & niſi calend. Martiis, quibus vectigalia locãtur, cenſori facultas nõ erat. In quo fuit animaduerſum poſt Pauli Aemylij triumphũ, quem de omni Macedonia habuit Perſe deuicto, vſque ad Hireium & Panſam conſules, populũ Romanum vectigalium collatione & tributo vacaſſe. Is enim tantũ auri & argenti ex manubiis in ærariũ tulit, vt tributorum collationem & onera leuarit. Etiam de ære alieno cognoſcere, cenſoriæ poteſtatis erat, Animaduerſum tamen eſt, de nulla re cenſores, quàm de iureiurando ſeuerius iudicare conſueſſe, quódque poſteriores priorũ decretis plerunque non ſtetere, ſæpiúſque illa reſciderunt & antiquarunt, Poſt ali-

Sacrificuli à Maſſiliẽſibus eiecti.

Lex Camilli de maritandis ordinibus.

Cœlibatus mulctatus.

Proſcribere vectigalia ſoli cenſori non licebat.

Aemylii manubiæ opimæ.

De ære alieno.

De iureiurando.

Cenſorum poteſtas diminuta.

Cenſorum poteſtas diminuta. quot verò ætates Romani nimiā poteſtatē eſſe rati, macronem cenſoriū multis remediis retuderunt, & ne impune inſoleſceret, cenſuræ extenuatis viribus, grauibus edictis coerciti ſunt. Quare P. Claudius in tribunatu plebiſcito ſanxit, ne quē cenſores notarēt, niſi antea legitimè accuſatus, & vtriuſque cenſoris iudicio dānatus foret: in tantū, vt Metello cēſori, quòd minus iuſte pœnam irrogaſſet, aqua & igni interdictum fuerit. Diuus verò Claudius, dum cenſuram ageret, illū niſi ſua voce & ſine patrocinio vitæ rationē reddere paſſus fuit. Clara quoque cenſura fertur Appij Claudij, & Claudij Plācij, qui viam Appiam è Roma Brunduſium ſtrauit, & aquā quæ Appia dicta eſt, inuehendam curauit. *Cenſura clari.* Tametſi C. Gracum in tribunatu vias perpurgaſſe, & itinera imperuia muniuiſſe, ſinguliſque miliaribus lapideas columellas ſtatuiſſe, & Scaurū AEmylium vſque Sabatios, M. que Lepidum, & C. Flaminium in conſulatu Ariminū vſque, & deinde in Aquileiam ſtrauiſſe legamus. Iulius quoque Cæſar cōmiſſa ſibi Appiæ cura, dum illius refectioni vacat, magnas opes effudiſſe fertur: quā poſtea collapſam Auguſtus ſibi muniendam deſumpſit, reliquis triūphalibus viris delegatis, quas præcipuis operibus ornarunt. M. verò Aemylius cōſul pacatis Liguribus, viā à Placentia vt Flaminiæ cōmitteretur, Ariminū vſque ſtrauit: & Flaccus in cenſura viam per Formianum mōtē perduxit. Fuit quoque inter celebres Latina & Valeria, altera vſq; Sinueſſam, altera ad Marſos. Nam Salaria & Nomentana haud multæ lōgitudinis per Sabinos cōſtratæ ſunt. *Indi.* Indis fuit in vſu vt per conſiliarios purgentur viæ, quibus per dena ſtadia ſingulos lapides locare, & diuerticula ac diſtantias adnotare negocium erat. *Athenienſes.* Athenis verò viarū curatores vniuerſæ ferè ciuitatis adminiſtrationē habebant. Magni quoque exēpli cenſura fuit Fabij Gurgitis, qui licet defamatiſſimus, poſtea ætate grauis, cēſuram ſeueriſſimis moribus egit: ſicut L. Lentuli, qui repetūdarū accuſatus, haud multo pòſt cenſor ſanctiſſimus euaſit. Præ cæteris M. Catonis cenſura apud omnes ordines plus nimio triſtis & vehemēs habita eſt: quare præcipua flagrauit inuidia, quod inuicto animo eſſet, & inflexibili. Illud quoq; notatū eſt,

ſolere cenſores nouos milites, & eos qui ſupra ſeptimũ & decimum annũ equo merere debuiſſent, nec militaſſent, ærarios facere. Quare M. Attilij Reguli, & P. Curij Philonis præclara cenſura numeratur, quòd iuuenum Romanorũ duo millia, qui Hannibale Italiam peruaſtante, quadrienno militiam detraſſent, inter ærarios retulerũt, ſuffragióque & comitiis priuarũt. Eis quoque qui parum idoneè militarent, munúſve facerẽt, equum adimere illiúſque arma & equum vẽdere: alios ætate & viribus habiles ad militiã cogere, & ſacramẽto adigere, aut equum publicum dare, officij cenſoris erat: quòd à Solone olim conſtitutũ ferunt, qui eadem pœna afficiendum putauit eum qui militare nollet, & qui aciem desereret, quíve in acie timidus & ignauus eſſe. Etiã equitatum recenſere, alios qui legitima ſtipendia feciſſent, militia miſſos facere, aut numeratis ſtipendiis cum laude miſſionem dare, vel equum deferre illis qui militaria munera obiuiſſent: nonnunquam ſi crimen expoſceret, reum capitis agere poterant: quippe M. Fabius cenſor ſeuerior & durior, Fabium buteonem filium furti inſimulatum capitis reum egit, & vltimo affecit ſupplicio. Et quãuis qui cõſulatus, dictaturas, & alios geſſerant magiſtratus, ad cenſuram admitti ſolerent, plerunque tamen ex ædilitate, qui nec prætor, nec conſul fuiſſet, gradum ad cenſuram feciſſe cõperimus, præcipuè quum anteacta vita plena grauitatis foret. Craſſus Licinius, qui nec præturam antea nec cõſulatum geſſerat, ad cenſuræ honorẽ ex ædilitate euectus fuit, quam vna cum pontificatu geſſit. Ac licet ex duobus conſulibus altero defuncto, collegæ ſubrogãdo haberentur comitia, altérque conſul in defuncti locũm cooptaretur: tamen ex duobus cenſoribus altero deſito, alium ſubrogari non licebat. Quod C. Iulio cenſore mortuo, L. Papyrius Curſor, ne abiret magiſtratu, M. Corneliũ Malaginẽſem collegam ſibi ſubrogarat, religio inuaſit, & piaculare fuit, quia eo luſtro à Gallis vrbs capta eſt, ne in demortui locum cenſor ſubrogaretur. Itaque cẽſore vita functo, collegã magiſtratu abire oportebat. Quãuis Appius Claudius Cæcus, cõtra mores inſtitutã; maiorũ, collega ſe magiſtratu abdicãte, ſolus cẽſuram gerere

Cenſorum munus & poteſtas.

De hoc itẽ lib. 2. c. 13.

Cẽſores ante conſulatum.

Notandum hoc.

Appius Claudius ſolus cenſuram egit.

re non dubitauit. Hoc quoque adnotaſſe non pigebit, quòd licet omnibus magiſtratibus circa morum diſciplinam cenſura præmineat, tamen tribunatui plebis & ædilitati illam quandoque ceſſiſſe conſtat. Ideo P. Furio & M. Attilia cenſoribus, ab Appio Metello tribuno plebis, quòd quæſtorem eum proximo anno tribu amouerant, & ærarium fecerant, diem dictam, ipſóſque in vincula duci iuſſiſſe comperimus, Nec in minus de P. Sempronio plebis tribuno, qui Appiũ Claudium cenſorem, niſi collega interceſſiſſet, in vincla duci iuſſerat, compertum eſt: quod profectò non feciſſet, ſi id ſibi iure ſacroſanctæ poteſtatis facere non liceret. Quanuis poſtea conſenſu ſenatus res diſcuſſa fuerit, ne tribunitio furori cenſura obnoxia foret. Fertur tamen Domitius Nero, Neronis auus, dum ædilitatem gereret, adeò procax & animi immodicus fuiſſe, vt L. Plancum cenſorem via ſibi cedere coegerit. Illud quoq non præterierim, quòd inter opera cẽſoria in primis cibaria anſerum, qui peruigilem curam gerũt in Capitolio, quòd olim fuere vrbis cuſtodes & imperij: Iouémque miniãdum: ex vectigalibus verò lacus Lucrinus eruẽdus boni ominis cauſa, locari conſueuit: quibus cenſoribus incumbebat locationis leges dicere. Sicut Athenis Apodectæ, qui collationibus & vectigalibus præerant, quorum iudicio quicquid cõtrouerſiæ erat in publicis collationibus, decernebatur. Quódque cura horologij inter opera cenſoria nõ in poſtremis erat. Atque in delectu, cenſionéſve, primi Valerij, Silirini, & Statorij priuilegio honoris nominantur. Quódque hi qui cenſoria nota antea notati fuere, licet cẽſores poſſent creari, & quo minus crearentur, cenſoria nota minus officiat: tamen hi qui cenſuram geſſiſſent, quanuis laudabiliter, iterum cenſores creari, aut ad munus cẽſorium admitti nullo modo poterant. Idque exemplo C. Getæ, qui à L. Metello & Cn. Domitio cenſoribus ſenatu motus, & ignominia notatus, haud longo poſt interuallo, oblita memoria dedecoris, & permulſis ciuium animis, ad cenſuram euectus fuit. Illud quoque non ab re fuere dixiſſe, Tiberij tempore magnis contentionibus actum in ſenatu, vt non modò cenſura, ſed reliqui magiſtratus quinquennales

Tribunorũ pleb. & ædilium in cenſores poteſtas.

Domitij Neronis in ædilitate procacitas.

Cenſorum munera precipua.

Apodectæ.

Cenſorem bis eundem creare non fas erat.

forent, & niſi quinquennio ſingulo comitia magiſtratuum fierent: quæ res primùm dilata, mox perpetuo ſilentio obliterata fuit.

Quid ſit apud iureconſultos cœnaculariam exercere, quid catadromus, quid cloaca qui ſphæriſterium, & quid hypocauſta.

CAP. XIIII.

IN circulo iuriſperitorũ mutuò ſermocinantium, præſente me, quæſitum eſt à nouæ facundiæ viro, quid ſit cœnaculariam exercere. Siquidem ab Vlpiano, titulo de his qui deiecerunt, dictũ fuit: Siquis cœnacalariam exercens modicum ſibi hoſpitium retinuerit, reſiduum verò pluribus locauerit, ſi ex eo cœnaculo deiectũ effuſúmve quid fuerit, omnes teneri, quum ex mediano cœnaculo deiectũ probaretur. Et tametſi nonnulli diuerſa ſentirent, ancipiti contentione diſtracti, dixi ego, quantum cõminiſci potuit ex Varronis autoritate, cœnaculum, ſuperiora ædium, ad quæ ſcalis aſcenderetur, dici: quæ pars inquilinis, & his qui domos conducerent, locabatur. Fuitque moris priſci, vt pleríque ex ædibus modicum qui ſibi reciperent, ſuperiora verò domus inquilinis locarent. Fuiſſe enim Romæ ædificia frequẽtia, pluribus cœnaculis conſtructa, edita in altũ, quæ poſtea ab Auguſto certa ſub taxata, mẽſura cohibita ſunt, multis teſtimoniis probatur. Cœnaculariámque exercere eum dici, qui eiuſmodi negocium ageret, locaréque inquilinis domorũ cœnacula conſueſſet. Græcis verò contrà: nã ſuperiora domus & altera penetralia ſibi recipiebãt: ad inferiora autẽ veſtibula, & ſub porticu. Homero teſte, hoſpites diuertebãt. Cenſuit ergo Vlpianus, ſi cœnaculariam exercens, hoc eſt, curam gerens eiuſmodi cœnacula locandi, modicũ quid ex hoſpitio ſibi retinuerit, reſiduũmque pluribus locauerit, ſi ex cuius cœnaculo deiectũ quid eſſet, in notitiam non venit, omnes qui incolerent, vna actione teneri, cõtráque ſingulos agere licere: dicíque cœnaculariã à cœnaculis, ſicut ſagariam à ſagis, de qua iureconſultus ſexto & decimo digeſtorũ libro mentionẽ fecit, quando ſ. ſaga, & id genus veſtimenti mercatur quiſpiã, quò pluris diſtrahendo lucrũ

l.ſi verò. §. ſed ſi quu. ff. de his qui deiecerunt.

Cœnaculũ.

Cœnaculariam exercere quid.

Cœnacularia.

Sagaria.

lib. 17. ff. pro ſocio. l. cũ duobus. §. quidam ſagariam.

Camelaria
Camelarii.
Vecturā facere.
l. numerū. § Camela-ria.ff.de mun & ho no.ſunt ver ba Pauli ad gataper tabole. in l.penul.ff. de act.fur.
Catadromus.
Cloacæ Romanæ.

faciat. Sic camelariā dixere camelorū curationē, & camelarios camelorū curatores, quod munus perſonale eſt: de quibus apud iureconſultos de muneribus fit mentio frequens: & qui vecturis victū quæritabant, vecturā facere dixerunt. Rurſus querebatur quid ſignet illa Labeonis verba de actionibus empti. dum inquit: *Quod ſi periculoſam rem antea ſeruus facere conſuerat, vt ſi per catadromum curreret, vel in cloacam ſe demitteret, tuque vendito à te ſeruo id imperaſti, quod ſine periculo exequi nequibat, cenſuit Paulus teneri venditorem ob necem damnúmve ſi quam in perniciem ſeruus incurriſſet*. Quid catadromus, & quid eſſet cloaca, quærebatur. Reſpondi caradromū decurſionē dici, ſpatiúmve in quo agitarentur præcipiti curſu, ἀπὸ τοῦ δρόμος, per quem ſeruus currendo, vel in cloacam ſe demittendo, nimirum vitæ periculum adibat. Quippe curru vel equi impetu, dum incautius ſubit, obteri, vel in cloacam mergi poterat. Fuiſſe enim claocas Romæ in ingentem altitudinem depreſſas, receptaculum omnium purgamentorum vrbis, à Priſco Tarquinio primùm, mox à Superbo, & demum interiecto tempore a M. Agrippa profuſis ſumptibus, & magna mole conſtructas, autores tradunt: per quas ſeptem amnes quaſi ſub vrbe penſili ſolida ſtructura raperent omnia, & auferrēt: ad quas non ſine vitæ periculo deſcenſus erat. Neque dubium quin ſeruus vix ſine noxa per catadromum currere, vel in cloacas deſcendere poterat.

l ſi quis mihi ff. mād

Tertia fuit quæſtio, quid ſignent illa Vlpiani verba, titulo mādati, quibus Aurelium hoſpiti ſuo medico mandaſſe dicit, vt in hortis ſuis ſphæriſteriū & hypocauſta, ſuæ valetudinis cauſa, Rauennæ conſtruat. Quid eſſet ſphæriſterium, & quid hipocauſta, ambigebatur.

Sphæriſterium,

Cúmque cenſerent ex interpretis autoritate, locum amœnum dici ſphæriſterium, hypocauſta verò ſubterraneum, & alia imperitiſſimè: tandem quum certaretur ſententiis, ex Plinij & aliorum autoritatibus cōpertum eſt, ſphæriſterium locū fuiſſe circularē, qui plures capiebat circulos, & ſpatia variis luſibus diſtincta, à ſphærica figura dictū, demulcendi laxandíque corporis, & animi remittendi cauſa, à ſummis viris & magnis honoribus functo, intra ędes, nonnunquam in thermis extructum. Erant enim loca

deambulationi,quieti & curſui,tum luctę,iaculationi &
palæſtræ accommoda:Sicut trigon locus triquetro ſimi- *Trigon.*
lis,vbi pila exercebantur & ludo, Græcis frequens erat.
In hoc enim ad valetudinem tuendam diuum Veſpa-
ſianum remiſſo à negociis animo membra defricare ſo-
litum Suetonius memorat:& Alexandrum Seuerum,te-
ſte Lampridio,in ſphæriſterio luctari & currere,ac mol-
liter exerceri accepimus. Hypocauſta verò cubiculum *Hipocau-*
dici vndique occluſum,in quod aër non admittitur, ſed *ſta.*
igne accenſo,feruore atque æſtu vaporat intus, nec fo-
ras diffunditur calor, dictum ἀπὸ τοῦ ὑποκαίεσθαι, quod eſt
ſuccendere, quaſi vaporarium, quod caloris aſſeruandi
cauſa fit.Cenſuitq; Vlp.tertio de legatis,quicquid com- *l.ligni.§.li-*
burendi cauſa,ſiue ad balnei calefactionem,ſiue ad diæ- *gnu.ff. de*
tarum hypocauſta paratum foret,ligni appellatione cō- *lega.3.*
tineri. His enim hypocauſtis propter frigora, quibus
maximè obnoxij ſunt,Germanos,& eos qui gelidiſſimā
plagam incolunt,ac loca aſſiduo niuis caſu inacceſſa,v-
ti frequenter inſpicimus:in illíſque verſari duro tem-
pore anni,ibíque epulari,ac ſeria & iocos agere.Hodié-
que eiuſmodi hypocauſta in noſtro orbe,Germanorum
more, in difficultate hyemis ac gelida & niuali die à
multis incoli videmus.

Solere futuras calamitates multò antè ſignis præmonſtrari, & miraculum quo vaſtitas regni Neapolitani prædicta fuit.

CAPVT XV.

SOlere Deum immortalem quum aliquid diri vel ad-
uerſi immineat,id portētis & prodigiis futurū oſten-
dere,venturáſq; calamitates ſignis miníſque cæleſtibus
præmōſtrare,& ipſi nouimus, & à non contemnēdis au-
toribus relatū accepimus.Quo tempore Tarquinius re-
gno pulſus fuit,ſatis cōſtat imminens exitium canē lo-
quutum fuiſſe,ſerpentémque latraſſe:quo portento per-
niciem & exilium ſibi mox futurū oſtenſum eſt. Crœſo
Lydorum regi,quando id cōcidit regnum,natum filium
ſemeſtrem articulatè loquutum,diro & prodigioſo euē-
tu, fatalem calamitatem quæ poſtea ſequuta eſt, præſi-
gnaſſe dicitur.Gallis etiam Senonibus ad vrbem prope-

ſantibus in noua via, vbi Alloqutionis poſtea templū fuit, vocem auditam quę Gallos aduentare diceret, inter exēpla relatū eſt. Sed ne infinitas ſpecies, & nimis vetera ab vltima origine percenſere videar, patrū noſtrorum memoria euidentiſſimis oſtentis, antequā in Ponto Byzantium ab immaniſſimis Turcis terra mariq; oppugnarentur, quo excidio quanta calamitas, quantúmque vulnus Chriſtianæ Reip. illata fuerint, nemo ignorauit: cōpertum eſt, apud Comum citerioris Galliæ vrbem, vrgente ad occaſum die, ingentem canum multitudinem per aëra ferri: póſtque diuerſorū pecorum armenta, ſpecies peditū primò leuis armaturæ: deinde haſtatos ſcutatóſque ſubſequi, equitéſque in turmas diuiſos ingenti inſtructa acie proſequutos, horis fermè tribus imaginē aduentantis exercitus præbuiſſe. Demū corpore procero immanem & formidabilem hominē ſuprà quam dici poſſit, veluti exercitus ductorem, terribili equo inſidentem, proceſſiſſe, aliáque ludibria oculorū per inane apparuiſſe, ingentiū malorum prænuncia, donec nocte appetente, viſio omnis illa dilapſa eſt. Quæ oſtenta futurū excidium, cædem & calamitatē, quæ poſtea vrgentibus fatis ſequta ſunt, præſignaſſe nemo dubitauit. Sed quod nos recenti exemplo experti vidimus, profectò haud minus eſt. Quū florente fortuna Ferdinādi primi regis Aragonij, vrbs Neapolitana & regnum nullis adhuc belli calamitatibus premeretur, ſatis conſtat Cataldum ſanctum virum, qui adhuc annis mille pontifex vrbi Tarentinæ præfuit, quémque patronum Tarentini ciues venerantur & colunt, nocte intēpeſta miniſtro ſacrorum cuipiam tunc ſacris initiato, & in caſtra religione educato, ſemel atque iterum in ſomnis apparuiſſe, ac monuiſſe, vt libellum à ſe conſcriptum, quem in abdito loco viuēs abdiderat, in quo diuina arcana ſcripta erant, effodere, & protinus ad regem deferri curaret, qui quum parum fidei ſomnio dediſſet, eadē ſibi per quietē ſæpius obuerſata ſpecie, quum primo diluculo ſolus moraretur in templo, ipſum Cataldum qualis erat olim dū in vita ageret pontificia veſte & infula amictū, eidem miniſtro planè vigilanti apparuiſſe, & prædixiſſe, vt poſtera luce quum primū poſſet, libellum à ſe cōſcriptum, in abdito

Viſio belli Turcici.

S. Catald⁹.

loco quē in ſomnis prędixerat,conditum,effodere & regi deferre ne cunctaretur,pœnā, niſi fieret grauiter cōminatus.Poſtera luçe ſolenni pompa miniſtrū cum populi comitatu ad latebram,in qua longiſſimo æuo libellus latuerat, proceſſiſſe:eúmque plumbeis tabellis obſignatum,& clauis obſeratum inueniſſe, ſatis conſtat. In eo certum eſt, futurum regni excidium, miſerias, calamitates,& luctuoſa tempora, atque inſtantia mala quæ poſtea ſequuta ſunt,regi prędixiſſe.Id quod experimento docti, magna mercede perſolutum vidimus. Siquidē tanta vis diuinę prędictionis fuit,vt haud multò pòſt ipſum Ferdinandum ſeu Deum ira, ſeu fato inſuperabili, quod vitari non potuit, in primo belli apparatu è vita conſtet exceſſiſſe,Carolúmque Gallorum regem ingēti coacta manu,innumeris copiis Neapolitanum omne regnum inuaſiſſe.Alfonſúmque Ferdinandi primogenitū, poſt patris obitum vix regno aſſumptum regno orbatū, turpi fuga velut in exilio diem ſuum obiiſſe. Mox ipſius filium Ferdinandum iuniorem ſummæ ſpei adoleſcentem,miri erga omnes ſtudij &fauoris,cui rurſus regnum debebatur,miſero & fatali bello implicitum , in ipſo ætatis flore immatura morte præuentum,occubuiſſe. Poſtea Gallos & Hiſpanos cōmunicato imperio,& æquato regni iure , fugato Frederico altero prioris Ferdinandi filio qui mox regno ſucceſſerat : admotis hoſtiliter legionibus,& ampliore exercitu denuò regnum inuaſiſſe, ſacra prophanáque occupaſſe, bonorum direptiones feciſſe:vrbes,villas, vicóſque omni belli clade peruaſtatos multa fœda & indigna paſſos.Oppida quoque & municipia cædibus & rapinis plena, prouinciáſque hoſtilem in modum conquaſſatas, & in extremum diſcrimen adductas,incendiis & ſtupris, ac ſiquid vltrà malorum eſt, patuiſſe,eundémque regem nondum functum fatalibus malis,poſt euerſam domum, & tot vrbium clades, cum coniuge & liberis regno depulſum,domo & fortunis relictis,in inimicorum manus ſupplicem veniſſe , ibique morbo & tabe confectum,è vita tandem exceſſiſſe : donec ad hæc tempora, in quibus formidare non deſinimus, & an ſatis piamenti & pœnarum adhuc penſum ſic,ignoramus,peruentum eſt.

Duumuiri. *Qui duumuiri, triumuiri, quartumuiri, quinqueuiri, ſeptemuiri, decemuiri, quindecimuiri, & centumuiri fuerint.*

CAPVT XVI.

DVumuiros ſacris faciundis, qui carminũ Sibyllæ & fatorũ pop. Ro. placãdæque & auertẽdæ deum iræ, antiſtites erant: quíque quoties prodigia nunciarentur, adiri ſolebant: a principio binos fuiſſe accepimus, a Tarquinio inſtitutos: quorũ alterũ M. Attilium, quòd arcana Sibillæ promulgare & palam facere auſus fuerat, velut parricidam inſutum culeo, proiecit in mare. Lapſis deinde tẽporibus, à Sextio & Licinio trib. pl. cautũ fuit, vt pro duumuiris ſacrorum, decemuiri crearentur, quinque patrum, quinque plebis: manſitque hic numerus ad Corneliũ ferè Syllã, quo tempore quindecimuiri, qui ſacris faciundis, ſupplicationibus & lectiſterniis præeſſent, quíque placamenta deũ & expiationes ediſcerent, officiáque cæremoniarũ exequerentur, librorúmque & carminum Sibyllæ curam agerent, primùm creati ſunt. Quiquidem libri à Tarquinio ſuperbo ære magno coempti, ad Cornelium vſque Syllam mãſere incolumes: tunc enim incenſo Capitolio, quũ omnia perflagrarent, ipſi pariter abſumpti fuere. Siti enim erant in Capitolini Iouis tẽplo, in arca lapidea, loco ſubterraneo, magna cura ſtudióque ſeruari. Tametſi ad Auguſti tempora ſuperfuiſſe, eóſque ſub Palatini Apollinis baſi conditos ſtetiſſe, Suetonius autor ſit, vbi vnà cum Martiorũ carminibus, & Bagoes nymphæ, quæ Thuſcis artem ſcripſerat fulguritatum, ſeruabantur. Eam verò Sibyllã putant Erythræam, cui nomen Herophila. Alij poſt Herophilã Erythræam vixiſſe arbitrati ſunt, quæ mulierum prima cecinit oracula. Fuit enim Alexãdri tempore. Nã Delphicã ante Troiana bella vaticinatam, & pleraque Homerum operi ſuo carmina accõmodaſſe ferunt. Alij Cumanam, quæ Amalthæa dicta eſt dicunt fuiſſe. Præter quas fuere vaticinio inſignes mulieres, vna Athenais nomine: apud Hebræos Sabba, apud Chaones Phaennis, Dodoneis Pellæ, licet Sibyllarum nomen non aſſequutæ. Nam Sibyllarum quatuor præcipuè nomen vendicarunt, Erythræa, Samia, Ægyptia, & Sardiana

De. ẽuiri. *Quindecimuiri.* *Sibyllæ libri.* *Athenais.* *Sabba.* *Phaennis.* *Dodoneis.*

quibus poſtea adiectæ, Iudæa Cumæáque: quæ mente concita & numine afflatæ, euentorũ conſequentiá carminibus prædixere. Erátque mos vaticinandi, vt ex primis literis cuiuſque verſus vaticiniũ contexerent: quod Plautum & Ennium in quibuſdam verſibus feciſſe memorant. Quibus poſtea libris Gabinius, M. Octacilius, & L. Valerius legati ex cõſulto ſenatus Erythras profecti, mille verſus eiuſdem Erythrææ ſumma cura conquiſitos, in eodẽ ſacrario collocarunt: qui vna religioſè culti concelebratique ſunt. Mox Auguſtus, incenſo Capitolio, bello ſociali, dato ſacerdotibus negocio, per omnem Samũ, Ilium, & Erythras, Aphricam, Siciliã & Italiam conquiri omnia Sibyllæ carmina, & quantũ humana ope fieri poſſet, vera diſcerni & interpretari iuſſit Et demũ quũ de libro Sibyllę relatũ ad patres fuiſſet, quem Caninius Gallus recipi inter cæteros eiuſdem vatis iuſſerat, ſumma ope Tiberius reſtitit, & ne reciperetur, effecit. Et quanuis decemuiris ſacrorum alij ſuperadditi ſint, ita vt ad ſexaginta excreuiſſe dicantur, ſemper tamen, quindecimuiri dicti nominatíque ſunt. Creabat enim eos ſenatus, vel quando oportere videbatur, conſul. Quinetiam ex ſcito plebis, duumuiros populũ creaſſe, plerunque compertum eſt: qui niſi patricij eſſent, in numero eligi nequibant, & niſi poſt obitum, alium mutari aut cooptari non decebat, ab omníque vrbano munere & belli cura immunes erant. Hi ergo & ſacras ædes dedicabant, & obſecrationes expiationéſque ad placandas auertendáſque deorum iras procurabant. Tum ſi tetra prodigia nunciarentur, aut monſtra, in dubiis Reipub. caſibus, iuſſu ſenatus ad libros tanquam adytũ adibant, illorúmque iuſſu quæ decreta erant aut præſcripta, velut ex oraculo monita, fiebãt. Etiam lectiſternia curare, & ex præſcripto librorum, ludis Apollinaribus aut ſecularibus præeſſe, templa dedicare, ludos celebrare, vota concipere, ſupplicationibus ſacrificiiſque ſolennibus præfici ſolebant. Præter quos fuere duumuiri, quibus hoc munus incumbebat, vt ſacras ædes dicarent autore ſenatu, aut facerent, faciendáſve locarent, aut reficerent. Hos quoque ex ſcito plebis, non nunquam à conſule, ſæpe à prætore creatos cõperimus:

Duumuirorum munus.

Duumuiri electi.
A plebe.
A conſule.
A pretore.

eóq; abſoluto negocio, ab iniũcti muneris cura quieſcebat. Et duũuiri municipiorũ, & alii Nauales, quibus naualiũ pop. Ro. quotiéſque inſtrui claſſem vel refici oporrebat, vtq; naualibus ſociis implerentur, cõmeatúq; & armamentis inſtruerentur, negocium dabatur: necnon aquæ ductũ, deriuandarúmq; aquarũ, coloniæq; deducẽdæ qui curam ageret, quíq; id muneris exequerentur, ſæpe duumuiros fuiſſe comperim⁹. Et alios Capitales, qui perduellionis diem ad populum dicerent, & in facinoroſos animaduerterent, a principio originum creatos. Diem verò perduellionis ad populũ dicere, erat aliquẽ capitis accuſare, vel mortis pœna reũ agere. Hos quoq; leuiori pœna coërcere, vel fuſtibus cædere poſſe, aut in carcerem duci iubere, nulla controuerſia eſt. Præter hos fuere triumuiri etiã capitales, pòſtquã Curius Dentatus de Samnitibus triumphauit, tunc primùm Romæ creati, qui de criminibus pariter cognoſcerent, & in facinoroſos ſi quid ſcelere & perfidia deliquiſſent, animaduerterent: qui vigilias per vrbẽ diſponere, & ne qui nocturni cœtus fierent, obſeruare: neu qui molitores nouarum rerum hoſtilia auderent, proſpicere debebãt: quæ cura, lapſis tẽporibus, ad Præfectũ vigilum tranſlata eſt. His quoque, vt carceribus latomiarũ intentior cura ageretur, carceríſq; cuſtodiam haberent: vtq; neci deſtinatis menſa lanionia, machæra, & ſupplicii inſtrumenta præſto forent, cura procuratióque impendebat: vt quum in reos animaduerti oporteret, ipſorum interuentu fieret. Qui tametſi facinoroſos capitis agere & punire poſsẽt, virgines tamen, aut immaturas puellas, licet maximorũ criminum reas, & pœnæ capitali obnoxias, triumuirali iudicio afficere nõ poterant: quorũ cura conſilióq; non modò incendia, ſed cõiurationes clãdeſtinæ, & inteſtina vrbis mala ſæpe depulſa ſunt. Nec me præterit, poſt Cannenſem cladem, propter ingruentẽ ærarii, & militũ inopiam, triumuiros conquirendæ pecuniæ monetales ſeu menſarios creatos fuiſſe, æris, argenti, atque auri flatores: quorum munus erat, numiſmata probi auri & argenti, iuſtíque ponderis examinare: & alios legendæ iuuentutis, qui militiæ idoneos per oppida conquiſitos aſcriberent: quod quidem ingruente bellorum tumul-

Duumuiri municipiorũ & Nauales.

Capitales duumuiri.

Diem perduellionis dicere ad populum.

Triumuiri capitales.

Præfectus vigilum.

Triumuiri cõquirẽdæ pecuniæ cauſa creati.

Triumuiri legendæ iuuentutis et militiæ idoneorum.

tũ ſæpe fieri animaduertimus. Quo enim tẽpore ad Cannas magna clade pugnatũ eſt, cõſternata repub. triumuiris datum negocium fuit, vt non ingenuos modò, ſed ſeruos ære coëmptos, & mancipia ad quatuor & viginti millia ſacramẽto adigerent. Etiam ſacris requirendis, & ædibus reficiendis quandoque triumuiros præfuiſſe accepimus, ſicut reip. conſtituendæ, & legendi ſenatus: alióſque recognoſcendi turmas equitũ cum fide curáq; ab Auguſto inſtitutos, plerunque aſſignando agro in coloniis & municipiis: quíque vigilias circuirent, & incẽdiis occurrerẽt: qui nocturni appellati, quòd noctu per vrbem excubias agerent, triumuiros creari animaduerſum eſt. In qua re proditum memoriæ fuit, M. Militium, Cn. Lollium, & L. Sextium triumuiros nocturnos, quòd in ſacra via ad extinguendũ incendiũ præſto non fuiſſent à trib. pleb. increpitos, mulctam exoluiſſe, qui etiã ſupplendi ſenatorum numerũ, immeritóſq; amouendi plerunque ius habuere. Et ſiquando ius dicebant, nõ in tribunali ſella curuli, ſicut conſules prætoréſve, ſed in ſubſelliis velut tribuni & quæſtores, iura dabant. Quotiéſque per ſenatũ populúmque ager dandus vel diiudicandus, aut coloniæ deducendæ forent, triumuiros qui agrarii dicti ſunt, plerunque præfuiſſe compertum eſt: tametſi agrum Pontinum quinqueuiros diuiſiſſe, & per vigintiuiros ad decemuiros agrum Capuæ & Samnii diuiſum, ac veteranis præmia aſſignata legamus. Proditũ tamen memoriæ eſt, cum trib. pl. ferrent ad populum de decemuiris cum imperio creandis, vt quicquid agri publici per Italiam, Syriam, vel Aſiam eſſet, plebi diuideretur, legémque promulgare contenderent, Ciceronem ſumma ope reſtitiſſe, & velut rem peſtiferam rogationẽ antiquaſſe, eóſq; magnifica oratione ſic fregiſſe, vt victi obmuteſcerent. Quartumuiros verò creatos accepimus illos, quibus deducendarum coloniarum, aut ſi quid nouum nunciatum foret, vt curarẽt ne damno reſpub. afficeretur, obque varia negocia munus mandatũ erat. Præter quos fuere quinqueuiri agris diuidũdis, muris, turribúſq; reficiundis, ſæpius vt plebẽ funebri pecunia leuarẽt: vtq; æs alienum pro his qui ſoluendo non eſſent, de publico ſoluerent: qui menſarii nuncupati: quæ res quã-

Triumuiri ſacris requirẽdis, et ædibus reficiendis.

Triumuiri recognoſcẽdis turmis equitum.

Triumuiri nocturni.

Triumuiri ius supplẽdi ſenatorũ numerum habuere.

Iura in ſubſelliis dabant.

Agrarii triumuiri.

Quartumuiri.

Quinqueuiri.

tum ad patrum plebiſque conciliãdos animos profuerit difficile dictu eſt. Quippe quum eſſet plebs obruta fœnore, pecuniis in foro poſitis, vim ingentem æris alieni diſſoluerunt. Poſt quos vſu exigente, quinqueuiri creati cis Tyberim & vltra Tyberim, qui poſſent veſpertinis horis vices magiſtratuũ gerere, quum magiſtratus ad id temporis in foro eſſe non deceret. Denique quoties aliquod munus factu difficile reipub. impendebat, in quo præcipua aliquorum opera fideſque exquirebatur, vbiq; multũ ſtudii curæque opus erat, modò duumuiros, nunc triũuiros, aut quartumuiros, quinqueuiros, ſexuiros, aut decemuiros creauere: quorum ope conſilioq; iniuncta munera ſæpe exequuti ſunt. Ipſique negocio abſoluto, pro quo dicti creatique erant, ab iniũcto munere quieſcebant. Fuitque animaduerſum, quòd ſi decemuiros locandis vectigalibus (quod plerunque vſu veniebat) Romani præfeciſſent, his vbiq; vectigalia diſtrahendi, poteſtas erat, quum aliter niſi Romæ à cenſoribus vectigalia locarentur. De ſeptemuiris epulonum traditum accepimus, quod hi à principio tres viri fuere, aſciti inter ſacerdotes, quibus togæ prætextæ ius datum, vt pontifibus. Hi fuere C. Licinius Lucullus, T. Romuli*, & P. Porcius Lecca, qui legem de creãdis primũ tulere, quos propter ſacrorum multitudinem, vt ludorum epulare ſacrificium cõficerent, pontifices ſacris præeſſe voluere. Qui tempore procedente, ſeptem creati fuere. Et quia ſacris epulis præerãt, cœnarũmque pontificum, quæ adiiciales dictæ ſunt, curam agerent, ipſique epulas Ioui principi deorũ cæteriſque diis indicerẽt, Epulones appellati: qui ſi qua iuſta & ſolẽnia ſacris deeſſent, ad põtifices referebant: deque illorum conſilio ſentiáque, ſacra & omiſſas cæremonias decernebant. Horum filiæ, ne inuitæ Veſtæ ſacerdotes fiant, ſicut auguris & pontificis maximi, aut quindecimuiri ſacrorũ, veteri priuilegio immunes erãt. Præter hos fuere decemuiri, ſub titulo æquandarũ legũ à principio ſine prouocatione creati, mox alii litibus diiudicandis, qui loco prætorum in vrbe ius dicebant. Quippe quum belli munia prætoribus deferrentur, & ob id, vrgente armorum tumultu, ab vrbe auocarentur: ne iudicia Romæ deeſſent, illis in expeditionẽ profectis

Quinqueuiri cis Tyberim. *Quinqueuiri vltra.* *Septemuiri epulonum.* *Tres viri inter ſacerdotes aſciti.* *Adiiciales cœnæ.* *Epulones vnde dicti.* *Quindecim virorũ epulonũ filiæ.* *Decẽuiri.* *Decemuiri litibus diiudicãdis loco prætorũ.*

decemuiros qui litibus diiudicandis,& noſcendis ſingu-
lorum poſtulatis præſto forent,præfecerunt prætorũ lo-
co:cui magiſtratui Adrianus ante imperiũ præfuiſſe dici-
tur.

Vigintiuiratus.

Poſt quos fuit vigintiuiratus cauſis diiudicandis, ꝙ
munus magnæ indolis iuuenibus cõferri ſolebat. Illinc
enim gradũ ad reliquos honores auſpicabantur viri ex-
culti ingenio & doctrina. Ad quod Tiberius Neronem
Germanici filiũ promoturus, quòd quinquẽnio maturi'
peteret quã per leges liceret, illum ſenatu commẽdauit
& veniam petiit.

Centumuiri.

Centumuiralia iudicia.

Et centumuiri ampliſſimũ iudiciũ, qui
iura populo aliquandiu dixere: à quibus nulla erat pro-
uocatio,quorũ iudicia centumuiralia dicta. Ex ſingulis
enim tribubus terni iudices ſelecti, populo ius dicebãt.
Et quamuis ex quinq; & triginta tribubus, ſupra cẽtũ
ſupereſſent quinq;:vſus obtinuit, vt ipſi centumuiri,eo-
rũmq; iudicia cẽtumuiralia dicta ſint.

Centumuirorum iudicia.

Centumuiralis haſta.

Zaſius in l. 2 ff. de ori. iur.

Qui omnes quum
iura daturi erãt,haſta poſita in vnum coibant, illorumq;
iudicia in duas haſtas diuiſa erant: ideo centumuiralis
haſta ſermonibus celebratur: qui de hæreditatibus, te-
ſtamentis,vſucapionibus,tutelis,gentilitatibus,agnatio
nibus,alluuionibus,nexis,mãcipiis, & ſtillicidiis quam
maximè ius dicebant. Qui quum propter turbulentã cõ
fuſionẽ in longiſſimum lites traherent,perraróq; cauſas
deciderent, diuus Veſpaſianus ex tot iudicibus ſelegit
quoſdam,qui breui curriculo,nec longo circuitu cauſas
definirent. Domitianus quoque centumuiralia decreta
& conſtituta velut ambitioſè edita,reſcidiſſe fertur.

Iuuẽtus in cauſis centumuiralibus primũ ſe exercebat.

Tã-
tíque exempli fuere,vt Romani adoleſcentes primæ in-
dolis experimenta à cauſis centumuiralibus auſpicaren-
tur. Et cùm antea ne nobiliſſimis quidem pateret aditus
niſi à conſulari viro magno fauore producerẽtur in foro
viri præclari,magnæq; eruditionis:poſtea deprauato vſu
obtentum eſt, vt ad declamandum tranſirent pueri ex-
tremæ ſortis nullo diſcrimine aut delectu,in quibus nec
facundia eſſet,nec eruditio.

Haſta cruenta.

Prætérque haſtam cẽtumui
ralẽ,mos erat militaris,vt ſi qua ciuitas vi ſubacta hoſti-
li incurſu diripiẽda foret, à duce exercitus edito in loco
haſta poneretur,qua ſignificatione illam non deditione
& pacto,ſed tanquã vi captã diripi licere.& in bona & p-
ſonas graſſari deſignabat:quæ haſta cruenta nũcupatur.

Nã captas, non, deditas vrbes diripi veteres voluere. Tũ ſiquando bona proſcriptorum, hoſtiúmve manubiæ aut præda venales forẽt, vectigaliáve locarentur, vſus obtinuit, vt haſta poſita vænirent, quę publica dicta eſt: ſicut bello capti, quòd coronati, & ſerui ære comparati, quòd ex edito lapide enunciabãtur venales, ſub corona & de lapide empti dicebantur, & qui turmatim væneũt, in cataſta. Fuítque moris vetuſti, vt his qui trans mare aducti venales forẽt, quò à reliquis mãcipiis dignoſcerẽtur alba creta pedes illinirent. Obſeruatúmque, vt de ſeruis ſub pileo venditis, emptori venditor nihil præſtaret, neque euictionis iure teneretur, tanquã inſignia forẽt mãcipia & probatiſſima. Vtque præcones & qui bona proſcribunt, bona regis Porſenæ venalia ſingulis auctionibus proclamãt, ex eo deductum quod diſcedens ab vrbe Porſenna caſtra cõmeatibus referta populo diripienda dediſſet. Præter quas fuit haſta ſalutis, vbi in ſumma inopia ad leuandam famem haſta poſita publicè frumentum vænit. Græcis verò vbi venalia producuntur mãcipia, cycli: vbi verò conſcendũt, vt eſſent conſpicua omnibus, trapezæ dictæ ſunt. Ac licet à principio quæſtura functi, centumuiros aduocare, & ad iudicia cogere conſueſſent: Auguſtus tamen cenſuit, vt poſtpoſitis quæſtoriis viris, decemuiri deſignarentur, qui illos in vnũ cogerent, & ius dicere iuberẽt. Illud ego non prætererierim, apud Carthaginenſes centumuiros de numero ſenatorũ fuiſſe aſcitos, qui rerum geſtarum & bellicæ adminiſtrationis rationem à ducibus exigerẽt. Et ab Ægyptiis triginta iudices ex pręcipuis ciuitatibꝰ eligi ſolere, ex quibus optimũ eligebant, qui totius collegij caput & princeps foret: Et in Algido in tẽplo Dianæ quindecimuiros tam diuinis myſteriis & ſacrificiis ſolennibus, quàm reſponſis dandis præeſſe. Et Athenis Arnophagon religioſiſſimũ & ſummũ iudiciũ haberi: in quo ſenatus & populus vna coibant, quo tempore à triginta tyrannis penè in extremum diſcrimẽ adductæ ſunt. Deinde exactis tyrãnis, decemuiri remp. adminiſtrarunt, quorũ cuique Decaducho nomen erat. Poſt hos Aſtinomi præfuere numero decem, quinque in Pyręo, totidem in vrbe: quibus cura pſaltriarum imminebat & tibicinum. Mox nouemuiro-

Sub haſta publica vẽdere. *Sub corona & de lapide empti.* *Trãs mare aducti illiniti.* *Sub pileo venditi.* *Haſta ſalutis.* *Quæſtura functi.* *Cẽtumuiri apud Carthaginẽſes.* *Triginta iudices Aegyptiis.* *Quindecimuiri.* *Arnophagon.* *Decemuiri apud Athenienſes.* *Decaduchus Aſtinomi.*

nemuirorum magiſtratum præcipuum fecere, qui ſorti-to creabantur annis ſingulis, quos Archontes nuncupa-bant: inter quos primus Archon, primarius Archontium & longè princeps erat: à quo Athenienſes, ſicut Romani à conſulibus, & Lacedæmonij à tribunis, annos & tem-pora dinumerabant. Eum honorem, qui ſummus erat magiſtratus, Hadrianus Cæſar dum Athenis ageret, & mox Galenus geſſiſſe fertur, Secundus, à regia dignatio-ne βασιλεὺς: tertius à belli ductu πολέμαρχος: reliqui, à le-gum latione θεσμοθέται dicti ſunt, ætate & vſu docti, qui domi iura dabant, querelas accuſationéſq; cognoſ-cebant, déque controuerſiis æquo examine decernebãt. Ætolis verò polemarchus claudendarum portarum & vrbis curam gerebat, clauéſque noctu detinebat: inter-diu autem cuſtodiis portarum aſſidebat.

Nouẽuiri. Archõtes. Athenieſes ab archontibus. Romani à conſulibus, Lacedæmonii à tribunis numerabant annos & tẽpora. βασιλεύς. πολέμαρχος. θεσμοθέται.

Quoties contra ambitum illorum qui appetunt magiſtratus, pluribus legibus à Romanis obuiam itum ſit.

CAPVT XVII.

POſt vrbem conditam lõgo tempore nullam de am-bitu legem fuiſſe latam, multorum literis proditum eſt: ſcilicet quia in dandis magiſtratibus, & conferendis honoribus, priſci Romani non largitione & ambitu, ſed vera virtute nitebantur: propterque res egregiè geſtas domi militiæq;, meritos ciues prætura, ædilitate & con-ſulatu, ampliſſimíſque honoribus honeſtabant. Prima lex contra ambitus illorum qui magiſtratus appeterẽt, per tribunos plebis lata fuit, quo tempore poſt decem-uiros tribuni militum conſulari poteſtate reip. præ-fuere, qua ne cui album in veſtimentum petitionis cau-ſa quenquam adire liceret, cauebatur. C. deinde Petilius tribunus pl. legem tulit ad polum, qua largitiones illorũ qui honores pecunia mercarentur graui damno & pœ-na mulctauit: fuitque ſeueriſſima diſciplina & ſub gra-ui cenſura lex ſeruata, qua ambitioni & cupiditati ob-uiam ſæpe itum eſt: ita vt inter exempla relatum ſit, Q. Coponium, quòd vini amphora ei cuius ſuffragio ma-giſtratũ petebat, dono dederat, ambitus condemnatum pœnas luiſſe. Cincius deinde legem tulit muneralẽ, qua grauiſſimis pœnis affecit eos, qui à quouis candidato

Prima Romæ lex cõtra ambitum. C. Petilii lex. Cincii lex muneralis.

Acta lex. munus ſuffragii cauſa, domúmve acciperent. Inde cautum, vt in petendis honoribus cādidati ſine toga ad comitia deſcēderent: ne pecuniis in ſinu reconditis tribuū ſuffragia mercarentur. Sed cùm quotidie hoc malū ſerpere videretur magis, & ambitus, petentium coerceri oporteret, *Paul. Aemylii lex.* Paulus Æmylius conſul legem tulit, ad populum, qua ne cui ſuffragii cauſa munus dare liceret, multiplici pœna interdixit. *Lex Calphurnia.* Poſtea lege Calphurnia his qui mercede corrupti, aut munere deliniti candidati obuiā iſſent, quíque precio illos ſectarentur: aut ſi prandium ad captandos animos, aut quid muneris exhibitum foret, præter pœnas legibus conſtitutas, etiam pecuniariā mulcta: dicta fuit. *Lex Fabia.* Id quod Fabia lege cauebatur, qua præfinitur numerus ſectatorum proſequentium in comitiis candidatos, pœna adiecta, ſi quis plus aduocaret: quam *Lex Marii.* legem Marius etiam in ſuo tribunatu contra illos qui tribuum ſuffragia ambirent, ſeueriſſimè tulit. In tan- *Lex Licinia & Ebutia.* túmque ambitus honorum inhibitus fuit, vt Licinia lex & Ebutia, non modò illi qui de nouo creādo magiſtratu ad populum ferret, ſed nec ipſius collegæ & affini curationem poteſtatémve demandari, graui documēto ſanciuerit. *Marii lex alia.* Demum Marius in conſulatu denuo ita ambitū oſum habuit, vt aduerſus Cottam collegam, & Metellū tribunum pleb. legem promulgarit, ne quis largitione *Pōp. Magni lex.* aut donis magiſtratum honoréſve aſſequeretur. Mox Pompeius Magnus quum vnicus eſſet conſul, aliā pertulit, qua peruicacem illorum cupidinem, qui magiſtratus appeterent, graui cenſura mulctauit. Manſitque diu Romæ hæc vitæ integritas & obſeruantia diſciplinæ, vt procul ambitione officium & virtus pluris quàm cenſus æſtimaretur: adeò vt poſt longa tempora Catonem ambitus diem dixiſſe illis qui largitiones fecerant, pro miraculo fuerit: qui vt obuiā effrænatis cupiditatibus iret, ſe quibuſcunque qui honores mercarentur, pecuniáq; aut pollicitationibus ambirent, diem ad populū dictu- *Morum degeneratio.* rum, iureiurando firmauit. Poſtea vſque adeò mores degenerarunt, itaque ambitio hominum mentes peruaſit, vt ſine diſcrimine nullo pudore aut modeſtia ī aſſequēdis honoribus propalā largitiones fierent: neque præturas, conſulatus, aut poteſtates mercari turpe ducerēt:

Digitized by Google

palámque candidati quum ad comitia deſcenderent, diuiſores haberent, & magiſtros curiarum, próque aſſequendis honoribus nummos in tribus pronunciare, & pecunias deponere, ac per ſequeſtrē ſpargere in turbas non formidarēt. Et ne quid turpitudinis deeſſet, manus & operas clientum & comitum audaciſſimorum ad vim & ſeditionem paratas haberent, ita vt ſeditioſiſſimo cuique, temeritatíque & audaciæ præcipuus locus foret, quum populus mercede corruptus, atque alii potentia amicorum fulti, per cædes & dimicationem, pérque omnem licentiam & audaciam, faſces, imperia, ſacerdotia & triūphos darent: & non iuſto ſuffragio, ſed armis lapidibúſque pro lagitore certarent. Tantáq; exarſit ambitio, vt ex hac turbuleta confuſione, octo ferè menſibus vrbem inter populares procellas patrum & plebis certamina, dum ſeditionibus vacant, ſine lege, imperio, ſine honoribus diu caruiſſe magiſtratibus legamus: quæ quidem res non mediocri damno dedecoríque fuit.

Urbs ſine magiſtratibus ob ſeditiones.

Qui morbus Athenas quoque peruaſit. Nam cùm antea incorrupti mores fuiſſent, primus Anytus Anthemeonis filius largitionibus immodicis pecunias erogaſſe, & ſuffragia mercatus fuiſſe dicitur, perniciali exemplo magnæ turpidinis & dedecoris inde ſubſequuti. Deinde Lycurgus ambitioſæ largitionis maius teſtimonium fecit: nam donato ſingulis magiſtratibus taléto, rex Spartæ creatus fuit. Donec M. Tullius, & mox diuus Iulius, deinde Auguſtus, nequa occaſio fraudi patêret, inter cęteras quas tulerunt leges, ſeuera correctione ambitus illorum qui largitionibus ſuffragia captabant, inhibuere. Et deinde a Lurcone tribuno ple. vt qui nummos in tribus pronunciaſſet & dediſſet, quoad viueret, annua ſeſtertia pœnæ nomine ſingulis tribubus pendere cogeretur, ſalutari edicto cautum fuit.

Athenienſes.

Sed quum effrænatæ cupiditati nondum obuiam irent, corruptionéſq; ſuffragiorum nihilominus immodicæ fierent, ſenatuſconſulto prouiſum eſt, vt candidati ante inita ſuffragia, nec conuiuentur, nec munera mittāt, neque pecunias deponant. Quibus edictis, legibus & ſenatuſconſultis, vix tādem ambitus illorum qui honores peterent, poſtquam diu peruagati ſunt, compreſſere.

Senatuſcōſultum in cādidatos.

Idus cuiuſque menſis apud veteres Romanos maximè feſtas & feriatas fuiſſe, & quid apud exteras.

CAPVT XVIII.

Idus ſolennes. INter feſtos celebratóſq; dies, quos in honore deorũ vetus religio ſanxit, Idus præcipuè ſolennes ſemper fuiſſe accepimus. Nam præterquã quòd omnes Idus Ioui feriatas, & a flamine diali bouem immolari ſingulis *Feriæ Idibus dicatæ.* idibus perſpectũ ſit: tamen præcipuæ quædam erant feriæ Idibus dicatæ, quas veteres coli obſeruaríque iuſſe- *Idibus Ianuarii.* runt, vt illas prætermittere, & inſolennes relinquere, ducerent nefas. Nanque Idibus Ianuariis tibicines feſtum diem agere multa licentia & laſciuia, muliebríque habitu per vrbem vadere ſolebant. Cauſa verò traditur, quòd cum honoribus ampliſſimis eſſent honeſtati, his poſtea exuti, vno agmine Tybur conceſſere: quibus reuocandis libertus operam dedit, qui apparatis epulis, quaſi rem diuinam facturus, illos muliebri ornatu, ita vt compti paratíque erant, vino & epulis madidos carpento Romam reportauit: manſitque ad poſteros feſta dies annua, vt eo habitu triduo vagantes per vrbem pérque forum cum cantu & tibia incederent. Qua die, ob Augusti victoriam, quódque Augusti cognomen Octauio *Idibus Februarii.* delatũ fuit in templo Iouis Opt. Max. veruex à flamine immolabatur. Idibus Februarii in Tyberis inſula, vbi *Idibus Martii.* Fauni ædes erat, Romani rem diuinã & ſacrũ annũ fecerunt. Idus verò Martias ad Annam Perennã, quò commodè amare & perannare liceret, feſtas genialéſq; obſeruarũt, largioribus poculis indulgẽtes. Ea enim nympha ſoror Didonis credita, in Aricino ſeu Laurente ſedẽ habuiſſe fertur, quã à perpetuitate Perennam nuncuparũt: quæ Idus infauſtæ & ominoſæ poſtea fuere: placuit- *Idibus Aprilis.* que illas parricidiũ vocari, ꝙ illis diuus Cæſar coniuratorum manibus cæſus occubuit. Idib. April. victori Ioui Q. Fabius ædẽ, quam bello Sabino vouerat, cum quibus crueto Marte & inteſtinis ſæpe cladibus dimicatũ fuerat, dedicauit: eáq; dies feſta in poſterum haberi cœpta. Hæc enim ædes in palatio fuit magno ſumptu & mole conſtructa. Maiis verò Idibus mercatorũ feſtus agebatur dies, ꝙ ea Mercurio, qui mercimoniis præeſt, nata- *Idibus Maii.* lis foret: quódque Appio Claudio & P. Seruilio COSS.

ædes illi dicata fuerat, qui menſis mercimoniis ſacer in poſterũ ſemper habitus. Quippe eo menſe mercatores Maiæ Mercurióq; ſacrũ facere,& ſuem prægnãtem immolare,ſeque & merces ex Mercurii fonte ad Capenam luſtrare aſſuerãt,ita magnos & vberes quæſtus facere opinati. Hanc ædẽ ad Circũ maximũ conſtructam dicunt fuiſſe,præcipuo opere,&magno impẽdio:quo etiam die ſcipeas effigies de ponte Sublicio Veſtales in Tyberim deiicere produntur,cũ prius homines cõſueſſent. Idibus Iuniis alter tibicinũ dies anniuerſarius agebatur feſtus: qua die tibicines qui ſacris præcinunt, per vrbẽ vadere feriatos,& ad ædẽ Mineruæ cõuenire ſolẽne fuit: ipſáſq; minuſculas quinquatrus,quòd diem quintum poſt Idus feriatum haberent, appellarũt ſicut triatrus,ſexatrus,ſeptematrus,& decematrùs: quo etiã tẽpore inuicti Iouis ædes dicata fuit. Idus autẽ Iulias equitum turmæ feſta fronde & olea ornatæ,in cãpo Martio inſtructæ,tãquam qui congredi acie parãt, trabeati celebrãt magnis cæremoniis, vt fuit à Fabio inſtitutũ. Nã prætoriæ cohortes inſtructæ tanquã in hoſtes tenderẽt, & eques cõpoſitus per turmas,in armis ſtabãt:in qua põpa Germanici imagine præcedẽte,equitum turmæ ſequebantur inſtructæ, tum militaribus donis, quibus in teſtimonium virtutis ob fortia facinora donati fuerant:eadémque dies, quòd populus Romanus ducẽs cõtra Latinos mira fœlicitate potitus fuerat, Caſtori & Polluci ſacra fuit & celebris: fertúrque origo antiquiſſima, ꝙ tunc Caſtoris ædẽ votam Latino bello, L. Æmylio & Cæſone C O S S. in foro vbi viſi fuerãt,ſenatus dedicauit. Et ex illo traditum, vt ſolenni apparatu põpa à templo Matris deum extra vrbem,ad forũ vſquè procederet:inde trabeati & olea coronati equites, ab æde Honoris ad Capitolium irent. Quem tranſuectionis morẽ diu intermiſſum Octauius reuocauit:cauítque ne quis in trãſuehendo (quod antea licuerat)ab accuſatore detraheretur. Qui menſis Atheniẽſibus quoque feſtus erat: quippe Nonis Iulii oſchophoria celebrãt:in quibus oleæ ramum pane fici, cotyla mellis,& fructuum primitiis onuſtũ,per ingenuos pueros foribus appendũt ciuitatis. Et menſis monychionis vnde vigeſimo die, equeſter ordo pariter Ioui ſolenni

De hoc li. 2. cap. 22.

Idibus Iuniis.

Minuſcula quinquatrus.

Idib. Iulii.

Atheniẽſes ὠσχοφόρια. Nonis Iulii.

μουνυχιῶν

more prodibat cum pompa. Idus verò Auguſti ſerui & mãcipia atque omnis famulatus feſtas obſeruarũt,quod

Idib. Auguſti.

Seruius Tullius ancilla genitus, in lucẽ tũc editus fuiſſet:quo tẽpore vxoribus caput lauare fœlix fauſtũq; putabatur.

Indi.

Sicut apud Indos quũ rex capillos abluit, feſtũ celebrant diẽ donáq; inuicem miſſitant,& diuitias oſtẽtant. Qua die ſerui & ſeruæ æquato iure, & nullo diſcrimine liber an ſeruus eſſet, cũ dominis colludere, & feſtos dies Romæ agere ſolebant: qui dies etiam pro natali magni Alexandri apud pleroſque eſſe cenſebatur, propterea religioſus & ſacer Dianæ habitus. Nam facibus accenſis,in nemus Aricinũ, vbi erat Dianæ templũ, ab vrbe diſcurrebant.

Membrũ virile ĩ matronu honoratum.

Quo etiã menſe res celebrata ſermonibus proditur, vt matronæ virilis membri figuram diuinis percolerent honoribus:quam extra portã Collinam ad ædem Veneris cum pompa ſactorũ deferebant, Ægyptiorum more: mox à caſtiſſima & ſpectatæ pudicitiæ matrona præter matronale decus, in ſinu Veneris locaretur.

Idibus Octobris.

Idus quoq; Octobres feſtas fuiſſe tradunt, quo tẽpore in Martio cãpo equum qui October diceretur,immolari ſeruatum eſt: cuius caput vt ex eo ſanguis manaret, protinus in regiam deferre, mox cauda deſecta,illius cruore arã ſpargere, & in Reginorũ locum deportare,illũdq; panibus redimire aſſuẽrant,de quo inter Suburranos & Sacrauiẽſes magnis contentionibus non ſine diſcrimine certabatur.

Magnorũ & paruorum myſteriorum ſolennis dies apud Athenienſes.

Ab Athenienſibus verò ſeruatũ eſt,vt menſe Octobri magnorũ myſteriorum decimoquatto cal. Nouembris ſolennis agatur dies & Liber pater in Eleuſinam ex vrbe tranſmittatur. Nouẽbri verò parua,Iunio autem rurſus magna celebrentur myſteria,quæ Cereri ſacra erãt: parua Proſerpinæ. In quibus maximè cognitũ eſt,vt quã quis induit veſtem initiatus eam rẽ amplius exueret, donec lacera & pertrita foret.

Caled. Nouembris.

In aliis myſteriis traditur mos, vt veſtem in qua quiſpiam initiatur tẽplis & numinibus dicarẽt. Quę quidem myſteria cũ alieno tempore intueri nefas eſſet, Demetrius rex,vt illorũ particeps fieret non ſuo tẽpore,Ianuariũ & Iuniũ menſes Nouẽbrẽ appellauit.

Idibus Decembris.

Idus verò Decembres ſolennes fuiſſe nonnulli tradũt, quod in curſu equorũ victorem dexterioris bigæ ſacrum Marti immo-

larent. Nonis Faunalia & Fauni feſta peruigili anniuerſario colebātur Rom. Athenis verò decima & octaua ipſius mēſis die, Æſculapij erāt ſacra & feſta. Quod autem dictum eſt Idus Ioui, calendas Iunoni ſacras eſſe, ſcire licet certis autoribus traditum eſſe, Epicureos ſingulis menſibus ſtatos dies habere feriatos, quas Icadas nominant hoc eſt, vigeſimam cuiuſque menſis lunam: quòd ea natus Epicurus foret, quā tam ſanctè habuere, vt illius imaginē non modò annulis, ſed poculis ferrent inſculptā. Et ab Athenienſibus octauā cuiuſque menſis Neptuno feſtā coli & feriari: à Græcis verò, ſingulis calendis deos venerari: ſequentem poſt calendas diem ſemideis & heroibus tribuere: qui etiā ſtatuots dies menſium certis numinibus conſecrarunt. Siquidē neomenia quæ apud nos calendæ ſunt, & ſeptima menſis Phœbo, quarta Mercurio, octaua Theſeo dicatæ fuere, Apud Lacedæmonios autē ſingulis calendis totius anni, vini quartarius, & farinæ medimus, ac ſingula pecora regibus velut magiſtris ſacrorum, Apollini mox immolanda, dabantur.

Nonis. *Aeſculapii ſacra.* Ε'ικάδαι. *Epicureorum.* *Athe.* Neptuno. *Graci.* *Lacedæmonii.*

Defenſio Vlpiani definientis inſtratum quid eſſet. & quid differt pulſare à verberar, contra grammaticum illum falsò accuſantem.

CAPVT XIX.

HEſterno die familiaris meus in dicendo prōptus & audaculus arguebat Vlpianū iureconſultū, ex autoritate doctoris grammatici, cuius libelli vulgo innotuere, ꝙ malè definiſſet inſtratum quid eſſet, cùm omne veſtimentū eſſe diceret quod iniicitur, quod Vlpianus ex autoritate Labeonis affirmat. Non enim veſtimentū eſſe inſtratum dixit ille, neque ſtragulā veſtē pro hominis veſtimēto, ſed pro lecti operimento tantū apud autores inueniri: & pleraque in hanc ſententiam adduxerat. Cuius dicta quū per cupidè legeremus, mirū in modum autoris incuriā admirati fuimus, qui licet abunde multa diſſeruiſſet non ineptè, in nōnullis tamen perlicenter profatus eſt. Quippe cùm ſtragulam non modò pro lecti operimēto accipi, ſed pro hominis veſtimento

Vallam notat Elegant. lib. 6. cap. 46. *l. inſtratū. ff. de verb. ſig.*

apud autores ſæpe legi inſpiciamus. Vlpianũq; ſignatè & verè loquutum, qui inſtratũ, omne veſtimẽtũ quod inijcitur definiuit. Tranquillus in Nerone: Funeratus eſt, inquit, Nero impenſa CC. millium, ſtragulis albis auro intextis, quibus vſus calẽdis Ianuarijs fuerat. Pompeius Feſtus grammaticorum longè eruditiſſimus, qui verborum proprietates viréſque admodum penſitauit. *Veſtis*, inquit, *generaliter dicitur, vt ſtragula, vt palliũ, tunica, vel penula*, T. Liuius tertio de Macedonico bello: *Et quum tibi viro liceat purpura in veſte vti ſtragula*. Paulus quoque iurecõſultus ex pellibus veſtes confici dicit, cum & tunicam, & ſtragulã pelliceam nonnulli habeant. Ex quibus, ſtragulam veſtem hominis deſignare, indubitatata exempla ſunt. Rurſus eũdem Vlpianum taxauit, quòd ex autoritate Offilij iureconſulti ceſuit, pulſare & verberare eò differre, quia verberat quis cum dolore, pulſat verò ſine dolore: propterea Vlpiani definitionem inuidioſè criminatur, tanquã poſſit aliquis cũ dolore pulſari, & ſine dolore verberari: addítq; verberare eſſe verbere cædere, quod eſt inſtrumentũ longũ & exile, qualis eſt virga, & pleraq; eò pertinẽtia. Sed cum iſtius autoris venia dixerim, Vlpiani mens aliò ſpectat: quippe ſi mentẽ ipſius penſitamus, proculdubio intelligemus illũ verberari dici propriè, qui animale corpus verbere affligit: ipſúmque ſignatè & appoſitè loqui, qui hominem vel pecus verberatũ dixit, nõ pulſatũ. Quum verò ad rẽ ſenſu carentẽ ictus inferuntur, tunc pulſare dicimur, non verberare, vt pulſo oſtium, lanã aut veſtẽ: verbero hominẽ, vel pecus. Neque illi aſſentior qui dixit, verberare eſſe verbere cædere, hoc eſt, fuſte longo affligere: nam & pugnis & lapide verberatũ quempiã latinè dicimus, ſicut fuſte vel baculo: idque Terentij teſtimonio vel maximè apparere. Leno enim in Adelphis quũ ſe verberatũ dixiſſet, mox deſignauit quo verbere eſſet afflictus: *Vſque adeo*, inquit, *mihi pugnis os fregit*. Aul. Gellius noctium Atticarum, *Pro delectamento*, inquit *habuit manu ſua verberare*. Tametſi verberari rem animam ſenſu carentẽ, apud autores plerunque vſurpatũ legamus. Plinius decimo quarto hiſtoriæ naturalis: *Campaniæ vina*, inquit, *expoſita in cadis ſub diuo verberari, Sole, Lu-*

Inſtratum.

In eundem Vallã proximo capite.

Vide Alciatum lib. 4. de ver. ſig.

Verbero. Pulſo.

na, imbre, ac ventis, aptiſſimum, & alibi, *Carthago in Aphrica exercetur habitu maris, & verberatur imbri*. Et pulſari rem animatam, & ſenſus participẽ quandoque comperimus. Suetonius in Galba: *Vt inter conuentum matronarum correcta iurgia*, inquit, *& manu pulſata ſit*. Quod non propriè & ſignatè, ſed quaſi per metaphoram acceſſitum crediderim. Si tamen certis verbis & vera finitione ſignatis eloqui volumus, pulſatum illud verè dici, quod ſenſu carens crebro ictu percutitur, ſiue oſtium, aut pallium, ſiue quid aliud dixeris: verberatum verò hominem, aut animal quod verbere afficitur, dici cõuenire, prout Vlpianus præclarè cenſuit, apud autores probatiſſimos certum atque confeſſum eſt.

Quibus legibus Romano ciui data immunitas fuerit, ne vapularet: & quæ iura competant dominis in ſeruos, & patronis in libertos. Item in exilium mittendi ratio apud diuerſos. CAP. XX.

Seruilius Conſul traditur primus, qui legẽ tulit nequis ciue Romanũ vinctum clauſúmque teneret quo minus edendi nominis ei poteſtas foret. Et cùm primò in ciues Romanos verberibus animaduerteretur, ſæpiúſq; innocẽtes ob factionẽ & gratiã propius inuidiæ forent, & pœnas luerent immeritas, Porcius Cato pro tergo ciuiũ ne cui impunè inſultare liceret, legẽ tuliſſe fertur: quaſi quis verberaſſet neceſſetve Romanũ ciuem, graui iudicio mortis cruciatus, bonorũque & exilii pœnis mulctari ſanxit. Quã legem Sempronius conſul aliis latis nouíſque additis pœnis cõfirmauit, quæ Porcia & Sẽpronia dictæ: quibus legibus de ciue Romano ſiquis capitis acquireretur, populi iudiciũ erat, quòd fuerat duodecim tabularũ lege ſancitũ, vt de capite ciuis niſi Centuriatis comitiis decerni nihil poſſet, ſed nec tolli de ciuitate, vel a ſolo patrio relegari, aut in exiliũ agi, niſi dicta cauſa, & Centuriatis comitiis poterat: ꝙ quidem triplicis generis erat, autore Martiano. Aut enim omniũ locorũ interdicebatur acceſſus præter vnũ, vel in inſulã deportabatur: aut ſicut Claudius Cæſar quoſdam mulctaſſe dicitur, vt vltra tertiũ lapidem ab vrbe

Seruilii lex.

Lex Catonis pro tergo ciuium.

Lex Sempronia & Porcia.

Lex XII. tabularum.

Triplex genus exilio plectendi.

egredi vetaret: qui etiam ſanxit, & hi quibus prouincia interdictū eſſet, vrbe quoque ſummouerentur. Cúmque apud exteras gentes ſolū vertere, & in exilium agi, pro ſupplicio minimè dari ſoleret, quia non pœna exilium erat, ſed ſupplicij diffugiū, ne pœnas iure debitas luerent: ſolis Romanis pro maleficio exilij pœna fuit: quas poſtea leges Cornelius Sylla, oppreſſa republica, quam in dominationē vertit, abrogauit. Quippe inter grauia & acerba plurima, primus Romanorum ſine populi iudicio ciues morte mulctauit. Athenienſibus verò Cliſthenes exilij legē tulit primus, qui haud multo pòſt ſua lege damnatus, pœnas luit. Deinde exilio quindecennali, aut decennali, nouarū rerū molitores mulctare, inualuit mos: quod genus oſtraciſmon dixerunt, ab oſtraco ſiue teſtula, per quā ſuffragia ferebant. Qui mos talis erat, vt in teſtulis nomen audacis & pniciosi ciuis, cuius potentiā formidabant, comitiis inſcriberent: & cuius plures erant teſtæ in vrnā coniectæ, is de concilij ſententia ab aris focíſque proiectus, vt à ciuiū arceretur aſpectu, quindecim aut decem annorū exilio ſolū vertebat. Fuitque conſtitutū, vt ita damnati, Arginam exulatum irent, vbi bos erat æneus magnitudine viſenda: quare qui illic exulabant, ſeruare bouē dicebātur. Quæ comitia niſi ſupra ſex milia ciuium concilio ad iudicij diem conuenirent, nulla atque irrita erant. Ea quidem oſtraca, nō plebeiorū atque ignobilium cauſa, ſed ad retundendā nobiliſſimorū potentiā cōmenti fuere, vt extorres lare & patria quaſi in exilio conſeneſcerent. Quare Athenienſes egregios ciues & benemeritos ſæpius ob virtutē, ne quis amplius emineret, teſtula ablegarunt. Siquidem præter Theſeum, quem in Scyrum exegerūt, Solon lator legū, Ariſtides, quo nemo iuſtior, & Themiſtocles, aliique ob illorū magnitudinē, in exilium acti ſunt: Milciadem verò mori coëgerunt. Id enim optimo cuique Athenis vſu veniebat, vt in exiliū ob eminentiā virtutis pelleretur. Syracuſanis verò petaliſmus exilij genus fuit, quo efferentis ſe ciuis audaciam virtutémq; comprimerent. Hi enim non teſtula, ſed in oleę frondibus ſuſpecti ciuis nomē inſcribebant: & cuius folia plura exiſterēt, illius conſpicuā magnitudinem quinquen-

Cor. Sylla legū Rom. euerſor.

Exilij lex apud Athenienſes.

ὀστρακισμός.

Seruare bouem.

Oſtraca ad quid excogitata.

Athenienſium in benemeritos condemnationes.

Syracuſani.

πεταλισμός.

nali exilio mulctabat. Fuitq; finis oſtraciſmi in Hyperbole ignobili, & minimæ ſortis viro, qui vltimus hoc exilij genere exterminatus fuit. Poſtea C. Gracchus incolumitati ciuiũ cõſulens, ne quid in eos grauius cõſulere- tur, alia ſacrata lege ſanciuit, vt qui in magiſtratu & honore poſitus ciuẽ abſq; populi iudicio necaſſet, in eũ populi animaduerſio foret: quã legẽ ſequuti principes, ſẽpiterna cõſtitutione ſanxerũt. Inſuper ſtatuerũt vt citra ſenatus autoritatẽ, de nece Ro. ciuis decernẽdi nulli facultas foret. In eos verò qui Romani nõ ſunt, ne impunè inſultare liceret, pluribus legibus ſanctionibúſque obuiã itũ eſt: vt lege Iulia de vi, Cornelia de ſicariis, & Aquilio plebiſcito, pœnis multifariã conſtitutis, quibus ſingulorũ indemnitatibus ſalubriter conſultũ fuit. Super ſeruis quoque, ne in eos grauius à quo domini animaduerterẽt, pœnæ ſunt cõſtitutæ. Siquidem nequã & cõtumax ſeruus, vt plauſtri lignum cui affigitur temo, quæ furca dicta eſt, in collo ferat, & eo quaſi iugo ſubactus, manibus poſt terga reuinctus, per ora omniũ circũferatur, à ſinguliſqu; furcifer appelletur, vel, vt vincti pedes & manus incedãt: nonnunquã pauſicape, qua ori manus admouere prohibetur, opus faciãt: aut candenti lamina, vel literis frontẽ & ora inurantur, & vultus inſcribãtur: vtque neruo & cõpedibus coerceãtur, hac deformi nota, velut inſigni animaduerſione affici ſolebãt: vt ea ignominia affecti, maior illis verecũdia eſſet ad facinus. Piſtrino quoq; detrudi ſeruos, & dãnari mãcipia infida, vel notis barbaricis inuri, vt ob improbitatẽ inſignes forẽt. Tum poſt verbera & cruciatus, vinculis, nuditate, fame, ſiti, & cõpedibus, numelíſque, catenis, neruis, pedicis, boiis, & ſi crimẽ expoſceret, cruce & laminã ſeruilẽ in modũ affici, vetus peruulgata pœna fuit. Apud Perſas verò conſuetũ erat, vt ſi ſeruus ære coemptus aufugiſſet à domino, vinctus cõpedibus opus faceret. ſi autem ſpõte reuertiſſet, & fateretur admiſſum, flagellis cæderetur. Ipſis enim nimã fuiſſe ſeruitutem, autores produnt: quippe cùm nulli manumittantur apud Parthos, nulláque mancipia dempto ſeruitutis iugo libera fiant. Contrà apud Indos & Taprobanæ incolas, quibus nulla fuit ſeruitus, omnéſque vna ingenuitate

Finis oſtraciſmi.
C. Gracchi lex.
Alia lex.
Lex de his qui Ro. ciues non ſunt.
Dominorũ in ſeruos poteſtas & animaduerſio.
Furca.
Furcifer.
Pauſicape.
Nota frõti inuſta.
Priſtinũ.
Perſarum ſerui.
Indis & Taprobanis nulli ſerui.

Babilonij. tenentur. Babylonis facinoroſi ſerui & contumaces: per crines trahebantur, vt facinoris admiſſi pœnas darent.
Germani. Germanis verbere ſeruum afficere, aut vinclis coercere habetur nefas: apud quos laxior ſeruitus erat, & libertinis penè par: quippe ſibi acquirunt ſerui, & peculium
Agis in Hilotas. habent. Proditum tamen eſt, Hilotas a Spartanis bello ſubactos, cùm rebellaſſent, ab Agide perpetua ſeruitute damdatos, vt dominis illos manumittere, aut extra Spartanos fines venundare non liceret. Diogenes verò Cynycus Manem ſeruum, cùm aufugiſſet, non modò verbere non affecit, ſed liberum ire iuſſit, ac dimiſit: turpe exiſtimans Manem ſine Diogene viuere poſſe, non au-
Lycurgus. tem Diogenem ſine Mane. Contra Lycurgus apud Spartanos ſeruorum petulantiam tam ſeuerè cohibuit, vt facinoroſos ſeruos dominis interficiendi ius daret.

In ſeruos quatenus ſæuire liceat, eſt in 1. l. C. de emēdatione ſeruorum, & in tit. Inſtit. De iis qui ſui vel alieni iuris ſunt.

Hæc Omphalius.

Diuus Pius. Deinde tam diuus Pius q̄ ſequuti principes ſuper dominorū poteſtate in ſeruos, ſalubriter cōſuluerunt, ne dominis plus æquo ſæuire liceret, néve iniuſta imperia dominorum noxæ forent, néve domini ſeruos quotidianis verberibus afficerēt, ſed loris cæderēt. Quibus conſtitutionibus cauetur, vt in eum qui ſuum occidiſſet ſeruū, haud ſecus pœna diceretur, quā qui alienū necaſſet. Di-
Hadrian⁹. uus quoq; Hadrian⁹ ſeruos à dominis occidi vetuit: ſed ſi quid deliquiſſent, prætoris iudicio pœna affici præcepit, ita vt Vmbriciā matronā, ꝙ in ancillas ſupra modū ſæuiret, in quinqueaniū relegaſſe ferāt: quod magis è repub. duceret, permulcēdo tractandóq; ſeruorum animos
** Proſieri.* * mites fieri quā verbere. Et tam ab his qui mācipio addicti aut ære coempti ſunt, quam his qui manu emiſſi li-
Patronorum ius in clientes. bertatem meruerunt, debita iura dominus patroniſque aſſertoribus cōſtituit. Nā iura patronatus poſt libertatē impenſam ſeruo, dominis incolumia eſſe voluit, quæ ex certis cauſis patronus dominúſue amittebat. Siquidē ſi libertū ſeruúmve optimè meritum, dum famis periculū adiret patronus non aluid, aut ſi inuitus libertatē dedit, lex Ælia Sētia & diuus Pius ius patronatus patrono, & dominiū domino ademit. Quod & Claudius Cæſar ſan-

xit, vt ægra & affecta mancipia ſi exponerentur, ab omni famulatu & ſeruitio immunia forent. Itē ſi ad iuſiurandū libertum patronus adegit, ne nubat, néve vxorem ducat, cùm ad ius patronatus lex pariter non admiſit. Tametſi lege Iulia de maritandis ordinibus, hæc iuramēta poſtea inducta & remiſſa fuerint. Fertur propterea Cato ſenior *Catonis in* malè audiſſe, tanquam aſperior & durior, quòd ægra & *mancipia.* affecta mancipia velut bruta animalia ſenio debilitata, *aſperitas.* domo exigeret, & victum negaret. Contrà verò aduerſus *Patronus* malè meritos, impuros & flagitioſos libertos, aut ſi dela- *in libertum* torem ſummiſiſſent, vel patroni nomen detuliſſent, ſeu *ingratum.* manifeſti criminis rei forēt, patrono ius reuocādę libertatis, & vniuerſa promerita abrogandi lege donabatur. Quod ab Athenienſibus decretis edictiſque cautū erat, *Edictum* vt contumax ingratúſque libertus ſub mancipio eſſe, & *apud Athe* ſeruire cogeretur, quoniā liber eſſe neſciſſet, quod apo- *nienſes in* ſtaſiū nuncuparunt. Seruos verò libertate donatos, La- *libertos in-* cedæmonij aphetas, & adeſpotas, atq; eritheras dixerūt. *gratos.* Maſſiliēſibus libertus ter doli admiſſi reus aduerſus pa- *Apoſtaſiū.* tronum velut mācipium ſeruire cogebatur, per ſingulas *Aphetæ.* vices libertate reſciſſa: ſi quā verò offenſam quartò ad- *Adeſpotæ* miſiſſet, domino imputabatur, & inultus ibat, quòd to- *Eritheræ.* ties deceptus patronus, quartò ſe ei crediſſet. Claudi⁹ *Maſſili-* verò Cæſar libertinos qui ſe pro ciuibus agerent, publi- *enſes.* cauit: illos verò qui ingrati notarentur, reuocauit in ſer- *Cl. Cæſar.* uitutē: qui etiam libertū, quòd patrono delatorem ſummiſerat, vt de ſtatu faceret quæſtionē, ſeruituti addixit. Quod Nerone quoque imperāte ſeruatū eſt, & frequēti *Nero.* ſenatu obtentum, de manumiſſis propter ingratitudinē in ſeruitutem reuocandis. Nerua Cæſar ſeruos a quibus *Nerua.* dominos accuſatos reperit, velut ingratos iuſſit occidi. Quod in ſeruo Artetij proſcripti pop. Romanus feciſſe proditur, quem velut ingratum in ſeruitutem reddidit denuò, quòd proſcripto domino bona & liberos occupauit: ſicut Sylla de ſaxo deiecit ſeruum Sulpitij domini proditorem, vt ſibi gratificaretur. Diuus autem Seuerus *Sylla.* cauit edicto, ne ſerui delatores dominorum audiantur. *D. Seuerus* ſed pœna mulctentur ſeueriori. Si verò leniter offendiſ- *Liberti qui* ſent, aut cōtumeliam conuiciúmque feciſſent, vel dicto *leniter pec-* minus audiētes forent, vltra vigeſimum lapidem in ter- *caſſent.*

tanii otámve Campaniæ relegãdi, domini arbitriũ erat, vel vt ferrum traderet:tum vt amplexus hominum vitarent,& a foribus domini arcerentur. Fuitq; aliquando in vſu,vt de ſeruis in dominos nec quæſtio haberi, nec iudicium dari poſſet. Quod Tacitus Cæſar cauit edicto,vt ne maieſtatis quidem cauſa cõtra dominorũ capita ſerui admitterentur, aut per eos inquirerent magiſtratus. Nec ſolùm ſerui in dominos, ſed nec patroni in clietes teſtimonium valuit:quod à Romulo primùm edita lege cautum. Propterea Tiberius, vt contra Lib. nem per ſeruorum quæſtiones inquireret, fraudem legi feciſſe dicitur,quòd illos emãcipari, & deinde per tormẽta inquiri iuſſit:donec poſt temporum curricula Caius imperator ſeruis,ſi quid quererẽtur de dominis, paſſim accuſandi, & cõtra eos lege agendi facultatem dedit. Eſt tamẽ obſeruatum, vt ſi que ex ſeruis dominus de ergaſtulo aut vinclis relaxaret,catenas à manibus pedibúſque quibus vinctus fuerat,quandoque incideret, vt vinclorũ pars in corpore maneret : quo argumẽto ſignabant ſeruum minus iuſtè vinctum fuiſſe, neque iuſtâ ſeruitute ſeruiſſe, nullúmque ius patroni domino cõpetiiſſe,illúmque priſtinæ libertati,ac ſi nunquã vinctus fuiſſet, reſtitutũ. Et tametſi ſeruos profugos leges ſuſcipi vetarẽt inuitis dominis, tamen qui capti bello ad imperatorũ regúmque ſtatuas confugiſſent,velut ad aſylũ,nexu ſoluebãtur, & immunes erant : in eos enim manus iniectio non erat. Nanq; Epheſi tẽplum Dianæ id iuris habuit, vt ad illud confugientes,mãcipio ſoluerentur. Quod Alexander ad ſtadium produxit:poſtea ab Auguſto ſublatum, ne propoſita impunitatis ſpes facinoribus cauſam daret. Primum enim Cadmus dum Thebas conderet, aſylum aperuiſſe fertur, ad quod fugientes ſine diſcrimine ſerui aut liberi,ab omni pœna tuti erant. Nonnulli à prognatis Herculis aſylum Athenis primò inſtitutum ferũt,ad quod à patribus oppreſſis confugere fas erat. Poſt quod in Rhethæo litore fuit Aiacis aſylum & in Sigeo Achillis quorum exẽplo Romulus & alij aſylũ aperuere, quò accedentes impunitate donabãtur. Apud Moloſſos, Samothraces,Crotoniatas & Meſſenios ac pleroſque, ad deorum aras confugiſſe,pro aſylo habitũ eſt:velut Itha-

Taciti Cæſaris edictum.

Tiberius.

Serui capti ad regum imperatorúmque ſtatuas confugientes.

Dianæ Epheſiæ templum.

Aſylum.

ceuſibus Iouis Seruatoris ara:delictis enim non voluntariis refugium eſſe aras putauere. Atheniēſibus Theſei ſepulchrū id iuris habuit,:vt ſerui ad illud confugientes nexu ſoluerentur. Et Spartæ Chalciœcum Mineruæ tēplum ad quod Pauſanias fugiēs, obſtructo aditu, morte mulctatus fuit:& aliud Calchicon,ad quod Agis confûgit. Et in Tænero Neptuni fanum, ad quod Cleombrotus:& in Calauria inſula in Ægæo etiam Neptuni templum,ad quod Demoſthenes quum aufugiſſet,ab omni violenta incurſione Archiæ manſit illæſus: atq; in Thracia Dianæ tēplum inter Clitorium & Cynæthā, & in Aſpendo Pamphyliæ,Tyberij ſtatuæ pro aſylo fuere:ſicut Dianæ Leucophrienæ oppreſſis perfugium inuiolabile fuit. Palladis quoque templum velut aſylum Lacedæmonij venerantur,in quo nocentes etiam capitis damnati, incolumes fiunt. Et in Aphrodiſio & Papho Veneris, apud Stratonicenſes Iouis & Triuiæ templa,Siculis Saliſci ara,in Peloponneſo Hermoniæ fanum ſacrum Cereri & Proſerpinæ,in Epheſo Artemiſiū, Pergami ædes Aeſculapij,in Græcia Calydoni Palladis templum,tantę dignationis fuere,vt capitalem fraudem auſi, aut pecunia iudicati,qui ad illa confugiſſent, noxa pecuniáque exoluerētur. Apud Scythas qui ad Riphæos cōfugiſſent, tanquam ſacroſanctos, ſui iuris & arbitri erant: ſicut in Ægypto in Oſiridis aſylo iuxta Saim:& in Conopo Herculis templo, ad quod ſerui confugientes, ſi initiati forent,opprimi aut vi cogi non poterant. Traditúmque memoriæ eſt,in Libya oppidū fuiſſe, ad quod ſiquis ſeruus lapidem importaſſet,liber & ſui potens erat: & Dulopolin in eadem id iuris habuiſſe,vt qui ſeruus ad eam aufugiſſet,omni nexu ſolueretur. Cinna verò ciuili manente bello cùm per præconē edixiſſet, vt ſerui ad eum confugientes velut ad aſylum liberi forent, illóſque ad pileum vocaſſet, magnas ſeruorum & perditiſſimorum manus coēgiſſe fertur. Sed cùm propter aſylorum impunitates multa facinora admitterentur magna licentia, Tiberius Cæſar,ne impunita eſſent crimina, immunitates aſylorum abrogauit, & exoletum morem antiquauit, qui tamen Samiæ Iunoni & Aeſculapij delubro ius veteris immunitatis ob religionem reſtituit. Neque

Iouis Seruatoris ara *Theſei ſepulchrum.* *Cinna.* *Immunitas aſylorū per Tiberium abrogata.*

Seruorum nomina. omittendũ,ſeruis apud Romanos Statij, Dionyſij, necnon Stichi & Heræ frequens nomẽ fuiſſe: ſicut Athenis Dauus & Geta. Cũm enim Daci antea Daui dicerentur, ad Iſtri fontes bello ſubacti, Atheniẽſibus ſeruierũt, inde ſeruile nomen Daui & Getę poſteris reliquerunt. Apud Syros Dama, in Paphlagonia Tybius apud Phryges Manes & Mida ſeruile nomen fuit. Lacedemoniorũ ſerui peculiari nomine Helotæ, Argiuorũ Gymnetæ, Cretenſium Epharmiotæ, Clarotæ & Mnotæ dicũtur: Theſſalorum Peneſtę, Syracuſanorũ Euſtatoni, Mariandinorum ſerui Doriphori, Sicyoniorũ Corynephori appellati ſunt. Pelatæ verò & Thetes, liberorum quidẽ nomina fuere illorum qui coacti inopia, ſeruilia præſtabãt, ſicut Callicyrij in Creta, & Syracuſanis Arotæ & Callyrij. Præ *Iones ſerui præcipui.* cæteris autem Iones præcipui inter ſeruos habiti, & velut inſignia mancipia nobilitati ſunt. Quare Callicrati- *Callicratidis faceta reſponſio.* dis Lacedæmonij verbum fuit, qui interrogatus cuiuſmodi ſibi viderentur Iones, facetiſſimè reſpondit, frugi ſeruos, liberos vtique malos. Quod Ageſilaus de Aſiaticis iudicauit: & vulgò de Caligula proditum eſt, nec ſeruum meliorẽ, nec deteriorem dominũ fuiſſe. Athenienſes verò Harmodij & Ariſtogitonis, qui Hippiam interfecerũt, velut deuota nomina libertati, tanti fecerunt, vt lege ſanxerint, ne illa ſeruis indi liceret. Quo exemplo Domitianus Metiũ Põpoſianũ, quòd nomina Magonis & Hannibalis ſeruis indidiſſet, ſupplicio affecit, tanquã clariſſimorum virorũ nomina ſeruili cõtagio polluiſſet: præter quæ conſtans obſeruatio Romanis fuit nimium *Romani ciues non relegati.* diu ſeruata, ne ciuis Romanus quiuis crimine obnoxius relegaretur, donec haud magno interuallo id ſeruare deſiere. Primus enim L. Lamia Romanus ciuis a Gabinio conſule relegatus fertur, & poſt eũ plures legũ iudiciorúmq; pœnis affecti: fuitq; animaduerſum, ciuilibus *Leuius ſeruitium deditis quàm captis.* bellis captos, velut hoſtes in prædam verti, & venum ire non licuiſſe, ſempérq; leuius ſeruitium apud Romanos deditis, quàm captis fuiſſe. Græcóſq; perrarò ſeruitutem ſeruiſſe: quare illorum nullus mercatoribus dabatur locus, ſicut Perſarum qui nunquã Romæ ſeruiere, niſi ſub Alexãdro Seuero imperatore, licet mox adhibito precio ad ſuos redditi ſunt. Ponticóſque & Lydios ſeruos aut

Phrygios

Phrygios gregatim Romæ venire: Thracibúſque peculiare eſſe ſale coempta mancipia habere, ſicut Lemniis vino mercari. *Sale & vino empta mancipia.*

Qui ludi apud Romanos frequentes fuerint, qui apud exteros, quæve ſint nuces ocellatæ apud Tranquillum.

CAPVT. XXI.

LVdus calculorum veteribus præcipuus fuiſſe traditur, qui & latrones dicti: hi enim in duas diuiſi turmas erant, colore diuerſi, quorũ alij milites, alij hoſtes. *Latrunculorũ ludus.* Horũ luſus erat, vt turmis inſtructis velut qui congredi acie parãt, hinc inde ſub hoſtium imagine procederent, ac præſcripto fine, quoad quiſque progredi debeat. Ita cauere oportebat, vt dum hoſtem quiſque inuadere nititur, alterius non pateat incurſibus: qui etiam ex gẽma fuere, viris & mulieribus frequens, à melioribus & ſummis honoribus vel maximè cultus & celebratus: quam Palamedes inueniſſe proditur, ad comprimendas otioſi exercitus ſeditiones. Poſt quos fuere tali eburnei ſex angulorum æquali latitudine, teſſeræ verò quatuor: nãque erant figuræ ex omni latere quadratæ, quas Græci κύϐυς vocant. Sed tamen in iactu teſſeris vtebantur tribus, talis verò quatuor: in quibus figuræ effictæ vicem numeri habebant, ſed quinarius numerus non erat in talis ſicut in teſſeris. *Tali. Teſſeræ. κύϐοι.* Tali autem, aſtragali Græcè dicti: & aſtragalizontes, talis ludentes. *Aſtragali.* Geminum verò quadratũ, hoc eſt, octo laterũ, dixere Aſphalum. *Aſphalus.* Taxillorũ ludus ex octo punctis vel figuris conſtabat: inter quos vnus Steſichorius nomine, hoc eſt, octonarius, præcipuus erat. *Taxillorũ ludus.* Qui quidem turricula, ſeu quæ dicebatur orca vel fritillus, ſuper patẽti tabella punctis diſtincta iactabantur, ne luſoris manus iactũ falleret, & non caſu, ſed fraude conſiſterent. *Steſichori*.* Talorum verò canis damnoſus, ſenio medius & anceps: ſiquidem modo lucra, nonnunquã damnũ afferebat. *Canis. Senio.* Is verò quaternarium numerum facit, chius verò ternarium, Venus autẽ quæ ſummũ cõtinet numerum, multum lucri affert: ſempérque fœlici exitu ludũ terminauit. *Chius. Venus.* Hæc enim cani oppoſita, colias dicebatur: tricenariúmque abſoluebat numerũ: Euripides verò quadragenarium. *Colias. Euripides.* In talis quoque legimus Vulturium & Herculem baſilicum, quæ an ſigna fuerint vel numeri, du-

Midas. bitatur adhuc. In teſſeris Midas fortunatiſſimus erat. In taxillorum iactu ter ſex ſumma Græcis afferunt victoriam: tria verò, ſummum damnum. Qua quidem alea Porcius Cato luſiſſe fertur animi laxandi cauſa, & Auguſtus effuſè, Domitianus & Claudius, qui etiam luſorium conſcripſit opus. Inter reliquos Theodoricus Gothorum rex, cùm in alea vinceret, fertur indulgentiſſimus fuiſſe, eáque momenta domeſticos promeredis gratiis captare ſolitos, ſicut cùm Veſpaſianus in balneum tranſiret. Quibus quidem teſſeris aptiſſima fuiſſe liguſtra Plinius notauit. Fuit quoque apud veteres ludus pilæ & folliculi, præcipuæ cõmendationis, & magni ſtudii, quo & Iulius Cæſar, & Octauius, & alij clari viri illuſtréſque, exercendi corporis, & animi vegetandi cauſa ſtudioſiſſimè luſere. Quo etiam Scæuola iureconſultus, remiſſo à negociis animo, luſiſſe proditur, nonnunquam teſſeris aut calculis. Quod de Dionyſio tyranno traditur, vt pila & folliculo aſſiduè luderet. Reliqui verò clariſſimi duces, aut ſapientiæ profeſſores non improbandi animũ diuerſis ſtudiis iocíſque remiſere. Quippe Socrates dum animo vacaret, cum pueris minutis & face liberali, iocari aſſuêrat: & Scipio Aphricanus conchas mari legendo ſæpe remiſit curas: & Cato Cenſorius cum verna & famulatu animum relaxauit: qui etiam qua die tulit repulſam, in conuiuio luſit. Quod de Archyta Tarentino proditur, vt cum pueris & ſeruitiis luſus agitaret. Heraclitus quoque Epheſius quum à negociis quieſceret, aſtragalis luſiſſe fertur. Et Attalus Aſiæ rex hortum pro deliciis coluit, nonnunquam fundendis ſtatuis ocium occupauit. Memoratur Alexander Seuerus imperator per dies feſtos perdicum & catulorum pugna ſe oblectaſſe, & Amaſis Ægypti rex poſt ſeria morionem egiſſe, & magnus ille Ageſilaus cum infante filio arundinẽ aſcendiſſe. Neque prætereundum quod de Demetrio proditũ eſt Poliorcete, qui poſt negocia bellicas machinas: & de Europo Macedoniæ rege, qui in ocio lucernas fabricauit. Parthorum quoque reges, quum ociũ ſuperaret, cuſpides acuiſſe feruntur. Et Dionyſius iunior cura belli ſolutus, plauſtella, menſas & ſedes mira arte compinxit. Attalus verò Philomator pro

Ludi illuſtrium & doctorum virorum poſt ſeria negocia.

Pilæ ludus & folliculi.

oblectamento habuit, elleborum, aconitum & cicutam, venenoſáſque herbas plantare, vt fructum inde legeret. Sed tamen pila iuuenum luſus erat, frequens in Martio campo fieri ſolitus, exque his altera paganica, trigonalis altera, in qua ſiniſtræ vſus præcipuus traditur. Namque illius impulſu magis quàm dextræ ludus agebatur, cuius erat vſus vel maximè in corporis motu & agilitate, vt ſciret aptè pilam iacere atque excipere, modò incurrere, modò recurrere. Armis quoque & equis, tum haſta, claua & pila, lucta, venatione & curſu exerceri Romanam iuuentutem vetus conſuetudo fuit: pariter fudem torquere, equum agitare, arma tractare, ſicut iactu diſci, curſu, ſaltu, iaculatione vel cæſtu: quos ludos pentathlum dixere, & ludiones pentathlos ſeu quinquertiones. Erátque ſenatuſconſulto cautum, vt niſi his ludis pecuniā ludere liceret. Græcis verò octo fuere ludi, quibus iuuentus exercebatur impunè: ſtadium, diaulus, dolichus, hoplite, pygme, pancratiū, pale; & halma, hoc eſt ſaltus. Præter quos fuit harpaſtum, quod volubili rotunditate in ſolo iactatur: qui ludus Polluce autore fiebat, vt iuuenes in geminas diuiſi turmas, intra lineas ſeu metas conſiſterent, harpaſtóque poſito in medio quiſque contenderet vt intra gyrum alterius lineæ immitteretur: quod ſi contingeret, victores erāt: & diſcus. Fuit enim inſtar pilæ æneę, quę brachiorum viribus excepta, & in altum miſſa, exercebat corpora animóſque, ita vt quantum quiſq; viribus præſtaret, maximè eniteretur. Nanque is fortior, & præcipuo robore habebatur, qui illum vltra ſignatum geſſiſſet ſcopum: ſicut halteres: Erant enim circuli figura non ſphærica, ſed dimidia longiore, in quibus digiti inſeri poſſent, quos facilibus brachiis retabant: & nunc iactando, nunc rotando ludus committebatur. Fuit quoque petauri ludus admirationis præcipuæ, cùm per circulos quiſpiam veloci curſu tranſuolat, corpore ita librato, vt circulum non offendat: vnde petauriſtæ ludiones dicti. Follis autem ludus remiſſior & ignauior habitus: eo enim ſenes imbelli ætate ludere ſolebant. Horum autores Lydos fuiſſe ferunt, qui vt famem, qua premebantur, facilius ferrent, in miſeriis hoc ſolatij inuenere vt ludo tempora

Pila iuuenum ludus.

Exercitia Ro. iuuentutis.

πένταθλος.

Ludi quibus pecunia ludere licebat.

Græcæ iuuentutis ludi.

Harpaſtū.

Diſcus.

Halteres.

Petauri ludus

Petauriſtæ.

Follis lud'.

Sphæræ ludus. transſigerent. Apud Græcos frequens ludus erat ſphærę, qua qui viciſſet, rex dicebatur & imperabat: victus verò, *Sphæromachia.* aſinus, & victoris mandata exequebatur: cui ſphæromachià nomen, quo in gymnaſio iuuentus exerceri conſuerat, Spartanis palæſtra, Athenienſibus præter palæſtram, quam primi inuenere, erat equeſter ludus, quem *Apobatæ.* dixere apobaten, quo Phocionis filius ſæpiſſimè luſit, & *Germanorum mos.* victor fuit. Proditúrq; Germanorum mos peculiaris, vt cùm omnia luſiſſent, nihílque pecuniarum ſupereſſet: in luſu extremo de libertate contenderent: victúſque in alea, ſeruitium pati, & addici victori velut mancipium pa- *Germanorum ludus.* tiebatur. Apud quos frequens ludus erat, vt nudi iuuenes inter gladios & infeſtas frameas ſe inuicē iactitent, illáſque ſaltu tranſiliant illæſi. Græcis quoque iocus e- *Encotyle.* rat, cui nomen encotyle, qui victi vincētium genua ma- *κινδαλισμός.* nibus excipientes ſublimes deferunt, & alius cindaliſmus apud plebem frequens, quem clauis exercebāt. Nu- *Nucibus.* cibus verò, & par impar, vel coturnicum & gallinaceo- *Par impar.* rum certamine, quo ludo Antonius & Octauius luſiſſe, *Epheborū puerorum ludi.* & melioribus omnibus victor abiiſſe fertur: aut turbine, vel micantibus digitis, nonnunquam ocellatis nucibus Romæ ephebi pueri ludere ſolitauere. Nummis quoque in ſublime iactatis caput vel nauim petere, vt quod tunc fortè eueniret, & petitis reſponderet, id victoriam daret: aut dormientibus oculos & ora pingere, *Nuces in Saturnalibus.* frequens erat puerorum luſus. Quæ quidem nuces loco aleæ fuerunt pueris nondum adultis, quibus in Saturnalibus ludere permiſſum, ſicut iuuenibus alea, reli- *Parthorū puerorum.* quo anni tempore vetabatur. Parthorum verò pueris ludus erant aurei tali, quibus certo anni tempore indul- *Nuces ocellatæ.* gere licebat. Sed quod modò eſt de ocellatis nucibus dictum, memini doctos viros ſuper nucibus ocellatis eiuſmodi quæ eſſent, ancipitem diu cogitationē duxiſſe, variáque in opinione verſari, & alios nuces auellanas, allios amygdalas putare, neque ſatis certam ferre ſen- *Tranquilli locus.* tentiam ſuper Tranquilli verbis, quibus Auguſtum laxandi animi cauſa cum pueris facie liberali ocellatis nucibus luſiſſe dicit. Quod verò nos ſentimus, & probabilius putamus, id eſt eiuſmodi, vt nuces ocellatas, nucleos, quos in Perſicis pomis ſitos inſpicimus, dica-

mus eſſe, quibus perſæpe ludere noſtrates pueros hodie videmus: dictáſque ocellatas, propter ocellos & foramina quibus muniuntur vndique. Neque de amygdala & auellana vel oſcilla, ſicut error habet, ſed de Perſicorum oſſibus, quibus tunc ludebatur, & nunc frequens puerorum luſus eſt, intelligi conuenire, credimus exploratæ & non ambiguæ ſententiæ fore.

Quæ vota olim ſolennia fuere apud Romanos, & quæ apud exteros, quíve vota concipere, & quomodo ſoliti ſint.

CAPVT XXII.

QVi mos vetuſtus in votis nuncupandis olim, quæ que ſolemnitas concipiendorum fuiſſet, multi variè exequuti ſunt. In primis obſeruatum legimus, vt ſimul ac conſuli aut imperatori cui belli ſumma commiſſa erat, de euentu belli incerta ſpe fluctuanti, votum vouere collibitum eſſet, ſi id inconſulto ſenatu, aut citra populi autoritatem faceret, de manubiis vel hoſtium ſpoliis, aut ſi non ſufficerent, ſua impenſa exoluere teneretur. Vouebantur enim ſæpius templa ædéſve deorum: ludíque diis, aut ſtatuæ, quibus numina placari, aut expiari crimina putabant. Nonnunquam mulſi pocillum pro magno munere diis votum inuenimus. In quo fuit ſeruatum, vt velato capite, & veſte caput opertus imperator, prætor aut conſul votum effundat, illúdque conceptis verbis ſuſcipiat. Quos quidem ludos plerunque imperatores vouerunt ex anno imperij computatos, vt ſcilicet totidem dierum ludi fierent, quot illi annis imperio præfuiſſent. Ideo Galenus Cæſar deuictis Syris in Aſia, decennalia vota celebrauit. Theodoſius vicennalia & tricennalia ſicut denariæ cæremoniæ & tricenariæ, quarum ſacra adituris, decem aut triginta diebus obſeruantia præcipitur. Et centenariæ cœnæ à centenis ſeſtertiis: & vaſa milliaria, apróſque milliarios à ponderibus dictos comperimus. Porticus quoque centenarias & milliarias dicimus, à paſſuum longitudine dimenſas. Veſtes etiam coronáſque ex auro & gemmis, plerunque numinibus votas, & voto perſoluto dicatas inuenimus: quæ quidem vota pro imperij æternitate, nonnunquam pro ſalute ciuium verbis ſolennibus concipi ſolebant. In quo id ſeruatum eſt, vt niſi tertio die

De belli euentu.

Ludi diis, aut ſtatua.

Is erat L. Papyrius, de quo ſupra ca. 11.

Velato capite ludi ab imp. voti.

Cæremoniæ denariæ, tricenariæ, &c.

Cœnæ centenariæ.

Porticus centenariæ.

Vota pro quibus concipiebãtur.

poſt calendas Ianuarias, pro ſalute principis votum concipiatur, vtque ſolenne iuſiurandum nuncupationibus votorum præferetur. Etiam pro itu & reditu, próque incolumitate principis, iacere ſtipem ad lacum Curtij, aut ludorum celebritas apud Romanos votum fuiſſe compertum eſt. Quotiéſque pro principis incolumitate cōcipiebatur votum, Tiberio imperante id ſeruatum eſt, vt in votorum nuncupatione Neronem, Druſumq; dijs commendarent. Quæ verò dictator, conſul aut prætor vota ſuſcipiebat, non aliter niſi verbis conceptis, præeunte pontifice maximo, ne quid præpoſterè dicatur, concipi poterat. Et incerta quoque pecunia, & quæ non extaret, votū concipi poſſe plerúque animaduerſum eſt; ſi tamen ſemel votū emiſſum foret, illud denuò irritum facere non licebat. Quòd ſi incerta pecunia fuiſſet, pro qua votū conciperetur, eáque bello vſui non eſſet, illam reponi, nec cum alia miſceri oportebat; quod niſi factum eſſet votū non ritè emiſſum, nec religione vouentē exolui putarunt. Quòd ſi Ver ſacrū in magnis Reip. caſibus votū vouendū foret, illa infixa religio animis fuit, vt niſi ex autoritate collegij pontificū votū fieret, non votum, ſed incōſulta pollicitatio cenſeretur. Hoc enim antequā emitteretur, patribus renūciari, & populi iuſſu, ac cōſulto ſenatus, arbitratúq; pontificū fieri debebat, aliter ritè factū cōceptúmve eſſe minus cēſuere, illúdque à prætore vel cōſule, aut pōtifice maximo emitti perperam. In hoc enim voto quicquid ex ſuibus, ouibus & agnis inter calend. Mart. & Idus Maias apud quemque natum editúmve fuiſſet, voto contineri dixerunt: pueros quoque & puellas, qui inter hæc tempora editi fuiſſent, haud dubie uoto comprehendi. Sed quia immolare eos turpe ducerent, hoc piaculari ſacro expiarunt, vt adultos velarent, velatóſq; extra fines exigerent, qui vernæ dicti ſunt, quo periculo liberi religione putabantur.

Pro principe. — *Vota, quæ dictator, conſul, aut prætor ſuſcipiebat.* — *Ex incerta pecunia.* — *Vota ex autoritate collegij pōtificum.* — *Vernæ.*

Iuriſconſultus eos ſeruos qui neque empti, neque aliunde acquiſiti, ſed domi & ex ancillis noſtris nati ſunt, vernas appellat. l. ſeruis vrbanus. §. Si alij vern. ff. de legat. 3. & l. cum ſuperius. Cod. de rei vend.

Metapontini.

Cuius inſtar Metapontinos votum vouiſſe ferunt: nam voti compotes auream æſtatem Apollini deuouerunt,

quod eſſe arbitramur, vberrimum & quæſtuoſiſſimũ annum deo & numinibus conſecrari. Fuit animaduerſum, ver ſacrũ antea votũ, & poſt temporũ interualla perſolutũ, religione vouentẽ, & populũ exoluiſſe, ritéq; exolutum videri. Præter quæ hecatombas vouere Græcis & Romanis antiqui moris fuit olim, quũ peſtilenti contagio & graui morbo laborarent: quod à Laconibus primũ inuentũ fuiſſe dicũt. Cuius voti obſeruatio talis erat, vt centũ aræ vno in loco aggeſto ceſpite fierẽt: in eiſq; cẽtum boues, centũ oues, centúmque ſues vno tẽpore immolarent. Si verò imperatorũ votũ eſſet, cẽtum leones, centúmque aquilæ vna mactarẽtur. Fuitque cõſtitutum, vt cùm hecatombæ vel publica vota ſoluebãtur, populi luctus & mœror deſineret. Naque in luctu vouere, eſt mali auſpicii & deteſtabilis. Eſt quoque memoriæ proditũ, non diis tantùm, ſed & ventis velut ſancto numini vota perſoluta. Quippe Auguſtus Circio, ne Galliam rapidè infeſtaret, votũ exoluit, & ſacrũ fecit: cuius tanta plerunque vis erat, vt tecta auferret. Calabri Iapygi, Apuli vento Arabulo, Athenæ Scironi, Pamphylii Gagneo, ne incolas tabe afficerẽt, néve arua depopularentur. Præcipuè Thurii magno affecti beneficio, Boreæ vti deo vota perſoluerũt, quòd Dionyſij claſſem, quã ad eorum excidium parauerat, vehemẽtior coortus, funditus euertiſſet: ſicut Xerxe in Græciã innumerabiles copias ducente. Delphicum reſpondiſſe Græcis oraculum ferunt, vt ventos precarentur ſibi auxilio adeſſe: qui ara vẽtis extructa, illos propitios habuerũt, tota ferè hoſtiũ claſſe demerſa. In agro quoque Sicyonio ventis extructam aram legimus: cui quotannis noctẽ vnam vota effundunt, vt lenita vis venti deſineret, cùm turbine ventorũ, villæ, arbuſta, fruges paſſim deuaſtarẽtur. Et apud Methonẽ Palladi Anemotidi templũ dicatũ eſt, ne violentiores perflantes loca deuaſtarent. Ponti verrò & Perſarum regum vouendi modus erat, vt in excelſis iugis & ſummo vertice montium pyram conſtruant, alterámq; deſuper breuiorem: ipſeque ad pyram ligna rex inferat primus, Iouique Militari lac & mel inſpergat: & poſtquam vinum, mel, & odores infuderit, velut propitiato deo, vota enunciet: pulmentóq; præparato, quod aſtãti-

Hecatombas vouere. & quãdo, & quod dii genus ſacrificii.

Vento vota perſoluta.

Arabulo.

Thurii.

Aræ ventis extructæ.

Pallas. ἀνεμῶτις.

Rerũ Põti & Perſarum vouendi modus.

bus datur, pyræ ignẽ inferat, quo incẽdio æſtuante aëre, vix illuc accedere permittitur. Græcis verò frequẽ. vſui erat, vt ſtatuas lõgo æuo duraturas diis vouerent. Quippe Nicanore ægrotante Ariſtoteles vota fecit pro incolumitate, ſtatuas ſe, Ioui Seruatori vnã, alteram Iunoni Soſpitæ dicaturũ: qui loti, & pura veſte amicti, in ſuperiore domus thalamo plerunque vota effundunt, & diis ſupplicant. Athenienſes verò quũ in aureis & argenteis vaſis diis propinaſſent, & Pæana cecíniſſent, tunc demũ ſanctiſſimis cæremoniis cælum ſuſpicientes, vota nuncupabant. Ea autem ex primigeniis agnis, nõnunquam ex bobus qui iugũ nõ ſubiiſſent, frequẽtia fuere. In quo fuit ſeruatũ, vt ramus ex ſacra olea alba lana coronatus in emiſſione votorum adhiberetur. Sicut Parthorum reges & magi, qui nyctegretum quę nyctilopa dicitur, herbam coloris hyſginei vt ſpinæ folia adhibebant, magnis ſæpe laudibus celebratã: qua non adhibita nullum votũ ritè concipi arbitrati ſunt. Qui cũ deos euocabant, marmaritidem herbam, quæ in deſertis petris & ſaxis præruptiſſimis naſcitur, admiſcebant. Apud Ægyptios verò, pro pueris morbo affectis vota concipiebant, vt ſi deus voto adeſſet, defectum capillum diis dedicarent. Myſis niſi immolato prius equo & litato, extíſq; depaſtis, vota concipere non licuit. Inter ſolennia autem vota fuiſſe traditur, quoties exercitus duces de ſpoliis hoſtiũ Vulcano votum feciſſent (id enim ſoluebatur) vt fuſis fugitíſque hoſtibus, ſcuta, gladios & arma, ſpoliáq;, nonnunquam bellorum machinas, currúſque & inutiles naues, vno in loco aggerant, pyráque extructa, circũſtante populo & frequentiſſimo exercitu, velut diſpoſita acie, dux more patrio diſcinctus, Vulcano, Marti & Palladi incendat: ipſéq; dux indutus purpuram, primus ardentem facem ſumere, ambáſque manus in cęlum tẽdere, deinde in pyram ſummittere debeat, toto circũ exercitu exultante, & percuſſis armis plaudente: pyráq; & armis exuſtis, ſacra & rem diuinam faciant: tametſi arma militaria non exuri, ſed belli more cremari ſolita legamus. Apud Hermunduros, inter ſolẽnia vota belli duces ſacrare diuerſam aciẽ, illámque Marti & Mercurio deuouere cõſueuerũt: quo voto equi, viri, ſpolia & machinæ, & cun-

Græcorum mos vouẽdi. *Athenienſium vota.* *Sacra ex quibus in votis concipiendis.* *Parthorũ reges & magi.* *Aegyptii.* *Myſi.* *Solennia vota.* *Hermunduri.*

ĉta bello quæſita occiſioni dátur, Artaxerxes pro vxoris ſalute, Terræ votū faciens, ſe illā attacta humo ſolenni prece adoratutū promiſit:& Berenice, vt Deo vota ſolueret, nudo pede, & abraſo capillo Hieroſolymis ante tribunal ſupplicauit. Nōnunquā frequens apud veteres votū fuit, vt decima prædæ & ſpoliorū, quicquid ex hoſtibus captū fuiſſet, Ioui & diis deuouerent: quare Iupiter prædator nūcupatus: ſicut Camillus captis Veiis votum vouiſſe dicitur. Id enim ſoluebatur, vt prædæ parte diuendita, donum diis & numinibus dicarent. Qui mos Gallorum fuit, vt belli iure quæſita, plerūq; verò partem Marti deuouerēt: in quo id erat cōſtitutū, vt diuina ope implorata, is plus ſpei ferret, & propitios facilius haberet deos, qui maiorē prædæ partem diis deuouiſſet. Qua tempeſtate Crotoniatæ aduerſus Locrēſes, graues teſtatáſq; inimicitias habebant, bello dimicaturi, cū decimā prædæ Appollini vouiſſent, Locrenſes vt voto vincerēt, nonā deuouere:& cū Galli Ariſtonico duce contra Ro. militarēt, déq; hoſtium præda aureū torquem Marti promiſiſſent, Flaminius, vt voto vinceret, de torquibus Gallorū Marti trophæū poſuit. Aratus verò Sicyonius cum CCCCCC. hominū capita, ne ab aduerſariis voto vinceretur, ſe deo immolaturū vouiſſet, voti cōpos, exoluere votū Theſſalico dolo recuſauit. Fuítque vouentium mos, vt qui cōpotes voti fuiſſent, quo potiora ſumerent, veteribus perſolutis, nouis ſe obligarēt votis: vtq; pater qui ſolus autorādi poteſtatē habet, votum filii nomine concipere, ipſumq; numinibus obligare poſſit. Decimā quoq; fructuum Herculi paſſim voueri: votúmq; effundi ſolere Romæ, in vſu cōperimus: quod auſpicatiſſimū duxerūt & fortunatiſſimū. Qua de cauſa Lucullū peritū Romani moris & iuris, quod decimā Herculi vouiſſet, votumq; perſoluiſſet, maximis auctum opibus fortuníſq; æſtimarūt. Illud vtiq; verum eſt, conſules deſignatos ipſo die initi magiſtratus in bellum profecturos, cōcionē ad populum habere, capitolium adire, ibíq; ſacrificio perfecto vota effundere ſolere: tunc ſuſcepto emiſſoq; voto, cū ſe numinibus obligarēt, rei voti appellari: cùm autē voti cōpotes promiſſa exoluiſſent, dānati voti dicti ſunt. Quoties grauia & acerba ac miſera & intolerā-

Artaxerxes. *Berenice.* *Decimam prædæ partem diis vouebant.* *Iupiter prædator.* *Galli.* *Decima fructuum Herculi.* *Conſulum poſt initum magiſtratum vota in Capitolio.* *Rei voti & damnati.*

Calamitoſorum & iniuria affectorũ vota & imprecationes

da quiſpiã pateretur indignè, voti & ĩprecationis genus maximũ erat, vt poſitis humi genib⁹, ambas palmas crebris ictibus ſolo incuteret, aut torrẽ ignitũ ianuæ apponeret, illique obuianti delibatis ſacris, madente lachrymis ſinu, deos ſuperos, atque inferos, cælũ noctémq; cõteſtãs, nec̃, exiliũ, diráſque calamitates, furiali carmine Imprecetur: & ſæua quædam numina aduocans, illum cũ omni ſtirpe & gente, caput, domum, fortunas deuouere, & prætereunt̃ execrari debeat: quæ imprecatio dici nõ poteſt quàm miri & efficacis ſtudii ſit ad vim diuinitatis cõmouendã. Quibus diris Atteius tribunus ple. execratus M. Craſſum ad bellũ Parthicũ prodeuntẽ, magno pòſt exitio conſequuto.

Cretẽſium imprecationes.

Cretenſibus verò acerbiſſima cenſetur imprecatio, omnibus votis expetere, vt hi quos deuouemus, mala conſuetudine delectẽtur: qua imprecatione nulla eſt efficacior ad excidium properandum: tanquam qui in abuſum ſemel lapſus fuiſſet, amplius emendare facinus & ad frugales mores reuerti nequiret.

Charondas

Ideo Charondas graues pœnas ſanxiſſe fertur, ac omni ſupplicio dignos putaſſe illos, qui cũ malis aſſueſcerent.

Spartanorum ἱπποτροφά.

Apud Spartanos inter ſæuiſſimas execrationes fuit ἱπποτροφά, quàm caballationẽ recẽtiores vocant. i. equorũ enutritio, eò quòd magno ſtaret impendio, & homines ſuaui captu ad perniciem duceret. Nam morbus alendi equos non pauperes, vt aiunt, ſed arua frumentifera ſectatur.

Opi voti concipiendi ratio.

Extátque in veteribus monumentis quod qui Opi deæ, quę terra dicta eſt, votũ cõcipiunt, ſedentes votũ effunderẽ, ínq; concipiendo terrã tangere debeãt.

Agricolæ Equites. Nautæ. Qui laboribus anguntur. Fures. Iuuenes. Viatores. Paſtores

Vtq; pro boum incolumitate agricolæ Syluano vota perſolũt, farris, adorei, lardi, ac pulpæ & vini pro equis Hipponæ: Caſtori & Polluci nautæ, & qui naufragiũ timẽt. Qui verò laboribus anguntur, Tutano: fures Lauernæ, Iuuenes Horæ: ſicut paſtores Pani deo pro pecoribus: & qui via profecturi ſunt, Herculi ſupplicant. Syluano quoq; in ſingula boũ capita adoreo, lardo, & vini ſextario, ſubtaxata menſura, votum fit.

Aphrorum Diis manibus & Diti.

Ferunt paſtoritios Aphros inter vota, & primitiarũ loco, aurẽ pecudis præcidere, illamq; ceruice aduerſa ſupra domũ abiicere: pro noctibus verò ſerta, vnguenta & coronas Veneri aut Cupidini dona ferre. Cúmq; diis manibus & Diti conci-

cipitur votũ, quæ deuotio potius dicta eſt, ouibus tribus
atris Telluri Iouíque ſacrũ fit: in quorũ precatione qui
rẽ diuinã facit, cùm Tellurem inuocat, manibus terram *Ceremo-*
tãgit: cùm verò Iouem, ſublatis in cælum manibus pre- *niæ in votis*
cationem peragit. Cùm autẽ votum effunditur, manus *cõcipiẽdis.*
pectori admouere præcipitur: aliter votũ non ritè con-
cipi, ſed pollui ſacra inexpiabili religione putarũt. Ani-
maduerſum tamen eſt, pontificũ decreto caueri, vt ſi ab
exercitus duce diis manibus quiſpiam deuotus & cõſe-
cratus foret, neque is in acie cecidiſſet, vt Diti ſatisfiat,
ſignum ſeptem pedes altum in terram defodi oportere: *Deuoti à*
vbique ſignũ effoſſum fuiſſet, illic hoſtias immolari nõ *duce exer-*
licere. Et tametſi res deo deuotas nemo ſibi aſciſcere *citus.*
queat, hominem tamen deo deuotum, aut diis cõſecra- *Hominem*
tũ occidere permitti impune, eâque cædem capitali no- *deuotum*
xæ non haberi, tanquam illius anima non ad nos, ſed ad *occidere im*
deos pertineat. Illud quoque inter autores cõuenit fuiſ- *punè lice-*
ſe apud Gallos inter cõſceleratas preces & nefaria vota, *bat.*
quæ nec more nec iure concipiuntur, frequẽti in vſu, vt *Galli.*
in magnis diſcriminibus & extremis caſibus homines ſe
diis immolaturos, Romanis ferro ſe digladiaturos, aut
pro alterius ſalute ſe & caput ſuum deuoturos, nonnũ-
quam in ſcenam ſe prodituros, & hiſtrionicã ſaltaturos:
apud Græcos decimum quenque Apollini Delphico da- *Græci.*
turos. Locrenſibus, virgines ſe proſtituturos: apud alios, *Locrenſes.*
deſectũ crinem diis oblaturos: & apud Perſas: viuos ho-
mines defoſſuros vouerẽt. Quare Ametris Xerxis vxor, *Ametridis*
vt gratiã diis referret, quod in vita diu proceſſerat, qua- *votum.*
tuordecim illuſtrium Perſarum liberos ſub terrã viuos
defodiſſe, vt votum perſoluiſſe dicitur, tanquam his vo-
tis & diris imprecationibus dii immortales & cæleſtia
numina placentur. Ipſis enim defodere viuẽtes, vulgato
in vſu fuit. Idomeneus verò Cretenſium rex, cũ naufra- *Idumeneus*
gus ex voto cõſcelerato filium ſibi obuiam factum im-
molare diis vellet illũmque perditum iret, à Cretẽſibus
pulſus, & patria eiectus fuit. Pauſanias autem Lacedæ- *Pauſanias*
moniorum dux, ad Platæas victor contra Mardonium,
cùm de manubiis tripodem aureum Delphis votũ ſol-
uiſſet, ſuũmque nomen inſcriberet, Lacedæmonii per-
tæſi inſolentiam, epigramma induxerunt, & ciuitatum

nomina inſcripſerunt. Neque prætereà etiam reſponſum Hammonis Athenienſibus datum, Ioui magis cordi eſſe vota Lacedæmoniorum tenuia, & modicas oblationes pias & caſtas, quam immodica & opulenta Athenienſium atque opimis hoſtiis & victimis illorum fœdari aras. Id quod Pythagoras cenſuit, thure & libis magis gaudere & placatiores eſſe deos, quàm hecatombis & multo ſanguine aſſiduè aras cumulari.

Hāmonis reſponſum de Lacedæmoniorum frugalibus ſacris.

Conſueuiſſe Romanos illorum bona quos maximis criminibus damnarant, publicare: & quæ Porticus Romæ inſignes fuerint. CAPVT XXIII.

Pœna ſupplicio affectorum publicata.

ADuerti ſæpe animum, conſueuiſſe Romanos, quos pro criminibus oppido grauibus ſupplicio affecerant, illorum bona propter criminis deteſtandum facinus publicare: illáq; deſtinare publicis vſibus, vt domini ſupplicium bonorum publicatio ſequeretur. Sic Tarquinio rege eiecto, ager qui Tarquiniorum quondam fuerat, Marti dicatus, cāpus Martius dictus eſt: ſic Caij Caſſij domus, cui ob affectati regni crimē dies perduellionis dicta fuit, euerſa & demolita, area ante Telluris ædem facta eſt. Domus prætereà M. Manlij Capitolini, quæ quondam in arce fuerat, qui ſuſpicione regni pœnas dedit, de ſaxo deiectus, ædes atque officina monetæ fuit: in qua æde lintei libri, in quibus erant fata Romanorum, ſeruabantur. Nam Sibyllinos & Martianos, ad quos decemuiri quoties dij conſulendi ſunt, adire ſolent, in Capitolini Iouis & Apollinis templo in palatio ſeruari certum eſt. Inde ſenatus decretò, iuſſúque populi, ne quis arcem incolere, néve Manliæ gentis homo? Marci prænomen ferret, cautum fuit: vt æterna memoria dedecoris generi & nomini ſuo inuſta foret. Et cùm Macellus quidā nequam & criminoſus, qui in ganeo & luſtris vitam egerat, propter lattrocinia, ſordéſq; vitæ capitali ſupplicio pœnas dediſſet, bonis publicatis, in ipſius domo ab Aemylio & Fuluio cenſoribus macellum, vbi obſonia venderentur, locum extructum ferunt: tametſi forum olitorium Romæ antiquum macellum fuiſſe tradant. Sp. quoque Melij domus, quòd turpiter regnum appetere conatus eſſet, poſtquam capitis

Tarquinius.

C. Caſſius.

M. Manlius Capitolinus.

Macellus.
Macellum nouum.
antiquum.
Sp. Melius

acceſſitus pœnas dedit, patrimonio publicato, Aequimelium dicta eſt. Meminimus quoque Vitruuij Vacci, cuius in palatio domus, ob illius facinoris pœnam, publicata & euerſa, Vacci prata loco nomẽ dedit. Nec minus M. Flacci turbulenti ciuis, qui cum C. Graccho ſeditionem molitus fuit, cuius domum Q. Catullus de manubiis Bimbricis porticũ fecit, quæ Catuli appellatur: vt tantorum criminum facinora nomen denotaret, ſupplicijque inſignis memoria foret ſempiterna. Quibus exemplis Sylla dictator, & mox C. Cæſar de bonis proſcriptorum publicãdis pernicioſas leges tulere, quæ Iulia & Cornelia dictæ, vnde tot ſectiones & omnis generis ſectores emerſerũt. In quam porticum Ciceronis domus indigno facinore euerſa, iuſſu Clodij mutata fertur. Sed meminiſſe oportet, præter hanc Quinti Catuli, plures Romæ porticus inſigni nomine fuiſſe. Nã Pompeij porticus ante ipſius curiam fuit: & altera Octauiæ iuxta ædem Iunonis, in qua ſigna militaria olim à Dalmatis Domitio adempta mox ab Auguſto reſtituta, diu manſere: & Philippi porticus Herculis imagine & Helena Zeuxidis manu celebrata. Porticum quoque duplicem ad circum Flaminium, ab opere Corinthiam, à Cneo Octauio qui de Perſeo naualem triumphum egit magnificè inſtructam legimus, atque munitam: & Metelli iuxta ædem Statoris Iouis, per quas matronæ vecta ri & ſpaciari ſolebant. Fuit præterea porticus Quirini, antiquo opere viſenda, & Lucij & Caij: atque alia Liuiæ & Octauiæ ab Auguſto quondã, ſed alienis nominibus conſtructæ: In qua ampla prætoria fuiſſe memorant: quibus ab Auguſto demolitis, porticus ſub nomine Liuiæ non minoris cultus maieſtatiſque ſuffecta eſt. Et porticus Claudiæ, vbi ambulationes ſubdiales miro ingenio elaboratæ fuerunt. Celebratur quoque porticus Auguſti in palatio cum bibliotheca Græca Latinâque, Numidico marmore per ſuam ſymmetriã extructa. In qua Belidũ imagines quinquaginta, quæ maritos necauerunt, ſitæ erant: & Vipſana & ſeptorum marmore, & imaginibus, tum laureatis & magnificis operibus exculptæ. Athenis verò porticus Pœcile, & altaria varia, vbi Mercurius æneus erat, celebratiſſimæ picturæ varietate

Aequimelium.
Vitruuius Vaccus.
Vacci prata M. Flaccus Porticus Catuli.
Lex de bonis proſcriptorum publicandis.
Porticus complures Romæ.
Pompeij.
Octauiæ.
Philippi.
Porticus duplex ad circũ Flamini. Cn. Octauij Metelli
Quirini.
Lucij.
Liuiæ
Octauiæ.
Claudiæ.
Auguſti.
Vipſanæ porticus.
Athe. porticus.
Pœcili.

miris laudibus ferũtur, vbi pugna Marathonia depicta; & alia Pyſianaſtia, & Pœcile in Elide, quam echum vocabant. Fertúrque de Olympiæ porticu, quam heptapho non vocitant, diuerſa ſtructuræ facie, mirum: vt vox cõclamata per ſeptem orbes ruptis ſpatiis, eandẽ multiplicato ſono referat: ſicut in Cyzico turres ſeptem, acceptas voces numeroſo percuſſu multiplicant. Inter quas angiportus Patricia non in poſtremis fuit, iuxta ædem Dianæ, ad quam ingredi viros religio non ſinit. Extra quoque portam Trigeminã, vnam porticum, & alteram ad portã Fontinalem iuxta Martis aram, ab ædilibus curulibus ex mulctatitia pecunia cõſtructas, & Seueri porticũ poſtea additã fuiſſe, à multis prodita memoria eſt. Sed quia de Pœcile porticu loquor, ſciendum eſt in hac Stoïcos philoſophari, ſicut Peripateticos in Lycio. Quare Zeno, quòd in porticu docebat, quæ Græcè στοὰ dicitur, autor Stoicæ ſectæ perhibetur. Epicurus verò ſcholã & conuentus in hortis habuit, vbi philoſophabatur.

Pyſianaſtia. Pœcile in Elide. Heptaphonon. Angiport' patricia. Extra portam trigeminam. Ad portam Fontinalẽ. Seueri porticus. Lycium.

Quàm multiplex annus apud diuerſas gentes fuerit, & qui annus Romanis, quódve principium anni ſit.

CAP. XXIIII.

DE multiplici anno apud pleraſque gentes animaduertimus diſpares differentias, & multiformes ſpecies fuiſſe: alióſque alia obſeruatione annum metiri, ita vt ſuo quęque ingenio, & prout cuique cõmodum fuit, annum dimenſos inueniamus. Perſis non obſcura nec incelebri ratione, trecentis ſexagintaquinque diebus annus præfinitur. Ex Græcis plerique, ſingulis quatuor menſibus annum ſtatuere: nonnulli ad Solis curſum terminarunt, quare lycabas dicebatur. Quidam ex barbaris, trium menſium effecerunt. Arcades interdum vno, nonnunquam tribus menſibus annnm metiti ſunt ita vt quadripartitis temporibus, diuiſo ſolis curſu, per ſingula tempora annum efficerent. Alij æſtate vnum, alterum hyeme commenti fuere: plures à tribus temporibus, æſtate, hyeme & vere, quatuor menſium annum ſtatuere. Aegyptij non vna facie, ſed multiplici ſorte variarunt, vt quandoque trium, ſæpius quatuor menſium annum efficerent: plerunque menſis ſpatio ad curſum lunæ metiebantur. Fuere qui crederent, Cares & Acarnanes ali-

Perſæ. Græci. Arcades. Aegyptii. Cares. Acarnanes

quando ſex menſium, frequentius menſtruum annum feciſſe. Indos quoque diligenti dimenſione plena annorum ſpatia ſeruaſſe, menſes verò in quinoſdenos dies, præter alios, definiſſe. Sed poſt omnes, variatis temporibus, Aegyptios verum annum reperiſſe, atque obſeruata ratione aſtrorum, ad ſolis curſum diuiſiſſe ſatis conſtat, duodecim menſibus anno aſſignatis, quos C C C. dierũ numero ſingulos terminarunt: quem propter motus conuertentes & viciſſitudines ante inuentas literas ita effinxere, vt draco curuus in ſe flexus ſuam caudam morderet: quæ deſcriptio, quòd volubili orbe circumagitur annum deſignauit. Dixeréque annum lunarē dierum X X X. alij CCCLIIII. effecere, annúmque Ioui, menſes verò Iunoni dicarunt. Fertur Solon ita metitus fuiſſe annũ, vt ad Lunæ curſum modò antecedentis ſolem, modò ſubſequētis, dimēſio anni fieret: quod Indos facere inuenimus, vt ad lunæ meatus, quũ ſe in cornua curuabat, tempora notarent. Solarem verò qui ex XII. menſibus conſtat, CCCLX. dierum effecere. Thebani verò ſacerdotes ex Solis curſu annum dimetientes, duodecies tricenis diebus quinos adiecere, qui vertente annum efficerent. Sunt qui tradant Thaletem Mileſium in CCCLXV. dies annum diuiſiſſe, primúmque veram dimenſionem commentum fuiſſe. Omnibus autem ſideribus in ſuum recurrentibus orbem ita vt poſt omnium ſiderum contorſionem, ad eundem locum vnde digreſſa fuerunt, regreſſio fieret: quum multa annorum interceſſerint millia, magnum annum tradiderunt: quem quidē poſt duodecim millium & nongentorum LIIII. annorũ ſpacia fieri, mathematici volunt: idque Arabes in primis opinati ſunt. Nonnulli niſi poſt XV. annorũ millia cōuerſionē maioris anni fieri iudicarũt. Alij XXXVI. annorũ millibus, plerique ex ſingulis tribus millibus multi, mille CCCC. & LX. annorum circuitu terminari dixerunt, quũ luna & ſol, aliáque ſidera, poſt multa ſecula & ætates, ſuis locis & originibus reſtituta forent, quem mundanum annum nuncupāt, Galli autem poſt trigeſimum annũ ſeculũ fieri putant. In Italia apud Lauinios tredecim mēſium ſpatio, hoc eſt, ccclxxiiij. dieb⁹ annus claudebatur. Romulus decē menſiũ curriculo definiuit

Indi. *Aegyptij verum annum inuenerunt.* *Anni ſymbolum.* *Annus Lunaris.* *Solonis anni dimēſio.* *Annus ſolaris.* *Thebani ſacerdotes.* *Thales Mileſius.* *Annus magnus.* *Arabes.* *Annus mũdanus.* *Galli.* *Lauinii.* *Romulus.*

Vide Alcia in l.cũ biſſextus ff. de ver. ſig. annum Martiúmque principium fecit, quintúmq; ab eo Quintilem, & reliquos deinceps nũcupauit. Numa verò Pompilius aliquãto moroſius veſtigãs, primus ad ſolis curſum, poſt Aegyptios, in duodecim mẽſes annũ dimenſus fuit, Ianuario & Februario adiectis: Ianuarióq; initiũ dedit, tunc verè annni principium eſſe arbitratus, quum poſt hybernum tropicum ſol quò vlterius progrediatur non habens, perfecto curſu zodiaci, per ſingulas ſtationes celeri meatu ad nos reuerti incipit. quem quia tricenis diebus per ſingulos mẽſes luna non perficit, ita diſpenſauit intercalãdos dies, vt vigeſimo anno ad metam eandẽ ſolis, vnde orſi eſſent, plenis annorum ſpatiis dies congruerent: quod erat apud Græcos aliter inſtitutum: dum ita intercalabant, vt tertio quoque anno mẽſem intercalatem adiicerẽt. AEgyptij verò tricenis diebus quib⁹ annus claudebatur, quinos dies ſingulis annis pro intercalari adiecere. Sæpiúſque in deſcribẽdo intercalari variatum fuit, donec diuus Auguſtus intercalario menſe ſublato, ita annũ deſignauit, vt quarto quoq; anno abſoluto. non autẽ incipiente, vt Cæſar diiudicarat, vnus intercalaretur dies, vt ad ſolis curſum dimẽſio anni congrueret. Hebrȩi ab ȩquinoctio verno, Grȩci à ſolſtitio, Aegyptij ab autunno initium fecere anni: quibus September erat principium, cui Hermen dixere nomẽ: ex quibus, alij primũ menſem totius anni Theit nuncupant: alij, vt Achæi & plerique, circa ortum Vergiliarũ, velut anni principio, magiſtratus & honores ineũt. AEtoli poſt autumnale ȩquinoctiũ comitia faciunt. Druides à ſexta quaque luna augurantur anni initium. Erátque annus naturalis, qui duodecim ſpatio mentiũ claudebatur: & ciuilis variarum gentium opinione definitus. Nam & Trieteris duorum ſpatio annorum conſtabat, tertio incipiente: Olympias ex quatuor, quinto redeunte. Eudoxi annus octo ex noſtris continet, Is enim ad veram anni cognitionem proximè acceſſit: deinde Hipparchus poſtea Ptolemȩus demum Cȩſar. Chaldaicus, duodecim: Methonic⁹, vndeviginti: Saturni, triginta annorũ fuit: Iouis, duodecim: Martis, duorũ. Alij ſeptimũ quẽque obſeruarunt annũ, propterea quòd ætatis hominis ſignum imprimeret. Nonnulli per ætates annos

Numa Põpilius.

Intercalatio.

Græcorum intercalatio.

Auguſtus.

Anni principium.

Annus naturalis & ciuilis.

Trieteris.

Olympias.

Eudoxi annus.

annos diſtinxere, ita vt ſingulis ætatibus triginta annorum ſpatiũ daret. Itaque pro gentium arbitrio, próque voluntate, nonnunquam iudicio imperitæ multitudinis ciuilis annus terminabatur, quem magnũ plerique dicunt. Sed quáuis anni principium Ianuarius fecerit, tamen ſequutis temporibus, quoad comitia & ineundos magiſtratus, diuerſa Romanis anni principia fuere. Nã Publio Ebutio & Quinto Seruilio COSS. calendis Sextilibus principium anni agebatur: in eiſdémque cõſules, prætores & reliqui Magiſtratus honores inibant. Quo autem tempore decemuiri reipublicæ præfuere, nõ Sextiles calendæ, ſed Idus Maiæ ſolennes ineundis magiſtratibus fuere: donec tribunis militum conſulari poteſtate creatis, cùm Veientes diutino & graui bello, premerentur, ad Idus Decembres anni principium haberi cœptum fuit, in quibus magiſtratus inibãt, & honores dabant. Manſit hæc deſcriptio anni ad ſecundum Punicũ bellum, quo Romani exitiali bello cõflictati ſunt, ex quo tẽpore Idus Martias anni principium fecere. Sæpiúſque ſuper anni principio Romani variarũt, vt modò calendis Quintilibus, modò Octobribus calendis, prout res tempúſque poſtulabant, anni principium facerent: donec ad Auguſti tempora ventũ eſt, in quibus rurſus calendis Ianuariis, ſuſcipiendis honoribus anni principium fecere. Fuit tamẽ memorię proditũ, Nerone imperante cenſuiſſe ſenatũ, vt Decembri menſe quo in lucẽ editus erat, anni principium fieret: ſicut Auguſto regnante, officioſæ in eum vrbes, quo die ad ſe primùm veniſſet, anni initiũm fecerunt. Eſt quoque illa obſeruatio ſolennis nimiùm diu ſeruata: quæ quanuis principio anni menſibus variato, tamen ſicut initio ſeruari cœpta, ita ad poſtremum manſit, vt in aris Veſtalibus nouum ignem calendis Martiis accenderẽt, laureas virides tam in conſularibus faſcibus, quàm ædibus regis ſacrorum, Flaminum, Veſtalium, atque curiæ veteribus mutarent, mercedem magiſtris ſoluerent, vectigalia locarent, matronæ ſeruis cœnas apponerent, & feſtum diem agerent: quare Matronalia dicta: muneráque viri mulieribus mitterẽt, vt in Saturnalibus viris mulieres: comitia auſpicarentur. Sed quod de Martio loquimur,

Anni per ætates, diuiſi.

Diuerſa anni principia Ro. comitiis & ineũdis magiſtratibus.

Initio anni quæ ſemper obſeruari ſolita.

Matronalia.

Martii.

menſis obſeruatio. à primo vrbis ortu anni principium feciſſe: animaduertendum, prioribus ſeculis apud varias gentes miræ obſeruationis fuiſſe. Siquidem Numa primus, mox Albani, Aricini & Thuſculani, Martium totius anni tertium fecerunt, Sabini & Peligni quartum, Laurentes & Phaliſci quintum, Hernici ſextum, Equiculi decimum locum anni conſtitutione Martium habuere voluerunt. Athenieñſibus verò Martius Anaſterion dicitur, ab aliis Munychio. Aprilis, Chronicus & Antheſterion, ab Ægyptiis Pamenothus. Maius Metagetnion, qui apud Syracuſanos Carnius, ab Oſcis Meſius nuncupatur. Iunius Boedromion. Panemius Iulius, Auguſtus Thiatis, Gorpias September, qui ab Aegyptiis Tot, ab eiſdẽ Choc & Thybis, December Poſſideo & Mechiris, Ianuarius qui apud Iones Lenæos dicitur, quòd Bacchi tunc feſta fierent, Tragelinus autem Februarius. Erátque vetus conſtitutum apud pontifices, vt ſua numina menſibus præficerent, menſeſque ſingulis numinibus dicatẽt. Quippe Ianuarius Iunoni erat ſacer, Neptuno Februarius, Martius Mineruæ, Aprilis Veneri, Maius Apollini, Iunius Mercurio, Ioui Iulius. Auguſtus Cereri, Vulcano September, Marti October, Nouember Dianæ, & veſtæ December. Ab Athenieñſibus verò, vt Ianuarius qui erat anni principium, vtque prima & vltima dies cuiuſque menſis Demetrij nomine appellaretur, aliquando lege cautum fuit, quum Demetrio plus nimiũ indulgerẽt, & famularentur. Cuius exemplo nonnulli ex Cæſaribus, perpetua felicitate inſolentes, menſibus ſua nomina indiderunt, fauore imperitæ multitudinis ducti. Nam September & Iunius Germanici nomine appellati ſunt, October Domitianus, Aprilis Neroneus, Maius Claudius: ſicut Auguſti & Iulij nomina velut ſanctiora diuo Cæſari & Octauio vulgi opinio & conſenſus conſecrauit. Tiberius verò Cæſar, ne Septẽber ſuo nomine, néve October Liuius vocaretur, apud populum interceſſit: & peruicit. Cõmodo autem Antonino pro Auguſto Commodum, pro Septembri Herculem, pro Octobri Inuictum, pro Nouembri Exuperatorium, pro Decembri Amazonium, aſſentatores nomina indiderunt: à Tacito verò Cæſare, September Tacitus dictus eſt.

Menſium diuerſorum diuerſa nomina apud diuerſos.

Suum cuique menſi numen.

Athen. inſtitutum.

Cæſares menſibus à ſe nomina impoſuerunt.

Qui topiarii apud iureconſultos dicti ſint, & legato fundo inſtructo, an veniant topiarii, & quæ ſeruorum ſpecies apud eoſdem. CAP. XXV.

CVm æſtate anni in Vaticano ego & Franciſcus Helius, & nonnulli ſtudiis & honeſtis artibus dediti, ſole iam occiduo deambularemus, & de opere topiario mentio fieret: quidam doctrina & fama celebri, & tunc in numero patronorum allectus, homo maledicus & conuiciator, quæſiuit à me, credo explorãdi cauſa, qui eſſent topiarij, quódve topiarium opus foret. Cúmque ego à iureconſultis quos profitebatur, de opere topiario & topiariis multimodam mentionem non ambiguo ſignificatu fieri, reſpondiſſem vel potuiſſe ab illis didiciſſe: ipſe verò id pernegabat, & paulò cõmotior, haud vſquam de topiariis apud iureconſultos mentionẽ fieri petulanti dicto aſſerebat. Sed quum libri tunc copia nõ eſſet, ne viderer tumultuoſius agere, & contentionibus magis quàm iure cõtendere, in aliud tempus dilatis ſermonibus, quæ tunc mihi in mentem venerunt, dixi topiarios inter prædiorum ruſticorum operarios cenſeri: dictóſque à Græcis, qui arbuſculas virgultáque ductilia facili flexu in varias formas figuráſque modò humi, modò per rutis ſpatia vario & ſolerti ingenio effingerent & concinnarent: fuiſſéque moris priſci, buxo, myrto, aut alio virgulto varias hominum effigies nauiúmque formas, aut turrium, ædium, vel cubiculorũ ſpecies in hortis per huiuſmodi operis magiſtros, qui topiarij dicti ſunt, effingi & concinnari, ἀπὸ τῶν τόπων, hoc eſt, à locis, quæ virgultis eiuſmodi effinguntur. Quæ quidem ars in hortis colendis frequẽs fuit, nec faſtidienda ſedulitas: quo opere hortos noſtrates myrto, roſis, hedera, aliiſque virgultis per iſtiuſmodi operarios excultos vidimus. Quibus ille quum vix acquieuiſſet, haud multò pòſt digreſſus eſt. Ego quoque quũ me domum recepiſſem, leui defunctus opera, non modò ab Vlpiano, ſed aliis quoque iurecõſultis de topiariis & opere topiario, quod ille pernegabat, mentionem multimodam abũde fieri animaduerti, atque reſpõdiſſe Vlpianum, inter cæteros fundo inſtructo legato, non modò inſtrumenta

Topiarii.

Topiariorum etiam meminit Africanus in l. cùm quæreret. § fin. ff. de lega. 3. l.

Inſtrumenta in fi. ff. de fundo inſtr. lega. fundi, ſed ſi viridaria ſint, etiã topiario accedere legato. Verba ex Vlpiani reſpõſis de inſtructo fundo hæc ſunt: *Quibuſdam regionibus accedunt, ſi villa cultior eſt, veluti atrienſes ſcoparii: ſi etiam viridaria, topiarii: ſi fundus, ſaltus, paſtioneſque habeat, greges pecorum paſtoreſque ſaltuarii.* Sed quum de ſcopariis mentio fiat, non omittendũ ſeruorum ſpecies à iureconſultis ab opera & miniſterio multiplices cenſeri: inter quos fuere atriarij, focarij, qui & mediaſtini dicti ſunt, arcarij & hercitæ, qui verſantur in agris. Capſarios enim Paulus notauit, qui veſtimenta in balneis ſeruanda ſuſcipiunt: Vlpianus verò qui libros deferunt, capſarios appellauit: ſaccularios autem, qui vetitas exercent artes, quíque in ſacculos ablata reponũt: & apolides, qui nullo iure ciuitatis fungũtur, in opúſque publicũ deportati, ſeu ad inſulas relegati ſunt, qui & inſularij appellati. Orcinos dici libertos arbitrantur quidam, quos teſtator poſt obitum liberos iuſſit, ita vt hæres patronatus ius haberet, non dominus: præter quos numerãtur originarij & adſcriptitij, qui adſcripti fundo quem colunt, ita ſunt, vt niſi cum fundo alienari queãt: originarij verò qui ex adſcriptitiis in ipſo ſolo quod incolunt, nati educatíq; ſunt. Vicarium ſeruum Vlpianus cenſuit, qui ordinario ſubeſt, & illi paret: & fornacarium, qui fornaci chalcariæ ſeu ferrariæ ſeruit & inuigilat. Poſt quos fuere amanuenſes & diſpenſatores: alteri: quorum opera velut ſcribarum dominus vtitur alteri, quí æra diſpẽſant, impẽdiáque & expenſa rationibus notant, & inferunt. Receptitius verò dicitur, qui ob vitium redhibetur.

Atriarii. Focarii. Mediaſtini. Arcarii. Hercitæ. Capſarii. Saccularii. Apolides. Inſularii. Orcini. Originarii Adſcriptitii. Fornacarii. Vicarius. Amanuenſes. Diſpenſatores. Receptitius ſeruus eſt, vt Gellius lib. 17. c. 6. interpretatur, quẽ mulier de dote excipit.

Trium ſummorum virorum ſomnia pares exitus habuiſſe: quíve ſomnia qualia viderant, vera fuiſſe experti ſunt.

CAP. XXVI.

D. Claudii ſomnium. Hippiæ ſomnium.

QVod olim diuo Cæſari, antequam in citeriorem Galliam mouiſſet, & infeſta in vrbem ferret arma in ſomnis oblatũ eſt, quum ſibi per quierem viſum fuit, matri ſtuprum intuliſſe: quo ſomnio ad ſpem ampliſſimam coniectores illum excitarãt, dominium orbis ſibi dari interpretati: idẽ ſomnium Hippiæ Piſiſtrati filio,

qui tyrãni ſucceſſor, patriam crudelius occupauit, dum priuatus adhuc regium affectat faſtigium, haud diſpari euentu oblatũ fuiſſe memorant. Siquidem nocturna ſpecies matris, cũ qua coire videbatur, ſibi per quietem oblata fertur: qua de re imperium latè ſibi portẽdi, coniectores reſponderunt. Ipſéque ſomnio monitus, & ſpei plenus, Athenarum dominio haud multò pòſt potitus fuit. Hic eſt enim ille Hippias, qui tyrãnidem non ſine immani ſcelere aggreſſus, patre impotentior effrænatiórque quum exul ſolũ vertiſſet, impia contra patriam arma amolitus fuit: denique cum Dario conſpirans, in pugna Maratonia cæſus, pœnas patriæ & penatibus dedit. Alter verò eiuſdem Piſiſtrati filius Hipparchus, qui multorum tyrannorum ſæuitiam anteceſſit, quum patriam & ciues impotenti dominatu opprimeret, coniuratione in caput tyranni facta, ab Harmodio & Ariſtogitone fortiſſimis iuuentibus non ſine omniũ ſalute cæſus fuit: quorum nomina deuota libertati, nequando ſeruis indere liceret, Athenienſes publica deteſtatione ſanxerunt. Rurſus quod Aſtyagi Aſſyriorũ regi in ſomniis oblata ſpecies tulit, qui ex naturalibus filiæ vitem enatã, cuius palmite omnis Aſia obumbraretur, vidiſſe viſus erat. Quare conſulti arioli, nepotem futurum, qui toti Aſiæ imperiraret, & regni ſibi reſponderent portẽdi euerſionem: hoc nimirum Cyro Aſſyriorum regi relatũ inſomnium fuit. Nam maximum filiorũ Hyſtaſpis qui Darius erat, duabus alis, altera Aſiam, altera Europam obumbrante, per quietem ſibi intimum familiarem vidiſſe inſomniũ ferunt: cuius rei imagine nulla fuit controuerſia quin poſt eũ Darius regno potiretur: id quod veriſſimo euentu conſequutum eſt. Quipppe Cyro vita functo, Darius ex cõiuratis vnus, interfectis magis qui regiam occuparãt, ſolus Aſſyriorum regno potitus fertur: cui miro ingenio præfuit, tantúmque virtute effecit, vt illud maius auctiúſq; relinqueret. Cui inſomnio compar eſt Xerxis viſio, qui quum in Græciam duceret, olea cuius ramis omnis terra obumbraretur, coronari viſus erat, mox illa cum ſomnio euaneſcente. Huic ſimile accepimus, quòd mater Octauij vterum ferẽs, ſua inteſtina per omnem terræ ambitum explicari imagi-

Aſtyagis ſomnium.

Cyri inſomnium.

Xerxis viſio.

Octauii matris ſomniũ

nata fuit, veriſſimo præſagio, quo latè ipſius imperium protendi euentus docuit. Rurſus quod idem diuo Iulio viſio per quietẽ oblata portendit, quũ ſupra nubem volitare, & cœlum vertice cõtingere videbatur, parẽ exitum habuit cum ſomnio Cambyſis, quo Smerdis fratris regio ſolio ſedentis, & cœlum vertice cõtingentis, oſtẽdere ſpecies viſa eſt. Quod tamen utique exitium tuliſſe, necémque & cladẽ portendiſſe cõſtat. Siquidẽ alter à Bruto & Caſſio cædis autoribus oppreſſus fuit: alter verò quum in ſuſpicionẽ affectati regni veniſſet, occiſus, nõ cogitati forſan facinoris pœnas dedit. Quod cõpar fuit cum inſomnio Iulij Cæſaris, qui pridie quam periret, ſe iuxta ſoliũ Iouis cõſiſtere, & è cœlo præcipitatũ ſomniauit. Sed animaduertendum, inter inſomnia quæ aliquando viſa dormienti apparent, qualia in ſomniis animo præuiderant, talia in luce expertos fuiſſe nonnullos memorari, inter quos, ne nimiũ multa cõplectar, Petitius nauis gubernator memoriæ proditus eſt exempli memorabilis inter pauca, qui quum in portu ad Lariſſam ſtaret, Pompeium ad ſe ſqualidũ mœrentémque, veſte obſoleta & ſordida venire viſus erat, quod inſomnium quũ ſequẽti luce ſociis enarraret, haud multo pòſt, ipſum pugna Pharſalica terribili ſtrage profligatum, qualem in ſomnis præſagiſſet, ad ſe citato gradu properantẽ conſpexit, ex maximo faſtigio ad extrema deiectum. Spectator quoque ludorum qui ſtans in ſubſellio, à mirmillone qualẽ adeſſe videbat, ſe confici in ſomnis contẽplatus erat, haud minori memoria dignus eſt. Nã ſicut confeſſoribus ſomniũ vidiſſe enarrauit, ita ab illo fuſcina occiſus, euẽtu miſerabili verũ inſomniũ periculo docuit. Illud vtique non eſt ab re dixiſſe, antiqui moris fuiſſe oracula & futurorum præſcientiã, quibuſdam exhibitis ſacris per inſomnia dari. Qui mos talis erat, vt victimas cæderent: mox ſacrificio perfecto, ſub pellibus cæſarũ ouiũ incumbẽtes, ſomnia captarent, eáque lymphatica inſomnia veriſſimos exitus ſortiri. Poſſéntque pleraq; felicitatis miſeriarúmque exempla referi, illorũ qui quales ſpecies in ſomnis viderant, tales poſtea exitus experti didicere: quæ exequi nõ opportunũ reor. Hoc vtique inter cõiectores ſomniorũ rece-

D. Iulii viſio.

Cambyſis ſomnium

Herodotus. Smerdẽ vocat, Iuſtinus verò Magidẽ.

Iulii inſomnium.

Oracula per inſomnia.

ptum eſt, vt quæ poſt vina & cibos, quǽve repetito ſomno eueniunt inſomnia, quǽve fiunt quum folia ex arboribus decidunt, ea plerunque vana exiſtimari, quotiéſque alicui mente confuſa ſtupentíque ex abrupto ſomnus aufugit, velut dirum, in magnam ſomniantis perniciem reciſurum. Illud quoque haud abnuerim, apud cóiectores obſeruatum fuiſſe, ſomnia & nocturnas viſiones contrarios euentus ſortiri: fleréque, vapulare & iugulari obuerſatum in ſomnis, proſperos euentus facere: contrà verò, ridere, dulcibus veſci, & re Venerea frui, damna & languores. Timere autem à ſomno, mali & futuræ ægritudinis ſignum eſt.

Quæ ſomnia vana.

Somnia cótrarios euentus ſortiri.

Qui rex ſacrificulus olim apud Romanos foret, quódve illi nomen, & quæ ſacra obiret.

CAPVT XXVII.

CVm à principio vrbis multa & magna ſacra reges obirent, ad quos de religione, déque ſacrificiis & ceremoniis deorum ſacerdotes ſæpe conſultum ibant: qui etiam rem diuinam facientibus aderant, ne bonis auſpiciis cœptum confirmatúmq; regium nomen, poſt exterminatos reges aboleretur penitus, néve derelictis ſacris regium nomen expeterent, longè antiquiſſimum rati, ſacra quę penes reges erant, alicui demandare: regem ſacrificulum crearunt, qui ſacrorum rex dictus, ſine regio imperio, ſolo nomine rex, ſacra quæ penes reges erant, obiret, ac cæremoniis præeſſet: quem creatum, aut in locum decedentis ſuffectum, ſicut reliquos ſacerdotes, inaugurari oportebat. Erátq; non annuum, ſed perpetuum ſacerdotium, immune ab omni belli tumultu. Neque enim rex ſacrorum militare, ſtipendiáve facere, aut caſtris & legionibus præeſſe poterat, propter ſuſpectū inuiſúmque regium nomen, neque magiſtratum gerere, aut concionem habere, vel cum populo agere. Namque eius poteſtas ſola religione & templis tenebatur. Primus enim Manius Papyrius ex patriciis, Bruto conſule rex creatus fuit: cui ius ſacrificandi, & de ſacris decernendi reliquerunt, eúmque pontifici maximo ſubiecerunt: ideo in ſacris epulis, poſt maximum pontificem, ſupra flaminē Dialem, Martialem, & Quirinalem accum-

Rex ſacrorū, & eius munus.

Manius Papyrius primus rex ſacrorum.

bebat. Atque licet à principio à populo crearetur ex patriciis & multis honoribus functis, poſt aliquot ætates à minore parte populi, ſelectis calatíſque comitiis (quibus fiunt ſacerdotes) ex plebe creari cœpit, tunc quũ Maximus Curio plebeius homo rex ſacrorum fuit: cuius vxor regina ſacrorum hoc habet proprium, vt quoties ſacra facit, ex malo punico virgulam, quam inarculum dicunt, pro infula deferat, quæ omnibus cal. Iunoni ſacrum facere, eíque porcum vel agnum mactare debet in regia. Ad quam Veſtales virgines die conſtituta annis ſingulis ventitare, & ne ſacra negligerentur, quæ ſuæ fidei tutelæque credita erant, præmouere ſolebant. Erat ergo regis ſacrorum munus quinto Id. Ian. Iano arietem immolare, diéſque faſtos prædicere & nefaſtos, ſacra procurare, & quæ ſacrificio vſui eſſent, miniſtrare. Ideo ſacra facturi, lanam, farra & fruges, lauros & verbenas, quæque ſacrificio opportuna ſunt, regem petũt: ad eumque tam intra quàm extra pomœrium, populi ciuéſque, quíque in agris agunt, imperiti morum ciuilium, atque vnà agricolæ, de ſacris feſtíſque diebus conſultũ vadunt, & ſacra poſtulant. Ipſéque feriarum cauſas, & quid quoque menſe faciendum, a quibuſque cauendũ eſſet, prædicebat, pręmonebátque. Cui hoc proprium dicunt fuiſſe, vt ſacrificium in comitio peragat: quo perfecto, nulla cunctatione vel mora ſe ex foro proripiat: quando verò diuinis rebus perfectis in comitium venit, in faſtis notabatur: vtque cal. Martiis fores regis ſacrorum, flaminis & pontificis maximi, noua exornentur lauro, ſicut palatinæ ædes & Auguſtæ quercus virides, nunquam lauros habuere. Cuius filiæ ad ſacerdotium Veſtæ inuitæ eligi nequeunt: nam priuilegio honoris ab hoc onere immunes erant: volentes verò non vetantur. Quæ autem eiuſmodi ſacra fuerint, ſolis regibus credita, quóve piaculari ſacro expiarentur, licet priſcis monumentis perſcriptum fuerit: apud noſtros tamen, quia nimis antiqua & obſoleta ſunt, memoria obſcurata, nec traditur certum, nec nobis interpretari facile eſt.

Regina ſacrorum. *Regis ſacrorum munus.* *Quid proprium regi ſacrorum.* *Filiæ regis ſacrorum.*

Thuſci vnde duxerint originem, quæve duodecim vrbes fuerint, quarum conſilio bella gerebantur.

CAPVT XXVIII.

THuſcorum gens olim celebris fuiſſe traditur, præpotens armis viríſque. Siquidem plurimum illi terra, multum mari valuerunt, totámque Italiæ longitudinem ab Alpibus ad fretum Siculum fama nominis ſui impleuerunt: tantum in re militari proceſſere, vt Thuſcorum armis & multitudine hominum, & quia finitimi vrbi erant, nulla apud Italos terribiliora fuerint. Illorum origo a Lydiis fluxiſſe dicitur, Nam quũ Mæonia quondam agrorum ſterilitate premeretur, neque alimentis ſufficeret eáque victus caritas foret, vt patrias ſedes relinquere cogerentur: Lydorum rex, ſuperante multitudine, dimidiam populi partem ſedibus excitam ad nouas ſedes quærẽdas Tyrrheno filio tradere coactus fuit: cui prodigium factum eſt, vt ab ineunte pueritia incanuiſſe tradatur. Qui nauibus mare ingreſſi, pulſis Vmbris armata iuuenture loca tenuere, vbi nunc Tyrrhenia dicta eſt. Eos etiam Thuſcos, à Thuſco rege, qui ex prognatis Herculis fuit. ſeu à cultu deorum, & ritu ſacrificio, cuius cultores Thyoſcos Græci vocant, dictos pleríque autumãt. Hi ergò profecti domo, & maria emenſi, ad ea loca nauibus delati, & bonitate agrorum, & diſciplina militari magna ſobole aucti, mirum eſt quàm facilè coaluerint. quippe citra Apenninum duodecim magnis vrbibus prǽſidentes, mare inferum Tyrrhenum vocitarunt: quantúmque à Tyberi ad Macram tractus eſt, fines propagarunt. Trans Apenninum verò totidẽ coloniis deductis, ab Adria ipſorum colonia Adriaticũ mare dixerunt: atque in principatus diuiſi duodecim Lucumones vocabulo gentis dictos, id eſt, magiſtratus, qui duodecim potentiſſimis vrbibus imperitarent præfecere: indéque communi rege creato, ſingulas vrbes ſingulos lictores mittere ſeruatum eſt, ſicut in conuentu Amphictyonum, à ſingulis vrbibus Pylagoras mittebatur, autumni & veris tẽpore. Vnde Romani faſces, lictorẽ, trabeam, prætextam, curulémq; ſellam, togam pictã, & palmatam tunicam, tubas, & ſacrorum ritus, atque alia imperij ornamẽta ſumpſere. Cuius exemplo in Pamphilia & Lycia Lyciacus conuentus erat, ex tribus & viginti vrbibus maximi nominis, quorum ſuffragiis Lyciæ præfectus magiſtratúſque creabantur: quarum maxima, tria

Thuſci terra & mari bellicoſi.

Thuſcorum origo.

Lucumones.

Amphictyonum conuentus.

Pylagoræ.

Lycianus conuentus.

Achaicus conuentus. fert ſuffragia:media duo,reliquæ ſingula. Idque erat ratum,quod plurium aſſenſu niteretur. Et alter Achaicus ex decem.Hæ fuerunt,Patræ,Dymæ,Phara,Tritæa, Lenotia,Ægira,Pellena,Ceraunia,& Carinia.Quorum ſuf

Tetrapolis conuentus. fragiis quæſtor vnus,& dux vnus eligebatur. Cui ſimilem accepimus conuentum Tetrapolim apud Rhodios

Duodecim Thuſcorum ciuitates excellentiores. Cabitæ,Bubonis,Balburæ,& Oenandri,quarum ſingulę ſingulis ſuffragiis valent,Cabira vero duobus. Sed quæ iſtæ duodecim vrbes Thuſcorum,quæ aliis præcellebāt, quæque nomina fuerint, haud facilè compertum tradiderunt.Quantum verò coniectari, & ex autorum monumentis aſſequi licuit,fuere in primis Mātua,quę principatum Hetruriæ & præfecturas habuit: deinde Tarquinij,à Tarconte præfecto vrbis:& Vetulonia,quæ conſularia ornamēta vrbi dedit: Peruſia, vbi Iuno Hetruſcorum numen colebatur eximiè, oppidum armis viriſque potens,& nulli inferius claritate: Corytus & Aretium, quæ ferme Hetruriæ fuerunt capita: Item Cære, quondam Agillina: Veij vrbs natura ſitúque in primis nobilis:Fidenę,& Vulſinium Hetruſcorum opulentiſſimum: quas validiſſimas olim Hetruriæ vrbes, & inclytæ fertilitatis fuiſſe,celebris fama eſt. Cluſium, cui Carmaſoli dixere nomen: Itē Volaterræ inter Hetruriæ vrbes longè maximæ.Hi ergo cōmuniter rege creato, hoſtili imminente tumultu,ſiqua arma ſuſcipienda aut detrectanda forent,vnanimi cōſpiratione &concordi conſilio cōferebant:quod cōſilium ad Voltunæ phanum Hetruſcæ deæ in totius Hetrurię medio habebatur.Fuit enim pha

Voltunæ phanum. num Voltunæ,prope Vulſiniū, vt vulgò iactitant, haud procul à Ciminiis iugis:quippe in agro Vulſinienſi,quò facilior eſſet aditus,conuentus toti Hetrurię,ſi quid cōſulto opus foret,indicebatur. Quod quidem nono quo-

Lydi. que die indici ſolebat,& ob id crebra concilia, & nonas multiplices apud Hetruſcos inueniri tradunt. Lydi autem ſunt,qui quondam Mæones dicti, inter Phrygiam & Cariā ſeu Lyciam iuxta Mæandrum. Hermus & Pactolus viſendi fontes qui arenas emittunt aureas,ex Timoli rupe & monte Iro defluentes,vberrima loca inundant frumēti & pecoris atq; agrorum vbertate florentia, quibus in tota ferè Aſia nec fortior nec magis ſtrenua

gens vlla habita eſt: in qua vrbes inſignes Lepra, Epheſus, Colophon, Clazomenæ, Phoca, & Sardis Lydorum caput: habitántque vicis pluribus. Is verò Hermus Myſiæ initium facit, & (vt ferunt) ex monte Dindymene lapſus, campos vberes perlabitur. In quibus Dianæ templum Golœne, vbi diebus ſolennibus ſimiæ ſaltare dicuntur: inde cum Pactolo in Phocaicum labitur mare. Flumina autem auriferis arenis celebria traduntur, Padus Italiæ, Pactolus Lydiæ, Tagus in Iberia, Ganges in India atque Hebrus in Thracia. Gemmas verò mittunt, Aoſis, Mater, & Ganges. *Flu. aureis arenis.* *Flu. gēmis celebres.*

LIBRI III. GENIALIVM *dierum finis.*

D.C.

ALEXANDRI AB ALEXANDRO IVRISPERITI Neapolitani, Genialium dierum liber quartus.

Locus ex Martiale cum Ioanne Veneto diſcuſſus, dum caloris incommoda ſub vmbra fraxini propulſarent.

CAPVT I.

IN ſuburbanum ſuum, prædiolo meo proximum, in agro Vaticano Ioannes Venetus, vir ætate noſtra multi nominis, & Græcarum literarum facundia clarus, nos & compluſculos honeſtiſſimos viros, æſtate anni quum omnes æſtiuatum concederent, ad ſe aduocabat: in quo quidem rure præter mitiſſimum cœlum, quo præcipuè nitebat, & amœna di-

uerticula, viſu iucunda, frondoſum nemus manu conſitum, & vmbroſa conuallis per quam aquula per varias herbulas leni murmure vagabatur, nõnihil amœnitatis decoríſque addebat: parabâtque nobis interdũ ipſe cœnulam ex oluſculis, & à ſe lectis herbis, facetóque nos ſæpe cõuiuio excipiebat: nonnunquam ficus biferas, & poma Perſica, cum acidis malis & immaturis, aſperrimi guſtus quibus mirificè oblectabatur, bellaria exhibebat. Interim dum cœna apparabatur, ſub fraxino patulis ramis, vnde proſpectus ad vrbem erat, in lætiſſimo gramine conſedebamus: inibíque remittentes animũ, feſtiuiſſimis quæſtiunculis, luculẽtóque & vario ſermone, nonnunquam lectione autoris non inuenuſti, caloris incõmoda & flagrantem æſtum propulſabamus: velut fuit vna die, cùm nos vnà cum nonnullis earũdem diſciplinarum ſectatoribus honeſtis adoleſcentibus ad vmbrã, vt fit, in ſalubri aura vniuerſi aſſideremus: iuuenis quiſpiam Martialis epigrammata, quæ fortè ſecum detulerat, admodum venuſtè lectitabat: cúmque ipſius autoris ſatis feſtiua carmina pleraque non ſine multo lepore percurriſſet, tale inter cætera epigramma legebatur.

Quòd nubis Proculina concubino,
Martialis locus. *Et mœchum modò, nunc facis maritum,*
Ne lex Iulia te notare poſſit.
Non nubis Proculina, ſed fateris.

Quo perlecto, cõuerſus Ioannes ad Corelium virũ doctum & ſapiẽtem, qui vnà aderat, & Neapoli Romã recens aduenerat: Quid tu, inquit, Coreli cẽſes hũc autorem ſentire voluiſſe, quum hanc mulierem, quæ veteris conſuetudinis pertæſa, concubinum legitimum virum duxit, non nubere, ſed fateri adulterium dixit? Neque enim ſatis perſpicere queo, in quo ſe adulteram fateatur, quũ legibus inhibitam conſuetudinem reliquerit, & legitimo potius coniugio copulari voluerit. Quinimo vbi prius mœchãdo deliquiſſet, nũc venia digna foret, quæ exploſa peſſima vitæ cõſuetudine, ad legitimum matrimonium conuolauit. Cúmque ille ſe reputare dixiſſet, quod ea mulier quæ in crimen ſuſpicionémque venit cum aliquo mœchari, neque id exploratum ſatis aut palàm factum eſt: ſi eiuſmodi ſuſpicione flagrans, con-

cubinum virũ duxit, ſuſpicione procul ſublata rem palàm aperta profeſſione efficere, & reatum ſuum confiteri, quippe quæ ortam adulterii ſuſpicionem nuptiis cõfirmarit: & hoc poëtam intelligere ſe arbitrari reſpondiſſet. Quid ſi, inquit Ioannes, mulier hæc non in ſuſpicionem venit, neque concubinatum diffitetur? ſiquidem non diſſimulanter, ſed perdito pudore palàm mœchata eſt. Et nunc pertæſa veteris conſuetudinis, quum concubino coniugali nexu legitimè copulatur, quibus de cauſis ipſam profiteri reatum dicere poſſimus non equidem video. Propterea, inquit, aut autor hic loquitur perperam, aut inuenuſtè: qui hos verſus ad vnicum duntaxat modum perſtrinxerit. Neq; ego poëtam hunc tam inconſideratè loquutum arbitror, vt lepidum hoc epigramma vnica tantum ſpecie, abſtruſo & recondito ſignificatu concluſerit, vt de ea ſolùm loqui cenſeatur, quæ adulterii ſuſpicione flagrauit, non quæ palàm adulterata fuit, quum præſertim autor hic habeat hoc proprium, vt nulla circunlocutione vſus, ſimpliſſimis verbis iocos ſuos admodum venuſtè proſequatur. Et ad me conuerſus, petiit, vt ſi quid aliter cenſerem, in medium afferrem. Tunc ego, memini, inquam, niſi fallor, lege Iulia de adulteriis cautum fuiſſe vt ſi qua mulier cum aliquo mœcharetur, eúmque poſtea coniugali copula virum duxiſſet, ſiue veteris conſuetudinis inhoneſtæ, ſiue criminis pertæſa: non propterea adulterii crimen, aut ſi quid eſſet offenſum, dilui vel extingui, ſiue palàm, ſiue clàm mœchata fuiſſet, imò tanquam in confeſſam adulterii pœna lege exercetur: & hoc iureconſulti cenſuerunt, legem Iuliam interpretati. Nam commiſſum antea adulterium, cum quo ſe mulier poſtea matrimonio deuinxit, velamento matrimonii non extingui dixerunt, ídque poëtam nunc ſentire me arbitrari reſpõdit, vt ſi mulier hæc ſeueritatem legis Iuliæ verita, ne pœna notaretur, concubinum virum duxiſſet, hoc modo adulterii crimen eludere poſſe arbitrata, non dilui pœnam poëta inquit, ſed plus negocii habere: quippe quum crimen illam confiteri certum ſit. Siquidem lex Iulia perinde ream afficit, & ſupplicio dignam cẽſet, acſi reatum ſuum & ſe adulteram fateretur: quod vel hoc ipſo con-

Martialis apertus ac minimè inuolutus.

Lex Iuliæ de adulteriis.

l. miles patragra. licet ff. ad leg. Iul. de adult.

fiteri viſa eſt,quũ fraudem admittere, & pœnam legis eludere conata ſit. Etenim multa fuiſſe capita legis Iuliæ,apertè liquet. Neque enim temeratores ſolum nuptiarum,capitis lex Iulia accerſiuit, ſed & eos qui neq; modo, neque iure legibus tradito ab vxore diuertunt, graui pœna proſequitur. Quinetiam qui dotale prædiũ inuita vxore alienat, aut qui turpibus libidinibus, vel impudico vitio ſe immiſcet,pœnam legis Iuliæ nõ euadit. Fuere enim multiplices leges Iuliæ, non vnis latæ temporibus,vt de maritandis ordinibus, lex Iulia muneralis, qua modus impenſarum conuiuiis præfinitur: Iulia peculatus,Iulia ambitus,repetundarúmque pecuniarum,quas a prouincialibus quiſpiam nequiter extorſit:quam L. Piſo Frugi de pecuniis repetundis primus tulit in eos qui ærarium, vel prouinciarũ pecunias, aut dona depeculati ſunt: de annona,de reſiduis, de vi publica,de veneficiis:vt ſi quis noxio poculo, aut impuris medicaminibus aliquem fuerit inſectatus:& maieſtatis, quæ quidem lex in eos qui contra principem aut rempub.hoſtile quippiam moliti fuerint, grauiter animaduertit. Lege quoque Iulia,quid in prouinciam eũti magiſtratui,aut præſidi à ſociis tribui daríq; oporteat, præfinitur. Nam præter fœnum,tectum & ligna aliud gratis nihil deberi putauit. Eadémque lege, cui ex conſulibus prius faſces ſumendi poteſtas ſit, haud perplexè definitur,prætérque iſta hominum vitæ proficientia, eadem lege,multa acri & perpenſo iudicio animaduerſa fuere. Sed inter reliqua legis Iuliç conſtituta, nulla (vt verum eloquamur)ſeueriori animaduerſione coercita ſunt,quã adulterii crimina & maieſtatis.

Multa capita legis Iuliæ.

Multiplices leges Iuliæ nõ eodẽ tẽpore latæ.

Maieſtatis reus non tantùm gladio vltore perit bonis fiſco addictis,iuxta.l.quiſquis.C ad l.Iuliam maieſt.verumetiam memoriæ ipſius poſt mortem damnatur.l.meminiſſe.& l.fi.C.eo. §. publico autem iudicio. Inſti.de public.iudic.

Criminis adulterii et maieſtatis punitio.

His enim criminibus obnoxios ita lex punit & proſequitur,vt leui ſuſpicione aſtrictos, tanquam reos deputet & conuincat. Quam quidem poſt Argiuum Hiectũ, qui primus in adulteros legem ſanxit,diuus Iulius mox Auguſtus, aliquanto enixius pertulere, grauíq; coerci-

Digitized by Google

tione, & multiplici pœna adulteria coercuere: & Tiberius pœnam grauiorem adulteris ſanxit, quòd amicitiæ fœdus ab his corrumpi putaret, adeo vt etiam propinquis adulteræ vltra ducenteſimum lapidem exilium indixerit. Domitianus quoque, & poſt illum multi Cæſares, Iuliam legem nouis editionibus innouarunt: ita vt diuus Seuerus non ſolùm pœna teneri illum, qui in nuptam adulterium admiſit, edicto cauerit, ſed qui in ſpōſam: quia nec qualẽcunque ſpeciem matrimonii violare fas eſt. Sicut inceſtum admittere lex putauit illum, qui ſtupra virginum matronarûmque attentaſſet, etiam ſine ſtupro. Apud indos verò, Æthiopes, Maſſagetas, barbaráſque nationes, impunita adulteria fuere. Lacedæmonii adulteria non nouerũt: ideo Lycurgi lege in adulteros nulla pœna fuit. Solon verò, vt ab adulteriis cohiberetur iuuentus, coemptas meretriculas Athenis proſtituit primus, obuiáſq; in Venerem eſſe voluit, ne matronarum contagio pollIuerentur. Troglodytarum lex erat, vt qui tyranni vxorem corrumperet, oue mulctaretur. Nomades communes habent vxores & filios. Apud Scythas præter enſem & cythum, vxores & liberi in communi ſunt. Thracibus in vſu eſt, nõ aſſeruare virgines, ſed cum quibus libitum eſt, commiſceri licet: in nuptas verò ſiquid eſſet offenſum, grauiſſimæ animaduerſionis pœna conſtituta. In Tenedo lege erat ſancitum, vt adulteri mas & fœmina capite mulctarentur. Apud Athenas mugile plectebatur, aut ſedes expilabatur, cui ſupplicio paratilmos nomen: in Iudæa lapidibus obruuntur. In Attide qui alterius vitiaſſet vxorem, raphanis per obſcœna afficitur, vt ea ignominia notat⁹, à cõtagio alienæ vxoris abſtineret. Cumæi in adulterio deprehenſam omnibus exhibent ſubigendam. Apud Germanos adulteram excisis crinibus maritus expellit domo, & per omnem pagum nudam verbere afficit. Sicut Lepræi, qui deprenſos mœchari per triduum vinctos ducunt per compita. Gortynis deprenſus adulter, lana coronatur, in reliquum vitæ ignominioſus. Apud Piſidas inſidens aſino circumducitur, Apud Ægyptios naſo plectitur. Illi verò qui liberam violaſſet, virilia execantur. Quod à Romanis quoque vſurpatum legimus.

In ſpōſum adulterii. *Inceſtus.* *Stuprum.* *Quæ gẽtes adulterii non puniebant.* *Solon meretrices remedium adulterii proſtituit.* *Troglodytæ.* *Nomades.* *Scythæ.* *Thraces.* *Tenedii.* *Athenienſes.* *παρατιλμός.* *Iudæi.* *In Attide.* *Cumæi.* *Germani.* *Lepræi.* *Gortyni.* *Piſidæ.* *Aegyptii.* *Romani.*

Nam Bibienus Carbonem deprenſum, fœdum in modum caſtraſſe dicitur. Et apud Græcos Dindymus tibicen teſticulis ſuſpenſus, ex nomine mulctam tulit. Zeleucus Locrenſis vtroque oculo mulctauit adulterum, Et Sempronius Muſca C. Gallum flagellis cecidit, & verbere affecit. Parthi nullum delictum adulterio grauius vindicant. Lege autem Solonis depreſum mœchũ interimere licebat, quod Platonis lege cauebatur. Inter cæteros Opilius Macrinus adulteros tam perniciali odio proſequutus fuit, vt deprenſos ignibus cremaret. Apud Arabes aliáſque nationes adulteris ſemper capitis pœna fuit: quod pleriq; philoſophi prodidere, qui adulterium periurio grauius crimen cenſuerunt, & ideo ſeueriori pœna vindicandum. Neque enim ſatis conſtans aut probabilis illorum mihi opinio viſa eſt, qui in conſtituẽdo optimo reipub. ſtatu communes ſtatuére vxores, quæ Platonis, Zenonis, Chryſippi & Diogenis opinio fuit, cùm inde inteſtina odia offenſionéſque gignátur. Tradunt verò magos nulla lege, ſed nouo cõmento adulteria vindicare, vt ſurculus per rauę viſcera ad os tranſfixus, in menſtruis vxoris defigatur à marito. Tunc enim vxorem faſtidire adulteria, & illorum tædio affici, pro certo opinati ſunt. Cui haud abſimile eſt quod Ariſtoteles prodit, in Phaſi flumine arbuſculam naſci, cuius ramus exceptus à viro, & in vxoris thalamum immiſſus, efficit ne vxor alium virum appetat. Mirúmque prodi apud Hebræos, vt aqua epota, in qua ſacra verba diluta erant, adulterii conſcia hydropiſi corripiatur. Veteri tamen ſcito apud Romanos cauebatur, vt maritus vxorem in adulterio deprẽſam, impunè necaret: illa tamen ſi vir adulteraret, iudicio agere non poſſet. Hac ergo de cauſa quantum mihi datur cernere, inquam, exiſtimo poëtam hanc ream criminis deputare voluiſſe, quæ vt pœnam legis euaderet, illum cum quo mœchabatur, in virum duxit, eámque veluti ream adulterii, ſicut lege Iulia diffinitur, coerceri decere: neque velamento matrimonii crimen dilui vel extingui. His nos quęſtiunculis & aliis feſtiuis ſermonibus dum cœnulam nobis daret, cum Ioanne Veneto caloris incommoda & æſtus iniuriam propulſabamus.

Parthi. *Lex Solonis.* *Arabes.* *Magi.* *Arbuſcula in Phaſi aduerſus adulteriũ.*

Quæ

Quæ apud Romanos fuerint militaria ſigna, quæ apud exteros, quóve pacto educi conſueuerint, & quid teſſera, quid vexillum ſit. CAPVT II.

Signa militaria, quæ exercirum præire conſueuerant, quum acies educendæ, & manus cum hoſtibus conſerendæ forent, à principio fœni manipulos fuiſſe accepimus, quos haſtis alligatos ſigniferi deferre, & illis preeuntibus decernere ſolebant: vnde & manipulares dicti. Aucto mox imperio, prorogatiſque finibus, quinque ſigna ærario depromi, & militum acies ac legiones præire aſſuêrunt. Hæc fuerunt, aquilæ, lupi, minotauri, equi & apri ſimulacra: quibus præeuntibus, legiones educere, & ferro decernere mos erat: inter quæ apri effigiem quintum tenuiſſe locum accepimus. Sed tamen cum dimicandum foret, ſola aquila quæ ordines præiret, è caſtris educebatur, & ſub eo vexillo pugnabatur: reliqua verò in caſtris ante prætorium fixa locabantur. Hoc enim inſigni Iouem aduerſus Titanas vſum ferunt, inde ad Cretenſes, à Cretenſibus ad Troianos, demum in Latium ab Æneа tranſlatum defluxiſſe: quo poſtea Romani velut præcipuo vexillo in bellis vſi ſunt. Propius vero eſt, quòd Ioue dimicante contra Saturnum, aquilæ augurio tanquam fœlici & fortunato, regni victor euaſit: quo exemplo Romani aquilam velut auſpicatiſſimũ ſignum habuere, quam vnam habuiſſe non ſatis fuit: ideo plures educere inſtitutum erat, ita vt ſingulas legiones aquilæ anteirent. Obſeruatúmque, vt Romanæ legiones niſi vbi aquilarum iugum foret in caſtris, nunquam ferè hybernarent. Seueriſſimáque diſciplina cohortes, quarum deſidia ſigna amiſſa forent, plectebantur. C. deinde Marius bello Cimbrico, reliquis depoſitis militaribus ſignis, ſolam aquilam tenuiſſe fertur, eámq; argenteam magis quàm auream habuiſſe, quòd fulgentior ex argento atque conſpectior foret: quam tanta religione coluere, vt feſtis illam diebus, vnguentis haberent delibutam: miræque obſeruationis erat, vt Romana ſigna, quæ in caſtris ante prætorium figebantur, non ante euellerentur, quum acie dimicandum foret, quàm captatis auſpiciis legiones in prælium prodirent. Prælia enim maiores noſtri nunquam gerebant niſi auſpi-

Manipulares vnde. *Signa quinque militaria, ex ærario.* *Vnde aquilæ ſignum apud Romanos.* *fortè, ſignum.* *C. Marius aquilæ ſigno ſolùm vſus.* *Aquila religione culta.* *Auſpicia capta ante prælium.*

cato. Quæ, ſi quum foras educi deberent, facili ductu euellerentur, & leuia tranſlatu forent, proſperrimi augurii & indubitatæ erat victoriæ ſignum: cōtrà verò, ſi in eximendo, magno impulſu opus foret, tunc cladē & excidium futurū haud dubiè præmonſtrabant. Cúmque in conflictu bellorum manus cōſerebant, ipſa militaria ſigna in media locabantur acie, vt pro ſignis anteſignani, poſt ſigna alia pugnaret acies: nonnunquam in prima frōte multiplici ſubſidio firmata præibāt ordines. Perſis quoque aurea aquila ſupra oblongā haſtam patentibus alis militare ſignū fuit: nonnunquā Solis ſimulachrum, ſacérque & æternus ignis. Atheniēſibus noctua, Thebanis ſphingis effigies, Ææ inſulæ marina turtur, Cimbris æneus taurus, Eumeni Ceres & Alexander, Cratero & Neoptolemo Minerua, militię ſignum in bello notabatur. Cyrus aureum gallum affixum lanceæ, militi in acie pro vexillo dedit. Fertur Oſiris canem geſtaſſe pro inſigni armorū. Et Porus Indorum rex Herculis ſimulachrum, quod deſeruiſſe, militare flagitiū habebatur. Indis autē regibus ſæpius nulla imago aut effigies, ſed tintinnabula & tympanum præcedunt. Ægyptii quoque animalia quæ colunt, effictis tabellis, pro bellico inſigni habuere. Germani effigies lucis detractas præire iubent. Inſubres, ſiquando præcipua bella ſumpturi erant, aurea ſigna quæ immobilia vocanr, è templo Mineruæ efferentes, præfuerunt phalangi. Conſueuiſſe etiam ſingulas turmas, manipulos, & cohortes ac legiones, proprium vexillum & militare ſignū habere, vulgò proditum eſt: vt cuius eſſet legionis quiſque miles, & ſub quo duce militaret, facilè dignoſceret, ne ſine ſignis, ſine imperio inordinati & incōpoſiti ducerentur, ſed cōſpicua omnibus ſigna forēt. In quibus nomen imperatoris, aut conſulis, nonnunquā draconis efficti imago (quare draconarii dicti milites) quod vexillum purpureum erat, aliáque inſignia perſcripta erant. Nanque diuus Iulius vexillo quintæ legionis, quòd contra Iubam elephātorum victrix fuerat, elephantū inſcripſit. Aliôq; inſigni legionarii milites, alio prætoriani, diſſimiliſque auxiliares vtebātur. Poſtea vt imperatorum imagines per imaginiferos deferrentur in acie, pro ſignis vulgò ſeruatum

Locus ſignorum in ipſo conflictu

Perſarum ſigna.

Athenienſium.

Thebanorum.

Ææ inſulæ.

Cimbrorū.

Eumenis.

Crateri.

Neoptolemi. Cyri.

Oſiris.

Pori.

Indorum.

Aegyptiorum.

Germanorum.

Inſubriū.

Vexilla diuerſa.

Draconarii milites.

Imperatorum imagines.

eſt. Nonnunquam labans quadratum haſtæ appenſum, quod Labarum dixere, pro vexillo fuit. Signa verò educendi exercitus, & certaminis cõſerendi, in Romanis legionibus, concentus tubarum & cornuum: & ſiquando ſilentio educendæ forent, teſſerã fuiſſe accepimus. Eam verò tubã Tyrrhenus Piſæus inuẽnit primus æneã, cùm antea ex cornu bubulo fieret. Tamen buccina in prætoriis caſtris ſemel, in cõſularibus verò bis dabatur ſignũ: qua tuba pedites, equites verò lituo ad pugnã aduocari ſæpe notatum eſt. Erátque mos militaris, vt quoties mouenda erãt ſigna caſtráve, & ad reliqua belli munia, ſoli cornicines ſignum darent: excubias verò, ſomníque & vigiliarum tempora, buccina deſignarent. Si autem legiones ducendæ in hoſtes, & acie decernendũ foret, aut receptui canendum, & cornua & tubæ eodem concentu canerent: Si conciones aduocarent, aut ſilentium indicerent, per tibicinẽ indicebatur. Perſis verò proficiſcendi hora ſignificatur cornu, Ægyptiis ſiſtro. Alexander Macedo, quum tubæ ſonitus tumultuante exercitu non exaudiretur: iuſſit perticam ex qua ſignũ eminebat, quæ omnibus conſpicua foret, ſupra tabernaculum figi: quo viſo quiſque miles paratus in hoſtem iret. Quæ quidem tubæ non in ſingulis modò legionibus, ſed cohortibus & turmis, prælii ſignum dare, necnon diei noctíſque horas vigiliáſque diuidere ſolebant. Lacedæmonii & Phryges non cornuum tubarúmque ſignis, ſed tibiarum miti ſono & modulo leni temperari conſueuere. Lycurgus enim militibus tibiam pro claſſico dedit. Ea enim tibia quæ Phrvgia dicitur, à dextra vnum, à ſiniſtra duo foramina habuit: cuius modulos nõ vnos accepimus: quippe pro modulo ſonorum, ita animo mulcere aut accendere ſolebant, Siquidem Æolius modus ſimplex fuit, Aſius varius, Lydius querulus, Phrygius religioſus, Dorius bellicoſus, Gygius autẽ hilaris & lætus, Ionicus floridus. Græci autẽ in rebus ſeriis ſæpe Dorium adhibuerũt. Apud quos fuit in bello modulus ad tibiã Hormius & Orthius in comeſſationibus Parœnius, Lacedemoniis Enyaterius, Athenienſibus Cyclius. Hunc Orthium tã rapidè audientium animos accendere ferunt, vt quum illũ Alexandro Thimotheus cõcinerent, velut furens &

Signa alia atque alia per tubam, cornu, aut buccinam.
Teſſera.
Perſæ.
Aegyptii.
Lacedæmonii & Phryges.
Tibia.
Phrygia.
Aeolius
Modus.
Aſius.
Lydius.
Phrygius.
Dorius.
Gygius.
Ionicus.
Hormius.
Orthius.
Parænius.
Enyaterius.
Cyclius.

efferatus in rabiem, protinus ad arma exiluerit. Præter
Caſtorium melos. quod Caſtoriũ melos Laconicum, ad excitandos militũ
animos multũ valuiſſe fertur. Quinetiã in proſequẽdis
hoſtibus effusè fugientibus, aut ſi receptui canendum
Lacedæmonii præliũ inituri. eſſet, diuerſi tradũtur moduli, ad militũ excitandos animos
aut ſedandos. Qui quidẽ Lacedæmonii præliũ inituri,
pluribus cõcinentibus tibiis, acies ineũt, vt his modulis
capti, maturè incederẽt, ferociámq; & immodicos
animos cohiberent, néve, id quod in cõcurſu magnorũ
præliorum vſu venit, hoſtem cupidè inſequuti, ſæuè &
attrociter contra victos inſultarent, ita vt longius effuſi,
Rom. tibiæ quot foraminum. acies cõfunderent & perturbarent. Romanæ verò tibiæ
primò quaternis foraminibus, poſtea tot pertuſis excultæ
fuere, vt haud multum abeſſet à tuba: quarũ diuerſa
Tibiarum diuerſa genera. traduntur genera. Nam præcẽtoriæ erant, & Vaſcæ, quibus
in ſacris præcinebãt: & puellatoriæ ſono clariore, ac
Gingrinæ & Miluinæ, quæ in acutos exeũt ſonos, ſicut à
locis Lydiæ, Corinthiæ, & Ægyptiæ, ſonis diuerſis, &
Cretenſes. nominibus variis. Cretenſes autem cithara, fidibus & tibiis
vtuntur in præliis, quibus inſtructas acies accendunt.
Parthi. Parthis cornua ſæpius ingens tympanum cum ferreis
tintinnabulis, pugnæ acuebãt animos: quod quidẽ
lance cõcaua, corio vndique protẽto, & clauis æneis affixum
erat, quod ſimul ac diuerberabant, ignoto & horribili
Lydi. ſonitu tonitrus inſtar intonabat. Lydi autem cum
Indi. fiſtula & fidicine: Indi cum cymbalorũ & tympanorum
pulſu in hoſtes ducunt. Id enim erat tubarum loco. Non
enim tibias habebant Indi, niſi in regia, quũ rex dormitum
vadit: ſicut teges Siculi ad citharæ & auium cantus
Galatæ. dormiebant. Galatis verò barbara tuba horribili ſono
Buſiritæ. bellicũ occinnit. Contrà apud Buſiritas & Lycopolitas
Lycopolitæ in Ægypto, quibus tubis canere vetabatur, quòd ſonum
aſininum redderẽt. Ipſi enim aſinos exitiali odio proſequuntur,
propter Typhonẽ aſini colorem præferentem.
Cimbri. Cimbri protentas vehiculorum pelles tantis pulſabant
Pœni. ictibus, vt ingentẽ fragorem redderent. Apud Pœnos, &
Illyrii. in caſtris Hannibalis rubram veſtem tabernaculo ducis
Signa certaminis futuri. protẽſam, plerunque tubæ ſonitũ: Illyriis, linteum protentum,
aut rubicundam tunicã ſariſſæ appoſitam: aliis
protentam purpurã, indicium certaminis fuiſſe proditũ

eſt:quo viſo quiſque miles præuideret præcauerétque, & ſe ad pugnam accingeret. Quod in Romanis caſtris obſeruatum legimus, vt rubra veſte tabernaculo ducis protenta, diẽ prælii præſignarent. Dario ſuper tabernaculum imago Solis cryſtallo incluſa, ſigni loco fulgebat in caſtris. Apud Spartanos in vſu erat, vt quoties fortiter & magnis vtrinque viribus decernendũ foret, milites capita comerent, capillum, barbámque depecterent: quo argumẽto periculũ ſe animæ adire, & hoſtiles ſpiritus gerere ſignabant. Erant enim Spartani milites comati omnes, ſicut Myleſii, Thurii, & Tarẽtini, ac cæteri quibus Laconica inſtituta placuerunt. Ideo quũ Perſarũ duces, milites Leonidæ comatos, & multo pectine comptos vidiſſent, ferunt illos deſpectui habuiſſe, velut deſides & ignauos: quũ verò animi vigorẽ & fortitudinem fuiſſent in acie experti, animorum præſtantiam admiratos obſtupuiſſe. In nauali autem prælio vexillo ex prætoria naui in ſublimi elato, pugnæ ſignũ militi dabatur. Nonnunquã concuſſu veli aut chlamydis, aduentus demonſtrabatur: excuſſu verò, diſceſſus: ſicut in nocte lumen, & in die fumus, inſidias aduentutúſq; hoſtiũ, & occulta conſilia plerunque indicarunt. Apud Athenienſes puniceo paludamẽto è naui prætoria cõtra Lacedæmoniorum claſſem pugnæ ſignũ ſæpe datum eſt. Lyſander æreo clypeo è naui elato, irruptionis ſignũ dedit. Bruti verò nauis prætoria, quò ab aliis dignoſceretur, O ſignum habuiſſe fertur: tametſi ſingulæ naues deorũ imagines ferrẽt, ſub quorũ eſſent tutela. Nãque aliæ Neptunum, nõnullæ piſtricis, centauri, equi, vel draconis inſignia habuere. Græcis verò nauibus ex inſularum nominibus plerunque nomina fuere, quippe Gnidurgis, ex Gnido nauis dicta: Samena, quòd ex Samo rotũdæ figuræ. Parona, quod ex Paro: & Corcyrion, ex Corcyra. Cercuriam autẽ quaſi caudatã appellarunt, ſicut Afractam Rhodiorũ, contra tẽpeſtates imbellem, Dyerotã Mitylenæorũ. Legimus quoque in Lybia fuiſſe nauigia, quæ hiſci & capri tulere nomina. Barbarúmque nauigium frequens habuiſſe arctis lateribus, quod camerã dixere, lata aluo in modum tecti occluſa, pari vtrinque prora, quod ſine noxa mutari, & volui ex omni latere poſſet.

Romani. *Darius.* *Spartani.* *Milites comati.* *Signa in prælio nauali.* *Athenienſes.* *Deorũ imaginibus naues inſignitæ.* *Nautum nomina.* *Græcorum naues ex inſulis nominatæ.* *Barbarum nauigium.*

Supparū verò, Alexandrinæ nauis propriū inſigne fuit. Nam ſolis Alexandrinis ſuppara velorū licebat intendere, ſicut corbes onerariis nauibus pro ſigno ſuſpēdebantur. Marcus verò Antonius ſucceſſu rerum inſolens, purpureum velū prætoriæ naui apud Actium pro inſigni dedit: quo abiecto, victus fugientem vxorem fuit proſequutus. Id quod Alcibiades feciſſe dicitur, vt prætoriam nauim cum velo purpureo haberet. Alexander quoque quum Indū nauigaret, verſicolori velo totius claſſis inſignia variauit. Fuitque obſeruatum, lumen in prætoria naui quod cætera claſſis proſequitur, ſpectatiſſimū inſigne noctu fuiſſe. Quare Scipio in Africā tranſmiſſurus, velis in altū datis, ſingula roſtratæ naui, bina onerariæ, prætoriæ trina luminaria dedit. Et in nauali pugna deponere ſignū aut velū, ad alterius præſcriptū ſe imperata facere, & mandatis obſequi ſignificari. Abiectis verò armis plauſum facere, aut nauim velatam infulis occurrere, ſupplicādi genus eſſe, probatū eſt. Sed quod modò de teſſera dictū fuit, animaduertimus teſſeram ſymbolū fuiſſe bellicū, & ſignum quo ſocii milites dignoſcebantur ab hoſtibus, vt pro quibus, & contra quos arma ſumerent, facilè dignoſcerēt. Eam fuiſſe in caſtris diui Cęſaris Venerem genitricē: in Pompeii Magni Herculem inuictum: in Pōpeij iunenis, Pietatem: In Antonii exercitu Lar deus fuit, in Syllæ autē Appollo. Neronē verò optimam matrem militibus teſſeram dediſſe tradunt. Ipſeque diuus Cæſar quandoque Fœlicitatem, nonnunquam Victoriam militibus teſſeram propoſuit. Brutus in Philippis Appollinem. Cyri autē teſſera fuit, Iupiter belli ſocius & dux. Diuus verò Antoninus Æquanimitatis C. Caligula Priapum & Venerem Caſſio tanquam molli & effœminato, ſignum dedit: adeo Seuerus Septimius, Laboremus: Petinax verò, Militemus. Claudius Cæſar græcanico verſu definiuit teſſeram, in hæc verba: Virum vlciſci decet, quando quiſpiam prior iniuriatur, ſiue moleſtus eſt. Demetrius Iouem & victoriam militibus edixit teſſeram. Fertur Antiochus cognomento Soter, aduerſus Galatas ducturus, ſignum propoſuiſſe, Bene valere. Et Mecœnas quoties in caſtris ducis fungebatur officio, diſcincti teſſeram dediſſe, quam quidem

Alexandrini.

Lumen in prætoria naui.

Teſſera militaris.

ſiue quem incolumen reuerti,ſiue caſtra metari,aut corpora curare, & prãdere milites, ſeu qua vigilia educi legiones cõueniret, vel quid aliud ſilentio agi oporteret, pro militari ſigno dare ſoliti ſunt. Qua data,ſatis cõſtabat,nõ errore, ſed conſilio & imperio ducis, ea quæ iubebantur,fieri.Fuítque probatũ experimẽtis, teſſera accepta,milites ordines ſeruare frequentes:ea verò ſublata,aciem diſſipari. Alij teſſeram menſurã fuiſſe,qua frumentũ militibus metiebãtur,non ineptè arbitrati ſunt. Erat præterea vexillũ cærulei ruſſique coloris,quo educto inque arce propoſito, ſatis cõſtabat, milites, ſi quid ſubitum ingrueret, in re præcipiti nõ iuſto delectu, ſed tumultuaria manu arma expedire, & iuſtitio indicto, nomina dare,etiã ſine vacationis priuilegio, ſaga ſumi, & inter ſe cõiurare,legiones cõſcribi, delectũ feſtinãter haberi,arma apparari oportere: quæ quidẽ tumultuaria manus,& ſubitariæ legiones dicebãtur: quũ ad ſubitos hoſtiũ incurſus,in præcipiti celeritate, nõ ſatis laxamẽti iuſto delectui ducibus dabatur. Iſti autẽ fuere dies triginta, intra quos expeditioni milites apparari neceſſe erat. Illud autẽ ſatis cõſtat, cõcuſſu & crepitu armorum victoriam ſignificari, exhortationes fieri. Apud Græcos ἰὴ παιάν: apud Ahporos, iniice, iniice, ſeditionis ſignũ fuit. Pileúmque in haſta propoſitũ, ad libertatẽ proclamari. Manus expedire,atque altẽ illas efferre, cõſenſio militaris erat. Manus verò imperatori protentare milites, initiũ armorũ: & flagrãte ſeditione, tumultũ ſuſcitari: ad arma cõclamari, hoſtes adeſſe ſignificari, Defectionis,Athenionẽ vocare. Is enim Athenio Sicul9 fuit, qui Drepanetis deficientibus, quũ capita factionis aſſumeret, interempto domino & ex ergaſtulis coacta ſeruorũ manu,& comitibus volũtariis regnũ ſibi aſciuit. Fuiſſe enim factiones partiũ in Sicilia, quemadmodũ in Græcia,ſatis cõſtat. In omni ferè Græcia fuerũt partes, Doricæ & Ionicæ:inter Dores erãt Lacedæmonij, inter Iones Athenienſes, Athenas quoque in factiones tres diuiſas legimus in Diachreos, Pedios, & Paralios: aliquãdo in duas, Thucydidis vnã, Periclis alterã: aut in plebeiorũ,cui Polyarchõ: & optimatum, cui Caſſander præerat. Nonnunquam in plures, ſcilicet Ephialitis, Myronidis,

Teſſeræ alia ſignificatio.

Tumultuaria manus, & ſubitariæ legiones.

Tempus apparãdæ expeditionis.

Indicia quædã militaria.

Athenio.

Factiones Siciliæ.

Athenien

Thomidæ, Cimonis, & Leocratis. Theſſaliã verò in Ege ſaretos, & Petreios. Et in Agro, Ariſtippi & Ariſtæi. Et apud Mileſios, vna Plutis, altera Cheromacha factio fuit: ſicut apud Carthaginẽſes Barchima & Hannonis. Alibi ſimultas plebeiorum & paucorũ. Quippe Pericles plebẽ, Cimon optimates fouebat. Gallia vero cùm in factiones duas diuiſa foret, alterius Hedui, alterius Sequani capita fuere. Lycurgus Spartã in duas factiones diuiſit, quas phylas & obas nuncupauit. Etiã Peloponneſus variis nitebatur factionibus: namque Argiui, Elij, Mantinẽſes, aliíque finitimi Lacedæmoniis, diuerſarum factionũ fuere. In Chio autẽ fuere factiones duę: & quũ alterius princeps Gnomadeus, victoria contra alteram potitus eſſet, alterius factionis viros ab vrbe minimè exigendos curauit, ne inimicorũ metu vacuus (quod vſu plerunque venit) diſſidiũ cũ amicis ſereret. Conſueuiſſe quoque Romanos milites, itaque militari diſciplina traditũ ferunt, vt ſtipendij pecuniã, aut aliunde paratã, quæ vnicuique ſupereſſet, pugnæ tẽpore, apud ſigna in ſarcinulis deponerent, eámque imperatores iuxta ſigna ſeruari mandarẽt. Quod ideo conſtitutũ ferunt, vt non modò patriæ & Larium, ſed fortunarũ ſuarũ milites defenſores paratiores, proptereáque fortiores forẽt. Et licet dimidia pars ſtipendij apud ſigna ſequeſtrari prius ſoleret, tamẽ Domitianus, ne vltra mille nũmos deponerẽtur à ſingulis, edicto prohibuit. Quod ab Aſiaticis Romanos ſumpſiſſe crediderim: quibus fuit in more, vt militiã ſequuti quæ precioſa haberẽt & magni cenſus, ſecum in expeditionẽ ferrent: vt tuendi neceſſitate quæ illis erãt chariſſima, plurima & maxima prælia obirent, prõptiúſque dimicarẽt. Perſæ verò non pecuniã & gazas, ſed pellices velut chariſſima pignora, quæ ſtimulis agerent, apud ſigna deponebãt, vt pro his quæ erant exoptatiſſimę, & quas maximè diligerent, velut coniugũ & patrię memores, forti & præſenti animo mortẽ oppetere nõ dubitarẽt. Illud quoque proditũ memoriæ eũ, quoties duo ſimul cõſules iiſdẽ creati auſpiciis, contra eoſdẽ hoſtes ducerẽt legiones, tã itineris quàm ineundi certaminis ſignũ ab antiquiore, & conſulari, aut pluribus honoribus functo, dari cõſueuiſſe: quódque ſiquan-

Argiuorum. Mileſiorũ. Carthaginenſium. Gallorum. Spartanorum. In Peloponneſo. In Chio. Romanorũ militũ mos. Aſiatici. Perſæ. Cùm duo conſules cõtra eundem hoſtem ducerẽt legiones.

do patricios & ſenatum aduocare conſules vellent, per præconem ſingulis nominatis, aut buccina plebeios verò tribunus plebis per miniſtros, nō ſingulos expreſſis nominibus, ſed vniuerſos cornu aduocabat.

Quæ fuerint Romanis comitia centuriata, quæ curiata, quæ tributa, & quæ calata. CAP. III.

QVod cēturiatis comitiis conſules, tribuni militares, prætores, & reliqui magiſtratus, qui maiora auſpicia habebāt, crearētur, nemini dubium fuit. Cùm enim quatuor eſſent comitiorū genera, ædilitia, prætoria, tribunitia & cōſularia, quibus poſtea addita cēſoria & quæſtoria: centuriata fuere, quæ niſi auſpicato fieri poterāt, vocatis cēturiis, partibus diſtributis centuriatim aut tributim, deſcriptis ordinibus, claſſibus, ætatibus, auditis autoribus, & re promulgata & cognita. Vocabātur enim cēturiæ in Martiū cāpum, quò cōuenire facilius poſſent, vbi libera erat ſuffragādi poteſtas, ibiq; comitiorū die ex cenſu & ætate illorū qui ex qualibet tribu in cēturias ſelecti erāt & in claſſes (nā populus in centū turmas diuidebatur) nō autē mixtim ex colluuione omnium, per pontē ſuffragia ferebant. Quæ tamē comitia, ſi quādo populus coire nollet, per patres clientéſque patrum fieri poterant: poſitóque vexillo in arce, exercitus præſidij cauſa imperabatur. Idq; propterea cautum, ꝙ intra vrbē comitia habere, aut legere militē nō decebat: quippe armatis legionibus vrbē ingredi fas nō erat, ne graſſatoribus obnoxia foret. Candidatorum verò mos fuit, quum comitia fiunt, & in ſuffragium ciues vadunt, in candida veſte ſine toga in cāpum deſcendere, cū clientibus gentilibúſque, ſinguláſque tribus prehenſare & circuire: hominéſq; etiā tenuiſſimos & ignotos, quorū ſuffragiis nituntur, rogare, atque illos per ſe & communes amicos appellare, obſecrare & obteſtari (quorum nomina memoriter referenda erant: quod ſi qui facere nequirent, adhibito nomenclatore faciebāt: tametſi cautum poſtea fuerit, ne candidatis nomenclatores adeſſent) ſuáque merita & facinora domi foríſque commemorare, demiſsíſque & humílibus verbis ſuppli-

Cēturiata comitia.

Pop. in centū turmas.

Candidatorum mos.

Nomēclatores candidatorum.

care, nihil denique fraudis aut lenocinij omittere, prehendere amicos, ambire patronos, domos ſtationéſque circuire, admonere beneficij, pellicere donis iuuenes, & ingentia polliceri, nihil reliqui facere, vt ſibi in conſequendis honoribus ſocij & adiutores ſint, atque in petitione ſuffragentur. In qua re elaborandũ erat, vt adoleſcentes nobiles, & ſummo loco natos, ſtudioſos haberent, qui omni ſtudio & comitate rogandi perſuadendíque erãt, vt ſe amicos, ſuffragatores, duces atque aſſertores exhiberent, cõpetitoribúſque inuidiã, ſibíque ſtudia hominũ, fauorémque cõciliarent. Nam multos potentia & multitudine amicorũ fultos, poteſtates & imperia peruiciſſe inuenimus. Quum enim populus tã Romuli quàm Tulli legibus comitiorum princeps foret, ita vt quos creare magiſtratus vellet, illi poteſtas eſſet: his artibus delinire mentes, ſingulorúmque animos captare oportebat. Quod licet eſſet in vſu frequens, nonnulli tamen hoc ſupplicandi genus velut ſordidum & parum libero homine dignum, deuitarũt. Siquidem L. Craſſus nunquam adduci potuit, vt præſente Q. Scæuola, more candidatorum populo ſupplicaret. Phocioni quoque cùm nunquã ſupplicare populo ſuſtinuiſſe, & ideo comitiis intereſſe nollet, abſenti & inuito honores delati ſunt. Qui etiam candidati, vt plus autoritatis ferrent vtque iuſta ſuffragatione digni haberentur, cognomẽta ſæpe clariſſimarũ familiarũ deſumpſerũt: eáque propria & peculiaris licentia candidatorum fuit, vt bonum nomen ferrent, & ex optimatibus iudicarentur. Nec minore ſtudio his quos rogabãt, agere gratias: nam mirũ & efficax ſtudium in agendis gratiis habebatur. Singulos denique prehenſare, obuiáſque manus dare, ſalutare, & omnibus arridere debebant. Qui vt conſpicui eſſent, vtique à populo ſpectarẽtur, nundinarum tempore & mercatu frequenti, quò opifices & agreſtes ad vrbem cõmeabant (quum nona quaque die fora conſtituerentur) in edito cólle ſpectandos ſe præbebant, vt popularem gratiam fauorémque aucuparentur. Idque poſt aliquot ſecula, lapſis iam & defluxis moribus, fieri ſeruatum eſt. Antea enim ſine ambitu ſuffragiorũ, aut his lenociniis præſente ſenatu ſummo ſilentio ipſi per ſe can-

Romuli & Tulli lege populus comitiorum princeps.

didati in comitiis vitam ſuā belli domíque, decora atq; officia in remp. & quid ſingulis vniuerſisque præſtitiſſent, tum maiorum fortiter facta, longa & accurata oratione explicabant: qua cura, qua diligentia, qua animi magnitudine honores geſſiſſent, teſtéſque & laudatores dabāt, qui omnes æquiſſimis animis audiebāt. Quæ rerum geſtarū cōmemoratio nō ficta, longè plus poterat, quàm preces & ambita ſuffragia quæ poſtea vrbē inuaſere. Quibus quidem comitiis plerunque dictator, conſul aut prætor, maioréſque magiſtratus præerant. Ante cuius curulē ſellā candidati ſuffragia excipiebant. Scita verò ſuffragiorū nō genti, qui ex ordine iudicū erāt ſelecti, cuſtodiebant: ne quid fraudis dolive admitti poſſet, néve quis teſſerulas in loculū coniiceret, ſolicitè curabant: quippe ſingulis tribus comitiorum die nō ſolùm cuſtodes, ſed rogatores & diſtributores præerant.

Comitiis cē turiatis qui præerant.

Scita ſuffragiorum qui cuſtodiebant.

Deſcribebātur nomina tribuū vel centuriarū, quæ intra cancellos, quibus Ouilia nomen erat, vt quæque vocata fuerat, ex vrna, vt ſors ferebat introducta ſuffragabatur. Demum tribuum ſortitione facta, in ciſtellā poſita, quam ſitulam dixere renunciabant præconis voce, quem quæque tribus candidatum elegiſſet. Fuítque priſci moris, vt Veturia cuius erat prærogatiua ſuffragiorū, pro ſuo candidato prius in ſuffragium iret. Nāmque ex centuriis militaribus facto iterū delectu tā ex iunioribus quàm veteranis, præſtātiores in proprias ſeligebāt centurias: quarū erat prærogatiua ſuffragiorū per vices, quibus Veturiæ nomen datū.

Ouilia.

ſuffragiorum ratio.

Veturia tribus.

Nonnunquā alia ſeruata eſt ſuffragiorum ratio: ſiquidē Lucius Caſſius longinus trib. pl. Caio Mario & Flacco COSS. vt populus per tabellas punctis diſtinctas ſuffragia ferret, legē tulit tabellariam, quæ diu ſancta & incorrupta manſit. Ea enim lege, ne qua inuidia oriretur, & quò magis animo libero vota impartirent, cautum fuit, vt non voce, ſed punctis ſuffragarentur. Puncto enim in tabula appoſito, per ſingulas tribus, pro quo candidato ſuffragia conferrent, dignoſci poterat. Quibus tabellis nihil aliquando melius viſum, quum illis ambitus & concionum licentia palàm adempta fuerit. Poſtea animaduertentes, quia autoritas optimatū, & illorum qui honoribus præ-

Suffragia per puncta.

Lex tabellaria.

ſtant, plus voce quàm puncto haud dubiè poterat, poſtpoſitis tabellis, ad aperta ſuffragia, & primum ordinē comitiorum rediere. Nonnunquam diſcoloribus ceris ſigna ſuffragiorum & ſententiarum notabantur: quod in iudiciis quoque fieri animaduertimus. Perſæpe verò vniuerſus populus effuſo ſtudio & fauore accēſus, aliquē inſignē candidatū ob excellētem virtutē militarem, cuius ſumma dignitas, maximæque res geſte fuere, cūctis ſuffragiis conſulē aut prætorē, ædilem aut cenſorem declarauit, & comitiis renunciauit. Quibus in ſuffragium miſſis, conſul qui præſidebat, eū qui ad honores promotus fuerat, primus voce renunciabat: mox præconis voce populo palam fiebat. In quo proditū memoriæ eſt, Domitianū morte affeciſſe Flauium Sabinū ꝙ conſularium comitiorum die, præco illum non conſulem, ſed per errorē ad populum imperatorē declarauit. Qui verò candidatus renunciatus deſignatúſque fuerat, antequam iniret magiſtratum, ſolenne carmen precationis pręfatus, ſicut mos eſt, celebri oratione populo vniuerſo agere gratias, eúmque honorificentiſſimis verbis alloqui, & de ſe bonā ſpem polliceri debebat. Quod Paulus Æmylius cùm aduerſus Perſen totis comitiis conſul foret renunciatus, facere recuſauit. Nam palam profeſſus eſt nullas ſe gratias populo debiturum: quin ſi meliorē nacti eſſent, liberā ſe eligēdi poteſtatem populo daturum dixit. Inde è campo qui deſinatus declaratúſque fuerat, in Capitolium, mox ab vniuerſo populo in domum ſuam deducebatur. Quod ſi primis ſuffragiis minus valere poterant, parúmque virium in promouendo candidato fuiſſet: quippe cùm bina denuò de eiſdem cādidatis ſæpe comitia fierent, quò facilius in comitiis cōcordia populi firmaretur: plerunque prolatis comitiis, fracto animo, ſqualore & lachrymis demiſſi & ſupplices candidati, ſingulos etiam de plebe homines, atque humillimum quemque prehēſare, populóque vniuerſo ſupplicare ſolebant: ita vt quod prius aſſequi non poterant, pietate motus populus traderet. Id enim in comitiis plerunque eueniebat, vt dies intermiſſus, rumoréſque temerè diſſipati, aut fabula ficta, vel minima offenſiúcula, paruáque rerum momenta, totam ſæpe rationem comitiorum per

Alia ratio ſuffragiorum.

Cādidatus ad magiſtratum aliquem deſignatus.

Vbi primis ſuffragiis non ſucceſſiſſet candidatis.

turbarēt,& magnos motus excitarent. Fiebat enim ſæpe tum miſeratione,tum ſplendore vitæ, nonnunquã gratia aut meritis antea exhibitis, vt magni caſus intercederent,fierétque repentina mutatio: vt qui modò erant repudiati, honeſtiſſima ſuffragatione haberentur digni, præſertim à populo,qui velut mare ſempiterna agitatione mouetur. Nonnunquã in conferendis honoribus populum bis cenſuiſſe,& ſuffragia dediſſe compertum eſt: centuriatíſque & decuriatis comitiis diuerſa ſuffragia contuliſſe:quod ideò fit, vt cuique libera facultas foret poſtremis comitiis mutare ſuffragiũ,ſi quem primę ſuffragationis pœniteret. Fertur tamen C. Cæſar Comitia ita cum populo partitus, vt pro parte dimidia candidatorum,quos populus vellet,exceptis conſulatus petitoribus,pro altera dimidia,quos ipſe dediſſet, pronunciaret. Per ſe verò in comitiis conſularibus, quia imperatores deligebantur,pręter populum vniuerſum, etiam militaris ordo & equites frequentiſſimo concilio aduocati intererant:quippe ſuffragatione militari ſummi plerunque duces delecti ſunt. Scipioni enim Aphricano iuſſus populus inire ſuffragiũ,omnis militaris ordo,omnéſque centurię & tribus ad vnum,imperium in Hiſpaniam detulere. Quoties diſſimilia ſuffragia diuerſis comitiis darentur,illa præualere certum eſt,quæ iuſtis comitiis fierēt. Prærogatiua enim ſuffragiorum, ſemper iuſtorum comitiorum fuit. Quod autem dempta toga candidatos in campum prodire obſeruatum eſt,propterea conſtitutum ferunt,ne per occultos ſinus pecuniis abſcõſis, largitione & ambitu ſuffragia mercarentur: aut ſaltem vt cicatrices & vulnera, quæ pro patria próque ciuibus pugnando paſſi ſunt,conſpicua forent. Proditúmque memoriæ eſt,Aphricani ſuperioris filiũ, cum præturæ candidatus in campum deſcēderet, candidam quam induerat togã, turpitudinis maculis obſolefactam oſtendiſſe, magnóq; dedecore,totius populi ſuffragio repulſam tuliſſe. Quæ quidē centuriata comitia per cornicinem indici, curiata verò per lictorem calari ſolebant. Fuere autem curiata comitia,in quibus non de magiſtratibus conferendis,ſed de exercitu, de legibus,de legatis, déq; ducibus deligēdis, & legionibus inter conſules partien-

Primus comitiis repudiati ſecundus ſæpe admiſſi.

Militaris ordo in comitiis conſulariſque aduocatus.

Cũ diuerſa ſuffragia darentur.

Curiata comitia.

dis de prouinciis,de genere belli, déque his quæ ad rem pertinent militarẽ,& an contra hoſtes arma ſumere expediret,decernebatur: vt ſi rogationem probaret populus,bellum fieret:ſi verò antiquaret, ceſſaretur ab armis in quibus ſuffragia nõ ex cenſu & ætate, ſicut in centuriatis:ſed ex generibus omnium ætatum & ordinũ promiſcua multitudine ferri aſſuêrant. Cùm enim viritim tribules dabant ſuffragia,& vbi accedebat ſingulorũ totiúſque vulgi opinio & conſenſus, ea comitia curiata: cùm verò per ſingulas cẽturias vnus ferebatur calculus centuria dicta ſunt. Ideo in curiatis omnis poteſtas ſuffragiorum,& comitiorum euentus,penes populum ſtetit. Nam ſingulis popularibus,etiam deſpectiſſimo cuique viritim ſuffragandi,próq; ſuo candidato decertandi poteſtas erat. In centuriatis verò cùm non ſinguli cenſerent,ſed per centurias ſuffragia ferrent, in quibus copiæ aliquorum plus poterant, pro eò quòd ex omni tribu præcipui opibus & dignitate,in centurias ſelecti,ſuffragabantur,diuitum ſuffragationem prçualuiſſe certum eſt. Interdum verò curiatis comitiis,tribunos plebis,tribunóſque militares, & alios magiſtratus extra ordinem creatos inuenimus:tũc maximè,quũ hi magiſtratus primùm inuenti conſtitutíq; ſunt. Erat enim conſentaneũ in nouis magiſtratibus creandis,non aliquorum, ſed totius populi ſuffragia poſtulari. Quod niſi comitiis curiatis fieri poſſe,nemo dubitauit. Fuit quoque animaduerſum leges quæ ad populum pertinerent, quandoq; centuriatis comitiis latas. Siquidẽ L. Valerius Publicola comitiis centuriatis legem tulit, ne quis magiſtratus ciuẽ prouocantẽ verberaret,necarétve. Præter quę fuere Calata comitia,quæ curiata & centuriata continent. Hæc enim ſunt põtificis maximi & ſacerdotũ, in quibus non omnes, ſed deſcripti ſelectíq; cõuenire & ſuffragia ferre poterant. Nam cùm vniuerſum populum ſacerdotia mandare, vel quenquam ſacris præficere, propter religionem non deceret. Cn. Domitio tribuno pleb. legem ferente cautum eſt,vt minor pars populi ſelectíque vocarentur,& ab ea parte qui dignus collegio foret, in ſacerdotiũ aſſumptus cooptaretur. Ideo non plures quàm decem & ſeptẽ tribus,in põtificis aut ſacerdotum comi-

Cẽturiata diuitum ſuffragia.

Calata.

tiis vnquam interfuiſſe compertum eſt. Quę non comitia, ſed populi concilium dicebatur: quippe qui non populum vniuerſum, ſed tantùm partem concilio aduocarent. Cúmq; ſacerdotiũ maximæ eſſet autoritatis, propter religionem decuit ſacerdotes comitia habere propria, in quibus ad ſacerdotium aſſumerentur. His quoque comitiis calatis, quæ arbitris pontificibus fiũt, arrogationes illorum, qui cùm ſui iuris ſint, in alterius tranſeunt poteſtatẽ, fieri compertum eſt. Hæc enim comitia illa ſunt calata, quæ pro collegio pontificum aut regis ſacrorum auguríſve aut flaminis inaugurandorum cauſa fiunt: ſiquidem vt hi crearentur, & in collegiũ admitterentur, ſacríſve præficerentur & inaugurarentur, calatis comitiis decernebatur. Calatis quoque comitiis, & ſacrorum deteſtationẽ, & teſtamenta fieri animaduerſum eſt. Tria enim veteribus fuere teſtamentorum genera: vnum, quod calatis comitiis fiebat, alterum quod per æs & libram, libripende adhibito, & emptore familiæ, *Hanc iuris ſolẽnitatem Cicero in Topicis nexum appellare videtur, cuius meminit Iuſtinianus in l. vnic. C. de vſuc. transfer.* Tertium quod procinctum vocabatur, cùm milites ituri in prælium, nulla legum ſolennitate, tribus aut quatuor adhibitis, raptim apud cõmilitones teſtabantur: qui mos talis erat, vt milites, cùm decernere parant, antequam togam circumcingerent, aut clypeos arriperent, tribus aut quatuor audientibus hæredem ſibi nuncuparent, ſi quid in acie ſecus eueniret. Poſtremò fuere comitia tributa, quæ tunc fieri cognitum eſt, quũ non ex generibus hominum, neque ex cenſu & ætate, ſed per regiones vrbis tributim vicatímque ſuffragabantur: in quibus intereſſe tribus & ſuffragari per regiones & cõpita aſſuêrant. Poſt aliquot verò ſecula Publius Scipio Aphricanus & L. Mummius cenſores ſuffragia mutaſſe feruntur, vt regionatim ſuffragarentur, pro generibus hominum cauſiſq; & quæſtibus, tribus deſcribendo. Quibus comitiis, vt tribuni plebis minoréſq; magiſtratus fierent, à Volerone primũ, deinde à Lectorio tribuno plebis rogatione promulgata cauebatur, ne patricij quos vellẽt, tribunos per clientum ſuffragia crearent, non populus. Quibus etiã tributis comitiis tribuni militares ſæpe creati

Concilium populi.

Sacerdotiũ comitia propria.

Inſtit. de teſtament. ordinan. in prin.

Teſtamentorum tria genera.

Tributa comitia.

Comitiati tribuni. fuere, qui comitiati dicti: in quibus ſi deeſſent ſenatorij ordinis candidati, Auguſtus Octauius illos ex equeſtri ordine ſuffecit, ita vt finito honore, in vtro vellent ordine permanerent. Et licet centuriata comitia decreto ſenatus & auſpicato, ac ſacrificio perfecto & litato fieri minimè ſolerent: tamen tributa comitia, quia minimorum magiſtratuum ſunt, nec ſenatuſconſulto nec augurato, nullíſq; precedentibus ſacrificiis ſacta, & eadē die abſoluta, rata erāt. Tametſi lege Elia & Fuſia, ne quis per eos dies quibus cū populo agitur, niſi de cœlo prius ſeruaſſet, agere liceret, cautum fuerit. *Mos auſpicandorum comitiorū.* Erátq; mos auſpicandorum comitiorum, vt cum pręfatione deorum dearúmque bonis fauſtíſque ominibus, ac diis bene iuuantibūs, concilia inirent. Apud Argiuos verò indictis comitiis, cùm prætor in præfationis carmine, Iouem, Apollinem, atque Herculem pręfari ſoleret, vt ſucceſſus darent proſperos: poſtea Philippi nomen adiecerunt pręfationi, aſſentationis genus. *Senatum & comitia quādo haberi non licebat.* Illud tamen non præterierim, neque comitialibus diebus, more maiorum, ſenatū haberi: neque nundinarum tempore comitia fieri licere, ne à legibus accipiendis, quæ trinundino dabantur, plebem auocari contingeret, néve interpellarentur nundinatores, vtq; ruſticis qui in vrbem veniunt, componendi lites, & trāſigendi facultas foret. Quódq; die imbribus aut turbine procelloſo, aut ſi fœda tempeſtas cum grādine, vel ſi tonitrua aut venti fierent, vel ſi in frequenti multitudine quiſpiam morbo cōcideret comitiorum die, & niſi ſeruatum de cœlo eſſet prius, quoad centuriata comitia, cum populo agi non licebat: habitáq; in his & promota, tanquam fœda tempeſtate facta, dirimi oportebat, augurum reſponſo, qui quid vitij interceſſiſſet, renunciabat, ídque lege Elia & Fuſia. In quo id fuit memoriæ proditum, cùm Appius Pulcher ad populum cauſam diceret, quòd nauali prælio victus, per contemptum religionis claſſem amiſiſſet, omnéſq; tribus in eius noxā ſuffragia ferrent, beneficio tēpeſtatis adiutum, pœnam effugiſſe: nam ſubito imbri & turbine coorto, ſublatis comitiis iudicium euaſit. *Fœminæ comitiis nō intererant.* Ante verò comitia habita, quid vitij interceſſiſſet, renunciare auguri nō licebat, quia diuinare videbatur. Quódque cum fœminis comitiorum nulla

fuit

fuit cōmunio: ideo mulieres nec comitiis intereſſe, nec ſuffragia ferre, neque foro aut cōcionibus immiſceri, & propterea nec arrogari poterant: quod erat apud Athenienſes conſtitutum, vt nulla fœminarum conciliis publicis aduocetur, vel ferre ſuffragium, aut concionibus virorū intereſſe valeat: fuítque moris apud eos, quò frequentius comitiis aſſueſcerent, vt ſinguli ſuffragatores nummos acciperent: quod à Calliſtrate primùm inuentum ferunt. Nam cùm propter aſſiduas bellorum expeditiones, Athenienſes à rebus vrbanis diſtracti, vix foro aſſueſcerent, & per infrequentiā comitia cogi nequirēt: quippe cùm ex omni populo in quouis arduo negocio, vltra quinque millia non cōuenirent, vt poſthabitis negociis ad Rempub. accederent, & de publicis conſultarent, aliquo inuitamento cohortandi fuere. Neq; ab his quorum imminutum imperium fuit, apud Romanos comitia haberi, tanquam infauſti prodigij & infandi ominis foret: neque illorū qui rei agerentur, nomina ad petendos honores admitti, niſi crimine inducto & abſoluto: neque abſentium rationem habendā, licet nonnulli legibus ſoluti, contra comitiorum morem, abſentes ſuffragia pertulerint. Quod à Locris Amphiſſæis, qui haud procul Delphis incolunt, factū meminimus: apud quos nullius abſentis habetur ratio, ſed cùm concio aduocatur, non ſolùm pylagoræ & ſacratores, ſed omnis multitudo illorum qui ſacra faciunt, conueniunt, & ſuffragia ferunt. Quotiéſque non iuſtus comitiorum rogator fuiſſet, comitia inde habita, minus legitima cenſeri: & licet eum qui comitia haberet, aut illis præeſſet, ad honores aſſumi non deceret: plerunq; tamen qui comitiis præfuere, licet peſſimo exēplo, aliorum miniſterio & opera illos aſſequi meruere. Eſtque memoriæ datum, ſexagenariis maiores, & homines grandæuæ ætatis, quòd ciuilibus vacarēt muneribus, ad comitia ſuffragij cauſa deſcendere cogi nequire: quare deiecti de ponte, & depontani ſenes dicti ſunt. Namq; iuuenes olim ſenes de ponte deturbaſſe dicuntur, quum illis non idē maneret vigor, & animi ſenſus eſſet obtuſus. Quódque comitia magiſtratuum non ſolùm per dictatorem, conſulem & prætorem, ſed per interregem, ædilem, quæſtorem, tri-

Athenienſes.

Nummi in ſuffragatores diſtributi.

Qui comitiis excludebantur.

Abſentium nulla ratio.

Comitia illegitima.

Senes depontani.

Comitia quorū autoritate indicebantur.

bunum plebis, præfectum vrbis, tribunúmq; ſcelerum, aut pontificem maximum, de ſenatus ſententia plebíſque ſcito, nonnunquam per populum indici cõpertum eſt: ipſe tamen prætor conſularibus comitiis autor eſſe non poteſt, quòd maius verſaretur imperium in conſulibus creandis, quàm vt per prætorẽ explicaretur. Cúmque Cæſarum temporibus, arbitrio principis, nonnunquam tribuum ſuffragio comitia fierent, Tiberius Cæſar inter cætera conſtituta, è campo ad patres illa transferri voluit: quorum conſilio & ſuffragio etiam ſine populo candidati ad honores & imperia prouecti fuere. Ex duobus tamen conſulibus, ei qui minor natu foret, comitiorum habendorum munus dari conſueuit. Sine autem conſulis, prætoris, vel tribuni, aut alterius magiſtratus decreto, populo & plebi conuenire, aut clandeſtinos cœtus, coitiones vel conciliabula habere (ne quis malo exemplo populum ſeuocaret, vel ſecretas conſultationes faceret) non licebat.

Clandeſtinæ coitiones vetitæ.

Quando primùm ædilitas cœperit, & quot fuerint ædiles, & qui curules, & qui plebeij.

CAPVT IIII.

QVo tempore exactis regibus, & conſulibus creatis, plebs contentione maxima cum patribus certauit, & tandem vt alter ex conſulibus plebeius foret, obtinuit: patres pro communicato plebi conſulatu, ædilitatem ſimul & præturam vendicarunt. Igitur curuli ædilitate creata, illàm Cneo Quintio Capitolino, & P. Cornelio Scipioni ex patribus dederunt: poſtea alternis annis, modò ex plebe, nunc ex patribus ædiles creari cœpti, munúſque promiſcuum fuit: donec curulis ædilitas ad libertini generis homines delata eſt: tunc cùm Cneus Flauius Appij ſcriba, libertino patre natus, cum Quinto Anitio Prænestino, haud multò antè hoſte populi Romani ædilis curulis, ius ciuile in penetralibus pontificum diuulgauit, diéſque faſtos in albo propoſuit, ac ædem Concordiæ cum non mediocri inuidia nobilium dedicauit. Demum diſſidente plebe à patribus, vt duo eſſent plebis ædiles, ſicut duo patricij antea fuerant, plebi eſt à patribus conceſſum. Lapſis inde temporibus, cùm Iulius Cæſar rerum potiretur, tunc primum

Alter ex conſulibus plebeius.

Aediles alternis annis modò ex plebe, modò ex patrib⁹.

Duo plebis ædiles.

ſex ædiles creati duo patricij, qui Cereales dicti, qui curam gererent annonæ forenſis, copiæque cibariorum: reliqui ex plebe: quorum præcipuum munus erat, vrbis, ædium ſacrarum priuatarúmque curam agere: ad eóſque abſentibus vel impeditis conſulibus, ſumma rerum & maieſtas conſularis imperij ſæpe delata eſt. Hi præcipuè curabant, vt ædificia publica priuatáque fierent, vtque templa, theatra, ſtadia, fora, porticus, curiæ, & baſilicæ, atque mœnia, magnificis operibus reficerentur & ornarentur: quod lege veteri ſancitum erat, in hæc verba: *Suntóque ædiles curatores vrbis annonæ, ludorúmque ſolennium obíſque ad honoris amplioris gradum prius acceſſus eſto*, & infra. Quibus ſacrarum rerum procuratio & totius vrbis tutela ſæpe commiſſa eſt. Ad quos etiam ſenatuſconſulta & ſcita plebis, vt in æde ſacra conderentur, deferebantur. Præparando conuehendóque frumento & oleo, ne vrbs penuria annonæ, néve caritate laboraret, vtque commeatus, quæque bello vſui forent, in caſtra deferrentur, ædilium muneris erat. Ideo Manius Martius & Trebius ædiles plebis, quòd in ſumma caritate frumentum populo in modios aſſibus dedere, commeatúſque inuexere, ſtatuas in Capitolio & palatio cum titulis honorum meruere. Et M. Seruilius T. filius ædilis curulis, quòd olei denas libras ſingulis aſſibus præſtitit, celebri memoria dignus fuit. Etiam in eos qui plus quàm lege definitum erat, agri poſſiderent, diem dicere, matronas probri accuſare, fœneratores coërcere popinas & ganeata obſonia inhibere, in facta dictáque inciuilia atque improba animaduertere, atque in exilium agere, ædilitiæ poteſtatis erat. Nero tamen dum munere ædilitio fungitur, ne quid cocti in popinis veniret, præter legumina & olera, interdixiſſe fertur, Quinetiam nimiam ædiliam poteſtatem cohibuit: ſtatuítque quantum curules, quantum plebeij pignoris caperent, quantúmque pœnæ irrogarent. Circa religionem, ne qui niſi Romani dij patrio more colerentur, néve à vetuſtis cæremoniis decederent, ædilibus præcipua cura fuit: quorum edictis cautum eſt, vt Iudæorum Ægyptiorúmque ſacra, ritus & cærem oniæ ex vrbe pellerentur & exige-

Sex ædiles Cereales.

Lex de ædilibus plebeis.

Nero ædilis.

Aedilium poteſtas nimia cohibita.

Aedilitiũ edictum in Iudæorum & Aegyptiorum ſacra.

Exempla ædilitiorũ edictorum vide in 21. lib. Pandect. de ædilit. edict.

rentur. Senatuſconſulta excipere, ſuper emendis vẽdendiſque ſeruis aut iumentis, ſi ex fide bona venirent, deque illorum vitio & morbo cognitionẽ animaduerſionémque habere, thermarum curã agere, illáſque ne eſſent immundæ, néve nimis æſtuarent curare, ædilitiæ cognitionis erat. De menſuris quoque & verrendis viis, déquẽ alea cognoſcere, deſupérque edicta proponere, quæ ædilitia edicta ſunt, mulctáque non parenti irrogare, aut nota turpitudinis afficere poterant. Horũ exemplo Ephori Lacedæmoniis fuere, & in Theſſalia ædiles, quibus virgas lixæ prǫferebant, quorum munus erat annonam & forũ cupedinis curare. Apud Græcos & Ætolos agoranomi, quorum edictis vendentiũ & ementium rabies coërcebatur: qui hoc etiã ſibi arrogarunt, de venditarum emptarúmque rerum vſu & commercio, déque conuentionibus & pactis cognoſcere. In tantúmq; honoris culmen ædilitas prouecta fuit, vt vrbe peſte laborante, maieſtatem cõſularis imperij ad ædiles decidiſſe, Titus Liuius autor ſit, ac iam bonis temporibus ab optimis quibúſque ſplẽdor ædilitatis quæſitus fuerit. Nam & duo Craſſi, & Quintus Mutius, & Publius Lentulus, & Scaurus ſummis honoribus functi, ædilitatẽ magnificentiſſimè geſſere, illámque magni muneris loco exequuti fuere. Paulus quoque Æmylius quum duodecim magnis competitoribus in petitione ædilitatis prǫlatus fuerit, pro ſummo honore duxit. Sunt tamen exempla illorum, qui repulſam in petitione ædilitatis perpeſſi, mox conſulatus, præturas, & ſummos honores meruere, inter quos C. Marius, qui in duabus ædilitatis petitionibus, curulis ſcilicet & plebeiæ, vna die bis repulſam tulit, ſepties deinde conſul fieri meruit. Scipio verò Æmylianus, cùm candidatus ædilitatis in campum deſcenderet, ab vniuerſo populo fructum vberrimum cepit: nam pro ædili, omnium ſuffragatione conſul factus eſt. L. Lucullus cùm ante adultam fratris ætatem, magiſtratus petere nollet, tantum gratia & fauore valuit, vt abſens vnà cum fratre ædilis relatus fuerit. Veſpaſianus verò candidatus ædilitatis, quinquies repulſam paſſus, demum ad imperium fuit euectus. Et quamuis ædilitas per ſe proprium munus foret, ſæpe tamen magiſtros

Ephori apud Lacedæmonios.

Agoranomi.

Honos ædilitij muneris.

Aedilitatis repulſas paſſi, ad alios tamen magiſtratus ſtatim euecti.

Aedilitatis munus

equitum & trib. pl. ſimul cum magiſterio & tribunatu ædilitatem geſſiſſe comperimus. Cn. Flauium Appij cæci ſcribam, cum tribunatu plebis ædilitatem, & T. Sempronium, magiſterium equitum vnà cum ædilitate habuiſſe conſtat: tametſi duos magiſtratus, præſertim curules, ſimul gerere, antea interdictum fuerit. Munera etiam magnificentiſſima, & ludos apparatiſſimos, ad cõciliandum populi fauorem, per ædiles plebis aut curules, nunc Romanos, nunc plebeios, nonnunquam ſcenicos, publica vel priuata impenſa, aut ex mulctatitia pecunia curari & inſtaurari, plerumque adnotauimus: in quibus venatione beluarum, quæque mira ſpectatu & inſolita ſunt, nonnunquam gladiatorum paria qui digladiarentur, ſpectaculis exhibuere: quę munera cum magnificentiſſimè per ædiles edita fuiſſent, gradus ad ampliſſimos honores magiſtratúſque fecere. Illud memoriæ datum eſt, eos qui ſcriptum facerent, ad ædilitatẽ admitti nequiſſe. Propterea Flauius ſcriba, quia ſcriptum fecerat, niſi iuraſſet ſe ſcriptum non facturum, ad ædilitatem admiſſus non fuiſſet. Quódque ædiles, ſicut tribuni plebis, ſacroſancti aliquando habiti ſunt: quod licet veteri conſtet exemplo, lexque à Valerio conſule poſt decemuiros lata, tam tribunos quàm ædiles, iudices atque decemuiros inuiolatos ſanxiſſet: tamen quia ædiles curules neque prehenſionem, nec vocationẽ habere, nec lictore vti, eóſque à priuato ad maius tribunal prehendi duciq; à magiſtratibus nouimus, propterea ædilem non eſſe ſacroſanctum opinati ſunt: quod Domitianus Cæſar facto declarauit, qui tribuno pleb. autor fuit, ædilem repetundarum accuſandi, iudicéſque in eum à ſenatu petendi. Qui quidem ædiles non Romę tantùm, ſed in oppidis & vicis ignobilibus ſæpe fuere magiſtratus, qui de menſuris & rebus minimis iura dabant. Hoc quoque notatum eſt poſſe ædiles exhauſto atque inopi ærario nouum vectigal conſtituere, quo Reipub. oneribus conſulatur. Quódque ſicut tribunos plebis ad tribunatum, ita ædiles ſiue curules ſeu plebeios, qui patrem haberent ſuperſtitem, ad ędilitatem minimè admitti poſſe, exemplis maximè probatum eſt.

cũ alio munere cõiunctum.

Ludi per ædiles editi.

Scribæ ad ædilitatem nõ admiſſi.

Ædiles ſacroſãcti.

Vectigalia per ædiles conſtituta.

Iudicium ignaui iudicis ſuper controuerſo iure perperam iudicantis, hauſtum aquæ per fundum alienum non deberi.

CAPVT V.

SVper controuerſo iure in foro Romano, me pręſente apud ignauum iudicem qui præſidebat, dum quotidiana patrocinia pręſtarem, aſpera & vehemens quæſtio agitari cœpta eſt. Petebatur enim à teſtatoris filio, cui hauſtus aquę in fundo quem alteri legauerat teſtamento, exceptus fuerat, iſq; fons immodicis caloribus poſtea exaruerat, deinde tribus pòſt annis denuò emerſerat, ex teſtatoris voluntate ſe ad illius hauſtum per fundum legatum admitti. Cui contrà ſtabat fundi dominus, & deſita aqua, ſeruitutem ſe nullam debere aiebat. Quippe cum aqua, cuius hauſtus teſtamēto exceptus fuerat, fonte arefacto, eſſe deſierit, ceſſare etiam ſeruitutē, quæ propterea debebatur, dicendū erat: & vbi hauſtus aquæ ex nouo fonte illi forſan deberetur, ius tamen eundi per fundum ſuum, ſe inuito, illi non eſſe: pluráque in hanc ſententiam adduxerat, quibus non diſſimulanter quæſtioni reſpondere videbatur. Contrà verò teſtatoris filius, relicta à patre ſeruitute, & hauſtu aquæ ſibi legato, etiam aditum ad aquam, qui nullibi niſi per fundum patere poterat, relictum dicebat: cum nullus aquæ vſus foret, niſi haurire liceret, neque poſſe hauriri niſi per fundum aditus eſſet. Quod ſi fieret ſecus, profectò cùm ſibi aliunde haurire non daretur, ipſe legato præter teſtatoris voluntatem fruſtratus foret: quod eſt pudendum dicere. Rurſus tametſi aqua deſita fuiſſet, ſeu æſtu vehementi, ſeu quouis modo arefacta, ea poſtea renata, ius priſtinum ſibi deberi aſſerebat: nam quandiu è fonte manaret, ius hauriendi ſibi integrum eſſe dicendum erat. Cúmque immodicis iurgiis deſuper obſtreperent, & turpibus vocibus inuicem conflictarentur, iudex qui aſſidebat ſeuerus & vehemens, amborum audito poſtulatu, pauca interfatus, quæſiuit an aqua ex fonte arefacto penitus fluere deſiiſſet, & quum triennio aquam ex fonte manare deſiiſſe (quippe quum tenuis, non perennis foret) illúmque denuò ſcaturiſſe, tabulis & teſtibus planum feciſſent, déque hoc nulla controuerſia foret: hoc aſſeuerato, parumper ſubdubitare viſus, paulò

pôſt eô inclinauit ſentẽtia, vt eundi per fundũ alienum, & aquã deſitam rurſus hauriendi, teſtatoris filio ius non eſſe, ſibi liquere iniquiſſimo decreto pronunciaret. Qua iniuria decreti cum vehementer ille offenſus reclamaſſet & propterea me adiuiſſet, peterétque vt ſibi in cauſa adeſſem, vtq; ſuas partes propugnationémq; mea cura patrocinióq; ſuſciperem: quæſiui ego à iudice, vt bona cũ venia diceret mihi, quo iure, qua lege aut exemplo, iſti cui ſeruitus teſtamẽto relicta fuerat, ius nõ eſſe hauriendi ex fonte renato declaraſſet. Siquidem ſi hauſtus aquæ teſtamento legatus erat, iter quoq; ad hauſtum ex æquo & bono relictũ videri debet: cùm niſi haurire liceret, nihil præſtaret cõmodi legatum, nihil opis: ídq; tam Paulũ & Marcellũ, quàm Neratium & Vlpianũ de ſeruitutibus ſentire aſſeueraui. Quinetiã de ſumptibus funerum idem Vlpianus cenſuit: Si in fundo à me vendito ſepulchrum mihi excepero, iterquoq; ad ſepulchrũ exceptum videri, cùm ſubſequens antecedens ſupponat. Neq; repugnat, quod areſcente fonte, deſita ſeruitus videbatur, quia ſatis habet rationis explicatæ, quod mox fonte renato ius idem mihi deberi quiuis poteſt intelligere, ídque Iabolenum & Paulũ de ſeruitutibus etiam cenſuiſſe. Quinetiã Actilicinus conſultiſſimus vir ſuper hac cõtrouerſia Cæſarẽ Statilio Seuero in hanc ſententiam reſcripſiſſe dicit, ídque cùm lege & iure affirmare contenderẽ, peterémq; vt more inſtitutóq; maiorum, ſiquid iudicádo deliquiſſet, caueret ne magno ſaltem afficeretur incõmodo, is qui in meã fidem clientelámq; venerat: Iudex ad me cõuerſus, grauiter credo ferẽs ſe frequenti auditorio interpellatũ, ſtomachabundus & vultu ferè minaci, Semel, inquit, deſita aqua, poſtquam fons exaruit, ius illam hauriẽdi pariter deſitũ videri. Quippe cùm aqua nulla ſit, quæ debeatur, ſeruitutem extinctam amplius non reuocari reſpondit: Cúmq; ego contradicerem, horum autoritatibus nixus, pluráque in meam ſententiam adducerem, præſertim cùm nemo tam indoctus ignarúſque rerum foret, vel qui primis (vt aiunt) labris iura deguſtarit, qui reſtituta re in ſtatum priorem, idẽ ius quod antea fuerat re integra incolume eſſe negaret: ipſe autẽ egregius nebulo cùm in eandem ſententiã

l. item. §. i. ff. de ſer. ruſti. præ. l. ſi vẽditor. ff. de relig. & ſump. fun. l. Actilicinus. ff. de ſeruit. ruſt. præd.

iret,illámque nullo argumento, nec iudiciali diſceptatione,vt modeſti iudices ſolent, dilueret vt firmaret, ſi quid probandũ aut refellendũ eſſet, ſed propè ad extremã inſaniã vecors excãdeſceret:ego qui probè norã ſpiritũ eius,ne inſectatione & cõuiciis agerẽ, dicendi pauſam feci,ſatiúſq; duxi clienti ſalutari conſilio prodeſſe, quàm rationibus non proficientibus cũ homine illiberali & clamoſo nequicquam diſceptare: clientíque vt ad maius tribunal prouocaret,perſuaſi : profuítque prouocaſſe. Nãque haud multò poſt, diſcuſſo negocio lege & iure,inducto iudicis decreto, probabili & recto iudicio pro teſtatoris filio lis data eſt. Verba verò Cæſaris ad Statilium Seuerum ex eius epiſtola hæc fuere: *Succurrẽdum his putaui:itaque quod ius habuerunt tunc, cùm primùm ea aqua peruenire ad eos non potuit,id eis reſtitui placet.*

Quanta ſeueritate à Romanis contra licentiam magiſtratuum, & quoties occurſum ſit. CAP. VI.

QVanta diſciplina cauerint Romani, ne qui magiſtratus gererent,nimia licentia abuterentur,illud documẽto eſt,quod pluribus legibus,plebiſcitis & ſenatuſconſultis præſcripti fines magiſtratuũ, & poteſtas coarctata fuit,præcipuè cauẽdo,ne imperioſa illorũ licentia extra gyrũ rationis excederet. *P. Valerii lex.* P. Valerius, is qui cum L. Bruto poſt reges exactos cõſul factus eſt, ad terrorẽ increſcentis audaciæ legem promulgauit, qua cauebatur, vt à quocunq; magiſtratu ad populum prouocandi cuiuis poteſtas foret:ſcilicet exiſtimãs maioris imperii aduocatione,nimiã magiſtratuũ licentiam coarctari. Tametſi regũ tẽporibus, prouocationẽ à regibus fuiſſe ad populũ, idque pontificalibus libris caueri,multi cõtendant:quã legẽ à Muræna cõſule, quo tẽpore Sola & Alba coloniæ deductæ ſunt,iterum latam cõperio. Poſtea exacto decemuirorũ imperio pop.Ro.vt licentiæ temeritatique obuiam iret,præter auxiliũ tribunitiũ, nouam ſanciẽdo legẽ,cõſtituit,ne quis vllum magiſtratum ſublata interceſſione crearet:qui creaſſet,eũ ius fáſque eſſe occidi. Quod mox Duillius conſul alia cõſtitutione in- *Duillii cõſtitutio.* nouauit, vt qui magiſtratũ ſublata prouocatione creaſſet,tergo & capite lueret. Lapſis inde temporibus cùm

opes plurimorum præualerent, humilioréſque à ditioribus aſſiduè premerentur, híſque ſuperbè auaréque imperitarent, iterum Valeria lex tanquam vnicum præſidium libertatis, ante primum Punicum bellum lata fuit: qua inter cætera eum qui prouocaſſet à quouis magiſtratu, virgis cædi, & ſecuri percuti vetuit: pœnam tamē ſi ſecus feciſſet, non adiecit, niſi improbè factum videri. Cúmque adhuc non ſatis innocentiæ conſultum foret, & plebis libertas opprimeretur magis, ſæpiúſque hoc malum increbeſceret, inita tandem ratio eſt, qua ſalubriter tenuioribus conſultum foret, Siquidem M. Valerius conſul legem de prouocatione ad populum, ab eadem familia ſæpius latam, tanquam patronam & vindicem libertatis, tertiò promulgauit, grauiſſimíſq; pœnis affecit eum qui ſpreto more patrio, ad maius tribunal prouocare inhiberet, in tantum, vt etiam de vi & maieſtate damnatis, ius prouocandi ad populum dederit. Tametſi poſt decurſa ſecula, Caligula, ne longo circuitu ducerentur lites, nimias prouocationes inhibuerit. Sed quamuis tot legibus aduocatio maioris poteſtatis, quæ ab iniuria tenuiores vendicaret, permiſſa foret: nondum tamen ſatis petulantiæ & effrænatæ licentiæ prouiſum erat, niſi caueretur, ne ſæpius eadem imperia gerendo, nimis aliquorum potentia inſoleſceret. Ideo Q. Martius cenſor legem tulit ad populum, ne quis eundem honorem bis ambiret. Et deinde F. Maximus aliam recitari iuſſit, quod etiam plebiſcito cauebatur, ne intra annos decem eandem poteſtatem gerere liceret. L. deinde Sylla, aliquē prius prætorē quàm quæſtorem fieri, aut conſulē quàm prætorem, edita lege vetuit: eundémque niſi decurſo decēnii ſpatio, bis vni magiſtratui præeſſe, graui pœna interdixit: arbitratus frequentes honorum viciſſitudines, nimiæ poteſtatis eſſe, & potentiæ non ferēdæ. Quod haud multò pòſt noua conſtitutione innouatum fuit: cautúmque, ne cui intra vigeſimum annū, muneris publici adminiſtratio daretur. Et cū licentia præſidum in edendis ſpectaculis, multo prouincialibus dāno & incōmodo foret, quotidiéque nouis collationibus exhauriretur: Nero vetuit, ne gladiatorum munus, aut ferarū ſpectaculum præſides in prouinciis ederent. Quo

Valeria lex.

M. Valerii lex de prouocatione ad populum.

Prouocationes inhibitæ.

Q. Martii lex.

Fab. Max. lex. L. Syllæ lex.

Aetas muneris publici obeundi.

Neronis ſtatutum.

etiam tempore ſtatutum eſt, vt qui perperam ad principem vel ſenatum prouocaſſet, pecuniã pœnę nomine in ærarium ferre, & mulctã exoluere cogeretur. Pluráque extant plebiſcita, quibus ne duos magiſtratus, præſertim curules, vno anno habere, néve plebeium magiſtratum patricio gerere liceret, cauebatur. Quinetiam pro magiſtratu aliquid gerere inhibitum erat, niſi prius ſacramento adactus fuiſſet: quod ideo cautũ ferũt, ne ſpe & cupiditate improba, imperia & honores aſſumerent. Iurabãt enim apud cõſulẽ vel ſenatũ ſolenne iuſiurandum per deos: poſtea vt in acta principũ iurarent, Cæſarum tẽporibus ſeruatũ eſt. Neq; enim plus quinq; dies, niſi qui iuraſſet in legẽ, imperium gerere licebat. Siqui tamẽ in magiſtratu auarè, ſuperbè & inſolenter ſe geſſiſſent: ipſos ante tẽpus finiti honoris imperio deſiſtere, & de gradu deiici iubebãt. Primúſque cui abrogatũ imperiũ fuerit, Tarquinius Superbus proditus eſt, qui propter inſolentiam regno pulſus fuit. Poſtea exactis regibus, Sergium & Virginum tribunos conſulares, ꝙ malè ad Veios pugnaſſent, & Cn. Manlium, & Seruilium Cepionẽ proconſules, ꝙ ipſorum temeritate clades ingens accepta fuiſſet, & à Cimbris cæſi, & caſtris exuti eſſent: alióſque ignauiæ inſimulatos, abrogato imperio, ante tempus finiti honoris, ſenatus magiſtratu abire & inſignia imperii dimittere coëgit. Quod & C. Gracchus alio plebiſcito confirmauit cauens, vt ſi cui ante tempus propter indignitatẽ imperiũ eſſet abrogatum, is alterius adeundi honoris facultatem non haberet: néve maxima imperia diuturna eſſent, quod vnũ officere libertati cognitũ eſt. Magiſtratus & honores geri vltra annum annaria lege prohibetur. Iulius verò Cæſar lege ſanxit, ne prætoriæ prouincincię vltra annum, néve cõſulares plus biennio obtinerentur. Tiberius collatos ſemel honores non facilè ademit, cũ ſaturos & opulẽtos præſides minus noxios prouincialibus duceret. Néve finito magiſtratu, is qui prouinciæ præfuiſſet, impunè inſultaſſe gaudere, tringinta diebus lege Cornelia ſucceſſorẽ expectare & ex prouincia reuerſus, rationem adminiſtrati muneris lege Iulia reddere cogebatur. Ideo plures conſules prætoréſque functos honoribus, quòd mente im-

Mulcta iniqua prouocationis.

Plebiſcita diuerſa.

Magiſtratu & imperio deiecti.

C. Gracchi plebiſcitũ.

Annaria lex.

Ratio adminiſtrati muneris.

proba, auarè & crudeliter in prouincia ſe geſſiſſent, dãnatos & ærarios factos inuenimus. Apud Græcos verò lege cauebatur, vt qui geſti muneris rationem non redderet, alogii teneretur. Apud Athenienſes quiſquis ad rempub. acceſſiſſet, rationibus ita obnoxius erat, vt etiã ſacerdotes obnoxios lex iuberet, apud quos computator publicè eligi conſueuit, qui redditus ciuitatis per ſingulos magiſtratus populo reſignaret: neminémque coronari licebat, qui rationibus reddẽdis obnoxius foret. Carthaginenſibus, ne inſoleſcerent magiſtratus, toto imperii tempore vinum interdicebatur, ita abſtemios moderatiores fore arbitrati. Thebanis lex data eſt, vt ad munera publica nemo accederet, niſi qui annis decem à mercimoniis deſtitiſſet. Bithynis, vt minor annis triginta, ad honores admitti nequiret: quod tamen Auguſtus ita præfiniuit, vt ab annis duobus & viginti admoueri iuuenes ad munera iuberet.

Græci.
Alogii rei.
Atheniẽſes
Magiſtratu fungẽtes apud Cart. vino abſtinebant.
Aetas fungendi magiſtratus apud Thebanos & Bithynos.

Verum hodie id temporis ad xxv. annum coarctatum eſſe conſtat. l. ad remp. ff. de mune. & hono. l. ſextumdecimum §. de minoribus quoque. ff. de vaca. & execu. mune. & l. non tantum. §. neque enim. ff. de decurio.

Quod ſi fortè finito magiſtratu quiſquã prouinciã ſucceſſori tradere negaret, vel vltra iuſtum tẽpus faſces retineret, is velut maieſtatis reus in principem & rempub. agebatur. Cui ſimile apud Thebanos accepimus: nã qui vltra præſcriptum honores geſſerat, conſpirationis reus capite luebat. Fertur tamen Epaminundas Thebanus, dum patriæ cõſultum vult, præturæ quam gerebat, vltra præfinitũ tempus præfuiſſe, nec ſucceſſori exercitũ tradidiſſe, quo tempore Lacedæmonios graui bello & inteſtinis cladibus affecit: ne ſi honore decederet, Thebani tãto progreſſu rerũ fruſtrarentur. Cuius rei cauſa capitis anquiſitus, omniũ votis abſolutus fuit. Carthaginẽſibus quoq; tam ſeuera viguit diſciplina, vt ſiquis imperator aut dux prauo cõſilio, licet fœlici euentu pugnaſſet, fœdo ſupplicio in crucem elatus, morte pœnas dabat. Romani verò duces, qui temeritate vel inſcitia exercitus amiſiſſent, aut fugæ & pauoris inſimulati eſſent, pecunia & exilio ſæpe mulctati ſunt. Lege quoque à Valerio Publicola primum lata cautum fuit, vt qui imperium

Qui finito magiſtratu prouincia abire nollet.
Thebani.
Carth. ſeuera diſciplina.
Romani duces mulctati ob exercitum temerè amiſſum.
Valerii Publicolæ lex.

magiſtratúmve à populo non accepiſſet, capite plecteretur: quod ab Athenienſibus ſeruatum eſt, quibus nulli erant magiſtratus, niſi ſortitione publica & ſuffragiis populi creati. Tanta videlicet cura tantáque ſolicitudine maiores noſtri contra inſolentiam magiſtratuum, præſidia legum inuenere.

Qui ordo in diſponendis aciebus, & quæ norma militia apud Romanos olim ſeruari ſolita fuerit, & quæ apud exteros. CAP. XXV.

Species militum. *Prudens dux ex occaſione oblata acies dirigit.*

Militum ordines in Romanis caſtris plures fuiſſe, éxque diuerſis formis inſtrui acies cõſueſſe, & firmari ſubſidiis ſæpe notatum eſt. Species verò militum à principio ita diſtinctæ fuere, vt aut inter haſtatos, & leuis armaturæ milites, aut in principibus, vel inter triarios eſſent. Et licet de inſtruẽdis diſponẽdíſque aciebus certa lex tradi nequiret, quia ex monte, flumine, vel locorum ſitu facili vel impedito, aut ex ſubiecta planitie, & natura regionis perluſtrata oculis, prouidẽs diligẽſque dux, exploratò & præuisò acies dirigere, & copias admouere debét: & nunc directa, nunc cuneata, vel trigona, aut hemicycla, modò latè fuſa, & protenta acie, nunc quadrato agmine, quod frequẽs apud Perſas & Siculos fuit, in hoſtes vadere, aut hoſtium vim excipere: nunc frontem vel cuneum, nunc ſubſidia, orbem, globũ forfices ſerras, turres, atque alas facere: ita vt terrarum ſitui ſeſe accommodet, & qualitati inſinuet: tamen vbi locus tempúſque patitur, hæc acierum forma & turmarum deſcriptio magnas ſæpe acies fudit. Nam primi erant Haſtati, qui haſta tantùm gæſáque, & Pilani, qui pilo primos congreſſus excipiebant. Fuit autem pilum ligneo haſtili, & ferro quadrato, oblongo & præacuto. Hi ergo quindecim manipuli erant expediti & delecti pedites. Inter quos iaculatores, & leuis armaturę milites, qui in prima fronte ſiti, dato ſigno in hoſtes incurrere, ac pilis miſſilibúſque hoſtem ferire, deinde gladiis comminus congredi ſolebant: in quibus tyrones qui nuper militiæ adſciti erant, militabant, ab híſque primi erant congreſſus, & hoſtes laceſſiri aſſuerant, Mos orgo Romanus erat, inſtructo paratóque exercitu, quũ congredi acie parant, deos primùm conſulere, mox auſpicato

Acierum & turmarum forma. *Pilum.* *Tyronum congreſſus.* *Mos Rom. aggrediendi conflictus.*

Digitized by Google

& litato, ne incertus auſpiciis, & turbatis religionibus, acies committerent, Solem venerari, & in hoſtes ducere ſicut in Syria mos erat: quúmque claſſico ſigno dato pugnam ineunt, primo occurſu ad ardorem excitãdum, ardentiſſimo clamore concurrere, & ſigna inferre: qui ſi conſona voce editus, neque impar, varius vel diſſonus foret, haud dubiè ſatis animorum ad certamen eſſe, & futuram victoriam ſpondebat: namque is erat index voluntatis & animi cuiuſque. Si verò excitatior crebriórque ab hoſte ſublatus eſſet, quò euentus prælij caſurus foret indicium haud dubium præbebant: in qua quidem re ad ardorem animi excitandum, non ſolùm acies, ſed ipſa quoque ſigna militaria inferebãt. Neque enim parui momenti fuit illa prima vis & congreſſio militaris, cùm alacres & fiduciæ pleni, ardenti clamore ſimul in hoſtes ibant, & ſigna inferebant, intolerabili clamore, animorum vno impetu conſentiente ac virtute: quę res magnarum victoriarũ plerunque cauſam dedit. Quare à Iulio Cæſare Pompeius haud immeritò imperitiæ arguitur, quòd in pugna Pharſalica milites certaminis auidos, impetum excipere, nõ inferre iuſſit. Quod quidẽ Cyri conſilium fuit, vt ſi hoſtes tumultuoſius irruerent, taciti milites impetum exciperent: ſi autem taciturni eſſent, clamore & ſtrepitu acies inuaderent. Galli & Germani, quibus inconſulta ira & furor eſt, ſiquando cum hoſte congredi parant, diſſono & truci cantu, quem barritum vocant, cum vlulatu & tripudiis ſcuta quatientes prælia inibant, ex quo futuræ pugnæ fortunam augurabantur: aut patrio more, nudis corporibus, horrendóque vocis ſono: nonnunquã vt auſpicium pugnæ ſumerent captiuum cum ſuo milite committebãt, vnde belli omen augurati, in hoſtes ibant. Quibus Germanis hoc etiam in vſu erat, non antè acies committere, quàm per matres familias, quas plurimas educebant in caſtris (ſicut Dionyſius, qui armatas thyrſis mulieres habuit) an decernendum eſſet, ſortibus & vaticinio prædictum foret. Ambrones nõ curſu furioſo, ſed inceſſu tardo arma pulſantes, rhythmis cum greſſu & pulſu armorum conſonantibus, ſuum nomen exprimentes, in hoſtes ducũt. Vbij & Treuiri virorum cantu, & fœminarum vlulatu

Clamor conſonus.

Pompeius à Iul. Cæſ. imperitiæ accuſatus.

Cyri cõſilium.

Galli & Germani Barritus.

Belli omen Germanorum mos.

Ambrones.

Vbii & Treuiri.

Aethiopes. terrorem faciunt, & voce obtundunt. Aethiopes, cùm cecinit bellicum, clamoribus diſſonis tumultuantur, & *Syri.* ſui moris trupidiis exultant. Syri autem in primo congreſſu Solem venerati immodicis vocibus exultantes, curſu quàm citatiſſimo acies ſubeũt,& in hoſtes irruũt, *Athenienſes & Lacedæmonii.* ita vano metu deturbari & ludificati hoſtem opinati. Athenienſes & Lacedæmonij pæana canentes & hymnos Ioui,congredi ſolent: quod frequens apud Græcos fuiſſe notatum eſt. Fuítque Spartanorum mos,vt ante hoſtium congreſſum Amori ſacra faciant,vtque reges Laconici antequam ſigna inferant, Muſis immolent,Clementiæque & Amicitiæ non Marti:ſatius ducentes, pa- *Cyrus.* ctione hoſtium animos & pace incruenta conciliare, quàm prælij ſubire aleam,& multa hoſtium cæde victoria potiti. Cyrus autem, ne hoſtium efferis clamoribus milites perculſi trepidarent, hymnum Polluci & Caſtori canere iuſſit,quo concentu effecit, ne improuiſa for- *Principes.* midine captarentur. Poſt haſtatos ſequebantur principes,qui viribus & ætate fortiores, in quindecim pariter diſtincti manipulos,ſcuto & inſignibus armis, ſub ipſis ſignis militabant: qui non continentet iuncti erant, ſed modicis ſpatiis diſcreti, quaſi in ſubſidiis poſiti:vt ſi haſtati commiſſo prælio ab hoſtibus deturbati retro cederent, ad principes & grauioris militiæ uiros receptus tutus foret:híque cùm ad hoſtiũ ſubitos conatus præſto eſſent, obnixi vrgẽtéſque integris viribus feſſos adorirentur, & impreſsionem facerent. Poſt principes verò triarij pluribus vexillis ordines ducebant. Erant enim *Triarii.* veterani milites, magnæ & expertæ virtutis, qui ſtabili genere pugnæ aſſueti, ſcuta & haſtas tenentes humi fixas,genu dextro innixi,prælij euentum, & imperatoris nutum expectabant ad inuadendum: qui modico etiam interuallo ſeiuncti à principibus, conſidebant. Iiſque ordinibus,cùm procinctæ acies ſtarent, ſi à principibus haud feliciter pugnatum eſſet, nec ad arcendam vim ſatis roboris aut virium foret, vt victi perculſi, & conſternati cederent, perditis propè rebus, & deſperata ſalute, ſe ad triarios per interualla ordinum ſenſim referebant. At tunc exurgentes triarij,in quibus omnis belli moles, quódque virium erat, eſſe putabatur, (námque his vin-

cere aut mori decretum erat conferri pluribus ordinibus,firmata acie,tanquam vallo muniti,ſtructis mucronibus,ita vt vir viro,armis arma coniuncta forent, vias claudebant: ita magno præſidio firmati in hoſtes ibant, vt derumpi ea acies non poſſet. Neque enim longũ cer tamen,& increſcens vis diutius durare poſſet, niſi ſecũda acies primæ,& integri feſcis ſuccederent. Cyrus quoque haud abſimili exẽplo ita aciem inſtruxit,vt qui primi in prælio,quíque primarum centuriarum milites eſſent,in ſecundis pugnarent vltimi, deinde vltimi ſuccederent ad primos, ita acie inſtructa, vt ſeruato ordine progredi ad pugnam, & cùm opus foret, pedem retro ferre poſſent. Germani verò per familias & propinquitates cuneis acies inſtruebant. Sármatæ per turmas,quibus inſuperabiles erant: pedeſtri verò pugna nihil ignauius. Scythę,Thraces & Macedones cuneo,qui mediam vrgeret aciem,frequenter vſi ſunt. Perſæ & Siculi, quadrato agmine. Celtiberi tantum cuneo valebãt, vt quacunque parte decurrerent, irruptionem facerent. Galli bifronti acie pugnabant,cuius vſus talis erat,vt nullam militibus terga dandi ſpem oſtenderet. Lacedæmonij cũ in cornu incedunt,turma in poſtremis ſequitur, quæ ſe ad frontem & in latus flectere queat, & cùm opus foret verterent ſe ſinguli ordines,& depugnarent. Ageſilaus quoq; quadrato agmine exercitum ſæpe duxit, ita vt dimidium ante, dimidium verò poſt exertum haberet. Theſſali rhombi figurã primi inuenêre, quòd facilè circumagitur, cuius ope adiuti,hoſtibus præualuere. Ferũt Tribalos populos omnem aciem in quatuor phalanges & quicquid eſt copiarũ diuidere primam ex imbellibus ſecundam ex optimis,qui robore præſtabant & viribus: tertiam ex equitibus,quartã ex mulieribus, quæ in fugã cõuerſos conuiciis inceſſerent. Latini verò populi cùm antea Phalanges ſimiles Macedonicis facerẽt, poſtea diſciplina Romana edocti manipulatim acies inſtruebãt. Apud Spartanos in expeditionibus obeũdis rẽges erant primi cum cohortibus ſuis,in receſſu verò poſtremi. Athenienſibus lege cautũ erat,vt polemarchus cùm acies decernitur,dextrum ſemper latus teneat. indéque in hoſtes irruat. Thebani cùm ad Leuctram ſiniſtro cornu

Cyri aciei inſtructio. *Germanorum acies.* *Sarmatæ.* *Scythæ.* *Thraces.* *Macedones* *Perſæ.* *Siculi.* *Celtiberi.* *Galli.* *Lacedæmonii.* *Ageſilaus.* *Theſſali.* *Rhombus.* *Tribali.* *Latini.* *Spartani.* *Athenienſium lex.* *Thebani.*

Lacedæmonios fugaſſent,& victoria potiti eſſent,omnibus prœliis obſeruarunt, vt ſiniſtro cornu ptincipatum darēt.

Lacedæmoniorum & Athenienſium conuentum.

Etātque inter Lacedæmonios & Athenienſes cōuentum, vt ſi arma contra eoſdem hoſtes ferrēt, Athenienſes ſiniſtrum, Lacedæmonij dextrū aciē tenerent locum:tametſi in pugna aduerſus Mardoniū Athenienſes dextrum cornu contra Perſas, Lacedæmonij ſiniſtrū cōtra Bœotios & Theſſalos tenuere. Cúmque aduerſus Mardonium & Medos Atheniēſes & Tegeates ſuper inſtruendis aciebus diſſiderent, dextrū cornu vſurpātibus Atheniēſibus, Ariſtidis autoritate effectū eſt, ne intempeſtiuè contenderēt,quamcunque partem in acie dediſſent,ſe viriliter operam nauaturū profeſſus.Cui non abſimile eſt,quod cū Themiſtocles cum Eurybiade Lacedæmoniorū duce contra Xerxem claſſem duceret,& de ducatu orta contentio eſſet,facilè ceſſit,aſſerens intempeſtiuam contentionem è ſua republica non eſſe,ſed eū

Princeps.

videri principem,qui meliorem operam nauaſſet.Apud Lacedæmonios verò milites ex Scyro inſula, cùm ſiniſtrū ſibi locū delegiſſent in acie,ſemper obſeruarunt vt deinceps ſiniſtrū cornu tenerēt.

Pſammetichus.

Ferturq; Pſammetichus Ægypti rex cùm pugnaturus contra Aſſirios, ignominiæ loco Aegyptios in ſiniſtra, mercenarios verò & externos in dextra phalangis locauiſſet, exercitus alienationē & diſſidiū paſſus fuiſſe.

Romani.

More tamen Romano antiquiori duci dextrum cornu dari conſueuit: ſiniſtrum verò, quia minus curæ & ſolicitudinis habet iuniori,& minus aſſueto: quāuis ſiniſtro nonnunquā ſummos duces attributos inueniamus. Tullus enim Hoſtilius aduerſus Fidenates pugnaturus,ſiniſtrū ſibi deſumpſit cornu,dextrum verò Metio dedit.

Darius.

Darius quoque ad Arbelam cùm ſibi ſiniſtram tuendam ſumeret,Mazeo dextrū aſſignauit. Si tamen inter duces de loco non cōueniret, plerunque de ordine agminis quem tenerent, inuicem ſortiebātur.

Sortitio de loco.

Vbi anteſignani victi cederent.

Cúmque ſigna militaria in media locarētur acie,ita vt pro ſignis anteſignani, poſt ſigna alia pugnaret acies,quoties hoſtiū impetu anteſignani victi cederent, ne nudarentur pugnatoribus ſigna collato ſtatim gradu ex ſecūda prima fiebat acies:ita vt à ſuo quiſque manipulo vel cohorte pugnans non recederet: qui om-

nes

Digitized by Google

nes ita docti inſtructíque erãt, vt ad nutũ monentis intenti, ad illius imperiũ ſe in turmas colligere, rurſus diuidere poſſent, obſiſtere, circuire, mutare pugnã, modò à frõte, nunc à cornibus occurrere ſequi ſigna, ordines ſeruare, cõſiſtere, & locũ nõ deſerere, tã facilè ſcirent vt ſigno dato expediti & dicto velocius mandatis parerẽt. Erant enim ita inſtructæ acies, vt faciles partienti, faciles iungenti forent: taliſque diſciplina, vt etiã in cõflictu belli, & dum præliatur, miles in ſua legione cohorte vel manipulo maneret ab eáque pugnans nõ recederet. *Vbi terga verterent hoſtes.* Hoc quoque proditum eſt, ꝙ quoties grauis armaturę hoſtẽ fugaſſet, ne turmæ equitũ curſu & fuga inſequendo diſſiparẽtur, ſignáque & ordines relinquerẽt, leuem armaturã, funditores, ſagittarióſque, qui hoſtes lõgius agerẽt, & trepidãtes opprimerẽt, emittebãt. Quod longè ſecus apud Lacedæmonios fuiſſe tradunt. *Lacedæmonũ hoſtes fugientes non inſequebãtur.* Quippe in pugna accerrimi exiſtunt, diúque & fortiter præliãtur, dum hoſtẽ in fugã vertant, quibus fugatis, effuſos inſequi neſciũt. Cùm enim hoſtẽ dare terga coegiſſent, cõtinuò redibãt in ordines. Neque enim videbatur decorum ſatis, in fugientẽ hoſtẽ & agmen cõſternatum inferre ſigna, & in terga dãtes, ius victoris exercere. *In extremo periculo.* Quotiéſque ad vltimum laboris & periculi ventum erat, vt ſolutis ordinibus vagè diſſipati milites, forẽt in ſumma deſperatione & diffidentia, rem in aſperis præliis ſæpe tentatã, felici euẽtu multi magno ſtudio exequuti ſunt, vt diſſipati milites ad ſuos mox ordines redirent: deinde coacto agmine, omnes vno impetu impreſſionẽ facerent, & vltro in hoſtes irruerent, magnóque ardore animorũ pugnã repararent, *Germani.* id quod apud Germanos frequens fuit, vt cedere loco, & rurſus inſtare pro conſilio haberẽt, vel vt equites dimiſſis equis ad proximos euaderent, immiſcentes ſe pedibus, dum fluctuantur acies, hoſti obuiam irent: ideo vt ſpe fugæ erepta, æquato omnium periculo, pedeſtri prælio acrius inſiſterent: vel vt in hoſtes acrius incurrerẽt, detractis frænis, cùm effuſum curſum tẽperare nequirent, equos concitatos agerent, & impreſſione facta, vi viam facerent, ſparſóſque & incópoſitos adorirentur. Nonnunquã vt vexillo ſigniferis adempto, & in hoſtium agmen, aut intra vallũ

iniecto,quò actius ſubirēt, inſtãdo, atque vrgẽdo, ne illo potiretur hoſtis maiori impreſſione dimicātes, ita irruerēt, vt lapſam plerũque aciem repararēt. Apud Cimbros in more fuit, ne fuga ſigna & ordines diſſiparent, turmas & robora legionũ lõgis catenis inuicē conectere, & per balteos milites colligare, vt ita nexi firmius propugnarēt. In quo traditur operæprecium, ꝙ cum Lacedæmonij cõtra Tegeates dimicarēt, & de victoria cõfiſi, vincula ſecũ ferrent, quibus illos vinctos ducerent: poſtea victi & fugati a Tegeatibus, eiſdē vinculis nexi & captiui ducti ſunt. Romanis frequẽs vſus erat, cuneũ facere & phalangē, vt inuicem ſcutis annexis, & ſupra capita elatis denſa latitudine ſuccederent, vnáque conſpiratione & cõſenſu in orbē ſe colligerēt, & impreſſionem facerent. Illud quoque ſalutare creditũ eſt, transfugas detractis armis, ne quid inſidiarũ ſimulata trãſitione moliri poſſent, in poſtremã aciē inducere: nãque illis credere nõ facilè licet. Profuit quoque ſalubre conſiliũ, quod in magna cõſternatione, accisis rebus, & deſperata ſalute, a Romanis ſæpe factitatũ nouimus, vt diſpoſitis equitũ turmis ante munimēta, fugientes temerè ex prælio ad caſtra, milites pauidos & cõſternatos pro hoſte haberent: illóſque ſtrictis gladiis inuaderent, vt non minus à tergo quàm à frõte infeſtas acies viderent. Hęc enim vltima deſperatio nonnunquã militũ animos inceſſit, vt inclinatas & turpi fuga profligatas acies plerunque repararint: tantóque ardore pugnã legamus reſtitutã, vt milites ancipiti coacti metu, victoriã ex hoſtium manibus ſæpe eripuerint. Fuit hoc quoque notatum, dum acies præliantur, & armis decernunt, petere vt defuncta corpora liceat ſepelire, vel poſt præliũ abire, cõceſſum de victoria videri. Eos enim qui vicerunt, precariò aliquid ab hoſte petere nõ decebat: ſicut confeſſio cedẽtis, & detrectãtis certamē, vbi hoſtes ad pugnã elici nequeunt, pro victoria fuit. Apud Gallos & Hiſpanos brachia & manus inermes tendere: apud Romanos capita ſcutis ſubdere, & arma tradere deditionis ſignũ erat: quare Põpeiani in pugna Pharſalica paſſis palmis ſalutē petiere. Armis quoque dimiſſis ſalutationē more militari facere magno ſæpe præſidio extitit militi-

Cimbri.

Romanorũ cuneus & phalanx.

Trãsfuga.

Fugientes ex prælio.

Petitio vt defuncti ſepelirētur

Deditionis ſigna apud diuerſas gentes.

bus. Iuđis velatiſq; manibus ſupplicare, aut cum infulis & velamẽtis prodire, apud Græcos manus inermes dare, Indis cum pateris occurrere, & vina libare, aut ex Solis ara accẽſis facibus obuiã prodire, in fidẽ venire & poteſtatẽ, ſignũ fuit. Neq; enim decebat illos qui paſſis palmis in deditionẽ veniſſent, morte afficere, aut in eos velut hoſtes inſultare. Dextris autẽ exertis, & ſublatis manibus incedere, apud Græcos & Perſas pacis ſignum erat. ſicut Aſſyriis & Maſſilienſibus cum infulis, Græcis cũ oleæ ramis aut lauro accedere, & Barbaris florentes capite corollas geſtare Ægyptiorũ mos traditur, vt veſte ſumpta, & prælatis omnibus ſacris, pacẽ deprecentur. Gallorũ, occurrere magiſtratus cũ pueris & fœminis: Apud Perſas, terrã & aquã offerre, deditionis ſignũ erat. Quare Darij legati cùm ab Athenienſibus magnificis verbis terrã & aquã peterent, ab eiſdem alij in barathrum, nõnulli in puteos præcipites acti ſunt. Apud Lacedæmonios ſcutis poſitis, manus excutere: in ſingulari pugna, vox, Herbam do, ſe victum fateri ſignificat: ſicut olim bello capti, cùm ſalutẽ peterent, in diſcrimine extremo ſalutẽ dicere cœperunt. Athletarum mos erat, vt quum in certamine victi, digitũ aut manũ exerendo, pacem peti oſtenderent. Fuítque ſententia Braſydæ Peloponnenſiũ ducis, cùm acies decernere parant inſtructo exercitu, lancearũ frequentem motum & galearũ, a qua parte futura ſit fuga, demonſtrare. Eſſe quoq; Romanæ militiæ cõperimus, vt equites in prælio duplici vtãtur equo, vt vni fatigato alter recens expeditúſq; ſuccedat: quódque ſicut miles pedeſtris militiæ, arma & vallum, & quoties opus foret, plus dimidiati menſis cibaria: ita equites præter arma & gladiũ, folliculis frumentũ deferebant. In nauali autẽ prælio conſtitutũ eſt, vt milites nõ militari ſolũ fungantur munere, ſed velut claſſiarij rẽmigent, & per tabulata nautarũ miniſteria exequãtur, hoſtiúmque tela excipiãt, & ſcutis auertant. Hac diſciplinam militarem Lycurgus non omnibus ſignificandam cenſuit. Ideo lege cauit, ne contra eoſdem ſæpius mouerent arma, ne iterum repugnando, diutino bello aſſueſcere, & longa militia hoſtes diſciplinis eruditi contingeret, ideóque bellicoſiores & effrænatiores forent.

Dedentes ſe interficere nefas.

Pacis ſigna.

Athletæ.

Braſydæ ſententia.

Equites duos equos habebant.

Pedites & equitesque ferrent ſecum.

In nauali prælio.

Accuſatúrq; Ageſilaus, ꝙ cõtinuis bellis quibus Bœotiã infeſtauit, Thebanos ocioſos, bellorum rudes ita erudiuit diſciplina & vſu armorũ, vt ſæpe ipſe ab eiſdem in extremũ vitæ diſcrimẽ cũ toto exercitu lapſus fuerit.

An ſapienti vxor ducenda ſit, & quæ ad propagandam ſobolem indulta commoda à Romanis fuerint.

CAP. VIII.

Vetus quæſtio fuit, & à prudẽtibus in vtrãque partẽ agitata, adhuc in quæſtione eſt, an ſapienti vxorẽ ducere expediat. Cõpater amicus meus, homo perfacetus, multæque venuſtatis, & multi ſalis, cui in omni ſermone mira fuit vrbanitas, ſempérq; venuſtè dicta, ſempérque opportunos iocos habebat: ſi quẽ in noſtra Parthenope vxorem ducere audiſſet, eũ grauibus cõuiciis, perinde ac ſi in aliquod crimen prolapſus foret, inceſſere ſolebat, ꝙ homo liber, & ſui potens, in ſeruitutẽ mancipari, & ſub imperio vxorio ſeruilem in modũ excruciari non curaſſet: habens ſemper illud in ore Thaletis Mileſij, qui iuuenis cur vxorẽ nõ duceret, interrogatus, quia intempeſtiuũ erat, reſpõdit: iterũ ſenex cùm ad cõiugiũ vrgeretur, rurſus intempeſtiuũ dixit: hac ambage verborũ, ſapienti nunquã vxorẽ ducendã fore demonſtrans. Verùm qui hæc perpẽſo iudicio explorare vult, profectò in cõiugiis multa inueniet cõmoda vſui vitæ neceſſaria, ſine quibus vix homini ſapienti cælibẽ vitam ducere expediret. Siquidẽ nõ parua adiumenta ex hac ſocietate homini vel inquieto & fatigato ad requiem forenſiũ exercitationũ, vel in ſecũda fortuna ad ampliorem fructũ lætitiæ, quũ habeat cũ qua congaudeat, parantur: præſertim ſiquis moratã, & non quotidiani damni, ac fœdis & pudendis vitiis nequiſſimam fœminam nactus fuerit. Nec minus quum ſtudio & labore foris bona quæſiuerit, ſupereſſe domi qui ea diligẽtiſſimè tueatur, haud mediocre præſidiũ vitæ putauerũt. Illud quoq; nõ parui refert, habere in miſeriis ſolatium, in periculis adiumentum, ſociãq; vitæ etiã in calamitate, quæ te perinde ac ſe foueat & amplectatur. Adde mutua pignora tori genialis ſobolíſque, quã ſibi quiſque poſt feturã, & bonorum participẽ cernit: ingenitámque charitatẽ in fi-

Thaletis dictum de ducenda vxore.

Coniugii Cõmoda.

Digitized by Google

lios animóſque conſociatos : quæ ad ciuitatis & reipub. præſidium, nec minus ad propagationē nominis valent ſempiternam. Quibus delinimentis adductus Socrates, nec Xantippe quamuis moroſa & iurgioſa:nec Pythagoras,Crates & Ariſtoteles,aliíque ſapientiſſimi viri,coniugio carere voluerunt,Quod legibus Lycurgus mādaſſe fertur:nā ſiqui in orbitate & ſolitudine cælibes vixiſſent,ea afficiebantur ignominia,vt à ludis arcerētur,per hyemē verò forum nudi circuire cogerētur.Spartę enim tam cælibi quàm fero & malo marito legibus indicta pœna fuit : quæ iudicia cacogamia & opſigamia dicta. Cretenſes vèrò felici inſtituto vſurparunt , vt è egrege iuuenum deligerēt forma cōſpicuos, quos ad vxores ducendas propagandámque ſobolē vi & lege cōpellerent. Thuriorum lex erat, vt iuuenes primo ætatis flore ad ducendas vxores muneribus honoribúſque inuitarēt : qui verò ea defuncta alteram ſuperduxiſſet ,is inuiſus& execrabilis diis hominibúſque , ab omni honoris aditu & magiſtratu arcebatur . Platonis verò legibus cauetur, vt qui ad quintū & trigeſimum annum manſiſſet cælebs nullo dignus honore, & omnium poſtremus haberetur: cuius rei cauſa, Romanos magiſtratus ad coniugium & prolē excitandā non ſolàm pœnis coërcere repugnantes,ſed & præmiis inuitare iuuentutem ſæpenumero videmus.Furius Camillus & Poſthumius quum cenſuram agerent,his qui ad ſenectutē cælibes perueniſſent , aut viduarum nuptias,quarū viri bello ceciderant, detrectarēt,mulctam pœnæ nomine in ærarium ferre iuſſerunt. Q. Metellus Numidicus ſenſor, & poſtea diuus Iulius, deinde Auguſtus,liberorum gignendorū & ſobolis cauſa legē de maritandis ordinibus tulere, eos ad progeniē propagandam prēmiis & immunitatibus inuitantes : ſiquidē cui tres erant liberi,vacatio muneris:cui plures,libertas donabatur.Quod à Lacedæmoniis conſtitutū ferunt,vt trium liberorū patēs,à cuſtodia & excubiis:quatuor verò ab omni onere immunis foret.Quinetiā præturas , quæſturas & cōſulatus , honoréſque & magiſtraius,Romani veteres,niſi parentibus plurium liberorum comitiis dedere.Quare exēplis palàm factum nouimus, plures candidatos quum ad comitia &campū deſcende-

Lycurgi. lex in cælibes

Sparta.

Cretenſes.

Thurij.

Platonis leges.

Cælibes mulctati.

Lex de maritandis ordinibus.

rent, fictis adoptionibus liberos ſibi peſſimo more emẽtitos fuiſſe. Quod poſtea ſenatuſcõſulto ſublatum fuit, ne ſimulata filiorũ adoptio veris parentibus fraudi eſſet

Qui plures haberent liberos, aliis prelati.

Perſæ.

ſemperq; mariti, & pluriũ liberorum parentes, in omni negocio, pauciores liberos habentibus, aut ſine vxore degẽtibus antelati fuere, Perſarũ more, qui ingẽtia munera his q plures genuerãt filios, proponere ſoliti ſunt: quorũ reges ſiquãdo Perſidem adirẽt, ſingulis mulierib9 ad ſobolis inuitamẽta ſingulos aureos dare cõſueuere, prægnantibus verò duplices. Quò rex Ochus, quũ eſſet ſordidæ auaritiæ, ne quid elargiretur, adire recuſauit. Mulieribúſq;, quæ triũ liberorũ matres forẽt, etiã viuo patre teſtari, & ſine curatore de bonis diſponere, negociáq; alia gerere permiſſum erat.

Romuli lex.

Viróque decedẽte ſine liberis omniũ bonorum hæres lege Romuli vxor erat: ſi verò cũ liberis, æquale bonorũ partem cũ liberis ferebat.

Vxores ſeruilia munera obibãt.

Qui in vxorem aut liberos violentas manus intuliſſent.

Vtque nõ ſeuera & triſtis ſed læta atque hilaris illorũ pudicitia foret, vxoribus nec molere, nec coquere, aut alio ſeruili munere fungi permiſere, nuptáſque pecuniarũ & fortunarũ uiri, ſacrorũque ſocias eſſe iuſſere. Illóſque qui in vxorẽ aut liberos violentas manus intuliſſent velut ſanctiſſima deorũ templa violaſſent, impios cõſceleratóſq; duxerũt. Veteres enim mulieres propter infirmitatẽ cõſilij, ſub parentũ tutela cognatorũque eſſe voluere, donec viro deſpõſatæ, coniugali copula iungerentur: tũc enim à tutela liberę, in virorũ manu, non in

Vxor erga maritũ, & contrà.

ſeruitio erãt. Ideo & mariti mores pro lege habere, atq; his ſe accõmodarę cõuenit. Cõtrà decet virũ curare, ad cultũ victũque ei ne quid deſit: namque vxori malæ tractationis cõtra virũ actio datur. Cauendúmque ne vxoris imperio mariti s agatur: nam illum famoſum deſpectúmque paulo monumẽto præcipitẽ ageret. Quare verbum Catonis talia exprobrantis in Romanos ſæpe emanauit: Illos omnibus gẽtibus armis imperitare, ipſis verò vxores.

Viri ſub vxoru imperio apud quos.

Semiramis.

Sauromatę.

Fuítque ideo proditum in Aſſyriã, Lunæ templum apud Carras fuiſſe in quo qui Lunæ ſupplicaret, vxoris imperio ſubigi: qui verò Luno deo ſacrum faceret, vxori dominari ferebatur. Quibus etiã mos à Semiramide traditus perdiu manſit, vt viris vxores dominentur. Sauromatas etiam ferunt hoc habere præcipuum, vt

viri ſub imperio vxorio & famulatu ſint. Apud Ægyptios, vt viro mulier præficiatur, lege cauebatur, teſtatibus vxoribus inter ſolénia ſponſaliorũ, in primis virum ſuo arbitrio parere oportere. Spartanæ mulieres minimè muliebris animi, viris imperant, domeſticiſque negotiis ſolæ præſunt, curáq; omnis & procuratio ad ipſas pertinet. In quo fertur lepidè dictum Gorgonis vxoris Leonidæ quæ quum ab hoſpite argueretur, ꝙ ſolæ Spartanæ viris imperitarẽt, Haud immeritò, inquit: Ná ſolæ viros parturiũt. Sẽper tamen bonũ maritum agere, quã in Repub. magnum virum eſſe, pluris veteres ceſuerunt. Ipſiſque ad coniugij & ſobolis inuitamenta, inter muliebria iura, abundanti auro mundóq; muliebri, aureiſque ſegmentis & purpura omnibúſq; delinimentis vti permiſere. Quare in maximis bellis ſæpe matronas auro collato inops ærarium ſubleuaſſe, & magna Reipub, adiumenta dediſſe, perſpectum eſt. Legimus ſecundo Punico bello, quum Reſpub. infeſtis hoſtibus affligaretur, ſciréntque matronæ ærariũ populi Rom. bello exhauriri, ipſas cœtibus factis ſponte aurum & ornamenta ſua in ærarium contuliſſe: cuius rei cauſa, vt feſtis profeſtíſq; diebus dũ ad ſacra & ludos irent, carpento veherẽtur, à ſenatu datũ eſt. Camilli quoq; tempore, cùm a Gallis pop. Rom. redimere oportere, in anguſtia ærarij, quidquid auri & ornamentorum erat matronas publicè contuliſſe, eóq; ſe populum redemiſſe accepimus. Proprerea vt earũ ſicut virorum, in funere ſolennis laudatio eſſet, ſenatuſcõſulto cautum fuit: primáque Popilia à Craſſo filio laudata fertur in funere. Poſtea Iulius Cæſar defunctam primus laudauit vxorem, & Nero Poppeæ formam, & alia fortunæ munera pro noſtris magnificè extulit. Aliíq; deinceps defunctarum laudes ad populum ſolenni oratione proſequuti ſunt. Vtque perpetuum hoc coniugale fœdus, & ſine diſſidio foret, vxori virum relinquere, & cum alio copulari nequaquam licebat: viro autem, niſi vxor in adulterio aut veneficio, ſeu clauiũ adulteratione deprehenſa foret, aut ſi vinum biberet, leges à Romulo latæ diuertere nulli ſinebant: qui aliter diſſidium feciſſet, bona viri ad vxorem deuolui voluere. Quare L. Antonius à cenſoribus notatus, & ſenatu motus fertur,

Aegyptij.

Spartani.

Leonidæ vxoris dictum.

Matronarum auro inops ærarium ſubleuatum.

Matronæ cur carpẽto vectæ, & in funere ſolemniter laudatæ.

Diuortij cauſa.

quòd nullo,cõſilio aut modo, quam in matrimoniũ duxerat,repudiaſſet: & Tiberius Cæſar quæſtorem gradu deiecit,quòd quam cõiugem duxerat tertia pòſt die dimiſit. Tametſi ex leuibus cauſis repudium interceſſiſſe

Repudium ob leues cauſas.

plerunque inueniamus.Siquidem Q. Antiſtius vxorem, quòd cum libertina fabulari viderat, repudiauit: & C Sulpitius,quòd inuelato capite foras prodiiſſet: quippe veſte à capite deducta matronas incedere, minimè fas erat.P.quoq; Sempronius quòd ludos ſe inſcito ſpectaſſet,vxori repudium remiſit.Taxatúrq; Mecœnas inconſtantiæ,quòd cùm ab vxore ſemel diuertiſſet, illámque reconciliata gratia paulò pòſt reduxiſſet, iterum ac tertio cum ea ſimultate exorta repudiũ fecit,&mox in gratiam venit. Quare millies eũ duxiſſe vxorem ferebatur cùm vnam haberet.Paulus verò Æmylius quum argueretur quòd poſt longum tempus vxorem,Papyriam fœcundã & formoſam dimiſiſſet,dixiſſe ferunt neminẽ ſcire in qua parte calceus licet ſpecioſus foret,ſuos premeret digitos.Domitianus tamen Auguſtus equitẽ Romanum ob reductam vxorem,cum qua Martius ob adulterij crimen diſſidiũ fecerat,iudicium albo eraſit,& nota affecit. & M. Lepidus quòd Apuleiæ vxoris deſiderium poſt diuortiũ ferre nequiret,morbo extabuit:ſicut Antiſtia repudiata à Pompeio, ipſius mater indignitatẽ ferre non valens,necẽ ſibi manu conſciuit. Solon verò lege conſtituit,vt qui vxorem exturbaſſet,dotem illi reſtitueret, alioqui interuſurium ſeſquidrachmale ob morá ſoluere cogeretur. Primus enim P. Caruilius Ruga poſt annum quingenteſimum trigeſimũ tertium,vel vndeuigeſimum ab vrbe condita quum vxorem duxiſſet,ex qua vitio corporis liberos ſuſcipere nequiſſet,ſterilitatis cauſa diuortium fecit:quod apud diuerſas gẽtes fiebat conditionibus variis. Nam Thuriis hac lege permittitur,vt neutri cum iuniore ſponſa aut viro coniugium poſtea inire liceret, ne libidine aut illecebra voluptatũ magis, quàm cauſa diuertiſſe videantur. Apud alios his verbis concipitur diuortium, vt pari voto vir & vxor inuicem dicerent: *Tuas res tibi habeto*. In ſponſalibus verò dirimendis hæc fuere verba: *Conditione tua non vtar*. Atheniẽſibus libello repudij porrecto à viro vel vxore, an con-

Solonis lex.

Quis primus repudiarit vxorem Romæ.

Thurij.

Verba diuortij concipiendi & ſponſaliorũ dirimendorum.

Libellus repudij.

cedi debeat, magiſtratus decernit. Apud Germanos ſemel cum nupta tranſigitur, cũ qua ſeneſcendum erat neque à viro diuertere, neque poſt obitum alteri nubere permittitur. Id tamen memoriæ proditũ eſt, vxori cõcepto, necdum edito partu, poſt diuortium alteri nubere non licere. Damnatúrque Auguſtus Octauius, quod Liuiam, Druſillam ex altero viro abduxit grauidam, quam probauit vnicè. Neque in ius vocanti matronã, eius corpus tãgere, aut à magiſtratibus ſummoueri permittitur, vt à tactu alienæ manus inuiolata maneat. Sed matronæ in ſemitis viros de via decedere iuſſum eſt: quod & ſenatuſconſulto cauebatur: neque dotale prędiũ quódve dotis cauſa exhibitum eſſet, viro inuita vxore alienare (ꝙ lege Iulia vetatur) ne vxor indotata maneat. Expedit enim Reipub. dotatas eſſe vxores, licet priſcis ſeculis dos apud Romanos æs graue fuerit: mox decem millia æris, dotes non exceſſere: poſtea corruptis moribus, ad quadraginta millia ſupergreſſæ ſunt, in tantum, vt Megulia, quòd quingenta æris millia dotem dederat, Dotatæ nomen tulerit. Fuit tamẽ lege cautum, vt ſi mulier viro in manũ conueniret, omnia quæ mulieris fuiſſent, viro accederent dotis nomine. Proditúmque eſt, populum Romanum Caij Fabricij, & Cn. Scipionis, ac Manlij Curij filias, quòd ob tenuem rem familiarẽ pro natalibus nubere non poſſent, de publico dotaſſe: ſicut Athenienſes Ariſtidis filias ob modicas facultates, ærę collato, cõnubio locarunt. Solon verò & Lycurgus ſalubriter conſulentes, ne ſponſæ magno cõiugia inirent, viris dotes dare legibus vetuere. Germanorum fuit vetus conſtitutum vt viri vxoribus dotes dare cogantur: qua non exhibita, nihil conſociatum aut fœderatum ſponſalia haberent. Idem Cantabris, vt niſi à viro ſponſæ dos fuiſſet ſoluta, nullum eſſet matrimonij fœdus. Apud Indos pari boum ſponſas mercari permittitur, qui cùm in plures diuidantur ordines, vnius tribus viro, alterius ſumere nõ licet. Maſſilienſibus vltra aureos centũ, dotem nulli dare permittitur. Cretenſibus dimidia pars bonorum quæ fratri contingit, ſorori dotis nomine accedit. Apud Gallos quantam pecuniam vir ab vxore accipit dotis nomine, tantam de ſuo conferre tenetur: vt quod inde redunda-

Germani. *Dos vxoria l. 1. ff. ſoluto matri.* *Megulia Dotata.* *Solonis & Lycurgi lex.* *Germanorum vetus conſtitutũ.* *Cantabri.* *Indi.* *Maſſilienſes.* *Cretenſes.* *Galli.*

Aegyptij. ret, cum fructibus ſuperſtiti accederet. Ægyptij verò adeò dotes auerſati ſunt, vt qui viri dotes acciperent, velut mancipia vxori addicerentur. *Carthaginenſes.* Carthaginenſes nõ dotibus, ſed nuptiarum impenſis, quas immodicas faciunt, modum ſtatuere. *Spartanorum conſtitutum.* Fuitque conſtitutum apud Spartanos, vt qui rei quærendæ cauſa locupletum affinitates quærerent, pœna mulctarẽtur. Quare Lacedæmonij qui Lyſandro ſuperſtite illius filias ſe ducturos vxores promiſerant, & eo morte ſublato ducere recuſarẽt, optimo iure, Ephoris iudicibus, pœnas dedere: quod ſpe pręmiorũ locupletum affinitatẽ affectaſſent. *Vbi vxores deliquiſſent in maritos.* Si quid verò ab vxore delictum eſſet, aut ſi quę ſimultates offenſionéſve forent, ſiquidem leuia & per ignorantiam admiſſa, clemẽti animaduerſione & molliſſimis pœnis emendabant, ſi quid verò grauius, de eo vir nõ in iudicio & foro, ſed remiſſo iudiciorum munere, ne litibus obſtreperent, cum propinquis tanquam domeſticis iudicibus, cognoſcebãt quicquid diſſidij foret, in ſacello deæ Viriplacę, illatámque contumaciam pœnis ſeuerioribus aut mollioribus cohibebant. *Viriplacæ deæ ſacellũ.* Quod etiam Tiberius Cęſar ſtatuit, vt propinqui & neceſſarij matronas proſtratæ pudicitiæ, quibus accuſator deeſſet, communi ſententia coercerent. Nonnunquã vxoris offenſa, mariti iudicio permiſſa fuit: nam Pomponia Græcina capitis & famę poſtulata, iudicio mariti inſons renũciata eſt. *Magiſtratus Athenis ad cõciliandũ diſſidentes cũ viris vxores.* Athenis verò erat magiſtratus, qui diſſidẽtes cum viris vxores, quæ non ſyncera fide in gratiam rediiſſent, ſine iurgio & ſine offenſa cõciliaret: in quo Crates Diogenis ſectator fuit, qui litium omnium & iurgiorum moderator & arbiter inter propinquos pręcipuè habitus eſt. *Harmoſyni.* Sicut apud Spartanos harmoſyni erant magiſtratus, qui mulierum petulantiã immodeſtiámque cohibebant. Apud alios fuere cõciliatrices, quæ viris vxores, & vxoribus viros conciliarent. Adeóque more maiorũ muliebri pudori ſalubri temperamento conſultum fuit, vt ne priuatam quidem rẽ agere fœminas, niſi autore parente, fratre viróque permiſerint. Illud certè non eſt ab re dixiſſe, quòd quæ vno viro contẽtę erant, quæq; matronale decus ſeruaſſent incolume, haud aliter quam pudicæ corona donabantur: quę *Poſt viri obitũ ma-* verò poſt viri obitum coniugium iniiſſet, niſi poſt deci-

mum menſem nupſiſſet, leuis & impudica atque infamiæ inuſta putabatur. Ideo prægnantem bouem, Numæ legibus immolare, & ita facinus expiare cogebatur. Neque omittendum, quondam vxores viris, & matres filiis, tunicas togáſque facere, eáſque acu & licio ac tellis intexere conſueſſe ſummóſque imperatores & duces à neceſſariis ſæpe veſtes contextas induiſſe. Quare Alexander Macedo, & Auguſtus Octauius, domeſticis tunicis ab vxore, matre & ſorore, aut nepte confectis, vſi ſunt quas veteri more in atrio domus cum clientibus Romani intexebant: Græci verò in œco & proœco. Quippe apud matronas quondam lanificium magnæ laudi fuit, lanámque feciſſe mulierem, pudicitiæ & probitatis ſignum erat: quod à Phrygibus inſtitutũ ad Romanos fluxiſſe putarim, quibus Attalus rex primus aurum veſtibus intexere inſtituit. Vnde Phrygiones dicti, qui pictas veſtes intexebant. Quo enim tempore inter Romanos & Sabinos fœdus ictum eſt, cum Romulo & Tatio conuenit, vt Sabinæ ab omni opere, præterquam lanificio, immunes forét. Scribítque Varro, lanam cum colo & fuſo Tanaquilis, & ſandalia, in templo Anci Martij ad ſua tempora duraſſe incolumem, factámque ab ea togam regiam virgulatam, qua Seruius Tullius vſus fuit. Erat tamen pagana lege ſancitum, ne mulieres in via torquerent fuſos aut illos detectos ferrent: quoniam frugum prouentibus aduerſari putabatur. Vtque lanificium veteribus cordi fuiſſe adnotarent, ſponſam nuptiarum die colum comptam, & fuſum cum ſtamine, ad virum deferre iuſſere: quem morem apud multos etiam nunc coli obſeruaríque videmus, præcipuè Iberos, quibus quicquid texunt mulieres, in commune conferunt, & virorum iudicio quæ plurimum texuit, honoribus cumulatur & precio. Phæacenſes quoque, Homero teſte, ſicut rei naualis viri, ita mulieres penſa trahendi & acu veſtes intexendi peritæ ſunt. Non ſic Ægyptiis: nam viris domi penſa curare, fœminis verò in foro vacare vſus erat. Apud Perſas autem matronas lanæ admouere manus aut calathum & penſa tractare, probro & turpitudini dabatur.

trimonium ineuntes. *Lanificium matronarum.* *Phrygiones.* *Paganæ lex.* *Phæacẽſes.* *Aegyptij.* *Perſæ.*

Ingens miraculum rerum quæ in Germania & Britannia tam ex vitibus quàm fluctu maris proueniunt.

CAPVT IX.

Profectò rem mirificam, & oſtento ſimilem, & quæ dici credíque uix poſſit, amicus meus ſummus nuper enarrauit mihi, quam ego his commentatiunculis meis adiicere dubitaſſem (ita videtur eſſe rara dictu, & ſuper omnem impudentiam, prorſúſq; ridiculæ vanitatis) niſi hoc pro comperto & explorato multorum teſtimonio comprobaſſet, qui ſe non audiſſe vel legiſſe, ſed oculis vidiſſe, & manibus attrectaſſe aſſerebant. In citeriori Germania intra Danubium loca eſſe, in qubius, niſi contra frigora & gelu, ac feram ſæuámque hyemem, vites maxima parte anni ſub niuibus humo contectę iaceant, cùm nulla his contra immodica frigora tempeſtatéſque firmitas ſit, vt pote in tractu gelidiſſimo, prorſus algore intereant. Eas demum liquatis niuibus, æſtate anni ingruente, & calore cæli, mirificè germinare, & frondes geniculatas emittere, ſed vini parum effundere. Intérque eas nonnullas, neſcio qua cæli temperie ſeu occulta & cæca origine, vites exiſtere peculiari miraculo, & admirationis præcipuæ: quæ clauiculos & plerunque candicantia folia ex puro auro germinent, & ſimul coaleſcant, illóſque vidiſſe, & manibus attrectaſſe, regibúſque & ſummis ducibus vnà cum palmite, vitis rimoſo cortice, dono datos, ingenti miraculo fuiſſe: neque id vbique & paſſim, ſed aliis atque aliis in locis, & modò hîc, modò alibi fortuito euentu, & prout naturæ libitum fuit, euenire: ídque apud incolas pro oſtento minimè haberi: ſed quia in locis pluribus id accidere ſoleat, quaſi inter quotidiana & frequentia reputari. Cuius rei cauſam quærentibus nobis, pleróſque eruditos conſulentibus phyſicæ non ignaros, qui naturalium rerum momenta & cauſas didicere, nemo eorum quiſquam ſatis exploratam ferre ſententiam, aut quæſtioni ſatisfacere viſus fuit: adeo difficiles cauſas explicatúſque habebat, niſi quod ex contagio terræ & glebæ, vbi hæc prouenere, cùm ibi aurifodinas eſſe certum ſit, ſubtus in radicibus coaleſcere aurum, & vnà ingenitum & condenſatum occulta vi &

Vites in Germania

Clauiculi & folia vitium ex auro.

Cauſa.

origine, dum germina emittunt, mirabili naturæ conſtituto aut decreto ſtellarum, aurum ſimul erũpere, & ita germina concipere, frondéſque aureas emittere crediderunt: ſicut in Scythia autores tradunt in montibus vbi minium effoditur, ex terræ contagione & cæli moderamine extare rubras niues. Iunius Dentatus Parthenopeus ingenio ornatiſſimo vir apprimè nobilis & eruditus, quocum mihi à primo ætatis gradu vetus & magna amicitia fuit referre ſolebat pleraque prodigioſa & admirabilia: inter quæ miraculũ ingẽs in penitiſſimis oris Britãniæ & ſinu intimo, vbi æſtus effuſi Oceani, ſecundi & reciproci ad Lunæ augmẽta & dãna, ac frequẽtes fluxus maris & refluxus, haud ſecus quàm tempeſtas ſtatis vicibus litora infeſtãt, ab autoribus memorati exiſtunt, ſæpe malos & nauium carinas vetuſtate tabeſcentes, ad litora expoſitos, & diutina aqua madefactos, quoſdam veluti fungos breui pediculo, iuxta aquas gignere, paulatímque adoleſcere inter fluctus, lapſiſq; diebus etiam moueri, ſed tamen à trunco minimè diuelli: interiecto deinde tempore, velut ad iuſtam magnitudinẽ peruenerint, mirũ dictu tradit, quod omnẽ ſuperat fidem, fungos eiuſmodi ita genitos, à trunco ſponte euelli, mox alis emiſſis, & pẽniculis enatis euolare, & marinas aues exiſtere, veſcique piſciculis litoralibus, pérque maria paſſim enatare, paritérque apud incolas mirũ non haberi: ſed quia paſſim id euenire ſoleat, quotidiano vſu miraculum eſſe deſinere. Hæc inquã mirifica viderentur, niſi mõſtrifica eſſe vbique ſolertis prouidentíſq; naturæ opera experimẽto videremus. Ita enim parẽs natura conparauit, & opus fabricata eſt, vt ſub orbe diuerſiſſimo, pleraq; dictu admirabilia, excedẽtia fidem, inexplicabili difficultate gignantur. Nã quis crederet quod Ariſtoteles, Cicero & Plinius tradunt, in Ponto Euxino apud Hypanim fluuium tenues membranas acinorum modõ innaſci arboribus, ex quibus mox volucris quadrupes, quæ vltra diem vitalis non ſit, erũpere cõſpiciatur? Aut quod idem ſcribit Ariſtoteles περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων, in Cypro genus quoddã gigni æris, auro non abſimilis, quod in fruſta minutiſſima conciſum agricolæ ſerant, mox ad pluuiã exoriri & coaleſcere: & poſtquam adole-

Niues rubra in Scythia.

Fungi in carioſis nauibus nati, qui deinde viuant.

Vide Hectorẽ Boetiũ in hiſt. Scotorum, fol 14.

Apud Hypanim fluuium.

Aes ſeminatum in Cypro.

uerit ad iuſtam maturitatē colligi & recondi? Vel quod idem cōpertum in Iberia dicit, paſtores quandoque ſyluam incēdiſſe: mox tellure conſciſſa, multum argēti deliquati effudiſſe, iudicatúmq; eſſe, glebam refertā venulis orichalchū argentúmq; educere? Aliáque quæ arduæ ſunt explicationis, & difficultatis immenſę. Atque, vt reliqua omittantur, nónne vſu quotidiano aſſiduóq; experimento didicimus, ex minimis paruíſq; ſeminibus leui calore fotis, animari vermiculos mirabili cōſtituto, qui fronde contecti & educati, paulò pòſt cùm adoleuerint, ſericum, vnde nobis precioſarum veſtium vſus eſt, ex ſe emittant, & demum quum adulti fuerint gignant ex ſe cucullos & follicula, in quibus reconditi immoriantur, indéq; enaſcantur papiliones candiduli, qui inuicē nexi pariunt ſemina, ex quibus denuo naſci queant? Iſta quidem frequenti apud nos ſpectaculo quaſi quotidiana viluere: quæ ſi aliis referantur, quibus hæc incomperta ſunt, prorſus incredibilia, & fide caritura, ac fictis ſermonibus ſimilia haud dubiè viderentur. In qua quidem re mirari ſuccurrit, quod Procopius Græcus autor literis & monumentis recentium hiſtoriarū prodidit, Iuſtiniani tēporibus commentū hoc ſerici, ſolerti ingenio quæſitum, primùm in Italiā allatum fuiſſe, cùm antea incōpertum foret & incognitū. Cuius dictò licet coniectari, Sericeas veſtes ex vermiculis, quales hodie viſuntur, apud prius ſeculū & veteres Romanorū non fuiſſe, licet byſſus & purpura ac veſtes Sericæ, diſſimili videlicet licio contextæ omnium ſermonibus celebratæ ſint, quod ex frondiū canicie depectūt Seres. Byſſúmque apud Indos frequentē gigni tradūt, ex arbore populo haud diſſimili, foliis verò ſalici, quē in Græcia etiā naſci Pauſanias prodit: apud eóſq; lanigeras arbores florem emittere cum nucleo, quo detracto, reliquum vt lana carminetur. Atque in Perſicis inſulis arbores inſtar cotonei mali cucurbitas emittere, quæ mox ruptæ, lanuginis pilos oſtendant, ex quibus conficiuntur veſtes. Et in Atlante arbores naſci quarū comæ lanugine veſtiūtur, quæ Sericis velleribus non cedat. Quod nobis quoque ſatis probabile, nec à fide deuium videretur: niſi apud Indos & Ægyptios bombycem Coam intexere vermes, qui ara-

Vermiculi ſericū ex ſe emittentes.

Papiliones

Sericæ veſtes quādo primum emerſerint.

Byſſus.

Lanigeræ arbores.

Arbores in Perſicis inſulis.

In Atlante.

nearũ more fila deducãt, multiplici lectione videremus.

Locus ex Iuuenale declaratur, & quotuplex apud veteres libertatis genus fuerit, qualiterque ciuitas amittebatur, vel dabatur.

CAPVT X.

IN Iuuenalis ſatyra quinta, qua in eos inuehitur, qui potentiorum ſectatores fiunt, hos verſus poſtremos meminimus legiſſe:

-Omnia ferre
Si potes & debes, pulſandum vertice raſo
Præbebis quandoque caput, nec dura timebis
Flagra pati, his epulis & tali dignus amico.

Quos plerique parum docti grammatici, verborũ inuolucro interpretati, ita ſtudioſos demorantur, vt non ſit facile æſtimare, quæ tandẽ autoris mẽs, & qui verborum ſenſus exiſtat, qui tamen ſi explorato iudicio exponantur, profectò manifeſti apertiq; fient. Et licet aliud alij autument eruditiores, huic ego opinioni accederẽ, quæ magis ex cõtextu verborũ redundat: Quòd quum antea multis criminationibus illos qui menſas potentiorũ ſectantur, & aliena quadra ſtudent viuere, poëta fuerit inſectatus: poſt multa quæ ſub alieno imperio digna atq; indigna pati neceſſe eſt, vt tandem ſe in libertatem vẽdicent, & iugũ quod imperioſi domini ferendo ſeruitiũ ſponte ſubierãt, demum è collo diſcutiant ſuadendo cõcludat, quódq; pulſandum caput vertice raſo propè arbitratur: ſcilicet modum quo liber quiſpiam à prætore fit, deſignauit. Fuit enim antiqui moris, vt qui ex ſeruitute in libertatem vocabatur, raſo capite ad prætorem itaret, apud quem bis térque caput percuſſus, vel per lictorem percuti iuſſus, virgula quæ vindicta dicta eſt, aut feſtuca in eum iacta, quum eum vertiſſet dominus, prætoris iuſſu ſeruituti eximeretur: quíq; libertatem eo modo nact⁹ fuerat, manumiſſus vindicta dicebatur. Quo genere manumiſſionis libertatem vnà & ciuitatem Romanam aſſequebatur: ſcilicet à Vindicio Vitelliorũ ſeu Aquiliorũ ſeruo. cuius indicio detecta cõiuratione de opprimẽdis conſulibus, autore T. Liuio, primus libertate & ciuitate donatus eſt. Cautumq; fuit, vt qui ita libertatẽ aſſequuti eſſent, vindicta manumiſſi dicerentur. Raſo enim

Manumiſſio quibus ceremoniis fieret. l. ego & l pater. ff. de manu. vind.

capite, tam illi qui liberi fiebant,.quaſi tẽpeſtatem effugiſſent, quàm qui bello capti ſeruitute exẽpti fuerant, incedere, & triũphantis currum proſequi conſueuere. Obſeruatúmq; fuit, vt in tẽplo Feroniæ libertorum deæ, tam ſerui quàm addicti ex cõpedibus & ergaſtulo, libertorũ munia acciperẽt. Non ergo inſcitè, debere eos qui potẽtioribus tam ſeruiliter famulantur, caput raſo vertice prætori pulſandum præbere, ſeque in libertatẽ vendicare, nec dura Vitronis flagra patiẽda eſſe, poëta cenſuit: ſcilicet alludens ad eos qui ex ſeruitute à prætore manumiſſi, & libertate donati ſunt. Apud Lacedæmonios verò, qui ſerui mancipio eximũtur, frõde coronati incedũt, & tẽpla circumeũt: apud quos ii qui à tyrannis liberati erant, adſcripti vocabantur. Sed notandum apud Romanos libertatum triplices fuiſſe ſpecies: nã pleriq; manumiſſi, liberi ſimul & ciues Romani erant, quæ maior libertas, & ex vindicta appellatur: alij teſtamento, vel in æde ſacra, aut ante conſulẽ, vt inquit Caius: nonnulli cẽſu fiebãt liberi, quo genere manumiſſionis etiã ciuitatem Romanã aſſequebantur. Quũ enim ſoli ciues cenſerentur, ſiquis ſeruus iubẽte domino in cenſum relatus eſſet, & liber & ciuis erat: qui tamẽ cenſus non ius ciuitatis cõfirmabat, ſed indicabat eum qui cenſus fuiſſet, pro ciue ſe geſſiſſe. Quũ quidem ciuitatẽ & libertatem niſi aut proſcriptione ſolũ vertendo, aut ſi aqua & igni interdictum foret, ex decreto ſenatus iuſſúque populi, nemo inuitus amittebat. Neq; enim ciuem Romanum ſine autoritate ſenatus ciuẽ eſſe deſinere fas erat, niſi capti ab hoſtibus fuiſſent: tunc enim quoad captiui erant, ius ciuium & ciuitatem amittebant: qui ſi in vrbẽ poſtea redirent, iura ciuitatis & libertatis poſt liminio recipiunt: itaq; liberi & ciues Romani fiunt. Fuítq; memoriæ proditum, vt quem pater aut populus vẽdidiſſet, vel pater patratus hoſtibus dediſſet ſi ab hoſtibus receptus ſuſceptúſq; fuiſſet, cum eo nullum poſtliminium foret. Quod ſi is quẽ pater patratus deuouerat, receptus non ſit, cũ eo poſtliminiũ eſſe, cõſentiunt omnes: quum nec deditio, nec donatio ſine acceptione ĩtelligi poſſit. Ciuitatem Romanam amitti ſi Romanus ciuis vrbis alterius iura aſciuerit, multi cenſuere, quũ duarum ciuitatum

Feroniæ tẽplum.

Lacedæmonii.

Adſcripti.

Apud Romanos triplices libertatum ſpecies l. 1. C. de iis qui in eccleſ. manu.

Poſtliminii ius. §. ſi ab hoſt. Inſti. quib. mod. ius pa. po. ſol. l. poſtliminium. ff. de capti. & poſtlim. re.

Qui ab imperatore ciuitate donatus eſſet.

tum iure ciuili nemo cenſeatur ciuis. Animaduerſúmq; eſt,eũ qui ab imperatore ciuitate donatus eſſet,nunquã ob crimen,populi iudicio fuiſſe cõdemnatum: ſi qui tamen rei capitis agerentur,& ob id ſolum verterent,non prius ciuitatẽ amiſiſſe cenſebantur,quàm eſſent recepti in eam,quò vertendi ſoli cauſa venerant: ídq; non adẽptione ciuitatis, ſed aquæ & ignis interdictione fieri. Hanc verò ciuitatẽ à principio parciſſimè populus Romanus dabat:quippe Craſſo & Scæuola COSS. ne ius ciuitatis in colluuione,& quaſi promiſcuũ foret, cautũ fuit,ne hi qui ciues Romani non eſſent, pro ciuibus fierent. Quare Punico ardẽte bello, Muirina Syracuſanus ob plurima in remp. merita, & quòd in Sicilia cũ equitatu tranſierat ad noſtros,ex autoritate ſenatus,& rogatione populi ciuitate donatus fuit, loco magnis muneris. Mox lege Gellia & Cornelia, vt niſi quibus Cn. Põpeius ciuitatẽ dediſſet, nemo ciuis fieret,decretum eſt: quo tempore Theophanẽ Mitylenæũ ciuitate donauit pro concione. Antea verò lege Apuleia,quã Saturninus COSS. C. Mario tuliſſe dicitur, vt in ſingulas Latinas colonias ternos ciues facere liceret,cautũ erat. Deinde lege Põpeia,quã Pompeius Strabo tulit,veteribus incolis Tranſpadanis idẽ iuris quod Latinis coloniis, tributum eſt,quos poſtea ciuitate donauit. C. quoque Gracchus Italos & Romanos eodẽ iure cenſuit,quo tempore Italicis populis pluribus ciuitas tributa fuit. Primúſque Fuluius Flaccus conſul Italos,vt in ciuitatẽ aſſumerentur,excitaſſe dicitur:deinde Tyrrheni,Lucani & Sannites iure ciuitatis donati fuere. Demum Sylla illorũ ſeruos,qui ciuili bello ceciderant partiũ ſuarũ, in libertatẽ vendicauit,& ciues eſſe voluit: qui tametſi ius ciuitatis haberẽt, non tamẽ cum veteribus tribubus ſuffragia ferebant,ſed ex illis velut nouis incolis alias effecit trib⁹, in quibus vltimi ſuffragabãtur:ita fiebat, vt ad illos perraro ſuffragii ius veniret. Quæ omnia poſt ciuile bellũ, quum rerum Sylla potiretur & ſummã imperii teneret, ſublata & inducta,in melius emendauit. Nã magnæ ſibi curæ fuit, non colluuione omnium, neq; apud exteros nomen Romanum paſſim vulgari. Ideo populi iuſſu comitiis cẽturiatis,ſingulis municipiis ius ciuitatis, quod

Ciuitatem parciſſimè initio dabant Romani.

Pompeii Strabonis lex.

C. Gracchi lex.

Ciuitate donati rarò ſuffragabantur.

Licinia & Mutia lex. antea acceperant, ademit. Quod & Licinia lege & Mutia cauebatur. Quippe cum Italiæ populi magna pars ſe pro ciuibus gererent, Licinius Craſſus orator, & Mutius *Lex de regendis ciuitatibus.* Scæuola pont. max. vt in ſuum quiſque ius rediret, legē de regendis ciuitatibus tulerunt, quū ſumma cupiditate ciuitatis Romanæ Italici populi tenerētur: qua lege ita alienati animi ſunt, vt principiū belli Italici fuerit. Itaq; ius ciuitatis, quod cum infimis antea promiſcuum erat, *Docti ciuitate donati.* apud paucos redundans, optabilius fuit. Diuus poſtea Cæſar medicinam profeſſos, & liberalium artium doctores, præcipui muneris loco ciuitate donauit: qui quū Nouocomenſibus ius ciuitatis dediſſet, Marcellus conſul id irritum fecit, arreptúmque decurionem Nouocomenſem virgis in foro pulſauit præfatus ea dediſſe ver- *Marii lex.* bera, ne ſe Romanum ciuem aliquando cenſeret. Mari⁹ quoque legem tulit, vt niſi ex decreto populi nemini in Regione eſſe liceret. Mox Syllæ exemplo, mille homi- *Ciuitate donati à pudendis artibus abſtinebant, & nomina mutabant.* nes Camertes, propter nauatā inſigniter operā in bello, ciuitate donauit. Erátq; conſtitutū, vt qui in numero ciuium Romanorum adſciti, quique ciuitatem Romanā populi iuſſu aſſequuti fuerant, (ne quid diſcriminis cum veris ciuibus foret) pudendas artes, & homine Romano indignas, non pertractarent, ac mutatis exploſiſq; veteribus nominibus, P. Cornelii Metellorumque, & Clau- *Aug. Cæſaris lex.* diorum, aliorúmq; nobilium Romanorum priſca nomina, tanquam veri ciues, & cultu Romano educati, vſurparent. Demum Auguſtus Cæſar vindex maieſtatis Romanæ, ne vnquam tortus aut vinctus vllo libertatis genere ciuitatem nanciſceretur, edita lege ſtatuit: ipſámq; parciſſimè & velut magnū operæ precium largitus fuit. Quod & Claudius Cæſar prohibuit: nā peregrinæ conditionis homines, gentilia Romanorū nomina aſſumere vetuit, ciuitatemq; Romanā vſurpātes, ſecuri percuſſit.

Ciuitate donati ſine ſuffragio. Sed animaduertendū, non omnes qui in ciuitatē adſciti erant, protinus ſuffragij ius in tribubus habuiſſe, vel ad magiſtratus & honores admiſſos eſſe: quia niſi ius ſuffragij a populo his impartiretur, atq; in tribus admiſſi deſcriptíque fuiſſent, ad dandos honores, promouendóſq; magiſtratus, ius ſuffragij non habebant. Siquidē multis dabatur ciuitas ſine ſuffragio, pleriſque ius Quiritium,

nonnullis libertas, aliquibus ius municipij & fœderis, pluribus ius Latij, alij tanquã coloni, alij ſtipendiarij & vectigales habiti, nonnulli ſpõſione in amicitiã recepti fuere. Quam quidem ſuffragij lationem, ſine conſulto ſenatus ſolus populus vt beneficium tradebat. Ius verò Quiritium, primùm Archagatho medico cum taberna in cõpito Acilio datum fuiſſe legimus: municipij verò illis qui ex alienis ciuitatibus adſciti, munerũ Romanæ ciuitatis participes erãt, niſi quòd ad ſuffragia ferenda, & magiſtratus admitti non poterãt: ſicut Fundanis, Formianis, Cumanis, Acertanis, Lauiniis & Tuſculanis, qui haud multò pòſt in ciuitatem admiſſi fuere. His nãq; & Cãpanis equitibus ciuitas ſinè ſuffragio data fuit: quib⁹ poſtea & Arpinatibus ius ſuffragij, quod antea negabatur, conceſſum ferunt. Anagninis quoq; ciuitas ſine ſuffragij latione collata eſt, conſiliáque & connubia adempta, magiſtratibúſque interdictum, præterquã in curandis ſacris. Et quũ Puteoli, Salernum & Buxentũ, pro eò quod aſcripti coloni nómina dediſſent, ſe pro ciuibus gererent, ſenatus indicauit non eſſe ciues. Nonnunquã qui ex manucipiis ſuo iure & legibus vtentes, muneris tantùm cum populo Romano particeps erãt, nullis neceſſitatibus aut alia lege vel fœdere adſtricti, municipes dicti ſunt: ſicut M. Cato ſenex, T. Corũcanus, Caius Marius, M. Tullius, & alij. Tertiò, qui ad ciuitatem Romanam ita venerunt, vti municipia eſſent ſuæ cuiuſque ciuitatis & colòniæ, vt Tiburtes, Præneſtini, Piſani, Vrbinates, Nolani, Bobutinenſes, Placentini, Napeſini, Sutrini, Lucenſes. Fuitque obſeruatum, vt ita recepti, peregrinorum loco non haberentur, ſed ciuiũ. Et tametſi ius coloniæ quàm municipij ſemper maius & auctius fuerit, quòd coloni iuta inſtitutáque populi Romani, nihil ſui arbitrij habent: municipes verò ſuis vtũtur moribus & inſtitutis ſine imperio populi Romani: tamẽ in coloniã ſemel auſpicato deductã, illa incolumi, noua colonia deduci nequit, licet illa exiſtẽte noui coloni deduci valeant. Differt tamẽ colonia à municipio, quia ex ciuitate colonia aliò traducitur, municipes verò aliunde in ciuitarem veniunt. In quo animaduertendũ, plura fuiſſe coloniarum genera: namque aliæ Latinæ, aliæ ciuium

Ius Quiritium cui primo datum.

Municipii ius.

Coloniæ à municipio differentia.

Coloniarũ genera.

Romanorum dictæ ſunt, aliæ ex vtriſq; , nõnullæ ex peditibus vel equitibus, quum in agrũ bello captũ ſtirpis augendæ cauſa mittebãtur: ſiquidem Bononia, colonia Latina fuit: Mutina & Parma, ciuium Romanorum. Placentia equites ſolos habuit Latinos, licet Cicero Placẽtiam municipiũ, non coloniã dicat eſſe. Erátq; conſtitutum, vt ſingulæ coloniæ annuam penſionẽ populo Romano penderẽt: tametſi Liuius Druſus tri. pl. duodecim colonias ſine onere penſionis deduxiſſe legatur. Fertur tamẽ populus Romanus Ilienſibus ob generis vetuſtatẽ, & quia autores Romanæ ſtirpis fuerãt, pleniſſimam immunitatẽ dediſſe, vt tutelæ curæq; excuſationẽ haberẽt: Tyriis verò libertatẽ, ſicut Athenienſibus, & Theſſalonicis, quibus etiã diuus Seuerus ob egregiã fidem Italicũ ius dedit. Cyzicenis verò, quum Mithridatico bello ob inſignẽ operã libertatẽ meruiſſent, poſtea Tiberius Cæſar, quòd inſolẽter in ciues Romanos ſe geſſiſſent libertatẽ ademit, & ſtipẽdiarios fecit. Nero quoque vniuerſæ Achaiæ libertatẽ dedit, Græciámque liberam dimiſit, & nationes Alpum maritimas in ius Latii tranſtulit. Ex inſulis verò, Cephalenia, Zacynthus, Ægina, liberæ fuere. In Aphrica, Carthago, Leptis, Adruma, Ruſpinum, Tapſus: quæ etiam à diuo Seuero & Antonino iuris Italici factæ ſunt. Otho Lingonibus vniuerſis ciuitatem dedit. Ex finitimis, Oſtia, Antiũ, Minturnæ, Tarracina, & aliæ plures, militiæ aliorumque munerum vacatione fungebãtur. In Sicilia, quia prima omniũ prouincia facta eſt, Mamertina ciuitas & Taurominiana, fœderatæ: liberæ verò & immunes, Cẽturipinũ, Alexina, Segeſtana, Alecienſis, & Panormitana. Inter quas Centuripini & Segeſtani Latinitatis iura obtinebãt. Erátque vetus mos, vt qui ius Latii haberẽt, alios ſumere magiſtratus aut præſides nõ tenerentur, niſi Romanos ciues. Nemauſenſes enim quũ ius Latii obtinerent, ad ædilitatẽ & quæſturã alióſque honores, nullos niſi Romanos ciues admiſere. Poſtea liberalitate populi Romani, ex omni genere, omniq; natione terrarũ, benemeritos de nomine Romano, quorũ virtus enituit, in ciuitatẽ adſciſcere, & fide ac ſocietate iungere, vſus inualuit. Eſtq; inter exempla, non ſtipendiarios modò, ſed hoſtes populi Romani, quũ ad

Libertas.

Ius Latii.

Priuilegiũ eorum qui ius Latii haberent.

Liberalius deinde ciuitatẽ dabant Romani.

De iure Latinitatis vide elegantem locum Alci. lib. 2. diſpunct. cap. 21.

noſtros imperatores profugiſſent, aut magno vſui reip. fuiſſent, quinetiã ſeruos bene de repub. meritos, ciuitate donatos eſſe. Itáq; Tuſculanos, Æquos, Volſcos, Hernicos bello victos poſt victoriã ciuium numero Ro. adſciuere, ſuæq; tutelæ duxere, & veluti patroni clientes, in fidẽ accepere, cognationéque & hoſpitio iũxere. Sic Iulios Alba, Coruncanos Camerino, Porcios Tuſculo oriundos, in ſenatũ aſciuerunt. Lapſis deinde tẽporibus latiùs hoc ius propagatũ fuit, ita vt in Hiſpania oppida Latio antiquitus donata, vnde triginta numerentur: libertate, ſex: fœdere, tres: ſtipendiaria, centum viginti. In citeriori verò, oppida ciuiũ Romanorũ, tredecim: Latinorum veterum, octodecim fuerunt: fœderatum, vnum: ſtipẽdiaria centũ triginta quinque. Inter quas, Pacenſes & Emeracẽſes in Luſitania iuris Italici fuere. In Aphrica ciuiũ Romanorũ quindecim. Deníque repub. variis caſibus agitata, Veſpaſianus vniuerſæ Hiſpaniæ ius Latii tribuit. Otho Lingonibus vniuerſis ciuitatem dedit. Claudius verò Cæſar, omnes Græcos, Gallos. Hiſpanos, Britannos, Sauromatas, ciuitate donare, & togatos videre ſtatuit. Quinetiam non modò in iura ciuium, ſed in imperium ſæpe externos Romani adſciuere. Primus enim Traianus externus, & deinceps alii ad imperium promoti fueruntur. Solõ verò Athenienſibus, præter eos qui ſacra & genus aut ſtirpem antiquiſſimam haberent, ius ciuitatis nulli peregrino dari mandauit, niſi ei qui aut perpetuo exilio patria pulſus eſſet, aut alicuius artis cauſa cum penatibus, & domo Athenas commigraſſet. Poſtea Pericles legẽ tulit, vt hi ſoli Athenienſes fierent, qui vtroque parente Athenienſi ciue nati forent: in tãtum, vt Euagoras vix propter multiplicia beneficia ciuitate donari meruerit. Qui etiã autor fuit, vt ex non legitimo matrimonio editi, ciuiũ non cenſerentur numero: licet cõtra legẽ à ſe editam, illegitimũ filium ſibi ſuperſtitẽ, ciuis loco haberi voluerit. Deinde inquilini & aduẽtitii paſſim in ciuitatẽ adſciti fuere, coacti, tributi nomine, drachmas duodecim quotãnis pẽdere: fœminæ verò, ſex. Lacedæmonii verò Lycurgi legibus & Thebani, nouos incolas & peregrinã ſtirpẽ non admiſere: ſed ius ciuitatis & vrbis vſum peregrinis interdixere, victóſ-

Ius ciuitatis latius propagatum.

In imperiũ adſciti.

Athenienſes.

Periclis lex.

Lacedæmonii.

Helotæ. que armis pro alienis arcuere. Finitimos tamẽ, quos Helotas nuncupãt, pari iure vixiſſe, & a Procli & Euryſthenis Heraclidibus deſcẽdentes, in ciuitatẽ adſcitos fuiſſe cõperimus. Quinetiã peregrinis Spartã adire, omni tempore non licuit, ꝙ illorũ cõmercia vitarent: quare Dirinoxeni, quaſi fallentes hoſpitem dicti ſunt. Nec ſolum Spartæ peregrinos & conuenas non admiſerunt: ſed ſi quis ciuis Sparta diſcedens, apud exteros moraretur, capite luebat: quibus nec peregrinari licitũ erat, ne verſutias & dolos à peregrinis haurirent. Neque aliud Lacedæmoniis & Athenienſibus fuiſſe fertur exitio, (quanquam multũ armis valerent) niſi quod victos bello, oſos haberent, nullóq; commercij iure dignos ducerẽt. Qua de re Phocion Atheniẽſibus ſubiratus fuit, ꝙ filiũ Spartam ad peregrina noſcenda inſtituta dimiſiſſent. Tyrtæum tamẽ poetã Lacedæmonii ciuitate donarunt, contra inſtituta maiorum: quod ideo factum Pauſanias ait, nequando illis obiici poſſet, quòd peregrino duce vſi fuiſſent. Athenienſibus quãdoque lege cautum fuit, ne quis Athenienſium Megarem pedem inferret, mulcta capitis indicta, quòd odio eos proſequerentur, pernicia-li: Pœnis, ſiquis vi tempeſtatis, aut hoſtium impetu ad eorum litora applicuiſſet, intra quintum diem abire cogebatur. Carthaginenſes quoque adeò peregrinos oſos habebant, vt qui in Sardiniam aut Herculis columnas adnauigabant, mari demergerẽt. Quod de Scythis quoque proditum eſt, qui adeo peregrinos inſectati fuerũt, vt eos omni vitæ commercio prohiberent: Anacharſim, quod ſacra Græco more faceret, occiderint. Idem de Scythotauris, qui pro hoſtiis aduenas immolabant, proditũ eſt. Inter cæteros feruntur Gamphaſantes in intimis Libiæ oris, adeò hominũ cõmercia fugere, vt nulli ſe peregrino miſceri ſinant: & Seres, qui cœtus & cõgreſſus fugiunt hominum, ita vt rerum precia oculis æſtimantes, ſua tradant, aliena non emant, ſcilicet arbitrati, iura ciuium cum peregrinis communicari nõ oportere. Apud Indos quoque niſi triduo, hoſpitẽ diuertere nõ licebat, ne ciues longo vſu diſſimiles mores imbuerẽt, & in alienas leges ritúſque tranſirent. In Ægypto quoque apud Buſirim & Cynoſpolim, hoſpites non diuertebant neq;

In hoſpitalitas. *Dirinoxeni.* *Quid Lacedæmoniis & Athenienſibus fuerit exitio.* *Tyrtæus poeta.* *Athenienſium lex.* *Carthaginenſes.* *Scythæ.* *Scythotauri.* *Gamphaſantes.* *Seres.* *Indi.* *Aegyptii.*

admittebantur alieni: qui omnibus ferè barbaris mos exoletus erat, vt hoſpites finibus pellerent. Claudius quoque Cæſar peregrinos ferre gentilia Romanorum nomina vetuit edicto. Proditúmque eſt de Epidauriis mirum, quòd quum Illyricos mores oſos haberent, nec illorum cõmercia vitare poſſent, vt ſe à contagione accolarum ſeruarent immunes, ita cauiſſe, vt vnum ſeligerent ætate grauem, qui ſolus ad illos penetraret, cũ quo cõmercium haberent, quem poletem dixerunt. Contrà verò Germanis ius hóſpitij ſanctiſſimũ erat, hoſpitiiſque ita enixè indulgebant, vt quenquã hoſpitũ cũ quo menſa fuiſſet cõmunis & ſacrificia, arcere tecto, aut auerſari nefas ducerent. Idem apud Lucanos, quibus lege cauebatũr, vt ſi quis Sole occaſo diuertentes hoſpites nostos ignotóſque domo exigeret, κακοξενίας teneretur, mulctámque eo nomine pendere cogeretur. Calabri quoq; hoſpites comi hoſpitio benignè inuitant, pyra illis affatim apponendo. Traditum tamen memoriæ eſt, quum inter Megarenſes & Corinthios de imperio certaretur, captiuos in bello tam leniter habuiſſe, vt illos velut hoſpites inuicẽ tractarent, & ſine precio dimiſſos, doryxenos appellarẽt. Illis enim Iupiter ξένιος in præcipuo cultu erat, id eſt hoſpitalis. Quare milites cũ hoſtibus extra aciem familiaria iura ſeruabant, in acie vero pugnabant vehementiſſimè. Græcis quoque diſſimiles & lõgè diſpares libertatis ſpecies fuere: ſiquidem non pari libertate fruuntur, aut vectigali & tributo premuntur omnes: quippe Tenedii & Hæmij vectigales erant, Chij tributorum immunes & liberi, nauibus tantummodo præſtandis obnoxij. Cythera Laconiæ inſula, hoc tantum premebatur onere, vt è Sparta præfectum quotannis acciperet ad reddendũ iura. Lacones præter amicorum miniſteria, aliud nihil tributi nomine pendebant. Vici quoque circa Babyloniam ad præbenda cibaria canibus regũ cogebantur, reliquis exempti oneribus. AEthiopes verò tertio quoque anno binos ſemodios auri rudis Dario regi pendere dicuntur, ducenos faſces ebeni, quinos pueros, & elephantorum dentes vigenos. Sicut Colchi centenos pueros, & totidem virgines reliquorum tributorum immunes. Indi autem æquali

Claudii edictum.
Epidaurii.
Poletes.
Ius hoſpitii apud Germanos.
Lucani.
κακοξενία.
Calabri.
Iupiter xenius.
Apud Græcos qui à vectigalibus immunes, & qui non.

omnes premuntutur onere: nam quartam fructuum partem regibus annis ſingulis pendere coguntur. Syri (vt inquit Vlpianus) à quartodecimo maſculi, à duodecimo fœminæ ad quintum & ſexageſimum annũ tributa conferunt. Leptis in Aphrica tantum vectigalibus valuit, vt ſingula in dies talenta Carthaginenſibus vectigal pẽderet. Sicut ex effoſione æratis in Macedonia, ſingula talenta in ſingulos dies Alexãdro pendebantur. Et Babylon regi Perſarũ, ſingulis diebus ſingulas argento plenas artabas ſoluebat. Apud Romanos verò qui populi liberi erant tributi nihil conferebant, ſtipendiarij autẽ ad militum opus ſtipendia pendere cogebãtur: licet ex Cæſaribus plerique vectigalia noua & inaudita propoſuerint, vt pro eduliis quæ tota vrbe venirent, pro litibus atque iudiciis quadrageſimam ſummæ: ſicut Caligula exegit ex gerulis octauam, ex proſtitutis quantum vnaquæque vno concubitu mereret. Veſpaſianus quoque vectigalia reuocauit noua, & grauia prouinciis auxit. Alexander Seuerus braccariorum, linteonum, citrariorum, pellionum, plauſtrariorum, aurificum & aliarum artium vectigal inſtituit: ex quo thermas quas fundauerat, pluribus vſibus ornauit. Antiquis etiam Romanorum, ex agris & noualibus decima ſeminum dabatur vectigalis nomine: nanque aratores decimã frumenti populo Romano pendere cogebantur. Tiberius Cæſar centeſimam rerum venalium, in ducenteſimam relaxaſſe dicitur. Et Nero in initio ſui principatus, quò gratiam popularem aucuparetur, quintam & vigeſimam venalium mancipiorum remiſiſſe, & Traianus vectigal vigeſimarum ſuſtuliſſe. Proditúmque memoriæ eſt quũ in dubium veniret, qui liberi eſſent populi, quíve ſtipendiarij, à M. Antonino publicos tebellarios inſtitutos, vt ſi in prouincia quiſpiam cauſam liberalem diceret: per eos teſtationes libertatis, & alia immunitatis documenta Romam ferrent. Minorem verò libertatem, ſeu mediam, ij aſſequi dicebantur, qui manu à prætore emiſſi, non Romani ciues, ſed Latini nominis tantum ex lege Iunia Norbana fiebant: vel ſuprema voluntate domini teſtamento, ſi eum hoc expreſſo manumiſiſſet: aut ſi inter amicos dextra apprehenſum, ad ſe conuertens, libe-

Romanorũ vectigalia.

Minor ſeu media libertas.

rum eſſe iuſſiſſet. Hi enim his immunitatibus, quæ Latinis populis ſocietate & fœdere iunctis indulta erant, fungebantur. Nam & in vrbe vt Latini cenſebantur, & in caſtris vt milites ex Latinis coloniis, non vt externi, aut leuium armorum auxilarij, ſtipendia merebant. Fuitque obſeruatum, vt qui ius ciuitatis haberet, ſi Latinas colonias incoleret, nõ ideo ſolum vertiſſe, aut ius ciuitatis amiſiſſe putaretur. Et quanuis in Romanis caſtris, qui militabant, ſi quid deliquiſſent, ſi externi, flagellis & virgis: ſi verò Romani ciues forent, vitibus cæderentur: tamen Liuius Druſus & C. Gracchus tribuni pl. ne liceret quempiam Latini nominis virgis afficere, ſed vitibus, plebiſcito ſanxerunt, in hac re Latinos populos Romanis coæquantes. Tertiam denique libertatem, quam minimam dixere, aſſequuntur hi, qui manumiſſi, nec ciuitatem, nec ius Latij habentes, deditiorum numero cenſentur: qui nullis priuilegiis fulti, viuentes liberi erant, & velut ingenui munia publica priuatáque obire, magiſtratúſque & cætera dignitatis ornamenta, quæ libero debentur, aſſequi poterant morientes autẽ, vitam vnà & libertatem amittebant: ideo decedentes neque teſtari poterant, neque poſt obitum de bonis diſponere, præter patroni voluntatem, adeo vt eorum bonis, quaſi ſerui peculio, manumiſſores potirentur. Quod etiam cum Latinæ libertatis hominibus multi commune dixerunt. Fuere autem dedititij, qui victi armis, & in fidem recepti, tantum ne ſeruirent, néve ſub mancipio eſſent, immunes facti ſunt: cuius etiam generis ferũtur ſerui, qui poſt admiſſa crimina ſuppliciis ſubditi, aut publicè pro criminibus cæſi, vel in quorum facie notæ ſeruitutis impreſſæ fuerant. Diúque hæc diſcrimina libertatum & diſſimiles ſpecies fuere: donec ſequuti principes, pertæſi multiplices variáſque libertates dari, veteribus legibus abrogatis, nouíſque adſcitis & cooptatis, exæquato omnium iure, ſtatuerunt, vt manumiſſi apud prætorem, plenam aſſequantur ciuitatem & libertatem: vnde abuſus inualuit poſtea, deprauatis moribus, vt multi ſerui per rapinas & furta quæſitis pecuniis libertatem à dominis emerent, ſtatímque liberi & ciues Romani fierent.

Externi milites virgis, Romani vitibus cædebantur.

Minima libertas.

Dedititii.

l.7. de lati. liber. toll. & li.7. C. de dedit. liber. tol.

Manumiſſorum plena libertas

Qui fuerit modus conſulendi ſenatus, & vbi haberi, & quo pacto ſuffragia ferri ſolerent, & quid apud exteros.

CAPVT XI.

Patres centum. Patricii. Patres ducenti. Patres trecenti. Patres minorum gentium. Adiecti. Patres conſcripti. Senatores Ro. 1000. Iul. Cæſar. Auguſt. Octa. Senatus autoritas. Athenis quingentorum. Areopagitæ:

SEnatores à Romulo cẽtum creatos fuiſſe, qui ob honorem patres, eorúmq; progenies patricij dicti ſunt: quorum conſilio reſpublica niteretur domi foríſque, multi prodidere. Deinde communicata vrbe cum Sabinis & Tatio, idem Romulus alios centum legit in patres, explens numerum ducentorum. Poſtea Tarquinius Priſcus, in orbitate ſenatus legiſſe centum alios fertur, minorum gentium appellatos: tametſi a Bruto familias minorum gentium inuentas nonnulli credant. Primus enim Valerius Publicola, poſt exactos reges, patrum numerum à ſuperbo cædibus imminutum expleuit, & ampliſſimum ordinem auxit, quatuor & ſexaginta ſupra centum ex equeſtri ordine in concilium cooptatis, ita vt trecẽtorum numerum faceret, qui adiecti dicti ſunt. Quos enim poſt exterminatos reges, ætate graues, ſpectatæque probitatis videbant, ſenatui tanquam grauiſſimo ſanctiſſimóque concilio adſcribebant. Quos quidem, quum alij in locum decedentium ſuffecti, & in ſenatum literis adſcripti eſſent, conſcriptos vocarũt, modò plures, modò pauciores, ita vt frequens ſenatus, & quicquid erat patrum, ex ferè trecentis ſenatoribus conſtaret. Et quum Iulius Cæſar ſupra mille ſenatores, belli caſibus imminuto ordini adſciuiſſet, Auguſtus Octauius ſelectos & perpurgatos duabus lectionibus, remotis indigniſſimis, in priſtinum decorem reuocauit. Hique veluti præſides & reipub. cuſtodes, tantæ autoritatis fuere, vt ſi populus regem aut magiſtratum quempiam iuſſiſſet, id ſic ratum foret, ſi ſenatus autor fieret. Leges quoque à populo latæ, haud aliter ratæ fuerunt, quàm ſi patrum conſenſu approbarentur. In reliquis verò ita præſcripta ſenatus poteſtas erat, vt iudicium populi autoritate ſenatus reſcindi non poſſet. Athenis verò ſenatus fuit quingentorum, qui vnà cum tribunis & quæſtoribus, ſenéſque cura iuniori-bus, de rebus ſingulis decernebant. Poſtea Areopagitæ ſanctior ſenator à Solone delectus eſt: quorum

conſilio librata moderatione, ciuitatis iura ſeruabãtur, bella indicebantur, lites explicabantur. Nonnunquam Eumolpidæ & Præcones publico cõcilio præfuere. Maximum verò, à mille & quadringẽtis gerebatur, cui Arnophoron dixere nomen: in quo vna & ſenatus & populus aderat, Lacedæmoniorum ſenatus ex duodetriginta ſenibus conſtabat, qui niſi ſexageſimum impleſſent annum, in ſenatum adſcribi non poterant. Apud Epidaurios centum octoginta remp. adminiſtrabant, ex quibus nobiliſſimos populariũ deligebant ſenatores, quos Artinos vocabant, & Conipodes Carthaginenſibus pro ſenatu præfuerę ſeniores, nonnunquan iudicum ordo, qui perpetuus erat magiſtratus, & nũquam niſi cum vita deſinebat. Cato apud Vticam trecentorum concilium legit: Maſſilienſes ſexcentos, quos Thymuchos appellarunt: ex quibus quindecim principes, tres præſides erãt, autoritate & opibus longè primi: nemóque Thymuchos fieri poterat, niſi qui iuſtos filios haberet. In Gnido ſexaginta præfuere ex optimatibus, Amnemones appellati, ad quos de rebus maximis referebant: qui verò ſententiam rogabat, Apheſter dictus eſt. Achæi commune concilium, Arnarion vocarunt: qui de rebus publicis conſulturi, in Iouis luco Aenario coibant, cui decem præſidebant, quos Demiurgos vocatos ferunt. Sicut Bithyni & Galatæ concilium trecentorum, in locum Drynemetum aduocabant. Apud Argiuos octoginta viri. Idem apud Mantinenſes. In Elide autem ſexaginta ſenatus vice fungebantur. Cretenſes decem habuere præfectos, qui de rebus maximis decernebant. Apud Bithynos minorem annis triginta in ſenatum adſcribere non licet. AEtolorum concilium multiplex fuit, quod Apolectum nuncupant. Maximum verò Crotoniatarum concilium erat, nec facile explicatu, & turbulentæ confuſionis, in quo ſi quid conſulto ſtatuendum erat, mille delectos conſulebant viros, vbi præ tumultu minus decerni quicquam lege poterat. Sicut apud Seres maximus ordo ex quinque millibus conſiliariis fiebat, qui in apparatu belli elephantem ſinguli præſtare tenebantur. Q. Hortenſius tribunus pleb. deinde Philo dictator legem tulere, vt plebiſcita omnes Quirites tene-

Eumolpidæ & Præcones.
Arnophoro
Lacedæmonum ſenatus 28.
Epidaurii.
Artini.
Conipodes Carthag.
Vticenſes.
Maſſilienſes.
Thymuchi.
Gnidi.
Amnemones.
Apheſter.
Arnarion
Demiurgi.
Bithyni.
Galatæ.
Argiui.
Mantinẽſes.
Elienſes.
Cretenſes.
Aetoli.
Apolectũ.
Crotoniatæ.
Seres.
Q. Hortẽſii & Philonis leg.

Senatus autoritas. rent, vtque leges a populo latæ, ritè promulgatę non eſſent, niſi poſt initum populi ſuffragium patres autores fierent. A prîmo verò vrbis ortu, poſt exactos reges, de nulla re populus diiudicaſſe, aut ſuffragia tuliſſe traditur, niſi ex cõſulto ſenatus. Prius enim iubebat populus, deinde cõfirmabat ſenatus, quod æuo ſubſequente fieri deſitum eſt. Nam de his quæ plebs ſciuit, nõ ſenatus, vt prius, diiudicabat: ſed deprauato vſu, de his quæ ſenatus cognouerat, populus iudex erat: quod à Lacedæmoniis ſeruari meminimus, vt ſententiã quam ſenatores regéſque cenſuerant, populo decernendi corrigendíq; facultas foret iubente Lycurgo, qui cooptandi ſenatus, & legendi quos vellet magiſtratus, ius populo dedit. Contrà Athenienſes, iubente Alcibiade: nam omne regimen & ſummam imperij à populo ad ſenatum trãſtulere. Sylla quoque dum rerum potiretur, trecẽtos legit ſenatores: ſanxitque vt niſi ex conſulto ſenatus, nihil ad populum ferretur. Erat igitur ſenatoris officiũ, tã de promouendis magiſtratibus, prouinciíſque adminiſtrãdis, quã de belli triumphis, ſupplicationibúſque decernendis, déque præſidibus in prouincias, & auxiliis ſummittẽdis, de lege, de fœdere & pactionibus, ac tota gerẽda Rep. liberè ſentire, ac fortem conſtantémq; ſententiam dicere. Neque enim in adminiſtranda Rep. gerendóque imperio, quicquã bello vel pace decerni poterat, niſi patrum autoritate, & decreto ſenatus. Quippe ſenatui de rebus omnibus decernendi libera facultas erat, niſi in magiſtratibus creãdis, & legibus ſanciendis, aut ſi in hoſtes arma mouenda, vel à bello recedendũ, pacéſque & fœdera ineunda forẽt. Tunc enim ſine populi iuſſu ſenatũ nihil ſentire vel decernere poſſe liquet. Prouinciarum tamen decernendarũ, imperatoríſq; deligendi iudicium, atque ærarij diſpenſandi munus, ad ſenatum ſine populo ſemper ſpectaſſe, nemo dubitauit: tametſi pop. Rom. contra ſenatus decreta prouincias nonnunquã demandaſſe legamus. Pacta quoque ſponſionéſque iniuſſu populi facta, & ſi per ſenatũ poſtulata aut conſules, populum non tenere, nulliúſque roboris eſſe haud dubiũ eſt. Senatores quoque, vel à dictatore, legendi ſenatus cauſa, vel à cenſoribus, ſeu triumuiris, qui ius legendi ſenatus ha-

Marginal notes: *Lacedæmonij.* — *Athenien.* — *Senatoris officium.* — *Populi prærogatiuum.*

bebant,& eos ex gente patricia, Romanos primùm ciues,ſumma dignitate & amplis honoribus functos, legi & cooptari ſolitos inuenimus:deinde, ex ordine equeſtri:poſtremò, plebeios & vltimæ ſortis, per gratiam & libidinem,cenſus habita ratione,non morum:nonnunquam libertinorum filios. Appius enim Claudius cæcus dum cenſuram ageret, filiis libertinorũ in ſenatum adſcitis,ordinẽ inquinaſſe dicitur primus. Nec longo pòſt interuallo, exteræ gentes & tranſalpinæ nationes, ſenatorum iura in vrbe adipiſci, & in ſenatum admitti meruere. Primúmque Hedui, qui iura fraternitatis cum Romanis habebant deinde alij illorum exemplo admiſſi in ſenatum, & ius ſuffragij habuiſſe feruntur. Nero verò, quamuis præceps & furibundus, libertinorum filios diu in curiam non adſciuit, admiſſóſque gradu deiecit. Auguſtus Octauius tanti ſenatores fecit,vt ſingulos nominatim ſedentes in curia ſalutaret: & diſcedens, nullo ſe mouente,vale diceret, Veſpaſianus quoque nõ oportere maledici ſenatori remaledici autem ius eſſe reſpõdit. AlexanderSeuerus imperator nullum in ſenatum admiſit,neque lati clauum ademit, aut pœna affici paſſus fuit niſi de conſilio ſenatus. Quod diuus Nerua & Hadrianus iurauerat,ſe nunquam ſenatorem niſi ex cõſulto ſenatus puniturum: qui quum libertũ ſuum inter duos ſenatores mediũ ambulantem vidiſſet,miſit qui illum colapho cæderet,indignum arbitratus, præripere illis honorem,quorum poterat eſſe ſeruus.Tantęque dignationis habiti ſunt,vt Tiberius Cęſar illis quandoque aſſurgeret,& de via decederet. Claudius quoque tanti ſenatores fecit,vt de maiore negocio acturus in ſenatu, medius inter conſulum ſellas tribunitio ſubſellio ſederet. Contrà Heliogabalus vniuerſum ſenatũ adeò floccifecit,vt ſenatores omnes vrbe expulerit, illóſq; ſeruos togatos eſſe dixerit. Qui tamen non ſtatim vt in ſenatum lecti erant,ius ſuffragij habebant: ſiquidẽ qui in poſtremis ſcripti fuerant,neque ſuffragari, neque per ſe cenſere aliquid poterant: ſed in ſententiam quam princeps in ſenatu dixiſſet,ire oportebat. Si qui tamen præturam cenſurámque, aut alios magiſtratus non ſenatores geſſiſſent, ius propterea ſuffragandi, aut in curiam eundi

Qui & quomodo ſenatores eligebantur.

Appius Cl. ordinem ſenatorium inquinauit

Exteri in ſenatũ admiſſi.

Senatorum honos.

Senatorum contẽptus.

Senatores electi non ſtatim ſuffragabantur,ſed in ſententiam ibant.

non habebant. Non enim quia prætor aut quæſtor fuerat, ideo in ſenatũ admitti, aut publici concilij particeps fieri poterat: neque is ſenator, cui abrogatum imperium fuiſſe. Siquidẽ L. Caſſius tribunus pl. C. Mario & L. Flacco C O S S. legem tulit, vt quem populus damnaſſet, is de gradu deiectus, ius in ſenatum veniendi, aut ſuffragandi non haberet. Senatores quoque qui honoribus functi eſſent, quiq; curules geſſeranr magiſtratus, curuli ſella in ſenatum & curiam vehi, & cum ſceptri, ſi duces aut viri conſulares fuiſſent. qui verò non geſſiſſent, pedibus ire in curiam, & quod videbatur è Repub. cenſere: & ideo pedarios nuncupari perſpectũ eſt: qui tametſi in ſenatu deeſſe non ſolerent cum de triumphis aut ſupplicationibus agitur, tamen ſi cùm ſenatus cogendus foret, ad conſulis edictum non conuenirent, aut contumacius parerent, pignoribus & mulcta plectebantur. Si qui tamen ſenatores quintum & ſexageſimum annum ętatis exceſſiſſent, eos cogi inuitos, aut cõtumaces pignore vel pecunia plecti non decebat. Senatori enim ſexagenario ad eam ætatem in ſenatũ non veniſſe, nulli fraudi fuit: ſemper tamen in ſenatum frequentem veniſſe, & fortem ſententiam dixiſſe, boni ſenatoris eſt habitum. Fertur verò Cato maior, rametſi anni grauior eſſet, cùm in eo vigeret vis ingenij conſiliique nulla re, nullóque negocio adduci potuiſſe, vt in frequentem ſenatũ venire moraretur: ſicut de Nicia ferebatur, qui aſſiduus ſemper in Athenienſium ſenatu erat. Tametſi ſenatores plerunque in ſenaculo ſtationem habere, & inde citato gradu, non expectato edicto, in curiam ire ſolitos legamus, Sed animaduertendũ, non cuicunq; cõuocandi ſenatus, vel conſultum faciendi ius poteſtatémque fuiſſe, quia ſolis magiſtratibus, qui vocationem prehenſionémque habebant, vt dictatori, conſuli & prætori, aut trib. pleb. tribunóque militari, vel vrbis præfecto, aut interregi conuocandi ſenatus ius poteſtaſque fuit. Priuatis enim hominibus aduocandi ſenatum facultas non dabatur. Neque in loco prophano ſenatores conuenire ad conſultandum, ſed in loco auguſto & ſacro, & vbi deorum templa eſſent. Neq; ante lucem vel poſt occaſum diei factũ ſenatuſcõſultum, valere aut ratum eſſe liquet. Deberéque

L. Caſſij lex.

Pedarij ſenatores.

Senator ſexagenarius onere reip. exemptus.

Cato maior.

Nicias.

Senaculũ.

Qui ſenatum conuocabant.

Vbi ſenatus haberetur, & quando.

prius auſpicari, & ab ingreſſu hoſtias immolari apud aram illius dei in cuius templo conuenirent: quorum exta tribunis ærariis vænire mos erat: vel, ſicut Auguſtus cenſuit thure & mero ſupplicare, vt ritè ſenatuſconſultum fiat, exemplo Athenienſium, qui omnibus publicis conſiliis manetes ſacerdotes, qui ſacra facerent, adhibebant: & Lacedæmoniorum, qui ſenatui ſemper augurem adeſſe voluere. Senatúſque conſultum vel per ſingulorum ſententias exquiſitas, & per calculos cõiectos in vrnas, quum de quoquo negocio quid quiſq; ſentit conſulitur, & ſuo loco rogatus ſententiã dicit, aut quum verbo aſſentitur, fieri adnotatum eſt. Et in perrogãdis ſententiis, poſt relationem conſulis debere à cõſulari gradu incipi, & principem in ſenatu aut conſulem deſignatum, prius, deinde ordine reliquos rogari. Nõnunquam obſeruatũ eſt, vt ex cõſularibus æuo maximi rogarentur primi, deinde inferiores: iuuenes verò vix rogari, quaſi pudor eſſet iuuenẽ ſene ſapientiorem videri. Et ſi certaretur ſentẽtiis, nec ſatis liqueret, tũc vel differri cõſultationem, vel ſi duæ ſenatum diſtinerent ſententię, cùm aliud alij cenſeant, id quod ſenatus maximas pars decerneret, id ratum fieri: aut ſi non probaretur, ſententiã diuidi: hoc erat, vt ſi plures cauſæ in diſquiſitionẽ venirẽt, vt de ſingulis referatur, poſtulare: & quod in parte placeret, id ſequi: vel per diſceſſionem, tunc cum vnius exquiſito voto, cęteri qui in ſuffragium ituri erant, in illius ſententiam pedibus irent, vel ſi manum porrigerẽt, aut cùm de ſcripto ſententiam dicerent. In quod id fuit traditum, vt de diuinis rebus prius & de Rep. infinitè, aut ſingulis rebus finitè, ad ſenatum referatur, ſi quid publici priuatique negocij foret ſtatuendum. Nonnunquam licuit ſenatori, priuſquam ordine ſententiæ rogarentur, poſtulare vt extra ordinem de Republica dicere liceret. Apud Athenienſes verò in frequenti ſenatu pro cuiuſque ætate ſententiæ rogabantur, Regibus autem Lacedæmoniorum binos calculos ponendi, cùm ſententiam dicunt in ſenatu, facultas erat: tertium verò, ſi quid pro ſe decerni vellent. Græcis & pleriſque gentibus fabis ſuffragia dabantur: Syracuſanis nemo ſententiam dicit rogatus, ſed vt quiſque ætate & honore anteit, ita

Auſpicatio.
Athenienſes.
Lacedæmonij.
Senatuſconſultum.
Vbi ſententiis certaretur.
Diuidere ſententiam
Per diſceſſionem.
Athenien.
Reges Lacedæmonij.
Calculis.
Fabis.
Mores rogãdi ſententiam apud diuerſos.

ſua ſponte quid ſui conſilij ſit,in medium affert,non rogatus,aut ſi tacente,omnes ſorte dicere coguntur: quibus in vſu erat,vt in concionem prodituri per literarum elementa ſorte educerentur. Quare Dionyſius proditurus,cùm M. ſortitus fuiſſet, futuram ſibi monarchiā cauillatus eſt. *Lycurgi edictum.* Lycurgus verò cùm eſſent adoleſcentes loquaciores,& in cōciliis obſtreperent,cauit edicto,vt nemo in foro,nec in publico conſeſſu diceret,niſi rogatus. *Hedui.* Apud Heduos fuit conſtitutum, vt qui in ſenatu ſentētiam dicit, ex eadem familia rogare neminē poſſit quid eſſet ſententiæ & opinionis ſuæ. Proditúmq; memoriæ eſt, *Germani.* Germanos cōcilio coacto,ſiquid quod minus placeret,propoſitum eſſet, murmure & fremitu diſſentire, & ſententiā aſpernari: ſiquid verò cōplacitum fuiſſet, frameas & tela cōcutere, ſonóque armorū & tripudiis approbare. *Macedones.* Macedonum quoque fuit mos, vt in publica conſultatione ſiquid improbarent,haſtis ſcuta quatientes obſtreperent,& auerſarentur. *Lacedæmonij.* Lacedæmonij ſummis clamoribus agunt, nec calculis ſentiam dicunt, nec admurmuratione ſuffragia ferūt: aut ſi cuius patris clamor contentior eſſet,vt non facilè dignoſcerent,in duas partes ſuffragatores tranſire iubēt, vt quæ pars maior eſſet, animaduerterent. Apud quos vſu receptū erat,vt ſinguli in concionibus baculum ferrent. *Belgæ.* Belgæ verò contra: nam ſi quid publico conſilio ſtatuendum erat, miro ſilentio decernunt: ſi quis autem fremeret aliquo cōcionante,parte veſtis mulctabatur. *Galli & Germani.* Gallis& Germanis,vt in publicis cōſultationibus armati cōueniant,& quid facto opus ſit,decernant,in more fuit:& ſi tumultuarentur, ſilentium ſacerdotes indicebāt. *Tyrij.* Apud Tyrios ſecus,apud quos ſi quis cum telo concioni intereſſet,capite luebat. *Athenienſium fatū.* Id tamen Atheniēſibus fato datū erat, vt abuſi ingenio, ſi quid publico cōſilio decernendū foret in deteriorem partē plerunque ſtatuant,ſempérque quod in diſcrimen adducit conſilium ſequantur. Quare verbum Anacharſis fuit, *Anacharſis dictum.* ſapientes in concionibus ſentētiam dicere apud Græcos,ſtultos verò diiudicare. *Perſæ.* Perſarum verò mos fertur,inter epulas, poſtam vino incaluerant, haud ſecus quàm reliqui in concionibus,conciliū habere, & de rebus maximis decernere. *Diuerſus ordo rogan-* Sed tamē non idē ſemper ordo rogandi

rogandi ſenatus fuit:ſiquidem modò primus rogabatur, qui princeps lectus erat in ſenatu à cenſoribus.Is autem legi debebat princeps ſenatus,qui ex cenſoriis viris,qui cenſuram antea geſſiſſent,antiquior ſuperuiueret: nonnunquam cõſules deſignati,aut viri conſulares æuo maximi,ſummis honoribus functi: ſæpe aliqui extra ordinem à cõſulibus ſtudio & neceſſitudine ductis, rogabãtur primi.Obſeruatúmque fuit,nẽ quẽ citra conſularem locum extra ordinem primum cõſul rogaret. Quẽ tamen ordinem rogandi ſententias Calendis Ianuarıs ſeruare cœperat,is toto anno perpetim ſeruabatur. Diuum tamen Auguſtum ſententias de maiore negocio non ordine nec more,ſed provt libuiſſet,rogaſſe ferũt.Germani verò pro ætate & nobilitate in concionibus audiuntur primi,ſiqua cõſultatio foret. Rogabant ergo ſententiam conſules,quíque ſenatui præerant patres,qui conſilio aderant: ipſóſque dum de re quapiam conſultant, dúmque diſſerendo altercandóque ſententiam dicunt, quicquid è fide ſua ducerent, ſtantes eſſe oportere: poſt verò ſentẽtiam aſſidere.In quo fuit prohibitum, ne poplites alternis genibus imponerent:quòd eos eſſe ocioſos,& non præparatis animis deſignaret. Quod Athenis quoque ſeruatũ meminimus, vt præcone pronunciante in theatro vel curia, ſtantes ſinguli decernant quid ſuæ opinionis foret.Ius tamen ſenatori erat, vt rogatus ſententiam,perpetua oratione,& quàm voluit diu dicendo diem abſumeret:adeò vt nonnullos horis ſeptẽ, plerosque dies totos cõcionem in ſenatu habuiſſe tradant. In foro autẽ lege cauebant, vt ſex horæ accuſatori, reo verò darentur nouem, ne paucioribus clepſydris tempore præſcripto præcipitarent cauſas. Ex quibus nonnulli ne orationes præmeditatas memoriæ mandarẽt, nimiúmq; in eo tempus abſumerẽt,deſcriptas conciones è libello lectitarunt.Poſtea Cn.Pompeius quaſi frẽnos eloquentiæ dedit,ex quo tempore intra pauciſſimas,neque vltra tres horas perorare cogebantur. Nam duæ horæ accuſatori,tres reo dabantur: vnáque die ab accuſatore & reo perorari iuſſum:quia multi data opera in ſerum rem trahebant, tempúſque diffundebant, rebus non definitis. Si tamen aliquorum opinioni aſſentiri vellent,poterant

Ordo rogandi ſenatus Princeps ſenatus.

Germani.

Cõſules & patres quomodo ſententiam rogabant.

Sex horæ accuſatori, reo autem nouem conſtitutæ.

Conciones è libello legere.

Duæ horæ accuſatori, tres reo cõceſſa.

Sedẽtes aliorum opinioni aſſentiebantur. etiam ſedentes, illi opinioni cui viſum erat, ſtudio & voluntate accedete. Ius tamen fuit ſenatori a ſententia quam ſemel dixerat, ſi probabile quid contra afferretur, deduci: aut ſi ambigua foret, nec facilis explicatu, illam *Senatoris ius.* interpretari. Id tamen notatum eſt,, parũ fuiſſe in ſenatu, breuiter cenſere, & rectè ſentire, niſi facundè ſenten- *Nouiſſimũ ſententiam dicere.* tiam tueretur, & argumentis firmaret. Poſt omnes verò rogari, & nouiſſimum dicere ſententiam ignominiæ loco eſt habitum. In qua re ſuccurrit annotare, quod literis proditum eſt, Marcum Perpennam, & Lucium Voluſium Saturninum, omnibus quos in ſenatu ſententiam *Senatuſcõſulta in ærarium depoſita.* rogauerant, ſuperſtites fuiſſe. Cúmque antea ſenatuſconſulta pro voluntate conſulum ſupprimerentur, vel enunciarentur, poſtea à Lucio Valerio & Marco Horatio cõſulibus ſtatutum fuit, vt ampliſſimi ordinis decreta ad ædem Cæreris ab ædilibus deferrentur: demum, vt in ærariũm deponerentur. Quod etiam Auguſtus cauit, ne ſenatus acta publicarentur, néve magiſtratus depoſi- *Tacita ſenatuſconſulta.* to honore ſtatim in prouincias mitterẽtur. Ex his tamen quædam fuere tacita ſenatuſconſulta, quæ palam enunciare non licebat, quę in ſanctiore ſenatu, & concilio arcano, tanquam in receſſu ſemoto ſeruabãtur: quibus decernendis neque ſcribæ, neque ſerui publici intererant, ne cõmunicatio conſilij foret: cauebatúrque, ne quis e- *Sanctius concilum.* nunciaret. Apud Carthaginenſes verò, triginta ſenato- *Sanctior ſenatus.* rum principes, ſanctiori cõcilio & arcanis negociis præpoſiti erant, quæ tãquam cæleſte arcanum, dici non poteſt, quàm alto ſilentio obtegerẽtur. Qui etiam ſanctior *Solonis lex.* ſenatus Athenis fuiſſe proditur, ſine cuius conſilio aliquid grauius decerni, aut ferri ad populum. Solonis lege vetebatur. Syracuſani autem ſanctiorem ſenatum non habebant, ſed ſiquid arduum & perdifficilè imminebat, ſolius Timoleonis ſummi ducis velut ſancto arcanóque *Apolecti.* cõcilio, iudicio decernebant. Ætolis Apolecti ſanctiſſimum & arcanarum rerum fuere concilium: quorũ conſultatione, ſi quod inſtaret periculũ, decerni oportebat. *Decreta ſenatus ad principem pertinẽtia.* Cęſarum verò temporibus, decreta ſenatus, quę ad principẽ pertinerent, non arcano ſenatui, ſed libris elephantinis mandabantur: qui ſumma cura in Vlpia bibliotheca, vt eſſent perpetuo monumẽto, ſeruabãtur. Quæ qui-

dem arcana patrum conſilia quanto ſilentio obtegerentur, illud argumēto eſt, quod Q. Fabius Maximus, cùm de tertio Punico bello, quod in arcano concilio decretū erat, Craſſo in itinere obnunciaſſet, à ſenatu grauiter increpitus & conuiciis affectus fuit. Alia verò conſulta, quæ tacita non erant, poſtquam maturè ſtatura fuerant, deconcilij ſententia in cócione, quæ pro veſtibulo curiæ obuerſabatur, recitari & publicè edi poterant. Erant igitur ſenatoris inſignia, tunica & purpura & laticlauus, ius ſpectandi in orcheſtra, & epulandi publicè, tam in epulo Iouis in Capitolio, quàm ludorum cauſa. Qui quidem laticlauus propria veſtis ſenatoris erat, qua ſenatus dignitas & ampliſſimus ordo notabatur. Nonnunquam ſenatoribus vti penulis, quanquam tenuiſſimo cultu forent, indultum fuit: quippe Alexander Seuerus imperator, vt ſenatores ingraueſcente ætate, frigoris cauſa penulis vti poſſent, priuilegio indulſit: ſæpiúſque aliis inſignibus vti licere datum eſt. Nam Caio Duillio, qui nauali prælio Carthaginenſium claſſem fudit, præter curulem ſellam, vt quoties à cœna rediret, funale præferretur, & tibicem præcineret, conceſſum fuit. Et Marco Valerio Voleſi filio quòd Sabinos fudit fugauítque, & caſtris exuit, locum in circo ad ſpectādum cum ſella curuli ſibi poſteríſque permiſſum nouimus. Lucio quoque Metello, qui oculis orbam ſenectutem egit, vt quoties in ſenatū iret, curru veheretur; fuit pro munere datum. Nonnunquam antiquior ſententiæ dicendæ locus, toga prætexta, ſella curulis, ius imaginis, in memoriam poſteritatis, & in veſte purpurea ſpectandi, pro magnis officiis in Rempublicam ſenatoribus munera data ſunt. Tantæque dignationis fuere ſequutis temporibus, vt in oppidis per loca & conuentus vmbraculis vterentur, indultum ſit. Mox ſequuti Cęſares cum ordinem ampliſſimis honoribus honeſtarunt, præcipuè Alexander Seuerus, vt dignitas conſpectior fieret, argentatis rhedis carrucíſque ſenatori vti permiſit: vtq; ſanctior reuerentiórque ordo putaretur, ex ſenatoribus illos, qui principali dignitate inſignes forent in ordinem patriciatus, quæ maior ampliórque dignitas habetur, multos adſciuit & prouexit. Sed hoc poſt multas ætates nouiſſimo inuecto.

Senatuſcōſulta non tacita. *Inſignia ſenatoris & veſtes.* *Laticlau⁹.* *Penula.* *Inſignia alia atque alia cōceſſa bene de rep. meritis.* *Vmbracula ſenatorum.* *Argentatæ rhedæ & carrucæ.* *Ordo patriciatus.*

Sedẽtes aliorum opinioni aſſentiebantur. etiam ſedentes,illi opinioni cui viſum erat,ſtudio & voluntate accedere. Ius tamen fuit ſenatori à ſententia quam ſemel dixerat,ſi probabile quid contra afferretur, deduci:aut ſi ambigua foret,nec facilis explicatu , illam *Senatoris ius.* interpretari.Id tamen notatum eſt,, parũ fuiſſe in ſenatu,breuiter cenſere,& rectè ſentire,niſi facundè ſenten- *Nouiſſimũ ſententiam dicere.* tiam tueretur,& argumentis firmaret . Poſt omnes verò rogari,& nouiſſimum dicere ſententiam ignominiæ loco eſt habitum.In qua re ſuccurrit annotare , quod literis proditum eſt,Marcum Perpennam,& Lucium Voluſium Saturninum , omnibus quos in ſenatu ſententiam *Senatuſcõſulta in ærarium depoſita.* rogauerant, ſuperſtites fuiſſe . Cúmque antea ſenatuſconſulta pro voluntate conſulum ſupprimerentur , vel enunciarentur, poſtea à Lucio Valerio & Marco Horatio cõſulibus ſtatutum fuit,vt ampliſſimi ordinis decreta ad ædem Cæreris ab ædilibus deferrentur : demum,vt in ærarium deponerentur. Quod etiam Auguſtus cauit, ne ſenatus acta publicarentur,néve magiſtratus depoſi- *Tacita ſenatuſconſulta.* to honore ſtatim in prouincias mitterẽtur. Ex his tamen quædam fuere tacita ſenatuſconſulta, quæ palam enunciare non licebat,quę in ſanctiore ſenatu,& concilio arcano,tanquam in receſſu ſemoto ſeruabãtur:quibus decernendis neque ſcribæ, neque ſerui publici intererant, ne cõmunicatio conſilij foret:cauebatúrque, ne quis e- *Sanctius concilum.* nunciaret. Apud Carthaginenſes verò , triginta ſenato- *Sanctior ſenatus.* rum principes,ſanctiori cõcilio & arcanis negocijs præpoſiti erant,quæ tãquam cæleſte arcanum,dici non po- *Solonis lex.* teſt,quàm alto ſilentio obtegerẽtur. Qui etiam ſanctior ſenatus Athenis fuiſſe proditur , ſine cuius conſilio aliquid grauius decerni,aut ferri ad populum.Solonis lege vetebatur . Syracuſani autem ſanctiorem ſenatum non habebant, ſed ſiquid arduum & perdifficilè imminebat, ſolius Timoleonis ſummi ducis velut ſancto arcanóque *Apolecti.* cõcilio,iudicio decernebant . Ætolis Apolecti ſanctiſſimum & arcanarum rerum fuere concilium : quorũ conſultatione,ſi quod inſtaret periculũ,decerni oportebat. *Decreta ſenatus ad principem pertinẽtia.* Cęſarum verò temporibus,decreta ſenatus,quę ad principẽ pertinerent,non arcano ſenatui,ſed libris elephantinis mandabantur:qui ſumma cura in Vlpia bibliotheca,vt eſſent perpetuo monumẽto,ſeruabãtur. Quæ qui-

dem arcana patrum conſilia quanto ſilentio obtegerentur, illud argumẽto eſt, quod Q. Fabius Maximus, cùm de tertio Punico bello, quod in arcano concilio decretũ erat, Craſſo in itinere obnunciaſſet, à ſenatu grauiter increpitus & conuiciis affectus fuit. Alia verò conſulta, quæ tacita non erant, poſtquam maturè ſtatura fuerant, de concilij ſententia in cõcione, quæ pro veſtibulo curiæ obuerſabatur, recitari & publicè edi poterant. Erant igitur ſenatoris inſignia, tunica & purpura & laticlauus, ius ſpectandi in orcheſtra, & epulandi publicè, tam in epulo Iouis in Capitolio, quàm ludorum cauſa. Qui quidem laticlauus propria veſtis ſenatoris erat, qua ſenatus dignitas & ampliſſimus ordo notabatur. Nonnunquam ſenatoribus vti penulis, quanquam tenuiſſimo cultu forent, indultum fuit: quippe Alexander Seuerus imperator, vt ſenatores ingraueſcente ætate, frigoris cauſa penulis vti poſſent, priuilegio indulſit: ſæpiúſque aliis inſignibus vti licere datum eſt. Nam Caio Duillio, qui nauali prælio Carthaginenſium claſſem fudit, præter curulem ſellam, vt quoties à cœna rediret, funale præferretur, & tibicem præcineret, conceſſum fuit. Et Marco Valerio Voleſi filio quòd Sabinos fudit fugauítque, & caſtris exuit, locum in circo ad ſpectãdum cum ſella curuli ſibi poſteriſque permiſſum nouimus. Lucio quoque Metello, qui oculis orbam ſenectutem egit, vt quoties in ſenatũ iret, curru veheretur, fuit pro munere datum. Nonnunquam antiquior ſententiæ dicendæ locus, toga prætexta, ſella curulis, ius imaginis, in memoriam poſteritatis, & in veſte purpurea ſpectandi, pro magnis officiis in Rempublicam ſenatoribus munera data ſunt. Tantæque dignationis fuere ſequutis temporibus, vt in oppidis per loca & conuentus vmbraculis vterentur, indultum ſit. Mox ſequuti Cęſares cum ordinem ampliſſimis honoribus honeſtarunt, præcipuè Alexander Seuerus, vt dignitas conſpectior fieret, argentatis rhedis carrucíſque ſenatori vti permiſit: vtq; ſanctior reuerentiórque ordo putaretur, ex ſenatoribus illos, qui principali dignitate inſignes forent in ordinem patriciatus, quæ maior amplիórque dignitas habetur, multos adſciuit & prouexit. Sed hoc poſt multas ætates nouiſſimo inuecto.

Senatuſcõſulta non tacita.

Inſignia ſenatoris & veſtes.

Laticlau⁹.

Penula.

Inſignia alia atque alia cõceſſa bene de rep. meritis.

Vmbracula ſenatorum.

Argentatæ rhedæ & carrucæ.

Ordo patriciatus.

Mulieres ſenatum adire vetabantur. Fuítque lege ſancitũ, ne mulieres cuiuſuis negocij cauſa ſenatum aut curiam adirent, niſi quòd Heliogabalus ſenaculũ mulierũ in colle Quirinali conſtituit primus: qui præter mores inſtitutáque maiorum, vt in ordine ſenatorio mater admitteretur à ſenatu, peruicit: ſicut de Meſa Varia eiuſdem Heliogabali auia, proditum eſt: cui tributũ ferunt, vt fœmina in ſenatu ſederet, patres conſuleret, & ſententiã diceret, cæteráque ſenatoris munia obiret. *Senaculum mulierum.* *Meſa ſedit in ſenatu.* Quod de Xerxe autores tradunt, qui in arcano cõcilio, cum delectos Perſarũ proceres cõſuleret, Artemiſiam ſæpe ad conſultandum accerſiuit, cuius ſententiam ſequutus fuit. *Artemiſia.* Antea verò Claudij & Neronis tempore, cùm non pro dignitate videretur Agrippinam patrum cõſultationibus admitti, decreuere patres, vt à tergo abditis foribus ſtaret, velo diſcreta, quòd viſum arceret, aditum admitteret. *Agrippina.* Lacedæmoniis verò mulieres adhibere publicis conciliis, illáſque frequẽti curia in exequendis negociis ſocias aſſumere, vſus erat: apud quos fœminarũ arbitrio decernuntur multa. *Lacedæmonij & Germani fœminas cõciliis admittunt.* Idem apud Germanos, vt vbi plurimũ negocij ſit, fœminarum conſiliis regantur: quarũ pleráſque vt deas colunt. Neque omittendum quod de Troglodytis traditur quibus tanti exẽpli fuere mulieres, vt in cõflictu bellorum, matronarum intercurſu infeſtas acies dirimant: adeò vt ipſis intercedentibus præliari ducerẽt nefas. *Troglodytæ.* *Germani.* Quod etiam apud Germanos freques fuit, vt illarũ fœminæ, quas plurimas in caſtris habebant, labenrẽ ſæpe aciem reſtituant, aut infeſtiſſimos animos cõcilieut. *Celtæ & Galli.* Celtæ verò & Galli non ſolùm mulieres conciliis admittunt, ſed quicquid eſt contentionis, fœminarũ iudicio decernunt, ita vt inteſtina ſæpe odia illarum interuẽtu ſedaſſe ferantur. Proditúmque memoriæ eſt, in fœdere cũ Hannibale & Gallis icto caueri, vt ſocietas ſtaret eo iure, quod ſi Carthaginenſis aliquod admiſſum pateretur à Gallis, eius rei iudicium penes Gallicas mulieres foret: ſi verò Gallus à Carthaginenſi, penes magiſtratum Carthaginenſem cognitio eſſet. *Gallicæ mulieres iudices.* Vtque pueri prætextati cum parentibus ſenatoribus, boni exempli cauſa in ſenatum ventitarent: quod poſt Papyrium Prætextatum, ne quis in ſenatu geſta enunciaret, longo exinde tẽpore fieri deſitum eſt. *Pueri in ſenatu.* Neque *Reſponſa*

illud prætereundum,memoriæ datum fuiſſe, legatis ex- teriſque gentibus in ſenatū admiſſis,Romanos cōſules, niſi Latinè reſpōſa dare cōſueſſe. Quibus admiſſis, mo- re tradito à patribus,poteſtatē ſi quid vellent:ſenatus fa- ciebat.Græci verò cōcilio indicto per præcones, ſiquis quid peteret,enunciabant:ſicut Atrebates & Bellouaci, tubarum cantu cōcilium aduocabant. Si quid verò pro- prio ſermone loqui vellēt,his in ſenatū admiſſis, inter- pretes dabantur:per quos quæ opus erant proponebant, per eoſdémque cōſulta ſenatus & reſpōſa accipiebant. Et tametſi Molo rhetor in ſenatu Grçcè declamâſſe di- catur primus,Tiberius tamen adeò Græcum ſermonem oſum habuit,vt in ſenatu neſcio quid Græcè prolaturus, veniam petierit. Et Claudius Cæſar, Græcè prouinciæ principem,quòd Latinè neſciret,albo iudicum eraſit,& peregrinatum miſit.Inualuítque mos,vt menſe Februa- rio vſque ad calendas Mart. per conſules deſignatos, ſe- natus legatorum audiendis poſtulatis,& ſociorum que- rimoniis quotidie detur,ne tædio aut longa expectatio- ne & mora fruſtrarentur:quę quidem decreta ſenatus,in prouincias quiſque ſuas cum ſingulis actis referebant. Illud quoque ſatis conſtat,cenſum ſenatorium ad num- mos octingentorum millium olim fuiſſe, quem Cæſar Auguſtus &ſequuti principes ad duodecies cēties ſeſter tium auxerunt:& ne quis eorū inops aut egens foret,il- los largo viatico & magnis muneribus proſequuti ſunt. Tiberius verò, præterquam quòd cēſum ſenatorium iu- uit, & honeſtam paupertatem innocentium ſubleuauit, prodigos tamen & egentiſſimos, vel ſenatu mouit, aut loco cedere coegit. Fertur tamen Claudius laudaſſe il- los, qui ob rei familiaris anguſtiam ſenatorio ordini ſponte ceſſiſſent.Et Nero ſenatoribus qui tenui re fami liari eſſent,annua ſalaria ſtatuiſſe:& Marcus Antoninus Philoſophus, vt ſenatores peregrini quartam bonorū & fortunarum ſaltem in Italia poſſiderent,lege ſanxiſſe.& Quotiéſq; ambo conſules adeſſent,ſenatum vnius iuſſu cōuocari non licuiſſe: quódque comitialibus diebus ex lege Pupia, aut tetris & nefaſtis,ſeu cum tonuiſſet, aut ventorum procellæ tempeſtatéſve fuiſſent,ſenatum ha- beri non decebat.His tamen comitialibus qui Quirina-

Latinè dabantur legatis.

Atrebates. Bellouaci.

Græcus ſermo Romanis inuiſus.

Cenſus ſenatorius.

Antonini philoſophi lex.

Quādo ſenatum non habere decebat lege Pupia.

lia ſequuntur, ſenatum non impediri nonnulli putant: id quod Athenis quoque & Syracuſis præcipuè obſeruatum fuit. Nam terræ motu facto, aut tempeſtate ingruente, concilium differri oportebat. Fuítque adnotatum, poſt horam decimam, nouam cognitionem cauſæ in ſenatu haberi non licere, neque patrum decreta in ærarium ante lucem deferri poſſe: quod ſenatuſconſulto, Tiberio poſtulante, vetabatur, quo tempore comitia è campo ad patres tranſlata fuere, quum ad eam diem etſi arbitrio principis niterentur, plura tamen ſuffragiis tribuum fierent. Auguſtus tamen Octauius, vt bis in menſe legitimus ſenatus haberetur, calendis ſcilicet & Idibus, edicto cauit. Ac niſi exacto quarto & vigeſimo ætatis anno, in ſenatum quempiam admitti non licere, præter admodum paucos, quibus ob egregiam virtutis indolem hoc à ſenatu indultum fuit. Tametſi Auguſtus, quò celerius liberi ſenatorum ſenatui aſſueſcerent, iuuenibus poſt virilem togam protinus laticlauum dediſſe, & curię admiſiſſe feratur. Fuítque vetus conſtitutum, vt adoleſcentes ſenatorum filii, primò flore ætatis parentes & neceſſarios in veſtibulo curiæ operiantur, illóſque ſenatu egreſſos domum reducant & comitentur. Senatoribúſque ad plebem tranſire, & iura patrum amittere, & plebeia ſubire licuiſſe: quod præter Marcum Manlium, qui primus à patribus ad plebem defecit, aliis pluribus datum & permiſſum fuit.

Edictum Auguſti.

Senatores domũ reducti per filios & cognatos.

Quæ origo fuerit ſacrorum Lupercalium, & quomodo celebrari, quandóque coli ſolerent, & quam variæ deorum effigies fuerint.

CAPVT XII.

Lupercalus.

DE origine Lupercaliũ, diuerſa ab autoribus prodita ſunt: quippe à Romulo & Remo, poſtquam Numitore auo occiſo, Amulio regnũ reſtitutum eſt, ipſique condendæ vrbis locũ in regionibus in quibus geniti educatíq; erãt, nacti ſunt, ſacra eiuſmodi inſtituta ferunt, quũ capti epulis & vino, ìncincti pellibus hoſtiarum, per luxum & laſciuiã currerẽt: quę Inuuum vocauere. Multi ab Arcadibus, qui cum Euandro in hæc loca venerant, hoc ſolenne ludicrum in honorẽ Lycæi Panos allatum fuiſſe autumant. Sunt qui putent Romulum & Remum,

Inuun.

quum Fauno ſacra facerent, clamore paſtorum excitò, quorum oues abactæ erant, in latrones præda onuſtos incurriſſe nudos, prædámque detraxiſſe: qua poſtquam potiti ſunt, ſacra inſtituiſſe, vt nudi iuuenes, incincti pellibus, per ludum & laſciuiã currerent: ex quibus alij Fauiani, nonnulli Quintiliani dicti. Quod ſacrũ expiationis cauſa inuentum, ad inferos pertinere, argumento eſt, q menſe Februario, hoc eſt, xv. cal. Martias, quo populus purgatur, & inferorũ placãtur manes, hoc ſacrum celebrari tradunt: quódque Iunoni Pebruatæ tunc ſacra fiant, cuius feriæ Lupercalia ſunt: in quo licet antea adoleſcentes paſſim currerent, poſtea Auguſtus Octaui⁹ dum pudori conſultum coluit, ne imberbes curſitarent, decreto ſanciuit. In eo quoque capræ immolãtur candidæ, quæ ſolennis victima in Lupercalibus habetur: quibus immolatis, viri honeſto loco nati, quos Lupercos dicunt, duo ibi ſiſterẽt, quorũ frontes & ora cultro ſanguine hoſtiarũ infuſo, inuicẽ intigerẽt: mox lana lacte madida ſanguinẽ deterge rẽt, quibus de more in riſum effuſis, dum cachinnant, tergora in lora inciderent, nudíque & vncti, amicti caprina pelle in orbẽ diſcurrerent vultu hilari, vſque ad ineptias, obuiámque turbã eiſdem loris impeterent: quare Crepi dicti. Obſeruatúmque vt à ficu Ruminali, vbi Romulus & Remus expoſiti fuerant, curſum inciperent, concitóq; gradu per vrbem vaderent: quibus mulieres occurrere, & palmas feriendas præbere aſſuerunt, fœcunditatem & partus facilitatem propterea ſibi dari arbitratæ. Quod ſacrum in Palatino monte, vbi Panos templum fuit, colebatur, cuius ſimulacrum caprina facie, rubro colore, hirtis cornibus, pectore ſideribus radiante, infima ſui parte hiſpida, & caprino pede fuit: altera manu fiſtulam tenens, altera pedum incuruum. In cuius etiã ſacris canem immolari tradunt: quippe Pan magnum & ſanctiſſimum habebatur numen. Ægyptiis enim ex octo diis habetur maximus: qui & Iouis ſimulacrum arietis facie effinxere. Mendeſij Pana ſummis percolunt honoribus, adeo vt hircum pro deo colant, mulieréſq; cum hircis coire dicantur: caprariiq; maximo in honore ſint. Apud Thebanos arietes tanti fuere, vt non mactarẽtur, ſed eſſent ſacroſancti. Arcades

Lupercalia ad inferos pertinent.

Cæremoniæ lupercalium.

Luperci.

Crepi luperci.

Panos ſimulacrum.

Panos numen maximum.

Iouis ſimulacrum.

Pani & Ioui Lycæo ſtata die humana victima ſacrificant: in cuius tẽplo vmbras nõ cadere, opinio fuit. Athenienſes annuis hoſtiis & ardenti cãdelabro litãt. In Parthenio mõte Panos delubrũ erat, vbi locus nomine Aula, omnibus animalibus velut aſylum, quem leones & lupi, dũ feras inſectãtur, adire non audent, ſed protinus ſubſiſtunt & feras relinquunt. Sicut in Dianæ Ætoliæ luco in Venetis, fabulantur, canes dũ feras inſequuntur, vbi ad lucum cõfugerint, ab inſectatione quieſcere. Idẽ in montibus quos Græci Mænalos vocant, Ariſtoteles prodit: ad quos vbi feræ à canibus impetuntur, tanquam in tutiſſimã arcem ſe recipiunt: ipſique vltra præſcriptũ progredi non audent. Quod de Bœotiis perdicibus memoriæ prodirum eſt, vt præſcriptũ finem & quaſi metas habeant in aëre, vltra quas meare nõ poſſunt. Mirúmq; euenire in Pedaſia regione Cariæ, vt quum Ioui Lycæo ſtata die ſacrificetur, caprã è Pedaſo ſua ſponte ad ſacrificij locũ venire, & ſe immolandã præbere dicant. Romanis verò præter alios deos fuit Veiouis ſimulacrum, quẽ dixere Appollinem, cuius caput ornatur cornibus, ſagittáſq; manu tenet, iuxta quem aries iacet: ſicut imago Appollinis Smynthei, premens murẽ effingitur. Atq; in Ægypto in templo Vulcani, eius ſimulacrũ cum mure apprehenſo conſpicitur: propterea ꝙ Arabes, quum regionem inuaſiſſent. Vulcanus magnam vim murium effudiſſe, arcúſque & habenas corrodi feciſſe, atque ita hoſtes fugaſſe dicitur. Fauno quoque capram immolari nouimus, quamuis ſemideo: cuius ædes vna ad forũ olitorium, altera ad Tyberis ripam Iouis & Fauni. Veioui templum inter duos lucos erat, Capitolium & Palatium. Præter quæ fuit ſoſpita Iuno Lauini, cuius ſimulacrum caprina pelle velatur annis ſingulis. Sed quia de imaginibus ſermo eſt, non omittẽdum id quod à Tyris obſeruatum legimus, vt deorum ſimulacris vincula annectant, ne euocarentur & abirent, quũ eos hoſtili carmine euocatos, abituros timerent. Romani quoque Saturni effigiem toto anno vinctam laneo vinculo habere, feſtis ſolùm diebus Saturnaliorum vinculis exolẽtes. Ægyptij quum Oſirim, quem Solem, & maximum deorum nuncupant, effingere contendunt, ſceptrum in

Aula animalium aſylum.
Dianæ ætoliæ lucus.
Mænali.
Bœotiæ perdices.
Veiouis ſimulacrum. Apollinis.
Veiouis tẽplum.
Iuno ſoſpita.
Simulacris deorũ vincula annexa.
Saturni effigies.
Oſiridis.

cuius ſummo oculi ſpecies inerat,effinxerunt: Serapidi *Serapidis.*
verò modium apponũt ſupra caput Perſæ figurãt Solem *Solis.*
leonis rictu,cũ tiara vtraque manu cornua premẽte.Indi
gryphos iungunt Solis quadrigæ. Phœnicibus Solis
ſimulacrum lapis eſt niger, ab imo rotũdus tenuatur in
cuneum. Apud Pæones diſcus breuis longo ligno appoſitus,
pro Sole colebatur. In Attica Appollo verticoſus *Iſidis.*
exurgit in pyramidem.Iſis verò apud Sueuos in modũ *Iouis Labradei.*
liburnæ. Et Iupiter Labradæus cum ſecuri, ſicut Terræ *terræ.*
ſimulacrũ cũ claui. Paphia quoque Venus fuit non humana
effigie,ſed informi, latiore initio, metæ in modũ *Paphiæ veneris*
faſtigiata.Elei Venerem hirco inſidentẽ,altero pede teſtudinem
premente,effinxere. Et Pygalienſes Cererem *Cereris.*
habitu mulieris in petra iacẽtis,capite& iuba equina,tunica
verò demiſſa. Apud Celtas Hercules fuit cognomento
ὄγκιος,imagine decrepiti ſenis,capite incompto, *Herculis apud Celtas.*
pellæ rugoſa,dextra clauam tenens, ſiniſtra protentum
arcum,multos mortales catenis vinctos ducens: quibus
altiſſima quercus erat Iouis ſignum, ſicut Palladis Atticæ,&
Cereris Farræ,informe ſignũ.In Cypto Venus barbata, *Veneris in Cypro.*
virili ſpecie, & habitu muliebri: apud Thuſſas in
Ægypto,cum cornibus bubulis effingebatur. Fuitq; apud
Aſcalõ Syriæ Derceta dea facie hominis, cuius po- *Dercetæ.*
ſtrema definebant in piſcẽ. Mercurij imago Græcis fer- *Mercurii.*
tur quadrato ſtatu, capite ſolùm effícto, tali ſpecie pluribus
figuratis, quos pro immortali gloria,magnis ſæpe *Hãmonis.*
ducibus dicabant.Eratq; opinio Pythagoræ,non ex om- *Dei apud*
ni ligno exculpi Mercurios decere.Hammonis verò ef- *Arabes.*
figies vmbilico ſimilis habetur.Et apud Arabes lapis te- *Olympii*
tragonus pro deo. Olympij autem Iouis in Attica os ex *Iouis.*
ebore auróq; conſtat:reliquum corpus ex luto & gypſo, *Mineruæ.*
ſupra cuius caput Horæ & Parcæ viſuntur. Sic Mineruæ *Trenalis.*
Trenalis os erat ligneum, manus & pedes marmorea. *Matris*
Matris deũ ſimulacrum, nec qua ſit materia aut ſpecie, *deum.*
nec à quo artifice,noſcebatur. Boni euẽtus ſpecies erat *Boni euentus.*
pauperis habitu,dextra paterã,ſiniſtra ſpicã tenens. Di-
uitiatũ verò deus Spartæ, & cæci & iacentis facie cole- *Pluti.*
batur.Iuſtitia apud Ægyptios fuit ſine capite,Oſiris ve- *Iuſtitiæ.*
rò canino. Dionyſij forma vna barbati, altera cornuti, *Oſiridis.*
tertia adoleſcentis viſebatur. Mirúmq; prodi de Mem- *Dionyſii.*

Memnonis nonis ſtatua, vt quum matutino ſolis radio illuſtratur, æris tinnitum & ſpeciem loquẽtis præbeat: ſicut de Se-*Serapidis.* rapidis ſimulacro in Ægypto, templo ita extructo, vt exoriens Sol os & labra illuſtraret. Nec prætereundum quod Æthiopibus in vſum venit, vt deorum ſimulacra minio illinirent, illa pro maieſtate numinum ſanctiora & auguſtiora arbitrati: apud Ægyptios & Phœnices, vt *Alæ diis additæ.* ſingulis diis, ſingulas alas adderent: Saturno verò quatuor, *Saturni.* duas protentas, duas verò remiſſas, & oculos quatuor, vt ſignarent ipſum dormientem vigilare, & vigilã-*Athletarũ victorum.* tem dormire conſueſſe. Quódque Athenienſes, ſiquem athletarum victorem deſignabant, ſtatuam illi obnixo genu cũ ſcuto, porrecta haſta impetum excipere effinxerunt: pro eo quod Chabrias milites Ageſilai hoc ſtatu impetum excipere docuit, & victor fuit. Fertur Lici-*Alabãdei.* nius in Alabandæos facetiſſimè cauillatus, quod ſtatuæ quæ erant in balneis, eſſent habitu iura dantium & cauſas agentium: quæ verò in foro, omnes diſcos tenerent. Illud quoque non in poſtremis fuerit, Rhodi ſupra ſeptingenta tria millia ſignorum, nec pauciora Athenis, Delphis, atque Olympiæ fuiſſe: Romæ verò tantum ſtatuarum, vt alter populus lapideus videretur.

Quæ vitia ex loci natura, aut cæli climate, quibuſdam gentibus ita innata ſint, vt illa habeant propria & perpetua.

CAPVT XIII.

L. Parthenopæus. LVcius Parthenopæus, delitiæ, amor & decus noſtrum ingenio fuit homo eleganti, ſermonéque per quam docto & exculto, vultu hilari & feſtiuo, præditus omni vrbanitate, & omni ſale: ſed cultu corporis inuenuſto, veſtéque humili & inhoneſta, adeóque omnium rerum hominúmque contemptor, vt ſummæ nobilitatis viros, ne congreſſu quidem ſuo dignaretur: & niſi literatos, quos toto pectore fouebat, reliquos flocci penderet & nihili duceret: denique nulli obnoxius, liber & ſuo arbitratu viuebat. Is dum Neapoli eſſemus, doctis iuuenibus comitatus ad nos ventitabat: congreſſúque hominis eloquentiſſimi & mihi amiciſſimi fruebamur totos ferè dies. Dúmque, vt fit, diuerſarum gentium mores

apud nos ſcitè ſubtilitérque penſitaret, memini ipſum dicere ſolere, quod ſicùt quædam regiones ſunt quæ acuta ingenia & ſolertia gignunt, vt quibus eſt aër purus & tenuis, velut Athenis: aliæ, quæ retuſa & hebetiora, vt quibus craſſius & pinguis, ſicut Thebis: ita ex cæli rigore vel clementia, nonnunquam ex ſiderum ſtatu vel influxu, virtutes vitiáque gentibus innaſci, quæ ingenita adeo loci incolas afficiunt, itaque corporibus animíſq; inſident, vt illa habeant propria & perpetua. Siquidem *Campani.* Campani ſuperbi natura & bonitate agrorum ex mitiſſimo cælo & affluēti copia voluptatum terreſtrium maritimarúmque rerum, ſemper habiti ſunt. Domicilium enim ſuperbiæ (vt Cicero inquit) penes Campanos fuit. Argiui & Brutij ex more inſito genti, latrones. Illorum *Argiui &* namque ingenia latrociniis læta ſunt, & rapinis gaudēt. *Brutii.* Rhegini pauidi & formidoloſi. Itali nobilitate prſtant, *Rhegini.* & regali quadam magnificentia lauti & magni ſunt. *Itali.* Galli ſuper inſitam genti vanitatem, mobiles & ſtolidi, *Galli.* contentionis auidi, conſiliiſque capiendis non ratione, ſed impetu feruntur: tamen religioni deditos eſſe, haud dubium eſt. Hiſpani iactabundi, duri & parci, abacto- *Hiſpani.* réſque accerrimi, ad inediam laboréſque, atque ad mortem parati. Græci licet ingenio & facundia præſtent, eos tamen nationis vitio (vnde Græca fides in *Græci.* prouerbium venit) aſſentatores, leues atq; infideles eſſe manifeſtum eſt. Cappadoces, Cilices & Cretenſes, *Capadoces* ſuopte ingenio, fraudulenti & mendaces: quippe pro- *Cilices.* miſſi fidem fallunt, & periurio ſe adſtringunt: in quorū *Cretenſes.* notam Grçcum illud eſt, Τρία κάππα κάκιστα. Aphri ſub- *Aphri.* doli & mendaces: cùm enim multum claſſe rebúſque maritimis valeant, vſu & commercio multarum gentium, ad fallendum proni & ſolertes ſunt. Apud eos enim frequenter mercatores ventitant, & ſtudio quæſtus quæ vſui ſunt, merces important. Numidæ verò le- *Numidæ.* uiſſimæ fidei ingenia, Chij petulantiſſimi. Nam cùm tri- *Chii.* bunal Ephororum fœdaſſent, ob petulantiam qua na- *Galatæ.* turæ vitio laborant, ab Ephoris impunè tulere. Galatæ *Syri.* minaces, Syri cupidi & auati, præter modum rerum ap- *Alexan-* petentes, gens inquieta, auidáque in nouas res. Ale- *drini.* xandrini deriſores & dicaces. Indi & Perſæ ocioſi: ne- *Indi.*

quę enim ab re proditum eſt, ocium fratrē eſſe liberta-
Aethioli. tis Quod de Ætolis quoque traditur, qui nullius impe-
rio paruerunt. Hi enim cùm perpetuò liberi ſint, in ocio
Lydi. degunt. Contrà verò Lydos & Phryges, quum regibus
Phryges. ſeruiant, negotiis intentos eſſe, & laborioſos. Emporita
Emporitani. ni imbelles & barbari, Aetoli & Locrenſes fœdifragi.
Druidæ religioſi & malefici, ſuprà quàm dici poteſt: nā
Aetoli. dedita ſuperſtitionibus gens, in ſacris hominem immo-
Locrenſes. lant, & cruore captiuorum adolent aras: viſcúmque &
Druidæ. alia dictu nefanda pro numinibus colunt. Fuere enim
Druidæ gens Gallica in Belgis apud Gallos præ omni-
bus ſacri. Sicut enim apud Perſas magi, in Græcia phi-
loſophi, in Babylonia Chaldęi, apud Indos Brachmanes
in Aethyopia gymnoſophiſtæ, apud Scythas Agrippei,
Abij & Calui, in Aegypto Heliopolitani, apud Hyper-
boreos Arymphæi, atque in Hiſpania Turdetani, ſacri
Emporitani. habētur: ſic apud Gallos Druidæ magno in precio ſunt,
& diuinis propè laudibus celebrati. Emporitani autem
Germani. in ora minoris Syrtis, iuxta Aphros Numidáſque degūt,
Cimbri. agri vberis & fertilis ſoli. Germani verò & Cimbri, du-
ri & laborioſi: latrocinis tamen & rapinis, quarum nul-
lam infamiam putāt, à pueritia dediti. Quare Cimbros
Germani prædones vocant, quorum vires ad impetum,
Corſi. validæ ſunt, ſed momento temporis dilabuntur. Corſi
diri & immanes, horridis ingeniis: quippe qui ipſas bel-
Scythæ. luas crudelitate vincant, truci ore ingenitam immani-
Aſiani. tatem præferentes. Scythæ quoque rapidi & feroces, &
Iones. dira feritate graſſantes, ſuis tamen rebus contenti, nihil
Abydemi. alienum appetentes, apud quos nihil eſt furto grauius.
Medi. Aſiani, Iones, Abydemi, Medi, Arabes, Tarentini & Ga-
Arabes. latę, molles & effœminati, eneruatis animis, ad inertiam
Tarentini. nequitiámque parati, omnibus imbuti delinimentis, in
Galatæ. gymnaſiis & turpibus amoribus exerciti. Illecebrę enim
Siculi. luxuriæ ad extinguendū vigorem animi apud eos ſunt.
Addebat etiam Siculos vafro & monſtrifico ingenio, &
Cumani. Aſtos ſupra Byzantium, doloſos maximè: contrà verò
Bœotii. Cumanos in Aeolia, hebetes & inſulſos: quippe q pluuię
Thebani. tempore, niſi admoneantur voce præconis, porticus nō
Syracuſani. ſubeant. Sicut Bœotios & Thebanos, qui plus habere
virium quam ingenij feruntur. Et Syracuſanos variæ

multiplicíſque naturę:aut enim excellentiſſimos eſſe,& omni virtutum genere præditos aut improbiſſimos, & omnibus vitiis deprauatos:quod de Athenienſibus quoque proditur. Atque Heduos iracundos & temerarios turbulenti & concitati animi. Et Ligures duros,agreſtes & fallaces ſuapte natura, & ex ſterili agro & aſpero quem incolunt,nihil ferendo niſi magno labore pactũ. Sed cum Ligurum quidam Firmates, nonnulli Apuani, plerique Montani, alij Hiluaces, alij Fruſinates dicantur,hoc non cõuenire niſi tranſmontanis Siguribus aſſerebat. His enim cum lõgè ab hominum commercio & cultu diſtent,&in arido ſolo luctentur,facilè euenire vt agreſtes, duri & immanes fiant. Hoc modo Lucius noſter apud nos ſermocinatus, peracri iudicio locorum mores examinabat, vitiáque & virtutes rimabatur. Sed quia mentio locorum,& morum diſtinctio facta eſt,hoc dicere auſim longa obſeruatione probatum, eas regiones quæ cæli clementia & affluenti copia gaudent, ſenſu hebetes & obtuſa mente plerunque homines gignere:quæ verò difficiles & agreſtes ſunt,ſingulari ingenio viros educere.Ita enim parens natura, ſiue ille effector mundi Deus comparauit, vt vbi rerum vbertas & copia ſit,ibi bonarũ artium ſtudia ſæpe & ingenia deſint.Senſit tamen Ariſtoteles, eos qui Scythiam verſus loca deſerta incolunt, animo quidem abũdare, ingenii non ſatis habere: qui verò mitiorem plagam, ingenio & arte præſtare.Neque omiſerim.quod Maximus Tyrus Græcus autor cum primis prodidit,;Crotoniatas palæſtra & gymnico certamine valere,Lacedæmonios pedeſtri, Atheniẽſes nauali,venatu Cretenſes,Sybarites luxu,Thebanos verò tibiis,Iones autem choro & cantu. Qui etiã adnotauit vulgari adagio ferri,Medicã mollitiem, Sardanapali luxum, delicias Ionicas,Siculas menſas, ſaltationes Sybariticas. Corinthias meretrices.Artium quoque diſciplinas Menander dixit natiua cõſuetudine diſtingui nationibus variis.Nãque Mitelenæi cithara delectantur, Thebani tibia,Alexandrini geometria valẽt, Athenienſes ſtatuaria & pictura,Crotoniatæ medicina, Æginetæ athletarum pugna.Quod proximè accedit ad id quod Euſtathius memoriæ prodidit,forſan mutuatus

Athenienſes.

Hedui.

Ligures.

Regio fertilis hebetiores, cõtra difficilis ingeniosiores producit.

Maximus Tyrus de diuerſarũ gentium peritia peculiari.

Adagia à ciuitatum moribus ſumpta.

Euſtathi•

ab illis, Bœotios circa palæſtram reliquáſq; artes gymnicas valde probari, Athenienſes in naualibus, Theſſalos in equeſtri, (quippe cùm ex equo primùm pugnare docuerint) Lacedæmonios legibus valere, Cyrenæos in ephectica ſcientia. Quod autem de Theſſalo equitatu dictum eſt, qui conferto prælio inſuperabiles erant, non prætereũdum, Philippum Macedonem, qui totius Græciæ communis hoſtis & prædo habitus eſt, vt Theſſalos equites velut firmiſſimum robur, & longè optimos bello, ſuæ phalangi adiũgeret, Theſſaliam propterea inuaſiſſe, illámque incendiis & ruinis deformaſſe.

Theſſalus equitatus.

An ſit idem deprecari quod recuſare, contra quorundam grammaticorum opinionem.

CAP. XIIII.

Lau. Vallẽſis taxatus lib. vi. ca. iiii.

QVid in mentem venerit nõnullis grammaticis, qui non temperantes maledictis, multa nec perpenſo iudicio nec examinato modo digeſta præcipere nõ verentur, non ſatis coniicio. Nuper cùm in commentariolos obſeruationum grammatici cuiuſpiam, quos de latina dicendi norma viuens ediderat, fortè incidiſſem in quibus graui cenſura, antiquiſſimum quenque autorem taxat, ita ipſum loquutum offendimus, vt diceret A. Gellium malè ſenſiſſe, quòd deprecari, abominari vel deteſtari eſſe dixit: cenſuítque deprecari nihil eſſe aliud quàm dicto vel facto recuſare: quaſi multum diſcriminis foret inter abominari & recuſare: ídque Ouidij autoritate probare nixus fuit, de Ponto:

Sæpe precor mortem, mortem quoque deprecor idem,
Ne mea Sarmaticum contegat oſſa ſolum.

In quibus verſibus deprecari pro recuſare, intelligit: ꝙ verbis pluribus affirmare contendit, quæ cõſultò prætérimus. Sed libet interrogare, num proprio ſignificatu Latinè dixerim, Scipio fœdus cùm Hannibale inire deprecatur, quia paciſci cum Hannibale recuſat: aut, Romani cum Pyrrho pacem deprecantur, quia pacem abnegarunt. Contráque hanc verbi ſignificationem ſecus ab autoribus dictum, & verbum deprecari in alio ſenſu accipi videmus. Titus Liuius ſexto ab vrbe condita:

Non præripiam, inquit, *gratiam publici officii deprecandi*. Cicero prima actione in Verrem: *Si liberè quæ ſentio de republica dixero, primùm deprecor ne iraſcatur*. Suetonius in Cæſare: *Senatum literis deprecatus eſt*: & veterum autoritatibus, pluribus, in quibus ſi deprecari recuſare dixeris, profectò abſurdè & barbarè loquéris: hic enim deprecari idem eſt quod valdè præcari. De enim præpoſitio, adiecta verbo, plerunque auget, vt demirari, defraudare, deierare. Rurſus quod ille autoritate Ouidij motus, volunt deprecari idem eſſe quod recuſare, idem Liuius exploratius oſtendit tertio de Macedonico bello: *At hercule non iur. ſed iniuriam deprecantur* Suetonius in Tiberio: *Claudium*, inquit, *adeò violentum & contumacem, vt ne capitis quidem reus deprecari ſuſtinuerit*. Cicero in legem Agrariam: Si *quid deliquero, nullæ ſunt imagines quæ me à vobis deprecentur*. Quibus in locis non ſignatè nec propriè loquetur, qui deprecari recuſare dixerit. Sed verus probabiliſque ſenſus eſt, tam in Ouidio, quàm proximis autoribus, id eſſe deprecari, quod ſuppliciter petere, & precibus expoſcere ne quid fias, quod tu vitare cupis, & contendis ne eueniat. Mortem ergo Ouidius deprecatur, non ſimpliciter recuſans mortem, ſed ſuppliciter expoſcens ne mors contingat, inter tot truces immanéſque homines. Et ille iniuriam vel ſupplicium deprecatur, videlicet rogat ne inferatur iniuria, néve conuicium fiat. Multum longéque diſtat depræcari à recuſare: quippe deprecari eſt precibus rogare, & ſummiſſè obteſtari ne quid fiat: recuſare verò, iure & manu cõtendere, & quadam mentis vecordia minaciter magis quàm precibus expoſcere: Cæſar commentario quinto: *Hedui nec deprecandi, nec recuſandi cauſa legatos ad Cæſarem mittere volebant*. Cicero Tuſculanarum quæſtionũ ſecundo: *De Anaxarcho*, inquit, *Democritóque cogitetur, qui cum in manus Cyri Nicocreontis incidiſſet, nullum genus ſupplicii deprecatus eſt, neque recuſauit*. Pluribúſque patet exemplis, ſi cui illa perſequi libeat: ex quibus ſine cõtrouerſia liquet, deprecari id eſſe quod precari, ſed dupliciter: vno modo, vehemẽti ſtudio & enixè precari vt quid fiat, & tunc de, præpoſitio auget, vt primis autoritatibus, quas ſuprà memoraui, oſtenſum eſt: altero, precibus eniti & rogare

De præpoſitio adiecta verbo.

Deprecari à recuſare multum diſtare.

ne quid fiat ſeu eueniat tale, quod tu nolles euenire, & futurum deteſtaris, ſicut & proxime dictum. Et tunc de, præpoſitio, non augendi, ſed vim potius minuendi habet. De enim adiecta verbo, duplicem ſignificatum, licet diuerſum, capit, vt plerunque ſolet: plurimumque intereſt, in vtro accipias ſignificatu. Quonam modo & vtro magis conueniat, ſenſu ex ipſa lectione & contextu verborum, prout obuia ſunt, cuiuis vel mediocriter erudito facilè eſt dignoſcere.

Triplex quæſitum ſuper nonnullis verbis iuriſconſultorū ſuboſcuris, quis ſit illorum ſignificatus, quæ ve pecuniæ olim fuerint.

CAPVT. XV.

Vlpiani loc. l. nequicquā. § nec adeo. ff. de off. procon.

Concinnator litium

Cōcinnare

CVm Romæ Palatini fori iudicia operiremur, quidam non ex plebe homo, pollēs eruditione & doctrina, ad me adiit, & percontatus eſt, quid ſibi vellet Vlpianus de officio procōſulis, ęſtimante eum qui prouinciæ præeſſet, diſſimulare non debere ſi quos cauſarum concinnatores, aut litium redemptores deprehendiſſet. Quis eſſet litium concinnator, & quis redemptor, quærebatur. Et quia facilis explicatu quæſtio erat, leui functus opera reſpondi, concinnatorē litium eum dici, qui nouas lites ſimulatis captionibus & cauillis improbis, in longum ducere molitur, cùm ſibi iure agere nō liceret. Concinnare enim eſſe, rem effictis mendaciis, omnibus lenociniis perpolire, ſicut is qui vnguentis delibutus, madenti, coma, & capillo compoſito conſpicitur, quos M. Cato vitilitigatores nuncupat. Græcè autem χερτὴς δικῶν, quaſi ſector litium. Redemptorémque cauſarum eum dici, qui lites quotidianas pecunia mercari, illáſque pactionibus muneribúſque pellicere conaretur, haud ſecus quàm qui domos ædificiúmque faciendū vtendúmve precio conducit: qui etiam quadruplator & interceptor alienæ litis dictus eſt, quos homines tanquam inciuiles, & malarum artium artifices, iureconſulti iure inceſſere. Iterum quæſiuit ex me, quid eſſet quod Alphenus legem Aquiliam interpretatus, inquit: Quòd ſi tabernarius à prætereunte, flagello in quo dolor eſſet, fuiſſet

Vitilitigatores.

Redēptor cauſarum.

Quadruplator.

Interceptor alienæ litis

Alpheni locus. l. ſi & plagis. ff. ad l. Aqui.

ſet cęſus, ſi illi repugnãdo oculum eruiſſet gladio, propter id admiſſum, Aquilia nõ teneri: quod diceretur flagellum in quo dolor eſſet, quærebatur. Cúmq; nõnulli falſa opinione perſuaſi, flagellum quod dolorẽ afferat, ideo dolorẽ in eo eſſe aſſererent, dixi ego mendũ in hac dictione fuiſſe, ingenuè me arbitrari, neq; iureconſultũ tam inſcitè loquutũ, vt in flagello dolorẽ eſſe dicat, pro eo quòd flagris inflictis dolorẽ affert: cùm iurecõſulti non per metaphoras, nec circuitu longo, ſed mũdè admodum & circunciſè loquantur: ſed pro eo quòd dolor eſſet, ſcriptũ fuit, dolon eſſet, dicendũ fuiſſe: neq; aliter à iurecõſulto ſcriptum, veris patére argumẽtis. Dolonẽ enim lignũ vel fuſtẽ ſignare, in quo ferrũ acuta cuſpide lateret, quod haud ſecus quàm gladius vulnera ingerat, vt Varronis teſtimonio probatur. In eo enim latens pugio ita ſitus erat, vt foris minus appareret. Idque coarguitur facili argumento, quòd non erat cõſentaneum, vt ſi à prætereunte leui flagello tabernarius ictus foret, illi repugnando ferro decernere, & oculũ eruere liceret, prout in quæſtione eſt. Quippe inculpata tutela nõ eſſet, quum non pari, ſed maiore impetu armorũ iniuriã propulſaret, quod eſt lege vetitum. Dicẽdum ergo fuit, aliquid occulti teli in flagello latuiſſe, quo percuſſus tabernarius, impunè prætereuntem gladio repercutere, & illi oculũ eruere valuit. Hoc dolone Tiberiũ Gracchũ, ne opportunus iniuriæ foret, accinctũ proceſſiſſe in forum, autores tradunt, quo honeſtius & diſſimulato telo in curiã iret. Et Claudiũ Cæſarẽ à duobus equeſtris ordinis, cũ dolone & venatorio cultro præſtolãtibus, penè oppreſſum Suetonius refert. Tertiò cõſuluit me, quod eſſet iudicium eremodiciũ, de quo apud Iuſtinianũ fit mentio frequẽs, contra quod reſtitutionẽ dari leges voluere. Cúmque aliquorũ diſcreparet ſententia, peruici tandem, eremodiciũ, dici iudicium, quum quid reo abſente in diſquiſitionẽ venit, ſupérque iure controuerſo mota lite, ſolus actor nullo ſe opponente exercuit, contráque reum, indicta cauſa, lis dáta fuit. ἀπὸ τῆς ἐρήμου, hoc eſt, ſolitudine, eò quod ſolus actor nullibi reo comparante, nec ſignis collatis (vt aiunt) obtinuit: contra quod reſciſſionẽ plerunque dari leges voluere. Demum

Dolon.

l. properandũ. §. cum autẽ eremodiciũ. C. de iudi. Iudiciũ eremodiciũ apud Iuſtinianũ. De eremodicio vide

Budæũ in Annotat. & Alciatũ lib. 4. de ver. ſigni.

cùm ſermo incidiſſet, quid emptio, quid permutatio eſſet, quæſitũ fuit, quo in loco Homerus meminit Achiuos nõ pecunia, nec ære ſignato, ſed rudi maſſa æris vel ferri viuũ mercari, & cũ mancipiis permutare cõſueſſe: cuius autoritate Vlpianus de cõtrahẽda emptione, etiã ſine pecunia fieri emptionem aſſeuerat. Dixi id de quo cõſulebamur, mihi in prõptu non ſuccurrere: ſed tamẽ meminiſſe me, tã apud exteros quàm Romanos, æris ſignati argẽtíque & pecuniatũ longo tẽpore nullũ vſum fuiſſe, mercéſque non pecuniæ interuentu, nec ſignato ære, ſed rebus cõmutare cõſueſſe. Siquidẽ Armeni, Scythæ, Seres & Sarmatæ, non interceſſu pecuniæ res emere, ſed rerum cõmercio permutare aſſuerant. Deſerta enim & vacua cultoribus loca, hominibúſque infrequentia magis quàm vrbes incolebãt. Indi quoque illi penitiſſimi, & Eſſeni idẽ factitarunt: nam fuſo ære vtebãtur aut orichalco, (quippe cũ veteres orichalcum precioſius auro ducerẽt) percuſſo verò minimè. Luſitani graui ſarcina æris, vel fruſto argenti ſæpius nũmi loco vſi fuere. Lacedæmonij Lycurgi legibus omnẽ auri argentíque vſum amouẽtes, ferrum & rudẽ maſſam vaſti ponderis, pro pecunia habuere, ſicut Byzantij ferri maſſam pro nũmo appendebãt. Maſſyli verò in Aphrica populi, pecora & mapalia pecuniæ loco habuiſſe feruntur, cũ quibus merces ſæpe mercatores cõmutabant. In Britannia gens inhoſpita, iuxta Scyliram inſulã, permutando dare neceſſaria & accipere conſuerant. Reliqui a re aut annulis ferreis ad certum põdus delibratis. Quod apud Baleares fuit in more, vt omnẽ auri aut argenti materiam execrati nullius generis nũmos ad ſe afferri ſinerent. Idem de Carmanis & Bambycatiis, qui in Tigri ſunt, memoriæ proditũ eſt, vt omnia metalli genera coementes, illa in profunda terrarũ, & abditas ſolitudines ſuffodiant, ne pecuniæ cõmercio eneruaretur animi indoles, ingeniíque. Quod de Indis & AEthiopibus traditum accepimus, qui auri materiã tam vili æſtimarũt, vt catenas noxiorum tantùm ex illo conflarent. Omnes denique gẽtes nationéſque apud prius ſeculum mercibus res inuicẽ cõmutare, vel coriis boum nummorum loco, aut bobus pecudibúſque, ac ferreis virgis vſos cõ-

Apud veteres diu pecuniarum vſum argenti, item & auri nõ fuiſſe.

perimus. Homeri teſtimonio, qui res cẽſu & æſtimatio-ne dignas, non pecunia, ſed boum & pecudum numero taxauit, cum nihil tunc impenſo precio væniret. Primi igitur Lydi aurum & argenteũ nummum, cum tũc nullus foret inueniſſe tradũtur: tametſi Aeginæ argentũ primo ſignatũ nonnulli credant. Alij apud Eleos pondera & ex argento nũmos à Phædone inuentos putant. Apud Perſas verò Darius ex auro monetã percuſſit primus. In Latio Saturnus æreum nummũ reperiſſe traditur. Romanis quoque auri argentíque ſignati longo tẽpore nullus vſus fuit. Pecudibus enim & iumentis boúſque res permutare, ſontéſque plectere ſolebãt: æſtimabatúrque bos centuſſibus, ouis verò decuſſibus. Coriis verò boum nũmos percuſſos à primis originibus iudicare licet, quòd Numa Pompilius ſcorteos aſſes, congiarium populo dediſſe fertur. Poſt quos Dionyſius ex ſtamno cõflauit nummos. Interiectò deinde tẽpore, ære graui Romanos vſos cõperimus, quo appẽſo, non numerato, debita exoluebant: quo tẽpore Seruius Tullius rex primus notã pecudum æs ſignaſſe proditur, vnde & pecunia dicta. Cuius rei cauſa in vetuſtiſſimis nũmis, bouis, pecudiis, aut ſuis ſignum incuſſum apparet. Sed quãuis à Seruio Tullio pecunia percuſſa, nõ propterea à graui ære precij nomine, quod inter licentẽ emẽtẽmque cõuenit, exoluẽdo deſitum: eſt quippe poſt decemuiros. etiam ære graui Romanos vſos fuiſſe, debitáque exoluiſſe, autores tradũt, quod as graue, maſſa æris fuit, non percuſſa aut ſignata: appendi, nõ numerari ſolita. Sequutis mox tẽporibus, Seruio Cepione & Cneo Sempronio conſulibus, poſt Attilium Regulum, argenteo nummo primùm figurato Romæ, altera parte Ianus bifrons, altera nauis prora incuſſa fuit: tametſi quinque annis ante primũ Punicum bellum argenteũ nummum Romæ ſignatum nonnulli credant: demum poſt annos duos & ſexaginta, aurei apud Romanos eadẽ nota incuſſi fuere. Deinde bigæ, & quadrigæ, ac victoria: quare victoriati, bigati, & quadrigati dicti. Fertur tamen Liuius Druſus in tribunatu tertiã æris partẽ argento miſcuiſſe, & ſigno Victoriæ pariter nummum percuſſiſſe, cui Victoriato nomen. In triente autẽ & quadrante Romani

Aurei & argentei nummi inuentores.

Nũmi ex coriis boũ.

Pecunia vnde.

Nummorum apud Romanos inſignia.

rates incuſſere. Perſæ ſtateres Daricos numiſmata habere dicuntur. Græci & Athenienſes Tetracinā, & Ciſtophoros, ac Philippeos nummos, qui bouis imaginē longo tēpore habuere incuſſam, tūc primū à Theſeo inuentos, vt ab armis ad agrorū cultū ciues auocaret: cuius formæ Eleis numiſma fuit, in quo bouis imago deſignabatur. Præter quos fuere Oſcēſes & ſtateres Darici, Philippei & Alexandrei, qui ex auro cudebātur, in quibus mulæ cū curru videbātur effictæ. Poſtea noctua cum Mineruæ facie Athenis incudi cœpta: vnde illud proditum eſt, Gilippi ſeruum ephoris detuliſſe, multas ſub tectis cubare noctuas, quòd Lyſandri pecuniā, quā Gilippus fuerat depeculatus, ſub tecto cōdiderat. Trœzenij cùm Neptunum præcipuum colāt, tridentē nummo effictū habuere. Perſicus verò nūmus ſagittariū incuſſum habuit, qui Daricus etiā dictus. Germani Serrā, qui Serrati. Dardani duos inſculpſere gallos, Rhegini leporem & currū, Cephalenes equū, Taſſaſij Perſen, Argiui murem, Mitylenæi Sapphus imaginē, Tarentini nūmi Taran Neptuni filiū, qui Delphino vectabatur: Aſpendij palæſtras, Locri autē & Ozolæ heſperum ſtellā effinxere. Apud Chios ænea moneta fuit, cui nomen Homerus. Peloponeſiorū numiſma teſtudinis figuram habuit, cui Cheloni dixere nomē: Cyziceni altera parte Cybelen, altera leonē: Tenedij ſecurim, & facies duas eadem ceruice prominentes: Corinthiaci, qui Poli dicebantur, Pegaſum: Gergithij autē qui in Phrygia minore ſunt, Sibyllæ imaginē, quòd inde eſſet oriūda, hoc ſempiternæ laudi fore arbitrati. Poſtea verò nouitio iuuēto, vt imagines Cæſarū cum inſcriptione & titulis, nūmis adſcriberētur, obſeruatū eſt. Quare Nero Cæſar in habitu citharœdi ſe nūmo inſculpſit: & Seuerus imperator habitu Alexandri nūmos figurauit. Galenus poſt occiſos ſatrapas Perſarū, monetam, qua Perſas captos ducebat, percuti iuſſit. Auguſtus Octauiꝰ nota ſideris capricorni, ſub quo in lucē editus erat, argēteū nummū percuſſiſſe dicitur. Deniq;, cùm apud prius ſeculū nullus nūmorū vſus foret, iudicare licet, Homeri tēporibꝰ nō pecunia, nec aere ſignato, ſed mercibus inuicē Achiuos vinū, æs & ferrū, armis & mancipiis emere cōſueſſe. Cùm verò

Perſarum ſtateres. Græci. Athenienſes. Elei. Noctua in numiſmate Athenienſi. Trœzenii. Perſæ. Germani. Dardani. Rhegini. Cephalenes. Thaſii. Argiui. Mitylenæi. Tarentini. Aſpendii. Locri. Chii. Peloponeſii. Cyziceni. Tenedii. Corinthiaci. Gergithii. Nummi cum Cæſarum inſcriptione.

hac admonitione attẽtior factus, ἐν τῇ η. τῆς ἰλιάδος ὁμή-
ρου ῥαψῳδίᾳ verſarer, eos verſus haud multo negocio cõ-
peri ꝗ qui tales ſunt: *In fin. lib.*
ἔνθεν ἄρ' οἰνίζοντο καρηκομόωντες ἀχαιοί. *vii. Iliad.*
ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δ' αἴθωνι σιδήρῳ,
ἄλλοι δ' ῥινοῖς, ἄλλοι δ' αὐτοῖσι βόεσσιν,
ἄλλοι δὲ ἀνδραπόδεσσι, τίθεντο δὲ δαῖτα θαλᾶαν. id eſt:
Vnde reportabant criniti vina Pelaſgi,
Aeris quidam, alii fulgentis munere ferri,
At ſcutis aliis, pars bobus mancipiiſve
Mutabant paſſim, & conuiuia læta parabant.

Quæ portæ vrbis Romanæ præcipuæ fuerint, & vnde nomina ſumpſerint, & ex quibus cauſis cognomenta.

CAP. XVI.

VRbis Romæ ſicut ſæpiſſime pomœrium prolatum fuit, ita multiplices portas pro murorum ambitu extructas fuiſſe, facile eſt coniectari. Nam cùm à prima origine fundamenta vrbis in Palatino, monte fuerint cuius radicibus antiquiſſimum pomœrium terminabatur, tribus portis tunc vrbs contenta erat: hæ fuerunt, Carmentalis quæ Scelerata, Pandana quæ Libera dicta eſt, & Mugonia quam Trigoniam à tribus angulis vocatam ferunt. Id autem pomœrium quod Romulus poſuit, à foro boario procedens ad magnam Herculis arã: inde per imma montis Palatini ad arã Conſi. mox ad curias veteres, & demum ad ſacellum Larium, protendebatur, & cùm eſſet tunc Roma quadrata, ad forum Romanum procedebat. Varro autem à ſylua quæ erat in area Apollinis in palatio, vſque ad ſupercilium ſcalarum. Caci in Auentino, occidentem verſus, & ad tugurium Fauſtuli, vbi caſa Romuli fuit, prima vrbis fundamenta protendi aſſeuerat. Adiecto deinde Capitolino colle à Tito Tatio, quem Arcades Saturnium vocarunt, ſatis cõſtat portam illic excitati caſtelli, Saturniam nuncupaſſe: quæ Padana, eò quòd ſemper pateret, dicta eſt. Cúmque infima Capitolini montis Carmentæ habitaculum fuerint, inde Carmentali portæ nomen datum, quæ & Scelerata, eò quòd C C C., & ſeptem Fabij inde

Tres portæ Carmẽtalis. Pandana. Mugonia.
Saturnia.
Pandana: unde.
Carmentalis.
Scelerata.

prodeuntes, infauſto prælio ad Cremeram omnes à Veientibus oppreſſi, & miſeráda nece cæſi fuere. Iuxta quã ædes Martis, Maturæ, & Bellonæ, & columna ex qua dabatur belli ſignum, ſiquando contra hoſtes præualentes ſumebantur arma. Ad hanc portã matronas Carmentæ nymphæ (quæ mater Euandri fuit) annuas hoſtias immolare & ſacrum facere produnt. Sed cum Tarquinius Priſcus quadrato ſaxo primus, & deinde ſeruius Tullius pomœriũ protuliſſent, duóſque vrbi colles adieciſſent, ita vt ſeptẽ collium vrbs fieret, qui vltimus vrbis ambitum auxiſſe fertur, ac reliqui reges vrbem parum mœnibus validam, aggere & foſſis muniuiſſent portarum quoque numerum augeri conſentaneũ fuit, eóque magnitudinis vrbs proceſſit, ſæqius aucto dilatóq; pomœrio, vt IIII. & XXX. portas per omnem ambitum Romæ fuiſſe legamus: ipſúmque pomœrium Aurelianum Cæſarem tandem definiſſe, vt ad millia paſſuum XXX. mœnia protẽderet: tametſi Nero Oſtiam tenus mœnia promouere, atque inde foſſã mare veteri vrbi ſtatuiſſet inducere. Exquilinã ergo, Viminalẽ, Quirinalem portas, & Cælimontanã, à collibus vrbis, vbi ſitæ erant, vetuſto nomine denominarunt: quanuis quòd Quirini ſacello foret proxima, Quirinalem dictã nonnulli ferãt, iuxta quam Veneris Erycinæ templum. Quæ quidẽ Viminalis aliquando Numentana dicta eſt: ſicut Exquilinam Taurinam à capite Tauri inſculpto, vocatã ferũt. Capenam verò conſtat affluentium aquarũ multiplices habuiſſe decurſus. Illinc enim ad Martis ædem ſemita fuit, quadrato ſaxo, vbi & manalis lapis, qui in vrbem delatus, pluuias excitare dicebatur: ſicut aqua in Lycæi Iouis fronte, ſiquando ſiccitate laboraretur, ſacerdotis manu querno ramo agitata, cogebat nubes, largóſque effundebat imbres. Et Athenis Terræ fuiſſe ſimulacrum, Pauſanias prodit, ſuppliciter à Ioue aquam expetentis vero euentũ, cuius ara in mõte Hymetto viſebantur. quẽ ὑέτιον, quaſi pluuium Iouem dixere. Et apud Indos in arce quam magi incolunt, dolium vidiſſe Apollonius tradit, quo aperto, in defectu aquarum nebulæ emittuntur, quæ totam Indiam imbribus humectant. Quod etiam documentũ Democriti fuit, vt ad imbres excitan-

Vrbs ſeptẽ collium.

Portæ xxxiiii. vrbis Romæ.

Exquilina. *Viminalis.* *Quirinalis.* *Cælimontana.* *Numentana.* *Taurina.* *Capena.*

Pluuiæ excitandæ modus.

Iupiter pluuius.

dos, caput & collum chamæleontis, ligno roboris vri
præceperit. Ad eandémque Capenam aqua Mercurij erat *Aqua mercurij.*
magis ſtudiis celebrata:qua mercatores Idib.Maiis ſe in
ſpargebant & ſua, vberes quæſtus propterea facere arbi-
trati.Et Alcmon aquæ riuulus,cuius aqua ſacerdotes fu- *Alcmon.*
rore veſano inter ſe digladiãtes, Cybelis ſimulachrũ ex
Peſſinunte aduectum,quotannis abluebant.Iuxta quam
M.Marcellus ſecundo Punico bello, ædem Virtutis an-
tea votam, dedicauit. Mutionis verò à Mutione qui illi *Mutionis.*
aliquãdo præfuit,& Minutia, quia Minutij ſacello erat *Minutia.*
proxima,quem pro deo vetuſtas coluit. Et Salutaris ab *Salutaris.*
æde Salutis. Et Rhautumena, ab auriga Rhautumeno, *Rhautumena.*
qui Veiis curſu vicerat,quo è curru effuſo,equi citatiſſi-
mi cũ palma in Capitoliũ contẽderunt: portæ dictæ de-
nominatæque ſunt. Catulariã verò dixere, ꝙ iuxta eam *Catularia.*
ad placandum Caniculæ ſidus frugibus inimicũ, immo- *Piacularis.*
larentur ruffæ canes.Et Piaculare, propter oſtẽta & pia- *Collina ſeu*
cula quæ illic fiebant aſſiduè, dici Pompeius memorat. *Agonenſis.*
Collina quoq;.quæ Agonẽſis dicta eſt,propter anfractus *Campus ſceleratus,in*
multiplices, quòd partim edita, partim decliuia eſſent *quo Veſtales defodiebantur.*
loca,nomen ſortita dicitur,extra quam Veneris Erycinę
& Quietis tẽpla fuere, & iuxta campũ cui Scelerati no-
men fuit: in quo inceſti dãnatas,viuas defodere Veſta-
les aſſueuere.Romanulã verò,& Collatinã:alterã, quòd *Romula.*
ex Sabinis Romã patens via foret: alteram, quòd illinc *Gabiuſa.*
Collatiam expeditum iter eſſet,denominarunt:ſicut Fe- *Collatina ſeu Pinciana.*
rentinã quòd Ferentinũ ferret:& Gabiuſam, quòd Ga-
bios.Hanc verò Collatinam aliquando Pincianam dictã
nonnulli volunt, quod nomen adhuc manet,à proximo *Ferentina.*
palatio deductum, vnde demolita marmora Theodori- *Romula ſiue Romanula.*
cus rex Rauennam deportauit. Fuit quoque Romula
porta quam Sabini Romanulam vocauerunt, quòd per
eam proximus Romam aditus eſſet, quæ gradus ad No- *Querculana.*
ualia & Voluptię ſacellum habuit.Et Querculana,quòd
quercum proximã haberet.Et Randaſculana, quòd ære *Randaſculana.*
munita foret:ſiquidem à veteribus æs randus dicebatur.
In qua caput æneum longo tempore ſtetiſſe memorant, *Randus.*
poſtquam Genutius Typus prætor oraculo monitus
ne regno potiretur, illinc ingredi noluit, acceſſúmque
denegauit. Sicut Ianualis à Iani ſigno ibidem affixo *Ianualis.*

nomen vendicauit: quæ ſub colle Viminali fuiſſe traditur, per quã vim aquarum ingenté magnis procellis contra Sabinos fluxiſſe, illóſque violẽtiſſimis tempeſtatibus oppreſſiſſe memorant. Quã Romulã, Ianualem, & Mutionis non in pomœrio, ſed intra vrbis ambitũ ſitas nonnulli volunt. Nam de Trigemina & Lauernali ſatis conſtat alterã propter trigeminorũ pugnam, quũ regnante Tullo, inter Romanos & Albanos à trigeminis pugna commiſſa fuit: alterã, ꝙ ad lacũ Lauernæ facilis inde via foret, nomina tuliſſe. Fuit enim Lauerna furum dea, in cuius luco, vt impunita eſſent furta, prædã fures ſortiri, & rapaciſſimum quemque immolare tradiderunt. Eſt tamen literis proditum. Latinos populos annis ſingulis ad Trigeminã Euandro veluti deo ſacrum facere: ſicut matronæ apud Carmentalem, Carmentæ. Sanqualis proxima ædibus Anci regis, porta fuit nõ incelebris. Et altera Libitinenſis, per quã fato defuncti efferebãtur, & Mugonia, à boũ mugitu, qui illic frequentes erant, denominata: iuxta quã Tarquinius Priſcus habitaſſe fertur, quæ & Trigillia dicta eſt: præter quas fuere Neuia, Lauicana, Metia, & Flumentana, iuxta quam fluxiſſe Tyberim volunt. Ex hac enim ad Petellidũ lucum modica via erat. Et Triumphalis, per quã triumphi die, aurati currus, captiua prẹda, & pompa triumphi procedebat Aurelia, Vaticana, & Portuenſis, quæ Septimiana nouitia denominatione, ac Fontalinis trans Tyberim, ꝙ haud procul inde fontium ſacra, fontibus & puteis coronatis, fierent, dictæ nominatæque ſuut. Sed per cæteris vnam legimus fuiſſe, cui Feneſtræ dedere nomen, vel quod humilis & anguſta foret: ſiue ꝙ Tarquinio Priſco regnante, quum à paſtoribus oppreſſus fuiſſet ex inſidiis, Tanaquil inde populũ alloquuta, ipſius interitum tam diu diſſimulauit, donec Seruiũ Tulliũ regni ſucceſſorem fecit. Et quoque illud animaduertere quod cùm mœnia ciuitatum ſancta ſint, proptereáque illa trãſgredi ſine piaculo fas non ſit, certíſque prẹfinitis ſpatiis, pomœrio inaugurato, fuerint conſecrata: ita vt quicquid circa ea ſoli eſſet, neque habitari, neque arari liceret: portas tamen ſanctas haberi minimè decebat, quippe quũ ingredi & exire, & defuncta corpora illinc efferre, aliáque prophana facere cui-

Trigemina *Lauernalis* *Lauerna.* *Sanqualis.* *Libitinẽſis.* *Mugonia ſeu Trigillia.* *Næuia.* *Lauicana.* *Metia* *Flumentana.* *Triũphalis.* *Aurelia.* *Vaticana.* *Portuẽſis.* *Mœnia ciuitatũ ſancta l. j & l. ſi. ff. de rerum diuiſi. §. ſanctæ inſti. eo. ti.*

uis permiſſum fuerit. Apud exteros verò portæ pręcipua denominatione iſtæ feruntur: Scæa apud Troiam, in cuius ſuperliminio Laomedontis cadauer ſepulchro conditum erat: ſicut murus & amnis eiuſdem nominis fuere. Alexandriæ Canopica, Athenis Pyraica, & Sacra, & Charonia, per quam damnati ferebantur ad ſupplicium: & Dipylus omnibus patentior, atque aliæ Nymphades nomine. Megaris fuit Triaſia, quæ Diplon dicta. Corinthi Teneatica. Thebarum portæ Homoloidæ nuncupatæ ſunt. Apud Sicyonios quoque Sacra fuit, vbi Epopei viſebatur monumentum. In Argo Diampares apud Leontinos Iracea, in Cyzico Thracia, apud Tybur Rarana: Capuæ Iouis, vbi platea Seplaſia, in qua vnguentarij negociantur: Cremonæ Brixiana, Tarenti Temenitida, Syracuſis Meniditæ, Trogillorum, & Agradianæ: extra quas frequentia ſepulchra viſebantur. Babyloniæ verò licet plures celebrentur, tamen pręcipuè Semiramidis, Ninorum, Chaldæorum, Belides & Ciſſiæ. *Apud exteros portæ.*

Quo ritu, quibúſque cæremoniis hoſtia apud priſcos diis immolabatur, & quo modo fiebant ſacra, & quid apud exteros.

CAPVT XVII.

QVi mos ſacrorum fuerit, quóque ritu, aut quibus exemplis hoſtia cæderetur, & res diuina fieret, veteribus monumẽtis interciſe perſcriptum eſt. Et tametſi ſingulis ferè diis ſua ſacra inſtituta forent, quæ tranſgredi aut præterire ducerent nefas: neque deos omnes eiſdem ſacris ſemper, ſed alios aliis ritibus cæremoniíſque placari deceret: tamen in omni ſacrificio ſtatas cæremonias & ſolita ſolennia conuenit obſeruari: quas ſi prætereant, haud dubiè piaculum fieri, & ſacra pollui putabant. Siquidem in omnibus ſacris, ſacerdos quum diis immolat, & rem diuinam facit, prius corporis ablutione purgatur, & à Venere abſtinet, vt lautus purúſque accedat: quippe ieiunij & caſtimoniæ ſacra adituris miram obſeruationem fuiſſe, authores tradunt. Legimus Numã Pompilium, quum pro frugibus facerer, eſu, carnium & Venere abſtinuiſſe. Et Iulianum Cęſarem oleribus leguminibúſque contentum ſæpe cœnitaſſe ob re- *Singulis diis ſua ſacra.* *Sacerdos lotus & caſtus.* *Ieiunium.*

ligionem:atque eos qui Iſidis:ſacris initiandi erant,dies decem parcere carnibus & vino:.& Ægyptios feſtis quibuſdam diebus ieiunia ſeruare. Aquæ verò aſperſione corporis labē tolli,& caſtimoniā præſtari putabant:prætérque Myſos & Eſſenos,alióſque qui ob religionē animantibus abſtinēt,cælibémque vitam agunt,qui Abij & Anymphi dicti ſunt,conſtat ſacerdotes matris deum Samia teſta ſibi virilia amputare: atque illos qui maxima ſacra obibāt,vt in caſta religione manerent, & procul à mulierū contagio vitā agerent: herbis quibuſdam emaſculari,& virilitatem amittere. Vtq; nulla niſi ſacrorum maneret cura, nudíque & vacui religioni intenderent cunctarum rerū dominio ſe abdicare. Quod iure pontificio cauebatur,cuius verba ſunt, *Ad diuos adeunto caſtè, pietatem adhibento. Opes admouento: Qui ſecus faxit, deus ipſe vindex erit.* Quā caſtimoniā apud exteros quoque ſeruari meminimus. Quippe in Theſmophoris matronæ Athenienſes,vt Veneris ictus cohiberēt, foliis vitiliū cubilia ſubſternebāt:nōnulli garo ex piſcibus, qui ſquamā non habent,ꝙ incendia libidinum reprimeret,& irritos conatus faceret, in ſacris vſi ſunt: quòd Ageſilaus putabat deos non minus religioſis operibus,quam ſacrificiis caſtis delectari. Legimus quoque Hierophantas Athenienſiū,poſtquam in pontificatū euecti erant, vt caſtiſſimè ſanctiſſiméque ſacrum facerent, cicutæ ſorbitione caſtrari:& Ægyptios ſacerdotes, negociis omiſſis, mulieribus nunquam indulgere, carnibúſque & vino abſtinere:atque gymnoſophiſtas adeò abſtinētiæ ſtudioſos, vt pomis ſolùm,oriza & farina alantur. In Creta quoque Euripides teſtatur,quos vocāt Iouis prophetas, nō modò carnibus,ſed ne coctis quidem veſci:& Indorum magos,qui ad Solis ſacerdotium euecti erant, carnibus abſtinere,& nunquā ſub tecto eſſe,ſed lineis velari, & ſub dio vitam agere. Quinetiam obſeruatum inuenimus, vt qui rem diuinam facturus erat, ad ſuam leuandam culpam,ſe in primis reum dicere debeat, & noxæ pœnitere ac fateri admiſſum, vultúmque ſummittere, & ad omnem modeſtiam fingere: deinde ipſe, aut publicus præco præcedens ſacra, *Hoc age*, clamitet, vocéque excitet populum,ac virga turbam ſummoueat, quæ com-

Aegyptij. *Aquæ aſperſio.* *Abij.* *Anymphi.* *Cybeles ſacerdotes.* *Antidota aduerſus Venerem.* *Ageſilai ſententia.* *Hierophātæ Athenienſium.* *Iouis propheta.* *Indorum magi.* *Rem diuinam facturus.*

mentaculum dicta eſt: ſilentiúmque indicat, ne mala vox obſtrepat, néve quid triſte auribus accipiat, & ſacris fauere, & intentos eſſe iubeat. Nanque in deorum ſacrificiis taciturnitate in primis, & intentis animis opus erat: quia ſi opus facientem ſacerdos inter ſacra vidiſſet, temerari & populi putabantur religione inexpiabili. Ideo custos dabatur, qui ſacra inſpiceret, & alter qui linguis fauere iuberet. Græcis autem, ad ſacrificium acceſſurus, hoc præfatur primùm, τίς τῇδε? hoc eſt, Quis hic? Qui verò interſunt ſacris, referunt: πολλοὶ, κἀγαθοί, quod eſt dicere, Multi, & boni. Nam polluti homicidio, aut ſanguine infecti humano, hominéſque turpiſſimarum ſordium, ſacris arcebantur: néve aras contingerent, aut ſacrificio intereſſent, lege vetabantur. Et quia à quibuſdam ſacris mulieres innuptas, aut ſeruitio preſſos, vel ære coemptos, abeſſe oportebat: ideo in ſacrorum apparatu lictor præfabatur, Hoſtis victus, mulier virgo exeſto. In Chæronea verò ſacerdos lorum tenens, pro ædibus Matutæ clamitat, non ſeruum ingredi, non ſeruam, non Ætolum, non Ætolam: cùm his ſacrificio adeſſe non liceret. Apud Magos, qui lentigines habent, tanquam inuiſi diis immortalibus, ab aris procul fiunt: & hi qui elati reuixerunt, quibúſque viuentibus exequiæ factæ ſunt, velut prophani, à ſacris arcebantur: ſicut à ſacerdotio bis nupti. Apud Germanos, qui ſcutum amiſiſſent in acie, ſacris intereſſe non poterant. Et apud Ægyptios ſubulcis vniuerſis templa interdicta fuere: & Hebræis menſtruatis, & his qui impetiginem habent, Scythis quoque qui nullum hoſtem interfeciſſet in acie, in ſolennibus libare non poterat: reliqui initiati adeſſe non vetantur. Romanis verò ſi quæ ſacrificio mulieres interſunt, capita velant. Cúmque adorat qui rem diuinam facit, velato capite, ne auerſus animus à ſacris fiat, dexteram ad oſculum ferre, & ſe in orbem circumagere, prout Numa inſtituit, neceſſum habet. Quódque tibicines & citharœdi, qui lyras ſeptichordes tenderent, in deorum ſacrificiis cum cantu & longis tibiis præcinant, & ne quid aliud agatur exaudiatúrque, moneant, illúdque ius in æde veſcendi habeant, priſca eſt religione ſeruatum:

Commẽtaculum. *Taciturnitas in deorum ſacris.* *Quibus ſacris adeſſe nõ licebat.* *Chæronenſes.* *Magos.* *Germani.* *Ægyptij.* *Hebræi.* *Scythæ.* *Mulieres in ſacris, & rem diuinã facturus, capite velato.*

quæ quidē tibiæ ſacrorum, ex buxo: quæ verò ludis præcinebant, ex oſſe aſinino aut argento fiebant: quòd illæ miti ſono ad rem diuinam, iſtę ſtridenti & acuto ad prælium accēderent. Fuere enim tibiarum ſpecies plurimæ ad vſus varios: nam Libies plagialon vocant, quæ ex loto ſit: elymos ex buxo & lauro. Celtæ ex calamis vtūtur fiſtula, Ægyptij ex ſtipula hordeacea: Scythæ & Arimaſpi ex aquilarum & vulturum oſſibus: ex quibus aliquæ erant Serranæ, quæ æquales habent cauernas: aut Phrygiæ, quæ impares & inæquales. Poſt aliquot verò tēpora ne tibiæ præcinerent in ſacris, fuit lege cautum. Ægyptiis in vſu erat, nō tibias, ſed cantus adhibere: in ſacris, quibus ſeptē vocales deos modulata voce, collaudare tibiarum & citharæ loco fuit. Iudæi in ſacris nō modò tibia, ſed tympanis cōcinunt. Vtq; ſuæ hoſtiæ diis dicatæ ſint, & ſuperis albæ, inferis verò nigræ immolentur, neque duobus diis vnā hoſtiā mactari, quia vtri deo res diuina fieret, facilè non dignoſcerent, in omni ſacrificio vulgo ſeruatum eſt. Namque aliena hoſtia, vel debili & māca, quæque reluctatur, & ſe admoueri altaribus nō ſinit, dij non placantur: fugiētémq; hoſtiam, quæque alteria detrectaret, vbicūque nanciſcerentur, mactari oportebat, ne piaculū fieret. Eſt ſicut ſuæ hoſtiæ numinibus dicatæ ſunt, ita & aræ fuerūt. Superis enim, à terra exaltatis aris: terreſtrib', in terra: inferis verò, ſub effoſſa terra ſacra facere conuenit: quod apud Indos fuit diu ſeruatū vt terreſtribus diis in cauernis, Soli verò in ſublimi ſacrū faciant. Nonnunquam ſine ara, in nudo ſolo & pauimento ſacra peregriſſe Græcos, cōpertùm eſt. Eumæus apud Homerū ſuper eſcharā, victimā fecit. Arabes arùlam ſuper aram cōſtituunt, in illáque Soli immolare, & thus adolere ſolent. Hę enim ad normam quadratæ fuerūt: ſupérque eis ſacra facturi, ceſpitem ex gramine, ſeu verbenas apponunt: Iſtæ enim fauſtæ in omnibus ſacris habitæ, quas ex ſacro loco decerpere conuenit. Ipſáſque aras ſuorum numinum fronde ornare, vt Ioui eſculo, Apollini lauro, Mineruæ olea, Veneri myrto, Herculi populo, Aaccho hedera, Pani verò pino, Diti autē cupreſſo. Quanquā ad arā maximam Herculi ſacra facturi ſola lauro, neq; alia coronētur fronde. Thraces & Iudæi pro-

Tibiarum variæ ſpecies.

Aegyptiis pro tibiis cantus in ſacris adhibitus.

Iudæi.

Suæ cuique deorū hoſtiæ.

Quæ hoſtia dii nō placabantur.

Suæ cuique ara.

Indorum ſacra.

Odyſ. 14.

Arabes.

Verbenæ fauſtæ in ſacris.

Aræ frōdibus diis ſacratis ornatæ.

Laurus ad arammaximam Herculis.

lege habẽt, in omnibus ſacris hedera coronari, Cappadoces ambroſia. Apud Ægyptios hedera vitibus præfertur. Druidæ nullum ſacrum ſine roboris fronde conficiunt. Ptolomæus heliochryſo coronauit deos. Thraces verò non ſolùm coronati, ſed ſcuta & gladios hedera ornati, in ſolẽnibus libant. Iſiaci, abſinthij marini ramum virgultis cæteris præferunt. Ægyptij in Iouis põpa, & Magi myrica, Hermionenſes hyacintho coronantur in ſacris. Parthi ex diuerſo gramine coronata agna, odores incẽdunt. Ferunt Ægyptios agroſti herba manibus decerpta, adoraſſe, & papyri flore coronaſſe deos. Veſpaſianus verò coronas ex cinnamomo interraſili auro ſæpe tẽplis dicauit. Apud alios autem fagi cortex religioſus fuit. Non ſic Thebis & Athenis: namq; in Palladis tẽplo haud facilè quiſquam hederam inuẽnit. Ea verò hedera quæ fert racemos labruſcæ modo, quã ſmilacẽ nominãt, & arbores quę nec ſeruntur, nec fructum ferunt, infauſtæ omnibus habentur ſacris, & dãnatæ religionis. Apud Perſas non modò qui ſacrificat, ſed hoſtia, & qui ſacris interſunt, feſta ornãtur frõde. Indis contrà: nanq; ex his coronatus ſacrificat nemo. Perſę tamẽ nec deorum imagines habent, nec templa erigunt (erãt enim ædium ſacrarum & ſimulacrorũ euerſores) ſed in loco mundo, & excelſo, cum precatione diis victimas immolant: quòd à pleriſq; vſurpatũ inuenimus. Nam Garmeli Deus colebatur: cui nec templum erat, nec ſimulacrum, ſed ara tãtùm, & diuinus cultus. Iudæi mente ſola vnũ numẽ colunt: ideo nulla apud eos ſimulacra, non modò templis, ſed nec vrbibus inſunt. Germani quoque nullam humani oris ſpeciem diis, præ eorum magnitudine, dederunt, nec templa dicarũt, ſed lucos & nemora deorum nominibus appellant, illa velut ſacra tẽpla venerari. Sacerdos autẽ, & qui victimam facit, pura in veſte & cãdida (nam color albus deo gratus in primis) in textili tela, nec maioris operæ quàm menſtruæ, nonnunquã in purpura & auro. Triumphales viri, & qui amplos honores geſſerãt, in triũphi ornatu aut in prætexta, lotis manibus, & frõde coronati, ſacri & venerabiles, nudis pedibus & tonſa coma ad rem diuinã accedebant. Idque à Pythagora traditum Lacedæmonij obſeruarunt, qui nudis pedibus

Thraces. *Iudæi.* *Cappadoces.* *Ægyptii.* *Druidæ.* *Iſiaci.* *Hermionenſes.* *Parthi.* *Thebani et Athenienſ.* *Herbæ infauſtæ in ſacris.* *Perſæ.* *Indi.* *Iudæi.* *Germani.* *Veſtis ſacerdotis ſacrificaturi.* *Triumphales viris.* *Lacedæmonii.*

Pura & religioſa veſtis. adorandum ſacrificandúmque cenſuerunt. Pura autẽ & religioſa dicebatur veſtis, qua rem diuinam facturi, feſta vtuntur die. Ea quidem erat ſoluta omni vinculo, nullis maculis nec ſqualore obſita, nec funeſta aut fulgurata. *Homicidii expiatio.* Quod ſi quis nece aliqua pollutus fuiſſet, bis ſeptem vicibus inundationibúſque veſtes abluebat aqua, his piamẽtis ab immũditia emaculari arbitratus, *Aegyptii.* Ægyptij verò laneas veſtes non inferunt in deorum templa, nec cum his cadauera ſepeliuit. *Hoſtiæ ornatus.* Hoſtia ſi maior erat, auratis cornibus: ſi minor, coronata illius dei fronde, cui ſacra fiunt incedebat: infuláque lanea & candida vitta circundata, ante aras nullo vinculo ligata ſiſtebatur: neque enim in ſacris vinctum quid eſſe poterat. *Senones.* Contrà verò apud Senones: nam lucum ſacrum venerantur, quẽ niſi vinculo ligatus ingredi nemo poterat: qui fortè prolapſus corruiſſet, attolli minimè licebat, ſed per humũ reptare neceſſum erat. *Scythæ.* In Scythia quoq; Marti ſacrũ fit in quo victima primis pedibus ligata ad aram ſiſtitur, cui laqueũ in collo iniiciunt, ac baculo circunducto ſtrangulant ſine precatione & votis. *Aquæ ſacris adhibita apud diuerſos.* Quam quidem aqua de fonte Iuturnæ, qui circa Numicium labitur, quæq; in omnibus ſacris adhibetur, in primis inſpergebãt. Eam verò aquam ſuper terram poſuiſſe, piaculum & triſte omnẽ erat. Ideo vas lato ore, & fundo anguſto, in quo hauriretur, ne ſtare poſſet, in ſacris adhibebant, cui cadum, alij ſcyphum dixere nomen: illúdq; manibus tenere oportebat. *Camilli.* Quod quidem flaminicæ virgines ſacrorũ miniſtræ, aut Veſtaliũ famulæ, nonnunquã pueri flaminium miniſtri, quos Camillos appellant, patrimi & matrimi omnes coronati tenebãt manibus. Ex hac aqua ægros curari, & bonæ valetudini reſtitui putabant. Apud Athenienſes verò aqua erat ex Calliroë fonte, magnæ religionis, in maximis ſacris & ſpõſalitiis cæremoniis, in quibus aliam adhibere nefas habebatur. Fertur in Delij Apollinis templo præcipua aqua fuiſſe ſacrificantiũ vſui accõmoda, quam ad alios vſus hauſiſſe, magni criminis inſtar erat. Græci in ſacrificiis & expiationib⁹, Eleutheri aquã frequẽtes adhibẽt: Trœzeni ex Hippocrene, Perſici reges ex Choaſpide, quã peregre profecturi ſecũ ferunt. Arabum reges ex Eulco, qui ort⁹ a Medis, præcipuo nitore fluit. Præ cæte-

ris verò Ægyptij, tãti Nili aquã fecere, vt quum hydria ad templum humeris farebatur, omnes procumberẽt, & ſublatis manibus diis gratias agerent. Feruntque Babylonios reges ex Nilo & Iſtro aquas inter gazas cõdere aſſueuiſſe, velut hoc argumentũ ſuæ magnitudinis oſtenderent, quum per tot ſpatia terrarum, tótque inuias regiones aduectæ fuerint. Ipſe verò ſacerdos lanea infula velatus, & fronde coronatus, arã manibus tenens, ad Orientem verſus (quippe matutinũ tempus ſacrificiis idoneũ æſtimarũt, quũ deos tũc aſſidere templis, & matutinis ſalutationibus adeſſe opinio foret: Magorum & Perſarum exemplo, quib' in more fuit, primo ſemper dilũculo canere diis, hymnóſque & laudes dare, orientémq; Solem venerari (meditato & ſolẽni precationis carmine verbis priſcis ex annalium vetuſtate erutis, numina & deos precatus, vota effundebat: quam precationem plerũq; ter geminabat. Indi verò & gymnoſophiſtæ in meridie, & vbi multũ diei proceſſerat, immolare diis vſurparũt. Quòd Mercurius in Aſclepio exiſtimauit, vt adorãtes medio die cõuertantur in Auſtrum occiduo in occaſum: ſi verò primùm oriatur Sol, in ortũ. Fuítque Apollonij Tyanæi opinio, ſummo diluculo cum diis verſari, procedente mox die, de diis loqui oportere. Moſes autẽ & Hebræi occidentẽ ſpectari cenſuerunt. Ea verò infula ex lana alba & cocco fuit, inſtar faſciæ, plerunq; lata, nonnunquam tortilis & rotunda, ex qua vittæ hinc inde defluebant. Principiúmque precationis à Iano & Veſta, quæ in omnibus ſacris præcipua numina ſunt, quæq; in votis nuncupandis præfationem perpetuam meruere, fieri oportebat, vt per eos ad reliquos deos aditus pateat quibus thus & merum offerebat in primis. In qua precatione obſeruatur, vt Iupiter pater Optimus Maximus Vulcanus, Apollo, Mercurius, omnes denique dij ſacro carmine patres aduocentur. Quòd in omni ſacro conſtitutum fuit, vt cuiuis deo ſacrificetur, neceſſe foret, poſt ipſum reliquos aduocari, vt hi volentes & propitij votis & precationibus adſint. Antonius verò imperator deum Heliogabalum, quem magni numinis loco habuit, in præfatione ſacrorum reliquis diis præponi voluit: & Domitianus Palladẽ velut genitricem, & ſe Pal-

Sacerd. ſacrificantis cæremoniæ. *Tempus ſacrificiis idoneum.* *Magi & Perſæ.* *Indi & gymnoſophiſtæ.* *Hebræi.* *Infula ſacerdotis.* *Precatio.* *Conſtitutũ in omni ſacro.*

Melyſſa nympha. ladis filium per ſacrificulos in primis iuſſit aduocari. In Peloponeſo autē Meliſſa nympha, quæ vſum mellis gẽtibus dedit, in omni præfatione ſacrorũ, principiũ præcationis fecit. Quam quidem præcationem plerunq; ter repetebant, ſicut libationem. Diis deinde & votis ritè nuncupatis, eundẽ Ianum in fine precationis denuo aduocare neceſſum erat, vt is deus precationis caput, & finem faceret. *Sua cuique deorũ carmina & precationes.* Sine precatione autẽ victimas cædere, aut deos ritè conſuli, fas non putarunt. Itaque ſua carmina ſuęque precationes ſingulis diis inſtitutæ ſunt, quas plerunque, ne quid præpoſterè dicatur, aliquis ex ſcripto præire, & ad verbũ referre ſolebat. *Quid præcandum à diis.* Fertur tamẽ Pyrrhus Epirota vbi immolabat, nullas effundere precationes ſolitus, niſi quòd ſanitatẽ & bene valere precabatur à diis. Apud Indos hi qui Pedalij vocantur, inter vota precẽſque ſolam iuſtitiam petere in vſu habẽt, quaſi hoc munere deûm ampliſſimum eſſet mortalibus datũ. Socrates in Phædro, vt pulcher intus fiat, vtque bona animi & corporis bene haberent, & vt dentur optima precari docuit. Appollonius Tyaneus à diis poſcebat, vt bonos cognoſceret, malos vitaret. Interdum pauca habere, & nullius indigere, precatio fuit: quã quidem precationẽ nũc ſacra præcedere, nunc ſubſequi, plerunque finẽ claudere, nõnulli volunt. *Precantes aram tenebant.* Manibúſque precantem aram tenere oportebat: quia niſi teneretur ara, ſolas preces non litare perſpectũ eſt. Pellex tamen, Numæ legibus arã tangere vetabatur, quam ſi tetigiſſet, agnum ſolutis crinibus cædere cogebatur. Precibúſque peractis, & ritè deprecato numine, qui rem diuinã facit, ſe ad dexterã voluere & circũuertere, manúmq; priore digito in erectũ pollicem reſidente, ori admouere, deinde ſedere vetuſto more debet, velut diis ratas preces habẽtibus. Galli verò ſe ad læuam vertere religioſius putarunt. Græci poſt effuſas preces, manus oſculãtur. Id quod Romani factitarunt, qui prætereuntes phanũ aliquod manum labris *Precibus peractis.* admouent, tanquam deos venerarẽtur & timerẽt, ratáſque preces ſignificarẽt. Frugéſque in caput victimæ, aut molam ex farre molito & ſale, deinde nouum vinũ aut coſtũ, & maſcula thura inter cornua fundebat, mactatã eſſe hoſtiã voce ſignificãs: quod quidem ad vinctimarũ proba-

probationẽ proficere credebãt, vt ſi non obſtupuiſſent, ſacrificio probarentur idoneæ. Græci autem non fruges, ſed hordeũ ſale conſperſum, aris inſpergebãt. Ad Terei ſepulchrũ Megaris, dum ſacrum fit, calculis pro hordeo vtũtur. Dianæ verò Propyleæ mulieres Eleuſinæ nullam niſi ex hordeo ibi nato molã cõficere poſſunt. Proditũque memoriæ eſt, Iliacis tẽporib⁹, veteres nõ thure, nec coſto, ſed cedri & citri fumo deos adoleuiſſe: atque Sabæos quũ omnia odorũ genera diis accumulẽt, de myrrha tamẽn nihil impartiri, quaſi numinibus ſubiratos ꝙ ſolã myrrhã ex omnibus odoribus apud ſe gigni non ſiuiſſent. Sine mola enim ſalſa nullum diis ſacrificium ratum fieri putabant, in ea efficaciorem vim placandis numinibus & cõmouendæ diuinitatis eſſe opinati. Vinum verò antequã funderet ſacerdos, propinabat prius ſimpulo & ſimpunio ligneo, vel fictili admodũ paruo, quod in ſacrificali apparatu erat cyatho haud diſſimile: illúdque ſecuudũ libationẽ aſtantibus circunferebat, vt pariter libarẽt. Tum ſetas inter cornua victimæ manu excerptas, tanquam prima libamina, in ignem mittere, obliquúmq; cultrum à fronte ad caudam victimæ ducere, & ſe ad oriẽtẽ vertere debebat, quod in ſacrificio habebatur primum. Siquidem prima ſacrificij pars erat, libare diis: ſecunda, immolare: tertia, reddere: quarta, litare: facibúſque adhibitis ex tedæ ligno, vt in quocũque ſacro fieri mos erat, quas niſi mares ferre alius nemo poterat, & igne accenſo ſuper aras (neque enim ſine igne vllum ſacrificiũ fieri licebat, quum etiã ſabbatis lucernas accẽdere diis priſco more ſeruatum ſit) accinctos miniſtros, qui ſacrificanti præſtò aderant, victimam immolare iubebat, qui victimarij ſeu cultrarij, à nonnullis popæ & agones dicti ſunt: qui illam ſupra verticem, plerúmq; infra iugulum feriebant. Indi verò victimam nõ iugulare, ſed præcluſo ſpiritu necare aſſuêrant, ne quid deperiret, néve quid mancum deo offerretur. Græcis autem moris erat, ſi cæleſtibus diis victimã facerent, ſic hoſtiæ caput ſtatuere, vt cælũ ſpectaret: ſi verò inferis, vt terrã deſpiceret. Quibus quidem miniſtris, niſi iuſſi eſſent, mactare non licebat. Ideo ſuccincti nutum imperiúmque expectantes, Agon dicebant. Interim cæſa victima, alij vaſa

Nullũ ſacrum abſque mola ſalſa.

Propinatio in ſacris.

Ceremoniæ in victimis litandis.

Sacrificii partes quatuor.

Nullum ſacrum abſque igne.

Victimarii.

Cultrarii.

Popæ.

Agones.

Indi non iugulabant victimam

Græci.

vt cruorē excipetent, cadenti hoſtiæ ſupponebant, alij decoriabant. Mox, aruſpex, flamen, aut ſacerdos cultro ferreo viſcera & iecinora rimabatur, in illíſq; deos conſulebat, & an perlitatum foret, explorabat attente. Apud Galatas verò non aruſpex, ſed Philoſophus aderat: ſine quo ſacrum diis nullum exhiberi poterat. Is autē culter ferreus erat & oblõgus, manubrio eburno, clauis æneis, ære Cyprio, & capulo argenteo ornatus: namque manu viſcera tangere non decebat, nequa offenſa, pollutis ſacris contraheretur. Apud Delphos fuit vſurpatū, vt cultro quo diis immolabāt, de nocentibus ſuppliciū ſumerent, Perſæ & Cappadoces non gladio, ſed ſtipite mactabant hoſtias. Romani etiā malleo: apud Homerū querno trunco. Quibus inſpectis, ex omni viſcere & mēbro primitias, partéſque deſectas farina farris inuoluere & in calathis ſacrificāti offerre debebat. Tūc hoſtia perfecta dicebatur, quas ſacerdos aris imponens, foculo accenſo cõburebat. Hoc enim in omni ſacrificio ſeruatū eſt, vt de ſingulis oblatis, aut deo immolatis, particulas tanquā libamina, vt holocauſtū fiat, in ignē mitterent. Ægyptij ſacerdotes, immolata victima caput abſcindunt: illúdque diris carminibus execrati, in flumen deiiciunt, cum precatione ſolenni, vt ſi quid aduerſi caſurū foret, in caput illud redūdaret. Apud Græcos ex cæſa victima, nonnunquā capite & vētre excepto, cætera dabātur diis, linguæ verò præconibus. Hūc verò ignē ex olea, lauro, uel quercu craſſiori: corticis, aut cuius caudex cauus, fungoſúſq; foret, accendere, vel numinibus adolere nefas erat. Hæc enim ligna tanquā dira maliq; ominis, deteſtati ſunt: quē ignē ſubdita face accēdebant, eúmq; partim ex fumo, quas vertigines, faceret, quātúmque ſe attolleret partim ex flamma, ſi lucidior aut obtuſior, & qua ſpecie foret, multi obſeruarūt, qui capnomātes dicti. Si autē mortuo carbone ſacrificetur, ſignū neglectæ religionis fore & pernicioſum, nemo dubitauit. Perſis ligna arida, dēpto cortice, ſacrificio apponere, deſupérque oleū fundere, & aruinā pinguē, ignémque appoſitū non flatu, ſed ventulo excitare in vſu fuit. Solíque, velut deorum maximo, quum virgultorum faſces apponunt, & incēdium ſuſcitant, his verbis proloqui, **Ede ignis do-*

Galatæ. *Culter ſacrificii.* *Delphi.* *Perſæ.* *Cappadoces.* *Romani.* *Seruatum in omni ſacrificio.* *Aegyptii.* *Græci.* *Ignis ſacrificiorum ex quo ſtructus.* *Capnomantes.* *Perſæ.* **Ecce.*

mine. Apud Siculos in colle Vulcanio, iuxta Petrenſium *Siculi.* ſtagnũ,dum ſacrũ fit,ſarmentorum faſces ſuper aras ſua ſpõte ignem concipere, & nullo flante halitu incendiũ fieri fabulãtur: Sicut de Seleuco traditur, qui cum Ioui in Pella victimã faceret, ligna aris impoſita vltro arſerunt. Et de Egnatia nympha in Appulis, in cuius ara li- *Egnatia* gnis extructis ignẽ ſua ſpõte excitari opinio erat. Tra- *nympha.* dunt Magos apud Perſas, dum ſacrum fit, carnes ſuper *Magi.* mytto & lauro appoſitas ſubtilibus virgis adurere. Atq; Eretriẽſes mulieres in Cerealibus obſeruare, vt cæſa vi- *Eretrienſes.* ctima, carnibus non igne coctis, ſed ſole torridis veſcã- tur. Et apud Scythas ſacrum fieri Marti, vbi victimarum *Scythæ.* carnes ipſarũ oſſibus adurũtur. Luſitani verò ignitis la- *Luſitani.* pidib⁹ ſacrificales carnes coquũt. Ioſides, licet ex omni *Ioſides.* ligno incendãt aras, ſpinas, tamen aſparagi aut ſtramina in ſacrificiis cremare, nefas habẽt. Mox farra viſceribus ſpargens, probata libatáque exta lancibus impoſita, aræ ſuperponebat: viſceráque, detractis extis, flãmis & foculo, mittebat deſuper thus & coſtum. Ea quidem viſcera licet nunquã abluta, elixa per ſe fiebant: vinũmque aris poſtea fundebat, & tũnc porrici hoſtia dicebatur. Perſæ *Porricere hoſtiam.* verò ex immolata victima nihil diis adolent, ſola anima deos cõtentos eſſe rati. Luſitani quoq; ex hoſtia immo- *Perſæ.* lata nihil concidunt, ſed exta perſpiciunt, & diuinant. *Luſitani.* Thiſetæ in Aſia, & Argini, oſſa victimæ tantũ in ignem *Thiſetæ & Argini.* mittunt, & deflagrãt: ipſi autẽ veſcuntur carnibus. Apud Ægyptios inualuit mos, vt immolata victima, dum ſa- *Aegyptii.* crificiũ ardet, omnes ſe diuerberent, & flagris afficiant. Quare verbum Xenophanis Phyſici proditur non inue- *Xenophanis dictũ.* nuſtũ, qui cùm Ægyptios ſeſe cõuerberantes & lugentes in ſacris vidiſſet, admonuit, vt ſi deos eſſe crederent, quibus ſacra miniſtrabãt, ne lugerent: ſi verò homines, ne ſacrificarent. Quod ferè à Lacedæmoniis vſurpatum fuit, vt in adoleſcentes ephebos circa aras flagris deſæ- *Adoleſcentes in ſacri* uiant. Et reliquis verò hoſtiæ mẽbris cœnã apparabant, *Lacedæmoniorum flagellati.* quibus qui ſacris interfuere, veſci licebat. Græci verò ſatis habẽt femora hoſtiæ in duo fruſtra cõciſa igni ſubiicere, vt ex his holocauſtũ fieret, viſceribúſq; ſuper prunas aſſis, pro ientaculo, mox carnib⁹ verò decoctis, diſcũbentes veſci. Quibus ex legis præſcripto portiunculã ad *Græci.*

domeſticos afferre, & amicis partes victimarũ impartire licebat:extraneos autẽ ad ſacra adhibere, fas nõ erat. Apud Lacedæmonios autẽ in publica viſceratione primi reges,erant,quibus duplũ quàm cæteris dabatur,priuilegióque honoris præter libamina, immolatorũ quoque animaliũ coria debebantur, hordeaceáſque pultes, libáque & farra,ac fructuũ primitias non auro vel argẽto,ſed fictili vrna & catino,aut ſimpulo, vel ligneo ſcypho:qui ne carie abſumeretur,pice oblit⁹ erat, aut gutto fagino,ſicut Marius Curius,diis prolibare ſoliti ſunt, vetuſtiſſimam religionem, qua in deorum ſacrificiis fictilibus vtebantur,deſignantes,qui pietate,religione & iuſtis precibus,nõ cenſu,deos placari putabant. Quippe tũc maximè dii propitij eſſe crediti ſunt, cùm fictiles erant. Hoſtiáq; immolata,& myſteriis peractis, qui ſacris intererãt,viſco & farre appoſito,cum rotundis paniceis, quas in honore deorũ adhibebant, ſtantes veſcebantur. Siquidẽ in ædibus deorũ & epulari ſimul, & ſacrum fieri ſeruatum eſt:nam menſæ in ſacris ædibus ararum vicem præbebant. Quibus quidem extis & carnibus ſacrificalibus,niſi ritè ſacrificio perfecto, veſci non licebat. Delphis verò aſſuetum eſt,vt immolantes victimã, excluſis cæteris veſcãtur:ad quã extraneos admittere,nefas erat. Cõtrà in ſacris Hecatæ,in quibus qui ſacrũ fecit, de ſacrificio veſci nõ permittitur. Quæ q̃uidẽ exra veru aſſa apponebãtur ſemper,cum heroicis temporibus non veſcerentur elixis. Arietis tamẽ nõ veru cocta, ſed elixa in olla apponunt: alter ritu præpoſtero ſacrũ fieret. Intérq; veſcendũ laudes diis canere aſſuerant his, quibus ſacrũ fieret:pedibúſque circum aras pſallere ad numerũ, carmináque & hymnos canere,ac cymbala pulſantes,choros agitare. Fuítque obſeruatũ „vt ſacrificantes aras circuncurrerẽt,curſum auſpicati à læua dextrorſum, quod religioſius putarunt,mox à dextra læuorſum. Cúmque hymnorum plures ſpecies forẽt,quibus pſallebant diis, hi tamen fuere in vſu frequentes:Hypingos Dianæ, Apollini pæan & Proſodia; Dionyſio dithyrambus, Cereti Iulus,Veneri Eroticus, id eſt, amatorius: præter quos fuere,proſodion,hyporchema,& ſtaſimon. Quod ideo inuentũ eſt,nequa pars corporis religione vacaret

Lacedæmonii.

Menſæ pro aris.

Delphi.

Hecatæ ſacræ.

Laudes deorum inter veſcendum.

Hymnorũ genera. Vide L. Grego. de poetica dialo.1.f. 100. & 101.

quaſi penitus ſacro numine afflati, quodam furore capti forent. Memphitæ verò in Oſiridis templo dũ ſacrificãt præter aliorũ morẽ, nec canere tibias, nec pſallere ſoliti ſunt. Et Græcorum plerique cũ nulla numinis afflatione ſacrificia perficiũt, ſed animo remiſſo abſq; tibia vel cãtu. Cõtrà apud Indos, quibus nulla fuit numinis conſalutatio, vel ſacrificium, niſi adhibita ſaltatio foret. In Delo quoque abſque ſaltatione vel muſica, ſacrũ nullũ fiebat. Fertur Antoninus Cæſar quũ deo Heliogabalo ſacrũ faceret, mulieres Phœniſſas, quæ in orbẽ curſitarent, cymbaláq; & organa muſica circũ aras pſallerent, adhibuiſſe: & Cybelis ſacerdos cũ tinnitu cymbalorum & ſonitu tympanorum ſacrũ facere. Apud Curetas quoque nullum fit ſacrum ſine ſtrepitu & fragore, tympanis vnà tubíſque pulſantibus. Re igitur diuina & cæremoniis concelebratis, ſacerdos tunc, I L I C E T, ſucclamabant: qua voce illos qui interfuerant, miſſos faciebat. Apud Græcos verò functus myſterio ſacerdos ſic renunciat, λαοῖς ἄφεσις, quaſi populum miſſum faceret. Si qua tamen myſteria in ſacris inſtauranda forẽt, initiati manebant, prophanos autem foras exigebant. Nanque hoc erat vſu frequens, vt omnia myſteria ſecreta ſint, ſummáque in his ſilentij fides habeatur, ſicut in Samothraciis & Eleuſinis. Illud vtiq; in ſacrificiis ſeruatũ nequaquam præterierim, vt mola ſalſa & farre non modò frõs victimæ, ſed foci cultríq; aſpergantur vnà: quódque immolata victima, ſi non litaſſẽt, hoſtias denuò augeri iterum ac ſæpius, & maioribus hoſtiis ſacrum inſtaurari debebat, donec inuenta pace deum, & propitiato numine, ritè perlitatum æſtimarent.

Mẽphitæ. *Græci.* *Indi.* *Delii.* *Curetes.* *Ilicet.* *Prophani à miſteriis exacti.*

Quæ militibus operam in bello nauantibus militaria dona ab imperatoribus olim dari ſolita fuerint.

CAPVT XVIII.

PRiſcis tẽporibus militaria dona, quæ militibus fortẽ operam nauantibus in bello, à ducibus dabãtur, heminæ vel quartarij farris fuere, (vnde adorea, laus bellica dicta) bináque iugera, aut tantum agri quantum vno die circumaraſſent, ampliſſima dona putauere. Precia enim militiæ, hæc habita ſunt maxima, vt poſt exhauſtos labores, milites emeritis ſtipendiis, ſanguine &

Militaria dona. *Adorea.*

ſudore partis agris donarētur. Hos enim lætiſſimos fructus, velut opimā prædam, laborū periculorúmque accipiebant: quippe perniciosum ciuem putabant, cui bina aut ſeptē iugera non eſſent ſatis. Præter quæ, vt ad decora militiæ magis incenderent animos, quóque honoratior teſtatiórq; eorum virtus foret, mercede propoſita, obſidionalem, ciuicā, muralem, naualem, caſtrenſem, & aureas coronas, ampliſſimáque alia honoris genera inuenere, quibus donabātur, qui vrbes, caſtra, aut exercitus obſidione liberaſſent, ciuémve ſeruaſſent, vel primi obſeſſæ vrbis muros ſubiiſſent. Primus enim Au. Poſthumius dictator ad lacum Regillum caſtris expugnatis, magni muneris loco, aureā coronā dediſſe fertur. Mox ſequuti duces militib⁹, vt eſſent re & fortuna auctiores, alias largiti fuere, quas quidē frequenti prætorio egregiis laudibus cumulatis, cum præfatione virtutū militibus tradebant. Apud Græcos, duces in vnum coëuntes, in concilio agitant, & ſententiis decernunt, quē primū, quem ſecundum, qui depulſas hoſtium copias longius egerit, & quo præmio aut honore dignus ſit, diiudicant: idque apud deorū aras in Iſthmo, inclyto Neptuni templo, ſumpto ab ara ſuffragio, & vt erāt ſententiæ, ſic agro & vacatione donare, ac pro merito præmia largiri ſolebant. Apud Indos verò nullo militari dono aut hoſtili præda donabatur miles, niſi qui hoſtis caput retuliſſet in caſtra. Sed præ cæteris corona ciuica maximi fuit ornatus, cui cedunt aureæ, murales, caſtrenſes, atque roſtratæ: erátque propriū ius ciuicæ, vt illa donatus perpetuò eam geſtare liceret, & ludos ineunti, à populo & ſenatu vniuerſo aſſurgeretur, ius ſpectādi inter ſenatores, munerū vacatio ſibi, patríque & auo paterno. Præcipua verò obſidionalis, tanquā virtutis præferēs ſpectatiſſimum inſigne, æſtimatione immenſa, longè præcellere credita eſt. Hæc enim ex illo fiebat gramine, vbi ciues obſidione eſſent liberati: qua nulla nobilior publica militari lege diffinitur. Quippe cæteras, imperatores aut duces ſingulis militibus tradunt: graminea verò, velut multò maximū decus præferens, niſi ab vniuerſo exercitu, ſeruatori ſuo concedi minimè poterat. Ciuica ex querna fronde ſit: muralis in pinnarum ſimilitudinem, naualis

Pernicioſus ciuis. — *Coronæ militibus dari ſolitæ.* — *A. Poſthumius primus coronā dedit.* — *Græci.* — *Indi.* — *Ciuica corona cui dabatur.* — *Obſidionalis.* — *Ciuica ex quo.* — *Muralis.*

inſtar nauium roſtri: quæ verò caſtrenſis, velut efficto vallo figurabatur. Hac obſidionali Q. Cincinnatus à Minutio & toto exercitu ꝙ illius opera obſidione liberati fuerant, primus donatus fertur. Et deinde M. Valerius cōſul cōtra Samnites, P. Deciū tribunum militum, ꝙ eius cōſilio & miniſterio exercitus ex ſaltu anguſto & arctiſſimis faucibus euaſerat, præter gramineã, qua ab vniuerſo exercitu & ſuo præſidio donatus fuit, etiã aurea corona & cētum bobus, eximióque vno albo opimo auratis cornibus, donauit. Eadémque obſidionalis F. Maximo imperatori ꝙ cunctando remp. & ciues ſeruiſſet, à toto exercitu ſenatóque & populo, cõmuni cõſpiratione & conſenſu tributa eſt. Et bello Cimbrico, Cn. Teio Atinati, ꝙ cunctantē primipilum interfecerat, ipſéq; arrepto vexillo per caſtra hoſtium eruperat, exercitúmque incolumen eduxerat, præter gramineam, vt prætextatus ad tibicinē immolaret foculo accenſo, conceſſum fuit. Contigítque idem honos ſemel L Sicinio Lentato, & M. Calphurnio tribuno, ꝙ M. Attiliū Regulum primo Punico bello in Sicilia cum exercitu, hoſtiū excidio liberaſſet. Deinde Scipio Æmylianus bello Aphricano, mox Sylla bello Marſico, demū Iulius Cæſar in expugnatione Mitylenarū & Auguſtus, obſidionali & ciuica donati fuere. Ea enim ciuica, ſingularis ſalutis ſignum erat: obſidionalis verò, vniuerſorū. Roſtratam verò accepit primus M. Varro bello piratico, donante Cn Pompeio: & deinde Agrippa, bello Siculo ab Auguſto, quod in conflictu naualis pugnæ, in naues hoſtium inſiliſſent primi. Corniculáſque, & aureas coronas phaleráſque argenteas, & aureos torques, tū armillas, adde vexilla cærulea, honoris cauſa ob nauatam inſigniter in bello operam, & ob multa rei militaris facinora, militibus quã ſæpiſſimè ab imperatoribus dari adnotatum eſt. Sed auxiliares & externi, aureis. Romani argenteis torquibus donabantur. Contrà verò armillas nō externis, ſed ciuibus tradebãt. Auguſtus tamē Octauius faciliùs phaleras & torques & quicquid auro cõſtaret, quã murales, caſtrenſes, aut ciuicas coronas, munera dedit. C. autem Caligula noui generis coronas Solis & Lunæ ac Siderum ſpecie cõmentus fuit. Scipio verò A Emylia-

Naualis. *Caſtrenſis.* *Obſidionalē quis primus adeptus.*

Roſtratã quis primū acceperit.

Alia dona militaria.

Noui generis coronæ à Caligula excogitatæ.

nus tegũ & ſociorũ munera oblata pro tribunali recipiens,in publicas tabulas per quæſtorè referri iuſſa,poſt modũ fortibus viris pro meritis tradebat.Prætérque aureos torques,etiã duplicẽ annonã, interdũ militiæ vacationẽ,& immunitatẽ ob virtutis præmiũ, nonnunquam duplex ſtipendiũ imperatores largiti ſunt:æráque multiplicia, ſagáque tunicæ ſingulis militibus, qui rebus fortiter geſtis interfuere, plerũque ius ciuitatis ex lege Calphurnia: vel ſenatoria fungi dignitatę inter patres aut diebus ſolennibus coronatũ incedere, velut præmia victoriæ haud quaquã ſpernãda munera fuere. Neq; dubiũ,illos quorum opera inſignis in bello ſtetiſſet,perditæque & afflictæ res reſtitutæ eſſent, pluries donis muneribúſque honeſtari. C. Sicinius Dentatus, clarus vir igenio factiſque ob egregia facinora militaria, præter octo aureas coronas, obſidionali vna, muralibus tribus, ciuicis quatuor,torquib⁹ tribus & octoginta, haſtis puris duodeuiginti,armillis plus centũ ſexaginta donatus fuit. Habetúrque inter exẽpla,hunc Sicinium militaribus donis, omniũ honores & virtutũ præmia anteiſſe. Hæ quidẽ haſtæ,ꝙ nulllo ferro munitæ forent, puræ dictæ ſunt,quibus donabantur plerunque milites, qui tũc primùm militare facinus in bello admiſiſſent. Cui proximus fuit Manlius Capitolinus, qui vix decimo & ſeptimo ætatis anno bina ex hoſtibus ſpolia tulit;primuſque murali corona donatus, ciuicas ſex, militaria dona ſex &viginti meruit ob virtutem. Probus quoque, qui poſtea in imperio aſſumptus fuit, quũ bello Sarmatico iã tribunus multa fortiter feciſſet, haſtis puris quatuor, coronis vallaribus duab⁹,corona ciuica vna,vexillis puris quatuor,armillis aureis duabus,torque vno,& patera ſacrificali aurea quinq; libris, vna pro cõcione donatus fuiſſe memoratur. Quinetiã illud perſpectum eſt,in annonæ caritate,& rebus anguſtiſſimis,militẽ ob rei militaris ſingularẽ ſcientiã, collato frumento & pecore donari.Manipulúmque haſtatorũ ob inſignem operã corniculis armilliſque argenteis, Sp. que Nautiũ à Papyrio cõſule bello cõtra Samnites,etiã coronis aureis donatũ.Prætérque aureas pateras, ſellaſque curules eburneas, & ſcipionẽ eburneũ, haſtę quoque,tunicę palma-

Alia dona.

C. Sicinius Dentatus optimè donatus.

Haſtæ puræ quæ dicebantur.

Murali corona quis primum donatus.

Alia dona.

tæ & pictæ, atq; in bello nauali vexilla cærulea, nõnunquam altioris dignitatis gradus, aut militaris ordinis prærogatiua, militibus qui ſtrenuã operã nauarunt, numera tributa fuere. Summis verò ducib⁹ triumphalis ſtatua, aut cõſularia ornamenta. In quo animaduerſum eſt, populũ Athenienſem perraro virtutis præmium aliquibus ſtatuas dediſſe, in quibus illorum nomina inſcriberẽt, vt populi hoc videretur beneficiũ, nõ illorum, qui id meruiſſent. Neméque qui præclarũ aliquod geſſerat facinus, prout cuiuſque meritũ virtúſque fuit, militaribus donis indonatus abiiſſe fertur: adeò vt Quintius prætor, deuictis Hiſpanis, equites nouo genere honoris, catellis & fiſtulis donarit. Proditum tamẽ eſt, Fuluío Nobiliori à Catone abiectũ, quò leuiſſimis de cauſis, vt pote ꝙ puteũ ſtrenue effoderãt, aut vallum curarãt, coronis milites donaſſet. Cæſari quoque Auguſto multiplicia hæc munera largienti, obiectũ à militibus fuit, puerilia hæc deliramẽta eſſe. Nanque exercitui pecunia & agris, non his honoribus opus erat. Legibus verò Solonis apud Athenieſes cauebatur, vt præter ea dona quæ militibus duces impartiti fuerant, illorum filij qui bello occubuiſſent, publicè alerentur, & bonis diſciplinis inſtruerentur. Quod Piſiſtratus cauiſſe dicitur, vt filij parẽtum, quorũ virtus inſignis in bello fuerat, dona acciperẽt. Frequens tamen illis munus erat, corona ex auro nonnunquam tæniis & vittis caput ornare, aut publica ſepultura in Ceramico. Nãque intra mœnia ſepelire nõ licebat, niſi qui ob ſingularẽ excellentiã præcipuum hoc donũ meruiſſent. Legimus Syracuſanũ Dionẽ, parta victoria, à militibus aurea, & Themiſtoclẽ, quod Græciam liberaſſet à Lacedæmoniis corona oleagina, & curru eximio donatos, laudatóſque magnificè: ac Milciadem ob pugnã Marathoniã, in qua vltra cẽtum millia Perſarum vna acie vicit, ab Athenieſibus cõſequutũ, vt in Pœcile porticu ſua imago in prætorũ numero exculperetur inter primores Agamemnõ verò, Homeri teſtimonio, Aiacem, ꝙ cum Hectore pugnaſſet, bouis immolãti tergore & cornibus: Achilem verò, præter ſeptem tripodes, & viginti lebetes decémque auri talenta, equorũ duodecim, & ſeptẽ Leſbidũ fœminarum munere donauit.

Dona ſummorum ducum.

Athenienſes.

Nemo benemeritus de re. in Ro. exercitu indonatus.

Solonis lex de filiis quorum parẽtes in bello perierant.

Ceramicus.

Oleagina.

Pœcile.

Iliad. 7.

Iliad. 19.

Platæenſibus ob nauatá inſigniter opeia in bello Perſico, munus octoginta talenta largitus fuit.

Scythæ.

Scythis verò mos erat, his qui hoſtē ſuperaſſent, ſemel annis ſingulis cratere regio vinum bibere, quod victoribus circūferebat qui verò pluribus cæſis victor fuiſſet, duobus calicibus potare.

Romanorū vſus de his quorum parentes cecidiſſent bello.

Romanis verò traditur vſus, vt quorū parētes reip. cauſa occubuiſſent, liberi prœmia ferrent, quæ illis deberentur Si tamen regibus fœderatis, aut ſociis mittenda dona forēt, ſcipio eburneus, toga picta, & palmata tunica cum ſella curuli, frequētia fuere.

Dona confœderatorum. Ceramicus extra Athenas.

Erat autē Ceramicus extra Athenas locus, in quo deorum hominúmque excellentiū ſimulacra & ſtatuas publico decreto erigere, atque eos qui pro patria occubuiſſent ſepelire, illiſque erectis tumulis inſcriptiones & elogia, decretáque ac titulos apponere aſſuerāt: inter quas Chryſippi imago porrecta manu viſebantur, aliorúmque philoſophorum diuerſo geſtu & modo. Singulis ènim ſepulchris ſingulæ columnæ affigebātur, cū inſcriptionibus & titulis, quos ob egregia quiſque facinora meruiſſet, ibique velut monumētis & trophæis celebrata illorum memoria fuit.

Ceramicus alter in vrbe. Caſaluiū. Celoſta. Summeniū Sphinctæ. Caſaluades. Lecaſtriæ. Caſorides. Caſoritæ. Lupæ.

Alter verò Ceramicus intra vrbē locus erat Athenis, diuerſoriū ſcortorū, cui nomē Caſaluio: ſicut Græcis Celoſta, & Romæ Sūmenium, vbi proſtabāt meretriculæ, quæ pluribus notatæ nominibus fuere: ná & Sphinctæ, Caſaluades, Lecaſtriæ, Caſorides, & Caſoritæ dictæ: apud Latinos lupæ. Poſtea ſequuti Cæſares, cēturiones legatóſque legionum pro magnis officiis in remp. cōſularibus ornamētis, aut equo publico, nonnunquá triūphali ſtatua donauere. Quod à Macedonibus antea fuit vſurpatum. Nanque Alexāder Macedo centū viginti equites, qui in cāpis Adraſtæis ceciderāt, propter multa belli decora, equeſtribus ſtatuis donauit: illorúmque filios partū ſtipendia ferre iuſſit.

Alia dona militaria.

Illud tamē haud indignū eſt quod annotaretur, ꝙ viri triūphales, qui triumphalia ornamēta meruiſſent, præcipuo honoris priuilegio, eadem ipſi dona aliis fortiter dimicantibus lege militari impartiri poterant: quódque vigente hoſte & niſi debellato, dona militaria duces largiri nō ſolebant. Et licet milites in caſtris perexiguo ad veſcendum argēto vterentur, militaríque diſciplina horridus

miles, non cælatus auro & argento, ſed ferro & animis deberet eſſe munitus: tamen eiuſmodi dona, quibus virtutis gratia miles donabatur, veluti inuitamenta virtutum, permulcēdis militum animis tāti fuere, itáque animos ad res magnas acuebant, vt his honoribus aucti & confirmati, quiſque ſuum decus faceret, deſtinaréntque animis vincere aut mori. mortémq; potius quàm ignominioſam ſeruitutem præ optarent, vitam denique & quæcunque pericula nihili penderent.

Ornamēta virtutis militaris ferebant in caſtris.

Deluſiones dæmonum malorum à multis expertas fuiſſe, qui diuerſis imaginibus homines deluſere.

CAP. XIX.

NOn eſt profectò fabuloſum, quod apud ſanctos viros autores memorāt, vt cū terris ſpiritibus, quos dæmones vocant cōgreſſum habuerint, illóſque diuerſis imaginibus, ac multiplici ſpecie propè deluſerint: ſiquidē noſtra quoque memoria id eueniſſe compertum eſt. Nuper amicus meus ſummus, ingenio & fide ſingulari, rē dictu admirabilem, hæc prodentibus nobis, ſibi eueniſſe enarrauit: quod quū credi vix poſſet, illam multorum teſtimonio cōprobauit: ſe quum apud coniunctiſſimū & ſibi familiarem Neapoli diuerteret, & noctis ſilentio clamantis de via, & opem implorantis vocē hominis audiſſet, quū accenſo lumine accurriſſet, vt quid rei eſſet inquireret. ibi dæmonem, & dirum quoddā numen terra & horribili ſpecie conſpexiſſe, qui iuuenem quempiam clamantē & reluctantem, in via infeſtis manibus inuadere quærebat: quo conſpecto, quū miſer ille ad ipſum quē propè videbat, accurriſſet, & ne apprehenderetur, quāto poterat nixu ipſius veſtem & manū apprehēdiſſet, ſe, diuino ſæpius aduocato nomine quum multū diúque fruſtra fuiſſet reluctatus, vix tandem dæmonē abegiſſe: quo demū abacto, quum iuuenem animo conſternatum in domum recepiſſet nunquam quòd ſe dimitteret, aut pallium relaxaret, efficere quiſſe, Tantáque eum torpedo inuaſit, vt mente euicta, ſui compos non eſſet, quum ſibi prorſus repræſentari & ante oculos obuerſari illa ſpecies videretur. Tādem ad ſe redditus,

rem quo pacto ſe habuerat, enarrauit. Conſtabat enim, prauis illum moribus & inciuilibus cum Dei cõtemptu diu vixiſſe, in parentéſque tunc iurgatũ, contumelias & intoleranda probra dixiſſe, deuotionibus execrationibúſque diris ab eis agitatum abiiſſe. Sed ne cui hæc vana vel ficta ſermonibus videãtur, autor eſt Thomas monachus homo minimè malus, cuius ego fidẽ probitatémq; pluribus in rebus expertus didici, qui ſeriò mihi retulit, quod quũ in monaſterio & ſacris ædibus quę in Lucanis mõtibus ſunt, cum pluribus iurgatus foret, & poſt immodica cõuicia & rixas, animo perturbato inde ſe proriperet: quũ per nemora iter ſolus intẽderet, ſpeciẽ hominis vultu tetro, nigra barba, promiſſis tunicis, vultu aſpectúque deformi & ſæuo, obuiam habuiſſe: quem quum cõpellaret, quid ille ſolus per deuia errabundus incederet, dixit equum quo vectabatur amiſiſſe, atque in proximos campos illum euaſiſſe credere: cúmque per ſinus inuios equum vnà quęſitum pergeret, ad profluentem, in cuius alueo gurgites magni & formidabiles redũdabant, deuenisse. Et quum monachus, vt aquã traiiceret, calceos ſibi eximere appararet, illum magnopere coegiſſe, & tãdem peruiciſſe, vt ſuper ſpatulas ſuas aſcenderet, potiúſque à ſe qui corpore maior erat, vectaretur: qui acquieſcens, quum ſuper illius ſpatulas, vt ſuccollaretur monachus, aſcenderet, illéque iam aquam ingredi appararet, dũ vada exquirit, illius pedes nõ humana, ſed terra & deformi ſpecie cõſpexit. Quo animaduerſo, horribili terrore perculſus, Deũ vt ſibi pręſtò adeſſet, acclamauit. Mox dæmonem & dirã illam ſpeciem, diuino audito verbo, ſtridore querulo & vi maxima quanta dici poteſt, ita è cõſpectu abiiſſe dicit, vt imminentem quercum ingenti impetu colliſerit, ac perfractis ramis funditus euerterit, ipſéque conſternatus atque exanimis diu iacuerit. Credebat enim, quod à vero non abhorret, niſi præuidiſſet, illum in rapidiſſimos vortices & voragines fluminis præaltas ſe fuiſſe necaturum. Sed præ omnibus quæ audierim aut viderim, res eſt admiratione digna, quam recenti memoria eueniſſe comperimus Romæ. Quippe nota res eſt, quum apud Gabios quidam infimę ſortis & obſcuris natalibus, adoleſcens, veſanus & furioſus, cuius praui mo-

res & vita facinoroſa fuerat, in parentem grauibus iurgiis cōuiciatus foret, poſt iurgia immodica, quum furiis agitatus, aduocato dæmone, cui ſe deuouerat homo ille improbus & impurus, furore cæcus & amens diſceſſiſſet, & Romam petere cœpiſſet eo conſilio, vt aliquod dirum facinus in patrem molliretur: dum iter faceret, dæmonē facie hominis truculēta, ſordida barba & capillo, veſtéque obſoleta & ſqualida obuiam habuiſſe: quò quùm ſimul pergerent, illum interrogaſſe iuuenem, quē animo anxio & ſolicito videbat, quid tam triſtis incideret. Atque ille, quū quid ſibi iurgij cum patre fuiſſet, quódque aliquid ſceleſti facinoris patrare cuperet, reſpōdiſſet: dæmonem illum ſe quoque ſimili caſu percitū fuiſſe dicere: proinde pergerent, & ſuas iniurias vltū irent. Cúmq; nocte appetente, ad vrbē applicuiſſent, in proximo hoſpitio diuertiſſe, atq; in cubiculum quod à caupone vtrique exhibitum fuit, haud multò pòſt cubitū iuiſſe: cúmque vnà cubarēt, peſtem illā immanem, cùm illū ſomno oppreſſum videret, infeſtis manibus iugulū hominis apprehēdiſſe, vt eliſis faucibus necaret: quē iam oppreſſiſſet, in expergefactus ille, Dei opem & auxiliū aduocaſſet: quo audito, furiā illam teterrimā ſtridore & tumultu maximo, tantóque impetu cubiculum, vnde euaſit, dicitur colliſiſſe, vt tigna & tectum euerterit, teguláſque penitus perfregerit. Quo ſtrepitu cùm magiſter hoſpitij excitatus ſurgeret, & quid ruinæ & ſtrepitus eſſet, inclamaret, allato mox lumine, rem ſicuti erat, adoleſcēs ille quem ſolum & ſeminecē inuenerat, enarrauit: tectúmque colliſum & perfractū, vnde dæmon è cōſpectu abiit, demonſtrauit. Quo malo perterritus, cùm ſuæ turpitudinis, & anteactæ vitæ non ſolùm pigeret, ſed puderet, diuino afflatus ſpiritu, peroſus ſcelera, boni exempli & procul à populari tumultu, vitā egit. Multas quoq; malorum dæmonum illuſiones perſæpe apud ſanctos viros fuiſſe legimus, quas noſtra non ſemel vidit ætas. Quibus ſalutaribus exemplis admonemur, vt præmuniti aduerſus illorum inſidias ſimus, qui nobis inimici infeſtique ſunt, & tanquam in ſpecula in inſidiis ſtant néve deſides & ignaui concepta opinione populari illorum qui iſta minimè credunt, in aliquod diſcrimen dilabamur.

Quando dies tam apud Romanos quàm exteras gentes incipiat & qui dies atri, quive fauſti ſint.

CAPVT XX.

Aegyptij & Athenienſes. PEruulgatum ferè eſt, Ægyptios & Atheniẽſes diem à Solis occaſu facere:& ad alterum occidentem terminare:ita vt quod ſpatij inter duplicem occaſum fuit, integrum diem putarent. *Perſæ.* Perſæ & *Babylonij.* Babylonij cõtrà: nam diem ab ortu Solis incipere, & ad alterum terminari dixerunt. *Vmbri.* Vmbri & *Hetruſci.* Hetruſci, à ſexta hora ad alterius ſextam *Romani.* Romani, à media nocte ad mediam ſequentem, ita vt quod inter duas dimidiatas noctes tẽporis fuit, integrum diem facerẽt. *Vulgus.* Vulgus omne ab oriente luce ad tenebras. *Galli.* Galli & *Germani.* Germani ita ſunt metiti diem, vt tempõrum ſpatia, non dierum numero, ſed per noctium viciſſitudines computarent, noctéſque diebus anteferrẽt. Ipſi enim noctes ante diẽ fuiſſe arbitrati ſunt. *Solon.* Fertur Solon Atheniẽſibus ſuaſiſſe, vt non ad ſolis, ſed lunæ meatum dies & tempora dinumerarent. *Thebæi.* Thebæi verò cõtra: nam dies non ad lunæ, ſed ſolus curſum metiti ſunt. Fuítque tam *Græci & Siculi.* Græcorum quàm Siculorum mos, in primis curare, vt ſui dies menſéſque cum ſolis & lunæ ratione cõgruerent:& ſi quid diſcreparet, tunc vnum diem aut biduum ex ſingulo menſe adiicere, vel adimere. *Dies fauſti & infauſti.* Dierũ verò quidam fauſti & agendis rebus fœlices, quidam atri, & triſti omine infames habiti: quibus aliquid moliri, aut nouæ rei inceptare, euentus exitialis erat. In his exercitum conſcribere, legiones educere, manus cũ hoſte conſerere, ſponſalia inire, peregrè proficiſci, aut quicquam publicæ vel priuatæ rei moliri, inceptu fœdum & exitiale *Dies atri.* æſtimarunt. Obſeruatúmq; fuit, vt qui hoſtes bello tentare, vel acies eo tempore cõmittere curarent, rem in nõ mediocre periculum diſcrimẽnque adducerent, magno poſtea exitio conſequuto. Fuiſſe autẽ atros duxere dies, poſt Idus Quintiles, ad quintumdecimum calend. Sextiles duplici clade inſignes, quo ad Cremeram Fabij cæſi, & quo ad Alliam fœdè Romani à Gallis fuſi fugatíque fuere: quibus grauiter afflicta, & in extremum diſcrimen adducta Romana res fuit. Quare Vitellio pontificatum maximum adepto, quòd diem ad quintumdecimum calend. Sextiles cæremoniis publicis ſacram concilio edi-

xiſſet, dirum omen fuit: qua calamitate doctus populus Rom. illum diem nullius publicæ vel priuatæ rei inſignem & notabilem fecit. Cuius exemplo etiã poſtridie calendas, nonas, & idus menſis cuiuſque, religioſos & ominales ac infauſtos putauere: ꝓpterea quòd maximis cladibus & infandis cõtumeliis pop. Rom. tũc affectum fuiſſe liquet. Dies quoque manibus ſacros, quum mundus patêre dicitur, quibus occulta deorum maniũ ſacra apparent, plerique omnes veluti atros & ominoſos obſeruarunt: illóſq; velut fœdi exitus & ancipitis fortunæ deteſtati ſunt. Hi fuere dies poſtridie Vulcanalium, & ante tertium nonas Octobris, & ante ſextũ Idus Nouẽb. Etiam menſe Maio, dies quibus Remuria celebrãtur, vt occiſi Remi vmbra placaretur: & Nonis Iulij, quæ Caprotinæ dictæ ſunt, qua die Romulus apparere deſiit. Et dum Feralia ſeu Parentalia diis manibus fiunt, ac impuris diebus, quibus ancilia nondum condita in templo Martis erant, tam nuptiis quàm itineri ominoſos, exitiales & euitabiles duxerunt. Et qua ante quartum Nonas Sextiles pop. Rom ardente Punico bello ad Cannas inſignem cladem paſtus fuit, etiam ante quartum Nonas calend. & Idus cuiuſque menſis, veluti triſti euentu infelices, pari ſuperſtitione deuitarũt. Feriis quoque Latinis ſtatis, vel cõmunibus, aut Saturnalibus, ac diebus feſtis & ſacris, ludiſque publicis, licet fauſti felicéſque forent tamen prælium committi, vel rei militaris delectũ haberi, aut quoquam peregrè proficiſci, tanquam piaculari die, ominoſum erat, dirum atque peſtiferum. Præter hos fuere dies profeſti, faſti, interciſi, & præliares: quia feriis publiciis, quibuſdam hoſtem laceſſere vetabatur. Quippe diuiſa tẽpora voluptatis & laborum, remiſſionum & curarũ, Romani veteres habuere. Profeſtis enim diebus, quaſi procul à religione, Remp. & priuatam gerere licet, quia comitiales, comperendinos, & præliares continẽt. Comitiales fuere, quibus cum populo agi licebat, cõcilio coacto, niſi ſi quæ ferię conceptę eſſent, quibus non liceret. Cõperendini, quibus vadimonium dicere & vadere permiſſum: fuítq; animaduerſum, in ꝓfeſtis etiam faſtos cõtineri, quibus fari ius erat. Faſti verò dies diis dicati fuere, in quibus forenſibus negociis omiſſis,

Dies manib⁹ ſacris.

Remuria.

Dies profeſti, faſti interciſi, & præliares.

Profeſti dies.

Comitiales dies.

Camperendini dies.

Faſti.

Feſti.

ſacrificia,ferias,ludos,epuláſq; ſolénes celebrare, ac inter vota & ſacra,fauſtáque omnia verſari,verbíſque prophanis abſtinere conuenit.Interciſi autē dicti,in quibus deorum ſimul atque hominū res agere licet: nam mane & veſpere fari inhibetur,medio tēpore inter cæſam hoſtiam & porrectā fari permittitur.Faſti etiā dies, in quibus ius fatur,id eſt,dicitur:nefaſti, in quibus non redditur ius,nec fari licet.Profeſtos etiā dies,qui erāt ante faſtos,nōnulli dictos volunt.Idus quoque Mart.quòd illis C.Cæſar coniuratorum manibus cęſus occubuit,placuit parricidiū vocari,ideo inter atros & omninoſos receptę. Quotiéſque incurrēte anno dies cœpit,qui adiectus nūdinis foret,totum annum luctuoſis caſibus,& diro euentu infelicem incurrere opinati ſunt. Proditū tamen memoriæ eſt,ſtatos dies anni,infelices aut fortunatos apud varias gentes pro multiplici euētu, non vna ratione obſeruari.Siquidē Chalcedonij cuiuſque mēſisvigeſimamprimam diē funeſtam & portentoſam habuere, quòd illa Darij præfectus ipſorum pueros caſtrauit, & in Perſidem miſit. Parthi diem qua Arſaces Seleucum vicit,tāquam initium libertatis,fauſtū felicémque obſeruarunt. Cyrus diem qua Scythas & Sacas clade afflixit, adeò felicem habuit vt eam Sacā appellarit: ſicut Aſiani feſtam diem Mutiam nuncuparūt, quòd Q. Mutius Aſiam ſingulariter rexerat:Athenienſes quartā Hecatombæonis, qui menſis erat Soli ſacer,duplici victoria inſignem, vel vt fortunatam,obſeruandam præceperunt, qua ad Leuctram & Gereſtum fœliciter pugnatum eſt. Iidem quartamdecimam Boëdromionis,aut ſecūdum Bœtios, ſextam & vigeſimam Panemi menſis, quòd Artabazum & Perſas è Græcia fugarunt,felices habuere:qua die Liberatori Ioui victimas cædunt,& ſacrum faciunt.Perſæ verò tertiam & ſextam menſis Boëdromionis, tāquam lugubres & defamatiſſimas deuitarunt, quibus diebus in pugna Marathonia,& ad Platæas,& ad Mycalem,à Gręcis conflictati,& magnas clades perpeſſi ſunt.Qui etiam diem qua Magi qui regnum occuparant, interēpti ſunt, tam ſolennem habuerunt,vt illam Magophoniam, hoc eſt,Magorum occiſionem,appellarēt, qua die nulli Magorum extra limen prodire fas eſt. Mēſis quoque Thargelion

Interciſi. *Faſti.* *Nefaſti.* *Idus Martij.* *Apud exteros.* *Chalcedonij.* *Parthi.* *Cyrus.* *Aſiani.* *Perſæ.*

gelion pleriſque manifeſtum infortunium fecit: in quo Alexander Macedo apud Granicum duces regis Thargelionis & Darium clade afflixit: & Carthaginenſes à Timoleonte in Sicilia victi, fuſi, fugatíque fuere. Contrà verò ſextus Thargelionis dies multis auſpicatiſſimus erat. In eo enim Socratis natalis dies proditur fuiſſe, & Alexandri Macedonis, qui qua die in lucem editus, eadem vita functus fertur: ſicut de Magno Pōpeio, qui altera poſt natalem ſuum die, & Attalo, qui ipſo natali die morte ſublati fuere, proditũ eſt. Quam diem Philippus Macedo, vt lętã & fortunatam mirificè obſeruauit, quòd triplici gaudio delibutus fuit: nam quadrigas ſuas ea die Olympia viciſſe accepit, & Parmenionem ducem hoſtes fudiſſe, natúmque ſibi Alexandrum filiũ fuiſſe. Qua nocte deflagraſſe templum Dianæ Epheſiæ autores memorant, ab Heroſtrato incenſum, vt famã nominis ſcelere propagaret. Qua etiam die iterum Perſæ ad Platæas ingenti clade ſuperati traduntur: atq; ideo ex voto Milciadis capras trecentas Atheniẽſes quotãnis immolare. Ipſi quoque Carthaginenſes nonam diem mẽſis Metagitnionis pluribus calamitatibus inuiſum & deteſtabilem habuere, qua magnis infelicitatibus & infortuniis oppreſſi ſunt. Contrà verò Syracuſani, quartam ſupra vigeſimam menſis Maij, quem illi Carnium vocant, quòd Athenienſes cum toto exercitu ad Aſinatiam flumẽ memorabili clade profligarant, præcipuè felicẽ habuerunt. In qua re proditum memorię eſt, Timoleontem Syracuſanorum ducem præcipuas victorias ſemper Syracuſanis natali ſuo dediſſe, adeò vt ipſius natalis diem omnes Siculi velut multiplicis victoriæ autorem, feſtum agerent: ſicut de Iulio Cæſare proditur, qui Idus Iulij natalem ſuum fortunatas ſemper habuit & felices. Xerxes verò diem qua rex dictus fuit, tãquam imperij natalem, ſingulis annis inſignem celebrauit, qua diademate ornatus, gaudio delibutus, cœnam proceribus dabat, cui Titan dixere nomen: fuítque adnotatum, diem qua Alcibiades Athenas ab exilio remeauit, certiſſimũ illi pręſignaſſe exitiũ, quòd funeſta tunc colerentur ſacra, qua templi ornamẽta deponere, pauimẽta tegere, & iuſtitio indicto à negociis quieſcere mos erat. Sicut quintade-

θαργηλίων.
Sextus Thargelionis dies fœlix.
Carthaginenſes.
μεταγειτνιών.
Syracuſani.
Dies natalis Timoleontis.
Iulij.
Xerxis.

Quintadecima Iulij. cima Iulij mæſtiſſima fuit, qua mulieres Athenis ieiunium ſeruant, & cum ſacra Adonia celebrant, & apud Romanos 6.calend. Apr.quo die cultores matris deûm plangere & lamentari incipiunt. Auguſtus verò mirum *Poſtridie nundinarũ aut Nonis.* in modum obſeruauit ne poſtridie nundinarum quoquã proficiſceretur,aut Nonis quicquam rei ſeriç inchoaret, quòd illas infortunatas multis fuerat expertus exẽplis. *Cretenſes.* Apud Cretenſes obſeruatum eſt, vt albis lapillis lætos *Thraces.* dies lugubres nigris calculis adnotarent,idẽ apud Thra- *Romani.* ces.Romani quoq; quid quaque die lucri damníve feciſ- *Ephemerides.* ſent,literis deſignabant,quæ ephemerides dictæ.Nã vetuſti moris erat, vnumquemq; domeſticã rationem totius vitæ ſuæ per dies ſingulos adnotare.Cæſar autem in conſulatu diurna acta ſenatus & populi publicarį mãdauit,teſtantia ſiue lætũ quid,ſiue triſte cecidiſſet.Fuítque *Annales.* ex dignitate pop. Rom. res illuſtres ſemper annalibus, *Acta diurna* quotidiana verò diurnis actis mandare literis. Sed tametſi à rebus arduis ominoſa dies deterreat, nonnulli ta- *Dierũ obſeruatio à quibus contempta.* men omne hanc religionẽ ludificati ſunt: proſperóſque euentu cõtra vulgi opinionẽ minimè obſeruandam cenſuerunt.C. Cæſar cùm admoneretur ne ante brumã copias in Aphricam tranſmitteret, nulla religionis cur fe- *C. Cæſar.* liciter tranſmiſit.L.etiam Lucullus quum contra Tigra- *L. Lucull'.* nem duceret legiones, nulla fati religione motus,quin prid.Non.Octobr.(quæ dies atra forte inciderat) contra innumerabiles Parthorum copias prælio decerneret,aſſerens ſe ex atro & lugubri feliciſſimum illum diem facturum. Nec euentus defuit. Nam prælium ingreſſus, parua manu ingentes hoſtium copias incredibili felicitate ſuperauit: militéque imperium auſpiciúmque ſe- *Dion.* quuti ſuũ,memorabili victoria Tigranis regia & regno pariter potiti ſunt.Dion quoque Syracuſanus, quũ contra Dionyſium moturus, luna eclipſim pateretur,& tota deliteſceret, nullo prodigio aut oſtento moratus fuit, quin eiecto tyranno, crudeli dominatu Syracuſas libe- *Pelopides.* raret.Quod de Pelopida dum contra Alexandrum Pheræum ducit,& aliis memoriæ proditũ eſt.Romulo quoq; *Alexãder.* licet felici augurió nato, in ortu tamen & obitu ſolem defeciſſe dicunt.Alexander verò Macedo cum ducturus contra Darium,luna eclipſim pateretur,& ob id milites

trepidarēt, Ægyptios adſciuit vates, cauſáſque defectionis expromere iuſſit: qui dum contra Perſas dimicaturus, Iunio menſe exercitum duceret, quod apud Macedones luctuoſum erat, contempta religione feliciter dimicauit, aſſerens menſem Iunium ſecundum Maiū appellari iuſſiſſe. Sunt tamen exempla Romanis, eandem diem luctuoſam, & mox felicem intercedentibus annis eueniſſe. Nā qua die Craſſus magno dedecore profligatus à Parthis, cęſus fuit, eadem, licet aliquot decurſis annis, Ventidius Pacorū & Parthos ſingulari victoria magnis cladibus interfecit: & die qua à Cymbris profligato exercitu, Romani cæſi fuere ingēti clade, eadem poſtea Lucullus contra Tigranem & Armenios, quos magna cæde debellauit, & caſtris exit, gloriam tulit inſignem. Auguſto quoque Octauo, idem dies ſuſcepti imperij primus, & vitæ ſupremus fuiſſe traditur. Quinto verò Fuluio contigit, vt qua die priore anno ex prætura triūpharat, eadem poſtea de Liguribus bello victis triumphans vrbem iniret. Græci quoque qua die ad Platæas contra Mardonium feliciter dimicarunt, eadem licet intercedentibus annis, ad Mycalen vicerunt. Sed ſciendum, populum Romanum quoties hoſtium vim propulſarent, aut illatam iniuriam laceſſiti depellerent, quo minus arma ſumerent, & hoſtibus obuiam irent nulla religione teneri, atróſque & euitabiles dies nullos cenſere, illóſque tantùm obſeruare, cùm inferenda in hoſtes arma, non propulſanda forent. Feriatis enim diebus vim cuiquam inferre piaculare eſt, propulſare non vtique. Illud etiam ſuccurrit, ad octauum calendas Aprilis, Romanos lætitiæ diem colere, quem Hilaria nuncupant, quo tempore ſol zodiaci peragrato ſpatio per omnes ſignorum ſtationes, ad nos reuertens, longiores noctibus efficit dies, quibus feſta ſolennia, & ludos publicos, ac dies hilares concelebrant: quo menſe mulieres Veneri ſacrum facere, & myrto coronatas lauare tradunt. Athenis, Lunæ hebdomadibus feſtos agere dies, & iuuenes conuiuari ſolenne fuit. Apud Indos erat patrius mos, vt quum dies primum augeri incipiunt, rex cum regio comitatu ad flumē lauaturus accedat, equóſque & nigros tauros diis immolet, veluti fœlices & for-

Qui eandē diē luctuoſum & paulò poſt felicē habuere.

Ro. quantū artis diebus à re quapiā auſpicanda abhorrerēt & contra.

Hilaria.

tunatos. Ipſi enim nigrum albo prætulerunt, & ſanctius dixerunt. Quódque Sextilibus calẽdis ex veteribus domibus migrare, & nouas incolere Romani conſuêrant, illáſque veluti boni euentus & fortunatas obſeruarunt. Neque prætcrierim, diebus atris & infauſtis, pontificum iuſſu, non modò à bellis gerendis, & Reip. cura, ſed à rebus diuinis & ſacrificiis deorum ſuperſederi iuſſum. Quippe diebus inauſpicatis & ominoſis nullum ſacrificium ritè fieri pontifices putarunt, niſi hordæ, hoc eſt, prægnãtes immolarẽtur boues, qui Hordales dies nuncupati. Romanóſque à primis originibus ad primũ Punicum bellum, ortus tantum & occaſus dierum: poſtea meridiẽ, accenſo pronunciante, notare conſueuiſſe. Æuo poſtea ſubſequẽte, diem in horas, noctémque in vigilias diuiſiſſe, ita vt maximam diẽ in duodecim, minimam verò in decem horas partirentur. Noctem verò ita metiti ſunt, vt modò in horas duodecim, nunc in quatuor vigilias etiã longiſſimas noctes facili diuiſione diſtinguerent: Veſper, conticinium, aliâs intempeſtatem, gallicinium, & luciferum: ſicut in ternas horas, ſingulas vigilias penſitarunt. Diem verò in luciferum, mane, ortum, meridiem, & occaſum: tametſi diem ſimul & noctẽ nonnunquã in horas vigintiquatuor dimenſas, veteres, obſeruaſſe legamus. Horámque balnei, hyeme nonam, æſtate verò octauam fuiſſe: ipſámque vmbris poſtea & clepſydris notare conſueſſe, ita vt tribus clepſydris aut paulò plus, hora finiretur. Horarũ quoque duo genera fuere: nanque ex his quædam æquinoctiales, iſomerinæ dictæ, quæ pro qualitate temporum, licet vniformes eſſent, diem à nocte diſſimili numero variarunt: aliæ temporales ſeu vulgares, quæ à Græcis cæricæ, quibus ſinguli dies æſtu pariter atque hyeme, duodenis horis cõtinentur. Solaria enim antiqui eo libramento habuere diſtincta, vt ſexta diei hora, meridies: noctis quoq; ſexta hora, media nox deſignaretur. Quum enim lege naturæ, radij ſolares, alij hyberni, alij æſtiui ſint, ita vmbræ aliæ æquinoctiales, aliæ æſtiuæ, aliæ hybernæ fuere. Erant enim horologia figurata, & ea finitione deſcripta, vti æquinoctialis, brumalis, & ſolſtitialis dies, in partes duodecim aſſiduè diuiſus foret, horáſq; pro qualitate tem-

Niger color albo prælatus apud Indos.
Domibus quando migrarẽt Romani.
Diebus infauſtis etiã ſacris abſtinebatur.
Hordales dies.
Dierum ratio apud Romanos.
Noctis partes.
Diei partes.
Horæ balnei.
Vmbræ.
Clepſydræ.
Horæ duplices.
Meridies.
Media nox.
Horologia.

porum & dierũ, modò maiores, nunc minores, nonnunquam creſcẽtes, aliquando breuiores oſtenderent: quod cõmentũ Anaximenes Mileſius excogitaſſe dicitur primus, quas quidem enunciare Romanis puerorũ munus erat. Sed quia de balneis mentio facta eſt, nõ omittendũ balnea apud maiores nocte, aut ante auroram nulli patuiſſe, vtque ſine metu cuiq; lauare liceret, à primis tenebris ad aurorã ſequentẽ clauſa fuiſſe: ſiquidem noctu lauare veteribus interdictum erat. Hadrianus verò Cæſar ante octauã, niſi valetudine laboraret, publicis balneis neminẽ admiſit. Tempúſque lauandi a meridie ad veſperam deſtinauit (quo tẽpore proſtrare meretricibus permiſſum) lauacráque pro ſexibus ſeparauit. Alexander poſtea Seuerus, ne quid populo incõmodaretur, nocturna conceſſit balnea, oleo pro luminibus præbito. Quæ cùm antea promiſcua eſſent viris æquè & mulieribus, ipſe poſt Antoninũ Philoſophũ lauacra miſta ſummouit, ſæpéque cũ populo in thermis vnà lauit: quod de T. Veſpaſiano legitur, vt plerũque in thermis admiſſa plebe lauaret. Et licet à primis originibus, cũ pauca eſſent balnea, & nullius cultus, Romani ratò lauarent, brachiáque & crura labore fatigati tantum abluerẽt, & toti niſi in nundinis lauarent: tamen poſt aliquot ætates balnea & thermæ publicis vſibus multimodæ fuerunt, magna mole & ſumptu conſtructæ Alexandrino & Numidico marmore, latis ſpecularibus, mira cælatura & arte. Nam præter Agrippinas, Neronianas, Veſpaſiani & Titi, celebrantur Domitianæ, Alexandrinæ, Gordianæ, Seuerianæ, Aurelianæ & Conſtantinianæ, ſolidiſſima ſtructura & ſumptu profuſo. Cõſtátq; Marcũ Agrippam, vt populo placeret, centum ſeptuaginta balnea ſeu lacus in prouinciarũ formã, Romæ gratuita præbuiſſe: in quibus etſi calida prius abluerẽt, poſtea vt a balneis corpora multa frigida ſtringerent, conſtitutum ferunt, nec prius vngi, niſi lauiſſent: cúmque pro ſingulis olim daretur quadrans, diuus Antoninus ob popularem gratiam balneũ, ſine mercede exhibuit. Cõmodus verò imperator tanto ſtudio balnea proſequutus fuit, vt ſepties atque octies diebus ſingulis lauaret. Quod de Gordiano & Galeno proditũ eſt, qui æſtate quinquies, hyeme verò bis in die

Quãdo balnea ingredi licebat.

Quo tẽpore meretricibus proſtare permiſſum.

Balnea virorum & mulierum diſtincta.

Nundinis toti ſolummodo lauabant initio.

Thermæ à Cæſaribus ſtructæ.

Agrippæ cẽtũ ſeptuaginta balnea ſtruxit Romanis.

Balneum ſine mercede ab Antonino exhibitum.

Imperatores balneis dediti. Patriciorũ & plebeiorum diſtincta balnea apud Carthaginenſ. Græci promiſcuè lauabant. Germani. Dardani. Illirij. Luſitani. Apollonij. Tyanei in Spartanos dictum. Locus obſcurus. Aethiopes Macrobij. Scithæ. Aſſyrij. Celtiberi. Cantabri.

lauare. Illud certè ſatis conſtat, Carthaginẽſibus diſtincta fuiſſe balnea patriciorum & plebeiorum: morémque præualuiſſe, vt in quibus patricij lauabant, ad illa plebeij non accederent. Græcis verò contra: nulla enim diſtinctio ordinis fuit aut perſonarum: diuites nanq; cum pauperibus lauare, & patricios cum plebeiis nullo diſcrimine licebat. In quibus tanta plerunque hominum cuiuſque ordinis cõcurrebat turba, vt balneatores, ſi vulgi maior vis ingrueret, pertæſi frequentiam, æræ granum quod vertigines facit, carbonibus iniicerent, vt tædio odoris diffugerent. Germani verò non in balneis, ſed fluminibus lauabant. Ideo nandi periti, & ſummi vrinatores habiti. Siquãdo tamen lauarent balneis, calida abluebantur, lautíque veſcebantur. Dardanis & Illyris ter ſolũ lauare permittitur, primò ſcilicet natali die, ſecundò in nuptiis, tertiò in obitu cuiuſque. Luſitanis frigida tantum lauare licet, ſicut Spartanis, quibus calida corpus abluere vetitũ eſt: quos cum Apollonius Tyaneus molles & vnguẽto delibutos videret, aduocatis ephoris balnea interdixit, ſenectam hominum calida appellãs balnea. Cúmque Epheſij balneis præpoſitum lapidibus appeterent, quòd illa non calefeciſſet, ſummopere reſtitit, cùm frigida lauare ſatius duceret. Æthiopes Macrobij fonte abluũtur, in quo loti, perinde ac oleo vncti, membris agiles fiunt, & violam olent. Scythæ nullo fonte lauant, ſed vxoribus aquam fundentibus corpora ſcabro lapide conterunt, cupreſſo, cedro, & thuris ligno confricantes. Aſſyriis licet lauare diebus ſingulis peculiare ſit, tamẽ à coitu & in morte præcipuum. Apud Celtiberos verò obſeruatum eſt, vt in balneis non aqua, ſed lotio diu ſeruato lauent, dentéſque & ginginas punicẽt: quod & Cantabri factitarunt, hanc optimam curationem, & exhauſtis viribus mirè proficere arbitrati.

Locus Martialis in diſtichis elucidatur, in quo plerique interpretes grammatici lapſi ſunt.

CAPVT XXI.

Nicolai Perotti &

NIcolaus Perottus Sipõtinus preſul, homo fuit accurato ingenio, & lectione multa exercitus. Eũ Do-

mitius Calderinus, vir, vt in ea tẽpeſtate, doctus, & ęmulatione doctrinæ, & morum diſſimilitudine oſum habebat: iurgiíſque & conuiciis apud ſuos ſectatores plerunque inceſſebat, ſępiúſque apud ſtudioſos in inuidiam illum criménq; vocabat: &, vt ſunt ferè ingenia, in explicandis autoribus ſiquid in cõtrouerſiam veniret, vterq; potius quo pacto diuerſus ab altero diſſentiret, quam quid verę lectionis eſſet, rimabatur. Cùm autem in ſcholis Romæ eodem tempore Martialis apophoreta publicè lectitarent, cuius hoc diſtichon fuit: *Domitii Calderini hallucinatio.*

In precio ſcopas teſtatur palma fuiſſe,
Ocia ſed ſcopis nunc analecta dabunt.

Ita iſtos verſus vtérque interpretatus eſt, vt poſt multa deblacterata verba, vix aliquem ſenſum illorum dictis elicere queas, cùm modò mendum in verſu poſtremo fuiſſe alter aſſeueret, & pro ocia, precium poni oportere, modò aſarota, non ab à priuatiua, ſed intentiua dicta eſſe affirmet: alter ita pleraq; nugalia iurgiis & maledictis plena effundat, vt equidem ſingula enarrare & referre pigeat. Qui verſus ſi penſitati rectè fuerint, abſque multo verborũ volumine plani expeditíque fient. Cùm enim analecta reliquias eſſe ciborũ qui è menſa cadunt in pauimẽtum nemo dubitet, ipſáque purgamenta cœnæ, quæq; euerri ſolent in pauimentis, velut ibi relicta eſſent, è paruulis minutíſque teſtulis per calculos colore diſtinctos, opere lithoſtroto ita effingi, vt vera videantur, Plinius autor ſit: atque ideo aſarota quaſi inuerribilia dicta: quippe cum σάϱοι græcè ſcopa dicatur: non ab re, ipſa nunc analecta ſeu purgamenta, ocia ſcopis dare autor affirmat: cum ea in pauimento è paruis teſtulis efficta, talia forent, vt ſcopis euerri nullo modò valeant, & ideo ocia ſcopis dare neceſſe ſit, cùm his euerrendis nullus ſcoparum vſus foret. Ipſi verò pertinaci odio diſſidentes, non quę effingi ſolebant purgamẽta cœnæ, cogitarunt: ſed de veris analectis & reliquiis cœnarum diſceptantes, quæ cadunt è menſa, in aſſequendo autoris ſenſu multipliciter laborarũt. Depicta ergo purgamenta cœnæ, ita ſolo hærere dixit, vt ocia ſcopis dare neceſſe foret, quem ſenſum ita expoſitum, apertè liquere, neminem fallit.

Perottus in Cornucopia ſectus interpretatur, quàm hic accuſatur.

Analecta.

Aſarota.

Exempla legis Iuliæ & Papiæ quibus quæ lege Iulia indulta erant, lege Papia fuere prohibita.

CAPVT XXII.

Lex Iulia de maritãdis ordinibus.

QVod lege Iulia de maritãdis ordinibus apud veteres cautum fuit, vt hi quibus vigor iuuenilis foret, primo flore ætatis ad vxores ducendas, liberóſque educãdos, propagandamq; ſobolem non ſolùm præmiis inuitati, ſed pœna deterriti cogerentur, id lege Papia & Pompeia certo ætatis gradu interdictum erat quippe ſexagenariis & ſupra eam ætatem ducere vxores, fuit hac lege vetitum. Turpe enim viſum eſt, & fœdiſſima res ſenectuti, vt quibus ad eam ætatem ſors liberos non dediſſet, aut cælibes vixiſſent, his quaſi emeritis, ætate affecta, aliunde liberos quærere libido foret. Hanc poſtea legem Claudius Cæſar abrogauit: nam ſexagenarios & vltra, liberos gignere, & prolis cauſa ad coniugium admitti, decere arbitratus eſt. Rurſus quod eadem lex Iulia cauit, Quòd ſi liberta quæ patrono nupſit, eo inuito, ab eo diuertiſſet, non modò poſt diuortium alij nubere, inuito patrono, prohibetur: ſed patroni coniugium ita lex tutata eſt, & ratum habuit, vt eo etiam volente, alterius coniugij facultatem eripuerit. Id etiam lege Papia inhibitum fuit: ſiquidem ſenatorem eiúſque liberos libertinas ducere vxores, perpetua conſtitutione prohibuit, ita vt inter virum ſenatorium & libertam, aut libertini ſtatus mulierem, nullum matrimonium cenſuerit eſſe, ſenatorium videlicet ſanguinẽ libertino admiſtũ, quaſi contagio pollui arbitrata. Eadémque lege Papia, certa delatoribus præmia conſtituta ſunt: nam quum facinoroſi & perditi homines clandeſtina facinora admitterent, quæ ad aliorum perniciem & commune tendebant exitium, vtiléque videretur: plures delatores eſſe, qui offenſas ſpecularentur in principem, ne quid impunè perditiſſimi homines moliri poſſent, delatoribus certa prẹmia conſtituit: eáque quum dimidium illatæ mulctæ antea fuiſſent, Nero princeps delatorum licentiam volens comprimere, eadem præmia ad quartas reuocauit: quare quadruplatores dicti, ꝙ quartam partem de proſcriptorum bonis, quos detulerant, conſequerentur. Tiberius verò Cæſar, cauſa præcipui quæſtus, tantum

Sexagenariis & ſupra eã ætatẽ vxorem ducere prohibebatur.

Delatoribus præmia lege Papia conſtituta.

Quadruplatores vnde dicti.

de latoribus tribuit, vt nemini fidē abrogaret, ſiue quid veri, ſiue vani referrent. Nam ebriorū ſermo excipiebatur, ſimplicitas iocantiū, & quodcunque dictū capite & fortunis luebatur, adeò vt capitale eſſet, circa Auguſti ſimulacrū ſeruum cecidiſſe, veſtem mutaſſe, effigiemq; impreſſam nummo vel annulo, latrinæ aut lupanari intuliſſe, dictum factúmque eius aliqua æſtimatione læſiſſe, ita vt primores ſenatus, & magna hominum vis infimas delationes exercerent. Cúmque ſenatus de præmiis accuſatorū abrogandis aliquando agendū putaret, Tiberius dictitans iura ſubuerti, ſi cuſtodes legū amouerentur, tantū licentiæ delatoribus dedit, vt plerique criminis poſtulati, ante iudicium ſuppliciū præuenerint. Vitellius quoque delatos mathematicos, inauditos capite puniuit. Domitianus dum rapinis intendit animū, ita aures delatoribus patefecit, vt nihil cuiquā tutū eſſet, delatórque delatorē timeret, & cauſidici cauſarum actionibus poſthabitis, ad delationes ſe cōferrēt. Quod de Conſtātino traditur, vt delatores omni tempore admitteret, eóſque ingenti ſtudio foueret. Non ſic Veſpaſianus & Titus, qui adeo illos inſectati fuerunt & odio proſequuti, velut publico exitio deſtinatos, vt flagellis cæſos per Amphitheatri arenā ſpectandos traducerent, vt pœnis coërciti, à noxiis deferendis abſtinerent. Pius verò Antoninus delatores, ſi non probarēt, capitali pœna affecit, ſi probarent, oblato præmio dimiſit infames. Idem factū memoratur de Opilio Macrino imperatore, vt delatores minimè admitteret, ſed vndique cōquiſitos, pœnis & damno mulctaret. Fuítq; veteri ſanctione conſtitutum, vt neque mulieri, neque damnato criminis, neque militi, aut veteranis neq; viris clariſſimis ob dignitatem criminoſum deferre licitū eſſet. Fertur Dionyſius tyrānus cum in ciues nullo placatiore animo eſſet, Sagogidas diſpoſitos habuiſſe, qui ſingulorum dicta factáque referrent. Circa patroni quoq; ad bona liberti admiſſionem, & patronatus iura, eadem lex ſatis cōmodè prouidit: nam ſi libertus, cui centum millium ſeſtertiorum cenſus fuiſſet, duos vnúmve liberos poſt obitū reliquiſſet ad virilem bonorum partem patronum admittebat: ſi verò tres aut vltra haberet filios ſuperſtites,

Imperatores qui delatoribus auſcultarunt.

Qui imperatores delatores auerſati.

nihil ex bonis liberti hac lege patrono debebatur. Fuere quoque & alia legis Papiæ ſalubriter conſtituta, inter quę vt viginti Veſtales virgines, quę ſacri & æterni ignis perennem curam agerent, pontificis maximi ſcitu ad ſacerdotium eligerentur, & cooptarentur. Vtque nemo ad honores magiſtratúſve admitteretur, niſi ciuis effici, aut ciuitate donari antea meruiſſet. Propterea Marco Perpennæ probrum obiectum fuit, falſóq; conſul fuiſſe creditus eſt, quòd contra legem Papiam, priuſquam admitteretur ad ciuitatem, conſul factus fuit. Procedente mox tempore, cùm ius ciuitatis paſſim & ſine delectu, etiã infimæ ſortis hominibus daretur, idque fœdũ, neq; ex imperij maieſtate viſum foret, lege Papia cautũ eſt, vt peregrini vrbe Romana vti prohiberentur, ad eámq; alienigenæ non admitterētur. Sed quamuis lex Iulia libertinarum cõiugia priori conſtitutione admiſerit, lapſis poſtea tẽporibus eadem lex libertinas, & ludicram aut ſcenam exercentes, ſenatorio viro admiſceri graui pœna interdixit: videlicet, ne ſenatorius ordo contagio libertinarum pollueretur. Verba ex ea lege hæc ſunt: *Qui ſenator eſt, quíve filius, nepóſve ex filio, pronepóſve ex filia natus, cuius eorũ eſt, erítve ne quis eorum ſponſam vxorē neſciēs dolo malo habeto libertinam, aut eam quæ ipſa, cuiuſve pater matérve artem ludicram facit, fecerítve, ſponſa nuptáve ſciens dolo malo eſto. Néve quis eorum dolo malo ſciens, ſponſam vxorémve habeto.* Hactenus lex Iulia. Poſt aliquot verò ætates Aurelianus Cæſar conſtitutiones legis Papiæ velut vaniſſimas induxit & abrogauit. Claudius verò Cæſar adeo liberarum mulierum, quę ſeruis nubunt, coniugium odio proſequutus fuit, vt præter legem ingenuitatis, prætérque inſtituta maiorum, filios inde editos, non ingenuæ conditionis, ſed libertinos eſſe, iuráque libertorum nanciſci, & ingenuitatis amittere, lege ſauciuerit: ipſáque ſi maritus ignoraſſet, ſerua eſſet: ſi verò conſcius fuiſſet, liberta. Diuus verò Veſpaſianus ſtatuit edicto, vt libera quæ ſe alieno ſeruo iunxiſſet, ancilla haberetur. Contrà verò alia conſtitutione cauit, vt ſi ſerua mulier hac lege væniret, ne proſtitueretur, ſi contra legem vēditionis proſtituta foret, vt eſſet libera: proſtituénſque ius patronatus non haberet. Ægyptiis autem nullus ex

Lex Papia ab Aurel. Aureliano abrogata.

Claud. lex in liberas ſeruis nubentes.

Veſpaſiani edictum.

Aegyptii.

ſerua genitus, habetur ſeruus, aut illegitimus: quia ſolum patrem ingenuitatem & genus præſtare, matrem verò natalibus nihil conferre putabant. Pericles autem Athenis autor fuit, vt qui ex ſerua, aut non legitimo coniugio nati eſſent, vel turpi nota affecti forent, ciuium non haberentur numero, ſed externorum.

Quod ius quæ ve poteſtas dictatoris Romæ & exteris fuerit, & à quibus dici & quanto tempore debuerit.

CAPVT XXIII.

QVi de creando dictatore exploratum ius habuere, hoc quoque adnotarunt, dictatorem dici qui apud veteres magiſter populi vocabatur: ídque libris auguralibus extare, magno argumento, quòd ab eo magiſter equirum dicitur. In eo enim ius maieſtatis & totius imperij fuit, cuius ductu & auſpicio ſæpe reſpub. & imperium ſterit, quem magiſtratum ex Albanis deductũ autumant, plerique à Græcis, quos illi αἰσυμνήτας, aut à Lacedæmoniis, quos ἁρμοστὰς, Theſſali archos dixere, qui parem regiæ dignitati poteſtatem habent. Hedui vergobretum, ſummum magiſtratum, qui vitę necíſque imperium tenet: Iberi, Ibem vocant: Pœni ſufetem, Aegyptii diœcetem, qui poſt regem totius regiæ curationem habet: ſicut apud Perſas megiſtanes & chiliarchus. Hi verò æſymnetæ veluti tyrãni quandoque imperirarunt, qualem Mitylenæi Pittacum elegere: & hipparchi apud eoſdem, & Trallianis aſiarchæ: apud Magnetes magnetarches: ab Achæis diorigius & demiurgus, à Thebanis archinus, ab Oſcis medix ſummi magiſtratus appellati: apud Carthaginenſes dionyſiarchus, Capuæ mediaturicus, Neapoli demarchus, Taranti democrates, in Cappadocia ſatrapes, in Paphlagonia dynaſtes, apud Longobardos exarchus, Cretenſibus coſmi fuere, qui vice regum imperitarunt: quibus in vſu erat, vt nunquam caput raſirarent, ſed barbam capillúmque ſummitterent: ſicut Platæenſium princeps, ferrum tangere, aut aliam veſtem quàm candidam induere, perpetua lege vetabatur. Perſis vnus rex ſummæ poteſtatis perpetuò præerat, & nunquam niſi morte mutabatur. Argis licet vnus foret, tamen annis ſingulis amoueri ſeruatum eſt. Athe-

quos ſeruos æſtimarũt.
Pericles.
Dictator quis.
αἰσυμνῆται.
ἁρμοσταί.
Vergobretus.
Ibis.
Infes.
Diæcetes.
Megiſtan.
Chiliarch.
Hipparchi
Aſiarchæ.
Magnetarchæ.
Diorigius
Demiurg.
Archinus.
Medix.
Mediaturicus.
Demarch.
Democrat.
Satrapes.
Dynaſtes.
Exarchus.
Coſmi.
Platæenſiũ princeps.
Perſarum rex per vitam regnabat.
Argi.

nienſes quũ regali antea regerentur imperio, poſtea regio dominatu abrogato, libertatem tuentes, popularem ſtatum delegere. Apud Lacedæmonios verò, qui ſummũ gerebat imperium, aliquãdo rex fuit, qui ex Heraclidarum genere eligebatur, ex quo nouiſſimi Spartæ regnarũt imperio illibato, aut ex Euricionitidis & Agidis familia, ſæpius duo ex ſtirpe Procli & Euriſthenis prognatis Herculis: ex quarum altera in alteram tranſire nõ licebat: qui tamen non vt reges ſummum ius habebant, quia iuris omnis publici poteſtas penes ſenatũ erat. Sic in Papho ex Ciniraſorum gẽte, & Athenis ex Erichthei ſtirpe magiſtratus ad ſacra Cereris fiebãt. In Ionia quoque niſi ex Codri progenie fieri rex nemo poterat. & apud Mileſios niſi ex Scamandri Hectoris filij, & Aſcanij Aeneæ. Idem apud Marcomannos & Quados, ex Marobudui & Tudri genere, exemplo Rheginorum, quibus princeps ex Meſſeniorũ ſtirpe fit. Perſici quoque reges ex Achemenidarum familia ſoli fiũt. Et apud Siculos ex Teliine prognati, inferorum deorum lõgo tempore ſacrificuli erãt, qui à duobus quæſtoribus regi ſolebãt ſummæ poteſtatis, vno Lilybætano, altero Syracuſano, Etiã Corinthi Bacchiadũ familia annis ducẽtis imperitauit, quos Cypſelus tyrannus poſtea exegit, cuius factionis Demaratus & Tarquinius domo eiecti, regnum Romæ tenuerunt. Nonnunquam ſeniores & nobiliſſimi popularium, Lacæmoniis ampliſſimũ geſſere magiſtratum. Parthi quandoque ex duobus collegiis, cognatorum ſcilicet & magorũ, binos reges crearunt. In Meroe nemo ſummum gerebat imperiũ, niſi qui prævalido corpore cæteris anteſtaret. Gordij regem quàm obeſum & præpinguem eſſe voluere, quòd ex corporis mole animi indolem diiudicarẽt, Apud Medos niſi qui viribus Eccelleret, præcipuóque corpore cæteris eminueret, iure gẽtis nemo rex eligitur: & in Lybia ſolùm qui citiſſimo curſu valeret. pro rege imperitauit: ſicut apud Catheos Indicam gẽtem, qui inſigni corporis forma cæteris anteirer. In quo traditur mirum, ex tot millibus armatorum, quos Xerxes in Græciam duxit, neminẽ ſibi corporis magnitudine aut ſpecie præſtitiſſe. Aethiopes quoque, ſiquãdo regiæ ſtirpis vir deeſſet, maximarũ virium, quíque opi-

Atheniẽſium democratia. *Lacedæmones.* *Paphii.* *Athenienſes.* *Iones.* *Mileſii.* *Marcomanni.* *Quadi.* *Rhegini.* *Perſæ.* *Siculi.* *Corinthii.* *Parthi.* *In Meroæ.* *Gordii.* *Medi.* *Libyes.* *Cathei.* *Aethiopes.*

bus & robore præcelleret regem eligebât. Sidonij contrà:nam niſi regia ſtirpe ortus foret,neminem dominari ſinunt.Sabæis poſt conſtitutum regem,primus ex nobilioribus iure gentis ad ſucceſſionem adſpirat regni,cui, hoc proprium eſt,vt extra ſepta prodire nõ audeat,quò venerationis plus ineſſet: quod ſi extra regiã cõſpicitur lapidibus impetitur. Fuítque obſeruatũ in Taprobane, vt qui liberos haberet,in regem aſſumi nõ poſſet,ne regnum hæreditario iure ſibi vendicaret: & apud Germanos,vt ex generis nobilitate rex fieret, dux verò ex virtute. Apud Perſas vero vt rex fiat nemo, niſi qui magorum diſciplinis imbutus eſſet,quibus nefas erat,illegitimum tenere regnum,ſi legitimus ſuperuiueret. Vtq; in regẽ aſſumptus,in principio dominatus quodcũq; optaret à populo,donũ ferat. Proditũmque memoriæ eſt,Sitonũ gentibus iuxta Sueuos & Germanos, vetuſto more,non virum,ſed fœminam dominari. Regiũmque nomen tam Græcis quàm Romanis longo tẽpore inuiſum fuiſſe, à nullíſque in Græcia vſurpatum, niſi à Philippi & Alexandri poſteris. Atque ex Alexandri ducibus Eumene viuente neminem regium nomen ſibi vẽdicaſſe: ſed præfectos appellari ſolitos:donec Eumene defuncto Athenieſes Antigono & Demetrio immodicè obſequẽtes,inter plurimos honores regium illis nomẽ velut altius faſtigium detulere. Licet Sicyonis primum Aegialeum regnum in Grecia tenuiſſe.multi aſſeuerẽt.Romani quoque ſocium atque amicũ,niſi benemeritos,& magnis officiis deuinctos nullos appellarũt.Et tametſi democratiam,hoc eſt,populare potentiã, aliqui præcipuè cõmendarint: & alij ariſtocratiã, id eſt optimatium regimẽ,tamẽ vnius imperium pietate & religione inclytũ ſub quo nõ grauis dominatus, ſed iuſtum & legitimum imperium eſſet,omnium conſenſu prefertur cæteris.Eũ ergo dictatorẽ primo, vel ab uno ex cõſulibus autoritate pattũ,etiam ſine populo,vel ex ſenatuſcõſulto,aut ex ſcito plebis à populo,vel à conſulibus iuſſu populi, & ſi inter cõſules nõ cõuenit.ſortiri eum qui dicat, vel à tribunis militũ conſulari poteſtate,nonnunquà a prætore dici mos erat,Quotiéſq; alteri ex conſulibus dicendi dictatorem poteſtas fuit ſemper illi qui faſces haberet, &

Sidonii. Sabæi. Tabrobani. Germani. Perſæ. Sitones. Regium nomen diu inuiſum. Socii. Amici. δημοκρατία. ἀριστοκρατία. Imperium vnius laudatum. Dictatorẽ qui diceret. Dictatorẽ quis dicebat & quo loco.

niſi virū conſularem,& in foro Romano,oriēte nocte,& ſilētio dicere licuit.Tametſi conſularē ſiue collegam dixiſſe,& prætores ante cōſulatū ſæpe dictos fuiſſe cōpertū ſit.Poterátque ſecūdo,tertio,& deinceps idē dictator dici.Inde,quia dictus eſſet,nō creatus,nec comitiis electus,vt reliqui magiſtratus,dictatorē dici volunt:qui nō apud Romanos tantū,ſed Carthaginēſes,Fidenates,Lauinieſes, Albanos, Tuſculanos,Samnites, & omne ferè Latiū,multę erat poteſtatis,& ſummi imperij.Is autē dictator ſimul atque dict9 erat, magiſtrū equitū velut imperij ſociū nominabat, cui ſumma reipublicæ dabatur. Tametſi dictatorē & magiſtrū equitū à ſenatu vel populo vnà plerunque dictos inueniamus.Titū Largiū bello Latino quū in ancipiti terrore eſſet ſenatus, dictatorem & vnà cū illa Spurium Caſſiū magiſtrum equitū dixit qui velut magiſter cōſiliorum dictatori aderat, atq; ad ipſius pręſcriptū parere oportebat, ita vt ſiquādo abeſſe cōtingeret,eius vices gerere & munia obire poſſet.Et licet ante Q.F.Maximum,neminem niſi à ſenatu vel cōſule dictum inueniamus: tamen ſecundo Punico bello quum accerrimo prœlio &maximo reſp.affli ctaretur,nouo exēplo populus ſine patribus (quod nunquā factum anteà) eundē F.dictatorem,& Q.Minutium magiſtrum equitum dixit. Cúmque à principio patricij tantùm & conſulares dicerētur, haud longis poſt temporibus plebeios dictos comperimus.Cùm enim omne nomen Hetruſcum,Tarquinienſibus & Faliſcis ducibus, infeſto exercitu in Romanos copias admouerent, aduerſus tantam belli molē, primus de plebe dictator dictus C.Martius Rutilius fuit, qui magiſtrum equitum C. Plautium de plebe hominē ſibi cooptauit:& exinde ius arbitriūmque dictatoris creandi,ſenatui populóque tributum eſt, donec procedente tempore Cornelius Sylla,qui victam armis rempub. in dominationem vertit, contra mores inſtitutáque maiorum,dictatorem ſeipſum dixit,illiúſque imperium in annos centum ſibi prorogauit. Quo exemplo C. Cæſar perpetuæ dictaturæ munus ſibi vendicauit.Erat igitur ſummum dictatoris imperium: nam & capite mulctare,& conſulatu deiicere, honoréſque aliis abrogare, aliis cōferre poterat. Qui tātæ poteſtatis

Dictatorū ſumma apud diuerſas gentes poteſtas.

Magiſter equitū vnà cū dictatore dictus.

Dictator à populo ſine patribus dictus.

Plebeii dictatores.

Cornelius Sylla dictatorem ſeipſum dixit.

Dictatoris ſummum imperiū et poteſtas.

erat,vt liceret ei ſine ſenatus aut populi conſilio Romanos ciues in vincla cōiicere, atque indēnatos morte afficere.Nā ſalus ciuium vniuerſorū, ius de tergo vitáque leges, iudiciis libertas, aræ, foci, & dij penates, inſuper bona cōiugis,& liberorum pudor, pudicitia,eius tutelæ poteſtati,fideíque credebātur, cognationes quoque,capita rerū habere,in exilium agere,bonis interdicere,capite mulctare, bellum,pacē,fœdera,ſocietatéſque etiam iniuſſu populi facere & dirimere, ſui arbitrij & iuris erat. Nā ſi quid collibuiſſet,ſiue delectum habere, ſiue ad hoſtes ducere,aut aliquos auxilio iuuare,ipſius dicto parere oportebat,cuius erat arbitriū pro numine,nullíque prouocare licebat.Neque enim vt in cōſulibus, qui pari ſunt poteſtate,& iiſdē auſpiciis creati,alterius auxilium ſperare licebat.Denique dictatore creato,omniū iuriſdictio ceſſat & cōniuet:conſules, prætores, ædiléſque & magiſtratus ſub illius imperio conticeſcunt præter trib. pleb.Illíque non duodecim faſces,vt cōſuli,ſed quatuor & viginti lictores cū ſecuribus faſcibúſque apparebāt: qui etiā tantæ maieſtatis erat,vt ſiquādo in cōſulis prouinciā iret,vt ſupremus ordo notaretur, ſine lictoribus, aut aliquo inſigni honorū, conſul veritus maieſtatē viri ſolus procedebat, priuatúſque vbi dictator erat,& ſine magiſtratu cēſebatur. Et quia maximū dictatoris imperiū,poteſtáſque imperioſa erat,pactiones vel fœdera in iuſſu ſuo initia,nullarū viriū fuiſſe liquet:illáque ſuo iuſſu abrogari poterāt & induci.Sed quāuis eò excellentiæ creuerit dictator,vt ſummū teneret imperiū,præcipuáq; maieſtate polleret,ipſi tamē equo vehi minimè ius erat. Id enim veteri lege exceptū fuerat:ſcilicet, vt inhibita nimia poteſtate,tātus honor aliquo ſine præſcriptus,populi ſuffragio indigeret. Ideo ſiquādo in expeditionē eques ire vellet,vt equū ſibi aſcendere licere,ad populum ferebat,éxq; pmiſſu populi equo vehi poterat.Quod tamē Cato iunior,licet in sūmo eſſet magiſtratu, minimè curauit:nā maxima itinera & lōgas vias pedibus sēper, nōnūquā cātherio ſarcinis adopto,obiuit expedit᷒,ſicut de Ageſilao proditur.Cúmq; ad ſex mēſes dictaturæ munus antea pfinitū foret,multos debellatis & domitiis hoſtib᷒,& munere abſoluto, citra mēsē dictatura exceſſiſſe

Dictatori equo vehi nō licebat.

Dictaturæ tēpus præſcriptum.

cõperimus: nonnullis etiam vltra annum, per denos vicenóſque dies, prorogatam fuiſſe: alios oblatum dictaturæ munus renunciaſſe, ſicut de Terẽtio Varrone, qui ad Cannas inſigni ſtrage profligatus fuit, proditũ eſt. Alios cum dictatura ſimul conſulatum geſſiſſe, quod de Sylla & Cæſare legimus. Quotiéſque ſe abdicare & munere abſolui volebat, prius magiſtrũ equitũ abire magiſtratu neceſſum erat, ne dictatore deſito, equitum magiſter, qui proximum gerebat imperiũ, in ſemmo ſolus honore aliquid moliretur. Neq; antè dictatura ſe abdicare illum ſinebant, quàm iuſſu patrum prius cõſulibus creatis, qui reip. præeſſent, imperium dimitteret; quo dimiſſo, poſtquam honore abiit, pauca & modicè loquutus, à populo & primoribus patrum frequenti amicorũ officio ſtipatus, cum gratulatione & gaudio domum deducebatur: quod ferè omnibus magiſtratibus commune fuit, niſi quòd Cicero diſceſſurus conſulatu, de rebus à ſe geſtis, à Q. Marcello proibitus eſt concionari. Proditum tamen memoriæ eſt, quoſdam depoſita dictatura ſe conſules dixiſſe (quanuis peſſimo exemplo) & cum collega- conſulatum geſſiſſe. Quod malum ne ſerperet latius, tã conſulto ſenatus, quàm tacito conſenſu ſublatum fuit. Illud certè cõuenit inter omnes, dictatorem ſine magiſtro equitum creari non licere. Sicut enim à prima antiquitate tribunus Celerum regi aderat, cuius ope rex nitebatur, & legatus conſuli, ac prætori quæſtor auxilio & adiumento erant: ſic dictatori magiſter equitum, & imperatori præfectus prætorio. Quibus abſentibus, hi quaſi ſuffecti, honori præſidióque erant: vt ſiquando abeſſe, aut grauiori morbo labore contingeret, ipſorum vicem gererent, & munia obirent: ac quædam inter eos ſocietas & coniunctio imperij, virtutis & ignauiæ cuiuſque teſtes forent. Apud Lacedæmonios à Lycurgo inſtitutũ ferunt, vt octo & viginti ſeniores regi adeſſent, ac duo propinquiores, & contubernales, quos ipſe elegerat, qui phytij appellãtur, vt ſi quid caſurum foret, animaduerterent, ipſiúſque munia & officium obirent. Nonnunquam ephori in expeditionem profecto regi cuſtodẽ & imperij ſocium dedere, tametſi augur perpetuus regũ aſſeſſor foret. In Meroe rex quadraginta tectores accipit.

Tribunus Celerũ ad. eſt regi.

Legatus cõſuli aderat

Quæſtor prætori.

Magiſter equitũ dictatori.

Præfectus prætorio. Imperatori.

Octo & 20. ſeniores regi Lacedæmoniorũ aderãt.

Cetæ

Getæ Cogeonum qui regi adeſſet, facere: qui tantæ di- *Φύτιοι.*
gnationis erat,vt diuina mente præditus haberetur. A-
pud Abateos, qui intimus regi præſto aderat, frater di- *Augur re-*
cebatur,qui prudentia anteibat cæteris. Sed quod eſt de *gum aſſeſ-*
præfecto prætorio dictum, animaduertendum, tēporis *ſor.*
curſu procedēte,ex longo interuallo à Cæſaribus fuiſſe *In Meroë.*
inſtitutum, vt qui ſenator eſſet, ad præfecturā prætorij *Getæ.*
euehi nō poſſet:qui cum per ſenatum antea eligeretur, *Præfectus*
Auguſtus Cæſar habitu ſuffragiorū ſuſpecto ſtatuit vt *prætorio.*
præfectus prætorio, de numero prætorum ſorte elige- *Cæſarum*
retur: cui dum aſſumitur, princeps gladium præcingit *inſtitutū.*
pro imperio & poteſtate. In quo fertur egregiū Traiani *Traiani*
verbum, dum præfecto prætorio enſem cingeret, vt ſi *dictum.*
iuſtè imperaret,pro ſe:ſin iniuſtè,contra ſe illum ſume-
ret, admonentis. Cúmque antea vnus foret, Cōmodus
imperator,velut nimiæ potentiæ, duos eſſe voluit, eam
poteſtatem velut in partes diuiſam, tutiorem arbitra- *Præfecti*
tus:quo etiam tempore tres præfecti prætorio fuere,do- *prætorio.*
nec Seuerus Alexander imperator, ne non ſenator de
ſenatore iudicaret, præfectos prætorio ſenatores iuſſit
eſſe. Ad eos enim ſenatorum cognitio & iudicium, iúſ-
que & animaduerſio ſpectauit. Heliogabalus verò a-
deò præfecturam inquinauit vt ſaltatorem, & hiſtrio-
nicam profeſſum,præfectum prætorij faceret.

Quid mina,quid drachma, quid aßis, denarius, ſeſtertium
& talentum apud gentes diuerſas valuerit.

CAP. XXIIII.

EN ἑαυτὸν τιμωρουμένῳ Terentii comici, Chremes Me-
nedemo conſilium dans, vt amanti filio, quàm mi-
nimo diſpendio conſulat,ipſum his verbis affatur:

--Et tibi perdere
Talentum hoc pacto ſatius eſt,quàm illo minam.

Putabant nōnulli ſtudioſi, minam modicæ ſummæ mo-
netam fuiſſe, ita vt vix denarij pondus æquaret: quod
ferè ex ſenſu verborum conſtare videbatur: ſed cùm in
pleraque non ignobilium autorū lectione verſaremur, *Mina di-*
inuenimus minarum diuerſa genera,qualitatéſque mul- *uerſa.*
tiplices,ita vt nūmorum inexplicabiles ſpecies per ſcru
tati,in magnis verſaremus anguſtiis, cùm ſumma eſſet

Hh

diſſenſio, nihilque explorati animaduerti diffiniríque poſſet. Nam minarum quaſdã ex drachmis ſeptuagintaquinque cõſtare legimus quaſdã Atticas, quarũ ſexaginta paruum talentum efficiunt: aliquã ponderis maioris quæ ex centũ ferè & viginti denariis fit: aliã apud Athenienſes ſeptuagintatriũ drachmarum numero taxari: nõnullas Euboicas, quarum ſeptuaginta Babylonicum efficiunt talentũ. Ex quo iudicare licet, nõ tam modici valoris minam apud Priſcos fuiſſe. Ea enim μνᾶ dicitur Græcè, quæ tum nũmi, tum libræ nomen habet: apud quos ſiclis ſexaginta cõmuni æſtimatione appendebat, qui obolos mille ducentos pariunt. Nam viginti obolos ſiclum efficere haud dubium eſt. Drachmarum quoque multiplicia fuere genera: ex quibus aliquæ denos efficiunt aſſes, aliquarũ duæ & dimidiata integrum ſeſtertium: conſtitítque drachmã. Atticam & argẽteum denarium Romanorũ paris æſtimationis fuiſſe: nũmúmque, drachmam & denarium idem valuiſſe: quanuis alij cõtrà, qui duas drachmas & dimidiã decẽ nummos noſtrates efficere cõtendunt. Dion verò drachmas pro aſſibus accipit: centúmque drachmas, cẽtum denariis argenteis æquari cenſuit, qui librã efficiunt, quod Plutarchus & alij teſtati ſunt. Communi tamen æſtimatione drachma ſex obolis, aut æreis ſignatis appendebat, qui ſinguli quaternis quadrantibus valebant. Obolus verò ſex ſiliquas. Siliquámque & ſcrupulum idẽ eſſe opinati ſunt, drachmámque in ponderibus partẽ vnciæ octauã feciſſe, cõtinere enim ſcrupulos tres, ſiliquas verò octodecim: nam ſingulos ſcrupulos, ſex ſiliquas habere conſtitit. Drachma tamen Æginenſiũ maior Attica, decem obolis permutabatur. Denariorũ quoque diuerſa fuere genera: nam & denos aſſes ſingulos põdo denarios efficere legimus, quòd æs graue dicebatur, vnde ex decem æris denarius: duóſque ciſtophoros, denarij põdus pendere. Nõnulli denarium ex ſiliquis vigintiquatuor confecere, alij ex octodecim, drachmámque & denariũ idẽ eſſe, ſexque millia denariorum integrum ſolidum efficere, & hoc eſſe talentum Achaicũ arbitrari ſunt. Primo tamen Punico bello populus Romanus, cùm ærariũ laboraret, aſſes vnciales fecit placuítque æreum denariũ

Siclus. *Drachmarum diuerſa genera.* *Denarius Romanus.* *Obolus.* *Siliqua.* *Scrupulus.* *Drach. Aeginenſiũ.* *Denariorũ genera.* *Solidus integer.* *Talentum Achaicũ.* *Aſſes vnciales.*

ſedecim aſſibus permutari, quinarium octonis, ſeſtertiū verò quaternis aſſibus valere, ita vt ſeſtertius nummus drachmas quaternas faceret. Notáque denariorū, bigæ & quadrigæ fuere: quare bigati & quadrigati dicti. Poſt ea verò lege à Papyrio lata, aſſes ſemiunciales facti. In militari verò ſtipendio, denarius pro aſſibus decē militibus dabatur. Antea verò libralis aſſis, & dipondius æquè appēdebat. Quo autem tempore decemuiri legum ferendarum cauſa imperitarunt, Romani librariis aſſibus vſi fuere: tametſi Quintus Fabius Maximus aſſes triunciales feciſſe dicatur. Cúmq; ſecundo Punico bello librarij aſſes fierent, vt populus ære alieno non magno incommodo leuaretur, debitáque exoluerentur, ex ſingulis aſſibus librariis ſenos percuſſere, ita vt ex librariis ſextarij fierent, qui demptis tribus vnciis, tantundē valerent. Plerunque tamen compertum eſt, denos aſſes pondos ſingulas libras efficere. Sed tamen aſſem minorem eſſe monetam, & haud multo æſtimari, argumento eſt, quòd in mulcta à prætore irroganda, bos centuſſibus æſtimabatur, ouis verò decuſſibus. Hos tamē aſſes Græci obolos, alij ſtipes dixere, quos exigui valoris fuiſſe haud dubiè conſtat: nam ſinguli quaternis aſſibus valebant, & octo chalcis: tametſi Plinius decem chalcis obolum æſtimari dixerit. Treis enim obolus frequens continet ſiliquas, nonnunquam ſex: ea enim quadrageſimā ſupra centeſimam partem vnciæ facit. Erátque ſemiobolus, diobolus, triobolus, qui etiam quadrātes, dichalca & trichalca dicti, Obolique nomen tulit, quòd vetus Athenienſium nummus obeliſcum incuſſum habuit. Seſtertiorum verò quidam maiores, alij minores fuere, qui ex quaternis aſſibus conſtabant. Erat enim is ſeſtertius quarta denarij pars, quo tempore decuſſis valebat: ex quibus apparet, ex ſexdecim quoque aſſibus denariū conſtare, duáſque drachmas & dimidiā, ſeſtertium conflare. Alij ex duobus aſſibus & tertio ſemiſſe ſeſtertium efficiunt, quem minimum appellant, quia non duos aſſes tantùm, ſed ſemiſſem quoque tertij aſsis continebat. Fuit enim illius multiplex variáque natura. Eiuſmodi ſeſtertios fuiſſe opinamur quos Iulius Cæſar nouiſsimo teſtamento ſuo viritim trecentos populo legauit, cùm

Aſſes ſemiunciales. *Libralis aſsis.* *Dipōdius.* *Aſſes triunciales.* *Aſsis minor moneta.* *Obolus.* *Stipes.* *Chalcus.* *Semiobolus.* *Diobolus.* *Triobolus.* *Quadrantes* *Dichalca.* *Trichalca.* *Oboli vnde dicti.* *Seſtertiorū genera.* *Minor ſeſtertius.* *Minimus ſeſtertius.*

Vide Trã amplioris ſummæ neque erogari potuiſſent,& adhiben-
quillum in dum ſingulis tantam pecuniam vix vllius ſufficerēt fa-
vita Iulii. cultates. Maior verò ex centum drachmis Achaicis ſeu
circa finē. denariis conſtabat. Romani verò ex argenti libra, aut
Maior ſe- paulo infra,tria efficiunt ſeſtertia, ita vt centũ ſeſtertia
ſtertius. libris triginta argenti appenderent. Alij ſeſtertiũ ex di-
Romani. pondio & ſemiſſe conficiunt, qui duas libras & dimidiã
Talentum. facit. Quare vigintiquatuor ſeſtertia talentũ Atticum
Atticum. efficere relatũ eſt, quod teſte Varrone ſexaginta argēti
De aureo libris taxabatur: quo fit, vt eiuſmodi ſeſterrius nũmus
vide Alci- duas libras & dimidiã cõtineat. Sunt qui putãt ex auri
li diſpũct. libra quadraginta millia ærium ſignari, quod & Plinius
3.ca.9.& arbitratus eſt.Mille quoque ſeſtertiis vnum aureum cõ-
in l. Etiã putari, nouiſſimis Cæſarum tēmporibus,à iureconſultis
aureos.ff. legem Papiam interpretantibus, relatum accepimus: is
de ver.ſig. autem aureus, chryſius dicebatur: quorum ſeptuaginta
Aureus. quinque in ſingulas expendebant libras. Præter quos
Chryſius. fuere ſtateres aurei,qui mina permutabãtur: alij argen-
Stateres. tei, quorũ decem chryſium efficiunt.Talentum quoque
Talentum veterib⁹ multiplex fuiſſe inuenimus,nec vnius generis,
multiplex. ſed alium Atticũ,ſex millium denariorũ: aliud Alexan-
Atticũ. drinum,duodecim,Neapolitanũ ſex, Syracuſanũ triũm
Alexan- ſummũ non excuſſit, Euboicum verò quatuor millium
drinum. Romanæ monetæ,Achaicũ etiam ſex milliũ fuiſſe aſſe-
Neapoli- runt: præter quod fuit Ptolemaicũ, Syriũ,& Antioche-
tanum. num,& Babyloniũ, quod duabus minis Articis taxaba-
Syracuſa- tur.Erántque talentorũ ſpecies multimodæ, ita vt ſicut
num. libra & põdo non æqua omnibus, ita diſſimilia talenta
Euboicũ. fuerint.Eſt tamē proditum memoriç, ex mille ſeſtertiis
Achaicũ. talenta Attica paulò minus quadraginta effici, ex qua
Ptolemai- adnumeratione fit, ex vigintiquinque ſeſtertiis talentũ
cum Atticum conflari:cõmuni tamen æſtimatione, talētum
Syrium. decuplo maius mina taxabatur. Autor idem eſt Priſcia-
Antio- nus, talentum paruũ minarum ſexaginta:magnũ verò,
chenum. octoginta trium,& vnciarũ quatuor: Atticum verò ma-
Babyloniũ gnum talentũ, octoginta libras Romani ponderis pen-
Talentum dere:paruũ verò, ſexaginta minis Atticis taxari. Proce-
paruũ & denre mox rempore, talentum Atticum vigintiquatuor
magnũ ex ſeſtertiis Romanis fuit: ea ſumma eſt viginri quatuor
Priſciano. nummorum millium: ſiquidē mille nummi, Romano-

rum quoque ſeſtertium efficiunt. Quinetiā Atticum talentum quandoque ſexdecim ſeſtertiis taxari Varro ſignificat. Aegyptiúmque octoginta poderibus pendere. In tributorū verò taxatione ad hibitū Romanis talentum, haud minus pōdo octoginta Romanis pōderibus pendebat. Cuius generis talenta quū leges pacis Antiocho datæ ſunt, Romanis æquis pēſionibus exhibita fuere. Idémque in vectigalibus & portoriis ſeruari cōperimus. In qua quidē re fuit memoriæ proditum, Romanos victis gētibus nationibúſque tributi nomine argētum, non aurum, indixiſſe. Sunt tamen exēpla, centum talenta nonunquā duodecim pondo Romanis ponderibus effeciſſe. Pondo autē idem eſſe quod libra, omnes conſentiunt. Quod quidem talētum plerunque non ex pecunia percuſſa, ſed ex maſſa argēti auriue, aut eboris, ferri quoque & aluminis, aut ebeni, quod tributi loco ab Aethiopibus & Perſarū regibus appēdebatur, conſtare volunt. Legimus ſingula millia talentū thuris annua Arabes regibus Perſarū penſitaſſe: ipſóſq; Aethiopes vicenos dentes elephantorum eiſdē pendere conſueſſe: Romanóſque à Corſis centum millia pōdo ceræ, tributi nomine exhibiſſe: Cappadoces, Perſis quingētos equos, & mulorum duo millia annua dediſſe. Plerunque ex pecunia percuſſa, quod frequens fuit: nam ex tribus aureis etiam talērum cōſtare Pollux autor eſt, quod aureis tribus Atticis valebat Aureus autē duabus drachmis Atticis taxabatur. Argenteū veró minis Atticis ſexaginta. Babylonicum verò, ſæpe duo millia & ſeptingentas minas Atticas effeciſſe volūt. Ipſum tamen Romanum talentū quàm ſæpiſſimè ſeptuaginta librarū fuit. Apud alios verò minimæ ſummæ, & parui æſtimabatur, Homero teſte, qui in ludis funebribus Patrocli, cū primus victor bouem accepiſſet donū, vltimus duo talēta præmium tulit. Hoc quoque ex autoribus conſtat, quod à cōdita vrbe ad Pyrrhum regē populus Romanus argento ſignato minimè vſus fuit: rudi enim ære appēſo, non numerato, vtebātur, póſtque percuſſam monetā placuit denarium pro decē libris æreis, quinarium pro quinque, ſeſtertium pro dipondio & ſemiſſe cōputari. Fuiſſeque in veteri nummo æreo altera parte Ianum bifrontem,

Seſtertiū Romanū.

Pondo.

Talēta nō ex pecunia percuſſa.

Ex pecunia percuſſa.

Aureus.

Argēteus.

Talentum. Romanorum.

Illiad. 23.

A condita vrbe ad Pyrrhum nullæ monetæ fuerūt.

Notæ, & imagines nummorū apud veteres Romanos.

altera proram nauis exculptam, & in antiqua moneta, bouis ouiſque imagines: quæ res, Romanos gregibus olim & pecudibus valuiſſe, argumento fuit, quare pecunia dicta eſt. Iani autem bifrontis nota, & nauis prora, ideo inſculpta feruntur, vt priſcos Latinos tūc efferum genus, cùm paſtoritiam vitā agerent, è fera agreſtique vita, legibus & omni rerum affluentia, quæ illuc terra marique importabātur, à Iano, qui cultioris vitæ modū inuenit, excultos denotaret. Neq; omittendū quod Plinius naturalis hiſtoriæ libro retulit. Seruiliorū familiam trientē ſacrum coluiſſe, illíque ſtatis diebus noua religione ſacrum feciſſe: qui quū varia ſpecie & forma diſſimili videretur modò acceſſionē & fortunæ incrementa, nonnunquā damna familiæ præſignabat. Illud quoque admonitu nō inutile dixerim, Lugduni Romanos imperatores argentū aurúmque, & monetæ omne genus ſignare conſueſſe: ſiue quòd prompta ibi ad cudendum metalli copia foret, ſeu quòd munitiſſimus locus, & acceſſu difficilis, ad confluentes, quòd ibi Rhodano Arar commiſcetur, eſſe cenſebatur,

Seruiliorū familia trientē coluit, vide Plin. li. 34. c. 13. natu hiſto.

Lugduni omne monete genus à Roma cudebatur.

Quæ theatra Romæ fuerint, & qui circi quorúmque extent veſtigia, & quæ penitus conciderint.

CAP. XXV.

IN conuentu eruditorum, præſente me, ſermo haberi cœptus eſt de theatris, quæ multa in vrbe fuere, cur paucorum veſtigia extent, cùm plurima legamus fuiſſe: Romanóſque bellis confectis, adeo ſpectaculis deditos, vt illa apparitiſſimè exhibentes, quouis magiſtratu aut honore dignos ducerent. Cúmque ex his quidam, populnm Romanum pedibus ſtantē ſine ſcena diu ſpectaſſe aſſererent mox ſub tabernaculis ligneis, aut arundine fultis, quòd ſenatus cōſulto intra vrbem, propiúſve mille paſſus theatra habere aut ludos niſi ſtantem ſpectare non liceret: ideo rara fuiſſe, illorúmque ſubſtructiones & diruta veſtigia nunc extare: plures tamē fuere, qui plurimorum quæ ſequutis temporibus extructa ſunt, non ſpecies modò, ſed ne ruinas quidem apparere dicant. Licet enim poſt ſecundum Punicum bellū. P. Cornelius Naſica, cum à cenſoribus locatum ſpectā-

P. Cor. Na.

dis ludis theatrum extrueretur, velut publicis moribus nociturum demoliri fecerit, populúſque ſtans aliquandiu ſpectauerit: & Auguſti tempore tria theatra ſolùm, & amphitheatrum Romæ fuerint: tamen ſubſequente æuo, quin theatra, circi & porticus ingentis operis, plura & celebria Romæ fuerint, nemo dubitauit, tunc maximè cùm vrbs Roma eò excellentiæ & felicitatis creuit, vt ædificiorum magnitudine ad ſummum maieſtatis faſtigium deuenerit. Conſtat enim veterum monumentis, Marcelli theatrum operis ſumptuoſſimi, ad infimum Argileti, iuxta templum Pietatis conditum fuiſſe, quod Auguſtus Marcelli nomine inſcripſit. Octauia vero mater, Auguſti ſoror, eius memoriæ ibi bibliothecam addidit præcipui ſumptus. Hic eſt enim ille Marcellus, cui cum filiam Auguſtus deſponſaſſet, haud multò pòſt egregius adoleſcẽs acerbo funere ſublatus fuit. Et theatrum Scauri, quod in ædilitate fecerat, triplici ſcena trecentarum ſexaginta columnarum, ſignı́ſque æneis tribus millibus conſpicuum, cuius cauea (vt autor Plinius eſt) ſupra hominum octoginta millium capax erat. Aut Curionis, qui poſt homines natos theatrum verſatile & temporanéum mirabili cõmento conſtruxit, operum longè maximum & conſpiciendum. Primus enim Lucius Mummius, exacto Achaico triumpho, theatrum temporaneum, & ſcenam lignea compage poſuiſſe fertur. Cúmque apud Fidenas theatrum memorabili caſu cum magna hominum pernicie & ingenti ſtrage corruiſſet, ſenatuſcõſulto cautum fuit, ne quis in poſterum theatra niſi ſolidæ firmitatis extrueret. Antea enim Põpeius Magnus perpetuò manſurum ſolida materia ædificauit primus, in cuius dedicatione ludos dedit in circo, & elephantorũ pugnam: quod illi fuit vitio & crimini datum, cùm antea ligneis gradibus ſcena fieret: quod à Pompeio magna ex parte cœptum, Caligulam perfeciſſe, Neronémque in aduentu Tyridatis Armeniorum regis inauraſſe legimus. Iuxta quod Iouis ſtatua viſendamagnitudine, cui arcus marmoreus à Claudio Cæſare Tiberius dicatus, proximus erat: cuius exemplo Iulius Cæſar molem amphiteatri ingentem in campo Martio ſubſtructionibus maximis erexit: quam poſtea

ſica theatrum demoliri fecit.

Marcelli theatrum.

Bibliotheca Octauiæ.

Scauri theatrum.

Curionis theatrum.

Theatra tẽporanea.

Theatrum apud Fidenas lapſum.

Pompeij theatrum.

Amphitheatrum à Iul. Cæſar. extructũ.

Auguſtus mauſoleum ædificaturus (teſte Tranquillo) demolitus fuit. Et Cornelij Balbi theatrum, cui quatuor columnæ ex ophite lapide pro miraculo fuere, quorum nulla prorſus veſtigia cernimus. Et Pompeij amphitheatrum ampla magnitudine & mole: quippe tam profuſi ſumptus fuit, vt hominum XL. millia commodè ſedibus acciperet. Necnon amphitheatrũ Tauri ſumma impenſa extructũ: nec minus caſtrenſe quod in Exquiliis fuit: & Neronis, cuius ne imago quidem extat. Cæſaris verò theatrũ iuxta Capitoliũ, cuius tantum ſemiruta veſtigia videmus, tãti ſplendoris fuit, vt vrbẽ atq; imperium honeſtaret. Quantæ autẽ admirationis fuiſſe amphitheatrum vrbe media credimus, mirificum opus à Veſpaſiano fundatum, cum ipſius ferè demoliti nunc ruinas ſolidiſſima ſtructura demiremur? In quo extruẽdo omnes imperatores regéſq; magnificentia anteceſſit, quibus monumẽtis illud decus maieſtatis & imperij, quo vrbs Romana floruit, facile eſt coniectari. Quid de theatro lapideo, iuxta quod ædem equeſtris Fortunæ fuiſſe memorant, cuius ne veſtigiũ quidẽ relictũ eſt? Circũ verò maximũ celebratiſſimũ trium ſtadiorũ longitudine, à Tarquinio Priſco locũ ſpectaculis deſignatum, vbi Iunonis & Dianæ templa erexit, vt mox à Cæſare dictatore mirifico opere inſtauratum videmus, illiúſque adhuc veſtigia extare: vbi Veneris ædes, quã Fabius ex mulctatitia pecunia faciendã curauit, Liberíque & Liberæ, iuuentutis & Cereris: quas Aul. Poſthumius dictator vouerat, atque Herculis Phanũ, Soliſque & Mercurij, Bellonæ & Floræ ædes fuere: ibique Lupercal, & circum Flaminium vidimus aliquando, quorum vix ſemiruta veſtigia licet inſpicere. Atque hic circus Flaminius eſt, quondam prata Flaminia, iuxta quem Apollinis ædes inter ipſum & olitorium forum, in qua ſenatus haberi cõſuerat, ac Iouis Statoris templum, licet alterum in Porticu Metelli, & tertiũ in radice Palatij fuiſſe legamus, quod à Romulo in pugna cum Tatio & Sabinis votum eſſe dictitant. Fuit quoque Neronis circus in Vaticano, & circus Floræ iuxta ipſius tẽplum: & intimus, quem iuxta vrbis murum fuiſſe Varro ſignificat: cuius licet intermortua memoria ſit, tamẽ figulos ibi proximos, & mer-

Cor. Balbi theatrũm. *Pomp. amphitheatrũ* *Tauri amphitheatrũ* *Caſtrenſe.* *Neronis.* *Cæſaris.* *Veſpaſiani.* *Theat. lapideũ iuxta ædem Veneris.* *Circus maximus Tarquinij.* *Circus Neronis.* *Circus Floræ.*

tectum, à quo ſacellum Veneris Myrteæ, quæ Murtia dicta eſt, illius aram ſub Auëtino antiquiſſimam legimus, Hoc quoque non in poſtremis fuerit, prioribus ſeculis non modò ſpectaculis & ludis publicis veteres theatra habuiſſe frequentia, ſed quum conciones, aut populi concilium haberi, vel toti plebi aliquid exhiberi vellent, id in theatro, vbi concionantem exaudire, & quò conuenire frequentius poſſent, ex alto ſuggeſtu ſedentibus cunctis, facere conſueſſe: idque Græcis præcipuo in more fuiſſe: licet Athenis theatrum locus legitimę concionis non eſſet: quo malo vetus illa Græcia concidit, in quorum theatris concilio populi indicto, vbi rudes & ignaui promiſcuè conſederant, confuſa populari & militari turba, variis & diſſonis clamoribus inſanæ concionis, bella ſuſcipiebant, ciues proſcribebant, prætores eligebant, præmiáque bene meritis ciuibus, interdum pœnas, circumductis vrnulis, inferebat.

Venus Murtiæ.

Theatra non modò ludis & ſpectaculis ſeruiebant.

Græcorum theatra.

Qui fuerit medius vnguis, & infamis digitus, quibúſque digitis quæ fuerint qualitates & nomina.

CAPVT. XXVI.

PErſuaſum habent plerique, in verſu Iuuenalis decimæ, dum inquit:

quum Fortunæ ipſe minaci.
Mandaret laqueum, mediúmque oſtenderet vnguem:

Per hæc verba id notari, quod vulgò omnes contumeliis conciti faciunt, vbi interiecto pollice inter medios proximos digitos, obſcœnũ in modum, probrum obiiciunt: quo argumento illum faſtidire & deſpicere oſtendunt. Quod tamẽ lõgè ſecus in veteri vſu fuiſſe apparet: quippe infamis digiti obiectu, qui medius eſt, ipſum in quem obiicitur, infamẽ notari duxerunt. Fuit enim priſci moris, vt ſi quos flocci penderent, aut inſigni cõtumelia vel deformi conuicio afficerent, id obiectu medij digiti pro tenti, non autẽ compreſſi, denotarent: quod eſt à Græcis vſurpatum, vt contractis reliquis digitis, medium ignominiæ cauſa protenderent, quod σκιμαλίσαι dixere. σκιμαλίζειν enim, prætentare eſt digito an gallinę oua conceperint: ſicut ἀθερίζειν, vbi quempiã flocciſacere oſten-

Iuuenalis locus Satyr. 10.

Medius digitus infamis.

σκιμαλίζειν.

ἀθερίζειν.

κατάπυγος.

dunt. Quare ab Athenienſibus medius catapygos, quaſi cinædus & ſcortũ, adnominatur ꝙ infamiã incuteret, & conuiciũ faceret. Apud Græcos ſycophanta aut hodidocos, quaſi obſeſſor viarũ & latro, vel propudiũ, cõuicium

Voces ignominioſæ apud diuerſos.

cenſebatur maximũ: ſicut Perſis, muliere virũ ignauiorẽ appellare, nulla inſignior contumelia fuit. Apud Ægyptios, aſini nomen obiectare, magnum eſt ingerere probrũ, quod Typhonis hoſtis Oſiridis colorẽ ferret. Quare quum Perſarũ regẽ Ochũ ſummi dedecoris loco Ægyptii aſinũ appellarẽt, intantum exarſit, vt diceret: *Faciam vt hic aſinus veſtrum bouẽ depaſcatur*: qui haud multò pòſt, ingenti coacta manu, occupata Ægypto, Apim immolauit. In quo annotare ſuccurrit ꝙ tradit Herodotus, quod quum Scytharũ equitatus, quo præcipuè valent, in Ægyptios irrueret, rugitu aſinorum & mulorum inſolito (quippe cũ apud Scythias nulli ſint, Ægyptiis verò frequẽtes) adeò equos Scytharũ fuiſſe cõſternatos, vt protinus fugã fecerint, Ægyptiiſque inſignem victoriã dederint. Id quoque à Martiale non inſcitè oſtenſum eſt:

Rideto multum, qui te Sextile cinædum.
Dixerit & digito porrigito medium.

Velut eo argumẽto virum improbiſſimæ nequitiæ deſignaret. Ex quinq; enim digitis, quos ſacros Mineruæ religio ſanxit, cuiq; ſuum nomen inditum fuit, & qualitas,

Pollex.

neque ab re nominati ſunt. Pollex enim primus, quia aliis maior & longè princeps eſt, quódque reliquis anteſtat, & propè dominatur, dictus: quippe cuius adiumẽto

ἀντίχειρ. Pollicem premere. Pollicem vtrunque iungere. Pollicem vertere.

reliqui reguntur: itaque non immeritò is apud Græcos ἀντίχειρ, quaſi altera dicebatur manus, cúm in vnaquaq; re ſocius & adiutor ſit. Hũc premere antiqui iubẽt, quũ alicui bene precãtur & propitij ſunt, bonũ omen & efficaces preces futuras interpretati: vtrunque verò pollicem iungere, vehementius laudare eſt: vertere autẽ pollicem, malè precari. Cúmque pollex monocondylus ſit, reliqui fuere dicõdyli, id eſt, duplicis cõmiſſuræ: vbi verò in digito non erat flexus, phalanx dicebatur.

Pedum digiti. Hallucus. Pyrrhi pollex pedis.

In pedibus autẽ, pollici ſcandenti proximum, à ſaliendo halluci dixere nomen. Reliqui in pedibus digiti, monocampi, hoc eſt, vnius flexus fuere. In qua quidem re memoriæ proditũ eſt, Pyrrhi pollicem dextri pedis diuinam vim

habuiſſe, vt ſplene laborantibus præſentiſſimo remedio ſuccurreret: qui etiã in pyra cum reliquo corpore abſumi nequiuit: ſicut de Lamiſco proditur, qui apud Lucanos regnauit, cui tertius digitus pedis lupinus erat. Et de Artaxerxe, qui manu altera lõgior, Macrochir nomẽ tulit. Proximus verò à pollice, indicis nomen habet, qui etiam ſalutaris vocabatur: quo ori admoto, ſilentiũ indicimus: ſcilicet nil ſanctius ad ſalutẽ, oris ſilentio ęſtimãtes. Ideo ſacellũ Angeronæ, quæ dea præſul ſilentij, obſignato ore effingitur, ac inter antiquiſſimas religiones Romæ colebatur. Hoc digito ſalutari M. Septimiũ, qui ex fabro ferrario imperiũ tenuit, tantum valuiſſe dicunt, vt currus ex aduerſo nitẽtes repulerit, & fortiſſimũ quẽque colliſerit. Tiberius quoque articulis ita firmis fuiſſe fertur, vt recens malum ſalutari digito terebraret. Quod de Claudio ij. Cæſare traditur, qui digitis ita validis fuit vt ictu digitorũ aut pugno ſæpe equi dentes excuſſerit. Contra verò Auguſtus illo perſæpe laborauit, ita vt vix cornei circuli ſupplemento, ſcripturæ admoueret. Hoc etiam indicamus, quare indicis nomen tulit exprobramus, & minas inferimus. Tertius, qui medius & reliquis maior eſt, famoſus habetur, petulãs & libidinoſus, cuius obiectu (vt modò ſignificaui) probrũ obiectamus, alteriúſq; famã lædimus & deteſtamur: & quia deſes & ignauus in medio ſitus, nulli rei adiumẽto eſt, idcirco deſpectiſſimus habitus: Qui etiã verpus dicebatur: nanq; Iudæis vſq; eò euiluit, vt interanea exulcerata, & putreſcẽtia viſcera, illo reconderent & fouerent. Fuitq; adnotatũ apud veteres Græcorum, vt qui medio digito tanquã per indicem aliquẽ oſtenderent, arguerẽtur inſaniæ. Quare verbũ Diogenis proditur, multos per digitum inſanire, quod medio digito ſe philoſophantes peregrinis demõſtrarẽt. Cúmque reliquos auro gẽmiſq; inſignirẽt, hunc priſci Romani nudũ & honore deſtitutũ reliquere, veluti infami cõtumelia notaretur. Galli verò & Britãni medio tantum annulos adiiciunt, illũ præcipuo honore excolentes. Proditúmque eſt, annulũ è ſiniſtra in longiſſimum dextræ transferri ſæpe ſingultus & grauedines leuare. Græcis verò medius, non famoſi nomen habet, ſed medici. Digitis enim apud illos hęc indita nomina fuere.

Lamiſci tertius digitus pedis lupinus.

Artaxerxes Macrochir.

Index.

Angerona.

Qui digitis valuerunt.

Digitus infamis ſeu verpus.

Diogenis dictum.

Medicus.

Ἀντίχειρ, δεικτικός, ἰατρός, δακτυλιώτης ὠτίτης, ac ſi dicas, pollex index, medicus, annularis, auricularis Apud pollucē hæc fuere nomina: Micros, hoc eſt, paruus, deinde parameſos qui ſequitur, poſtea meſos, deinde lichanos, *Annularis Nemeſis.* demũ antichir aut megas. Romani verò proximũ minimo annularē ſeu medicũ nuncupant. Illo enim, quum veniã poſcimus à diis, locum Nemeſeos (quę dea vltrix malorum fuit, fautrix verò bonorum) poſt aurē dextrã obſignamus. Ipſa enim Rhamnuſia dicta, ibi locũ venerationis habet. Rhamnes enim à Marathone haud plus ſexaginta ſtadiis abeſt, vbi Nemeſis phanũ memoratur *Nemeſeos ſimulacrũ.* præcipuũ, ab Adraſco ædificatum, cuius ſimulacrum, altera manu fraxineũ ramũ, altera phialã geſtat: quẽ locum, qui eam venerantur, attingunt, quum in ipſa aure memoriæ locus foret. Eundémque minimo proximum in ſpõſalibus annulo exornamus, quia tenuiſſimã venã inde ad cordis ima penetrare arbitrantur. Hunc Aegyptii tanquam ſacrũ multis odoribus delibutum habere aſſuerant: habuiſſeque hoc proprium ferunt, vt cõplicatus, ſenariũ, qui perfectiſſimus eſt, numerũ deſignaret. *Minimus ſeu auricularis.* Minimum verò, quia omnibus minor, minus officij habet quodque eius ope minus indigemus, propterea dici autumant: cui etiam auriculari nomẽ eſt quòd illius ope auriũ ſordes quæque in his incõmoda ſunt, adimimus & leuamus: tarditatíque aurium, aut ſi quid in eis putridi fuerít vel purulenti, ſuccurrimus. Fuitque literis proditũ, crebro ſcabere aurem dextrã minimo, furo- *Minimo aurẽ dexterã ſcabere.* ris ſignum eſſe: eiúſque tinnitum crebriorem, morbum corpori adactum præmonſtrare. Si quem tamẽ dimica- *Minimo prouocare.* tioni vel pugnæ veteres laceſſebant, minimo prouocãte inuitabant. Eſt quoque animaduertere ꝙ, qui minimo *Achates.* geſtatur annulos, achates dicitur: quo verò index orna- *Cariãnos.* tur coriannos· Latini autem leuis materiæ annulũ, qui *Annulus æſtiuus.* minimo geſtatur, æſtiuum nuncupant. In auctionibus & locationibus attollere digitum, ſe emptorem & con- *Digitum tollere.* ductorem, in certamine & pugna, deditionem: manum *Manum protẽdere.* verò protendere, pacem peti, ſignificabãt: quibus in vſu erat, ritu priſco, vt qui forenſia ſtipendia auſpicabatur, brachium extra togam exerere non auderet.

Libri IIII. Genialium dierum Finis.

D.C.

ALEXANDRI AB ALEXANDRO IVRISPERITI Neapolitani, Genialium dierum liber quintus.

Locus ex Martiale, apud Gabrielem Altilium in conuiuio familiari inuicem diſcuſſus.

CAPVT I.

AD Gabrielem Altiliũ, virum modeſtiſſimum doctiſſimúmq; cum quo mihi à prima adoleſcẽtia intima familiaritas fuit, quòd is tunc ad pontificatũ euectus fuerat, nos & aliquot bonarum artiũ ſtudioſi iuuenes ſummo loco nati, Neapoli congratulatum veneramus: ad quẽ vt venimus, excepti ab eo comiter & benignè fuimus. Cumq; complexi hominem in primis ædibus, poſt mutuam ſalutationem, lætis præcationibus ei gratularemur, eumq; honorem ſibi à diis fortunari: & quòd nobis diu in optatis fuerat, id nũc magnæ voluptati eſſe, ac bene locatum in homine morum honeſtate & omni doctrina conſpicuo, ſperaréque illud ſibi & vrbi noſtræ ornamento ceſſurum, profiteremur: poſt mutuos inter nos mira ſuauitate editos ſermones ad multam diem, cùm iam adueſperaſceret, & cœnæ tempus appeteret, indéque nos digredi volẽtes vniuerſi aſſurgeremns, impensè rogauit, inuitauítque nos diu recuſantes, atque excepit ipſe admodum placidus & mitis, non grandi conuiuio, ſed cœnula non iniudicunda, miniméque ſumptuoſa & petulanti, verùm admodum elaganti & frugi: olerum ſcilicet ferculo, thyſis viridibus minuſculis, cauliculis teneres tunc in florem erum-

pentibus, leuiter igni admotis,& piſculis multo pipere & nuce conditis, cum præcoci vua & primis pomis ex Lucano ſuo quæ ad ſe delata, ſecundas nobis menſas ipſe præparat. Cúmque miti caſtóque inter nos procedente ſermone variato luſu ad finem cœnulæ ventum foret, quempiam qui ibi aſſiſtebat,raræ indolis puerum forma & ſpecie liberali,literulis ſatis aſperſum,ad ſe aduocauit,ac vnumquemque noſtrûm per vices dicere iuſſit,quod quiſque vellet ſibi ab illo cani epigrāma. Cúmque nonnullis enunciatis verſibus, quos miris modulis & concentu admodum ſuaui, perquam feſtiuiter ad lyram ille decantarat, à quodam noſtrate in eo cœtu ſeruata eius vice, hoc epigramma prolatum fuit,

Martialis locus enucleatus.

Quòd non argentum, quòd non tibi miſimus aurum,
Hoc facimus cauſa Stella diſerte tua:
Quiſquis magna dedit, voluit ſibi magna remitti:
Fictilibus noſtris exoneratus eris.

Quos verſus quum admodum concinniter ſuauitérque ille fuiſſet modulat⁹. Quid eſt, Altilius inquit, quod hic autor dicit,quod qui multas opes liberaliter largitus eſt, expetat ipſe tantundem ſibi reddi ab eo quem munere affecit, equidem ignoro: cùm ſatis conſtet, quod is qui ingenuè liberalis eſt, non id appetit, vt beneficium pro beneficio fœneretur. Siquidem munificentia & liberalitas,quæ magni animi eſt, auaritiæ & appetētiæ quæ ſemper puſilli fuit diſpar longè & diuerſa exiſtit. Qui ergo munificus & liberalis eſt, & ſponte largitur, is profectò ita liberalis eſt, vt quod dedit beneficium nō mercetur: & quanto quiſque magno & erecto animo eſt, vt ingentia largiatur, ita magni putat fuiſſe, multo plura & maiora ſi poſſet largiri, neque beneficij collati vnquā pœnitere. Alioqui qui opis emolumentíve cauſa largitur, virtutis nomen amittit, ingentiáque eum animi bona fœdare neceſſe eſt. Neque enim (vt Cicero inquit) ſi ob tuam cauſam cuiquam commodes, beneficium id putandum eſt, ſed fœneratio. Contrà verò auari & cupidi eſt, ſi quod fortè munus erogauit, tantundem aut multò plura poſtulare,& velut datæ mercis precium ferre, quæ ſi, vt videtis, repugnantia ſunt, quo nunc modo in vnum coëant,& in eodē ſubiecto ſint, non ſanè intelligo. Cùm

Liberalis hominis natura.

Auari natura.

ergo autor hic dicat,quod qui magna dedit,quod officium magni & liberalis eſt,magna ſibi poſtulet remitti,ꝗ eſſe cupidi & auari ſatis conſtat, equidē eundē liberalis dantis, & auari repoſcentis, animum in vnum ponere videtur: quod eſſe minimè poteſt,nec decet. Cùmq; vir quiſpiam haud ſanè ineruditus, qui ſermoni aderat, ſe maximè putare diceret,poëtam non ingenui& liberalis ſed cupidi & turpis animi vim naturámque hoc epigrāmate deſignaſſe, quod vſu cōpertum eſſet,alieni appetentem,eius ingenij eſſe,vt ſi quid benigna manū dedit, præpoſtero more & turbato gentiū iure,maiora ſibi reddi poſtulet,& ideo contra officium facit qui ita beneficium dando fœneratur:iſtúmque,quicūque eſt,qui tam ſtolidè largitur, auari potius quàm liberalis officiū ferre:Nunquā,inquit Altilius tam ruſtica muſa Martialem fuiſſe certè ſcio,vt quum liberalem exprimere oſtēdat, cupidum potius & appetētem deſignaſſe credatur, cùm præſertim indefinito vtatur verbo: abſonúmque, & ab omni prorſus cādore alienū videri poterat,turpis animi potiusquàm verè ingenuivim exprimere voluiſſe.Et ad me cōuerſus,quid cēſerem in hac re, potiſſimè interrogauit. Tū ego me arbitrari dixi, quòd is qui munificus & liberalis eſt,licet ingenuè largiatur, & libēter officiū faciat, tamē natura ita eſſe comparatum, vt qui beneficium accipit, eo conſilio & animo ſit, vt illi à quo accepit, ad rātundē ſponte obligatus maneat, eúmque pari obſequio deuinciat, vt ſimilem,ſi occaſio detur, gratiā referat, qui de ſe benemeritus fuit: idque fit,non animi appetentia, aut lucri ſpe ſuadente, ſed quod ita homini natura præſcripſit, vt ampla precia beneficiis demus. Siquidem ad promerendum nulla efficacior vis quàm officium manet.Atque ita hoc perſpicium eſt,fixum homini ingenitúmque fuiſſe, vt ſicut ſe à vi & iniuria tutari,& illatam contumeliam vlſcici, āc talionem reddere, iubente natura impellimur, ita collatum nobis officium alio officio penſare & conferre cogamur. Nec tātum eadem mēſura, ſed multo maiore,ſi poteſt beneficiū remunerari, & bene cumulatam gratiam referre decet,nec vocare ad calculos expenſorum & acceptorum. Ideo nō immeritò gratias, vnam auerſam, duáſque non

Qui beneficium accipit.

Gratitudo naturaliter hominis inſita.

aſpicientes, veteres affinxere, quia geminata gratia, & cu-
Gratiæ tres mulatior ad nos redire debet: quarũ nomina Paſithea,
Gratiarũ ædes. Aglaia, & Euphroſyne. Apud Lacedæmonios traduntur
duæ, ab Homero vna vxor Vulcani: illarũmque ędes in
foro medio, veteres poſuere, vt gratia meriti cuiuis in
prõptu foret, atq; ad promerendũ quiſq; eſſet facilis &
expeditus. Quod quidem ius naturæ eſt, nullo iure ciui-
li aut plebiſcito. Itaque ſiquis eũ qui de ſe benemeritus
fuit, illiberali animo, alio officio non demeretur, neque
illud gratè acceptum fert, quippe qui nihil adiumenti,
nihil opis confert: is profectò tãquam violator humani
iuris, ita de officio decedit, vt omni humana ope indi-
Lex Athe. ex Macedonum in ingratos. gnus, in grati, criminoſi & mali hominis ſuſpicionẽ non
euadat, ſimũlque famæ iacturã facere certum ſit. Quod
apud Athenieſes & Macedones lege cauebatur, vt haud
ſec⁹ aduerſus malè meritos ingrati actio detur ius iudi-
Demoſt. dictum. ciũque dicatur ac ſi æræ alieno, aut graui crimine nexi
forent: nã beneficij memoriam (autore Demoſthene) qui
Perſæ. recipit habere debet: qui verò dedit, ſtatim obliuiſci.
Germani. Perſæ quoq; illum qui accepto beneficio, gratiam, quũ
poſſit nõ refert graui pœna proſequũtur, in eũque lege
agere licet, tanquã magno eſſet ſcelere pollutus. Germa-
ni contrà nam collati beneficij merito nihil ſibi deberi
putãt, neque acceptis obligantur. Quum ergo autor hic
dicat eũ qui magna dedit, magna ſibi velle remitti non
cupidi animum penſare voluiſſe putandum eſt, ſed libe-
ralis potius & ingenui: quódque natura iubente cogi-
mur, vt eum qui beneficia in nos contulit, alio officio
deuinciamus, certa ſtabilíque ſentẽtia multo maiora, &
quàm maxima largiri: quæ obligatio ad ἀντίδωρα dicta
eſt. Beneficiũ enim cui collatũ eſt, ad promerendum na-
turæ lex obligat & deuincit. Eſt inquit Altilius, ita vt di-
cis, poſſẽtque veritas carminis & mens autoris ex tuo
ſenſu facile iudicari, prõptáque & expedita defenſio fo-
ret, niſi aliud ex cõcentu verborum liqueret. Sed in hoc
ego anceps adhuc & dubius ſum, quòd poëta iſtud non
naturæ tribuit ſicut tu aſſeueras, vt ea cogẽte qui bene-
ficiũ accepit, alio officio obſtrictus maneat: ſed hoc tri-
buit volũtati dantis, illo ſcilicet qui ſpõte largitur, quíq;
beneficiũ cõtulit, id poſtulãte. Nanque his vtitur verbis:
Si-

Si quis magna dedit, voluit ſibi magna remitti.

Quod verbũ cupidi & expetentis eſt, & propterea auari. Conuincimur ergo autorem potius benemerẽtis voluntatem, quàm vim naturæ pẽſitare voluiſſe. Et quum is qui largitur, eo animo ſit, vt ob gratiã meriti tantundem repetat: profectò appetentẽ & turpem animũ, non autem ingenuum & liberalem præferre videtur. Ergo auari potius, non autem prõptè liberalis animum poëta expendere voluit. Tum ego, Eſt, inquã, quod dubitetur: ſed tamen ſi vera & ſalubri ratione rem penſare volumus qui mihi naturæ imperio ad dandũ faciedũmve deuinctus manet, eundem mihi velle obnoxium manere, qui à me officium accipit, profectò non negauerim, vt dare faceréq; teneatur quod natura imperat, quódq; iura diuina & humana volunt, ne ſubeat ingrati culpã, licet ego libenter dem, & ingenuè liberalis ſim. Neque propterea animum videor deturpare, quòd in quem beneficium contuli, eundẽ obnoxium mihi eſſe volo. Igitur cùm lege naturæ, qui beneficiũ accipit, debitor maneat, proculdubio me velle, quod mihi naturæ imperio debetur, nõ negauerim: neque propterea liberalis officium imminuo, aut deturpo. Nam gratiæ debitio ita homini ingenita eſt, vt diuelli nullo modo queat: quã dãtem appetere velut pro meritũ, non eſt contra officium: niſi ſit fortaſſe quod tu ſecus arbitrêre. Tũ Altilius mitĩ, vt erat, ingenio: Aut hoc, inquit, verum eſt, quod modò dixit, aut profectò ſua tempora, in quibus qui multa dabant, multa repetere volebant feſtiuiter (vt ſolet) poëta hic criminatu.

Quot plebis tribuni à primordio vrbis fuerint, quæve poteſtas, & qui conſolari poteſtate, & qui tribuni ærarii.

CAPVT II.

Tribuni plebis bini, cum tribus collegis.

TRibuni plebis qui poſt ſeceſſionẽ ad ſacrum montem, vt eſſent præſidio aduerſus potẽtiã magiſtratuum, creati ſunt, bini à principio fuere, C. ſcilicet Licinius & P. Albinus, è plebe homines, comitiis curiatis creati, qui tres collegas ſibi deſumpſere, ita vt quinque eſſent qui plebis tribunatũ gererent, ſinguli ex ſingulis claſſibus: cautúmq; fuit, ne cui patricio eum gerere honorem liceret. Cúmque propter crebras patrũ & plebis

contẽtiones, ſeditio gliſceret magis in dies, tribunorũq; numerũ augeri oporteret, qui munimẽtum eſſent libertatis, à L. Trebonio rogatione promulgata, trigeſimo pôſt exacto anno cautum fuit, vt decẽ numero poteſtas finiretur, biníque ex ſingulis claſſibus fierẽt, qui iterum ac tertiò refici, & in ſequẽtes annos à ſeipſis creari poterant. Tametſi, ne eoſdẽ tribunos populus videret, néve collegã cooptare ei foret, præcipua lege exceptũ fuerit qua lege cauebatur, vt eſſent ſacroſancti, in hæc verba: *Plebs quos per ſe cõtra vim, auxilii ergo, decẽ creauerit, tribuni eius ſunto: quódque hi prohibuiſſent, quódque hi plebẽ rogaſſent, ratum eſto: ſanctíque ſunto: néve plebem orbam tribunis relinquunto*, & infrà. Qui etiã eò poteſtatis venêre, vt comitia cõſulum prætorúmve, & aliorũ magiſtratuum habere, & ne quid fieret, inhibere, ſenatũ diſſoluere reliquis tribunis, & quibuſcunque magiſtratibus diem dicere, ærarii curã gerere, patricios cogere, mulctam irrogare, atque ſenatus decreta approbare & improbare poterãt: eòque quod tribuni plebis ſanxiſſent, lege ab Hortẽſio lata cautum fuit, vt omnes tenerentur. Hinc quæ à tribunis plebis edita ſunt, plebiſcita dicuntur. Fuitq; præcipuo quodam iure excelſa & inſolens tribunitia poteſtas, adeò vt M. Vectium in capitis dimicationẽ veniſſe, & vltimo affectum ſupplicio fuiſſe, quòd tranſeunti tribuno non decederet de via, ſcriptũ inueniamus: donec Sylla rerum potens, cùm reip. imperitaret, tribunitiam poteſtatem ita fregit & comminuit vt legem ferret, ne cui qui tribunatũ geſſiſſet, ad alios honores parẽret aditus, velut indignus honore publico ſemper futurus. Interceſſionem tamen liberam tribuno nihilominus reliquit, quam poſtea Tiberius Gracchus in tribunatu collegis abrogauit. Quæ quidem interceſſio etiam prætoribus cõpetebat: quippe intercedere etiam prætor prætori poterat. Qui licet tantæ poteſtatis foret, vt etiã conſulem in carcerẽ ducere, dictatoríque cõminari, & mulctam irrogare poſſet: ſiquid tamen ſceleſto cõſilio contra cõmoda plebis geſſiſſet, aut exorta offenſione apud collegas minus iuſtè interceſſiſſet: poterat ei à reliquis tribunis dies ad populum dici, iuſſúque populi aut tribunorum in carcerem duci, eíque tribunatus abrogari,

Tribuni decem.

Tribunorũ plebis poteſtas.

Plebiſcita vnde dicta.

Poteſtas tribunitia inſolens

Hanc comminuit.

Interceſſio tribunis relicta.

Tribunus plebis puniebatur à reliquis tribus & populo.

in exilium agi,& ſenatu amoueri. Cn. enim Tremelio tribuno pleb. in crimen adducto,quòd M. Æmylio Lepido pontifici maximo conuicium feciſſet, cõtumeliáque & probris affeciſſet, à populo mulcta dicta fuit. Et L.Cottam tribunum plebis, quum æs alienum abnegaret, eò quòd in ius vocari,& magiſtratus imperio cogi non poſſet,collegæ illum coëgêre,comminatíque ſunt; niſi æs ſolueret alienũ, ſe creditoribus illum dedituros; ſi poſtulaſſent: aliíque tribuni ſuffragio populi ſæpe coërciti fuere,penes quem coërcitio tribunorum fuit. Sed tametſi tribunatus, plebis foret magiſtratus, ſequutis inde tẽporibus,à plebe ad ſenatum tranſlatus fertur: ita vt ſenatores & patricij tribunatum gerere ampliſſimum munus putarent. Quod poſt Syllæ tempora obſeruatam inuenimus in tantum, vt extra vrbem tribuno prouincias demandari,illíſque cum imperio præfuiſſe, exercitus ductaſſe,facéſque & lictores habuiſſe legamus. Primúſque Cotta legẽ tulit,vt tribunus gerere honores, & prouinciis præeſſe, ac magiſtratus extra vrbem ſortiri poſſet. A principio enim extra vrbem vltra mille paſſus tribuno nulla erat poteſtas aut imperium. Demum Cæſares tribunitiam poteſtatem tam cupididè appetiuerũt, vt magni muneris loco,próque regali poteſtate illis delata ſit: quippe Auguſtus,ne regis aut dictatoris nomen aſſumeret,tribunitiam poteſtatem, velut ſublime faſtigium,& ſumma potentia ſubnixus foret, per ſeptem & triginta annos perpetuam geſſit. Quam etiam Tiberius in quinquenniũ accepit:ipſámque Druſo conferri à populo pro ſummo decore habuit.Et deincepsOtho,& ſequuti Cæſares ampliſſimi imperij loco appetiuere, licet ſerò Veſpaſianus illam fuerit aſſequutus. Adeóque proceſſit tribunitia poteſtas,vt actum aliquando fuerit in ſenatu,vt non à conſulibus, ſed ab his qui tribunitiã gererent poteſtatem, annos & tempora dinumerarent. Poſtea verò à Nerone illi ordini infenſo, tribunorũ facultas maximis edictis coërcita fuit, cautúmque ſeuerè, ne tribuni ius prætorium aut conſulum pręriperent, néve quempiam ex Italia euocarent, cum quo lege agi poſſet, néve quid intra domum pro poteſtate agerent, néve illatam mulctam à tribunis quęſtores ærarij infra

Cn. Tremelius.

L. Cotta.

Tribunatus plebis magiſtratus tranſlatus eſt ad ſenatores & patricios.

Tribunorũ poteſtas aucta.

Lex C. Cotta.

Auguſtus tribunitius ſeptem & triginta annis.

Anni & tẽpora an à tribunis; an conſulibus numeraretur diſceptatum.

mẽſes quatuor in publicas tabulas referrẽt. Sed præter hos plebis tribunos, fuere alij cõſolati poteſtate, anno trecẽteſimo decimotertio ab vrbe cõdita, iidẽ auſpiciis quibus cõſules creati, tam ex plebe quam patribus. Nã quum Canuleius legẽ ad populum ferre cõtenderet, vt ex plebe conſules facere liceret, patréſque ne cõſulatus cũ plebe promiſcuus foret, vehementer obſiſterent, eò res ducta eſt, vt tribuni militũ cõſulati poteſtate fierẽt, tam ex plebe quám patribus: idémque iuris quod cõſules, haberent, Nã & ſella curuli, & cõſulari prætexra, lictoribus & faſcibus cõſularibus inſignes erát, ac primò tres patricíj creati, mox cùm defectiones populorũ, & tot ſimul orientia bella tres obire non valerẽt, illorum numerus auctus fertur, vt modò quatuor, modò quinq; interdum ſex, nonunquã, octo crearentur, tunc cum à Romanis Veij diutino & graui bello premebantur. Ad tantam enim belli molẽ, tribunórũ auxerunt numerum quot nunquã antea facti, per quod tempus tribus annis ſine cõſulibus Romana res fuit: ſicut decemuiris legũ ferẽdarũ cauſa creatis. biẽnio defuere: donec deſito tribunorum militũ magiſtratu, & per ingentia certamina victo ſenatu, vt cõſules etiã de plebe fierent ægrè nobilitas paſſa eſt, In qua re admirari ſuccurrit, quòd Põponius iure cõſultus de origine iuris literis prodidit, tribunos militares, cõſulari poteſtate ad vigeſimũ numerum auctos Romę fuiſſe: quod nũquã fando auditũ, & apud autores tacitum & prętermiſſum eſt, quũ tot tribunorũ imperia ambiguis decretis certiſſimo exitio reipub. fuiſſent. Præter hos fuere ærarij tribuni, ex tertio iudicũ genere, quorũ cognitio in pecuniariis & minoribus cauſis plerũque fuit. Quippe quũ ſoli antea ſenatores iudicarent, ob eámque rem inuiſi plebi fierẽt. C. Gracchus rogatione promulgata, trecẽtos ex equeſtri ordine adiecit iudices parẽ ſenatoribus numerũ, vt metu cõmunicati imperij iudicia æqua lãce penſitarẽt: iudicarũntque aliquandiu iudicia integrè & incorruptè. Victor deinde Sylla, ſublatis equeſtris ordinis iudicis, ſolos ſenatores iuris cognitionẽ habere, & iudicia ferre iuſſit: qui annis decẽ licenter iudicia exercuere per turpitudinẽ & ſordes, donec ab Aurelio prætore, alia rogatione iterũ cõ-

Tribuni cõſulari poteſtate.

Tribuni militum dicti.

Romani ſine conſulibus.

Cõſules de plebe tandẽ creati.

Tribuni militares 20.

Tribuni ærarii.

300. ex equaſtri ordine adiuncti ſenatoribus.

municata iudicia fuere ſenatus, equitib⁹, & tribunis ærariis: quæ lex iudiciaria dicta eſt, quo tēpore Verres pe culatus criminis cauſam dixit: Quibus vetitū lege Gabinia fuit, ne ex ſyngrapha i⁹ dicere liceret. Quos poſtea diuus Iulius noua cōſtitutione abrogauit: nam iudicia ad duo tantū genera redegit, equeſtris ſcilicet ordinis & ſenatorij. Tribunos verò ęrarios, quod erat tertiū, ſuſtulit: quos deinde reſtituos, & iura ſicut pri⁹ dixiſſe facilè crediderim: ſiquidē Auguſtus Cæſar ad has iudicum decurias quartā adiecit, quæ ducenatiorum dicta eſt, quæ de minimis iudicaret, M. deinde Plautius, nobilitate ſuffragāte, tuliſſe ad populū dicitur, & perniciſſe, vt ſingulæ tribus quindenos crearēt iudices, qui numerus ſexcentos vigintiquinque expleuit: inter quos erant ſenatores & plebeij, tribuni ærarij dicti. Quod compar fuit cum eo quod Athenis ſtatutū cōperimus, vt à mille quadringētis, furti aut ambitus & iniuriarū quādoque iudicatum ſit. Poſt quos C. Caligula qnintā adiecit decuriam, Galba ſextā adiicere recuſauit, quę quidem diuerſis erāt diſcretæ nominibus. Nāque alij tribuni æris, alij ſelecti, nōnulli iudices, plerique nōgenti nuncupati: quorum ſortitio fiebat quoties iura dicturi erant, ne quid doli, aſtúſve admitteretur, né ve iudicātis ſuſpicio, iudicij fidem eleuaret. Illorum enim nomina inſculpta tabellis, & in vrnā coniecta, ſorte educebātur. Māſitque cōſtitutum, ne quis ex nouis ciuibus collegio adnumeratus, inter decurias iudicaret: vtque in Porcia baſilica, quā Cato erexit, non è tribunali ius dicerent, ſicut prætores: ſed è ſubſelliis: quòd non ſummi honoris, ſed minores eſſent maniſtratus: quibus etiam hoc curæ fuit, vt publicam pecuniā ſignarent, illiúſque curam agerent, ſontiúmque vincula ſeruarēt, Verba legis fuere: *Tribuni ſunto, domi pecuniam publicam cuſtodiunto, vincula ſontium ſeruanto. Aes, argētum, aurum publicè ſignanto.* Hoc quoque meminiſſe non pigebit, quod tametſi aduerſus reliquos magiſtratus iure ſacroſanctæ poteſtatis, tribunis plebis intercedere liceat, ita vt vno intercedente, nihil reliqui decernere valeant: tamen aduerſus dictatoriam vim, aut Veſtales virgines, quæ velut ſacroſancta ab hominis tactu illæſæ manent, nulli tribunorum inter-

prætor ſenatum, Equites Tribunos ærarios coniunxit indiciis exercendis.

Di. Iul. iudicia ad duo genera redigit.

Quarta iudicum decuria.

Ducenarii adiuncti.

M. Plaucii lex.

Quinta decuria.

Tribunorū ſortitio in iure dicundo.

Noui ciues inter decurias non iudicabant.

In Porcia baſilica ius docebant.

Tribuni. Horum officium.

cedere, vetare aut prohibere, facultas eſt.

Quonam modo per feciales inirentur fœdera, aut bella indicerentur, & quid ab exteris ſeruatum eſt.

CAPVT III.

Feciales quos fœderibus ſanciẽdis, & rebus repetẽdis ac bellis indicẽdis Romanos habuiſſe cõſtat, à Tullo Hoſtilio, ſeu Anco Martio, vt verò alij, à Numa Pompilio creatos fuiſſe liquet, qui ab antiqua gẽte Equicúlis iura & verba ſolennia, quibus res repetũtur, & bella indicuntur, accepere. Horum collegium à principio viginti fuere, quibus & patri patrato, vt nunquã lineo amictu vterẽtur, propriũ fuit. Qui tametſi fœderibus ſanciendis, & bellis indicẽdis, aut rebus repetẽdis quæ preter ius prætérque fas ademptæ ſunt, adhiberẽtur: tamẽ ſi qui legati pop. Romani, qui iure gentiũ ſancti ſunt, à quouis populo aut natione violati forent, vt hi dederẽtur, qui iura gentium temerè violaſſent, per feciales cauebatur. Erat enim veteribus ius legatorum ſanctum & inuiolabile, cùm hominũ præſidio munitũ tum diuino iure defenſum: quod etiã inter bella & hoſtiũ tela incolume ſeruabatur. Fuit ergo propriũ collegij fecialium, tã de bellis iuſtíſque fœderibus, pactionibúſque & conditionibus populorũ, regum terrarum & nationũ, quã de illatis iniuriis, ſociis, fœderatíſque gentibus cognoſcere, raptáque, & hoſtili modo deuaſtata, belli iure repetere: tum ſi hoſtes æqua poſtulẽt, aut ſi præter legem fœderis ſe aliquid perpeſſos querantur, ſi ſua ſpõte, aut læſi & laceſſiti arma ſumpſerint, ſi infida pax ſeruãda, ſi induciæ aut bella iuſtè indicta & pacta ſint, ſi petita ex fœdere danda, ſi autores defectionis depoſcendi, ſi cõtra fidem conuentionis & ius gentium venire liceat, animaduertere: belli paciſque iura exequi & perpenſo iudicio æſtimare. Quæ verba iuris fecialis ſic habent: *Belli pacis, fœderum, induciarum, oratorũ, feciales iudices ſunto,* & infrà. Sed tamẽ ea fœdera pactionéſq; quæ cũ ſociis inire decet, feciales ſancire, aut pacta cõcipere, haud aliter poterant, quàm ſi conſulis aut prætoris autoritate intercedẽte ſenatuſcõſulto iuſſúque populi permiſſum foret. Iniuſſu enim populi aut citra ſenatus autoritatẽ, nihil ſanciri poſſe quod populum teneat, haud dubium

Feciales viginti. *Fecialium munera.* *Legatorũ ius ſanctũ.* *Feciales nihil poterãt niſi prætoris autoritate, aut ſenatuſcõſulto intercedente.*

eſt Fiebat enim ſenatuſconſultum in hæc verba, vt priua: verbenas priuóſque lapides prætorẽ poſcerent: qui verbenam ex arce, & ſagmina (herbæ enim genus eſt) ac lapidem ſilicem ex templo Iouis Feretrij daret, feciáleſque ea ſecum ferrent: ac porca adhibita, vetere præfatione priſcis carminibus, ad præſtitutam diem, in foro, ſeu vbi conuenerat, enunciatis, fecialis ſceptrum manu tenens, pro Iouis ſimulacro, tanquam is fœderi adhiberetur, filo lanæ capite velatus, & verbena coronatus, Iouem, Martem, cæteróſque obteſtari deos, & dira obſecratione precari debebat, vt ſi quis eorum fœdera violaſſet, aut illa ſciens falleret, ita illum Iupiter feriret, quemadmodũ ipſe porcã percuteret. Quibus obteſtationibus quã ſanctiſſimè prolatis, ſecundum rem diuinam precationémque, lapide ſilice porcã percutiebat: mox aqua & igne in ſacris adhibitis, illam immolabant: qua cæſa, iura pacis & fœdera conuenta, icta eſſe ritè putauere, hanc fidem ſocialem & ſanctiſſimũ fœdus eſſe arbitrati, quo nihil ſanctius firmiúſque fuit: Idque ante meridiem, & primo diluculo. Nam poſt meridiem eas precationes facere, aut fœdus percutere non licebat. A principio tamen conditæ vrbis, in fœderibus pacis pactionibúſq; pro verbena myrtus ſumebatur. Apud Græcos niſi præconibus adhibitis, legatos minimè hoſtium fines ingredi decebat, neque legationis munere fungi vnquã, ni prius infuſa aqua, ab eiſdem manus abluiſſent, Iouíque coronatis poculis propinaſſent. Hi tamẽ legati, qui cum patriis ſacris Olympũ aut Pythiã miſſi erant, ſacri: qui verò fœdera percutiebant, quaſi pacis arbitri & interpretes, σπονδοφόροι dicti. Quæ fœdera pactionéſque poſtquã cũ exteris & vltimis gentibus inita erant, Romani in tẽplo Capitolini Iouis, columna aut æneis tabulis inſculpta, vt perpetua monumenta exrarent, nonnunquã in faſtos & annales referebant, aut in æde Iouis Piſcij in clypeo ligneo, corio bouis immolati inſcripta. Græci in Iouis Olympij tẽplo, & in arce Athenis, tanquam in abdito quodã: plerunque tabulis ex antiquo ære, vt eſſent teſtata monumentis, ſancta & ſacrata habuere: nonnunquam in Iſthmo aut ludis Pythiis, fœdera icta, & leges dictas, pactionéſque erectis titulis

Fœderis percutiẽdi cæremonia

Tẽpus fœderis percutiendi:

Græcorum cæremoniæ in ſuſcipiẽdis legatis hoſtium.

σπονδοφόροι.

Poſt fœdera inita.

Græci. Athenienſes.

perpetuo tēpore duraturis publicabāt. Athenienſes ſcę-rūnque intra vrbē, Lacedæmonij in Amycleo ſocietatū & fœderū tabulas fideli cuſtodia ſeruabāt, Erātque Romanis conſtitutū, vt nunquā cū hoſte armato cōditionē fœderis acciperēt, neq; citra ſenatus aut populi iuſſum ſocietates & fœdera inirēt, neque cū aliquibus pacato imperio vti, ni prius omnia diuina & humana tradidiſſent, & præſidiū accipiſſent, aut denique ſocietate & fœdere adſtricti eſſent. Ferūntque Athenienſes nunquam niſi in veſte pulla, & malis victos, pacē & fœdera iniſſe. Quare ſignificabāt, ſuorū clade admonitos, & vltima ductos neceſſitate, poſt innumeras cædes viribus extenuatis pacē petere. Carthaginenſes & Siculi fœdera & inducias nō per feciales, ſed per tubicinē ſæpe inierunt. Apud Græcos verò exteráſque nationes fœderis percutiendorū multimodæ ſpecies erant: nam porco ariete & tauro immolatis, pacis fœdus inire, & res repetere ſolebant, qui belli tēpore caduceatores dicti, in pace verò legati, Ex quibus feriebant plerique fœdera, vel pane præciſo, & inuicē guſtato, aut vini poculo epoto. Nonnulli agnū marem candidi velleris, agnā verò pullam adhibebant: atque ex vtriuſque vertice pilis diſſectis, & viciſsim diſtributis, manibúſque aqua infuſa, & vino pateris, mox Soli & Telluri illis immolatis, leges pacis & fœdera inibant: quibus qui contrairet, turpiſsimo facinore & inexpiabili ſcelere tenebatur. Fertur Ariſtides, vt ictū fœdus cū omni Græcia firmaret, poſt diras execrationes, accēſos ferreos orbes in mare deieciſſe, adiurās vt ita extinguerentur cū omni ſtirpe & gēte, qui contra fœdus irent, velut ignitū illud ferrum aqua. Vel brachia circa humeros gladio feriendo, & per vices elicitū cruorē lingendo, quod Medis Lydíſque ſanctíſſimū fœderis vinculum, & iuſiurandum eſſe putabatur quaſi mutuo cruore ſacratū. Id quod Carmani frequentes factitarunt, vt in epulis percuſſa faciei vena, profluentem cruorē vino miſcerent, inuicémque propinarēt ſummū fœdus amicitię, mutuū ſanguinem guſtaſſe rati. Naſamonibus fidei dandæ hæc lex erat, vt porrectū vini poculū de manu alterius alter ſumat, inuicémq; hauriat: aut ſi poculum deeſſet, terræ cinerem ligerent. In-

Lacedæmonii. *Ro. conſtitutum.* *Athe. quando fœdera inibant.* *Carthag. Siculi per tubicinam.* *Fœderis percutiēdi mos apud exteros.* *Caduceatores.* *Legati.* *Medi & Lydi.* *Carmani.* *Naſamones.* *Indi.*

dis ſocietas erat maxima de Tantali aqua potare, de qua ſi vnà bibiſſent, ea obteſtatione tenebātur, vt eiuſdem fati & fortunæ fædus iniſſe cēcerentur. Apud Arabes aſſuetum erat, vt acuta ſilice digitos manus expungerent: veſtiſque vtriuſque laneos floccos ſanguine qui inde fluxerat, delibutos, ſeptem lapidibus delinirent, diróque carmine in execrationē capitis illius qui contrairet edito, paribus votis fædera percuterēt. Scythis grādem calicē mero plenum mutui ſanguinis fuſo cruore miſcere, & poſtquā gladium & ſagittas eo perfuderant, illum inuicem epotare maximū erat concordiæ vinculum: quo epoto, diuini humanique iuris fædus equis legibus ictū erat. Galli cū quibus fide & iureiurando iunguntur omnes collatis militaribus ſignis adeſſe iubent. Britanni indictis cœtibus & ſacrificiis conſpirationem fidémque ſanciebant, atque ita cōmuni conſilio & vna mente, Pia & æterna pax inita cenſebatur. Neque omiſerim Perſas, apud quos inter vinū & epulas frequenti conuiuio, in quo vxores & filios, cæteróſque quos charos habent, tanquā fidei pignora adhibebāt, ibíque inter ſacra menſæ, velut apud hoſpitales deos, fœdera & pacta inibant, eam fidem ſocialem rati, & manſuræ pacis pignus inuiolabile. Qui etiam mos Germanorum fuit, vt de pace & bello, déque fœderibus, ſocietatibus, amicitiis, ſponſaliis & pactis, in conuiuiis inter pocula decernant. Macroni, quæ gens Perſica eſt, quū haſtam more ipſorum barbaricā tradunt, aliámque more gentis cùm qua fœdere iunguntur, accipiunt, ſe maxima & firmiſſima pactione teneri, & pari vinculo aſtringi putabant. Ferunt nonnulli Clearchū Lacedæmoniorū ducem, cū barbaris quibuſdā fœdus ſanxiſſe, vt cœſo Ioui tauro, lupo, apro & ariete Greci gladios, barbari lanceas in ſanguine victimarum intingerent. Traces quoque & AEgyptij è cornibus bonum vina libare, alterna vice, cōciliati amoris & manſuræ fidei certiſſima pignora cenſuere: quippe veteribus cornua bonum poculorū præſtabant vicē. Apud Armenios & Iberos præualuit mos, vt pollices manus, invicem coniurantes necterent, mox arctiſſimo nodo perſtrictis, collectum ſanguinem leui ictu percuterent, manantémque inde cruorem lambe-

Arabes. *Scythæ.* *Galli.* *Britanni.* *Perſæ.* *Germani* *Macroni.* *Clearchus.* *Traces.* *Aegyptii.* *Armenii.* *Iberi.*

rent. In qua quidē re, proditur Rhadamiſtus regis Iberiæ filius, dū ſimulat cū Mithridate Armeniæ rege fœdus inire, & ob id colligādi pollices forēt, lorū ad terrā callido aſtu decidere ſimulaſſe, quo Mithridatis pedes vinculo inuaſit, ipſúmque cū vxore & liberis captiuos duxit, & nece effecit. Aetoli, quía feroces & immanes: Parthi, qui libertatē tuētes, nemini ſeruire patiebātur, aut vinculo fidei aſtringi, nullā fœderis legē paciſci aſſuerāt. Si quid tamē vellent confœderatū, licet ægrè & difficulter, apud altaria cōplexi dextras, tanquā diis teſtibus & arbitris, poſtquā ſacra libaſſent, pacta polliceri ſolebāt, ita ſe æquiſſimo iure cōſociatos, & arcanū fœdus inire putātes. Idē ab Hyrcanis Mediſque factitatū, vt dextras dextræ iungētes, cōuentiones & pacta ſancirent. Fuítque literis proditum, vt ſi qui ſceleſti facinoris cōſcij, magni criminis admittēdi coniurationē inirent, quò magis cōſociato facinori nexi forēt, poſt diras imprecationes execrationéſque ij qui clandeſtino ſcelere oſtringebātur, poculum humani ſāguinis admixto mero circūfertēt, omnéſq; ad facin⁹ adiurati, de poculo libarēt: aut iugulato homine, poſt exhauſtū ſanguinem, diris imprecationibus & furiali carmine exta tāgerent. Quod quidē maximū vinculū cōmuni ſcelere pollutis, & dira execratio habebatur. Manétque cōſtitutum apud Scythas, vt qui opis egeret, inſigni calamitate preſſus, immolato boue, & carnibus decoctis, ſupra tergus victimæ ſtratus humi expectet, donec quiſpiā opē latur⁹ adueniat, carne delibata, dextro pede tergori appoſito: quo prodeūte, eo adſtringebatur fœdere, quo nihil ſanctius dici aut æſtimari poterat. Quod ſi cui bellū indicendū foret, aut pia & iuſta arma mouēda, mos Romanus erat prius res repeti, mox bellū denunciari: quippe quū nullū putarēt iuſtū bellum, niſi quod rebus petitis geratur, aut antea denūciatū foret, & ſolōni more indictū. Fecialibus enim prohibentibus, aut nō probātibus, neque cōſuli, neq; ſenatui aut populo arma in hoſtes ſumere licebat. Sed tamē quū res repetūtur, obſeruatū eſt, vt populi iuſſu ad fines illorū quatuor feciales, quos oratores nūcupāt, verbena coronati, res petitum irēt, ac deos fœderū vltores teſtes facerēt. Ex quibus verbena-

Aetoli & Parthi.

Hyrcani & Medi.

Confœderatio ad ſcelus aliquod patrandū.

Calamitate preſſi apud Scythas.

Belli indicendi mos apud Ro.

Verbenarius Clarigatio.

rius gramē cū terra euulſum ferebat ex arce, legatúſque filo lanæ capite velato, res ſibi dari clara voce poſceret, quæ clarigatio dicta, his verbis: *Iouē ego teſtem facio, ſi ego impie iniuſtéque illas res dedier pop. Ro. mihíque expoſco, tum patriæ cōpotem nunquā ſinas eſſe.* Quæ ſi præſtituta die nō darētur, poſt dies tres & triginta (tot enim ſolennes fuere) pater patratus, qui fecialiū princeps erat, pariter coronatus bellū indiceret. Nō enim cuicūque ex fecialibus, ſed ſoli patri patrato indicēdi belli facultas erat: quē fecialis verbena caput & frontē cingēs, indicēdi belli aut percutiendi fœderis principē faciebat. Ibat enim pater patratus ad hoſtiū fines, & verba ſolēnia præfatus, bellum à pop. Rom. cōtra præſcriptos hoſtes, ob legitimas quas cēſuerat cauſas, clara voce indicebat. Poſt quā clarigationē mos erat, vt de ſenatus cōſilio, & populi iuſſu, fecialis haſtā ferratā, aut ſanguineā præuſtā, ad fines illorū iaceret: & non minus tribus puberibus præſentibus bellū indiceret, & ita denunciari & indici iuſtū piúmque bellū putauere. Poſt quæ quaſi claſsico perſonato, ſublatis cōmerciis, militi arma capere, & copias cogere licebat, ad hoſtes ducere, excuſiones facere, prædas agere, fines populari, eóſque ferro igníque vaſtare, frumēta ſuccidere, ædificia incēdere, atque omnia hoſtiliter agere. Apud Carthaginēſes haſtā mittere vel caduceū, belli pacíſque ſignū fuit. Gallorum mos habuit, vt Druidis iubētibus, quū bellum indicendū foret, armatū cōcilium indicerēt, penes quos arbitriū bellorū & pacis erat: & qui nouiſsimus accederet, nouis exemplorū modis afficeretur. Tūc enim principium bellorū eſſe, & arma legitimè indicta putarūt. Græcis verò in vſu fuit, vt fecialis, poſt res repetitas, ſi ad cōſtitutā diem nō darentur, arietē in hoſtiū agros ſtatim imitteret, eo modo bellū indictū, & armis vti licere arbitrati. Corinthiis & pleríſque gentibus per caduceatorē bellum indicebatur, qui in pacis argumētum, caduceum circundata effigie anguium inuicem connexorum deferebat quem tamē nō admiſiſſe, aut finibus excedere iuſsiſſe, nulli fraudi fuit. Indis verò anchora erat pro caduceo, Carthaginenſibus teſſera. Apud Syros ſignum dextræ quod apud Lingones erat hoſpitij ſymbolum. Perſæ lactacem

Pater patratus.

Haſtæ proiectio.

Carthaginenſes.

Galli.

Græci.

Corinthii.

Indi.

Syri.

Lingones.

Perſæ.

Athenienſes. herbam, velut caduceum & pacis ſymbolum ferebāt Athenienſes Ereſionem cum indumēto, pro caduceo habebāt. *Lacedæmonij.* A Lacedæmoniis per præcones ſæpe bellum indictum eſt, apud quos mittere legatos cum lana, comminatio cenſebatur, niſi paritum fuiſſet, ſe mandata exequuturos. *Græci vbi congrediēdum cum hoſte.* Præualuítque Græcorum mos, vt quoties porcinctæ acies congredi parant, ante prima ſigna ſtaret vates laureos ferens ramos & corollas, cui pyrophoro dixere nomen, *Pyrophorus.* quoniam lampada præferret quem violare, ſummum habebatur nefas, quòd legati munere fungeretur, vtque in fœdere percutiendo hiceteria, hoc eſt oleæ ramum cum vitta lanea legati ferant: quo prætēſo, ab omni ſæuitia hoſtili & violenta incurſione tuti erant. *l. ſanctum. ff. de re. diuiſio.* De ſagminibus verò etiam apud Martianum iurecōſultum de diuiſione rerū, teſtatum inuenimus, cuius verba ſunt: *Sagminæ. Mart. Iuriſconſul.* *Sagmina ſunt herbæ quas legati pop. Rom. ferre ſolēt, ne quis eos violaret, ſicut legati Græcorum ferunt quæ vocantur hiceteria:* tametſi ceryciū dici oportere nonnulli putent: κηρύκειον *Cerycium.* enim legatorum ornatus erat: ἱκετεύειν ſupplicare dicitur. In qua quidem re ſcitu dignum eſt, olim Dario contra Scythas pugnaturo, ab illis caduceatorem miſſum cum aue, mure & rana, ac ſagittis quinque, tacitis ambagibus nullas opes contra Scythas præualere ſignificantes. *Aliud ius fecialium.* Illud quoq; in iure fecialium quæſitum eſt, vtrū regibus cōtra quos ſumuntur arma an verò in regni finibus, aut aliquo eius præſidio bellum indici oporteret: & an ſi contra ſocios fœderatóſq; arma ſumenda eſſent, *Sodalitati & hoſpitio renūciare.* amicitiæ prius renunciari neceſſe foret. Et placuit, ſiue coram ſiue in præſidio, ſiue ſodalitati & fœderibus renunciatum fuiſſet, ſiue non, quodcunque eorum factum eſſet, ritè id factum videri. Eſt tamen obſeruatum, vt ſi qua contētio inter amicos intercederet, ſodalitati prius & hoſpitio renunciari: nam & Germanicus Piſoni prius amicitiam, & Criſpinus Badio hoſpitium remiſit. Amaſis quoque animo præſumens Polycratis ruinam ex ſucceſſu continuę felicitatis, vt minus doleret, miſit qui ſodalitati & amicitiæ renunciaret. *Tybarenorum erga hoſtes iuſtitia.* Erátque moris priſci, quoties dirimerent amicitias aut ſodalitatés, etiam domo interdicere, iſque finis gratiæ foret. Neq; omiſerim Tybarenos adeò iuſtos, vt non prius cum hoſte congre-

diantur,quàm diem,locum & decertandi horam ex fide
per feciales hoſti renunciarent.Quódque nonnulli pro-
diderunt id quod mihi non probatur, & pro certo affir-
mare non auſim, legatum populi Romani, ſi mandata
minus vera attuliſſet,aut parum integra fide fœdus per-
cuſſiſſet,velut ſi populus mandata dediſſet, perinde te-
neri & fœdere coërceri.

Pleraque veterum prænomina vnde deducta fuerint, & denominata, & de Nonis Caprotinis quæ tradantur.

CAPVT IIII.

QVæri à pluribus audio, vnde veterum illa præno-
mina,Spurius,Sextus,Caius,Cneus,Titus; & ple-
raque à veteribus vſurpata,deducta fuerint: quæque vis
prænominum foret. Et dum priſcos ritus, veterúmque
exempla cura cogitationéque admitto, dúmque anti-
quitatis monumenta colligo, inuenimus Romanos an-
tiquiſſima prænomina velut notiſſima, non integris di- *Prænomi-*
ctionibus,ſed ſuccisis & ſimplicibus literis notare,vt T. *na nō inte-*
pro Tito,L.pro Lucio,Q.pro Quinto:modò duplici, vt *gris literis.*
Cn.Sp.pro Cneo,Spurio:nonnunquam triplibi, vt Sex-
pro Sexto.Et Cneos quidem à generando,Titos à tuen- *Cnei.*
do denominati:alteros,tanquam ſobolis procreādæ au- *Titi.*
ſpicia ſortiti:alteros,quaſi tuendæ patriȩ omen aſſequu- *Tituli.*
ti forent.Vnde & Titulos, quòd patriam tuerentur, vel *Spurij.*
quòd inſignia capitis ea ornamenta ferrent, quibus Ti- *Lucij.*
tulos dixere nomen,dictos autumant:ſicut Spurios,ſine *Manij.*
patre genitos denominari. Fuit enim priſci moris, vt *Poſthumi.*
quū ſine patre certo aliquē notarent, illum non exarata *Sexti.*
dictione,ſed per ſimplices diuiſáſque literas,ſcilicet per *Quinti.*
S.& P.ſine patre ſignificarēt. Lucios quoque & Manios *Decimi.*
ferunt,alteros quaſi oriente luce,alteros quaſi mane edi *Nonij.*
tos:& Poſthumos,quòd poſt patris obitum editi eſſent, *Septimij.*
nuncupari. Sexti verò, Quinti & Decimi, tum Nonij, *Octacilij.*
Septimij & Octacilij, à numero genituræ indita nomi- *Seruilij.*
na fuere.Plerique à Tullo Hoſtilio Quintios,ſicut Ser- *Tullij.*
uilios,Tullios,Geganios, Curiatios & Cloelios, ex Al- *Geganij.*
banis Romam aduocatos ferūt. Erátq; proprium Quin- *Curiatij.*
tiorum familiæ,vt viri æquè ac fœminæ, nullo tempore *Cloelij.*
vtantur auro. Mamercos (quod nomen Oſcum eſt) à *Mamerci.*
Marte genitos dicunt:ſicut Martios, quod Æmyliorum

Martij. prænomen fuit proprium. Caius verò & Caia, æquè viris ac fœminis prænomina frequentia fuere, maximè in *Caius.* *Caia.* ſolennibus nuptiarum vſurpata, videlicet Caiæ Cæciliæ, quæ Tanaquil dicta eſt, fœlix fauſtúmque coniugiũ fortunáſque augurati. Quod etiam frequens prænomen Tarentinis ferunt, quo brutum, terrenum & colonum hominem deſignabat: Siquidem γᾶα terra eſt, vnde γάιος & γάιος deducta volunt. Et tametſi in veteribus monumentis C. litera Caium denotatet, ea tamen inuerſa hac figura Ↄ. Caiam deſignauit. Illud tamen admonitu non inutile duxerim, neminem Romanorum ſine prænomine appellari: ídque ex eo inſtitutum, quod quum inter Romulum & Tatium ſocietas & communicatio imperij inita eſſet, vt vna conſenſio, vnus populus, vnà mens atque idem corpus ſublato diſcrimine notaretur, vt Romani Sabinorum, Sabini Romanorum nomina ſuis nominibus præponerent, æquato regni iure, & conſociato imperio, cautum fuit. Quare prænomina veterum fuiſſe ex Sabinis nominibus deducta, multorum opinio fuit. Quinetiam excellentes viros, & principali dignitate inſignes, ſolis prænominibus nominaſſe, magnificentius honeſtiúſque duxêre, tanquã ob illorum amplitudinem vulgò noti & conſpicui forent. Cúmque mancipiis & ſeruis nullum cognomẽtum aut prænomen veteres impartirent, ſolóque appellarent nomine: ſiquando tamen manu emiſſi, libertatem meruiſſent, vt inter ſeruilẽ perſonam & liberam diſcrimen nominis foret, cum illis ordo, honos & locus acceſſerit, prænomina patronorum, ac ſi diſciplina & cultu Romano eſſent educati, ſæpiſſimè ſibi arrogarunt: quare Marcipores, Lucipores, Publipores, à Marco, Lucio, & Publio, multi ſeruitute exempti, nuncupati ſunt. Nec modò libertorum hoc fuit proprium, ſed adoptiui filij & arrogati, adoptantium ſæpe nomina & prænomina, atque cognomenta deſumpſere. Interquos erant Addicti, qui tametſi nomen prænomen ac tribum in præſenti habeant: illos tamen ſeruiſſe, & ſub alterius mancipío fuiſſe liquet. Fuere autem Addicti, qui quum non eſſent ſoluendo, creditoribus addicebantur, mox precio perſoluto, ſeu quauis cauſa, etiam citra domini voluntatem ſeruitute exempti, & libertate

Quare prænomina inſtituta.

Prænomina ex Sabinis nominibus.

Serui & mancipia.

Manumiſſi.

Adoptiui.

Addicti.

donati ſunt. Præter hos erant. Abſciſſi & leones ęqua ferè conditione ac ſerui: nullo cognomento aut ordine, infames. Nanque ſenatuſconſulto prohibitum erat, ne abſciſſi, quibúſque virilia execta forent, vtpote ſemiuiri, aut lenones, quærendi iuris aut poſtulandi cauſa, tribunalia adirent. Ideo Vectilius leno in cauſa teſtamentaria à Q. Metello deiectus fuit, & à ſubſellio prohibitus, quia leno erat, quem pro libero propterea habendũ non cēſuere. Eſt tamen literis proditum, vt niſi inter ingenuos, aut ex ingenuis oriundos, nullum gentilitatis cognomen foret: nam ſeruorũ libertorúmque nulla cognatio, nec gentilitas erat. Apud Athenienſes verò conſtitutũ eſt, vt nemo ex fœmina genitus, maternum ſibi nomen adſciſceret: nam fœminis indere familię cognomenta, lege vetabatur. Id quod æquè à Romanis factitatum cōperimus. Tum, ne quis illas Athenias vocaret, edicto cautum fuit. Ediuerſo apud Lycios: nam ex matribus, non patribus gentilitia fuere nomina, filiáſque non filios ſuos habuere hæredes: plúſque honoris fœminis q̃ viris tributum eſt. Neq; omittendum, Nonis Iul. quibus è vita conceſſit Romulus, quas Caprotinas & vulgi fugam appellant, Romanos vrbe excedentes, ad Capreæ paludem ſacra facere: dúmque ad rem diuinã vadunt, veterum prænomina, vt C.L.Martium, aliáque priſca nomina inclamare: ſicut in Oſchophoriis Athenienſes ob Ægei mortem, dolentium voces imitantur. Ancilláſque cultu decoras, in matronali habitu cum occurrentibus prælij imaginem effingere, quod olim cum Latinis Romani geſſere, vnde celebritatis cauſa & origo eſt, tectáſque vmbra caprifici, epulas & alia lætitiæ inuitamenta celebrare. In quibus ſacris hoc ſeruari meminimus, vt inter ſolēnia de caprifici lacte apponatur. Illud præterea notatum eſt, Romanas mulieres ſine cognomento, ſolis prænominibus adiecto nomine denominari. Quódque Marci pronomē, velut pernicioſum & infame, plerique magnopere deuitarunt, poſtquam M. Manlio crimine affectati regni turpi iudicio conuicto, ne cui gentili nomen M. Manlio foret, ſenatuſconſulto cautũ fuit: quòd generi & nomini ſuo inuſtam dedecoris notam attuliſſet: ſicut Claudia gens, propter gentilium flagitia, cùm

Abſciſſi. *Lenones.* *Gentilitatis cognomē ingenuorũ.* *Fœminæ nō indebāt familiæ cognomenta.* *Lyciis fœminæ magno in honore.* *Nonæ Caprotinæ.* *Oſchophoria.* *Ro. mulieres ſolo prænomine denominabantur.* *Marci prænomen vitiatum.*

Lucij prænomen vitatum à Claudia gente.

Cnei & Lucij prænomina in honore apud Domitiã gẽtem.

Luciorum alter cædis, alter latrocinij damnatus foret, ad diluendam memoriam dedecoris, Lucij prænomen deuitauit. Quóque Domitia gens cæteris prætermiſſis, Cn.& Lucij prænomen peculiare ſibi deſumpſit. Siquidem ex Ænobarbis(autore. Tranquillo) continua ſerie tres, Lucij reliqui verò, Cnei prænomina eadem ſerie vendicarunt.

Quid ſit apud iureconſultos heliocaminus,quid zeta, & vnde deductum nomen.& denominatum.

CAPVT V.

IN circo flaminio, dum poſt immodicos calores ſole occiduo deambularemus, adiit ad nos contubernalis meus quiſpiam proficiens in iure ciuili. Sed nimis ineptè glorioſus,& percontatus eſt, quid eſſet quod Vlpianus de ſeruitutibus vrbanorum dixit: Quòd ſi arbor à te cõpacta,heliocamino meo ſolem adimeret, eò quòd vmbram facit in loco heliocamini,id contra ſeruitutem tibi facere non licere.Quid eſſet heliocaminus,percontabatur. Cúmque de verbi ſignificatu ambigeretur, dixi heliocaminũ vaporarium quoddam ſolare, & apricum locum dici,ad quem ſol hybernus accedens,ipſum euaporat,& calefacit,deductũ nomen ἀπὸ τοῦ ἡλίου καὶ καμίνου, id eſt,ſolis vaporio ſeu æſtuario.Fuiſſéque moris priſci, vt iuxta zetam heliocaminus conſtruatur. Zeta enim locus erat vnius cubiculi capax: ſolem hybernum proſpectans ita conſtructa, vt per heliocaminum vaporem acciperet. Erat enim cubiculum hybernum frigori accommodatum, quod nunc ſole, nunc igne æſtuaret. Quare Heliogabalum Indicos odores ad vaporandas zetas accendere conſueuiſſe,autores tradunt. Fuit ergo opinio Vlpiani, quod ſi heliocomino meo & vaporario eiuſmodi,ad quem ſol admitti debet, arbor per te compacta officia,ita quod ad eum admitti nequeat, id velut contra ſeruitutem factum,non ritè factum videri.

Heliocaminus.

Zeta.

Quando primùm interregnum cœptum fuerit, & quibus de cauſis interreges Romæ creari conſueuerint.

CAPVT VI.

Interroges quãdo primũ creati.

QVo tempore Romulus ad Capreę paludem humanitatem exuiſſe fertur, ſatis conſtat patres conſcriptos

ſcriptos de regni ſucceſſore ſolicitos, decem decuriis factis, ſingulíſque in ſingulas decurias creatis, vt decem imperitarent, vnúſque cum inſigniis imperij & lictoribus eſſet, interreges creauiſſe, quod imperium per orbẽ ire, & quinque dierũ ſpatio terminari iuſſerunt. Alij per ternos quaternóſque dies, interregni ſpatium per ſingulos iuiſſe, atque anno vno ſenatores, qui cẽtum numero erant imperium tenuiſſe ferunt. Plerique aſſerunt, cùm ducenti ſenatores eſſent, à patribus fuiſſe cõſtitutum vt per quinos dies ſinguli qui faſces & imperij inſignia habebant, imperitarẽt: functúſque imperio primus ſecundo, & reliquis deinceps regni curam munúſq; traderet. Nonnulli putant, quòd cùm cẽtum & quinquaginta patres eſſent, ſinguli cum faſcibus prodeuntes, ſex noctis horas, & ſex diei Quirino imperitarunt, & ſacrum fecerunt: tantundem Tatio qui regni conſors erat, annuúmque interuallũ fuiſſe: donec Numa Pompilio rege creato, Romulo regni ſucceſſor datus eſt. Manſitque mos poſt exactos reges, vt ſiqua fortuna aut caſu conſules creari nequirent, vel vitio creati forent, aut ſiqua turbulenta cõfuſio & neceſſitas premeret, donec de conſulatu decerneretur, aut dictator Reipub. daretur, interreges præeſſent, qui populo vice conſulum iura darent. Quinetiam ſi contentio inter patres & plebem foret de magiſtratibus creandis, aut abſentibus cõſulibus comitia haberi non poſſent, vel vitio creatis magiſtratibus auſpicia renouari oporteret: vel conſulibus morte ablatis, de comitiis & creandis conſulibus contentio eſſet, interreges creari cõpertum eſt, vt eſſent qui comitia haberent, magiſtratúmque munia obirẽt. Qui quidem interreges ſine populi ſuffragio, ad concilium plebe non admiſſa, à patribus tantùm auſpicatò creabantur. Quotiéſque per interregem comitia fiebant, in patrum poteſtate euentum comitiorũ fuiſſe liquet: quippe nemo interrex qui autor comitiorum foret, niſi ex patribus erat. Dicebat verò conſulem plerunque interrex ex patrum decreto, quem ipſi voluiſſent, quod officium prodendi interregem, oratoris fuiſſe autumant: poterátque non modò prætor, ſed conſul aut dictator interrex fieri. Et ſiquãdo proditus interrex, munus pro quo dicebatur, exequi ne-

150 patres.

Interreges quando, & qua de cauſa creentur.

Patres interregem creabant.

Quid interrege creabantur. quiret, exacto dierũ quinque ſpatio, alius ſuccedebat, qui vices ſuſciperet, donec per ſingulos in orbem irent. vt modò tertius, nunc quintus, aut quartus, nonnunquã quartuſdecimus, plerũque vigeſimus proditus interrex, conſules magiſtratúſve faceret, aut comitia haberet. *Interregũ munus.* Quos quidem interreges dum honori præerant, conſulum vicem gerere, idémque iuris & poteſtatis habere, *Interregũ poteſtas.* haud dubium eſt, donec abſoluto Reipub. munere, interregum poteſtas finiretur. In quo id plerunque eueniſſe cõperimus, vt proditus interrex, comitiis quæ ipſe *Interregẽ temerè dicere non licebat.* habuiſſet, cõſul crearetur: ſicut de L. Poſthumio Metello traditur, qui his comitiis quibus interrex præerat, cũ Iunio Bubulco cõſul factus eſt. Qui etiam tantæ poteſtatis erant, vt legem ferre poſſent, ſenatum cõſulere, & conſulis munia obire. Hoc quoque dicere haud piget, ſine cauſa interregem dicere haud licere: ſed quum turbulentæ confuſiones, aut tumultus comitia impedirent, & niſi ad quartum calend. Feb. creari non licuiſſe. Et ſiquando comitiorum cauſa interrex proditus eſſet, quod plerunque vſu veniebat, nunquã ab eo qui primus proderetur, ſed qui ſecũdò aut tertiò ac deinceps in orbem iſſent, vel comitia haberi, vel dictatorem dici, aut conſulem vel tribunum creari. Fertur verò Sylla, cùm ſummæ eſſet potentiæ, conſulibus morbo ſublatis, per ſenatum interregem creari mandaſſe: ſcilicet qui non conſulum comitia exemplo veteri indiceret, ſed vt ſe dictatorem ad imaginem antiquitatis, indictis comitiis crearet. Ne-*Cæſarum temporibus nullum interregnum fuit.* que negauerim Cæſarum temporibus nullum interregnum fuiſſe, quum vnius imperio occupata Republ. ſenatus eſſet negligens & remiſſus, & vix vlla foret libertatis imago, niſi poſt Aurelianũ, quum de principe deligendo ſenatus opiníone vaga duceretur, & cum militibus tumultuantibus non conſentiret, per ſex menſes deligendo principi interregnum fuiſſe: donec Tacitus in imperio aſſumptus fuit, qui ſummi principis ſpem o-*Cæſa. morte ſublatis ad ſenatum res Rom. pertinebat.* ſtendit. Tametſi morte ſublatis Cæſaribus quoties de principe deligẽdo ambigebatur, ad ſenatum Romanam rem pertinuiſſe, multiplici exemplo probatum ſit: quod Traianus facere deſtinabat, vt ſi quid ei eueniſſet humanitus, principem Reipublicæ ſenatus daret.

Sacrificium Latinarum quomodo in Albano fiebat, & quæ erant feriæ, quíve populi ad ſacrum conuenirent.

CAPVT. VII.

ROmanos conſules comitiis creatos, ſortitis prouinciis, aut extra ſortem datis, Latinas ferias indicere conſueuiſſe, planè perſpicuum eſt: Iouíque Latiali in monte Albano ſacrũ facere, quod Latiar dixere, vbi carnem Latinis populis dare mos erat, quæ viſceratio dicta. Eſt enim mons Albanus inter Albam & vrbem Romam tractu ferè pari diſiunctus, vbi templum a Tarquinio Superbo Ioui Latiali conſtructum ferunt, ſacrúmque inſtitutum, ad quod Latini populi numero ſeptẽ & ſexaginta, ſtato tempore, nõnunquam noctu ad lumina frequentes conuenirent, ibíque nundinas haberent: vtque alij agnos, alij caſeos, nonnulli lac, plerique molam ad commune epulum afferrent, & vna taurum immolarent, concordi ſuffragio ſtatutum erat: tauróque immolato, & cæſa victima, ritéque ſacrificio perfecto, vt quiſque populus qui ad ſacrum acceſſerat, quæque ciuitas carnem poſceret. de tauróq; partẽ acciperet, Priſci moris erat, Principatus verò ſacri & publici concilij caput, haud dubiè penes Romanos fuit. Quas quidem ferias conceptiuas, nõ ſtatiuas eſſe multi putarunt. Cùm enim feriarum quatuor eſſent genera, ſtatiuæ, cõceptiuæ, imperatiuæ, aut nundinæ: Statiuæ fuerunt, quæ ſtatis diebus ac menſibus ſeruantur, vt Saturnalia, Lupercalia, Agonalia: Conceptiuæ, quæ in diem certam a pontifice vel magiſtratu concipiuntur, vt Latinæ, Sementinæ, Paganalia, vel Compitalia: Imperatiuæ, quas conſul prætórve, aut pontifex maximus pro arbitrio indixit: Nundinæ verò ſemper paganorum habitæ ſunt feriæ, quas Hortẽſius nefaſtas eſſe ſanxit, vt ruſticis qui nũdinandi cauſa in vrbem venerant, lites componere, & leges accipere facultas foret. Quod quidem ſacrum velut anniuerſarium ſine piaculo nec prætermitti, nec ſupprimi poterat. Ideo ſi dilatum aut omiſſum foret, piaculum admitti putabatur: nanque illud iterari, aut intermitti, vel non ſuo tempore celebrari, prodigium erat. Propterea Caio Flaminio, q́ ſecundo Punico bello conſul Latinas non indixiſſet, neque ſacrum in Albano feciſſet, ſed lixç

Viſceratio

Albanus mons.

Templum Iouis Latialis.

Feriarum quatuor genera.

Statiuæ.

Conceptiuæ

Imperatiuæ.

Nundinæ.

modo ſine more, ſine auſpiciis ad exercitum profectus eſſet, dirum fuit, & haud multò pòſt publica clade expiatum: ſiquidem ad Traſimenum, quum inconſulta audacia in hoſtes irruiſſet, depulſis & diſſipatis copiis, totóq; exercitu profligato, & nefanda cæde afflicto, prætermiſſi ſacri pœnas dedit. Quod ſi in eo ſacro nō omnes Latini carnem accepiſſent, ſed aliquid dilatum præteritúmve fuiſſet, aut neglectæ cæremoniæ, intermiſſúmve ſolēne eſſet, tanquam non ritè exhibitū foret, denuò inſtaurari oportebat. Ea verò quæ non anniuerſaria, ſed calendaria dicūtur ſacra, ſi quo caſu aut fortuna dilata, vel ſuo tempore omiſſa forent, & differri, & nouari, & repeti poſſe ſine piaculo veteres credidere. Has ergo Latinas Tarquinius à principio in vnam diem indixit: poſt reges verò exactos, altera populi iuſſu adiici cœpta fuit. Demum reſtituta plebe quæ ad ſacrum mōtem ſeceſſerat, in tres aut quatuor dies indictas à cōſule vel præfecto Latinarum fuiſſe: interiecto deinde tempore, in decem dilatas ſeruatáſque inuenimus. Vltra quos, duo etiā poſt Latinas religioſi dies habiti, quo tempore ſolenne ludicrum in Capitolio fieri, quadrigęque concito curſu decertare, victórque certaminis in palmam victoriæ abſinthium bibere ſolebat: quibus diebus ſi cum Latinis & populo Romano bellum inter eos aut dimicatio foret, induciæ dabantur. Nanque indictis feriis Latinos populos inuicem arma ſumere, aut acie decernere, vel agro hoſtili modo vaſtare, ſine graui prodigio nō licebat: tunc enim odia offenſionéſque quieſcebāt. Cúmque poſt pugnam cum Veientibus ad Veſuuium, fœdus ictum fuerit cum Laurentibus, deinceps ſingulis annis poſt decimum Latinarum denuò innouari ſeruatum eſt. Sed ſicut hoc ſacrum in Albano, ſic Veneris templū Lauini celebre Latinis populis erat, ad quod cōuenire, & annua ſacra ſtato die facere aſſuerant, quorum Ardeates (qui antiſtites templi erant) præcipuam geſſere curam. Manſitque in poſterum, vt ſi quod nomini Latino impéderet bellum, vitandæ iniuriæ cauſa, in Albano, aut ad lucum Ferentinæ, quid facto opus foret, communi conſilio decernerent. Anagnini autem concilium Hernicis populis in circo quem maritimum vocant, indicebant. Græcis verò

Ceremoniæ Latinorum Calendaria ſacra.

Dies duo religioſi poſt Latinas.

Veneris tēplum apud Latinos.

Concilium Latinorum in Albano aut luco Ferentino.

Anagnini.

conuentũ Amphictyonũ ab Amphictyone Heleni filio inuentũ, quod fuit ſanctiſſimũ Græciæ concilium, huius inſtar ſacri tenuiſſe dicunt, ad quem duodecim florentes Græciæ vrbes initio veris & autumni conuenire, & Cereri ſacrũ facere, déque maximis rebus cõmuni decreto decernere ſolebãt: quod ad Thermopylas indicebatur, & Pylaicum vocant. Fuere autem populi qui exciti ſedibus illuc confluebant, Iones, Dorij, Perrhœbij, Bœotij, Magnetes, Achæi, Phthij, Melienſes, Dolopes, Ænianes, Delphi & Phocenſes. Præter quos Homoloctos populos huius ſacri imaginem prætuliſſe tradunt. Diſſecto enim in minimas partes boue immolato, fœdus iungunt, & ſacrũ faciunt. Nec deſunt qui Dianæ templum, quod eſt in Laconiæ finibus, huius figuram obtinere dicant. Illic enim Lacones & Meſſenij ſtatuto ſacrificio, quod in diẽ certã quotannis faciunt, crebra concilia indicunt, & aduerſus maximos conatus de ſumma rerum conſultant. Lugduni quoq; vbi Arar Rhodano cõmiſcetur, cõmunis ara finitimos cõciuit populos numero ſexaginta: ad quod ſacrum ſinguli euocati, ingenti coacta manu, aduentabant, déq; rebus magnis indicto concilio decernebant. Conciliũ quoque Ætolorũ quod Panætolium vocãt, magni nominis fuit, in quo niſi in Panætolico & Pyrrhiaco cõcilio de bello vel pace decerni nihil poterat. In Palladis Ioniæ tẽplo Pambœotia ſacra, concurrente Bœotia tota, & concilia populorũ magno concurſu ad omnes hoſtiũ motus frequentia fiunt. Et Panægyres Athenis quinto quoque anno, atque in Neptuni templo Heliconi ab vniuerſis Ionibus cõuentus & ſacrũ fit, quod vocant Panionia. Fuítque alter conuentus Amphictyonũ in Troezena templo Neptuni inclyto, quò ex ſeptem ciuitatibus populi ad commune ſacrum pari vſu & commercio coibant. Hæ fuere, Athenæ, Praſium, Epidaurus, Ægina, Nauplia, Orchomenus, & Mynius. Apud Cares autem Chryſaotei Iouis templum omnibus Caribus communis concilij locus erat. Et Sybaritis Omarij Iouis delubrum, in quo Sybaritæ, Caulonitæ & Crodematæ conueniunt. Et Doriis in Epitropio Apolline, ad quem conuenientes cum vxoribus & liberis ſacrificant, ibíque ex omnibus oppidis & vicis, ſiqua con-

Græci. Amphictyones.
Lugduni arar.
Aetolorum concilium.
Bæotorum.
Athenienſium.
Ionum conuentus.
Amphictyonum conuentus in Troezena.
Carum.
Sybaritarum.

ſultatio fieret, ciues & incolæ concilio adeſſe aſſuerant. Præ cæteris verò Senorum conuentus fertur immaniſſimus, quò omnes eiuſdem ſanguinis, ſtatuto tempore in ſyluam religione ſacram conueniunt: cæſóque publicè homine, barbara feritate victimam faciunt, & de bellis conſultant. Præter quos fuit conuentus in Olympia Dianæ Alpheoniæ, iuxta Alpheum: ſicut Elaphiæ & Daphniæ ac Laureæ, qui annis ſingulis ſtato die celebrantur. Vni ſoli feruntur Britanni, qui quum variis factionibus laborant, ad propulſandum commune periculum, nullos aut pauciſſimos conuentus habent. Ita fit, vt cum vires conſociatas non teneant, dum ſinguli oppugnantur, vniuerſi ſuccumbant. In Albano autem, qui populi conuenirent, & carnem poſcerent, hi fermè traduntur, Albenſes, Albani, Eſolani, Accienſes, Abolani Nubetani, Bolantij, Coretij, Ortenſes, Latinienſes, Longani, Manates, Macrales, Munienſes, Olliculani, Octulani, Pedani, Pelletaurini, Querculani, Sicani, Siſolenſes, Tolerenſes, Corniculani, Ficulei, Vetuſcamerij, Amerioli, Turienſes, Venatulani, Vicellenſes. Præter hos fuere Ardeates, Violonenſes, Bubetani, Corni, Varientani, Gabini, Lauinienſes, Lauiniatæ, Lauicani, Nomentani, Bouillani. Præneſtini, Atriciani, Scaptemij, adde etiam Laurenſes, cum quibus & Romanis poſt decimum Latinarum, ſingulis annis fœdus renouatur, vt percenſuimus.

Senonum. *Conuentus in Olympia.* *Britannorum.* *Qui populi in Albano conuenirent ad ſacra Latinarũ.*

Qui ludi Olympici, qui Pythij, qui Iſthmij, & qui Nemei, olim apud Græcos & qui Circenſes Romæ fuerunt.

CAPVT VIII.

Quæ victoribus præmia in ludis Olympicis fuerint, quibúſve coronis donarentur, à nõnullis quæſitum eſt. Olympicos enim ludos propter Olympij Iouis delubrum, quod in Achaia fuit celebratiſſimũ, dictos accepimus, qui iuxta Piſam & Elidem in cãpo cui Olympia nomen, magno cõuentu totius Græciæ, certamine gymnico & equeſtri celebrari conſuerãt: quod delubrum in agro Piſano ab Elide trecentis ferè ſtadiis aberat. Piſæ autẽ pars erat Olympia. Quos ab Hercule inſtitutos in Pelopis honorem anno mundi quadringenteſimo ſupra

Olympici ludi. *Olympicos ludos quis inſtituit.*

quatuor millia, fama diſtulit: in quibus primus Corœbus, qui olympia vinceret, fuiſſe tradirur Ipſumq; Herculē ſtadiū illic metatū, quod maius quàm reliqua fuiſſe memorāt. Qui quidē Hercules nō is fuit, qui ex Ioue & Alcmena natus fertur: ſed qui in Creta genitus, inter Idæos Dactylos adnominatus eſt, certantibus ibidem Hercule, Pœneo, Epimede, Iaſio & Ida fratribus Idæis. Nōnulli ab Iphiro eius filio, & Lycurgo olympicos inuentos primum autumant. Plerique Oenomaum ludos & equorum curſus apud Elidem edidiſſe volunt, quorū præfecturā Elei longo tēpore habuere, in quibus Agrigentini equi atque Enæi ſemper præceleres habiti, & ex Epiro primas in olympiacis meruere, atque ex Venetia, in ſacris certaminibus ſæpe nobilitati ſunt: præcipui verò Nyſæi, quibus Perſarum reges vtebantur, & apud Ileos educati, quibus nō ſegnis equorū cura fuit: quippe qui equas finibus eductas iniri faciant, ꝙ eſſet experimento cognitū, miræ felicitatis prolem inde prouenire: ſicut apud Argiuos ad lucum Agenoris hircos pecudibus admittūt, vt fœcundiſſimos habeant fœtus, vberes & quæſtuoſos. Laudatúrque Atheas rex Scytharum, q tanto equorū ſtudio flagrarit, vt equū ipſe pecteret, & manibus ſuis ornaret: qui quum a legatis Philippi conſpiceretur, an ipſe idem faceret, interrogauit. Fertur ianea Alcibiades ſeptē quadrigas miræ pernicitatis ad Olympia deduxiſſe, & victor fuiſſe, & Hecratites Theſſalis equa prægnāte olympia viciſſe. Atque Archydami Spartanorū regis filia inter fœminas victricem palmam tuliſſe. Ab Homero autē celebratur Clytoneus Phæacū velociſſimus, in palæſtra Euryalus, in ſaltu, Anchialus, in pugilatu Laodamas, in diſco Elatreus. Præ cæteris proditur Theogenes curſu, lucta & pugillatu ita celebris ætate, vt mille & ducentas coronas tulerit. Et Glaucus Demyli filius, qui cū ipſum aratrem pugno excuſſū vomerem, aratro indidiſſe conſpiceret, pater admirans illum produxit in Olympia: & quum arte aduerſarij eluderetur, pater clamauit, τὴν ἀπ' ἀρότρου, id eſt, vulnus ab arato, vt tam fortiter percuteret, ſicut olim pugno vomerem aratro indiderat: quod ille audiens, & tunc vicit, & ſæpe aliàs. Hóſque ludos qui varij & multiplices

Agrigentini & Aenæi equi.

Hirci pecudibus admiſſi apud Argiuos.

Atheæ equorū ſtudium.

Qui olimpia vicerint.

Odyſſ. 8.

Ludi Olympici varij.

ces erant, (nã palæſtra pugnis curſu & lucta certabatur)
quinto quoque anno celebrari : quod tẽpus olympiadẽ
dixere, vnde Græci annorũ curricula & tẽpora dinumerant. Atque in his decẽ præfectos ſorte ductos diiudicare, celebris fama eſt, victoréſque quorũ virtus præcipua fuit, oleaſtro coronari vel caliſtephano, (oleæ enim genus erat) velut grande virtutis præmiũ ferrent, & præter coronã, victori ſtatuã olympiæ dicari: tametſi olympiæ victorem coronis aureiss aut æneis vulgo donati quandoque proditũ. Antea enim in ſacris certaminibus arboris ramus pro corona fuit. Sic Athenis panathenæa, quibus peplũ Mineruæ ferebatur, ſingulis luſtris ſunt fieri ſolita, in quibus ſolenni carmine per tubicinem & præconem ludicrũ indicebatur, nudóſque ad certandũ ingredi athletas, neque congreſſurũ quempiã cũ quo certaretur eligere, ſed cũ primo prodeũte congrediendum eſſe. Neque ad ſpectandũ mulieres admitti, præter vni Pherenicem, quæ mater, filia & ſoror olympionicarum fuit, & Cereris ſacerdotes mulieres neque barbaris pugnare licere, lege cauebatur. Sicut Milciadi certamen equeſtre & gymnicũ Cherſonitæ fecerunt, in quo nulli Lapſaceno pugnare permittitur. Proditúmque memoriæ fuit à prima olympiade vſque vigeſimã ſextã, Eleos Olympiaco sẽper certamini præfuiſſe: in quo licet pri athletæ ſubligacula ferrent, poſtea Lacedæmonij decertãtiũ corpora nudari, mox oleo perfundi edocuere. Primus enim qui nudare corpora in olympiis aggreſſus fuerit, Hacãtus Lacedæmonius fuiſſe traditur. Ante enim pudori ducebãt, nudatis corporibus apparere in ludis. In his quoque inſtitutũ, vt qui largitione corruptis aduerſariis, pugnarent, quique athletæ ad præſcripum tempus nõ venirent, mulcta plecterẽtur: vtque nefario ſcelere cõuicti, aut crimine damnati, nec in certamẽ venirent, neque ante cõmiſſionẽ ſpectaculi, ad immdandum accederent: quippe athletarũ parentes, & omnem ſtirpem citra labem eſſe voluerũt. Sorte quoque duci ad pugnandũ paria athletarum. & de loco inter ſe pugiles decernere. exemplis ſæpe probatũ eſt. Quæ ſortitio fiebat, vt calculis in vrnã coniectis, binæ compares literæ inſcriberentur: quiq; eductis ſortibus pares ſorti erãt,

Græci annos per olympiades numerabãt.

Præfecti decem olimpiorum.

Panathenæa.

Mulieres ad ſpectacula olympica nõ admittebãtur.

Cherſonitæ.

Elei certamini olimpico præfuere.

Quis primus nudauerit corpus in olympiis.

Inſtitutæ in olympicis.

Sorte educebantur athletæ.

Inuicem cōmitterentur: Horū imaginem ludorū Cato Romā tranſtuliſſe dicitur, cùm in theatro ſpectacula edidiſſet, victoribúſque nō ex auro ſicut olim, ſed ex oleaſtro, ſicut in olympicis, coronas propoſuiſſet. Cuius exemplo Auguſtus poſt pugnā Actiacam, olympicorum imaginem & ludos illis æmulos apud Actiū in ſinu Ambracio Apollini conſecrauit, illorùmque curam multis propoſitis coronis Lacedæmoniis demandauit. Præter quos in agro Leontino, olympios ludos. Herculi Palæſtræ inſtitutos Diodorus memorat, qui ſi intermitterētur ſacerdotes muti fierent: & ſi ſacra repeterent, liberarentur morbo. Fertúrque Sylla olympiade quinta & ſeptuageſima ſupra cēteſimā athletas & reliqua ex olympiis certamina Romā traduxiſſe, & ſolùm ſtadij curſum illis reliquiſſe. Nero verò cōtra: nāque agona muſicum olympiis adidit, & primus præter aſſuetum celebrauit: in quibus aurigauit, & coronam meruit. Fuítque literis proditū (ſi libet credere) ab immolato tauro deo, quem Myiodem vocant, dū Olympiorū celebritas manet, muſcas ad vnū cateruatim Piſas cōcedere: rurſúſque ludis abſolutis, eodem reuerti: ſicut in Leucade apud Actium Apollinis. vbi Panegyri celebritas futura erat, muſcas, boue immolato, illius diſtentas cruore protinus euolare. Alteri ludi, à Pythone interempto Pythii dicti, in Apollinis honorē celebres fuere, à Diomede primùm inſtituti, magna religione ſacri, in quibus victores lauro coronati triumpharunt: qui apud Delphos in Phocide, vbi templū Apollinis erat, magnopere culti cōcelebratíque ſunt, in quibus comœdiæ & tragœdiæ & alia fabularū argumēta ſpectatoribus exhiberi, atque ad ſpectādū tibia & cātu inuitari ſolebāt. Tertii Iſthmij in Iſthmo Achaiæ iuxta Corinthū in Megarenſium ſinu delubro Neptuni inclyto, inter Ioniū, & Aegæū, à cōuentu totius Achaiæ profuſis ſumptibus fiebāt: qui in honorē Melicertæ ſeu Palæmonis, aut Portuni marini dei, man ſere: quos quidem noctu à principio, mox die celebrari inſtitutū eſt, Hos enim à Theſeo æmulatione Herculis, qui olympia inſtituit, primū inuentos memorāt, qui & quinquennales erant, tanta religione ſacri, vt cùm eos Cypſelus tyrānus Corinthius intermiſſo more reliquiſ-

Imago olympiorum Romam à Catone trāſlata.

Olympici ludi in agro Leontino.

Sylla athletas ex olympiis Romā traduxit.

Nero in olympiis.

Myiodes.

Pythii ludi.

Præmium victoriæ.

Iſthmii ludi.

Theſeus Iſthmiorū inuentor.

Iſthmiorũ religioſa obſeruatio. ſet,illorũque propè intermortua memoria eſſet,ne tanta celebritas prætermitteretur, Corinthij aliquãto enixius ex omni ſeculorum memoria ſolennes celebrarũt: quos tanto deinceps ſtudio coluere, vt ne deleta quidẽ Achaia à Lucio Mummio, & tota Corintho maximo bello cõuulſa,ab eorũ ſpectaculis deſiuerint. Cúmque deſerta Corintho, celebrandis ludis ciues ſupereſſe nequirent, Sicyoniis proximis incolis,ne celebritas intermitteretur,cultũ curãque demãdarunt.In quibus præcipuus honor ſpectaculi Athenienſibus datus: ſiquidẽ tãtum ſpatij,quantum velum nauis occuparet, vt cæteris præferrentur,ſubſelliáque præcipua haberẽt, cũ Corinthiis cõueniſſe dicuntur.Et quamuis in Iſthmo victores *Præmia victorum.* apij coronã præmiũ ferrent,poſtea pinea coronari, demum à Solone,vi qui Iſthmia viciſſet, centũ drachmas: qui verò olympia,quingentas ferret,cautum fuit.Præter quæ munera,hoc etiã victori tributum eſt,vt victor ſtatua donetur,illique publicè decernantur alimẽta.Si autẽ ter olympia viciſſet,ſtatuæ,quas iconas vocant,ſimili *Qui ter olympia viciſſet.* tudine membrorũ expreſſa dicarentur.Nonnunquã, vt cũ quadrigis triumphãtium more vecteutur in patriam aut pro ampliori munere,coronis vittíſque exornentur, reuerſuríque diſiecta parte muri vrbes ineant:ſtatuáque in foro,& perpetua immunitate fruantur: adeò vt Græcis olympionicen eſſe,maius cenſeretur munus, quàm *Olympionices.* Romæ de hoſtibus triumphus, Quod Romanis etiã in vſu fuit, vt athletas qui ſacris certaminibus coronã meruiſſent,vacatione munerũ,curæ tutelæque & perpetua immunitate donarent. Quartos autem Nemeos à Nemea ſylua in Archemori honorem inſtitutos ferũt. Hic enim Lycurgi filius. Opheltes dictus, cui à ſe ſerpente interempto,in patris ſolatiũ ludi manſere, quos dicunt *Ludi Nemei Caremoniæ & certaminũ genera.* Nemeos,quorũ non minor apparatus & celebritas erat. Tametſi à Molorcho,qui Herculẽ ſuſcepit hoſpitio,cuius filius à leone interẽptus fuerat,eo enecato,primũ inſtitutos dicãt:in quibus maiorũ imagines,ſicut in funebri põpa,lõgo ordine repræſentari,atque equorum curſu,ſimul diſco, cæſtu & palæſtra dimicati, victoréſque *Præmium victoriæ.* apio coronari ſolebãt:ideo quod ſuper hanc herbã reptantem puerum à dracone interemptum ferãt.Inde fuit

Græcis apij corona funeralis, maiorũque ſepulchris ex apio coronas apponi, illóque ornari & tegi ſeruatũ eſt, quæ ſepulchrales dictæ. In quibus Nemeis memoratur Arion equus pernicitatis eximiæ, excuſſo rectore polynice, palmam tuliſſe. Præter quos fuit Celphis citharœdorum certamen, quod & Pythia dixere, ad quod citharœdi tibicines & fidicines concurrebant & in Delo certamẽ à Theſeo inſtitutum, in quo nouo exemplo palmæ victoribus dabãtur. Romæ verò P. Cornelio Aruina, & C. M. Rutilio conſulibus palmæ primùm victoribus dari cœptæ. Alexãder verò Macedo è Perſa arbore coronas propoſuit primus. Pergami autẽ & Athenis fuit pugna gallinaceorum & coturnicum, tãti decoris, vt ad illud tanquã gladiatorium munus effuſiſſimo ſtudio omnes cõueniret. Et certamẽ picturæ Corinthi & Delphis. Et Ægynæ ſacra certamina ab Æaco inuẽta, & Thebis Heraclea & Iolacea, Megaris verò Dioclea. Et ob taurũ à Theſeo interfectum, Marathonea, in quibus phialam argenteam victor accipiebat: in Deliacis autem bouem, ſicut in certamine dithyramborum poëtis dabatur bos, vel tripos cum inſcripto epigrammate: & Spartæ in certamine pœtarũ, prçmiũ ex farina & melle, quòd ſyrmeã dixere. In Panathenæis verò olei ceramum velut amplũ precium victor accipiebat. Ea quidem duplicia fuere: nam & magna quinto quoque anno, & minora ſingulis fiebant, Apud Pellenen erat Apollinis agon, vbi ex argẽto propoſita præmia certantibus fuere, quæ theoxeniõ vocabant. Et apud Platæas certamen gymnicum, in quo coronæ dabantur ex auro. Et ludi eleutherij, quòd illic Græcorum copiæ Mardonium cum trecentis millibus Perſarum deleuiſſent: & apud Rhodios ludi, qui vocantur Halia, atque certamen hirundinum, & cornicum. Erãtque feſta Iouis dialia & pandia: ſicut Iunonis herea, Muſarum muſea, Cereris demetria, Mercurij hermea. In quibus chlænæ veſtes pelliceæ dabantur, quç ſæpe in agonibus fuere præmia, Gymnica quoque in honorem Androgei Minos ſtatuiſſe fertur, in quibus præmium victori pueros propoſuit. Apud Nemeam verò obſcura quadam ambage hippoſelinum dabatur donum, quibus muneribus cum præfatione virtutum victores do-

Arion equus. *Citharœdorum certamen.* *Certamen in Delo.* *Gallinaceorum & coturnicum pugna.* *Picturæ certamen.* *Aeginceæ.* *Heracleæ.* *Iolaceæ.* *Dioclea.* *Marathonea.* *Deliaca.* *Dithyrambica.* *Certamen pœtarum.* *Panathenica duplicia.* *Agon.* *Theoxenij.* *Gymnicũ.* *Eleutherij ludi.* *Halia.* *Dialia.* *Pandia.* *Herea.* *Muſea.* *Demetria.* *Hermea.*

nabantur. Præter quæ fuerunt Promethea, vt currentes in palæſtra, tedam ardentem geſtaret, eámque defatigatus proximo, iſq; poſtea defeſſus alteri, & deinceps alius alij traderet, donec metam pertingerent. Ea quidem ara Promethei in Academia fuit, à qua ad vrbem cum accẽſis eiuſmodi facibus curſus erat. Eſtque animaduerſum, olympicum ſtadium in Hereis ludis, ſexta parte dẽpta, mulieribus patere. Currebant enim collecta tunica, ſolutis comis, dextro exerto humero: in quibus victrici, oleæ corona erat præmium & bouis portio Iunoni immolatæ. Ex his ergo ludis, cùm Olympiaci & Iſthmij quinquennales forent, & Nemei ſingula trieteride fierent, ſolennes reliqui annui manſere, quorum frequẽs luſus erat, iaculatio, iactus diſci, ſtadij curſus, palæſtra & ſaltus, quem pẽtathlum Græci vocant, Latini quinquertiũ, ipſósque athletas, quinquertiones. Cúmque victoribus dabatur corona, vetus erat mos, vt non illos qui vincerent, ſed illorum patriã per præconem coronari magna voce pronunciarent, mox ipſi præconi alter præco ante ludorum miſſionem coronam daret. Athenis verò lex iubebat, vt ſi quis coronaretur à ſenatu, in ſenatu preconium fieret: ſi á populo, in concione, Proditũ quoq; memoriæ eſt, apud Naſamones à virginibus edi certamen quotannis ad Tritonidis paludem, quæ non curſu, ſed pugnis & fuſtibus certabant: ex quibus ſiqua ictu concidiſſet, falſa cenſebatur virgo: victrix verò, armata vectabatur curru. Sed quod Græcis olympici fuere, hoc nimirũ Romæ (quantũ opinione auguror) Circẽſes fuiſſe crediderim: quippe agonici circenſes apud Elidẽ in honorem Iouis olympici pariter inuenti inſtitutíque ſunt. Inde Romam aduocatos putarim. In Elide enim iuxta fluminis ripã anguſto tramite, altero latere vrgente flumine, altero poſitis gladiis, vt vtrinque præſens exitiũ eſſet, bigarum curſu certabatur, dimicatione perniocioſa adeò, vt intra præſcriptum illas coercere neceſſe foret: vnde circẽſes dicti. Plerunque vnius equi curru, qui celes, aliquãdo ſimplici biga, quæ ſynoris dicta eſt, pugna committebatur. Quibus poſtea acceſſere calpæ & apenæ. Calpę curr⁹ trahebatur equa, apenæ mulas iugabat. Nero verò in olympiis nõ bigis, ſed decem iugi curru auri-

Mulierum in Hereis ludis curſus.

Pẽtaehlon Quinquertium. Quinquertiones.

Virginib⁹ apud Naſamones edebatur certamen.

Ludi circenſes.

Circẽnſes vnde dicti.

Calpæ.

Apena.

gaſſe & victor fuiſſe proditur. Milciades verò quadrigario curriculo olympicam palmã reportauit. Traditúmque memoriæ eſt, Romæ quadrigas ex aſinis immenſo conſtitiſſe, adeò vt vnę quadrigę quadringẽtis millibus venirent. Ibi quoque formæ certamen haberi, victórque armis donari, & ad tẽpla vittatus deduci, myrtóque coronari ſolebat: ſicut in Cereris Eleuſinæ feſto prope Alpheũ, ſpeciei certamen erat: in quo animaduerſum, The nedias mulieres omnium quot ſunt in Aſia, venuſtatis palmam tuliſſe: tametſi Hypepas tanquã venuſtatis prę cipuæ, alij celebrarint, & Homerus formoſiſſim⁹ in Helladе aſſeueret. Romam deinde circenſes trãſlati, poſitis metis, nõ autem gladiis, eximiè culti celebratíque ſunt, in quibus ſeptem fuerę curricula ſolennia (nam ſepteno circuitu currebãt aurigæ) & vigintiquinque miſſus, quæ Domitianus ad quina ſpatia corripuit: miſſus verò, ad centenos propagauit, vterque ſingulos quinos miſſus, ſæpe Romani principes venationem dederе, aut Troiæ decurſionem, vltimus verò, quòd ex collatione populi fiebat ætarius dictus Equis enim mira velocitate currẽtibus inſidentes, leuiſſimos currus ingenui pueri curſu quàm citatiſſimo agitabãt, qui præcipua arte ſatis gnari doctíque erant examuſſim ſeruare normã, ne ipſi aut quadrigæ agitatæ, aliquo tempore puncto metas cõtingerẽt, vtque per ſingulos miſſus, idem currus per quina ſpatia ſine offenſione circuiret. Quæ quidem metæ cùm antea lignæ fuiſſent, Claudius auratas inſtituit. Fuitque moris, vt ante cõmiſſionem Circẽſium, miniſtri cum equis deſultoriis miſſus exituros nunciarent. In his quoque quatuor factiones pro anni tẽporibus, videlicet veneta quæ cærulea, praſſina quæ viridis dicta eſt, alba, & roſea, miro fauentium ſtudio coli celebrarique ſolitæ ſunt. Viridis enim color veri dicatus erat, æſtati roſeus, hyemi venetus, albus autumno. Nonnulli verò per elementa colores diuiſere: quippe hyacintus aeri dabatur, coccus ætheri, byſſus terræ, purpura mari. Pãnóque verſi colore per ſingulas factiones certabatur, in quibus ſpectãtium fauor & aura populares, gratiáque & ſtudiũ ad victoriam multum loci dedit. Nam tãto fauentiũ ſtudio hinc inde certabatur, quũ ſuos quiſq; clamore & plauſa-

Formæ certamen. *Certamen in feſto Cereris de ſpeciei venuſtate.* *Circenſes Romam. tranſlati.* *Ritus circẽſium Indorum.* *Metæ in circenſibus* *Factiones quatuor circenſium*

foueret,vt magis ſtudio & colore panni, ac fauore quo affecti erant,quàm vera virtute niterentur: iſque popularis fauor & gratia non dubiam plerunque victoriã dedit:adeò vt non populus modò, ſed & principes ingenti ſtudio & gratia factionum contenderent. Siquidem Vitellius venetæ factioni ita addictus erat, vt eos per æqua & iniqua amplo fauore proſequeretur, adeò vt quoſdam qui clarè maledixerãt, occidi iuberet. Sicut praſſinæ deditus erat Caligula, & Nero Cæſar. Caligula enim ſeſtertium vicies agitatori Cythico contulit. Nero verò quum quereretur tractum praſſinum agitatorẽ, & ob id iurgaretur à magiſtro, de Hectore ſe loqui mentitus eſt. Fertur autem Verus Antoninus à venetæ factionis hominibus, quam odio execrabili proſequebatur, intolerãda probra & contumelias tuliſſe, quòd contra eos praſſinę ſtuderet, illóſque ſtudio & commodis proſequeretur. Caracalla verò quum in aurigam, cui ſtudebat, populus cauillatus eſſet, exercitum immiſit, & pœnas exegit. Ad has quatuor factiones, alias aurati purpureíque panni Domitianum addidiſſe Suetonius memorat. Erántque circenſium duo genera: Patricij, qui per patres: plebeij, qui per plebem agebantur ſtato die, menſe Nouembri, quos Claudius imperator ſæpe commiſit & celebrauit. In quibus præter ſpectacula etiam deorum ſimulacra, nonnunquam imperatorum & ducum imagines habitu triũphali, ob ſtudiũ fauorémque popularem erga principes, equeſtres aut pedeſtres, aliquando victorias cum palmis, ferculáque & tenſa, currúſque elephantorũ produci, & prælata põpa efferri ſolebant. Quare Germanici equeſtrem ſtatuam ex ebore, circenſi pompa prælatã comperimus. Et Antoninus defunctæ Fauſtinæ imaginẽ cunctis circenſibus præferri voluit. Quæ quidem imagines nonnunquam aureę, vel argenteæ, plerunque erãt gypſeæ, aut ex ebore. In quo illud adnotatum fuit, vt loca per quæ pompa & deorum ſimulacra vectabãtur, ne recondita ſacra è cœnaculis deſpicerẽtur, oraculo moniti, velis cooperirẽt. Preualuítque mos, vt prætor aliúſve magiſtratus, qui ludis præerat, mappã aurigis mitteret, & curſus ſignum daret, quod erat futurorũ circenſiũ initium: id quod à Nerone certo euentu cœptũ, (vt Caſ-

Factionib⁹ quatuor duæ additæ. *Circenſium duo genera* *Imagines in Circenſibus elatæ.* *Munera illius qui Circẽſibus præerat.* *Cereales.* *Circenſes.*

ſiodorus ait)fluxit ad poſteros.Poſt quos adnumerantur circenſes Cereales & ſeculares,atque alij nauales,vbi in circo maximo immiſſo euripo:naues metis appoſitis,ne illas contingerent,curſu præcipiti concurrebant. Illud vtrique non in poſtremis fuerit, quòd tam in circenſibus quam ſacris certaminibus magna cura ſeruatum eſt, vt qui intempeſtiuè ſurgunt,aut qui ante alios exeunt, colaphis cædantur: quódque qui coronam meruiſſet,tanquam ad ſupremum faſtigium ventum foret, nihil vltra de virium aut artis incremento ſperaret: vtque non minus bonos fortéſque viros,qui ad certamen prouocarẽt, neque cum quo certaretur inuenirent, quum nemo luctari aut congredi audet,quàm eos qui fortiter pugnaſſent viciſſent, merita palma, aut poſito conſtitutóque præmio donarent.Neque enim minus coronari pugiles qui abſque ſudore in certaminibus, quam qui pugnando palmam aſſequuti ſunt,cauebatur. Licet adnotatum quandoque exemplis legamus,vt ſi athleta eò fortitudinis proceſſerit,vt non inueniret parem,plures vni obiicerentur, cum qnibus periculum faceret & decertaret. Nam vt victor quis declaretur, & victoriæ inſigne ferat, æmulo opus eſſe dixerunt. Neque prætereundum, gymnica certamina Eleis præcipua fuiſſe, thymelica Corinthiis,ſcenica Athenienſibus.

Seculares. *Nauales.* *Obſeruationes aliquas in Circenſib⁹* *Cum quo nullus in certamen prodire vellet.* *Vnus duobus commiſſus.*

Mira exempla quæ in montibus & lapidibus hodie viſuntur, vnde originem & cauſas duxerint. CAP. IX.

INgens cupidos animos ſtimulauit illorũ,qui rerũ naturæ originem & cauſas diligẽti æſtimatione ſcrutati ſunt,quod orbis huius quẽ incolimus immẽſi & inexplicabilis,totiúſque naturæ rerum, cuius æternã vertiginẽ & irrequietũ ambitũ videmus, principium & origo ſit: quod equidem immẽſæ quæſtionis fuit.Thales ille Mileſius inter ſeptem præcipuè celebratus,cũ quo ſacerdotes Ægyptij,& vates Pindarus,ex humore omnia cõſtare dixerũt,Anaximenes exaëre,Heraclitus Epheſi⁹,Stoici,& Parmenides ignẽ,Anaximãder Mileſius infinitatẽ, Pythagoras numeros,Empedocles Agrigẽtinus quatuor elemẽta,Plato Deũ & hylen, vnde elementa deriuãtur,

Philoſophorum opiniones de rerum principiis.

Xenophanes aquam ſimul & terram, rerū originē principiúmque duxerūt. Epicurus autem, Leucippus & Democritus Abderites, ex atomis, ſiue ex paruis minutíſq; corporibus temerè concurrentibus, in vnum cōfuſis & condenſatis, omniū elementorum vim atque ſubſtantiā *Quinta eſſentia.* rerúmque formas & figuras oriri dicunt. Indi & Brachmanes præter quatuor elemēta, quintam naturā, ex qua cælum & ſidera conſtatent, effinxerant: hâncque rerum machinā, & hunc terræ globum, quem incolimus, quan- *Chaos.* doque indigeſtum & confuſum, nullo rerum diſcrimine aut ordine, olim vnū chaos extitiſſe: poſtea diuino conſilio & delectu, ſiue ex paruis huiuſmodi corporibus & ſempiterna illa incurſione atomorū, ſiue quia grauiora *Elemētorū commiſtio.* in profundū, leuia verò cæleſti labefactata motu, & ancipiti contentione diſtracta, natura violēte in altū euolauere, hâc rerum faciem, & hunc quem haurimus aërē, iſtámque quam incolimus terram, mutuo licet cōtrario fultam nexu, ex illa illuuione & turbulenta confuſione emerſiſſe: & ꝓtout plus minúſve illius denſatę materię, vel humoris fuere participes, ita montes & edita, nunc cōualles & depreſſa, modò maria & flumina, fontéſque & lacus, cāpóſque ac diuerſas rerum facies, & tanta naturæ miracula, ſummū illū artificem & rectorem Deū, omnium cōditorem, tantæque molis fabricatorem diuino magiſterio examinato modo effeciſſe: humorémque in vndas, leuiáque in aëra & ignes quódq; minus defæcatum erat, in terras diuina ſorte diſtincta receſſiſſe: donec ad certam iſtam ſolidámque peruenit ſpeciē, aërémque quo fruimur, quámque incolimus & haurimus. In híſque fortè eueniſſe, vt pleraque alterius ſpeciei & formæ, in tātę machinæ molitione cum terra ſimul coaluerint hu- *Lapidū diuerſæ ſpecies vnde productæ.* iúſque rei argumētum eſſe, quòd terram mobilem & ſolubilem, paulatim confuſam, longiſſimo æuo in lapides dureſcere, diuerſarúmque rerum ſpecies intra lapidum viſcera vnum corpus effici: illáſque ſimul in omni æternitate condenſati, ac diuerſas facies quotidie artificem naturā moliri videmus. Quare diuerſi coloris marmora, in quibus miſturas inexplicabiles in vno nunc corpore concretos inſpicimus, quandoque diſiuncta & ſeparata, multiplicium corporum fuiſſe facilè crediderim,

quæ

quæ quidem res illius primæ originis & coaceruationis indubia argumenta præbet: ſiue quod nõnulli tradunt, diuerſis cardinibus inductis aquis vel mari ſedibus ſuis excito, ſeu nimbis effuſis, diluuio quondam inundaſſet mundus: poſtea cum fluctibus & mari omnia miſcerentur, deſitis intẽpeſtatibus, & terræ ſitu defecato, poſt tot aquatuũ moles & agitationes fluctuũ, ſolidas apparuiſſe terras: propterea in montibus, quanuis longè à mari, ea quę in litoralibus vadis cernũtur, nũc inueniri: & quanuis mediterranea, ſpecie tamẽ litorali appareret. In memoria mihi eſt, lapidem duri marmoris non vnius coloris vidiſſe in montibus Calabris, longo à mari receſſu, in quo multiplices conchas maris cõgeſtas, & ſimul concretas cum ipſo marmore, in vnum corpus coaluiſſe videres: quas quidem oſſeas & non lapideas eſſe, & quales in litoralib⁹ vadis inſpicimus, facile erat cernere. Quod ſi marmor in fruſta diſſectũ reſecaſſes, etiam multiplices conchas ſingulis fruſtis quaſi natiuas conſidere, & cum lapide vnà diſcindi videres. Quod profectò multũ Præſtat argumenti, diſſimilia corpora diſiuncta prius, Poſtea colluuione rerũ miſta, & longo æuo coaceruatà coaluiſſe. Quod genus marmoris, in quo conchylia videãtur plurima, in Theſſalia & Hæmonia præcipuè apparere autores memorant. Atque in Aegypto ſalſudinẽ eſudare Herodotus tradit, ita vt in collibus editioribus ea quæ mari incito expuũtur, facile cõſpiciantur. Apud Megarenſes quoque & omnem Macedoniam, ex rupiũ præruptiſſimis ſaxis lapides excauari nonnulli teſtati ſunt: in quibus pleraque ſpecie appareant litorali, multáque ædificia & magnas moles ex illis cõnſtrui. Iouianus Pontanus ad hoc æui vir haud dubiè clarus ingenio factíſque, cum pleriſque nobilibus, præſente me, ſermocinabatur, ſe in promontorio Pauſilypi iuxta Neapolim, vi tẽpeſtatis ingenti lapſu proruto mõte, vidiſſe in medio abſciſſi collis trabẽ ligneam, vndique latere montis duró lapide cinctã, cum montis dorſo concreuiſſe, & in vnum corpus coaluiſſe: & hanc rem mirificã, quæ nõ minore miraculo fuit, quàm cõchylia in mõtibus, non vni tantùm ſpectaculo fuiſſe. Sed ne quis hoc fictum commentum arbitretur, peruulgata res eſt, paucis ante

Conchæ in montibus.

Sal in montibus.

Trabs cum lapide concreta.

nos ſeculis, dũ Neapoli marmora ædificij cauſa diſcinderentur, adamantẽ mirè ſplẽdidum, non natiua vena, aut rudi & informi, ſed abſoluta artificis manu cõfectum & perpolitũ, mira cælatura & arte, in medio marmoris concretũ fabros inueniſſe, cúmque pro miraculo regi dono datum, inter cubiculi arcana conſpicuũ fuiſſe, hodiéque inter illuſtria adnumerati. Præter quæ, mira profectò ſunt quæ à pleriſque digna memoratu produntur. Palamedes amicus meus, calcariæ fornacis præcipuus artifex, ingenuo gnauo & induſtrio, autor alioqui grauis, ſæpe mihi retulit, ſedum marmora diſcinderet, in medio ſilicis, quæ niſi vi malleorum dirũpi haud facilè poterat, oleum quaſi in vaſe cõcluſum inueniſſe, odoris immẽſi & aſpectu iucundo, cui medica vis fuiſſe dicebatur: quo effuſo, manus ſibi diu miro odore fragrarunt. Quod ego quo pacto, ſtante ſemper ſolida illa materia, illic coagulari aut occludi potuerit, non equidem ſcio. Nos etiam apud autores legimus, ſi vera tradunt, in Chiorum lapidicinis diffiſſo ſaxo, caput effictũ Paniſci apparuiſſe: & ad Bætim Hiſpaniæ, lapides naſci, quibus ſciſſis, ex puro auro fruſtra & lapillos cõſpiciant: & ab Europo vſque Elim quicquid oræ maritimæ mari abluitur, in ſaxa mutari: aut quod de puluere Puteolano traditur, qui marinis aquis tactis, dureſcit in ſaxum: & in mari rubro ſyluas viuere, oleámque & laurũ, in quibus fungi enaſcantur, qui mox ſole tacti conuertantur in pumicem. Atque in Lucania, Cappadocia & Hierapoli Myſiæ, nonnullas eſſe aquas, quibus virgulta & ligna iniecta, breui pôſt lapideſcunt. Quod ſi aquis hoc datum eſt, ſiue legem fatorum, ſiue cõſilio Dei, qui reliqua mundi opera æterna conſtitutione molitur, vt arenas & glaream, aliáſque hoc genus ſpecies conſolidet & indureſcat: quanto probabilius eſt, parentem rerum naturam, longiſſimo æuo ea quæ diſiuncta fuerant, phyſica vi & ratione conſolidare potuiſſe, cùm præſertim montes lapidéſque adoleſcere in dies, exhauſtáque effoſſionibus loca, ſua vi rurſus repleri, aliáq; attenuari & imminui: ac maria quæ ſempiterna agitatione mouentur, alia recedere: pleraque inundare, ac locorum facies mutari quotidie ſpectemus?

Adamas cælatus in marmore repertus.

Oleum in ſilice cõcluſum repertum.

Caput paniſci in ſaxo diffiſſo inuentum.

Puluis Puteolanus.

Syluam in mari rubro.

Virgulta à aquis intecta lapideſcere.

Quàm varium & multiplex iuſiurandum apud diuerſas gentes fuerit, & per quos deos iurare conſueuerint.

CAPVT. X.

QVàm varium & multiplex iuſiurandum apud gentes fuerit, à nõnullis proditum memoriæ eſt. Per terram, per amnes, per fontes, per vndas fluentes immanisſimum ſanctiſsimúmque iuſiurandum fuiſſe, Græcorum veteres credidere: apud eoſdémque qui ſanctam & inuiolabilem præſtant fidem, in Theſmophoræ, hoc eſt, legiferæ Cereris templum deſcendere, & quibuſdam exhibitis ſacris, deæ purpuram induere, incenſiſque facibus, velut præſentibus numinib⁹, per quicquid eſt deorum deierare ſolebant: aut per regium ſceptrum, in quo iura dabant, teſte Homero: quod præpotens iuſiurandũ regibus viſum, ita vt maxima obſtricti fide tenerentur. Nonnunquam verre apprehenſo, & ſtricto in iugulum gladio, cœlum, terras, ſolem, & vltrices furias aduocare & teſtes facere, mox verre immolato, & in mare deiecto, iuſiurandum præbere: quo præſtito, nihil prærerea quærendum homini erat. Athenienſibus ex ſolis Græcis per Iſidem iurare licuit. Nõnunquam deorum aras tangere, ſanctiſsimum iúſiurandum putabatur. Apud Thebæos per Oſiridẽ, Scythis per ſolium regis, aut per ventum & acinacem, ſolenne iuramentum fuit. Apud Epidaurios per Semelẽ, apud Thraces per Mercuriũ, Maſſageris per Tanaim & Mœotidẽ paludem. Cappadocibus per montem, quem pro deo colunt. Perſarum mos, erat per mithram, hoc eſt, ſolem iurare. AEgyptij alliũ, porrũ & cepas, velut ſanctiſsima numina venerati ſunt, quæ fallere, aut illorum periurio adſtringi, ſine graui piaculo non licebat. Fertur Zeno per capparim, Iones per crãbem, Lampon per anſerem, Socrates per canem & platanum, ne per deos iuraret, aliquando per quercũ & hircum: Sophocles per Laperſas. hoc eſt, Caſtorem & Pollucẽ, deierare cõſueuiſſe. AEthiopes per defunctos, quos colebant in vita, quorum corpora vitro ſeruabãt, deierarũt, Lacones per Spartanos & Argiuos deos. Armenij iuſiurandũ de rebus magnis in templo Anaitidis deæ, quam maximi numinis inſtar habebant, ab ipſiſque religioſe colebatur, præſtare cõſuerant. Apud nõnullos

Græci veteres. *Aliud.* *Aliud.* *Iliados 2.* *Aliud.* *Athenienſes.* *Thebæi.* *Scythæ.* *Epidaurii.* *Thaces.* *Maſſagetæ.* *Cappadoces.* *Perſæ.* *Aegyptii.* *Zeno.* *Iones.* *Lampon.* *Socrates.* *Sophocles.* *Aetiopes.* *Lacones.* *Armenii.*

Alii. per obſcœnos & fœtidos cibos: ab aliis per caput alterius aut per menſam & fruges: nonnunquam ſuper de- *Syracuſani.* ſectis carnibus, aut militaribus armis. Apud Syracuſanos, tactis cereis ignitis iurabatūr. *Græci plerique Pythagorei.* Græcorum plerique per Rhadamantum, Pythagorei per quaternionē: ſiquidem hunc numerum ad animæ integritatē ſpectare dicunt: in his fuere, mens, ſcientia, opinio, & ſenſus. *Aphri.* Aphri per viros inſignes, qui virtutibus enituere: *Pœni.* Pœni per patrios deos, fidem iureiurando ſacrarunt. *Orpheus.* Orpheus autē, ſi quis diuinam iuſtitiam atteſtari vellet, per numina o- *Philoſophi* cto iurare permiſit, Ignem, Aquam, Terrā, Cœlum, Lu- *Indi.* nam, Solem, Phanem, & noctem. Philoſophi per Socratem, tanquam numen ſanctiſſimum, Indi per aquā Sandaracinam, quæ apud magos è fonte manabat, maximum iuſiurandum æſtimarunt, ita vt deierantes graui nexu & certiſſimo exitio teneretur. Neque omiſerim *Prienēſes.* Prienēnſium ſpectatiſſimum iuramentum, qui cum ad inceruicionem ad locum qui dicitur Quercus, cum Mileſiis graui bello decertaſſent, in eóque liberos & chara pignora amiſiſſēt, ſi quid ſanctiore fœdere firmare vellent, per tenebras quæ apud Quercum, deierabant. Sicut *Augili.* Augilis qui circa Cyrenē ſunt, & *Naſomones.* Naſamonibus, niſi per manes defunctorū, quos veluti deos colebant, iurare fas erat, illorum ſepulchra contingentes: quòd Ægyptiis *Aegyptii.* quoque in more fuit, vt per defunctos quos in fictilibus circa templa cōdideraut, maximum putarent iuſiuran- *Pœni.* dum, contra cuius religionem venire non licebat. Pœnorum mos traditnr, vt aram & ſacra tangentes, vel agnum læua, dextra ſilicem tenentes, deos hominéſque conteſtentur, vt ſi illos ſciens falleret, ita ſe Iupiter feriret, quemadmodum ipſe agnum percuteret. Quin etiam *Romani.* vetus Romanis inoleuit mos, vt iuraturi per Iouē modò ad deorum aras ſacrificio perfecto, ignem, arā atque exta tangerent: modò ſuper cæſis hoſtiis iurarent: nonnunquam lapidem ſilicem tenētes, hæc ad verbum proferrent, Si ſciens fallo, me Iupiter, ſalua vrbe arcéque, bonis eiiciat, vti ego lapidē hunc eiicio. Quibus enun- *Per Iouem lapidem.* ciatis, lapidē manu emittebat: ideo per Iouem lapidem, ſolenniſſimum ſanctiſſimúmque iuſiurādum veteribus fuiſſe proditū eſt, illúdque intentiori cura ſeruari opor-

tebat. Quod quidem in fœderibus publicis ſolennius præſtabatur, vt fecialis, ſumpto manibus lapide, pactis conuẽtis ſtare promitteret, in hæc verba: Si recte ac ſine dolo malo hoc fœdus, atque hoc iuſiurandum facio, dij mihi cuncta felicia præſtent: ſin aliter aut facio, aut cogito, cæteris omnibus ſaluis ſolus ego peream, vti lapis hic è manibus meis decidet. Poſt quam precationẽ, manu lapidem eiiciebat: cui iuramento nullis opibus, nullóque negocio contraire fas erat. Præter quæ frequens Romanis fuit iuſiurandum per deos & deorum numina pérque terrã mare & ſidera: ſicut per deum Filium, qui Sabinorum deus eſt, cuius ædes in Quirinalis fuit. Per parentas verò præſtari iuſiurandum, illóſque iuramentis aduocare illiberalis ſermo eſt habitus. Præ cæteris autem ex omni memoria ſanctiſſimum iuſiurandum apud Romanos viſum eſt, vt iurans, terram tenens, cælũ deóſque conteſtans, conceptis verbis ſe & caput ſuum, ac ſtirpem & familiam, bona & fortunas, quibuſdã additis precationibus deuoueret. Poſt aliquot verò tempeſtates, per ſalutem & genium principis deierare, longe præſtantiſſimum iuſiurãdum haberi cœptam, cui nulla vi, nullóque imperio contraire fas erat. Quod Tiberius Cæſar de ſe præſtari vetuit. Nam ne in acta ſua iurarẽt, néve nomen ſuum teſtarentur, aut genium, obſtinatiſſimè reſtitit. Quod etiã de Nerone proditur, vt cùm antea in acta principium iurarent magiſtratus, collegam ſuum Antiſtiũ in ſua acta iurare inhibuerit. Caius Caligula maximum iuramentum, nec pro concione, nec ad milites, niſi per nomen Druſillæ præſtitit, cui plus nimio addictus erat: Claudius verò per Auguſtum. Eſt quoque omnium ſermone celebratum, & magnis euentis periculiſque expiatum, quod in ara Palicorum, lacu ſeu cratere religioſo, breui & profundo, ſempérque lucido, apud Siculos iuramentum præſtabatur: ad quem multiplici ſcaturigine ebullientem, iurantes ſponſione facta religiosè accedebant: & qui caſtè & ſine labe criminis iuraſſet, illæſus & validus abibat: qui verò contra religionem iuſiurandi fidem abiuraſſet, reus criminis, in lacu demerſus, læſæ conſcientiæ, & peierati numinis, morte pœnas dabat: in quorum templo fama

Fecialium iuramentum.

Per deum Fidium.

Perparẽtes ſanctiſſimum iuſiurandum apud Romanos.

Per ſalutẽ & genium principis.

C. Caligulæ iuramentum.

Claudii.

Apud ſiculos in ara Palicorũ.

fert: crateres quoſdã incerta & cæca origine igneos globos perpetim euomere, & feruentẽ aquam tetri odoris inde ęſtuare. Quod Ariſtoteles de fonte Acadino memoriæ prodidit, qui iuxta Palicos in Sicilia manat, in quo tabellas inſcripto iuramẽto, ſi rectè iuratũ foret, ſupernatare, neq; liquore perfundi aſſeuerat: ſi perperã, protinus in profundum rapi, neque apparere vltra. Idem in Sardinia quaſdã aquarum ſcaturigines facere: nam vbi periuriũ erat, quicunque in eis immerſus: cæcitate admiſſum facinus luebat: qui integer ad iuſiurandũ accedebat, incolumi fama clarius cernebat. Iuxta Tyanam quoque fons Ioui ſacer, frigidus ebullire traditur, qui quũ cæteris foret innoxius, periuris ſolũ puſtulas liuentes, & vomicas facit calamitoſas. Atq; in Bithynia iuxta Brieti templũ fons cæremoniis ſacer, manare feruentis naturæ, vbi periuri velut vrente flãma necabãtur, ita vt magno malo periurium lueretur. Tenet opinio, in Arcadia apud aquã Stygem (quæ è petra manabat præſentiſsimi veneni) ad Nonacrim, idem iuſiurandũ præſtari, ſub inſigni documento ſpretæ religionis: nãque in fraude & perfidia deierantium, extremi diſcriminis erat. Sicut ſubterraneus ſpecus ad Corinthum, qui Palæmonis dicitur, à nemine adiri fertur ſine periurij pœna memorabili, Fuítqu in vſu apud Athenienſes, vt iuſiurandum quòd publicè in fœderibus præſtabatur, poſtquã per ſenatũ exhibitũ erat, quò ſanctius foret quæſtores: apud Argos verò, prætores cõfirment: apud Mantineã, vates & belli duces: in Elide autẽ, opificès & legum periti, ne quid repẽtino motu imperitæ multitudinis mutari, aut ſecus fieri dicíque poſſet. Præ cæteris verò maximũ vinculũ iuramenti apud Samnites vetuſta religione fuiſſe traditũ eſt, vt ara in medio conſtituta, ac cæſis victimis, omni aditu præſepto, iurans introducatur, & furiali carmine inter ſtragem victimarũ dira execratione adſtringatur. Qui etiam Arcadibus mos erat, inter cædes victimarũ ſolennem fidem & iuſiurandum dare. Græcis verò libantes diis in ædibus ſacris iurare, magnũ vinculum iuramenti exiſtimatũ eſt. Illud vtique profuerit admonuiſſe, diu ſeruatũ apud Romanos, vt neq; viri per Caſtorũ, neque mulieres per Herculẽ, iuſiurandũ darent.

Acadinus fons.

In Sardinia.

Fons iuxta Tyanam.

Fons in Bithinia.

Styx in Arcadia.

In ſpecu Palæmonis apud Corinthios.

Iuramenta per quæſtores, prætores, vates & belli duces, alióſque confirmata.

Samnites.

Arcades.

Græci.

Viri per Herculẽ, fœminæ ve

Pollucem verò vtrique iurare non vetantur. Sæpius tamen maſculi per deos, mulieres per deas iurare vſurparunt. licet Socrates apud Platonẽ per Iunonẽ iuraſſe legatur. Quódque qui Herculẽ aut Dionyſium, vel Deum Phidium iuraturi ſunt, ſub diuo iurare cogantur: ſub tecto autẽ non decebat, quia cum obuiã eundo periculis, laboribus maximis fuerint exerciti, id vmbra & ſub tecto, tanquã ſub ignauo ocio illos appellare turpe erat.

ròper Caſtorem iurabant. Ceremoniæ.

Fuit quoque literis proditũ, pontifici maximo per deos iurare licuiſſe, per libertos verò nõ licuiſſe. Solus tamen Flamen dialis iuramentum præſtare perpetua lege vetabatur: ideo ſiquando in magiſtratu aſſumptus, per leges iurare tenebatur, alium qui vicẽ illius ageret, ſufficere & ita in leges iurare cogebatur. Subit tamẽ reputatio, idem apud Phryges ſeruari, qui non modò nullo iuramento adigũtur, ſed nec alios ad deierandũ cogunt. Ferũt verò Gallos & Pœnos nulla religione iuſiurandi moueri, quin vbi viſum fuerit, deſæuiant, nullo rapinis modo aut ſæuitiæ præfinito. Sicut Aphrodiſiũ iuramentum pro vano haberi veteres voluerũt: namq; veteri adagio amãtibus verũ ludificare permiſſum eſt. Fertur verò Dionyſij tyranni verbum, ſicut pueros talis, ita iuramentis homines fruſtrari oportere. Illud quoque notatũ eſt, Euripidem & Ariſtophanem taxaſſe Spartanos velut infidos damnoſóſque, quibus nec ara, nec fides, nec iuſiurãdum foret. Idq; verò teſtimonio probari, quod corrupto muneribus rege Ariſtocrate, bello cõtra Meſſenios, læſa fide iuriſiurandi, primi Martiã virtutem venalem fecere.

Pontifex Maxi. Flamen dialis non iurabat. Phryges nõ iurabant. Gallis & Pænis nulla religio iuſiurandi. Venereum iuriſiurandum. Spartani perfidiæ taxati.

Quod de Theſſalis quoque poëtæ tradũt, quibus ex fortuna pẽdet fides, cũ bello Peloponeſiaco fœdera & deos obliti, in ipſa acie ab Athenienſibus ad Lacedæmonios mutatis ordinibus transfugerint. Quare Theſſala fides velut vana & fluxa, in prouerbium venit. Parthis quoq; fides nulla, niſi quantum expedit, quibus vtilitas ſemper eſt fide ſanctior. Idẽ Aphris Syríſque. Soli tamen Arabes Perſæque fidem ſeruare didicere, Tanti enim fidẽ fecere, vt humanã ſocietatẽ cum fide tolli crederẽt, contráq; vtilitatẽ fides illis ſemper antiquior fuit. Vno tamẽ exemplo proditur Amaſis Perſarũ dux labefactaſſe fidem, qui cũ Barcæis ſuper occultã foſſam fœdus feriret, id ratum

Theſſala fides. Parthi. Aphri. Syri. Arabes. Perſæ.

fore iurauit, quoad humus illa firma ſolidáque maneret, Mox retecta fouea fœdus ſoluit, & iuſiurandum rupit. Præ cæteris traditur Zenocrati tanta fides habita, vt quum nullius iniurati teſtimonium admitteretur, ſoli Athenienſes ſine iuramenti religione aſſenſere, eamque iniuratum, quod inueteratæ fidei eſſet, in fidem atque officium admiſere.

Zenocratis fides.

Quid ſit exedra, quid menianum, de quibus apud iuriſconſultos mentio frequens, & quid embamma.

CAPVT XI.

l.ſi verò.ff. tit.allega.

FVit in perpetua quæſtione apud iuriſperitos, qui inter patronos cauſarum longe præſtantiſſimi habiti ſunt quid exedra, & quid menianum eſſet: de quibus ab Vlpiano de his qui deiecerunt mentio fit. Et quum homo quiſpiam inſigniter impudens, aſſereret feneſtrę genus fuiſſe exedram, qualem in noſtris ędibus hodie conſpicimus, idq; improbiſſimè contenderet: alij aliter cenſentes, ſedem eſſe putarũt, qua viri maturo ingenio, ſtudio & bonis artibus dediti, vti ſolitauere, ídque Ciceronis autoritate ſignificari, de natura deorum primo, vbi ſe in exedra ſedentem diſſerere aſſeuerat. Cumque hic verbi ſignificatus longè ab Vlpiani mente diſſideret, animaduerti tandem, non ſedem ab Vlpiano, ſed cubiculum deſignari columnis fultum, & epiſtyliis pluribus, exciſis ſpatiis, quibus proſpectus in viam erat, aliquando ſub dio, nonnunquam ſub tecto: menianum verò dici, proiectum protentúmque ſpatium vltra ędes tignis porrectis, nullo munimento fultum ab imo, ambulãdi proſpiciendíve cauſa, à Caio Menio Craſſi collega, vnde nomen mutuauit, inuentum. Cùm enim C. Menius Catone & Flacco conſulibus domum venderet, vt ibi baſilica extrueretur, ius vnius columnæ ſupra quam tectum proiiceret, & tigna immitteret, ſibi excepit, quò ſuperiora latius paterent, & poſteri proſpectarent: cuius generis ædificia, inde meniana dicta, hodiéque id nomen obtinuit: ídque à Labeone de priuatis ædificiis aptiſſimè notari, cuius verba fuere: Proiecta ſunt ea: quæ ita prouehuntur, vt nunquã conquieſcant. Eiuſmodi ſunt Meniana & ſubgrundia. Iterum quærebatur, quid eſſet embamma de quo ab Vlpiano de vino & oleo legato, a

Exedra.

Menianũ.

Embamma

l.ſi quis vinũ.§.ſi ace

aceto deceat annumerari, eleganter quæritur. Cúmque in verbi ſignificatu ſoliciti eſſent, neque id aſſequi viderentur poſſe, nos embamma cenſuimus contritos ſapores dici, acido vino infuſos, aſperrimi guſtus, ad acuendum excitandúmq; ſtomachum, à verbo ἐμϐάπτω, quod eſt, intingo, ſeu (vt putant alij) acetum coagulatum, quod vino dilutum aut aqua, aceti ſaporem facit. Eſt igitur Vlpiani opinio, aceto legato, embamma perinde legato accedere, ſicut acetum: quoniam eiuſdem ſaporis & naturæ ſunt. Verba verò Vlpiani de vino legato, hæc fuere: Si acetum quis legauerit, non continebitur legato acetum, quod vini numero fuit: embamma verò continebitur, quia aceti numero fuit. *tum. ff. de tri. vino & oleo lega.*

Quot virgines Veſtales, quáve illarum diſciplina & inſtitutio fuerit, quáve afficiatur pœna inceſti damnata.

CAPVT XII.

QVi de Veſtalibus virginibus memoriam reliquere, illas à Numa Pompilio primum lectas fuiſſe autumant, quod ſacerdotium cùm Albæ oriundum eſſet, idem Numa inde tranſlato ſacro, Romam aduocauit: vtque Veſtæ antiſtites aſſiduè forent, præcipua virginitate & aliis cæremoniis ſanctas fecit. Cuius inſtar ſacri, in Poliadis Mineruæ templo multa religione inclyto, in Attica fuiſſe legimus, in quo virgines aſſiduè degere, & lychnum inextincti luminis, ac Palladium exiſtere, multorum opinio fuit. Lychnum quoque in arce Athenis Mineruæ conſecratum ferunt, quem ſemel oleo repletum, aſſiduè lumini alimenta ſufficere ad inſequentis anni eundem diem, prodiderunt. Ignem quoque peruigilem apud Delphos cuſtodiri à mulieribus quæ matrimonio ſolutæ erant, inuenimus: vbi ſiquando extinguebatur, ex Solis flamma peregrinum elici oportebat. Perſæ quoque ignem habent peruigilem, ſicut Chaldæi, Medi & Aſſyrij, vt deorum maximum, illíque velut ſacro numini hoſtias mactare, & ſacra facere, atque ex illo euenta rerum interpretari aſſuerant: apud quos Dianæ Ecbatanæ templum fuit, quam Anatim vocant, cuius ſacerdotes procul à virili contagio in perpetua virginitate degunt. In Britannia quoque Mineruæ numen colitur, in cuius templo perpetui ignes nun-

Veſtales à Numa inſtitutæ.

Virgines in Mineruæ templo.

Lychnus Athenis.

Ignis peruigil apud Delphos, Perſas, Chaldæos, Medos & Aſſyrios.

Dianæ Ecbatanæ ſacerdotes.

Britanni.

quam caneſcere in fauillas, ſed in ſaxeos globos verti ferebantur. Hæ autem virgines in templo Veſtæ, quod forma circulari fuit inter Capitolium & Palatium morabantur aſſiduè, ad quod ingredi interdiu vetabatur nemo: ſub noctē verò adire, præ pudore maſculo non licebat, fœminæ verò fas erat. In quo nulla Veſtæ effigies aut ſimulachrum deæ cui immolarent viſebatur, quia Veſtam nihil aliud quàm animum & diuinum putarunt ignē, quæ diuina mens animo concipitur, oculis non videtur. Sicut Corinthi ædes Parcarū, Cereris, & Proſerpinæ, nulla habere ſimulachra dicuntur. Tametſi Veſtam, virginis ore tympanū geſtantis, quòd ventos contineat, nonnulli effinxere: cuius aditum ex fonte Camœnarum Veſtæ cōſecrato, ex Numæ legibus, veſtales ſpargere aſſuerāt. Quod quidem minimè inauguratū fuit, nequando in eo ſenatus cogeretur: ideo non eſſe templū aliqui exiſtimarunt: licet in atrio Veſtæ quod à tēplo ſeiunctū erat, quandoque haberi ſenatū videamus. Quibus virginibus, ne ſacra intermitterent, ſtipendiū de publico ſtatuit. Eas enim quatuor à principio fuiſſe tradunt, quarū nomina Gegamia & Beremia, deinde Gamilia & Tarpeia, primùm à Numa initiatæ, & poſt Numam à regibus ad ſacerdotiū addictæ. Lapſis inde tēporibus, quum populus in ſex partes diuiſus foret, vt pro eo ſua quiſq parte miniſtram haberet ſacrorum, duas additas fuiſſe ferunt, donec aucto & propagato imperio, collegium Veſtalium ad vigenarium numerum conſtitutum fuit: quibus quæ præſidebat, dicebatur maxima. Has ergo arbitrio decretóque pontificis max. in genuas, & libero patre genitas, etiam nolentes & ab inuitis ad ſacerdotium cogi compertum eſt, eas præcipuè, quibus ſumma integritas, pudor & virtus foret, niſi flaminis, pontificis, auguris, aut quindecim viri ſacris faciundis, tubicinîſve ſacrorum, vel ſeptemuiri epulorum, aut ſalij filia foret. Horū enim filias, inuitas & detrectantes ad ſacerdotium cogi non poſſe, neque cuius pater tres aut ſuprà filios non haberet: neque illam, cuius ſoror veſtalis fuiſſet capta, pontificum decreto cauebatur: neque illas, quarum mater cum viro diſſidium feciſſet, neque in eodem coniugio maneret. Quarū ſiqua mortem oppeteret, in

Veſtales in templo Veſtæ.

Veſtæ nulla effigies.

In Parcarū Cereris & Proſerpinæ ædibus nulla ſimulachra.

In Veſtæ templo ſenatum cogi non licebat.

Quatuor primùm Veſtales, deinde ſex, tandem viginti.

Etiam inuitæ adhoc ſacerdotiū cogebātur.

demortuæ locū aliam capi oportebat: ſed nec minor ſex neque decē annis maior capi poterat, quæve patrima & matrima non eſſet, neque ea quæ aliquo oris aut ſenſus vitio laboraret. Quæ dum capitur à pontifice max. non ſuo nomine, ſed Amata appellatur, omē veteris denominationis ſequuti. Siquidē quæ prima veſtalis capta fuit, hoc nomine fertur nuncupata. Quibus quidē ad ſacerdotium admiſſis, aſſidua inſidens cura inerat ignis ſacri & æterni, qui in penetralibus Veſtæ in fictilibus vaſculis ſeruabatur, quaſi cœleſtis arcani cuſtodiam & curam fidelem per vices agere, ignémque ſeruare: Quibus propter ſanctitatem & cōtinuam virginitatē, tantus eſt honos habitus, vt velut ſacroſanctæ, ab omni virorum contagio intactæ forent, aduerſúſque eas, aut decreta iuſſúſque earum, nulli magiſtratui intercedendi facultas erat. Quibus hoc etiam tributū eſt, vt licet eſſent ſub patris iure, poſtquā ad ſacerdotium adſcitæ ſunt, ſui iuris effectis, teſtandi manumittendique etiā ſine curatore libera facultas foret. Ipſæ tamē inteſtati hæreditatem adire, aut bonis ſuccedere, vel ipſis inteſtatis hæredes aliqui eſſe nequibant, quod veteri ſcito apud Labeonē cauebatur. Cúmq; ſoli Theratiæ veſtali, priuilegio honoris, ius teſtimonij dicendi à populo datum eſſet, hinc effici cogique poteſt, reliquas teſtimonij ferendi ius nō habere: eas tamen quum teſtimonium dicebant, iudicio & foro adeſſe oportebat. Tū ſiqua diſſidia & ſimultates, vel aliquę exortę offenſionēs fuiſſent, aut ſeditio inteſtina coorta inter ciues, vt veſtalibus intercedētibus & deprecatricibus, & quaſi internunciis, pacis fœdera inirentur, illarum curæ mandabatur: híſque mediis & procurātibus offenſarū culparúmque venia impetrabatur. Teſtamēta quoque, & quę ſecretioris conſilij erāt, quæve quis celari, & in abdito eſſe, & ſuo tempore in lucem promivolebat, apud illās deponebātur, vt in fideli cuſtodia eſſent. Quibus, poſtquā in ſacerdotium adſcitæ fuerūt, triginta annorū caſtitas pręſcripta fuit. Primò enim decēnio quę ad cultum & arcanas cæremonias, ritúſque ſacrorū ſpectatent, quæve vetuſtiſſimis carminibus & monumentis prodita erant, ediſcebant: ſecundo verò, quæ didicere, opere cōplere & efficere: tertio autem decennio, ſacra &

Amatæ nomen Veſtalibus impoſitum.

Munus Veſtalium.

Honos Veſtalium.

Theratiæ veſtalis ius ferendi teſtimonij.

Alia veſtaliū munera.

Triginta annorum caſtitas veſtalib⁹ præſcripta.

inſtituta,ritúſque & cæremonias quas didiciſſent, alias edocere oportebat. Tunc demũ exacto circulo annorũ triginta,velut emeritis ſtipendiis, liberũ erat vel ſacerdotio ſolui, & aliã vitã nanciſci,vel ſi volet,alij nubere, & filios educere,aut ſacrorũ curã gerere,& eodem cultu ornatúque eſſe non vetabantur. Tantæque dignationis fuere,vt ſi extra atriũ Veſtæ prodire vellet, niſi præcedẽtibus faſcibus ob honorem ſacerdotii,foras ex ire nõ liceret. Tum ſi vi morbi aut neceſſitate, tẽplo excedebant, quò venerationis plus ineſſet, matronas & grandes natu matres,inſignes morum verecundia & probitate,quæ eas comitarentur & cuſtodirent, adhibebãt: cui ad omnẽ occurſum,etiam cõſules prætoréſq; de via decedebant.Quòd ſi dum foras vadunt, ad capitale quiſquã ſupplicium traheretur,ſi obuiam fieret ipſum tunc mortẽ oppetere,aut nouiſſimo exemplo affici non decebat.Tantóque cultu & honore ob ſanctitatẽ ſacerdotij habitæ ſunt,vt ſeruitia fugitiua nondum vrbẽ egreſſa, in loco precationis retinerent,& ſeruitute eximerẽt.Ad ſe quoque fugientes, ab iniuria prohibere, atque à cuiuſque magiſtratus imperio intercedere poterãt:ab eiſque quũ ſacroſanctæ forent,aut decreto iuſſuque earũ, nulli magiſtratui, nec trib. pl. qui pariter ſacroſanctus eſt,prouocare permiſſum:tantúmque illarũ iuſſui viriũ & roboris fuit,vt Claudia veſtalis patrem iniuſſu populi triumphantem, ne cui tribuno intercedere liceret,aſcenſo ſimul curru, in capitolium ſequuta fuerit. Quod ſi quando veſtæ ignis(cuius præcipuam ducebant curã) extinctus foret, id inter non minima prodigia habitum magna ſemper mercede expiatum fuit:quippe ex eo formido,& non mediocris terror religióque ſenatui populóque incuſſa erat:illíſque non procuratis, aut diis non propitiatis,à rebus agendis grauibuſque negociis haud ſecus abſtinebant, quàm ſi dira & terra prodigia, aut portenta calamitoſa prædicta forent. Ea verò veſtalis, cuius cuſtodia fuerat ob ſecordiam: ſicut ob alia crimina,à pontifice maximo,qui eas fideli cuſtodia ſeruabat, flagro plectebatur.In abdito enim conclaui & penitus abſtruſo loco,eã obtento linteo flagris plectebat. Ignẽ verò extinctum ita ſuſcitabat, vt vas æneum pellucidũ

Honos veſtalibus exhibitus.

Veſtæ ignis extinctus prodigij loco habitum.

Veſtalis cuius incuria ignis extinctus,flagris cæſa à pontifice.

trium angulorum, ad ſolis iubar obiiceret, ita vt vndiq; accenſus in orbem coiret: illúdque vſque adeo diuerberaret, donec conceptum ignem arida materia clibano in ædem ferret. Quem quidem nouum accendere calendis Mart. quibus principium anni agebatur, quotãnis ſolitæ ſunt, Fuitque is ignis perpetuus in penetralibus ſacris, & penu Veſtæ, velut ſanctiore receſſu conditus: in quo Palladium & dij penates. Troia aduecti, fatale pignus imperij colebantur, ad quod nulli hominum, niſi veſtalibus & põtificibus adire fas erat. Qui quidem dij fuere duo iuuenes veteris artis & operæ paruis imagunculis ſedentes, & militari more pila tenẽtes: tametſi Palladiũ ab Ænea aduectum, nõnulli Apollinem & Neptunum ferant: alij troianum Palladem Romę & Lauini, Lucerię & Siritidæ demonſtrari tradunt: qui ab Ænea in Italiã allati, Latini manſere primũ, mox ab Iulo in Albam à ſe conditã tranſlatos, priſtinam Lauini ſedem ſua ſpõte repetiſſe dicunt. Quod ſiquando veſtales ſacra diis libarent, aut Veſtæ rem diuinã facerent, eo cultu ornatúq; erant, vt licet vittatæ incederent, album tunc veſtimentum, quod ſuffibulum vocant, oblongum prætextũ quadrangulum in capite ſumerẽt: illúdque fibula ſubnecterẽt, caſtáque mola & ſale tuſo, ac in ollam fictilẽ miſſo, & mox in aquã iniecto, ſacra facerẽt, calicibúſque fictilibus, qui cululi dicti ſunt, veſtæ & diis libarent: Sirpeáſque effigies triginta numero, quas Argeos vocãt, ex virgulto ſtatis diebus in Tiberim deiicerent, aráſque deorum numinibus accẽſo foculo, dicarẽt: quibus hoc propriũ ferunt, vt defectum capillum tãquã ſacroſanctum, vulgo atteri non ſinerent: ſed in loto labore conſpicuæ magnitudinis, quę in Lucinæ ara colebatur, apponerent cui ob id capillatæ nomen. Tum ſi quando ſacramento adigebatur, niſi per ſuam Veſtam iurare licebat. Erátque Veſtalium opus, annis ſingulis ſtata die regẽ ſacrorum adire, vtque vigilaret, néve diuina intermitteret, præmonere præcauerẽque. Tantæque dignationis & pudoris habitæ ſunt, vt his præſentibus tanquã arbitriis numinibus, non factis modo, ſed & verbis obſcœnis & prætextatis abſtinerent: eáſque velut auguſta & ſancta tẽpla, atque vnicum caſtitatis exemplar, religioſè obſer-

Ignis Veſta reſuſcitãda ratio.

Palladium & dij penates in veſtalium cuſtodia.

Veſtalium ornatus in ſacrificãdo

Suffibulũ

Sacrificij modus.

Sirpeæ effigies in Tiberim deiectæ.

Lotus capillata.

Veſtalium iuſiurãdũ.

Munus aliud veſtalium.

Honos.

uarent. Et tametſi tanti exẽpli & diſciplinæ forent, illas
Spectaculis admiſſæ. tamen athletarum ſpectaculis & theatro interfuiſſe qua doque legimus, ſcilicet remiſſio officij munere, de cõcilij ſententia. Si qua verò deteſtabilis ſcelere polluta, om
Veſtalis inceſti conuictæ pœna. nium ſententiis pontificum inceſti conuicta & damnata foret, in eam manus aut vim inferre nulli licuit: ſed poſtquam familiã in poteſtate habere, & ſacris abſtinere iuſſa fuerat, ſtata die ſub effoſſa humo ad portã Collinam, in loco cui Scelerato nomen, viuam defodiebant: virginis verò ſtupratorem in comitio cædebant ad necem. In ea enim ſubterranea erat fouea, ad quam gradi
Stupratoris pœna. bus deſcenſus, & in imo lectulus, lucerna ardens, panis ſimul & lac, itẽ aqua. & in gutto oleũ, virginẽ verò damnatã, demptis vittis è vertice feretro impoſitã, cultu miſerabili, maximo omniũ horrore, eò deducebãt: quo vbi deducta fuerat, vinclis ſolutam pontifex maximus ſolẽne præfatus carmẽ capite velato, ad hoſtiũ foueæ cõſtituebat: & poſtquam introgreſſa fuerat, illo auerſo, & ſcalis ſublatis, deſupérque aggeſta humo, defodiebãt viuã, ita vt ab omni hominis tactu illæſa extingueretur. Qua die tanquã lugubri & ominoſa cõſternata vrbe, velut ſi repẽtinum incõmodum accidiſſet, iuſtitio indictio nihil publicæ magnæque rei agere licebat. Tãta videlicet cura, tantáque ſolicitudine priſci cauebãt, ne qua in ſacerdotes & deo dicatas virgines vis fieret. Fuere autem ve
Veſtalis inceſti damnatæ. ſtales inceſti damnatæ inter alias, Popilla, Æmylia, Oppia, Fabia; Minutia, Sextilia, Opimia, & Fleronia, inter quas Caparonia ſuſpendio ſuppliciũ preuenit: Fabia verò inceſti cauſam dixi, cum eis Catilina obiiceretur, &
Quæ abſolutæ. quia ſoror Terentię Ciceronis erat, inducto crimine abſoluta fuit. Cornelia Maximilia abſens & inaudita à domitiano inceſti rea, quũ eſſet abſoluta, nõ admiſſi forsã criminis, prauo iudicio pœnas dedit. Cúmque Vrbina
Innocentes condẽnatæ. falſi criminis virgis cæſa & viua defoſſa fuiſſet, religio vrbem peruaſit, immeritã pœnam luiſſe, quod peſtilẽti contagio matronæ mortuos edebãt partus, ipſæque vnà interibant, ob id admiſſum plecti, & merita noxa puniri. Poſthumia verò ob mundiorem cultũ, criminis inſimulata, cauſam dixit: mox ſine noxa & innocens comperta, de collegij ſententia omnium votis abſoluta fuit.

Ex quibus veteres captare auſpicia ſolerent, & auſpiciorum quæ proſpera, quæve piacularia ſint.

CAPVT XIII.

PRiſcos Romanorum adeò auſpicis deditos fuiſſe conſtat, vt poſt vrbem conditam falſa illa ſuperſtitione & praua religione ducti, nihil bello vel pace domi militiæque agerent, niſi auſpicato. Sed inter auſpicia de quibus antiquitas fabulata eſt, quæ proſpera, quæve piacularia ſint, ſæpe quæſitum eſt. In primis receptum eſt auſpiciorum quinque genera obſeruari ab augurandi peritis: primum ex cælo, ſecundum ex auibus, tertiū ex tripudiis, quartum ex quadrupedibus, vltimum ex diris. Ex his quædam oblatiua ſunt, quæ non poſcuntur: quædam impetratiua, quæ opta veniunt. Oblatiua, non ſemper auſpicium facere: ſiquidem in poteſtate videntis ſunt, an illa ad ſe pertinere velint. In augurum enim diſciplina hoc traditur primùm, nulla auſpicia, ſiue boni, ſiue mali prænuncia, ad eū, qui illa obſeruare negauit, pertinere: nam temerè iacta, & ſine ratione vaga, diuinationem non recipiunt. Ex impetratiuis autem auſpicia vera ſumi ſæpe notatum eſt. Quotiéſque augures ex arce augurium petunt, lituum tenēt ſine nodo adūcum, quo cæli regiones & certa ſpatia, quibus vidēda ad ſe pertinere volebāt, quæ tēpla dicta ſunt: ſedebat enim augur velato capite, & lituo cæli regiones notabat. Ex cælo fit augurium, vt ſi læuum intonuiſſet, quod proſperi euentus putarunt eſſe: idem ſi fulgur à ſiniſtra in dextram emicuiſſet Hetruſca diſciplina: quia quæ nobis læua ſunt, à diis dextra ex parte demitti putant. Ideo fulmen in rebus omnibus lætum auſpicium facit, boníque euentus eſt, ſi ſiniſtra ex parte venit. In auſpiciis enim quæ ſiniſtra ſunt, benè euentura putantur. Tametſi Græci dextra ex parte veniens augurium, auſpicatius putent. Ex his tamen dira habentur fulmina, quæ per ſeptentrionem in occaſum vergunt: quæ verò ex ortu ducūt originem, & in eandem partem cæli circumacta redeunt, ſummam portendunt felicitatem: quale oſtētum Syllę dictatori oblatum memorant: aut quum fulmen è cælo decidit, rurſúſque in ſublimi crebris ignibus micat, quod fortunatum fuiſſe nemo dubitauit.

Auſpiciorū quinque genera.

Cæremoniæ dum ex arce augurium petebatur.

Templa.

Ex cælo.

Græci.

Fulmina dira, & contra.

Fulmen comitia impediebat. Ipſum tamen fulmen quacunque ex parte venit, comitia impedit. Ioue enim tonãte nihil cũ populo agi poſſe liquet. Si tamen tonet in comitiis, vitiũ oblatum creandis magiſtratibus, atque ideo obnunciari oportere ſi verò grandinet ſimul & fulminet, calamitatem præſignari volunt. *Manubiæ Iouis cur rubræ.* Propterea cum omnes dij manubias albas nigráſque habeant, ſolius Iouis rubras eſſe volunt. Et quãuis Hetruſci vates nouem diis fulminum iactus poteſtatéſque tribuãt, quorum vndecim fuêre genera, Romani tamen diurna Ioui, nocturna Sumano (quem Plutonẽ dicunt) tradiderunt. *Fulmina diurna Ioui nocturna Plutoni tributa.* Fuítque memoriæ proditũ, ea fulmina quæ ſolus Iupiter excuti, læta eſſe: quæ verò cõcilio deorum aduocato, auerſa reputari. Ideo fulgetras adorare, & popyſmatibus obſtrepere, concenſum eſſe gentiũ Plinius notauit. *Popyſma.* Eſt autem Popyſma, ſibilius tenuis ore emiſſus. *Fulminis auertendi ratio.* Græci verò, vt vim tonitrus & ſpeciẽ fulminãtis cæli auerterẽt, pateris vina effundebant. Thraces dũ fulminat aut tonat, in cælum ſagittas intendunt, rati tonãtem hoſtem eſſe dei, quem ipſi colerent. *Ful. in pollutis lucis.* Paulo tamẽ Æmylio apud Amphipolim ſacrificante, fulmen è cælo emiſſum, quum ſacra cõbuſiſſet, regni mutationem portẽdit, quòd mox conſequutum eſt. Fuitque opinio haruſpicum, fulmina magnopere fieri in pollutis lucis, ideo reliqnias fulminis cũ ſacrificio ſepelire, diſperſóſque ignes in vnũ cogere, & quadam tacita prece, terræ cõdere ſolebant, quem locum bidental dixerunt. *Bidental.* Nonnulli impares tonitrus boni ominis eſſe, & felicia portẽdere volũt: pares autem, diros euẽtus & calamitates: alij matutinos, ventum: imbrem verò, meridianos prædicere. *Tonitrus impares, pares, matutini, meridiani, ſereno tempore amiſſi.* Serena tamen tempeſtate tonuiſſe, hominéſque aut ædes ſacras de cælo tactas eſſe, triſtis euentus fuiſſe, & auſpicij mali, ſæpe notatũ eſt. Contrà verò Homerus, Iouem ſereno intonuiſſe poſt effuſas preces, felix omẽ & ratũ auſpiciũ fecit. M. Craſſo caſtra, quæ trans Euphratẽ metatus fuerat, bis fulmine icta, triſte prodigium & infandas cædes attulere, alij ex fulguribus quædam publica adnotarunt, alia priuata: *Fulgura publica, priuata.* Publica, non vltra trigeſimũ portendere annum, niſi in deditione oppidi: priuata, nõ vltra decimum augurium facere, niſi in ſpõſalibus & natali dic auſpicata, ex quibus quædã poſtularia, alia peſtifera, *Fulgura poſtularia, peſtifera.*

fera,pleraque conſiliaria dicta ſunt, aut monitoria, vel regalia, nonnulla peremptalia, auxiliaria,hoſpitalia,vel regalia,nonnulla peremptalia, quæ ſuperuenientium fulgurum ſignificationem perimunt.Ea enim tantã vim habent, vt quicquid alia portenderent illorũ interuentu tollatur.Quod verò interuentu fulminis portentũ eſt,alterius ſignificatione tolli nequit:peſtifera mortem,poſtularia ſacrificiorũ emẽdationem admonent.Pars multo maxima, tria fulminũ genera fecit cõſiliarium, quod poſt cogitatum negociũ ſuperuenit:autoritatis,quum poſt rem perfectã bonum aut malum,quod futurum ſit prædicit:ſtatus,vbi nec opinantibus nobis fulmen interuenit.Quæ verò fortuita ſunt,& in caſu poſita, nulla ratione ſubnixa, diuinationem non recipiunt. Ex auibus verò augures quaſdam oſcines,quaſdã præpetes notarunt, oſcines cantu, præpetes volatu auguriũ facere,& futura prædicere. Sẽper enim cantus oſcinis quũ ſiniſter eſt,ſecundiſſimus fuit. Ex præpetibus autem,aquila, vulture & buteone, ſanquali & immuſylo,lætantur,eáſque felicis euentus eſſe, quum in gentibus alis patulæ & porrectæ volant.Quaſdam dixere funebres,quę omine auerſo aliquid fieri vetant:nõnullas ſuperuaganeas, quæ ex ſummo acumine emittunt vocem:alia caduca auſpicia, quum in templo per augures metato aliquid excidit:pleraque cliuia, quę difficulter eueniũt.Aquila ſi dextra ex parte venit, felix omen facit,& magnarum rerum auſpicia: quas quidem volatu auguriũ facere,præcipuè ſi ſtridentibus alis euolare videat,omen futuri maximi boni,ac læta & magna portendere dixerunt. Vultures quoque Romulo in cõdenda vrbe pręſens auſpiciũ fecere.Sed tamen vultures aquilarũ fœtus implumes occidiſſe,nidóſque euertiſſe, ipſoſque à paſtu pedibus & roſtro abegiſſe, Tarquinio Superbo exilium,& regni amiſſionẽ, quæ mox ſequuta ſunt portenderunt. Aquilam Tarquinio Priſco pileum detraxiſſe in ſublimi,deinde capiti repoſuiſſe, regnum ominatã ferunt:ſicut Ariſtander aquilæ augurio victorem Alexandrum prędiuinauit.Rurſus correptum iaculum è manu ſatellitum abſtuliſſe,& in profundum deieciſſe,velut prodigioſum oſtentum,Dionyſio exilium,& regnũ ſibi abrogari, funeſtáſque calamitates præmon-

conſiliaria, monitoria, auxiliaria hoſpitalia, regalia, peremptalia.

Triũ fulminum generat apud plurimos.

Auguria.

Aues oſcines.

Aues præpetes.

Aues funebres.

Superuaganeæ

Auſpicia caduca.

Cliuia.

Auſpicia ex aquilæ & vulturis volatu.

ſtrauit.Fuítque diu quęſtionis,an ſanqualis,& & immuſy lus inter aquilas cenſendi forent: quorũ volatus licet æuo priore incognitus, ſecundiſſimos habere euentus cẽſebatur.Cũmq; ex auibus omina multi obſeruarint, præcipui fuere Cates,quibus rex Caras ex auibus auſpicium dedit primus.Poſtea Arabes,Phryges,Cilices, Piſcides,Pamphylij & Galli,auium cantus & volatus religiosè obſeruarũt:ex quibus vera auſpicia ominati ſunt: quibus obſeruatis,haud ſecus quàm ex oraculis euenta rerum & negociorum præſumpſere.Sæpe tamen vulturem in ædem Iouis,aut deorũ volaſſe, prodigij loco receptum eſt:ideo velut portentũ malique auſpicij, procuratum fuit,ſi tamen vultures,corui & aquilæ in vnum coirent,cædẽ haud dubiã:& ſi grues volãtes à recto flecterent curſu & retrocederent, infandã nautis tẽpeſtatem,& mare procelloſum,mox turbines & fluctus prænunciarunt.Ciconiam non vt grues prodigiũ facere dicunt,ſed in auguriis non dubiã ferre concordiæ ſignificationem.Proxima eſt accipitrũ natura: præcipuum verò genus,quod circũ appellãt,altero pede claudũ, quod fortunatũ nuptiis & pecuariæ rei opinati ſunt. Contrà miluus diri malíque ominis,ſempérque infortunia præmonſtrare creditus.Triorchẽ verò,cui principatum dedêre augures,& falconẽ felicis euentus,futuríque maximi boni ſpem habere, augurio expertiſſimo cõpertum eſt.Eſt autẽ triorches quem buteonem antiquitas dixit, quódque tres teſtes habeat,triorches dictus.Falconis verò augurium tam auſpicatiſſimum Thuſcis fuit, vt viſo augurio,Capuam in ſolo feliciſſimo cõdiderint. Dario accipitrũ viſio duo vulturum paria vellicantiũ, omen fuit, quòd è coniuratis ſumpto ſupplicio, haud multo pòſt Perſarum regno potiretur. Picus verò martius & luſcinia efficaci auſpicio habẽtur, proſperáque ſemper & felicia decreuerũt.Inter quæ ardeolas,quas leucos vocant,quum ad auſtrum volant vel ſeptentrionẽ, magna ſemper portẽdere voluerũt:ſolui enim pericula, & metus exinaniri eorũ aſpectu,multorũ opinio fuit. Luſcinia quæ in ore Steſichori infantis cecinit, talem illũ futurũ deſignauit,quantus poſtea fuit.Contrà hirundines infauſti ominis eſſe,& ancipitẽ afferre fortunam,multi

Quæ gẽtes auguria potiſſimũ obſeruarint.

Miniſtrũ orbe ex vulturibus.

Ex vultu, coruis & aquilis congregatis.

Ex gruibus

Ex ciconia

Ex accipitre.

Ex miluo.

Ex falcone

Ex buteone.

Ex pico & luſtinia.

Ex ardeola

Ex hirundinibus.

prodiderũt:nam Cyro regi, dum cõtra Scythas bellum parat,hirundinũ viſio infauſtã fecit expeditione. Eædẽ quoque Pyrrhi tabernaculo,& naui Antonij inſidentes, ſuſcepti belli infelicitatẽ, & funeſtas clades portenderunt. Picus quoq; martius in capite prætoris iura reddẽtis deprenſus & occiſus, futurũ excidiũ auguratus fuit: in vexillis verò Sabinorũ inſidens, felix auguriũ fecit. Colũba ſi comitata eſt,proſperos ſucceſſus auguratur. Cæteris autem nullius auſpicij credita eſt: ſicut cygnus nautis,& his qui freto agi volunt, proſperos curſus denunciat:reliquis verò inauſpicatus.Circum tamẽ de genere aquilarũ columbã diſcerpentẽ vnguibus,felix nũcium attuliſſe Homerus voluit.Præpoſterus aut veſpertinos gallorum cantus,optimi euentus multi notauere. Themiſtocli pridie quàm in Xerxẽ duceret,auditus gallorum cantus,victoriæ mox futuræ prænuntiũ fecit: idque ideo,quòd victus nequaquã canit: victor verò obſtrepit & murmurat.Cõtra verò gallinarũ: nam diri aliquid imminere,aut futurũ incõmodum, illarum cantus deſignauit. Inter reliquas verò inauſpicatiſſima fertur incendiaria & piacularis,propter quã vrbs ſæpe luſtrata fuit.Quæ autẽ hæc fuerit,maximæ quæſtionis eſt. Coruus quoque inter aues inauſpicatæ eſt garrulitatis:peſſimam verò coruorum ſignificationẽ, maximè quũ glutiunt vocẽ velut ſtrangulati, Plinius notauit: ſi verò ab ortu clara voce occinuerint,præſentẽ felicitatem: cõtrà verò ob occaſu,exitium apportãt.Coruos tamen pullos deuoraſſe,reliquiáſque in nidũ detuliſſe,diſſidium inter Syllã & Mariũ, quo plurimo ſanguine pugnatũ eſt, deſignauit.Coruos quoque aurũ corroſiſſe,velut dirũ malíque portẽti,procuratũ fuit.Eædẽ quoque aues inuolantes obſtrepẽtéſque, Alexandro Babyloniã ingreſſuro,& Ciceroni imminẽs periculũ extremáſque ærumnas præmõſtrarũt.A dextra tamẽ coruus, & a ſiniſtra cornix vel picus,ſpẽ nõ ambiguã & ratũ auſpicium fecere.Maximè verò abominatus eſt bubo,triſtis & dira auis,voce funeſta & gemitu,qui formidoloſã,diráſq; neceſſitates & magnas moles inſtare portẽdit: ipſũ tamen cãtu & ſtridore querulò,dirũ facere auſpicium putant:tacens, nõ ſemper malus fuit quippe bubonis aſpectus, Agrippæ ca-

Ex pico martio.

Ex colũba.

Ex cygno.

Ariſt. circũ inter accipitrũ genera recenſet.

Ex gallorum cantu.

Ex gallinarum cantu.

Ex coruis.

Ex bubone

Ex noctua. ptiuo Iudæorum regnũ portendiſſe fertur. Noctua quoque non ſemper infortunia facit: nanque volãs, inſignẽ de hoſte victoriam quandoque apportauit. Apud Athenienſes enim noctuæ volatus victoriæ ſemper fecit auſpicium. Si tamen ſereno canit tempeſtatẽ: tempeſtate verò ſi occinuerit, ſerenũ nunciare fertur. Eadem verò in haſta regis Pyrrhi inſidens contra Argos euntis, fatũ illam & diſcrimen extremũ prædixit. Apes quoque ſuo examine dira oſtẽta ſæpe & triſte auſpicium fecere, ſicut ante pugnã Pharſalicã in ara inſidẽtes, & in nauibus cõſpectæ, dum per æquora ferrentur, Dioni & Pompeio Magno cladẽ pernicioſam, & calamitoſos caſus prænotarunt. Et quum in caſtris Bruti examen conſpiceretur, mutari caſtra aruſpices iuſſerũt, ne quid diri portenderent. Nonnunquam felici euentu, ſicut quum in caſtris Druſi vna dependente inſedêre, quo tẽpore ab Arbalonem proſperrimè pugnatũ fuit. Ipſas verò apicem arboris inſediſſe, oppugnationis futuræ, & teterrimi belli afferre ſigna, multi adnotarunt. Quæ verò apes in ora infantis Platonis aduolarunt, haud dubiã ſpem eius magnitudinis attulerunt. Aliter veſparum examen: nã calamitoſum auſpiciũ facere probatum eſt. Aues autem omnium generũ circumuolaſſe, felicitatem magnæ fortunæ, diademáque regium mox futurũ Gordio oſtenderunt. Ferunt in Alexandriæ deſcriptione, cùm ob gypſi inopiã mœnia farina frumẽti deſignarẽtur, aues omnis generis illã depaſcentes, omen feciſſe, horreum vicinis gentibus quandoque futurã. Ex tripudiis verò eſſe auguria, veteres fabulati ſunt: vt ſi pulli non addixiſſent, vel ſi vitulus è ſacrificãtium manibus proripuiſſet, aut hoſtia profugiſſet, vel percuſſa mugitum dediſſet, vel ſi inter ſacrificandũ aliquid triſte oculis aut oribus occurriſſet, ſeu in extis caput iocineris defuiſſet, quæ omnia fœdi euentus eſſe, nemo dubitauit. Flaminio ſacrificanti, vitulus qui multos cruore inſperſit, omen magni terroris fecit. Vel quũ pulli è cauea addicerent & paſcerẽtur, ita quòd tripudium facerent ſoliſtimum, quæ ſecũdiſſima traduntur auſpicia: nam paſcentes aues videre, felicitatẽ portendere multi cẽſuerunt. Lydi, Perſæ, Iberi & Thraces non ex auibus, ſed maxima auguria ex vino

Ex apibus.

Ex veſpis.

Ex omnis generis auium circũuolatu.

Auguria ex tripudiis.

De hoc plura l. 1. cap. 29.

obſeruarunt. Nam vinum effundere, aut veſtes vino inquinare, felicis haud dubiè fortunæ ſigna eſſe, augurati ſunt: idque atteſtante Homero, qui Vlyſſe diſcedēte, & bona verba precāte, Alcinoi vxorem humi facit vinum fundere, velut preces ratas diis habituris. Germani & hinnitu & fremitu equorū, munitus futurorum prædici putant, quos nullo opere cōtactos, candidi coloris plurimos educebant. In Cappadocia ex myrrhinis virgis, in Scythia ex ſalignis humi cōſtratis: alij ex vibrata ſalitione oculi, quod augurium Palmicū: in Lycia ex piſcibus, quos ichthyomantes vocant: atque Enaries Androgeni ex tiliæ fronde vaticinantur. Naſamones verò ex ſomniis ad ſepulchra defunctorū. Fuitque apud Byzantios receptus mos, vt ſcombrorum regē videre, qui inter cōchylia eſt miri aſpectus, aut iunctum iumētum ſtercus emittere, fortunatiſſimos euētus faciat: quæ ſingula augurū diſciplinis latius tradita & præcepta ſunt. Ex quadrupedibus autem fuere quæ pedeſtria dicuntur auguria: vt quæ à lupo, ſerpente, equo, vulpe, cæteriſque reptilibus fiunt. Lupum, ſi ad dextrā commeari pleno ore, magnæ & proſperæ rei augurīū facere, & nullū præſtantius eſſe opinantur, cōtrà, lupos in Capitolio viſos, prodigij loco eſt habitū, cuius cauſa luſtratum Capitolium quandoq; videmus. Lupū quoque caſtra introiſſe, & laceratis obuiis intactum abiiſſe, exitium & cladem portēdiſſe euentus docuit, toto poſtea exercitu ingenti clade affecto. Rurſus, quum cerua à lupo fugata, inter duas acies euaſiſſet illæſe, inſignē victoriam Romanis dedit. Lupos quoque in foro viſos, incolumes euaſiſſe, armis opprimi patriam, & magna rerum momenta deſignauit. Quum in Libyam colonia duceretur, lupos metas quibus ager deſignabatur, mordicus diſſipaſſe, velut diri euētus, effecit quo minus deduceretur. Non ſic Sānitibus deducentibus coloniā, quo duce auſpicatā deduxere, quare Hirpini dicti. Fuitque animaduerſum, lupum ſubnigrū obuiam factū, grande diſcrimen afferre. Iuuenca ſi annicula, aut mula ſi gemellos pepe rit, oſtētum dirum peſtēmque denunciat. Sicut leonis aſpectus famoſus fuit & inglorius: itineráque infeſta facere creditus: nāque hoſtiū pugnā ſæpe portēderunt: capræ verò

Ex vino. *Odyſſ.* 13. *Ex hinnitu & fremitu equorum.* *Ex virgultis.* *Ex oculis.* *Ex piſcibus* *Ex tilia fronde.* *Ex ſcōbris Byzantij.* *Ex quadrupedibus.* *Ex lupo.* *Ex iuuencæ anniculæ, aut mulæ partu.* *Ex leonis aſpectu.* *Ex capræ.*

ſalutaris. Hæ enim Carano eximiæ felicitatis duces fuere. Aſinum leonē occidiſſe, omen magni terroris feciſſe, necémque Alexādro portēdiſſe, literis mādatum eſt. Serpentem per impluuium decidiſſe, aut iter cōmeantium interrupiſſe illeſum, vel fœtā vulpem obuiam habuiſſe, aut canem alienas ædes introiſſe, formidoloſos caſus & inſignē calamitatem facere periti adno nt. Serpentem quoque extis ſolēnibus depaſtū, diri ominis & extremi exitij loco eſt habitum. Cōtrà Syllæ inter ſacrificandum ſerpēs viſus & elapſus, felicē victoriam dedit. Suburbana verò colubris plena, equóſque illis depaſtos, Crœſo Lydorum regi ab externis regnum ſubigi portenderunt. Mures quum cādidi ſunt, lætum auſpiciū faciunt, licet illorum occentu dirimi auſpicia dicantur. Namque occētus ſoricis auditus, Fabio Maximo dictaturam, & C. Flaminio magiſterium equitum deponēdi cauſam dedit. Mures quoque in Argillæ fundamenti apparuiſſe pugnantes, ciues præferoces & militares haud dubio argumēto præſignauit: ea enim vrbs ad Strymonem bonis auſpiciis condita, à muribus dicta eſt: ſicut Coronæ ciuitas in Peloponeſo ad Pamiſi flumen quod cornix ænea in fundamētis apparuit, felix nomen tulit. Si quid tamen mures arroſerint, triſtia ſemper & dira portenderunt. Carboni imperatori corroſis faſciis, quibus in calceatu vtebātur, exitiū prædixerūt: aurumque & clypeos corroſiſſe, Marſicum portēdere bellū. Lepus quoque occurrens in via, infortunatum iter præſagit & ominoſum, idē vulpes fœta, & canis prægnans. Muſtela quoque, ſicut picus, à ſiniſtra veniēs, infauſti ominis eſt. Feruntque arietē inſolito colore natum, miram felicitatem prænotaſſe. Ex diris ſunt offenſiones pedum, voce exauditæ, res oblatæ oculis & alia id genus; ex quibus certa captantur auſpicia: limen offendiſſe, laciniam adhæſiſſe, vel prolapſum cecidiſſe, obſcœnum oſtentū eſſe vulgo receptum eſt. C. Flaminius quo tempore ad Traſimenum oppreſſus interiit, quum in equum inſiluiſſet, equo prolapſus, repentè corruit, diro & fœdo euentu, quo ad internecionem crudelem in modum cæſus, occubuit. Neroni Cæſari Alexandriam profecturo, lacinia adhæſit. Diuus verò Auguſtus læuum ſibi calceum

Ex aſino leonem occidente.

Ex ſerpente, vulpe, cane.

Ex muribus.

Ex lepore.

Ex muſtela.

Ex ariete.

Dira.

præpoſterè indutū animaduertit, qua die ſeditione militar. propè afflictus eſt. Et Pōpeio Magno pullum amiculum, qua die ad Pharſaliam profligatus fuit, diras vaſtitates præmonſtrauit. Voces quoque exceptæ, in vtrāque partē magnopere auguriū fecerunt: idcirco in rerum principiis, qnod bonum, felix, fauſtúmque foret, præfabantur veteres. Quum maximas clades vrbs perpeſſa fuiſſet, & ancipiti contentione agerent patres, antedicto patrio ſolo Veios migrarēt, vox centurionis audita, H E I C manebimus optimè, vrbis ſedē ſtabiliſſe fertur. Aliter Craſſo in bellū profecturo, qui Cauneas ficus venales clamabat, illud omen fecit, quo ſpoliatus fama & fortunis omnibus, memorabili clade profligat' interiit. Neroni rurſus paucis ante ipſius cædē diebus, de Mauſoleo vox exaudita fertur, nomine eum ciens. Auguſti quoque Cæſaris ſupremo digreſſu ab vrbe vox temere emiſſa, auguriū fecit, non amplius Romæ eum futurū: ſicut Scipioni in Aphricā, profecturo, promontoriū Pulchri incolumen ſpem oſtendit: cōtra Hannibali, quū ex Italia Aphricā pateret, ſepulchrū diſruptū, auſpicium ferale. Bruto etiā & Caſſio prodituris in aciē obuius Aethiops, calamitates præſignauit. Quare fœdiſſimè & cruento bello, atque inteſtina clade ita cōflictati ſunt, vt ambo vno prælio cōciderent. Fertur quoq; Hadrianus Cæſar ex Mauri occurſu futuram mortem imaginatus. Nō ſic Octauio Auguſto: nāque aſinus cui Nicontæ nomen, & aſinarius cui Eutycho, obuiam facti, omen certæ victoriæ attulere. Ac ne nimius videar, néue diutius ſtudioſos fatigemus, de his hactenus dixiſſe abundè fuerit. Illud quoque haud dubiū, ſues comeſſe fœtus, inter prodigia minimè reputari: ſiquidem id frequens, neque propterea ominoſum fuiſſe, aſſiduis exemplis probatum eſt.

Ex vocibus exceptis.

Ex Aethiopis occurſu.

Quid ſenſerit Hieronymus Porcarius de iniquo iudice, quibuſque modis litigantes fruſtretur & deludat.

CAP. XIIII.

Hieronymus Porcarius, diuini humaniq; iuris ſciēs, homo liberi animi & acris ingenij fuit: prætérque verē facundiā, mira in eo eruditio, & in maledicendo

libertas admiſto ſale. Erat enim acri iudicio,& ad irridendum contenſioſus & audax,non infacetus, ita vt iocis vrbanis vnumquemque carperet, & ad viuum vſque laceſſeret.Is in conceſſu nobilium, dum apud eum pro familiari conſuetudine diuerterem,dicere ſolebat, quatuor modis iudicia eludi, veterum ſcitis traditum eſſe: odio, gratia, precio, aut timore: præter quæ nihil eſſe quod iudicum animos flectat à vero, literis mandatum dicebat. Sed tamen ſi quis improbũ aut pernicioſum iudicem nactus fuerit, qui iudicio & legibus abuti velit, innumeris ferè modis iudicia eludi & præuaricari ſolere,contra ius,faſque. Quibus verò modis id fieret, memoriter ipſe & expeditè diſſerebat. Neque enim ſolùm iniquus iudex,inquit, qui alteri parti pronior eſt,longis interuallis differendo iudicium, clientẽ pro quo ius ſtare videt, fruſtratur & decipit, ita vt longa mora fatigatus,iudiciũ relinquere cogatur, aut donec alius inſtructior fiat,expectet, vt alter interim dolo victus occumbat: ſed etiam quum non ex fide bona acta ponit & refert,quum quæ vnius partis cauſam agunt, diligenter enunciat: quæ verò contrà, ſupprimit & tacet, bonum ius alterius partis eludi atque obteri dicebat, Quinetiã multos vidiſſe aſſerebat,qui illũ cũ quo lis eſt, cui plus nimio fauet, quo pacto aduerſarij telis ſe opponat, inſtruere non verentur,quũ quid in re quaque conſilij capiendum ſit,alteri parti enũcient,ita vt ille paratior factus, bonum alterius ius euertat, & conuincat: quũ alterius neque voces animis,nec querelas auribus admittant:& quũ miſer ille timidus, imprudẽſque rerũ, iudicis fidem implorando, fruſtra ipſius aures fatigauerit: iudex interim ſeuerus & vehemens loquenti obſtrepat, eũmque vel difficulter admittat, aut impotenti ore objurget:vel ſi admittit ægrè & perinuitus,diſſimulato ſermone vultúque,cum tædio admittere cogatur.Quorum quidem nequitiæ,& animi ad fallendum deſtinati,nulla maiora(inquit)argumenta ſunt, quã quum reconditus ille ſenſus,& abſtruſus animus, quam labem miſero illi afferat, non facile dignoſcatur. Quinetiã perſæpe euenire dicebat,vt malus iudex,vt illũ improuidum ad inſidias ducat, & vana ſpe ludificetur, ſe dubitare in qua

Quatuor modis iudicia eludi.

nihil verendum ſit, aſſeueret: ſi quod autẽ in cauſæ diſceptationẽ anceps dubiúmve fiat, illud diſſimulanter omittat: vt quũ maximè viciſſe te credas, tunc tibi præcipuè ſubeundum periculum ſit. Nonnunquam euenire, vt quum diutius litigantem fruſtrari nequeat, precibus ſeu querelis fatigatus, cauſam in iudicio ſe producturũ prædicat, aliorúmque iudicũ exploret vota, non vt cauſam æquo iudicio terminet, ſed vt quo pacto inuadat ius alterius, ſolerter inquirat: illorùmque votis in illius miſeri perniciẽ exploratis, ſine religione & fide ipſum perditum eat. Si verò non dubiam ſpem victoriæ viderit, iudiciorũ & litium mora ita rem producat, vt quum finire nutu omnem diſceptationẽ valeat, neutrò inclinatis ſententiis, ſuſpenſa omnia infectáque relinquat. Deúmque ille conteſtans & hominũ fidem, ſi quidem quem appellet, quem obteſtetur, quem imploret, nullum habet, diuturna expectatione & ampliore ſumptu vexatus, de ſuo iure tandem decedere cogatur: quo fœdius dici æſtimaríque nihil potuit. Atque vtinam nõ his artibus fœdiſſimè vexatos, nec quotidianis damnis tenore vno opprimi miſeros videremus Poſtremò morẽ peſſimo exẽplo inualuiſſe dicebat, vt iudices non iure nec iudicio, ſed per factionem & gratiã, aut libidinem, pérque inuidiã iudiciorum vota conferant, illic præſertim vbi in orbem ſuper iure controuerſo ſententiæ explorantur. In qua quidem re, tanto certamine hincinde exardeſcunt ſtudia, vt maledictis inter ſe & cõuiciis, & plerunque manibus vix temperent, tantáque iudiciorũ turpitudo fiat, vt nec iudicio, nec diſceptatione, ſed libidine, pérque omnes cupiditates ſuffragẽtur, ſtudiúmque & gratiam aliquorum potius, quàm vera iudicia inquirant Ac mille modos referebat, quibus iniquus iudex, non iudicis, ſed impuri latronis modo, velut officina nequitiæ, per auaritiam & ſordes bonũ alterius ius inuadat, vanáque iudicia precio aut gratia nundinetur: qui quidem non legum petiti, ſed euerſores potius humani iuris dicẽdi ſunt. Rectè igitur Iſocrates nũquam effici exiſtimauit poſſe, vt hi qui malè inſtituti, aut moribus prauis & inciuilibus ſunt, iuſtitiam aſſequantur. Denique nihil malo iudice peius, aduerſus quẽ nec im-

Vbi ſententiæ in orbẽ explorantur.

Iſocratis dictum.

periã magiſtratuum, nec leges valent: neque facile eſſe inuenire hominem, quem nec dona: tranſuerſum agãt. Inualuítque vetus adagium apud cauſarum patronos, omni dimicatione, contentione atque cura enitendum, vt iudicem quem quis nactus fuerit, partim gratia, partim precio aut pactione, dando & pollicendo, propenſiorem ſibi quoquo modo parẽt, quo incolumi amico, nihil amplius quærendum illi ſit. Iſto enim maximè effici modo, vt eum ad voluntatem ſuam ille mutúmque cõuertat: & qui gratia plus poſſunt, cauſa plus valuiſſe videantur, illique vel nunquam cauſa cadant, vel præter ius fáſque iudicata ferant, & victores fiant. Sed iam latius proceſſi & liberius, quia me morũ piget tædétq;. Malè profectò humanis ingeniis noſtra vitia cõſuluere, quum iudicia quæ fidei tutelæq; noſtræ credita ſunt, non ad ſalutem, ſed ad perniciem humani generis cæci cupiditate vertamus.

Adagium ſceleratum apud patronos cauſarum.

Quæ in ſermonibus quotidianis vulgata prouerbia apud Romanos in vſu fuerint, & quæ apud exteros frequentia.

CAPVT XV.

VVlgata aqud maiores prouerbia, quę magis fuerint obuia, de quibus meminíſſe potuimus, præ multis & ferè innumeris, hæc planè accepimus: eáque licet breuibus cõcluſa ſententiis, in ſermone quotidiano vſurpata, aliud dicere videantur, vt aliud ſonẽt verba, aliud ſentias, tamẽ ſub alieno intellectu obliquis orationibus quin magna plerunq; ſenſa & rerũ documẽta appareãt nulli dubium fuit. Horũ exemplorũ plena vetuſtas eſt: nam ſi quos mutuo ſtudio teneri, & conſociatos ſibi inuicem operas dare deſignabant, mutuum mulos ſcabere dicebant: q; ſcilicet ita opibus ſe iuuarẽt, & alter alteri præſidio eſſet, quemadmodũ muli inuicẽ ſe confricantes ſcabunt, Contrà verò, quũ aliquis nihil proficit, & fruſtra operando fatigatur, ingenti periculo, fructu nullo, oleum ſimul & operã perdere aiebant. Sicut Græcum adagium fuit, ὄνου πόκους ζητεῖς, hoc eſt, aſini vellera quæris, quaſi ad id operam daret, vbi laborando nihil proficeret: cui affine eſt, φαλακρὸν τίλλεις, hoc eſt, caluũ vellis. Et quum quis laceſſit ad pugnã, mox linquitur

Mutuum muli ſcabunt.
Oleum & operã perdere.
Aſini vellera quærere. Caluum vellere.

animo,vt comminus congredi non audeat, cātheriū in ſoſſa dixere. Sunt enim catherij,equi teſticulis deſectis, & execti genitalibus: qui cùm ſemine careāt, lāguidiores & degeneres ſunt: quare Scythis & Sarmatis peculiare eſt,equos præferoces eunuchos facere, quo millitis animis mitiore fiāt. Græco quoque prouerbio increbuit, vt quum aliqua ita eſſent diſſociata, vt non facilè conuentura putarentur,nihil eſſe cum fidibus gracculo, vel cū amaracino ſui, diceret. Fuiſſe enim amaracinum fragrātiſſimi odoris vnguentū, ex amaraco dilutum,autores memorāt.Ad hūc ſenſum. In lente vnguentū, cui proximè accedit,ὄνος πρὸς αὐλὸν, hoc eſt, aſinus ad tibiā, & Anos lyras. Et quū quis diuerſus agitur, & ita dubius animi fluctuatur, vt nec abnuere, nec polliceri audeat, & in quāuis partē declinet, præſens dānū aut exitiū videat ſe inter ſactū & ſaxū poſitū, vulgo iactitant: deductum ab eo,qui in fœdere ineūdo porcā ſaxo ferit: ſicut Græcū eſt adagiū, Diomedeia anagci, quòd ſcilicet ita aſtrictus maneat, velut apud Diomedē hoſpites, quorū viſcerib⁹ equas depaniſſe dicitur. In eū verò quē diuerſæ trahūt curæ,& incertus nutat, vt nūc in vnā, nūc in alterā inclinet ſententiā Eumetaboloteros coternou.i. multabilior cothurno,ſermo percrebuit. Cothurnum enim calceamēti genus eſſe quatuor angulorū, fabrefactū ita vt,vtriq; pedi,& viris ac mulieribus aptetur commodè per ſpicuè cōſtat. Rurſus ſi quid certū & deſtinatū eſſet,nec uana expectatiōe ferretur, hoc re ad Sagrā geſta certius eſſe:cōtrà verò, quū irrata caderēt promiſſa, & vana ſpe ducerentúr, ſe auribus lupū tenere dicebāt.Huc pertinet quod quotidiano fertur adagio, inter os & offā multa incidere, quū aliquid diſcriminis in re certa & ferè explorata futurū timem⁹. Sicut græco fuit adagio vſurpatū,Πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου. i. Multa cadūt inter calicē, ſupremáq; labra. Quod autem eſt de Sagra dictum, inde fluxit adagium, quòd quum decem Locrorum millia ad Sagram inſperata victoria potiti eſſent aduerſus Crotoniatarum cētum & triginta millia,idq; vix credibile videretur, poſtea certis autoribus re comperta,in prouerbiū ceſſit, vt quum quid certo certius ſignificarent, re ad Sagram geſta ni-

Catherius in ſoſſa.

Nihil cum fidibus gracculo, vel amaracino ſui.

In lēte vnguentū.

Aſinus ad tibiam.

Aſinus ad lyram.

Inter ſacrū & ſaxum ſtare.

Diomedea neceſſitas.

Mutabilior cothurno.

Re ad Sagram geſta certius.

Auribus lupum tenere.

Inter os & offam.

Multa cadunt inter calicem.

Locri ad Segrē victores.

hil certius dicerent. Cúmque ingēti animi ſollicitudine premitur quiſpiam, réſq; ita in anguſto ſunt, vt trepidum diffidentémque animum gerat, omníſque moles negociorum vno in loco inclinatura videatur, hic mihi aqua hæret, dicere ſolemus: tractum ab eo qui naufragium facit, qui aqua ori admota, penè ſubmergitur.

Aqua hærere.

Et quum ex re quapiam totum pēdet negocium, vbique tota moles periculi imminet, hic mihi prora & puppis eſt, vulgatus ſermo fuit.

Prora & puppis.

Contrà verò, quum exoneratum animum curis, diſcuſſa ſolicitudine gerim⁹, vt bona ſpe impleamur ſecuros in vtrâque autē dormire pollicemur.

In vtramque aurem dormire.

Sicut rem ſaluam dicimus, ſaltante ſene, tractum ab eo, quod quū Circenſes Romæ fierent, & turbatis ludis aduentu Hānibalis, in omē magni terroris receptum eſſet, poſtea reuerſi, quum ſaltantem in circo ſenem inueniſſent, rē ſaluam dixerunt.

Saltant ſenes.

Clitellas quoque boui admotas, quū munus viro inerti collatum viderēt. Quique de rebus quarum neſcius eſt, diiudicat, ſutorē ſupra crepidas iudicare dicunt.

Clitellas boui.

Sutor ſupra crepidas.

Nouo quoque genere prouerbij in vſu venit, vt qui tam ad imperandum, quàm parendum iuxta paratus foret, quíque nō ſegniter mādata exequitur, mulus Marianus diceretur. Nanque Marius quæcunque militibus mādauit onera, ipſe inter infimos obiuit in primis. Quāuis furculas quibus ſarcinas viatores gerūt, quas Marius primus commentus fuit, mulos Marianos alij dictos velint. Quotiéſque victoria ſine labore quæſita foret alicui, ἀκονιτὶ viciſſe: contra verò vbi multo negocio victoria potiretur quiſpiam, κονιτὶ viciſſe dicimus. Quū enim puluere aſperſus athleta eſſet, κονιτὶ viciſſe dicebatur. Solere enim athletas, & multarū palmarum pugiles, ad vires refouēdas puluere luctatorio inſpergi, quò fortius dimicent, ferè peruulgatum eſt, quē ex Nilo præcipuum fuiſſe volunt. Pari exemplo quum parum cōmodi affert victoria, & haud magno diſcrimine à victore victus abeſt, Cadmea victoria dicitur. Apud Græcos verò ἄδακρυς πόλεμος, hoc eſt, bellum ſine lachrymis: Latinis autem, laureola in muſtaceis. Bullam quoque dicebant, ſi quid haud multò pòſt deſiturum cernebant. Eſt enim in aquis ſpuma tumens, quæ ex crebra agitatione naſcitur, punctóq; temporis diſſoluitur. Quare ſermo Diogenis

in eos qui ob coronas olympicas laſciuirent gaudio per crebuit,vt bullas accepiſſe diceret.Et calcaria ſpōte currenti addita,ſi quem ſua ſponte ad audendum agendúmque hortamur . Oleum vero in ore geſtare dixerunt, cui loqui inhibitū eſt,cuíque verbum facere nō licet. Contra vbi quis lingua immodicus infinitæ licentiæ & audaciȩ eſt,qui moderari linguam neſciat,Byzena temeritas dicebatur.Fuit enim Byzenus Neptuni filius,procax nimium & inſolens.Et qui ingenio timido & diffidēti ſcrupulum facit,vbi faciendus minimè foret, nodū in ſcirpo quærere dicebāt . Si quem verò probum virum deſignabant,qui nihil contra honeſtum moliretur,tutóque eius fidei crederentur omnia,dignū eſſe cum quo in tenebris micent,aſſerebāt.Qui verò ingenio perſpicaci,nulli occaſioni fraudis patet, γέρων πίθηκος ὐχ ἀλίσκεται , hoc eſt, Senex ſimia non capitur , prouerbium fecit. Contrà , ſi quis improbus ad nocendum paratus venit , fœnum habere in cornu dictus eſt. Erat enim priſci moris, bobus qui cornu peterent, fœni manipulos apponere , quò ad precauendū homines paratiores forent. Quare verbum Siciniis ſcurræ fuit in Craſſum , ideo conuiciis parcere, quod fœnū habere in cornu videret. Dici quoque ius ad aſſem,quū etiā minima librato examine moderata fuiſſent,voluere,& qui ſe victum fatebatur,herbam dare prouerbio iactabatur:quippe ſupplices, & qui pacē petunt, oleæ ramos,velamenta ſupplicū, aut gramen cum terra euulſum,victori offerebāt,vel barbarico more ſertis coronati occurrebant , quaſi illos quibus porrigerent ducerent meliores.Mittere autē noctuas Athenas,γλαῦκας εἰς ἀθήνας,vetus adagium fuit , quū ea quæ illi ſuperſunt, alicui damus.Quum enim Athenis noctuȩ affatim exuberent, qui illuc noctuas mitteret , nimirum ad ea loca merces ferret,vbi illæ redundarent. Et cùm quis neſcire ſimulat quæ percallet , Cretes neſcire pelagus vulgò dicitur:ex illo traditum, quod nemo Cretēſis nauiculariā, & pelagi commercia neſciret. Quinetiam ex locis plura fluxere prouerbia . Nam ſi qui opibus claros & præpotentes flocci faciūt,illis ne decimam quidem Syracuſanorum eſſe:& quum loca & ſalubrem aërem celebrent. Crotone ſalubriora dicunt : ſcilicet quòd Syracuſas di-

Calcaria currenti addere.
Oleum in ore geſtare.
Byzena temeritas.
Nodum in ſcirpo quærere.
Dignus cū quo in tenebris micēt.
Fœnum habere in cornu.
Dicere ius ad aſſem.
Herbam dare.
Noctuas Athenas.
Cretes neſcire pelagus.
Ne decima quidē Syracuſanorum pars.
Crotone ſalubrius.

tiſſimas, ſicut Orchomenon in Bœotia, & Crotonem, compoſita aëris temperie ſaluberrimã ferunt. Etiã à perſonis plura adagia fluxerũt: nã & Zenone continentior, & Catone cõſtantior, & Ariſtidie iuſtior, crebrò vſurpatum eſt. Eò pertinet, non eſſe hominis cuiuſque Corinthum petere, quod præceps in luxuriam ciuitas, ibíque illecebræ libidinũ forent, quæ magno parabantur. Tum ſi quem affectam, & negociis inutilem ducebant, in quo nihil adiumẽti, nihil conſilij foret, eum de ponte deiici oportere monebant. Siquidẽ grandæuos ætate, ad ſuffragia quæ comitiis dabantur, non admittebant. Quum vero vehemẽter laboratur, fortunæq; in extremo ſunt, ita vt nulla daretur ſpes melior, rem ad triarios veniſſe, in prouerbium venit. Quum enim triarij in vltimo eſſent præſidio, vltra quos nihil opis ſperabatur, quum abſciſſa omni ſpe, ad vltimum ventum eſſet, rem ad triarios veniſſe dicebant. Siquid autem tardè cogitatum, aut ſalubre conſilium ſerò expenſum fuiſſet, ſerò Phryges ſapere ſermo fuit, quod à Græcis fluxiſſe autumant: nam quũ decimo exacto anno, poſt magnas clades Troiani Helenam, ſimul & iure belli quæſita, Græci reſtituenda cenſerent, ſerò Phryges ſapere, prouerbium deductum eſt. Et qui in re quapiam parum ſapere viſus, damnum patitur, qui ſibi ſapiens prodeſſe nequit, nè quicquam ſapere dicitur: ad quam ſentẽtiam accidit Euripidis verſus μισῶ σοφὸν ὅς οὐκ αὐτῷ σοφὸς, hoc eſt, odi ſapientem, qui ſibi ſapiens non eſt. Et qui aſtu & dolis nimium valet, Corycæus nuncupatur, ex eo deductũ, quòd ex Coryco latrones prædæ aſſueti, audacis ingenij & ſummæ ſolertiæ forent. In eos quoque qui præferunt lætitiam, quum intus angantur curis, quíque blanditiis velant odiũ, riſus Sardonius dicitur, quòd in Sardinia apiaſtro ſimilis herba naſcatur, cuius eſus diducto ore velut ridentes homines mortem oppetere cogit. Si quis verò obrutus malis, cum fortuna fluctuatur, vt nihil ſibi proſperè cedat, illum equum habere Seianum, aut aurũ Toloſanũ aſſeuerant: quod ſcilicet ita excidio & cõtinuis cladibus premitur, vt qui aurum Toloſanũ haberet, aut Seiani equũ, Sicut de ſegmentis Helenæ, & Eriphyles aut Hermionæ monili autores tradunt, quorũ participes, ærumnarum con-

Zenone cõtinentior. Catone cõſtantior. Ariſtide iuſtior. Nõ eſt cuiúſque adire Corinthum. De ponta deiicere. Ad triarios rem veniſſe. Serò ſapiũt Phryges. Nequicquã ſapere. Corycæus. Riſus Sardonius. Equus ſeianus. Aurum Toloſanũ.

tinua mole oppreſſi, in extremum venêre diſcrimẽ: ſicut de Agaue, Iocaſtra, Semele, Argia & Eriphyle apparet. Quod & Græcis quoque vice prouerbij fuit, κακ' ἐφ' αὐτὸν ἕλκων ὥςε καικίας νέφος, mala ad ſe trahens, vt Cæcias nubes. Id etiam apud Eleos in prouerbium ceſſit, vt in eum qui cõtinuis premitur malis, grauiora Sambico pati dicerent. Quum verò quiſpiam iniqua contentione victus, vlterius damno premitur, Opprobrium victis, adagium erat: quod à Brenno, quum ſe Romani auro redimerent, ſumptum memorant. Tritum quoque prouerbium fuit, Iucundi acti lobores, quum bene nauatam à nobis operam, ſuaui memoria repetimus. Et quum inter loquendum medio affatu is ſuperuenit, de quo ſermo fit lupum, in fabula, qui minimè nos loqui ſinat, eſſe dixerunt. Nam ferè conſtat, quem prior lupus viderit, proloqui nequiſſe. Cúmque fraus animo agitata, à bono honeſtóque in prauum tranſit, atque in autoris redit perniciem, Malum conſilium conſultori peſſimum, in adagium venit. Ac mille modis euulgata prouerbia fuere, quotidiano ſermone vſurpata, quæ recenſere ſuperuacuæ diſputationis foret. Quare ne exequar ſingula, quũ non ſit animus ea conſectari quæ ab aliis vberius explicata ſunt & latius, de his hactenus dixiſſe ſatis habeam.

Vt cæcias nubes. *Grauiora Sambico.* *Opprobriũ victis.* *Iucundi actũ labores.* *Lupus in fabula.* *Malũ conſilium conſultori peſſimum.*

Illud vtique antiqui moris erat, quod quum alicui precabantur bene, vt quicquid fuiſſet capitum, eueniret, ne quid diri aut infauſti ſucceſſum læderet, pollicem premere iubebant. Quotiéſque in propinqua ſpe futuri boni, veniam à diis petimus in ſinum deſpuere ſolemus, velut ratas preces diis habituris. Cúmque in ſermone quotidiano quiſpiam malè audiſſet, aut verbo vocéve offenſus foret, dicto veniam poſcere: in aduerſis verò enunciatis, meliora ominari, atque inuidiam verbo abeſſe iubebant. In mentione defunctorum, illorum memoriam non ſolicitari: in ſordidis & obſcœnis dictis, honorem auribus ſeruare, & præfari honeſtatem, veteres conſueſſe, memoriæ & literis proditum eſt.

Pollicem premere. *In ſinum deſpuere.* *Vbi quis male audiſſet, aut verbo offenſus fuiſſet.*

Qui primus legem theatralem Romæ tulerit, & quot leges plebem ab optimatibus poſtea diſtinxerint.

CAPVT XVI.

Tarquinij Priſci in edendis ſpectaculis ſtudium.

Circus maximus.

INter eos qui à prima origine ſpectacula Romæ ediderũt, Tarquinius Priſcus opulẽtius inſtructiúſq; quã aliquis regũ ludos feciſſe dicitur. Is enim in ludorũ apparatu, cultu & magnificentia omnes anteceſſit. Ab ipſo enim Circus maximus ſpectaculis deſignatus locus fuit, qui poſteà ædificiorum magnitudine, & aulico apparatu præcipuus ſemper exhibendis ludis eſt habitus, in quo munera ingenti apparatu mox exhibita fuere, diuiſis locis plebi per ſingulas curias. Cúmq; intercedẽtibus annis

Loca in ſpectaculis prius confuſa, diſcreta Senatorum locus.

Imperatoris.

Optimatũ.

patribus equitibúſq;, ac plebi Romanæ cõfuſa loca fuiſſent vbi ſpectarent. Corn. Scipione & T. Sẽpronio conſulibus, ludis Romanis per ædiles curules diſcreta loca ſenatoria à populo fuere: vtque ſuus cuiq; honos ſeruaretur, lege cautũ fuit, vt optimatibus ſubſellia proxima darẽtur. Quo tẽpore præcipua loca in orcheſtra ſenatoribus data ſunt, vbi in ſcena ſaltabatur, & chorus inducebatur: prodium imperatori & conſulibus, proſcenia & pulpita optimatibus, nonnunquã principi. Siquidẽ Nero è proſcenio ſæpe ſpectauit, aliquando è puluinari, ꝙ in prima fronte theatri, ſpectaculorum locus erat. Fertur tamen Auguſtus Cæſar, legatos ſociarum fœderatarúmque gentium, in orcheſtra conſidere vetuiſſe, quum quoſdam libertini generis illic ſpectare deprehendiſſet.

Qui ludis præſidebãt.

Scena ludorum.

Poſt aliquot verò ætates, vt imperator vnà cum ſacerdotibus in ſella imperatoria ludis præſideret, cõſuetudo inualuit. Quæ quidẽ ſcena in fronte theatri ab vno cornu ad alterum porrigebatur verſatiliš, plerúmque ductilis, multis columnis & epiſtyliis fulta: quæ primo parietẽ non habuit, ſed frondibus obumbrabatur: poſteà tabulis pictis in parietis morem componi cœpta, quæ ſpectaculorum ſedes præcipuæ inde habitæ.

Tragica ſcena.

Comica.

Satyrica.

Hiſtrionũ locus.

Ea enim triplicis generis erat: nanque tragica colũnis & deorum ſignis exornabatur, quibus & talibus pictis, partim ab amicis, partim è Græcia commodatis, vtebantur: comica, ædificiorum figuram præfert: ſatyrica verò, montibus inumbratur & ſyluis. In ea enim hiſtrionum ſedes erant, qui ad edendas in ſcena operas locabantur. In orcheſtra autem chori: reliqua verò loca popularia fuere, in quibus omnis ſexus & ætas, atque infimus ordo ſine diſcrimine ſpectabat: qui verò à ſedibꝰ excluſi fuerãt, ex excuneati

dicti

dicti. Græci verò præter hæc buleuticum conſtruxere in theatro, vbi ſeniores: ſicut ephebicum, vbi iuuenes ſpectarent. Ante hanc vero legẽ, per annos quingẽtos ſexaginta à condita vrbe, populus vnà cum patribus promiſcua iniquitate ſpectauit. Poſteà verò P. Aphricanus ſuperior quum conſul eſſet cum T. longo, ludis Romanis plurima ſenatorum ſubſellia à populari cõſeſſu ſeparari iuſſit. Et quũ eo diſcrimine aliorũ ſtudium, aliorũ indignatio eſſet, præbuiſſe eius rei nouitas non mediocrem plebi ſermonẽ dicitur, adeò vt ipſum Aphricanum, quod eius rei autor fuiſſet, pœnituiſſe ferũtgratiáq; ingentem apud ordinẽ ſenatoriũ ædiles pepererunt, qui ſanxerunt, vt gradus dignitatiſq; cuiuſque & fortunæ diſcrimen foret. Manſitque aliquandiu lex ſeruata, vſúque didicere, multò præſtabilius eſſe, ſeruato gradu cuiuſque, quã in colluuione omniũ ſpectaculis intereſſe. Proditũ tamen memoriæ eſt, tẽpore quo promiſcuus ſpectaculorũ vſus erat, nunquã plebeiũ præ modeſtia & verecundia, ante virum ſenatorium aut conſularem ſpectare ſuſtinuiſſe. Cúmq; poſt aliquot tẽpora, plebs cum patribus confuſis ordinibus nihilominus ſpectaret. Sex. Ælius Pætus & L. Cornelius Cethegus cenſores, ne turba patribus miſceretur, quum tantũ hominum cõflueret in theatrum, alio edicto ſtatuere: quod nõ ſine indignatione plebis factũ memorãt, quæ ſe deſpectui haberi, & contẽptam eſſe arbitrata eſt: tametſi Ælium Pętũ in cenſura collegã prioris Scipionis fuiſſe nõnulli tradãt. Rurſus quũ haud longo pòſt interuallo cõſtitutione abrogata, ſenatus & populus ſolutiſſimo more ſpectarent, Attilius Serranus & L. Scribonius Libo ædiles curules, ſcenicis ludis & Romanis, vt diuiſa loca plebeiorũ à patribus eſſent, populúſq; diſcretus à ſenatoribus ſpectaret, quarta promulgata lege ſtatuêre. Spectauerêque aliquandiu, donec lege Iulia theatrali & Roſcia, vt in quatuordecim ordinibus & ſubſelliis proximioribus ſenatores atque equites ſpectarẽt ſemota plebe, optimatibus data facultas fuit. Quorum numerũ à diuo Iulio adeò excretũ fuiſſe conſtat, vt quatuordecim ordines, & proxima ſubſellia, ſolis ſenatoribus non ſufficerent: adeò vt Laberius Mimus inter equites ſedere iuſſus, præ anguſtia recipi vix po-

Chori. Populi. Excuntati. Græci. Seniorum, Iuuenum, Senatorum ſubſellia à popularib' ſeiuncta. Aedilium ſanctio de dignitatis cuiuſque & gradus diſcrimine.

Aelij Pæti & L. Cornelij edictum.

Attilij Serrani & L. Scribonij lex. Senatorib' & equitib' 14. ſubſellia in ſpectaculis.

tuerit. Quód & Syllæ temporibus iterum cõfuſum fuiſſe crediderim. Nam gladiatorum munus dedit, viris æquè & mulieribus, locis promiſcuis & indiſtinctis, in magna licentia ſpectandi, & ſine vllo diſcrimine honorũ. Cautum deinde lege Othonis fuit, quam tribunus tulit, vt magis fortunarum & pecuniæ quã generis aut honorum ratio haberetur: & nõ modò patriciis, aut equeſtris ordinis, & ſenatoriis viris, ſed ſummis honoribꝰ functis, quibus quadringentorum ſeſtertiorum ipſi, patri, auóque cenſus nõ fuiſſet, ſpectãdi in quatuordecim ſubſellijs ius non eſſet, eáque loca honoris cauſa diuitibus ſolũ conſtituta fuere. Quippe tenues & ſordidæ inopiæ viros, quãuis claros illuſtréſque, quibus quinquaginta ſeſtertiorum non eſſet cenſus, mixtim cum ditioribus in quatuordecim ſedere, minimè decere arbitratus eſt. Tantáque diuitiarũ ratio fuit, vt duo primi ordines tribunitiis & plebeiis ditioribus, excluſis patriciis vacarent: ídque non ſine graui offenſione nobilitatis. Quæ quidem ſubſellia ita compta habuere, vt crocum & vinum per ſingulos cuneos ſpargerent, illóſq; præcipuis odoribus diluerent, ac picturis exornarent, nonnunquam minio & chryſocolla arenã circi ſternerent, ita vt Hadrianus balſama & crocum per gradus theatri ſtrauiſſe feratur. Primúſq; Claudius Pulcher fuiſſe traditur, qui ſcenam variis picturis ſigniſque & tabulis ornauit: Trebonius auro, alij argento, pleríq; ebore. Q. Catulus velis carbaſinis theatrũ texit, Lentulus Spinther byſſino velo. Nero Cæſar auri ramẽta pro arena ſtrauit, & vela ſtellata colore cæli poſuit, totúmque Pompeij theatrum in vnum diem auro operuit. C. verò Antonius & Muræna ſcenam fecere argenteã. Caius etiã princeps pegma ex argento duxit. Nonnunquã qui ludos dabant, ne populo ſol officeret, aulæa ſuſpendebant, plerunque ſupparo vſi ſunt, quod poſterior ætas pro aulæis accepit, quæ nõ modò in theatro, ſed in cubiculis ferè ſingulis habuere, vt ſiquid pulueris caderet, exciperetur. Proditũque memoriæ eſt, Cn. Põpeium, ne populo æſtus officeret, etiam aquæ decurſum per ſubſellia duxiſſe: mox diuum Cæſarem in ædilitate omni ſcenæ apparatu argenteo vſum eſſe: qui etiam in munere gladiatorio, forum Romanum & viam

Othonis lex.

Subſelliorũ ornatus.

Sacrã in cliuum vſq; Capitolinum linteis cõtexit. Apud Lacedæmonios verò in omni cõmiſſione ludorũ, regum erant loca præcipua quibus vt inter ſpectandum cuique liceret inniti, priuilegiũ datũ eſt. Athenis ſi peregrinus publicis ludis in theatro ſaltaret, mille drachmarum pœna mulctabatur. Qui etiam Othonis lege decoctoribus, qui fortunæ naufragio, non ſuo vitio decoxiſſent, certus in theatro locus conſtitutus erat, ſicut viatoribus tribunitiis, vt eorum quoque vera & ſalubris ratio haberetur. His quoq; qui artẽ ludicrã exercuiſſent, ne in quatuordecim ſederent, eadẽ lege cauebatur. Qui verò quæſtum ſui corporis feciſſent, quíque vilitate & gula aut luxuria ſe autoraſſent, vel ære obligaſſent, à theatro arcebantur penitus. Quod Athenis quoq; ſtatutum ferũt, vt qui multis flagitiis dedecoratus, aut nota turpitudinis nefariæ inſignis foret, à ſuggeſtis & ludis arceretur: idque adeò procaciter ſeruatũ eſt, vt præfecti ſubſelliorum percuneos diſpoſiti, è ſubſelliis, in quibus immeriti ſedebãt, quibus equeſter nõ fuiſſet cenſus, vi ſpectatores deiicerent. C. tamen Gracchũ accepimus, cum animaduertiſſet cõtra inſtituta maiorum, paſſim patriciis & plebeiis loca ſpectaculorũ mercede locari nullo delectu, accitis operariis & fabris illa fuiſſe demolitũ. Solitóſque Romanos principes, ob multa in Remp. merita, Maſſilienſibus, exterarúmque gentium legatis ab vltimis oris, locũ inter ſenatores ſpectandi, pro inſigni munere largiri. In quo proditur memoriæ de Germanis lepidè factum, qui cùm alios de Romanis benemeritos in ſenatorum ſubſelliis ſpectaſſent, ne inferiores officio viderentur, ipſos non admiſſos, ſua ſpõte ſubſellia adiſſe, & vnà cõſediſſe. Cõtrà verò L. Flaminium Q. fratrem, cum ſenatu motus, in cõmiſſione ludorũ humilis & deſpectus extrema in parte ſederet, populus vniuerſus ob fratris egregia facinora reuocauit, & inter cõſulatia ſubſellia admiſit. Iidem tamen Maſſilienſes tam ſeueræ diſciplinæ fuere, vt nullũ aditum iuuentuti in ſcenã vel theatrum darent, quòd eſſent morũ corruptela, ne per obſcœnos motus iuuenes impudicitia laſciuirent. Auguſtus verò Cęſar milites atque equites ita diſcreuit à populo, vt eos qui bellis ciuilibus attrito patrimonio, equeſtrẽ cenſum non haberẽt,

Peregrino Athenis ſaltare in theatro nõ licebat.

A theatris eiecti.

Ro. exteris locum in ſpectaculis dabant.

Maſſilienſes iuuenes in ſcenam vel theatrũ nõ admiſere.

Auguſti ſtatuta in ſpectaculis.

ſi tamen ipſis aut parentibus antea fuiſſent, in quatuordecim ſpectare permitteret, edicto legis non obſtante: qui etiam cuneũ ſuum prætextatis & pedagogis aſſignauit: fœminas quoq; quæ promiſcuæ antea aſſuerant, niſi ex ſuperiore loco ſpectare iuſſit, adeò vt ſumma theatri deinceps ſolis matronis paterent: licet ab athletarũ ſpectaculis noua conſtitutione omnem muliebrem ſexum poſtea abdicaret. Virginibus verò Veſtalibus cõtra prætoris tribunal locũ dedit. Vtq; ſenatoribus quoties quid ſpectãdum publicè ederetur, primus ſubſelliorum ordo vacaret, cauit edicto. Mox Tiberius ſpectantium immodeſtiam exilio mulctauit: & quum confuſis nihilominus ordinibus, & ſine diſcrimine perſonarũ ſpectarẽt, Claudius Cæſar ſenatoribus loca reſtituit. Nero verò equitũ ſubſellia ſedibus plebeiorum, & inconditę turbæ prępoſuit, ne equeſter ordo à plebe vulgari & ſordidis hominibus indiſtinctus foret. Quod & Domitianus ſequutis tẽporibus renouata lege theatrali, penè obliterata, iterum feciſſe dicitur. Alexander autem Macedo militibus qui ſecum militiam meruiſſent, poſt emerita ſtipendia, priores ſedes in theatro, vtque coronati ſpectarent, pro munere largitus fuit. Erátque cõſtitutum Cęſarum temporibus, vt ſtatio cohortis ludis aſſideret, vt theatralem licentiã cohiberent: & ſi quid turbatum aut maioris tumultus ingrueret, præſto forent. Quã Nero Cęſar dimouit, quò maior ſpecies libertatis foret, & plebs modeſtiæ experimentum ſua ſponte daret. Illud ſine controuerſia conuenit, adeò poſt temporũ curricula degeneraſſe Romanos, & cẽſus æſtimatione ferri ſolitos, vt non ſolùm ad implendas equitis facultates, non minus millibus quadringentis opus eſſe ducerent, ſed ad decurionatum nullos, niſi quibus centũ millium nummum cẽſus fuiſſet, promouendos curarent. Qui quidem decurionatus, & domi & foris magiſtratus præcipuus fuit. Nanq; erat decurio cubiculariorum, & municipalis: tum ille qui decem equitum turmis pręfectus militabat, decurio dictus eſt. Fuítq; Pomponij opinio, eos etiam qui in ſenatum & concilium publicum adſciti fuerant, cùm colonię deducebantur, quaſi principes coloniæ, quæ pars decima colonorum erat, decurionum numero cenſeri.

Matronæ ab athletarum ſpectaculis reiectæ.

Veſtales.

Nero.

Domitianus.

Alexãder.

Cęſarum conſtitutũ.

Romani degenerarunt.

Decurio.

Quid apud Scæuolam iuriſconſultum ſit hieroſiarchus, & quid ſit calix diatretus.

CAPVT. XVII.

HEſterno die inter duos iuriſperitos veſanos an furioſos vero magis nomine cenſendos, neſcio, clamoſa diſceptatio: & animoſa contentio fuit, quid ſibi vellet Scæuola de legatis annuis, qui cenſuit, quod ſi teſtator ex redditu cœnaculi & horrei hieroſiarcho & libertis qui in templo illo erunt, decem annua reliquiſſet, non ipſis modò, ſed & ſucceſſoribus legatum videri. Quid eſſet hieroſiarchus, ab altero exquirebatur. Cúmque nugator ille vultu & voce immodeſta ſacellum eſſe diceret, vel locum diuino cultui deſtinatum, & pleráque nugalia ex autoritate interpretis effunderet: alter qui non minus inſipiens & delirus erat, quonam modo ſucceſſor ſacello dari poſſet, edoceri poſtulabat, cùm iureconſultus hominem ſignare videatur, non locum. Ille autem cùm inſolentius & audacius eôdem ſe volueret, & iam non diſceptatione, ſed petulantiſſimis verbis vociferarentur tanto tumultu, vt vix manibus temperarent, tandem cùm multum fuiſſent inuicem debacchati, ſedato clamore, & contentione depoſita, me qui ad hos tumultus fortè incideram, velut communem arbitrum appellarunt. Dixi ego falſa illos duci opinione, qui hieroſiarchum locum dicerēt, aut ſacellum: ſed eum dici conuenire, qui præpoſitus rebus ſacris fuiſſet, quaſi princeps ſacrorum, Apo tou ierou, quod eſt ſacrum, Gaiarchou quod princeps, quaſi ſacrarū rerum & ſacerdoti, caput, quod pontificis maximi proprium eſſe conuenit, ereys enim ſacerdos vocatur, cuius diuinarum rerum cura & procuratio eſt. Eum Græci Archierea dicunt, quod idem planè ſignificàt. Quippe qui ſacris præſunt cæremoniis, prædictionibúſque deorum, multiplici nomine cenſentur: nanque hierophātas aliquos, alios hierodidaſcalos, nonnullos hieronomos, pleróſque hierophylaces, aut nomophylaces, qui frequētes erant, appellarunt, aut ſtephephoros qui flaminum, vel oronopolos, qui augurum loco fuere. Etiam quæſiuere ex me, quis eſſet calix diatretus, vt explicarem, de quo Vlpianū legem Aquiliam interpretatū, mentionem facere aiebant

l. annua. §. attilia.

Hieroſiarchum.

l. ſi ſeruus ſeruum. § ſi calicē diatretum.

Calix diatretus.

dixi ego quantum comminiſci potui,diatretum calicem dici(vt Suidas interpretatur)vas torno pólitum & detornatum cuius generis frequentia apud veteres fuere: tametſi diarectum nonnulli dici putent, quod(autore Feſto)per antiphraſim malum diem ſignificat. Qui ſenſus haud dubiè abſonus foret atque impertinens. Cenſuit verò Vlpianus,quod ſi calicem diatretum,hoc eſt,torno expolitum,artifici reficiendum aut aptandum dederim, ſi imperitia effractus foret, damni iniuria teneri qui ſuſcepit:ſi verò quòd rimas habebat vitioſas, fuerit excuſatus artificem non teneri Aquilia, niſi periculo ſuo ſe facturum conueniſſet: tuuc enim ex locato agi oportere(Aquilia agi non poſſe.

Diarectũ.

In quo diſcretus ordo plebeius à patricio fuerit,& in quo patricius à ſenatorio,quódve diſcrimen in veſtibus apud diuerſas gentes.

CAPVT XVIII.

Rom. in duos ordines diuiſi. ROmulum vrbis autorem in duos ordines populum diuiſiſſe,plebeium ſcilicet & ſenatorium, illorúmque progeniem patricios ſeu optimates,exemplo Athenienſium,quos Eupatridas vocant: humiliores verò & inopem vulgum,plebeios nuncupaſſe: híſque ingenuas artes reliquiſſe, videlicet patriciis militiam & magiſtratus gerere,ſacra facere,ius dicere, publica & vrbana negocia adminiſtrare: plebeis autem militiam, & agrorum curam pecoríſque depaſcendi, reliquáſque ingenuas artes demandaſſe, ſatis conſtat:mercaturam, ſordidas pudendáſque artes, vt popinariam, & quæ manuales ſunt, ad vſum mortalitatis, aduenis, & his qui recens aduenerant, delegaſſe: Romanos verò ſeruile miniſterium & laborioſa negocia exercere noluiſſe, quibus omnem quæſtum ſordidum interdixit:nam quæſtus omnis patribus indecorus viſus. Quod Theſeum in Athenurum inſtitutione,& Hippodamum Mileſium in conſtituendo optimo Reipub. ſtatu alióſque vrbium conditores feciſſe, vt ſecreti ciuium ordines,& ingenua officia à ſeruilibus diſtincta forent, plerique literis adnotarunt. Hi enim Rempub.in triplicis ſtatus, qualitatíſve homines diuiſere. Ion verò Athenas in quatuor

Patriciorũ artes. *Plebeiorũ.* *Aduenarum.* *Quæſtus Romanis contẽptus.* *Hippodamus.*

diſtinxit ordines: nā ex ciuibus quoſdā agricolas, alios opifices deſignauit, nonnullos ſacris, reliquos vrbi prę-fecit. Theſpienſes autē in duo diuiſi ſunt genera, opifices, & nobilitatē: qui adeo ſordidas artes, & omnē quæſtum auerſati fuere, vt miniſteriū aliquod didiciſſe, vel aruo ſtuduiſſe, polluere nobilitatem crederent: itaque illorum paupertas maximè inſignis fuit. Deniq; Ægyptij Græci, Scythæ, Perſæ & Lydi, omnes qui artificio incumberent, pro ignobilibus ducebāt: qui verò militiæ, generoſos Scythis quoq; & Thracibus, qui in otio degunt, honeſtiſſimi habētur, qui prudētia & authoritate anteibant cæteris. Arabes autem illorum politiam trifariā diuiſere, ex quibus ſacerdotes primi ſunt, his addūt artifices, ſecundum agricolæ, tertium milites tenent locum. Quā inſtitutionem ab Ægyptiis oriundam, multi in formandis vrbibus & moribus inſtituēdis ſectati fuere. Quib⁹ verò rebus patricij à plebe ſecernebantur, pluribus exemplis perſpectum eſt: ſiquidem patricij, & qui nobilitate præſtant, quíque honeſtè geniti & liberaliter educati erant, bullam in pectore, lunulas in pedibus habebant: erant enim fibulę eburneæ corniculantes inſtar lunæ. Quod à Numa inſtitutum ferunt, vt ſenatores, eorumque poſteri nigris calceis lunas annecterent. Ab Arcadibus deductum, vt ſe proſelenos deſignarent, velut ampliſſimum teſtimonium nobilitatis ferrent: quippe in calceis ſenatorum lunam adſcripſiſſe, centenum numerum deſignauit, quo tunc ſenatores cōtinebantur. Ea enim bulla, aurea fuiſſe traditur figurā cordis habēs, qua etiam obſignaſſe dicuntur veteres: cum plebeij & libertini ſcorteo loro munirentur: quā quidē pueri ingenui, & illorum qui equo meruiſſent, filij ad pubertatē vſque vnà cum prætexta induebant: illámque exacta pueritia, ſolenni feſto Laribus ſuſpendebant: ſicut Romanę puellæ, puellare rudimentū, puppas Veneri Argiuæ: & maturæ viro, cōpoſitum capillum Palladi: Troezene verò puellæ Hippolyto crinem conſecrabant. In Sicyonia quoque yteias, hoc eſt, Sanitatis ſimulacrum fuit, cui virgines crines reſecare, & capillos dicare ſolebant. Athenieſes quum ex ephebis exceſſiſſent, primitias crinium Delphos deferebant: & cum antiquiores comam circa

Atheniēſes.
Theſpiēſes.
Nobiles qui Scythæ.
Arabes.
Patriciorū à plebeis diſtinctio.
Lunulæ.
Arcades proſeleni.
Bulla,
Bullam Laribus ſuſpēdebant.
Puellæ puppas Veneri & crinem Palladi offerebant.
Sanitatis ſimulacrū
Atheniēſiū adoleſcētes.

tēpora, aut poſteriorē crinē Apollini & fluminibus tonderent, æuo ſuccedente Theſeus anteriorē capillū Delphis dedicauit, vnde Theſeis tonſura prodita eſt: cuius exemplo iuuenes cùm primùm ex ephebis exceſſiſſent, anteriorē comā Phœbo & Æſculapio aut Libero obtulere primitias: poſtea Romani adoleſcentes magnæ indolis, primæ lanuginis barbā diis cōſecrare vſurparunt. Et cū primò Romani ciues ſine tunicis ſola toga amicti forēt, poſtea ſubſtrictas breuéſque tunicas citra humerū deſinentes habuére. Talares verò & manicatas (quas Græci chirodotas vocāt) aut diſcinctas induere, pro flagitio fuit, ꝙ erat barbaris propriū, talares ferre & manicatas tunicas. Ideo Æmylianus Pauli filius, P. Sulpitio Gallo, quod tunicis manus totas operiētibus vteretur: & Cicero Verri, ꝙ cū talari tunica & pallio purpureo incederet, vt probrum obiectauit. Quæ quidē tunica toga tegebatur, ſæpius prætexta. Cato verò ſenior cū tunica ſine manicis per hyemē inceſſit & iunior, nudis pedibus, veſte fuſca & ſine tunica, ſola toga accinctus, ius in foro dixit. Idque ex vetere inſtituto vſurparūt, quod Romuli ſtatuæ & Camilli in Capitolio & roſtris togatę ſine tunicis erāt. Aurelianus tamē Cæſar manicatas & albas tunicas ex prouinciis diuerſis, congiarium populo dediſſe fertur. Fuitque is corporis habitus nō munditiis cultus, ſed virilis, in quo perſonæ decor, & multa maieſtas inerat. Intra tunicā verò interula, quā ſubuculā dixere, carni proxima æquè à viris & mulieribus nullo diſcrimine ſumebatur. Nā poſtquā binas tunicas Romani habere cœperūt. Varro ait interiorem inſtituiſſe vocare ſubuculā, & induſiā. Prætextā verò ſupra tunicā quiſque honoratus & nobilis habebat quā quidē pueri patricij aliquādo purpureā induebant. Inde enim prima cōmēdatio ineuntis ætatis, & ſpecimē virtutis haberi cœptū. Libertinis autem & peregrinis, cum quibus nulla eſſet neceſſitudo, aut cōiunctio ſanguinis, prætexta vti olim nō licebāt: poſt aliquot verò tēpora, vt libertinorū filij illa vterētur, vſus obtinuit. Quā quidē purpurā magno honori patriciis fuiſſe accepimus. Erat enim pro maieſtate in pueritia maximæque patricium ordinē à plebe diuidębat: namque patriciis Tyriæ muricis purpura da-

Barba prima diis oblata.

Veſtis barbararum.

Romuli & Camilli ſtatue togatæ.

Interula.
Subucula.
Induſia.

Prætexta.

Purpura.

batur, cùm equeſter ordo & plebeius purpurã nõ induerent, cuius vſum antiquiſſimũ Plinius notauit. Sequutis inde tẽporibus, ad tãtũ faſtigiũ deuenit, vt Catoni Vticenſi ludos in veſte purpurea ſpectãdi facultas à ſenatu pro ſummo honoris gradu tributa ſit. Tribuno enim plebis, vel plebeio homini purpuram induere, nulli erat fas. Hi enim penulis breui villo, præcipuè pluuio tẽpore, aut lucerna vtebãtur: quippe veſtis tribuni pleb. plebeiorúmq;. penula plerunque fuit, ſicut ſagi, endromis, & cuculi. Erant enim frigoribũs apti, quibus imperatores vti nõ decebat: tametſi legamus Caligulam depictas penulas ſæpe induiſſe. Et plebeiam purpurã diſtinctã a patricia in vſu fuiſſe: erat enim fuſca & obſoleta non murice & cocco, ſed herbarum ſuccis infecta. Eadẽ verò penula ſenatores plerunque vſos foris inuenimus: intra vrbẽ verò nõ licuit, donec Alexãder imperator dũ ætati conſultũ voluit, vt ſenatores ingraueſcenti ætate intra vrbẽ penulis vterẽtur, legẽ promulgaſſe dicitur, quas ſupra tunicã induebãt, quò eſſent villi groſſioris: ſicut endromis lõgiori villo, pinguis & craſſa, in frigoribus à diuitibus vſurpata. Quã quidẽ prætextam ad virilẽ ætatẽ pueros deferre licuit: poſt pubertatẽ verò, in ſeptimo & decimo ætatis anno, dimiſſa prætexta, togã induebant, aliquãdo puram niuei candoris, quę virilis dicta eſt. Eam tamẽ in quarto & vigeſimo à multis ſumptã cõperimus, ſæpius in decimo quinto, & ſexto ac decimo. Quippe Auguſtus Octauius annorũ ſedecim, & Caius Cæſar in vndeuigeſimo. Nero autem vix pubeſcens, togã virilẽ ſumpſit antè tempus, quò maturus imperio videretur. Diuus quoq; Antoninus philoſophus, & ex Cæſaribus cõplures, in quintodecimo virilem deſumpſere togã, tunc cũm præceps & lubrica iuuenũ ætas videbatur. Quã ſupra prætextã nonnunquã patricij ſumebant, cum plebeij ſine prætexta ſimplici toga amicirentur: quippe toga erat plebeiorum, & infimi ordinis prætexta honeſtorum & nobilium. Quod etiã circa mulieres ſeruabatur nã toga priſcis ſeculis in vſu promiſcuo tã virorũ quã mulierum, nocturnúmq; ac diurnum indumentum fuit, ſicut palliolum & penula: poſtea verò illam diſtinxere, quã feſta ſolẽníque die, ampliſſimo

Tribunorũ & plebeiorũ veſtes.

Purpura plebeia.

Endromis.

Toga quæ ætate ſumebatur.

Toga veſtis promiſcua ad vtrumque ſexum.

cultu & apparatu magnifico probi adoleſcentes ſumere ſolebant,præcipuè Bacchanalibus feſtis menſe Martio,quibus diebus ſumere virilem togam in religione fuit, qua ſignabatur liberioris vitæ pueris facultatē dari.Portentiores,& inſignes nobilitate & honoribus,etiā purpuream cum frequenti comitatu apud delubra deorum induebant,indeque in forum excepti,ſolenni officio deducebantur. Tenuiores etiam arctam induxere togā:nam pro opibus veteres magnas & paruas habuerūt. Claudius tamen Cæſar toga virili,die, ſine apparatu aut ſolenni officio,in Capitolium deduci voluit. Supra tunicam verò vela pro togis induiſſe, animi fuit imbellis & eneruati. Ea quidem toga cui purpura prætexebatur, illis tantum dari aſſuerat,quorum patres magiſtratus curules & inſignes geſſerant honores. Nanque hic primus iuuentæ & bonæ indolis habitus eſt honos, oménque futurę virtutis & magni nominis æſtimabatur. Germani verò in primis experimentis framea & ſcuto adoleſcentes exornabant:illinc enim cōmendationē ineūtis adoleſcentiæ auſpicabantur. Cretēſibus militaris ſtola, his patera. Bithynis & Ponticis,ſocci & palliū. Argiuis pueris deferre clypeum,inſigne munus,& primum decus adoleſcentiæ cenſebatur. Eam verò togam extremā induebant Romani ſæpius raſam,nonnunquam pexam & villoſam:namque erat Romana grauitate digna, quam propriam habuere,ſicut Græci pallium. Ideo qui Romani ciues eſſe deſierant aut ciuitatis iura amiſerant,quíq; relegati,quibúſque aqua & igni interdictum foret, togam induere non poterant. Hi enim toga dimiſſa, pallium ſumebant,quod Græcum fuiſſe ſatis conſtat. Togā verò raſam Phrygianam primùm Auguſti temporibus vſurpatam Plinius aſſeuerat:ſupra quam multi lacernas induxere,ſæpe ludis feſtis in theatro, quæ amphitheatrales dictæ & militares erant:aliæ coccineæ, Bœoticæ verò albæ. Quam togam plerique laxiorem, breuiorem nonnulli vſurparunt. Legimus Catonem ſeniorem præcurta toga & candida vſum, & nunquam centum drachmis maiore ſumptu: Cæſarem laticlauo fimbriato,laxiore cinctura: Auguſtum quaternis tunicis, togíſque nec reſtrictis, nec fuſis, cum thorace laneo

Bacchanalibus toga virilis ſumebatur. *Toga arcta.* *Vela pro togis.* *Toga cum purpura.* *Germani.* *Cretenſes.* *Bithyni.* *pontici.* *Argiui.* *Pallium.* *Toga raſa.* *Lacerna.* *Togæ amphitheatrales.* *Coccineæ.* *Bœoticæ.*

femoralibúſque & tibialibus inceſſiſſe: Mecœnatē mol- *Mecœnas* liori veſte diſtinctū, quare Malacinus dict⁹: Marcū An- *Malacinus* tonium, tunica ad coxam cincta, & villoſa chlamyde: & *appellatus.* Sex. Pompeium Magni filiū, poſt naualē victoriā, cœruleam ſemper deſumpſiſſe: Hortēſium, cultiore habitu & elaborato: Neronémque nullam veſtem bis induiſſe, ſępiuſque in ornatu tragico cū cothurnis prodiiſſe: & Caligulam cum deorum inſigniis, aurea barba & fulmine, aut cum fuſcina & caduceo, plerunque Veneris habitu, aut gēmatum, manuleatum & cycladatum, ſempérque triūphalia ornamenta geſtaſſe: Veſpaſianúmque, veſte & habitu neglecto, & vix à gregario milite differente: ſicut de Alexandro Macedone proditum eſt, cultu habitúque paulum à priuato abhorrente fuiſſe: & Hierone Syracuſano, qui regi vix decoro habitu inceſſit. Sic diuus Seuerus vili amiculo & exigua veſte adopertus, & à plebe vulgari nihil excellēs. Et Tacitus ſimili cultu cū æqualibus. Nā in toga qua priuatus vtebatur, in imperio ſæpe viſus fuit. Cōtrà, Helilogabalus nimis ſumptuoſa *Holoſerica* & magni cenſus: is enim primus holoſericā veſtem in- *veſtis.* duit. Galenus quoque cū chlamyde purpurea gemmatis fibulis, ſæpius tunica aurata prodiit. Fertur tamen Octa. Cæſar liberis ſenatorū, in quibus eſſet virtutis ſpecimē, quò frequentius ſenatui aſſueſcerēt, ſumpta virili toga laticlauū protinus dediſſe. Togā verò prætextā, ædiles, *Prætexta* quæſtores, & qui magiſtratus & honores gerunt, veluti *qui induebantur.* honoris ornamētum inſigne induere ſoliti ſunt, quę ex purpura fuiſſe traditur, nonnunquam bis tincta, quòd *Dibapha.* acrius coloratur, dibapha dicta, quàm Lentulus Spinter in ædilitate primus induiſſe fertur, cuius valor denariis mille in libras taxabatur. Sed quod diſcriminis inter pa- *Diſtinctio* tricios & plebeios purpura faciebat, vt diſtinctum vtrū- *veſtitus in-* que ordinem notaret, hoc nimirum inter patricios & ſe- *ter patri-* natores laticlauus & tunica latiore purpura efficiebat. *cios & ſe-* Is enim laticlauus & latiore tunica, inſignia ordinis ſe- *natores.* natorij fuere, quæ ordinem ſenatorium à patricio diſcernebant, quibus ampliſſimus ordo notabatur: cùm reliquis patriciis, qui ad ſenatum admiſſi non erant, illis vti non liceret. Quanuis poſt aliquot ætates, etiam equeſtri ordini laticlauum diſtinctum à ſenatorio tri-

butum inueniamus, cuius vſus poſtea à Cæſaribus pro inſigni decoro impetrari cõſueuit. In eo enĩ aureus clauus affigebatur, quẽ, quia frequens & promiſcuus erat, Tacitus Cæſar interdixit, auróque clauatis veſtibus vt prohibuit. Erat prætereà toga prætexta, cõſulatis & prætoria, quam hi qui conſulatu præturámve gerebãt, ferre ſolitauerunt: q̃ etiã in coloniis & municipiis cuicunq; magiſtratui deferre ius erat. Ipſa enim & laticlau⁹ inter antiquiſſima cẽſentur vrbis ornamenta: quippe à T. Hoſtilio, nõnulli à Balearibus inuentas primum autumãt, quæ in omne çuum poſtea mãſere ſicut veſtẽ papaueratã antiquiſſimam habere originem volunt. Etiã tunica palmata, & palmata toga triũphalis, & toga picta, quas conſules & hi qui deuictis hoſtibus triũpharunt, veluti auguſtas, atq; illuſtri & excelſo honori debitas, accipiũt præcipui cultus ornatúſque fuere: in quib⁹ decus totius imperij, ingẽtíſq; virtutis ſpecimen noſcebatur. Etenim palmata veſtis in pace, cõſulis: victoria verò parta, triũphantis indumentum erat: quæ quidem purpureæ, auro intextæ erãt: & niſi triũphalibus viris, atque ex Capitolio & Palatio haud aliter dari ſolitæ, eo quòd eſſent Iouis tunicæ perquam ſimiles: tametſi ſcutulatã, Phrygiatam, ſurculatam quoque, vndulatam & clauatam, inter triumphales aliqui annotarint. Quam ſcutulatam Galli primùm intexuerunt, ſicut Phrigiatam Phryges. Fertur tamen Gordianus tunicam & togam pictam primus ex Cæſaribus, dũ priuatus ageret, propria induiſſe: neque ex Capitolio (vt moris erat) publicã deſumpſiſſe. Abolla autem externorum regũ fertur, ſicut Romanorũ trabea: magni tamen ſplẽdoris, qua rarenter Romanos vſos inuenimus: nam ſoli reges aut cõſules trabeati inceſſere tametſi militarem, nõnulli ſenatoriũ amictum abollam fuiſſe dicãt. Quã plerique philoſophi deſumpſere, licet Græcos milites & philoſophos palliatos, nonnunquam chlamidatos legamus. Primus enim Romulus trabea vſus fuit, quæ triplicis generis erat: Nanque vnum conſecratum, ſola purpura intexebatur: aliud regiũ ex purpura, immixto albo, quam Reges Cõſuléſve induebãt: tertia auguralis fuit, quæ ex purpura fiebat & cocco: quo genere augures vti aſſuerant, dum auguria captet.

Toga prætexta, cõſularis, & prætoria.

Veſtis papauerata.

Palmata veſtis.

Veſtes triumphales.

Abolla.

Trabea.

Philoſophorum veſtis.

Trabea triplicis generis.

Sæpius tamẽ ſub tegmine puniceo, alterno textu purpura diſtinguebatur: Neque ſum ignarus, Maurorũ Numidarúmque regũ amictũ eſſe purpureum ſagum. Quare Iuba rex ſagulo vſus purpureo dicitur. Aſſyriorũ tunica partim purpurea fuit, partim alba. Medis autem, Perſis & Armenis regibus ac Lydis, amictus purpureus quadrangulari figura, & Cidaris, quanuis Perſici reges triplici anaxyride, & cultu duodecim millium talentorum quandoq; vſi ſint. Phœnicibus verò, Syris, & Cilicibus regibus chlamys cũ crepidibus: Romanis quoque læna, quæ χλαῖνα dicta, regales cultus ornatúſq; fuere. Taprobanæ rex ſyrmate veſtitur, Cyrus ſtola Medica, Nabathæorum reges ſola purpura. Cleomenes ſæpius breui tunica amictus apparuit. Antigonus & Ariſtippus agreſti & regi vix decoro habitu. Contrà Demetrius non modò diademate, ſed veſte ex auro & purpura cõſpicuus erat. Sexticula verò non regia, ſed imperatoria veſtis fuiſſe traditur. Atheniẽſes autem reges ſæpe Creticum induebant: apud quos ex prouinciis veſtes nomine ſumpſere: nam præter Tarentinidam fuit Sardonica, Sicula, Therea, Phrygia & Caſiaca militibus propria, ad Dentoriga diphthera, paſtoritia & byſſacena, ac aliæ multiplicis generis. Sed quod diſcriminis inter viros ſenatorios & cõſules ac triũphales, purpura & palmata veſtis faciebat, vt cæteris præſtarent: idẽ diſcriminis cultus veſtitúſque in mulieribus fuit. Etenim matronæ & ſpectatæ pudicitiæ mulieres, niſi nigro capillo, & longè latéque fuſa toga ad talos demiſſa, ſtoláque & flammeo, ac vitis & reticulo, quo capita velarent, vtebantur: cúm meretrices flauum capillum haberẽt, & togam ſubductiorem abſque flammeo & vitta: quam togam virilem, quæ adulterij crimine dãnatæ erãt, dimiſſa ſtola, ſumere cogebãtur. Nanque meretrices proſtabãt cũ toga & ſtolis pullis, quibus etiã ianthino & cocco vti inhibitũ eſt. Fuitque aliquãdo mulieribus vetitũ, verſicolori veſte vterẽtur, lege Oppia: quod etiã à Nerone factũ memorant, qui mulieribus amethyſtini & Tyrij vſum interdixit. Quæ quidem ſtola plebeiis, quãuis honeſtis, non dabatur: ſiquidẽ patriciæ & grandes natu matres, illã honoris cauſa deferebant. Erat enim ad imos pedes fluxa, quã inſtita cõtexta

Sagum. Aſſyrii. Medi. Perſæ. Armeni. Lydi. Phœnices. Syri. Cilices. Romani. Taprobani. Nabathæi. Sexticula. Veſtes ex prouinciis nominata. Diſcrimen veſtitus in mulieribus Matronæ. Meretrices. Stola.

Noua nupta. ambibat. Rectam verò tunicam & puram togam noua nupta induebat: quam etiam tyronibus, dum militiæ ad *Cyclas.* ſcribũtur, tributam inuenimus. Cyclas quoque, pallia & *Palla.* ricinus cum crocoro honeſtarũm veſtes fuere virginum *Ricinus.* & matronarum, licet citharœdis quãdoque palla in vſu *Crocoton.* fuit, quæ ſyrma dicta eſt: erat enim tragœdorũ, Cycleas *Syrma.* verò rotunda, quam Alexãder Romanus imperator matronis regiis dedit, quæ plus ſex vnciis auri non haberet cum reticulo: & pallium auro aſperſum cum inauribus, & monili baccato. Crotocon quoque rotunda & fimbria *Virgines.* ta ſed tantùm locupletibus cõceſſa. Vittáſque & ſupparum, ac togam prętextam, ſolæ virgines deferebant, quæ nuptiis non dabãtur. Erant enim inſignia pudoris & ve- *Vittarum duo genera* recundiæ, quibus mos erat, capillos aut humeris deflucẽtes, aut reticulo collectos ferre: licet vittarum duo gene- *Strophiũ.* ra inueniamus, virginalem vnã, alteram nuptialem, qua nubentes velabantur. Strophium verò pectoralem faſciam, vel capitis ornatum, nõnulli cingulum fuiſſe autumant & ſoleas purpureas puellarum calceos. Sed ta- *Ancilla.* men ſtrophium, mitras & purpureas faſciolas, ancillarũ fuiſſe amictus, multi teſtati ſunt: ídque à Cicerone Clodio obiectũ, quòd in ſtrophio, mitra & purpurea faſcio- *Faſciola crurales.* la, ſe ancillam mentitus, ſacra Bonæ deæ polluiſſet. Faſciolas verò crurules, crurũ pedúmque velamẽta, æque *Pueri.* viris ac mulieribus communes aliqui volunt, quæ ſæpe *Calcei muliebres.* purpureæ, nõnunquam conchyliatæ erant. Faſciæ verò pectorales dabantur pueris, quæ virides fuere. Sicyonia *Calceorum ſpecies.* & ſocci, calcei mulietes delicatioris cultus & amatorij. Erant enim veteribus calcei ſpecie varia: nam & gallicæ & ſoleæ & cothurni: tum mullei albi, hederacei, cerei & lintei, calceorum ſpecies ſunt: qui cùm antea communes viris æquè ac mulieribus forent, ſequuti Cæſares inter quos Aurelianus, illos viris ademere, & fœminarũ *Mullei.* calceis addidere, quas etiam ferunt compedes habuiſſe ex argento, cùm ex auro vetarentur. Qui mullei, ſicut veteribus monumentis extat, olim fuere calcei Albanorum regum, deinde patriciorum facti, demum patriciis *Crepida.* adempti, & mulieribus traditi: ſicut crepidas antea ſena- *Soleæ.* tores, mox equites, demũ milites habuere proprias. Soleas autẽ calceamenta dixere, quibus plãtarum calceas

in fine teguntur, habenis iuncta, cæteris propè nudis. Apud Achæos autem calcei fœminarum fuere albi & tenues. Athenienſibus elaboratæ artis, iphicratides dicti: Græcis nymphides & arpides, multiplici futura, ſicut Scythicæ, Laconicæ, Perſicæ, Amyclaidæ & Alcibiadæ. Perſæ enim calceo vtūtur alto & duplo, vt magni appareant: Aſſyrij patuo, Aegyptij papyraceo, Babylonij ſoleis Thebbanis ſimillimo, Cretenſes militari, Nabathæi ſandalio. Indi ex arborum corticibus nonnunquam ſoleas pedibus addebant. Phocion verò nudo pede inceſſit, & Cato Vticenſis mira patientia. ita vt vix cruda hyeme calcearetur: quòd de Socrate & Ariſtodemo legim⁹. Lycurgus quoque pueris Spartæ pro calceamento, pedum nuditatem dedit, quò facilius accliuia aſcenderet, & decliuia peragrarent. Empedocles ferreo calceo incedebat. Hiſpani è ſparto, Ligures Cantabrico, Galli agreſtes perone. Demetrius verò Antigoni eò vanitatis proceſſit, vt aureo calceo calrearet. Auguſtus altiuſculo vſus fuit, vt procerior videretur. Caligula ſocco muliebri, Diocletianus & Heliogabalus gemmato, Carinus gemmatis fibulis. Apud Ægyptios autem innuptas puellas calceis vti non licet, vt euagandi licentia cohibere tur, quum nudo pede extra ſepta prodire nefas foret. Cupezia verò, non muliebres, ſed tibicinū calcei erāt. Palla verò picta eum amicelo purpureo. Apud Perſas ſtola Medica cum armillis & torque. Aegyptiis, ſacra Iſidis veſtis, reginarum amictus ornatúſque fuere, quibus inſignis velut veriſſimis notis, à vulgo ſecernebatur. Quam quidem pallam pueris, puelliſque quādoque traditam legimus, Apud Græcos verò Arabes, Lydos, Phryges & Aſſyrios, longa ſtola, mitris & mitellis matronas & viros ornari, traditum eſt: virorum apud eoſdem, frequēs veſtis, ſtola quadrata fuit. Theſſalis demiſſa chlamys erat omni tempore accommodatior: calantica autē, Romanis capitis fuit ornatus, non veſtis, Lycurgus iuuenibus vna tantùm veſte, eáque obſoleta & nullo diſcrimine à cæteris vi toto anno permiſit. Zeno quoque nullum diſcrimē veſtis eſſe inter ciues, ſed eoſdem amictus viros ac mulieres ferre præcipiebat. Solon plus tribus veſtibus qnenquem vti, lege prohibuit. Apud reliquas verò

Iphicratides. Nymphides. Arpides. Nabathei. Indi. Nudo pede qui incedebant. Hiſpani. Ligures. Antigon⁹. Galli. Imperatorum. Puellæ innuptæ apud Aegyptios. Cupezia. Perſæ. Reginarū amictus apud Aegyptios. Mitræ. Mitella. Theſſalis. Calentica. Vna tantū veſte qui vtebantur.

Galli nobiliores. gentes veſtitus habitúſque diſſimiles fuere:nã Gallis nobilioribus tinctas geſtare veſtes,aut ſaga hirſuta virgata: hyeme craſſiora,ætate ſubtiliora lõgis villis, & brachas longis femoralibus auro pictas, intõſas, & varij coloris, *Anaxyrides.* quas anaxyſides Græci vocãt: tum collo torques & monilia, frequẽs mos fuiſſe traditur. Quas quidẽ brachas *Bracha.* non apud Gallos modò, ſed Medos & Scythas alióſque *Endromis.* barbaros in vſu cõperimus. Tum endromides & cuculli *Cuculli.* frigoribus apti, Gallorũ propria commenta ſunt. Apud *Vectones.* Vectones & Cantabros, mulieres monilia ferrea collo *Monilia ferrea.* circũdare,& à fronte protenſum vmbraculum, quod attrahant,quum velint,& retrahãt. Alias protentas comas in altum erigere,illáſq; baculo obuoluere:nõnullas *Gnidani.* ſinciput expilare, magni decoris putabatur. Gnidanorum vxoribus,qui iuxta Lotophagos ſunt,multi æſtimabatur fimbrias pelliceas ferre plurimas, quas munera adulterij ſumebant,illáque præcipuæ dignationis erat,quæ pluribus fimbriis muniretur. Sicut Curetibus, qui Ætoliam *Curetes.* incolunt,longas ſtolas puellares inducere. Et *Andrimachides.* Andrimachidarum vxoribus vtroque crure æneam armiliam innectere. *Arabes.* Arabibus Nabathaiſque, tunicas cum ſubligaculis ferre. *Nabathei.* *Indi.* Indorum fuit ornatus in veſte cãdida, & carbaſis miræ tenuitatis auro purpuráq; diſtinctis: *Medi.* Medorum,oculis pictis incedere, colorato capillo,coma protenſa,circa collum monili,& armillis circa manus,capite velato,veſte pellucida & fluida. Contrà verò *Perſæ.* Perſarũ: nam craſſiore vtebantur,laxa & fluxa cinctura, nõnunquam ſtola Semiramidis. Quare Alexander Macedo vtrorumque inſpecto habitu, Perſicam induit veſtẽ,Medorum admittere recuſauit. Sic Gratianus Cæſar, deuictis Germanis,Romanum neglexit cultum,amictu Alano atque equo pariter vſus. *Aſſyrii.* Aſſyriorum mos erat duplici amiculo veſtiri, altero lineo ad pedes demiſſo,altero laneo quod ſuperinduebant,Mauruſiis craſſam veſtem, aut lacerã quàm induebãt pro tempore variare vetaba-*Mauruſii.* tur. *Perſæ.* Perſæ amictũ habent æſtate purpureum, hyeme varium,Troglodytæ ſerpentũ & piſcium coria. *Maſſagetæ.* Maſſagetæ ex arborũ corticibus amictus intexebãt, Scythicis ferè ſimiles. *Mardi.* Mardorũ gẽti proprium fuit, craſſiorem veſtem & nõ vltra genua induere,próque capitis ornatu fundã

fronti

fronti annectere. Indi quoque diſſimiles habitus corporis mira ſpecie variatũt. Naque alij nudi agunt, nõnulli piſciũ, ferarum aut auiũ pellibus amicti ſunt, plerique lino, multi lana veſtiũtur: alij in cultu corporis ita accurati, vt faciẽ coloribus pingãt, candidã veſte iuduãt, aurũ geſtent, lapillis ornentur. Mauri leonũ, pardo, & vrſorũ tergoribus, alij ſerpentũ & piſcium coriis velantur. Scythiæ magna pars tergore vulpiũ & muriũ operi incedunt, ſicut Geloni hoſtium cutibus. Britãni reliqua nudi, ventrẽ & ceruicem ferro cinguut. Hiſpani primum breue ſagulum, mox ſtolas & togas Romano more accepere, quare ſtolati dicti & togati. Gymneſiarũ incolæ iunceo ornãtur amictu, Belgæ hirſuto ſagulo, Germani ſago cum fibula: aut ſi deſit fibula ſpina conſerta: locupletes verò, ſtricta veſte ſingulos artus exprimẽte. Quin etiam apud veteres ſapientiæ profeſſores, diuerſi cultus corporis ornatúſque fuere. Nanque Diogenes corpore ſeminudo fuit, veſte humili & ſordida: qui quum Rhodios veſte cõſpicuos cerneret illos dixit nimiũ inſolentes: rurſus quũ Lacedæmoniis in veſte ſordida & inhoneſta occurriſſet, etiã hos inſolẽtes nuncupauit. Pythagoras alba amictus veſte, neq; ex mortuo animali quippiam ferens, aureã coronam geſtabat, nonnunquã purpuratus. Crates manticã & ſordidum palliolum, Ariſtippus Socraticus Mileſiã chlamydem, aliquãdo amictum viliorẽ induebat, cætera nudus. Ariſtoteles verò decorus habitũ, & nitido veſtitu fuit, tõſa coma, digitis redimitis auro. Hippias cultu viſendus ſuis manibus elaborato, ſicut Apollonius Tyaneus linteis & Gorgias purpura cõſpicui erãt. Heraclides molliori veſte, Zeno tenui pallio, Empedocles Agrigẽtinus præter purpuram, etiã calceamentis æreis incedebat. Demoſthenes molli tunica & nimis accurata, Ariſtides trita lacerna, Socrates viliſſima ſtola Xenophõ cũ thorace & clypeo. Fuitque Homeri opinio, antiquiſſimos Græcorũ, pelles leonum, pardorúmque, ouiũ & caprarum ac luporũ à principio induiſſe. Poſtea impotentia muliebri eò veſaniæ proceſſum fuit, vt maximos indutæ cultus, purpuráque & auro, ac gẽmis redimitæ procederẽt: armillas annulóſq; in digitis aureos, collóque monilia, & catenas cir-

Indi. *Mauri.* *Geloni.* *Britanni.* *Hiſpani.* *Gymneſiæ.* *Belgæ.* *Germani.* *Philoſophorum veſtes.* *Corona aurea Pythagoræ.* *Antiquorũ veſtitus ex animaliũ pellibus.* *Cultus Romanorum.*

ca latera margaritis inſerta, in auribus verò vniones & cylindros ad oſtentationẽ luxus, Romanæ mulieres ferrent: ipſaſq; auro fulgentes iuncto vehiculo & carpẽtis, feſtis profeſtiſque diebus per vrbẽ pérque oppida vehi proditum ſit. Quòd nõ modò Romanis, ſed & ſociorum Latinis nominis vxoribus decoris cauſa tributũ ferunt: quibus quidẽ vehiculis niſi caſtæ & ſpectatæ probitatis fuiſſent, aliás vti nõ decebat: à quibus viri vna ſedẽtes, deſcẽdere minimè cogi poterãt, quaſi in tuto eſſent præſidio, priuilegio vxoris. Quare Domitianus Cæſar nouo ſtatuit edicto, vt probroſis fœminis lecticæ vſus adimeretur. Fuítq; apud Atheniẽſes ſeruatũ, vt Atticæ fœminæ Doridam veſtẽ, quam prius induebant, ſimillimã Corinthiæ, ne fibulis necterẽtur, in lineam cõmutarent: & à Syracuſanis lege ſancitũ, ne viri aut mulieres maiori ſumptu ornarentur, ni prius ſe cõſtupratas, & omni nequitia impudicas decorẽt, Quod propè cum Epheſiis cõpar fuit, qui cum vitiis inquinatiſſimi eſſent, neminẽ frugi viuere paſſi ſunt: Hermodorúmque, quòd vir probatiſſimus eſſet vrbe exegere: qui Romæ poſtea leges decemuirales interpretatus, ſtatua in comitio à populo donatus fuit, Hoc quoque inter cætera notatũ eſt, conſules paludatos, nonnunquã trabeatos, paludatis lictoribus ad bella ducere ſolitos. Nãque erat paludamentũ veſtis imperatorũ, qua ſummi duces perſæpe vtebãtur: ornatus temen militaris, quã chlamydem appellarunt. Militéſque ſagatos militiæ domíque inſedere cõſueſſe. Saga enim, chlamys & lacerna, militũ ueſtes fuere: adde etiam lænã, quam ſupremã induebant, licet ſubſequutis temporibus Antoninus Philoſophus Auguſtus, milites, ſub ſe ſtipẽdiarios, togatos eſſe iuſſerit, nec vnquã ſagatos incedere paſſus ſit, Mãſitque diu Romæ cõſtitutum, vt ſerui ingenuorũ veſte non vterentur quippe qui nec colobia nec calceos habebãt, quæ liberis dabãtur. Crepidis quoq; aut mulleis vti ſeruos aut plebeios, erat lege vetitũ. Syracuſani verò, vt diſcrimen ingenuæ & ſeruilis perſonæ notaretur, ſeruis qui characterem inuſſerunt: Samij quoq; captiuos Atheniẽſes, noctuæ figura: Athenienſes verò Samios bello captos, Sameæ nauis ſigno deformarunt, Nonnunquã ſeruis literas inuſſerũt,

Lecticæ mulierum.
Viri vxoris nomine priuilegiũ.
Athenienſes.
Syracuſani.
Epheſii.
Hermodorus.
Paludamentum.
Chlamys.
Saga.
Lucerna.
Læna.
Seruorũ ab ingenuis diſtinctio.
Notæ frõti inuſtæ ſeruis & captiuis.
Literati ſerui.

qui literati dicti. Apud Lacedæmonios quoque ingenui alebant comã: nanque omnes comati erant, cùm ſeruos crines habere non deceret. Idẽ in omni fere Græcia, vbi ſeruis nutrire comã nefas erat: qui etiã ab ingenuis diſtinguebãtur tunica: nanque amphimaſchalos liberis, hætero maſchalos ſeruitiis dabatur. Apud Romanos verò ab vrbe cõdita ad annum CCCCLIIII. iuuenes pariter ac ſenes intõſos fuiſſe liquet. Sed poſtquam Publius Ticinius è Sicilia tõſores adduxit Romã, inde vt iuuenes raſitarent barbã, capillúmq; tõderent, ad annũ quadrageſimum inſtitutũ manſit: poſt eum verò non licebat. Primus enim qui barbã quotidie raſitaret. Aphricanus traditur: deinde Auguſtus: quod ſeruis vilioribus erat inhibitum, qui intõſa barba & capillo hirto fuere. Fuítque animaduerſum, ante Hadrianum Cæſarẽ imperatores barbam ſæpe raſitauiſſe. Ipſe enim ex Cæſaribus primus promiſſa barba inceſſit & capillo. Cõmodus imperator cúm nulli tõſori crederet, ſicut Alexãder Phereus & Dionyſius, ſibi ipſe cãdente carbone iuglandium putaminibus barbã adurebat, qui etiã fucato capillo cũ ramẽtis aureis inceſſit. Quod de Lucio Vero & Galeno imperatoribus traditũ eſt, qui auri ſcobẽ crinibus aſperſere. Arabes, Abãtes & Myſij, ne in cõflictu belli hoſtib⁹ præda forent, anteriorẽ capillum raſitarunt: qui etiam puellarem capillum in rotundũ tondebant, tẽpora ſubradentes. Ferũt Curetas & Aetolos pariter, quũ à fronte eſſent capillati, & crinibus ab hoſtibus raperentur, frontem abraſiſſe, & ab occipite cæſariem nutriſſe, Quod de Alexãdro Macedone proditum eſt, qui barbã militibus radi iuſſit, ne hoſtili prædæ auſam darent. Ferunt quoque Machlyes natiua cõſuetudine occiput crinitum geſtare: ſicut Auſes anteriorẽ capitis partem. Contra Lycurgus Spartanos milites promiſſo capillo & comatos eſſe voluit, licet more Laconico barbam ad cutẽ raſitarent: illos propterea aut venuſtiores aut viſu terribiliores eſſe arbitratus: apud eos enim populares à cæſarie noſcitabantur. Quod Mauris & Britannis in more fuit, vt cincinnis ornati eſſent rutulis comis, & tam compoſito capillo, vt in inceſſu vix ſe contingi paterentur, omni corporis parte abraſa, præter caput & labrum. Lycij

Comã qui nutriebãt.

Amphimaſchalos.

Hæteromaſchalos.

Radendæ barbæ conſuetudo. quando introducta.

Ramenta aurea in capillis.

Qui caput tondebant.

Comæ cura apud quos.

comã tanti fecerũt, ut ne crines tõderent, æra pœnæ nomine Mauſolo regi Catiæ ſoluere nõ dubitaret, Argiui cùm antea criniti eſſent, victi à Lacedamoniis, amiſſis Tiriis, deplorãdæ calamitatis cauſa capillos tonderunt, vouẽtes ſe nõ reſumpturos niſi Tyrias recepiſſent: ſicut Sibari à Crotoniatis direpta, vniuerſi Mileſij capita deraſerunt, & ingentẽ luctũ ediderunt. Maxies verò dextram capitis parte comatã gerunt, ſiniſtrã radunt. Luſitani autem comas tõdere nefas ducunt, itaque illas diffundunt vt fœminæ. Idem & Galli comati, quibus plurimus capillus erat, æquè marib⁹ & fœminis, inde nomine impoſito. Indi capillũ pectunt ſæpius quàm tõdẽt, barba ſemper intõſa Agathyrſi cæulo fucãtur capillo. Arabes quoque intõſi fuere, barba ſolùm abraſa. Autores habeo, Scythas & Parthos, quò maiorem terrorẽ incutiant, quóque ſubita & improuiſa formidines hoſtes magis afficiãt, hirſutis crinibus fuiſſe. Idẽ apud Germanos Cattóſque, quibus ruffus erat crinis coactus in nodum: qui etiã duxere nefas barbã capillúmque tõdere, aut alio cultu eſſe, niſi hoſtis caput ex acie retuliſſent. Quãuis tradatur Parthorũ eſſe, capillũ effundere, Germanorum iungere, Scytharũ ſpargere. Aegyptiis verò flaua coma deſpectui erat, & lege cautum nè quis eam ferret, quòd ea Typhonus fuiſſe dicebãtur, ſicut Agrigentini cæruleum colorẽ interdixerũt, quòd eo Phalaridis ſatellites vſi ſunt. Apud Sueuos vſurpatũ eſt, horrentem capillũ ligare in ſummo, vt hoſtibus terrori ſint, vel retro flectere. Dacæ cùm caput tradãt totũ, in ſummo vertice cirrũ creſcere ſinunt. Cõtrà Riphæi: nã mulieres pariter & viri detõſo ſunt vertice, & capillo deraſo, adeò vt glabri videãtur: ſicut Myconii omnes càlui tio laborãt, æquè vt in Cauno omnes lienoſi. Non ſic in Aegypto, vbi raro caluitiũ fuit. Produnt autores Athenienſium vetuſtiſſimos capillis colligendis cicadas aureas aǹnectere, vt eo argumento autochthones hoc eſt, primos & ſine origine ſe probarẽt. Caius vero Cæſar comatos tãto deſpectui habuit, vt quoties occurrerẽt, occipitio raſo deturparet. Capillũ vero aut barbam inficere coloribus, imbellis fuiſſe & eneruati, exẽpla ſunt. In primis Philippi Macedonis, qui quũ ex amicis Antipa-

Flaua coma apud Aegyptios contempta.

Riphæi.

Myconiti.

Athenienſiũ cicadæ in comis.

Barbã aut capillũ inficere imbello.

tri arbitrum delegiſſet, quē aduertiſſe barbā & capillū inficere, protinus gradu deiecit, & iudicare vetuit, velut mendacē. Quod cōpar fuit cum eo qui Spartæ concionabatur, quē quum Archidamus rex fucato capillo vidiſſet, profari vetuit, & in medio affatu exigi iuſſit. Cui non incōuenit, quod de Gorgia Leōtino proditum eſt, qui cùm in Olympiis de cōmuni Græcorū cōcordia inſigniter peroraret, Melanthus eum ludibrio habuit, quòd de totius Græciæ cōcordia agitaret, qui ſe, vxorē, & ancillam cōcordes habere neſciret: quæ ob zelotypiā irata quotidie diſſidiū peteret. In quo fuit experimentis cognitū, quòd his qui è Sybari bibetēt, fucarētur capilli nigri: qui verò è Crari, flaui & fluxi, ſicut de Clitūno proditur in Meuania. Legimus tamē Hānibalem ducētem in Italiā, crinibus ſæpe mutatis, ſe à Gallorū perfidia vindicaſſe: & Pyrrhum coma coloribus fucata inceſſiſſe, Romanáſque matronas rutilare capillos cōſueſſe. Mãſitque Romæ obſeruatū, in Saturnalibus ſyntheſibus vti, quibus diebus dimiſſa toga ſyntheſim ſumebāt quāuis Nero Cæſar citra dies Saturnalitios ſyntheſim induit diſcinctus & diſcalceatus. Diebus autem natalitiis, quibus natalē quiſque ſuum annum celebrabat, & calendis Ianuariis, nonnunquam ludis Romanis albas lacernas prætextáſq; indutos incedere, & ludos ſpectare: nam in veſte pulla ludis intereſſe Auguſtus inhibuit, néve quis pullatorū media cauea ſederet, edicto cauit. In ludis verò funebribus penulati ſpectatores erāt. Penulas enim tūc populus ſumebat, cum in cæteris togati cōuenirēt, niſi in gladiatorio munere, ad quod frequentes penulati conuenere, quod Cōmodus imperator ſeruati iuſſit. Ferūt primos Lacedæmonios, ne populus in ludis algeret, penulas ſumpſiſſe. Antoninus verò Baſſianus nouo veſtis genere populū donauit, quare Caracallæ nomen tulit. Auguſti verò tēpore, toga raſa & Phrygiana dari cœptæ illud etiā admonendū exiſtimo, quoties inſigni calamitate vel clade, aut aliis belli caſibus populus affectus eſſet, in magna cōſternatione iuſtitiū indici, claudi ærariū & tabernas, ac iudicia tolli ſolere. Et quod per magnas calamitates fiebat in mœſtitia publica, Romanos dimiſſis togis, poſitíſque laticlauis &

Capillorū luxus.

Syntheſis.

Lacernæ albæ quando ſumebantur.

In veſte pulla ludis interesse non licebat.

In calamitate publica luctus inditia.

aureis annulis, ſaga ſumere, velut in luctu & ſumma ſolicitudine ſe eſſe denotarét. Si tamẽ cõſulares viri forẽt, licet ob calamitatẽ populus in ſagis eſſet, ipſi tamen in togis erãt, ne deformi vtróque habitu tantã dignitatem fœdarẽt. Sed nec ſaga, donec lætiore fortuna, aut illuſtri victoria clades emendata foret. dimittebãt. Qua victoria potiti, vel quũ fuſis fugatíſque hoſtibus, fœdiſſimũ bellũ finitũ foret, exuto iuſtitio, in cõmunis ſignũ lætitiæ, populus vniuerſus prætextas, reliqui verò magiſtratus inſignia & ornaméta ſua ac priſtinum ornatum cultúmque ſumebant. Illud quoque diſcrimẽ ordinũ perſonarúmque eſt notatu dignũ, quod apud Tapyras, Baſteranos & Iberos, incultáſque nationes circa Hyrcaniam ſeruari meminimus, vt viri atras veſtes induãt, Crinéſq; longiores gerãt: fœminę verò albis tunicis, ac breuibus tõſiſque comis incedere cogãtur. Apud Parthos autem Perſaſque equo vehi, uel pedes ire nobilitatẽ à vulgo diſtinguebat: nullus enim honeſte genitus, pedibus incedebat: quod cõpar ferè cũ Romanis fuit, quibus plebeiæ pedibus incedunt, matronę nobiles lecticis vectabãtur: eiſdémque Parthis qui principẽ locũ habent anaxyridẽ triplã induunt, & manicatã tunicam: plebs verò erat in tunicis ſine manicis. Apud Indos byſſum induere, niſi nobilis, nemo poterat. Tracibus punctos eſſe in facie, nobiliores demonſtrauit, nõ punctos, ignobiles & obſcuros. Idẽ Britãnis, Gelonis & Agathyrſis, apud quos qui cæruleo pingũtur, honoribus præſtãt: minus autem pingi, humilitatis ſignũ erat. Indiis quoque, Athenienſibus & Perſis, in auribus ferre aurũ, nobilitatem deſignauit. Ex Germanis viri clari illuſtréſque, ſtricta nec fluit ante vtuntur veſte: cæteri, ſagis cum fibula. Apud Sueuos ingenui obliquant crinẽ, & nodo ſubſtringunt, quũ ſerui fluxa coma & crinibus incedãt. In Libya primores ſagis velantur; vulgus verò beſtiarũ pellibus amicti ſunt. In Aegypto viri binis vtũtur veſtibus fœminæ ſingulis: vniuerſis niſi lineas ferre veſtes nõ licebat. Neque referre alienũ fuerit, quod circũpadanis populis vſuueniſſe tradunt, vt lugubres veſtes lõgo tẽpore induerent, inteſtino mœrore affecti propter Phaetõtis caſum, quod de cælo præcipitatus, fulmine ictus, & in Eridanum deie-

Apud Tapyras, Baſteranos et Iberos diſcrimen ordinum.
Parthi.
Perſæ.
Indi.
Traces.
Britanni.
Geloni.
Agathyrſi.
Aurum in auribus.
Germanorum veſtes
Sueuorum.
Libyci.
Aegyptii.
Circumpadanorum luctu ob Phaetontis caſu.

ctus foret. Sicut in Daunia Ariſtoteles refert mares & fœminas lugubria veſtire, quos poſt Troię euerſionem, quum illuc delati ſedes occupaſſent, vt orbatos ſe patria & fortunis indicarent, in poſterum candidis abſtinuiſſe, & pullas veſtes deſumpſiſſe.

Qui numerus augurum quæve poteſtas aut ius quondam fuerit, & quomodo auguria captarentur.

CAPVT XIX.

QVæſtioni diu res fuit, qui numerus augurum olim apud Romanos fuerit, quod ſacerdotium magnæ religionis fuiſſe conſtat. Et tametſi à principio, vt in tribus centuriis, Ramnenſi, Titienſi & Luceri, ſinguli eſſent augures, conſtitútum foret, quorum numerum imparem eſſe decere arbitrati ſunt: tamen ſequutis temporibus, quin ad quatuor, mox quinque numerũ aucti fuerint, nulla controuerſia eſt: donec, vt non vltra nouẽ collegium excederet, ſenatuſconſulto cautum fuit. Idque ante primum Punicũ bellum, quo tempore Sora & Alba colonię fuere. Demum à Sylla dictatore collegium propagatum ferunt, vt vltra nouem, quindecim crearentur, ita vt quatuor & viginti eſſent. Hi ergo velut interpretes internunciique deorum, tantæ dignationis habiti ſunt, vt eum qui aruſpicinam fecerat, in ſenatum adſcribi, & inter patres legi, fas eſſe duceretur. Regibus quoque ſicut iura dare & ſapere, ita diuinare, regium munus erat. Itaque à primo ortu vrbis, iidem reges & augures erant, qui futura prædicerent, & iura darent. Denique Romulus hoc ſacerdotio præditus, optimus augur fuiſſe traditur. Proditúmque eſt Romæ optimatum filios ſex, Hetruriæ populis, vt augurandi artem ediſcerent, ex decreto ſenatus in diſciplinam tradi ſolitos, vt Romæ augurandi ſcientia & ars innoteſceret. Quæ quidem incredibilis & penè diuina Feſulis pollebat, vbi domicilium augurum eſſe ferebatur, quod & veteri lege ſancitum erat, in hæc verba: Prodigia & portenta ad Hetruſcos aruſpices, ſi ſenatus iuſſerit, deferunto, Hetruriæque principes diſciplinam diſcunto: quibus diuis decreuerint, procuranto: iiſdem fulgura & oſtenta pianto, auſpicia ſeruanto, auguri parento:

Augurum numerus impar. *Augures quatuor.* *Quinque.* *Nouem.* *Viginti quatuor.* *Augurum dignitas.* *Reges & augures idem.* *Romulus augur.* *Ro. ſex optimatũ filij Hetruſcis traditi.* *Augurum domic. lũ. Feſulis.*

Singulis tribubus ſinguli augures præfecti. *Augurum creatio.*

Et infra. Singulis quoq; tribubus olim ſinguli augures præficiebãtur, qui ſacris cæremoniis prædictionibúſque deorum præeſſent: publica priuatáque auſpicia curarẽt, ſicut à Romulo conſtitutũ fuit. Poſtea verò comitiis curiatis, quæ pontificis maximi dicuntur, nõ à populo vniuerſo, ſed à minore parte, & ſelectis, quibus ſacerdotia mandare curæ erat, de cõcilij ſentẽtia eligebãtur: namq; ipſi nominabãt, quos digniſſimos iudicarunt. Nonnunquã ſi quis augur deceſſiſſet, à duobus vnus nominari & à toto deinde collegio expeti & cooptari poterat. Qui poſtquã ad ſacerdotium admiſſi fuerãt, mox inaugurati, vt mos erat, captatíſq; auguriis in collegium admittebãtur. Et tametſi præſentes admitterẽtur ſoli, ſæpius tamen abſentium habitam rationẽ comperimus, quod lege Iulia cauebatur. Cúmq; ſacerdotia ſemel collata, ob plurimas cauſas adimi ſolerent, ſolus auguratus perpetuus fuit: ideò ſemel collatus, quoad vita ſuppetit, etiam magnis intercedẽtibus cauſis viuenti non adimitur. Quare Fabius Maximus proditur duobus & ſexaginta annis ſumma cum laude auguratũ geſſiſſe ad vltimam ſenectã. Si quis tamẽ augur hulcus pateretur, licet in ſacerdotio foret, augurandi tamen ius non habebat. Ex hulceratis quoque auibus auguria captari nõ licere (ſiquidem morboſæ aues auſpicia nulla faciunt) ſæpe relatum eſt. In augurum enim collegio illud præcipuè ſeruatur, vt ſicut quiſq; ætate præcedit, ita maximè primatũ teneat: quippe inter augures maiores natu, etiã his qui cũ imperio ſunt, præferri ſolẽt. Horum ergo propriũ fuit, ex auibus vaticinia obſeruare, ſignáq; rerũ futurarum, & à diis monita cõtemplari: ſi opportunè euolaſſent, aut ſedes idoneas accepiſſent, obnũciare. de prodigiis, ſomniis auguriis atque oraculis, portentis extíſque reſpõſa dare. Tum obſeruationes auſpiciorum, procurationes expiatioréſque, vatum libros, portentorũ explanationes, & monita deorum edicere, ſi quid ingruẽte fato caſurũ foret, & quæ ſaluis auſpiciis fieret. Quódve auguriũ lætum, quódve piaculare eſſet, quod minas cœleſtes ingruentéſque calamitates, aut fatale exitium afferret, præmonere & vaticinari, quæ lege augurali latius decreta & perſcipta ſunt, cuius verba adſcripſi: Interpretes Iouis optimi ma-

Auguratus munus non adimebatur. *Augur qui hulcus haberet.* *Aues exhulceratæ.* *Ætatis ratio in augurum collegio.* *Augurum munus.* *Lex auguralis.*

ximi publici augures, ſignis & auſpiciis poſtea vidento, diſciplinā tenento, ſacerdotéſque vineta, virgetáq; & ſalicta publica auguranto, quíq; agent rem duelli, quíque populare auſpiciū præmonēto, olliqúe obtemperato, diuorúmque iras prouidēto, híſque parento, cœlíque fulgura regionibus ratis denotanto, vrbémque & templa & agros, liberata & effata habento: quæque augures iniuſta, nefaſta, vitioſa, dira dixerint, irrita infectáque ſunto: quíque non potuerit, capitale eſto, & infra. Ipſíque auguris auſpiciiſq; captandis intereſſe debent, eáque notare, ac inſpicere & referre, & an egregiè eſſet litatū, declarare, quibúſque hoſtiis, & quibus ſacris ac ſupplicationibus, & quæ ad puluinaria, terra prodigia procurarentur aut expiarētur, enunciare. Sed tamen ſoli auguri ſine collegio auſpicia interpetari nō licuit: totum enim collegiū cenſere, & ſententiā ferre decebat, ſi quid exquiſitius interpretari vellent, ſi durior fortè caſus ambiguæ foret interpretationis, qui in dubiū controuerſiamq; veniret: ad quos etiā de ſingulis prodigiis & portentis, quæ eorū prædictio foret, & an fœdo vel felici exitu euentura eſſent, omnes tanquā ad adytū aliquē conſultū ibant. *Nō augur vnus, ſed totum collegium auſpicia interpretabatur.*

Tum ſiqui magiſtratus vitio creati forent, eorū reſpōſo vel admittebātur, vel magiſtratu abire cogebantur. Itaq; dictatores, conſules, prætores, & reliqui magiſtratus vitio creati, ne quid diuini obſtaret ex reſpōſo aruſpicum, magiſtratu abire ſæpe coacti ſunt. Poterántque augures propter terrę prodigia, aut ſi quid officeret, comitia creandis magiſtratibus vel impedire, vel vitiare. Quotiéſq; ex arce augurių petebāt, lituū ſine nodo, hoc eſt, baculum à ſummo inflexū, in parte qua robuſtior eſt, quod inſigne augurale fuit, tenebāt: quo cœli regiones & certa ſpatia, quibus videnda ad ſe pertinere volebant, quæ tēpla dicta ſunt, præfinirent, & certa finitione ſignarent vt quod dextrū, quódve ſiniſtrum eſſet, oculis & animo metiri poſſent: nam manu cœli ſpatia notare, ſaluis auſpiciis, non licebat. Quo quidē lituo augur proſpectu in vrbē atq; agros captato, regiones ab oriente ad occaſum terminabat, limite decumano, & cardine ex tranſuerſo, ſigno metato, quò oculi ferrēt quàm lōgiſſimè. Qui quidem lituus etiā regiū fuit inſigne, in quo poteſtas diri- *Auguriū ex arce petere tur.* *Lituus auguri.* *Templa.* *Lituus regium inſigne.*

mendarum litium eſſe noſcebatur. Proditúmque memoriæ eſt. Romuli lituum ambas cuſpides ab imo & a ſummo inflexas habuiſſe, præter formam litui auguralis. Et notatis verò regionibus, prima antica, poſterior poſtica, tum dextra & ſiniſtra dictæ. Quauis Hetruſci vates cœleſtium prodigiorum periti, cœlum in duodecim partes diuiſerint, anticámq; ad occiduum, quoniam omnis illuc inclinat motus, & poſticam ad orientem dextras ad ſeptentrionē, ſiniſtras verò ad meridiem proclinare voluerunt. Sedebat enim augur velato capite, & duplici toga augurali, quæ lena dicta eſt, vel trabea amictus ex purpura & cocco, cū captabat auſpicia, & lituo cœli regiones notabat. Ipſeque cæſa victima obſeruatis notatiſque ſignis, longū carmen præfatus, preces effundebat: quas ſi forte non rite didiciſſet, ne quid præpoſtere diceretur, aliquo præeunte emittebat. Græcis verò augur non trabea amictus, ſed toga candida velatus, poſcit auguria. Macedonibus quoque vates in amictu candido auream gerens coronā, captat auguria, & vaticinatur. Poſt effuſas verò preces, oculis in cœlū fixis, ſedere cōuenit, momentis omnibus paratū intentúmq; toto animo affixū, facto vbiq; ſilentio, ne quid videretur audiretúrve, quod auſpiciū dirimeret, quoad de cœlo ſeruaſſet, captatáque auguria & ſigna miſſa forent: quibus miſſis, ex auibus quę oſcines, quę prępetes vel inferę, & an tacitę vel ſtrepentes aduolarent, & ſi dextra vel ſiniſtra, quęve admiſſiuæ eſſent, & quæ arculæ, quæve cliuiæ, aut inebræ, quæ vetarent. Tum ſi motus pronus vel obliquus, ſupinus an rectus, aut in latera referebat: conueniebátque extemplo augurem adire, & auguriū firmari: nanque vnum vidiſſe auſpiciū, non erat ſatis. Adnotatúmque exēplis eſt, nō vbique & paſſim auguri captare auſpicia licere, quia niſi in præſcriptis deſtinatiſq; locis, quibus Teſqua nomen, aut in arce, vel ad veteres curias, augures: pontifices verò, niſi in poſtmuiio, auſpicia captare fas erat. Sed ſciendum, non omnibus auguribus, ſed ſolo magiſtro augurum de cœlo auſpicari licuiſſe: qui huic muneri præfectus, magiſter à collegio eligebatur. Obſeruatúmque, vt ſi extra vrbem, aut in pomœrio, vel domo cōducta, ſeu quouis tabernaculo, quod cęperat, augur au-

Regiones in cælo ab auguribus notatæ.

Veſtibus auguris & cæremoniæ in auguris capitandis, vide item ca. xiij.

Græci.

Macedones.

Loca in quibus auguria obſeruabantur.

Magiſtri augurum munus.

Notādum.

ſpicetur,& inter augurãdum nondũ firmis ſignis,vrbem aut pomœrium inauſpicato tranſgreſſus foret vt ritè captentur auſpicia,primũ omitti tabernaculum,&alterum ſumi neceſſe fore:denuóque auſpicari oportere,ex quo nouus auſpiciorũ inſtauratur aſpectus. Et cũ certa dies auſpiciis dicata eſſet, poſt mediã noctẽ ad mediã futurã diem auſpicari licere. Septima autẽ aut ſextã diei hora, non decebat:nãque incipiẽte aut creſcẽte die,nõ autem deſinente,iuſta auſpicia fuere. Poſt Sextilẽ quoq; menſem,quo tempore aues aut imbecillæ aut morboſę ſunt, vel pulli earum imperfecti,auſpicari non licuit:eo enim tempore à pontifice maximo de cælo ſeruare vetabatur. In quo id fuit conſtitutũ, vt nõ modò morboſis auibus, ſed cuicunque funeri augur admouere manus, & feralia attrectare vetaretur. Si autem poſt auguriũ ſuſceptũ ad aquam venire contingeret, ne eius interuẽntu auguriũ fruſtraretur, quod aquæ interceſſu interrũpi certum eſt, fuſis precibus aquam haurire,& vota promittere oportebat. Poterátque idẽ & põtifex & augur eſſe, duobúſque ſimul ſacerdotiis præponi,cui etiam lictor præibat, ſicut põtifici maximo. Et tametſi poſt ſuſceptos honores, auguratus conferri ſoleret,tamẽ F. Maximus admodũ adoleſcens, priuſquã vllũ gereret magiſtratum, auguratum geſſiſſe dicitur. Quotiéſque pro diuerſis captarentur, illius præualere auſpicia, qui in ſummo eſſet magiſtratu, certum eſt,ideo conſulis auſpicia, ſi cum prætoris confundantur,pręponi haud dubium eſſe. Fuítque exemplis cognitũ, apud augures optimis auſpiciis ea geri, quæ ꝓ reip. ſalute ſuſciperentur:quæ contra, inauſpicata eſſe & monſtrifica. Illud quoque dixiſſe non ab re fuerit,occẽtu ſoricis dirimi auſpicia,ſicut aquæ interuentu irrita fiunt:vtq; luminaria domus auguralis ſemper aperta ſint, nullóq; operculo claudãtur. Quódq; quum auſpicia captant,cœlo nõ turbido, nec procelloſo aut pluuio, ſed aura ſilenti &placida,vbi omnia pura & tranquilla ſunt, aſpicẽtur,ne venti flatus aut tẽpeſtas auiũ greſſus à ſuo curſu diuertat. Eſtq; obſeruatũ,vt minora auſpicia ſemper maioribus cedãt,licet priora ſint. Siquidem cornicis aut colũbarum auſpicia,aquila ſuperueniente irrita fiũt: aquilarũ verò augurium, fulmine adueniente nullũ eſt.

Auſpicij tempora.

Augur feralia non attrectabat.

Poſt augurium obſeruata.

Pontifex & augur ſimul.

Maioris magiſtratus augurium minori præferebatur.

Auſpicia pro Rep. optima.

Soricis occentu auſpicia rempta.

Domus auguris aperta.

Aura ſilẽti & placida auguria capianda.

Minora auſpicia maioribus cedebant.

Qui eſſent equi funales in Tranquillo, contra nonnullorum interpretationem probabilis opinio.

CAPVT XX.

ANceps queſtio fuit apud grãmaticos, ambiguo ſenſu in vtraq; partẽ agitata, qui eſſent equi funales, qui in ſolenni triumphi apparatu iuxta triũphantis currum incedebãt, Nuper in cœtu patriciorũ, in controuerſiam certaménque venit, quonam modo accipi cõueniat, quod eſt in Tranquillo dictũ, Tyberiũ Actiaco triũpho Auguſti currũ fuiſſe comitatũ ſiniſteriore funali equo, cum Germanicus dexteriore veheretur: qui eſſent funales equi quærebatur. Cumq́ue varia & ferè populari opinione ferrentur, nobiſque quum minimè probarentur, viſum tandem eſt, funales dici equos qui funibus alligati currũ triumphantis traherent: quibus præeuntibus, ſummi imperatores vectabãtur triumphi die, in quibus ingenui pueri ſedere veteri more ſolebant. Prætextatos enim filios in equis triumphantium vehi, & Cicero meminit, & multi prodidere. Quare Paulus Æmilius, deuicta Macedonia, filios duos impuberes: & Germanicus currum quinque liberis onuſtum, in triumpho duxit. M. quoque Antoninus Philoſophus, & Verus triumphi die mille puellas virgines in equis triumphalibus vexere. Vel ꝙ in his inſiderent, qui funalia præferebant & faces, propterea funales dictos veterum autoritate probari: nam peruulgatum ferè eſt, faces & lumina tam in apparatu triumphi, quàm iuxta triumphantem deferri ſolere. Diuus enim Cæſar ad lumina quadringenta in Capitolium triumphans aſcendit, elephantis lychnos dextra ſiniſtráque geſtantibus. Quod eo conſtitutũ ferunt, tum vt ſpectatior triumphi apparatus, & conſpectior foret, tum vt lumina, ſi fortè tenebris obortis põpæ triumphali non ſufficeret dies, ad arcendas tenebras præſto forent: ipſæque triumphans, luminibus circà adhibitis, conſpectior fieret. Propterea haud ab re viſum, ſicut in Cæſaris triumpho elephantos lychnos geſtaſſe legimus, compari modo funalia & faces equos iuxta triumphantem ferre, dici probabiliter poſſe. Vnde funales equos à funalibus, quæ in equis triumphalibus præferebant, probè dici argumentamur. Ex quibus li-

Funales equi apud Suetoniũ.

Prætextati filij in equis triumphantium.

Vnde funales dicti.

cuit nobis æſtimare, vel quòd funibus currum traherẽt, vel quòd faſces iuxta triumphantem deferrent, ſicut veteri exemplo probatum eſt, funales equos dici & æſtimari.

Qui fuerit apud veteres cœnandi vſus, queue hora prandij & cœnæ, quótque ſingulis lectis cœnitabant, & quid apud exteros. CAPVT XXI.

ANtiquis torũ ex paluſtris vlua, & ex ſtramẽto, vel ex ceſpite fuiſſe, & longo tẽpore ex pulte, nõ pane Romanos victitaſſe, perſpicuum exemplis & probatum eſt: poſtea quũ annis intercedẽtibus ex illo agreſti cultu deſitum eſſet, menſas in quibus epularentur, ex acere aut fraxino quadratas, deinde orbiculatas feciſſe, in quibus pranderent & cœnarẽt, ſatis conſtat. Quem morem à Laconibus Romanos ſumpſiſſe crediderim, quibꝰ nullæ fuere menſæ niſi ex robore. Romanis enim antea lecti erant Archaici & Bœotici, humiles & breues. Labẽti deinde moribus, tantæ luxuriæ factæ ſunt, vt ærati primum lecti, abaci, triclinia, & monopodia, quæ Cn. Mãlius Aſia deuicta primum vexit in triumpho deinde citreæ menſæ, quæ elephantinis pedibus ſuſtinebantur, orbiculatæ, magno ſumptu fierent, quarum precium auro appendebant aut ex ebore vel teſtitudine, ſectis putaminibꝰ in laminas, quod Carbilius Pollio inſtituit primus: adeo vt non modò menſas, ſed lectos & repoſitoria teſtudinum putamine veſtirent. In cœnaculis enim domorum aut tricliniis ſtratis tribus lectis, priſci illi ſedentes cœnitabant, in quibus tres fuiſſe menſas Varro ſignificat, ex quibus vna viuaria orbiculata, cylibãtum dicta, à populis quas κύλικας Græci vocant: altera lapidea, oblõga columella ſuffulta, cui cartibulum: tertia, quadrata, quæ vaſa detinebat cui vrnarium dixere nome. Perſæ verò, quum antea in vimineis toris diſcumberẽt, poſtea lectos auro fulgentes & gemmis magnificè conſtruxere in quibus vaſa non minoris cẽſus adæquarũt, quos tanto cenſu excultos, ac regium apparatũ in caſtris, Pauſanias eum deuicto Mardonio ad Platæas vidiſſet, illo neglecto, modica menſa Laconicã cœnam feciſſe dicitur. Græci in ſympoſio Græcienſi frequenter cœnitarunt.

Torus & cibus primi ſeculi.

Tres lecti in cœnaculis & tricliniis.

Perſæ.

Pauſaniæ frugalitas.

Græci. Romani. Menſæ argenteæ.

Apud Romanos verò Heliogabalus argenteas primus menſas habuiſſe dicitur: quibus in ſolenni epulo duæ tantũ menſæ adhibebantur, vna carnium, altera pomorũ, nanque veteribus cibus mundus erat & ſimplex, neque operoſis cõdituris aut appetentia exquiſitus, ſed ſine apparatu & ſine impenſa.

Prandiũ et cœna in propatulo.

Prãdium enim & cœna in propatulo fiebat, quia palam cœnitare dedecus nõ erat: ſecreto verò cœnitaſſe, probro & ignominiæ fuit, Id ꝙ Lacedæmoniis Lycurgi lege cauebatur: quod ideo conſtitutum ferunt, ne quis ſplendidius altero veſceretur. Hyeméque ad focũ, æſtiuo anni tẽpore in aprico cœnitabant.

Cœnæ initium. Secundæ menſæ.

Ouum verò & mel, initium cœnæ fecere: in ſecundis menſis poma & mel, ſicut ad principia cõuiuij, & multiformes nuces dari aſſueuere. Apud maiores autẽ, ſemen candidi papaueris cum melle & lactuca plerunque menſas ſecundas fecit: deinde, vt vua, ficus, pyrum, & alia pomorum genera darentur bellaria, in vſu fuit, Iberius autem vt in ſympoſiis glãdem in ſecundis

Iberi. Græci.

menſis tribuant, magni putabatur. Græcis oua cum turdis & leporinis carnibus, ac mellitis placentis, ſecundæ menſæ frequentius data ſunt: quibus erat iſte mos, vt in fine cœnę linguas igne torridas, poſt ſermones diguſtãdas darent. Præcipua tamen bellaria tradũtur fuiſſe Attica,

Attica bellaria. Platonis bellaria.

laura atque eximia. Platonis verò bellaria fuere ficus, cicer, faba, myrti, baccæ, & ex fago glans prunis toſta. Fertur Heliogabalus pro luxus affluentia paraſitos in ſecũdis menſis nouo genere edulij ſaginaſſe: nã cereas dapes, aut lignea edulia vel eburnea, ſæpe fictilia aut marmorea exhibuit, quũ per ſingulos miſſus tãtum biberent, velut veſcerẽtur, & manus abluerent.

Panes & paniceæ menſæ. Panis ſpecies.

Panẽ verò paniceáſque mẽſas non argenteis vaſculis, ſed vimineis caniſtris Romani inferebãt: Gręci verò per promas. Quos ex multiplici genere variarũt: nã & plebeius erat, & ſiligineus, qui candore præſtabat: & tritico, præcipuè Cãpano, quod (autores Varrone) cæteris præſtaret, ſicut in Falerio vinũ, in Caſinati oleum, in Tuſculano, ficũ, in Tarẽtino mel præferebatur cæteris. Erat & ſecundarius panis, & oſtrearius, artolagamus ſpeuſtitius, ſubcinericius, & arropſeſius: inter quæ ptiſanã velut ſaluberrimã magnopere commendarũt, quæ à Græcis ſumpta

origine,ad Romanos fluxit. Poſtquam Alicam Romani inuenere,cuius Græci inexpertes ſunt. Græcis quoque multiplicia panum genera comperimus: nam & zymitas,hoc eſt,fermentatos,& obelias, & cribanitas & canchrydias & apiritas,pyririas & pyrinos panes legimus. Placentarum quoque genera varia, tarentinas, craſſianas,ſiculas,cluſtras, plicias, guttatas, montianas, muſtaceas,& ſpiras,quæ fiunt ex caſeo. Proditúmque memoriæ eſt,antiquiſſimos Romanorũ, cœnæ tantùm panem adhibuiſſe,prandio verò carnibus veſci,non elixis, ſed aſſis & vere decoctis,aut frictis,quibus Parthi abſtinebant:& niſi venatu quæſitis,nulli veſci permiſſum.Et quum pauciſſimi conuiuæ erant, non minores tribus: quum plurimi,non vltra nouẽ in eadem menſa eiſdémque lectis cœnitabant: tametſi vetus feratur adagium, Septem conuiuium,nouem nouicium facere,quod ſcilicet oſtrepente multitudine tumultuantur potius quã in ſobrio conuictu ſint.Græcis quatuor aut quinque cõuictores vnius menſis adhibere,ſatis erat.Carmanis verò ſeparatæ ſingulis conuiuis ſedes ſunt, & ſua cuique in accubitu menſa. Fertur tamen L. Verus imperator præter exempla maiorum,cum duodecim ſolenni conuiuio primus accubuiſſe. Homerus vſque ad decẽ probauit. In ſympoſio autem Platonis octo conueniunt & viginti.In quibus menſis Romani liberos cum pueris puelliſque adhibebant,qui ad fulcra lectorum, ſerui ad pedes.In ipſis autem lectis cum viris cubantibus fœminæ ſedentes cœnitabant:à principio enim maiores noſtri ſedentes epulabantur Laconum more,adhibitis etiã principum liberis apud ſummos viros, cum cæteris id ætatis pueris nobilibus,qui propria & parciore menſa, in conſpectu affinium veſcebantur.

Placentarum genera,Cœnæ veterũ Romanorum.

Cõuiuarũ numerus.

Adagium.

Græci.

Carmani.

L. Verus numerus conuiuarũ auxit.

Mulier quæ contra viri voluntatem, vel eo ignorante extraneorum conuiuia petierit,repudiari poterit, iuxta. l. conſenſu C. de repud.conuiuia enim, Veneris præludia ſunt. Accurſ.in l.quod ait lex.ff.ad l.Iul.de adult.

Apud græcos verò fœminas ĩ virili cõuiuio accũbere niſi ꝓpinquorũ,nõ licebat:quib⁹ cõſuetudo mãſit,vt in primis epulis breuioribus poculis trãſigerẽt,ĩ fine verò laxiora adhiberẽt:quare græco more bibere,eſt capaciori-

Fœminæ apud Græcos non accumbebãt cum viris.

Græcorum bibẽdi mos.

bus poculis haurire quibus lex data, vt in ſympoſitis aut biberēt, aut abirēt. Sicut apud Scythas ſcythiaſſare, erat intemperatius bibere. Nonnulli Græco more bibere dicunt eſſe, quoties deos aut amicos inter pocula appellarent ſingulos nominatim, toties haurire, & largè merum bibere vſque quum magiſtratus & honores dabāt, vina pateris circumferrēt: cūque aliqui propinaſſent, nominatim deſignare cui poculum darent: & primo deos, deinde amicos appellare: totiéſque haurire affatim, & bona à diis precari. Et tametſi vino vim ſapiētiæ adhiberi putarent, ſi quādo tamen vinū aqua admiſcerēt, illud tepefactis niuibus diluebant, nonnunquam marinā vino adhiberent, quo incorruptius foret. Romanis etiam corollas poculis accipere, feſtíſque diebus coronatos & ſertis redimitos epulari mos erat cum lemniſcis: erant enim faſciæ coronatæ, quæ coronis addebantur, cautūq; fuit vt Hetruſcis corollis lemniſci tantū aurei darentur, ſumpta ab Ionibus conſuetudine, qui in lautioribus culinis primi corollas inuenere: quod ab Indis vſurpatur, vt ad familiare conuiuiū coronati accedāt. Quinetiam vetuſti moris erat, ſercula exquiſita & lautiora a miniſtris coronatis cū cātu & tibicine in cœnis ſolēnibus afferri, poculíſque coronatis bibere, ſummámque cœnarū lautitiā triparina diſtinguere, vna murænarū, altera luporum, tertia myxtionis piſcis: & ne interpeſcerēt, cum obſoniis focos quoque trāsferri inſtitututū. Singulíſque poculis ſingulos deos aut heroas, nōnunquā amicos aduocare adſtare cātorū turba, ac toto ſeruitio & famulatu: quorū alter reliquias colligit quæ, è menſa cadunt, alter murmur cōpeſcit, alius ſputa è pauimēto: & ſi quid immundi eſt verrit, eóque proceſſere deliciæ, declinatis corruptíſque moribus, vt totos apros vna mēſa apponerent, quē primus, Romanorū Seruilius Rullus appoſuiſſe fertur. Deinde mutam venationem, & condimentorū varietatem apponi vſurpatum. Quinetiam verſatilia cœnationum laquearia Nero commentus fuit, vt quū fercula admittebātur, alia facie cubiculi deſineret, alia ſuccederet. Ægyptiorum mos traditur, vt in familiaribus cœnis braſſicam præſumant in primis, eo edulij genere ebrietatem diſcuti arbitrati, quam Cato oleribus præpo

Scythiſſare — *Propinatio* — *Vini dilutio apud Græcos.* — *Coronæ in conuiuiis.* — *Lemniſci.* — *Ferculorū in cœnis ſolennibus afferēdi ra.* — *Potandi ratio.* — *Famulorū muneta in conuiuiis ſolennibus.* — *Deliciæ corruptis moribus.* — *Verſatilia laquearia, cœnationū.* — *Aegyptij.*

ſuit cunctis,ita vt manc illā eſſe oporteret ieiunū. Nonnulli nuces, Lupinos, Citrū & Apiū, quod venenis prodeſſent, velut antidorū, præcepêre. Græci vino madētes, oleo perungunt & ſale, qui etiā antè reliquas dapes, ſal velut amicitiæ ſymbolū hoſpitibus apponant: ſicut Romani lactucas, quòd ebrietatē diſcuterent. Quinetiam Ægyptiorū vſus erat, vt in ſolēni epulo propinquorum & affiniū, qui deceſſêre, aromatibus referta corpora iiſdem lineamentis & ſpecie recentiſſima, ac ſi viui eſſent introducant, híſque præſentibus, & quaſi cōuiuiis adhibitis, epulētur: & ſi quando regū cōuiuiis aduocarētur, vaſa haberent, in quibus ventre leuarent aut vomerent. Cretēſibus accubātes veſci, inſtar magni criminis erat, itaque ſtantes epulabantur: cōtra Luſitani: nā ſedentes cœnitabant: quod Alexander Macedo fecít, qui ſedens veſcebatur. Græci quoque in totis ex boum tergoribus aſſidentes, ordine ludunt & veſcūtur. Galli dum cœnāt, in ſtramentis aſſident: Galatæ in pellibus luporū aut canum. Cato iunior poſt ciuile bellum, non accumbēs vt prius, ſed ſedens, cibo parciore vſus fuit. Contra de Terētio Varrone & Hānibale legitur, vt poſt afflictas res, ſtantes cœnitarēt. Apud Indos ſolus rex in lecto ex ſtramentis facto accubat, cæteri ſedētes epulātur. Spartanis cōmunia erant cōuiuia, pauperes cum ditioribus eoſdē vaſcuntur obſonio: feſtíſque diebus, quos Phiditia nūcupant, nigrū ius & panē igni duratū apponunt: vtque regi duplum obſoniorū quam cæteris detur, lege ſancitum erat, nō ſocietatis gratia, ſed vt poſſet obſonio quē vellet honorare. Qui etiā aſſuerant excellentium virorum laudes, ignauorum fœda ſcelera in epulis canere ad lyram, quæ dicunt ſcolia. Idē apud Athenienſes: nam in celebri epulo quod ſyſſitiam vocant, tenuiores cum ditioribus vnà cōueniunt, & æqualem obſoniorū partem ferunt. Cretēſes eiuſmodi comeſſationes, andria dicūt. Perſæ tithenidia, Græci τελίαν, Syri grammatias. Fuere quoque Spartanis cœnæ copides: in quib⁹ capra immolabatur, & alia æclon. Apud Indos ara menſæ in modum cōſtituta, pluribus accubātibus circūm; in eáque carnibus appoſitis, quilibet cōuiua è ſua ſede an menſam vadit, & quā vult partē capit, atque in ſedē reuerſus, car-

Alij. Græci. Sal. Romani. Aegyptii. Cretenſes. Luſitani. Græci. Galli. Galatæ. Indi. Spartani. Phiditia. Scolia Encomia ad lyram. Siſsitia. Andria. Tithenidia τελία. Grammatiæ. Copides. Indi.

nibus & pane veſcitur, qui etiã comeſſationes in propatulo, Laconico more faciebant. Neque alienum fuerit, quod apud Gymnoſophiſtas traditur, vt paratis, inſtructíſque mẽſis, antequã dapes apponantur, adoleſcentes ſinguli qui ad epulum cõueniunt, quid generi humano lucri fecerint? quódve ſapienter dictũ factúmve fuerit illa luce? coram ſenioribus exprimere cogantur. Et qui deſes aut remiſſus, nihil frugi in mediũ affert impranſus manet, & foras extruditur: quibus diſciplinis illos ad virtutem acuebãt. Perſarũ mos erat, inter pocula de rebus ſeriis conſultare: & poſt comeſſationes, ſi quid ſanctiore fœdere concludi vellent cõcubinas aduocare, & circunferre, tanquam ea adhiberent fœderi, quæ apud eos ſancta & chara ſunt. Idẽ Bactrianis, vt inter pocula de bellis cõſultent, & ſi quid cõplacitum eſt, merũ largius infundant: & Græcis, quibus vetuſtiſſimo iure vſurpatur, vt poſtquam magnificè epulati fuerãt, quaſi refoto animo, de bellis decernãt largioribus poculis: quæ ſi quando circunferebãt à dextris incipiebãt. Thraces poſt intẽperatiſſimas perpotationes, primò in vno & alea verſari, mox ad illicitos concubitus accedere ſolebãt. Si qui verò ea vecordia fuere, vt poſt epulas nudas mulieres introducãt, Dionyſij prioris exẽplo, aut alia quàm cibi obſonia conuiuis miniſtrẽt, fuit pro flagitio habitũ, velut ſcelus & nequitia ſingularis. Intérque epulas & pocula primùm libare diis dapes, & benè precari cõuiuiis, & ſecundum precationem dapibus cum modeſtia veſci, priſci moris erat, haud aliter quàm ſi ſacrum epulum eſſet, ſiquidẽ apud maiores, inter res ſacras mẽſa habebatur: nam Piſidæ cœnantes, parentum manibus primitias reddunt. Romani & Græci in cõuictu familiari, ciborũ particulis & vino in ignẽ cõiectis, libamina diis dabãt, & primitias cœnarum Laribus, quibus ſal cũ pane & caſeo pro pulmẽtario ceſſit. Vtq; primus calix Ioui olympio miſceatur, ſecũdus heroibus, tertius ſeruatori Ioui. Et quum vinum purũ dabatur, obſeruatũ eſt, vt Iouem Soſpitẽ aduocarent, ne temulentos faceret. Quum verò aqua dilutũ, Iouem appellare Seruatorẽ. Perſarũ reges ante cibũ de modeſtia diſputant, antè ſacrificiũ de iuſtitia, antè bellũ de fortitudine. Et poſt trinã potationem,

Gymnoſophiſtarum mos interrogãdi adoleſcẽtes ante prandiũ vel cœnã.

Conſultationes inter pocula.

Perſæ.

Bactriani.

Græci.

Thraces.

Libatio epularũ & poculorum.

Perſarum reges.

cum modeſtia epulari, bona à diis precabãtur. Nõnulli inter bellaria honores diis, ac magnis heroibus dabant. Quum verò apparatu magnifico exquiſitiſſimæ epulæ dabantur, trinis ferculis, ſequutis mox tẽporibus etiam ſenis, Romani cœnã exhibuere idque luxuria erat: quo modo Auguſtus conuiuia iniſſe fertur, quibus non amplius trinis ferculis, aut quũ abundãtiſſimè, ſenis cõuiuabantur. Iulius verò Cæſar in Ægypto cõuiuia multiplici ferculo protraxit cum Cleopatra ad primam lucẽ. Nero quoque effuſus in luxũ & epulas, à medio die ad medias noctes, inter vina & ſcorta accubaſſe fertur, Domitianus non vltra Solis occaſum. Et Heliogabalus tam perditæ nequitię & luxuriæ fuiſſe, vt viginti duo fercula ingẽtium obſoniorum vna cœna admiſerit, nunquam lotis linteaminibus vſus, ſed nouis & recẽtibus ſemper, ſicut Galenus, qui aureis linteaminibus ſtrauit. Caligula vna die cẽties ſeſtertio coenauit, qui etiã ex auro panes & obſonia appoſuit. Vitellius quoque inter apparatiſsimas epulas largiſsimo ſumptu diſcubuit, qui vnà coena à fratre exceptus fuit, in qua duo millia lectiſsimorum piſcium & ſeptẽ auium, appoſita tradũtur. Titus conuiuia inſtituit iocũda magis quàm profuſa. Geta maxima prãdia per ſingulas literas iubebat, vt pullum, perdicem, pauonẽ, porcellũ, piſcem, & pernam vnis epulis apponeret, & ſic per ſingula elementa apparatus diuideret. Heliogabalus æſtiua cõuiuia coloribus diſtinxit, ſicut Lucullus per deos. Autor eſt Spartianus, Æliũ Verum imperatorẽ, omnium primũ excogitaſſe pẽtapharmacum præcipui ſaporis, ex ſumine, phaſiano, cruſtulo, aprugna ſiue perna & pauone, inſtar Vitellianæ patinæ, quæ immenſo cõſtitit, quàm clypeũ Mineruæ appellauit: Cui proxima fuit Æſopi patina CCCCCC. ſeſtertiis taxata, in qua aues vocales & canoras appoſuit nummis ſex ſingulas coẽptas. Pertinax verò imperator contrà, qui dimidiatas lactucas & carduos in priuata coena appoſuiſſe fertur. Diuus quoq; Cæſar, & Octauius Auguſtus in quotidianis coenis cibi minimi fuere & vulgaris. Tiberius diebus ſolẽnibus pridiana ſæpe obſonia & ſemeſa appoſuit. Theodoſius modico & caſtrenſi cibo cõtentus fuit. Traianus etiam in veſcẽdo frugaliſsimus

Quot fercula in apparatu magnifico.
Auguſt. conuiuia
Iulij.
Neronis.
Domitiani.
Heliogabali.
Galeni.
Caligulæ.
Vitellij.
Titi.
Getæ.
Aeſtiua cõuiuia.
Heliogabalus.
Lucullus.
Aelij pẽtapharmacũ.
Aeſopi patina.
Pertinacis
Cæſaris.
Octauij.
Tiberij.
Theodoſij.
Traiani.

Iuliani. fertur. Laudatúrque Iulianus imperator, quod ſtatarium prandiū caperet, caſtrenſi cibo & miniſtro obuio cōtē-
Regū Ægyptiorum. tus, qui per triduū porcellum & leporē diuiſit Regibus verò Ægypti in cœnarum magnificentia & regali luxu,
Regū Perſarum. nihil præter vitulū & anſerē apponere licuit. Regibus Perſarū, niſi pane, pulte, cardamo & ſale veſci. Antigo-
Antigoni. nus etiam parco & vulgari cibo cōtentus fuit. Ariſtip-
Ariſtippi. pus, licet tyrannidē occupaſſet cibo tamen vili refotus,
Agatoclis. & excluſis ſtipatoribus, cœnauit: ſicut Agathocles nunquam ſine fictilibus, memor paternæ obſcuritatis, quod figulo patre genitus foret, adeo quòd inter vaſa aurea figulina ſemper admiſerit. Inter cæteros autē helluones
Amnari Babyl. regis. Amnarus Babyloniæ rex, tāti luxus fuiſſe proditur, & tā profundæ gulæ, vt ſtola muliebri amictus, mero & vnguento madēs, centum & quinquaginta pſaltriis ſimul
Potus in conuiuiis. accubātibus, velut officina nequitiæ, magnis effuſionibus cœnitaret. Vinum verò Græcū ſemel tātum etiā in
Vinum Græcum. lautiſſimis cōuiuiis apponere ſolebāt, namque veteribus fuere cōuiuia iucūda magis quàm prefuſa. Primúſque
D. Cæſar. diuus Cæſar triūphalibus cœnis, quatuor vini genera, propter inſtituta maiorū, dicitur appoſuiſſe, Falernum, Chium, Lesbium & Mamertiuū. Antiquiſſimi (vt Varro
Vaſa quibus vina in cōuiuia inferebantur. ait) primo vtres, deinde tinas, demum vini amphoras & cupas appoſuere. Quod (teſte Homero) heroicis tēporibus fuit vſurpatum, vt vina vtribus inferrēt. Sylla præter omnis generis cōdimenta, vinū ſupra quadragena-
Sylla. rium epulō publicè præbito, populo dedit. Arabes quum
Arabes. lōgiore potu indulgerēt, nemini ſupra duodena pocula
Germani. bibere fas erāt. Germanis ſi indulſeris ebrietatē, quantū
Auguſtus. cōcupiſcunt, licet. Auguſtus Octauius ſenos ſextantes
Hannibal. nō exceſſit. Hānibal nunquā plus ſeſtario vini indulſit.
Cæſar. Cæſar quoque vini parciſſimus fuit, & benè diluti. Ale-
Alexāder. xāder Macedo ad vnūquenque calicē, multo colloquio
Cato Vticenſis. ſermonē protrahebat, qui tamen aliquando triduo incaluit. Fertur Vticēſis quandoque ad aurorā cum amicis
Plato. perpotando vigilaſſe, nō vt mergeret, ſed vt reprimeret
Democritus. curas: quod Plato non improbauit, quum largiori vino aliquanto refici animos putaret. Democritus verò qua-
Anacharſidis dictum. ternos cyathos ſeſtarios minimè cēſuit excedere oportēte: ſiquidē, iuxta Anacharſim, primum craterem ad ſi-

tim pertinere dixit, ſecundũ ad hilaritatẽ, tertiũ ad voluptatẽ, quartũ ad inſaniam. Vel, vt Ebulus poëta Cyprius, qui benè ſentientibus tria tantũ propinari pocula putauit: Sanitati primũ, Amori alterũ, tertium Somno, quartũ nõ vtique noſtrũ, ſed iniuriæ: vltimũ verò ἑρμῆν appellari voluit: nã poſtremo Græci Mercurio litabant, velut ſomni largitori, & bono dæmoni, cui gratias agebãt χεαοις ἀγαθȣ̃ δαίμονος. Perſæ verò tribus libationibus factis, à diis immortalibus bona precati conuiuiũ diſſoluebant. Tiberius verò biduũ & duas noctes potũ continuaſſe fertur, & Traianus capacioribus ſcyphis, ſed citra ebrietatẽ bibiſſe. Bonoſus autẽ bibit quantum nemo alius. Proditũmque memoriæ eſt, Cõmodum Cęſarem in æſtuationibus ingẽs vini poculũ haurire cunctis acclamantibus, Viue Cæſar. Inter cæteros proditur Zenocrates philoſophus, inuitante Dionyſio, vini Choã habuiſſe, & præmiũ tuliſſe: atque Ennius nimio hauſto mero, articularẽ morbum cõtraxiſſe, quo extinctus fuit. Apud Nabathæos verò plura duodẽnis exiccaſſe pocula, erat ignominioſum. Ipſe verò Dionyſius iunior vſque adeò vino marcidus fuit, vt ad nonaginta dies mero incaluerit. Socrates tamen fertur nunquã vino hilarior fuiſſe, ſed eodẽ ſtatu ſemper. Accuſatũrque Mithridates tantæ bibacitatis, vt præmia plus haurientibus proponeret. Neque ſubticendũ, quod Leonides aduerſus Byzantios vinolẽtiſſimos feciſſe dicitur, qui cum obſidione premeretur, neque ciues pro mœnibus continere poſſet, quod paſſim ad cauponas curſitarent, vt illos in officio haberet, ad mœnia cauponas, & vinarias officinas diſpoſuit: id quod apud Phigaleos bibaciſſimos pariter fecit. Inter omnes autẽ vinolẽtiſſimos Promacus Macedo memoratur, quatuor ingurgitãs cantharos, & ob id ab Alexãdro corona donatus, qui triduo ſuperuixit poſtea. Et Nouellius Tricõgius raræ gloriæ inter bibaciſſimos. Prãdia vero priſci antelucana habere, meridianũ cibũ cœnam dicere ſolebãt. Quod & Græcis vetuſtiſſimo in vſu fuit: Nanque Eumæũ ſcribit Homerus matutina hora prandiũ feciſſe: Poſtea illo more deſito, ſeruatum eſt, vt prandia in vſu nõ eſſent, ſed qua hora cœna apparabatur, ea prandiũ fieret: quod tẽpus nona eſſe cõſueuit, ſæ-

Ebuli dictum. *Perſæ.* *Tiberius.* *Traianus.* *Bonoſus.* *Cõmodus.* *Zenocrates* *Dionyſius* *Ennius.* *Nabathæi* *Dionyſius iunior.* *Socrates.* *Mithridates.* *Leonides.* *Phigalei.* *Promacus.* *Nouellius Tricõgius.* *Prādii & cœnæ tẽpus* *Odyſſ. 14.*

pe octaua: antè mediā verò diem prāſum fuiſſe, vel antelucanā cœnā feciſſe, crimini dabatur. Idque erat diſſoluti & helluonis: ſiquidē poſt foréſia negocia tranſacta, apud priſcos fiebat prandiū: cœnas verò, quòd no-
Veſpernæ. cte plerunque fierēt, veſpernas dixere. Sed tamen prandium leue & modicū, cœna autē fuit copioſior: tametſi Ariſtoteles largè prandendū, & parcè cœnandū putarit. Et licet Romanorū antiquiſſimos noctu cœnaſſe nonnulli opinati fuerint, conſtat tamen poſt multas ætates vſum inualuiſſe, vt poſt meridianis horis veſcerentur.
Perſæ. Perſis quoque in meridie ſemel tantū veſci conſuetudo fuit: qui erat Æthiopiū mos, vt vnico cibo cōtenti eſſēt diebus ſingulis, vt alerēt corpus, non ſaginarēt: tametſi abuſus poſtea Perſis inualuerit, vt à mane ad veſperam quicquid eſt tēporis, vnico prandio cōcluderent. Fertur
Alexāder. Alexander Macedo appetēte nocte cœnaſſe, & primo diluculo prandio accubuiſſe, plerunque ad multā noctem cœnam protraxiſſe. Galba antè lucē veſcebatur: Cicero
Galba. antè occaſum ſolis perrarò diſcubuit. Præ cæteris verò
Cicero. Tarētini vſurparunt, matutinis ſe poculis ingurgitare,
Tarētini. adeò vt temulenti in forum cōueniāt. Indi horā prandij
Indi. aut cœnæ non nouerunt, ſed vt cuique libitū, comeſſebantur: qui etiam Perſarum & Numidarū mos, vt qua-
Perſæ. cunque hora veſcerentur. Diogenes quoque nullam tē-
Numidæ. poris horā prandio definiuit. Senioribúſque velut ætate
Diogenes. venerabilibus, aut his qui prudētia & autoritate antei-
Loci ratio ren:, primi diſcubitus, & honoratior locus dari, ipſique
in cōuiuiis. ſublata menſa primi aſſurgere conſuerant. Erat autem Romanis locus honoratior, qui ſummus in menſa fuit: nonnulli in medio diſcubuiſſe, honoratius putarunt. In
Græci. imo verò cōuiuij dominus cœnabat. Apud Græcos non modo loci dignitate viros fama præcellentes in cōcilio vel menſa, ſed poculis maioribus, & carne opimiore ho-
Indi. neſtabant: Indis, vt cuique in mentē venit, in quacūque parte lecti diſcūbere licet: non enim honorū perſonęve ratio in menſa habetur. Apud Perſas magna ratio men-
Perſæ. ſæ, præſertim regiæ fuit, in qua præter matrem & regis coniugem, nemini intereſſe permittitur; tametſi matronas quandoque adhibitas legamus. Ægyptiis au-
Aegyptii. tem ſi quis ad cœnam regis non vocatus accederet, ca-

pits luit pœnam. Poſt epulas verò, eruditas confabulationes, deinde fides & tibias, ac ſymphonias & cantus, illorum qui maiorum laudes carmine decãtabant, adhibere antiqui moris erat. Abydeni in hoſpitali menſa & feſtis epulis poſtquam opiparè epulati fuerãt, infantes admittunt garrulos & feſtiuos, vt his obſtrepẽtibus garrientibúſque, conuiuæ alacriores fiant. Romani etiam moriones, vt oris deformitate & ſtultitia oblectarent: nonnunquam petulantes & improbos ſcurras, qui laſciuia licentia, & impudentiſſimis locis, deriſui eſſent. Neq; omittendum, quod de Sybaritis proditũ eſt, apud quos omnium libidinum illecebræ fuere, vt ad feſtum conuitium, & ſolenne epulum non pſaltrias modò & hiſtriones, ſed equos compoſito ſaltatu ad ſymphoniæ cantum pſallentes introducant. Apud Galatas & Celtas ad menſam, poſtquam vino incaluerant, ex prouocatione dimicatur ad vulnera; ſicut apud Samnites inter epulas erat mox digladiari: quod mox Campani odio in Samnites detractis armis vendicarunt, vt pro cœnarum magnificentia, paria pugnatorum deſtinarent. Idem factũ memoratur ab Indis, qui quum poſt epulas aureos crateres circuntuliſſent, ſtrenuitatis & fortium factorum periculum facerent. Octauius verò poſtquã fuerat diſcubitum, picturas inuerſas cõuiuis venditabat, vt aut expleret deſiderium, aut fruſtraretur, nonnunquã hiſtriones, aut aretalogos admittebat, Veſpaſianus dicacitati ſuper cœnam & iocis ſcurrilibus vſque ad ineptias vacabat. Tiberius ex lectione quotidiana quæſtiones frequẽter conuiuio proponebat. Nero Cæſar citharœdos aduocabat primi nominis. Cato Vticenſis à cœna deambulabat, Pomponius Atticus libellos lectitabat. Quod Alexander Seuerus fecit, vt in menſa familiari ſæpe librum legeret: ſolitus vel legentes audire, vel aliis legentibus vaci. Hadrianus comœdias, lectores & poëtas admittebat. Heliogobalus ſortes cõuiuales poſt cœnam proponebat, vt alius haberet decem camelos, alius muſcas vel auri libras, aut decem oua, vrſos, glires & lactucas decem. Sylla quanuis ferox & impotens, in comeſſationibus comis erat, & facilis. Fertur quoque idem Seuerus Alexander, poſt epulas catulos cum porcellis & per-

Poſt epulas *Abydeni.* *Moriones.* *Romani.* *Sybaritæ.* *Galatæ.* *Celtæ.* *Samnites.* *Indi.* *Octauius.* *Veſpaſianus.* *Tiberius.* *Nero.* *Cato Vticenſis.* *Pomp. Atticus.* *Alex. Seuerus.* *Hadrianus.* *Heliogabalus.* *Sylla.* *Seuerus Alexan.*

dices ad pugnam ſæpe committere:& Cleomenes, ſublatis mēſis, vinum createris circunferre. A Græcis verò ænigma & griphos poſt couiualia luſus proponebatur, cuius captiones ſoluenti præmium carnis portio, nō ſoluenti pœna erat vt ſalſum hauriret poculum. Parthis admittere concubinas poſt epulas non improbatur: vxores autem domi abditas in virorum conſpectum nō adducunt. Babyloniis autem in conuiuiis à principio, fœminarum modeſtus eſt habitus. paulatim deinde pudore prophanato, ſumma velamenta exuunt: & poſt epulas vltimis amiculis reuelatis, pudibunda oſtendunt, in omnémque licentiam iocorum & laſciuiarum, pudorem abiiciunt. Fuitque veteri more ſeruatum, quòd bibente aliquo ex conuiuis, menſam tolli non ſinerent nanque auſpicii mali & deteſtabilis putabatur. Quòd ſi inter cœnādum ferculum à menſa reuocatum foret, niſi cœna continuaretur, niſique appoſitis epulis veſcerentur, inter dira fuiſſe. Quinetiam per menſas deflare, aut prolapſum cibum è manu non reddi, ominoſum erat: tametſi quorundam opinio fuerit, quæ è menſa decidūt in communi conuictu, nec tollere, nec guſtare, illa heroum eſſe opinati. Quódque apud honoratos & doctos viros, nunquam ferè ſine lectione cœna fuit. Et quū conuictus frequens in cœnam & prandium diuiſus foret plerique tanto temperamento & tenui conuictu fuere vt ſola cœna contenti, nunquam ante Solis occaſum, & niſi poſt decimam accomberent: inter quos memoratur Aſinius Pollio, qui quum eſſet tota die negocioſus, ita poſt decimam animum relaxauit, vt nec legendis minimis literulis vacaret. Quidam noctu, alii media die, negociis pauſam fecere. Nonnulli autem tanta ingluuie & ventre tam voraci fuere, vt, velut impuri helluones effuſas perputationes, &. exquiſita obſonia quadri fariā diuiderent, in ientacula, prandia, cœnas, & comeſſationes, ſemper inſtructis paratiſque mēſis tanto apparatu, donec vino madidi & crapula diſtenti fierēt. Quod quidem obſcuris ſequentibus, moribus à nōnullis peſſimo exemplo factitatum eſt. Antea verò non licuit, ne ingētia animi bona ingluuie corporis fœdarēt. Apud Siculos autem vſus erat bis in die epulis ſaginari, & ſaturū

Cleomenes *Græci.* *Parthi.* *Babylonii* *Auſpicia & omina in cōuiuiis.* *Lectio in cœna.* *Tēperantiæ exempla.* *Ingluuies.* *Siculi.*

fieri,quibus tẽplum Saturitati dicatum erat: quare Siculæ menſæ,& Syracuſanæ deliciæ tanquam lautiſſimæ in prouerbium venere, ſicut apud Græcos Pharſali & Bœotij voraciſſimi habiti. Quare ab Athenienſibus fatui,rudes & pingues dicti ſunt, propter ἀδηφαγίαν: quippe quum à conuiuiis crudi diſcederent, diſtenti rurſus ſe ingurgitabant.Quod & Plato improbauit, & Romani duxere nefas, vt bis in die ſaturum fieri,vecordis eſſe ducerent. Hoc quoque apud conuiuas ſeruatum legimus,vt in familiari conuiuio, aut epulis lautioribus aliquem atractum aut pulla in veſte diſcumbere, ducerẽt nefas:nam depulſo languore animi,non in triſtitia conuiuio intereſſe decet,propterea Vatinio, quòd in epulo Q. Arij atra in veſte accubuerat, à Cicerone obiectum, & crimini datum eſt: quippe bellos conuiuas, & conuictores faciles, in candida, non pulla veſte accũbere decet, tamet ſi cœnatoria & triclinaria conuiuis dari,antiqui moris fuerit. Ferturque Hadrianus Cæſar ſemper aut toga ſummiſſa, aut pallio tectus, accubuiſſe. Et Saloninus imperator,milites epulari cũ ſagis iuſſiſſe, hyeme grauibus,æſtate tenuibus, Quo tempore ſeruatum eſt, vt milites cum imperatore cincti diſcumberent. Tũ frequens hæc fuit obſeruatio,quòd ſi quis ad cœnam benignè inuitatus iret,alios pari affectu aut ſanguine coniunctos eiſdem aduocare epulis non vetabatur, veluti comites ſecum & vmbras duceret.Sua autẽ ſponte conuiuio aliis parato, ſe intromittere non decebat, Si qui verò non accerſiti & αὐτόματοι irẽt,in imam lecti ſpondam deduci iubebãt. Tum ſi forſan minus tempeſtiuè, neque ad horam conſtitutam, conuiua accederet, illum niſi triclinio circuito, admitti non ſinebant:& tunc apud lariuſſus,diſcumbebat.Reges tamen Spartanorum ſerò prodeuntes,cœnæ parte mulctantur: quippe ad cœnam non euntibus bine chœnices farinæ, & vini ſingulæ cotylæ mittũtur,dopla verò præſentibus.Ideò ephori Agidi regi Lacedæmoniorum, quum ad Phiditia nòn accederet, cœnæ partem petenti abnegarunt. Tum ſiquando inter epulas incendium quiſquam nominaret ne quid ea res diri portenderet, aquam ſub menſam inſpergebant: à quibus obſeruatum eſt, vt aliquo ex con-

Saturitatis templũ. Siculæ mẽſæ. Syracuſanæ deliciæ Pharſali. Bœotii.

Pulla veſte conuiuiis intereſſenõ decebat. Cœnatoria & triclinearia conuiuis data Hadrianus Saloninus.

Vmbras adducere ad conuiuiũ. Leges aliquot conuiuales.

uiuarum numero è triclinio prodeunte, verri ſolũ nullo modo ſinerent, hoc infandum omen, & pernicioſum portentum augurati. Si tamen ad lumina cœnarent, aut illa in triclinio eſſent, veteris inſtituti fuit, vt lumen in lychno non extinguerent, ſed illud ſua ſponte emori ſinerent. Quòdque menſam priſci nunquam vacuã tolli iubebant, ſupérque prandij partes ſupereſſe voluere: ſiue antiqui victus parſimoniam, ſiue morem, quo aliquid reliquiarum in menſa ſupereſſe, felix omen erat, veteri inſtituto adnotantes. Legimus tamen, cœna peracta, reliquias & ſemeſa obſonia miniſtris aſtãtibus diuidi & circumferri, antiqui moris & exempli fuiſſe.

Quæ ipſe dictu admirabilia de vmbrarum figuris noctibus ferè ſingulis Romæ expertus ſui.

CAP. XXIIII.

NOta & vulgà res eſt, ædes quaſdam Romæ, quas ego incolui, euidentiſſimis oſtentis ita infames, vt nemo illas incolere auſus fuerit, quin aſſiduis vmbrarum illuſionibus, & tetris imaginibus, noctibus ferè ſingulis inquietetur: in quibus præter nocturnos tumultus quos medio ferè noctis ſilentio audiebamus, & horrendos fremitus cũ eiũlatu ſtriduléque vocis ſono, quibus lachrymari & tremere videbatur, ſpeciẽ hominis ſqualida facie, vultu minaci, nigro corpore, & aſpectu formidabili, nomen ſuum exprimentem, & opem implorantem, cernebamus. Sed ne quis hoc fabuloſum aut cõmentitium putet, autor eſt Nicolaus Tuba, vir multæ & expertæ fidei, qui quum rei explorandæ gratia, cũ nonnullis doctis iuuenibus prima facie ad nos aduẽtaſſent, cupido inceſſi animo, hæc quæ à me promebantur, vero teſtimonio experiri, & an vera eſſent intueri. Et ne quid inexpertum relinquerent, noctem peruigilem egere mecum, vt rem notam exploratámque haberent, neque eos opinio fefellit: nam quum accenſis luminibus peruigiles ſtarent, haud procul ſpecies hæc dira terribilíque facie, & vultu tetro repreſentata eſt, quam ipſi tumultuari, & diris nos vocibus agitare videbãt: cúmque omnia clamore & tumultu ſtreperent, poſt multa ocu-

lorum ludibria, tantum formidinis pauoríſue intulit, vt territi & trepidi vix mente incolumi ſatis cōſtarent Et cùm totæ ædes gemitu funeſto miſcerentur, ſingu, liſque cubiculis peſtis illa importuna obuerſaretur. dum proprius accederemus, illam retro cedere, & querula voce lumen effugere cernebamus. Demum cùm multum diúq; tumultuata fuiſſet, haud multo poſt vbi multum noctis proceſſit, viſio omnis illa dilapſa eſt. Sed prę cæteris quæ ibi expertus ſum, non omittam miraculum ingens, quod mihi planè vigilanti maiore aliquanto trepidatione haud multo pòſt obuenit: nam cùm tenebris obortis, cubiculi fores obſeraſſem firma ſera, iacerémq; in lectulo, nulla adhuc quiete compoſita, lumine accenſo, horribilem illam ſpeciem foris iam tumultuari, & cubiculi forem manibus pulſare ſentiebam, Nec multo poſt, ſimulacrū illud, opertis adictíſque foribus (vix credibile dictu) per commiſſuras & rimas in cubiculum ſe intromiſit: quod ſub lectulo meo iacens, cùm Marcus alumnus & cliens meus, vtpote qui è conſpectu cubabat, tetra & dira facie aſpiceret, pauore ſubito conſternatus, luctu & gemitu omnia opplebat, ipſámque intromiſſam non ſine formidine clamabat. Idque cùm mihi qui clauſum cubiculi oſtium aſpicerem, vix credibile videretur, interim dirum illud ſimulacrum quod ſub lectulo iacebat meo, manum & brachium protendere, luménque quod iuxtà aderat, extinguere vidimus: quo extincto, libellos meos, & quicquid rerū erat, querula voce miſcere, ac omnia euertere non deſtitit. Mox cùm ad tumultum exciti ſocij eò ſe cōtuliſſent, luménque intromiſſuri obuerſarētur veſtibulo, interim ipſam opertum cubiculi oſtium manu aperire, & foras effugere vidimus. Erat enim ipſius ſpecies, vt plane perſpeximus, ſimulacro hominis nigerrimo non abſimilis, Illud ytique mirum fuerit, dignúmque memoratu, figuram illam, dum nobiſcum ſi luctaretur, quum fores cubiculi reſeraſſet, ab his qui lumen intromiſere, minimè conſpectam: ſed quum primum cubiculi foras exiuit, elapſam ex oculis, illico diſceſſiſſe, & in auras euanuiſſe.

Qui cultus domorum quondam fuerit, & quare maiorum imagines in poſtibus, & arma in atriis & veſtibulis haberent, & quid de exteris. CAPVT XXIIII.

QVibus priſtini decoris memoria relicta fuit, hoc etiam literis adnotaſſe accepimus, amplas domos in primis greſſibus veſtibula habuiſſe, quæ ſpatia licet pars ædium forent, tamen illa pro ædibus fuiſſe nemo ignorauit. Erat enim locus vacuus, per quem de via ad fores patebant aditus, in quo præſtolari qui ſalutatum venerant, aut ſi conuento opus foret, tempus operiri ſolebant, quod quidem prima aut altera diei hora eſſe cõſueuit. Fuit enim apud maiores nõ modica laus illis qui ex claris familiis erant, quàm plurimos clientes, nõ modò cateruas togatoram, ſed & tenuiores amicos habere, à quibus obſeruarentur quotidie & colerentur, cúmque his ad forum deducerentur frequenti comitatu: nanque maximi decoris erat, amplos viros illuſtréſque etiam ab infima plebe quotidie ſalutari, appeti, deduci, reduci & conſuli, eíſque decedi & aſſurgi. Fiebat enim ſalutatio more priſco dextram iungendo dextræ: quippe cùm referat Varro, omnem antiquorum honorem, dextrarum conſtitiſſe virtute, nonnunquam oſculo, plerunque aſſurgendo, capútque denudando, quod apud noſtrates frequenti in vſu eſt: manſitque obſeruatum, vt ſalutantes imperatorem, antequam admitterentur, interiores aulici ſcrutarentur, ſinúmque prætentarẽt, ne quis cum telo eſſet. Nonnunquam vt valẽtiſſimi ſerui catenis religati, pro oſtio aditum cuſtodirent ne non vocati admitterentur. Laudatúrque Veſpaſianus. M. Antoninus & Alexander Seuerus imperatores, quod ſalutarẽtur patente cubiculo, miniſtris admiſſionalibus remotis. Apud Parthos verò regem adire vel ſalutare ſine munere, nulli licitum erat. Quibus clientibus ab his quos ſectabantur, frequens ſportula dabatur, quæ prius centum quadrantes fuit: deinde rectam dari inſtitutum: quare vocatores principis dicti, qui ad cœnam conuiuas admittebant: quorum nonnulli mercede accepta, aliquos ſubditios principum ſæpe cœnie aduocarunt. Quam Nerò ad ſportulas reuocauit, qui etiam plebi cõgiarium quadragenos nummos viritim dedit. Siquidem imperatoris

Veſtibula domorum.

Salutandi mos apud veteres.

Imperatorem ſalutaturi.

Oſtiarij ſerui.

Sportula clientibus ſalutãtibus data.

Vocatores.

munus, quod populo dabatur, congiarium dictum eſt quòd verò militibus, donatiuũ. Mox Domitianus ſportulas ad cœnas reduxit: in qua frequens obſonium, panis, oleũ & porcina caro dari ſolita, abſque vino. Diuus verò Iulius ad conciliandum populi fauorem, frumentum viritim dedit ternos modios, & totidem olei libras, trecenos quoque nummos ſingulis, & cẽtenos pro mora. Auguſtus Octauius frumentum plebi gratuitum & menſtruum, Nero quadragenos nummos viritim congiarium largitus fuit. C. verò Cæſar trecenos ſeſtertios & forenſia viris & pueris ac fœminis faſces purpuræ & conchylij, nonnunquam pro ſportulis panatia cum obſonio. Domitianus etiam congiarium nummorũ CCC. ſenatui, & equeſtri ordini panaria, plebi verò ſportellas cum obſonio. Cato iunior nouo more tribuit ſportulas: Græcis ex tritico, raphano, blito & apio: Romanis autem vini amphoras, carnes porcinas, ficus, & lignorum faſces. Quanuis apud antiquiſſimos ſextarij lactis darentur, vini nunquã, niſi quod à Cornelio Cethego in conſulatu muſtum rutatum populo datum eſt. Ancus verò Martius rex, ſalis modia vi millia congiarium populo erogaſſe fertur, ex quo tantùm quiſque ferebat quãtùm in ſingulorum capita deſcriptum erat, ab vndecimo ætatis anno. Auguſtus etiam tricenos & quadragenos, nonnunquã ſingulis quinquagenos & ducẽtenos nummos largitus fuit ac ne minores quidẽ pueros præteriit, ſicut Traianus infantes quoque ad ſportulas admiſit. Tiberius trecentenos viritim dedit, & prandium mille menſis. Galba dedit populo congiarium & epulum ſenatui & equeſtri ordini, ac præter epulas forenſia viris, fœminis ac pueris faſcias purpuræ & conchylij, quibus veteres pro caligis vtebantur. Et mox Nero, Domitianus, Hadrianus & reliqui Cæſares mũnera populo ſæpe largiti ſunt. Sed Hadrianus nouo more aromata, balſama & crocum: nonnunquam duplex congiarium, ternis per ſingulos aureis diuiſis. Commodus ſingulis denarios ſeptingenos vicenos qui nos. Aurelianus verò ad Parthicum, profiturus bellum quum bilibres coronas ſingulis promiſiſſet, & aureas populus expectaret, ſiligineas dedit nouo genere panis, quo deinceps vſi fuere:

Congiariũ.
Donatiuũ
Congiaria diuerſa à diuerſis imperatoribus populo data.
Duplex cõgiarium.

qui tamen populo vniuerſo panem, oleum & ſuillã carnem poſtea diuiſit, vinúmque dare ſtatuerat, niſi morte præuentus fuiſſet. Fuítque obſeruatum, vt principes aſſumpto imperio, ad conciliandum fauorem, congiarium darent populo, quòd annum plerunque homines clariſſimi, & ſummis honoribus functi, pro officio & clientela velut ſtipendiũ capiebant. Erant ergo hi quos iſti ſectabantur, illorum patroni & defenſores: ſuíque officij ducebant, in fidem illos & clientelam habere, tuteléque ſuæ ducere, & ope iuuare. Quinetiam non foris tantum, ſed intra domeſticos Lares, libertos ſeruóſque ſalutatores comperimus, qui bis in die frequentes aderãt: vt mane ſaluere, veſperi valere, domino aut patrono dicerent. Necnon populis & nationibus, ac bonis & fidelibus ſociis, patronos publicè fuiſſe Romæ homines honeſtiſſimos ſummo loco natos, qui fortunarum propugnatores erant, & ciuitatum defenſores non pœnitendi, quorum ſtudio & fide ſingula negocia in ſenatu faceſſerent, & promouerent: ſiquidem Syracuſani in clientela Marcellorum fuere, Lacedæmonij in Claudiorum, Puteolani Brutorum, Neapolitani Liciniorum, Bononiẽſes Antoniorum Allobroges patrono Fabio Sanga vſi ſunt. Marius Herẽnis, Cæſar quoque Græcorum patrocinio plerunque affuit. Plebs denique ipſa ſub patriciorum equitúmque Romanorum tutela per clientelas diuiſa erat. Quod à Romulo à primis originibus inſtitutum ferunt, vt plebeij ſingulos patronos ex patribus legerent, quorũ conſilio & autoritate niterẽtur. Prẹterque veſtibula fuere caua ædiũ, & periſtylia, ad quæ quíſque ſuo iure non vocatus admittebatur. In foribus verò & atriis domorũ, ara, focus & Lar familiaris erant. Nanque focus erat ara deorum penatium, quẽ inſtar numinis habebant in quibus non deorum modò ſimulacra, quos ſingulis ædibus in larario colebant, ſed imagines ac expreſſos vultus illorum qui familiæ decus fuere & ornamentum, ac principium & patronorum quos quiſque colebat, habere aſſuerant. Quare L. Vitellius, Vitellij pater, Narciſci & Pallãtis imagines inter lares coluiſſe fertur. Cereę enim imagines in atriis domorum ſingulis diſponebantur armariis, quas ita celebrabãt colebãntque, ac niſi illi quo-

Cõgiarium ſumpto imperio.

Patroni Clientes.

Domeſticorum ſalutationes.

Populorũ & nationũ patroni.

Plebs per clientelas diuiſa.

Caue ædiũ & periſtylia.

In foribus & atriis.

Cereæ imagines in armariis.

rum vultus exprimebantur, viuerent. Quas feſtis diebus & in ſumma gratulatione & lætitia, laureis ſertis & floribus ornare, illorûmque natales dies feſta luce celebrare ſolebant. In luctu verò & gemitu familiæ tanquã conſcij doloris eſſent, & tacita mœſtitia funeſtarẽtur, deformare tantóque honore dignos putabant, vt illas cũ ſingulis imaginum titulis, illorum præcipuè quorũ dignitas maximæq; res geſtę fuêre, in exequiali põpa & apparatu funeris extra ædes producerent, & longa ſeriè velut familiæ decora repræſentarent, illæq; defunctorum exequias, & vnà funus comitarẽtur. Ita tradito more, vt domino aut aliquo ex familia vita functo, illius imago tam circa limina domus, quàm pro foribus locaretur, vt defuncti deſideriũ repræſentata illa ſpecies leniret, poſterósque ad præclara facinora domi foríſque obeũda inuitaret. In eiſdem quoquè atriis & foribus, ac circa domorum limina, hoſtium ſpolia, quos quiſque viciſſet, quorúmque victor extitiſſet, etiam enſes & clypei, galeáque & currus, ac deuictarum nauiũ roſtra veluti auctæ gloriæ & fortium factorum ornamenta affigi aſſueuere: quæ quãtò vetuſtiora erant, tanto plus decoris & maieſtatis habebant. Ideo nec vetuſtate cõſumpta reficiebantur, nec effracta reſarciebantur. Hæc enim omniũ ad ſe vertebant oculos, quò intuentiũ animos cogitatio ſubiret, vt pari ipſi exemplo ad magna facinora, magnáſque res inuitarentur. Nec ſolùm priuatas domos, ſed porticus & deorum templa hoſtilibus ſpoliis tanquam trophæis exornare, vetuſti moris erat: tantíq; exempli fuêre, vt illa poſteris nõ mediocris ſtimulatio fuerit, ne degeneres ipſi, néve ignaui tam claros triũphos turpibus factis dictíſque fœdarent. Adeóq; hęc propria familię ornamenta ſunt habita, vt quamuis alienatis ædibus, nouo domino ſpolia & imagines refigere non liceret. Háſque ſtatuas, quibus ſplẽdor & vetuſtas familiæ notabatur, amouere, eſt habitum nefas. Belgarum verò fuit mos barbaricus, cæſorum hoſtium capita poſtibus tanquam ſpolia affigere: qui etiam Galatarum, qui vltra Rhenum incolunt, vſus traditur, vt ſpolia hoſtium ſanguine perfuſa & trunca capita foribus affigant. Gelonorum hoſtium cutes, vt ex omnibus ſpectaculo ſint, ac fortiũ factorum

Imagines familiæ in exequialibus pompis eductæ.

Hoſtium ſpolia in atriis.

Deorum templa ſpoliis ornatã.

Belgarum mos.

Galatarũ.

Gelonorũ.

inſigne documentum,& hoſtibus pertimeſcẽdum fore?. In Ægypto autẽ in veſtibulis domorum alas vulturum proponere, indiciũ nobilitatis & vetuſtatis familię cenſebatur. Apud Phryges pardalis pro foribus affixa (Homero teſte) ſignum immunitatis erat, ne hoſtiũ incurſibus pateret. Alexãder verò captis Thebis, vt Pindari domui parceret, illã inſcribi iuſſit. In eiſdem quoque atriis pinacothecæ nõ mediocri paratu diſpoſitæ erant: in quibus tabulæ pictæ, cælatum argentum, ſtragula veſtis, ſigna & ornamẽta reponebantur. Sicut Græcis fuere cheli & ciſtæ, phaſcωli & ῥiſcus, in quibus egregia ſuppellex & muliebris mundus ſeruabantur. Quare atria plerunque inaugurata fuere: nãque haud aliter in illis ſenatus cogi poterat, quàm ſi inaugurata tẽpla fuiſſent. Non tamen omnes, ſed ſolas palatinas ædes inaugurari ſeruatũ eſt, vt habita in his ſenatus decreta, rata forent. Eas quidem ędes veluti auguſtiſſimas, veſtibula regalia habere, cognitum eſt: atriáq; potẽtiora, periſtylia ampliſſima, & conclauia inſigni pauimẽto: tricliniáq; & ampla prætoria, ac cœnationes mira cælatura & arte. Nonnunquam xyſta, colles, nemora, hortos, piſcinas, euripos, amnes, & aquarum ductus, porticúſq; pauimẽtatas, cultu & laxitare cõſpicuas, ſyluáſq; & ambulationes. Siquidem in his publica concilia & iudicia, arbitriáque & cõuentus frequentes fieri conſuerant: inque earundem palatinarum ædium veſtibulo, & pro foribus regiæ, laurus ſemper & ciuica ex quercu, præcipuũ inſigne clementiæ Cæſarũ, affixæ viſebantur: Quæ quidem atria in primo aditu domus & proxima ianuis extruebantur, in quibus matresfamilias degere, & lanæ operã dare aſſuẽrant: quod aliter à Cręcis ſeruatum meminimus, quibus andronitis in primis ædibus erat, gynæceum verò vbi mulieres operabantur, in conclaui & receſſu intimo, prę pudore & modeſtia locabantur, Ideo non extra, ſed intus fores pulſabantur, ne imparatos offenderent: quod etiã à Parthis vſurpatur, vt gynæconiti in ſecreto domus à viris ſemotam haberent: quippe quum nõ modò vxorum, ſed pellicum pudicitiam ita ſuſpectam habeant, vt niſi capite operto, & velato vęhiculo, illas in publicum prodire ſinant, neminíq; ꝓpius accedere liceat. Apud quos reges quoque

Ægyptiorum. *Pardalis immunitatis ſignum.* *Pindari domui ab Alexandro parcitum.* *Pinacothecæ.* *Atreæ inaugurata.* *Senatus in atrii cogebatur.* *Matres familias in atriis.* *Græci.* *Andronitis.* *Gynæceum.* *Parthorũ.* *Zelotypia.*

quoq; in penetralibus regiæ occluſi,ſub ſpecie maieſtatis deliteſcunt. Sed tamen triũphales domos hoc amplũ habuiſſe ferunt,vt fores de via aperiantur,nõ intus,ſicut de Publicolæ familia proditũ eſt.Præter quæ, potentiorum domos baſilicas habere ante veſtibulũ, magno ornamento duxêre,in quibus eſſet tribunal,tanquam plus ineſſet autoritatis,quòd iudicia publica ante ædes darẽtur, nonnunquã ſcholaſticæ exercitationes & declamationes in his fierent,quippe quum frequens ibi eſſet auditorij locus: licet baſilicas foro cõiunctas plerũque legamus in quibus conuenirent negociatores, & merces exponerent. Cõmunis tamẽ thalami deſcriptio ſic erat, vt primo poneretur loco ſeptũ,vbi ianua, mox aula, inde porticus pereſtylos ſoli expoſita, poſtea prodomus, vltimo domus,& in poſticis ædium hortus.Cœnaculum verò ſupra ædes erat,ſcalis ferẽtibus in publicum, nonnunquam in ædes verſis.A principio verò vrbis tam ſimplex vitæ cultus fuit,vt rudi cæmento cõſtructas domos, & ſcandulis robuſteis aut ſtramenteis contectã vrbẽ per annos CCCC.vſque ad Pyrrhi bellum legamus,qui modicus cultus Hiſpanis,Aquitanis & Luſitanis,atq; Ægyptiis fuit,quib' in modicis diuerſoriis degere, ſepulchra verò magnificentiſſima extruere patrij moris erat. Non ſic Agrigentini & Megarenſes: nam iuxta Platonis verbum,ædificabãt vt ſemper victuri, epulabantur vt morituri. Indi quoque in cultu corporis accuratiſſimi erant: in ſepulchris verò extruẽdis,parci & modici. Gallis domicilia pluteis & cratibus intexere mos erat:Britãnis & Sueuis,in tuguriis vnà cum armentis ſtabulari: Lignribus montanis, ſpeluncas & vaſtiſſimos ſpecus incolere, aut cubilia modica & ſubobſcura.Germani nõ cohærentibus ędificiis habitant,ſed ſuam quiſque domum ſpatio circundat: Medi diuerſoria habẽt magnis receſſibus circundata,& nemoribus manu cõſitis. Alij lateritias fecêre domos, quas Euryalus & Hyperpius inuenere primi, Scythæ & Nomades,quia fuſi per agros ſunt,carris quocunque ſors tulit,pro tecto & lare vtũtur. Hyperboreis nemora,vel luci,ac ſparſa tuguria domus ſunt:nam præaltas ſyluas & rupes inuias incolũt. Dardani foueas ſub fimo,& ſordidas ædes habent. Phryges olim & Troglo-

Reges conclusi apud Parthos.

Baſilicæ ante potentiorum domos.

Scholaſticæ exercitationes & declamationes.

Thalami deſcriptio.

Cultus ſimplex à principio vrbis.

Platonis dictum.

Indi.

Galli.

Britanni.

Sueui.

Ligures.

Germani.

Medi.

Lateritiæ domus.

Nomades.

Hyperborei.

Dardani.

Phryges.

dytæ ſub effoſſis tumulis:Baleares in ſaxis cõcauis,cuni-
culis ad corporis magnitudinẽ dimenſis.Alij ex vlua pa-
luſtri latibula intexerunt. Mardorum gens ſpecus info-
diunt mõtibus,in quos ſe,cõiuges, & liberos receptant.
Æthiopes & Indorum magna pars ſubterraneas domos
habent: Maſſilienſes ex paleis:in Meroë ex pálma: Ca-
thromotitæ ex ligno.Indi quoque, Ægyptij & Britanni
ex arũdinibus. Ichthyophagi ex oſtreis marinis, aut ex
piſcium oſſibus tecta contignant.Chelonophagi partim
ex alga,partim ex teſtitudinũ teſtis,gens circa Naſamo-
nes & Troglodytas,& Chaldæi profugi ex ſale.Spitamęi
ex ouorũ putaminibus& pẽnis.Cõtrà verò Arabes & Sa-
bæi:nam limina,poſtes,cellas,fulcimẽta, parietes & do-
morũ tecta habẽt auguſtiſſima,ex ebore, auro & argen-
to, atque ſumptuoſo lapide & ſmaragdo, luxu ingenti,
laquearia verò citro & ebore extructa, qualem Alcinoi
domum Homerus tradit,auro,argẽto,electro atq; ebore
fulgentem.Perſæ quoque magnas gazas, & quicquid eſt
auri,in domibus ponũt. Regum Indorũ regia argenteis
imaginibus tota diſtinguitur,eáq; ex auro vites percur-
runt fultæ aureis columnis. Fuítque inſtitutum Lycurgi
apud Spartanos,vt domorum culmina ſecuri, ianuas ve-
rò ſerra diſcindant, ne quis inſignius altero ædificaret.
Quare Ageſilai domus ab inopi & priuata haud diſſimi-
lis fuit, ſicut Põpeij domus vſque ad tertiũ triumphum.
Athenienſes quũ antea ſpecus & abditos ſaltus incole-
rent,primi lateritias ædes calce & cæmentis cõſtruxere.
Poſteà verò in tantum magnitudinis vrbis ædificia pro-
ceſſere,vt tota ædificiis exſurgens, in quatuor aut quin-
que contignationes,& multa tabulata tecta excitarent,
maximáſque domos maximis domibus imponerent, vt
orator Ariſtides profeſſus fuit,ita vt Auguſto Cæſari, ne
vrbs ruinis laboraret magna mole ædificiorũ ne quis ſu-
pra ſeptuaginta pedes ſublimius ædificaret inhibere ne-
ceſſe fuerit, licet ipſe modicas ædes incoleret, & toro
modicè inſtrato cubaret.Quod & Nero Cęſar poſt incẽ-
ſam vrbem, dimẽſis vicorum ordinibus & viarũ ſpatiis,
ſtatuit,ne vltra præſcriptum ædificia tollerentur. Quare
Æmylius Porcina à L. Caſſio accuſatus, & pœna mul-
ctatus fuit,quòd villam nimis ſublimen ædificaſſet.Pro-

Troglodytæ. Baleares. Alij. Mardi. Aethiopes. Indi. Maſſilienſes. In Meroë. Cathromotitæ. Ichthyophagi. Chelonophagi. Chaldæi. Spitamæi. Arabes. Sabæi. Odyſſ 7. Perſæ. Indorum regia. Lycurgi conſtitutũ. Athenienſes. Auguſti edictum. Tyrij.

dúntq; Tyrios adeò ædítas maximis contignationibus domos aliquando ſtruxiſſe, vt parum abfuerit quin tota terræ motu corruerit. Sed quæ ſint inſtrumenta domus quæ relicta domo inſtructa ad nouum dominum tranſeant, ſæpe quæſitum eſt: & præter imagines, & affixa ſpolia, iſta etiã Paulus iureconſultus de inſtructo fundo adnotauit: Specularia, pegmata, canales, harpagones, hamos, centones, ſiphones, ſcalas, perticas, ſpongiáſq;, quibus inſtrumentis domus cõtra vim ignis ad incertos caſus defenditur, ſqualor abluitur, & immunditiæ purgantur. Dixere autẽ centones, ex villis groſſioribus ſagula intexta vilioribus pannis, quibus domorũ tecta, tabulata, aut ligneæ machinæ militares, aduerſus incendia. ſi ignis maior vis ingruat, muniuntur. Siphones verò fiſtulas follibus iunctas, ſeu machinas hydraulicas, quibus agitatis, ad ſuperiora ædiũ exhauriunt aquam, qui etiam organa pneumatica dicti. Harpagones ferreas manus, ſeu aſſeres ferro vnco præfixos, quò igni furenti obuiam irẽt, quos ab Anacharſe Scytha inuẽtos nõnulli volunt. Pegmata verò cõpactam machinã ex ære, marmore vel ligno, tum ornatus, tum cõmodi cauſa, inſtar illorũ quæ in põpæ apparatu producuntur, quibus etiam intra ædes vti aſſuerant. Addit Paulus horologium æreum domi nõ affixum, & prothyrũ, relicta domo inſtructa ad dominũ tranſire. Eſt autẽ prothyrum inſtar veſtibuli, plerunque opertum, quod ante ædes & oſtium ſit: quod nõ eſſe veſtibulum meritò nonnulli putant: ſed ligneã ſtructuram in iſto veſtibulo ante fores: qua obſtante quaſi repagulo, apertis ianuis, quæ intus fiunt, nõ apparet. Sumpſitq; nomen à πρὸ, quod ante ſignificat, θύρα autẽ ianuã. Vnde hypothyra valuarũ illa hians cauitas dicta. Cenſuitq; Pomponius iureconſultus ex autoritate Labeonis, prothyra eiuſmodi ſi pro ædibus ſint affixa, ædium partẽ eſſe, tametſi facilè demi poſſint & reponi: ſicut ligneã ſtructuram, quæ æſtate tolli, hyeme reponi ſolet, ædium eſſe Labeo putauit, quoniã perpetua cauſa parata forent: itaque alienata domo, prothyra eiuſmodi vnà cum domo ad emptorem trãſire voluit. Verba verò Pomponij iureconſulti de verborum ſignificatione, hæc ſunt: Idem Labeo ait, Prothyrum quod in ædibus fieri ſolet, ædium eſt

Inſtrumenta domus: Vlpianus in l. quæſitum. §. acetum. ff.

Centones.

Siphones.

Harpagones.

Pegmata.

Prothyrũ.

Hypothyra.

In extis inſpiciendis quæ proſpera quæve dira ſint, & quæ boni, quæve mali prænuncia.

CAPVT. XXV.

QVi augurum diſciplinam obſeruarunt, quíque illorum præſcita perſcrutati ſunt in fimbris extíſque inſpiciendis, inter ea quæ dira aut ſecunda eſſent, multum interfuiſſe volunt: licet alij alio modo illa interpretari, & eorum euenta prædicere ſoleant. Et tametſi in extis contineri cor, cerebrum, pulmonem, ſtomachum, lienem, hepar, ſeu iecur, communi opinione receptum fuit, quas Græci φρενὰς dicunt, incredibili fabrica coniuncta, quorum ex habitu & colore, ſalubritatis & peſtilentiæ ſigna oſtenduntur: tamen nullum diſcrimen vehementius fuit, quàm ſi caput iocinoris, vel ipſum iecur in extis defuiſſet, quod caput extorum dicitur, tunc omen exitij malorúmque fuiſſe, funeſtúmque & magni terroris, niſi in ſolicitudine & metu, quia curas tunc perimere putarunt. Cúmque hepar ex nō puro ſanguine ſit, quia ſanguis purus cogitur circa cor: tamen in hepate ſedem vaticinij eſſe, & præſagium futurorum, periti haruſpices opinati ſunt. Quo meſe Claudius Cæſar veneno interceptus fuit, ſacrificanti iocinoris caput defuiſſe conſtat, quod & Caio principi eueniſſe memorant: quæ extā peſtifera dicta fuere. Si verò in iecore extremū, quod fibra dicitur, ita locaretur, vt ab ima fibra, iocinera intrinſecus replicata eſſent, aut ſi geminum iecur foret, per hęc læta & magna portendi argumentáque felicitatis eſſe, nemo dubitauit. Auctum iecoris caput, aut duplicatū, nimis lætum auſpicium facere, ſicut exta duplicata magnas facere acceſſiones, prolationémque finium & triumphū portendi voluerunt. Et tametſi circa Briletum & Thernem in Thracia, & in Cherſoneſo iuxta Propontidem tradat Plinius, bina iocinora leporibus ineſſe, & ſi aliò transferantur, alterum interire: tamen id non eſſe prodigiū, omnium opinione receptum eſt. Syllæ immolanti iecur extrema ſui parte ſpeciem laureæ coronæ præ ſe tulit, mirabili oſtento felicitatis futuræ. Si verò liuidum eſſet, aut vitioſum, vel ſi in coquendo diſtabuit, aut ſanies purulēta efflueret capútve fibrarum puſtulas haberet, piaculare eſſe, & magna fa-

Capite iocinoris non inuento inter exta.

Sedes vaticinij in hepate.

Exta peſtifera.

Omen felicitatis ex inſpecto iecinore.

Infelicitatis.

cere infortunia, conſtans opinio fuit. Idcirco denuò augebantur victimæ, donec iterũ cæſis hoſtiis litatum foret. Ex corde quoque, vnde ſanguinis origo manat, licet à principio auſpicia ſumere minimè ſolerent, poſteaquã in extis corda rimari cœperunt, quo tẽpore Pyrrhus poſt multiplices clades. Italia pulſus fuit, hoc obſeruarũt haruſpices, vt ſi cor ſilens iaceret, neque palpitaret, aut in extis defuiſſet, calamitates portendi, & magnas fortunæ minas crederent. Diuo Cæſari, dum rerum potiretur, immolanti cor defuiſſe dicitur, triſtiſſimo euentu. Nanque haud multò poſt cõſpiratione coniunctiſſimorum cæſus occubuit. Quod de Pertinace proditum eſt, vt qua die morte ſublatus fuit, ſacrificanti non modò cor victimæ, ſed hepar deeſſet. Si autẽ in ſummo corde pinguedo foret, aut ſolito maius, raptúmve ab aquila aut auibus fuiſſet, nimium propitios deos oſtenderunt. Dum Hermecrates diis ſacra faceret, raptum cor victimæ, & à coruo elatum in ſublime, felix auſpicium fecit, quo Cardiam vrbem ad Corinthum auſpicatiſſimè condidit. Sicut auo Galbę, fulgur procuranti, cùm aquila exta rapuiſſe, & in ſublimen quercum detuliſſet, imperium portendit. Fuítque animaduerſum, cor quibus prægrande eſſet, pauidos facere: quibus exiguum, aſpectu formidabili, & audaces: quare Hermogenis ſummi rhetoris, & qui præcociſſimi ingenij fuit, mortui diſſecto corpore, hiſpidum cor inuentum eſt. Tametſi tradatur apud eruditos, eos qui hebeti eſſent ſenſu, corde duro & ſpiſſo: qui verò ingenio valerẽt, molli fuiſſe: id quod Plinius de Ariſtomene Meſſenio, & alij de Lyſandro, cuius defuncti cor piloſum inuentum eſſet meminere. Fel quoque in extis augurium facere proditũ eſt, quod ſub hepate auguſto ore, & fundo ampliore apparet, vt purum illud clarúmq; reddat. Si tamẽ geminũ reperitur, licet prodigiũ ſit, tamen magnæ ſpei fortunã portendit. Quo enim tempore Auguſtus apud Actiũ profligato Antonio victor fuit, eo ipſo victoriæ die, geminum fel in extis inueniſſe traditur. Arato quoq; ſacrificanti, cùm geminum fel haruſpex inſpexiſſet, quæ capitali odio diſſiderent, mox ſyncera fide conciliari, ſocietatéſque & fœdera iungi prædixit, quod veriſſimo euentu poſtea conſequutum eſt. Fuítque diſci-

Ex corde.

Cordis prægrandis vel exigui indicium.

Hermogenis & Ariſtomenis corda hiſpida.

Ex felle.

Fel Neptuno dicatū. plina augurali traditū, vt fel Neptuno perpetuò dicatum ſit, velut humoris autori. Quod ſi in extis prægrande fel inueniretur, prodigij loco eſt habitum. Sed quāuis prodigioſum, magna ſemper & felicia portendit: fert tamen Ariſtoteles in Naxo prægrande fel pecoribus innaſci; circa Chalcidem Eubœæ, & in Ponto, pecori nullū eſſe: ceruo quoque & Damæ, equo, mulo & aſino, camelo atque apro, vſque defuiſſe. Sicut perdices in Paphlagonia bina corda habere, & in Biſaltia lepores bina iecora. Et in agro Cretēſi pecora circa Gnoſon ſplenē habere tradunt. circa Cottynam nō habere. Vel quod idem tradit in Seripho inſula, & in Acātho Macedoniæ, & apud Cyrenem ranas non coaxare. Et in Emathia Macedoniæ ſues vnungulos naſci: atque in Cappadocia mulas fœtus parere, & in Eleo agro mulos non educi, neque propterea ominoſum aut prodigium videri. *Ex pulmone.* Pulmo verò ſub corde eſt, ſpirandi officina: is inciſus & geminus, tēpus dirimere, & diē differre traditur. Si verò ſimplex eſſet & ſolidus, continuare tēporum curricula, nulláſque cunctationes & moras afferre opinati ſunt. Si verò pulmonis fibra lateret, aut cum corde & iecore coniunctus foret, vel ſi paruo diſtinguitur interuallo, miſeros caſus portendere voluerunt. *Ex liene.* Lien aduerſus iecur, ſiniſtra in parte eſt: ſiquidem ventriculo annectitur in inteſtino, vt iecur purum reddat. Quod ſi in dextrā vergeret, feralem auſpicium, & prædicere quæ magno malo luuntur, haud dubium eſſe: qui tamen abundans, homines decolores facit. Quare in terra Caria Caunios, quòd ſub graui cœlo degunt, mirum in modum lienoſos dicunt eſſe. Vnde verbum Stratonici citharœdi, illic ambulare mortuos, quod omnes mirificè pallerent facie tabifica. *Fordicidia ſacra.* In fordicidiis ſacris, quibus hoſtias quæ vterum ferunt, immolare præcipitur, ſi fœtus biceps aut mancus in vtero eſſet, vel interaneis exhulceratis appareret, exta eiuſmodi imminentium malorū nuncia eſſe, creditum eſt. *Dracones in extis apparuiſſe.* Dracones in extis apparuiſſe, lætum fecere auſpicium, contra Graccho ſacrificanti ad exta irrepſiſſe ad eſo iocinere, necem *Exta ab aquila rapta.* futuram & imminens fatum portenderunt, quæ mox ſubſequuta ſunt. Exta quoque de ſacrificantis manu ab aquila fuiſſe rapta tam efficaci auſpicio fuere, vt nullum

præſentius aut felicius fuerit. Si tamen è manu decidiſſent, vel viſcera cruore infecta eſſent aut liuida, nigríſq; diſtincta maculis vel ſi omentũ & mẽbrana viſcera cõtinens, hiãs foret, aut ſanguine ſuffuſa, indubiã necem & fatale exitiũ portenderũt: quale Craſſo euenit, cùm contra Parthos ducturus luſtraret exercitũ, documẽto futuræ magnæ calamitatis. Præciſa verò hoſtiarũ capita ſuũ ſanguinẽ aut exta lãbere, Pyrrho ſacrificãti obitum luctuoſum & fœdos euentus deſignarũt. Iidẽ Cimoni formicarũ cateruas ſanguinẽ victimæ corripuiſſe annotarunt. Ferũt tamẽ diuinandi periti, ſanguinẽ victimæ craſſiorẽ & calidiorẽ, efficaciorem vim portendere: qui verò tenuior eſſet: & frigidior, maiorem habere intelligẽtiã. Itéque inter exẽpla præciſum caput victimæ fluctu maris abſorptũ, atque extra nõ cõparuiſſe, Callicratidi Lacedæmonio interitum vitæ attuliſſe. Subit tamẽ illa reputatio, veteribus tradi monumẽtis gallinaceorũ fibras maximè diis gratas videri, ſicut talparũ magi veriſſima dicunt, illíſque haud ſecus quàm ſolenni victima pulcherrimè litari. Hæc enim ſunt exta argutiſſima, in quibus diuina mens in eſſe creditur. Fuiſſeque Cypriorum inuentũ ex ſuillis extis fieri diuinationẽ, quódque niſi ex ſana victima, neque litari, nec futura prænoſci poterant. Ea verò exta quæ nihil habent diuinationis, quæque expianti nõ litant, tanquã ſine nutu, nullóque afflati diuino, muta dicũtur, quibus non eſſe litatũ notabatur. Quæ autẽ multũ felicitatis & fortunæ pollicentur, regalia dicta ſunt. Apud magos verò, talparum exta & ranarũ euẽtus fortunatos, nõnunquã magnos caſus prædicere crediderũt. Cúmque cætera viſcera, detractis extis, poſtquã litatũ erat, aræ impoſita, igni darentur, ipſa tamẽ exta nunquã elixa, ſed veru decocta apponebantur: ſola tamẽ arietis exta aqua elixa ſacris epulis apponuntur. Neptuno verò & fluctibus quum ſacra faciunt, mare ingreſſuri, aliquando ipſam hoſtiã, nonnunquam cruda exta in mare proiiciũt, & vina infundũt. Illud vtiq; non ab re fuerit meminiſſe, quod periti rerum literis admotarunt, ſingulis viſceribus hominũ ſuam vim & affectus innatos fuiſſe: idcirco homines ſplene ridere felle iraſci, iecore amare, corde ſapere & timere.

Exta è manu lapſa.

Capita hoſtiarũ præciſa ſuum ſanguinem lambentia.

Craſſi aut tenuis ſanguinis in victimis indicia.

Ex Gallinaceorum fibris.

Ex talparũ

Ex ſuillis extis.

Sanam victimam eſſe oportebat.

Exta muta

Regalia.

Exta quæ apponerentur in victimis.

Neptuno & fluctibus ſacrificãdi ratio.

Sua quibuſque viſceri bus vis.

Conſualia, equitia, & ludi Apollinares, quando à Romanis fierent, quóve modo Diti ſacra fiant, & quo tempore.

CAPVT XXVI.

Cõſualia. *Conſus, atque eius tẽplum.*

ROmulũ vrbis conditorẽ, pace cum finitimis pacta, Neptuno equeſtri ſolennes feciſſe ludos, Conſualiáque appellaſſe, in quibus Sabinas rapuit, autores memorant. Fuit enim Conſus conſilij deus, cuius ara in circo maximo, vndique aggeſta humo, abdita erat, ꝙ arcanũ eſſe cõſiliũ putarunt, quam atã cùm ludos celebrãt, omnibus adire fas eſt, reliquo anni tẽpore nõ eſt licitũ: in qua Romani ſacrifitiis igneis aliiſque ſolennibus feſtos agere dies aſſuerãt: quæ feriæ publicæ dictæ ſunt, in quibus ſacris victima erat mulus, quoniã id genus quadrupedũ primùm vehiculo iunctum fuiſſe credũt, eo ꝙ Lunæ vehiculũ traherẽt, equóſque & aſinos coronis feſtíſque exornare, & feriari, neque illos labori admittere mos erat, quod inſtituta nauigatione, quũ omnium generum merces nauibus aduehãtur, ocium quodammodo iumẽtis & remiſsio data ſit: vel quod equos primum Neptunus domuerat, & equitãdi artẽ inuenerat, quare Hippius dicebatur. Huic ſextili menſe die octauo poſt decimã, equeſtres ludos Romulum inſtituiſſe ferunt quarto ab vrbe cõdita anno, qua die raptas Sabinas volunt: tametſi mẽſe Martio primũ Cõſualia inſtituta, eoq; tẽpore raptas Sabinas nõnulli teſtati ſint. Pleriq; dis Laribus, dum Romani ludos celebrãt, Romulũ Sabinas rapuiſſe dicunt. Erat ergo is ludus, vt equi & muli iuncti & ſoluti in circo maximo, magno ſpectãtium ſtudio cirreiẽt. Qui verò fuerit raptarum numerus inter autores diſcrepat: quidã nõ vltra triginta fuiſſe tradũt, quæ curiis nomina dedêre: nõnulli quingentas, plerique ſeptẽ & viginti, vt Valerius Antias: alij ſexcentas & tres ſupra octuaginta. Prætérque ludos Conſuales, Marti quoque in Martio cãpo idem Romulus ludos inſtituit, quos ib equorum curſu. Equitia nuncupauit qui, ſi quãdo alluuione Tiberis inundaſſet cãpum, in Cælio monte, vbi martialis cãpus erat, colebantur: ſicùt vi fluminis inundato circo maximo, extra portã Collinã ad ædẽ Veneris Erycinæ Apollinares celebrarũt. Erant enim ludi Apollinares ex prædicto Martianorum carminũ, quibus Cã-

Victima in Conſualibus.

Neptunus equorum domitor.

Conſualia quando celebrata.

Ludi forma in Conſualibus.

Sabinarum raptarum numerus.

Equitia.

Apollinares ludi.

nenſis clades ſcripta fuit, bello Punico ſecundo victoriæ cauſa inſtituti. Alij à Cornelio Sylla prætore vrbis ex reſponſo Martianorũ fratrũ, à quibus fata Romanorum præſcripta erant, inuentos dicunt fuiſſe, in quibus decemuiri Apollini boue aurata & duabus capris auratis, Latonáque boue aurata, ſacra Græco ritu facere aſſueraunt, quos prætore præſidente, populum laureatum ſpectaſſe, Apollini pro cuiuſque copiis ſtipe data, Titus Liuius autor eſt. Cúmque antea incerto die fieret, Publius Licinus Varus prætor vrbis legem tulit, vt dies antè tertium Nonas Quintiles his ludis ſtatus foret: íſque in perpetuum ſacer haberi cœptus eſt. In quorum celebritate, matronas ſpectatæ pudicitiæ in propatulo epulari, omníq; cæremoniarum genere feſtum diem agere produnt, pueróſq; manibus amplexos pſallere, & hymnos Apollini canere, ſicut Dianæ virgines. Quæ quidem Equitia ſingulis annis duodecimo cal. Maias in circo maximo celebrarũt qui dies Cerealibus incurrebat, in quibus poſt equos, vulpes ſtipulis alligatæ, accenſa flamma, curſitabant. Prætérque aram Conſi, quæ in circo fuit, ab acceſſu hominum ſemota, etiam ara Ditis & Proſerpinæ in loco abdito in Martio campo ad Tarentum colebatur, locum denominatum, quòd ibi Tiberis ripas tereret, qui Rumon propterea dictus & Serra, ad quam rarus erat acceſſus hominum. Diis enim inferis arã non à terra ſublimen, ſed ſub effoſſa húmo ſtatui decere putabant: ad quàm ex præcepto Sibyllini carminis, altero & quinquageſimo anno ab vrbe condita, ſacra & ludos inſtitutos memorant, ad eámque ter annis ſingulis acceſſum placandis manibus patere: videlicet poſtridie Vulcanalia, & antè ſextum Idus Nouembris, & antè tertium Nonas Octobris. Apud Eleos verò Plutonis templum ſemel tantum pateſit, & quanuis patens, nulli introire licitum eſt. Sicyonij quoque ſemel annis ſingulis Eumenidum prope Aſopum diem agunt, & ſacrum faciunt. Cúmque humanis capitibus prius Ditem placarent, poſtea ab Hercule admoniti, hominum ſimulacra victimas dederunt. Obſeruatúmque fuit, vt ſterilibus pecudibus & iuuencis, ac vino, melle, lacte & ſanguine Diti ſacra fiant: Quanquam Numi legibus inferiis diis

Suplib. 3. c. 12.

Apollinares quo die celebrati.

Equitia quando celebrabãtur

Ara Ditis & Proſerpinæ.

Deorum inferorũ aræ ſub terra.

Sacra & ludi ad arã Ditis & proſerpinæ.

Plutonis templum.

Eumenidũ templum.

Quibus victimis Diti ſacrificabatur, & quae caeremoniae.

vina libare vetaretur,his verbis: Vino rogum ne reſpergito. Eas quidem aras, quæ plerunque geminæ fuerunt & pares,dum ſacra faciunt,ſicut reliquas inferorum nigris vittis aut ceruleis ornant,& cupreſſo. Cùmque pecudes immolant,ſpirantem cruorem in effoſſam terram mitunt:vinúmque,lac,& mel vnà infundunt, viſceráq; cæſæ victimæ ter circum eras ducunt igne accenſo, hoc piaculari ſacro inferos euocari arbitrati. Inualuítque mos,vt infernis diis facturi,ſacra,pares victimas eáſque ſiniſtra immolent:& quum manes expiandi ſunt,pocula libent,rogúmque vino aut ſepulcchrum cõuerſa manu inſpergant,in quibus litaſſe piaculũ erat: nigráſque hoſtias immolent,vináque effundant vaſáque in ignem mittant,viſceráque igni appoſita oleo inſpergãt,quippe Diti ſacra exhibentes,cui omnia perdere proprium eſt: lignáque ſterilia è ſepulchris eruta, atro igni apponãt: neque oriente luce, vt ſuperis, ſed noctu, vel meridie, aut decreſcente die,hoſtiã immolare cõuenit,capite ita cõſtituto,vt terram,non cælum ſpectet. Cúmque in deorum ſacris qui rem diuinã facit,corporis prius ablutione purgetur: inferis qui funebria exhibiturus eſt, omiſſa ablutione, leui tantum ſpargitur ramo. Eſt tamen Fabij Seruiliani pontificis maximi diſciplina traditum, vt atro die manibus parentare non liceret, ne infeſti manes fierent:quia quũ in his ſacris Ianum & Iouẽ præfari neceſſe ſit,quẽ atro die aduocare piaculare eſt,eo die ſolenni præcatione vti,& inferis ſacrum facere vetabãtur. Hi tamẽ ludi ad Tarentum ſeculares dicti, qui nõ ſtato die,ſed à prima origine,ſingulis centũ annis,ex præcepto Sibyllinorũ carminũ fiebant,quorum autor Valerius Publicola fuit,qui primus cæſis atris bobus, Diti maribus,Proſerpinæ fœminis, trinoctio ludos ad Tarentum fecit. Proditur tamẽ decretũ inter põtifices, vt ſi defuncto cadaueri iuſta quiſpiã exhibere vult, & an humatũ eſſet,in dubiũ veniret,ſatis haberent, ſi quibuſdã ſacris precationibúſque exhibitis, glebam abſenti cadaueri, aut terram iniicerent,térque iniecto puluere, à labe erroris cadauer,manéſque expiatos ducerent: atque ſi operto humo cadauere,os exceptum fuiſſet, donec purgetur,inhumatum videri. Eſt quoque notatum, in æde

Manes.

Manibus atro die parẽtare nefas.

Ludi ſeculares.

Cadaueribus inhumatis iuſta exhibita.

Libitinæ ea quæ humãdis corporibus vſui ſunt. Romanos vẽditare,qui niſi mẽſe exacto & veſperi,ac Februario menſe,mortuis dare inferias ſolebãt.Delphi verò apud aram Epithymbiæ Veneris manes euocabant,& de functis parentabãt:Græci autem paucis à morte diebus feralia litabant defunctis obſequia:obſeruatúque vt reliquo corpore combuſto, plerúque digitũ membrúmve aut crines ſeponerẽt,quibus tanquã cadaueri iuſta perſoluerent & parentarent.Exteris verò gentibus diuerſa parentatio fuit. Nanque apud Platæenſes manibus peremptorum ciuium dabatur inferiæ,vt præcedente tibicine vehicula multa lauro & myrto fuſca, cũ coronis ſequãtur,mox lactis,vini,& olei libationes ſuccedãt:dein de purpurã indutus princeps,cuius ductu res gerũtur,exclusis ſeruis, mactato ante pyram tauro, vbi Iouem & Mercuriũ adoraſſet,manes illorũ qui pro patria ceciderãt ad cœnam aduocet: poſtea cratere merum libans,ſe defunctorũ manibus propinare aſſeueret: hoc modo illos velut claro præconio excitos,expiari opinati,Achillis verò manes in Sigæo niſi nudos & vnguentis delibutos circa ſepulchrum decurrentes,nudos expiare cõpertũ eſt.Apud Albanos,manibus defunctorum parentare, aut iuſta perſoluere, nulli permittitur, quòd defunctos humana ope putabant non egere. Eſſedones purgatum defuncti caput inaurant, illíque quotannis hoſtias mactãt,& iuſta perſoluunt.Augilæ, qui vltra Cyrenẽ ſunt, nullos deos,prꝛter defunctorum manes putabãt:ab illis vbi cum vllis incubuere, per ſomnia reſponſa accipere opinati Ægyptij dum manibus defunctorũ parentant, poſt preces oppleti lachrymis,tumulum amplexãtur & coronant:in quibus mos erat,in inſula quæ Abatos dicitur,vt ſi quo merſum in flumine cadauer non appareret, centum annis illi funus facerent, & ita manes expiarẽt. Delphi cum Pyrrhi tumulum nullo honore antea coluiſſent,poſtea cum didiciſſent illum contra Gallos pro Delphis adfuiſſe, Pyrrhi manibus in poſterum parentarunt. Delij verò pueri,& puellæ,Hyperboreis virginibus vita functis, tonſis crinibus parentaſſe dicuntur,quos fuſis inuolutos, ſupra illarum monumentum puellæ deponunt,pueri verò in ſepulchris.Getarum lex

Romani. Delphi. Græci. Exteri. Albani. Eſſedones. Augilæ. Aegyptij. Delphi. Delij. Getæ.

Parētatio ad Therei ſepulchrū. Romani. erat, manes viri defuncti nō aliter niſi morte vxoris expiari, Ad Therei ſepulchrum ſi qui parentāt, aut immolant, hordei loco calculis vtuntur. Romani verò florib° ornare ſepulchrum, & ſacrificio atque epulo defunctis parentare ſolent, nonnunquam thure & mero ſupplicare ſine tibicine, quibus in acie cæſis, fuit tam ara quam annua parentatio conſtituta. Et tametſi menſe Februario mortuis dare inferias conſueſſent, Decius tamen & *Inferiæ mēſe Decembri.* Brutus, contra maiorum inſtituta, Decembri menſe parentabant. Proditúrque memoriæ Traianus imperator, in ea domo qua Alexander Macedo morte ſublatus fuit eius manibus parentaſſe, & ſacrum feciſſe. Maxima verò *Manium euocatio apud Auernum.* manium euocatio (Homeri teſtimonio) apud Auernum traditur fuiſſe, in quo cæſis victimis, & camine effuſo, manes defunctorū ab inferis per diras execrationes eliciunt: mox tenuiſſima effigie, & hominis ſimulacro ſub noctem apparente, reſponſo excepto ſuper quo conſulturi venerant, è conſpectu imago in auras puncto temporis dilabitur. Notatúmque & illud, in deorum maniū *Apium in maniū ſacris & feralibus cœnis.* ſacris & feralibus cœnis, præter lentes & offas, apium apponi, quibus qui ſacris intererant, veſcebantur. Neq; ſolum ſpectacula & ludos, ſed deorum ſacrificia & manium parentationes, ſi quando minus riè exhibita, aut ſi non omnia iuſta & ſolennia ſeruata eſſent, ex leuibus omiſſis cauſis, aut plus iuſto ſeruatis, ſecundò & tertiò ac ſæpius, veteres inſtaurare & reficere conſueſſe.

Quæ ſacræ expiationis cauſa à Romanis ſeruabantur, & quibus ex cauſis fierent, quæve apud exteros.

CAPVT XXVII.

Sacra ſolennia & ſtata. INter plurima ſacra quę vetus religio habuit, quędam ſolennia & ſtata fuerunt, quæ eodem ſtylo modóque indici ſemper & ſeruari ſolita ſunt, quorum ritus & cæremonias trāſgredi aut omittere, nulli fas erat: ſiquidem *Expiatio vbi lapidibus pluiſſet.* ſi lapidibus pluiſſet, Nouemdiali ſemper ſacro expiatum fuit: hoc enim ſacrum nouem dies colebatur, quod vel prætor vrbanus, vel pōtifex maximus ex ſenatus decreto indicebat: idque vel cæleſti voce in Albano miſſa, vel haruſpicū monitu. Si verò cæleſtes minæ terroréſve,

aut tetra renunciarentur prodigia, formidinéſque, vel ſi terribilis ſpecies, aut quid nouum & inopinatum oblatum eſſet, vt cùm duo viſi ſoles, facéſvè de cælo colluxiſſent, aut crinata ſidera inſigni nouitate, vel igneus turbo, atque inſolita mundi facies fulſiſſet: ſtrepitúſve armorum de cælo auditus, & ingentibus procellis effuſus imber foret, vel miſto ſanguine Tiberis fluxiſſet, tectáq; publica ædéſve deorum de cælo tacta eſſent, aut alia terribilia monſtra & prodigia cæleſtia oſtentātia minas apparerent, his auertendis terroribus, piacularibus ſacrificiis factis ad placandas iras, vel feriæ indicebantur aut lectiſternia tribus ſtratis lectis, Ioui, Vulcano & Mineruæ, (ſiquidem hi iactus fulminum poſſidebant) nonnunquam ludorum celebritate, decreto pōtificum procurabantur. Fiebant enim ſupplicationes cum ſolenni precatione vrbe tota, circa omnia delubra phanáque & puluinaria, in quibus honos diis dabatur: ſenatoréſque & patricij cum cōiugibus & liberis, plerunque coronati, nonnunquam omnes tribus & ordines, præeunte pōtifice maximo aliquando duumuiris, præcedentibus pueris ingenuis & libertinis, ac virginibus patrimis & matrimis coronatis, vel lauream tenentibus manu, voce modulato pronunciātibus carmen, prælata pompa, frequentes ſupplicare, & pacem deum expoſcere ſolebant. Græci verò ſiquando territi malis ſupplicabant, vetuſtū carmen inter vota precéſque cani iubebant, hoc tenore: Beatorum antiquiſſima ſanitas, in omni tempore tecum ſum. Quæ quidem puluinaria, apparatæ lecticæ diuorū erant, in quibus numina pro maieſtate iuxta aras ſublimia extabant, quibus faſciculi ex verbenis (ſtruppi vocati) pro capitibus locabantur: Hæ quoque ſupplicationes, ſi quod iuſtum bellum in exteras nationes indictū, aut ſi pro aris ſociſq; & deorum templis, ac ſolo patrio pugnandum foret, vt ea res populo Romano ſociiſque ac nomini Latino bene & feliciter eueniret, vtque bonis auſpiciis ac diis bene iuuantibus arma ſumerēt. Ac victoribus bello viris, ob res feliciter ductu eorum geſtas, in quibus grates diis agebant, mulieréſque eximios cultus, viri prætextas atque ampliſſima ornamēta ſumebant, à ſenatu maximi muneris loco ſæpe tributæ ſunt,

Vbi ex cælo oſtenta apparuiſſent.

Supplicationes quibus ceremoniis fierēt.

Græci.

Puluinaria in lectiſterniis.

Alia ſupplicationū cauſa.

modò plurium dierum, modò paucorum, prout magnificè geſta, & proſperi ſucceſſus poſtulabant. Diuo Iulio in expeditione Gallica, contra quos multiplici clade dimicatum eſt, ob claras pugnas quindecim dierum ſupplicatio decreta fuit. Et D. Brutus ob profligatum Antonium bello mutinenſi (quod antea contigit nulli) quinquaginta dierũ ſupplicationes meruit. Cicero quoque in ſenatu C. Octauio ob res feliciter geſtas, per omnia templa phanáque pariter quinquaginta dierum ſupplicationes decreuit. In quibus grãdes natu matres manibus amplexæ, & viri ſemotim coronati procedere, & cum bonis precationibus & fauſtis ominibus ad templa conuenire, & diis gratias agere ſolebant. In his quoque præcipuè ciues lætari, quod vitulari dixere, delubra patere, aras ſacrificiis fumare, honoréque ac donis cumulari, nonnunquam vinum & thus publicè dari legimus. Fuitque ſupplicatio aliquando prærogatiua triumphi: nam quibus ob res bene geſtas ſupplicationes decretæ ſunt, haud multo poſt feliciter confectis bellis, à ſenatu ſpecioſos triumphos datos comperimus. Obſeruatúmque, vt quoties obſecrationes, ſupplicationéſque aut lectiſternia indicebantur, à iurgiis & litibus temperarent, vinctíſque vincula demerent: & tametſi ob rei militaris facinora aut partam victoriam ſupplicatio decerni ſoleret duci abſenti, vni tamen Ciceroni rogato & præſenti, quòd remp. è coniuratorum manibus eripuerat, & ciues conſeruarat, ſupplicatio decreta fuit. Eſtque animaduerſum, plerunq; à matronis quibus viri eſſent, Iunoni ſupplicatum, primum in Capitolio, deinde in mari proximo, vnde hauſta aqua templum & ſimulachrum inſpergebãt. Poſt aliquot vero ætates, defluxis moribus, & collapſa diſciplina militari, ob leuiſſimas ſæpe cauſas & quæ ad remp. vix pertinerent, ſupplicationes decretas inuenimus, quippe Neroni ob recitationem carminum in theatro vel ob fugas ciuium infandas, & ob publicas clades, quòd ſæuitum eſſet in noxiorum bona, & leuibus de cauſis ſæpe decreuit ſupplicationem ſenatus: nam quoties fugas aut cædes iuſſiſſet Nero, toties diis gratates habitas autores referunt. Fuítque iſta vaga & popularis ſupplicatio. Græcis autem ob proſperos ſucceſſus,

Supplicatio D. Iulio decreta. *D. Bruto.* *C. Octauio* *Vitulari.* *Supplicatio triũphi prærogatiua.* *Ciceroni.* *Iunoni.* *Supplicationes ob leuiſſimas cauſas.* *Neroni.* *Græci.*

& partam de hoſtibus victoriam, rarenter ſupplicatio, ſæpius epulum per ſingulas tribus publicè dari, & ludi indici ſolebant. Si cui tamen ſupplicatio pro inſignibus factis dabatur, apud Athenienſes ſeruatum eſt, vt vaſa aurea & argentea in pompis efferrent, & ſacra decernerent, quaſi hoc magnificum laudationis munus foret. Si verò ſeminares, aut inſoliti animalium partus, & alia monſtra informia edita eſſent, iuſſo fœtu exportari, & in mare vel flumen deiici, à ter nouënis virginibus carmē per vrbem canebatur, donum deinde Iunoni ferebatur. Quòd ſi bubo vel lupus cellam Iouis, aut Capitolium intraſſet, propter id prodigium, tedæ aut victimæ, nonnunquam ſulfuris & aquæ luſtratione vrbem aut Capitolium expiarunt, & luſtrarunt, quæ victima Amburbialis dicta. Licet ſingulo perfecto quinquēnio per cēſores vrbem luſtrari ſue, oue, & tauro, aut vere, tauro, & ariete, qui circunducebantur, quæ Solitaurilia vocantur inueniamus In quo fuit conſtitutum, vt mēſe Februario, quo tempore vrbs luſtratur. Februo (qui luſtrationi præeſt) in primis litarent, & ſacrum facerent: mox cenſor in magna ordinum frequētia deos imperij præſides ſolenni precatione aduocaret, vt rem Romanam, vrbes, templa, fines, aquas perpetuò ſeruarent incolumes, & proſperos ſucceſſus darent, dubiíſque conatibus adeſſent: maláque auerruncarent, votáque in ſequentē lùſtrum promitterēt: circúmque vrbis pomœrium ſereno cœlo, pontifices flamines, & omnes, augures, ſacrificuli & vates, Veſtales virgines, galli ſacerdotes, ſeptemuiri epulonum quindecimuiri ſacrorum, & ſalij ſequētibus patribus & omni plebe, Cabino ritu cùm ſolenni precatione procederent. Cúmque in precationis carmine, quum luſtrum conderēt antea rogaretur, vt dij immortales rem Romanam volentes propitiíque propagarēt, & ampliorem facerent: poſtea aucto propagatóque latè imperio ad ſummum culmen, Scipio Æmylianus cenſor, in condendo luſtro, non vt ampliorem facerent, ſed tantum vt rem Romanam ſeruarent incolumen rogari iuſſit, tanquam ad vltimū amplitudinis prouecta eſſet. Manſitque diu mos, vt in omni precatione quū pro populo facerēt, pro ſenatu quoque & quiritibus precarentur: neque fas

Athenienſes.

Vbi monſtra edita eſſent.

Ob bubonē aut lupum cellam Io. aut Capitol. ingreſſum.

Amburbialis victima

Solitaurilia & earundē ceremoniæ.

Quid in luſtris cōdendis precabantur à diis.

eſſet, in ſolenni prece ſine altero alterũ nominare: ſicut Athenienſes (vt refert Theopompus) quum vota diis effunderunt, Chiis & ſibi proſpera precabantur: & in Panegyris, quæ ſingulis quinquenniis fiebant, per præconem ſibi & Platæenſibus bona precari vſurparũt. Deinde Philippo ſubirati, propter continuas clades & belli mala decreto ſanxerunt, vt quoties ſacerdotes proſpera Athenienſi populo, ſociiſque & exercitui precabantur, toties Philippum liberos, terreſtres naualéſque copias, atque omnem Macedoniã, exitiali carmine & diris imprecationibus deteſtarentur. Nero tamen dum Iſthmi opus auſpicatur, in præfationis carmine ſibi tantùm & populo Romano bona precatus fuit diſſimulata ſenatus metione. Vtque cum luſtrum fieret, publicus luctus populo minueretur, quia in publica lætitia illuuie & luctu fœdari non decebat. Sulfur quoq; luſtrationibus adhiberi plerique volunt: fuit enim religioſum, maximéque valuit procurãdis religionibus, ad expiandas ſuffitu domos, quæ luſtratio in rebus plurib⁹ fiebat ob incolumitatẽ: nam vitula præcedente, aut agna coronata, meſſis, ager, fundus, terra, grex vel pecus, ter circũluſtrabatur, proſequente agreſtiũ turba cum fiſtula ſolenníque pſaltatu & clamoribus, deum deámque cui ſacra fiũt, inuocante, vti morbos, veſtitudinẽ, calamitates & intẽperies prohiberẽt, frumentáque grãdire & bene venire ſinerẽt, paſtores pecoráque ſeruarẽt. Quod quidem ambaruale ſacrum etiã tutãdis imperii finibus fiebat. Primus enim imperij finis, feſti locus, ad quintum ſextúmve lapidem ab vrbe notabatur: mox Lauini, vbi diis patriis Romani reges pro ſalute vrbis ſacrũ facere aſſuerãt. Poſtea Anco regnãte, vſque ad mare imperiũ prolatum, Oſtiáque in ora Tiberis cõdita. Tẽpore deinde procedente, longè dilato auctóque imperio, poſt magnos progreſſus aliis in locis, vbi fines Romani imperij erãt, põtifices vno ſimul tempore velut in patrio ſolo ſacrũ concelebrarunt, & ambarualem victimã fecerũt: donec Romani imperij terminus à Gadibus ad mare rubrum & oceanum, & ab oriente ad Euphratem, quò Lucullus proceſſit, & Oceanos, quò ductu Põpeij Magni Romana ſigna illata ſunt, imperij terminus propagatus fuit: à meridiano vero ad tractum

Athenienſes.

Nero. In luſtro publicus luctus minutus.

Sulfur luſtrationib⁹ adhibitũ.

Ambaruale ſacrũ ad tutandum imperium.

Oſtia quãdo condita.

tractum Lybiæ,& à Septẽtrione ad Rhenum & Iſtrum, qui quidẽ latius proceſſerunt, quàm Cyri imperiũ fuiſſe traditur,cuius regnũ terminos habuit ab oriente mare rubrũ,à ſeptentrione Pontum Euxinum, ab occidẽte Cyprum & AEgyptum,à meridie verò AEthiopiã. Si tamen ager luſtrandus foret,ita luſtrabatur, vt Iunoni & Iano vino libarent prius mox Martem patrem, vt ſciẽs voléſque propitius adeſſet ſibi & familiæ, aduocarent, agrúmque perfecto ſacrificio luſtrarent. Apud Græcos vrbs exẽplo Epimenidis luſtrabatur,vt binas oues nigri & cãdidi velleris ex vrbe pagove, quò ire vellẽt,liberas dimitterent,ſubſequutis cuſtodibus, qui illas vbicũque accubuiſſent, benefacienti deo immolarẽt. Gallis verò luſtrandi vrbem vſus erat,vt hominem purioribus cibis anno ſaginarent ac feſto die vrbe tota circunductũ, extra pomœriũ educerent, eúmque mox lapidibus obruerent. Si autem oues luſtrarentur, obſeruatum eſt,vt paſtor ſummo diluculo aquas illas inſpargeret & ſulphure,herbáque Sapina & lauro igne ſuccenſis circum ouilia ſuffumigaret: cúmque ſacro carmine, milio & libo cum lacte & ſapa Pali ſacra faceret: quo ſuffitu,pecora expiari, & morbos depelli, ac diras tabes exterminari putarunt. Quòd ſi exercitus luſtrandus eſſet is,inſtructus,præcedẽte ſue aut hirco,oue & tauro,in cãpo Martio luſtrabatur,armatóſque milites, pedites, equitéſque lauro coronatos rem diuinã & luſtrale ſacrificiũ facere oportebat ſub diuo,vt fuit à Seruio inſtitutum, qui hoc luſtrationis genus inuenit primus: quem diem Armiluſtrum nuncupãt: in quo id magnopere ſeruatur, vt qui hoſtias ducunt, eligantur bonis nominibus, inde certa omnia & felices ſucceſſus toto exercitui captãtes. Manſitque cõſtitutum, vt quũ exercitus & caſtra luſtrabantur, triticũ militibus pro cuiuſque cõtubernio daretur, & ſingulis drachmæ, muneráque & donatiuũ, votáque in proximum luſtrũ exoluenda Duces promitterẽt. Macedonibus verò inter diuiſam hoſtiam, priorẽ ad dexteram, poſteriorẽ ad læuã viæ, aut diſciſſæ canis viſcera,armatas copias & exercitum traducere, inſtructo paratóque milite præcedere, & ſimulacrum pugnæ edere. Cúmq; cohorte regia,& omni belli appparatu, arma ab

Agri luſtrandi ratio.

Græci.

Galli.

Ouium luſtrandorũ ratio.

Exercitus.

Armiluſtrum.

Macedones.

vltima origine, regum proferre, & ſacrum piaculare facere, luſtrandi mos fuit. Xerxes autem milite detrectāte militiam, in duas partes diſſecto, exercitum traduxit, & hac victima execrabili milites luſtrauit, & crimina expiauit. Si verò claſſes naualéſq; copiæ luſtrarentur, diſpoſita claſſe in litore, aram quæ mari abluebatur, conſtruere conuenit: in qua ſacerdotes victimas cæderent, mox circuſtante exercitu, cæſam victimam, atque exta per claſſem in litore diſpoſitā nauiculis circumferrent, cum ſolēni carmine & precatione. Ducibus vnà inſidētibus in ſcaphis: diuiſǽque hoſtiæ partē in mare cū viſceribus proiicerent, partem verò flammis adolerēt, eo modo claſſem luſtrari, & calamitates depelli opinari. Rogus quoque militari more luſtrabatur, vt inſtructæ armatǽque acies ter circum incenſam pyrā, vbi defunctos in acie cremebāt, arma quatientes cum luctu & lamentabili carmine, nūc frena & balteos, nunc galeas & criſtas, ſæpius enſes & arma ſpoliáque in ignē mitterēt, & cum tripudiis decurrerēt: hoſtiíſque ad rogū immolatis, inferias occiſorū manibus darent: flāmáque extincta, occiſorum cineres multò arenæ aggere cumularēt, quum tot vrnæ ſingulis non ſufficerent. Curias quoque & populum purgari accepimus, vt excerptū vitulum ex fordæ bouis immolatæ vtero (ſicut in Fordicidiis mos eſt) per veſtalē natu grandiorem igni cōburerent, éxq; illius cinere, & qui ſanguine, aduſtíſque fabarū ſtipulis ſuffimen fieret, quo populus & curiæ Palilibus purgantur: quod quidē in templo Veſtæ pracipua cura ad dubios caſus & incerta forunæ ſeruabatur: hoc modo ab infortuniis populū vniuerſum expiari putātes. Præter quæ, Tubuluſtria veteres celebrarūt, diebus quibus Martio menſe tubæ ſacrorū in atrio Saturio luſtrabantur. Somnia quoque meticuloſa & curas, fluminis ablutione purgari, & faſcinationes ſaliua ieiunia repelli, veteri ſuperſtitione creditum eſt. Apud Athenienſes & Lydos ſacrum piaculare fit, vt cōciones, theatra & populū minutis porcellis luſtrent per periſtiarchos, & ita calamitates auerterent & auerruncarēt. Sed quod eſt de ſulfure dictum, idem de lauro & verbena cōpertum eſt: ſiquidem verbena & laurus ſuffitionibus frequens fuit,

Xerxes.

Claſsium ac naualiū copiarum luſtrandi mos.

Rogi luſtrandi.

Curiarum ac populi luſtratio.

Tubuluſtria.

Somniorū, curarum et faſcinantium.

Athenienſes.

Periſtiarchi.

Sulfur in ſacris.

Verbena.

Laurus.

propter religionem animo incuſſam, quòd qui aliquo eſſent piaculo polluti, ſæpius ſulfure, nonnūquã aqua, ouo, igni, verbena & lauro expiãtur. Tres enim iſtæ ſpecies veteribus fuere vſu frequẽtes: aut enim teda & ſulfure purgati, vel aqua ablui, vel aëre ventilari ſolebãt, quod Homeri teſtimonio à Græcis ſeruatum legimus: apud quem Vlyſſes cædem porcorum igne & ſulfure expiari iuſſit: & Oreſtes aqua, quæ ſeptẽ fluminibus confundebatur, ablutus, dimiſit furorem: quam marinã eſſe cõuenit, quum propter uim igneam magnopere purgationibus cõſentanea putetur: nanque mari ſæpe expiantur quæ violata ſunt. Trœzeni quoque vt à materna cæde Oreſtem expiarent, ex Hippocrene aquam adhibuerunt. Inter reliquas verò expiationes proditur rarū expiandi genus, vt qui Deos ſibi iratos, & nunquam propitios cerneret, linteatus lucernã & laurum manu tenẽs, genibus obrepere debeat, & vocibus acclamare, numináque ſibi irata palàm profiteri. Ipſam verò lautū, quum ſuffitionibus & magicæ adhibetur, accẽdere & igni admouere cõuenit: quæ ſi admota ſonantibus crepat, haud dubiè propitia numina deſignauit: ſi verò nullo murmure tacet, infelicitatem. Alter in prophanis vſibus oleam aut laurum comburere, infandi auſpicij erat: prætérque laurum etiam myrtum ſuffitionibus addiderunt. Oleúmque & bitumen marina inſperſum aqua, admiſto ſulfure, atque æs, in luſtrationibus expiationibúſque adhiberi cõpertum eſt. Maximáque dabatur opera, ne quibus diebus vrbs populúſve excidium aut calamitatem inſignem paſſi fuiſſent, luſtrū quoquo modo fieret quia fœdo exitu & graui ſtrage omnia caſura putabantur. Quod ſi bouem aliúdve animal loquutum, aut hoc genus portẽta nunciata forent, veteris inſtituti erat, ſub diuo ſenatum & patrum concilium haberi, quod expiationis genus putarunt. Fiebat enim ſenatus non in Roſtris, neque in curia, vbi habetur frequens: ſed in loco aprico & patenti cælo, ab auguribus tamen inaugurato ne irritum ſenatuſconſultum fieret. Si verò terra ingẽti concuſſa motu, aut vrbs agríve contremiſcerent, quod rarò euenire, & magna portendere dixerunt, ſæpius ſupplicationem in triduum decreuere, duū viris præeunti-

Tres purgandi ſpecies.

Odyſſ. 21. circa finẽ.

Expurgandi genus, diis perpetuò alicui iratis.

Myrtus.

Oleū, bitumen & æs cū ſulfure luſtrationibus adhiberi ſolitum.

Portentorum expiatio.

In terra motu.

buſ:nõnunquam vt ex vna familia omnes coronati ſupplicarent,vel ferias Prętor vrbanus ægris leuandis mentibus indiceret, cõcione aduocata. Nomẽ verò Dei cuí ſacrum fieret,ſupprimebat, vtque iurgiis & litibus temperarent,admonebat. Fuítque adnimaduerſum,nunquã vrbem Romã tremuiſſe, quin alicuius futuri mali prænuncium eſſet: vtque ſemel motu terræ enunciato pro quo feriæ indictæ,cõceptæve erant, alium terræ motum eadẽ die nemo ẽnũciaret,quòd fœdum & magni diſcriminis foret.Cur autẽ Dei nomen,cui ſacrum fieret,ſupprimebant, illud cauſæ traditur, quòd cùm telluris motorem certum Deum,qui eam vim haberet, veteres nõ dignoſcerent,illum qui huic rei præeſſet,nuncupare põtificales vetarunt libri:& ne ancipiti æſtimatione ferrẽtur,aliúmque pro alio Deũ colerent, aut non offenſum numen placarent,ſatius duxere,dei nomen cui ſacra fierent,ſupprimere,quàm illum fruſtra aut perperã nominare. Illud verò non eſt ab re dixiſſe, quòd apud Athenienſes ſeruatum legimus, vt ſi qua enunciarẽtur monſtra,quæ expiatione egerent, Agyis, id eſt,veſtibulariis diis,in ſemitis viarum ſacra exhiberent: quare Agyleus Apollo colebatur eximiè,vt ſi id bene & feliciter caſurũ eſſet, proſperos ſucceſſus darent, & promiſſa firmarent atque admitterent: ſi verò moles aliqua inſtaret mali, aditu inhibito & obſepto auerterent & auerruncarent.

Nomẽ dei ſubticebatur in terræ motus expiatione.

Athenienſium expiatio in monſtris enunciatis.

Quæ affinitas cum Sexto Tarquinio Superbi filio, & quæ Collatino cum Bruto,& Lucretiæ cum vtroque fuerint.

CAPVT. XXVIII.

SVper Ouidij Naſonis verſu de Faſtis ſecũdo,vbi Lucretia Sextum Tarquiniũ Superbi filium ſingulari ſcelere & audacia,domi excepit, hoſtẽ pro hoſpite quũ illius ſtuprandæ mala eum libido cepiſſet, dum inquit:

Comiter excipitur,ſanguine iunctus erat.

Quo iure cognationis Lucretia Sexto Tarquinio iungeretur,& quid Iunio Bruto, qui Tarquiniũ regno eiecit,affinitatis cũ Lucretia fuerit,apud ſtudioſos, animo tũc ocioſo & remiſſo, inter circulares iocos quærebatur, ſuperuacua tunc forſan diſputatione . Cùmque nõnulli ob incertã cognationẽ Tarquinij, Collatini & Egetij,

Ouidii locus in Faſtis.

ancipiti æſtimatione ferrentur: nos in re obſcura ob vetuſtatem, dum cognationis gradũ per omnia exempla colligimus, inuenimus Iunium Brutum Tarquinia ſorore Superbi regis natum, vtpote ex ſorore genitũ, Superbo nepotẽ fuiſſe. Collatinus verò, cui Lucretia nupta fuit, quum Egeri filius foret, ſiue (vt nonnulli tradunt) nepos: ipſéque Egerius cum Tarquinij Priſci frater fuerit, nihil ambigitur, quod ſi Tarquinius Priſcus Superbo auus extitit quin Collatinus nepos Egerij, frater patruelis Superbo, & Sexto auunculus fiat. Quod ſi Egerium Collatino patrem dicamus fuiſſe, prout frequens opinio eſt, haud dubie Collatinus Superbo non frater, ſed velut ex fratre aui natus, maior auunculus foret, inuicémque Sextus Tarquinius Collatino pronepos fieret: Lucretia verò eo gradu quo Sextus Tarquinius Collatino ſanguine iunctus erat, eodem affinitatis iure Sextũ attingeret. Quod ſi Collatinus & Brutus ex duabus Tarquinij ſororibus æditi ſint, prout alij cēſent, nulla controuerſia eſt, quin Collatinus & Brutus arctiſſimo gradu cõiuncti ſiant, ipſéque Sextus Lucretiæ nepos ſit. Si autem Tarquinius Priſcus Superbo nõ auus, ſed pater fuit, vt multi exequuti ſunt, Collatinus Egerij filius, & Superb⁹, velut ex duob⁹ germanis prognati, fratres patrueles erunt, Lucretiáque Collatini vxor, nulla dubitatio foret, quin Sexto auuncula cenſeatur: intérque Sextum & Lucretiam iura ſummæ neceſſitudinis forent. Hic eſt enim ille Brutus omniũ ſermone celebratus, qui legum & libertatis ſummus autor & vindex, cum furere ſe ſimulaſſet, latentem animum nimium diu reconditum, ſuo tempore detexit: magnificáque oratione, non vecordis & demẽtis, auunculo imperium abrogauit: populúſque Romanus auſpiciũ imperiúmque ſequuti ſuũ, ex graui ſeruitio & dominatu regio ſe in libertatẽ vēdicauit. Sed quod de Iunio Bruto, qui Tarquinium regno eiecit, idẽ de Decio Bruto, qui cõſpirans cum Caſſio, necem Caio Cæſari intulere, ducéſque & aſſertores Romanæ maieſtatis fuere, factum comperimus. Siquidem hic propiore affinitate Cæſari, quàm Iunius Brutus Tarquinio iunctus fuit: non enim nepos, vt ille, ſed filius eſſe creditus eſt: nã quũ Seruilia

Iuni⁹ Brutus Tarquinii ſuperbi nepos.

Collatini cũ Superbo cognatio.

Collatini & Bruti cognatio.

Iunius Brutus, Decius Brutus, Iunia Bruti ſoror.

ſoror Vticenſis,matérque Bruti fuerit,cum qua adoleſcens Cæſar conſuetudinem nō ſine probro habuiſſe fertur,cúmque eo tempore Brutus ex Seruilia natus foret, haud dubiè Cæſaris filius vulgò habitus eſt. Quod ipſū Cæſarem die cædis ſuæ,quum vndique in feſtis mucronibus appeteretur,dixiſſe ferunt.Iunia verò tertia ſoror Bruti,Caſſio nupta fuit. Porcia autē Catonis filia, mulier non muliebris ſpiritus, quum Bruto nupſiſſet,eum miris modis, & ſuper omnium amorum ardores amaſſe fertur,ex qua Bibulum tulit. Quæ cùm poſt afflictas fortunas Bruti necem audiſſet, quum mori animo deſtinaſſet,idque fixum ſtatutúmque haberet, & ne vim ſibi afferret, vetita arma fuiſſent: ea præſentia animi fuit, vt clauſo cubiculi oſtio,ne cuius interuentus facinus moraretur,incenſo carbone,& ſibi in fauces indito,memor generis & Romani nominis, necem ſibi ipſa conſciuit: tantus vigor animi ingeniíque fuit,tātique ſpiritus mulier admonitu patris, qui pariter manus ſibi mortifero vulnere intulerat, fuiſſe credita eſt.In qua quidē re ſubit recordatio,veteribus literis & annaliū monumentis extare, quod tametſi apud varias gētes vim ſibi afferre, & necem ſua ſponte conſciſcere, dignū laude & magni fuerit habitum:apud Thebanos tamen qui mortem ſibi conſciuit,nulla fuit laude dignus: quin potius id crimini dabatur & probro, eoque facinore pudendam inſcitiam,& imperitiā coarguebat ſuam, velut ſui carnifex, immaníſque naturæ foret. Athenienſes verò cùm mortem quiſquā ſibi manu conſciuiſſent,defuncto cadaueri manū tanquam facinoroſam abſcidunt: illámque diuiſam à corpore,inhumatam relinquunt: reliquum verò cadauer humo tegunt.Quod Platonis documentū fuit, qui cenſuit,optimum quenque infracto animo vim fortunæ,& incurſus calamitatum potius ferre, & niſi cùm dies promiſſus aduenerit, neminem in iuſſu Dei mortē ſibi conſciſcere, aut ante tempus fato fungi oportere: idque magnificentius præclariúſque videri.

Porcia Catonis filia.

Mortē ſibi conſciſcere apud quos contra probro dabatur.

Platonis ſentētia de morte ſibi non conſciſcenda.

LIBRI V. GENIALIVM *dierum finis.*

D. C.

ALEXANDRI AB ALEXANDRO IVRISPERITI Neapolitani, Genialium dierum liber ſextus.

Locus ex tertio Ciceronis de Officiis, quid venditor emptori præſtare teneatur, cum Sigiſmundo in ſuburbano diſcuſſus.

CAPVT I.

CVm Sigiſmundo Fulginare, viro docto, & multarum rerum cognitione claro, vetus mihi à prima adoleſcentia conſuetudo fuit. Is quanquam multis rerum actionibus, pluribuſque muneribus apud pontifices magno vſui foret, ſiquando tamen negociis pauſa fieret (quod vix illi contingere poterat, vt in tãta mole rerum ab immodico labore conquieſceret) id quod ocij dabatur, lectioni clarorum virorum, aut ſuorum temporum ſcribendis annalibus, rebúſque vel pace vel bello geſtis, perlibenter exhibebat. Nonnunquam in ſuo prædiolo in monte Ianiculo, miro proſpectu & collibus amœno, vbi ædiculas habebat, cum amicis ſe recipiebat, ibique lepidis iucundiſque ſermonibus, id quod erat laxamenti, vna familiariſſimè conferebat. Præſtabat nõnunquam nobis ipſe cœnulam, vt non nimis inſolentem, ſic profectò ſobriam & modeſtam, ac temporibus conſentaneam: & vt erat ipſe comis, faciliſque natura, ita facilem nobis victum, non exquiſitis valde obſoniis apparabat, ſiquidem aſparagos altiles acido vino & pipere conditos cum iuſculo tepidulo, ac ferculum cucurbitæ, cum immatura vua ibidem expreſſa, & decocta largo ſucco, quibus perlibenter veſcebatur, obſonia nobis exhibebat: addebat etiam pirum pomúmque perſicum mi-

Sigiſmundus Fulginas.

ro odore fragrantia. Poſt cœnulã verò, ſi quando ocium erat a negociis, vt animo vacaret, illius ſermonibus & congreſſu ſpectatæ virtutis ac pacis, artibus & ingenio clari viri diutius perfruebar. Forte autẽ quum æſtiuo anni tẽpore poſtmeridianis horis, eius rogatu accerſitique ad eum venti taremus, eundem ad aquulam perſpicuo liquore & frigore manẽtem per roſera, arbuſculáſque vndique topiario opere diſpoſitas, pérque hortenſia ablaqueata, & lætiſſima vireta nacti ſumus: aderant ibi complures honeſti adoleſcentes, latinæ græcæq; eloquentiæ profeſſores, cum quibus de literarum ſtudiis, perquã libenter ſermocinabatur, quos ipſe minutis quæſtiunculis variæ eruditionis diuerſimodè exercebat. Inter quos adoleſcens quiſpiã indolis bonæ, libellum Ciceronis de officiis tertium lectitabat, prætérque multa ad edictum ædiliũ pertinentia, quæ ex fide bona emptorem venditori præſtare oportere cenſuit, hæc legebantur: Si peſtilentes ædes qui vendat, quæ ſalubres habeantur, aut in quibus ſerpentes ſint, teneri venditorẽ ex edicto ædiliũ, in quod dolo vendiderat, recipere, emptoríque precium reddere. Idem: Si in annonæ caritate frumentum aliquod aduexerim, ſolúſque ego ſciã multos illuc frumenta aduecturos, ita vt illorũ aduentu inopiam paulò pòſt leuaturi ſint, illa me etiã nota facere, neque ſubricendum, vt taciturnitate mea capiantur, pluríſque quàm æquum ſit, frumentum ego vendam: omnia denique quæ venditor ſciat, ne emptor ignoret, in diſtrahendis rebus ex bona fide præſtari oportere, & pleraque hoc genus periucundè lectitabat. Cúmq; hæc & multa & in hanc ſententiam ille legiſſet: Quonam, inquit Sigiſmundus, iſtud accidat modo, vt vẽditor ea quæ diuerſa & longè aliena ſunt, in diſtrahẽdis mercibus præſtare teneatur, equidem ignoro, nã vt in re quã diſtrahere quiſpiam vult, quid morbi viríſque ſit, emptori venditor palã facere debeat, puto ad edictum ædilium pertinere, vt ſi ſeruus fur erróve ſit aut equus calce, vel bos cornu petere ſoleat, aut quod nunc Cicero dixit, ædes peſtilentes ſint, habeantúrque ſalubres, vel quid occulti vitij latentíſque morbi ſit, illud enunciari debere, facile, inquit aſſenſerim: quæ verò extrinſecus manent in caſu poſita, illa per vẽditorem præ-

Ciceronis locus.

dici,ad eáque edictũ ædilium,legéſve vllas extendi, nequaquam,inquit,mihi quiſpiã perſuadet. Ideo ſe mirari Ciceronem, qui tãquam aliquid morbi vitiſq; ineſſet in re vendita,perinde id quod poſtea euenturum,& in caſu & fortuna ſitũ eſſet,per venditorem prænunciari voluerit. Cúmque ex his qui aſſiſtebant,quidã ætate grauis,& in literis ſatis proficiens, ſe arbitrari reſpondiſſet, quòd ſicut quædã ad morbum vitiúmq; rei venditæ vix pertinent,ſed tamen quouis modo profutura ſunt,noſſe ædiles,ne emptores capiantur, à venditoribus enunciari & palam fieri mandauerũt,ita hoc quoq; iuſſiſſe: Sicut(inquit)vetus edictũ ædilium fuit, ne veteranus ſeruus pro nouitio veneat,etiam ſi nullo morbo vitióq; affectus ſit: vtque ſi mulus caſtratus ſit,tametſi æquè bonus,emptorem non latere voluerũt: ita ſi ſciam aliquos in ſumma frumenti inopia, paulò pòſt annonæ caritatem leuaturos,illa a me præuoſci debere, ne fraudis occaſio detur, pariter cenſuerunt, atque ex æquo & bono iuſſerunt,vt quod proſcribenti liquet, etiam ſi fortè euenturum ſit, enunciari debeat,ne quod venditor ſciat,emptor ignoret. Nunquam (inquit Sigiſmundus) id mihi in mentem venire poſſet,neq; quiſquam mihi argumentis defendet vt edictũ ædilium hoc cõprehendere ſentiam,vt eventa negociorũ,quæ temerè & fortuitò futura ſunt, per venditorem prædici debeãt,quæ ſi reticeantur, redhibitioni propterea locus ſit,quum iſtud aſſerere,ſummæ mihi videatur improbitatis & inſcitię. Cumque ex me quid mihi probaretur,exquireret,reſpondi magni referre, in re de qua agitur,qui morbi vitiíſq; eſſet enunciare,an quæ caſu futura ſint, prædicere & diuinare. Quæ enim inſunt in re quæ diſtrahitur, & ad ipſius pertinent notionem, quam venditor antè præſenſit,vt ſi quo morbo vitióque laboret,vel labe afficiatur,ex edicto ædilium nota facere iubemur emptori: quæ verò pendent à caſu & fortuna,& diuerſa ſunt, nullis nos legibus aut edictis cogi, enunciari. Quid enim intereſt mea, ſi nauis ex Aſia veniens,huc merces allatura,& paulò pòſt arctiſſimam annonam leuatura ſit,dummodo in re de qua agitur,nihil dolo malo factum ſit? Alioqui dicendum foret, an frumenti,olei,& vini, quod diſtrahere quiſpiam volet, an-

Edictum vetus ædilium.

Alexandri enarratio loci Ciceronis.

nona vel caritas eo anno futura ſit, vel ſi canceri ſidere, aut vaſtitate, ſeu alia frugum peſte, aut ira deum, ſata interitura, vel hoſtium ſtrage, vel chaſmate, ea res deperitura ſit: quod (vt videtis) non eſt in re de qua agitur, ſed in caſu poſitum: & illa prædicere, profectò ridiculum foret. Nam quod edicto ædilium cautum eſt, vt præſtetur à venditore, ne quid in re proſcripta vitij lateat, néve quid veri reticeatur, aut fictũ quid accerſitúmve aliquid ſit aliunde, & ꝙ ſtetur pacti & cõuenti formulæ, ſatis eſſe lege proſpectum, ne quid vitij latentis ſupprimatur, quod ipſe ſciat, emptori ignoret. Alioqui ipſum redhibitorio iudicio teneri certum eſt, idque nõ adeò ſeuerè & reſtrictè iure ciuili traditũ eſſe, ſed parcè & molliter: quippe ſi quid venditor dixit commendandæ ſuę mercis cauſa, illud præſtari ædiles non coëgere, vt ſi ſeruũ frugi, dicto audientem eſſe venditor dixerit. Quæ enim cõmendandæ mercis cauſa in venditionibus dicuntur, vẽditorem nõ obligant. Neque enim conſtituta auctione ita quis proſcribit, fundum ſterilem aut domum peſtilentem vendo. Ac ſi dicat ſeruum literatum, artificem, nomenclatorem, arithmeticum, fabrum aut textorem, quò pluris veneat, id præſtare proculdubio cogitur. Præterea in re modica decipi emptorẽ poſſe, etiam iureconſulti voluere, nõ enim redhibitorio iudicio teneri dixerunt eum, qui pluris aliquanto rẽ diſtraxit, quàm quanti æſtimata ſit: ſiquidem res bona fide vendita, propter nimiam rem inempta fieri non debet. Sed vbi ita immẽſo mercatur quiſpiam, vt magnam pati iacturam neceſſe habeat, tunc redhibitioni locũ fore, edicto ædilium cautum fuiſſe. Quod ſi ita eſt, huic ſententiæ cõuenit, hócque argumento conuincimur, vt neque eum qui nauem huc frumentum aduecturam, cuius aduentus annonæ caritatem & arctos commeatus leuaturus ſit: neque eum qui frumenta diripi, agros vaſtari vel annum aduerſum frugibus, longè ante præſenſerit, & minimè enunciarit, redhibitorio iudicio teneri arbitror: cùm hęc non inſint in re quæ proſcribitur, ſed in euentu fortunæ. Et quod nũc Cicero inquit, eum qui rem diſtrahit, debere etiam quæ aliunde futura ſũnt, enũciare, vt ſi nauem huc frumentum aduecturam ſciat, quo vilitas annonæ con-

Emptorem iure modicè decipi poſſe.

ſequutura, aut venditæ merces viliores futuræ ſint, emptori prædicere, profectò eò pertinere crediderim, vt præcipi intelligamus, ab eo qui ex intimo artificio virũ bonum inſtituit, & ita inſtituit, vt ne minima quidem in re quouis prætextu contra iura legéſque, contráque humani generis ſocietatem aliquid admiſſurus ſit: nõ eum qui de ciuilibus actionibus, quantúmque moribus legibúſque permiſſum ſit, inquirat. Quæſtioni diu res fuit quid virum bonum, quid ciuilem & politicum deceat. Viro enim bono hoc datur, vt vbique ſanctus, vbique caſtus, honeſti cultor, pius & integer ſit, cuius ne erratum quidem minimum fuerit, ne dicam vitium: qui nullo malo perterritus, nulla calamitate victus fortunæ cedat, nihil expetat, nihil dicat, nihil faciat in vita, niſi ſumma cum laude & dignitate, in nulla re delinquat, nullius rei pœniteat, ſeruétque fœdera humani generis ita inuiolata in magnis minimíſque rebus, vt ne minima quidem conſcientiæ labe detineatur. Ciuilem verò dixere hominem qui legum iudiciorúmque metuens, quantum moribus legibúſque tributũ eſt, id tanto temperamento agit, vt quoad fieri poſſit, nihil perperam aut inconſultè admiſſurus ſit, qui ſua prouidentia, religione, fide, quantúmque ratione prouideri potuit, Reipub. & ciuium ſaluti conſulat, legibus pareat, patriam tueatur, proximos amet, refrenet libidines, & indomitas cupiditates, verecundiam ſeruet, neque etiam ſi in aliquo delinquit, id tamen agit, vt ciuilia officia, humaníque generis fœdera, quàm minimum lædat: quippe quum nos optimum dicimus, cui pauciora deſunt. Quæ cùm ita ſint, non fuit ab re, vt ſanctus iſte homo tam defæcato animo & tã integer, quem nos magis ſingimus quàm inuenimus, non modò ſi quid eſſet in re vitij, ſed & ſi quid aliunde futurum putaret, vt nullam officij partem deſerat, quanuis minimum prædicere teneatur. Hęc nos cura Sigiſmundo Fulginate, ingenij magni & ſpectatæ virtutis viro, flagrante diei ęſtu incredibili ſuauitate diſſerebamus.

Vir bonus

Ciuilis.

Quæ maxima fuerint oracula. quæve templa celebria apud pleraſque gentes, in magna religione & cultu.

CAPVT I I.

Delphicũ oraculum.
Delphos.

INter oracula quæ apud Græcos Aphróſque præcipuo cultu fuerũt, ad quæ homines venitabant, Delphicũ in terris clariſſimũ fuiſſe cultu, & religione longè excellens vno omnium teſtimonio traditũ eſt: fuit enim Delphos totius orbis vmbiculus, cõmuni humani generis oraculũ, in monte Parnaſſo excelſo & prærupte alto ſita ciuitas, nullis mœnibus, ſed tantum abrutis rupibus ſaxiſque munita, arduo & difficili aſcenſu, in quo Nyſa ciuitas Libero cõſecrata, Cyrrha verò ad montis radices iuxta mare. Erat autẽ Parnaſus Phocidis mons in Bœotia in duos diuiſus colles, Thitorea & Hyampeũ quorũ alter Libero, Apollini alter dicati fuere, Helicon verò Muſis. In Cythæronis autem vertice Sparticarum nympharum antrum colebatur, qui mons iuxta Olympum ſitus erat, ſupra quem Olympi editiſſimus vertex decem fere ſtadiis attollebatur. Qui eiuſdem nominis mons & in Macedonia, & in Theſſalia, Myſia, Cilicia, Elide, & Arcadia excelſus quidẽ attollitur. Templũ verò intra vrbis ambitũ fuit, quod pariter non manu extructa, ſed natiua præcipitia muniuere aditu difficili, & anguſto: quippe quem ex quinque lapidibus tantum, velut mole obiecta, obſtructũ ferant: in medio autem exigua planities & in ea hiatus, ex quo ventus & acer ſpiritus manans mentes vatũ in vecordiam vertit. Eóque ſpiritu ex infimo ſpecu edito, quaſi diuino afflatu Phœbas in tripode ſtans, mente furibunda, ſtatis diebus, quibus fari licet, conſulentibus reſponſa canit: licet ferãt Apollinem ſex menſibus apud Lycios, ſex apud Delum vaticinari, reliqua verò oracula aliquãdo Idibus, nonnunquam calendis, nũc die oriẽte, nunc deſinente, reſpõſa dabant: quæ à mulieribus tantùm, quæ erãt templi vates, vaticinatis in modũ ferebantur. In quo id præcipuũ fuit, vt qui oraculũ conſulit, breui admodũ oratione quid velit expoſcat vtque nullũ Latinæ edatur oraculũ, neque edi priuſquã ab imo, dum ſacrificãt, tota victima contremiſcat: nec capitis commotionem ſatis eſſe, ſed omnibus illam partibus quati oportere. In quo proditur memoriæ cum infaſto die Pythiam reluctantem & inuitam Alexander cogeret, illam vi coactam, quòd eſſet inuictus, reſpondiſſe: quod pro omine acceptum veridico præſagio, fu-

Parnaſſus bicolũs.
Cythaeron
Sparticarum nympharũ antrum.
Templi Apollinis locus apud Delphos.
Caeremoniae & ritus Delphici oraculi cõſulendi.
Alexander Pythiam coegit vaticinari.

turæ magnitudinis prænuncium fecit. In eo quidē templo Apollinis ſimulacrum fuit humana effigie, in Delo, Draconis: in Lycia verò lupi: Quam vrbem Python, ob interfectum pythonem, dictam comperimus: nam & Pythius Apollo, & Pythia feſta, & ludi Pythij, & ipſa vates Pythia dicta, & Pythium oraculi locus. Spartæ quoque Pythios nuncupant, qui Delphos ad conſulandū oraculum mittebantur, qui publicè cū regibus cibaria habēt, & veſcuntur vnà. Huc ex omni orbe praua religione incuſſa, quia ſe hominum vanitas cōfundebat, viri principali dignitate inſignes frequentes conſultū ibant, eáque ex omnibus vera & lōgè clariſſima oracula habita ſunt. Quare regum populorúmque ampliſſimis donis, muneribúſque & multarum vrbium theſauris refertum tēplū fuit: inter quos Agillinorum & Spinenſiū non in poſtremis gazæ fuere. Quod quidē cuncta oracula antiquitate excellebat. Proximum hic fertur Dodonæi Iouis oraculū. Dodona enim ampla in Epiro ciuitas, & ſatis florens habita. Epirus autem Moloſſorum regnum erat. Templum verò iuxta nemus Ioui ſacrum, in quo arbores reſponſa dare dicebātur, omnibus circà populis ſanctum, à Pelaſgis cōſtructum, & paludibus circunfuſum, quercúſque vocales illic fuiſſe fama vulgauit, ad quas vt in dubiis caſibus reſponſa acciperēt, capti ſuperſtitione homines religiosè accedebant. Fuítque proditum memoriæ, quercui Dodonçæ famulātes, diuinandi facultatem accipere: ſolíſque Bœotiis ſiquando conſulto opus foret, viros reſponſa dare, primámque fagum & columbā Dodonæ vaticinatem: quotiéſque oraculum edebatur, lebetes æneos ad numerum, ſiue caſu, ſiue conſulto tinnitus edere canoros. In quo Deucalion & Pyrrha deſinentibus aquis, poſt diluuiū conſediſſe, & numen conſuluiſſe perhibentur. Subinde Alexāder Epiri rex eodem oraculo monitus, vt vrbem Pandoſiam & amnem Acheruſium, tanquam fatalia loca vitaret, in reſponſis habuit, oraculi ſortē de his quæ in Theſprotis eſſent, intelligere arbitratus: qui cum infeſtiſſimas gentes inbrutiis armis petit, & belli iure vaſtat, apud eiuſdem nominis loca, infanda ſtrage victus, oraculi fidem veram impleuit. Quod quidē tēplum Philippus Macedo (velut immanis

Python.
Pythia feſta.
Pythij ludi
Pythia.
Pythcum.
Pythii.
Spartanorum.
Agillinorū & Spinenſium gaza in templo Apollinis Delphici.
Dodoneum oraculum.
Epirus.
Oracula Apollinis ambigua.

erant,mactato ariete,pellem ſubſternebāt, in qua incu-
bantes,ſomnia captabant, illorum ſignificatus & euētū
mox interpretati.Erátque publica cōſtitutione ſancitū,
vt in Amphiarai tēplo nullus Thebanus obdormiſceret,
aut Vaticinaretur.Fons quoque in eo viſebatur, ad quē
qui accepto oraculo morbo leuabantur, argētum & au-
rum ſignatū mittere tenebantur. Apud Canopū quoq;
in templo Serapis,& in Phano Paſiphaes,& in Pergamo
Æſculapij, atque in Narbaca apud Hyrcanos oracula
pariter ex ſomniis edebantur,& apud Troezenos Ardali
ara,in qua Somno & Muſis immolabatur:quippe reſpō-
ſa accipiunt,integrum diem à cibo,à vino autē triduum
abſtinere conuenit,à quibus edita ſors olim Mardonio
fuit,qua contra Spartanos in acie pugnans occubuit.
Quibus quidem oraculis populi omnes cæca opinione
ducti,tantùm fidei dedêre,vt eorū reſponſis moniti,ſæ-
uientes tēpeſtates & prælia vitaſſe credantur.Quod qui-
dem Amphirai templum in Attica: Trophonij verò, a-
pud Thebas Bœotiæ fuit,à Cadmo(vt dicitur) conditas
Bacchi & Herculis patriam,quas Alexāder Macedo di-
ruit,ciuitibus ſub corona venundatis,quæ ἑπτάπυλαι di-
ctæ ſunt,quæ ciuitas iuxta Magneſiam & Theſſaliā haud
longè à mari ſita eſt: vbi Trophonij oraculū multi no-
minis,qui quū à Bœotiis de Thebano bello conſulere-
tur,ibíque res diuina fieret,gallos gallinaceos perpetim
ceciniſſe ferunt,quo concentu Thebanis inſignis victo-
ria prædicta fuit. Aliæ verò Thebæ in Ægypto fuêre in
regione Thebaida ἑκατόμπυλαι, quas nōnulli Heliopo-
lim,plerique Thebas dixere,quæ ciuitas à Buſiri cōdita
ſtadiorum centū quadraginta ambitu ferebatur.Aliæ in
Theſſalia iuxta Amphiſum amnem, quæ Phthioticæ di-
ctæ.Et in Lycia aliæ Thebæ, patria Andromedes. Aliæ
iuxta Miletum:in Ionia quoque,in Syria,in Attica, Ca-
taonia, & in Italia apud Lucanos Thebæ fuiſſe tradun-
tur.Præter quod fuit Trophonij Iouis oraculū in Leba-
dia Bœotiæ,in hiatu ſubterraneo, tetro & horrido, imo
& anguſto receſſu,ad quem ſcalis deſcenſus erat:quò cō-
ſulentes magnis difficultatibus deſcēdere nudos, aut in
veſte alba,& lineo vel purpureo amiculo, placentáſque
lemuribus offerre oportebat,ne quo periculo forent aut

Fōs in Amphiarai tēplo.

Ara Ardali.

Trophonii & Amphiarai tēpla.

Thebae diuerſae.

Trophoni. Iouis craculum.

noxę

noxæ, hauſtóque oraculo, per alium terræ hiatum ad ſuperiora niti. In quo illud proditur mirum, eum qui poſt conſultum oraculũ inde digreſſus foret, animo ſemper afflicto & iaceti, nunquã ridere ſolitum eſſe: iuxtà quod duo fontes viſebantur, alter Lethæ, cuius aquam deſcẽſuri ſi hauriret, omniũ daretur obliuio: alter Memoriæ, ex cuius hauſtu, omniũ quæ vnquã vidiſſet, recordatio ſubiret. Sicut Tharſis duo vini genera naſci produntur, alterum quod ſomnum cõciliaret, alterũ quod fugaret. Ipſius verò ſtatua non in templo, ſed in tumulo nimis edito viſebatur, quæ farreis obeliſcis obſepta erat.

Ex Trophonii antro reuerſi ſẽper triſtes.

Lethæ fõs.

Memoriæ fons.

Tharſiorũ vina.

Trophonii ſtatua.

Fuit quoque vltra Cyrenẽ in extimo ſinu apud Garamantes Iouis Ammonis auguſtiſſimum & antiquiſſimũ oraculum, in vaſtis ſolitudinibus & cãpis torridis ſiccitate ſterili: ac nudo ſolo: ad quod ſole exurente, æſtu flagrantiſſimo, per immenſas arenarum moles, vaſtámque planitiẽ calore & ſiti infeſtã vix iter cuiquam tolerabile fuit, ſi quidẽ ventus eas ſicut fluctus nunc huc, nunc illuc agitare, & campos velut maria infeſtare ſolet: nubes enim pulueres vehit, & fœda tempeſtate vexat. Poſt quæ, nemus frequenti ſylua oleáque & proceris arboribus fontibúſque paſſim manãtibus amœnũ, in mediis arenis & ſitu arido haud plus quadraginta ſtadiorum oraculi ſepta claudebat, vltra verò latè deſerta regio, veſtigio humano inacceſſa.

Iouis Ammonii oraculum.

Circa verò Ammonij paſſim loca incolunt. Ipſe verò Ammon hircino capite & pelle amictus, multis cæremoniis colebatur. Hunc ſacerdotes, quum reſpõſa petunt aurato nauigio vectare, & patrium carmen canere, eóque propitiato, petentibus reſponſa dare ſolebãt, quæ non verbis, ſed nutu ſignìſque ſubobſcuris ab Ammone edebantur.

Cæremoniæ Ioui Ammonio exhibitæ, atque eius imago.

Quod quidẽ ad tantæ maieſtatis faſtigium venit, vt illuc poſt Cambyſem, Alexãdrum Macedonẽ, per ingentes æſtus, omni tractu ſitiente, penetraſſe, pro miraculo fuerit, in Ægypto quoque Apis oraculum omnium ſermone celebratur: erat enim bos, qui & Serapis dictus, corpore niger, candida fronte, in tergore alba nota inſignis, duplicibus pilis in cauda & lingua cãtharo notatus, quẽ certo vitæ annos excedere non licebat. Hunc in lacum demerſum Ægyptij, indicto iuſtitio, veſte abſciſſa, & laceratis crinibus defunctum

Apis oraculum atque eius forma.

Reſponſa plangebant inuento verò, mirificè lætabantur. Reſpon-
Apis. ſa autem dáre non vt reliqua oracula ſolitus: ſed ſi manu
oblatum pabulum ſumpſiſſet à conſulentibus, ſecundos
euentus, atque omnia proſpera decernebat: ſi verò ab-
nueret, indubio malo, & memorãdis cladibus caſura di-
uinabat. Ideo quũ à Germanico pabulum oblatum te-
nuiſſet, funeſtum omnem & indubiam necẽ, quæ paulo
pôſt ſequuta eſt, prænunciauit. A Tenediis verò ſerua-
Tenedii. tum eſt, prægnãtem vaccã enutriri, cui veluti puerperæ
fabulãtur. Apud Æthiopes gens eſt (Nubas vocant) & in
Aethiopes. Aphrica Ptoembari, quibus regis vice, canis dominatur,
Ptoẽbari. quam mirificè obſeruant, ex illius motu & nutu impe-
ria, & quæ ſint placita augurãtes. Perſis quoque (vt autor
eſt Ariſtophanes) aliquando gallus regis vice præfuit &
Perſae. imperitauit. Sed præter hæc oracula, & quæ auguſtiſſima
& ſancta habita ſunt templa quoque diuitiis & ſancti-
tate inclyta præcipua celebrantur: in Græcia, Olympij:
Templa di in Arabia, Triphili: in Cydonia, dictæi: in Alexandria,
uitiis & Iouis Sinopitæ: in Lybia & Andro, Dionyſij: in Epi-
ſanctitate dauro, Æſculapii: in Iſthmo & Tænaro, Sumio Eu-
inclyta. bœæ, atque Attica & Calabris, Neptuni: in Acarnania,
Apollinis Actii: in Claro, Actio & Leucade, Lycia &
Selenuntia, Apollinis: in Cappadocia, Bellonæ in eadẽ
que, & Ionia atque Epheſo, Dianæ: in Halicarnaſſo, Mi-
neruæ, in Papho, Veneris: in Boſphoro, Apaturię: in Cy-
Templum pro, Accræ Veneris in Locris, Propinæ: in Achaia & Ca-
Olympio. tina: Cereris: in Samo, Argis Metaponto, & in Lucania,
Colũna in Iunonis. Sed quòd eſt de Olympio dictum, hoc templũ
tẽplo Iouis in agro Piſano fuit, haud procul ab Elide, ante quod lu-
Thriphili. cus agreſti olea conſitus, & ſtadium omnium maximũ,
Templum iuxta quod Alpheus prætetfluens ex Arcadia, mare in-
Acreae Ve greditur. In phano autem Iouis Thriphili, columna ex
neris & ſolido aureo multo æuo vetuſta, cum titulis rerum ge-
Eunoſti ſtarum ſacrata viſebatur, quam ipſum Iouem ſtatuiſſe ſe
mulieribus runt. Acreæ verò Veneris templũ mulieribus nec videre
adire nefas nec adire fas eſt. Sicut Eunoſti phanũ in Tanagra, adeò
perſicae. mulieribus interdictũ fuit, vt ſi quo infortunio aut veri-
Dianæ tate Tanagræi opprimerentur, diligenter inquirerent,
phanum. nequa mulier conſulto aut caſu tẽplo appropinquaſſet.
Caſtabilis Perſicæ Dianæ phanum tantæ fuit religionis,

vt illic dicatæ virgines(quod vix credi poteſt)ſuper prunas nudis pedibus ambulent innoxię,ſicut in templo Feroniæ ſuper ignē afflati numine incedebant:& ad montem Soractis,familiæ quas Hyrpias vocāt, ſuper incenſam ſtruē inſultabāt impune, quibus perpetuo ſenatuſconſulto vacatio munerum data eſt. In Achaiæ autē Cereris templo fons manat cæremoniis ſacer,in quem grauiore morbo impliciti introſpicientes, ſpeculo in fontem demiſſo,euenta valetudinis internoſcāt:ſicut Trallibus in antro Charonio, & apud Ægyptios in Iſidis, & in Melopidæ ſemideæ tēplo in Bubaſto, ab ægrotis valetudinis remedia in ſomniis præſciuntur. Fuítque mos, vt hi qui morbis leuari meruiſſent,remedia, & qua curatione leuarētur, in æde Æſculapij velut in albo proponerent,vt eſſent ſempiterno monumento,& cæteros exēplo iuuarent. Contrariæ verò religionis Catinenſis Cereris,quàm Achaiæ,ſacrariū fuit: ad iſtud enim viris accedere nō licet,ſacra verò per mulieres miniſtrari, & virgines perfici ſolebāt:cuius ſimulacrū non modò tangere,ſed ne videre quidem homini fas eſt. Samiæ autem Iunonis dignum ſua amplitudine templum, inter ſeptē orbis miracula adnumeratur,quod ab vrbe haud plus viginti ſtadiis aberat. In Laciniæ Iunonis ara miracula affingūt,vt cineres in ara perflātibus ventis immobiles maneant,ſicut ara Veneris Paphiæ ſub paluſtri cęlo nullis pluuiis humectatur. Metapontinæ Iunonis templum hoc pro miraculo habuit, vt vitigineis columnis fulciretur. In Lybia Liberi patris templum & oppidum ab vno eodémque bis inueniri negant. Epheſiæ autē Dianæ ſupra omnium ſeculorum memoriam celebratiſſima & auguſtiſſima ædes fuit,magnis effuſionibus & profuſiſſima impenſa à tota Aſia conſtructa,ſeptem ſtadiis ab vrbe,nudo & paluſtri ſolo:in cuiꝰ feſto annuo iuuenes, primo flore ætatis & virgines cultu excellēti procedere ad templum prælata pompa,& feſtum diem agere,ſponſaliáque inuicem inire cōſuerant. Delubrum verò Neptuni in Achaia,Erechtheum cognominatum, hoc memorabile habuit,vt aqua in puteo flante auſtruo fluctuaret,cæteris verò perflantibus ventis iaceret immota:cui cōpar Ariſtoteles tradit de Pythopoli vrbe ad Aſcaniam

Fons in Achaiae Cereris tēplo.

Catinenſis Cereris ſacrum.

Samiae Iunonis templum.

Laciniae Iunonis ara.

Paphiae Veneris ara.

Metapontinae Iunonis tēplum.

Liberi patris.

Ephesiae Dianae.

Neptuni.

Putei apud Pythopoli.

paludem,cuius putei hyeme exſiccantur,æſtate verò ad ſuperficiem redundant:& apud Gades in Herculis templo,puteum inundãte Oceano exſiccari. Quod verò de Clario dicimus,eſt animaduertendum,in Claro Iouem, Neptunum & Plutonẽ,mundũ fuiſſe ſortitos, qui mox nugis innumeris orbẽ impleuere.Et Colophone in Apollinis delubro vates multa aqua epota,ex ſubiecta lacuna ſpiritu diuino tactos reſpõſa dare ſicut apud Ligiræos in Thracia,ex intimo adyto Libero cõſecrato,plurimo mero exhauſto, veluti numine afflatos vaticinari. Fuítque animaduerſum,in Clario Apollinis,non fœminam,vt Delphis,ſed certis è familiis ſacerdotes, aut ex Miletos accitos,plerunque literarũ ignaros,hauſta fontis aqua,vaticinia referre.Et in Andro,in templo Liberi patris manare fontem,qui Nonis Ianuarij vini ſaporem habeat: quod ſi è conſpectu templi auferatur, rurſus in aquã tranſeat.Nec defuere qui crederẽt apud Heleos in Bacchi feſto, quod *θυΐαι* vocãt, tres lebetes in templo ſua ſponte repleri vino. Et in Biſaltia templum Dionyſij eſſe,in quo cùm ſacra perſoluuntur, ſi grata deo ſunt, mira lux effunditur:cõtra verò,miræ tenebræ. Atque in Ægyra,niſi ſanguine tauri epoto,ſacerdotem non vaticinari. Cui cõpar miraculum fertur Hierapolis antrum eſſe,quod quum mortiferũ exhalet,in eo intereunt omnia,niſi execta & quæ virilitatem amiſere. Et apud Potnias Bœotiæ manare fontẽ: ex quo equæ indigenæ haurientes, cõcitenrur in rabiẽ.Mirum quoque quod circa Halicarnaſſum antiſtiti Mineruæ euenire traditur, vt quoties Ampbictienſibus,qui ea loca incolunt, aliquid aduerſi caſurum foret, grãdis illis naſcatur barba, quaſi eo portento futuras illis calamitates reſponderet: ſicut in terra Caria,mulieribus templo dicatis,pilos in genis aut mento innaſci,futuræ diuinationis ſignum erat.

Colophonii vates. *Ligiræi.* *Vates Apollinis in Clario.* *Fons Liberi in Andro.* *Sacra Dionyſij in Biſaltia.* *Aegyrẽſes.* *Hierapolis antrum.* *Fons apud Potnias.*

Qui fuerint legati conſulum vel prætorum, quæve iuriſdictio aut illorum poteſtas ſit.

CAPVT III.

Conſules deſignatos cùm primũ prouincias ſortiti eſſent,legatos ſibi nominare,velut comites expeditionis,& adiutores negociorũ,quorum ope conſilioque niterentur,quíque ipſorũ vices gererent quoties abeſſe

Singuli cõſules legatũ ſibi adiſciſcebant.

cõtingeret, vulgo notatũ eſt: qui, ſicut duo erãt, COSS ipſi duo pariter fuere, quos vel præſentes legebat ſenatus, magna prudẽtia viros, ſummis honoribus functos, vel abſentes nominabat: quibus poſt COS. totius prouinciæ legionumq; atque exercitus curatio mãdata eſt. Tametſi nõnullos à cõſulibus nominatos, vt pari voto & vna mente rẽpub. adminiſtrarent, ex decreto ſenatus ſæpiſſimè legationis munere functos legamus. Vnuſquiſque ergo COSS. ſuum legatum habebat, quo præcipuo cõſultore ac miniſtro cõſiliorum, in rebus gerendis delectuq; habẽdo, totáque adminiſtrãda prouincia vtebantur, quorũ cõſilio & autoritate vel prælia ſuſcipiebant, vel bello abſtinebant: qui etiã decreta cõſulum, & arcana cõſilia ſæpiſſimè exequebantur cum fide & cura. Cõſulibúſque functis cõſulatu, & finito magiſtratu, legatos velut legationis munere functos, honere abire oportebat: qui quidem plerunque ex plebe aut patribus, nõnunquam prætorij aut cõſulares fuere. Etiam prætores vrbis, quíque antea cõſulatum geſſiſſent, & magnos bello viros, functos honoribus & triumphis, homines fidos acceptóſque legationis munere fungi comperimus: illorúmque procuratione & cura prouincias ab hoſtili incurſu defenſas, & ſæpe in officio retẽtas fuiſſe: quorũ etiã autoritas tam in adminiſtranda prouincia, quàm ducendo exercitu, aciéque inſtruenda, & quãdo eſſent admoturi copias, tãti fuit, vt abſentibus vel impeditis conſulibus, ſummã imperij tenerent: Cõſiliorum & fortium factorũ, ac meritæ virtutis & ignauiæ cuiuſque, qua cura, qua fide & diligẽtia, quáque diſciplina militari, duces exercitui & caſtris præfuiſſent, ſiquid fictũ vanúmque aut parum integra veritate afferrent, locupletiſſimi teſtes erant: ſoli denique geſta cõſulum diligẽti æſtimatione perpẽdere & penſitare debebant, Tum conſulibus laborantibus, aut morbo implicitis, vel fato perfunctis, ipſi supereſſe, & munia obire poterant: nanque ipſorum erat officium, fiduciarum reip. operam dare, poſt COSS. prætorémve non tamen idem iuris & poteſtatis habere, ne imperatorias ſibi partes vẽdicarent: ſiquidem legati munus eſt: omnia ad præſcriptum imperiumque conſulis agere: imperatoris verò ſummæ rei cõſulere & libe-

Legati conſulũ à conſulibus cõſtitui.

Quales legati conſulum eligebantur.

Legatorũ conſulum officia & authoritas

Legati munus.

Imperatoris munus.

rum tenere impetiũ,eo cõſultore & miniſtro. M. Claudius legatus cõtra literas L. Cornelij C O S. de pugna aduerſus Boios ad ſenatũ magnificè ſcriptas, priuatim de cõſulis negligentia pluribus per literas ſignificauit, quæ illi mox exitio criminíque fuerunt: namque illum criminando effecit quo minus L. Cornelius de Boiis triũpharet: ipſiúſque denegati triũphi, teſtimonium legati, præcipua cauſa fuit. Quanquã Cn. Manlius, contradicentibus decẽ legatis, in crimen adductus, acta perſe cauſa in ſenatu, crimine abſolutus, de Gallogræcis magnificè triumphauit. Quinetiã ſi quid per legatos in prouincia abſentibus COSS. & dum eorum vicem gerunt, fortiter ac dignũ laude & triumpho geſtũ foret, poterat ſine conſule ſolus legatus ſuo iure & merito triũphare. De Parthis & Pacoro Ventidius, M. Antonij legatus, ſine Antonio, licet nouo exẽplo, triumphauir. Caius etiã Marius legatus Metelli cõſulis, ipſum criminando effecit, vt poſthabito Metello, de Iugurtha triumpharit: ante cuius currũ cum duobus filiis ductus eſt in triũpho.

Legatorũ triũphus.

Quinetiam patrẽ filio legatum fuiſſe, & fratrem fratri, ſæpiſſimè compertum eſt. Q. Fabium Maximum, Qu. filio conſuli legatum aduerſus Samnites ad Sueſſulam obuiam prodiiſſe: & cùm experiri vellet an ſciret conſulem agere, iuſſum ab eo obſequiũ præſtitiſſe, & equo deſcendiſſe, autores memorant. P. quæ Scipionẽ cui Aphricano fuit cognomen, Scipioni fratri aduerſus Antiochum conſuli deſtinato, legatum veniſſe: tantũmque autoritate effeciſſe, vt victo Antiocho, & pace Eumeni conceſſa, frater cuius legatus venerat, de Antiocho & omni Aſia triumpharit, ob Aſiamque à ſe victam, Aſiatici cognomen reportarit. Illud quoque notatũ eſt, quoties conſuli prorogatum fuiſſet impetium, etiam legati munus ad id tempus diffundi ſæpe & prorogari. Animaduerſumque & illud, à primis originibus legatum proconſulis ſine equo ingredi conſueſſe: poſteà verò à Seuero inſtitutum, vt in vehiculis ſederent, & ſiue morte obita, ſiue caſu legatus in prouincia eſſe deſiſſet, legationis munus ſolum conſulem, ſine ſenatu dediſſe: ipſumque conſulem aut ſenatum vnum pluréſve legatos imperatori impedito, qui vicem ſuam gererent, &

Legati munus prorogatum.

Legat' proconſulis.

Legati imperatorum

rebus gerẽdis ſufficerẽt, ſæpius creauiſſe, comitéſq; expeditionis dediſſe. C.Cæſari imperatori, cuius in re militari præcipua virtus fuit, dũ cõtra efferas gentes bellũ parat, decẽ legatos cõſilij ſocios decreuit ſenatus, quibus adiutoribus & miniſtris magnas res geſſiſſe fertur. Pompeius quoque bello piratico, cõtra tot prædones & cõmunes hoſtes omni genere rapinarũ graſſantes, quũ ſolus ſupereſſe nequiret, quinque & viginti legatos accepit, tameſi aliquando ſolus ipſe legati munus obiret. Q. etiã Fuluio cõſuli graui vulnere affecto, quũ exercitui & caſtris præeſſe nequiret aduerſus Hannibalem, ex patrum decreto tres legati additi fuere. Quinetiam in expeditionem iturum cõſulem, plures & vltra ſex legatos comites duxiſſe cõpertum eſt: quibus lectores cum faſcibus pro muneris dignitate publicè dabantur, qui illis velut publico magiſtratui præcedebant. Subſequutis poſtea tẽporibus, in tantum legatorũ munus proceſſit, & ad id faſtigij deuenit, vt quoties laborantibus prouinciis ſubſidia mittenda forent, aut ſi quid publici priuatíque negocii manerent, vbi plurimũ laboris & periculi impẽderet, ea frequens ſenatus per legatos decerneret, illíſque prouinciæ adminiſtrãdæ munus curãque delegaret, quæ libera dicta legatio eſt: nã ſoli ſine conſule aut prætore, legati munere fungebãtur. Quæ etiam legatio à ſenatu vel populo ſæpiſſime dabatur his qui honeſtã proficiſcendi cauſam, aut prætextum fugæ per ſpeciem honoris quærerent, quò honoratius exciperentur. Quin & ſcriptũ legimus obſeruatũmque fuiſſe, legatos legionũ nõ in ſenatu modò, ſed à ducibus exercituum plerunque creari, qui ſingulis pluribúſque legionibus præpoſiti, illarum adminiſtrationẽ curamque gererent: qui ſi quid per occaſionem & licentiam dignum animaduerſione admiſiſſent, poterat eis legationis munus abrogari, & de gradu deiici: quotiéſque quæſtor cũ legato conſulis cõcurrit in eiſdẽ actionibus, & pari cauſa, quæſtor tanquam plus ferat honoris, præponi ſolet. Nec modò CONS. ſed & prætorem legatos in prouincia vnum pluréſve habere, quorum conſilio niterentur, niſi prætores vrbani forent, quibus nihil opus eſſe legatis cenſuerunt. Illud quoque proditum eſt, legatum

Legatorũ lictores.

Libera legatio.

Legati legionũ vbi crearẽtur.

Legati in ordinem redacti.

Quæſtor legato prelãtus.

Legatus in Aphricam miſſus. qui in Aphricam accederet, ſi quid operæpreciũ, aut dignum laude in prouincia admiſiſſet, haud multò poſt, inculpatæ vitæ teſtimonio illam proconſulem adminiſtraſſe. Tum ſiquando in acie vel caſtris, vrgentibus hoſtibus, conſulto opus foret, per legatum qui ſummæ rerum præerat, & primas tenebat poſt C O S. rem ad concilium deferri, vbi legati legionum, primores centurionum, quæſtores, tribuniq́ue & præfecti caſtrorum cõſultantes, capita conferebant: & quicquid opus erat facto, communi animo conſilióque decernebant: & demum vt erant ſententiæ, legati iudicio imperióque ſanciebant. *Ageſilaus legatus.* Ab exteris verò Ageſilaus proditur tãti legati munus feciſſe, vt quanuis imperator maximus, legatorum tamen officia obire non dubitarit.

Qui magni dii, qui communes aut indigetes dicti, queve deorum cognomenta, & Iunonis Romæ templa fuerint.

CAPVT IIII.

Magni dii Dii duodecim maiorũ gentium Dii Penates. DEorum quos priſci coluere, nomina poteſtatéſque multiplices olim veteres ſtatuiſſe, haud ambiguũ eſt: nam quidã ex his Magni, quos Græci θεοὺς μεγάλυς vocant, pleriq́ue Communes dicti ſunt, inferioris notæ. Magni fuere, Iupiter, Minerua, Mercurius, quos è Samothracia in Italiam Aeneas attulit. Alij maiorum gentis deos, duodecim ſtatuere: hi fuere Iuno, Veſta, Minerua, Ceres, Diana, Venus: virorum autẽ, Iupiter, Mars, Mercurius, Neptunus, Vulcanus, Apollo: qui etiam dii penates ab Aenea appellati Magníque dicti, vel quod reliquos genere famáque præcellerent, vel quòd infinitæ poteſtatis forent. *Magni vnde. Penates qui.* M. Varro Cælum & Terram principes deorum, Aegyptij Serapim & Iſim, in Latio Saturnum & Opim: plerique deos penates Magnos opinati ſunt. Dixere autem penates, per quos ſpiramus, & corporis & animi vires poſſidemus. Hos dicunt eſſe Iouem in medio æthere, Iunonem in imo, in ſummo verò Mineruã, alij Apollinem & Neptunum. *Dii communes.* Martem verò, Bellonam & Victoriam, communes & vſitatiores deos nuncupari, ea (vt dicunt) cauſa, quòd omnibus præſto ſunt, & modò ab vno, nunc ab alio beneficia conferri, & paſsim ho

mines iuuari putant. Nonnulli matrē deum, Solem, Lunam, Plutonem & Martem, cōmunes dixere deos, ꝙ hi ferme ab omnibus frequenti cultu, curáque obſeruantur: nam Perſæ Ignem deum colunt: Scythæ præcipuū deorum martē, cui equos immolant. Maſſagetæ & Pœni, Solem & Lunam, alij Plutonem, velut præcipua numina venerantur: licet Solem Perſarum, Lunam Græcorum præſidem nonnulli credant. Varro autem, qui magna hæc inquiſitione collegit, ex omni deorum turba, quos ſupra triginta millia fuiſſe autumat, quoſdam ſecluſit, quos ſelectos nūcupauit: hi fuere, Ianus, Iupiter Saturnus, Mercurius, Mars, Apollo, Genius, Vulcanus, Sol, Neptunus, Liber, Orcus, Iunò, Tellus, Ceres, Luna, Diana, Venus & Veſta: illóſque ſelectos velut vſitatoria numina appellauit. Geniales verò deos multi putant, Aquam, Terram, Ignem & Aerem: his addunt Solem & Lunam, ex quibus ſeminibus gignuntur omnia, quibus natali die quíſque ſacrum facit, ꝙ gignendarum rerum vim haberent, qui Genius deorū filius, & parens hominum habetur. Tametſi binos Genios ab ipſo natali die cuique mortali deorū munere datos, bonū ſcilicet & malum, Empedocles reputarit, Menander vnum. Alij Iunonem & Genium ſuum ſingulis dederunt, quaſi præſides & oppugnatores. Lares quoque inter deos receptos fuiſſe, multorūt eſtimonio probatur, quos antiqui inferiores dixere deos, qui priuatarū ædium, triuiorum, viarūmque, atque vrbis curam agunt: ideo Præſtites nuncupati Hos Aegyptij quatuor fuiſſe putant: quos ſimul atque in lucē editus fuiſſet homo, illius peruigilē curā agere opinantur quorū nomina Dymon, Tychis, Heros & Anachis. Fuítque Platonis opinio, homines qui ſumma integritate vixiſſent, poſt fata effici Lares: ſi verò improbi deteſtabiléſque fuiſſent. Lemures. Ipſe enim trinas fecit deorū ſpecies, ex quibus vnus eſt ſummus, primus: & ſolus deus alteri medij, quos cælicolas vocat: tertij, qui diis ſunt minores, cælicolis maiores. Dæmones verò miniſtros deorum, cuſtodes autem hominū putauit. Dij nempe ruris & agricolarū, quos vitæ agreſtis homines & ruſtici coluerūt, hi fuerunt: Iupiter, Tellus, Sol & Luna, Ceres & Liber, Rubigus & Flora, Minerua &

Perſæ. *Scythæ.* *Maſſagetæ.* *Pœni.* *Alii.* *Græci.* *Dii ſelecti.* *Dii geniales.* *Genius.* *Genii duo.* *Sua cuique Iuno & Genius.* *Lares.* *Lares quatuor.* *Platonis opinio.* *Dæmones, dii agricolarum.*

Venus, Lympha & bonus euentus, qui morbos, vaſtitudinẽ, calamitatẽ, intemperiéſque depellunt. Præter hos fuere dii indigetes, qui ex hominibus in deorũ numerũ aſciti, propter eximias belli pacíſque artes, ꝙ de genere humano bene meriti eſſent, poſt mortem numinibus æquati, celebrẽ poſteris memoriã reliquerũt, vt Hercules & Æneas, quẽ vocãt indigetẽ, Caſtor & Pollux, Æſculapius & Romulus: atque alij, qui dũ vixere, functi laboribus, ob fortia facinora generi humano exhibita, tanto honore habiti cultíque ſunt, vt ex hominibus in deorũ cœtũ aſciti, pro diis celebrarentur & colerẽtur, quos velut aſcriptitios & nouos incolas poſt fata in cælũ receptos putauere. Fuit enim hæc conſentiens obſeruatio, præcipuè apud Lacones, vt eximios præclaróſq; viros, qui obuiã eũdo periculis, rempub. auxiſſent, ob egregia facinora ciuibus & patriæ exhibita, vt gratiã meriti redderent, in deorũ ſedes receptos cõſecrarent & in cælum tollerent, illíſque diuinos honores & humano faſtigio ampliora decernerent: templáque, flamines, puluinar & aras ac ſedes immortalitatis exhiberẽt. Græci verò propter beneficia viuentes etiam cælo conſecrare, & immortalitate donare cõſueuerũt, quam apotheoſin dixere: ſicut de Platone & Ageſilao legimus, atq; aliis, qui in cœtũ cæleſtiũ recepti, in vita diuinos honores meruere: illíſque certamina, ludos & ſacra anniuerſaria dicarunt, tanquã numinibus aut heroibus: illis præſertim, qui tyrannos exegerũt, aut vindices libertatis fuerunt. Hi tanquã mortale faſtigiũ egreſſi, omniũ conſenſu in concilium cæleſtiũ aſciti, pro diis haberi & coli cœpti ſunt. Hinc etiã Romani Cæſares, quorũ opera & virtute res Romana creuit, & imperij fines latè propagati ſunt, poſt funera immortali memoria conſecrarũt & in deos recepeturnt, qui ob æternã gloriã dii indigetes dicti, nominibus plerunque mutatis, & nouis cooptatis: ſiquidẽ Romulus, Quirinus: Iuno, Matuta: Leucothea, Albunea: Melicerta, Palæmon & Protumnus: Leda, Nemeſis: Circe, Marica: Nerſilia, Hora: Rhea, deorum mater: Idæa, Dindymeda: Philena, Peſſinuntia: & Cybeles Berecynthia, dictæ ſunt. Indi verò Iouẽ pluuialẽ, & Gangem flumẽ, velut indigetes deos, carmine incõdito venerantur:

Dii indigetes.

Lacones homines de repub. bene meritos in deorũ catalogum referebant.

Græci viuentes.

ἀποθέωσις.

Cæſares Rom. inter deos relati.

Nominis mutatio, cum quis in deorum numerum referretur.

Indarũ dii indigetes.

Meroitæ Herculē, Pana, & Iſim: Germani Tuiſtonā deū *Meroita rū*
terra editum, & Mannum filium Aſtymphaliſſi, Achil- *Germano-*
lem: Perſe, Amanū & Anandatū Veneti Diomedē inſtar *rum.*
numinis habent, cui etiā candidū immolabant equum, *Perſarum.*
Sicut Ægyptij Iſidem, Mauri Iubā, Pœni Vranum, Mace *Venetorū.*
dones Gabyrum, Latini Faunū, Siculi Adtanū, Libyci- *Aegyptio-*
Pſaphonem, ne omnes percenſeā deos. Is enim Pſaphō *rum.*
quum deſpectiſſimus eſſet, & vltimæ notæ, vocales aues *Maurorū.*
edocuit hæc verba eloqui, Magnus deus Pſaphon: qui- *Pœnorum.*
bus dimiſſis in lucos, audita voce, apud tudes populos *Macedonū*
eſt pro deo habitus. Thraces Zamolxie, Syri Aſtartem, *Latinorū*
Adad & Agartin: Arabes Dyaſarē, Horici Tibileneum, *Siculorum.*
& Aphri Cæleſtū. Aegiolenſes, Maceranas deas: & gēs *Libycorū.*
iuxta Naucratim Aegypti. Theutum, velut præſentiſſi- *Pſaphon.*
ma numina coluerunt, qui omnes ex hominibus poſt fu
nera diuinitate donati, diíque indigetes poſt conſecra- *Ceremo-*
tionē habiti ſunt. Quē quidem ſic fieri nouimus, vt im- *niæ referē-*
peratore qui referendus in deos & conſecrādus erat, vi- *di aliquem*
ta functo, pyrā in tabernaculi formā conſtruerent, quod *inter deos.*
auro & ebore, ſignı́ſque & tabulis pictis exornatū mirificè,
alio deſuper breuiori, vſque ad tertiam contignationem
erigebant, aquila cum omnium odorū aggeſtu
in ſummo culmine locata: lectóque cōſtrato purpura &
auro, in quo defuncti effigies iacebat, ſenatus, equeſter
ordo, ac viri triūphales, quíq; ampliſſimos honores geſ-
ſerant, procedentes lectū deferebant in pyram, cum car-
mine & hymnis, omnibúſque humanis diuinı́ſque agge
ſtis honoribus, Demū incenſa pyra, quum vapore & fu-
mo aquila agitata, è ſummo culmine tabernaculi aëra
petiiſſet, religio incuſſa fuit, ipſius animā per inane cæ-
lum petiiſſe, ipſúmque defæcato quod mortale erat & ca
ducum, in numero cæleſtium & concilio deorum recipi
& haberi. Quam conſecrationē apotheoſin Græci nun- *Senatusſō-*
cuparunt, qui deinceps inter diuos relatus pro deo cole- *ſultum.*
batur. Fuítque ſenatuſconſulto cautum, ne quis ex Cæ- *Diocleta-*
ſaribus, niſi ex decreto patrū, inter deos referretur. Mi- *nus.*
rum tamen de Diocletiano proditur, qui ſponte depoſi- *Conſtanti-*
to imperio, nonum poſt annum, primus ſine imperio, po *nus.*
puli iuſſu, patribus autoribus, cæleſtes honores & apo-
theoſin meruit. Et de Conſtantino Maximo, qui diuer-

ſarum religionũ aſſenſu, ab ethnicis inter diuos relatus fuit,& à Chriſtianis inter ſanctos. Ferúntque magnũ illum Ageſilaũ,cum à Thaſus apotheoſi honoratus,& inter diuos relatus fuiſſet viuens, illos interrogaſſe, vt ſi deos faciendi poteſtatem haberent, prius ſeipſos conſecrarent,poſtea ſe deificarent. Contrà Empedocles: nam tanto ſtudio captus fuit vt pro numine coleretur, vt in medium Ætnæ incendiũ viuens ſe deiiceret.Inter cęteros proditur Eutimus poëta Locris oriũdus, oraculi iuſſu viuẽs conſecratus,& inter diuos relatus. Patrios verò dixere deos,qui ſingulis vrbibus præſunt,illarũque prę ſides & propugnatores ſunt,vt Apollo & Minerua Athenis,Ilienſibus & Gnoſiis,qui inde illã oriundam ferunt, licet Alalcomenij ſuam dicant:Thebis Bœotiis Liber & Hercules, Iuno Carthagini, quã humano cruore placabant, eadẽque Samo, Spartæ & Mycenis,atq; Argis, vbi nata fertur:Venus Cypro & Papho,Apollo Rhodiis,Lẽno Vulcanus,Naxus Libero: idémque Apollo Delphis, Tænarus Neptuno, Cyzicenis Pallas, quòd ea vrbs pro dote illi fuerat: Tenediis, Tenes deus: Alabandenſibus Alabandus,Cretenſibus Diana, quam Britomartem vocant:Theſpienſibus & Parianis Cupido, Romanis verò Mars qui præcipuo honore inſignes à ſuis ciuibus colebantur eximiè:quanuis numẽ quod vrbi præeſſet,palàm facere nefas putarent,ne euocationes quæ ad auertenda numina quę vrbibus pręſunt,fieri ab hoſtibus ſolẽt,ipſis aliquando innoteſcerent.Erat enim vetus mos,vt in vrbium obſidione, vbi ad vltimã dimicationẽ ventum eſſet,tutelares deos,ſub quorum præſidio vrbs foret,certo carmine & verbis cõceptis in nouas ſedes euocarent,tẽpláque ampliora & ſolennes aras illis promitterent, nefas opinati,deos vrbiũ præſides, vrbe hoſtiliter direpta, velut mãcipia captiuos habere. Perſis verò & Ægyptiis nullos patrios habere deos in vſu fuit,quòd euocationibus illos migrare & oppidis,& ſine tutela deſeri timerẽt. Alij vincla & catenas annectebant diis. Nonnulli ſponſpres à diis petebãt ne euocarentur & abirẽt.Tyrij enim obſidione preſſi,Herculis ſimulachrũ,quod magna religione colut,ne vrbem deſereret, aurea catena deuinxere.Neque ſolũ inſignesvrbes conſpicuæ magnitudinis,

Ageſilai dictum. *Empedoclis ambitio.* *Eutimus.* *Dij patrij.* *Dei nomen occultum in cuius tutela erat vrbs.* *Vrbem expugnaturi, diis tutela ribus alia loca promittebant.* *Perſæ.* *AEgyptij.*

ſed oppida penè deformata,& modici vici,ne hoſtili vaſtarētur in curſu patrios deos coluiſſe feruntur.ſiquidem Cruſtumeni Deluentinū peculiarem habuere.Narnienſes Viridianum,Auſculani,Ancariam, Volſinieſes Nurciam Otriculani Valētiam,Sutrini quoque Norciā. Sed tametſi peculiaris Iuno Carthagini fuerit,& præcipuum numen,Romę tamen non minoris obſeruātię cultúſque habita eſt:quippe q̄ cordi Romanis,& quàm regali magnificentia culta celebratáque ſit,illud argumēto fuerit quòd poſt initium conſulatum C O S S. Iunoni Soſpitæ ſacrum faciunt, quódque ſingulorum menſium Calend. præcipuè Mart. ſuo numini dicarunt, & ſanctas habuerunt:qua re matronalia dicta, quod matronæ illas celebrant pro coniugiis, & ſacrum faciunt, quódque ea die Iunonis ædes coli cœpta fuit:ſicut Aprili menſe Veneri matronæ myrto coronatæ lauant. Eius variæ poteſtates & nomina fuere: nam & Curetis,Lucina,Matrona, Regina,& Opigena,quòd parturientibus opem fert, Hera, Iterduca,Cinxia, Hippia:à Thuſcis Cipra, à Laurētibus Calendariis,à Corinthiis Anetiſtos dicta eſt,quā & matrem deûm nuncupant,alij Pelaſgam: ſicut Venus, Cypris,Adonis,Verticordia,Aphrodite:ab AſſyriisMelitta, ab Arabibus Alitta, à Græcis Pitho, ab Eleis Vrania, à Scythis Arginipaſa,à Cypriis Barbata, etiam Calua, Armata.Pandemus,Apoſtropha,& Callipygos:à Thebanis Præpotens,à Perſis quoque Mitra appellata eſt.Nec minus Apollinem nominibus variis vocatum ferunt. quippe apud Athamanas Titan, apud Ægyptios Oſiris: à Perſis,vbi in antro colitur, Mitra nuncupatur, à Lydiis Lymios,ab aliis Eleus.In Taurominoi Archigetes,à Syracuſanis Themites, à Græcis Tyreos, cui ſacrum ante fores faciūt:apud Pachyni incolas Libyſſinus, à Scythis Oetoſcyros,à Lesbiis Myricæus,quod myrices,hoc eſt, virgas teneret:apud Spartanos Carnius dictus eſt, ab Athenienſibus Patrous & Alexicacos, à Mileſiis & Deliis Vlios & Pęonicus,in Arcadia Epicurus,apud Eleos Obſophagus: ab aliis Lycius, Phœbus, Phaneus, Iſmenus, & Orius dicebatur. Obſeruatúmque apud Thraces,Lacedæmonios & Bœotios fuit, Apollinem & Liberum patrem eadem ſacra habere,iiſdémque honoribus colli.

Patrij dij, & tutelares.

Matronalia.

Iunonis variæ poteſtates.

Veneris diuerſa nomina apud diuerſos.

Apollinis.

Apollo & Liber eiſdē ſacris culti.

Bacchi cognomina diuerſa. Baccho verò Siculi Morichum dixere nomen: Arabes, Oracal & Adoneum: alij Lyçum, Erebinthiũ, Sabazium: Lacedæmonij, Scythitem & Milichium vocitarunt, cuius faciem muſto intingere, & fucis ornare vetus mos erat. *Mineruæ diuerſa cognomina.* Tradunt quoque Mineruas diuerſis cognominari nominibus: nam & Trigemina, Glaucopis & Sais ab Ægyptiis appellatur, à Mileſiis Aſiſia, apud quos mirificũ fuit templũ: à Græcis Artemis, à Cretenſibus Dictynna, Phœbe & Diana: à Siculis Lyen, quia parturientium ſoluit dolores. Prima enim fertur Iouis filia: ſecunda, Nilo orta, quam Ægyptij Saleten dixerunt: tertia, quam Arcades Chorion nominant: quarta Pallantis, quæ patrem interemit ipſam vitiare conantem, cui pinnarum talaria affinxerunt. *Mercurij varia nomina.* Mercurium quoque multiplici ferunt vocatum nomine: nam Galli Theutatem, Ægyptij Their appellarunt, quos quinque numerari plerique autumant, ſicut Vulcanos plures. *Cybelis nomina.* Cybelem quoque alij Rheam dixere, alij Berecynthiam plerique bonam deam. Iſidem verò Phryges Peſſinuntiam matrem deûm vocãt: Attici Cecropiam Mineruam, Cyprij Paphiam Venerem, Cretes Dictinnam Dianam, Siculi Stygiam Proſerpinam. Eleuſini vetuſtam Cererem, alij Iunonem, nõnulli bellonẽ plerique Hecaten. Prima verò Iunonis ædes à Camillo dicata eſt in Auẽtino, quæ cæteris lõgè multúmq; *Iunonis ædes & are diuerſæ Romæ.* præſtitit, ad quam ſimulacrum Iunonis Veientanæ allatum memorant, quã Reginam nominatã volunt. Altera in Capitolio, iuxta quam ſacri anſeres paſcebãtur, quæ & Regina dicta eſt. Tertia in arce, cognomento Monetæ, in area in qua M. Manlij Capitolini domus fuit, quã à L. Furio dictatore votam nõnulli memorant. Nã quum nouo motu tota vrbs contremiſceret, & quibus piamentis, cuíve deo ſacrum fieret, non dinoſcerent, ex arce vocem auditam ferunt, monentem, vt ſua plena ſacrũ Iunoni & procuratio fierent: inde Monetæ nomen datum. Nouimus quoque in vico Iugario aram Iunonis Iugæ conſpici, quæ coniugiis præeſſe dicebatur, ſicut Cinxia & Gamelia Iuno, à nubentibus ſanctè colebatur: cui ſacrificantes obſeruãt, vt bilem à viſceribus hoſtiæ dimoueant, illámque iuxta aram defodiant loco abdito & aperto, vt ſignarent ſine bili matrimonia eſſe oportere. In

Exquiliis quoque Laciniæ Iunonis templum fuit, & in foro olitorio ara Iunonis Matutæ. Ædem in Palatio etiam Iunonis Soſpitæ ſummo honore cultã inuenimus, iuxta templum Cybelis, cuius aram Numæ legibus pellex tangere vetabatur. Nam in colle Viminali, & in porticu Octauiæ, Iunonis templum & aram fuiſſe vulgò proditum memoriæ eſt. Neque omittendum, noua religione & barbara cæremonia apud diuerſas gentes Iunoni ſacrum fieri: nam Lauini templum Iunonis erat, & iuxta ſpecus, vnde prodiẽs draco, virginis manu paſcebatur. In Syria in phano antiquiſſimo ſacerdotes dum Iunoni ſacrificant, inuicem digladiantur, ſicut Corybãtes in ſacris magnæ deæ, & in templo Dianæ apud Ariciam: apud Crotonem ſacerdos breui ſcuto ſuperſtans ſacrum facit, & victimam Iunoni cædit. In Samo niſi habitu nubentis & nuptiarum ſolennibus ſeruatis, Iunoni ſacrum facere non licet. In Stymphalo Arcadiæ Iunoni triplex ſacrum ex tribus cognominibus fit: vnum, velut puellę, alterum, vt Ioui nuptæ: tertium, velut viduę. Sami quoque, vt dicata Iunoni templa, Lyſandria vocentur, ſenatuſconſulto cautũ fuit: & Argis in ara Iunonis nulli externo aut peregrino ſacrum facere permittitur.

Sacra Iunonis diuerſa.

Lyſandria.

Ex quibus oppidis, quibúſque regionibus, aut terram oris ingenio clari & præcipua doctrina viri plures euaſere.

CAPVT. V.

EX multis magnis animis, ampliſſimíſq; ingeniis, quę vnquam vidimus aut legimus, illorum qui ſtudio diſciplinarũ exteras nationes conquiſiuere, in primis Homerus fuit, Orpheus, Eudox⁹, Democritus, Pythagoras, Archita & Plato, clari ſapiẽtia: qui ad Gymnoſophiſtas, ſpectandóſque ſiderum motus, diſciplináſque ediſcẽdas, tanquam ad mercaturã bonarum artium profecti ſunt. Is verò Eudoxus ſummus perhibetur aſtrologus, qua tẽpeſtate Galli Senones vrbẽ peruaſtarunt. Pythagoras Tarquinii Superbi tẽpore viguit. Platonẽ verò poſt quadringenteſimũ vrbis annum ad Dionyſiũ veniſſe fama vulgauit. Archita autem dum diſcẽdi ſtudio flagrat, multas per oras peregrinatus, captus à piratis, & venũdatus eſt.

Eudoxus.
Pythagoras.
Plato.
Archita.

Thales. Sic Thales ille Mileſius, cuius ſunt multa & mirāda in-
Solon. uenta, deinde Solon & Lycurgus, vt legum ſanctionúm-
Lycurgus. que quas tulere, cauſas rationéſque curioſius penſitarét, aliíſque illuſtres viri, nullũ vitæ cultum aut paratum requirentes, partim Ægyptios & Æthiopes, partim Syros, Arabas, Perſas, Parthos, Hyrcanos & Indos, omnes denique terrarũ fibras, ac diuerſi orbis vltimas oras rimādo, nihil inexpertum reliquere, dum ſtudia bonarum artiũ, & veri cognitionē vndique emendicarēt, ita vt ex omnibus ſapiētiſſimis viris, quos vlla vnquā tulit ætas, in patrio ſolo pauciſſimos funeratos inuenias. Quibus exculti doctrinis, tantum proceſſere, vt multa ingeniorũ doctrinarúmque monumenta poſteris reliquerint: ſuáſque
Ex Mileto Ioniæ. non vrbes modò & oppida, ſed regiones & gētes magnis nominibus nobilitarint. Præcipuè verò Miletus Ioniæ, multiplici doctrina præditis viris excelluiſſe fertur: nam & Thaletis aſtrologi, qui inter ſapientes adnominatur, Anaximenis philoſophi mathematicorũ nobiliſſimi, qui horologium oſtēdit primus: Timothei muſici, & Anaximandri phyſici, Hecatei hiſtorici, atque Aſchinis oratoris, qui magno in precio fuere, aliíſque ſciētiſſimis viris floruiſſe fertur. Ingenia quoque Aſiatica ſua laude fraudanda non ſunt. Ex hac enim poëta Anacreon, Mynnermus, & Antimachus, claro præconio celebrati, deinde
Ex Aſia viri docti. Hipponax, & Sapho, atque Alcæus poëtæ, qui lyricos inuenit. Præter hos, Xanthus, Hecatenus, Herodotus, Ephorus & Theopompus hiſtorici, aliíque precipua doctrina viri, illā ſempiternæ laudi memoriæq; commendarũt. Fuit præterea Cartheia ſeu Iulis, parua circa De-
Ex Cartheia ſeu Iulide. lon inſula, clara ingeniis viriſq;: ex ea enim Simonides poëta, qui ſcripſit multa præclarè & Bacchylides, deinde
Ex Bithynia. Eraſiſtratus medendi arte clarus, cuius plura documenta ſunt: atque Atiſto Bionis æmulus ex peripatetica diſciplina, duxere originem. Nec Minus ex Bithynia & Cyrenis, non diſpari laude cenſendi. Ex illa enim Zenocrates philoſoph⁹, & Dionyſius dialecticus, Hipparchus & Theodoſus. Item Theophanes orator, in cauſis forenſibus verſatus egregiè. & Aſclepiades medicus. Ex Cy-
Ex Cyrenis. renis verò Callimachus, qui elegos ſcripſit primus, quo tempore Liuius poëta Romæ fabulā dedit: & Ariſtippus

Socraticus

Sacroticus floruiſſe dicitur, cuius filia Areta tantum ingenio valuit, vt poſt Ariſtippum ſcholas cum laude rexerit, & diſciplinas docuerit. Præter quas vrbes, Tharſus, Alabanda, Tyrus Gnidus, Rhodus, variis eruditionibus & doctrinis excelluere, præcipuóſque & ſummo ingenio viros eduxere. Sed quod eſt de Simonide dictum, magni exempli illius caſus fuere, bis monitu diuûm, partim ruina, partim naufragio erepti. Aſclepiades verò publico fertur præconio, quòd phreneticos & mente imminuta laborantes, concentu ſonorum, mirabili experimento ad ſanitatem reuocarit. De Anacreonte inter mira exempla fatum memoratur, & memorabilis illa mors, acino vuæ paſſæ ſtrangulati: quæ res infirmitatis humanæ nos commonefacit, fortunæque varietatis, atque imminentium calamitatum, vitæque variis caſibus expoſitæ, magna nobis documenta dari.

Aliæ vrbes doctis viris claræ. *Simonides.* *Aſclepiades.* *Anacreontis interitus.*

Quo apparatu, & qua pompa quantóque, omnium ſtudio olim Romani triumphos agerent: quis ordo ſeruari, & quæ in triumpho ferri conſuerant.

CAPVT VI.

QVæ triumphantium pompa & quis ordo fuerit, quantóque omnium ſtudio & apparatu ducibus exercituum, poſt res feliciter geſtas triumphus deferri conſueſſet, interciſè veterum monumentis traditum eſt. In primis fuit obſeruatum, vt qui imperatores rebus bene geſtis, poſt multa facinora militaria, domitis hoſtibus triumphum poſcerent, pacatam prouinciam ſucceſſori in primis traderent, exercitúmque victorem, & opimum præda, teſtémque virtutis & ignauiæ cuiuſque, meritíque & immeriti, Romam reducerent. Inque ædem Bellonæ extra vrbem ſenatu euocato (neque enim triumphum petenti, vrbem inire fas erat) de rebus à ſe geſtis magnificè, quæ oppida, quáſque, prouincias bello viciſſent, aut quibus cum hoſtibus ſignis collatis conflixiſſent, quæque egregia ipſi feciſſent, quótque hoſtium millia cecidiſſent, omnia denique belli decora, ordine diſſerebant: vbi legatos, tribunos militum, centuriones, milites denique exercitus, quò notior teſtatiórque eorum virtus foret, adeſſe oportebat, vt meritæ illius virtutis, cui tantus honor debebatur, ſi quid veri va-

Triumphũ petenti quæ prius facienda & obſeruanda erant.

níque referretur, teſtes forent. Auguſtus verò Octauius in templo Martis Vltoris, quod in foro ſuo depoſuit, ſenatum de bellis, déque triumphis cõſuli, vtque prouincias cum imperio petituri inde deducerentur, in eóque reuerſi ex prouincia triumphorum inſignia deponerent decreto ſanciuit: tametſi in Martio campo, & in pratis Flaminiis, non ſemel de triumpho actum inueniamus.

Argiui. Apud Argiuos ex militia reuerſi duces, cum militũ agmine totóque exercitu, in Charadro extra vrbem concilium aduocabant: ibíque de militaribus donis, quæ cuique deberentur, optimatũ conſenſu decernebãt. Sæpius tamẽ abſenti duci, quũ de rebus geſtis egregiè maximè cognitũ eſſet, à ſenatu decretus triũphus fuit. Cúmque res bello geſtæ, triumpho dignæ viderentur, prout erant ſentẽtiæ, populi iuſſu, patribus autoribus, triumphũ decernebant: aut ſi ſenatus aduerſaretur, per tribunos ad populũ ferri poſſe, populúmque citra ſenatus autoritatem triumphos ſæpe decreuiſſe cõpertum eſt. Valerio & Horatio COSS. victis Sabinis & Volſcis, quũ triũphus negaretur, L. Icilius trib. ple. de illorũ triumpho ad populum tulit, qui primi ex ſcito plebis, nullo decernente ſenatu, triumpharunt. Et M. Rutilio dictatori de plebe homini, deditis & victis hoſtibus, ſine patrũ autoritate, ſolo iuſſu populi triũphare licuit. Tametſi plures, quum Romæ aduerſante ſenatu honos negaretur, in Albano honeſtos triũphos egiſſe legamus. Primúſque M. Papyrius Maſſo, quum Romæ negaretur, in Albano & alij illius exemplo triumpharunt. M. verò Antonio magnæ inuidiæ fuit, quòd quum deberet Romæ Alexandriæ de Parthis triũphauit. Et Domitio Ænobarbo, quòd deuictis Aruernis, nullo decernẽte ſenatu, elephanto vectus, velut triumphans totam Italiam peruagarit. Manſitque diu mos Romæ de domitis nationibus & hoſtibus bello victis triumphandi, ad Probum vſque imperatorem. Is enim vltimus Cæſarum triumphaſſe traditur: poſt quem obliterata virtute militari, quum vigor ille animi defuiſſet, & imperium deflexiſſet, nulli Cæſarum triumphaſſe leguntur: quanuis alij Belliſarium, qui ſub Iuſtiniano meruit coronam, poſtremum omnium triumphaſſe cõtendant. Fuítque maximè cognitum, à condita vrbe ad

Abſentibus decretus triumphus.

Triumphi à populo decreti ſine ſenatu autoritate.

Probus vltimus Cæſarũ triumphauit.

Belliſarius.

Veſpaſianum & Titum, deuictis debellatiſque nationibus ab vltimo orbe, Romanos per tot ſecula viginti ſupra trecentos triũphos egiſſe: éxque Samnitibus ſolum, hoſtibus præualẽtibus, multiplici tandem clade affectis & debellatis, quatuor ſupra triginta triumphos iniſſe, pluriéſque de Gallis quam de reliquo orbe terrarũ, duces Romanos triumphaſſe. Et tametſi Romanis tantùm ciuibus olim triũphus decerneretur, vni tamẽ Cornelio Balbo externo & Gaditano, ob deuictos Garamantes, tributum legimus. Mirúmque prodi de Ventidio Baſſo, qui ductus in triũpho, & multo, eò proceſſit, vt Romanorum primus felicitate mira de Parthis triumpharit. Fuluius poſtea Thuſculanus, cũ & ciuis & C O S. Thuſculi fuiſſet, & ad Romanos tranſiſſet, tam feliciter egit, vt Thuſculum extra ſortem velut prouinciam aſſequutus, triumphum Romæ de ſua patria egerit, eo ipſo anno ciuitate donatus, & C O S. factus. M. quoque Perpenna Græcus homo, poſtea conſul, de Ariſtonico iuſtiſſimum Romæ duxit triumphum. Proditus tamen eſt Fuluius Flaccus tãtæ moderationis fuiſſe, vt decretum ſibi triumphi honorem ob modeſtiã recuſarit. Et M. Fabius, quia fratrem bello amiſerat, triumpho ceſſiſſe. Tiberius quoque Cæſar de Illyriis parta victoria, triumphare noluit, conſternata tunc ciuitate propter Varianam cladem: ſicut Marius deuictis Theutonis triumphũ diſtulit, conſpicatus patriam aduentantibus Cimbris laborare, Septimius quoque Seuerus, deuictis Parthis, quum pedum valetudine laboraret, triumphum recuſauit. Igitur decreto triumpho, Romani magiſtratus & omnes tribus obuiæ, flaminéſque purpura, & ſacerdotes ac pontifices apiculis velati, laudantes gratantéſque, atq; viri triumphales conſularéſque, cunctáque nobilitas & ſenatus in prætexta & laticlauis, tum omnis ſexus & ætas frequentes cum cõiugibus & liberis in lætitia publica, omnibus denique ordinibus effuſis, cum gaudio ad excipiendum viſendúmq; prodibant. Apud Athenienſes verò ſiquando ſummi duces rebus feliciter geſtis vrbem inirent, non modò à magiſtratibus & omnibus ordinibus frequenter obuiam itum eſt, ſed deorum quoque imagines producere obuiam, & diem Victoriæ conſecrare mos erat.

Rom. de Gallis ſæpe triumpharunt.

Qui triũphare recuſarint.

Triumphi cæremoniæ Romani.

Athenienſes.

Quæ ante triumphãtem ferebantur.

Ingredienti deinde,longo ordine,montium,fluminum, oppidorũ & vrbium ſpecies,quas bello peruicerat, & vi expugnarat,præcedebat. Vrbes enim mõtes & flumina, regionéſq;,quas Imperatores bello domuiſſent, in triũpho duci vetuſti moris erat. Quare T. Quintius dictator,Præneſte in deditionẽ accepta,ſignũ Præneſte duxit triũphans, & M. Marcellus Syracuſas, & Scipio Aſiaticus centũ triginta oppidorum ſimulacra vno triumpho detulit,& C.Cæſar Maſſiliam,Nilum,Rhenum,Rhodanúmque ex auro,& fatum ex ebore. Sæpe etiã præ multitudine oppidorũ,effictas turres pro expugnatis vrbibus captarum ciuitatũ ſimulachra ferentes,in triumpho detulere. Fertur Sylla quum omnes Aſiæ & Græciæ vrbes bello domitas in triũpho duxiſſet, nulla Romanorũ oppida,aut ciuiũ imagines ducere voluiſſe.Nõ,ſic Cęſar: nam imagines Scipionis,Petreij & Catonis, inter põpæ fercula repræſentauit. Inter quæ tabellas grandioribus literis inſcriptas,cum titulis,in quibus naues captæ, vrbes tributo affectæ,ſeruæ, aut vectigales, in fidẽmve acceptæ,oppidáque expugnata,gẽtes perdomitæ,& reges bello victi continebantur.Tum pegmata in tertiũ quartúmque nidũ,velut exertis ramis,ſurgẽtia,& ſimulachra bellorum artifici manu elaborata præferebant: vbi captarum vrbium præliorúmque effictæ ſpecies erant, vbi acies victas & fugatas,perculſos cõſternatóſque hoſtes, caſtellorũ excidia,exercitúſque intra fuſos,vrbes populari,ferro ignique vaſtari,ædificia incendi,mœnia diſturbari,clauſtra reuelli, totáſque imagines præliorum effictas,facilè erat cernere. His ſuccedebãt ſpolia hoſtium, & captiua arma,tum currus ſpoliis onuſti, militariáque ſigna ex domitis gentibus non erecta,ſed inuerſa. Poſt hæc catapultæ,balliſtæ,& tormentorum omne genus vi expugnatũ, ac belli apparatus, machinæque ad vrbium excidia,róſtráq; nauium vi captarum,nauéſque roſtratæ bello victæ,proferebantur,quare Lucullus longas & roſtratas decem vltra centum in triumpho duxit.Præterea falcati currus,clypeiq; inſignes & ſcuta, quibus L.Papyrius dictator de Samnitibus triumphans forum ornauit, tum lecticæ aureæ, æneáq; vel argẽtea ſigna ex deuictis gentibus quorũ ſupra ducenta octoginta, & marmorea

Tabellæ in triumpho prælatæ.

ferè totidem, M. Fuluius in triumpho quem de Ætolis & Cephalenia habuit, carpentis vexit. Cutrúſque aurei vel argentei, vaſáque aurea & argentea omnis generis, ſpoliáque ciuitatũ vi captarum: tum coronę aureæ, & vrbium dona, & populorum, quibus à ſociis & fœdere iunctis prouirture Dux donatus fuerat, ſuo ordine ſequebãtur, quarum nõnullos ſupra octingẽtas & duo millia detuliſſe cõperimus. Quódque auri vel argenti facti ſignatique ex manubiis & vrbiũ ſpoliis, partim rudibus maſſis quæſitũ foret, id omne deferri in triumpho, & perſcriptũ in tabulis, in ærariũ eſt condi ſolitum. Legimus Scipionẽ, cui Aphricano fuit cognomen, bello Carthagienenſi, ex præda argenti cælati pondo nume. C C C C. & vaſorum aureorum pondo ducenta millia: Paulúmque Æmylium, deuicta Macedonia, vaſorum aureorum, aurique & argenti ſignati tantùm detuliſſe, vt ex illo pop. Rom. tributum pendere deſierit. Quinetiam Herculis ſignum ante triumphantem non rarò in pompa vehi ſolere, tum ſi quid viſendum & memorabile, atque æuo priore incognitũ, in deuicta prouincia fuiſſet, velut rem ſpectatiſſimam nouo inuecto vnà afferri compertum eſt. Veſpaſianus Iudæa capta, balſamũ nunquã aliàs viſam arborem, & Pompeius victo Mithridate ebenum, primi oſtenderunt. Eundémque Pompeium tertio triumpho quem de Aſia & Ponto habuit, inter ſolẽnia, alueum cũ teſſeris luſorium è gemmis duabus magnitudinis miræ, nulla gemmarum ad eam accedente, detuliſſe: & Aurelianum Cæſarem, præter alia ſpectatiſſima, tigrides, alces, & camelopardales in triumphi pompa oſtẽdiſſe, autores memorant. Præter quæ, elephantos aut equos in bello captos, ſimul & obſides qui à fœderatis gentibus & ſociis dati erant, tanquam pacis pignora deduci notatũ eſt. Qui mox Syracuſanis frequens erat, vt captiuos equos tõſis crinibus, victores autẽ lauro coronatos ducerent in triumpho. Elephantos autẽ Curius Dentatus poſt Italia victum fugatúmque Pyrrhum, quatuor captiuos detulit primus. L. quoque Cæcilius Metellus, rebus aduerſus Pœnos feliciter geſtis, primo Punico bello cẽtum & viginti: & P. Cornelius Naſica triumpho Gallico, præter multa memoranda, equorum gregem bello

Herculis ſignũ ante triũphantẽ prælatum.

Syracuſani.

captorum:& Scipio Aſiaticus, deuicto Antiocho, vltra mille & ducentos eburneos dentes:& Cneus Mâlius deuicta Aſia, monopodia & abacos, ac triclinia ærata, veſtémque ſtragulã detulere. Poſt hos tubicines multiplici ſono claſſicum canentes incedebant, quos longo ordine candidi boues, tauriq; auratis cornibus, infulíſque & vittis ornati & auro, mox immolandi ſequebantur. Hos comitabãtur ſuccincti adoleſcentes, aureas argentáſque patinas tenentes. Quibus ſuccedebãt tribuni militum, centuriones, præfecti, equitéſque inſignes ac pedites victoris exercitus, qui ob egregia facinora & nauatam in bello operam, dona militaria meruiſſent. Necnon milites, quorum ſpectatiſſima virtus in bello fuit, quíque ab imperatore, ciuicis, muralibus, caſtrenſibúſve coronis, torquibúſque aureis, phaleris aut armillis donati erant, inſignes militaribus donis, ſpoliis armíſque fulgentes præibant, ſequentibus mox legatis & tribunis legionũ in equis. Tum reges & captiui nobiles, & ſi qui bello capti inſignes forent, præcipuè hoſtiũ duces, contra quos indictum fuiſſet bellum, ex tanto faſtigio deiecti, in vehiculis aut ferculis, cæteri verò cateruatim vincti catenis in ſeruitij notam, præcedebant. Quare Pompeius Magnus regum filios & obſides numero quatuor & triginta ſupra trecentos prætuliſſe fertur, inter quos Tigranem, Ariſtobulum, & Mithridatis filios quinque: filias verò duas. Caius quoque Cæſar Aphricano triumpho, Iubæ regis filium infantẽ, qui mox clarus ingenio euaſit, ante currum duxit. Et quum Catonis, Scipionis & Petreij, aliorúmque imagines variis caſibus affectas detuliſſet, Pompeij ſimulachrum deferri paſſus non fuit. Quòd ſi morte obita minimè duci valuiſſent, illorum imagines & ſimulachra perſæpe delata ſunt. Cùm enim Scipio, deuicta Carthagine, Haſdrubalem & Paulus Æmylius Perſeum & filios, Mariúſque Iugurtham regno deturbatos, contra decus regium duxiſſent captiuos in triumpho, Auguſtus poſt bellum Actiacum Alexandrino triumpho, quum Cleopatram ducere nequiret, ipſius imaginem quæ manu ſibi mortem conſciuerat, exanguem detulit. In quo omnes gazas Ptolemæorum congeſſas tantúmque auri & pecuniarum inuexit, vt precia

Captiui in triumphum ducti.

Imagines ducum hoſtium mortuorum in triumphum ductæ.

poſſeſſionũ venalium exinde duplicia ſtatuerẽtur. Proditúmque memoriæ eſt, Lucullum triumpho Mitridatico aureum Mithridatis ſimulacrum ſex pedum, & clypeum ex precioſis gemmis præter alia inſignia detuliſſe, & Põpeium Magnum Pharnacis ſtatuam argenteam, ſuam verò ex margaritis, & ſigna aurea tria, & alia myrrhina, coronáſq; ex gemmis & margaritis tres & triginta adduxiſſe: captiuóſque belli iure vinctos duci noluiſſe, ſed patrio more ſuccinctos ire iuſſit: quos exacta pompa, regali munificentia liberos donatóſque remiſit. Scipio verò Æmylianus expugnata Numantia, nec ſpolia, nec prædam, nec captiuos tulit: quippe quum quicquid eſſet auri vel argẽti, & ſpoliorum ac præcioſiſſimarum rerum, & demum ſe ipſos Numantini cæde & incendio abſumpſerint, nulláq; re niſi victoria ipſe potius fuerit. Id tamen in triumphali pompa ſeruatum meminimus, vt quum de foro in Capitolium flecteret triumphans, hoſtium captiuos inſignes, qui ſemina diſcordiarũ & belli autores fuiſſent, in cuſtodiam detrudi iuberet, vt exacta pompa neci darentur: quare quũ Adiatorix Tetrarcha Galatarum, quod in triũpho Actiaco ductus, ſeruato more iugulatus fuiſſet cum filio, inſciente Auguſto, nimium indoluiſſe Auguſtus, & lachrymas effudiſſe fertur. Hadrianus quoque triumphũ qui Traiano debebatur, quum morte obita triumphare nequiſſet, illi defuncto exhibuit: quippe triumphi apparatu præcedente, & omni præda, Traiani imaginem tanquam victoris inſignis victoriæ, cuius ipſe dux & autor fuit, in triumphali curru vexit. Et quia Romulus patrum memoria captis Veiis, Veiontium ducem ſenio affectum in triumpho captiuũ duxit, inde vt inter ſolennia decrepitus ſenex, exoletus & excors, qui æmula facie illum mentiretur, puerili bulla ornatus, ante currum duceretur aliquandiu manſit, præcone Sardianum ſenem proclamante: nam Veios Sardianorum fuiſſe coloniam veteres tradidere. Imperatoríque triumphanti oleagineis ſertis ornati aureas coronas præferebant miniſtri, quæ his qui triumphum meritum procuraſſent, dari aſſuerant, vniuerſo mox ſenatu in albis prætextis iuxta currum longè maximum triumphi ſpectaculũ exhibente. Tum citharœdorum & tibiciniũ ſolertiſſimi artifices, quos Lydios

Hoſtium captiuorũ inſigniores in cuſtodiã tradebantur.

Traianus mortuus triũphauit

Veientium ducis imago repreſentata per ſenem decrepitũ inter ſolennia.

Coronæ triumphantibus prælatæ.

Citharœdi & tibicines.

vocant canentes pſallentéſque ibant coronati. In quorum medio quiſpiā penè delitus, qui incōditis iocis ineptire videbatur, in talari veſte, fimbriis aureis & armillis ornatus, laſciua geſticulatione vſque ad ineptias, riſus commouebat. Inter quos Ciceriæ effigiem argutam & Manduci, magnis malis, ore hianti cum crepitu dentiū, aut Petreiæ quæ ebriam anū effingebat, nonnunquam adhibuere. Tantáque erat apparatus magnificentia, vt cū dies exponendis rebus ſuffectura non videretur, plerunque triduū nōnunquā dies integros & noctes totas in apparatu pōpæ tributos legamus. Siquidē Æmylius Paulus de rege Perſa, & Q. Flaminius de Macedonia tri duo triumpharunt, Iulius Cæſar quater eodem menſe, & diuus Auguſtus tres egit triumphos continuo triduo. Ipſe verò triūphans, cui tantus honos dabatur, curru aurato ſublimis, atq; ornatu humano auguſtior, quatuor in ſignibus equis, cæteris altior & magnificentior vehebatur, præcedentibus lictoribus, coronatus in purpura, cū inſigniis imperii & magiſtratus quē gerebat, qui vt cōſpectior videretur, minio illini ſolebat, exēplo Aſſyriorū & Medorū apud quos inungi oculos, & faciē pingi, ex Cyri inſtituto aſſuetū eſt. Perſarū reges heliate cū adipe leonino, & Æthiopū proceres minio colorantur, quò facie non inuenuſta, ſed pro imperii maieſtate, forma conſpicui fiant. Scire tamen licet, Romulum cum de Veientibus triumphauit, ſine curru egiſſe triumphum. Primúmque Tarquiniū Priſcum, vt verò plures certioréſque tradunt, Valeriū Publicolā, ꝙ Thuſcos bello vicerat, quadriiugo curru triumphaſſe: Geſtaménque triūphantium apud prius ſeculum bullā fuiſſe, remediis inditis in ea, quæ contra inuidiam proficerent. Poſt ea Camillum, quod antea licuit nulli, in triumpho albentibus equis vrbē iniſſe tradunt. Procedente mox tēpore, Pōpeius magnus triūpho Aphricano, & diuus Cæſar Gallico, elephantis, & Marcus Antonius leonibus ad currum præter aliorū inſtituta, triumpharunt. Nero autem Cæſar monſtrifico inuento hermaphroditas equas portenti loco ad currum duxit: Heliogabalus maiore inſania, qua ternis canibus, mox tigribus vectatus fuit. Aurelianus etiam ceruis ad currum triumphauit. Inter cæteros

Delirus.

Ciceriæ & Manduci effigies.

Apparatꝰ magnificētia.

Triumphātis ornatus

Romulus ſine curru triumphauit.

Quis primum in curru triūpharit.

proditur Seſoſtris Ægypti rex, regno impotenti inſo- *Seſoſtris inſolentia.*
lens, eò ferociæ proceſſiſſe, vt ſorte ductos reges, annis
ſingulis ad currum iungeret, vt eâ pompa per omnium
ora vectaretur triumphans. Quod nō abſimile à Tigra- *Tigranis inſolentia.*
nis inſolentia videtur, cui tanta fuit ſecordia, vt reges &
dynaſtæ ſeruilia præberent. Alexander tamen Seuerus
imperator quum de Perſis triumpharet: non curru trium
phali, ſed pedibus, ſequēte currū quatuór elephantorū,
palatiū aſcendit. Tarquinius verò Priſcus aurea tunica
proceſſit ornatus, Pompeius chlamyde Magni Alexan-
dri. Ipſos verò triumphantes myrto prius (autore Maſu-
rio) mox lauro plexa, & ex laureto, quod a Liuia Augu- *Ex quibus coronatriũphales concinnabantur.*
ſta pactū erat, poſtquam Cæſares imperitarunt, deinde
aurea corona: i inſtitutū ferunt. Ex lauro autē ideo, vel
quòd ſpectatiſſima in monte Parnaſſo, vel quòd fulmi-
ne afflari nunquā cōmpertum ſit. Quam quidem coronā
non ipſos triumphantes geſtare, ſed ſeruū in curru eo-
dem, qui ſupra illius verticem ipſam teneret, poſt ſe ha- *Seruus in curru triũphali.*
bere tradunt. Suſpicari licet, vel quòd onere ferendo
triumphantem fatigari minimè volebant, vel vt huma-
næ fragilitatis memor, foret, quū iuxta aſſidere ſeruum
in eodē videret curru, ne per inſolentiā nimis ſibi place-
ret & triumphatu ſuperbiret. Quā quidem exacto trium *Coronæ poſt triumphum Ioui Capi, vel templis dicatæ.*
pho in gremio Capitolini Iouis locare, vel templis dica
re ſolebant, quòd beneficio deorum immortaliū de ho-
ſtibus triumphare contigiſſet. Sunt tamen autores, in al
tera triūphantis manu laurū, in altera tenari ſceptrum,
dum triumphali vehitur curru. In equis verò triumphā-
tium, ingenui pueri, aut virgines nondum adultæ, pro- *Equis triũphantium inſidentes.*
xima cognitione iūctæ, ad habenas cognati & affines in
veſte candida, iuxta latera ſcribæ & miniſtri, qui ducem
ſequuti comites expeditionis fuerāt, comitabantur. In- *Florũ ſparſio,*
terim per vias effuſi omnis ſexus & ætas in cōmuni gau-
dio flores iacere: & paſſim diis libare, alij victimas cære, *Qui currũ ſequebantur.*
vndique thuris & odorum copia exhalante. Poſt currū
verò captiui, ſeruitute exēpti, & libertate donati, ſeque-
bātur, omnes capitib. raſis & pileati, quaſi effugiſſe ſer-
uitij tempeſtatem viderentur. Quare Titij Flaminii cur-
rū, qui de Macedonia & Nabide triūphauit, Romano-
rum ſupra duo millia captiuorum, qui bello capti ab

Hannibale diuenditi fuerant, quos per vniuerſam Græciã conquiſitos redemerat, liberi poſt liminio capitibus raſis ſequuti ſunt. Et Cneo Cornelio, qui de Inſubribus & Cenomanis triumphauit, turba Chremonenſium Placentinorúmque colonorum, ab eo obſidione & ſeruitute exempti, pileati poſt currum inceſſere. Proditum tamẽ memoriæ eſt, Lucio Furio qui in prætura de Gallis triumphauit, néc captiuos præceſſiſſe, nec ſpolia præclara, nec milites ſequutos. M quæ Acilium de Antiocho & Ætolis ſine militibus triumphaſſe, M ſine exercitu. Fuere tamen qui traderent, tribunos præfectóſque legionũ, centuriones & legatos, equis aut carpẽto inſidentes, interdum pedibus, in pompa triumphali currum proſequutos nam Tiberium triumphãtem legati legionũ cum triumphalibus ornamentis ſequuti fuere. Et Meſſalina poſt Claudij Cæſaris currũ carpẽto vecta fuit. Et Aurelianus Cæſar Zenobiam vinctam aureis catenis carpento duxit. Poſt hæc victrices legiones, militéſque victoris exercitus armati, ac diuiſi in turmas, pleni fortunarum gloriæque cũ iocorum laſciuia, & carmine triumphali ludibundi, & ſpoliis ornati verba & inconditos verſus in triumphantem militari modo iactantes, ſequebantur. Quare Camillus, Romulus & parens patriæ, ac conditor vrbis: ſicut Marius Cimbrico triũpho, tertius conditor appellatus eſt, & Cæſar inter militares iocos à Nicomede ſubactus, & mœchus Gallus. Lapſana quoque ſe vixiſſe apud Dyrrachium, milites in Cæſarem inter iocos cauillati fuere. M. verò Manliũ in triumpho quem de Gallogræcis habuit, milites inter iocos velut nimis indulgentem & ambitioſum taxauere. Dúmque per vrbem põpa & tantus ordo procedit, per vias pérque omnes aditus & deorum templa patentia paſſim tricliniis ſtratis, omniũ generum, ætatum & ordinum effuſa multitudo inter vota precéſque ad aras diis libabant, hoſtias mactabant, grates diis agebãt, conceptãque lætitiam, cantu & carmine, ac lætis acclamationibus ſignificabant: donec cum omni apparatu, cumque his & militaribus iocis per mediam vrbem, & Velabrum, pérque Sacram viam læti & ouantes in Capitolium aſcenderent, vbi tauros in pompa ductos in Iouis optimi maximi templo immolabant, quos

Ioci liberi et acclamationes in triumphantem.

Sacrificia in Capitolio.

priuſquã de nece hoſtiũ ducis certiſſimis cõſtaret argu-
mẽtis,triũphantẽ minimè immolare debere , multi arbi- *Epulũ triũ*
trati ſunt,Epulũ poſt hæc magnificẽtiſſimũ,& lautũ om- *phale.*
ni apparatus genere , vberrim° ampliſſimiſque obſoniis
ác ſumptu magnifico publicè dabatur , in quo turdos &
murenas inter obſonia apparari,& vina præcipua , atque
vnguenta minio delibuta exhiberi conſueuerant.Quare di *D.Cæſaris*
uus Cæſar merito celebratur : qui Aphricano triumpho, *epulum.*
præter obſonia apparatiſſima, vno die in duobus & vigin
ti millibus triclimorum inſtructis,paratiſque menſis epu
lum regali magnificentia,ac vini phalerni amphoras cẽ-
tum,& Chij cados centum pópulo dediſſe fertur,vbi ſex
murænarum millia vna cœna exhibuit. Tiberius quoque
mille menſis prandiũ parauit.Ad illud etiã conſules inui *Tiberij.*
tari, mox ne venirẽt rogari ſolebant,ſcilicet ne quis ma-
ior triũphante honorem qui illi debebatur , præriperet:
vtque locus honeſtiſſimus triumphanti,cui tantos honos
habitus eſt,daretur,vt illũ á cœna omnis ordo & ætas of
ficij cauſa domum ſine offenſione reduceret, quę præſen
tibus conſulibus alteri tribui non decebat. Interdum ve- *Epulæ le-*
rò notatũ eſt,epulas, extructáſque mẽſas antè domos in *gionibus vi*
promiſcuo vſu rerũ omnium victricibus legionib°, quo *ctricibus an*
agmine triũphantẽ ſequebátur,exhibitas fuiſſe. Et poſt *te fores ex-*
triumphũ,vt gratia eſſet cumulatior,aurũ coronarium ex *hibitæ.*
victis bello gentibus,ob cõceſſam vitã , imperatori dari: *Coronariũ*
quòd quidẽ niſi triumpho receptopræſtari non decebat, *aurũ impe-*
pro eo quòd pro corona triumphi a ſociis & bello victis *ratori datũ*
gẽtibus quaſi vectigal dabatur , quod Hadrianus primò *poſt trium-*
Italiæ remiſit,& in prouinciis minuit. Deinde verò Ale- *phum.*
xãder Seuerus vnà cum negociatorio, populo illud dono *Munera da*
dedit.Togas quoque & ſagula,æráque & dona multipli- *ta militib°.*
cia,ſingulis militibus pro meritis ab imperatore elargiri. *Notandũ.*
In quo id ſeruatum eſt,vt quod pediti,duplex centurio-
ni,triplex equiti daretur , vna cum ſtipendio militari &
frumẽto duplici :· tribus verò multo magis Animaduer-
ſumque & illud eſt imperatorẽ, cui belli ſumma cõmiſſa
fuit,decreto iam triumpho,antequam vrbem iniret,ſæpe
tribunos, præfectos , equites , centurionéſque ob fortia
facinora militaribus donis in primis ornaſſe , & bene-
meritis præmia largitum eſſe : ipſóſque cum donis ,

& inſigniis militaribus in pompa triumphi præcedere triumphantem, nonnunquam ſequi conſueſſe. Prærerq; aſſuetos honores, vel locum in Circo ad ſpectandũ cum laurea & ſella curuli inter viros triũphales conſularéſque ſibi & poſteris, vel vt in veſte triumphali ludos ſpectaret, arcúmque marmoreum, nonnunquã ſtatuam in foro pedeſtrem aut equeſtrẽ, ampliore ſumptu cum decretis & titulis honorum, in Comitio, in Roſtris, in Foro, in Palatio in Capitolio, aut in cella Iouis (qui rariſſimus honor contigit) ſenatum & populum triumphanti, aliaque inſignia virtutum dona honores dediſſe,

Dona triũphanti à ſenatu & populo data.

Reſponſum Raphaeli Volaterrano, quare legum & cauſarum ſtudio intermiſſo, in his mitioribus ſtudiis oblectaremur.

CAPVT. VII.

Quærebat aliquando ex me, dum Comæ agerẽ, Raphael Volaterranus, vir inſignis doctrinæ & virtutis, cui ad mores emendatiſſimos grauitas libero homine digna, non modicam acceſſionem faciebat, quid cauſæ foret, quòd quum cauſarum patrociniis & foro vſque à pueritia eſſem addictus, illis poſthabitis, & quaſi forenſibus negotiis prętermiſſis, in his ſtudiis mitiorib᷒ ita me obiectarem, vt cauſarum patrociniis bellum indixiſſe videret. Cui hoc cauſæ referebam, quòd leges quæ ad communem vtilitatem editæ, ſtudio & labore maximo quæſitæ & meditatæ nobis forent, neque ab his qui iura darent, coli, neque perinde vt oporteret, præcipi viderem, dolerémque iuri dicundo illos plerunque præſidere, qui eas vel turpiter ignorarent, vel per gratiam & ſordes facilè corrumpi ſinerent: & quibus ſeruandarum legum præcipua imminet cura, hi maxime legum ſcita contemnerẽt: quibus rebus effici, vt tot ſcita & decreta veterũ monumẽtis nobis tradita, maximíſque ingeniis elaborata, & tam penſiculate expenſa, vnus homunculus nequiſſimus audaciſſimúſque, ignarus legum, iudiciorũ & fori, qui magiſtratui præeſſet, non ſalubri temperamẽto, nec diſceptatione ac iudicio, ſed auſu temerario, & omni iure neglecto, ad ſuam libidinem per ſcelus & nequitiam euerteret. Horum non minima exempla di-

cebam fore ea quæ dudum experti vidimus. Nuper quū Romæ cuſtodias cognoſcerem, operęprecium fuit videre, quæ rerum mirecula monſtris & portentis ſimilia, ac dictu faſtidienda, quæve turpitudines ad aliquorum libidinem admitterentur contra ius fáſque: ſiquidem ſacerdotem quempiam in his nacti ſumus, grauem & ſanctum virum, vita & moribus ornatiſſimū, hominē profecto honeſtæ & magnæ laudis, diu tenebris & carcere maceratum, indigniſſimam fortunam ſubire coactum, pro eo quòd pecuniam ſibi traditam ab eo qui illam furto ſubtraxerat, vt vero domino reſtitueretur, illius iuſſu mandatóque reſtituerat, ſuppreſſo autore: ipſúmq; quæſtionibus ſubdi vidimus, & tormentis vexari, vt illū qui conſcientia culpæ, & ſpe veniæ adductus, abſtuliſſe confeſſus fuerat, palam faceret, delinquentíſque delicta, quę ille pœnitens culpæ dixerat, enunciaret: quo diſcrimine adactus pauper ſenior, confitentis peccatum & delinquentem enunciare coactus fuit: quod quidem ſcripto iure vetitum, ſanctionibúſque & decretis interdictum eſſe conſtat. Rurſus alium immani ſcelere coopertum, hominem impuriſſimum turpiſſimū́mque, qui maximorum criminum reus, teſtibus, tabulis, teſtimoniis, & certiſſimis documentis conuictus fuerat, quæ nec ipſe gloriabundus diffitebatur, quíque legum iudiciorúmq; pœnis ſæuiſſimè coercendus erat, ab eiſdem ergaſtulis, ſola præſidentis temeritate, nullo negocio dimitti & liberari aliáſque audacias & turpitudines, ne dicam ſcelera indigna auditu profatúque, quę vix credenti non modò enunciata ſed viſa & comperta fuere. Iaſon Mataſſalanus, & Ludouicus Matha, quum ſacerdotalibus quibus fungebantur muneribus cedere nollent, quæſitis occaſionibus ad inimicorum libidinem, tetro carcere vſque eò tanti fuere, donec illorum arbitrio ſingulis ornamētis, fama, & fortunis omnibus exturbati, quoad illis liberet, excruciati ſunt, non verò iudicio, ſed præſidentis ſola temeritate & libidine: ne proſequar viros vitæ inculpatiſſimæ, ſumma integritate & fide, falſis criminibus circumuentos ab impotentibus inimicis miſeros & laborantes, in quos grauiter crudeliterque conſultum vidimus, vel vt afflictas fortunas inuaderent, ipſóſque de

poſſeſſione & antiquiſſimis ſedibus deturbarent, vel vt inuidorum libidini obtemperarent: aliáque in miſeros edita exempla, nulla pietate in ſupplices & calamitoſos eóſque innoxios turpibus iudiciis conflictari, & vſque premi ab his, qui gratia & opibus plus poſſunt pollentque: alios verò autores manifeſti facinoris, ne appellari quidem. Quæ quum viderem, patronîſque contra vim potentiorum aut gratiam nihil præſidij eſſet, nihil opis fruſtra nos in legum controuerſiis, & ediſcendis tot caſuum varietatibus tam penſiculate editis, tantum laboris & vigiliarum ſuſcipere, tantóque nos ſtudio fatigari dicebam, quum ad ignauiſſimi impuriſsimíque cuiuſque temeritatem, qui iuri dicundo præſideret, quem leges virum bonum eſſe volunt, non æquo iure, ſed ad gratiam & libidinem iudicia ferri, decretáque legum tanto conſilio edita, conuelli & labefactari viderem.

Quæ ſit Bona dea, & quæ à veteribus illi ſacra fierent, quîdve Rubigalia, Floralia & Vinalia forent.

CAP. VIII.

INter eos quibus iſta indagare curæ fuit, ſæpe quæſitũ eſt, quæ ſit Bona dea, cuius numen tantopere coli à Romanis legimus: quo ſacrum à principio originum inchoatum, dum imperium ſtetit, incredibili ceremonia colebatur. Multi putauere Floram, Bonam deam eſſe, quæ Flauij ſeu Fauni quondam vxor, vino madens, myrteis flagris à viro cæſa, poſtea cùm facti pœniteret, & ipſius deſiderio tabeſceret, diuinis honoribus coli cœpta fuit: in cuius ædem licet florum omne genus importent, myrtum tamen inferre non decebat, in memoriam veteris mulctæ, ſicut in Tenedo tibicinem adire Tenis templum, aut Achillis mentionem facere, ob veteris ignominiæ memoriã vetebatur. Et apud Rhodios præconem accedere ad Occidionis templum interdictũ erat. Quidam Græcorum ex Liberi matribus illam effinxere: alij Medeam, plerique Semelem, multi Proſerpinam putant: Romani Dryada Fauni vxorem, cuius ne nomen quidem viros intelligere fas erat. Qui verò Bonam deam dicunt Fauni vxorem, illam tam illibatæ ca-

Variæ ſententiæ quæ eſſet Bona dea.

ſtitatis fuiſſe opinati ſunt, vt extra Gynæceum nunquã egreſſa, nec virum viderit vnquam, nec à viro conſpecta, noménque fando nullibi auditum ſit. Quæ quidem ſacra quum Maio menſe pro ſalute populi fierent, quicquid eſſet maſculum, domo exigebatur, ita vt non modò extra conſpectum ſummouerentur viri, ſed maſculæ quoque picturæ tegerentur: quod compar Myſiæ Cereris ſacrum obtinere dicunt, in quo quum ſeptem operentur dies, tertia à templo exactis viris, pulſis etiam canibus maribus, mulieres celebrabant. Cúmque in ſacris Bonæ deæ vino libetur, illud non ſuo nomine nuncupant, ſed lac dicunt eſſe, vini tamen amphoram in ſacris obuolutam apponunt, quam dixere Mellariam, ad quod ſacrum niſi caſtas, quæque à viris abſtinuiſſent, nullas accedere licebat, templúmque deæ neque virum ingredi, nec intereſſe permittitur: cuius limina purpureis vittis velabantur: quæ non vbique & paſsim, ſed in maximi pontificis domo, in receſſu intimo, nocte, non autem die fiebant. Et licet nocturna ſacra priſco ritu mulieribus interdicta fuerint, in hoc tamen ſacro quum pro populo facerent, mulieres noctu intereſſe non vetantur, quod quidem tantæ religionis eſt habitum, vt illud veſtales virgines obirent, & per illas ſacrum fieret. Cuius ædes alteræ in Auentino, alteræ iuxta Iſidis templum fuere, ad nouam viam. Alij dixere Bonam deam, quam Græci * Gynæceam nuncupant, cuius feſtis diebus palmite tabernacula mulieres intexunt, intérque ſolennia draconem apponunt. Quod ſacrum non in pontificis domo, ſed in ædibus quiſque ſuis celebrare aſſuerat, aut illis quæ eſſent in imperio conſulari, vel prætoria dignitate. Dúmque ſacrum fit, cunctos mares domo exigunt, ne polluerentur, & piaculum fieret, quum ritu ſacrorum neque deam conſpici, neque ſacerdotes palam fieri liceat. Vxor enim exornata, domo maribus exactis, nouem continuas noctes operata furiali inceſſu, cum æris crepitu & phanatico diſcurſu ſacra peragit: aliis ſimili tumulentia ad id ſacrum accitis mulieribus: vnde occaſio frequens mœchandi, & facultas adulteris data eſt. In cuius ſacrificiis canes immolantur: quíque huic ſupplicant, maledictis & probris deam

Cæremoniæ in ſacris.
Bonæ deæ.
Mellaria.
Sacra Bonæ deæ quo in loco fiebant.
Religio.
Aedes Bonæ deæ.
Gynæcea.
Cæremoniæ.
Geneſiã vide Plutar. in Cæſ.
Mœchãdi occaſio in ſacris Bonæ deæ.

inceſſunt, neminémque optant bonũ inuenire, qui domi naſcatur: quippe eam dixere Bonã deam, quæ ex corruptis generationes faciat, quare illam Gynæceiam quaſi rerum genitricem, vocant. Quod ſacrum Damiũ à more præpoſtero, ipſáque Damia, ſacerdóſque Damiatrix dicta. Cuius inſtar apud Siculos dicũt fuiſſe, apud quos ſacrum Cereri decem diebus, verbis turpibus & obſcœnis celebrari produnt, magna verbórum licẽtia, ſcilicet arbitratæ, ex obſcœnitate verborum, & iocorum laſciuia, Cereris luctum mœrorémque leuari, quem ex raptu filiæ conceperat. Nonnulli Opem dixere Bonam deam, quæ & Maia dicta eſt, quam nominibus variis, Faunam, & Fatuam, & matrem deum, & Idæam, Peſſinuntiam, Cybelem, Rheam, & Phrigiam nuncupant, quia hominib° fauet, & opem liberis præſtat: Fatuámque dictã, quòd infantes in lucem editos, fandi modos & verba edoceat: cui qui vota concipiunt, manu terram tangentes, velut parenti & genitrici ſupplicãt. Cúmque in omnibus ſacris, qui rem diuinam facit, velare caput ſoleat, huic aperto capite & inuelato ſacrificat. Quam deam Aegyptiis celebre numen fuiſſe aſſeuerãt: cuius ſimulacrum ſiniſtra ſcyphum tenet, dextera ſiniſtrũ: hoc eſt æneũ crepitaculum, quod non ſpiritu, ſed motu conceſſum perſonat: ab illíſque Iſis dicta, cui peruigilia excubiæque nocturnę à puellis peraguntur. Cuius ſacerdotes linea amicti ſtola, per vrbem lugẽtes vagabantur, mox læti ſacra perficiũt: in cuius feſto qui ex collegio ſunt ſacerdotes, diuerſas facies induunt ornatu vario: nam alius incinctus balteo militem agit, alius venabulo venator incedit, alius lõga ſtola fœminam mentitur, nonnulli cum faſcibus procedunt velut magiſtratus. Poſt quæ mulieres cãdidis amiculis ſerta ferẽtes, cũ ſpeculis & pectine ante ſimulacrũ deæ famulantur, ipſámque comẽtes cum lucernis & lãpade ſequuntur. Et quia Saturni & Vulcani vxor dicitur, ideo flamen Vulcanalis caland. Maiis illi rem diuinam facit, & prægnantem ſuem mactat Maiæ & Mercurio, cuius ferias Saturnalibus incurrere notatum eſt, feſtóſq; illi dies Opalia fuiſſe, quæ tertio die poſt Saturnalia agũtur: ſicut Robigalia, Floralia, Vinalia, Agonalia, Carmentalia, Ageronalia & Vertũnalia, Præter quæ fuerunt

Damium. *Cereris ſacris.* *Ops.* *Opis varia nomina.* *Fatua.* *Ceremoniæ.* *Opis ſimulacrum.* *Ceremoniæ in ſacris Iſidis.* *Feſtorum quorundã nomina.*

runt ſacra popularia, non certis familiis tributa, vt Fornacalia, Palilia, Laralia. Fuit autem ædes Opis in Capitolio vna, altera in vico Iugario Opis & Saturni. Notatúmque, his qui Ope indigerēt, ad aſylum Cereris panē dari, quibus nunquam templū claudebatur, ſicut ædem Hortæ recluſam eſſe voluerūt, quū ſit hortari ad res magnas adducere. Iſidis verò ædes vna patricia, altéra verò Antenodora dicta eſt, cuius tēplum in regione Martij cāpi fuit, proximū Tiberi, iuxta Scepta & Ouile. Sed quia de Agonalibus loquor, ſciēdum Agonalia ſtatiuas ferias fuiſſe, quibus Iano. V. Idus Ianuarias mactatur aries dictíque Agonales dies, quòd à principe ciuitatis princeps gregis immolabatur: quippe antiq. ἄγειν mactare dixerunt, quod verbum in ſolēnibus frequens vſurpatur: quorū autorem. Numā Pompilium ferunt. Carmentalia verò à matribus familias annis ſingulis fiunt decimo octauo Calendas Februarias, in quibus aliquid ſcorteū aut ſua morte peremptum attuliſſe, magnū crimen erat. Robigalia à Numa quoque inſtituta ſunt, ne rubigo ſegetes, néve uredo aut grando inuaderēt. Ideo ſexto Calēdas Maij agebantur, quo die Robigo deo ſacrum fieri docuit. Floralia à Flora ſumpſere nomen, cui vt arbores affatim efflorēſcerēt, ad iuſtámque magnitudinē fructus accederēt, quarto Calendas Maij, oraculo moniti ſacra cōſtituerunt: nanque hæc tēpora frugibus metuenda ſunt. In cuius feſtis diebus fœminas quæ vulgato corpore quæſtū faciunt, denudari, & pudendis obſcœníſque inuelatis, per luxū & laſciuiā currere, & impudicos iocos agere ſeruatum eſt: quibus etiam ædiles cicer, fabas & miſſilia plebi ſpargere aſſuerāt, leporéſq; & capreas, aliáq; mitia animalia ludis admittere, quos in vico patricio, aut proximo celebrabāt, nóctúque accenſis facibus, cum multa obſcœnitate verborū per vrbem vadere & ad tubæ ſonitū cōuenire. Fuit enim Flora nobile ſcortū, huius autor argumēti, quæ quum præpotens eſſet, & diuitiis afflueret, populū Romanum morte obita hæredē fecit, pecuniámque annuam ludis exhiberi voluit: quorū inſtar ludorū Antiſteria apud Athenicēſes ſimili licētia fuere. Vertumnalia verò, dies feſtos Vertumno dicatos habuere Octobri menſe, cuius ſacel-

Sacra popularia. Opis ædes. Aedes Hortæ ſemper recluſa. Iſidis ædes. Agonalia. Agonales dies. Ἄγειν. Carmentalia. Robigalia. Floralia. Ceremoniæ in floralibus. Flora. Antiſteria. Vertumnalia.

lum in vico Taurario erat vertẽtibus ſe ad dexterã ſub
baſilicæ angulo: qui deus mercaturæ & vertendarũ rerũ
Vinalia. habitus Vinalia autẽ erant duplicia: altera vinis deguſtandis duodecimo Calendas Martias, quum vina pura
ſunt, quo die Ioui nouũ vinum libare mos eſt quod ex
dolio hauſtum calpare eximebat. Altera, quibus flamen
dialis vindemiã auſpicatus maturis vuis, vinum legere, & vindemiã fieri iubet: quibus diebus agnã Ioui immolant, interque cæſa & porrecta vinum legit, quo tempore ex phano Veneris vinũ affatim effundebãt. Fuítque
veteri lege ſancitum, vt flamen Martialis diceret diem
veteri vino libãdo, medicaminis cauſa. Inde vſurpatum
verbũ: NOVVM VETVS VINVM BIBO, NOVO
Meditrinæ ſacra. VETERI VINO MORBO MEDEOR. Vnde Meditrinæ nomẽ deæ, cuius ſacra Meditrinalia, & dies Meditrinalis. Sicut ad primitias pomorum noua eſſe dicebãt vetera, & alia exoptabãt noua, ominis cauſa. Præter-
Ruſtica vinalia. quæ fuerunt ruſtica vinalia, quòd Veneri ædes tunc dicata foret, eiúſque tutelæ olitores addicerentur, quibus
diebus erãt feriati, quæ dies tẽpeſtatibus leniendis ſolennis habebatur, qua nouũ vinum in vrbẽ ferre, & in cel-
Lex apud Thuſculanos. lis vinariis condere aſſuerant. Apud Thuſculanos lege
cautum erat, ne quis nouum vinũ, antequã Vinalia calentur, in vrbem inueheret: Laurẽtibus, ne quis pomum
Laurentiũ lex. ex alieno legeret inarimum, quod humeris vectaretur
Græcis, ante vernum æquinoctium, ne quis vitẽ incide-
Græcorum ret, neque vuam ante æquinoctiũ autumnale guſtaret:
Romani. Romanis vino & nouis frugibus, antequã ſacerdos primitias libaſſet, veſci nõ licuit. Græcis quoq; in vſu erat,
Pithœgia. in feſto cui Pithœgia nomen, quo dolia relinũtur, vinũ
affatim haurire, ad cuius potum non ſeruos modò, ſed
mercenarios, clientes & ruſticam turbam aduocabant.

Tantùm & quantùm comparatiuo nonnunquam coniungi, eademque pro domo ſæpe autores inueniri.

CAP. IX.

CVm à tumultuariis negociis ingenij vetegãdi cauſa animũ ad manſuetiores muſas quãdoque diuerterem, incidimus forte ad id tẽporis quũ hæc cõmentaremur, in libellum Elegantiarum (quẽ ſic inſcripſerat)

grammatici cuiuſpiam docti hominis & cõfidentis, qui pleraque exquiſitè & non indiſertè ex autoribus aduotaſſe videbatur. In quibus ita ſcriptũ legimus: Tantùm & quantùm, verbo & poſitiuo: tantò & quantò, cõparatiuo iungi oportere, vt quãtò es doctior, tãtò es melior: quãtum potes, tantùm elabora. Arguítque Lactantium velut parum diſertè loquutum: Quantò frequẽter impellitur, tanto firmiter roboratur. Sed quum nos longè ſecus à probatiſſimis hæc obſeruata legiſſemus, profectò id nõ vſquequaque verum putamus: ipſúmque qui inter grãmaticos principẽ locum facile tenuit, quod citra calumniã dictum ſit, incurioſè profeſſiſſe. Eſto enim quòd ſic fuerit ab autoribus ſæpe vſurpatũ, quin ſecus dici ſcribíque poſſit citra reprehenſionẽ, non negauerim: ſiquidẽ & tantùm cum quãto, & cum poſitiuo aut cõparatiuo iungi nõ indiſertè, plerũque videmus. Fuítque hæc oratio nõ erudita ſolum, ſed ſuis numeris omnib⁹ abſoluta. Titus Liuius tertio ab vrbe cõdita: Quãtum iuniores patrũ plebi ſe magis inſinuabãt, eo acrius cõtrà tribuni tendebãt. Lucius Florus epitomarum ſecundo: Numãtia, inquit, quantùm Carthaginis, Capuæ, Corinthi opibus inferior, ita virtutis nomine & honore pari omnibus. Idẽ de Gaſſiano bello: ſed quãtò eſt efficacior fortuna quã virtus, tantum eſſe virtutẽ. Plinius Nepos epiſtolarum vltimo: Quãtùm ab huiuſmodi cupiditatibus remotior eius animus eſſet, tantò impẽſius &c. Tacitus hiſtoriarũ quarto: Tiberius, inquit, quantò intẽtus olim publicas ad curas, tãtò occultior in luxus. Plinius quoq; hiſtoriæ naturalis decimoſeptimo, multũ ſuperlatiuo iunxit: Domus, inquit, multùm pulcherrima cõſenſu omniũ ætate ea in colle Viminali, C. Aquilij fuit. Quin etiam dixit grammaticus noſter, proximè accedere ad vim cõparatiuorum ante & poſt, vt tantò ego ante veni non tantum. Contra quod autoritas Plinij & aliorum obuia eſt. Naturalis hiſtoriæ xviij. Quantum igitur vniuerſas terras ager Campanus antecedit, tãtum ipſum pars eius quæ Laboriæ dicitur. Cæſar commentario vj. Omni, inquit, nobilitate Heduorũ interfecta, tantum potẽtia anteceſſerunt: & aliis paſſim autoribus probatiſſimis, in quibus liquet, tãtum cum quãto, &

Taxatus Laurẽtius Valla Elegantiarum lib. I. c. 18.

Cap 18.

cõparatiuo & poſitiuo, non abſque cultu Latini ſermonis iungi liceret. In eodẽ quoque libello ſcriptum fuit, Aedem ſingulari pro templo, plurali numero pro domo accipi oportere, niſi ſacras adieceris: quod tamen ſecus dictum definitúmque plerunque eſt. Q. Curtius libro quinto: Stabant, inquit, ad fores ædis eius in qua rex veſcebantur: alibi: Excudabant ſeruatis noctiũ vicibus, proximi foribus ædis. Cicero pro Cluentio: Atque illo tempore, inquit, in æde T. Annij hominis honeſtiſſimi. Scalenus accerſitus ab Oppianico venit. Rurſus ædes plurali pro templo T. Liuius non ſemel ponit: Duumuiri, inquit, creati fuere ædibus dedicandis. Suetonius in Claudio: Spectacula, inquit, edidit, quũ prius ad ſuperiores ædes ſupplicaſſet. Neque abnuerim, quin frequens habeat vſus, vt ædes pluratiuo numero pro domo, pro tẽplo verò ſingulari dici conueniat. Sed tamen quin altero etiã modo Latinè dici poſſit, iſque ſermo citra reprehenſionem probabilis ſit, licet parcius circunſpectiúſque, antiqua dicta & veterum autoritas facit.

In eundem lib. 3. ca. 7.

Quæ lege duodecim tabularum vtiliter & commodè, quæ ve parum conſultè, & nimis ſeuerè ſcripta videbantur.

CAPVT X.

Populus Romanus trecentos annos ſine legibus vixit. Decemuiri quando primii creati. Leges xii. tabularum Athenis Romã traductæ.

A Condita vrbe ad annum ferè trecenteſimũ, populum Romanũ ancipiti bello diſtractũ, ſine legibus certis, ſuis tãtùm moribus vixiſſe, neque externas leges cõquiſiſſe ſatis conſtat: trecenteſimo demũ exacto anno poſt finitimos ſuperatos bello, quietis rebus, quũ reſpublica legibus formãda videretur, decemuiros legum ferendarum cauſa crearunt: qui Athenas profecti ad iura ſtatuẽda, vt peregrina inſtituta, ſcita, moréſq; noſcerent *Quanquã contextus hic dicat decẽuiros Athenas profectos, vt leges à Græcis ciuitatibus peterent, tamen hoc non ita ſimpliciter accipiendũ eſt: nam hiſtoriæ veritas habet, tres tãtùm legatos ad Græciam pro legibus petẽdis atque afferẽdis miſſos, allatis autem legibus decẽuiros conſtitutos eſſe, qui eiſdẽ Romanas leges conficerẽt & publicarẽt, Vide Zaſiũ in Cõmẽtariis ad d. l. 2. §. exactis* diuino conſilio leges duodecim tabulis in æs inciſas in foro propoſuere, exceptas à Solonis legibus, quæ axibus ligneis cõtinebantur, quibus boni æquíque iuſſa, praui

delictorúmque depulſio, tum iudiciorũ ordo, & bene viuẽdi norma, pœnæq; ac præmia cõſtiruta ſunt: à quibus poſtea omnis diuini humaníque noſtri iuris ſanctio manauir. Quæ quidem leges quũ longi, tẽporis abuſu antiquatæ eſſent, & vetuſtate cõſenuiſſent, nouis poſtea editis, quæ eadẽ illa cõtinerent, licet mutatis verbis, eadem tamen ſcita & cõſtituta manſere. Primi enim qui leges ſcriptas propoſuere, æquandæ libertatis cauſa, Zephyri fuere Locri in Bruriis, à Zephyrio promõtorio dicti, Aiaciis Oilei ſocij: licet alij in Bœotia Locri Opũtij prodantur, Parrocli patria: alij Epicnemedij in eadẽ Bœotia: alij Ozolæ à malo odore nũcupati. in Libya His ergo Zephyriis Zeleucus, Spartanorũ & Cretenſiũ placita imitarus, qui à Minoë vetuſtas leges acceperũt, acerbiores leges cõſcripſit, pœnáſque iure debitas, iuris atque iniuriæ regulas ſcripto præfiniuit, vr metu iudiciorum & pœnarũ à criminibus abſtinerẽt. Antea enim omnis animaduerſio criminis, non ſcripto iure, ſed iudicis arbitrio edebatur. Poſtea Athenienſes à Dracone & Solone ſcriptas leges in Prytaneo ab eo fixas & propoſitas, iuráque & iudicia acceperũt. Demũ Romani moderando iura, ſummis infimíſque æquãdo, illorũ exẽplo ſcriptas promulgarunt. Et ſicut Cretẽſibus Minos, ſic Zoroaſtes Bactrianis & Perſis leges dedit, Charonda Carthaginẽſibus, Zamolxis Scythis, Plato Magneſiis & Siculis, Aegyptiis verò minas, Triſmegiſtus, & Bocorus, Thebanis Philolaus, Andronodotus Chalcidẽſibus qui in Thracia ſunt. Protagoras autẽ Thuriis, quibus poſtea abrogaris & inductis, Metellus deuicta Creta, illas cum Romanis cõmurauit. Lacedæmonij verò non iure ſcripto, ſed moribus rantùm vſu annorum cõprobatis, ꝓ lege vſi funr. Ideo Lycurgus ſeges ſcriptas Spartanis nullas dedit, ſed omniũ cõſenſu mores, ranquã ſi lex edita fuiſſet, experiũdo obſeruarũt. Indi quoque literas nõ nouere, ſed eqmiſſimos mores, leges vice habuere: hique adeò tenaces fuere, vt omni ſcripto iuri anteirent. Sed quæ priſcis inſtitutis per cõditores Romani iuris eiſdẽ tabulis ad verbũ ſcripra fuerint, parum comperta ſunr, quũ ad manũ nõ ſint, nulliqúe annales extẽt, nulláque monumenta vetuſtatis: niſi quòd pauca quæ ad morũ di-

Leges ſcriptæ à quibus primũ propoſitæ.

Zeleucus.

Legum latores diuerſarum gentium.

Lacedæmonij iure ſcripto nõ vtebantur.

Indi.

Quæ toliminxii tabulis ſcripta parum cõpertum.

V v iij

ſciplinā & iudicia ſpectant, interciſe autores produnt.

Hermodorus.

Extátque (vt multi aſſerunt) Hermodori Epheſij legū decemuiraliū primi interpretis ſcripta relata, cuius ſtatua ob id fuit in comitio erecta. Ex quibus pleraque explorate & ſatis vtiliter quædā duriter & inhumanè, nonnulla remiſſe & leniter videntur conſtituta, quorum aliqua probanda, multa velut immitia & agreſtia refellenda ſunt, niſi forte multo æuo interciſos & reconditos illius ſenſus nō tenemus.

Quedā ex xii. tabu is relata.

Ex his non alienum fuerit aliqua, licet nimis peruetuſta & obſoleta, annotaſſe: nā faciem carpere, & genas radere vnguibus, mulieres percōmodè vetabāt: neq; magicis artibus ſegetē ex alieno traducere, neque defunctorū corpora in vrbe vri aut ſepeliri vtiliter ſanciuerūt, eiulatúſque & flebiles queſtus quotidianáſque lachrimas, & cantus lugubres in funeribus inhibuere: ſicut à Solone conſtitutū fuerat. Verba ex ea lege hæc ſunt: Faciē ne carpito, néve alienā ſegetē pellexeris mulieres genas ne erradūto, néve leſſum funeris ergo habento, in vrbe ne vrito néve ſepelito. Tum ſi quis in ſuo arborē panxit, à vicini fundo quinque ſaltē pedes abeſſe voluit, in hæc verba, Si quid in agro plātaueris, quinque pedes à vicino abeſto: Si ficū aut oleā, pedes nouē abeſto.

Carmine euocabantur fruges.

Quòd autē alienā ſegetem pellicere veneficiis lex vetuit, ideo cautū eſt, quod carmine euocari fruges, & alio trāsferri veteres credidere: quod ne liceret ad alterius iniuriā condere, etiā lege ſanxerunt.

Sanctio de patribus erga filios, et contra.

Inſuper filios ſub patris iure eſſe, illóſque victus neceſſitatíſve cauſa patrio iure vendere, & pretiū quæſtui eſſe, vſque ad tertiā auctionē, néve id fraudi ignominiæve eſſet, neque filiis quicquā in bonis eſſe, patribus viuentibus, voluere niſi patrio iure emancipatione ſolutus foret, aut ſe iubente ſponſam filius duxiſſet, quod antea à Numa Pōpilio cautū fuerat, quā etiā pater occidere poterat.

Modus vēdendi pueros aut mācipia.

Sed quū à priſca illa ſeueritate poſtea deſiuiſſent ſequuti interpretes ius naturæ, cauerunt, vt liberi parentes alant aut vinciātur. Quam emācipationem, ſeu cuius rei alienationē, ſecundū formulas antiqui iuris ita fieri iubebat, vt nō minus quinque teſtibus Romanis ciuibus, & libripende, qui librā æneā tenebat, is qui mancipium accipit, æs tenens, ita dicat: Nunc ego hominem

ex iure quiritũ, meũ eſſe aio: poſt quæ verba, ære percutit librã, atque illi æs dat, à quo mancipium accipit, quaſi per imaginariã venditionẽ precij loco, in ius ſuum & ditionem vendicaret de alterius manu. Quęcunque igitur alienatio duodecim tabulis haud aliter niſi hac ſolemnitate fieri iure poterat, aut ceſſione, quæ fieret apud magiſtratũ pop. Ro. vt cui res iure ceditur, rem tenens, ita vendicet: HVNC ego hominẽ ex iure Quiritum meũ eſſe aio: mox prætor interroget eum qui cedit, an cõtrà vendicet. Quo negãte aut tacẽte, ei qui vendicarat, rem addicit, Idque legis actio dicitur, quia traditione pura ceſſio rei mãcipi non explicabatur. Quare vſurpatur, vt in emptione rerũ quæ mãcipi ſunt, libra interponeretur & libripens. Si tamẽ filius è muliere quæ vulgato corpore quæſtum fecit, & non iuſtis nuptiis editus, aut à patre nullis foret artibus inſtructus, lege Solonis patrẽ alere minimè cogi poterat. Glandem quoque ſuã in alienum fundum procidentem, vt liceat tollere in alieno, quíque iniuria alterius arbores cecidiſſet, in ſingulas ſiclos æris vigintiquinque pœnã ſoluere cogebat. Tum inter iura ſtillicidiorũ & parietũ, ne quis ædibus tignum iniunctũ eximere cogatur, ſed duplum pro eo præſtari, néve quadrupes pauperiem alteri faxit, ſed dari animal pro noxa, aut eius offerri æſtimationem lege cauebatur. Quod à Solone ſtatutum erat, vt ſi canis morſu affeciſſet quippiam, quatuor pedum capiſtro nexus dederetur, quod de omni quoque pecore ſancitũ eſt. Iiſdẽque legibus quoties de alicuius ſtatu cauſa agitur, vt liber an ſeruus ſit, in dubiũ veniat, dari vindicias ſecundum libertatem aut ſeruitutem cauebatur. Vtque ad agrum meum per tuum eunti via mihi pateat, quæ in porrecto octo, in afractu ſedecim pedũ foret. Dari autẽ vindicias ſecũdum libertatem tunc dicebatur, quũ prętor ſuper aſſertiones liberi capitis, aut ſeruilis perſonę, quem aſſertor ſeruum aut liberum dicit, de quo ambigitur, datis induciis decernit edicto, ne interim aſſerto vis inferri valeat per aſſertorẽ, ſed in libertate qua fungitur, maneat. Cùm verò prætor aſſertum in ſeruitute pro ſeruo teneri apud aſſertorem interim iubet, vindiciæ ſecũdum ſeruitutem dicuntur dari. Furta quoque eadẽ lex uſque adeò auerſata eſt,

Legisactio.

Filius meretricis aut artibus non inſtructus patrẽ alere non cogebatur.

De ſtillicidiis & parietibus.

Vindiciæ ſecundum libertatem.

De vindiciis vide l. 2. § initiũ. ff. de orig. iur.

Vindiciæ ſecundum ſeruitutem.

& tam ſeuera correctione plectit, vt furem manifeſtū in ſeruitutem tradat illi cui furto quid ſubtractū foret. Furem verò nocte deprenſum, quoquo modo: die verò, ſi telo ſe defenderet, & demū cum clamore occidi permiſerit, in hæc verba: Si nox furtum factum ſit, ſi in aliquis occiſit, iure cæſus eſto. Furta quoq; per lancem & licium concepta, velut manifeſta, ſeueriori pœna puniuit. E diuerſo Lycurgus Spartanus furto impunito eſſe voluit, quò magis acuerentur ingenia, animóque eſſent vegeto & ſolerti, exēplo Germanorum & Ægyptiorū, qui furta legibus inulta reliquere. Si tamen ſacerdoti exhibita fuiſſent, furi ablatæ rei pars lucro accedebat. Apud Perſas fuere Cardaces, quibus nullus erat rapinis modus. Nam per occaſionem& licentiā rapto viuere permittitur. Fertur tamen Dionyſius ſenior, quum ſceleris cōuictos grauius puniret, illos qui veſtes furabantur, impunè abire iuſſiſſe. Cōtrà verò apud Scythas, quibus nihil erat furto grauius. Seueriſſima enim plectebātur pœna, qui turbato gentium iure, de poſſeſſione dominos euerterēt. Indi quoque à rapinis velut cōtra hominū ſocietatē, contráq; diuinum humanūque ius magnopere abſtinuere, adeò vt ſiquis vectigal furatus eſſet, capite lueret: tametſi Herodotus autor ſit, Tauroſcythas furandi licentia ſibi victum quæritare. Id quod Solon apud Athenas ſanctionibus magnopere vetuit, cauens vt ſiquis quod non poſuiſſet, tolleret, tanquam improbus pœnas daret. Præ cæteris Draco legumlator, vt ab alieno omnes malū abſtinerent, furta tā moroſiſſimè penſitauit, vt eū qui ſtercorandi cauſa, ſtercus bubulū abſtuliſſet, aut olera, capitis ſupplicio afficeret: cenſuítque furto teneri etiam qui iumentū aliorum, quam à quo vtendū acceperat, deduceret. In Lycia ferunt conſtitutū, vt ſi liber homo quippiā furatur, libertate amiſſa, ſeruus cogatur eſſe & mancipium. Alexander quoque Seuerus adeo vindex furtorum fuit, vt præter ſeueriſſimas pœnas, nullū raptorē aut furem ſalutationi admiſerit, illóſq; velut nequiſſimo è cōſpectu ſummouerit: Dixere autem furta per lācem& licium, quod fures qui in alienas penetrabant ædes, plerunque (vt eſt ſagax furum ſolertia) licium ferebānt quo furta alligarent, & lancem præ oculis, ne innoteſcerent.

Lex de furibus l. ſi pignore. §. finem. ff. de fur. — *Furta per lancem & licium concepta.* — *Spartanis furta impunita.* — *Cardaces.* — *Scythæ.* — *Indi.* — *Tauroſcythæ.* — *Solonis ſanctio.* — *Draconis lex.* — *Lycij.* — *Alexander Seuerus.* — *Furta per lancem & licium.*

Eadem quoque lex cœtus nocturnos & coitiones in vrbe nocte fieri vetuit: quod lapſu mox temporis oblitteratum, poſtea Gabinia lege innouatum fuit. Noctémq; ita lex definiuit, vt poſt ſolis occaſum noctē eſſe decernerent. Verba legis hæc ſunt: Ante meridiem cauſam coniicito, quū perorant ambo præſentes poſt meridiem præſenti litem addicito, ſi ambo præſentes. Sol occaſus ſuprema tempeſtas eſto. Venditæq; rei & traditæ, niſi perſoluto precio vel ſatisfacto, haud aliter rem ad emptorē transferri voluit. Furtiuæque rei vſucapionē & dominiū inhibuit. Quo etiam iure cauebatur, in rebus vendundis ea præſtari oportere, quæ eſſent nuncupata, ita vt pacti & conuenti ſtetur formulæ: quæ qui inficiatus foret, duplicem ſubiret pœnam. Quod mox à iureconſultis, qui formulas de dolo malo inuenerūt, cautius ſtatutū eſt. Nam in re vendita ſiquid eſſet vitij, quod emptor ignoret, venditor ſciat, reticentiā quoq; mulctari iuſſerunt. Erat tamen lege conſtitutū, vt ſi quis peteret quod inficiaretur dubia argumentorum fide, ambo, petitor, & reus æreos quingentos apud pontificē deponerent, quod iuramentum dicebatur: & demum re diſcuſſa, victor pro quo iudicium ſtaret, nummos reciperet. victi verò, ad ærarium ferebatur. Et tametſi lege duodecim tabularum, vſucapione biennali fundi dominium tranſiret ad emptorem, nihílque de vrbanis caueretur prædiis, iurecōſulti poſtea legē interpretari, idem placitum iuris æquitate ad vrbana tranſtulere. Qua etiā lege cautū fuit, vt veſtibulum ſepulchri, ſicut ſepulchrū, vſucapere non liceret. Frugem quoque alterius aratro quæſitam nocte pauiſſe vel infame carmen propoſuiſſe, puberi duodecim tabulis capitale fuit: impuberi verò, prætoris arbitratu fuſtis pœna. Eúmque qui hoſtem concitaſſet, aut opē tuliſſet, capite puniuit. Furti quoque noxalis actio, lege duodecim tabularū conſtituta erat, vt ſi ſeruus quadrupéſve furtum damnúmve admiſit, vel fraude aut perfidia quid patrauit, dedēdo ſeruum aut quadropedē liberetur dominus. Quod ſi ſeruus equúſve meus in ſtadio coronā meruiſſet, domino deberi cauebatur, his verbis: Qui coronam parit ipſe, pecuniámve, eius virtutis ergo arguitur, quam ſeruus equive meruiſſent. Et hæc omnia ſapientia pro-

Noctis definitio ſecūdum legem.

De rerum venditionibus.

Reticentiæ in venditione mulctanda.

Iuramentū per pecuniā depoſitam.

Furti actio.

Leges xij. tabularum circa vltimas voluntates. pe ſingulari eiſdem tabulis ſancita & ſacrata fuere. Nec tantum circa corrigendos plectẽdóſque mores, ſed circa vltimas voluntates, & bonorũ ſucceſſiones teſtamento debitas, & ad parentũ bona admiſſionẽ, eiſdem tabulis iura perſcripta ſunt. Nam maſculos æquè ac fœminas ad bona parentũ pariter vocauit, eóſque ſiue teſtamento valido, ſiue nullo: nec ſolum natos, ſed poſthumos, inuitos & neceſſarios hæredes eſſe iuſſit, próque hęreditariis portionibus legata diſtribui voluit. *Ephialtis rogatio.* Quod olim Ephialtes Ephorus Lacedæmoniis lege prohibuit: nam rogationẽ tulit nimis inſolentẽ, vt liceret patri, filiis omiſſis, extraneos ſcribere ſucceſſores, hoc agens, vt filiũ quem odio proſequebatur, exhæredaret. *Solon.* Solon verò, niſi extarent filij, quos teſtator voluit, ſcribi hæredes iuſſit pro voluntate. *Arabes.* Apud Arabes lege cauetur, vt fratres gentiliũ hæreditatũ ſucceſſores antecedant filios, quia natu grãdiores ſunt. *Lycij.* Lycij populi filias, non filios, hæredes nuncupant, & à matribus cognomenta ferunt: qui etiã apud *Cantabri.* Cantabros vetus erat mos, vt maribus omiſſis filias ex *Germani.* aſſe inſtituant. Germanis verò de bonis teſtari non licebat: ſed ſi liberi extarent, ad inteſtati patris hæreditatem *Aethiopum regni hæreditas.* admittebantur: ſi minus, proximiores propinqui. Apud Æthiopes ad regni ſucceſſionẽ, non regis, ſed fratrũ filij vocabantur. Proditum tamẽ memoriæ eſt, Metelli filios Romæ à patræ hęreditate excluſos, teſtamentum tamen irritum non feciſſe, ſatius arbitrati, bonorũ extorres fieri, quàm qualemcunque patris voluntatem non tueri. Non ſic Hortenſius orator, & Fuluius Flaccus. Nam ſceleſtiſſimos filios, & parricidij conuictos, quanuis bonis ſe abdicaturos iuraſſent, hæredes tamen bonorum reliquere. *Libertorũ bona.* Attilia verò Variola cum à patre octogenario hęreditate excluſa eſſet, centumuirali tamẽ iudicio ad patris bona admiſſa fuit, pro eo quòd vndecimo pòſt die nouercam ei ſuperduxerat, velut decrepitus pater ætate *Tutores.* deſiperet. Libertorum quoque hæreditatem, & tutelam *Thuriorum lex.* filiorũ, ſi inteſtati deceſſiſſent, ad patronum pertinere. Quibúſque tutor datus nõ eſſet, proximos agnatos, velut fide & conſtantia ſingulari. ad tutelam & curã aduocauit. Fuitque apud Thurios lege cautũ, vt bonorum & fortunarum pupilli, agnati proximi curam agerent: ip-

ſius verò educatio,& morum inſtitutio,maternis affinibus daretur,Solonis tamen lege cautum fuit,ne is tutor eſſet,ad quē poſt obitum,pupilli bona redundarent,nequa fraus,neu quis dolus cōpoſitus pupillo exitio foret: quæ tutela fiduciaria dicta. Quippe fiduciam is habere dicitur,cui res aliqua mēcipatur & creditur,vt haud multò illam mancipanti reddat.Eos Lacedæmonij πρόδικυς nuncupant,qui alterius tutelam cúrámque ſuſcipiunt. Apud Indos lege cauetur,vt patre defuncto,filiis tutores duo,qui illorū curam agerent,peregrini,non ciues dentur.Atq; ſi nemo ſuus hæres patri exiſteret decedēti proximos agnatos hæredes iuſſit eſſe , his verbis : Agnatus proximus familiam habeo.Si tamē capite minuti eſſent illos ad bona decedētis lex non admittebat. Patronúmque ad bona liberti tunc demum peculiúmque admiſit, ſi nemo ſuus hæres foret. Suſpectúmque tutorem à pupilli tutela amoueri,furioſóſque & prodigos,quique patrimoniū profuſis ſumptibus debacchantur,in agnatorū tutela & cura eſſe voluit:quibus etiam bonorum adminiſtratio lege interdicta fuit. Viro quoque ab vxore diuertere , aut res ſuas ſibi habere,niſi cauſa legitimè cognita,eiſdem tabulis vetabatur:quo diuortio nulla vxoris culpa ſubſequuto , dos integra repetebatur. Si verò culpa ineſſet,vſque ad dimidiū dotis in ſingulos liberos ſexta à marito retinebatur.Interdū ſi diuortium fieret,quod melius æquius eſſet,apud virum manet : quod verò non eſſet melius æquius , id vxor poſt diuortium vendicare iubebatur.Quòd ſi in confeſſum aut iudicatum lis data foret,triginta dies exoluendo debito præfixi fuere.Verba legis ſunt:Aeris confeſſi,rebuſque iudicatis, triginta dies iuſti ſunto, poſt deinde manus iniectio ēſto.Quod ſi clientem,aut eum qui in fidem patrociniúmq; venit, quiſquā nequam & improbus fraude aut dolo fruſtraretur,eum lex haud ſecus puniuit,ac ſi capitali iudicio eſſet affectus,in hæc verba:Patronus ſi clienti fraudem fecerit,ſacer eſto. Neque enim leui animaduerſione dignum cenſuit eum,qui fidem labefactaſſet , quique fruſtraretur illum,qui in ſuam fidem & clientelā venit, ſéque illi commiſit & credidit. Nam clientem qui tutelæ patroni ſe cōmiſit, chariorem haberi quam propinquos

Solonis lex

Tutela fiduciaria.

πρόδικος.

Tutores duo filiorū apud Indos

Capite minuti ad hæreditatē nō admiſsi.

Diuortiū.

Solutio debiti.

De patronis erga clientem.

Perſarũm & Indorũ lex Mendacij deteſtatio, & contra.

Mendacia in iure ſecũdum varias ſpecies varijs modis puniuntur.

Nouũ antiquo abrogat.

affinéſq;, veteres voluere: id quod Perſis & Indis magni criminis inſtar erat, quorum lege cauetur, vt qui clientem decepiſſet, quíq; ter mẽdacio abuſus fuiſſet, illi per omnem vitã ſilentium indiceretur: nullóq; magiſtratu aut honore dignus haberetur, Artaxerxes quodque mirifice mendacium auerſatus fuit, adeo vt mẽdacis hominis linguã triplici clauo affigi iuſſerit. Fertur Epaminundas tam ſeuerus veritatis cultor fuiſſe, vt ne ioco quidẽ quandoq; mentitus ſit. E diuerſo Ægyptiis nullus mentiendi modus ſummáq; mentiendi impunitas erat. Eadémque lex, vt ex duabus pluribúſve ſententiis decretíſve quoties ancipiti res cõtentione diſtrahitur, ſemper vt antiquo abroget nouũ, vtque poſtremum quod populus iuſſiſſet, id ratum foret, ſancitũ voluit, & pleráq; notatu & ſcitu digna, quę omnia perpẽſo iudicio & librato moderamine, a priſcis legũ cõditoribus commodè cõſtituta ſunt: quorũ argumẽto cõiicimus, quàm examinato modo priſci iuris interpretes ſcita legũ promulgarũt. Contrà verò multa incurioſè & ſubruſticè, partim inſolenter & inhumanè, nõ probabili, nec recto iudicio eadem lege decreta videntur & conſtituta, quæ forſan aut ſegniter peruiſa, aut negligenter animaduerſa fuere: nam de qua re iudicio diſceptabatur, in re præſenti & apud prætorẽ exhibita, ex lege duodecim tabularũ correptio manus fiebat, quod ex iure manu conſertum dicitur: atque de ea niſi coram exhibita, minime decerni, aut iure agi lege poterat. Quódque ſi homo in iudicium citatur, & morbo aut ſenio affectus, ad ingrediendũ inualidus foret, iumentũ aut plauſtrũ lex dari iubebat, quo æger ille forte ſpiritũ exhalans, ſupremis annis ſiſteretur: videlicet nondũ per patronos & aſſertores aut ſponſores agẽdi forma conſtituta: cuius verba adſcripſi: Si in ius vocat, ſi morbus cuiáſve vitium extitit, qui in ius vocabit, iumentũ dato: ſi nolent, arcerẽ ne ſternito. Id quod lege Elia poſtea fuit ſublatum, cautúmque vt locuples in iudicio clienti adeſſet, in hæc verba: Aſſiduo vindex aſſiduus eſto. Dixere autem aſſiduum, qui pluribus aſſibus & fortunis locuples foret. Nec minus ſeuere quàm duriter: quòd ſiquis conſulto aut caſu, alterius membrum rupit aut ſecuit, è pacto talio pœna erat. Tum quod ſimile

Quædam inciuiliter & incurioſe, decreta.

Ex iure manu conſertum.

Aſſiduus.

mōſtri eſt,& omnem exuperat ſecordiam: Si ob æs alienum creditori debitor additus foret, poſt diſtractum patrimoniū re familiari deſtitutus,póſtque vincula & catenas,membra eius breuiſſimo laniatu ad creditorum libidinem diuidi iubebat,iniquiſſimo decreto ſæuæ atrocitatis immanitatíſque. Verba legis ſunt:In ius ducito, ni iudicatum faxit,aut ſe vi & iure vendicat, ſtatim ducito, vincito,aut neruo & compedibus quindecim pondo, nec minore:ſi volet,maiore vincito:ſi volet,ſuo viuito:niſuo viuit, qui eum vinctū habet, libras farris indies:ſi volet, plus dato. Tertiis nundinis parteis ſecanto,ſi plus minuſve ſecuerint,ſine fraude eſto,& infrà. Hanc verò legem Athenis Solon antea abrogarat:nam corpus pro re addici,aut ſuper eo fœnerari ſanctionibus vetui,quæ lex Seiſachtheia dicta, quaſi oneris leuamen, qua antea cauit, vt præter bona debitoris, in tergum & corpus nulla vexatio eſſet: ſicut poſt xxx.tyrãnos,parta libertate,Athenięſes Amneſtiam, hoc eſt,malorum obliuionē, legem edidere,qua veterū admiſſorū impunitas dabatur.Idē ab Ægyptiis cautum affirmāt,vt vltra res & bona debitoris nulla in corpus animaduerſo foret: nā pecuniæ creditæ bona,non corpus dixere obnoxium,quibus in vſu erat, vt defunctorum corpora vnguentis delibuta, ac ſi viui eſſent,creditori oppignorarēt,& ſuper his fœnerarētur, magno dedecore illorū qui cōſtituta die non reluiſſent. Poſt aliquot verò tempora ab Athenienſibus cautū fuit vt ſi litem pater non perſoluiſſet,filius exoluere,& vinclis publicis interim detineri cogeretur,ſicut de Cimone & aliis traditur.Apud Bœotios qui æs alienum non diſſoluit,in foro ſedere cogitur,& circunſtante plebe,in os & ora corbē accipere: qua nulla fuit ignominia maior.Indis verò qui creditū moratur, à creditore reꝰ agitur:mox præfixa die,ſi non ſoluit,manu trunca,& oculo effoſſo,morte afficitur. Apud Piſidas quoq; de abiurato depoſito maximū erat iudiciū,vt abiurans faſcinus morte lueret,Nec minus ſeuere,quod falſum teſtimoniū dixiſſe cōuinctū,de ſaxo lex deiici iubebat,quod ab Ægyptiis ductū facilè crediderim,quibꝰ omne piriū & veri ludificatio,diis abiuratis,morte luebatur,quod deos vna atq; homines offendiſſet.Mox ſubſequutis legibus mi-

Lex crudelis in debitores.

Seiſachtheia.

Amneſtias lex.

Aegyptii.

Defūctorū corpora oppignorata.

Athenięſes

Beotii.

Indi.

Depoſitum abiuratū

Falſi teſtimonii conuictus.

Periurii conuicti.

tior pœna periurio data eſt, quarum verba ſunt: Periurij pœna diuina exitiũ: humana, dedecus violati iuſiurandi eſto. Apud Indos verò de periurio conuictus, manuũ pedũmq; digitis & extremis membris decurtabatur. Iudicem quoque aut arbitrium iure datũ, cõuictum ob rem iudicandam pecuniam accipere, aut qui turpe iudicium nundinatur, non minore ſeueritate capite puniuit: cuius rei cauſa poſt aliquot ſecula M. Cintius legem tulit ad populũ, qua cauſidicis munera ob patrocinia largiri vetuit, ſæpiúſque lege repetita poſtea Claudius iuſſit, vt ſine patrono quiſque vitæ rationem redderet. Contrà verò in eũ qui inſigni contumelia quempiã affeciſſet, tam leuã mulctam dixit, vt illi qui ſumma turpitudine fœdatus erat, vltra vigintiquinque æris mulctã conuicians non deberet, vt tantulo impendio ſumma iniuria lueretur. Verba legis ſunt: Si quis alteri iniuriam faxit, vigintiquinque æris pœna ſunto: Si quis tamen occultauiſſet, aut carmen cõdidiſſet, quod infamiã faceret flagitiũmque alteri, capitale ſit. Solon verò ſeueriori diſciplina coercuit iniurias: nam pro conuicio popularem voluit actionẽ dari, ita vt cuiuis agendi facultas foret. Cúmque maſculorum progeniẽ ad parẽtum bona ſine diſcrimine lex vocaret: illos qui per fœminini ſexus neceſſitudinẽ pariter ſunt coniuncti, ita oſos habuit, vt nec inter matrem & filiam ius ſuccedendi daret. Et quum propter membrũ ruptũ factúmve talionem conſtituerit, his verbis: Si quis membrũ rupit, in eum talio eſto: illi qui alteri os fregit, quũ ea corporis pars ſanctior in homine ſit, ob id admiſſum nimium tenuiter pœnã, dixit, cùm propter oris dignitatem ſeueriori pœna vindicãdum foret. Decedentium quoque voluntates ita lex fouit, vt omne patrimonium, & quicquid in bonis eſſet, teſtatori legare permiſerit, nihil apud hæredem qui onus aditionis habet ex defuncti ſubſtantia remanente. Verba legis ſunt: Vti legaſsit ſuæ rei quiſque, ita ius eſto. Et pleraque hoc genus quæ acerbiſsima, dura nimis & aggreſtia viſa ſunt. Quod autem lex, ſi cliens morbo ſontico impeditur quod minus ſiſti valeat, iubet diem iudicij eſſe diffuſum, ex bono & equo factum crediderim, Siquidem ſequuti iuriſcõſulti legem XII. tabularum interpretari,

Iudicis corrupti pœna

Cintij lex

Cauſidicis munera nõ danda.

Contra eos qui contumelia aliquem affeciſſent.

Carmen infame edidiſſe.

Solon.

Inter matrem & filiã ius ſuccedendi negatum.

Talio.

De voluntate decedentium.

morbo impedito, iudiciorum tẽpora dilabi voluere. Sed cùm omnis illa decemuiralis ſeueritas, ac triſtis & inhumana ratio tam lege Ebutia quã aliis edictis, penitus inducta, fuerint, poſtea ſequuti iuris interpretes, miti & tractabili ratione eaſdem leges indefeſſo ſtudio interpretati, abrogatis his quæ duriora, quæ verò æquiora videbantur, ſequuti propoſitas controuerſias vberius explicarunt: itaque effecerunt, vt graui perpenſa iudicio, æquiſsima nobis iura ſanctiſsimáque, hodie tradantur.

Sacrum ſeptimontium in quibus locis vrbis fieret, quive ſeptem colles vrbis ſint, quæve in illis præcipuæ dignationis loca forent. CAPVT XI.

SEptimõtium feſtum agere Romanos, quod ſeptimus vrbi collis additus foret, apud autores legimus: quo tempore in ſeptem locis ſacrum fieri Varro ſignificat, Palatio, Suburra, Velia, Fagurali, Cælio, Oppio & Ceſpio: quo die per vrbem vehiculis ferri criminoſum erat qui Paganalia dictus, quòd non populi, ſed montanorũ & agreſtium dies feſtus erat. Quod enim in palatio ſacrum fiebat, Palatiar, ſicut in Viminali, Fagutal dictum eſt. Sicut inter vrbis colles Capitolinum fuiſſe præcipuum nemo dubitat, qui Saturnius ab Arcadibus, qui ea loca incolebant, primo nuncupatus, pòrtámque illic excitati caſtelli Saturniam habuit, phanúmque Saturni in Capitolij faucibus, quod ærarium populi Romani fuit: qui etiam Tarpeius a Veſtali oppreſſa armis, poſtea Capitolinus ex hominis capite inuento dum templi fundamẽta effodiunt, denominatus eſt: in quo præter Iouis optimi max. templum, Iunonis Reginæ & Mineruæ ædes fuere. Tria enim ſacella paruo diſtincta ſpatio viſebãtur, medium Iouis tonantis, ad dextram Mineruæ ad ſiniſtram Iunonis. Quod quidem Iouis templum ſemper Sabinis patuiſſe traditum eſt ex fœdere quod inter Romulum & Tatium ictum fuit. Iuxta quod ſacri anſeres, qui peruigiles excubitores erant, affluenti cibo paſcebantur. In cóque fœdera cum Carthaginenſibus icta & innouata, & cum Attalo Pergami rege, æneis tabulis, pactionéſque & priuilegia, ſenatuſconſulta plebiſcita, & immunitates vſque ab exordio vrbis cũ exteris gẽtibus

Septimontium feſtũ
Sacrum in ſeptem locis fiebat.
Paganalia
Palatar.
Fagugal.
Capitolin' prius Saturnius & Tarpeius dictus.
Templa in Capitolino & iuxta.
Anſeres in Capitolino iuxta Iouis tonantis templum.

Quæ in Capitolio ſeruabãtur inita ſeruabãtur:quæ nõ modò in tabulis, ſed in clypeis quoque quandoque ſcripta fuere. Siquidem fœdus Gabioru cum Romanis,in corio bouis rotũdo inſtar clypei deſcriptum viſebatur.Fidei quoque & Termini templa *Alia templa iuxta Capitoliũ.* iuxta erant:Martis verò & Iunonis Monetæ in arce,cuius ſolum,domus M.Manlij Capitolini pernicioſi ciuis fuiſſe traditur:qui nouarum rerum cupiens, regnum appetere aggreſſus eſt,in quem fuit iuſta animaduerſione *Iouis ſimulacrum.* vindicatum.Quæ quidẽ arx Capitolio adhæſit excubiis valléque circundata,in qua ſitum erat Iouis ſimulacrum *Omnia deorum ſimulacra in Capitolio.* ab ortu vrbis è cupreſſo.Mẽtis quoque & Veneris Ericynæ,atque Opis & Iuuentutis ædiculæ inibi fuere:atque omnia deorum ſimulacra,in Capitolio fuiſſe prodũtur, inter quæ ara Iouis,Piſtoris,& Veneris Caluæ,quam ſub *Curia Calabra.* tecto nominare religio non ſinebat, ibíque atrium publicum & curiã Calabrã,quæ caſæ Romuli proxima fuit, vbi minor pontifex feſtos enunciabat dies, Ædemq; tonantis Iouis ab Auguſto, nouámque aliam cuſtodi Ioui *Caſa Romuli.* conditã à Domitiano, autores memorant. Quæ curia & Romuli caſa in memoriã vetuſtatis è culmo fuit & ſtra*Areopagus* mẽtis,quo mos veterum & humilis ille cultus notaretur:ſicut Areopagus Athenis ad antiquitatis exẽplar lu*Capitoliũ exuſtum à Sylla reſtitutum.* to & palea tegebatur.Hunc montem auſpicatò cõditum poſt incenſam à Gallis vrbem, quaſi propugnaculũ imperij,ſaxo quadrato cinctum fuiſſe memorãt, quẽ Horatius Puluillus vnà cum templo dedicauit. Interiecto deinde quadringẽtorum & quindecim annorum ſpatio, incendio abſumptum Sylla teſtituit.Mox magnificis operibus & imaginibus magni ſumptus exornatus mons fuit, præcipuè Iouis & Apollinis ſtatua cubitorum triginta à Lucullo ex Apollonia Ponti vrbe tranſlata,quem deinde reſtitutum Quintus Catulus dedicauit, quòd v*Capitolinũ in Vitellii ſeditione euerſus:* num ſuæ felicitati defuiſſe Sylla teſtatus fuit.Sed quum rurſus in Vitellij ſeditione, diſſidentibus prætorianis à plebe,ciuili rabie eſſet reuerſus, Veſpaſianus illũ denuò reſtituere egreſſus,non perfecit, morte præuentus: de*Capitolia. item in aliis locis.* mum Domitianus in impetio reſtitutum conſecrauit. Sed præter hoc fuit aliud capitolium Capuæ, arx municiſſima,aliud Beneuẽtuti: ſicut apud Carthaginẽſes Byr*Byrſa.* ſa opus inuictum latè proſpectant, Æſculapio (vt ferunt) dicatum,

dicatum, quod erat Catthagini inſtar Capitolij. Et apud Argos arces duæ, ex quibus Lariſſa egregiè munita. Et Corinthi Acrocorinthus munitiſſimus vertex qui vrbi imminet: atq; Athenis Munychia & Cectopia, cui πόλις nomē, locus natura magis quàm opere ſeptus: nam Pelagiſcum (quæ Athenarū pars editior erat) incolere oraculum moniti vetabātur. Suſis autē Mnemonium, in Samo Cyathis & Amaſtris, iuxta Paphlagoniū Seſamis pro arce fuit & munimēto, apud Heduos Bibracte Brutiorum Triuertes, Syracuſis Acradina, Meſſenæ autē Ithome. Quā Acrocorinthum Philippus ſi haberet, vtróque cornu boué tenere Demetrius dictauit: ſicut Græciæ cōpedes Corinthum, Chalcidē & Demetriadē, idē Philippus appellauit. Ars verò Thebana, Cadmæa dicebatur: Ægypti regum Memphis, Babyloniis Pters, Hieroſolymis Meſade, Maſſilienſibus Epheſium. Palatinus verò mons Capitolio proximus, quin Arcades habeat autores, nemo dubitat, quē à Palātia vrbe Arcadiæ dictū autumant, ipſúmque Aborigenes, & Reate profectos tenuiſſe: aut à balatu pecorum, ſeu Pale paſtorum dea, vel à Palatia Latini vxore, ſiue ad Hyperborea Palantis filia, vel quòd ibi Pallas defunctus ſit, nomen ſortitū volunt. Cōſtátque prima fundamenta vrbis ibi iacta, Romámque quadratā Romulum fundaſſe. Palatinúmque, ne opportunus iniuriæ foret, muniuiſſe. Poſtea ædē Victoriæ, & templum Apollinis & Muſarum, quod magna mole cōſtruxit, cum bibliotheca Græca Latináque Auguſtum addidiſſe: ibíque ſacellū deæ Viriplacæ, ad quod vir & vxor diſſidentes cōuenire, & in gratiā æquiſſimis animis redire aſſuērāt, ac Febris phanū, ædémque matris magnæ, quæ Berecynthia dicta eſt, ac tēplum Lunæ nocti lucæ delubrūque Iunonis ſoſpitæ, haud lōgè poſt extructa fuiſſe. Etiā lucus Veſtæ à Palatij radice, ad nouam vſque viā deuexus fuit: & Lupercal vbi Romulus & Remus aliti feruntur & educati. Regionémque Palatij ad capita bubula multos inibi nominaſſe, vbi poſtea ſacrariū fuit. Huícque regioni Germalia, ac Sacriportū, & domū Scauri ſpectare, quā Clodius mercatus fuerat, & ad Sacram vſque viam portendi Varro ſignificat. Ibi quoque præclara domus Cn. Octauii, qui ex ea familia

Lariſſa. Acrocorinthus. Munychia Cecropia. Pelaſgicū. Cyathis. Amaſtris. Bibracte. Acradina. Ithome. Cadmæa. Memphis. Ptera. Meſade. Epheſium. Palatinus mons vnde dictus. Victoriæ ædes. Apollinis. Muſarum Viriplacæ. Febris. Matris magnæ, Iunonis ſoſpitæ. Veſtæ lucus. Lupercal.

Domus in Palatino. COS fuit primus: Craſſique oratoris, Q. Catuli, atque C. Aquilij & Lepidi. Templum quoque Iouis ſtatoris in Palatij radice conſtructum à Romulo, quo tẽpore inter Romanos & Sabinos pugnatũ eſt, multi aſſeuerat. Ibíq; Ciceronis domus, quæ iuſſu Clodij demolita, in porticum Libertatis tranſlata fuit, fuiſſe fertur: cui poſtea & Valerio Maximo ædes impẽſa publica ædificatas ferũt. Ac Vitrubii Vacci, qui autor defectionis fuerat: quas dirutas vnà cum bonis * Semoni ſango cõſecratas. T. Liuius autor eſt. De Auentino auté, quod ibi rex Albanorum ſeu Aboriginũ Auẽtinus, prælio fuſus & ſepultus, monti nomen dederit: vel ab aduentu, quòd commune omnium Latinorũ Dianæ templum ibi erat, ad quod finitimi frequẽtes ventitabãt: ſiue ab aduectu, quod olim paludibus diſcluſus mons erat ratibúſque aduecti illuc cõmeabant: an ab Auente amne Sabinorum, qui loca tenuere (vt Varro ſignificat) dictus ſit, incerta opinio eſt. Qui quidẽ collis modicè altus, duodecim ferè ſtadiorũ ambitu eſſe ferebatur. In quo præter Dianæ templum, vbi boum cornua ſuſpendebant, Lauretum, atque Iunonis reginæ, & Mineruæ tẽpla fuere. Ibíque ædes Bonæ deæ, & Libertatis, quã ex mulctatitia pecunia Gracchus faciendã locauit. Forúmque piſtorium, & ſcalæ Gemoniæ, ex quibus dãnati dabantur præcipites: aráque Ioui Elicio, ad eliciendos fulgurũ monitus, à Tullo Hoſtilio dicata: ac ædes Lunæ, Remoniúmque, quẽ locũ Remus ad inaugurandum templũ cepit, & Armiluſtrũ, vbi Tatius Romulo cõſors regni ſepultus erat: atque ara Veneris Myricæ, quam Murtiam vocant, fuiſſe tradũtur. Illud planè conſtat, primos Latinos, capta vrbe Politorio ab Anco Martio, Auentinũ incoluiſſe. Procedente mox tempore, cautũ fuiſſe, vt in ſaturnalibus ad illum frequentes Romani commearent. Quodque ex ſeptem vrbis collib⁹, quũ cæteri intra pomœriũ ſint, ſol⁹ ab vrbe diſcluſus, intra mœnia longo tempore admiſſus non fuit: ſiue ꝙ plebs eò ſeceſſiſſet, ſiue quòd Remo auſpicante, illic aues nõn addixiſſent, velut ominoſũ, extra promœriũ fuiſſe. Cæli⁹ verò à Cælio * Iubenno Hetruſco, qui cũ non parua manu Romulo contra Larinos ducenti ſuppetias tulit, quòd ibi locũ & ſedẽ habuere,

Iouis ſtatoris tẽplum.

**Semoni Iano.*

Auentinus mons vnde appellatus.

Templa & aræ in Auentino.

Scalæ gemoniae. (S)

Latini Auentinum primi incoluerunt.

Auentinus diu extra vrbem.

Caelius collis vnde dictus.

**Vibeno.*

dictus cognominatúſque eſt, cui quõdam. Querculano nomen, quòd multiplici quercu ſeptus muniretur. Quũ verò Tullus Hoſtilius, Alba diruta, Albanos Romã traduxiſſet. Cælium vrbi addidit, quódque frequẽtius incoleretur, ibi ſumpſit, regiam, ex quo ad plana vrbis leni cliuo, & prope æquus deſcenſus erat. In eo enim templũ diui Claudij à Nerone demolitũ, poſtea à Veſpaſiano inſtauratum, magna mole conſtructum erat: ibíque Mamutræ domus, & Tetricorũ ædes, Fauni, Veneris & Cupidinis templa fuêre, & Carnæ deæ ſacellum, quæ vitalia fouere dicebatur. Campúſque Martialis, in quo ſiquando Tiberis ſuperfuſus campum Martium inundaret, Equitia fiebãt. In eo quoque duo aquæ ductus, alter Claudij in Palatium, Caracallæ alter in Capitolium hodie viſuntur. Cõſtat enim Romæ aquarum multiplices ductus fuiſſe temporibus variis: nam præter Appiã, Ceruleam & Curtiam, fuit Anio vetus, Martia, Tepula, Iulia, Virgo, Alſietina quæ Auguſta, Claudia, & Anio nouus, quæ in vrbem influũt: inter quas Martia præcipuo nitore fluit, ex Fucino lacu defluens, quã P. & Quintius Martij Romam primi deduxêre. Cærulea verò & Curtia, à C. Cæſare & Claudio magno impendio, & ſubſtructionibus maximis, à quadrageſimo lapide ad vrbẽ ductæ fuêre. Inter quas Claudia ex Cælio monte in Auentinum perenni manabat fonte: cuius aquæ ductus duos Calicula innouauit, qui ex fontibus Cæruleo & Curtio deducti, pro eo quòd illos Claudius nouo lapideo opere abſoluiſſet, Claudiæ dictæ ſunt aquæ. Alter verò Anio nouus, in plurimos & vberes lacus diuiſus fuit. Reliquæ à conditoribus, aut à locis denominantur, quarum hodie ductus ſumptuoſiſſimi operis licet inſpicere, partim extantes, partim collapſos & deformatos. Hũc montem (autore Tranquillo) quum multæ inſulæ in eo deflagraſſent, Tiberius Cæſar precio exhibito reſtituit, quẽ propterea Auguſtum ex ſuo nomine nuncupauit. Exquilias autẽ Seruius Tullius auxit: & vt loco dignitas foret, regiã ibi ſumpſit: quas quod excultæ ab eo potiſſimè fuerint, Exquilias nuncupauit: tametſi ab excubiis regiis dictas nonnulli credant: antea enim quòd ſexticeps erat, Ceſpius nomen tulit. Hic ex vrbis

Querculanus.

Tẽpla, domus, & ſacella in Cælio.

Aquaeductus Romæ diuerſi.

Claudiæ aquae.

Exquiliae.

collibus ſolus duplici iugo & aggere munitur, quũ,reliqui ſingulis cõtenti ſint:ex quibus alter Ceſpius nuncupatur alter Oppius:qui & lacum Fagulatem, hortos Mecœnatis,& Larium,& Querculanũ, ſacellúmque & lucum Martis vnà cõplexus eſt. Malæ quoque Fortunæ & Iunonis Lucinæ tẽpla,cuius feſta dies Calendis Martiis colebatur à matroniis,quòd parturientibus opẽ ferret,& lucem daret. Extra verò Exquilias locus fuit, cui Puticolæ nomẽ,vbi puteos in quos defunctorũ publicè cadauera in ſubiecta foueam mittebantur,fuiſſe proditum eſt,exẽplo Themiſtoclis, qui Melitæ tẽplum iuxta domũ conſtituit, in quo dãnatorum corpora cum veſtibus & laqueis cõdebantur.Quirinalis quoque & Viminalis,quin inter ſeptẽ numeratur, nulla cõtrouerſia eſt: ſed Quirinalis à Quirini phano qui ibi colebatur, ſiue quòd a Curibus profecti loca tenuerunt, nuncupatur, qui Agonius,& porta quæ illuc ferebant,Agonẽſis quæ etiã Collina dicta. Cúmque in Quirinali diuerſi aggeres foret,ſinguli ſua nomina ſortiti fuêre : namq; ex his vni Tricepſos ad ædẽ Quirini,cõtrà quam ſacellum Semonis * Sangi viſebatur:alteri Salutari, ob Salutis ædẽ tertio Mutiali,ad ædẽ dei Diffidij,nomen erat, vt Varro inquit.In eo quoque Numa Põpilius domũ habuit,quę ad Auguſti tẽpora mãſit incolumis, vbi & Primogeniæ Fortunæ tẽplum,quæ Publica dicta eſt, ac Fidij Sabini dei, Salutis & floræ,templa fuere. Habuítque circũ multa memoria dignum,& vallem Quirinalem, vbi Põponij Attici domus,cui Tamphilinæ nomen, aliáſque domos clariſſimas.Viminalis verò, vel ab ara Iouis Viminei,vel quòd ibi viminum ſylua eſſet,denominatus fertur:vbi campus Viminalis,lucus Putelinus,& templum Iunonis Lucinæ.Qui quidẽ colles à Seruio Tullio poſt cenſum perfectum vrbi additi ſunt. Hic enim,adiecto Exquilino & Viminali, quod intermedij ſpatij eſt,ſtadiorum ſex è Collina porta ad Exquilinã, turribus muniuit,& muro ſepſit,nequãdo excurſiones illinc fierẽt, & hoſtium præſidiũ foret: in cuius medio porta Viminalis nomen habet. Habuítque hortos Saluſtianos, qui præter amœnitatẽ,profuſiſſimi ſumptus erant. Poſt aliquot verò tẽpora ædibus pulcherrimis magnæ molis or

Exquiliarum duo aggeres.

Quirinalis collis vnde dictus.

Quirinalis aggeres,& nomina.

** Lon.*

Viminalis collis vnde.

Porta viminalis.

Saluſtiani horti.

natus mons fuit. Inter quas cõſpicuæ magnitudinis M. Craſſi domus, nec minore ſumptu C. Aquilij equitis iuris ſcientiſſimi, qui primus dolo malo inuenit formulas, cuius pleraque extant egregiè cõſtituta: necnon Q. Catuli inſtructas, aliáſque Romanorum ciuium ædes conſpicuas, in eodem colle annotauere annales.

Qui flamines primi Romæ fuerint, quódve flaminis officium, quibúſve eſſent cæremoniis addicti.

CAPVT XII.

NVma Pompilius ſummus religionum cultor, inter cætera inuēta & cõſtituta, flaminē Iouis aſſiduum ſacerdotem legiſſe fertur, qui re & æſtimatione magna fuit, eúmque inſigni veſte, toga prætexta, & curuli ſella, ac lictore adornaſſe, duóſq; illi flamines adſciuiſſe, vnũ Marti, Quirino alterum, genere, famáque lõgè principes quibus ſacra faciēdi & victimas immolandi datum munus erat. Poſt aliquot verò tēpeſtates, aucta ciuitate quum augeri ſacerdotia oporteret, quindecim flamines conſtituti fuere, qui omnes à diis quibus ſacra faciebant, cognomenta ſortiti ſunt, quorum primus Dialis, vltimus Pomonalis. Pomona enim pomorum dea eſt. Martialis verò, Viminalis, Quirinalis, Vulcanalis, Carmētalis, Falacer & Palatualis, ac Peciri flamē, Martiani ſodalis, & reliqui deinceps poſt Dialem fuere. Dialis enim, quòd Iouis ſacerdos foret. Furinalis à Furina, cuius etiã feriæ Furinales. Falacer à Falacre pomorũ deo. Palatualis verò, quia illi deæ in cuius tutela Palatium erat, ſacra faciebat, nomina cepere: poſt quos nonnulli ſex Cæſaribus in deos relatis, poſt funera flamines tributi ex Cæſarũ nominibus, quorum ſacris præerãt denominantur: vt Martianus, Helianus, Antonianus, & reliqui. Erántque curiales flamines, maiores: plebis verò, minores: nam præter præſcriptos, quum in ſua quiſque curia publica ſacra facerēt, ſingulíſque curiis ſui miniſtri eſſet, à quibus ſacra populo dabantur, hi nimirũ curiales flamines, eò quod curiis præeſſent, dicti ſunt ſingulis enim curiis bini præpoſiti erãt ſacerdotes, honeſti ordinis, moribus & virtute præſtantes, quorum nemo citra quinquageſimum annum inferior ætate fuit: qui niſi à

Flamen Iouis. *Flamines & eorũ nomina.* *Dialis.* *Furinalis.* *Falacer.* *Palatualis.* *Fla. curiales.* *Fla. plebei.* *Singulis curiis bini praepoſ. ſacerdo.*

collegio nominarētur, ad flaminium admitti non poterant. Quippe ſacerdotes, niſi quos digniſſimos putabāt, ad collegium nullos admiſere, admiſſique inaugurabātur: quo die auguribus, pontificibus, regi ſacrorū, & veſtalibus virginibus, cœnas opiparas magnificé apparabant, quæ adiiciales ſeu adipales dictæ. Nonnunquam verò pōtificē maximum flaminē creuiſſe exēplis relatū eſt: ſiquidem Cneus Valerius Flaccus à Publio Licinio pontifice maximo Dialis flamen creatus, ſacerdotium geſſit magnificè, qui quum fuiſſet vita & moribus inquinatiſſimus, & parum ſecunda fama, poſtea ſumma religione & continentia Flaminio præfuit, magnóque honore & pudore ſpectatiſſimus euaſit. Sæpe tamen à dictatore flaminē proditum, plerunque à populo vel principe, cōperimus. Qui tametſi proditus eſſet, non tamen ſacerdotiū gerebat, quin à pōtificibus prius eſſet in collegium cooptatus. Qui quidem, quòd pileum geſtaret, in quo virgula oleaginea modicū lanæ habens in ſummo inſtar fungi inerat, flamines quaſi filamines dicti ſunt: quem quum per æſtum ferre non poſſent, dempto pileo, caput ligabāt filo, quòd nudo capite incedere fas nō erat. Solus tamē inter reliquos flamines Dialis albo galero inſignis eſt, quem niſi ex ouis albæ tergore Ioui immolatæ fieri nō decebat, vt eo inſigni à reliquis conſpicuus foret. Feſto tamen die flamen & ſi æſtu laboraret, filo dempto, pileum ſumebat: tunc enim filo ligaſſe caput, non ſatis erat. Quippe celebri die flaminem ſine pileo eſſe non cōuenit. Eſt tamen obſeruatum inter flamines, Dialem aſſidue pileum lanámque geſtare, quum reliquis flaminibus tunc quum ſacrum faciunt, & feſta ac religioſa die cum pileo eſſe decear. Si tamen mortem oppetere Dialē forte contingeret, tunc quum agit animam, cum pileo eſſe minimè cōuenit, depoſito enim pileo decumbere, & animū efflare oportebat. Aliter apud Ægyptios: nam ſacrarum literarum ſcriptores, qui loco flaminis ſunt, punicenm filum pro inſigni capitis, non pileum deferunt. Horum ergo in ſacrificiis deorū non minimum ius poteſtáſque fuit, nam quæ ſacra diis darentur, & quæ victimæ cæderentur, & quando extra offerrentur, & an perfecto ſacrificio litatum foret, enun-

Adiciales & adipales cœnæ.

Fla. à quibus crearētur.

Flamines vnde dicti.

Fla. dialis albo galero inſignis.

Sacrarum litterarum ſcriptores loco flaminum apud Aegyptios flaminium munus.

ciare debebãt: tũ ſacrorũ cura & cæremoniarum ad eos ſpectauit & pertinuit. Quod ſacerdotium non, ſicut auguris, perpetuũ erat: ſiquidẽ ſi ſacra non rite feciſſet, aut neglectæ religionis flamen argui poſſet, ſeu aliquid aduerſus conſtitutum faceret, flaminio abire oportebat. Sulpitius enim flamen, ꝙ inter ſacrificãdum apex prolapſus fuiſſet, ſacerdotio deiectus fuit. Caius etiã Claudius, & Cornelius Cethegus, quòd exta victimæ perperam dederat, abire flaminio neceſſum habuit. Cúmque flamen ſacra diis dare, & hoſtiam immolare vult, flamineum puerum aut puellã iuxta habebat, qui parati intentíque miniſterio, & ſacrificanti præſtò forent, quæq; exequenda, quæ patrij moris & ritus erant, ſacris miniſtraret: quos non niſi ingenuos, patrimos & matrimos eſſe decebat. Cui ad ſacra eunti, præco præcimitator dictus, præire & præmonere ſolebat populo, vt dum ſacra fiunt, ab opere ceſſarent: qui ſi contumacius parerẽt, pignoribus & mulcta plectebantur: neque enim flaminẽ aut regem ſacrorũ religioſis diebus aut feriatis opus facientem videre fas erat. Quin etiam dum operabatur ſacris, eo corporis ornatu erat, vt fibulis æneis accinctus, victimas cæderet, & diis libaret. Ipſiúſque vxorem, cui flaminicæ nomen, quoties tonitrua audiſſet, feriari neceſſum erat. Cui hoc eſt muneris loco datũ, vt à viro diuertere nõ liceret: nãq; ipſe vnius vir vxoris, & flaminica viri vnius vxor eligebatur: ſicut Aegyptii ad Tauri ſacra ſemel maritũ aſſumpſere. Cúmque ob ſacerdotij dignitatẽ, in ſenatũ venire, & ſententiã dicere, antea flamini licuerit, idq; poſt temporũ curricula eorũ deſidia obliteratũ eſſet, L. Flaccus flamen rẽ longe intermiſſam reuocauit, eíque & reliquis flaminibus, vt veteri iure vſurpato, in ſenatũ ingredi, & publico cõcilio intereſſe, togáque prætextã, & ampliſſimi ordinis ornamenta habere liceret, ſenatuſcõſulto datum eſt, tametſi carbaſum flaminis indumentum propriũ fuiſſe dicãt: Ex eo enim quoties frequens ſenatus haberetur, flamini haud ſecus quàm ſenatori in curiam veniendi, conſultandi, ſuffragandi, cenſendíque poteſtas data fuit. Et tametſi flamines ſacerdotio addicti eſſent, non tamen à belli muneribus erãt immunes, ſæpiúſq; res à patribus tentata, & in

Fla. quibus de cauſis ſacerdotio eiicerentur.

Flaminei pueri aut puellæ miniſterio vtebatur.

Flamen in ſacris.

Ornatus flaminis.

Flaminicæ vxor flaminis.

Flamẽ vni eum duntaxat vxorẽ ducebat.

Carbaſus fla. indumentum.

Fla. à belli muneribus non in totũ m.n...

vtranque partē ſermonibus agitata fuit, deſupèrq; lex lata fuiſſet, vt tā flamines quàm reliqui ſacerdotes militiæ munere vacarent, niſi Gallorū imminente tumultu, quum reſpub. milite egeret, à militia minimè auocādos decreuiſſent. Sæpe tamē flamines, ne ad bellū irent, religione inhibitos ferunt: quippe Cæcilius Metellus pontifex max. Aul Poſthumius conſulem, quoniā flamēMartialis erat, ne ad bellū proficiſceretur, nève ſtipendia faceret, inhibuit, alióſque vetitos fuiſſe cōſtat, ne cura belli, & rei militaris procuratio, illos à ſacris euocaret, Nō nunquam verò Dialem flaminem extra Italiam ſortitū prouinciam inuenimus, aſſerentem, nullas religiones Diali, Martiali & Quirinali prouincias ſortiri vetuiſſe. Auguſtus tamen Octauius annuum abſentiā, & prouinciarum adminiſtrationē Diali concedi vetuit, ne à cura ſacrorū nimium diu abeſſet. Qui quidem ſicut inter flamines honore præcipuus, ſic maximis cæremoniis aſtrictus erat: quippe ſoli flamini in primis iurare non licebat, nefas æſtimantes, cui deorū ſacra & cæremoniæ credita ſunt, ipſi verbo aſſerenti fidē nō habere: cui hoc munus impendebat, vt ſingulis Idibus, quas feriatas habebat, bouē Ioui immolaret: vtque ad flaminium aſſumptus, è patrio iure immunis cōfeſtim ſui potens fiat. Eidémque ſub diuo vngi, vel ſine interula eſſe, aut equo vehi, noctémve vnam ab vrbe abeſſe non licebat. Si tamen aduerſa ualetudo Dialem inceſſiſſet, pontificis maximi arbitrio vltra binoxiū abeſſe poterat, dum ne diebus publici ſacrificij, nec ſæpius quàm bis eodem anno procul fiat. Dialémque, coniuge defuncta, flaminio abire oportebat, quia ſine coniuge eſſe, aut iterum coniugio copulari non decebat: nanque bis nupti, ſacerdotio pelluntur. Quod ab Ægyptiis æque ſeruatum eſt, vt ſemel tantum ſacerdoti nubere fas ſit, quum reliqui pro voluntate & facultatibus plures capiant. Frumentum quoque, farinam, & carnem crudam, canem, capram vel equum tangere vetabatur. Hederam Dialis ſi attigiſſet, vel annulum cum gēma, aut nodū habuiſſet, piaculum admitti putabatur: fabā tangere aut nominare, vel funebres tibias audire, Diali flamini non licet: neque enim feralia attrectare fas erat. Capillū ſi tonderet, niſi æneis

Fla. prouinciis aliquoties præerant.

Cæremoniæ quibus flamen dialis aſtrictus erat.

Fla. dialis vxore defuncta, ſacerdotio cedere cogebatur.

Sacerdotibus ſemel tantum nubere fas.

cultris, velut turpiſſimo facinore tenebatur. Quòd à Sabinis ſumptum crediderim, quibus æneo cultro ſacerdotes capillũ tondere præcipitur. Ignem ex Dialis flaminis domo efferri, niſi ſacrorũ cauſa, aut procinctã claſſem videre paratáſque ad bellum copias, piaculare eſt. Mortuóque pecudis corio flamini calceos fieri, nefandum: cuius ſacerdoti ab vrbe tribus abeſſe noctibus non licet: aliiſque cæremoniis Dialis aſtrictus erat, quibus à vilioribus ſacerdotibus reliquiſque flaminibus cultu & ornatu longe ſanctior erat atque conſpectior. Ægyptiis verò diu ſeruatus inoleuit mos, vt ſacerdoti nec fabam ſerere aut comeſſe neq; aſpicere liceret: quibus erat conſtitutum, lege apud Memphim lata, vt Iſidis ſacerdotes ſemper deraſo ſint capite: vtque tertia quoque die corpus eradant, & frigida abluant, ter die, noctu bis: piſciũ quoque etiam tactu abſtineant, nedum eſu: veſtémque lineã calceos papyraceos gerant: ouillis, nec ſuillis carnibus veſcantur: ſalcibis nõ adhibeant: vino abſtineãt, aut ſi bibere libet perparco vtantur: mare deteſtentur & notas: à quibus inſtitutum eſt, Apidipotum dare ex peculiari puteo, nõ ex Nili aqua. Apud Græcos verò flaminibus, ſtephanophoris nomen fuit, quibus ferre coronam & comam promiſſam, proprium erat: qui etiam arma ſumere, aut Phocenſium agros innadere lege vetabantur. Poliadis quoque Mineruæ flamini hoc dabatur præcipuũ, vt caſeum recentẽ tangere perpetua lege vetaretur. Phœbi verò, aureũ ſceptrũ corouis & vittis redimitũ ferre. Flamini autem Epheſiæ Dianæ, qui ennuchus erat, Megabyzo nomen fuit, Cereris verò Eumolpidi. Apud Hebræos Eſſæi ſummi ſacerdores loco flaminis erant, qui vino, coniugio & carnibus abſtinent, & duriori cubili degunt. Sed præter Dialis præſcriptas cæremonias, aliæ fuerũt vxori flaminis præſtitutæ, quas perpetua lege ſeruare tenebatur, quum ex Romuli conſtituto ſacerdotum vxores cum viris cõſecrantur, præſcriptiſque cæremoniis teneantur: nanque flaminica quum ad Argos vadit, neque comere caput, neque capillum pectere debet; quotiéſque tonitrua audiſſet, feriata erat: cui menſe Iunio, niſi poſt Idus, nec vngues ſecare, nec capillum comere, neque virum tangere permiſſum cu

Aegyptiorum ſacerdotum cæremoniæ.

Græcorum Stephanophori.

Hebræorũ ſacerdotes.

Flaminicæ dialis cæremoniæ.

Vide Cælium lib. 15. c. 8.

ius vnguium & capilli præſegmina ſubtus arborem * filicam terra operiri neceſſum erat. Illi quoque fabis veſci, aut gradus ſupra tres aſcēdere, minime licet: Soláq; Dialis vxor ſacrorũ cauſa ſub viri poteſtate & iure eſt.

Flaminicæ amictus. Fuítque amictus flaminicæ purpureus quadratus ſimbriatus, cui nomē ricæ, quo velut palliolo vtebatur. Plerique flammeũ veſtem flaminicæ proprium duxere, cui cælum fulmineum color, & Tutulum capitis ornatus, cui inerat vitta purpurea, quæ crinibus annectitur. Hoc quoque non in poſtremis fuerit, quòd ſi quis nocens ad flaminem accederet illo die ab omni pœna criminis tutus erat: qui ſi vinclis nexus foret, eiſdem ſolutus lexabatur. Ac licet ſacerdoti, vt rebus diuinis impenſius vacaret, néve à ſacris cultúque & religione deorũ, aliarũ rerum cura ſeiungeretur, magiſtratus gerere nō liceret: tamē & flaminem honores geſſiſſe, & conſulatum vnà & flaminium adminiſtraſſe, ác tam rebus diuinis quàm humanis præfuiſſe, atque vtriuſque honoris ornamenta geſtaſſe, apud multos tradita memoria eſt.

Flamē aliquādo alios etiā magiſtratus ſimul gereb.it.

In quot cohortes, manipulos, centurias decuriáſque phalanx diuidatur, & quæ illius deſcriptio fuerit.

CAP. XIII.

Phalanx. QVod legio quondā apud Romanos fuit, id phalangē Græcis, Macedonibus & Dardanis, exteríſque nationibus valuiſſe, monumentis proditum eſt. Ea enim in libero campo, & ſi quando expiatiari licuit, magno vſui fuit. Cũm verò arctis faucibus & præruptis ſaxis, aut inter viarum anguſta premitur, non eſt ea vis poteſtáſque: quippe Macedonica phalanx immobilis, ſemper ex ſtabili peditum agmine, nec partiri, nec diuidi facilis erat, quod in Romana legione lōge ſecus: quotieſque coniunctos ſeruat ordines, & ſuis turmis ita fertur inſtructa, vt continenti agmine vir viro, armis arma coniuncta forent, magno præſidio munita, ad victoriā maxima momenta fecit: ſicut Orthia phalanx, quæ in cornua procedit, & in profunditatē ita inſtruebatur, vt nec à tergo aſſiliri, nec à fronte occurſari, neque à lateribus præ magnitudine circunueniri poſſet: quod etiā Mace-

Macedonica phalāx.

Orthiaphalax.

donicæ phalangi erat proprium, prælongas haſtas ante clypeos obiicere, ita vt niſi in libero campo eius nullus vſus foret. Si verò laxatis ordinibus ſemel eſſet diſſoluta, robore ſimul atq; ordine diſſipato, omnis vis virtúſq; eius puncto temporis diſſoluuntur. Hanc, qui de inſtruendis aciebus memoriã reliquere, quíque in ea deſcribenda multum ſtudij & operæ contriuere, ex nouem armatorum millibus: alij ex vigintiquinque millibus, vt Syri: Perſæ ex quadraginta millibus definiere. Cuius exemplo Perſeus aduerſus Æmylium Paulum ex quadraginta millibus phalangem inſtruxit, Alexander Romanis imperator ex triginta millibus, Macedones verò ex ſedecim millibus, trecentis octoginta quatuor militibus, conſtare dixerunt, quos phalangitas vocant: ſicut à Philippo primùm, mox ab Alexãdro deſcripta fuit, qua quidem externi duces velut firmiſſimo robore vſi fuere: nam tanti momenti fuit, vt incredibile dictu ſit, quàm parua manu quãtas copias fuderit, Sequutus inde tẽpeſtatibus, Græcorum duces diuerſas turmas legionéſque deſcripſere, inter quas Macedonum robur. Sariſſophorus magni æſtimatur, quo velut firmiſſimo munimento in poſterum vſi ſunt. Lacedæmonij ratas inſtruxere phalanges, Germani denſatis agminibus, ſcutis capita contecti, obiectis parmis, phalangem ita compoſuerunt, vt ad irrumpendum magna momẽta faceret. Ea verò phalanx ita deſcripta erat, vt in minimas partes diuidi, rurſus momento temporis in vnum colligi poſſet: quóque diſtinctior eſſet, ſingulæ ipſius partes propria ſortitæ ſunt nomina: Siquidem hæc phalanx quadruplaris, in ſingulas duplares diuiditur quibus cornua nomen indidere: quarum ſingulæ octo millia centum nonaginta duos milites habent, decurias verò quingentas duodecim Hanc poſtea duplarẽ in duas ſimplares iterũ partiti fuere, quarũ ſingulas ex hominibus quatuor millibus octogintaſex effecerunt, Item ſimplaris iſta in duas rurſus diuiditur partes, quibus nomen Meros, quæ hominum duorum millium quadragintatrium deſcribitur, quarum quælibet ex centum vigintiocto decuriis conſtat. Rurſus Meros cohortem milliariam facit: ea autem eſt hominum mille vingintiquatuor, hoc eſt,

Phalãx ex quotconſtabat apud diuerſas gentes.

Phalangitæ.

Sariſſophorus.

Singularũ partiũ phalangis nomina.

Quadruplaris.

Duplaris.

Cornua.

Simplaris.

Meros.

Cohors milliaria.

Tribunus maior. centuriarũ ſexagintaquatuor,cuius præfectus maior tri-
bunus appellatur.Iſta deinde milliaria in duas quingen-
Quingentariæ. tarias,quarum ſingulæ homines quingentos duodecim,
centurias triginta duas habent,eiúſque ductor tribunus
Tribunus minor. minor: eandémque quingentariam in duos manipulos
partiti ſunt. Singuli verò manipuli homines recipiunt
Manipuli. ducẽtos quinquagintaſex,decurias verò ſedecim, cui du
Manipulari ctor manipularius præerat, quam * & ſynagiam vocant.
Ruſus manipulum duas centurias facere volunt, quarũ
** Synagia.* quælibet milites centũ viginti octo, hoc eſt, octo decu-
Centuria. rias capit.Nam duplicata centuria manipulũ facit, cuius
Centurio. præfectus cẽturio ordinarius vocatur. Simplex verò cẽ-
Centuria ſimplex. turia duas quadruplares decurias facit, quarum ſingulæ
hominum ſexagintaquatuor : quæ quadruplaris in duas
Decuria quadruplaris. duplares diuiditur,quarum ex trigintaduobus militibus
fiunt ſingulæ,duplariſque decuria in ſimplarem, quæ ex
ſedecim militibus ſcribi dicique conſueuit. Hæc enim
Decuria duplaris. totius phalãgis Macedonicæ,quam ex ſedecim millibus
trecentis octogintaquatuor militibus veteres effecerũt,
Decuria ſimplaris. percõmoda deſcriptio fuit. In qua duo ſunt cornua,du-
plaréſque phalanges duæ ſimplares quatuor,partes octo
cohortes milliariæ ſedecim, quingentariæ trigintaduæ,
manipuli ſexagintaquatuor,centuriç centũ vigintiocto,
decuriæ quadruplares ducentæ quinquagintaſex,dupla-
res ſexentæ duodecim, ſimplares mille vigintiquatuor.
Ex his ergo effici cogíque poteſt,quid phalanx,quid co-
hors,manipulus centuriáve ſit,quantúmq; militũ in diſ-
ponendis aciebus externa deſcriptione vnaquæq; cape-
Rom.phalange vſi. re aſſueuit.Qua quidẽ phalange Romanos duces contra
exteras gentes aliquando vſos comperimus,illámq; non
vno militum numero deſcripſiſſe : nam cõtra Mithrida-
tem & Archelaum Sylla &Romani plerique duces con-
tra exteros phalange vſi ſunt.Poſtea verò manipulatim
ſtruere aciem cœpere,illámq; in plures ordines,turmas,
Galli. decurias centuriáſque,atque ordines diuidere. Galli ve-
Celtiberi. rò & Celtiberi,atque exteræ nationes pleræq;,non pha-
langem,ſed cateruas habuere,hominum denũ, aliquan-
do ſenum milliũ. Sed quod eſt de cohorte milliaria di-
Militariæ & quin- ctum vel quingentaria,licet animaduertere, illam diſſi-
mili modo Græcos variaſſe,qui pro tempore & locis, &

prout quiſque commodum putauit, cohortes non vna facie deſcripſere: ſi quidem Polybius ex nonaginta hominibus cohortem fecit, Calliſthenes ex ſeptingentis, Ephorus ex quingentis, Gorgias ex quadringentis lectis viris, quam ſacram nuncupauit. Samnites quadragenariã fecere cohortem, quæ Lintata dicta. Camertes ſexcẽtorum hominum cohortem Romanis aliquando miſere ex fœdere, Neſtor verò apud Homerũ, per ſingulas tribus cohortes diſpoſuit, vt in conflictu præliorũ alter alteri opem ferret, & inuicem ſe iuuarent. Fuítque miræ obſeruationis apud Græcos, vt prima cohors tanquã firmiſſimum robur ex quadringentis militibus fiat, à Romanis verò præter milliariam & quingentariam, etiam ex ducentis militibus primùm Syllæ temporibus cohortem deſcriptam fuiſſe, apud multos nota memoria eſt.

Cẽtariæ cohortis variatio apud Græcos.

Iliad.8.

Res ſacræ, religioſæ & ſanctæ, quæ cenſerentur apud veteres, quibúſque ſacrum aut ſanctum facere licuit.

CAPVT XIIII.

Res ſacras, religioſas & ſanctas, in nullius ſemper bonis fuiſſe, veteri lege ſeruatum eſt: erant enim ſacra diuino cultui mãcipata. Ait enim Trebatius: Quicquid deorum ergò habetur, ſacrum eſt, ſiue ædes, ſiue ara, vel ſignum, locus aut pecunia, ſiue quicquid aliud more inſtitutóque ciuitatis ritè diis conſecratum foret. Ea verò conſecratio, vel à conſule aut imperatore accenſo foculo fit cum tibicine, verbis priſcis & ſolennibus, præeunte verò pontifice maximo præfante carmen capite velato, & concione aduocata, ac iuſſu populi. Iniuſſu enim populi, iuxta diuinas traditiones, conſecrati ædem terram, agrum, ſanciri nihil poterat. Poſtea latum ad populum fuit, plebſque ſciuit, vt in templi conſecratione atque, etiã iuſſus ſenatus, tribunorúmque plebis maior pars intereſſet: in quod illud ſeruatum eſt, ne vna cella duobus diis dicetur. Demum lege Papyria nõ modò templa & aras, ſed ne priuatas quidẽ ædes ſine iuſſu populi conſecrare, aut ſempiterna religione obligare licuit: nam quod priuatus religionis ergò ſacrauit, ſacrum non eſſe conſentiunt omnes. Fuítque Platonis ſententia, vt deo-

Sacrum quid l. ſacra. ff. de rerum diuiſ. & §. ſacræ. Inſt. eod.

Conſecrationis cæremoniæ.

Iniuſſu populi nihil conſecrabant.

Papyria lex.

Platonis ſententia.

rum delubra nemo priuatus conſtituat, ſatis arbitratus ad immolandum publica templa patere. Funeſtámq; familiam, aut hominem funere pollutũ, templum arámve dedicare, aut à lugentibus, ſactificari, vel aliquid conſecrari, vetabatur: nanq; in luctu diis ſupplicare, non ſacrificare licebat, quum ſine gemitu aut morſu animi ſacris intereſſe deceat. Propterea in ſacrificiis anniuerſariis, & ædis dedicatione, publicum luctum minui perpetua lege cauebatur. Tum ſiquando exitiali bello & terribili ſtrage dimicatum foret, ne propter luctus acerbitatem & inteſtinum vrbis malum ſacra Cereris intermitterentur, lugendi tempus ad certam fuit diem præfinitum: quod etiam Græcis in vſu erat, vt in annua Cereris celebritate, funeſtos intereſſe aut vota exoluere, vetaretur. Templi verò conſecratio fiebat, vt qui templum ædémve dedicaturus erat, poſtẽ tenens, accenſo foculo, & aduocato numine cui templũ ædéſve ſacrantur, ſe ex prophano vſu & humano iure templum, cellã, menſas, arulas, quęq; eò pertinent, eximere, eáque conceptis verbis ipſi numini (nominat numen) diuina humanáque omnia conſecrare dicaréque affirmet. Sabina herba ad ſacrum adhibita, ſine qua templum ædémve, phana aut ſacella, minimè dicari putarunt poſſe. Fuítque conſtitum, vt in dedicanda ará vel ſimulachro, poſtẽ teneri non oporteret, in æde verò neceſſum foret, in quo eſt animaduerſum, ſi parum rectè tabernaculum captum eſſet, crimen ſpretæ religionis admitti. Athenienſibus verò in ara cõſecranda, vel ſtatua dedicanda, mulieres in veſte verſicolori ollas leguminum circunferunt, illáſque, gratias agentes, erectoribus diuidunt. Notatúmque & illud, cõſecrationis verba ritè concipi oportere, ne ſyllaba vel verbo cadant, quare Metellum pontificem ædem dedicaturum, quum balbus eſſet, multum laboraſſe ferunt, vt verbum opiferæ ritè exprimere, & ſine offenſione poſſet: ſicut Demoſtenes linguæ impedimento offenſus, adeò blæſus erat, vt in exprimendo ϱ literam, multum laboraſſe dicant, pro qua λ proferebat. Vtque in conſecratione ædis, ſiquando luctu publico populus teneretur, dimiſſis ſagis, candidas veſtes induant. Cúmque omnia ſacra tanquam diis debita, violari nefas foret hominem

Aliæ obſeruationes. *Græci.* *Cæremoniæ in templi conſecratione.* *Sabina herba in dedicationibus.* *In dedicanda ara vel ſimulachro.* *Athenienſes.* *Conſecrationis verba articulate exprimenda.* *Demoſthenes blæſus.* *Luctus remiſſus.*

tamen ſacrum & deo deuotum morte afficere, nefas non putarunt, tanquam illius anima diis deuota, amplius humani commercij non ſit. Religioſum verò locum eum facere dicunt, qui defunctum cadauer aut cineres in locum ſuum defert, quíve mortuum in prædio locóve ſuo humo tegit, Locus tamen vbi crematur corpus, priuſquã iniecta gleba ſit, non ideo religioſus manet, ſed prophanus.

Homo ſacer. In loco conſecrãdo.

Sed quum à prima origine intra ſuas quiſque ædes defoſſa cadauera haberent, vnde Lares in ſingulis ædibus colendi religio peruaſit, in Larario, in quo præter deorum penatium, etiam inſignium virorum, quas venerarentur, effictas imagines habebant: quare Seuerus imperator & religione tactus, Chriſtum, Abraham, Orpheum & Apollonium, velut deos, intra ædes veneratus eſt: poſtea lege duodecim tabularum, ne intra vrbem ſepelire liceret, probè cautum fuit. Itaque in agris quiſque ſuis ſepulchra & loculos, in quibus cineres, ſuorum conderent, habuerent, Cineres tamen illorum qui triumphaſſent, aut imperatorum, ſummorúmque ducum, qui Rempub. auxiſſent, virginúmque veſtalium, in vrbem ferri & in foro condi licebat. Primúmque Traianum Auguſtum ſepulchrũ in foro meruiſſe accepimus, quod & poſteris deinceps datum eſt. A qua inſtitutione poſtea deſitum eſſe crediderim: nanque Hadrianus, & mox Antoninus Pius Auguſtus, ius antiquũ renouans, ne cui intra vrbem ſepelire liceret, edictis decretíſque ſanciuere.

Sepeliendi locus apud priſcos Romanos.

Imagines in lario.

Quorũ cineres in vrbe ſepelire licebat.

Quæ Platonis etiam inſtitutio fuit, vt in agro infœcũdo & ſterili ſepulchra conſtituerentur, ne viuentibus officiatur. Cúmq; tota familia ſepulchri patrisfamilias particeps foret (quippe extra ſacra & legem inferri cadauer non licebat) procedente mox tempore, ne in genus & poſteros ſepulchra deſcenderent, alia fuit lege ſancitum, donec nouo poſtea edicto ad genus & familiam pertinuere. Quæ quidem pro dignitate & opibus fiebant maiora, ſi imperatores aut ſummos duces amplis honoribus functos, ſepelire contingeret: minora verò, ſi mediocris fortunæ viros ſepulchro condi curarent. In quibus literis adnotabant, quot pedes à fronte, quot in latitudinem ſacer locus procederet. Sed quum profuſiſſimæ ſimpenæ, & magnæ moles ſepulchrorum quo-

Sepulchra familiæ.

Sepulchra pro dignitate & opib.*

Lex de ſepulchris ſtruendis tidie fierent, ſequutis inde tẽporibus, nec ampliori opere excitat ſepulchrum, quàm quod quinque diebus abſolueretur, nec maior lapide, quam qui laudes ſepulti & titulos honorũ acciperet, lege cautum fuit: quod Græci epiodium ſiue epitaphium dixere, id quod Plato legibus cauit, & Græci ſanciuere, ne quis maioris operæ ſepulchrum excitaret, quàm quod decẽ homines triduo perficerent: néve Hermas in Ceramico apponere, aut longè petito prooemio epigrãma inſcribere fas foret. Mox Demetrius rex nouis ſepulturis modũ ſtatuit, ſanxítque ſuper defuncti cineres erigi columellã, quæ vltra cubitos tres non extaret. Quod Sylla lege promulgata cõſtituit, qua funebres impenſæ, & ambitioſæ exequiæ, atq; ad rogum munera, necnon conuiuiorum impedia, præſcripto fine taxabantur: qui tamen in Metellæ coniugis funere legẽ ſuã trãſgreſſus, profuſione maxima exequias dedit. Lycurgus verò defuncti nomen tumulo aſcribi vetuit, niſi illis qui fortiter pro patria occubuiſſet, & operam in bello Reipub. nauaſſet. Solon verò pœna coërcuit, illos qui ſepulchra deleret, aut in gentilia alienũ inferrẽt. Ægyptiis tria fuere ſepulchrorum genera: vnũ præcipuum & maximi ſumptus, quod argẽti talento taxabatur: mediũ, minarum viginti: humile verò, ex leui materia minimæ impenſæ. Clariora fuere Æthiopibus: nam ditiorũ monumenta ex auro fiunt, tenuiorum ex argẽto, inopes autem cõduntur fictilibus. Indi & Germani operoſa ſepulchra, vt gratia defunctis, aſpernati ſunt, itaque humili condebantur tumulo. Cyrus verò apud Xenophontẽ, non auro, nec argento condi, ſed terræ corpus reddi voluit, velut matri. Singulóſque ſingulis ſepulchris condi apud Romanos diu permanſit, quod ab Athenienſibus vſurpatum eſt. Megarẽſes contra, nam tres aut quatuor defuncta corpora ſingulis cõdebant tumulis prona. Cõtrà Diogenes Cynicus: nã corpus in faciem ſepeliri cenſuit, inferiora aliquando conuertenda arbitratus. In publico tamen non fuiſſe ius ſepulturæ, ex decreto pontificum cauebatur. Sed quum vis morbi Romæ paſſim per ignota capita vagaretur, Antoninus Philoſophus Auguſtus, vt paſſim in vrbe liceret humari, cauit edicto, loco non definito. Si qui tamen tyranni malè de Republica

Epiodium & epitaphium.

Demetrij ſanctio.

Syllæ.

Lycurgi.

Solonis.

Ægyptiis tria ſepulchrorũ genera.

Æthiopes Indi. Germani. Cyrus. Romani.

Megarenſes.

Diogenis ſepeliendi ratio.

Tyrãni & qui ſibi mortẽ con-

blica meriti,ſupplicio affecti eſſent, aut ſi qui laqueo & morte inhoneſta,aut malo læto occubuiſſent,vel cęleſti eſſent afflati numine,illos condi ſepulchro, aut humari non decebat,itaque inſepulti abiiciebantur. Vnius tamē Phocionis publicio iudicio damnati, quum inſepultum cadauer iaceret,ſeruilis manus ſepeliſſe fertur. Si autem de cœlo ſepulchrum tactum,aut fulmine ictum eſſet,locum à deo expeti,& propterea cõſecrari putarunt, quod Lycurgo & Euripidi poëtæ contigiſſe ferũt, quorum ſepulchra de cœlo tacta ſunt. Erátq; Græcis lege cautum, vt qui patrimonium prodegerat, ſepulchro patrio non humaretur,ſed externo: Néve quis ob proditionē reus, Athenis tumularetur, tanquam ob crimen famoſus foret. Ideo Phocionis,aliorúmque qui proditionis inſimulati pœnas dederant, cadauera extra fines Atticos exegerunt. Cimon verò Milciadis filius, vt pater qui obierat in carcere,humaretur,captiuum ſe præſtitit, & ſeruituti mãcipauit. Apud Ægyptios ſi quem prauis moribus vixiſſe contingeret,eiectum cadauer in vaſtis ſolitudinibus exponunt. Perſæ damnatorum corpora feris & canibus abiiciunt. In quo illud traditur mirũ,quòd cùm Clearchi cadauer ob crimen inſimulati canibus expoſitum foret,magna vis venti exoriens,illud puluere texit,tanquam diis ſignificantibus immeritũ pœnas dediſſe. Hoſtiũ tamen ſepulchra nobis religioſa non ſunt:ideo violari ſine piaculo poſſunt, lapidéſq; inde ſublatos in quēlibet vſum cõuertere,non eſt vetitũ. Atq; licet Athenis magna fuerit ſepulchrorum cura,non minor tamen Romanis, qui publica monumēta etiã pauperibus & ſeruis vbi cõderentur ædificarunt. Apud Gręcos quoque deteſtabili crimine obnoxius erat, & capitis pœna dignus, qui inſepultum cadauer reliquiſſet, adeò vt equos & canes parentis affectu Cimonem & Xantippum luxiſſe,& tumulo indidiſſe legamus. Anſer quoque Lacydi philoſopho ita adhæſiſſe fertur,vt nec domi, neq; foris ab eo diſcederet:quē elatum funere, effuſis lachrymis ſepeliuit. Alexander quoque Bucephalo duxit exequias, ſicut Agrigētini equis ſepulchra & pyramides erexêre. Inter quos Auguſtus Octauius, & poſtea Hadrianus Cæſar equo,tumulũ feciſſe traduntur maximi ſumptus, & car-

ſciuerant, non ſepulti.

Græcorũ lex in prodigos.

Proditores.

Aegyptij.

Perſæ.

Clearchi cadauer.

Hoſtium ſepulchra.

Pecudum ſepulchra & exequia.

men inſcripſiſſe. Commodus quoq; Praſino equo mortuo ſepulchrum in Vaticano fecit. Et Romani coruo dedêre exequias præcedente tibicine duorum Æthiopum

Ægyptij.

humeris elato. Ægyptij verò quũ feles aut aliquod animal moritur, cuius ſuperſtitioni addicti ſunt, ſindone contectum,& ſale atque aromatibus delibutum animal ſepeliunt. Quare circa Myridis paludem cornicis atque ibidis ſepulchra ſumptuoſo lapide viſebantur. Tantáque apud Græcos cura ſepulturæ fuit, vt decẽ prætores, quòd bello nauali apud Arginuſas vi tempeſtatis acti, defunctos in acie nõ ſepeliſſent, ab Athenienſibus capitis accerſiti,& vltimo ſupplicio affecti ſint. Et Lacedæmonij dum cõtra Meſſenios ducunt, ne milites qui bello ceciderant, inſepulti manerẽt, teſſeras in brachiis inſculptis

Athenienſiũ tribuũ mos de his qui bello ceciderant.

nominibus habuêre. Inoleuítque mos Athenis, vt ſingulæ tribus ſingulas arcas, in quibus cadauera & diſperſas reliquias illorũ qui bello ceciderãt, ſuæ cuiuſque tribus inquiſita colligerẽt, in expeditione vehiculis ferant. Vnus autẽ torus cõſtratus inanis ducebatur, illorum qui conquiſiti non apparerẽt:& poſtquam in publicis ſepulchris illa cõdidiſſent, ne eſſent inhonorati, inſigni teſti-

Oratio funebris.

monio pietatis in defunctos, ſolenni oratione de ipſorũ laudibus, quòd pro patria mortẽ pugnando paſſi fuerãt, illos magnificis verbis atque honoribus extulerũt, tametſi ea procuratio funeris, inter pudendas & minimè ingenuas artes haberetur. Si cuius tamen oſſa cineréſque in alienum ſepulchrũ deferrentur, illa eruere loci domi-

Locus fulmine ictus, religioſus & ſacer ſit.

nus,& ſinè pontificũ decreto aliò transferre nõ poterat. Eſt tamen lege cautũ, vt locus fulmine ictus, illico religioſus,& in nullius bonis fiat, quòd eũ deus conſecraſſe videbatur: vtque iuxta ſepulchrum nouum, propiúſve

Lex de non violando alieno buſto.

ſexaginta pedes, inuito domino ædes admouere non liceat. Ideo inuiolabilia habita, quæ nec præſcribi poterant, nec vſucapi, ſicut nec publica. Et tam Romana lege

Antiquitas ſanctitatem augebat.

quàm Solonis, ne quis alienũ buſtum violaret aut deiiceret grauiſſima fuit pœna interdictum: quare ſepulchri violati actio cõſtituta eſt. Notatumq; & illud, ſepulchra & loca religioſa ipſa antiquitate ſanctiora fieri, eóque

Sancta loca.

diruto, nihilo minus religioſum locũ eſſe: quippe ſepulchrorũ ſanctitas in ipſo ſolo manet. Sancta verò dicun-

tur loca,quæ ſacrata legibus, plebiſcitíſve ſancita, pœnis,adiectis,inuiolata manet:ſiquidè ſanctiones aut obteſtatione,aut cōſecratione,vel pœnis cōſecrantur. Itaque muri & mœnia ciuitatū,quòd illa tranſgredi non licet,& tam intra quàm extra pomœriū omnes ab his arcentur,nec cuiquā ædificia illius admouêre fas eſt,anguſta & ſancta dicta ſunt: ideo illibata iuris ſanctione defendūtur.Capitale enim fuit, & ſeueriori pœna coërcitum,etiā lege Romuli.illi, qui mœnia tranſgreſſus attigiſſet.Neque mœnia ſolùm,ſed ipſum pomœriū,quantumque circa mœnia loci eſt,quod nec coli,neque arari fas erat,ſanctum eſſe liquet. Tametſi ſacra & religioſa, quandoque ſancta dicta ſint. Leges quoque quarū iuſſa pœnis & ſuppliciis ac religionibus in æternū coërcentur,eò quia non debent pœnæ ſanctione corrūpi,ſanctæ dicuntur:quas breues eſſe cōuenit,velut monita oraculorū diuinitus miſſa,vt paucis iubeant,non pluribus diſputent:ſuadeántq; magis quā cōminentur:quas quidem Plato iuſſit eſſe quam pauciſſimas: nā ſi ſuo iure funguntur magiſtratus, nihil opus eſſe multiplici lege putauit: vbi verò horū improbitate aliò detorquentur,ex legum multitudine perniciem afferri dicebat. Fuítque opinio Cleonis apud Thucydidem, ſatius eſſe malis legibus aſſuetam ciuitatē nō facilè mutari, quàm boniš incōſtanter vti.Sed tamē leges à populo latæ, aliter ratæ non habentur,quàm ſi patres autorés fiāt,poſtquā fuit de cœlo ſeruatū,niſique ad populū prius latæ,ſcriba ſuggerente, conſenſu populi,nō per vim, iuſſuq; ſenatus trinundino promulgatæ,& per pręconem prolatæ,iuratę & receptæ, in foro propoſitæ,ac ſi in ærarium conditę fuiſſent.Nam ſacroſanctū quid fieri minimè poterat,niſi per populum plebémque ſacratum eſſet.Ideo C O S S. legē Curiatam ferentibus,quia à populo non recepta,ſed à trib.pl.ſæpe interceſſum fuerat,pro lege habita nō eſt.Proditúmque memoriæ fuit, malos mores optimis feredis legibus ſæpe cauſam dediſſe: quia vbi perperam viuitur multiplicibus edundis legibus magna datur occaſio. Inde apud Æginetas cautū eſt, vt qui nouæ cōdendæ legis cauſam daret,inuiſus omnibus & execrabilis fieret. Sic apud Indos, ſi quis aliquid pernicioſi inueniſſet, niſi protinus

Mœnia ſancta.
Pomœriū ſanctum.
Sacra & religioſa ſancta.
Leges ſanctæ.
Leges breues eſſe cōuenit.
Platonis ſententia de legum paucitate.
Cleonis opinio.
Quas leges ratas habebant Romani.
Sacroſanctum.
Nouæ legis autor execrabilis apud Aeginetas.

Legum abrogatio. remedio ſuccurreret, morte plectebatur. Quæ quidem leges, licet in æternũ editæ, quum aut vſus coarguit, aut rerum ſtatus facit inutiles, pro tẽpore mutari & induci, ac facilè abrogari poſſunt. *Portæ cur ſanctæ non eſſent.* Portæ verò ciuitatis non, vt mœnia, ſanctæ ſunt: quia quũ per illas defuncta ferantur corpora, ſacroſanctas minimè putarũt: quòd enim funeſtum eſt, id ſacrum aut ſanctũ fieri minimè poteſt. Tametſi alia feratur cauſa. Cùm enim vrbium cõditores mœnia ſignarẽt, incincti ritu Gabino, id eſt, toga reiecta circa humeros, taurum ad dexteram interius, vaccam æneo aratro iungebant, ſtiuámque tenentes incuruam, ita vt omnes glebæ in interiorẽ ruerent partẽ, perfecto ſacrificio mœnia ſignabãt: vbi verò portæ futuræ erant, id loci minimè ſulcabant, ſed arattum ſuſpendentes, portarum ſpatia reliquere intacta. Ideo quũ mœnia ſignata ſolemni ſacrificio, ſancta ſint: portæ, quia ſignari illas vel ſulcari minimè decebat, ſanctæ minimè fuẽre. In quoid ſeruatũ meminimus, vt fruges in ſubiectam foueam demittant, & ex vicina terra exaggerent, bouéſque ſulcatis mœnibus immolent. Macedones verò vbi primum vrbis mœnia futura erant, polentam inter ſolennia adhibuere. *Non cuiuis Cæſarũ ius proferendi pomæria.* Quod quidem aratrum non ædificandis modò vrbibus, ſed illis funditus euertendis inducebatur, quaſi ſegetes ibi mox futuras denotarent. Fuítq; conſtitutũ, vt nemo Cæſarũ, niſi qui imperij fines propagaſſet, non prouinciali, ſed Italico agro quæſito, nationéſque ſignis collatis & iuſto prælio perdomuiſſet, ius proferendi pomœrij haberet. In qua re eſt animaduerſum, Syllam vltimum Romanorũ, pomœriũ protuliſſe: & poſt Syllã, Claudium Cæſarẽ terminos vrbis propagaſſe. *Tẽpli ambitus conſecratio.* Si verò non pomœrium, ſed tẽpli ambitus & area conſecranda forent, eam conſecrationem fieri accepimus, vt ſerena luce omnem areã & ſpatium vittis coroníſq; euincerent. Mox milites & veſtales virgines cum pueris puelliſq; patrimis & matrimis, ex quatuor fontibus aquã ſpargerent, bouéque & tauro areã luſtrarent. Prætorq; præſides deos precatus, & magiſtratus vnà, ſacerdotéſque & ſenatus, cũ equitibus & populo, ſaxum ingens fundamẽtis iniicerent, paſſimque auri & argenti ſtipes, & metallorum primitias nullis fornacibus euictas aggerarent. In quo præcipuè ca-

uendum, ne ſaxum, aurúmve in aliud opus deſtinatum, apponant. Notatúmque & illud, vt non ſolùm funeſti à conſecratione & ſacris arceantur, ſed manci quíque inſignes debilitate corporis, aut mẽbro nõ ſatis vtiles ſunt, velut indigni qui ſacra tractarent. Propterea M. Sergius ob prauitatẽ imminutionẽque corporis à ſacris vt mancus amotus fuit, quod ſacra tractare nequiſſet. Quod Perſis quoque in vſu fuiſſe traditum eſt, quibus morbo affectum, oculo aut membro deficientẽ, dominari, vel ſacris præeſſe inhibetur. Quódque res & loca deorum immortaliũ diuino cultui mancipata, iuſſu populi per pontifices mutari & transferri, ac prophana fieri poſſe, verbis conceptis, amota religione, ſæpe compertum eſt.

Măci, mutilati, debiles, & funeſti à conſecratione reiecti.

Locus Ciceronis ex Catone maiore de lege Voconia quæ eſſet, & quæ Furia, & Falcidia explanatur.

CAPVT. XV.

CVm Palatini fori iudicia opperiremur, & tædio interdum ac mora offenderemur, in bibliothecã pontificum, quæ ibi fuit proxima, ſępe diuertebamus: ibique in quoſcunque incideramus libellos, varia lectione cum amicis conterebamus. Cúmque Ciceronis Catonẽ maiorem inibi forte nacti eſſemus, hæc verba quæ ex perſona Catonis Cicero memorat, in eo tunc pẽſitabamus. Cùm ego quinque & ſexaginta annos natus, legem Voconiam magna voce & bonis lateribus ſuaſiſſem: Quid Voconia lege, quam tunc Cato ſuaſit, cautum fuiſſet apud nonnullos qui aderant, quęrebatur. Et quum ex noſtratibus homo quiſpiam fori & iudiciorum non ignarus, idẽ quod Furia & Falcidia, Voconia lege caueri reſpondiſſet, ne ſcilicet teſtatori ex bonis ſuis vltra dodrãtem legare liceret: vtque quarta hæreditatis pars ſcripto hæredi ſaltem maneret incolumis: ſæpiúſque hãc legem abrogatam noua conſtitutione excitatam eſſe, & plerámque induceret: dixi ego indubio errore labi illos, qui idem Voconia, quod Furia aut Falcidia, ſtatutum fuiſſe contenderent: quippe Furia aut Falcidia, cõtra legis xij. tabularum antiquiſſima decreta à principio latæ fuere. Quum enim duodecim tabulis quomodo volet, & cui,

Ciceronis locus in Catone.

Non idem Voconia lege quod Furia & Falcidia ſtatui.

quantúmque volet, de bonis diſponēdi, illáque ſiue inſtitutionis, ſiue legati iure relinquendi, data facultas foret: poſtea lege Falcidia & Furia, vt niſi ad dodrātem legare liceret, ſtatutum fuit. Interiectis inde temporibus, Q. Volumnius Saxa trib. pl. tulit ad populū, ne quis hæredem mulierem faceret, coercitæq; eo plebeſcito mulierum hæreditates ſunt. Mox lege Voconia, quā C. Voconius Aricinus trib. pl. tulit, ſancitū fuit, vt non fœminas modò, ſed ne quis cenſus hæredē etiam vnicā relinqueret filiā Quam legem Cato perſuaſit: quo quidē plebeſcito, ne liceret legare mulieribus vltra quadrantem, ſub graui documento vetabatur: nam quum ſolidæ hæreditates, & magna patrimonia mulieribus aſſiduè legarentur, prorſus vt admirabile videatur, quantùm mulierum opes hæreditatibus accreuiſſent: quū obuiam eundum putarent, ne tam immodicę largitiones mulieribus fierent, quibus temerè abutebantur, cautum fuit lege Voconia, vt non vltra quadrantem, hoc eſt, quartam hæreditatis partē, mulieribus ex quouis peculio obuenire poſſet. Lege autem Falcidia non quadrantem, ſicut in Voconia, ſed ne vltra dodrantem in legatis cuiuis abſumere poteſtas foret, cauebatur, vt ſaltē quarta pars hæreditatis & bonorum, hæredi ſcripto, qui in bona & nomen adſcitus erat, maneret incolumis. Quod enim Voconia lex mulieribus tantū interdixit, ne vltra quadrantem legaretur, lex Falcidia ad omnium hæreditatem extendit, cauens ne vltra dodrantem, hoc eſt, nouem vncias teſtatori in legatis abſumere facultas foret. Poſt aliquot verò ætates, quum multi adulteri præteritis liberis integrum eſſem mœchis teſtamento relinquerent. Domitianus Cæſar ſalubri cōſtitutione, probroſis fœminis quæ mœcharentur, ius capiendi hæreditates legatáque ademit, néve lecticis vectarentur, inhibuit. Quòd autem verbis legis cauebatur, ne quis cenſus hæredem etiam vnicam relinqueret filiam, cenſus is dicebatur, qui multam pecuniam & vltra centum millia nummum in poſſeſſione haberet: nam cui multæ eſſent pecuniæ, multi cenſus æſtimabatur. Verba verò legis duodecim tabularum, quibus libera facultas diſponendi teſtatori datur, hæc fuere, Vti legaſſit ſuæ rei quiſque, ita ius eſto.

Lex Voconia.

Falcidia lex.

Domitiani ſtatutum in mœchas.

Cenſus.

Quid reſponderim Hieronymo Maſſaino, cur in eodem forem ſtatu ſemper, quum ad honores admitterentur alij.

CAPVT XVI.

DEmirabatur aliquãdo Hieronymus Maſſainus, vir multæ eruditionis, & in ſtudiis bonarum artiũ nõ ninus atque in rerũ actionibus verſatvs abũdè cur, quũ plurimos futiles & ignauos ad honores & ſacerdotia promotos, magnóſque & opulẽtos quotidie videat, me tamẽ ipſe in eadẽ fortuna eodémque ſemper tenore aſpiceret, cui mercedẽ laborũ ſtudiorúmque deberi putaret. Quotiéſque in eos ſermones venit, obiurgabũdus & cõmoto ſimilis meam ſegnitiem accuſabat, increpitque ignauia, tantis tu (inquit) laboribus tam diu nihil ſapere didiciſti? Cúmque me nõ nimis laborare, & mea ſorte & parabili fortuna contentũ reſpõdiſſem, is vt me erigeret, languentémque ſpem excitaret, cõſilium dedit vt facerẽ, quod quempiam hominem aſtu & inſigni arte longè clariſsimum feciſſe cõperit, qui quũ nullis bonis artibus ad pontificatũ obrepere poſſet, dolia vini præcipui pleraque mercatus, ea pontifici dono dedit, ſuſpicatus fore id quod euenit: quo maximè munere effecit, vt proximo ſenatu multo ampliora tulerit: nanque & honoribus & põtificio donatus poſtea. Alióſque referebat homines deſpectiſsimos turpiſsimóſq;, qui prædę & rapinis aſſueti, pecunias ſiue iure, ſiue iniuria calamitoſis erogatas, aut vi extortas, ad fiſcũ cõferebãt: quibus artibus effecere, vt clari perpotẽtéſque euaderent. Alióſque ignobiles & obſcuros ſortis infimæ, atque è cœno emerſos, vt aiunt, qui quum permodica re familiari eſſent, & gratia pollerẽt, tantũ valuiſſet, vt ad ſacerdotia & pontificatus, quũ multi clari & diſerti viri cõcurrerent, omnium ſuffragatione cæteris prælati ſint. Innumeróſque referebat alios moribus perditiſsimis, qui ſceleris magnitudine ex infima fortuna ad honores obreſcere. Memoria teneo, quũ pueris nobis quidam magna doctrina & in primis honeſtus vir, non minus græcè quam latinè doctus, nihil præſidii, nihil ſibi opis ad degendam vitam parare potuiſſet, vitáque admodum tenuẽ & anxiã duceret, cum inuidos mores cerneret, ac probitati præcla-

Hieronimus Maſſainus.

ſam viam,& quid ſibi faciendũ eſſet,animo volueret,vt aliquod in poſterum vitæ ſubſidium parare poſſet, eò veſaniæ proceſſit,vt coactus inopia, obſcœnis & libero homine indignis artibus vacaret:(quibus verò artibus, non libet dicere:ita fœdæ & pudendæ ſunt)confectáque fuit ſibi res ex ſentẽtia:nãque haud multo poſt & ſacerdotio & opibus auctus affluens & beatus tranquilliſſimè vitã egit. Adeò deſpecta fortuna, vbi nullus honos virtuti eſt,extrema experiri aliquando cogit. Quibus ego exemplis admonitus, vehementer animo conſternatus ſum,nequando vt eiuſmodi honores appeterem, ſubirẽ ſceleſti conſilij & conſcientiæ notã, Longè igitur multiúmque præſtat,ſatiúſque fuit,vt ingenio meo,vacuĩque his moleſtiis, modico ciuilíque cultu contentum eſſe, neque in ambitionem non neceſſariam incurrere, quam bona animi,ſi qua ſibi homo ſtudio & labore parauit,ea turpi quæſtu peſſimo exemplo fœdare.

Quibus ex cauſis ouare ducibus licebat,& in quibus ouatio diſfert à triumpho. CAP. XVII.

Ouandi cauſæ.

ROmani duces,qui in hoſtes victricia tulere arma, ſi minus ea quæ geſſerant,triũpho digna forent,vt tantùm ferrent honoris,perſæpe quum domum reuertiſſent,minoribus triũphis & ouatione honeſtati ſunt, quàm Græci εὐάν nuncupant. Cauſæ verò ouandi, nec triumphandi, hæ fermè traduntur:Si non debellati hoſtes penitus,ſed ſolùm pericula depulſa ſunt:fuſique & fugati,perculſi & cõſternati,aut à populationibus exerciti,non autem multis & magnis cladibus affecti forẽt. Si ignominia tantum acceptæ cladis eleuata,vel paululum laboris admiſſum, aut non in ſua & ſibi conſtituta, ſed in aliena prouincia res geſſiſſent. Qui enim alieno auſpicio res geſſerunt,de prouincia triũphos agere non poterant.Si nondum pacata prouincia, reliquiæ bellorum ſupereſſent.Si bella non ritè indicta,vel cum hoſte non legitimo,ſed pop.Ro.indigno,vt cum ſeruis, piratis & fugitiuis bellum fuiſſet. Vel ſi deditione facta,mediocri certamine, & incruento prælio pugnatum eſſet, Aut ſi ex prouincia exercitus non deportatus, nec ſuc-

ceſſori traditus foret. His omnibus ouare, nec triumphare legitimo triumpho permiſſum eſt. Primus enim Poſthumi⁹ Tubertus traditur, qui bello Sabino victor, quod haud multo negocio hoſtem fuderat, vrbem ouãs iniit: inde inſtitutum, vt ob præmiſſas cauſas ouatio detur, non triũphus. Pompa verò & apparatus idem ferè ouantis qui & triumphantis, ſed tamen minor perhibetur: nã & vniuerſo ſenatu, & omnibus ordinibus obuiam effuſis, paratu magno vrbem inibat. Et oppida bello captu, ſignaque militaria, ſpoliáque & captiua arma, munerá-que quibus donatus fuerat, præ ſe gerebat. Tum duces bello capti, & obſides dati, bellorum machinæ, & currus, vaſáque aurea & argentea, ea quicquid pecuniarum ex manubiis & præda exactum foret, etiam coronæ oppidorum, quibus à ſociis honeſtatus fuerat. Tum ſi qui milites donis militaribus torquibúſque & armillis donnati eſſent, pulcherrimo comitatu præcedebant. Ipſe verò dux qui ouandi honos datur, myrtea inſignis corona, ſceptrum manu tenens, non triumphali picta vel aurata veſte, nec curru quadriiugo, vt triumphantes, ſed purpura decorus, inſidens equo. Neque ſenatu ſub prætextis iuxta currum, triumphantis more, ſed eo ſubſequente, ſola plebe & equeſtri ordine, aut equitibus præeuntibus incedebat. Sed notandum, eos quibus ouandi dabatur ius, priſcis ſeculis ſine exercitu aut legionibus vrbem pedibus iniuiſſe: lapſis poſtea tẽporibus, vt equo veherentur, morem præualuiſſe: éxque duobus imperatoribus rebus benè geſtis, alteri triumphum, alteri vt ouans vrbem iniret, datum eſſe. Cum Lucretio Tricipitino Veturius COS. de Volſcis & Æquis triumphauit: ſed alteri, vt curru quadriiugo triumphantem legiones ſequerentur: Veturio verò, vt ſine legionibus ouans equo veheretur à ſenatu datum fuit. Bello etiam Punico ſecundo, Marcus Liuius & Claudius Nero de Haſdrubale & pœnis triumpharunt: ſed liuius curru triumphans cum legionibus, Nero autem ſine exercitu equo vrbem iniſſe proditur. Interdum verò ouantes lauro, non myrto coronatos inuenimus: ſiquidem Marcus Craſſus de fugitiuis & ſpartaco, quos collatis ſignis vicerat, ex cõſulto ſenatus, lauro coronatus ouaſſe traditur. Et Tibe-

Poſthumus Tubertus primus ouans vrbẽ ingreſſus.

Pompa & apparatus ouantis.

Myrtea corona ouãtis

Ouãtes initio ſine exercitu & legionibus pedites vrbẽ ingrediebantur.

Laurea corona ouantium.

Equitũ ornatus in ouatione. Ouantium ſacra. Ouatio vnde dicta. Tibiæ in ouatione. Obuiã procedentium qui equo veherẽtur & contrà.

rius Cæſar quum de Vindelicis mœſta ciuitate propter repentinũ incõmodum triumphare nollet, non equo, ſed curru cum triũphalibus ornamentis lauro ornatus: ouans ingreſſus eſt. Turmas quoque equitum non lauro, ſed olea ornatas, cũ militaribus iocis & verſibus inconditis ouanti præcedere, non ſubſequi, vt in triũphis ſolet: neque ouantes candidos tauros aut boues mactare, vt erat triumphanti mos, ſed coronatas oues ante ſe agere, illáſque exacta pompa immolare compertum eſt quare ouationẽ dixere. Neque claugẽtibus tubis, vt ille Martius triumphus ſolet, ſed modulantibus tibiis deduci. Illud quoque notatũ perhibent, tam in maioribus quàm minoribus triumphis, niſi quibus præcipui honoris aut priuilegij prærogatiua indultum fuiſſet, vt equo vectarentur, omnes qui ouanti aut triumphanti prodirent obuiam: quique erat comites pedibus & non equo inceſsiſſe: quod longo pòſt tempore obſeruatum manſiſſe in triumphali pompa, multa documenta ſunt.

Qui erant tribuni militum in Romanis caſtris, quæve poteſtas & officium foret aut iuriſdictio.

CAPVT XVIII.

Tribuni militũ nouem. Singularũ legionũ ſeni tribuni. Tribuni per quos eligerentur... Tribu. Rufuli & Rutuli. Tribuni ſuffecti. Tribuni comitiati.

TRibunos millitũ qui caſtris & legionibus præerãt imperiũ in milites habere, exercituíque & ſummę rerũ pręeſſe, ferè peruulgatum eſt. Qui tametſi a primis originibus terni ex ſingulis tribubus, Ramnẽſi, Titiẽſi, & luceri crearentur: tamẽ militari lege, vt ſingulis quatuor legionibus ſeni ac deni tribuni præeſſent, ſancitũ erat. Qui licet à COSS. & ſummis ducibus antea eligerentur, poſt aliquot ætates vt militari ſuffragio & prærogatiuo crearẽtur, militibus munus datum fuit. Lapſis mox temporibus, vt populi ſuffragio & tribuni rogatione fierent, lege cautum fuit: ex quibus qui à COSS. creabantur, Rufuli, mox Rutuli, nuncupati, eo quòd Rutilius Rufus C O S. de illorum imperio primus tuliſſet. Aliorum verò tribunorum militarium duo fuere genera: aut enim ſuffecti erant, aut comitiati: Suffecti militari ſuffragio in caſtris: Comitiati verò, populi iuſſu comitiis creabantur. Demum ſequuti Cæſares, tribunos

ipſi delegere, homines inſigni teſtimonio, in quib⁹ eſſet ſpecimen magnæ & expettæ virtutis. Quare Hadrianus Cæſar viros ætatis exactæ & ſummæ prudentiæ, doctos ætate & vſu, ad tribunatũ euexit: vetuitq; edicto, ne imberbis adoleſcénsve, tribunus fieret. Fuitque priſci moris, vt quum princeps ad tribunatum quempiam eueheret, gladiũ illi in manum traderet: quo ſignabatur, in milites iure militari habere imperium. Cuius edicti verba ſic habent: Milites quibus iuſſi erant parēto, eorúmque tribuni ſunto & infra Huic Lacones & præſidij præfecto harmoſten dixere nomē, qui magiſtratus ſemeſtris erat. Illorúmque præcipuum munus, caſtrorum & exercitus curam agere, ne ſine munimento, ſine cuſtodiis ſint per uigiles excubias iúbere, ne quid occulto ſpeculatu hoſtes moliri poſſint: in primiſq; milites ad ſolēne iuſiurãdum adigere: neque enim militi arma capere fas erat, ni prius apud tribunum legitimum præſtitiſſet iuſiurandũ: qui etiam in caſtris iura dabant, quóque in promptu eſſent, & nihil moraretur imperium, illorum ſtatio in caſtrorum principiis erat, vbi tribunal habere, & iura dare aſſuerant, quibus non virgas, vt conſuli aut prætori, ſed ad terrorem audaciæ, vites lictores præferebant, contumacéſque milites Romani vel Latini nominis, iuſſa minus exequẽtes, nõ virgis, ſed vitibus per cẽturiones: externos verò fuſtibus plectebant. Alexander tamen Seuerus tribunis non lictores aut apparitores, ſed milites, an teire iuſſit, quatuor tribuno, ſex duci, decẽ verò legato. Eratque militari lege cautum, vt ſi miles dum cæditur ob crimen, vitem frangeret, aut centurionis vel tribuni manũ teneret, de gradu deiectus, militia amoueretur: ſi autem violentas manus inferret, capite lueret. Cúmque reliqui milites paſſim ferreos haberẽt annulos, tribunis tamen, centurionibus & legatis, aut his quibus ordo & imperium erat, aurei dabãtur: à quibus ſiue in hoſtes duce re, ſiue caſtra metati, ſiue in prima acie & fronte locari, aut in ſubſidiis poni, vel in ſtationes & vigilias ire cõ ueniret, teſſeram milites, petebant. Ipſi verò ab imperatore, quod dari oportebat, ſignum aſſumebant, copiáſq; equitũ & peditũ, quoties dimicandũ erat, ornati & inſtrui, atque in aciem educi iubebant. Milites quoque in

Tribuni à Cæſaribus creati.

Harmoſtes

Tribuni officia.

Tribuni ſtatio.

Tribuni lictores.

Lex militaris.

cõflictu præliorum, ſingulos & vniuerſos hortari & monere, atque in ceſſantes animaduertere, tribuni propriũ munus erat. Miſſionem quoque militibus perfunctis militia, ſi cauſam probarent, ex autoritate & iuſſu conſulũ dabant, Quod Fuluius cohortem legionis in qua tribunus erat, ſine iuſſu conſulum miſſam fecerat, Quintus Fuluius Flaccus cenſor illum ærarium fecit, & ſenatu amouit. Si qui tamen poſt miſſionem ſtudio pugnæ militare cuperent, niſi ſecundo ſacramento adſcripti eſſent, arma ſumere, & merere, aut in hoſtes tendere nequibãt.

Tribuni militum officium ex Marcello.

Marcellus notauit tribunorum militum officiũ eſſe, milites in caſtris habere dicto audiẽtes, & intẽdere imperio, ad exercitationes deducere, in ſtationes mittere, claues portarum ſuſcipere, ne occulta colloquia ferãt, néve quis autor noui conſilij cũ hoſtibus moliri quid poſſit, ſtationes. vigilias, munitionéſq; ne infrequẽtes ſint, nõnunquam interdiu, ſæpius noctu circuire, milites ſingulis momẽtis inſtructos paratóſque habere, ſiue pabulatum, ſiue frumẽtatum vadant, præſertim ſi in procinctu hoſtes ſint, exploratóque in hoſtes ducere. Cúmq; frumentum militibus admetitur, ne quid minus æquo im, partiant, intereſſe, neve pernicioſa fame, aut inopia afficiantur, vtque præparati commeatus abunde ſufficiant alimẽtis, ne arma, viri, equi aut pecunia deſint, cum imperatore multo ante præuidere (nã Romani duces rationem commerciorum præcipuã habuere ſemper) caſtris locum capere, valetudinarios inſpicere ſauciorũ curam agere, nomina militum memoria tenere. Quippe imperatorem aut tribunum ignorare milites, pudenda inſcitia eſt. Neque aliud Othonẽ ad imperium euexit, quàm quòd quenque militum, in agmine, in ſtationibus, in itinere nomine compellabat ſuo, ex hoc gratiam & ſtudia hominum aſſequutus. Querelas quoque militũ audire, illorúmque delicta militari lege plectere, infidũ dãnoſúmque militem militiæ gradu deiicere, tribunorũ poteſtatis eſt.

Aureliani diſciplina in militarẽ rapacitatem.

Fertur tamen Aurelianus Cæſar tam ſeueræ diſciplinæ fuiſſe, vt tribuno per epiſtolam mandarit, vt militum manus contineret, ne quis pullum aut ouẽ raperet, aut vuam ex vineis, aut ex ſegete ſpicas: vt arma terſa, calceamenta fortia, veſtis noua, equus defricatus,

& mulus centurionatus foret. Fuítque antiqui moris, vt miles in caſtris ad centurionem, centurio ad tribunum, mane ſalutatum vadat, & ad edictum præſtò ſit. Ac licet tribunis militum centuriones ſubſint & decuriones, ipſi tamen legati inperio parent. Etátque militari lege cautum, ne quis vbi tribunus militũ fuiſſet, poſtea ordinum ductos eſſet: nanque centurio, decurio, & ordinis ductor tribuno inferiores ſunt. Alexander verò Macedo tanti tribunos & decuriones fecit, vt neminem niſi ſexagenarium ordines ducere ſiuerit. Hoc quoque notatum eſt, eum qui præconium faceret, inter decuriones admitti non licere, & multo magis inter tribunos. Si tamen antea præconium feciſſet, & poſtea artem deſiuiſſet, ad decurionatum admitti poterat, ad tribunatũ non vtique. Inſuper obſeruatum, vt ſi quando in aliquos iuſta mouenda forent arma, ſenatum per tribunum militum de bello indicendo ad populum ſæpe tuliſſe. Quódque veteri inſtituto ad tribunatum admitti nemo poterat, niſi prius alã duxiſſet: neque alam ducere, niſi cohorti præfuiſſet: ſiquidem cohorti erat ala inferior: tribunatus verò legionum, poſt alam conferri daríque conſueuit. *Qui ad tribunatum admiſſi.*

Qui ludi ſcenici, qui Megalenſes, qui Taurii, Compitalitii, Iuuenales, & Honorarii fuerint.

CAPVT XIX.

INtet ſpectatiſſimos ludos, qui plurimi Romæ fuetũr, Romani ludi à regibus inſtituti primũ, qui & magni, & circenſes dicti, præcipui ſemper habiti ſunt, Ioui, Iunoni, & Mineruæ celebres: nam ſingulis diis ſinguli erant dicati ludi: quippe venationes & muneta Saturno, ſcenici Libero, circenſes Neptuno: aliíque aliis numinibus dabantur, quos ad placanda numina vnà cum ſacrificiis, cúmque cantu & tibia celebrabant, prætoris edicto id decernente in hæc verba: Ludis publicis, quod ſine curriculo & ſine corporis certatione fiat, popularem lætitiam cantu, fidibus & tibiis moderanto, eaque cum diuino honore iungunto: & infra. Quos etiam vrgente bellorum tumultu prætermittere duxerunt nefas. Quum enim ſecundo Punico bello externis hoſtibus *Vnicuique deorũ ludi.* *Prætoris edictum de ludis.*

Italia afflictaretur,& cuncta bello arderent,eoſdem magnificè apparatéque factos & in plures dies inſtauratos oleíque congios in vicos datos fuiſſe comperimus.Poſtea confectis bellis & rebus contra Samnites geſtis, magnificè Romanos faciẽdos curaſſe, illóſque coronatum populum ſpectaſſe,victoribúſque palmas è Græcia tranſlato more,atque epulum ludorum cauſa ædiles dediſſe, Titus Liuius autor eſt. Fuere quoque ludi magni, quos poſt pugnam ad Traſimenũ votos inuenimus, æris trecentis trigintatribus millibus, bobus albis quadringentis,multíſque hoſtiis & aliis diuitiis clari,quos à Marco Acilo conſule in apparatu belli contra Antiochum iterum votos, & magno ſumptu exolutos, ac dies decem continuos celebrantes tradunt: in quorum celebritate, præcipua per ſingula puluinaria mittebantur munera. Anno inde ab vrbe * ferè quadringenteſimo, quum vis morbi ingens vrbem peruaſiſſet, & graui cælo vulgarẽtur morbi,tantáque tabes & vis mali ingrueret, vt nullum peſtis ſuffugium foret, quum ope diuina luem minime leuari crederẽt,victis ſuperſtitione animis,ſcenici primũ ludi apparatu magnifico facti ſunt, quos ludiones ex Hetruria, motibus nõ indecoris, verſibus ridiculis cum cantu & tibicine adhibitis hiſtrionibus, ſaltantes celebrarunt, Eóſque ab ædilibus curulibus ſecundo Punico bello per quadriduum inſtauratos, ac noctu luminibus accẽſis celebrari,miſſiliáque varij generis ſpargi,autores memorant:in quibus inter ludicra ſcenæ,comœdiæ repræſentari ſolebant, multis fabularum argumentis, & apparatu vario quarum ſex fuere genera: nãque ex his alia ſtataria,alia motoria,aliæ togatæ,nõnullæ palliatæ, pleræque prætextatæ,aut Atellanæ. Erátque conſtitutum,vt comœdi cum ſoccis proſcenia inirẽt, actores tragœdiarum cũ cothurnis: planipedes excalceati:ſcenici certatores nudi, circa pudenda tantum velati. Vtque ad oſtentationem ſcenæ, in argumentum fabulæ pro perſonis quas gerebant, varios amictus induerent: quippe Agamemnon ſceptrum ferebat, pellem bubulcus, Achiles arma, Telephus penulam & peram,ita vt pro fabulæ argumento congruens apparatus fieret per artifices ſcenicos qui imitarentur affectus. Vtq; in ſcena

Ludi magni.

ſ.anno 394

Scenici ludi quando primum facti.

Comœdiarum ſex genera.

Decori obſeruatio in veſtibus.

quinque tantum ſeruarentur actus:nam ſcenico ludioni quinquies prodeunti, vltrà prodire non licuit: quod in tragœdia quoque ſeruatū eſt, vt non plures quam quinque perſonarum actus fierent, vtque finito argumento, & ſcena perſonis vacua, chorus & tibicen introducatur. In veteri verò comœdia ſeruatur, vt primarum partium cōmunes actiones ſint, aut geſta militiæ domíq;:poſtremarum verò, conuiuia, cantus, potiones, & luſus. Poſtea ſeu ob morum prauitatem. ſeu quia mali exempli ludi erāt, perniciémque ciuibus afferebant, ita ſcenicos inſectati ſunt, vt Scipio Naſica in cenſura ſcenicos ludiones tribu mouiſſe, & ærarios feciſſe dicatur, licet inſtitutum foret, vt actores Attellanarum tribu non mouerētur, ſed ſtipendia facerent & mererent: fuítque vetus mos diu ſeruatus, vt primitiæ ſpectaculorū à ludicris ſcenicorū choreis inciperent. Cúmque Idæam deorum matrem ex Peſſinunte Romani aduocaſſent, præter munera & apparatus magnificentiam, ludos in honorem deæ inſtituerunt, qui præcipui inde habiti ſunt, quos Marcus Iunius Brutus cū templo in Palatio dedicauit, qui etiā ſcenici dicti: illóſque Magalēſes appellarent, illorúmque curā ædiles gerere, ac veris initio prælata diuitiarum pompa celebrare: permiſſáque ludēdi licentia, perſonatos iuuenes, magiſtratuū priuatorúmque munia & perſonas, & facta dictáque imitari, & ante deæ ſimulacrū ludere, matronáſq; ſpectatæ pudicitiæ in his ſpallere, memoriæ datum eſt. Quibus dieb⁹ Romanæ cōſuetudinis erat, conuiuia & ſodalitates inuicē agere, & comeſſari, victu tamen frugali & modeſto, nec die tantum, ſed noctu epulari: nāque hi ludi præcipuè caſti, magno furore ſpectātium cōſpicui erāt, ad quos ſeruos adire non licebat: Illóſque prætores & magiſtratus purpurati, in toga & prætexta, atq; in ornatu maximo celebrarūt: quare purpura Megarēſis in vulgi prouerbiū venit. Quibus diebus ſtipē cogere. Ideę matri familiaris propriū fuit, quod edicto cauebatur his verbis: Prę̄ter Ideę matris familias, eóſque iuſtis diebus, ne quis ſtipē cogito: & infra. In quib⁹ fuit cōſtitutū, vt patricij Megarēſibus moritarēt, plebs verò Cerealib⁹, Pręter hos fuere Taurij diis inferis cōſecrati, quorū origo fertur antiquiſſima: quum enim regnante

Comœdiæ antiquæ obſeruationes.

Ludi Megalenſis.

Purpura Megarēſis

Superbo, vis morbi & inſanabilis pernicies per omnes vrbis regiones & compita peruagata eſſet, aſſiduiſque funeribus exhauſta ciuitas foret, atq; ob eſum carnium taurorũ peſtifer annus grauidas mulieres ita effeciſſet, vt ſiſti peſtilentia nequiret, in deorum inferorum placamenta hos ludos concelebrarunt, qui Taurij dicti, quòd ob taurinæ carnis morbum, inuenti primum cõcelebratíque ſunt in quibus metas circumcurrere, velut in Circenſibus ſeruatũ eſt, Compitalitios verò Laribus, quos bis in anno vernis æſtiuiſque floribus ornabant, dicatos plerique autumant, quorum origo ab vltima antiquitate fuiſſe proditur. Cùm enim Priſco Tarquinio regnante, in foro genitale repente apparuiſſet, quo in ſinu admoto, mater Seruilij Tullij Ocreſtes, ſtupens miraculo, haud multo poſt Seruiũ Tulliũ enixa peperit, qui mox regno ſucceſſit, & quòd puero caput arſerit, Laris filius eſſe creditus eſt: inde Compitalitij ludi primum inſtituti inuentíque fuere, quos per vicorum magiſtros fieri, & in compitis celebrari, ac per multum temporis deſitos, quum ſolẽnia ludorum intermittere nefas eſſet, poſt L. Luſellum & C. Marium conſules à L. Piſone reuocatos, & magno apparatu inſtauratos memorãt, qui poſtea nõ per vicorum magiſtros, ſed præfectos vicorum celebrari cœpti, & demum ſublatis collegiis, haud multo poſt diſcuſſi fuere. Tametſi ab Athenienſibus primum inſtituti Compitalitios nonnulli credant, in quibus præmium victori hircus donabatur: poſt quos, iuuenales, funebres & ſeculares, vario & ſolerti ingenio inde recepti paratíque ſunt: in iuuenalibus enim, licet iuuenum cauſa inſti tuti forent, in hiſque adgleſcẽtes per luſus & laſciuiam admitterentur, plerunque tamen anus, & grandæuas natu matres, ſeneſque ingraueſcenti ætate, ludis admiſſos comperimus. Luſus erat quem laudabant turmæ puerorum primo ætatis flore, & iuuenes generoſi ſpiritus, vt equis inſtratis, hinc inde diſpoſitis turmis, tãquam acie inſtructa, cõpoſito agmine, in iuſtæ modum pugnę curſitarẽt, ſpeciẽmque prælij, modò in occurſum eũdo, nũc à tergo & in gyrũ occurſando præberent, & campeſtrem incurſionem facerent, ſpecimẽnq; magnæ indolis, & cõmendationem ineuntis adoleſcẽtiæ præ ſe ferrent, ita vt qualis

Ludi Compitalitii.

Ludi iuuenales.

qualis quiſque futurus eſſet, cuiúſque ſpei, facile eniteret, In his quoque pyrrhicham ſaltari accepimus, quæ integris vrbis moribus, magno fauentiū ſtudio fiebat: quæ primum inueta fertur in Creta, nōnulli à Laconibus ad res bellicas facile obeūdas, ut armati leui flexu & ſaltu, nunc ſe cōtrahendo, nunc in altum exilendo, nunc declinādo, tela & plagas vitarent, diſciplinámque ediſcerēt: quæ enopalia ſaltatio dicta eſt, quā Trāquillus Troiā nuncupauit: idque à Romulo inſtitutū ferūt, vt cum armis ſaltatēt milites ſaltatione, quā belli ctepam dixit. Sicut in Panathenæis armatos pueros ſaltare voluerunt, in quibus pueri puellæque forma cōſpicui, manibus amplexi, nunc in orbē, nunc in obliquū per diuerſos flexus pyrrhicham in theatro ſaltabant. Poſtea verò Gaditani modi, & molliſſimæ ſaltationes, quum eſſent minus notæ, inuentæ fuere, in plures diuiſæ ſpecies, in chironomiā quæ manuū geſtu: halma, quæ pedū: lactiſma quæ calcibus ad humeros iactis ſaltabātur: quorum inuētores Iones fuiſſe dicunt, vnde geſtus quoque pantomini fluxere: in quo id fuit conſtitutū, vt in chironomia alij geſtus ſubiti, alij miſerabiles alij longi nomina ferrēt. Funebres verò ludos etiā inter ludicra ſcenæ exhiberi accepimus, & poſt ludos epulū datum quibus qui præerāt, deſignatores dicti, in quibus gladiatorū paria, qui venalē habēt ſanguinē, modò plura, nūc pauciora, nōnunquam familiæ laniſtarum ad gladiaturam comparatæ, digladiari, vulneráque & cædes accipere ſolebant: quos in defunctorum illuſtrium memoriam ea de cauſa inſtitutos ferūt, quòd quum hoſtes bello victi, ſeruíque ad ſepulcra ſummorū ducum olim ſæue iugularētur, & ſanguinē effunderent, idque poſteris ſæuum & inhumanum videretur ſcelus, cautum fuit, vt ſæua illa deſita cōſuetudine, ſerui libertíque, & damnati capite, ac gladiatores buſtuarij qui venalē habent ſanguinē, vſu armorum & aſtu eruditi, conducti precio per laniſtas digladiarentur: in quibus in æmulationem certaménque virtutis, licet dimicatione pernicioſa, vulnera acciperēt daréntque, & ferro decernerent: in qua ſi quis forte ſuccūberet, mercedē laniſta perditi gladiatoris accipiebat. Athenienſes verò fures & ſicarios pecunia cōparatos,

Pyrrhichā *Enoplia ſaltatio.* *Saltatio in panathenæis.* *Saltationes molles* *Ludi funebres.* *Deſignatores.* *Athenienſes.*

armis inſtruebant, quos, vt in ſcena dimicaret, inuicem committebant: apud quos vſus obtinuit, vt imperatore vita functo, duodecim captiui ad ſepulchrum iugulati, tumulētur vnà. Quæ munera licet ſummæ immanitatis forent, duces in bellū profecturi, Romæ plerunque populo exhibuere: ſcilicet vt vulnera cernere aſſueſcerēt, cædéſque & prælia non formidarēt: quibus certa lex data, vt multo grauioribus armis pugnare diſcant, vtque diutius in pugnæ ſimulachris armati aſſueſcāt, vt in patientia laborum educati, in conflictu pugnæ minus laborarent, neque vt tyrones corporibus animíſque deficerent. Vtque laniſtæ cum haſtis & ſudibus primo introducantur, mox gladiis decernant, ad præliumque incedant tunicati. Vtque ante congreſſum multa fiant, quæ non ad vulnus, ſed ad ſpeciem geſticulationis, & motus agilitatem videantur: procedente mox pugna, vt nudi digladietur, neque in vulnere ingemiſcant, néve iniuſſi decūbant, néve poſtquā decubuiſſent, ferrum accipere iuſſi ſegnes & cunctabundi accipiant, aut retractent. Ad quod certamē inſignes nobilitate & opibus, neque obſcuri generis homines plerunque prodiere: nā & Nero Cæſar CCCC. ſenatores, & DC. equites ad ferrum exhibuit. Et Domitiani tēporibus nobiles ad ſpecimen virtutis oſtendendum, in arenam prodire non dubitarunt, qui non virorum modò pugnas, ſed fœminarum noctu cōmiſit: donec cautum fuit, ne equites Romani ludo & arena polluerentur. Primus enim qui gladiatorū edidit munus, Iunius Brutus, in honorē defuncti patris fuiſſe traditur. Alij Appium Claudium & Fuluium COSS. in foro boario gladiatores cōmiſiſſe primos aſſeuerant. In quo præter apparatus magnificentiam, immaniſſimas feras, hominéſque qui cum his concurrerent, ad pugnā exhibuit. Ad quos matronas admitti erat lege vetitum, ne immanitati aut feritati aſſueſcerēt: ſicut ab athletarum ſpectaculis muliebrem ſexum Auguſtus auocauit & dimouit. Non ſic Cretenſibus, qui præcipuas & magno natu mulieres ad gladiatoriū munus admittebant: & Spartæ nulla eſt tam nobilis mulier, quæ precio conducta non ad ſcenā prodeat. Cúmque antea gladiatorii ludi imperatorum munus forent, Claudius princeps, vt

Quis primus gladiatorum munus dederit.

Matronis ludis interesse vetitū.

Cretenſes.

Spartani.

pecunia quæſtorum fierent, cauit edicto: quos propter cædes & immanitatem, quódque mali exempli eſſent, poſtea edi prohibuit. Et quia nõnulli inopes & modicis facultatibus, ſordida mercede cõductos gladiatores ad ferrum exhibebant, Tiberio impetrante, ſenatuſcõſulto cautum fuit, ne quis gladiatorium munus daret, cui minus quadringẽtis millibus cenſus eſſet. Poſt aliquot verò ætates Theodoricus Gothorum rex ita gladiatores odio proſequutus fuit, vt optantibus Romanis, nõ modò illos denegari, ſed nunquam poſtea edi permiſerit. Fuítque in vſu, vt in funebribus eſſent ſpectatores penulati, quum in cæteris togati conuenirent. Seculares verò ludos, quòd ſingulis cẽtum decem annis, vel quòd ſemel tantum hominis ætate fierent, dictos accepimus. Nam ſeculum veteres hac finitione terminarunt. Alij niſi decurſo trium ætatum ſpatio, ſeculares fieri negauerunt qui ſupra Tiberim, ſæpius in Capitolio, magna frequentia & fauore ſunt edi ſoliti: ad quos licet præco inuitaret ad ludos, quos nec vidiſſet quiſquam, nec viſurus eſſet, illos tamen citra hunc annorum numerum perſæpe celebratos cõperimus: nam & diuus Auguſtus ſeculares fecit, & haud multo poſt Claudius celebrauit, quo interuallo ſexagintatres haud amplius interfuere anni, Mox Domitianus illos inſtaurauit, habita temporis ratione, ex quo ab Auguſto editi fuerant, quos Romæ per omnia theatra fieri ſeruatum eſt, in quibus trinoctio tetra caligine bobus atris ad Tarentum ſacrum Plutoni & Proſerpinæ, lectiſternium, priuilegia & ſupplicationes inſtar Cereris initiorum fieri ſolebant, carmine & hymnis in Capitolio à pueris puellíſque patrimis & matrimis in Apollinis & Dianæ laudẽ modulato, cum quibus ſæpe Circeſes dabantur vná. Quorum inſtitutio fertur antiquiſſima. Cùm enim Valerius Publicola, qui reges eiecit, tres filios morbo laborantes ex voto recepiſſet incolumes, voti reus, hos inſtituit primus, & celebrauit: quos antea prætermiſſos vel intermiſſos diuus Auguſtus magnifico apparatu celebrauit, quãuis nõ vera ratione dimẽſa. In quibꝰ iuuenes ſine aliquo maiore natu ꝓpinquorũ nocturno ſpectaculo inter eſſe vetuit. Poſtremo Domitianus ſeptimos exhibuit ad ſua tẽpora

Quibus gladiatorũ munus dare permiſſum.

Ludi ſeculares.

Secularium ludorum origo.

quantúmque volet, de bonis diſponẽdi, illáque ſiue inſtitutionis, ſiue legati iure relinquendi, data facultas foret: poſtea lege Falcidia & Furia, vt niſi ad dodrãtem legare liceret, ſtatutum fuit. Interiectis inde temporibus, Q. Volumnius Saxa trib. pl. tulit ad populũ, ne quis hæredem mulierem faceret, coercitæq; eo plebeſcito mulierum hæreditates ſunt. Mox lege Voconia, quã C. Voconius Aricinus trib. pl. tulit, ſancitũ fuit, vt non fœminas modò, ſed ne quis cenſus hæredẽ etiam vnicã relinqueret filiã. Quam legem Cato perſuaſit: quo quidẽ plebeſcito, ne liceret legare mulieribus vltra quadrantem, ſub graui documento vetabatur: nam quum ſolidæ hæreditates, & magna patrimonia mulieribus aſſiduè legarentur, prorſus vt admirabile videatur, quantùm mulierum opes hæreditatibus accreuiſſent: quũ obuiam eundum putarent, ne tam immodicę largitiones mulieribus fierent, quibus temerè abutebantur, cautum fuit lege Voconia, vt non vltra quadrantem, hoc eſt, quartam hæreditatis partẽ, mulieribus ex quouis peculio obuenire poſſet. Lege autem Falcidia non quadrantem, ſicut in Voconia, ſed ne vltra dodrantem in legatis cuiuis abſumere poteſtas foret, cauebatur, vt ſaltẽ quarta pars hæreditatis & bonorum, hæredi ſcripto, qui in bona & nomen adſcitus erat, maneret incolumis. Quod enim Voconia lex mulieribus tantũ interdixit, ne vltra quadrantem legaretur, lex Falcidia ad omnium hæreditatem extendit, cauẽns ne vltra dodrantem, hoc eſt, nouem vncias teſtatori in legatis abſumere facultas foret. Poſt aliquot verò ætates, quum multi adulteri præteritis liberis integrum eſſem mœchis teſtamento relinquerent. Domitianus Cæſar ſalubri cõſtitutione, probroſis fœminis quæ mœcharentur, ius capiendi hæreditates legatáque ademit, néve lecticis vectarentur, inhibuit. Quòd autem verbis legis cauebatur, ne quis cenſus hæredem étiam vnicam relinqueret filiam, cenſus is dicebatur, qui multam pecuniam & vltra centum millia nummum in poſſeſſione haberet: nam cui multæ eſſent pecuniæ, multi cenſus æſtimabatur. Verba verò legis duodecim tabularum, quibus libera facultas diſponendi teſtatori datur, hæc fuêre, Vti legaſſit ſuæ rei quiſque, ita ius eſto.

Lex Voconia.

Falcidia lex.

Domitiani ſtatutum in mœchas.

Cenſus.

Quid reſponderim Hieronymo Maſſaino, cur in eodem forem ſtatu ſemper, quum ad honores admitterentur alij.

CAPVT XVI.

DEmirabatur aliquãdo Hieronymus Maſſainus, vir multæ eruditionis, & in ſtudiis bonarum artiũ nõ minus atque in rerũ actionibus verſatus abũdè cur, quũ plurimos futiles & ignauos ad honores & ſacerdotia promotos, magnóſque & opulẽtos quotidie videat, me tamẽ ipſe in eadẽ fortuna eodémque ſemper tenore aſpiceret, cui mercedẽ laborũ ſtudiorúmque deberi putaret. Quotiéſque in eos ſermones venit, obiurgabũdus & cõmoto ſimilis meam ſegnitiem accuſabat, increpitique ignauia, tantis tu (inquit) laboribus tam diu nihil ſapere didiciſti? Cúmque me nõ nimis laborare, & mea ſorte & parabili fortuna contentũ reſpõdiſſem, is vt me erigeret, languentémque ſpem excitaret, cõſilium dedit vt facerẽ, quod quempiam hominem aſtu & inſigni arte longè clariſsimum feciſſe cõperit, qui quũ nullis bonis artibus ad pontificatũ obrepere poſſet, dolia vini præcipui pleraque mercatus, ea pontifici dono dedit, ſuſpicatus fore id quod euenit: quo maximè munere effecit, vt proximo ſenatu multo ampliora tulerit: namque & honoribus & põtificio donatus poſtea. Alióſque referebat homines deſpectiſsimos turpiſsimóſq;, qui prædæ & rapinis aſſueti, pecunias ſiue iure, ſiue iniuria calamitoſis erogatas, aut vi extortas, ad fiſcũ cõferebãt: quibus artibus effecere, vt clari perpotẽtéſque euaderent. Alióſque ignobiles & obſcuros ſortis infimæ, atque è cœno emerſos, vt aiunt, qui quum permodica re familiari eſſent, & gratia polleret, tantũ valuiſſet, vt ad ſacerdotia & pontificatus, quũ multi clari & diſerti viri cõcurrerent, omnium ſuffragatione cæteris prælati ſint. Innumeróſque referebat alios moribus perditiſsimis, qui ſceleris magnitudine ex infima fortuna ad honores obreſcere. Memoria teneo, quũ pueris nobis quidam magna doctrina & in primis honeſtus vir, non minus græcè quam latinè doctus, nihil præſidii, nihil ſibi opis ad degendam vitam parare potuiſſet, vitáque admodum tenuẽ & anxiã duceret, cum inuidos mores cerneret, ac probitati præcla-

Hieronimus Maſſainus.

ſam viam,& quid ſibi faciendũ eſſet,animo volueret,vt aliquod in poſterum vitæ ſubſidium parare poſſet, cò veſaniæ proceſſit,vt coactus inopia, obſcœnis & libero homine indignis artibus vacaret:(quibus verò artibus, non libet dicere:ita fœdæ & pudendæ ſunt)confectáque fuit ſibi res ex ſẽtẽtia:nãque haud multo poſt & ſacerdotio & opibus auctus affluens & beatus tranquilliſſimè vitã egit. Adeò deſpecta fortuna, vbi nullus honos virtuti eſt,extrema experiri aliquando cogit. Quibus ego exemplis admonitus, vehementer animo conſternatus ſum,nequando vt eiuſmodi honores appeterem, ſubirẽ ſceleſti conſilij & conſcientiæ notã, Longè igitur multiúmque præſtat,ſatiúſque fuit,vt ingenio meo,vacuïque his moleſtiis, modico ciuilíque cultu contentum eſſe, neque in ambitionem non neceſſariam incurrere, quam bona animi,ſi qua ſibi homo ſtudio & labore parauit,ea turpi quæſtu peſſimo exemplo fœdare.

Quibus ex cauſis ouare ducibus licebat,& in quibus ouatio differt à triumpho. CAP. XVII.

Ouandi cauſæ.

ROmani duces,qui in hoſtes victricia tulere arma, ſi minus ea quæ geſſerant,triũpho digna forent,vt tantùm ferrent honoris,perſæpe quum domum reuertiſſent,minoribus triũphis & ouatione honeſtati ſunt, quàm Græci εὐάν nuncupant. Cauſæ verò ouandi, nec triumphandi, hæ fermè traduntur:Si non debellati hoſtes penitus,ſed ſolùm pericula depulſa ſunt:fuſique& fugati,perculſi & cõſternati,aut à populationibus exerciti,non autem multis & magnis cladibus affecti forẽt. Si ignominia tantum acceptæ cladis eleuata,vel paululum laboris admiſſum, aut non in ſua & ſibi conſtitita, ſed in aliena prouincia res geſſiſſent. Qui enim alieno auſpicio res geſſerunt,de prouincia triũphos agere non poterant.Si nondum pacata prouincia, reliquiæ bellorum ſupereſſent.Si bella non ritè indicta,vel cum hoſte non legitimo,ſed pop.Ro.indigno,vt cum ſeruis, piratis & fugitiuis bellum fuiſſet. Vel ſi deditione facta,mediocri certamine, & incruento prælio pugnatum eſſet, Aut ſi ex prouincia exercitus non deportatus, nec ſuc-

Poſthumus Tubertus primus ouans vrbē ingreſſus.

Pompa & apparatus ouantis.

ceſſori traditus foret. His omnibus ouate, nec triumphare legitimo triumpho permiſſum eſt. Primus enim Poſthumi⁹ Tubertus traditur, qui bello Sabino victor, quod haud multo negocio hoſtem fuderat, vrbem ouās iniit: inde inſtitutum, vt ob præmiſſas cauſas ouatio detur, non triūphus. Pompa verò & apparatus idem ferè ouantis qui & triumphantis, ſed tamen minor perhibetur: nā & vniuerſo ſenatu, & omnibus ordinibus obuiam effuſis, paratu magno vrbem inibat. Et oppida bello captu, ſignaque militaria, ſpoliáque & captiua arma, muneráque quibus donatus fuerat, præ ſe gerebat. Tum duces bello capti, & obſides dati, bellorum machinæ, & currus, vaſáque aurea & argentea, ea quicquid pecuniarum ex manubiis & præda exactum foret, etiam coronæ oppidorum, quibus à ſociis honeſtatus fuerat. Tum ſi qui milites donis militaribus torquibúſque & armillis donnati eſſent, pulcherrimo comitatu præcedebant. Ipſe verò dux qui ouandi honos datur, myrtea inſignis corona, ſceptrum manu tenens, non triumphali picta vel aurata veſte, nec curru quadriiugo, vt triumphantes, ſed purpura decorus, inſidens equo. Neque ſenatu ſub prætextis iuxta currum, triumphantis more, ſed eo ſubſequente, ſola plebe & equeſtri ordine, aut equitibus præeuntibus incedebat. Sed notandum, eos quibus ouandi dabatur ius, priſcis ſeculis ſine exercitu aut legionibus vrbem pedibus iniuiſſe: lapſis poſtea tēporibus, vt equo veherentur, morem præualuiſſe: éxque duobus imperatoribus rebus benè geſtis, alteri triumphum, alteri vt ouans vrbem iniret, datum eſſe. Cum Lucretio Tricipitino Veturius COS. de Volſcis & Æquis triumphauit: ſed alteri, vt curru quadriiugo triumphantem legiones ſequerentur: Veturio verò, vt ſine legionibus ouans equo veheretur à ſenatu datum fuit. Bello etiam Punico ſecundo, Marcus Liuius & Claudius Nero de Haſdrubale & pœnis triumpharunt: ſed liuius curru triumphans cum legionibus; Nero autem ſine exercitu equo vrbem iniſſe proditur. Interdum verò ouantes lauro, non myrto coronatos inuenimus: ſiquidem Marcus Craſſus de fugitiuis & ſpartaco, quos collatis ſignis vicerat, ex cōſulto ſenatus, lauro coronatus ouaſſe traditur. Et Tibe-

Myrtea corona ouātis

Ouātes initio ſine exercitu & legionibus pedites vrbē ingrediebantur.

Laurea corona ouantium.

ipſi delegere, homines inſigni teſtimonio, in quib⁹ eſſet ſpecimen magnæ & expectæ virtutis. Quare Hadrianus Cæſar viros ætatis exactæ & ſummæ prudentiæ, doctos ætate & vſu, ad tribunatũ euexit: vetuitq; edicto, ne imberbis adoleſcénsve, tribunus fieret. Fuitque priſci moris, vt quum princeps ad tribunatum quempiam eueheret, gladiũ illi in manum traderet: quo ſignabatur, in milites iure militari habere imperium. Cuius edicti verba ſic habent: Milites quibus iuſſi erant parẽto, eorúmque tribuni ſunto & infra Huic Lacones & præſidij præfecto harmoſten dixere nomẽ, qui magiſtratus ſemeſtris erat. Illorúmque præcipuum munus, caſtrorum & exercitus curam agere, ne ſine munimento, ſine cuſtodiis ſint per uigiles excubias iubere, ne quid occulto ſpeculatu hoſtes moliri poſſint: in primíſq; milites ad ſolene iuſiurãdum adigere: neque enim militi arma capere fas erat, ni prius apud tribunum legitimum præſtitiſſet iuſiurandũ: qui etiam in caſtris iura dabant, quóque in promptu eſſent, & nihil moraretur imperium, illorum ſtatio in caſtrorum principiis erat, vbi tribunal habere, & iura dare aſſuerant, quibus non virgas, vt conſuli aut prætori, ſed ad terrorem audaciæ, vites lictores præferebant, contumacéſque milites Romani vel Latini nominis, iuſſa minus exequẽtes, nõ virgis, ſed vitibus per cẽturiones: externos verò fuſtibus plectebant. Alexander tamen Seuerus tribunis non lictores aut apparitores, ſed milites, anteire iuſſit, quatuor tribuno, ſex duci, decẽ verò legato. Eratque militari lege cautum, vt ſi miles dum cæditur ob crimen, vitem frangeret, aut centurionis vel tribuni manũ teneret, de gradu deiectus, militia amoueretur: ſi autem violentas manus inferret, capite lueret. Cúmque reliqui milites paſſim ferreos haberẽt annulos, tribunis tamen, centurionibus & legatis, aut his quibus ordo & imperium erat, aurei dabãtur: à quibus ſiue in hoſtes ducere, ſiue caſtra metari, ſiue in prima acie & fronte locari, aut in ſubſidiis poni, vel in ſtationes & vigilias ire cõuenirẽt, teſſeram milites petebant. Ipſi verò ab imperatore, quod dari oportebat, ſignum aſſumebant, copiáſq; equitũ & peditũ, quoties dimicandũ erat, ornari & inſtrui, atque in aciem educi iubebant. Milites quoque in

Tribuni à Cæſaribus creati.

Harmoſtes

Tribuni officia.

Tribuni ſtatio.

Tribuni lictores.

Lex militaris.

cõflictu præliorum, ſingulos & vniuerſos hortari & monere, atque in ceſſantes animaduertere, tribuni propriũ munus erat. Miſſionem quoque militibus perfunctis militia, ſi cauſam probarent, ex autoritate & iuſſu conſulũ dabant, Quod Fuluius cohortem legionis in qua tribunus erat, ſine iuſſu conſulum miſſam fecerat, Quintus Fuluius Flaccus cenſor illum ærarium fecit, & ſenatu amouit. Si qui tamen poſt miſſionem ſtudio pugnæ militare cuperent, niſi ſecundo ſacramento adſcripti eſſent, arma ſumere, & merere, aut in hoſtes tendere nequibãt.

Tribuni militum officium ex Marcello. Marcellus notauit tribunorum militum officiũ eſſe, milites in caſtris habere dicto audiẽtes, & intẽdere imperio, ad exercitationes deducere, in ſtationes mittere, claues portarum ſuſcipere, ne occulta colloquia ſerãt, néve quis autor noui conſilij cũ hoſtibus moliri quid poſſit, ſtationes vigilias, munitionéſq; ne infrequẽtes ſint, nõnunquam interdiu, ſæpius noctu circuire, milites ſingulis momẽtis inſtructos paratóſque habere, ſiue pabulatum, ſiue frumẽtatum vadant, præſertim ſi in procinctu hoſtes ſint, exploratóque in hoſtes ducere. Cúmq; frumentum militibus admetitur, ne quid minus æquo impartiant, intereſſe, neve pernicioſa fame, aut inopia afficiantur, vtque præparati commeatus abunde ſufficiant alimẽtis, ne arma, viri, equi aut pecunia deſint, cum imperatore multo ante præuidere (nã Romani duces rationem commerciorum præcipuã habuere ſemper) caſtris locum capere, valetudinarios inſpicere ſauciorũ curam agere, nomina militum memoria tenere. Quippe imperatorem aut tribunum ignorare milites, pudenda inſcitia eſt. Neque aliud Othonẽ ad imperium euexit, quàm quòd quenque militum, in agmine, in ſtationibus, in itinere nomine compellabat ſuo, ex hoc gratiam & ſtudia hominum aſſequutus. Querelas quoque militũ audire, illorúmque delicta militari lege plectere, infidũ dãnoſúmque militem militiæ gradu deiicere, tribunorũ poteſtatis eſt.

Aureliani diſciplina in militarẽ rapacitatem. Fertur tamen Aurelianus Cæſar tam ſeueræ diſciplinæ fuiſſe, vt tribuno per epiſtolam mandarit, vt militum manus contineret, ne quis pullum aut ouẽ raperet, aut vuam ex vineis, aut ex ſegete ſpicas: vt arma terſa, calceamenta fortia, veſtis noua, equus defricatus,

& mulos centurionatus foret. Fuítque antiqui moris, vt miles in caſtris ad centurionem, centurio ad tribunum, mane ſalutatum vadat, & ad edictum præſtò ſit. Ac licet tribunis militum centuriones ſubſint & decuriones, ipſi tamen legati inperio parent. Erátque militari lege cautum, ne quis vbi tribunus militũ fuiſſet, poſtea ordinum ductos eſſet: nanque centurio, decurio, & ordinis ductor tribuno inferiores ſunt. Alexander verò Macedo tanti tribunos & decuriones fecit, vt neminem niſi ſexagenarium ordines ducere ſiuerit. Hoc quoque notatum eſt, cum qui præconium faceret, inter decuriones admitti non licere, & multo magis inter tribunos. Si tamen antea præconium feciſſet, & poſtea artem deſiniſſet, ad decurionatum admitti poterat, ad tribunatũ non vtique. Inſuper obſeruatum, vt ſi quando in aliquos iuſta mouenda forent arma, ſenatum per tribunum militum de bello indicendo ad populum ſæpe tuliſſe. Quódque veteri inſtituto ad tribunatum admitti nemo poterat, niſi prius alã duxiſſet: neque alam ducere, niſi cohorti præfuiſſet: ſiquidem cohorti erat ala inferior: tribunatus verò legionum, poſt alam conferri daríque conſueuit. *Qui ad tribunatum admiſſi.*

Qui ludi ſcenici, qui Megalenſes, qui Taurii, Compitalitii, Iuuenales, & Honorarii fuerint.

CAPVT XIX.

INter ſpectatiſſimos ludos, qui plurimi Romæ fuerũt, Romani ludi à regibus inſtituti primũ, qui & magni, & circenſes dicti, præcipui ſemper habiti ſunt, Ioui, Iunoni, & Mineruæ celebres: nam ſingulis diis ſinguli erant dicati ludi: quippe venationes & munera Saturno, ſcenici Libero, circenſes Neptuno: alíſque aliis numinibus dabantur, quos ad placanda numina vnà cum ſacrificiis, cúmque cantu & tibia celebrabant, prætoris edicto id decernente in hæc verba: Ludis publicis, quod ſine curriculo & ſine corporis certatione fiat, popularem lætitiam cantu, fidibus & tibiis moderanto, eaque cum diuino honore iungunto: & infra. Quos etiam vrgente bellorum tumultu prætermittere duxerunt nefas. Quum enim ſecundo Punico bello externis hoſtibus *Vnicuique deorũ ludi.* *Prætoris edictum de ludis.*

Italia afflictaretur, & cuncta bello arderent, eoſdem magnificè apparatéque factos & in plures dies inſtauratos oleíque congios in vicos datos fuiſſe comperimus. Poſtea confectis bellis & rebus contra Samnites geſtis, magnificè Romanos faciẽdos curaſſe, illóſque coronatum populum ſpectaſſe, victoribúſque palmas è Græcia tranſlato more, atque epulum ludorum cauſa ædiles dediſſe, Titus Liuius autor eſt. Fuere quoque ludi magni, quos poſt pugnam ad Traſimenũ votos inuenimus, æris trecentis trigintatribus millibus, bobus albis quadringentis, multiſque hoſtiis & aliis diuitiis clari, quos à Marco Acilo conſule in appatatu belli contra Antiochum iterum votos, & magno ſumptu exolutos, ac dies decem continuos celebrantes tradunt: in quorum celebritate, præcipua per ſingula puluinaria mittebantur munera. Anno inde ab vrbe * ferè quadringenteſimo, quum vis morbi ingens vrbem peruaſiſſet, & graui cælo vulgarẽtur morbi, tantáque tabes & vis mali ingrueret, vt nullum peſtis ſuffugium foret, quum ope diuina luem minime leuari crederẽt, victis ſuperſtitione animis, ſcenici primũ ludi apparatu magnifico facti ſunt, quos ludiones ex Hetturia, motibus nõ indecoris, verſibus ridiculis cum cantu & tibicine adhibitis hiſtrionibus, ſaltantes celebrarunt, Eóſque ab ædilibus cutulibus ſecundo Punico bello per quadriduum inſtauratos, ac noctu luminibus accẽſis celebrari, miſſiliáque varij generis ſpargi, autores memorant: in quibus inter ludicra ſcenæ, comœdiæ repræſentari ſolebant, multis fabulatum argumentis, & apparatu vario quarum ſex fuere genera: nãque ex his alia ſtataria, alia motoria, aliæ togatæ, nõnullæ palliatæ, pleræque prætextatæ, aut Atellanæ. Erátque conſtitutum, vt comœdi cum ſoccis proſcenia inirẽt, actores tragœdiarum cũ cothurnis: planipedes excalceati: ſcenici certatores nudi, circa pudenda tantum velati. Vtque ad oſtentationem ſcenæ, in argumentum fabulæ pro perſonis quas gerebant, varios amictus induerent: quippe Agamemnon ſceptrum ferebat, pellem bubulcus, Achiles arma, Telephus penulam & peram, ita vt pro fabulæ argumento. congruens apparatus fieret per artifices ſcenicos qui imitarentur affectus. Vtq; in ſcena

Ludi magni.

ſ. anno 394

Scenici ludi quando primum facti.

Comœdiarum ſex genera.

Decori obſeruatio in veſtibus.

quinque tantum ſeruarentur actus: nam ſcenico ludioni quinquies prodeunti, vltrà prodire non licuit: quod in tragœdia quoque ſeruatũ eſt, vt non plures quàm quinque perſonarum actus fierent, vtque finito argumento, & ſcena perſonis vacua, chorus & tibicen introducatur. In veteri verò comœdia ſeruatur, vt primarum partium cõmunes actiones ſint, aut geſta militiæ domíq;: poſtremarum verò, conuiuia, cantus, potiones, & luſus. Poſtea ſeu ob morum prauitatem, ſeu quia mali exempli ludi erãt, perniciémque ciuibus afferebant, ita ſcenicos inſectati ſunt, vt Scipio Naſica in cenſura ſcenicos ludiones tribu mouiſſe, & ærarios feciſſe dicatur, licet inſtitutum foret, vt actores Attellanarum tribu non mouerẽtur, ſed ſtipendia facerent & mererent: fuítque vetus mos diu ſeruatus, vt primitiæ ſpectaculorũ à ludicris ſcenicorũ choreis inciperent. Cúmque Idæam deorum matrem ex Peſſinunte Romani aduocaſſent, præter munera & apparatus magnificentiam, ludos in honorem deæ inſtituerunt, qui præcipui inde habiti ſunt, quos Marcus Iunius Brutus cũ templo in Palatio dedicauit, qui etiã ſcenici dicti: illóſque Magalẽſes appellarent, illorúmque curã ædiles gerere, ac veris initio prælata diuitiarum pompa celebrare: permiſſáque ludẽdi licentia, perſonatos iuuenes, magiſtratuũ priuatorúmque munia & perſonas, & facta dictáque imitari, & ante deæ ſimulacrũ ludere, matronáſq; ſpectatæ pudicitiæ in his ſpallere, memoriæ datum eſt. Quibus dieb⁹ Romanæ cõſuetudinis erat, conuiuia & ſodalitates inuicẽ agere, & comeſſari, victu tamen frugali & modeſto, nec die tantum, ſed noctu epulari: nãque hi ludi præcipue caſti, magno furore ſpectãtium cõſpicui erãt, ad quos ſeruos adire non licebat: Illóſque prætores & magiſtratus purpurati, in toga & prætexta, atq; in ornatu maximò celebrarũt: quare purpura Megarẽſis in vulgi prouerbiũ venit. Quibus diebus ſtipẽ cogere. Ideę matri familiaris proprium fuit, quod edicto cauebatur his verbis: Pręter Ideę matris familias, eóſq; e iuſtis diebus, ne quis ſtipẽ cogito: & infra. In quib⁹ fuit cõſtitutũ, vt patricij Megarẽſibus moritarẽt, plebs verò Cẽrealib⁹. Preter hos fuere Taurij diis inferis cõſecrati, quorũ origo fertur antiquiſſima: quum enim regnaret

Comœdiæ antiquæ obſeruationes.

Ludi Magalenſes.

Purpura Megarẽſis

Superbo, vis morbi & inſanabilis pernicies per omnes vrbis regiones & compita peruagata eſſet, aſſiduíſque funeribus exhauſta ciuitas foret, atq; ob eſum carnium taurorũ peſtifer annus grauidas mulieres ita effeciſſet, vt ſiſti peſtilentia nequiret, in deorum inferorum placamenta hos ludos concelebrarunt, qui Taurij dicti, quòd ob taurinæ carnis morbum, inuenti primum cõcelebratíque ſunt in quibus metas circumcurrere, velut in Circenſibus ſeruatũ eſt, Compitalitios verò Laribus, quos bis in anno vernis æſtiuíſque floribus ornabant, dicatos plerique autumant, quorum origo ab vltima antiquitate fuiſſe proditur. Cùm enim Priſco Tarquinio regnante, in foro genitale repente apparuiſſet, quo in ſinu admoto, mater Seruilij Tullij Ocreſtes, ſtupens miraculo, haud multo poſt Seruiũ Tulliũ enixa peperit, qui mox regno ſucceſſit, & quòd puero caput arſerit, Laris filius eſſe creditus eſt: inde Compitalitij ludi primum inſtituti inuentíque fuere, quos per vicorum magiſtros fieri, & in compitis celebrari, ac per multum temporis deſitos, quum ſolẽnia ludorum intermittere nefas eſſet, poſt L. Luſellum & C. Marium conſules à L. Piſone reuocatos, & magno apparatu inſtauratos memorãt, qui poſtea nõ per vicorum magiſtros, ſed præfectos vicorum celebrari cœpti, & demum ſublatis collegiis, haud multo poſt diſcuſſi fuere. Tametſi ab Athenienſibus primum inſtituti Compitalitios nonnulli credant, in quibus præmium victori hircus donabatur: poſt quos, iuuenales, funebres & ſeculares, vario & ſolerti ingenio inde recepti paratíque ſunt: in iuuenalibus enim, licet iuuenum cauſa inſtituti forent, in híſque adgleſcẽtes per luſus & laſciuiam admitterentur, plerunque tamen anus, & grandæuas natũ matres, ſenéſque ingraueſcenti ætate, ludis admiſſos comperimus. Luſus erat quem laudabant turmæ puerorum primo ætatis flore, & iuuenes generoſi ſpiritus, vt equis inſtratis, hinc inde diſpoſitis turmis, tãquam acie inſtructa, cõpoſito agmine, in iuſtæ modum pugnę curſitarẽt, ſpeciémque prælij, modò in occurſum eũdo, nũc à tergo & in gyrũ occurſando præberent, & campeſtrem incurſionem facerent, ſpeciménq; magnæ indolis, & cõmendationem ineuntis adoleſcẽtiæ præ ſe ferrent, ita vt qualis

Ludi Compitalitii.

Ludi iuuenales.

qualis quiſque futurus eſſet, cuiúſque ſpei, facile eni-
teret,In his quoque pyrrhicham ſaltari accepimus, quæ *Pyrrhichā*
integris vrbis moribus, magno fauentiū ſtudio fiebat:
quæ primum inueta fertur in Creta, nōnulli à Laconi-
bus ad res bellicas facile obeūdas, ut armati leui flexu
& ſaltu, nunc ſe cōtrahendo, nunc in altum exilendo,
nunc declinādo, tela & plagas vitarent, diſciplinámque
ediſcerēt:quæ enopalia ſaltatio dicta eſt,quā Trāquillus *Enoplia*
Troiā nuncupauit: idque à Romulo inſtitutū ferūt, vt *ſaltatio.*
cum armis ſaltarēt milites ſaltatione, quā belli crepam
dixit. Sicut in Panathenæis armatos pueros ſaltare vo- *Saltatio in*
luerunt,in quibus pueri puellæque forma cōſpicui, ma- *panathe-*
nibus amplexi,nunc in orbē,nunc in obliquū per diuer- *næis.*
ſos flexus pyrrhicham in theatro ſaltabant. Poſtea verò
Gaditani modi, & molliſſimæ ſaltationes, quum eſſent *Saltatio-*
minus notæ,inuentæ fuere, in plures diuiſæ ſpecies, in *nes molles*
chironomiā quæ manuū geſtu: halma, quæ pedū:lactiſ-
ma quæ calcibus ad humeros iactis ſaltabātur: quorum
inuētores Iones fuiſſe dicunt,vnde geſtus quoque pan-
tomini fluxere:in quo id fuit conſtitutū, vt in chirono
mia alij geſtus ſubiti, alij miſerabiles alij longi nomina
ferrēt.Funebres verò ludos etiā inter ludicra ſcenæ ex- *Ludi fune-*
hiberi accepimus, & poſt ludos epulū datum quibus qui *bres.*
præerāt., deſignatores dicti, in quibus gladiatorū paria, *Deſigna-*
qui venalē habēt ſanguinē, modò plura,nūc pauciora, *tores.*
nōnunquam familiæ laniſtarum ad gladiaturam compa-
ratæ,digladiari, vulneráque & cædes accipere ſolebant:
quos in defunctorum illuſtrium memoriam ea de cauſa
inſtitutos ferūt,quòd quum hoſtes bello victi, ſeruíque
ad ſepulcra ſummorū ducum olim ſæue iugularētur,
& ſanguinē effunderunt, idque poſteris ſæuum & inhu-
manum videretur ſcelus,cautum fuit, vt ſæua illa deſita
cōſuetudine, ſerui libertíque, & damnati capite, ac gla-
diatores buſtuarij qui venalē habent ſanguinē, vſu ar-
morum & aſtu eruditi, conducti precio per laniſtas di-
gladiarentur: in quibus in æmulationem certaménque
virtutis, licet dimicatione pernicioſa, vulnera acciperēt
daréntque, & ferro decernerent: in qua ſi quis forte ſuc
cūberet,mercedē laniſta perditi gladiatoris accipiebat. *Athenien-*
Athenienſes verò fures & ſicarios pecunia cōparatos, *ſes.*

armis inſtruebant,quos,vt in ſcena dimicarēt, inuicem committebant: apud quos vſus obtinuit, vt imperatore vita functo, duodecim captiui ad ſepulchrum iugulati, tumulētur vnà. Quæ munera licet ſummæ immanitatis forent, duces in bellū profecturi, Romæ plerunque populo exhibuere: ſcilicet vt vulnera cernere aſſueſcerēt, cædéſque & prælia non formidarēt: quibus certa lex data, vt multo grauioribus armis pugnare diſcant, vtque diutius in pugnæ ſimulachris armati aſſueſcāt, vt in patientia laborum educati,in conflictu pugnæ minus laborarent, neque vt tyrones corporibus animíſque deficerent. Vtque laniſtæ cum haſtis & ſudibus primo introducantur, mox gladiis decernant, ad præliumque incedant tunicati. Vtque ante congreſſum multa fiant,quænon ad vulnus,ſed ad ſpeciem geſticulationis,& motus agilitatem videantur: procedente mox pugna, vt nudi digladietur,neque in vulnere ingemiſcant, néve iniuſſi decūbant, néve poſtquā decubuiſſent, ferrum accipere iuſſi ſegnes & cunctabundi accipiant, aut retractent. Ad quod certamē inſignes nobilitate & opibus, neque obſcuri generis homines plerunque prodiere: nā & Nero Cæſar CCCC.ſenatores,& DC. equites ad ferrum exhibuit.Et Domitiani tēporibus nobiles ad ſpecimen virtutis oſtendendum, in arenam prodire non dubitarunt, qui non virorum modò pugnas, ſed fœminarum noctu cōmiſit:donec cautum fuit, ne equites Romani ludo & arena polluerentur. Primus enim qui gladiatorū edidit munus, Iunius Brutus,in honorē defuncti patris fuiſſe traditur. Alij Appium Claudium & Fuluium COSS. in foro boario gladiatores cōmiſiſſe primos aſſeuerant. In quo præter apparatus magnificentiam, immaniſſimas feras,hominéſque qui cum his concurrerent, ad pugnā exhibuit. Ad quos matronas admitti erat lege vetitum, ne immanitati aut feritati aſſueſcerēt: ſicut ab athletarum ſpectaculis muliebrem ſexum Auguſtus auocauit & dimouit. Non ſic Cretenſibus, qui præcipuas & magno natu mulieres ad gladiatoriū munus admittebant: & Spartæ nulla eſt tam nobilis mulier, quæ precio conducta non ad ſcenā prodeat. Cúmque antea gladiatorij ludi imperatorum munus forent, Claudius princeps, vt

Quis primus gladiatorum munus dederit.

Matronis ludis interesse vetitū.

Cretenſes.

Spartani.

pecunia quæſtorum fierent, cauit edicto: quos propter cædes & immanitatem, quódque mali exempli eſſent, poſtea edi prohibuit. Et quia nōnulli inopes & modicis facultatibus, ſordida mercede cōductos gladiatores ad ferrum exhibebant, Tiberio impetrante, ſenatuſcōſulto cautum fuit, ne quis gladiatorium munus daret, cui minus quadringētis millibus cenſus eſſet. Poſt aliquot verò ætates Theodoricus Gothorum rex ita gladiatores odio proſequutus fuit, vt optantibus Romanis, nō modò illos denegari, ſed nunquam poſtea edi permiſerit. Fuitque in vſu, vt in funebribus eſſent ſpectatores penulati, quum in cæteris togati conuenirent. Seculares verò ludos, quòd ſingulis cētum decem annis, vel quòd ſemel tantum hominis ætate fierent, dictos accepimus. Nam ſeculum veteres hac finitione terminarunt. Alij niſi decurſo trium ætatum ſpatio, ſeculares fieri negauerunt qui ſupra Tiberim, ſæpius in Capitolio, magna frequentia & fauore ſunt edi ſoliti: ad quos licet præco inuitaret ad ludos, quos nec vidiſſet quiſquam, nec viſurus eſſet, illos tamen citra hunc annorum numerum perſæpe celebratos cōperimus: nam & diuus Auguſtus ſeculares fecit, & haud multo poſt Claudius celebrauit, quo interuallo ſexagintatres haud amplius interfuere anni, Mox Domitianus illos inſtaurauit, habita temporis ratione, ex quo ab Auguſto editi fuerant, quos Romæ per omnia theatra fieri ſeruatum eſt, in quibus trinoctio tetra celigine bobus atris ad Tarentum ſacrum Plutoni & Proſerpinæ, lectiſternium, priuilegia & ſupplicationes inſtar Cereris initiorum fieri ſolebant, carmine & hymnis in Capitolio à pueris puellíſque patrimis & matrimis in Apollinis & Dianæ laude modulato, cum quibus ſæpe Circēſes dabantur vná. Quorum inſtitutio fertur antiquiſſima. Cùm enim Valerius Publicola qui reges eiecit, tres filios morbo laborantes ex voto recepiſſet incolumes, voti reus, hos inſtituit primus, & celebrauit: quos antea præteritos vel intermiſſos diuus Auguſtus magnifico apparatu celebrauit, quãuis nō vera ratione dimēſa. In quib⁹ iuuenes ſine aliquo maiore natu ꝓpinquorū nocturno ſpectaculo inter eſſe vetuit. Poſtremo Domitianus ſeptimos exhibuit ad ſua tēpora

Quibus gladiatorū munus dare permiſſum.

Ludi ſeculares.

Secularium ludorum origo.

ab ortu vrbis obſeruatos. Et demũ poſt curricula temporum, Philippus imperator, milleſimo vrbis anno ex omni ſeculorum memoria, apparatiſſimos ſeculares fecit in quibus præter elephantos triginta, leones, tigres, alces atque hiæuas & bebos etiã gladiatorũ paria mille, hippopotamũ, & rinocerotẽ, feráſque immaniſſimas venationi dedit Præter quos fuere ludi theatrales & honorarij: qui æquè ac funebres ſtati nõ ſunt: ſed vt quiſque ad honores, vt ædilitatẽ, præturam vel conſulatum euectus erat, ad conciliandum populi fauorem maxima hos lætia coluit & celebrauit: in quibus elephantorum & leonum pugnas, aliarúmque beluarũ venationes frequenter exhibitas inuenimus. Primus enim Scæuola in curuli ędilitate leonum pugnas dediſſe fertur, mox Põpeius iubatos trecẽtos quindecim, Cæſar quadringentos: donec ſenatuſconſulto cautum fuit, ne Aphricanas in vrbem inueherent. Contrà Cneus Auſidius tribunus plebis: nam Circenſium cauſa importari iuſſit. Poſtea Auguſtus tigrim, & Domitius Ænobarbus centũ vrſos Numidicos in ædilitate, & totidẽ venatores Aethiopes dedit. Hæc enim expectatio munerũ, quantum ſtadij & fauoris ad conſiliandum popularium animos attulerit, quũ magnifico ſumptu exhibita fuiſſent, enarratu difficile eſt: ſiquidem qui illa amplè & largiter dediſſent, aut qui munificentia reliquos anteiſſent, facilimos additus ad honores, conſulatus & præturas, reliquóſque magiſtratus, proximis comitiis habuere: quorũ cura & procuratio præcipua ædilium erat. Et qui illos ob ſecordiã prætermiſiſſet, populare odium & offenſam haud dubie incurrit, & velut ſordidus & parum ciuilis eſt pro deſpectiſſimo habit⁹. Mamerco enim homini ditiſſimo, quòd ædilitatem, ne ſumptus in exhibendis ludis faceret, aſſequi non curaſſet, in conſulatu repulſam tulit. In his enim res commentitias, fabellas & ſcenas repręſentare, tum mõſtra & viſu incognita, venationéſque & pugnas populo dare aſſuerant: ad quas mulieres deſcendiſſe, & cum immaniſſimis feris ſæpe depugnaſſe comperimus, tanto omnium ſtudio, vt iriginta & amplius dies, ſepoſitis negociis Romani ludis impenderent: quos poſtea Aguſtus coarctauit, ne ludorum celebritas nimium diu

Ludi theatrales & honorarii.

Munera huiuſmodi ſcenia ad honores viam parabant.

actus foreſes & negocia moraretur. Theatrales quoque ludos in Liberi patris honorem inuentos fuiſſe, omnes ferè conſentiunt, quos ab Athenienſibus originem duxiſſe ferunt, qni primi Nouembri menſe Bacchanalia & ludos gymnicos ac Liberales celebrarunt, tanta licentia, vt nympharum & heroum habitu bacchantes prodirent in forum, & ad ſonum tibiæ cum laſciua geſticulatione cõpoſitis modis pſallerent, vinúmque cum bellariis, libáque ex melle, magna bibendi licentia circunferrent: quos plerunque populus coronatus ſpectauit. Quæ ſacra præterquàm quòd per anum deliram & temulentam indicerentur, eò inſolẽtiæ proceſſere, vt mulieres viríque ornati hedera, crine fluxo, lymphatis animis debacchatæ, cum thyrſis velut inſanientes & furore afflatæ obuios ferirent: miniſtri quoque phanatici non minore veſania ferulas geſtarent, tanta temulentia & verborum licentia, vt Marcus Varro, niſi ab amentibus fieri potuiſſe negaret: quare miniſtræ Mænales dictæ, inter quos Sileni, Satyri, Bacchæ, Lenæ & Chiæ, Mimallones, Neiades, Nymphę & Tityri ſacris operabantur. In his quoque comeſſationes, thyrſi, tibiæ & cantus frequentes erant. Et quoniam ad animæ purgationem pertinere dicerent, etiam vannum quo triticum purgatur, & ouum ſphærali figura adhibebant. Quæ ſacra procedente tempore, quum ex diurnis nocturna fierent (vnde Nyctileia appellata ſunt) promiſcuis ingenuorum & fœminarum ſtupris, cum ſtrepitu & vlulatu in omne facinus & libidinem, perpetuo ſenatuſconſulto, non in vrce modò, ſed per omnem Italiam coercita fuere: maximíſque pœnis inhibitum, ne Bacchanalia Romæ, neve in Italia fierent, quum in contubernio ſordidiſſimorum patrerentur, eſſéntque maximorum ſcelerum cauſa & ſeminarium. Apud Thraces Orgia Bacchi ab Orpheo inſtituta, niſi à menſtruoſis fiebant. Euianes Bacchi feſta celebrant, in quibus ludiones primò, mox ſectatores multo vino epoto, ad arma concurrunt. A Babyloniis quoque feſtus dies Baccho plurimo mero exhauſto colebatur, in quo noctem perennem laſciuis geſticulationibus & largiori potu indulgebant. Apud Helos Baccæ Dionyſio pſallentes modnlata voce,

Theatraliũ origo.
Bacchanaliũ licẽtia.
Bacchanalia per anũ indicebantur.
Vannus.
Nyctileia
Bacchanalia inhibita.
Orgia in Thracia.
Euianes.
Babylonii.
Helei.

precantur vt bouino pede ad ſe accedat. Lauini integer mēſis Libero dicabatur, quibus diebus obſcœnis verbis & ſpurciſſimis vti permiſſum: quod Heliogabalus inſtituiſſe fertur, vt in vindemiarum feſto multa impudica & obſcœna iactarētur in dominos: id quod noſtrates ſeruare etiamnū ſolenne habent: donec per forū virile mēbrum plauſtro tranſueherēt, cui matrona ſpectatæ pudicitiæ velut ſancto numini coronā imponebat. Quod etiā Varro fieri cōſueſſe in reliqua Italia ſcribit, tanta turpitudine, vt per dies feſtos. Liberi membrum per agros ploſtellis mox in vrbē cum cantu & vlulatu ferrent. Ab

Aegyptii. Ægyptiis tanto abuſu Bacchanalia fiebāt, vt temeto ingurgitati, ſtatuas cubitales per pagos circunferant, protenta mentula, magnitudine viſenda, præeunte tibia & choro, cū Mercurii ſtatua veretro porrecto: quas fœminæ & magno natu matres velut pompā triūphalē præ ſe agebant, tam fœdo ſpectaculo, vt nihil improbius aut nequius foret. Eadē quoque licētia Athenis vulgo vſurpatur Nouēbri mēſe, quo Bacchanalia celebrabant, vt

Ludicrum quinquennale. phanatica multitudo Baccharū habitu per vrbē procederet. Fuit præterea quinquēnale ludricū, in quo tā verſu quàm proſa oratione græcè latinéque, tū muſica per citharœdes & citthariſtas, tū gymnicis ludis certabātur: quos Nero Cæſar primus ad morē Græci certaminis è Græcia Romam deduxiſſe, Iouíque Capitolino dicaſſe, atque ſingulis quinquēniis magno certamine animorū celebraſſe fertur, iam intermiſſos ducētis annis à Lucij Mūmij triūpho, qui primus hoc ſpectaculi genus in vrbe præſtitit. In quibus quantū quiſque facūdiæ experimēto, aut candore ingenij eniteret, facile apparebat. C. verò Caligula, horū inſtar miſcellos Lugduni fecit, grecæ latinæque facūdiæ experimēto. In quo certamine lege ſancitū erat, vt victoribus hoc præmij darēt, vt ipſorū laudes tanquā obnoxij ſcriberēt, & carmine celebrarent. Poſtea à Domitiano triplex inſtitutū ferūt. Capitolino Ioui, Muſicū, Equeſtre & Gymnicū, aliquanto plu-

Triplex ludicrū quinquennale. riū coronatorū, in quibus Papinius Statius victus fertur, victor autē & ter coronatus in certamine Albano, quod Domitianus pariter inſtituit. In quo poetæ certatim Mineruæ pſallebāt hymnos. In eo verò Publius Mimogra-

phus palmam tuliſſe dicitur. Athenis quoque id Theſei ſepulchrū celebres hi ludi māſere, in quibus tragœdorū certamen magno conuentu totius Græciæ fuiſſe tradūt. Eò enim viri eloquētiſſimi ex omni Gręcia exciti cōfluxere, inter quos Æſchylus primus tragœdiam dedit, in ea victor Sophocles, victus Æſchylus, haud multo poſt mœrore victus occubuit. Quibus etiā ludis decem iudices ex ſingulis curiis præfuere. Fuítque in more vt hircus præmium tragœdo foret. Vtque lyrici iuuencam immolarent, tragœdi hircum, poëtæ taurū. Proditur tamen comicus Menāder, quum centū & octo ſcripſiſſet fabulas, in certamine comœdorum, licet eſſe ſuperior, tamē ambitu & factione à Philomene victus renunciatus. In Elide quoq; poëtæ accepto themate, carminibus certabāt, victórq; coronā ferebat donum: ſicut Archelaus Mauſolo agona propoſuit & ludos, in quibus doctiſſimi ſæpe decertarunt, inter quos Theopōpus Iſocratis diſcipulus omniū conſenſu, propter ſingularem vim ingenij, victoriam tulit. Vna tamē proditur Corinna, muſca lyrica dicta, tanta eruditione claruiſſe, vt Thebis cū Pindaro carminibus certaret, & quinquies victrix foret. Et Ariſtophanes quū certamini poëtarū iudex præſideret, poëtæ illaudato victoriam dediſſe, ꝙ ſua, non aliena recitaſſet. Eutimus quoque Locris oriundus tā diſerta ſcripſit carmina, vt olympicis ludis ſemper victor fuerit, ſemel tantum vni poſthabitus. Quinetiam Neapoli quinquēnale certamen fuiſſe tradunt muſicū & gymnicum, illis æmulum, quæ in Græcia ſumma laude celebrantur. Quod etiam noctibus magna luce igniū ſingulis quinquēniis Romæ fiebat, magnis oratorum & vatum certaminibus. Neque omiſerim à quibuſdam traditū memoriæ, Heſiodum carminibus cum Homero in certamine poëtarum contendiſſe, victorémque Heſiodum epigramma cum tripode in Helicone poſuiſſe. Erant præter hos plebeij ludi ſpectatiſſimi, qui exactis regibus pro plebis libertate primum dati ſunt: quos nonnulli poſt ſeceſſionem ad ſacrum montem inſtitutos ferunt, ob conſociatos patrum plebíſque animos, quos poſtea Lucius Sylla, perdomitis hoſtibus, magna plebis expectatione reſtituit: quorum ædiles plebis arbitri & moderatores erant, in

Tragœdorum certamen.

Hircus tragœdi præmium.

Poëtarum certamē in Elide.

Quinquēnale certamen apud Neapolim.

Ludi plebeij.

quorũ celebritate ſeruatũ meminimus,vt quoties inſtaurarentur,ab eis Iudorũ cauſa epulum darerur,quos ex variis cauſis nõ ſemel inſtauratos cõperimus.Cereales verò quin in Cereris honoré magnificétiſſimè fieret, nulla cõtrouerſia eſt,quos circẽſes dictos nõnulli volunt:nam & deorũ imagines in his lõgo ordine produci,& circum metas curſu contendere ſolebãt,ouũmq; in cerealis põpæ apparatu numerabatur primum,in quibus peruigiliꝗ noctu fiebãr,ſicut in ſacris Iſidis excubiꝗ:in his quoque ædiles plebis pro equorũ curſu plerunque gladiarorum certamẽ exhibuere. Cereti enim ad quintum cal. April. annis ſingulis Romani rem diuiná more patrio facere aſſuerant: quæ ſacra,ꝙ è Græcia tranſlata eſſent, & per Græcos curata, Græca dicta ſunt.Fuiſſe enim in Græcia ſacra Eleuſinꝗ Cereris ſpectatiſſima,autores memorant, quæ obſcura luce fiebant,ſacerdotéſque facibus diſcurrentes curſu phanatico ſacra peragebant, à quibus velut ſanctiſſimis & impollutis, impij conſceleratique amouebantur voce præconis,ita vt templũ velut omni religione ſanctũ, alicuius criminis aut noxæ conſcio adire non liceat.Quod ſiquis adiiſſet non mitiatus, capire luebat: ad quod Nero conſcientja ſceleris agitatus, ingredi veritus fuit. Non ſic Antoninũs Philoſophus Auguſtus: nam fretus innocentia & vitæ integritate ſine diſcrimine adiuit.Cnius myſteria magno ſilentio inclyta , veluꝗ arcanũ quid ſanctũmque in vulgus efferre non licebat. Quod ſacrum à ſolis marronis fiebat annis ſingulis.Romaníque in toga candida ſpectare ludos,mulieréſque in veſte alba pariter ſacrum facere ſolebant: in quo id fuit obſeruatum,vt tunc diis gratum eſſe cenſerenr,ſi à lætis nec funere pollutis celebraretur. Vtque in ſacris Cereris ante noctem epuletur nemo, arque à vino in primis & Venere abſtineat. Vtque quinto quoque anno ex Sibyllinis carminibus prodigiorũ cauſa ieiuniũ fiat inter quæ præcipuum fuit,vt ſacris initiatos,calida abluerent primũm,quod caſtitati prodeſſe ducerent. Apud Athenas in ſacris Cereris, quæ dicuntut Adonia , mulieres ſimulachra defunctorum efferre,multáque funeſta & calamitoſa iuſto cũploratu & gemitu effingere traduntur: in cuius ſacrificio Atticæ virgines inter ſolennia, repo-

Ludi Cereales ſeu Circenſes.

Sacra Græca.

Cereris myſteria.

Sacra Cereris apud Athenas.

ſita ciſtis ſacra capitibus quàm occultè deferunt, quum Cereri ſacrū quam occultiſſimis cęremoniis fieret: quippe prophano homini Cereris mundū videre nefas erat. Apud Siculos verò Cereri & Proſerpinæ diuerſo anni tempore ſacrum fit: Proſerpinæ enim maturis meſſibus decem feſtos agunt dies: Cereri verò, quum ſemē in terram mittitur. Græcis autem in tribus ludis, præterquam in Cerealibus, accenſas faces geſtare vetus mos habuit, in Prometheis, in Vulcaniis, in Panathenaicis. Præter hos fuere, ludi martiales Marti dicati, & alij piſcatorij, ex quæſtu piſcantium. Alij caſtrenſes, qui in caſtris prætorianis plerunque cū venatione dabātur: nonnulli miſcellanei, ex ludorū multiplici genere: alij Palatini, in Palatio triduo celebrari ſoliti in diui Iulij honorem, qui victam armis Rempub. in dominationē vertit. Alij Capitolini, quod Iupiter optimus maximus ſuā ſedem ſeruaſſet. Qui aliis ſolennibus additi, collegiúmque nouum (autore ſenatu) inſtitutum fuit. Præcipui Auguſtales, quos Tiberij tempore trib. pl. in Auguſti honorē facere inſtituerunt. Athenis verò & in omni Græcia multiplices fuere ludi, in quibus ad aucupādam popularem gratiam, Theophraſtus fructū diuitiarum putauit maximum: nam Panathenæa, Dionyſia, Scirophoria, Haloa, & Apaturia celebria fuere. Apud Lacedæmonios Gymnopodia, Hyacinthia & Chori, Patauij. Ceſtici ab Antenore inuenti, quos inter reliquos annumeraſſe non abre fuit. Illud vtique verum eſt, quod quanuis ludorum multiplices ſpecies forent, tamē ædilitia largitione quatuor curari impenſius aſſuerant, Megalenſes, Funebres, Circēſes & Apollinares, magno ſemper apparatu & habitu, in quibus non tuba aut fiſtula, vt in aliis, ſed ſola tibia canebant. Quódque vetuſto more quoties feſti ludi edebantur illos omnis ætas, ſexus & ordo plerunque coronati ſpectabāt: quare Lucius Craſſus cognomento Diues, quod corollas ex auro & argento imitatione foliorum in ludis populo dediſſet, celebri memoria habetur. Fuitque priſci moris, vt populus in theatro vel circo ſæpe ludicrum à principe poſtularet, cuius præcipuo ſtudio teneretur: quotiéſq; princeps aut imperator, qui perdomitis hoſtibus triumphaſſet, vel popularis homo,

Siculi.
Græci.
Martiales.
Piſcatorij.
Caſtrenſes.
Miſcellanei.
Palatini.
Auguſtales.
Ludi multiplices in Græcia.
Lacedæmonij.
Ludi quatuor impēſius curati.
Spectatores coronati.
Honor principi.

Theatrum ingredienti exhibitus. plebi perchatus, ad ludos & theatrū iret, quum primum in conpectu prodiret, cōmuni omnium plauſu, & fauore concionis, fauſtique acclamationibus totis theatris exciperetur: nonnunquam vniuerſus populus aduenienti principi aſſurgete, & lacernas deponere ſolebant, vt togati apparerent. Qui honor ſummis tantum ducibus, aut viris ſumma integrirate & fide ob merita in populū dabatur. Contrà verò deformatus ignominia, aut infenſus infeſtúſque populo, clamoribus explodebatur & ſibilis. *Cum ludi minus bene celebrarentur.* Tum ſiquando ludi remiſſe & leniter, aut non legitimè celebrarentur, vel ſi quo infortunio aut caſu repente conſtitiſſent, aut ſi tibicen conticuiſſet, vel inter ſolēnia ludorum commiſſo ſpectaculo, ex ſubita lætitia ad repentinum motum tranſlati eſſent, aut ſi in enunciandis ludis verſu ędilis erraſſet aut verbo, vel ante commiſſionem ludorum, ſiue dum eduntur, tumultus repēs, aut aliquid triſtè auribus oculíſve occurriſſet, & ex variis cauſis, tanquam ſi nefario ſcelere polluti eſſent, eiuſmodi admiſſa, ludorum inſtauratione procurabantur & expiabantur. Cúm enim pompa duceretur, quod obuius ſeruus loris medio circo vapularet, infauſto augurio ludos pollutos pontifices putarunt. Et quum in cæremoniarum apparatu thenſa procederet, quod equo conſternato auriga habenas ſiniſtra corripuiſſet, currúmque perperam egiſſet & circunflexiſſet, velut ominoſum, ludorum inſtauratione opus eſſe iudicarunt.

Qui eſſet vrbis præfectus, quódve officium, quarúmq; rerum cognitionem animaduerſionémque haberet.

CAPVT XX.

Præfectus vrbis ad quid creatus. Solitos Romanos fuiſſe, quū reges & poſtea conſules prætoréſque Reip. cauſa abeſſent, ne quis repens tumultus fieret, néve vrbis ſine imperio eſſet, aut hoſtium incurſibus pateret, pręfectum creare, qui vrbi mœnibúſque præſideret, ius redderet, & ſubitis mederetur, ſæpe notatū eſt: qui ſi quid in vrbe turbatū eſſet, quū res poſtularet, iuuentute armare, & per loca opportuna diſponere: arma teláq; in propugnaculis ingerere, caſtella cōmunire, muros turréſque præſidio firmare, atque omnia

cuſtodiis vigiliiſque inſtructa habere, portas claudere, pportis ſtationes diſpoſitóſq; ſtationarios milites ad tuẽdam populi quietem tenere deberet. Et ne quid falleret, aut nudatũ præſidiis eſſet, animaduertere & oculis pluſtrare, nihil deniq; curæ aut laboris omittere. Qui tametſi vrbi præfectus foret, in ſuburbiis æquè cognitionem animaduerſionémq; habebat, illiq; exercitus demandatos, & gerẽdi belli ſæpe negociũ datum eſſe liquet. Quã præfecturam à prima antiquitate Romæ fuiſſe, multiplici exẽplo apparet. Siquidem à Romulo primus Romulius, à T. Hoſtilio Mumartius, & Sp. Lucretius pater Lucretiæ, regnãte Superbo, vrbis præfecturã meruere deinde conſulibus eam curationẽ demãdarunt. Poſt aliquot verò ætates, tanquam non ciuile munus, à multis aſpernatum eſt, ita vt eam curationẽ velut ignobilẽ repudiãtibus plurimis, Q. Seruilius vt altercationes dirimeret, filiũ ſubſtituerit, eũmque extra ſortem vrbi præfecerit. Quam ſæpe intermiſſam fuiſſe crediderim: quippe Auguſtus vrbis præfecturam, tanquã nouum munus & officium, creauit. Demum in tantum proceſſit, vt Nero cognitionibus præfecturæ vrbis, honoris initia auſpicaretur: & Piſo viginti annos præfecturam vrbis velut inſtar magni muneris, gerere non dubitarit. Extátque diui Seueri epiſt. ad Fabiũ Culleonem, qua cognitio criminum per totam Italiam ad præfectum vrbis delegatur. Relegandi quoq; ad inſulas, vel deportãdi quos delicti enormitas poſtulat, quereláſque ſeruorũ libertorúmque audiendi, ſi de patronis dominíſve quærantur, ius illi poteſtáſque fuit: carniúmque & fori boarij, piſcarij, & ſuarij cura cognitióque ad eundem ſpectauit & pertinuit. Etiã ſenatum per vrbis præfectum vocari & conſuli poſſe, atque abſentibus vel impeditis conſulibus ſenatuſconſultum fieri, nulla controuerſia eſt. Denique diligenter curare, neque pars vrbis labaret, néve per occaſionem & licentiam aliquid plebs moliri poſſet: néve quid circa vrbis cuſtodiã aut munus vigiliarum ſegniter exequutum foret, quod ab homine impigro ante perſpici potuiſſet, præuidere præcauereq; debebat: tantique exempli fuit, vt quum fœdiſſimo bello Reſpública affligaretur, ſæpe vrbi ſaluti fuiſſe & imperio, magnáq; attuliſſe præſidia

Origo præfecturæ.

Præfectura intermiſſa ſæpe & reuocata.

Munera alia Præfecti.

Præfecti qui deligebantur.
cõpertũ ſit. Sed notandũ hunc præfectum, aut patriciæ gentis virũ, aut ſenatorẽ, deligi cõſueſſe: idque exemplo Marci Meſſalæ oratoris, qui Auguſti tẽpore vrbis præfectus fuit, facilè dignoſci, licet ſexto poſt die magiſtratu ſe abdicarit, nõ ingenuã & parũ ciuilem poteſtatẽ eſſe ratus. Et tametſi Luciũ Piſonem & Coſſum præfectos

Lucii Piſonis & Coſſi præfectorum vinolentia.
vrbis vino indulſiſſe, & multũ noctis cõuiuiis exegiſſe legamus, adeò vt biduũ & duas noctes cũ Tiberio largiore potu indulſerint, illos tamẽ ſatis grauiter & inoffenſè vrbis tutelã adminitraſſe, cõtrouerſia non eſt. Procedente mox tẽpore, in tantũ præfectura vrbis proceſſit

Præfecturæ honos & paulo poſt vilitas.
vt Sabino Veſpaſiani fratri ad præfecturam proceſſiſſe, magni muneris loco fuerit: & pertinax imperator ex præfectura vrbis ad imperiũ prouectus ſit. Rurſus poſt aliq̃ interuallũ, tam infimæ ſortis habita eſt, vt Heliogabalus omnes lenones ad præfecturã vrbis prouehere deſtinarit. Qui verò præfectus Latinarũ erat, etiã nõ ſenator fieri poterat: quippe quũ citra ætatẽ ſenatoriam

Præfectus latinorum.
ſæpe annis iunior crearetur ex nobilioribus: idcirco pręfecto Latinarũ, ſenatũ habere nõ licuiſſe notatũ eſt: inter quos Marcus Antoninus Philoſophus, qui poſtea imperitauit annis iunior præfecturã vrbis geſſiſſe, proditur. A Brienenſibus quoque in Neptuni Heliconij ſacro, quod cũ Ionibus cõmune fuit, iuuenis ætate vix a-

Brienẽſes. Præfectus in ſacro Neptuni Heliconii. Indi.
dulta præfectus creabatur, & rex. Ab Indis in ſex quinterniones vrbis præfectura diuiditur: nanque alij peregrinos recipiunt, alij vitam & mores notant, nonnulli defunctorum bona mortéſque inquirunt, alij vendendis mercibus præſunt multi venditarum rerum exigunt decimas, ita vt omne ciuitatis regimen illi moderentur. Græcis verò vrbis præfectus ἐθιάρχης dicebatur ipſáque præfectura ἐθιαρχία. Præter quẽ fuit prætoriarũ cohor-

Græci. ἐθιάρχης.
tium præfectus, annonæque & vigilium, qui in numero magiſtratuum pop. Ro. non ſunt, ſed extra ordinem vtilitatis cauſa creari. Ad præfectum enim vigilum de incendiariis, de furibus, de effractoribus, de receptatoribus, cognitio pertinuit. Auguſtus verò Octauius quum

Præfectus vigilium.
plura orirentur incendia Romæ, ſeptem cohortes opportunis locis conſtituit, vt vnaquæque binas vrbis regiones tueretur, quas præfecto vigilium ſubiecit

Præfectus verò annonæ ad leuãdum frumenti inopiam, conuectis commeatibus, plerunque vrbi præfuit & imperio. Præter quos fuit præfectus morũ, quem cenſorẽ nuncupant, vt haud multo poſt præfectus caſtrorum & legionũ, ac præfectus palatij temporibus Cæſarum nouiſſimis additi, quæ dignitas proxima Cæſarum magnitudini fuit: cui præfecturæ Cleander à Commodo præpoſitus memoratur, qui propter morum inſolentiã, cum filiis vna crudeli ſupplicio excarnificatus, pœnas dedit. Et ſimilis ſub Hadriano, qui depoſita palatij præfectura ad ociũ tradidit, moriẽſque inſcripſit tumulo, quòd quum multos exegiſſet annos, ſeptem tantum vixit, quibus ocio ſe dederat. Celebratur quoque Opilius Macrinus, qui ex humili fortuna per Caracallam palatio præfectus, mox ad imperiũ conſcendit. Illud quoq; à veteribus factitatũ nouimus, vt quatuordecim curatores vrbis vna cũ præfecto tã vrbi quàm vrbanis negociis præſint. Sed & illud notatum, ad vrbis præfectum appellationes omnium poteſtatum, & illorũ, qui in honore erant, pertinuiſſe ipſarúmq; cognitionẽ animaduerſionẽque habuiſſe: quod quidem noua conſtitutione à poſteris ſeruatũ eſt. Antea enim ex conſtituto Neronis appellationes à iudicibus ad ſenatũ fiebãt: cautúmque fuit, vt qui à priũatis iudicibus ad ſenatum prouocaſſent, tantum pecuniæ pœnæ nomine exoluere cogerentur, quantum qui imperatorẽ appellaſſent. A ſenatu verò ad principẽ appellare non licere, oratione diui Hadriani cauebatur: nec à perfectó prætorio, qui principis locum tenuit, appellare licuit. C. tamen Caligula nimias appellationes inhibuiſſe fertur, liberámque iuriſdictionẽ magiſtratibus dediſſe, ita vt ſine appellatione iudicatũ exequerẽtur, & placita ſeruarent. Quinetiam illud quęſitum eſt, an tutorũ curatorúmque, qui nequiter & in officiosè in tutela curáque de officio decedẽtes, verſati fuiſſent, aut filiorum, qui parentes, quos venerari decet, cõtumeliis probríſque affeciſſent, in eóſque turpiſſimum facinus an mittentes, impias manus intuliſſent, cognitionẽ animaduerſionémque præfectus haberet. Et placuit ab vrbis præfecto in tutores curatoréſque, qui in euidenti calumnia tutellam curámque geſsiſſent: aut in filios, qui

Præfectus annonæ.
Præfectus morum.
Præfectus castrorum, legionũ & palatii.
pertinere. 14. vrbis curatores.
Appellationes omniũ poteſtatum ad vrbis præfectũ.
D. Hadriani edictũ.
Appellationes nimiæ inhibitæ.

parentũ dicto contumaces,& minus audiẽtes forent, animaduerti cognoſcíque poſſe:quod quidem tam legibus & ſenatuſconſultis,quam decretis edictiſque principũ aliis ſuper alia editis & promulgatis ſancitum eſt.

Miraculum de homine,qui extruſus è carcere,rurſúſque in eum intruſus, inferna ſe loca adiuiſſe enarrauit.

CAPVT XXI.

INter fabuloſa miracula,& puerilibus fabellis ſimilia multas magnáſq; res,quæ vix credi dicíque poſſunt, nullum tam impudens mendaciũ creditũ eſt, quã ꝙ ad hoſce annos in Pelignis eueniſſe dicũt quod quũ nouum cõmentum putaretur,& temere vulgatum id verũ poſtea fuiſſe, tam fama celebríque vbique peruaſit & vulgata eſt,quã multorum teſtimonio,qui rem geſtã didicere:non fictis ſermonibus,ſed certiſſimis experimẽtis cõpertũ eſt.Quo autem pacto ſe res habeͤrit,hoc traditur modo:In Pelignis oppidum vetuſtũ eſt,cuius nomen prætereo libens,licet obſcura origine,haud tamen ignobile.In eo dominus qui vrbi præerat,ſuperbe auareque ciuibus imperitabat,ac trucibus dictis factiſq; in ſubditos ſeruilem in modũ animaduertere ſolebat,eóſque licet imperata facerent,neque ſegniter mãdata exequerentur ob leues plerunque cauſas,pœnis & damno mulctabat. Forte autẽ quũ homo quiſpiam alioqui bonus,ſed tenui re familiari,inops atque deſpectus, ipſius domini venaticũ canem, cuius miro ſtudio tenebatur, ita verbere affeciſſet,vt ob id periiſſe putaretur : quum id dominus reſciſſet,vehementer offenſus,eum truci & minaci vultu grauiter increpitũ,in peſſimũ cõiecit carcerem,ibique quum vinctus graui cuſtodia teneretur, poſt aliquot dies,hi quibus diligens ipſius cura mãdata erat clauſo iam carcere , & tã foribus quàm omnia aditu perſepto ne elabi poſſet,quum ad illum accederẽt,vt ſolebãt,in eodem intus carcere nuſquam inuenere:qui diu conquiſitus ,quum non appareret,nullúmque effugij veſtigium extaret, rem ad dominum detulere:quod quum credi vix poſſet,ipſeque mirum in modum obſtupeſieret,poſt tres fermè dies,iiſdem foribus peſſulo firmatis,idem ipſe qui modo carcere addictus fuerat , imprudentibus omnibus,& nemine conſcio, rurſus in eo-

dem intus carcere intruſus apparuit:cuſtodéſque, vt cibũ afferrent,aduocauit:qui quum propere acceſſiſſent, omnéſque miraculo obſtupefierent,eum vultu tetro,& horribili facie,luxatis vſtíſque membris,aliter longe atque pridem fuerat,conſpexere:quem quum interrogaſſent,vnde elapſus,& rurſus in eodẽ intruſus carcere foret,quibúſque in locis fuiſſet,& vnde tam fœdo & tetro cultu emerſiſſet:ipſe velut elinguis,quum nullum proferret verbum,ſed attonito ſtupentíque ſimilis foret,vt ad dominum quantocyus admitteretur, poſtulauit:habere quod illi propere nunciaret,magnum,nec differendum.Cúmque ad eum protinus admiſſus eſſet,rem mirificã & admirabilẽ,ac dictu auditúque formidoloſa, & vix credẽda miracula dicere orſus fuit. Nam ſe ab inferis(ſi libet credere)remiſſum enarrauit:ſiquidem quum diutius carceris ſqualorẽ ferre nequirit, ſeu deſperatione victus,ſeu iudicium reformidans,inops conſilij, malum dæmonẽ vt ſibi præſto eſſet, ſeque ex tã tetro carcere relaxaret,aduocaſſe dixit.Nec multo poſt dęmonẽ fœdo aſpectu & terribili facie in eodẽ intus carcere aſpexiſſe,& ſecũ pactũ fuiſſe,ab eodémque & ferreis clauſtris,nõ ſine graui preſſura extruſum,in loca deinde inferna,& profundas vaſtitates,ac fundum telluris intimę actum eſſe præcipitem,ſinguláque luſtraſſe : impiorũq; ſupplicia,& ſedes conſceleratas,æternáſque tenebras & ctũnãs vidiſſe,ac loca fæda & formidoloſa,regéſque & ſummos duces in abrupto hiatu & profundo voraginis dẽſas merſos caligine affligtari,& furiarũ ardẽtibus facibus agitari:gemituſque & ciulatus,ac dies noctéſq; plorat⁹ mulierũ & virorũ audiſſe: põtificéſq; vidiſſe inſulis & trabeis purpura & auro diſtinctis, ac gẽmis ornatos, aliáſque miſerabiles facies,omnia genera hominũ,ætatum & ordinum,in cultu vario afflictas,& iacẽtes inter præaltas voragines,alios immenſo limo hauſtos ęternis ſuppliciis & nocte cruciari,ipſorúmque damnata ſcelera ſempiterno dolore puniri: inter quos plures quos nouerat in vita adnotauit & præcipuè intimũ familiarem, quẽ dũ in vita ageret,æqualẽ ſodalémque habuerat, alloquutũ dixit:ab eo probe agnitus,& miti ſatis ſermone requiſitus fuit,quid rerum ageretur,& quid reliqui ſpei

ſibi foret. Ipſeque quum prægraui ſeruitio & crudeli do minatu vſque præmi reſpondiſſet, illũ mandaſſet, vt domino enunciaret, caueret nequid tale ageret in poſterũ ne ve graui tributo & iniquo vectigali ſubditos opprimè ret, nanque illi vacuam ſedã, quã propè cernebat, præſtitutam eſſe prædixit. Et vt haud dubius promiſſi foret, fidemque vt dicti haberet, meminiſſe (inquit) illum debere ſecreti concilij & mutuæ pactionis, quam dum vnà militarent, & in caſtris agerent, clam iniuiſſent quorũ nemo particeps aut conſcius vnquam fuit: quod conſiliũ quum memoriter ille enunciaſſet, &, non ſolũ dicta cõuentàque, ſed & ſingula verba ſponſionéſque quibus vterque aſtrictus erat receſuiſſet, ipſum dominum ordi ne hæc audientẽ, animo ſerio & attentiore factũ, mirum in modũ obſtupuiſſe. ingénſque animo formido incuſſa fuit conſideranti quonam modo, quæ ſoli ſibi credita, & nulli vnquã enunciata fuere, homo ille hebes & tardus ingenio quaſi numine afflatus, explorata haberet eàque vultu interito enũciarret. Adiiciũt miraculo, eundẽ interrogaſſe illum cum quo tunc ſermo erat apud inferos qui nitido cultu veſtitùque apparato videbatur, nũquid aliquo cruciatu affligarentur qui inſigni, veſte & auro conſpicui forent? Illumq; reſpondiſſe perenni incendio interque maximos cruciatus, & ſempiterno dolore vſq; premi & affligari, idque totũ quod auro & purpura fulgeret, ignem atque incendium eſſe. Et quum ipſe id experiri volens, propius manum purpuræ admouiſſet, admonitum ab eo fuiſſe, ne tangeret, & tamen efficere nequiſſe, vt non ex caloris afflatu palmam ſibi manus, quã tunc oſtendebat, incendio & ipſi purpuræ admotam deflagraret. Erat enim puſtulis linentibus, & tetris vlceribus veluti tabe & igne ſacro, malòque quod latius ſerpere videbatur, fere conſumpta. Referunt præterea qui illũ adiuere, eũ poſtquam ab inferis emerſit, quaſi mẽte cõſternata, hebetíque auriũ oculorumque ſenſu affectus, foret, ſemper cogitabundum in rarũ prodiiſſe ſermonẽ vixque ſæpius interrogatum colloquenti reſpondiſſe. Vultu verò tam tetro, & aſpectu tam deformi reuertiſſe, vt qui dudum à cõiuge & liberis probe agnitu foret, is poſtquam remeauit ab inferis, tam diro vultu, totiuſque

que

que facie corporis diſſimilis effectus eſt, vt vix eundē illum eſſe crederēt: ſępiúſque obortis lachrymis, ob faciei diritatē, & ſpeciem hominis fœdiſſimè mutatam, notos affineſque ipſum alloquutos fuiſſe ægréque vt antè obitum, qui mox conſequutus eſt, res ſuas diſpenſaret, ac liberis & poſteritati conſuleret, vitæ ſpatium habuiſſe.

Quot militum ordines, cuiúſve generis milites in Romana militia olim militare conſuerant, & qui apud exteros.

CAP. XXII.

Militum ordines, quos Romani duces habuere, quibus res magnas geſſere, hi fermè tradūtur, nomine diuerſi: nanque Rorarij dicti, cum quibus primi erāt congreſſus, qui leuibus muniti armis, parmā & gladium gerentes, ſicut ros antè pluuiā, ſic priuſquam procurrerent, aut acies admouerent, hoſtē inceſſabant, & primos cōcurſus excipiebant. Præmittebatur enim leuis armatura, quæ eliceret, & hoſtē gradu moueret, mox equitatū libero curſu & robora legionum immittebant, quę lōgius pelleiēt & fugarent. Qui etiā anteſignani, eo quod primi agminis erant, dicti: ſicut apud Perſas homotimi milites in principiis erant, qui magnopere apud reges nobilitati ſunt, inter quos peltati & cetrati, qui peltas cetráſque (ſcutorū enim genera ſunt) deferebant, haud multo diſcrimine diuerſas: pelta enim certæ haud diſſimilis eſt: nanque erat certa ſcutum ex loro, quo Aphri, Hiſpani, Galli & Perſæ plerunque vſi ſunt, in rhombi figuram: pelta verò, breue ſcutū inſtar lunæ: parma: figuræ latioris & circularis. Luſitānis verò ſcuta fuere duorum pedū latitudinis, quæ nec fibula, nec anſa, nec loro nectebātur. Numidica ex coriis ſicut Græcis. Oretanis & Gallis quandoque pro munimento fuit pelta, queis erāt enſes obtuſa cuſpide, ſcuta verò debilia Hiphricates quoque pro parma militibus peltā dedit, haſtæque modū duplicauit, & gladios lōgiores fecit, quare peltaſtæ appellati. Thracibus & Belgis dabatur pelra quam meridiē dixere. Liguribus ænea parma. Sardis pugio cū pelta. Celtibris leue ſcutum & rotundum. Caius verò Marius parmulas militibus inhibuit, illas minus habiles & ſuperuacuas arbitratus. Romani autem clypeos

Rorarij. Anteſignani. Homotimi. Peltati. Cetrati. Cetra. Pelta. Parma. Luſitanorum ſcuta. Numidica. Peltaſtæ. Merides. Parma ænea.

peditibus,ſcuta equitibus dedere:quas quidẽ milites à prima origine clypeis vſos cõperimus, poſtquam verò ſtipendiarij facti ſunt, mutato armorum genere, ſcuta maius tegmentum pro clypeis accepere,ſicut Latini po pupili(quare ſcutatæ & certatæ cohortes dictæ) quę ex cratibus plerunque intexebant.Antea enim Romulus Argolico ſcuto vtebatur. Poſt verò ictũ cum Tatio fœdus,Romani,dimiſſo Argolico,Sabinorũ accepere ſcuta ſuaque Romulus cum Sabinis arma cõmutauit, quibus poſtea Romani vſi ſunt. Samnitibus lata, ad ſummum æquali faſtigio fuere,in imo verò cuneata.Marſis ampliſſima,quæ decumana dicta ſunt. Lucani quoque ſcuta ex vimine cõfecta,coriis tegebant.Græci frequenter ruſſatis,Carthaginẽſes albis,nõnunquam clypeis diuerſa inſignia ferẽtibus vtebãtur.Corinthij rubris. Alba verò ferre ſcuta Romanis erat ignominiæ loco:nam fortes vtebantur pictis. Pœni ex auro ſculptis imaginibus Germani ſcuta lectiſſimis colorib⁹ diſtinxere.Græci quoque diuerſa inſignia,& numina addidere: quippe Græcorum clypeis Neptunus inerat,Troianorum Minerua,Vlyſſes Delphinis inſigne in ſcuto prætulit,Agamemnon formidinẽ capite leonino cum epigrãmatæ. Niciæ ſcutum auro fulgebat & purpura. Lacedemonij Meſſenij literas deſcripſere. Alcibiades Cupidinẽ cum ſagittis, Neocorus Aliarcûs draconẽ,Demoſthenes in ſcuto aureis literis Bonã Fortunã inſcripſit: Legio ad Gordubem Põpeii nomen.Perſis verò cratis erat in manu leua,gladius vel ſecuris in dextris. Fertur Alexander Macedo argyro aſpidas ab argenteis clypeis, ſicut Alexander Seuerus imperator chryſoaſpidas ab aureis nuncupaſſe:id quod à Samnitibus fuit vſurpatũ, vt argenteis aureiſque ſcutis ornarentur. Galatæ animalium formas eneas ſcuto effinxere,ſicut Lacedemonius quiſpiam in ingenti ſcuto muſcam effictam habuit: & Hanno Carthaginenſis argenteo clypeo cum imagine Barchini Haſdrubalis cõſpicuus erat: Cleomenes verò docuit Lacedæmonios clypeũ non ex annulo ſuſpenſum,ſed brachio incertũ habere, quò ſe firmius protegerent. Philopœnes Achæis cum antea ſcutis leuioribus,& ad protegenda corpora minus habilibus vteren-

Clypei. Scuta. Scutũ Argolicum. Decumana ſcuta. Ruſſati. Gentium diuerſi clypei. Principũ ac Ducum Gentium. Hanno. Lacedemonii. Achai.

tur,pro ſcuto clypeum,pro haſtili ſariſſam dedit:qui tāmen ſcurati pedites ferreas ocreas in dextro crure induebāt ne crure effracto,neci expoſiti forent. Sarmatis verò nulla ſcuta fuere:nanque in cōflictu præliorum defendi ſcuto inhibentur:itaque ad vulnera expoſiti toto corpore patebāt.Deinde pilani,qui pilis depugnabant, dicti.Fuit enim pilum haſtile,habens & ferrum pedale, & trigonum ſtylo peracuto,quod ſtupa colligatū emittebant,interdum haſtam habens trium pedum,nec minoris preæminentiæ ferrea verura:quo emiſſo,velut ad id dato ſigno,citato gradu in hoſtes ibant: mox ſtrictis gladiis collato pede,cominus rem gerebant:quæ ab hoſtibus miſſa.Romani ſæpe denſatis ſcutis excipiebant: tametſi nonnunquam tanto ardore animorum ad arma cōcurſum,in hoſtes itum eſt,vt nemora in pilis emittēdis fieret,illa abiicerent,& ſtrictis gladiis,cōminus rem gererent:quæ quidē pila Romanis propria, & ſua fuere arma,telum haud dubiè quàm haſta vehementius:ſicut geſſa Gallorum, ſariſſæ Macedonum , lancea Hiſpanorum,gladius Lacedæmoniorum,acinacis Medorum,falarica Saguntinorū,ſagaris Perſarū , rhomphæa Thracum,framea Germanorum,& ſparus ruſticorum : Theutonicorum verò,cateiæ.Erat enim haſta anguſto & breui ferro,romphæa autem ingentis lōgitudinis. Tametſi Hiſpanum gladium admodum breuē , & ſariſſam prælongam haſtam ferro affixo legamus.Etiam ſica Romanis frequens & peculiaris fuit:quippe Romani milites vtróque latere ferebant ſicas,dextra breuiorem,ſiniſtra longiorem.Proditúmque memoriæ eſt , C.Marium nouα primum forma iacula feciſſe:nam quum duplici telo antea munirentur,ipſe alterum admiſit , alterum ſuſtulit , & loco illius clauum panxit,quo firmius impingerent. Marcellus ad Nolam longiora pila militibus diſtribuit , quo ferirent vehementius quum Carthaginenſes breuioribus,& minus habilibus vterērur. Cleomenes verò docuit Lacedæmonios pro lancea ſariſſis vti,quas vtraque manu torquere aſſuefecit. Galatæ pro enſibus ſpathas geſtabant oblongas,quas à dextro latere catenis ſubnectebant. Poſt quos haſtati , qui haſtam geſſáque ferebāt,qui etiam in prima fronte poſiti,

Sariſſa. *Sarmatæ.* *Pilani.* *Pilum.* *Geſſa.* *Sariſſa.* *Lancea.* *Gladius.* *Acinacis.* *Falarica.* *Sagaris.* *Rōphæa.* *Framea.* *Sparus.* *Cateiæ.* *Sica.* *C. Marij iacula.* *Lacędæmonij.* *Galathæ.* *Spathæ.*

haſtis prævalidis ferro munitis militabant, erant enim
Tyrones. ferè tyrones, tunc primũ militiæ adſcripti. Deinde prin-
Milites ætate robuſtiores. cipes ordines ducebāt, milites robuſtiores ætate, & vſu doctiores, ab haſtatis per interualla diuiſi. Tertij vexilli
Triarii. triarij fuere, qui ſiqua maior vis ingrueret, aut durior ca ſus princeps repelleret, cõpreſſis ordinibus, vno continente agmine totam aciē clauderēt, laxatos languentéſque ordines magnis viribus repararent. Tantíque ro boris erant, vt rebus abſciſſis & deploratis, ſæpe debilitatam
Velites. virtutē, & fractos reſtituerent animos. Præter hos velites, quod veſtiti & nullis armis muniti, quò expeditiores forent, inter leuis armaturæ milites locabantur, quibus parmæ tripedales, breuiores quã equeſtres & iacula quaterna longos pedes, ferro præfixo, data ſunt, ex celeri curſu quaſi volantes dicti, prõpti ad excurſiones, qui ad proſequẽdum inclinatam ſemel aciem, vagos effuſóſque prædatores excipiendum, infeſtáſque populationes & vaſtitatem inhibendum, tum ad ſubita belli & repentinas incurſiones mirum dictu eſt quãto præſidio fuerint. Hi enim ſecundo Punico ardente bello, dũ Romani ad Capuam ſederent, vt contra equites, quibus hoſtis prævalebat, repugnarēt, à Fuluio Flacco proconſule primũ inuenti inſtitutíque ſunt. Quibus additi ſequentibus bellis plerunque ſagittarij, & cohors Peligna ve-
Sagittarii & Peligna cohors additi velitibus. litaribus armis, quorũm tela ad remittendum imperitis inhabilia traduntur. Rurſus inter militum ordines alij deſcripti ſunt, quibus prætorianis nomen, qui iuxta ducis prætorium excubãtes, honores atque ordine præſtabãt.
Praetoriani. Hi enim præcipuo robore & virtute illuſtres equites, magna & firma præſidia fuere, quippe qui circa principis tabernaculũ, & imperatoris latera militabãt, quũ nobilitate & honoribus anteirent. Hos antea Celeres à
Celeres. Romulo dictos ferunt: ſiquidē Romulus trecentos circa
Flexumines. ſe pacis bellíque tẽporibus habuit expeditos, quos Celeres nuncupauit: qui poſtea Flexumines, demũ Troſſu
Troſſuli. li, quòd oppidum Thuſcorum Troſſulum ſine peditum opera vi cepiſſent, victi ſunt, quos Numa diſſoluit, & antiquata militia miſſos fecit. Primus enim Tarquinius Superbus cuſtodiã ferociſſimorũ circa ſe habuit, vt noctu penes regiã excubarent, die autem illius cætera cin-

gerent. Obſeruatumque fuit, vt his ſummã militiæ gereret, & imperatoris vice fungeretur, qui prætoria caſtra & prætorianos haberet: nanque omnis cura & procuratio rei militaris, deſito imperio veteri, penes prætorianos fuit, qui quandoque quũ Romæ iuxta pomœriũ caſtrametantur, magnarũ diſſenſionũ cauſam præbuere: nam per celebria vrbis loca ſuper aſſumẽdo principe inextricabiles ſæpe pugnas conſerebant. Ideo Tiberius Cæſar, ne per hoſpitia diſperſi, populares tumultus ferent, extra frequẽtia vrbis prætorianis loca dedit. Denique in tãtum viribus proceſſere, vt quẽ vellent ad ſpẽ imperij impellerent, in principem aſſumerent, aſſumptúmque mox deturbarent, eſſẽntque arbitri totius imperij & moderatores, qui etiã ſpeculatorum ordinẽ habebant, promptiſſimorum, qui circa ducis latera excubabant: vnde magni ſæpe duces adiumenta ſumpſere: quippe Aphricanus primus fortiſſimum quẽque delegit, qui ab eo non diſcederent, & cætero belli munere vacarẽt. Sequuti deinde cõſules, & demũ Cæſares, cohortes circa latera, veluti firma & valida præſidia habuerũt. In vrbe quoque ex præfectura Rheatina delecti milites ad latera cõſulum excubãtes, ſæpe reip. operã nauarunt. Manus quoque equitũ Romanorum armata, præſidij cauſa ſenatui plerunque affuit. Cato quoque prõptos circa ſe Firmianos habuiſſe fertur. Fuitque moris populi Romani, ſociali fide & fœdere iunctis, quos reges appellauiſſet, turmã equitum Romanorum honoris cauſa, & militarem cuſtodiã velut præſidiũ impartiri. Reges quoq; Aſiæ, militũ cohortes & robora virorum habuere, quos Argyraſpidias à genere armorũ nuncuparunt. Lacedæmoniorũ reges generoſiſſimos iuuenes trecẽtos habuere cuſtodes. Athenienſes ſacrã cohortẽ, quę ex ſe inuicẽ amantibus cõſtabat: quæ etiã apud Thebanos fuit. Alexander Macedo clypeatos, & Perſarũ mille ſatellites excubitores adſciuit. Macedonum quoque reges obſeruarunt nobiliũ liberos habere, qui noctu ſeruatis vicibus, pro foribꝰ vbi rex quieſcebat, excubarẽt. Alexãder Epiri ducẽtos Lucanorũ exules habuit expeditos. Aratus verò ad corporis cuſtodiã delectos milites accepiſſe fertur. Pyſiſtratus Corynephoros. Marius ſatellites, quos

Imperator quis.

Cohortes circa latera conſulũ & Cæſarũ.

Fœdere Ro. iuncti.

Reges Aſiæ.

Argyraſpides.

Lacedæmonii reges.

Athenienſes.

Thebani.

Macedones.

Corynephori.

vocauit Præcipites. Et Sulpitius tribunus, Marij tempore, manũ equitũ iuniorũ cuſtodes aduocauit. Cúmque ſymbola in caſtris ab Antigono de nece Eumenis darẽtur. Macedones mille milites expeditos ad ipſius cuſtodiã dederunt. Dionyſius præualidis ſeruis latera muniuit, & efferis barbaris cõmiſit cuſtodiã, quos quũ dimitti Plato ſuaſiſſet, penè in diſcrimẽ vitæ & diſſidiũ venit. Petreius beneficiariis & certatis ſtipatus fuit. Apud Perſas turmæ immortaliũ, quæ ex decẽ millibus cõſtabant, ad extremos ſeruabantur caſus, qui aureos torques, & manicatas tunicas habuere diſtinctas auro, ex quibus mille ſelectis, Melophoris dixere nomen: donec Theodoſio imperãte, ab Ardaburio & nomẽ, & genus immortaliũ deſiere: quorũ inſtar ordo equitũ apud Gallos fuit, quem Thymochreſiã, Græci ſomatophylacas vocãt Cyrus cuſtodes corporis eunuchos habuit, quò magis in officio eſſent, eos pręter illecebras voluptatũ firmiſſimũ præſidiũ ratus. Indi verò reges, peruigiles mulieres habuere excubantes. Maſiniſſa parum hominibus credẽs, ſalutem ſuam canibus vallauit. Iulius autem Cæſar, omiſſis excubiis, cuſtodes corporis nullos admiſit, ſatius arbitratus, ſemel morti ſuccũbere, quàm metu aſſiduo detineri. Auguſtus Calagurinatorũ & Germanorũ manum aduocauit: ſicut Tiberius Germanos, & Galba euocatos. Caius autẽ Caligula Batauos. Antoninus etiam Germanos equites acciuit. Traianus quoque ſine ſtipatoribus aut militari cuſtodia perdiu vixit. Fuítque literis proditũ, excubias militares & corporis cuſtodes, non Cæſaribus modo, ſed Auguſtis mulieribus vt matri & coniugi imperatoris, olim apparuiſſe. Secundi ordinis cohortium vrbanarum milites ex Romanis frequenter adſcripti ſunt, ex quibus vexillares cohortes delegere. Tertij legionarii, qui legionibus adſcripti militabant, qui tã ex ciuibus quàm Latini nominis, & fœdere iunctis ciuitatibus ſacramento adſciti erant: quóque facilius dinoſcerentur, diuerſa habuere inſignia: nanque aliis prætoriani, aliis legionarii, atque vrbanarum cohortium milites vtebatur inſigniis. Præter quos fuere cataphracti loricati equites, ferro muniti, & fulti grauioribus armis, qui ſtabili gradu congredi, & vino excipere

Præcipites. Beneficiarij. Cetrati. Turmæ immortaliũ. Melophori Thymochreſia. Somatophylaces. Cyrus. Indi Reges. Maſiniſſa Iulius. Auguſtus. Tiberius. Galba. Caligula. Antonin⁹. Traianus. Vexillares cohortes. Legionarii Cataphracti.

ſolebāt:quibus arma erant galea,clypeus, ocreæ, lorica, omnia ex ære,haſta & gladius: caſſides verò & thoraces peditibus ſimiles. Hæc enim præ reliquis fortis & inuicta acies,tāto robore munimentóque fuiſſe traditur, vt trepidā diffidentémque aciē plerunque repararit. Erat enim manus hæc validiſſima,præque cæteris terrori hoſtibus & formidini,ab hiſque gētes ſæpius ſubactæ fuerunt & domitæ: quibus & equis operimēta fuere lintea, quæ ferreis laminis inſtar plumæ nectebantur, profectò munimentū contra omne telum inſuperabile:quæ tanti fuere, vt eas Hiphicrates cum æneis cōmutarit,illáſque Athenienſibus dederit. Priſcis verò ſeculis perpauci linteis thoracibus(Homero teſte)depugnarūt. Maximæ verò firmitatis celebratur thorax ille linteus Amaſis Ægyptij regis, cuius ſingula fila trecentis ſexaginta aliis conſtabant, in quo ex auro & lana verſi colore, diuerſis animaliū figuris inſcriptæ eius venationes erant. Nonnunquā equites galeis & clypeis ferro coruſcantibus,in equis inſidentes pariter ferro æréque munitis,in acies prodierunt: qui licet multimodis munirentur armis,ſuras tamē & femora nuda armis habebāt, quò expeditiores pedibus forēt, quos ſtatarios vocatos ferunt quippe graue agmē, qui niſi firma manu & lento greſſu prodibant in aciē. Galli crupellarios vocarunt, quibus continuū tegmen erat ictibus impenetrabile. Perſæ clibanarios: quod erat proprium Sarmatarū, ferreis laminis,aut præduro corio cōſerto muniri:qui quum turmis inſtructi vadunt, mirum dictu quanti roboris quantæque formidinis ſint. Illorum verò pedeſtri pugna nihil ignauius. Græcis quoq; diſſimiles equitū fuere ſpecies: nam quidam hippotoxotæ dicti, alij ſcenophori, plerique Iphicratenſes ſummæ laudis, ſicut apud Romanos Fabiani:alij Dimachæ grauioribus armis, [illegible] quū opus eſt, pedeſtres fiunt acies: nōnulli hippagogi: multi amphippi, qui equis duobus merebant. Vltra quos in Romanis caſtris Accenſi ſtipendia fecere,qui in demortuorum locum ſuffecti, cooptatíve fuerāt, quaſi ad cenſum adiecti, qui & adſcriptitii, quód ſuppleurent numerum militum, legionibus adſcribebantur. Fuitque nomen ordinis militaris, ſicut principes, commentarienſes,

Thorax Amaſis regis.

Statarii.

Crupellarii.

Clibanarii.

Equitum.

Græcorum ſpecies.

Hippotoxotæ.

Scenophori.

Iphicratenſes.

Fabiani.

Dimachæ.

Hippagogi.

Amphippi.

Accenſi ſeu adſcriptitii.

Principes.

Commentarienſes.

Cornicularii. vel cornicularij. Inter leuis verò armaturæ milites, ferentarij nõ in poſtremis erãt, funditores dicti, ex Balea-
Ferẽtarii. ribus frequẽtes, qui ſaxis & ſudibus, velut nimbo gran-
Fõditores. dinis, & omni genere telorũ quæ feruntur, nõ autẽ geruntur, procul hoſtẽ miſſilibus arcẽt, & in fugam agunt: nonnunquã enſe congrediuntur cõminus, qui etiam in cornibus & hoſtẽ petere eminus ſolebãt, quibus ſingulis tres fundæ è neruo vel iunco, aut ſetis ſimplici habena fuere: interdũ triplici ſcutali fundis, ſicut ab Aegio, Patris & Dymis funditores vſi ſunt, cum ſcuto & iaculo præuſto, qui vnà cum ſagittariis & iaculatoribus incedebant: qui vſus apud Indos præcipuus erat, vt miſſo lapide, extremos pueri capillos attingãt impune. Hi inferioris ordinis quàm pedites, deſpectiſſimique inter milites habiti ſunt: quare huic inconditæ turbæ, ad populandũm vaſtandumque agros magis quàm iuſtæ pugnæ idoneæ, Cyrus ſeruos præfecit, quaſi illos non militare, ſed prædæ & rapinis aſſuetos, ſeruilia exercere duceret. Tametſi ſagittariorũ & funditorum plerunque delecta
Sagittarii. manus nõ temerę cõgreſſi, magna ad victoriã momẽta fecere. Qui quidẽ ſagittarij cũ thorace, tibialibus & pha-
Græci. retra, enſe accincti, nonnunquã ſine pharetra cũ haſta & ſcuto præliabantur. Græcis verò, licet ex diuerſis prouinciis funditores & ſagittarij ſtipẽdia fecerint, tamen Cirtei & Elymæi præcipui habiti ſunt. Fertur Scipio Aphricanus aduerſus Numãtinos dimicaturis, omnibus centuriis delectos ſagittarios funditoréſque miſcuiſſe: qua deſcriptione effecit, vt de Numãtinis inſignẽ victoriã tulerit. Metellus quoque ducẽs in Iugurthã, funditores & ſagittarios inter manipulos diuiſit, ita vt parũ abfuerit quin ingenti victoria potiretur. Calones verò li-
Calones. xáſque, licet militiæ ſacramẽto adigi nõ ſolerẽt, ſiquidẽ
Lixæ. ſeruilia mi[illegible]trabãt militibus, illos tamẽ in aciem prodiiſſe, bonã fidelémque operã reip. ſæpe nauaſſe cõperimus, tunc quũ accĩſis rebus, & re exterminata, militúmque fracta virtute, militiã militare coacti ſunt: qui ꝙ li-
Calones vnde dicti. gneas calas vel vallũ geſtarent, dicti calones fuere. Ca-
Calæ. las enim antiqui dixerũt fuſtes, quos ſerui portabant in comitatu dominorũ, dũ in expeditionẽ vadunt, ſeu ἀπὸ τῶν κᾶλων. Lixæ quoq; qui exercitũ ſequuti quæſtus cau-

ſa,aquã militibus curabant: Sicut Brutiarij,quorũ opera veluti ſeruorũ magiſtratus vtebãtur, perſæpe militarũt, & munera fecerũt.Quũ enim ſecũdo Punico bello poſt Cannenſem cladẽ Brutij ad Hannibalem primi defeciſſent,poſtea deuictô Hannibale,eos Romani,neq; milites ſcripſere,neque pro ſociis habuere,ſed magiſtratib⁹ præſtare iuſſerunt ſeruorũ munia militiæ domique:ſicut Picentes,ob initã cũ Hannibale ſocietatẽ, pro militari officio,viatorũ & tabellariorum operas præbuere. Super eos quos dixi adnumerãtur caligati, quibus caligis militaribus vti permiſſum: tametſi pro caligatis omne militũ genus à militari caliga multi accipi cõtendant: quæ quidẽ ferreis clauis multiplicibus munitæ erant. Præter quos legitimi euocati,& tumultuarij milites fuere:legitimi,quod militiæ ſacramẽto iuſto delectu adſcripti militabãt: euocati, qui ex prouinciis ſociiſque ciuitatibus æquo iure & fœdere iunctis,nõ Latini nominis, militiæ munere fungebantur:qui non milites, ſed pro militibus habiti ſunt.Milites enim nominis Latini, proxime morem Romanũ inſtructi erãt,lingua moribus, armorum genere cõgruentes, diſciplina denique & cultu Romano,qui plerunque Gabino ritu toga circuncincta, ita vt lacinia reuocata, hominẽ cingeret,militarunt. Tumultuarij verò dicti, qui repẽtino aduẽtu hoſtiũ, quũ in diſcrimine extremo res foret,per trepidationẽ & metũ raptim militiæ adſcribebantur. Etiã proletarios, & capite cenſos quandóque munera feciſſe,& reip.operã nauaſſe cõperimus: Erant enim hi tenuiſſimi, & modicarũ facultatũ, qui nõ vltra mille quingenta æris in cẽſum referebãt,domi ad prolẽ excitandã deſtinari, dimiſſa militia,& ſacramento ſoluti, qui tẽporibus reip.difficilimis, quũ vndique imperiũ fluctuaret, rebus abſciſſis, milites quandoque ſcripti ſunt. Sicut quũ poſt Cannenſem pugnam,ſeruitia,obæratos & mercenarios ac capitalia auſos,militiæ ſacramẽto adigere populus coactus fuit, numero octo milliũ, qui in exẽplũ iuſti militis militarunt, quos volones dixere, ꝙ ſpõte militiæ adſciti,libertatis ſtudio militiã meruiſſent.Fuitq; animaduerſum, in Romanis caſtris, niſi ingenuos & libertinos ſeruitute exẽptos,militiam meruiſſe neminem, præterquam ſecundo

Brutiarii. *Picentes.* *Caligati.* *Legitimi.* *Euocati.* *Milites nominis latini.* *Tumultuarii.* *Proletarii.* *Capitecenſi.* *Volones.*

Punico bello, quo Hannibal Pœnus Italiam omni clade belli peruaſtabat, quo pop. Rom. extremo diſcrimine adactus, rem deſuetam vſurpauit, primúmque ſeruitia ſacramēto adegit. Poſtea ſociali bello ex libertinis duodecim cohortes bonam fidelemque operam reip. nauarunt. Mox Iulius Cæſar ex magna parte perdomitis hoſtibus, quum ob bellorum clades in locum decedētium nullos ſufficere valeret, ſeruos commodatos militiæ adſcripſit, Auguſtus quoq; Octauius bello Illyrico & Germanico cohortes libertorum legit, quos voluntarios appellauit, illóſque cum ingenuis commiſceri, aut eodem vti armorum genere vetuit. Hos quoque Romæ incendiorum cauſa, & ſi grauior tumultus oriretur, inſtructos paratóſque habuit. Ipſe enim ſeruos, qui ciuilibus bellis, ſtipendia fecerant, confectis bellis dominis reſtituit. Lapſis inde temporibus, Antoninus Cæſar voluntarios, quos obſequentes latrones vocauit, & gladiatores contra hoſtes præpotentes militiæ armauit. Cleomenes quoque dux Lacedæmoniorum, ſeruitia ad nouem millia libertate donaſſe, militiæ adſcripſiſſe fertur, quum bellis atriti milite indigerent. Sed tamen capite cenſos propter inopiam & modicam rem familiarem, diu ſacramento adſcribere non licuit: donec C. Marius capite cenſos militiæ muneribus fungi, & militare coēgit, qui in exemplum iuſti militis militarunt. Poſtremo cauſarii dicti, quibus cauſæ ne mererent, legitimæ ſuppetebant. ſicut beneficiarij, qui perfuncti militia, & data miſſione, poſt nauatam inſigniter operam, muneris vacatione donati, & militia miſſi fuere: tametſi beneficiarios, quòd beneficio tribunorum ad militiam euicti erant, nonnulli dictos credant. Tria enim fuere miſſionum genera, quibus milites exautorabantur: Honeſta, quum emeritis ſtipendiis, & functis commodis miſſionum, vacationis munere donantur, quo tempore ſcuta, gladios & arma dicabāt Laribus, ſicut gladiatores Herculi, quòd diis iuuantibus perfuncti militia, rudem accepiſſent: quod miſſionis tempus, militi quinquagenario erat definitum. Alij, niſi decennio ſtipendia meruiſſent, miſſionem petere neminem putarunt poſſe. More tamen Romano, militare ſacramentum in vndecimum

Volūtarii.

Cauſarii.

Beneficiarii.

Tria miſſionum genera.

diffundebatur annum: quo exacto, militia perfunctis miſſio dabatur. Deinde vt decimuſſextus annus ſtipendii finem faceret, Tiberio imperante cautũ fuit, qui etiã militiæ tempus ad vigeſimum annum propagauit, cauítque vt niſi poſt vigeſimum annum, miſſio militi non daretur: prætorianæ verò cohortes, niſi annis ſedecim militaſſent, ad penates & domeſticos Lares non remittebãtur. Apud Aſſyrios autem Ninus Semiramis filius, annos ſingulis copias ſacramento ſolutas domum remiſit, Rurſus nouos milites, militiæ ſacramento, nullo præſtituto tempore, adegit: quos tamen vltra annũ militiæ nunquam abſcripſit. Cauſaria verò miſſio dicitur, quum ſenecta aut res inuiſere ſuas, vel viribus parum validi, minus idonei muneribus eſſent. Ignominioſa, domos vellent aut res inuiſere ſuas, vel viribus parum quæ & probroſa dicitur, quũ militi ob delictum & graue crimen, quibus reus agitur, vt quia transfuga, deſertor, aut fugitiuus arguitur, vel timide & diffidéter cum hoſte cõgreditur, ignominia notatus, & militia exautoratus fuit: in qua re licet animaduertere, quòd tribunus militem exautorauit, hoc eſt, inſignia militaria illi ademit, infamia quoq; affeciſſe videbatur. Poſt aliquot verò tempeſtates, noui milites nominibus variis à Cæſaribus, penes quos fuit ius arbitriúmq; rerum omniũ, militiæ adigi cœpere: nam præter gregarios, qui viliſſimi inter milites ſunt, fuere legionarij, alarij & manipulares, qui in legionibus, alis, vel manipulis militabant: ex quibus Nero Auguſtianos, & diuus Claudius Dacianos milites legit. Probus verò Decimanos, Alexander Seuerus Oſtenſionales, Tiberius Vigeſimanos, & alij Primanos, Secundanos, Quartanos, Quartadecimanos Vndeuigeſimanos, Duodeuigeſimanos à legionum numero, magnæ & expertæ virtutis. Apud Spartanos Neodomadæ omnium habentur fortiſſimi, quos Perſæ gardates dicunt. Antoninus Cæſar lectos milites, Pitamirem & Laconiencam crutiam appellauit. AEgyptij & AEthiopes, calaſiries & hermothybies: Antiochus alam mille equitum, Gencam: Dion verò Dionianos. Illud tamen ad memoriam inſigne eſt, milites Romani nominis à condita vrbe ad tribunos

Cauſaria miſſio.
Ignominioſa.
Militia exautorati.
Militum varia nomina.
Gregarii.
Legionarii
Alarii.
Manipularii
Neodomadæ.
Gardates lecti milites.
Calaſiries.
Hermothybiei.
Genca.
Dioniani.

militares,& captam à Gallis vrbem, per annos ferè trecentos quinquaginta ſuo ſumptu & impenſa meruiſſe, ac ſtipēdia feciſſe. Parte enim anni ſub pellibus militabāt: parte verò, liberis, vxori & penatibus, ſibiq; ac familiæ, agrū colendo, & rei ruſticę nauando operā neceſſaria parabant. Quó autē tempore Veti diutina obſidionē & inteſtino malo obſeſſi fuere, quū hyemare oporteret in caſtris, Romani & vtili & neceſſario exēplo docti, militibus ſtipendiū de publico ſtatuere. Tunc primū collata ſtipe, æra militibus conſtituta ſunt. Et deinceps reliqua militia, ſumptu & ære publico meruere. Nōnulli Anxure capto ſub tribunis militaribus, patres ſtipendium annuum militibus decreuiſſe memorāt: quod quidē denis aſſibus in dies ſingulos taxabatur. Poſtea Tiberio regnāte, ſinguli] denarij diurni dati, prætorianis verò binni. Scipio Aphricanus inſtituit, vt prætorianis ſeſquiplex ſtipendiū daretur, hoc eſt, integrum & dimidiatū. Domitianus, quartū ſtipendiū aureos ternos, militi tradidiſſe fertur. Apud Germanos epulæ & largi conuictus militi pro ſtipendio fuere. Cyrus ternos obolos ſingulis nautis ſtipendium dedit, quibus Lyſander vnum adiici procurauit. Ægyptij calaſitiis & hermothybiis, quos præcipuos habebant milites, præter prædia dabant panis toſti pōdera definita, & carnis pabulæ minas ſingulis: vini verò ſextarios quaternos. Mercenario milite pop. Ro. perraró adiutus fuit: ſolū enim Punico bello, Q. Fabio Maximo, & T. Sēpronio Graccho COSS. ope externa adiutus bella geſſit, & in Hiſpania Celtiberi ſtipendiarij militis auxilio fultus, legiones duxit, quos latrones, quòd mercede militarent, quaſi ſeruientes, nuncupauit antiquitas, qui plerunq; circa imperatoris latera excubabāt. Galli geſſatas vocant milites mercenarios. Inter cęteros Cares mercede militaſſe, & auxilia conduxiſſe traduntur, ideo viliores habiti. Fertur tamen Pruſias conductis in Thracia mercenariis militibus, ita Byzantios obſediſſe, vt extra mœnia progredi nequirent. Parthi nec mercenarios, nec ordinarios habent exercitus, quibus nec certa imperia, nec duces erant. Sed poſtquam iuſſu regis ad bellum educti fuerant, confectis bellis, ad propia dilapſi, nullam mercedē ſtipendiorum perferunt, niſi præ-

Ro. initio nullis ſtipendiis militabant.

Calaſiries. Hermothybij.

Milites mercenarij l. in lib. 4. Deca. 3.

Galli. Geſſatæ. Cares. Pruſias. Parthi.

dam. Britanni non ære ſignato militant, ſed aurum argentum,& alia metalla precium victoriæ ferũt. Scythis, niſi capite hoſtis oblato, miles prædæ particeps fieri nequit. Chij auté quum ſeruis mercenariis pro milite vterentur, bello ſubacti, ſeruis propriis vincti traditi,& in exilium acti ſunt, ſicut Syracuſis aliquando poſſeſſores a clietibus exacti fuere. Fertur verò Cato ſenior cum Celtiberorum manum ducentis talentis& nimis magno ſtipendio conduxiſſet, & ob id increpitus ab amicis foret, quod ſummam nunquam exoluere valeret, reſpondiſſe: ſi vicerimus, ex hoſtili præda illis ſatisfiet: ſi victi forſan erimus, non habebunt vnde petãt. Fuit preterea memoriæ literis proditũ, apud tot diuerſas gentes, linguis moribúſque differentes, varia etiam armorum ſpecie & diſſimili ornatu milites in aciem prodire, & cum hoſtibus congredi conſueſſe, quẽ ſibi quíſque proprium & peculiarem fecit. Etenim Vaſcones tecto capite aut cum galea pugnare nefas habent. Ætoli & Pelagi dextro pede nudo dimicant,& ſiniſtro crure veſtito armis. Albani & Iberi ferarum tergore caput amicti. Sacæ Scythica gens, criſtatis galeis in acutum deſinentibus. Lacones pileati. Perſæ turrito pileo. Luſitani criſtata galea &neruata caſſide, aut mitratis frontibus, & iaculo hamato. Paphlagones haſta, Spartani breui pugione præliantur. Salentini exerto humero. Gallogræci nullo veſtitu calceatíq; amicti, quippe qui nunquam niſi in pugna nudẽtur. Baleares diſcincti. Cares funda. Perſæ, Partæi, Cydones, & Macæ ſagittis. Thraces peltati cum iaculis & romphæa, Lacones gladio breuiori: Carthaginenſes breuibus ſpiculis. Oretani iacula, funda,& gladio. Numidæ & Maſſæſylij effrenatis equis,& ſine ephippiis, mirabili velocitate, ita vt modò citato agmine fugiant, modò inſequãtur, miræ ad cauendũ ſolertiæ: nonnunquã binos trahentes deſultorios equos, ita vt inter pugnandũ ex feſſo in recentem armati confeſtim tranſcendat. Quod compar fuit cum Sueuis & Dardanis, qui pariter confeſtim pugnant & cedunt. Samnites vibrare haſtas antequã dimicent, aſſuerant: quibus in prælio non vtuntur. Euboici & Aphri haſtis congrediuntur quas, vocãt phalangas. Cretenſes Cydonio arcu & ſaltu. Andabatæ niſi obſcu-

Britanni. Scythæ. Chij. Syracuſ. Armorum militarium atque ornatum apud varias gentes diuerſitas. Vaſcones. Ætoli. Pelaſgi. Albani. Iberi. Sacæ. Lacones. Perſæ. Luſitani. Paphlagones. Spartani. Salentini. Gallogræci Cares. Perſæ. Parthi. Cydones. Macæ. Thraces. Carthaginenſes. Oretani. Numidæ. Maſſalij. Samnites. Euboici. Cretenſes. Andabatæ.

ro cœlo,nouo & inuſitato genere,clauſis & conniuenti-
bus oculis aut in caligine & tenebris pugnant. Idē apud
Arij. Arios,qui iuxta Sueuos incolunt,vt niſi atra nocte præ-
liari liceat,nigro ſcuto,corpore colore fucato , & oculis
Auctyles. vinctis. Auctyles quoque libyci populi,noctu pugnare
Parthi. diſcunt:die habent inducias. At non Parthi, quibus pu-
Lacones. gnare in tenebris eſt lege vetitum. Lacones verò, vt in
tenebris pugnare diſcerent, nunquam noctu præuio lu-
Athenienſ. mine incedebant.Contrà Athenienſes: nam è cubiculo
egredi noctu,niſi prælato lumine,Solonis lege vetaban-
Galli. tur.Galli prælongis gladiis, & ſine mucronibus,& vaſtis
Hiſpani. ſcutis ſupra vmbiculum,nudi dimicabant. Hiſpani bre-
uioribus & acuminatis, leues agilitate corporum , & ar-
morum habitu:nā linteis prætextis:cum purpura & can-
Ægyptij. didiſſimis tunicis præliantur. Ægyptij ſcutis oblongis,
Achæi. ita vt vix hoſtē conſpiciant,& magnis haſtis.Achæi bre-
uioribus, neque ad protegēda corpora habilibus , & ha-
ſtilibus minoribus,quibus Philopœmenes pro ſcuto cly
Macedo- peū,pro haſtili ſariſſam dedit. Macedones graui arma-
nes. tura,breui gladiolo, & leuibus peltis. Medi & Theſſali
Medi. equitatu valent. Maſſagetæ equis & peditibus. Aſſyrij,
Theſſali. Syri,Arabes atq; Aſiatici ferè omnes frequētius de cur-
Maſſagetæ. ru præliantur ſicut Britanni, qui ingentibus gladiis ſine
Aſſyrij. mucrone, & breuibus cetris ictus excipiunt. Ipſi etiam
Syri. Arabes velocibus camelis cōminus oblōgo gladio,emi-
Arabes. nus,arcu & ſagitta, Bathriani bipennibus & leuibus ſcu-
Britanni. tis. Indi arcu tricubitali vel haſta, pelta, & lato gladio.
Bathriani. Mauri leonū & elephantum pellibus vrſorúmq; amicti,
Indi. bella gerunt. Circa Mœotim Laxamathæ viri pedibus,
Mauri. fœminæ equeſtri prælio,nō enſe, ſed laqueo depugnāt:
Laxama- Sicut Nomades,qui Perſicæ viuūt, hoſtem illaqueatum
thæ. conficiunt. Ex Germanis Roxani ſcuto, thorace & ga-
Nomades. lea ex crudo bouis corio, reliqui immēſo ſcuto armātur
Roxani. & haſta enormi. Æthiopes arcubus longis non minus
Æthio- quatuor cubitis,& ſagittis longiſſimis. Parthi miſſilibus
pes. telis,aut ſagittis aſſueſcunt,citis cohortibus nūc occur-
Parthi. ſantes,nunc terga dātes,ſimulata fuga: quod apud Scy-
thas & Germanos fortiſſimum pugnæ genus cenſebatur
vt cedere loco,& rurſus inſtare , pro conſilio haberent:
quibus vſus erat cum fœminis equabus præliari, quòd

veſicas curſus leuarent:mares verò in aciem non producere:ſicut Bathriani fœminas camelos, ad bella præparant maribus in expeditione non vtuntur. Sed tametſi Perſæ, Medi & aſſirij, effuſo curſu procurſando, eminus iaculis & ſagittis hoſtem inceſſerent, haud longis inde temporibus Perſæ optimates, thorace pectus, ſcuto ſiniſtram, dextram gladio vel ſecuri muniuerunt. Lydi quoque & plerique barbari, longis braccis & longis criſtis, ſed breui arcu & ſpiculo armantur. Quod autem de Cydoniis loquor, non omittendum, nullos Græcorum præter Cretenſes ſagittis vti, inſtitutum patrium eſſe: nec ſolum Cydones, Perſas, Parthos cateruis ſagittariorum valere, quos hippotoxotas vocāt, ſed Æthiopes, Arabes, Indos Scythas, Bathras, Sarmatas, adde Ægyptios, & orientis populos, contra ingentes hoſtium copias, calamorum & ſagittarum iactu præcipuè valuiſſe, quibus plerunque ſolem obumbrant, ideo ſerenos exoptant dies. Præ cęteris Magneſij artem ſagittandi habuiſſe traduntur præcipuam, vbi oppidum Mothona, in quo Philippus ſagittæ iactu amiſit oculum. Scythis autem adeò ſagittarum ſtudium fuit, vt dextra ac ſiniſtra pariter iaculari, & vice alterna in hoſtes mittere, ſublato diſcrimine, callerent.

Lydi. Cretenſes ſagittandi periti. Hippotoxotæ. Magneſij.

Quid ſit lex quid plebiſcitum, ſenatúſve conſultum, quid prætorum edicta, vel reſponſa prudentum.

CAPVT XXIII.

VErum eſt quod proditur ab autoribus, à principio originum nullas apud Romanos ex ſcripto populi iudicio leges latas fuiſſe. ſed quod reges iudicium ſtatuebant, id pro lege ſeruabatur. Arbitria enim principum pro legibus erant: quippe condendarum legum ius arbitriúmque tunc penes reges erat, quum delictorum pœnas præmiáque conſtituunt & querelas ciuiũ criminationéſquę admittunt, Hinc à Romulo leges curiatæ, & reliquis regibus præcipuè à Seruio Tullio, abſque populi concilio, ſed tantum conſulto ſenatu, leges ſacratæ fuere, quibus etiam reges tenebantur: quas ſine ordine latas Papyrius in vnum collegit & aceruauit, vnde ius Papyrianum dictum. Quum verò exterminatis regibus, conſules & annui magiſtratus præeſſent, ius

Nullæ leges initio Ro. ex ſcripto populi iudicio. Leges curiatæ. Leges ſacratæ. Papyrianum ius.

poteſtáſque omnis legis condẽdę cõſulibus collata fuit: qui quoties ex vſu erat, ex conſulto ſenatus leges ad populũ tulere, quę firmæ illibatęque manſere. Neque conſules modò, ſed dictatores, prætores, ædiles, cenſoréſque ad populũ iura dare, & legem ferre poterant, eáque promulgata & demum lata populi iuſſu, patribus autoribus, in ſummos ac infimos aſtringebat, vt obediẽter imperata facere oporteret. Quòd ſi in lege ferenda populus aduerſaretur, aut ſenatus illam non acciperet, quippe qui eam ferri aut promulgari nõ ſineret, nullius exẽpli, nullarúmque virium eſſe cẽſebatur. Ferebat enim præco legem ad populum ex autoritate & iuſſu dictatoris, cõſulis, prætoriſve, ſubiiciente verba & præeunte ſcriba: qui quum illam promulgaſſet, id demũ firmum erat, ſi in eo quod lege cauebatur, populus autor fieret. Ipſáque lata & promulgata, atque in æs inciſa, & in ærarium condita, ita eius ſcitis omnes aſtringebat, vt eius firma maneret autoritas: aduerſúſque eam ſi quid factum foret, poſſet non iure factũ videri. Mulcta quoque per legem lata aduerſus eum qui ſecus feciſſet, impunè arrogari quibat. Si quid tamen ea promulgata, addendum legi foret, detrahendúmve, antequam in foro propoſita, & in æs inciſa fuiſſet, facilè licebat poſtea verò vetabatur. Si tamẽ non trinundino lex promulgaretur, aut Ioue tonante, vel per vim & minas ſeu per fulgura & tẽpeſtates, vel die ominoſo & piaculari edita: ſi cõtra plebis tribunorúmve interceſſiones, aut denique cõtra auſpicia feratur: ſi neque iurata per conſules tribunóſve eſſet, poterat haud dubiè abrogari, & pro infecta haberi. Quare quum M. Iubilius Druſus trib. pl. leges pro optimatibus tuliſſet, Philippus conſul qui ei infenſus aderat, obtinuit à ſenatu, vt leges eius vno ſenatuſcõſulto tollerẽtur, quia contra auſpicia latæ erant, propterea illis populum non teneri. Neque enim fas erat pro lege recipi, quod vitio, & nõ iuſto imperio editum fuiſſet aut promulgatum ídque lege veteri cauebatur, his verbis: Legũ iuſta imperia ſunto, híſq; ciues modeſtè & ſine recuſatione pareto, & infra. Dictum eſt autem trinundino leges ferri, quòd tribus nundinis proponi leges, demum promulgari deberent. Siquid tamen alicui ob gratiam, quòd dignum aliquod operę precium

Quæ demũ leges ratæ erant Romanis.

Quæ lex abrogari poterat, & pro infecta haberi.

Trinũdino leges ferri.

tium feciſſet, contra ius publicum aut legem ſcriptã indulgendũ foret, nonnunquam ſenatu poſtulante, populi iuſſu lex abrogabatur, vt ille legibus ſolueretur, exẽplo Lacedæmoniorum, & ius interim cõniuebat, eadémque poſt annũ ferebatur denuo. Alexãder verò Seuerus imperator nullã ſacraſſe dicitur legẽ ſiue XX. iuriſperitorum, & quinquaginta diſertiſſimorũ cõſilio. Quod quidem ius, in legem morẽ, & æquitatẽ veteres diuiſerunt: iúſque ad res humanas, fas ad religionem pertinere voluerunt. Sed notandũ, non ſolum leges editas conſenſu populi ſacratas, ſed & ſcita plebis, ſenatuſconſulta, edicta magiſtratuũ, ac iuriſperitorũ autoritates & reſponſa, demum placita principũ, & res iudicatas, vim legis habuiſſe: in quibus ciuile omne ius conſiſtit. Animaduerſionis enim metu, magiſtratus dum audaciæ & facinoribus obuiam eunt, his veluti legibus omnes alligarunt. Erant enim plebiſcita, quæ rogatione tribunitia legis condendæ cauſa plebs ſtatuebat: quæ licet à plebe ſcita eſſent, illa tamen vim legis habere haud dubium eſt. Quintus enim Hortẽſius quũ plebs in Ianiculũ ſeceſſiſſet, in Eſculeto legẽ tulit, vt ea quę plebs iuſſiſſet, omnes Quirites tenerent: quã L. Valerius, & M. Horatius antea tulerãt cẽturiatis comitiis. Magni tamẽ inter plebiſcita legéſq; intererat, quod plebiſcita, tribuno rogãte, de his quę ad plebẽ pertinent, leges verò, conſule vel prætore, aut alio magiſtratu cõſulente, rogabãtur. Qui tamẽ populus differt à plebe, quod in populo patricij, ſenatores, cunctáque nobilitas inſunt: in plebe verò patricij non inſunt. Non tamen quicquid populus iuſſit, ratum eſſe decet: quia quod ius nõ eſſet, populus iubere non poterat. Senatus quoque conſulta, tametſi ad populũ non ferantur, ſi tamẽ ea tribuni probaſſent, & rata eſſe vellent, legis vim obtinuere. Erat enim ſenatuſconſultum, quod ſenatu iubente decernebatur ſine lege. Hæc enim illa ſunt decreta & cõſulta patrũ, quæ iuris ſtatuendi cauſa, non ob priuatã vtilitatẽ decreto ampliſſimi ordinis ſtatuuntur: quæ tunc rata erãt, ſi trib. pl. ea cenſuiſſent, aliter poterat ſenatuſconſultũ per interceſſiones tribunitias impediri. Fuitque diu obſeruatũ, in omnibus ſenatuſconſultis, in quibus aliquem ſolui placebat, adiicere,

Legis abrogatio ad gratiam priuati cuiuſpiam.

Iuris diuiſio.

Fas.

Leges ſacratæ.

Plebiſcita.

Plebiſcitorum & legum differentia.

Populi & plebis differentia.

Senatuſconſultum.

vt de ea re ad populum feratur, Quod poſtea adiic: deſitum eſt. Preter quę prętorũ edicta quę iuris ſtatuẽdi cauſa in albo proponuntur, legũ vicẽ habuere, vt quum doli metúſve cauſa, aut vi quod factum ſit vel clá, ſe ratũ non habiturũ promittit: quę quidẽ edicta, vel ciuili iuris declarandi, vel interpretãdi, adiuuandi, ſupplẽdíve cauſa, à prætore proponebãtur: quod ius honorariũ dictũ eſt. Et quum prętores olim ob gratiã plerũq; variè ius dicerent, Cornelius legem tulit, vt niſi ex edictis ſuis perpetuis & ſcripto iure prætores iura dare nõ poſſent. Fuitq; conſtitutum, vt nõ prætores modò, ſed ædiles, cẽſoréſq; de his quæ cuiuſq; magiſtratus iuriſdictionis ſunt, quoties varia & commutabilis ratio aliquid noui decernẽdi cauſam daret, edicta proponerent, eáque circumſpectè edita velut iura legéſque promulgatas ſeruari mandarent, ita vt ſi quid cõtrà factũ eſſet, poterat in eum haud ſecus lege agi, quã ſi decreta legũ labefactaſſet, aut præteriiſſet. In quibus etiã ſeruatum cõperimus, tunc quũ proponũtur aut edũtur, in primis nomen Cæſaris cũ honore præfari. Et tametſi annuã dici legẽ edicta prętorũ quidã cenſuerunt, cõſtat tamen, illorum cõſtituta haud ſecus quàm ſi perpetua lex eſſet, ſępe valuiſſe. Eſtq; memorię proditũ, vt inſtar edictorũ, prætoriis interdicta valeant. Nã ſi quid bono publico ne fieret interdixit, haud ſecus in eos animaduertit, qui admiſere aliquid cõtra vetitum, quam ſi quid fieri iuſſiſſet, & ob nequitiã paritũ non fuiſſet. Reſponſa deniq; prudentũ pro legibus ſæpe habita & recepta ſunt. Quũ enim interpretãdi iuris, & ſentẽtiæ ferendæ de his quæ in cõtrouerſiã veniũt, poteſtas his tributa eſſet, illorum reſpõſa, librata moderatione edita, nimirũ cauſa vim obtinuere, ac ſi leges ſacratę fuiſſent: quę quidem tãtæ autoritatis fuere, vt ſuppreſſa ratione, illorum placita inſtar legis haberent. Ante verò Auguſti tẽpora ius reſpondẽdi de iure cõtrouerſo nulli datũ fuit: ſed qui ſtudiorũ ſuorũ fiduciã habebant, cõſulentibus reſponſa dabãt. Primus enim Auguſtus iurecõſultis, velut legum miniſtris, de iure reſpõdendi ſuper his quæ in dubiũ diſceptationẽque venirent, munus dediſſe fertur: & ex illo traditũ, vt reſpõdendi interpretandíque iura, pro beneficio à principe peteretur facultas. Quare à Tiberio Cæ-

Pretorum edicta.

Lex Cornelij.

Reſponſa prudẽtum.

Reſpõdendi ius quãdo primò datum.

ſar, Sabino iureconſulto interpretãdi iuris, magni numeris loco, ius tributum fuit: & poſt cum reliqui Cęſares id muneris ſui eſſe voluere adeò vt quũ ab Hadriano viri prætorij vt de iure reſpõdere liceret, pro beneficio peterent, reſpondiſſe dicatur, hoc nõ peti a principe, ſed prçſtari ſolere: & ideo ſiquis ſui fiduciã haberet eſſetque iuris ſcies, reſpõdendi ſe facultatẽ nõ negaturũ. Quare illorum reſpõſis leges nonnunquã editæ, ſæpius interpretatæ ſunt. Ferũtq; Mazacenos iuxta Cappadoces, quum Charondæ legibus vterẽtur, ne ſine interprete legũ ſcita ſeruaret, ſi quod dubiũ ius emergeret, aliquẽ peritũ iuris elegiſſe, cuius reſponſis & dictis parerent. Eiuſmodi fuere tam Papiniani, Seruij Sulpitij, Pauli & Scæuolæ, quam Vlpiani, Trebatij, Tuberonis, Caſſij, & Saluij Iuliani, aliorumq; iuriſcõſultorum magno ſtudio curaque elaboratæ ſententiæ: quibus tã leges quã plebiſcita, prętorumq; edicta, & ſenatuſcõſulta interpretandi facultas erat, proque illorũ reſpõſis in iudicio & foro ius ſæpe dictũ eſt. Hic enim Caſſius nepos fuit Tuberonis ex filia, quæ neptis erat Seruij Sulpitij, iuris ſciẽtiſſimus & conſultiſſimus. Papinianus verò Scęuolę diſcipulus, & vt in plurium eſt monumẽtis, ſub Seuero principe in ſummã cõmendationẽ venit. Vlpianus autẽ, Paulus, Põponius, Triphonius, Metianus, Celſus, Procul⁹, Modeſtinus, Alphenus, Aphricanus, Florẽtinus, Martian⁹, Calliſtratus, Hermogenes & Venuleius, ſub Alexãdro Seuero florue re, in eius ſocietatem & iura familiaritatis allecti, Papiniani omnes diſcipuli. Vlpianũ verò ipſe Alexander præ cæteris ob morum probitatẽ, & ſingularẽ iuris ſcientiã, ampliſſimis honoribus honeſtauit, & re familiari auxit: qui tamẽ ab Heliogabalo, ꝙ bonus vir eſſet, officio motus fuit. Alphenus verò ab adoleſcẽtia tonſtrinam exercuit, mox ſub Sulpitio iuris ſciẽtiſſimus euaſit, ita vt cõſul effici, & decedẽs, publico funere efferri meruerit. Trebatius, licet ſub diſciplina Ciceronis iuris peritiſſimus, aliquot libros de iure ciuili cõpoſuiſſet, & de religionibus nouẽ, tamen & verſu heroico plurimũ valuit, & inter poëtas adnumeratus eſt. Saluius autẽ Iulianus, proauus fuit Didio Iuliano, qui poſt pertinacẽ imperiũ tenuit. Papinianũ verò Caracalla iuſſit interfici, ꝙ fratris

Verba ſũt Pomponij in l. 2. non lõge à fine. ff. de orig. iur.

Iuriſperit⁹ peculiaris ad danda reſponſa apud Mazacenos.

Iuriſconſulti quibus interpretãdi ius datum.

Caracalla inſolentia.

necem quē interfecerat, apud ſenatū excuſare nollet, aſſerentē non tā facilè parricidiū excuſari poſſe quā fieri. Fertur verò Caligula, qui hoſtis humani generis dictus

Principum placita.

eſt, omnia iuriſcōſultorum placita inducere, & præter ſe nullū de iure reſpondere voluiſſe. Poſtremò principum placita, quæ cōſtitutiones appellātur, pro legibus etiam recepta fuere: nā quū diuus Cæſar, & ſequuti principes ſummā imperij haberēt, & ſoli iura darēt, omnis condendæ legis ius poteſtáſq;, lege Hortenſia à populo ad principem trāſlata fuit, ita vt quod principū decretis cōmunis iuris decernendi cauſa ſtatutū eſſet, etiā ſine populi concilio pro lege haberetur. Non tamen omnis Cæſaris voluntas lex putāda eſt, quia ſi quid princeps nō publico decreto, vt inter exēpla referatur: ſed priuati iuris cauſa

Priuata decreta principum.

ſtatuiſſet, id nō eſſe legē cōuenit: quippe priuata decreta principis in exēplum nō deducuntur. Diuus autē Traianus vir omni laude dignus, cùm priuilegiis ab ſe editis, aut ob merita indultis, multos inniti, atque in exemplum trahi videret, veritus ne cōtra leges moréſq; maiorum, ad alias cauſas perferrentur, illáq; in iudiciis & foro pro lege acciperēt, diplomatibus libelliſq; nunquam ex ſcripto reſpōdebat, ne pernicioſum inde exemplū, & quaſi ſeminariū mali oriretur: ſed tantum verbo, quibus viſum eſt, aſſenſiſſe fertur, aut priuilegia induxiſſe. Tāetſi verus mos eſſet, principē ſcripto adire, & cōſulentibus per libellos reſpondere. Quod & Nero fecit, qui in iure dicundo, niſi ſcripto, & ſequenti die poſtulatoribus reſpōdit. Proditur tertius Antiochus tāti decreta legum feciſſe, vt datis diplomatibus edixerit, vt ſi quid ſuo iuſſu contra leges & iura decretum foret, ne ſibi parerent, impunéque aduerſarentur: cuius exēplo Ageſilaus, non aliter promiſſa pręſtare voluit, quā ſi iuſta eſſent. Marcus quoq; Antonius orator è tot millibus orationū, nullam ex ſcripto edidit concionem: vt ſi quid parum laude dignūm, & contra legum decreta in his compertum eſſet, poſſet à ſe dictum inficiari. Quod parum proſpiciens L. Craſſus orator, quum à M. Bruto increpatus eſſet apud iudices, quod ex duabus orationibus capita inter ſe cōtraria edidiſſet, reſpōdit, orationes eſſe cauſarum & temporum, non autem hominum & patronorum.

Reſponſio principum per libellos.

Egregium Antiochi edictum.

Qui primi de plebe ad dictaturam, conſulatum, & præturam, alióſque magiſtratus euecti fuerint, & de ephoris quæ tradantur.

CAPVT XXIIII.

QVo tempore in monte ſacro magiſtratus ſibi plebs creauit, quos ſacroſanctos fecit, id cautum eſt, ne cui patricio illos capere liceret. Quod nō ab re ſancitum fuit: Nā quū aduerſus potētiam patriciorū, tribunū propugnatorem fautorémq; ſibi plebs creaſſet, vt querelas criminationéſq; in patres acciperet, per iniquū videbatur, vt in quo defenſores ſibi plebs adſciuerat, ad id faſtigium honoris, illos qui ſibi infenſi infeſtique erāt, aduocaret: quorum inſtar ephori apud Lacedæmonios habuere: qui ſicut trib. pl. Romæ conſularē poteſtatem, ita regū Spartanorū inſolentiā reprimerent, ne imperio abuterentur, nimiæque ferociæ & audaciæ aſſueſcerent. Qui à principio quinque ex amicorum numero fuere, vt miniſtri regū auxilio allecti, ſcilicet quū reges foris bella gererent, ipſi domi iura darent, primū à Theopompo Sparranorum rege inſtituti neceſſitatis cauſa, licet Spartana lege cautū fuerit, vtrique regi cum exercitu foras prodire nō licere. Paulatim eò licentiæ proceſſere, vt regi non aſſurgerent, & ſeorſum tribunal haberent, & non modò magiſtratus comprimerent, & in diſquiſitionē vocarent, ac de vendendis emendíſque rebus cognoſcerēt, ſed regi, quid facto opus erat, præſcriberent, quibúſque annis copiæ educendę forent, quóq; tempore equitatus, aut grauis armatura, & peditū acies promouendæ, enunciarent. Adeóque omnium rerum gerendarum cenſores erant, vt Archidamū Lacedæmoniorū regē graui affecerint mulcta, quòd cū vxore exigui corporis nuptias contraxiſſet, quòd liberos tantū non reges ſe geniturum cogitaſſet, ipſumq; in diſquiſitionē vocare, & in carcerem trudere, atque morte afficere poſſent, ſicut de Pauſania, Agide, & aliis factitatum accepimus. Eóque inſolentiæ proceſſere, vt quū iniſſent magiſtratum, ſeruis primum bellum indicerent, quod olim cum Mecenis conſpiraſſent, magníſque calamitatibus & multiplici incōmodo Spartā affeciſſent: mox, vt ſinguli barbam raſitarent per præconem edicerent, vt ſi qui minus dicto audiētes ſo-

Ephori.

Lex Spartana.

Ephororū inſolentia.

rent,internoſcerent.Vtq; maiori formidini eſſent, iuxta triclinių vbi tribunal habebãt. Timoris ſacellum erexere.Vtq; occaſionẽ regis criminãdi ſcrutarentur, ſingulis nouenniis cælũ & ſidera ſilenti nocte obſeruarunt, vt ſi ſtellã ex cœli regione in aliam declinãtẽ aut radiantem vidiſſent, reges cõtra deos aliquid molitos criminarentur:itáque efficiebant, vt tegmini cedere, & magiſtratu abire cogerẽtur.Erat tamẽ ius regi, vt ſi ab ephoris vocatus,primæ & alteri iuſſioni non pareret, contumacia fraudi non eſſet:tertiæ niſi paruiſſet, imperio cogi poterat.Qui quidẽ ephori vna cum regibus ſingulis mẽſibus mutuo iurabãt, pro legibus Lycurgi imperatũ ire & regnum inconcuſſum tenere.Hos poſtea Cleomenes,quũ crudelẽ in modũ dominarentur,ſuſtulit, & reſtituta regi poteſtate,illos de gradu deiecit, & dominiũ abrogauit. Si tamen reges diſſentirẽt,variatis ſententiis, illi qui videretur melior, ſtandum erat:quod ſi in vnã ſententiam conuenirent,nulli ephororũ cõtraire fas erat. Ergo plebeios magiſtratus nulli patricio ſumere licebat: ídque Volero trib.pl. rogatione promulgata ſtatuit, plébſque ſciuit,vt plebeij magiſtratus ſine patribus, ſed tantũ admiſſa plebe,tribunitiis comitiis fierent. Cúmq; patricij magiſtratus auſpicatò fierẽt,ſolos plebeios inauſpicatos eſſe,& minoribus regi auſpiciis,peruulgatum eſt. Et tametſi ad dictaturam,conſulatum, præturam & cenſuram nulli niſi patricij antea admitterentur,tamẽ ſequutis tẽporibus patricij magiſtratus cum plebe cõmunicati fuere: Siquidem Sextius primus de plebe conſul factus eſt, quod deinde fuit Licinia lege cautum,quã C.Licinius & L.Sextius trib.pl.promulgarũt,vt conſulatus cum plebe communis foret.Quintus quoq; Publius Philo pręturã, & Caius Licinius Stolo,de plebe homines,magiſterium equitum cum patribus geſſere.Quinetiam dictaturã,in qua ſummus ſplendor & amplitudo erat, cenſurámque cum plebe communicatam inuenimus: nam & Caius Martius Rutilius primus dictator & cenſor, deinde Q. Pompeius,& Q. Metellus vterque ex plebe cenſores facti ſunt quam legem Philo dictator tuliſſe fertur.Omnes denique patricij magiſtratus, etiam pontificatus, & ſacerdotia cum plebe communicata fuere. Nec modò ex

Sacellum Timoris.

Ephori gradu deiecti.

Plebeij magiſtratus.

Patricij magiſtratus cũ plebe communicati.

plebe ciues, ſed Latini nominis, & demũ exterarũ gẽtiũ populi, ad magiſtratus & honores Romæ prouecti fuerũt. Tribunatũ verò plebis lõgo tẽpore nihil cũ patribus conſociatũ habuiſſe cõperimus, niſi cũ finito decẽuirali imperio, nouos trib. pl. cooptari oporteret, Sp. Tarpeiũ & Aul. Æterniũ patricios & cõſulares, in collegiũ tribuni adſciuerũt. Et mox Minutius magiſter equitũ, qui de Sp. Melio ſumpſit pœnas, & poſtea Appius Pulcher, vt Ptolemæo bellum indiceret, & deinde P. Claudius, vt trib. pl. fieret, à patribus ad plebẽ trãſiuere: donec poſt Syllæ tẽpora tribunat⁹ plebis paſſim à patriciis & ſummis honoribus functis, appeti cœpit: qui prouincias ſortiri, & imperiũ gerere, atq; cum faſcibus & lictorib⁹ etiã extra vrbẽ incedere cœperũt. Tantiq; poſtea honoris habitus eſt, vt pop. Rom. Octauio Auguſto, & deinceps Cæſaribus, tribunatum plebis dediſſe, pro magno fuerit munere exiſtimatum. Illud eſt tamẽ minimè prætereundũ quòd quum à trib. ple. dies dici conſuli prætoríq; poſsit, ipſe tamẽ iure ſacroſanctæ poteſtatis ab omni potentia, magiſtratus immunis erat. Si tamẽ poteſtate tradita ab uteteietur, aut ſi iura plebis minueret, vel vbi intercedẽdũ minimè fuiſſe intercederet, ſeu ſi cõtra cõmoda plebis aliquid molitus eſſet, poterat ei dies dici, & à cõſule vel tribunis reus agi, cunctíſque ſuffragãtibus tribubus de gradu deiici, & pœnis coërceri. Tunc enim ſacroſanctus eſſe deſinebat, & prophanus erat. Quòd nouẽ trib. pl. cũ Sp. Caſsio ne magiſtratus more maiorum ſubrogarentur, contra libertatẽ pop. Ro. cõiurarãt, Publius Mutius trib. pl. eis nõ ſolũ tribunatum abrogauit, ſed & pœnas debitas iure & lege inferri puicit. Et Tiberius Gracchus in tribunatu Octauium collegam contra commoda plebis intercedentem, tribuum maiori parte ſuffragante poteſtate priuauit. Verba verò legis, quibus tribunus plebis ſacroſanctus fit: aſcripſi: Tribunum inuitum, tanquam vnum è multis, nemo cogito agere, neque verberato, neque alteri vt verberet imperato, neque occidito, neque occidi iubeto. Si quis autem prohibitorum horum quid fecerit, impius execrabiliſque eſto, bonáque eius publicato ad ſacra Cereris, & qui aliquẽ hæc agentium occiderit, cædis expiatus eſto.

Exteræ gẽtes ad magiſtratus Ro. prouectæ.

Tribunat⁹ plebis à patriciis captus.

Honos tribunitiæ poteſtatis.

Trib. pl. poteſtate abutens.

Legis verba de tribunis ſacroſanctis.

Quas acies quóſve exercit⁹, qui duces parua manu profligarint, quæve flumina Xerxis exercitus epotarit. CAP. XXV.

Tres exercitus parua manu profligati.

ACies profligatas & exercitus parua manu cæſos ad interitum, ita vt vix pauci ſuperfuerint, tres præcipuos ab autoribus memoratos fuerũt, licet ex omni antiquitate ſi quis reputare volet, innumeras inueniet. Quũ enim Aſſyriorũ rex Cyrus cõtra Scythas cũ valido exercitu occœpiſſet bellũ facere, poſtquã eos ingẽti clade afflixit, cæſo etiam vnico regis filio, Tomyris regina Scytharũ diſſimulãs ægritudinẽ animi, inter anguſtiſſimos tramites Aſſyrios nacta, ita illos cecidit, vt parua manu hoſtiũ ingẽtes copias fuderit, ducentáque millia perſarũ vna acie trucidarit, tãta cæde, vt ne nũcius quidẽ luctuoſæ cladis ſuperfuerit.

Tomyris aduerſus Aſſyrios.

Alterã, quũ inter Locrenſes Epizephyrios & Crotoniatas ſæuiẽtibus odiis certaretur, tanto furore animorũ, & quaſi vecordia ad pugnã fuiſſe procurſum ferũt, vt quindecim Locrorum millia aduerſus Crotoniatarũ centũ viginti millia, ſæue & atrociter pugnã inire nõ dubitarint, Locrenſéſque tã parua manu tot millia Crotoniatarum felicitate mira vno prælio atriuerint, ita prorſus, vt ex ea ſtrage pauci vix fuga elapſi ſuperfuiſſe dicãtur, eáq; ad Sagrã Metapõti fluuiũ cõmiſſa pugna, ac poſteros celebrẽ memoriã nominis dederit, vulgo iactato prouerbio, ἀληθέστερα τῶν ἐπὶ Σάργαι.

Locrenſes aduerſus Crotoniatas.

prouerbiũ.

Tertiã cũ duce Milciade in cãpis Marathoniis contra Artaphernẽ & Datym Darij præfectos ab Atheniẽſibus vno prælio feliciter pugnatũ & debellatum eſt, in qua decẽ Atheniẽſiũ militia, Perſarũ plus cẽtũ decẽ millia crudelẽ in modũ afflixerũt, toto cęſo exercitu. Fuit autẽ Marathõ Atticę ciuitas, ab Athenis haud plus decẽ millibus paſſuũ diſtãs. Iterũ quũ annis intercedẽtibus, cõtra Xerxẽ arma Græciæ inferẽtẽ, qui bellũ diis hominibúſque indixerat memorabilis Spartanorum ad Thermopylas, & clauſtra illa tã natura quàm munimẽto inexpugnabilia pugna cõmiſſa fuit, trophæis & monumẽtis celebrata: quorũ tam inſolens victoria proditur, vt decẽ hominũ millia, duce Leonida, contra innumerabiles Perſarum copias clauſtra tenere, & ſexcenti Spartani, quingentorũ milliũ caſtra inuadere nõ dubitarint: vbi tãta ſtrage ad ſatietatẽ ſæuitum eſt, vt diffici-

Spartani aduerſus Xerxem.

le dictū ſit. Spartanorū Athenienſiúmque, vel ſingulorū præcipuā virtutē, vel vniuerſorū laudes dinumerare: ad id verò cladis proceſſum, vt quid funerū abſumptū ſit, illud argumēto fuerit, quod cadauera paſſim ſtrata prælio vel tēpeſtate, corporáque morbo & vaſtitate enecta, alióſque alia peſte abſumptos, mare & terra vix ceperit: quique modò terreſtres naualéſque copias vltra decies centena peditū equitū verò octoginta millia armatorū, in expeditionē duxerat, cuíque ſexcētamillia frumenti modia diurna cibo, & tot flumina exhauſta potui non ſuffecerint: is cū multa cæde & fuga à pauciſſimis cęſus & profligatus, incōſulti certaminis, & temerariæ expeditionis inſignes pœnas dederit: ipſéque tanti exercitus imperator magnificus, tāta clade oppreſſus, inermi naue per ſtragē corporū armorúmque vix effugerit. In qua quidē re non minori miraculo proditur tātas copias ab vno Pythio Bithyno epulo exceptas magnificè, frumētóque, veſte ac viatico adiutas. Fuit illa quoque memorabilis exēpli clades celebrata ſermonibus, cū ad Granicū amnē, aut Arbelā, vel quum ad Amanicas Pylas in faucibus anguſtis ab Alexādro ſignis collatis cū Dario pugnatū eſt, in qua propè ad internecionē dimicatum fuit: vbi vltra centū millia Perſarū peditū feruntur cæſa equitū verò decē millia: ex Macedonibus verò non vltra triginta duo pedites, equites autē centū quinquaginta occidiſſe. Ad Granicū verò barbarorū viginti millia, equitū verò duo millia fœdum in modū occubuere, quū ex Alexādri exercitu trigintaqnatuor fuiſſe deſideratos, quidā monumentis teſtati ſint. Romani autē licet incredibili felicitate ſæpe hoſtium copias ad extremū exitium profligarint, tamē præcipuis cladibus, & infanda ſtrage maximè hoſtē affecere, vel quum M. Liuius & Claudius Nero Haſdrubalem ſuppetias Hannibali ferentē, ad Metaurum ingenti ſtrage debellarunt, vbi par Cannēſi cladi exitiū additū fuiſſe memorāt. Vel quum Fabius Æmylanus vix triginta millibus militū ad Rhodanum plus ducenta Gallorū millia ingenti ſtrage deleuit. Vel quum cōtra Antiochum haud minus feliciter pugnatū eſt, plus quinquaginta millibus hoſtium cæſis, vigintiquatuor equitibus, & trecentis pedibus Roma.

Pugna Alexandri aduerſus Darium apud Granicum.

Romanorum parua manu victoriæ.

deſideratis. Aut quum C. Marius Cimbros & Theutonos ad aquas Sextias parua manu cecidit. Vel quũ Sylla contra Mithridatem ad Orchomenũ & Cheroniam ducẽs, illius copias fudit, & in intimas ſolitudines egit. Aut quum contra Archelaum nõ longe à Piræo cõmiſſo prælio ita eum deformauit, vt ex viginti hoſtium millibus vix decẽ ſuperfuerint: ex Syllæ verò exercitu vix quatuordecim deſiderati ſint. Aut quũ Pompeius eundẽ Mithridatem ſtrage atrociſſima perculit, quadraginta millibus hoſtium cæſis, non pluribus viginti ex ſuis interfectis. Vel quum Lucullus contra Tigranem bellum magnis conatibus aggreſſus, multiplici eum clade affecit in quo Romanorum vix pars vigeſima copiis hoſtium accedere viſa eſt: cuius pugnæ tanta Romanorũ felicitas fuiſſe traditur, vt vltra centum millia hoſtium promiſcua cæde occiſa, Romanorũ verò non vltra centum vulnerati, occiſi autẽ quinque dicantur. Tam paruo impendio tam inſolens victoria ſtetit. Ælij quoque Galli in expeditione Arabica memorabilis victoria inter illuſtria adnumeratur vt poſt excidia & vaſtationes agrorũ, pluribus oppidis expugnantis, plus triginta hominum millibus fœdè cæſis & profligatis, non amplius ſeptẽ ex ſuis interfectis, illuſtris victoria potius fuerit. Mitto Caij Cæſaris felicitatem, cuius longè lateque diffuſa virtus fuit, quoties belli caſibus agitatus contra Aquitanos, Heluetios, Aruernos reliquóſque Gallos & Germanos, aliáſque exteras & incultis moribus gentes, parua manu innumeras hoſtium copias fudit. Quoties aduerſus maximos conatus inops ipſe & imparatus præſentiſſimo animo reſtitit: quoties admotas hoſtiliter legiones fudit, quod prælia confecit, quàm firmiſſima hoſtium præſidia ſæpe conuulſit && labefactauit, quas vrbes & gentes vi & obſidione domuit, aut deditas in deditionem fidémq; recepit, ita vt an virtute animi & mẽtis magnitudine, an felicitate & fortuna plus valuerit, difficile ſit diiudicare. Sed poſt tot ſucceſſus & felicitates vna Romanorũ clades, inter exẽpla memoratur inſignis, quum Lucius Bebius in Hiſpaniam ducens, agmine inexplorato per abditos ſaltus & inuias regiones in inſidias præcipitatus, circumuentus à Liguribus & op-

preſſus eſt, oportueritque Maſſilienſes tam luctuoſam cladē per nuncios Romanis ſignificare. Altera poſt Cānenſem cladem cum duce Caio Manilio & Quinto Cepione, & Cimbris & Theutonis, legionibus fuſis plus octoginta Romanorum & ſociorum millia ad Rhodanū fœdè cæſa & debellata fuere, vbi tantum cladis acceptū vt vix decem ſuperfuiſſe dicantur, qua clade pop. Ro. in tanto pauore & luctu fuit, vt velut vltima publicorum malorum paſſus, iuſtitio indicto, ſicut in magna cōſternatione aſſolet prætextas & laticlauos dimiſerit, & ſaga ſumpſerit. Sed ſuper omnem indignitatē fœdi exempli, & memoriæ eſt, quod de Valeriano Cæſare recentiore memoria proditū eſt qui quum optimus fuerit, infelix apparuit tam poſtquam vis illa vigórque & virtute bellica, atque antiquum belli decus exoleuit, qui in expeditione in Perſas, cùm fœdiſſimo euentu pugnaſſet, à Sapore Perſarum rege, occiſo exercitu, captus, vſq; eo deformatus fuit, tantiſque contumeliis obnoxius, vt poſt afflictas fortunas, nulla verecundia priſtinæ maieſtatis, contra decus imperij, regi Perſarum equum aſcenſuro, humi proſtratus dorſo gradū faceret: adeò Romani indigniſſimam fortunā, & grauiſſimos caſus, ac ſortis humanæ varietatem, velut magna documenta mortalitatis, nonnunquam experti fuere. In qua quidem re proditur verbum Galeni filij vecordis & deliri, qui quę die de captiuitate patris reſciuit, parum curans, verbum Catonis vſurpauit: Sciebam, inquit, me genuiſſe mortalem. Quæ autem flumina à tot milibus Perſarum epota, Xerxi non ſuffecerint, hæc præcipuè traduntur: Scamander & Onochonus in Theſſalia: Simois in Phrygia qui ex Ida ſub Ilio decurrens quandoque torrentior, ad Sigeū mare ingreditur: Chrydorus in Bœotia, Lyſus in Samothracia, qui per Thaſios fluit: Mænalia iuxta Helleſpōtum in Lyſimachia. Addit Herodotus lacum in ſinu eodem triginta ſtadiorum quem ſola iumenta Perſarum, quum aqua ſubſalſum ſaporem habeat, & potui inſaluliris homini ſit, paucis diebus exſiccauere.

Flumina à Xerxis exercitu epota.

Quid variæ gentes de diis ſenſerint, & quàm impia & deteſtanda ſacra apud exteras gentes fuerint.

CAPVT XXVI.

QVam impia & falſa inter gẽtes olim de diis opinio fuerit, quámque multiformes deorum vanitates, & quàm infandis ſacris priſci deos coluerint, dictu referre difficile eſt: ſiquidẽ primi mortales nulla doctrinæ ſchola, ratione aut lege, ſed ſuo quiſque ingenio, & prout impetus animi tulit, deos genióſque adoptando, numina coluerunt. Primos enim qui antiquiſſimi fuerunt, haſtas colore cœpiſſe, aut ligna delibrata corticib' ꝓ diis veneratos accepimus: inde a Romanis religio fluxit, vt ſingulis deorũ ſimulacris haſtas darent: tametſi antiquiſſimos Romanorũ, cẽtum ſeptuaginta annos ſine deorũ imaginib' vixiſſe nõnulli teſtati ſunt. Indi quicquid colere cœperunt, præcipuè maximas arbores deos putauerũt, illáſque pro numinibus venerati ſunt, quas ferro violaſſe capitale fuit: ex quibus nõnulli draconem quinque ingerũ velut Liberi patris ſimulacrũ, coluerunt: Perſæ & Maſſagetæ Cælum, Iouem: Solẽ verò deum maximũ dixerunt equóſque illi ſacrauerunt, quibus interdictum erat, ne quẽ præter Solem colerẽt. Quicquid verò quernis arboribus naſcebatur è Cælo miſſum putabant: iidem Soli, Lunæ, Telluri & Igni, Aquæ ac Ventis ſacrũ facere inſtituerunt: quos omnes deos, Ignem verò præcipuũ duxerunt, quæ etiam margorum opinio fuit cui Thales ad. ſtipulatur, qui Ignẽ tam religioſe coluerunt, vt cremare corpora ducerent nefas, ne contagio cadaueris, deorum maximum violarent. Multos cõperi perſuaſum habere, Martem peruigilem deũ eſſe, & pręſentiſſimum numen: quare Neuri qui iuxta Boryſthenẽ ſunt, enſes pro Martis ſimulacro adorabant. Sunt qui arbitrentur, viſco, ꝙ in querna arbore naſcebatur, nullũ præſentius numẽ æſtimari. Hi fuerũt Druidæ, quorũ vana ſuperſtitio inter mortales præcipua fuiſſe traditur. Alij mari porrectum collẽ velut præſentem deũ coluerunt, quòd eo occluſa vallis æſtu Oceani non inundaret. Cappadocibus quoq; Mons deus habetur. Et Phryges Mæãdro & Marſyæ ſacrificant. Scythæ illi in hoſpitales, qui in intimas ſolitudines acti ſunt, ſuper ſarmẽtorum faſcibus veſtiſſimo collato acinaci. Velut Martis ſimulacro, annuis hoſtiis litabãt. Pœni Soli & Lunæ vniuerſi ſacrificant, Syri occæcatis animis Piſces & Columbam deos ſibi conſecra-

Haſta. *Ligna delibrata.* *Indorum.* *Arbores.* *Draco.* *Cælum.* *Iupiter.* *Sol.* *Luna.* *Aquai* *Tellus.* *Ignis.* *Aqua.* *Venti.* *Mars.* *Enſis.* *Viſcus.* *Collis marinus.* *Mons.* *Meander.* *Marſyas.* *Acinacis.* *Sol.* *Luna.* *Piſces.* *Columba.* *Teſtudines* *Bos.* *Vacca.* *Leo.*

rũt. Troglodítæ Teſtudines, Heliopolitani Bouẽ, Memphitæ Vaccã, Leontopolitani Leonem, Caprã & Hircum Mendeſij, Thebani; Aquilam, Lycopolitani Lupũ, Babylonij verò Cepum, ab his velut propitio numine petita accipere arbitrantes. Cyrenaici Acorem, magnum deũ muſcarũ æſtimarũt. Arabes ad Memnoniũ, Cercopithecum cælo dicarunt, illius opem in rebus afflictis implorantes. Mitto Aegyptiorum ſuperſtitionem, & falſarum opinionum ineptias, qui Apim præcipuo honore venerati, ſolum reſponſa dare, & proſperos euentus, aut futuras calamitates præmonſtrare fabulati ſunt, modò Iſim & Oſiridem, modò Serapim, & quod dicere piget, crocodilos, à quibus hominẽ deuorari, tanquã à deo expetitũ magni muneris habebatur loco, modò Ichneumones, Ibes & fœda animalia, aliáque ludibria religionem, velut deorum numina colentes, ita vt gentes aliquas quæ Felem aureã, & alios qui Scarabæos pro diis haberẽt circa Scyonem fuiſſe legamus. Germani Solẽ, Vulcanum & Lunam, ſolos deos quos cernebant, opinati ſunt: quæ Anaximãdri opinio fuit, vt cœleſtia ſidera deos eſſe crederet. Quinetiam Ægyptij Solis ſimulacrũ diplomatib⁹ cõſignatis adorant, quem Horum nuncupant, illúdque precibus & votis frequentant aſſiduè, Arabes Iouem & Bacchum. Aethiopes ex diis vnũ mortalẽ, alterum immortalem putant: nõnulli Pœnam & Beneficium, Aſſyrij & Perſæ vnum bonorum largitorem, alterum malorũ. Fuere qui crederẽt nullos deos eſſe, cæci & excordes, omniáque agi fato: animáſque cum corporibus interire vnà. Ex his præter Diagorã & Theodorum Cyrenæum, Euemetũ Pegeatẽ, Callimachum, ac Prodicum Cæum, alióſque plures, qui ἄθεοι dicti fuere. Callaici gẽs moribus effera, cultu inhumano & fero, neque more, neq; iure viuẽtes. Numidæ Ammonẽ in deſertis arenis magnis honoribus frequentant. Celtiberi cuipiã deo, cuius etiã nomen ignorabant, plena Luna nocturnũ ſacrum facere, & ante cuiuſque fores ſaltibus indecoris per noctare didicerũt. Quod ſi illorũ ſacrificia ſcrutari, ac barbaros externóſq; ritus eruere conamur: quàm impios cultus, & quàm infanda ſacra, apud tot efferas nationes vario gẽtiũ ritu inueniemus? Scythotauri pro hoſtiis Dianæ ad-

Capra.
Hircus.
Aquila.
Lupus.
Cepus.
Acor.
Cercopithecus.
Apis.
Iſis.
Oſiris.
Serapis
Crocodili.
Ichneumones.
Ibes.
Feles.
Scarabæi.
Sol.
Vulcanus.
Luna.
Sidera.
Horus.
Iupiter.
Bacchus.
Hæna.
Beneficiũ.
ἄθεοι.
Ammon.
Deus ignotus.
Sacrificia.
Aduenæ immolati.
Virgo.
Puer.
Homines & oſſa humana.

uenas immolabant, Laodicæi Palladi virginem, Arcades Ioui Licæo puerũ. Pleríque iuxta Boriſthenẽ vecordi animo homines victimas dare, & in ſacrificiis deorũ humanis oſſibus adolere ſolebãt. Blemmiæ, Cimbri, Galli, Druidæ & Germani, ſtatis diebus, humanis litãt hoſtiis, & cruore captiuorum adolent aras, tunc propitiari deũ maxime arbitrati quũ per cruciatũ homines excarnificarent, ex pœnis hominũ diuinationẽ & auguria captãtes. Fuitque apud Phœnices & Carthaginẽſes nimium diu ſeruatũ, vt infantes principali honore inſignes forte ductos in regio ornatu Saturno immolarent hoſtias: & quẽ ſors morti deſtinaret, morti ſubtrahere non licebat quare multorum ciuium largis fletib9 deplorata funera fuere: à quibus ſacris quum deſinuiſſent, poſtea victi ab Agatocle, deos propterea ſubiratos arbitrante, vt numẽ placarent ducẽtos nobiliũ filios mactarũt ad aras: adeò cæca mortalitas ſub nomine religionis ad infandas cædes agebãtur præceps. Id quod à Rhodiis & Cretenſibus factitatum comperimus, vt hominẽ epulis grauatum, ac pueros impuberes feſtis diebus Saturno mactarent. In Chio & Salamine mos multa ſecula viguit, vt Diomedi & Dionyſio homines diſcerptos iugularẽt. Eiuſdémque Dionyſij tẽplum in Arcadia fuit, in quo puellæ in aram flagellabãtur ad necem: ſicut Spartæ in ara Mercurij, & Orthiæ Dianę pueri. Quinetiam alij ingenti ſimulacro viminibus intexto & viuis hominibus oppleto, ac igne ſuccẽſe, hominibúſq; fœdũ in modum exanimatis, maximũ holocauſtũ diis offerre putauerũr Bouis & Celtis purgato captiui hoſtis capite caluariã auro calare, & eo poculo in ſolẽnibus libare, religioſiſſimũ erat. Proditur Ariſtomenes Meſſenius, Ioui, quẽ Ithometem appellat trecẽtos ſimul homines, in quibus Theopõpus fuit, vno ſacrificio mactaſſe: & Lacedæmonios eò veſaniæ proceſſiſſe, vt Marti humana victima litarent. Galatæ & Maſſãgetæ non aliter deos rite conſuli arbitrati ſunt quàm iugulato homine apud aras deorum ex cuius caſu, tum ex mẽbrorum laniatu & fluxu ſanguinis futura diuinabãt. Cimbri noxios homines ſeruatos ſudib9 affixos, diis pro hoſtiis dabãt. Galli præter Heſum & Theutatẽ Mercurium, quos humano cruore placabãt, grauioribus morbis

Humanæ hoſtiæ.

Infantes immolati.

Homines diſcerpti.

Puellæ ad necem flagellatæ.

Pueri flagellati.

Viui homines exuſti.

Boii & Celtæ.

Trecẽti homines vno ſacrificio.

Homines & iugulati & immolati.

Homines affixi ſudibus.

aut periculis affecti,ad placandas deorũ aras aut homines immolabãt,aut ſe immolaturos vouebant: ad cuius arã etiã grandæuos ætate pro victimis proſecabãt. Luſitanis vetus mos erat,ex inteſtinis hominũ exta proſpicere,atq; inde omina & diuinationes captare,abſciſſaſq; captiuorũ dextra pro munere diis offerre. Thraces Zamolxim,quem maximum deum putant, non aliter fieri propitium æſtimarunt, quàm ſi ad aram facili lancearũ ictu homo concideret,eam optimam &diis gratiſſimam victimam opinati. Germani quoque ritu barbarico,Mercurio humano cruore litare religioſiſſimum putãt. Idem facere Senones,qui cæſo publicè homine, infanda ſacra ſtatis diebus anni celebrabãt, his portẽtis delicta expiari opinati. Perſis quoque ad habẽdas diis gratias,viuẽtes eóſque ſpirãtes ſub terra defodere aſſuetũ fuit, quẽ morem Græcis inoleuiſſe accepimus, vt in anniuerſaria celebritate Baccho viuos homines ſacrificent: quíque ita fuiſſet immolatus,maximam inter ſuos probitatis laudẽ ferat. Longum eſt exequi, qui Taurorum mores fuerint, vt apud arã hominẽ ſiſterent, & poſt ſolẽnes preces, hominis caput claua ferirent,illúdque cruci affigerẽt, trũcũque corpus ex ingenti rupe in præceps daret,quod cũ Leucadiis commune fuiſſe traditur,vt in Apollonis ſacro,auertendæ deorum iræ, hominẽ de montis ſpecula deiicerẽt & in mare præcipitẽ agerent. Fuítque apud Albanos vſurpatũ vt hominẽ ſacris initiatũ, qui ſanctitate polleret,diu ſeruatum, & opipare ſaginatũ, apud aras ſiſterent,eúmque feriali carmine excantatũ, quibuſdã ad ditis precationibus, cum aliis hoſtiis immolarẽt. Tantáque animorũ inſipiẽtia fuit, & tã præceps libido imperiti vulgi,vt omnes ferè mortales in templis coire & nefandis libidinibus immiſceri, ac pudẽdis genitalibus ſacrum facere,quod procreationis ſeminarium forent nefas non put rẽt,ita vt Britannis longo tempore mos inoleuerit,cõiuges & nurus nudas, & ſucco herbarũ delibutas,ad tẽpla ducere, & ita ſupplicare, ac captiuorum ſanguine diis litare. Et Corinthi ſupra mille proſtitutas in templo Veneris aſſiduè degere,& inflamata libidine, quæſtui meretricio operam dare, & velut ſacrorum miniſtras deæ famulari. Piget referre Romanos tũc rerum

Dextra diis oblatæ.
Homo lancea ictus.
Humanus cruor.
Homo cæſus publice
Viuẽtes inuenes defoſſi.
Viui homines ſacrificati.
Tauri.
Leucadii.
Homo immolatus.
Coitus in ſacris.
Britãni litãt ſanguine captiuorum.
Meretrices in templo Veneris habitantes
Romani.

dominos,quib⁹ fœdera,leges & ſacra exteris dare *natio*nibus imperium fuit,quanto in errore,& quàm tetra caligine verſatus fuit victor ille gentiũ populus, & totius dominator orbis,omni ſuperſtitioni obnoxius,Iunones & Genios quotidie ſibi aſciſcendo,&noua numina adoptando: qui etiam extraordinaria ſacra ex fatalibus libris facere coacti,Græcum & Gręcam,totidémque Gallos,in foro boatio ad placandas deorũ iras,ſub terras viuos defodere veriti non fuerunt. Licuítque diu in ſacris hominem interimere,& diis immolare,adeò vt Saturnũ & Latialem Iouem humana placarent hoſtia, cuius ſimulacrum, dum ſacrificant, humano ſanguine proluebant:donec Cneo Cornelio Lentulo, & Publio Licinio Craſſo conſulibus,ſenatuſconſulto cautum fuit, ne nouam inducere religionẽ,néve hominem immolare, aut humano ſanguine litare liceret. Ac præter notiſſimos deos homini vix initiato,& nõdum in lucem edito, turbas deorũ tanquam pediſſequos & pedagogos,& tot vanitates præfecere: Proſam, Poſtuertam, Egeriam, Fluoniam,Lucinam, Pilumnum, Picumnum, Eduſam, Potinam,Maiam, quæ Fatua dicta eſt, quos ſibi deos finxit antiquitas, etiam Stabilinũ, & Statanũ, ac Fabulinum, alióſque Magnos,alios Genialios alios indigetes, nonnullosPatrios deos venerati.Adeò ignara ſuperſtitio hominum mentes deprauat,& nonnunquam ſapientũ animos tranſuerſos agit. Quantum debemus CHRISTO Domino,regi & doctori noſtro,quem verum Deum veneramur & ſcimus, quo præmõſtrante exploſa ferarum gẽtium doctrina, ritúque immani & barbaro, veram religionem edocti, humanitatem & verum Deum colimus,euictíſque erroribus, & infandis ineptiis,quas priſci coluere,quid quenque deceat, & quibus ſacris,quáque mente Deum colere oporteat, noſcitamus?

Homines viui defoſſi.

Homines immolare apud Romanos quãdo vetitũ.

LIBRI SEXTI GENIALIVM DIERVM FINIS.

τῷ θεῷ χάρις καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

ANIMADVERSIONES IN ALEXANDRI AB ALEXANDRO Iuriſconſulti Neapolitani Geniales dies.

Per Nicolaum Mercerium Rothomagenſem.

NIC. MERCERIVS GVLIEL. Linocerio. S.

EST profecto (mi Linoceri) verum quod aiunt. Fuit Alexander vir eruditus, & multæ lectionis. Multa ad vtilitatm publicam ſcripſit eleganter. Multa tamen vt hominum eſt infirmitas, minus acurate, vel memoriæ vitio, vel imprudentia lapſus. Quæ lectoribus indicari magni interfuit. Fit enim ſæpe vt Alexandrum ducẽ habere velint, qui Romanos ſcriptores enarrando ſuſcipiunt. Is vero ſi deflexerit a recta via, multos errare ſub inde neceſſe eſt. Illud autem indicium quod à te eſſe voluiſti more tuo feciſti, quo nullum neque finem, neque modum faceres, de ſtudioſis omnibus bene merẽdi. Quod vero me etiam venire voluiſti in eius ſocietatem gratiæ, quam à ſtudioſis omnibus inibis, probaſti quidem quantum mei ſtudioſus eſſes. Sed vereor ne non è republica fuerit iſtud conſilium tuum. Ego enim mihi meæ tenuitatis conſcius metuo, ne non poſſim expectationi tuæ reſpondere. Quamquam vt reſponderem conatus ſum quantum in me fuit. Ego certe quem à me ſæpe petieras, quam potui diligenter in Alexandro tuo recenſum egi, in eum multos duces ſic incubui, vt a cæteris rebus meis ceſſarem non abſque meorum quantocunque detrimento. In eo vero grauiter à te peccatum eſt, Quia non prius mihi mandaris vt cogitarem de recenſu iſto agendo, quam magnam partem auctor ille foret excuſſus. Quia dum temporis tam breuis anguſtia oppreſſum me iri ſumme timeo, etſi nunquam me ab Alexandro ſum paſſus interpellari. Tantum erat m um in ea re ſtudium

ANIMADVERSIONES IN LIBRVM PRIMVM Genialium dierum Alexandri ab Alexandro.

Ad Cap. II. Lib. I.

1 PAG. 3. *b. linea* 5. *Quem mox ſequuti Cæſares, &c.* Quaſi vero Iulianus id primus vſurparit: Imo ante eũ Pertinax, ignem, & cætera principatus inſignia dicitur contempſiſſe. Et ante pertinacem, Commodus Lucillæ ſorori ſuæ natu maximæ reliquit principatus ornamenta, vt ſederet in theatris in ſella imperatoria, & ignis eam pręcederet. Ea ergo ornamenta habuerat iam ab eo tempore, quo nupta erat L. Vero, aſſumpto in partem principatus, & Imperij Romani. Quæ omnia tradit Herodianus. Qui ſolus inter ſcriptores rerum Romanarum, videtur huius mores meminiſſe. Hic ignis, in Lampade præferebatur.

Ad Cap. 7. eiuſdem lib.

Pag. 10. *b lin.* 25. *filio qui ſub patris iure eſt.* Videtur tamen huic rei tempus aliquod præfinitum, ita vt malè quidem crederetur, filij familias ante viceſimum quintum annum ætatis, poſt illum verò, non item. Colligi videtur poſſe ex Plauti Pſeud. A. Perii, *an non tum lex me perdit quinauicenaria?* B. *Eadem mihi lex, metuo credere.*

Ad cap. 12.

Pag. 18. *lin.* 14. *Quod Auguſtale dicitur.* Id ſumpſit Alex. ex Quinctiliani cap. 2. lib. 8. Ego tamen non cuiuſlibet ducis, aut imperatoris tabernaculum, ſed ſolius

Auguſti, Auguſtale dictum puto: vel ſi hæc appellatio ad omnia tabernacula quorumcumq; ducum pertinuerit, non proprie illi tabernaculo, in quo dux eſſe, dormire, cibari, & alia familiaria agere ſolebat tributam: ſed ei duntaxat, in quo ſigna, Imagines, & cætera ſacra militiæ reponebantur. Quo ſenſu, non inepta erit Lectio Vertranij in Annali 2. Cornelij Taciti. *Nocte cœpta egreſſus Auguſtali &c.*

Ad Cap. 14.

2 Pag. 22. *b. lin.* 6. *Qui tamen ter ianum clauſiſſe.* De hoc multi noſtris temporibus inter ſe digladiati ſunt. Omnium optime rem illam totam explicauit Iuſtus Lipſius cap. 20. Elect. & cap. 8. lib. 2. Antiq. lect.

Pag. 23. *a. lin.* 9. *modo decem nunc triginta.* Huic repugnat Apuleius Apol. 2. Si triginta annos pro decem dixiſſes, poſſes videri pro computationis geſtu erraſſe, quos circulare debueris digitos, aperuiſſe. Quare circulati digiti vt decem: aperti vt triginta ſignificarentur.

Ad Cap. 15.

Pag. 24. *a. lin.* 18. *Cognatos affineſque.* Certe patrui, amitæ, vitrici nouerca, ſoceri, ſocrus, proſoceri, proſocrus, abſoceri, abſocrus, parentum: & deorſum verſum fratris filij, priuigni, nurus, pronurus, generi, progeneri liberorum nomine honeſtantur, apud nonnullos auctores vt probat Cuia. cap. 18. lib. 9. Obſeruat.

Ad Cap. 24.

3 *Pag.* 38 *b. lin.* 36. *Cimon Elpenicem duxit.* Muret. cap. 7. lib. 1. Variar. ex Andocide vetuſtiſſimo oratore, contendit idipſum apud Athenienſes non licuiſſe per leges, & mores, cum Cimon propterea dicatur actus fuiſſe in exilium. Sed & Ariſt. talia matrimonia videtur improbare, cap. 2. lib. 2. Polit. Plutarchus, Ammianus & alij manifeſte tradunt Cimonem inſimulatum fuiſſe inceſti. Quare hoc loco Alexander ſibi cauet cum tradit ex Cimone licuiſſe cum ſororibus copulari: quaſi ante Cimonem ea connubia non licuiſſent. Quæ tamen licuiſſe tradunt Demoſthenes, Philo, Seneca, Æmilius Probus. Et præterea annotat Aemil. Probus, Cimoni turpe non fuiſſe, ſororem germanam in connubio habere.

Græcia vero parum verecunde de diis ſuis ſenſiſſet, ſi in more hominum non fuiſſent ea cõnubia, quæ ipſa inter Deos agnouiſſet Nam *Saturnus opem iunctam ſibi ſanguine luxit Oceanus Thetyn. Iunonem rector Olympi.*

Pag. 19. lin. 21. Paſſim id licere &c. Verum eſt id quidẽ vſque ad Neruam. Qui (vt eſt apud Dionẽ) vetuit, ne ſororum filię ducerentur. Quem Dionis locum etſi grauiſſimi, ac doctiſſimi viri de filiabus ſororum ſolum interpretentur, Mihi videtur intelligendus etiam de fratrum filiabus. Etenim quid fuerit opus lege vetare, quod nec vlla lege licebat, nec videtur à populi conſuetudine admiſſum? Suetonius, & Cornelius Tacitus tẽporibus Neruæ vixerunt. Vterque verò diſertim ſcripſit. Populũ Romanum ita horruiſſe Claudij nuptias cum fratris filio, vt non ſint reperti præter Primipilarem vnum, & libertinũ alterum, qui Claudij exemplum ſequerẽtur Multo ergo magis horruerit nuptias cum filia ſororis, quæ permiſſæ nunquam fuerant. Poſt Neruæ vero principatum populi vitia legem Claudij renouarunt: ſaltem tales nuptias vſitatas fecerũt. Quare Diocletianus, & Maximianus iterum repreſſerunt: & poſt eos Conſtantius & Conſtans, addita etiam pœna capitis. Quod poſtremum Sozomenus tribuit Conſtantino eorum patri. Reuocauit poſtea Baſiliſcus arrepta tyrannide: Inhibuítque poſtremò Zeno Imp. recuperato Imperio, & reſciſſis actis Baſiliſci.

4 *Pag. eadem lin. 32. Sobrini tamen filiam.* Imo verò & ſobrinam ipſam ducere leges permiſerunt. Sic M. Marcellus Iuliam Auguſti filiam ſibi ſobrinam duxit: Nec M. Cic. vitio vertit Antonio, quod patrui filiam in Matrimonio haberet. Hæ nuptiæ permiſſæ ſunt, florent, Imo verò adoleſcente repub. ob eum caſum quem narrat Plutarchus, quæſt. Rom. Quamquam vt loquitur D. Auguſt. tales nuptiæ propter vicinitatem horrebantur illiciti, & vt loquitur Cornel. Tacit. Annali 12. longo tempore Romæ fuerunt ignoratæ. Permiſſæ tamen vſque ad principatum Theodoſij. Qui vt ſcribit Aurel. victor *Tantum pudori tribuit & continentiæ, vt ſobrinarum nuptias vetuerit, tanquam ſororum.* Permiſerunt tamen etiam poſtea Arcadius, & Honorius Impp.

Pag. eadem lin. 36. Ante hunc Imperatorem certe tales nuptiæ permiſſæ non leguntur. Sed revera tamen vſitatæ fuerunt, circa tempora Valeriani, Diocletiani, & Maximiani. Hi enim neceſſè habuerunt vetare lege lata, ne quis plures vxores duceret. Quod fruſtra factum eſſet, niſi Pop. magna obſtinatione in id vitium incidiſſet. Videtur porrò irrepſiſſe in rempub. Romanā à Iudæis. Qui ſibi Moyſi lege permiſſum aiebant plures vxores ducere.

Pag. ead. lin. vltima. *Liberorum quærendorum.* Etſi hoc vltra Cenſuram noſtram eſt, velim tamen notes, hanc legitimam fuiſſe formulam vxoris habendæ. Quod niſi nimis longum foret, pluribus teſtimoniis confirmarem. Hoc ſolum dicam, Apud Valerium, Auguſtum iniuſtum pronunciaſſe ſenile quoddam coniugium. quia non eſſet initium liberorum quærendorum cauſſa. Et apud Plut. Antonium dici contra leges patrias Cleopatrem duxiſſe, quia eam libidinis tantum cauſſa duxerat, non liberûm quærendorum.

5. *Ibid. Quot vellet, &c.* Habet hæc Alex. ex Suet. Incidit verò in codices Suet. malè ſanos. Cæſar enim eam legem ad ſe ſolum pertinere voluit. Quare emendandus locus ille Suet. eo modo quo Lipſius emendauit & Torrentius. Primus ergo Romanorum Antonius, duas vxores eodem tēpore habuerat. Quod tradit Plut. in Comparat. Antonij cum Demetrio. Porro autem quod hic traditur de multitudine vxorum, de legitimis vxoribus intellige. Nam Concubīnam vxori legitimæ ſuperducere, fortaſſe Romæ licuit. Quod pluribus probat Hotomanus, contra multorum opinionem. Sed & Cicero id videtur docere, 1. de Orat. Vbi Craſſus de eo loquens, qui duas vxores eodem tempore habebat, Romæ vnam, in Hiſpania alteram: poſteriorem dicit ſaltem in Concubinæ locum habendam fuiſſe, ſi iudicaretur diuortium cum priore factum non eſſe nouis nuptiis, ſed faciendum fuiſſe verbis ſolemnibus, & certa formula.

Pag. 40. *a lin.* 10 *In ſinu Futini.* Lege Mutuni vel Tutuni, vel Tutini Certè Mutunus hic Deus vocatur apud Arnob. lib. 4. aduerſus Gent. & Apud D. August.

cap. 9. lib. 6. de Ciuitate Dei. Sic etiam reponendum cenſuit Ianus Gulicl. apud Lactentium lib. 1. Inſtitut. In quibus omnibus locis, hic mos deducendi nouam nuptam ad Mutunum, & ſtatuendi illam in illius Dei ſinu deſcribitur. Exiſtimaui porrò olim Virgines ad illius Dei templum deductas, pridie nuptiatum, quo veſtem muliebrem primum induebant: tum quod eius Dei templum feſtus extra vrbem eo ſpatio collocet, vt eo Virgines nuptiarum die commode deduci, & inde reduci non poſſent; tum quod ſicut mares Tyrocinij die in Capitolium, Indeque in forum deducebantur, vt ibi gerendæ reip. facerent auſpicium, ſic decere videbatur, vt virgines tyrocinij die, qui pridie erat nuptiarum, deducerentur ad Mutunum, vt ibi prior Deus earum virginitatem delibaret, ipſæque propugandæ ciuitatis auſpicium facerent de qua mea coniectura aliorum ſit iudicium.

Pag. 41. a lin. 26. alij dare vſurariam &c Hoc de Romanis quidem ſcribunt Suidas, Tertul. Zephyrus, S. Saluianus, & alij multi auctores fide digni. Sed tamen crediderim, debuiſſe interuenire diuortium. Certè Cato apud Lucanum, & alios auctores Rom. notatur, quod poſt obitum Q. Hortenſij, cui Martiam vxorem vtendam dederat, illam ſine noua ſolemnitate nuptiarum receperit, ac ſi nullum cum ea diuortium feciſſet.

Ad Cap. 27.

6 *Pag. 44. b lin. 26. Libertis conſueuit.* Id verum eſt poſt tempora Tiberij Gracchi. Qui apud Plutarchum nouo more dicitur è propriis libertis apparitores habuiſſe, & eo nomine malè audiuiſſe. Quod verò Cic. nobili illa epiſt. ad Q. fratrem ſcribit, a maioribus eos lectos eſſe ex libertis, vix ſcio an pertineat ad apparitores magiſtratuum Vrbanorum.

Pag 45. a. lin. 7. Quatuor & viginti lictores. Id quidem Confirmant Dio. Caſſius, initio lib. 54. Appianus 1. Bel. Ciuil. vbi de Sylla loquitur: Plutar. in Fabio. His tamen non bene ſcio an fidem habere debeas. Repugnat Epitome Liuiana, lib. 79. Tradit enim Syllam proceſſiſſe cum totidem lictoribus, & ſubiicit hæc verba *quod nemo quidem vnquam fecerat.* Appiano verò hac in

parte vix habenda fides. Falli enim potuit in dictatoribus, ſicut & in regibus, quos præceſſiſſe viginti quatuor lictores tradit, contra meliorum ſcriptorum auctoritatem. Quod Plutarchus ſcribit, Fabium proceſſiſſe cum 24. dictoribus, quo dictatoris auctoritatem oſtentaret, innuit id minimè factum eſſe more maiorum. Dio tamen quomodo refelli poſſit non video, niſi dicas Pop. Romanum in eo Auguſto adulari voluiſſe, & 24. lictores cum dictatura ibidem obtuliſſe, ne quid omitteret, quod ad huius magiſtratus amplitudinem pertinere videretur.

Ibid. Et ſecuribus. Nondum bene ſcio, An dictatorem ſecures præceſſerint, quando non creabatur optima lege.

Pag. 45. b. lin. 8. Vt dictatori Conſuli &c. Omittit magiſtros equitum, quibus 6. lictores apparuerunt, vt ſcribit Dio lib. 42. Vbi agit de M. Antonio. Et legatos prouinciarum: Quibus tamen lictores ademiſſe videtur Seuerus apud Spartianum. Et preter illos, Magiſtris virorum apparuerunt lictores, ſaltem ex Inſtitutione Auguſti, apud Dionem lib. 55.

7 *Pag. ead. lin. 21. ſed & Veſtalibus.* Vt Veſtalibus lictor appareret inſtituiſſe dicuntur Triumuiri Octauius, Antonius, Lepidus, apud Dionem lib. 56. Plutarchus verò in Numa, id ad Numam refert. Vtri magis credas? An Inſtitutio Numæ, longuo tempore deſita?

Pag. eadem lin. 23. Et ſacerdotibus. Saltem principibus, vt flaminibus, Pontifici maximo, Curioni maximo. Nam minoribus lictores datos vix eſt vt credam. Sic interpretor feſtum, cum meminit lictoris flaminij, & Curiati.

Pag. eadem lin. 24. Cum Virgis laureatis. Dubito an virgæ illæ laureatæ, ſolis Imperatoribus prælatæ ſint, an etiam ceteris magiſtratibus. Seneca cap. 1. lib. 1. de Tranquil. Placet honores, faſcéſque non purpura, vel laureis virgis adductum capeſcere, ſed vt amicis, propinquíſque, & omnibus ciuibus paratior, vtiliórque ſim. Vbi faſces, & virgas laureas coniugi vides pro inſigni magiſtratuum. Laurus tamen, vel in ſignum honoris, vel in au-

ſpicium triumphi Cæſaribus quaſi peculiaris tandem facta eſt. Vtvt ſit caue putes virgas illas eaſdem fuiſſe cum faſcibus. Lictores enim illas geſtabant cum ſuis illis faſcibus, vel ad ſummouendam turbam, vel ad percutiendas ianuas quas intraret magiſtratus, vel indicendo ſilentio. Vnde lictor veteribus gloſſis, eſt ῥαβδοῦχος: & ſummus ceu primus lictor, ἀρχιραβδοῦχος. Cicero 11. epiſt. ad At. virgas illas appellat bacillos: quo certe nomine faſces non vocaret.

Pag. 46. *a. lin.* 7. *ſummittere faces conſueuiſſe.* Et deponere etiam ſecures, ſi talis occurſus extra vrbem fieret, vt auctor eſt Dionyſ. lib. 8. Sed & in mari, Naues magiſtratuum minorum, Imperij ſigna ſummittebant occurrente naue, in qua maior erat poteſtas. Lictores verò, ſtabant parati obtemperare iuſſis maioris magiſtratus. Appian. 5. bellor. Ciuil. Ne putes lictores abire iuſſos.

ANIMADVERSIONES IN LIB. 2. GENIALIVM DIERVM Alexandri ab Alexandro.

Ad CAPVT I.

8 PAG. 51. *b. linea* 14. *Cum Theſproti regno & cæt.* Hunc Propertij locum multo melius, & accommodatius explicauit Scaliger, ſuis in illum poëtam Caſtigationibus. Hunc adire poteris.

Ad CAPVT 5.

PAG. 57. *b. lin.* 3. *Et auſpicibus duobus.* De Numero Auſpicum in nuptiis nihil vnquam legi.

Arbitror auctorem hunc duos conſtituiſſe, ex eo quod apud Tacitum legeretur olim. *Miſsi auſpices duo, & genialis thorus.* Pro quo, nunc viri docti monuerunt legendum eſſe. *Miſsi auſpices duos & genialis thorus.* Adeo vt nũc, ex eo loco numerus auſpicum colligi non poſſit, neque etiam tuto credi Alexandro. Auſpicum verò munera in nuptiis, quando hic agitur de ſolennitatibus nuptiarum breuiter perſtringere lubet, & huic capiti pleniorem explicationem attexere rituũ nuptialium. Non dicam de primo auſpicum munere, quòd erat auſpicari, & videre vt vxor auſpicato duceretur. Nam hoc viguit florente ſolum repub. Labente verò libertate, reomiſſa, nomen duntaxat auſpices retinuerunt: vt Cice. 1. de diuinat. & Valer. cap. 1. lib. 2. tradunt. Opinione verò nonnullorum, auſpices iidem conciliatores erant nuptiarum, & ob id Proxenetæ vocabantur, & præmia maxima accipiebant, vſque ad viceſimam partem dotis. Quæ ſumma, pro maxima illis præſcripta fuit conſtitutionibus imperatoriis. Ipſi etiam dotem ferebant, & in diuortio a marito recipiebant, vt colligas ex Claudio Suetonij. Dicitur enim is imperator, dotem inter auſpices conſignaſſe, cũ meſſalinam dimittere vellet. Certè etiam apud auctores, ſæpe ferè mentio fit auſpicum, vbicumque dotis mentio fit. Mittebantur porrò auſpices à ſponſa ad maritum: ſicut viciſſim Pronubæ à marito ad ſponſam. Vt verò hæ ſponſam cubitum deducebant ad lectum ſuum genialẽ: ita & hi maritum eodem perducebant. D. Auguſt. cap. 9. lib. 6. de Ciuit. *Quid impletur cubiculum turba numinum, quando & paranymphi inde diſcedunt?* Imo, & in eo cubiculo parum honeſto officio fungebãtur fortaſſis. Colligas ex Lampridij Heliogab. *Nupſit, & coiit, vt & pronubum haberet, & clamaret, Concide Magire.* Fortè lumen præminiſtrabant coniugibus coniugalia ſecreta miſcentibus. Quo munere functa dicitur in terris. Minerua, cælo ad tempus exulans apud Arnob. lib. 4. aduerſus gentes, ſolebant præter ea auſpices, neſcio quod inconditum carmen immurmurare inter ipſas ſolennitates nuptiarum. Ideo Tacitus vbi Nuptias meſſallinæ cum Silio deſcribit *Audita,* inquit, *Auſpicum verba.* Nec admodum placet quod nonnulli cenſuerunt, pronunciaſſe eos dicis cauſ-

ſa. *Aues addicere*, vel quod populo Rom. familiarius erat, in omni re quam fauſtam, fœlicemque vellet. *Fœliciter.* Hæc enim vox, non pecũliaris auſpicum, ſed totius populi communis erat.

9 *Ibidẽ, Signatoribus.* His locus erat & in ſponſalibus, & in nuptiis, in nuptiis quidem, vt intereſſent cum legerentur tabulæ, nuptiales, ſtatim poſt deductam virginẽ: vt fit apud Martianum Capellum in nuptiis Philologia. Sponſalibus verò, vt ſubſignarent. Et nuptias contractas eſſe liberûm quærendorum cauſſa, vti colligas ex Annal. 11. Tacit. Et hunc dotis modum factum eſſe: (debebat enim dos ſolennimodo à parente, vel tutore ſponſæ dici, & à marito accipi, quo plene dos eſſet, ſicut annotat Donatus, in Andriam Terent.) Et tabulas iis verbis ſcriptas fuiſſe. Tum verò vt opinor debebant ipſi intereſſe, & ſubſignare relationi in acta. Solebãt enim Romani, ſimul ac ſibi vxorem vel deſponderant, vel duxerant, vel dimiſerant, in acta referre, vt ſic in nùmero eſſent maritorum, & eorum præmia ferrent: vel contra, ab eo numero eximerentur, & vxorium penderẽt. Vt enim vxorium pendebant dimiſſa vxore, vel mortua: ſic præmia maritorum ferebant, vxore ſibi deſponſa, vt auctor eſt Dio. Hi porro ſignatores, non quærebantur è plæbe. Alicuius erant dignationis, pro re in cuius teſtimonium appellabantur. Seneca, *In quid iſti viri ornati adhibiti ſunt? in quid imprimunt ſigna? Hos incorruptos viros, & vindices libertatis exiſtimas*? Ita tabulæ conficiebantur. Quibus ſignatis, ſine dubio à populo circumſtante acclamabatur: *Foeliciter.* Iuuenal. *Signatae tabulae dictum foeliciter*, & cæt. Poſt quod tempus, tabulæ illæ tantæ erant auctoritatis, vt illis integris, integrum quoque matrimonium: Ruptis verò, diſparatum crederetur. Iuuenal. *Tabulas quoque ruperat.* Tacit. Annali. 11. *Ne domum, ſeruitia, & caeteros fortunae paratus repoſceret, frueretur imo is, & redderet vxorem, rumperetque tabulas nuptiales.*

10 *Pag. eadem lin. 39. eſſe Cornicẽ.* Auſpicia vti diximus, peri deſierant tẽpore Ciceronis, quare, ne tunc fortè Cornicum aduentus ſpectabatur. In Græcia porro, inter modulos nuptiales hicerat. ἐκκίρει κορὴ κορώνη. De quo Ælianus 2. Animal. Pindarus Pithiis. Hic modulus,

an Romam tranſlatus ſit, neſcio: ſed tamen Cornicibus ſacratus eſt locus trans Tiberim, apud ſeſtum. Et Coruices in tutela Iunonis eſſe creditæ, quę nuptiarũ præſes erat.

Pag. 58. a. lin. 9. Sponſalia dicta ſunt. Hæc notatio ſatis conſentanea eſt. Tamen non minus rectè deduceretur à ſponſoribus, qui more priſco dabantur vtrinque, ad maiorem confirmationem ſtipulationis illius nuptialis. Qui mos, etiam retentus eſt in latio, vſque dum totum lege Iulia ciuitate donatum eſſet. Alioqui ratione illius nudæ ſtipulationis, ſponſalia dicuntur mentio, & promiſſio futurarum nuptiarum, vt à florent. I. Cto. Verrius flacus, aliam huius vocis ethymologiam tradidit, aliam Varro, qui ſpondeo deriuat a ſpero, & ſponſam ſperatam interpretatur. Illas verò ex illorum auctorum libris repete. Solum moneo nunc, Sponſalia non ſolum ſignificare ſtipulationem illam, ſed etiam cœnam, quæ illius ſtipulationis gratia, præberi ſolebat à ſponſa. Cic. Epiſt. 5. lib. 2. ad Qu. Fratrem *Sponſalia Craſsipedi prabui.* Et Seneca. *Surgam ad ſponſalia quid promiſi quamuis non concoxerim.*

Pag. 58. a. lin. 13. Idque ſacrificio perfecto, de hac re non dubito: ſolum moneo, Verrium flaccum huius ſacrificij habita ratione, ſponſalia deduxiſſe à Græco σπενδὴ. Inter hæc verò ſacrificia, ſolebant ſponſi ſe mutuo oſculari, & dextras iungere. Tertul. de Velandis virginibus. *Si autem ad deſponſationem velantur, quia & corpore, & ſpiritu maſculo miſtæ ſunt, per oſculum, & dexteras, per quæ primum reſignarunt pudorem* Solebat præterea maritus, pronubo annulo ſponſam oppignerare ſibi. Certè Tertul. oblationem illam annuli, adhuc ſponſaliorum ſolennitatem pertinere docet clariſſimis verbis. Cum enim lib. de Idololatria inter priuatas, & communes ſolennitates, muneraſſet togam puram, ſponſalia, nuptialia: ſubiicit: *Quia neque veſtitus virilis, neque annulus, aut coniunctio maritalis*, &c. Quæ tria, videtur tribus illis prioribus reſpondere. Scio nonnullos arbitrari, annulum poſt ſponſalia mitti ſolitum à marito, ad ſponſam. Qui ſi omnia diſcuſſerint diligenter,

facilè mutabunt ſententiam, & in illa ſponſali celebritate datum putabunt. Quod verò paulo poſt Alexander tradet, annulum illum, more maiorum ferreum fuiſſe, intellige de priſcis & moribus, & ſæculis Nam Tertul. in Apologel. aureum fuiſſe teſtatur: Imo etiam è modeſtia priſca Romana ait eſſe, quod è matronis Romanis *Nulla aurum norat, preter vno digito, quem ſponſus oppignoraſſet pronubo annulo.*

11 *Pag. ead. lin. 22. Quippe cum tribus.* Hæc quidem eſt communis, & recepta opinio a Boetio, Arnobio, Seruio, & recentioribus. Mihi pauló aliter ſemper viſum eſt: florente libertate, non fuiſſe illas tres modos vxoris habendæ: & coemptionem ac confarreationem vnum prorſus modum conſtituiſſe: licet oppreſſa libertate, diſtinſtæ fuerint, eo ſolo nomine, quod in coemptione difficiliores multæ cerimoniæ negligerentur, & conſulto prætermitterentur, quæ in confarreatione ob religionem ſeruabantur: & ſi tam arcta per coemptionem, quàm per confarreationem coniunctio fieret. Qua ſingula niſi bonis argumentis confirmo, nec dius fidius prætereat. Priſcis Romanis ſola confarreatio cognita fuit, ex inſtituto Romuli: vt auctor eſt Diony. Halicarnaſ lib. 2. Poſtquam autem increbruit diuortiorum conſuetudo, Romanorum ſingulos pigiat. & fortè etiam puduit, toties nuptialem illam confarreationem repetere, quoties vxor ducenda erat. Itaque incuria virorum, fœminarumque (vt loquitur Tacit. Annali 4.) Nuptiarum Cerimoniæ difficiliores conſulto vitatæ, Retentæ ſunt faciliores. Priſca verò nubendi ratio, confarreatio proprio nomine: noua illa, coemptio diſtinctionis gratia cognominata eſt Idque poſt oppreſſam libertatem. Nam ex Cic. in Topicis, duobus tantum modis haberi vxorem docet, Vſu & conuentione in manum, coemptionis verò apud auctores illos priſcos nulla mentio, eius ſaltem quæ diſtinctum vxoris habendæ modum conſtituat. Sed & in coemptione videas plures cerimonias eſſe ſeruatas, quæ propriæ Confarreationis dicantur. Serui fragmenta Confarreationi propriam faciunt,

quod ſellæ duæ iugatæ tegerentur pelle eius ouis, quæ mactata erat, & ibi nubentes reſiderent. Mos inquit *fuit flamini ac flaminiæ, vt per farreationem in nuptias conuenirent, ſellas duas iugatas ouili pelle ſuperiniecta poni, eius ouis quæ hoſtia fuiſſet, & ibi nubentes velatis capitibus Confarreatione flamen, ac flaminica reſiderent.* Id ipſam in vulgata ducendæ vxoris ratione alij auctores agnoſcunt feſtus. *In pelle lauata noua nupta conſidere ſolet, vel propter morem vetuſtum, vel vt teſtetur lanificij operam ſe præſtaturam viro.* Idem Seruius confarreationi quaſi proprium, & peculiare tribuit, quod coniuges per fruges, & molam ſalſan iungerētur, & quod in manuum conuenirent. Eius verba infra ſcripta habes. Idipſum in coemptione ſeruabatur. Obſeruat Plinius cap. 3. lib. 18. Nouas nuptas dantes ad maritum ſolitas præ ferre farreum feſtus verò diffarreationem etiam appellari monet diuortium, quod adhibito farreo fieret. Diuortium aūt inter flamines ac flaminicas nullū erat. Iunctas verò ſponſorum dextras, multa docent. Seneca Controuerſ. 6. lib. 7. *Ita iſte dextram ſororis meæ, niſi dum manumittitur non contigit.* Apud Trebellum Pollionē, Gallienus Imp. dicitur in celebritate nuptiali filio fratrū ſuorum iungere, ſponſorumque manus tenere, & iungere. Hoc ſolum diſcriminis erat inter Confarreationē, & Coemptionum, in illa ſaltem coniunctione dextrarū, quod in Confarreatione per Pontificem Max. in Coēptione per alium fieri deberet. Finis non erit, ſi ſingula velim percenſere, quæ coemptionem à Confarreatione ſuadeant non eſſe diſtinguendam niſi ea ratione qua diximus. Quod autem addit Alex. Confarreatione mulierem in manum viri non conueniſſe, minus ferendum puto. Seruius frag. *Quid eſt aliud dextræ, quam in manum conuenire? quæ conuentio, eo ritu perficitur, vt igni & aqua adhibitis duobus maximis elementis, natura coniuncta habeatur. Quæ res ad farreatas nuptias pertinet, quibus flaminem, ac flaminicam neceſſe eſt iure pontificio conuenire.* Qui locus, interim probat quod nos ſupra diximus tam arctam in coēptione, quam in Confarreatione coniunctionem fuiſſe: cum in vtráque coniuges in manum conuenirent, adhibitis igne, & aqua.

12 *Pag. ead. lin. 29. ignē & aquam in limine.* Caute intelligedum

dum noua nupta raperetur,& ad virum traheretur, vir qui eam domi ſuæ præſtolabatur, ignem, & aquam in limine domus ſuæ conſtituebat:vt ex Plutarcho colligas. Ea forte vxor ingrediendo contingebat, quo diceretur accepta igni,& aqua. Sunt qui docent,aquam ſolum paratam à viro in limine domus ſuæ,& facem qua nouæ nuptæ præluxerat,demerſam in aqualim, & eo ritu vxorem dici acceptam igni,& aqua. Quod non omnino eſt improbandum. Vterque tamen ſponſus, non tamin ingreſſu illo, quam inter ſacra nuptialia ignem & aquam videtur contigiſſe. Et eo ſe ritu obligaſſe ad copulam nuptialem. Certè ignis,& aqua ad illud ſacrificium deferebantur. Valer. Flaccus. *Inde vbi ſacrificas cum coniuge venit ad aras, ignem Pollux vndamque iugalem Prætulit.* Quo loco fortè verius vxor dicetur igni & aqua accepta. Seruij fragmētū ſupra ſcriptū id cōfirmat. Potuit tamen noua nupta pluries illum ignem,& aquā cōtingere: ſicut & pluries lauabatur. Nam & antequam egrederetur domo paterna,aqua ſpargebatur. Et cum ad virum perueniſſet,eius pedes lauabant Pronubæ. Auctor mihi Varro. *Mariti vxores accipiebant igni & aqua de puro fonte, per puerum fœlicißimum, & puellam quæ intereſt nuptiis, de qua ſolebant nouae nuptae pedes lauari.* Quibus verbis admonet Varro,ignem illum, & aquam petita è puro tum foco,tum fonte. Quod religiosè certè ſeruabatur. Admonet verò Plutarchus, ignem illum quo accendebantur faces nuptiales, petitum fuiſſe è foco Ædilium. Inde fortè etiam hic ignis petitus erit. Religio certè erat,in ea feſtiuitate vti igne,& aqua nō puris. Colligas ex his Propertij *Quæ mihi deducta fax omen prætulit illa. Traxit ab euerſo lumina nigra rogo.* Et rurſum. *Et ſtygioſum ſparſa lacu nec recta capillis, Vitta data eſt nupſi non comitante Deo.*

13 *Pag.58.b.lin.31. Vt rectā tunicam*, non omnino benè hic vel ſentit, vel loquitur Alex. Virgo pridie nuptiarū illa veſtimenta tum primum veſtiebatur. Id tamen non ad nuptialem,ſed ad aliam priuatam, & communē ſolennitate n pertinebat. Quam Tertul. Togæ diceret. Vnde ea veſtimenta non ſumebantur ſolenniter,ab iis quæ ſecundo nubebant, vel tertio. Sed, & idipſum

mares ſeruabant Tyrocinij die, quo ſæpe fere vxorem non ducebant. Feſtus porro, ea veſtimenta modo ſimpliciter recta: modo Regillas appellat. Recta dicta ſunt a ratione textutæ. Regillæ verò, vel quia vt à tecto tegillum apud Plautum, & Apuleium deriuatur: ſic à recta regilla: Vel quod tradunt Iſidorus, & Noninus, quia ea veſtimenta primum dari ſolebant regiis liberis. Dicitur enim Tanaquil, ea primum texuiſſe, & Seruio Tullio, quem ipſa educabat dediſſe. Plinio cap. 48. lib. 8. Virgines ergo (vt de hoc more loquamur, quem nobis proponit Alex.) pridie nuptiarum veſtimenta recta induebãt: & in iis cubitum ibant ominis gratia. Feſtus. *Regillis tunicis albis, & reticulis luteis, vtriſque textis ſurſum verſum à ſtantibus pridie nuptiarum diem virgines indutæ cubitum ibant ominis cauſſa, vt etiam in togis virilibus dandis obſeruari ſolet.* Id faciebant domi antè deos familiares. Propert. *Mox vbi Bulla leui demiſſa eſt aurea collo, matris & ante deos libera ſumpta toga eſt.* Ideo Tertul. Hanc ſolennitatem priuatam appellat, quia priuatim intra ædes: Et communem, quia ab omnibus ſeruabatur. Itaque Virgines illo die tum primum prætextam ponebant, & omnia puerilia veſtimenta. Quæ ideo dicuntur cedere facibus maritis apud Propert. lib. 4. *Mox vbi iam facibus ceſſit prætexta maritis. Vinxit & acceptas altera vitta comas.* Prætextam verò illam diis ſuis conſecrabant, vt Fortunæ Virginali Arnob. lib. 2. *Quum in matrimonia conuenitis, virginum togulas fortunam defertis ad virginalem.* Bullas autem, ſtrophia, & cætera ornamenta puerilia dicabant Laribus, vel etiam Veneri. Varro. *Suſpendit Laribus marinas molles pilas, retinacula, ac ſtrophia.* Huic ſolennitati maritus intererat (vocari quippe ſolebant amici omnes, & propinqui) & ea nocte erat apud ſocerum. Ab ſponſa tamen ſecubabat.

14 *Pag. eadem lin. 33. Corollam texat.* Ea coronabat ſponſum inter ſacra nuptialia. Vnde factum vt Coronari ſæpe dicatur pro nubere. Harmenoplus libr. 4. titu. 4. de nuptiis Claudeſt. *μηδεὶς μυστικῶς στεφανούσθω, ἀλλὰ παρόντων πλειόνων.* id eſt nemo clam coronetur, ſed præſentibus multis.

Pag. ead. lin. 38. *Quæ celibaris dicta eſt.* Nonnulli volunt hanc diſcretionem à marito factam fuiſſe. Forte tamen non fuerit tum maritus apud ſponſam. Satis enim erat ſollicitus, vt ipſe pecteretur vngeretur, ſacrificaret, & alia multa ſolennia præſtaret. Tamen de eo nil pronuncio. Hæc haſta incurua erat. Ouid. *Nec tibi quæ cupidæ matura videbere matri comat virgineas haſta recurua comas.* Aliis diebus, mulieres Romanæ diſcernebant capillos acu, quæ propterea diſcerniculum Lucilio, feſto Cnaſon dicitur. Quod acus genus grandius erat. (Erat enim aliud minus quo vtebantur retinendis, & colligandis ſtrophiis, orbibus crinium & cæt.) quod Laſciuum Tertul. & Martialis cognominat, quia laſciuiæ erat talis comæ diſcriminatio, & peculiaris matronatum.

Pag. 59. *a. linea* 4. *Pudoris cauſſa.* Huius moris aliæ, & multo meliores cauſæ afferuntur a Plutarcho, & aliis auctoribus Romanis. Quibus aliam addiderim: nempe vt faſcinum arceretur, & ne nouæ nuptæ mala lingua noceret. Tertul. de Veland. Virginib. *Virgo prudens confugit ad velamen capitis, vt ad galeam, qua ſe protegat aduerſus faſcinum.* Quod etſi dicatur de virgine Chriſtiana, alludit tamen ad morem Romæ receptum. Hic porro mos, à Græcis ortus eſt. Apud Homerum, Helena donat Thelemacum peplo, quod det vxori nuptiarum tempore. Quod autem Alex. poſtea tradit, matronas ſpectatæ pudicitiæ flameo velatas prodiiſſe, non temerè recipiendum puto. Etenim flameo quid fuerit opus iis quæ ſtola vtebantur? Stola enim eo munere fungebatur. Iſid. *Stola matronale operimentum, quod cooperto capite, & ſcapula, à dextro latere in læuum mittitur.* Ita velatæ ſine flameo matronæ prodierint. Erat enim nefas integris moribus, matronam in publico vel ſine ſtola, vel aperta facie conſpici. Vnde Sulpitius Gallus apud Valer. Vxori repudium dixit, quod in publico aperta facie conſpecta eſſet.

15 *Pag.ead.lin.*13.*Seque cingulo cingebat.* Hoc faciebat pridie nuptiarum. Quod addit id factum vt virgo fœlix eſſet in ſuſcipiendis liberis, vulgaris opinio eſt. Fortaſſe etiam factum erit ad omen facilitatis in partu. Certè refert Suidas, parturientes eiuſmodi cingulo præcingi ſolitas, vt omen illis eſſet, tam facilem eſſe futuram liberationem à partu, quàm facilis erat ſolutio iſtius cinguli. Poſt nuptiarum diem, id cingulum Dianæ cõſecrari ſolitum tradit idem Suidas. Quod autem Herculano nodo cingulum illud ligaretur poteſt factum videri, vel ob eam cauſſam quam tradit Feſtus, nempe vt tam fœlix eſſet maritus in ſuſcipiendis liberis, quam fuerat olim Hercules: vel quia is nodus vim quandam ad multa vtilem habere crederetur, & ſolennis eſſet zonis, & cingulis quibuſlibet ligandis. vt eſt apud Plinium cap.6.li.28.naturalis hiſtoriæ.

*Pag.ead. lin.*21. *Mox nuptiali mundo*, &c. Mundus nuptialis erat in cultu, & ornatu. Ornatus erat in auro, gemmis, & veſtibus. Quibus munditer & nitide ornari ſolebat noua nupta. Propert. *Nec minus, Eois pectus variare lapillis. Quàm formoſa nouo quæ parat ire viro.* Cultus verò, in cura capilli, vultus, & cutis. Comebatur verò virgo nubens diligenter, pectebatur, vngebatur: Crines digerebantur in ſex orbes, ceu annulos gradatim, hoc eſt itaût ſuperior quiſque annulus inferiore minor eſſet. Qualis ornatus tribuitur Dialecticæ, apud Martianum Capellam. Eratque proprius matronarum, vt ex Plauto, Tertul. & aliis docemus alibi. His orbibus reticulũ imponebatur. Reticulo & flamilium, & Coronã, quam Sidon. Apollinaris ex oliua facit, in Epithalamio Polẽmii & Araneolæ. neſcio an in hoc à more vulgi receſſerit. Ornabatur verò noua nupta à matre, vel ſi ea deeſſet, à proxima neceſſitudine: vt colligas ex 4 Mileſ. Apuleij. Ad ornatum porrò nouæ nuptæ pertinet ſoccus luteus, cuius non meminit Alex. & faſciæ quibus timores ſuperflui humerorum corrigerentur, & alia multa, quæ non eſt animus hic perſtringere.

16 *Pag ead.lin.*29.*E. Gremio & ſinu matris.* Elegãter hoc contra quã ſententiã, nonnulli, & inter eos Nicolaus Hotomanus, qui docet virginẽ poſtquã ad maritũ eſſet

perducta, in ſinu matris, vel proximæ neceſſitudinis collocatam & inde dicis cauſſa raptam. Inde autem factum eſt, vt Rapere pro nubere dicatur, & Rapina pro nuptiis: vt apud Propertium. *Nec mea de ſterili facta rapina domo.* Ex quo verſu, ſatis refellitur error Nicolai Hotomani, ſi acuratè conſideretur. Quod verò hic Alex. dicit de vtróque limine verum id certè eſt. De limine mariti nemo dubitat. de limine autem domus paternæ, poſſet aliquis dubitare. Profero verò teſtimoniũ Plaut. Caſſin. *Senſim ſuper atolle limen pedes noua nupta, ſoſpes iter incipe hoc, vt viro tuo ſemper ſis ſuperſtes.* Huius moris multas cauſſas profert Plutarchus. His adde quod limen quodammodo ſceleratum haberetur vt pote quod à neſcio quo pœta ſcelerata ſedes appelletur: & in quo furia, & Helena (quæ Græciæ, atque Aſiæ communis Erymis) ſedeat, & in quo mortui collocentur: & quod denique ſagæ ſæpe ſoleant incantare: in limine enim ſolebant eximias eorum defodere, quod perditos volebant. Adde etiam, quod limen opinione nonnullorum ſit amori dicatum. Certè apud Petronium neſcio quis Amori ſupplicaturus, in limine genu ponit.

Pag. ead. lin. 36. Tertius verò anteit. Quarto puero patrimo & matrimo erat etiam locus, qui cumeram deferret, in qua vtenſilia nouæ nuptæ, hoc eſt ea inſtrumenta quibus ad faciendam lanam habitura erat opus, vel certè quibus in ornatu, & in balneis vſura erat, vt ſpeculum, volſellæ, forcipes, ſtrigiles, acus, pectines, calamiſtra, ampullæ, & cæt. Quæ (vt tradit Varro) extrinſecus in cumera depicta erant. Quod verò attinet ad hunc tertium puerum, de quo hic Alex. ſunt qui putant, illũ cognominari lautum, apud Plautum. *Tute ipſe tibi puer es lautus, luces cereum.* ſed nugantur. Vel enim ibi vitiũ eſt in ſcriptura vt opinatur Scaliger. vel de pueris meritoriis ſermo eſt, qui dominis noctu euntibus ad amicas vel ad conuiuia hoc officium fungebantur. Magis placet quòd alij admonent, ominoſum fuiſſe facem prælucere nouæ nuptæ eunti ad maritum. Ita vt qui hoc præſtaret poſtea improbus haberetur. Plaut.

Primum omnium, huic lucebis nouæ nuptæ facem, Poſtilla vt ſemper improbus, nihilique ſis. Porro ſequenti linea voluit Alex. admonere, facem illam ex ſpina alba fuiſſe, ſed errauit typographus. Alexandro verò repugnabit Scaliger, qui faces illas ex pinu facit, ſibi parum conſtans, ſed ne crede hac in parte Scaligero. Nam quod hæc fax aliquando dicitur pinus, id fit ob eam cauſſam, ob quam etiam dicitur Tæda, nempe, quia & tæda, & pinus facilè concipiunt ignem, facéſque quibus vulgo vtebantur, commodè fierent ex his lignis. Nec refert quod ſpina alba dicatur non potuiſſe ignem facilè fouere. Faces enim quo facilius arderent illinebantur cera, ſulphure, bitumine. Quid? quod aliquando ex cornu fiebant, vt ſcribit Plin. Spina verò alba, præter quam quod ſubminiſtrauit faces raptoribus Sabinarum, valere etiam dicitur ad auertenda mala Ouid. *Sic fatus, ſpinam qua triſtes pellere poſſet, à foribus noxas, hac erat alba, dedit.*

17 *Pag. ead. lin* 39. *In nuptiali curru.* Hic mos videtur tãdem tranſiiſſe ad Latinos. Apul. Apolog. 2. & Optatus Mileuitanus 6. contra Donatiſtas. Sed & Martianus Capella, Lectica ait moris fuiſſe nubentes deas in cæleſtis thalami conſortia peruenire. Quamquam, ſunt qui hos auctores putant mores externos, his locis attigiſſe.

Pag. 69. *b lin.* 21. *Eaſque pueri iaciunt.* Ia pueris a ſpõſo, tradit Paulus abbreuiator Feſti. Cui fauere videtur hoc Virgilij. *Sparge marite nuces, tibi deſerit Heſperus Oetan.* Sed & à more Græco videbitur hic mos deriuatus. Apud Græcos enim ſponſus nuptiarum die nuces iuglandes, amygdala, & ſimilia iaciebat: quæ ipſi καταχύσματα vocabant. Nolim tamen reprehendere hunc auctorem. Qui ſciam viſum eſſe doctiſſimo viro, nuces in nuptiis ſpargi ſolitas à pueris meritoriis, quibus antè maritus indulſerat Catullus, *neu nuces pueris neget deſertum domini audiens concubinus amorem* Et rurſum. *Da nuces pueris iners concubine.* Sed & vir ille cenſebat. *Ludere nucibus & ſpargere nuces* aliquando prouerbialiter dici, & obſcœnum neſcio quid ſignificare.

Adeo vt iocetur qui apud Virgil.nouum maritum inuitat ad ſpargendas nuces. Quamquam eam ſententiam gratis probare non poſſum.Etſi enim concedo libenter, *ludere nucibus*, apud Catul. obſcœnum officium ſignificare, non puto tamē ad nuptiales ritus pertinuiſſe,quod Concubini illi cum à domino dimitterentur, nuces ſpargerent,Id enim fortaſſe faciebant,quicunque à dominis ſuis transferebantur,ab opera illa ſecretiore, ad alia miniſteria. Eodē modo falſus eſt vir doctus,qui ad nuptiales ritus pertinere arbitratus eſt, quod noua vxor tonderet pueros meritorios mariti ſui, ex hoc Martialis. *Tondebit pueros iam noua nupta tuos.* Cum tamen nihil tale velit Martialis: ſed ſolum facturam nouam nuptam,vt maritus ſuus non amplius indulgeat amori puerorum, quos propterea tonderi patiatur, & ablegari ad ſordida miniſteria. Serui enim qui aſſumebantur in officium Domini ſui, comam alebant: Cum vero amouerentur ab illo officio, tondebant: ſiue ante, ſiue poſt nuptias amouerentur.Quod verò addit Alex.intrante noua nupta iaci nuces ſolitas, auctores quidem multi confirmant: ſed tamen aliqui tradunt iaci ſolitas nuces, cum virgo primos conflictus exciperet in lecto geniali, vt iis colligendis fieret ſtrepitus, qui impediret ne clamor virginis ponentis virginitatem exaudiretur.

18 *Pagina eadem linea vigeſima tertia. Sicut Græci*. Non dubium eſt, quin illa cantio à Latinis etiam ſit vſurpata. In Hymenæo autem, & cantu illo nuptiali multa alia canebantur. Laudebantur ſponſi, & iocularia quædam in eos ſpargebantur, licentia feſcennina,auertendi faſcini cauſſa.

Fol. eodem,linea trigeſima octaua Multaque lauro. Non ſolum poſtes, ſed tota domus interius exterius ita ornabatur. Apuleius 4. Mileſ. *Domus tota lauris obſitas tædis lucida, conſtrepebat Hymenæum.*

Sed & apud Catullū in nuptiis Pelei Chirō afferens variarum arborum ramos, illos collocat circum ſedes, & menſam cui dij aſſidebant.

Fol. 60.a lin 9. Primum tres ferebat aſſes. Vt ſponſa vi-

rum, ſic vir ſponſam demebat, liquet ex formula profeſſionis nuptiarum, quam erutam è lapide Patauino, multi propoſuerunt. COS. TIT. A. D. V. KAL. OCTOB. PVB. CLAVDIVS TVLLIAM VIRGINEM VOLENTEM AVSPICATO E PARENTIBVS COEMIT. Dubito tamen, an maritus vxorem coemerit inter ſacra nuptialia, ſicut ſponſa maritum tum coemebat.

Fol. eodem. lin. 16. *Vt porcum mactarent.* Vnde hos Sumpſerit Alex. nondum ſcio, ſed videor mihi colligere ex 2. lib. Varronis de Ruſt. porcum mactatum in coniunctione nuptiali. *Nuptiarum initio* inquit, *Varro antiqui reges ac ſublimites viri, in Hetruria, in coniunctione nuptiali noua nupta, & nouus maritus primum porcum immolabant. Priſci quoque Latini in Italia idem factitaſſe videntur, &c.*

Fol. eodem, lin. 18. *in Nuptiali cœna.* Vellem dixiſſet apud quem, maritum, an ſponſam id ſeruatum ſit. Duplex enim cæna nuptialis. Vna apud ſponſam, ante deductionem, altera apud maritum, poſt deductionem & coniunctonem nuptialem. De priore cæna loquitur Catullus his verſibus. *Veſper adeſt Iuuenes &c. Surgere iam tempus, iam pingues linquere menſas: Iam veniet virgo, iam dicetur* Hymeneus. Et Plautinus Euclio, dum in filiæ nuptiis obſonat, & coquos habet, & Chremes apud Terent. Andria. Et ab tali cæna fortaſſe Venus remeat vino madens, & balſama fragrans, ſub noctis initium, apud Apul. 6. Mileſ. de Cæna illa intellige virum doctiſſimum, cum cænæ tempus legitimum præuentum monet nuptiarum cauſſa: ex Apul. 1. Apologia. De altera cæna loquitur Cic. ad Q. frattem. *Eo die apud Pomponium in eius nuptiis eram cænaturus* & Catul. *Aſpice vt accubans. Vir tu Tyrio in thoro totus immineat tibi.*

Vir enim vxori dicitur imminere, cum in eam quaſi procumbit. Procumbebat autem, quia infra ſe vxorem habebat in ſuo gremio. Iuuenal *Gremio iacuit noua nupta mariti.* Quod etiam ſeruatur in nuptiis Pſyches apud Apul. De illa etiam Cæna, idem Catul. in Ariadna vbi de nuptiis Pelei agit fortaſſe in illa cæna maritus

vxoti porrigebat poculum quale deſcribit Ouid. *Ne pigeat miſto tritum cum melle papauer ſumere, & expreſſis mella liquata fanis. Cum primum cupido venus eſt deducta marito. Hoc bibit, ex illo tempore nupta fuit*, niſi mauis ſponſam id bibiſſe inter ſacra nuptialia.

19 Fol. *eodem lin.* 25. *Repotia autem* In hoc variant auctores. Repotia alij interpretantur conuiuia, quæ fierent inter vicinos liberis alicui natis, & matre puerpura, quam partus grauius afflixerat ſanitati reddita, poſt præſcriptos vel a natura, vel a religione dies. Nituntur verſu. Auſonij, *Conuiuioque dapes, & ſacra repotia patrum Audiui, &c.*

Vetus commentator Horatij, ſatyra 2. lib. 2. Repotia pro quibuſuis diebus feſtis interpretatur. Vnde Chriſtophorus Landinus, apud Horat. eo loco Reportia à reportando legit. Itaque in veteribus Auſonij codicibus ſcriptum fuiſſe teſtatur Elias Vinetus, vir opinione, & fama ſua maior, Suidæ Repotia ſunt, μετὰ ἀνδρὸς, καὶ γυναικὸς ἀλληλοκλητώρια mutitatio, ceu mutuum conuiuium cum viro, & vxore. Alij repotia quaſi repodia, ceu repedia explicant.

Veteres Gloſſæ *Repotia.* ἡ μετὰ τῶν γαμῶν προποτήρια. Feſtus verò id ipſum tradit, quod hic Alexander. In qua opinionum uarietate quid cenſeas? Arbitror tamen, per Repotia (nuptialia dico) intelligi non ſolum conuiuia, quæ poſtridie, ſed etiam quæ tertio, forte etiam ſeptimo, & intermediis diebus inter amicos fiebant. Nam vt Annotāt multi, poſtridie nuptiarum grande conuiuium parabatur apud maritum. noua nupta matronalibus ornamentis omnino vtebatur, & auſpicabatur dominium in domo mariti. Tertio die, vt tradunt veteres gloſſæ, reficiebatur potatio. Septimo vero, vt Annotat Donatus Commentar. in Phormionem Terentij, remeabat virgo ad parentes, à quibus excipiebatur lautiſſimè, ſicque claudebatur nuptialis feſtiuitas. Intermediis verò diebus, quies à conuiuijs ceſſatum putet? licet facile crediderim non celebrata cum tanta frequentia amicorum.

Fol. eodem lin. 29. *Clauem ſponſæ dari.* Arbitror factum, cum maritus vxorem dominam, illa virum dominum

ſalutaret. Nempe inter ſacra nuptialia, vt annotat Seruius. Certe clauium traditio, ad plenum dominium ſpectare videtur. Debuitq; clauium traditio ſolenni modo fieri in nuptiis, ſicut clauiũ ademptio ſolenni etiam modo fiebat in diuortiis: vti colligas ex eo Cic in Antoniũ. *Miman exegit, claues ademit, res ſuas habere iuſsit.*

10 *Fol 60.b.lin.* 10. *Quod camillum &c.* Videtur falſus Alexander, & vaſi tribuiſſe nomen, quod erat tribuendũ puero vas illud ferenti in pompa nuptiali. Vas enim illud, Cumerum dicitur Feſto, & Varroni. Puer qui illud geſtabar, Camillus. Quia verò hic de munere nuptiali agitur, non erit ab re monere, ſolitum fuiſſe maritum, in primo congreſſu nuptiali, vxori pro ſua virginitate dare munus aliquod, quod proprie munus nuptiale nuncupatur. Apul. 6. Mileſ. *Venus iubet conſtrui currum, quem ei Vulcanus ſtudioſe poliuerat, & ante thalami rudimentum nuptiale munus obtulerat* Iuuenal. Nec *illud quod prima pro nocte datur &c.*

Fol. eod. lin, 12. *Genialis preterea lectus &c.* Quod hic de duabus Culcitis ſcribit, videtur Alex. traxiſſe ex quodam fragmento Varronis, apud Non, verbo Culcita: quod ſic habet. *Qui primus vxorem ducebat, duabus culcitis, ac duobus thoris plagulis cum ſtraſſet.* Ex quo nil tale colligi poteſt. Vir enim ibi dicitur ſtrauiſſe duas illas culcitas. Genialis autem lectus totus erat à virgine, mittebatúrque in pompa nuptiali, cum dote. Vnde dicitur ſterni a matre puellæ, apud Cic. Orat pro Cluent. dicitur etiam proprius matronarum, apud innumeros auctores. Hic porro lectus, vt de eo interim paulo plura moneamus, aqud maritum ſternebatur in aula. Horat. *Lectus genialis in aula eſt nil ait eſſe prius melius nil cælibe vita.* Catul. *Puluinar vero diuæ geniale locatur Sedibus in mediis*, nec te turbet, quod in cubiculo dicatur ſtratus, apud Apul. & D. Auguſt. & alios auctores. Cubiculum enim aliquando id omne eſt, in quo cubatur, & dormitur. Hic autem lectus, ad vſum nocturnum coniugum ſternebatur. Quamquam non ita videtur doctiſſimo Lipſio. Nam certe dictus Genialis à Genio, qui generationi liberorum præeſſe credebatur, quique

cum Iunone dicitur pædagogus dari hominibus, apud Senec. Epiſtola 111. Sed & is Genius mariti, cui quodammodo ſacer hic lectus, non ob aliam cauſſam à Virgine diſcedente cubitum, atque à pronubis Virgini aſtantibus inuocabatur coram eo lecto, quam vt virgo poſtridie grauida ex eo lecto exurgeret. Deinde cur adoptiones vulgo fiebãt coram lecto Geniali?(quod colligas ex Panegyr. Plinij ad Traianum) niſi quia qui adoptabatur, habendus erat eo loco in illa familia, ac ſi fuiſſet ortus & ſatus, in eo lecto geniali? Præterea. Geniales lecti dicuntur in quibus liberis datur opera. Arnobio, Apuleio, &aliis auctoribus ſatis bonis. Non nego tamen in illo lecto interdiu ſedere ſolitas matronas, & lanam facere cum ancillis, & liberos etiam inſtituere.

Vnde Catul. de Ariadna. *Quam ſuaues exſpirans caſtus odores Lectulus, in molli complexu matris alebat.* Propterea que circumcingebatur imaginibus maiorum.

21 *Fol. eod lin.* 14. *Quinque Facibus.* Formula profeſſionis matrimonij, cuius partem ſupra-ſcripſimus, quatuor tantũ faces ad eam rem adhibet. Ea tota ſic habet. COS. TIT. AD V. KAL. OCT. PVB. CLAVDIVS TVLLIAM VIRGINEM VOLENTEM AVSPICATO E PARENTIBVS COEMIT ET QVATVOR FACIBVS IN DOMVM DVXIT. Fortaſſe non habuerit rationem eius, quæ peculiaris nouæ nuptæ præferebatur. Nam certe auctores omnes quinque faces agnoſcunt. Faces verò illæ, parabantur ad deducendam virginem ad maritum, potius quàm ad deducendam illam ad lectum, nec fortaſſe tot fuit opus, vt illa cubitum deduceretur. Faces porrò illæ non ſolùm ex ſpina alba, ſicuti præmonuimus, fiebant ſed etiam ex Carpino, ex Corylo, & aliis arboribus: vt Plinius obſeruauit. Vt autẽ Pronubæ Virginem, ſic Auſpices maritum, ad lectum deducebant. Vt iam ante ex D. Auguſt. & Lampridio monuimus. Hæc vero eo repeto, vt appareat error Plutarchi, Qui maritum ad vxorem acceſſiſſe ſcribit, extinctus omnibus luminibus. Quem tamen ſatis refellit

Catul. *Iuuerit te Venus, quoniam palam quod cupis capis, & bonum non abſcondis amorem.* In illo porro primo congreſſu,noua nupta ſolemni illa formula vtebatur. *Cade, concide.* Vel *Concide Magere.* Vt ex Lamprid.Heliog. & Cicerone Verrina.3. colligere potes. Quibus verbis quid ſignificetur explicare me non patitur pudor meus.

Fol. eod.lin. 26. Quinque Deos precari. Multi præter illos Dij erant,quorum numen penetrabat vſque ad illud inlinum cubiculum: imo quibus in ipſomet cubiculo fiebat:vt Subigus, Prema, Pertunda, Perfica, Venus, Priapus. Quos cognoſce ex D.Auguſt.cap.9.lib.6.de Ciuit. Arnob.& aliis.

22 *Pag. 61. a lin. 13. Vel Latini nominis muliere.* Hæc eſt Iuriſconſultorum ſententia.In ea tamen re diſtinguenda tempora.Ante bellũ ſociale, Latini vt ſuffragiorum, ſic iura connubiorum vſurparunt longua conſuetudine, & vltro citróque cum Romanis ſanguinem,& cognationem miſcebant. Quare grauiſſimè tulerũt,ſe per legem Liciniam Mutiam vt externos, alienóſque faſtidiri. Vt eſt apud Paterculum. Vbi etiam dicuntur eiuſdem gentis & ſanguinis. Sed & ante ea tẽpora, non videntur Romani affinitatem latinorum contempſiſſe. Apud Liuium Pacuuius Calauius nobilis Campanus Romę filiam nuptam dedit M.Liuio viro triumphali, & ſuſcepit liberos ex Appij Claudi filia. Apud Feſtũ, Fabius ille,qui ex 306. ad Cremeram interfectis ſuperſuit,duxit filiam Numerii Otacilli Maleuentani. Apud Dionyſ. Bello Latino quod geſtum eſt ad lacum Regillum, nullæ mulieres Romanæ apud Latinos, & viciſſim multæ Latinæ apud Romanos fuerunt:& facta ſingulis poteſtate,vt ad ſuos reuerterentur,multæ Romanæ à Latinis,multæ Latinę à Romanis defecerunt. Sed & apud Liuium Canuleius Trib. plæbis ius connubij communicat etiam cum externis, quales non erant Latini. *Altera* inquit, *Connubium petimus, quod finitimis externíſque dari ſolet.* Idque ius manſit penes Latinos, per multa ſæcula. Adeovt qui ex Latino & Romana natus eſſet, ciuis Romanus cenſeretur. Lex enim Menſia, cuius meminit. Vlpianus, cauit vt qui ex peregrino & Romano parẽte natus eſſet, deterioris partem ſequeretur. At poſt bellum Sociale, fortè hoc ius

negatum fuit Latinis populis,vſque quo lege Iulia ciuitate donarentur. Scio contra ſuperiora obiici, quod apud Liuium Campani dicuntur anno poſt quem cenſi ſunt inter ciues Romanos petiiſſe, vt ſibi ciues Romanas ducere liceret. Verum oportuit illos donatos fuiſſe ciuitate,ſine iure connubiorum: Quo modo multæ ciuitates Latij, donabantur ciuitate, ſine Iure ſuffragiorũ. Adimi certè potuit illis hoc ius,in pœnam leuitatis ſuę, quia frequenter deficiebant à Romanis.

23 *Fol. eod. lin.* 14. *Et ſerua* Temporibus Romæ naſcentis, non videtur prohibitum,ne Romani ſeruas ducerent.Seneca Controuerſ.6.lib. I. *Multi duxere ſine dotibus vxores. Quidam dictas non acceperunt dotes: Quidam autem emptis conteuti fuere mancipiis, & quibus libertatem darent emere maluerunt,quam ſuam vendere.* Poſterioribus temporibus, non ſolum vetitum erat ducere ſeruas: ſed ne libertinas quidam vxores habere licebat. Niſi fortè patronis concedas, vt libertinas ſuas ducere poſſent. Id ſatis declarat S C. Quo Hiſpalę Fecenię conceſſum eſt,vt ab ingenuo duci poſſet, neque id ei fraudi eſſet, à quo duceretur: vt loquitur Liuius. Poſtmodum leges Iuliæ conceſſerunt omnibus, preter ſenatores, & ſenatorum liberos, vt libertinas ducere poſſent. Quod etiam tandem neglectum fuiſſe videtur,cum priuilegio tamen principis.

Fol. eod. lin. 25. *Sine teſtibus.* Omnino Clandeſtinæ nuptiæ legitimæ habitæ non ſunt. Clandeſtinæ autem dicebantur, quæ vel ſine conſenſu parentum, ſi ſponſi adhuc in eorũ forent poteſtate, vel ſine teſtibus ſeptẽ fiebãt. Vel certe inibãtur eo loco,quo commodè parentes venire non poſſent. His nominibus Venus culpat nuptias Cupidinis filij ſui cum Pſyche: & Aemilianus, Apuleij cum Pudentila apud ipſummet Apuleium.

Fol. eod. lin. 37. *Poſtera die à nonis.* Imo etiam ipſis nonis, Calendis idib. vt ex Macrobio liquet. Adde duos dies poſt ferias Latinas. Qui religioſi dicuntur nuptiis celebrandis, apud Cic. epiſt.quadam ad Q. fratrem. Adde dies aliquot circa Veſtalia, ex feſto. Dies item quibus mundus patebat, ex eodem auctore. Dies item Allienſem, & Biſſextilem. Sed & priuatim multi dies non-

nullos religioſos habebant. Sic Auguſtus pridie nundinarum nil ſerium agebat, vt obſeruat Suet. Prouidebant verò diligenter Romani, vt die fœlici nuptias celebrarent. Quare diligenter ſiſcitabantur à Vatibus, qui dies copulam nuptialem affirmarent. Et vates iis prædicendis magnum quæſtum faciebant, vt videre poteris apud Apul.

Ad Cap.. 7.

24 *Fol. 62. b. lin. 8. Et cognomentum ex Pindeniſſo.* Paulo aliter Manutius, & fortaſſe aptius, & melius. Eo ſenſu vt Cic. doleat, quod huius oppidi nomen ſibi deſit, hoc eſt, quod hoc oppidum Romæ incognitum, & nullius nominis. Hinc enim futurum erat, vt eius expugnatio tam glorioſa non foret, quam fuiſſet oppidi celebris, & notiſſimi. Confirmat Manutius ſuam explicationem, ex epiſt. 10. lib. 5. ad Atticum.

Fol. 63. a lin. 4. Texi Apio hoc eſt funere. Acutè, & ineptè: Ibi enim recentiores optimè monent legendum *Appio.* Qui vir erat nobiliſſimus, & cui in adminiſtratione Ciliciæ, Cicero ſucceſſerat. Quod verò de Apio herba ſcribit Alexander, parum conſentanea alibi probamus eſſe.

Ad Cap. 8.

Fol. 64. b. lin. 32. Ipſeque Pontifex max & cæt. Egregie falſum hoc eſt, Nam ante hãc legem, Pontifices maximi ipſi fiebant à Populo tributis comitiis, vt plurimum. Teſtis ille ipſe Cic. Orat in Rullum. *Ne hoc quidem vidit maiores noſtros tam fuiſſe populares, vt quod per populum creari fas non erat propter religionem ſacrorum, in eo tamen propter amplitudinem ſacerdotij, voluerint populo ſupplicari.* Vnde apud Liuium tam frequentet fit mentio comitiorum, vbicumque habetur ſermo de creatione Pontificis maximi. Quare de hac re ſic ſentio. Pontifices minores ante legem Domitiam à collegio ſolitos cooptari, in locum demortuorum. Ita vt cum pontifex ſiue Maximius, ſiue è minoribus aliquis mortuus eſſet, ſtatim à collegio aliquis cooptaretur. Ex quorum numero, vnus poſteà maximus crearetur, qui toti collegio præeſſet. Nemo autem ad eum apicem dignitatis peruenire poterat, niſi qui electus eſſet populi ſuffragiis. Itaque pontifices minores à collegio cooptabãtur.

Maximus autem à populo creabatur. Dico ante legem Domitiam. Ea enim lex effecit vt nemo in collegium pontificum optari poſſet,niſi ita populus cēſuiſſet. Domitius ergo potuit quidem primus pontifex fieri:ſed tamen non pontifex Maximus. Quamquā fortaſſe iiſdem comitiis,& Pontifex,& Maximus pōtifex factus ſit:quia tunc erat in Populi poteſtate declarare pontifices maximos,& minores.

Fol. 65. *a lin.* 10. *Etſi in locum viuentis &c.* Id fas non fuiſſe contendit Dio.lib.49. Factū tamen eſt fortaſſe,vt hic ſcribit Alex.in L. Cæcilio Metello,Cui viuenti ſubrogatus fuerit L.Caſſius, eo cōſilio vt damnaret inceſti Martiam, & Liciniam Veſtales, quæ à Metello fuerant abſolutæ.Onuphrius plurimum laborat in eo modo explicando,nec proficit hilum.

25 *Fol.* 65. *b.lin.* 7. *Cadauer videre nefas fuit.* Id falſum contendit expreſſis verbis Dio.lib.54.Vbi de funere Agrippę loquitur.Cuius etiam moris cauſſam nullā ſubeſſe videt. Certè, nec ego video quomodo libera reipub. Pontificibus Maximis licuerit bella gerere, & prœliis intereſſe:ſimul verò non fuerit fas videre cadauera. Nihilominus Seneca Conſolat.ad Martiam confirmat hanc Alexandri noſtri ſententiam.Quin & ipſe Dio,lib.vltimo auctor eſt Claudium tranſtuliſſe ſtatuam Auguſti, quę in foro erat,ne aut ſemper ſpectaret cædes,aut ſemper velata eſſet. Quaſi indignum fuiſſet ſtatuā Auguſti, qui Pontifex Maximus fuerat, cædes ſpectare, eo ſolo nomine quia Pontifex fuerat. Quid definiam in hac re non habeo, cum hinc auctoritas Senecæ propendeat: illinc verò Dionis etiam auctoritas, & nonnulla ratio. Quid? Quod ipſi Auguſtus, Tiberius, Caligula, Claudius,vſque adeo delectati ſunt gladiatoribus? ex quibus multi ſemper in arena ſternebantur,& ſpectante Populo cadauera fiebant? Claudius verò ipſe meridianis, qui in mortem proniores erant, ſupra modum ſit delectatus? Ipſi autem pontifices maximi erant,nec arguuntur ſpectaſſe cadauera, contra vetuſtiſſimas, & ſanctiſſimas Pontificum cerimonias.

Ad CAPVT 15.

26 *Fol.* 78. *a.lin* 17. *Quatuor Prætores lege Bæbia.* Hu-

ius legis ſenſum non eſt aſſequutus Alexander, ſicut nec Paulus Manutius, lib. de Legibus Rom. Iubebat verò hæc lex, alternis annis quaternos Prætores creari, cum antea quotannis ſeui crearentur. Idque probare poſſumus inductione. Apud Liuium certè, ſi euoluas Prætores ſingulorum annorum, comperies alternis annis ſeuos, alternis quaternos Prætores factos. Præterea, non videtur conſentaneum quod ſcribit Alex. lege Bæbia cautum, vt Prætores crearentur à ternis ad quaternos. Vſitatum enim Romæ nunquam fuiſſe videtur, vt tres eſſent Prætores. Epitome Liuianę, lib. 20. tradit numerum Prætorum ampliatum fuiſſe, vt quatuor eſſent. Idque multò antè legem Bæbiam. Hic verò numerus, non videtur imminutus, ne poſt legem Bæbiam quidē.

Fol. eod. lin. 39. Ita ut decem crearentur. Locus hic explicatu difficilis. Vtrinque enim firmæ auctoritates, & rationes. Pro Alexandro ſtat Pomponius Ictus. Deinde vno & eodem anno. Nempe quo Cic. Prætor fuit, colligas decē Prætores fuiſſe, partim ex Orat. pro Cluentio: partim ex Aſcon. Nempe ipſum M. Ciceronem, repetundarum: C. Aquilium Gallū, ambitus: C. Orchnium, peculatus, Q. Naſonem, de falſo: M. Pletorium, & C. Flaminium, inter ſiccarios: Qui omnino ſunt ſex. Quibus ſi addas ex Aſconio P. Caſſium, maieſtatis: Et C. Antonium, ex eodem Aſcon. in Orat. contra C. Antonium, & Catil. competit, erunt octo. Quibus denique ſi addas Vrbanum, & Peregrinum, manifeſto ſunt decem Prætores. CONTRA. Alexandrum tamen, & Pomponium multa faciunt. Dio. lib. 42. ſcribit. C. Cæſarem quo pluribus gratificaretur, poſt oppreſſam iam libertatem decem Prætores creaſſe. Quod non obſeruaſſet, ſi ante ea tempora receptum id fuiſſet. Deinde, eo anno quo, Cic. reuocatus eſt ab exilio, videntur tantum octo Prætores fuiſſe. Nam in Orat. pro Milone: ſcribit Septem: Prætores conſenſiſſe, vt lex ferretur de ſuo reditu: eóſque nec plures numerat Orat. Poſt reditum in Senatu. Oratione autem pro Sextio. & in Piſonem ſcribit, Omnes Prætores preter vnum legem de ſuo reditu promulgaſſe. Tertio, Cælius epiſt. 8. lib. 8. Famil. Octo tantum Prouincias Prætorias cōſtituit, eáſque tantùm octo

numerat

numerat Paulus manutius, Comment. in illum locum. Quare non ſine aliqua ratione vir doctiſſimus pronunciauit. Pomponium illum grauiter erraſſe,& multos etiã inter quos hic Alex. eſt, in errorem induxiſſe: in eo ſaltẽ quod tradit de hoc numero Prætorum.

Fol. 78. b. lin. 5. Et mox alios qui ærarij. Hæc etiam ex Pomponio, Alex. eſt mutuatus. Scriptores verò rerum Romanarum, Prætorũm Aërrarij quod ſciam non meminerunt. Dio. lib. 43. expreſſis verbis tradit Aedilibus, (non Prætoribus) attributam ærarij curam. Nec in ea re quicquam videtur mutatum, vſque ad principatum Auguſti. Qui eam curam Prætoriis viris demandauit. niſi fortè eam curam dicas reſtitutam Quæſtoribus, ex eo quod Suet. Aug. 36. ſcribit, Auguſtum auctorem fuiſſe vt Aërarij cura, a quæſtoribus ad Prætorios viros tranſiret. Quod tamen negat Dio. QVOD addit Alex. Auguſtum ſedecim Prætorum numerum expleuiſſe, verum id quidem eſt, ſed nec Auguſtus id fecit primus, nec is numerus diuturnus fuit. Quod vt faciliùs intelligas, hæc habe de Prætorum numero, poſt euerſam libertatem, à C. Cæſare. C. Iulius Cæſar primus 10. Prætores fecit, aut ſaltem vt decem Prætores ordinarij eſſent. Auctor Dio. lib. 42. Deinde idem Cęſar, anno vrbis 709. quatuordecim fecit. Auctor idem Dio. lib. 4 . Tum annò ſequenti, ſedecim: vt idem Dio. tradit. Suetonius ſolum hoc tradit, Prætorum numerum à Cæſare ampliatum fuiſſe. Non addit quis numerus is fuerit. Poſt Cęſarem Auguſtus. Primum quidem decem tantum Prætores fecit, idque pluribus annis: vt auctor eſt Dio. lib. 53. Poſteã Anno 764. Vt idem Dio. lib. 56. tradit ſedecim Prætores fecit, quia tot Præturam petierant, quorum nullum offendere volebat. Poſterioribus autem annis duodecim tantùm fecit? Quare hic numerus dicitur à Cornelio Tacito Annali 1. ab Auguſto traditus. Ex quibus etiam aliqui fortè curam Aërarij geſſerunt. Nam Aërario præfectos Suet. vocat Pretorios, & Pretores. Aug. 36. Claud. 24. & Tacitus 4. hiſt. Poſt. Auguſtum etiã variè habitus eſt Prætorum numerus: nã Tiberius modo 12. modo 15. creauit, vt auctores ſunt Dio. lib. 58. & Cornelius Tacitus. Claudius verò alias 14. alias 18. alias etiam medio

inter hos numero. vt auctor eſt Dio. lib. 60.

Fol. 79. a. lin. 38. Quæſtorum ope niterentur. Hic omnia perturbat. Hæc enim intelligenda ſunt de Prætoribus prouincialibus, non iis qui in vrbe ius dicerent, vel quæſtiones exercerent.

Ad Cap. 19.

Fol. 85. a. lin. 35. Id quod Octauius Auguſtus. Certè apud Ammianum Marcellinum lib. 15. Imperatores ante Cõſtantium dicuntur ſalutari ſoliti, eo more quo iudices ſalutabantur. Conſtantius verò nouo more paſſus eſt, vt qui admitterentur ad Imperatorem, ante pedes eius ſtatuerentur ſupplices, hoc eſt curuata ceruice humi propè affixi. Qui ritus videtur fuiſſe adorandæ purpuræ, apud eundem auctorem. Is autem expreſſus eſt à regibus externis qui eo modo ſalutabantur.

Fol. 86. b. lin. 38. Tametſi Iulius Cæſar. Falſus eſt hoc loco librarius. Scribere debuit *C. Cæſar* pro *Iulius Cæſar.* Hæc enim de Caligula ſunt intelligenda: qui apud Senecam vituperatur pluribus locus, eo quod hoc facto libertatem Romanam infra ſeruitutem deprimeret. Certè pedes oſculari ſeruile fuit, multis etiam poſt Caligulam ſæculis. S. Saluianus epiſt. 4. ad ſororem. Oſculare pedes parentum tuorum, quaſi ancilla, manus quaſi alumna, ora quaſi filia.

Fol. 187. a. lin. 36. à Senatorio. Excidit hoc verbum Alexandro Imprudenti. Quippe ſenatores etiam annulum geſtabant, Voluit ergo dicere *à plebeio.* Inuenio porro, & ſeruis ſuos fuiſſe annulos ſignatorios. Sed hi longè diuerſi fuerunt ab annulis nobilium.

Ad cap. 24.

Fol. 95. a. lin. vltima. Apud quem leuiores cauſſæ expenduntur. Tribuni Aërarij ante pincipatum Auguſti de iiſdem cauſſis iudicabant, de quibus ſenatores, & equites. Iudicabant enim lege Aurelia, cum ſenatoribus, & equitibus. Horum verò ordinem auxerunt, immutarunt poſteà Imperatores. Nondum tamen benè ſcio an iudicia ita ſint partiti, vt leuiores cauſſæ ad Tribunos ærarij reiectæ ſint.

Ad Cap. 25.

28 *Fol. 99. a lin. 14. Ac Scatano.* Lege Statano, vel Sta-

tanæ, vel ſtatinæ. His enim modis ſcriptum reperio nomen huius ſiue Dei, ſiue Deæ & refer hæc quæ ſcribit hic Alex. ad puerperium. Nam ſimul ac infans natus erat, ſtatuebatur in terra, & Statano auſpicabatur. Tertul. de anima. *Prima Conſtitutio infantis ſuper terram, Statanæ Deæ ſacrum eſt.* Varro hunc Deum Statanum nominat. D. Auguſt. cap. 21. lib. 4. de Ciuit. Statilinum. Eo porrò ritu infans ſtatuebatur in terra, vt quaſi ipſe ſibi relinqueretur, quo per ſe ſtare diceretur: Cadens autem excipiebatur ab obſtetrice, vel matre. Quem ritum notare potes apud Papinium Statium Syluarum. lib. 1. 2. & 5.

Fol. eod. lin. 29. Qui dies Luſtricus nomen habet. Tertulliano dicitur Nominalia. Cui aſtipulantur etiam veteres Gloſſæ. Nominalia. ὀνοματοθεσία. Græcus ἀμφιδρόμια. Quamquam Amphidromiis illis Græcorum non ſit impoſitum nomen, vt volunt illæ veteres Gloſſę citatæ, ſed die decima, vt hic tradit Alex. ex Suida.

Fol. eod. lin. 39 Apud præfectos ærarij profiteri. Hoc ipſum traxit Alex. ex Capitolino in vita Antonini. Tamen in ea re non ſatis bene Capitolinus. Quare nec etiam Alex. Res ſic habet. Antoninus Imp. circa eam rem nonnulla immutauit, Fortè vt die tertio nomen imponeretur, quod ante ſeruis fiebat. Profeſſionem tamen non inſtituit. Huius origo eſt à Seruio Tullio. Qui prole nata iuſſit propinquos nummum inferre in ædem Iunonis Lucinæ. Illam verò deſitam vitio temporum, dicitur Auguſtus reuocaſſe. Quo iure tamen neſcio. Nam ſi par ratio fuit profeſſionis quæ fiebat prole nata, & eius quæ fiebat vxore vel dicta, vel dimiſſa, vel mortua: profitendi conſuetudo non eſt ſublata vitio temporum. Ante Auguſtum ſeruabatur, vt poſt diuortia fieret. Cælius ad Cic. Paula Valeria Triarij ſoror diuortium ſine cauſſa fecit. Nuptura eſt D. Bruto. Nondum retulerat. Neque verò eſt quod dicat Alex. M. Aurelium inſtituiſſe, vt hæc profeſſio fieret apud præfectos Ærarij. Nam cura tabularum publicarum in quibus ſine dubio hæc profeſſio deſcripta, multo ante erat penes præfectos. Id enim inſtituit Claudius, apud Tacit. Annal. 13. Hæ verò tabulæ, in ærario tum aſſeruabantur. Hæcque cura fuerat & Quæſtorum, & Prætorum vti iam diximus.

Hæ ergo tabulæ primum in Atrio libertatis, à Curatoribus, & ſeruiis publicis aſſeruatæ:deinde à Quæſtoribus in Ærario. Tum ab Aedilibus, Quibus Ærarij curam commiſit C. Iulius Cæſar. Tum à Prætoribus, ex Inſtituto Auguſti: poſtmodum ad Quæſtores rediit ea cura ſub Claudio,& poſt illius principatum ad Præfectos, cum interim eæ tabulæ in Ærario haberentur.

Ad Cap. 17.

29 *Fol.* 103. *a. lin.* 11. *P. enim Philo. &c.* Caue putes P. Philonem primum proconſulem fuiſſe. Is fuit *T. Quinctius.* Liuius lib. 3. *Ipſum Conſulem* (A.Poſthumium) *Romæ manere ad conſcribendos omnes, qui arma ferre poſſent optimum viſum eſt. Proconſulem T. Quinctiũ ſubſidio caſtris cum ſociali exercitu mitti.* Tamen à Philone quaſi ordinarius cœpit eſſe Proconſulatus. Certè frequentior ab eo cœpit eſſe.

Fol. 103. *b. lin.* 6. *Proprætores auſpicia non habebant.* Non ſatis bene hic Alex. Hæc res controuerſa eſt inter Gruchium, qui omnes Proconſules, & Proprætores quibus bella gerenda committerentur, auſpicia habuiſſe contendit:& Sigonium, Qui non omnino quidem Gruchio repugnat, ſed ſolùm negat auſpicia habuiſſe eos, qui ex priuatis hoc eſt qui ante nec Prætores, nec Conſules fuerant, adminiſtrationem tamen alicuius prouinciæ, vel belli, decretam ſibi Tributis tantùm comitiis accipiebant. Itaque Proprætorum genus quiddam conſtituit, eorũ qui auſpicia non haberent, hoc eſt qui extra ordinem in prouinciam mitterentur Tributis comitiis.

Fol. eod. lin. 38 *Proconſuli ſex tantum Faſcium & cæt.* Hoc ex Appiano deſcripſit Alex. ignarus fortaſſe parum in ea re credendum eſſe Appiano. Alij ex recentioribus Proconſuli duodecim faſces, Proprætori tantùm ſex tribuũt. Habita ſaltem ratione temporum libertatis. Nam Auguſtus id aliqua ex parte immutauit.

Fol. 104. *a. lin.* 19. *Prætorémque Conſulis, &c* Quid hoc loco ſibi velit Alex. non ſatis aſſequor. niſi librarius errauerit ſcripſeritque *Prætorem* pro *Quæſtorem.* Et tunc verùm id quidem erit. Quæſtores aliquando præfuiſſe prouinciis Conſularibus, & Prætoriis. Poterāt enim Proconſules, & Proprętores accepta prouincia, in eam Quęſtorem ſuum mittere, eiuſque curæ totam prouinciam

committere.Idque permulti fecerunt.Quod verò addit, habuiſſe inſignia Prætoria, nondum ſcio an ſatis verum ſit. Etſi ſcio habuiſſe imperium tantum, quantum habuiſſet in ea prouincia is,cuius vices gerebant.

Fol. eod. lin. 23. Quaſdam prouincias,&c. Id intelligi debet de temporibus quibus Romę præfuerunt Imperatores.Certè Capitol. quaſi nouum annotat in M.Aurelio, quod Prouincias è Conſularibus Proconſulares, è Proconſularibus Conſulares,vel Prætorias, pro belli neceſſitate fecerit.Alioquin temporibus libertatis, in ſenatus erat arbitrio,Prouincias Coſulares,vel Prætorias facere. Cic.de Prouinciis Conſular. *Faciam illas Pretorias,vt Piſoni,& Gabinio ſuccedatur ſtatim,&c.* Id etiam liquet ex aliis auctoribus multis.

ANIMADVERSIONES IN LIB. 3. GENIALIVM DIERVM Alexandri ab Alexandro.

Ad CAPVT 2.

30 FOl.114.b.lin 5. *Illud argumento eſt* Parum cautè hic Alex.Dicitur enim Numa apud Plut. vetuiſſe, ne corpus ſuum cremaretur: ſed & leges 12.tabularũ, morẽ cremandorũ corporũ agnoſcunt. Et lex illa Poſthumia Numę,de qua Plin.cap.12.lib.14. *Vino rogum ne reſpergito* videtur ad hunc morẽ pertinuiſſe.Quare vterque mos & cremandi, & ſepeliẽdi corpora mortuorũ,cognitus iã ab initio naſcentis reipub.Romanę:contra quam velit hoc loco Alexander.Quod verò mox dicitur ab Alex.Decreto ſancitum vt corpora mortuorum cremarentur,parum etiam rectum videtur.Si enim ita decretum, Quare non ex æquo omnes familiæ corpora mortuorum ſuorum cremauerunt?Lex enim æque ad omnes pertinet. At ex familia Corneliorum, nemo ante Syllã dictatorem crematus eſt,vel auctore Cicerone.1.de legib. Fuit ergo liberum cuique familiæ cremare, vel ſepelire corpora ſuorum mortuorum.

Fol eod.lin 14. dũ Antonini Cæſares. Nihil tale legi in tota hiſtoria Romana.Legi certè Antoninos cõdidiſſe leges nonnullas,circa rationem ſepulchrorum: nõ tamen

eos vetuiſſe cremari corpora. Sed & is mos poſt Antoninorum tempora permanſit integer apud eos ſaltem, qui deos colebãt, & Idola: quod liquet ex ſerie hiſtoriç Romanæ. Narrátque Pomponius Lętus ex Zonara, hiſtoriã Eudoxiæ, quæ manifeſto euincit morem cremandorum corporum, etiam tum vſitatum fuiſſe. Quod ſi is mos dicendus ſit deſiiſſe á temporibus Antoninorum, id intelligendum erit apud Chriſtianos, qui maximè tum cœperant propagari. Chriſtiani enim corpora ſuorum terra condebant. Vnde Tertul. lib. de Reſurrect. carnis, crudelitatis eos accuſat, qui corpora mortuorum cremarent. Et lib. de Corona militis, eum quidem morem in Romana militia agnoſcit, reprehendit tamẽ in Chriſtiano. *Et Cremabitur ex diſciplina caſtrẽſi Chriſtianus, cui cremare nõ licet: cui Chriſtus merita ignis indulſit.* Alexander verò videtur in errorẽ inductus, eò quòd ſcribat Macrobius cap. 7 lib. 7. Saturnal. hunc morem cremandi ſublatum fuiſſe, & minus vſitatum ſuo tempore. Debuiſſet Alex. animaduertere, Macrobium vixiſſe circa tempora Iuliani Apoſtatæ, Valentiniani, & Gratiani.

Fol. eod. lin 18. Hoc ex Seruio ſumpſit Alex. ſed ſine iudicio Hiſtoriæ enim ſacræ docent, morem ſepeliendorum corporum diu ante Thaletus Mileſij tempora vſitatum inter homines fuiſſe. Sed & Cic. lib. 2. de Legib. docere videtur hunc morem terra condendi cadauera antiquiſſimum fuiſſe, & à Cecrope Athenis inſtitutum.

Fol. 115 *a. lin.* 3. *Et Iberis vulturibus & cæt* Repugnare videtur Procopius, 1. de bello Perſico. Scribit enim Cabadem Regem Perſarum, conatum fuiſſe facere, ne Iberi more ſuo corpora mortuorum terra conderent: ſed potius more Perſarum, vulturibus & canibus exponerent. Quæ ſine dubio oſtendunt, Iberos non probaſſe eam ſepulturæ rationem, quam eis tribuit Alex. Veruntamen vereor ne parum fide dignus ſit Procopius. Videtur pro certo ponere Perſas ſolitos vulgo corpora mortuorum feris exponere, Cum tamen hæc ſepulturæ ratio vulgo Perſarum non fuerit familiaris. Licet magni fieret à magis: vt colligere poteris ex Cicerone, Tuſcul. 1. & Strabone, lib. 15. & Herodoto lib. 1.

*Fol.eodē liin.*18.*Humi verò tradere.* Ninus apud Diodorum ſiculũ lib.3.conditus eſt ſepulcro alto nouen ſtadia,& longuo decem. Belus apud Ælianũ, lib. 13. conditus eſt vrna vitrea plena oleo, quã poſtea explere ſtuduit Xerſes, nec potuit. Poſt illos Sardanapal' crematus eſt, opinione multorũ: vel certè conditus terra, vt eſt apud Athenæum, lib.12. Iuxta Niniuem vrbē. Ergo non fuit tantũ piaculum humi tradere, vel igne cremare corpora Regum Aſſyriorum.

Ad Cap. III.

31 *Fol.*117.*a.lin.*15.*In quibus etiã abſentes.* Ex Suet. & Plutarcho in Cæſare, liquet legē fuiſſe Romæ, ne in comitiis abſentiũ ratio haberetur. Ergo ſi qui abſentes magiſtratũ obtinuerunt, ſoluti ſunt legibus: vt ſic eorũ ratio haberetur in comitiis.

*Fol.eod.lin.*29.*Qui nullos antea,*&c. Scribit Appianus 1. Bel.Ciu. Hoc caput fuiſſe inter leges Cornelias L.Syllæ. Qui hanc legem non primus inſtituit, ſed veterem reduxit. Nam apud Liuiũ lib.32. extat contentio tribunorum plæbis, impedientiũ ne T. Quinctius flaminius Conſul fieret, qui petebat conſulatũ ex Quæſtura, eo quod legitimis gradibus ad eum honorē non aſcenderat. Et Cic. C. Iulij petitionem extraordinariã appellat, quia tantum Ædilis fuerat: vt ex Aſcon. liquet.

Fol 117.*b.lin.*2.*Collegã ſibi ſæpe nominabat.* Cautè hoc accipiendum. Id enim ſolum locum habuit, cum iiſdē comitiis duo Conſules creari non potuerãt, ſed vno creato, alij qui petebant non expleuerant numerũ centuriarũ, quo opus erat vt quis Coſ. deſignaretur. Eo modo apud Liuium lib.37. M. Faluius nobilior, Cn. Manliũ collegam dixit, cum cæteri centurias non expleſſent. Neque id ſolum in Conſulibus locum habuit, ſed etiã in Tribunis plæbis, vt apud Liuium lib.4. videre eſt.

*Fol.*118 *a.lin* 11.*Qui maritus.* Adde. *Vel in numero maritorum.* Propter ſponſos, qui re vera mariti non erãt: in maritorũ tamen numero erãt, vxorium non pendebant, & præmia ferebant maritorũ, vt liquet ex Dione, & Suet. Sed & Gellius ex quo hæc ſumpſit Alex. hanc clauſulã non omiſit.

*Pag eadē lin.*16.*Duodecim faſces.* His inſignib' adde ſcipionē

eburneum, calceos auratos, ſellam curullem aliquot gradibus altiorem. Quæ fortaſſe addita ab imperatorib'. Caſſiod. 6. Variar. in formula conſulat.

Pag ead. lin. 20. Q. Tamen fabius. Liuius lib. 7. Hoc refert ad quoddam plæbiſcitum. *Aliis* inquit *plebiſcitu cautum ne quis magiſtratum eundem, intra decem annos caperet.* Vide manut legib. Rom. & Sigon.

Pag. eadem lin. 26. Quod lege curiata cauebatur. Quid hoc loco velit Alex. non benè capio. Si enim velit lege curiata ſenatum decreuiſſe prouincias conſulibus, falſum. Prouinciæ videntur fuiſſe in arbitrio ſenatus, vt in eas mitteret quos vellet, conſules, vel Prætores. Lex curiata videtur eo ſolum fuiſſe neceſſaria, vt imperium, & auſpicia haberent, in ea prouincia quę ſibi decreta eſſet. Sin autem velit lege curiata datum negotium ſenatui, vt mandaret prouincias conſularibus, aut Prætoriis, cum primum commodum viſum eſſet: neſcio an id ſit conſentaneum. Certè nihil tale legi in tota hiſtoria Romana.

Pag ead. lin. penult. Colliumque. Lege *Calliumque.* Calles, & ſyluæ prouincia fuit in Italia. Quæ prouincia cur defamatiſſima dicatur non video. Erat fortè minoris negotij. Ad quam tamen ſæpe Quæſtores mitterentur, potius quam conſules, eo quod eſſet in Italia.

AD CAP. V.

32 *Fol 121. lin 15. Sextricium.* Lege ſeſtertium, & hũc locũ prudenter cape. Etſi enim Seſtertium fuit locus, vbi dãnati pœna afficiebantur. Non omnes tamen pœnam ſubibãt in eo loco, Multi in Comitio. Sen. Cõtrouerſia lib. 7. Trium viris opus eſt, Comitio, Carnifice. Multi in alia parte vrbis. Seſtertium autem videtur diſtaſſe ab vrbe aliquot miliaribus, & ab ea diſtantia nomen habuiſſe. Tradit Plutarchus in Galba, eo loco occidi ſolitos, qui à Cæſaribus damnati eſſent. Quod præbuit occaſionem viris doctis exiſtimandi eum locum ſeruilibus pœnis ſępoſitum: ibique cruces, ac patibula defixa, & cadauera abiecta fuiſſe. Quod verò aliqui ex Acrone tradunt, Puticulas, & ſeſtertium idem fuiſſe, neſcio an verè dicant. Fuit quidem ſeſtertium extra portam Eſquilinam: Puticulos verò Varro 4. de lingua Latina dicit etiam eſſę lo-

cum publicum vltra Eſquilias, vbi putreſcerent cadauera proiecta. Sed tamen Puticuli non videntur tantum ab fuiſſe ab vrbe, quantum aberat Seſtertium.

Ad Cap. VII.

Fol.127.b lin.25. Lege Mænia. Legis huius hæc ſunt verba, apud Nonium. *Contra lex Mænia, (quæ vel mania, vel minia, vel mænia dicitur apud alios auctores), eſt in pietate, ne filij patribus luci claro ſuggilent oculos.* Qua lege non videtur vetari, ne filij præſtent hoc ſupremum officium parētibus: ſed ne id præſtent luci claro, verum potius in tenebris, vel obſcuro lumine, vel ianuis, & feneſtris clauſis. Quare non ſatis benè Alex hic, & Pet. Crinitus, cap 12. li. 18. de honeſta diſcipl. & Gyral. de ſepult. & alij.

Fol.128.lin.1. Propiores affines, &cæt. Hoc non videtur affinibus commiſſum munus, ſed Pollinctoribus. Nonius verbo *Pollinctores.* Multa in eius rei confirmationem citat. Vlpianus lege funeris 37. D. de relig. & ſumpt. fun.

Pag.ead.lin.5 Graecis verò ſeptemdecim. Fallitur Alex. inductus in errorem quod Homerus vltimo Odyſſ. ſcripſerit totidem diebus Græcos Achillem luxiſſe, antequā ſepelirent. Illud verò Homerus notat, vt quid nouum, & more vulgari non receptum, in exaggerationem doloris totius Græciæ, ob mortem tanti herois. Cæterum, vltimo item Iliados, luctui illi præſcribit ad ſummum nouem dies: ita vt decimo exequiæ fierent, & cadauer cremaretur, & ſepulchrum clauderetur. Quod etiam obſeruat in ſepultura filiorum Niobes, eodem lib.

Pag. ead lin. 27. Quod fuit in more Syracuſanis Hæc ex Plutarch. Timoleonte ſumpta ſunt, ſed mala fide. Plutarchus enim vt Pompam funeris Timoleontis extraordinariam, & præter vulgatum morem doceret eſſe, eo amictu & ornatu ſcripſit Syracuſanos proceſſiſſe Debuerat verò animum aduertere Alex. ad Plutarchi verba, quibus ait hanc Pompam fuiſſe quaſi ſolennem, & feſtam quandam ſupplicationem. Quæ ſatis indicant habitum illum, & ornatum non fuiſſe funebrē. Sed & quod ſequitur de Sicyoniis, detortum eſt etiam,

ex eiuſdem auctoris Arato. Vbi Plutarchꝰ ait, Sicyonios luctum ſuum mutaſſe in publicam lætitiam. Quam ob rem veſte alba, & coronis vſi ſunt, contra quam mos funebris pateretur. Vt in errore perſtaret Alex. debebat quoque Annotare, in funeribus eorum populorum Cantica, ſaltationes & ſimilia adhibita fuiſſe. Horum enim etiam meminit Plutarchus, in deſcriptione Pompæ funebris, tum Timoleontis, tum Arati.

34 *Fol.129.a.lin.7.Pellibus quoque.* Nimiũ audacter Alex. Feſtus qui ſolus huius moris videtur meminiſſe, hoc tantum ſcribit. Lugentes quoque diebus luctus in pellibus ſunt. At in pellibus eſſe, non eſt, veſtiri pellibus: ſed vel in pellibus ſedere, vt interpretabatur Blondus: vel aliquid tale.

Pag ead.lin.37.Senatoribus verò. Id ſeruatum eſt etiam in funeribus militum. Auctor Tertul. lib. de Corona milit. Certè Tuba neſcio quid bellicum intonat, & videtur honoris ergo tributa bellicoſis hominibus, in funere. Virgil.11.Æneid.& in eum lib. Seruius.& Appiã. 1.bel.Ciuil.

Fol.129.b.lin.5.Itaque filii parentes. Interdum Cadauera vehebãtur in curru ab equis albis. Id velle videtur Cornelia, apud Propert.lib.4. *Sim digna merendo, cuius honoratis oſſa vehantur equis.*

Fol.130.a.lin.8.In veſte pulla. De colore veſtium lugubrium vide auctorem lib. de funerib.& Lipſium Comment.in 2.Annal Taciti. Nã in ea re variatũ eſt Romę.

Fol.130.b.lin.19 Igne ſuppoſito. Malim ignem ſuppoſitum Pyræ, non à Pollinctore, vt vult hic Alex. ſed ab eo qui proximè ſanguine contingebat defunctum. Auctores habeo Virgil.6.Æn. *ſubiectam more parentum, auerſi tenuere facem.* Et Seruium, ac donatum in eundem locum.

Fol.131.b.lin.4 Fuitque inſtitutum. Hic viſcerationẽ cum Epulo videtur confundere, & malè. Hæc enim duo, inter ſe differunt. Viſceratio videtur fuiſſe largitio quædam partium carnis, facta plæbi infimæ & ieiunæ. De qua Liuius lib.8.& 39.in fine. Epulum autem erat ſolẽnior quædã cæna, præberi ſolita ciuibus honeſtioribus.

Viſcerationem præbere multo fuit frequentius, quam epulo populum excipere. Suet. in Iulio videtur docere, Iulium Cæſarem primum inter Rom. in obitu filiæ epulum dediſſe Populo. Cum ſi qui antè Cæſarem in funeribus epulo Populum exceperint, id feciſſe dicātur, in funeribus parentū, vt Fauſtus Sylla, apud Cic. & Dio. & Q. Tubero & alij.

Pag. ead. lin. 8 Silicernium. Multæ ſunt huius vocabuli acceptiones, quas vide apud innumeros auctores.

AD CAP. X.

De Trulla nihil hic. Quia fusè eam deſcribimus in Conuiuio Romano, quod propediem emittimus.

AD CAP. XI.

Fol. 137 a lin. Vltima. Bibebant enim. De his, vt & de loco cœnandi de quo infra, vide etiam conuiuium illud noſtrum Romanum.

AD CAP. XIII.

35 *Fol. 144. a lin 11. Tametſi ſeruium Tullium.* Re vera ſeruius Tullius Pop. Rom. Primus cenſuit, & poſt eum cæteri reges, & poſtea Conſules, vt P. Valerius, & T. Lucretius: & poſt T. Lartius dictator. Sed & Dionyſ. cenſores inſtitutos tradit, quia cenſus erat neceſſarius ciuitati. Quem conſules bellis gerendis occupati, non poterant agere Adeo vt 17. annis, nullus cenſus factus ſit, poſt conſulatum L. Cornelii, & Q. Fabii.

Pag ead. lin. penult. Notas aſcriberent. Liuius lib. 39 Patrum memoria inſtitutum fertur, vt Cenſores moris è ſenatu aſcriberent notas. Id debuerat Alex. admonere, ne quis in ea re falleretur. Floruit enim T. Liuius ſub Auguſto, & Tiberio.

Fol. 145. b. lin. 18 Iulius quoque Caeſar. Non debuit numerari inter Cenſores, non enim egit cenſum, ſed recenſum populi: Qui longè diuerſus eſt à cenſu. In hoc opes, facultates, liberi, familia cuiuſque cenſetur in illo, videtur quam iuſte quiſque Frumentum è publico capiat, vel alia præmia: &c. Vide lipſium cap. 27. Electorū.

AD CAP. XXI.

De latrunculorum, calculorum, Talorum, & Teſſerarum ludis. Vide etiam conuiuium Romanum. Hi enim ludi vſitati erant inter conuiuas.

Fol.162.a.lin.35. Cum per Circulos Hi circuli rotæ erant, in quas magno ſaltu ſe Petauriſtæ coniiciebant, eo modo quo Gallinę ſe veſperi coniiciunt in perticam, vel tabulam parieti affixam, in qua ſunt pernoctaturæ. πέτευρον enim, ceu πέταυρον Iulio Polluci ea pertica eſt vel tabula. Eam verò rotam traiiciebant Petauraſtæ, nec contingebant: Mar. *Quam rota tranſmiſſo toties intacta Petauro.* Manil. cuius verſus infra ſcribemus. Alias tamen rotam illam non traiiciebant, ſed in ea hærebant duo, vel plures ſibi mutuo aduerſi: ita vt rotam verſarent viciſſim, modo in ea ſumma reſidentes, modo ex ima pendentes, collo ad terram deiecto. Manil. vtiunque ludi genus ſic explicat. *Etiam ille ciet cognata per artem corpora, quæ valido ſaliunt excuſſa. Petauro, Alternoſque cient motus, elatus & ille nunc iacet, atque huius caſu ſuſpenditur ille.* Petauriſtæ etiam dicti funambuli, qui quia è fune pendebant capite modo in altum erecto, modo hinc, modo illinc ſubiecto, modo etiam terram verſum deiecto, pro vt funem vel pede vno, vel duobus, vel hac, vel illa manu tenerent, veteribus Latinis dicti videntur Cernui. Denique Petauriſtæ generali vocabulo dicti videntur, quicunque ſaltibus, vel ſcenis leuioribus mouerentur: a græco πέταϑς. Mirum verò mihi videtur, quod Alex. hic eum ludum numeret inter eos, qui familiares erant ciuibus Romanis. Ad eum enim, opus erat inſigni audacia, & vt ait ille, decebat talem ludium dicere aut ſupremo diei vitæ ſuæ. Quare eo nomine parum decorus videri potuerit ciuibus ingenuis.

Fol.162.b.lin.penult. Nuces Ocellatæ. Hic ludit Alex Quaſi vero hic nuclorum ludus, non veniret intelligendus nomine nucum: aut quaſi his nucleis pueri non forent vſi pro nucibus vt magni interfuerit nucum ocellatarum meminiſſe. Hoc vero traxit ex Suet. in quem mendoſum Alex. inciderat. Melius ergo Torrent. hunc Suet. locum explicat. Quem vide comment. ad eum locum.

Ad Cap. 21.

36 *Fol.16-.b.lin.1. Vt niſi tertio die.* Id quidem verum eſt de votis quæ publice ſimul a toto Populo, pro ſalute Imperij, & Imperatoris concipiebantur: & ea vota ſolemnia erant. Iſque dies dictus eſt votorum dies. Vota

autem quæ ſigillatim ſinguli nuncupabant, vel pro amicis, vel pro familia, quare non ſint concepta alio die? Sed neque illa vota ſolemnia concipiebantur tertio die poſt Kal. ſed 3. nonas, qui eſt ſecundus poſt cal. Auctores Plutarch. in Cicerone & Capitolinus in Pertinace. Hic vero dies Feſtus erat, & lætus: nec ſolum in vrbe, ſed & in principiis apud ſigna. Ibi enim etiam nuncupabantur vota. Huius ergo diei, & lætitiæ cauſſa poſitus luctus, vt ex Spartiano annotat hic Alex. & epulatum vicatim, vt auctor eſt Tertul. Apologet.

Pag eadem lin. 4. Iacere ſtipem. Arbitror ea cauſſa non ſolum ad Lacum Curtij ſed etiam in theſauros, & in ora, ac capita fontium iaci ſolitas ſtipes. Id enim familiare fuiſſe Romanis colligo ex Plinio Iuniore, lib. 8. epiſt. & Seneca 7. Benefic. ac epiſt. 126. ac 4. naturalium Quæſtionum.

Pag. ead. lin. 10. Non aliter niſi verbis conceptis. Hoc etiam ſeruatum puta in priuata votorum nuncupatione. Imo hoc videtur vnum fuiſſe ex præcipuis ſacerdotum officiis. Senec. controuerſ 2. lib. 1. *Pro libertate vota facienda ſunt, captiuæ mandabitis? pro pudicitia vota facienda ſunt, Proſtitutæ mandabitis? &c.* Pontifex ergo, in hac votorum nuncupatione quaſi monitor erat eorum quæ dicenda, & agenda. Ideo Ter. Apologet: *Illuc ſuſpicientes Chriſtiani manibus expanſis quia innocuis, capite nudo: quia non erubeſcimus: denique ſine monitore, quia de pectore oramus:* Vbi modum orandi Chriſtianorum opponit Romano: manus expanſas, aram tenentibus: caput nudum, velato: abſentiam monitoris, præſentiæ pontificis concipientis verba voti. Miror vero quod non monuerit Alex. vota nuncupata ſignari ſolita fuiſſe, & affigi ſtatuis, vel valuis templorum eius dei cui vota facta erant. Quod Romani dicebant incerare genua, vel templa deorum.

Pag. ead a lin 28. Ver ſacrum: Hæc ex Liuio ſunt lib. 23. & 34. Dionyſ. lib. 1. Seruio, Feſto Nouio, & aliis. De vero vide cap. 6. lib. 1. aduerſariorum Pithoei. De Vernis autem conuiuium noſtrum Rom.

Fol 165. a, lin. 35. Ipſo die initi magiſt. Quaſi vero aut ſemper eo ipſo die ad bellum proficiſcerentur, aut nunquam concionem haberent die initi magiſtratus, niſi

ad bellum proficiſcerentut. Dies initi magiſtratus auſpicalis erat, & dicebatur. Eoque vere munia ſui magiſtratus obibant, etſi tantum dicis cauſſa. Vide quæ Lipſius ad 4. Annal. Tacit.

ANIMADVERSIONES IN LIBRVM QVARTVM GEnialium dierum Alexandri ab Alexandro.

Ad Cap. 1.

37 Fol. 177 *a. lin.* 33. *Eamque argenteam.* Olim non ſolum Aquilam, ſed ſigna militaria argentea fuiſſe tradit Plinius. Poſtea luxus ea fecit aurea. Dio lib. 40. *Aquila quædam eſt exigua ſacelli effigies, inque ea Aquila aurea eſt collocata.* Vnde colligas Aquilam dici, non ſolum corpus aquilę (quod tam exiguum erat vt in baltheo militari abſcondi poſſet, apud Florum lib. 4.) ſed etiam totus ille ornatus, qui Aquilæ circumponebatur. De quo Tacit. 15. Annalium. *Hinc agmina legionum ſtetere fulgentibus aquilis, ſigniſque, & ſimulachris in modum templi.* Sic enim locum illum Dionis maſim explicare, quam Aquilæ nomen communicare illi Aediculæ, quæ in principiis, & in qua Ara auguralis, & pecunia militaris, & ſigna reponebantur. Hæc porro Aquila pede fulmen tenebat, vt auctor eſt Dio lib. 43. & Nummi.

Pag. ead. lin. 36. *Vnguentis haberent delibutam.* Non ſolum id fiebat diebus Feſtis, ſed iis omnibus, quos milites aliqua de cauſſa lætos haberent, vt cum obuiam irent Imperatori honoris ergo. Vnde apud Tacitum Annali 1. nouum eſt, & ominoſum, quod Druſo propinquanti quaſi per officium obuiæ quidem fuere legiones, ſed non lętæ vt aſſolet, neque fulgentibus ſignis. nimis longum eſſet attexere ea, quæ in hanc rem ſcribunt Suet. in Claud. Oroſius, Plinius lib. 12. cap. 4. Tacit. Annal. 15. & 4. hiſt. Contra, in luctu ſigna illa puluere ſqualida erant, ſicut & ipſi milites. Omnino vero ſigna tantæ erant auctori-

tatis in exercitu Rom. vt ea venerarentur milites, per ea iurarent, ea diis omnibus ante ferrent vt loquitur Tertul Apologet. & Liuius lib. 6.

Fol. 177. b. lin. 28. Vexillum. Vexillum inquit Dio, lib. 40. quoddam ex eorum numero eſt, quæ magna, & velorum ſimilia ſunt, inſcriptum puniceis litteris, ad notitiam exercitus, imperatoriſque faciẽdam. Erat vero pro ſigno manipulariis cuiuſque centuriæ. Item Veteranis, qui ex auctoritati quidem, ſed non donati miſſione erant, quod frequenter contigit ſub imperatoribus. Hinc intelliges, quid ſit apud auctores hiſtoriæ Romanæ ſub vexillo retineri: quid ſint vexillationes: & qui vexillationum præfecti: & quid vexilla Veteranorum.

Pag ead. lin. 31. Nomen imperatoris. Non ſolum nomen, ſed etiam Imago. Colligas ex Suet. Calig. 14. Tacit. 1. & 3. hiſt. Et ob has Imagines, videntes ſæpe tumultuati iudæi, cum in templum ſuum inferrentur, vt videre poteris, apud Ioſephum, Zonarã, Suidam.

Fol. 178. a lin. 2. Labarum. De hoc vocabulo vide Scalig. in Feſtum, Palmelium in Tertul. Apologet.

38. *Pag. eadem lin. 4. Concẽtus tubarum.* Multa erant alia ſigna in his erectum vexillum. Ammianus lib. 27. *Signis illico fixis ex more, cum vndique ad arma conclamaretur, Imperio principis & ductorum ſtetit egibilis miles, vexillum operiens extollẽdum, quod erat opportune ſubeundæ indicium pugnæ.* Et paulo poſt. *Signoq; erecto quod ſolet ad pugnam hortari.* Qui mos etiam inualuerat tunc temporis apud Perſas. Idem Ammianus lib. 20. *Signo per flameum erecto vexillum circumuaditur ciuitas.*

Pag. ead. lin. 8. In Conſularibus vero bis. Inducet te in errorẽ Alexander, niſi tibi caueris amice lector. Sed & quod miror Iuſtus Lipſius, ſuis in Tacit. Comment. Ibi enim probat hanc Alex. ſententiã. Ea vero de re ſic habe. In Caſtris conſularibus claſſico bis ſignũ dabatur, ſi ambo cõſules adeſſent: ſi alter abeſſet, ſemel tantum Itaque in eo pares erant Prætores, & conſules: Id vero colliges, & nihil amplius, ex loco Liuii q ſingularis eſt ad eũ morẽ. Is ergo ſic habet li. 27. *Illud veterem ducem, & aſſuetũ Romano hoſti mouit, quod ſemel in Prætoriis caſtris, bis in Conſularibus referebant ceciniſſe: duos profecto Conſules eſſe, &c.*

Vbi ecce Aſdrubat aſſuetus Romano hoſti, colligit duos Conſules in caſtris conſularibus eſſe, ex eo quod bis claſſico datum ſignum. Quod ſi pari ratione contigiſſet, vt duo prætores in iiſdem caſtris, cum ſuo quiſque exercitu fuiſſent: bis quoque ſignum claſſico datum eſſet, ſicuti & in conſularibus. Et ratio eſt, quia Claſſicum Imperij ſignum eſt, vt ait Vegetius, & canitur Imperatore præſente. Ita quepræſente vnico Imperatore ſemel claſſico canitur, pręſentibus duobus bis, & ſic deinceps. Porro autē ex eo loco Liuii, facile eſt colligere id ſignū datum ſub Veſperam, & Initium noctis. Adeo vt non omnino vana ſit futura coniectura viri doctiſſimi, qui id ſignum cenſuit fuiſſe dimiſſi conuiuij. Quam tamen gratis non probo, ſed de hoc plura in meo conuiuio.

Pag. eadem lin. 13. Buccina deſignarent. Hanc deſignationem Vigiliatum per cantum Buccinæ, nonnulli cenſent reſpondere ei horarum denunciationi, quæ Romæ fiebat per accenſos quorundam magiſtratuum. Alioqui certe Centurio ſolebat initia vigiliarum nunciare. Teſtes Cornelius Tacit. Annali 15. & hiſt. 2. & Polib. lib. 4.

39 *Fol. 179. a. lin. 3. Rubra veſte.* Hæc veſtis Tunica erat. Plutarcho in Fabio dicitur χιτὼν κόκκινος: Iſidoro Tunica ruſſat, vel Coccinea, vel punicea proponebatur ſupra prætorium. Auctor Plut. in Bruto. Ne audias Iſidorum, qui propoſitam ait ante principia: Hoc vero vexillum proponi ſolum quoties ineunda pugna. Eo ergo propoſito conclamabatur ad arma & milites corpora curabāt. Aduerte tamen, duplici differentia tale ſignū propoſitū. Vel vt nūciaret pugnā in diē craſtinum, vt apud Cęſarē ſæpe: vel vt moneret pugnā opportunè, hoc eſt eo ipſo tempore eſſe ineundam, vt colligas ex locis Ammiani iam citatis. Tale ſignum ſi ab hoſte proponeretur, & panderetur porrectius, ſignum erat cohortationis ad defentionem, & proditionem Imperatoris. Ammianus lib. 29. *Sago puniceo porrectius panſo milites clamoribus magnis hortario vt dedant Theodoſium oportune.*

Fol. 179. b. lin. 19. Teſſeram fuiſſe ſymbolum. Teſſera illa vigente repub. tabella erat è ligno breui inſcripta: quæ ab Imperatore Tribuno dari ſolebat. Poſtea ſignum fuit modo vocale, vt habet in exemplis Alex. modo mutum,

vt cum

cum Cauis, Chereæ præbuiſſe dicitur oſculandam manum gammatam, & formatam in obſcœnum modum. apud Suet.Calig.

18 *Fol.180.a lin.1 Prandere milites.* Prãdere verbũ eſt militare. Ne putes dici ſemper apud auctores, pro cibum capere medio die. Pranſus enim, bene paratus eſt: etiam apud Liuium non vno loco.

Pag ead.lin.8. Alii teſſeram fuiſſe menſuram. Plane ridiculus hic Alex, qui putet Teſſeram fuiſſe menſuram frumenti, cum fuerit duntaxat ſymbolum accipiendi frumenti, non ſolum in caſtris, ſed etiam in Vrbe.

Pag.ead. lin.26. Manus vero protentare. Vt complodere, ſic protentare manus poteſt quis pluribus modis. Alias in ſignum iræ. Alias in ſignum humilitatis, & deditionis ſuæ. Iræ vero militaris indicium longe aliud erat ſolennius: nempe haſtis clypeos ferire.

Pag.ead. 28. Defectionis &c. Defectionis aliud ſignũ prodit Am.lib.26. nempe ſcuta & vexilla peruerſa geſtare.

Ad CAP. 3.

40 Fol 181.*a.lin.23 Poſitoque vexillo.* Id vexillum in Ianiculo ſtatuebatur, vna cum cuſtodiis: vt narrat Dio li. 37. Id autem vſque adeo neceſſarium erat, vt eo remoto comitia dirimerentur. Eoque aſtu, idem Dio narrat Metellum Celerem decreuiſſe comitia quibus agebatur de capite Rabirij.

Fol.182.lin.29. Siquidem L. Caſſius. Fallitur hic multis modis Alex. Primo quod arbitretur legem tabellariam Caſſiam latam fuiſſe C. Mario, & L. flacco Coſſ. Lata enim fuit Lepido, & Mancino Coſſ. vt liquet ex Cic. lib. de claris Orat. Erroris cauſſa eſt, quod ille L. Caſſius Lõginus, qui Trib. plæb. fuit Mario, & Flacco Coſſ. multas leges tulerit. Itaque ad eum retulit Alex. quod referre debebat ad eius (vt opinor) patrem: qui item Trib. plæb. erat Lepido, & Mancino Coſſ. 38. annis ante Conſulatum illũ Marij, & Flacci. Deinde ille Caſſius tribuit quidẽ tabellam Populo, ad ſuffragia ferenda, non tamẽ in magiſtratibus creandis ſed tantum in Iudiciis. Neque primus tabellam dedit Populo, ſed ante illum duobus annis A. quidam Gabinius ignotus homo, & ſordidus: vt eſt apud Ciceronem lib. 3. de leg. & in Lælio & in Bruto. Itaque

quatuor leges tabellas Populo Romano dederunt: Gabinia, in creandis magiſtratibus: Caſſia, in iudiciis excepta perduellione: Papyria in ferẽdis legibus: Cœlia, etiam in perdoellione, quam Caſſia exceperat. Denique in eo fallitur Alex. quod tabellas ſuffragij punctis diſtinguit. in Tabellis enim illis, nomina Candidatarum ſcribebantur, non integra quidem, ſed ſemiperfecta. Vnde Orat. pro domo ſua. Cic. ſcribit quemdam fraudem facere voluiſſe, ita vt Prætor renunciaretur interuerſa Aedilitate: & id potuiſſe, ſi modo prima litera competitorem habuiſſet aliquem: hoc eſt, ſi nomen alicuius qui Præturam petiiſſet, initium haberet ab ea littera, à qua nomen illius fraudulenti. Puncta vero pungebantur à cuſtodibus in tabellis, quas aſſumebant ad hoc munus. Indicabantque numerum ſuffragiorum, quæ quiſque candidatus tulerat. QVOD vero addit Alex. Populum Romanũ tandem deſiiſſe vti tabellis in ferendis ſuffragiis, refero ad tempora Imperatorum Quibus populi ſuffragia libera non erant, & parui momenti.

41 *Fol.182.b.lin.30. Quippe cum binà.* Hoc vix factum legas niſi cum primis comitiis nulli magiſtratus creari potuerant.

Fol.183.a.lin.9. Et decuriatis comitiis. Lege *Curiatis*, ſed etiam de hoc nobilis eſt controuerſia inter Nicol. Gruchium, & Car. Sigonium. Horum tu ſcripta euolue.

Pag.ead.lin.12. Fertur tamen C. Cæſar. De ſtatu Comitiorum ſub C. Cæſare ſub Auguſto, Tiberio, & ſequentibus Cæſaribus, vide quæ Lypſius collegit, ſuis Cõmentariis in 1. Annal Taciti: & Bud. Annotat. in Pandect. nobis per tempus non licet eorum breuiarium hic ſubſcribere.

Pag.ead.lin. 3[illegible]. Fuere autem Comitia Curiata. Hic de Curiatis comitiis loquitur, quę habebantur florente repub. Nam ante Seruiũ Tulliũ, certum eſt magiſtratus, leges, & quæ Populus agebat, iuſſa fuiſſe Curiatis comitiis, vt pote quæ ſola eſſent. Poſtea vero, ſaltem poſt inſtituta Tributa Comitia, aboleuerunt paulatim, & adumbrata tandem tantũ fuerunt. Retentaque ſolũ regionis cauſſa. Cæterum hic multa tibi cautè legenda ſunt. Bellũ enim a Populo iuſſum Centuriatis comitiis liquet ex Liuio, lib.40. 49. & 51. Duces itidem belli gerendi iis comitiis

lectos ſatis conſtat. Hi enim erant Conſules, & Prætores. Nā ſi qui crearentur Proconſules, & Proprætores extra ordinē. Tributis comitiis creabantur. Excipio P. Scipionē, qui ſemel Proconſ. factus eſt Cēturiatus. Solique dictatores opus habuiſſe videntur lege Curiata, ad pleni tudinē imperij ſui: ſi modo id admittatur quod cōtrouerſum eſt inter Gruchiū, & Sigoniū. Prouinciæ itē ſi quæ extra ordinē decernerentur, dabantur Comitiis tributis vt ex multis Liuij locis liquet. Nō nego tamen Prouincias ornari ſolitas fuiſſe lege Curiata.

42 *Fol 183.b.lin 27. Quandoque Centuriatis* Non dubiū eſt quin celebriores leges his ſemper comitiis latæ ſint, vt leges 12. tabularū, & aliæ. Quæ ob id Centuriatæ nōnunqua dictæ ſunt, vel ſimpliciter leges vt apud Iuſtinianū 1. Inſt. & Gelliū lib. 10. ca. 21. nempe ad diſtinctionē earū legū, quæ ferebantur comitiis Tributis. Quæ Plæbiſcita dicta. Hæc enim etſi totum Populum tenerent, tamē nō decuit tantæ eſſe & auctoritatis, & dignationis, quantæ erāt leges cēturiatæ. Hæ enim ab vniuerſo populo, illa a plebe tantum iubebantur: & ſępe ferentibus minoribus magiſtratibus Quanquam maiores etiam iis ſępe comitiis plæbē rogare ſolebant.

Fol. 184. li. 15. Sacrorū deteſtationē. Intellige Cōſecrationes & dedicationes omnes, quas publice in cōcione populi fieri oportebat: Quæ ſine dubio initio factæ Calatis comitiis, vt Gellius ſcribit. Poſt legē autē Papyriā fuit poteſtas plæbeiis magiſtratibus eas faciendi Tributis comitiis. In quo ſatis erat denūciare pōtificibus, vt adeſsēt. Quibus renuētibus, poterat magiſtratus plæbeius dedicationem illam perficere. Si tamen videbatur, cogebant Tribuni plębis pōtifices, vt huic dedicationi intereſſent: & id pro iure ſui magiſtratus poterant, vt intelligitur ex Orat. pro domo Cic. Hęc vero omnia, vt & teſtamentorum cōfectio Comitiis illis, paulatim obſoleuerūt.

Fol. 185. a. lin. vlt. Pretorē interregē. Quam bene hic Alex. ſentiat, alij viderint. Certe nō videtur prætores potuiſſe habere comitia vllorū magiſtratuū. Nā quorū magiſtratuū? An Conſulū? Id nefas fuiſſe infra probaturi ſumus. An prætorū? Reclamat tota hiſtoria, negat Cicero lib. 9. epiſt. ad Atticum, epiſt cui initium eſt *Tres epiſtolas.*

Et epiſt.11.ad Brut. An Cenſorum? non legas vllos cen ſores a Prætoribus eſſe renunciatos. An denique minorũ magiſtraruum? Vix legas. Certe nõ legi. DE INTERREGE non dubito quin habere potuerit comitia maiorũ,&minorum magiſtratuum. Annota tamen eum qui primus interrex fuerat, Comitia non habuiſſe: id munus fuit ſecundi interregis, vel etiam vlterioris, vt ex hiſtoria Romana Aſconius,& alij multi obſeruarunt. ÆDILES comitia Aedilium habuiſſe, videtur docere Piſo, apud Gellium lib. 6.cap.9. Locus tamen mendoſus iudicatur multis. Et certe tale aliquid non legas in tota hiſtoria. Romana. Quid? quod Aediles ius non habuerunt vocandi Populi? niſi forte mulctæ dicendæ cauſſa, in quo etiam opus habuerint auctoritate poteſtatis maioris? Quid etiam? quod Piſoni repugnare videtur Liuius? QVAESTOREM, habuiſſe comitia creandis vllis magiſtratibus non legi. De Præfecto vrbis, res clara eſt ex Liuio, extremo lib. 1. De Tribuno etiam celerum, clare Dioniſ. lib.4. fidem facit. Vbi ait lege Tribunitia nempe Bruti, qui Tribunus erat celerum, eiecto reges. Denique Pontifex maximus legitur habuiſſe comitia, & maiorum, & minorum magiſtratuum. Qui licet Imperare exercitum non poſſet, qui neceſſarius erat ad Comitia centuriata habenda, poterat tamen facere, vt Imperaretur ab alio magiſtratu, qui eam poteſtatem haberet: quique fortaſſe centuriata comitia creandis magiſtratibus habere non poterat.

Ad CAP. 4.

43 *Fol.* 185. *b. lin.* 26. *Poſtea alternis annis.* Hæc ex Liuio ſumpſit. non videtur tamen aſſequutus ſenſum Liuii. Eius verba propono, initio lib. 7. *Verecundia inde impoſita eſt ſenatui, ex patribus videndi Aediles Curules creari. Primo vt alternis annis ex plebe fierent, conuenerat: poſtea promiſcuum fuit.* Ex quo non potes colligere Aediles Curules vllo vnquam tempore alteruis annis è patribus, alternis etiam è plæbe creatos fuiſſe.

*Pag. ead. lin,*36. *Sicut duo patricii antea fuerant.* Vnde hoc Alexander ſumpſerit neſcio, ſed errat locupletiſſime, meo ſaltem iudicio. Nam Aediles plæbeij multis an-

nis creari cœperunt, ante Curules: nempe eodem fere tempore, quo creari cœperunt Tribuni plæbis, vt ex Dionyſio, lib.6. conſtat. Curules vero, circiter centum viginti ſeptem annis poſt plæbeios cœperunt, L. Aemilio Mamerco & L. Sextio Coſſ.

Ad CAP. 6.

44 *Fol 189.b.lin. 2. Ad principem vel Senatum prouocaſſet.* Appellationes, ceu prouocationes introductæ in rempub. videntur, à Valerio Publícola. Ab eo vero tempore variè appellatum à magiſtratibus. Vel ad Trib. plæbi. & ad Populum: vel ad collegas eorum magiſtratuum, à quibus prouocabatur. Nec ſolum a Quiritibus, hoc eſt ciuibus, qui in vrbe habitabant, ſed etiam a Prouincialibus, etſi aliter nonnullis videtur. Poſtea oppreſſa libertate, frequētius multo eſt appellatū, & vt plurimū ad principem. Adeout Auguſtum oportuerit delegare certos magiſtratus, qui de appellationibus cognoſcerēt. Prætorē nempe, qui de vrbanis: Cōſulares vero, qui de Prouincialibus: & ſingulos cōſulares cuiuſque prouinciæ negotiis præficere nec mirū. Vndecunque à quibusuis iudicibus appellabatur ad principem. Imo etiam ab ipſo Senatu, vt Tacit. auctor eſt Annal. 4. Adeout Nero quo ſe magno onere curarum leuaret, edixerit vt omnes appellationes à iudicibus ad ſenatum fierent. Ex quo fortè iure colligas cognitionem illam Appellationum, ab Auguſto demandatam, Prætoribus, & Conſularibus, non fuiſſe diuturnam. Porro ante Neronem ſiue temere, & (vt eſt in formula) furoris audacia, ſiue iure, à re iudicatâ appellatū eſſet ad Senatū, impugnè id erat. Dixi ad Senatū: nā ſi appellatū eſſet ad principem, irrogabātur multa, ſi tamen iniuria appellatū eſſet. Vide an vtrumque colligas ex Tacito. Apud quem, Nero ſtatuit, vt qui a priuatis iudicibus ad ſenatum prouocaſſent, eiuſdem pecuniæ periculum facerent, cuius qui Imperatorem appellauere. Nam ante id tempus vacuum id, ſolutumque pœna fuit.

Folio 190. a. linea quatuordecima. Bithynis vt minor, &c. Bene dixit *Bithynis.* Nam Romanis, libera quidem re-

pub. annus viceſimus ſeptimus, ſub Auguſto viceſimus quartus, vel viceſimus quintus fuit capiendi Magiſtratus & ſentētiā dicendi in ſenatu. vt multa Dionis, Taciti, Suetonij, Quinctiliani loca docent.

Ad Cap. 7.

Fol. 191. a. lin. 5. Ardentiſſimo clamore. Hic clamor initio exilis, pedetentim in maiorem pro tollebatur. Ammianus lib. 31. *Romani quidem voce vndique. Martia concinentes, à minore ſolita ad maiorem protolli, quem gentilitate appellant Barritum, vires validas erigebant.* Eumque non prius attolli iubet Vegetius, quam acies ſe iunxerint.

Fol. 194 a. lin. 7. Dextris autem exertis. Nec ſolum Græcis, & Perſis, ſed etiam Romanis: vt ex multis Ammianis locis patet. Sed & apud Perſas, longe ſolennius fuit ſignum pacis. Ammianus lib. 24. *Denique pre ſe bouem coronatum agentes, quod eſt apud eos ſuſceptæ pacis indicium, deſcendere ſuppliciter &c.*

Ad Cap. 8.

45 *Fol. 196. b. lin. 37. Vt pari voto vir & vxor.* Nequaquā id neceſſe fuit. Satis erat ſi per libertum alter coniux alteri repudium mitteret. Iuuenal. *Collige ſarcinulas clamat libertus & exi.* Indéque ortæ videntur locutiones illæ, frequentes apud auctores. *Mittere libellum repudii*, & aliæ.

Fol. 198. a linea 10. In Atrio domus. Inde magna laus matronarum Romanarum erat domum ſeruare, lanam facere. Quod etiam ſepulchris nonnullarum honoris ergo inſcribebatur. His nominibus laudatur Caia Cæcilia, quæ ad indicium eius rei, crepidas, & colū ſacrauit, in templo Dei *Sangi.* infra enim in Alexandro ita legendū eſt. non in templo Anci Martii. Inde. Matronæ nonnunquā *Lanipendiæ* dictæ, quāuis Lanipendius propriè ſit maritus, qui Lanam pendit vxori, & ancillis. Lanā autē faciebāt & præſentibus & abſentibus maritis: ſed maxime abſentibus. Tunc enim nō ſatis erat decorum matronas videri in publico. Ideo apud Senecam Conſolat. ad Albinā, laudatur neſcio quæ, quod ſedecim annis, quibus vir eius Aegyptum adminiſtrarat, nunquam in publico viſa erat. Et Arethuſa Propertiana gloriatur quod militāte viro *raris aſſucta calendis, vix aperit clauſos vna puella lares,*

Porrò Matronæ faciebant lanam, in lecto Geniali : ibíque liberos erudiebant ſuos . Qui lectus ob eam rẽ magnificè ſtratus erat,& paratus,& circumſeptus imaginibus maiorum.Lanam verò facere non erat matronarum Romanarum peculiare.Is mos penetrauit vſque ad Gentes barbariſſimas . Siquidem apud Ammianum Marcellinum lib. ·. Hunnorum vxores , dicuntur veſtes viris ſuis facere ſolitas eſſe.

Ad Cap. 10.

46 *Fol.* 200. *a lin.* 31. *Quum eum vertiſſet dominus* melius dixiſſet *circumegiſſet* vel *circumduxiſſet*. Cornutus in Perſium. Quoties manumittebant eos alapa percuſſos circumagebant , & liberos pronunciabant. Claudianus de 4.Conſulatu Honorij. *Te faſtos ineunte quater,ſolennia ludit. Omina libertas deductum vindice morem lex celebrat , famulúſque iugo laxatus herili ducitur , & grato remeat ſecurior ictu.* Quamquam non omnino inepte Alexander dixerit *Vertiſſet.* Nempe eo iure, quo alij circumductionem illam *Vertiginem* appellant.

Fol. 204. *b. lin.* 36. *Qui manu à Prætore emiſſi.* Dubito an Prætoris auctoritas interceſſerit in hac manumittendi ſpecie potiſſimum in libertate , quæ data inter amicos . Nam quæ teſtamento dabatur iuſta libertas nonnullis videtur contra quam hic Alexander ſenſerit. Vetus eſt fragmentum,neſcio cuius Iuriſconſulti,a Puteano vulgatum. *Hi qui Domini voluntate in libertate erãt, Manebant ſerui,& manumiſſores audebant in ſeruitutem eos denuo per vim ducere Interueniebat Prætor, & non permittebat Manumiſſum ſeruire.* Vbi quod ait , *manebant ſerui*, pertinere videtur ad tempora præcedentia legem Iuniam Norbanam. Quibus ſerui inter amicos Manumiſſi , fortè rarò liberi fiebant. Libertatem inter amicos paruifacit Meſſenio Plautinus,ac ſibi dicit meliore eſſe opus auſpicio, vt liber maneat . Quaſi rata non foret talis manumiſſio, niſi poſteà confirmaretur,ac idem in tali manumiſſione eueniret , quod in Donatione aurei annuli,à Vitellio facta cuidam liberto,inter cœnam. Hoc eſt quaſi ſequentibus diebus rogatores eſſent mittendi ad dominum, qui impetrarent confirmationem donatæ libertatis , ſicut fecit ille libertus Vitellianus. Lex autem Iunia Nor

bana, videtur fuiſſe ſeruis eo modo manumiſſis. Idem fragmentum eiuſdem Iuriſconſulti. *Sed nunc habens propriam libertatem, qui inter amicos, hoc eſt per epiſtolam, vel in conuiuio, vel alio familiari congreſſu amicorum manumittuntur: & fiunt Latini Iuniani.*

Fol. 205. a. lin. 18. Velut ingenui & cæt. Quod erat Latinæ libertatis proprium, dedititiæ tribuit. Saluianus lib. 3. ad Eccleſ. Cathol. *Seruos ſuos non bene de ſe meritos, quia ciuitate Romana indignos iudicant, iugo Latinæ libertatis addicunt, quos ſcilicet iubent quidem ſub libertorum titulo agere viuentes, ſed nolunt quicquam habere morientes.* Dedititij autē, longè peiore conditione erāt. Ergo hoc diſcriminis dicitur eſſe inter dedititios & Latinos libertos: quos Latini, etſi ciues non ſint, poſſint tamen ciues fieri, & ingenui. Dedititij autem, neque ſint, neque fieri poſſint ciues. Latini viuunt vt liberi, moriuntur, vt ſerui: dedititij moriuntur vt ſerui, nec planè viuunt vt liberi, ſed fruuntur vmbra tantùm libertatis. Ex quo duplici diſcrimine, apparet quam defecerit Alexandrum ſua memoria, cum ſcripſit dedititios viuentes liberos fuiſſe, & velut ingenuos munia publica obire, & magiſtratus capere potuiſſe. Neque enim Latini ea præſtare potuerunt, qui tamen multo meliore erant conditione. Etenim ciues nō erant, & poterāt in ſeruitutem retrahi. Ideo eiuſmodi libertas, dicitur non iuſta Senecæ lib. de vita beata. Et Suet. Auguſt. 40.

Pag. ead. lin. 31. Notæ ſeruitutis, & cæt. Non ſeruitutis ſimpliciter, Nam hæ notæ non ſolebant inuri ſeruis quibuſlibet, ſed, fugitiuis, aut ſeruitutem detrectantibus ſolum. Petronius. *Notum fugitiuorum epigramma.* Quintilianus. *Si quis fugitiuo ſtigmata ſcripſeris.* Solebant etiam fugitiuis pedes proſcindi, vel amputari: vt qua parte peccauerant, eadem punirentur. Illæ verò notæ, & epigrammata fugitiuorum, in fronte deſcribi ſolebant non ſolū, ſed etiam in tota facie. Petronius. *Impleuit Eumolpus frontes vtriuſque ingentibus litteris, & notum fugitiuorum epigramma, per totam faciem liberali manu duxit.* Neque ſolis fugitiuis ſeruis, Hæ notæ inſcriptæ: ſed etiam liberis hominibus, in pœnam alicuius criminis. Seneca de Ira. *Varia genera pœnarum, lacerationes membrorum, inſcriptiones fron-*

tium, &c. Petronius. *vt Videamini ſtigmate eſſe puniti.* Et lege Remnia, calumniatores ea pœna afficiuntur.

Pag. ead. lin. 33. donec ſequuti principes. Nempe Iuſtinianus, Qui videtur omnino ſuſtuliſſe conditionem libertinorum. Nouella 78. edixit vt manumiſſi omnes eſſent ingenui, maximè ſi manumiſſos ius patronatus remiſſiſſet. Saltem ſi hic princeps non fecit omnes libertinos plenè ingenuos, effecit ſaltem vt eſſent Ciues Romani.

Ad Cap. II.

47 *Fol. 206. b. lin. 2. Niſi poſt initum Populi ſuffragium* Etſi de hoc eſt controuerſia inter Liuium, & Dionyſ. Maluiſſem tamen hic ſcribere, *Niſi ante luctum Populi ſuffragium patres auctores fierent.* Liuius lib. 1. Priuſquam *Populus ſuffragium ineat, in incertum comitiorum euentum, patres auctores fiunt.* & lib. 8. *Lata lex eſt, vt legum quæ centuriatis comitiis ferrentur, ante initum ſuffragium patres auctores fierent.* Quam legem dicitur L. Sylla Conſul renouaſſe, apud Apium lib. 1. Idque ſeruatum eſſe paſſim hiſtoria Romana docet Liuius lib. 2. *Victi patres vt de cõnubio ferretur conceſſere & alibi ſæpe.* Totus verò hic Alexandri ordo, eſt perturbatus nec bene elicio quid ipſe velit.

Fol. 207. a lin. 7. Filiis libertinorum. Libertini aliquando dicuntur, qui ex ſeruitute manumittuntur: & in hac ſignificatione, poſtremis temporibus hæc vox vſurpata. vt apud Suet. Claud. 24. & Cic. pro Cluent. *Popilium quod erat Libertini filius in ſenatum non legit.* Alias Libertini erant, non qui manumittebantur, ſed qui ex his naſcebãtur. Videas etiam Libertinos aliquãdo dictos, nòn qui ipſi, vel quorum parẽtes, ſed quorum aui, vel abaui, vel proaui manumiſſi eſſent. Vt ergo ad rem veniamus. Eos libertinos, Appius legit in ſenatum, non qui ipſi, vel quorum parentes manumiſſi eſſent, ſed quorum auus ad minimum eſſet manumiſſus. Horat. ſat. 6. lib. 2. *Cenſorque moueret Appius ingenuo ſi non eſſet patre natus.* Infrà vero vbi Nero dicitur Libertinorum filios diu à ſenatu remouiſſe, Libertini ſunt qui ipſi manumiſſi ſunt.

Pag. eod. lin. vlt. Aut in curiam eundi. Cautè intellige. Cùm Prætor in vetere republica collega Conſulis foret, & patricius, & abſentibus Conſulibus. Conſulare

munus obiret, vocaret etiam ſenatum, & conſuleret, ius ſententiam dicendi, aut in curiam eundi non habuerit? Certum eſt præterea, qui Prætores, imò qui Ædiles curulles erant, vel fuerant: & qui erant Quæſtores, ius habuiſſe veniendi in ſenatum: & eorũ cauſſa in vocando ſenatu, locum fuiſſe huic formulæ. *Quibuſque in ſenatu ſententiam dicere liceret.* vt apud Liu. libro trigeſimo ſexto *P. Cornelius Coſ. edixit, Qui ſenatores eſſent, quibuſque in ſenatu ſententiam dicere liceret, aut qui minores magiſtratus erant, ne quis eorum ab vrbe abiret.* Quare hoc tantùm concede Alexandro. non omnes qui Prætores, Ædiles, Quæſtoresve fuerant, ſenatores fuiſſe: hoc eſt aſcriptos in albo, & numero ſenatorum, & lectos in ſenatum. Siquidem apud Liuium, libro vigeſimotertio. *Dictator recitato vetere ſenatu, Inde primum in demortuorum locum legit, qui poſt L. AEmilium, & C. Flaminium Cenſores, curulem magiſtratum cœpiſſet, necdum in ſenatum lecti eſſent. Tum legit qui AEdiles, Tribuni, & Prætores fuerant.* Sed & hoc concede Alexandro per ea tantùm tempora, Quibus Prætura plæbi eſt communicata. Tunc enim, etſi (vt liquet) non neceſſario ſenatores forent, ius tamen veniendi in ſenatum habebant. Imò fortè & hoc priuilegium, vt à legente ſenatum præteriri ſine cauſſa non poſſent. Innuit Liuius libro vigeſimoſecundo. *Octoginta Præterea ſenatores cæſi aut qui eos magiſtratus cœpiſſent, vnde in ſenatum legi deberent.* Soli Quæſtores, poſt abſolutum annum magiſtratus, non poterant iure Magiſtratus geſti venire in ſenatum: quod declarat hiſtoria Q. Fabij apud Valerium. Eſt tamen de Prætoribus quod animaduertas. videri eos priuatos iure veniendi in ſenatum, & dicendæ ſententiæ in ſenatu, ſub imperio Auguſti. Apud Dionem libro quinquageſimo quinto. *Prætoribus cum indignè ferrent, ſe cum honore Tribunos plebis antgirent, in ſenatu ſententiam dicendi ius non habere, Auguſtus id conceſſit.* Quod tamen eiſdem denuò abſtulit. Et hoc fortaſſe fefellit Alexandrum.

48 * *Fol.* 207 *b. lin.* 33 *Pretori.* Id ius erat Prætori, abſentibus tamen Cõſulibus, & cũ res noua, & quæ præſenti

conſilio egeret, euenerat. Alioqui negotia interrupta diſceſſu Conſulum, diſceptanda & conſultanda differebantur, in eorum reditum. niſi aliud reipublicæ poſtularet neceſſitas.

Fol 208.4 lin.4. Supplicare. Hoc ſacrificiolum non fiebat ſine tibicine, vt colligas ex Suet.Tib.7. Mos verò erat ſenatoribus intrantibus Curiam, ita ſacrificare, etiamſi non eſſet faciendum ſenatuſconſultum. Auctor Suetonius. Vbi de Inſtituto Auguſti ſuper hoc loquitur.

Fol. 209. a. lin. 3. Qui ex Cenſoriis viris. Is mos videtur ſeruatus Romæ, vſque ad Cenſuram M. Cornelij Cethegi, & P. Sempronij Tuditani. Id certè Liuius lib. vigeſimo ſeptimo docet. Apud quem Cethegus Cenſor, cum collega litigat, cenſetque legendum principem ſenatus, eum qui è Cenſoriis antiquior viueret. Sempronius verò eo remittente, Q. Fabium Maximum principem in ſenatu legit. Indeque videtur manaſſe conſuetudo. vt nō qui inter Cenſorios viros vetuſtiſſimus eſſet, ſed qui ſapientiæ, & rerum geſtarum gloria emineret, princeps in ſenatu legeretur.

Pag. ead. lin. 8. Citra Conſularem locum. Apud Ciceronem 5. Philip. Q. Fuſius Calenus, qui nondum Conſul fuerat, à Pauſa primus rogatus ſententiam dicitur: quia fortaſſe eius ſocer erat, vt conſtare poteſt ex Philip. 8. & 10.

Pag. ead lin 10. Quem tamen ordinem. Id (fateor) tradit expreſſis verbis Suet. Sed ſi id verum, quomodo potuit fieri, vt Qui conſul deſignatus eſſet, primus rogaretur ſententiam? Id tamen ſæpe factum etiam agnoſcit Alex. Conſules autem non deſignabantur ante menſem Sextilem.

Fol. eod b lin. 18. ſenatus acta. Hæc à ſenatuſconſultis diuerſa. Inſtituta dicuntur à Iulio Cæſare. Vide quæ de his collegit Iuſtus Lipſius Comment. in 5. Annal. Taciti.

Fol. 210. a. lin. 11. Qui quidem Laticlauim. Xiphilinus in Traiano, Senatorem auget veſte purpurea, (Neſcio an intelligat togam prætextam, an Laticlauum) & corona. Quare hæc etiam numeranda in inſignibus ſenatoriis.

Eo videtur alludere Senec. *Vulgus autem tam coronatis, quam Chlamydates voco*. Et Caſſiod. *Optamus P. C. coronam veſtram diuerſarum faſcium flore depingi.*

*Fol.*211.*a lin.*17.*Per Conſules deſig.* Id certè fieri non potuit, poſtquam inuectus eſt nos ineundi conſulatum Kal. Ianuariis. Tum enim nulli deſignati conſules erant antè menſem Sextilem.

AD CAP. XII.

*Fol.*212 *a, lin.*6 *Fauiani nonnulli Quintiliani.* Fortè *Fabiani* legendum eſt. His autem duabus ſodalitatem tertiam *Iulianorum*, in honorem C. Iulij Cæſaris additam, ſcribit Dio. lib. 44. Confirmat Suet. in Iulio. 76. Vide Turneb. cap. 3. lib. 7. Aduerſar.

AD CAP. XVII.

49 *Fol.*221.*a. lin.* 32. *Corporis ablutione.* In ſacris deorũ ſuperorum, totum corpus abluebatur, vt annotat Seruius in illud Virgil. *Donec me flumine vino abluere.* In ſacris autem deorum inferorum, ſatis erat ſola aſperſio. Auctor. idem Seruius.

Fol. eod. b. lin 1. *Iſidis ſacris initiandi*, non ſolum initiandi, ſed etiam qui ei deæ ſacrificare volebant. Meretrices ſępe eo aſtu vtebantur, in tractandis iis quos pellexerant in amorem ſui. Teſtis Propert. Iſid. nempe dicebant adeſſe Iſidis dies, qui puti eſſe debebant: vel ſe Iſidi ſacrificare velle mentiebantur.

Pag. ead. lin penult. *Hoc age.* Hac voce monebat vel Popam, vel aſtantes vt intenderent animũ ad ea quæ fierent. Sic Conſul cum iubere volebat ſenatores attendere ad ea quæ vocarētur in deliberationem, vtebatur hac formula. *Hoc agamus, P C.*

Fol. 222.*a lin.*17. *Hoſtia vinctus.* Hoc tantum cauebatur in ſacris reſolutoriis, hoc eſt ad quæ niſi ſolutis nodis fas non erat accedere. Qualia erant ſacra Iunonis Lucinæ, & alia nonnulla quæ fiebāt ab Auſpicibus. Certè Feſtus. Verbo *Exeſto* hanc cautionem agnoſcit, tantum in quibuſdam ſacris.

*Pag eadem lin.*34. *Dexteram ad oſculum ferre.* In hoc velim plures ritus adorandi agnoſcas, & addas etiam alias ceremonias in adoratione Gentilium. Alias enim caput velabant, circumuertebant ſe, tum procumbębant. Quo

geſtu Vitellius dicitur adoraſſe caligulam, apud Suet. Vitel.2.Et de hoc adorandi modo, Liuius lib.5. Plutarc. in Numa:in Camillo:& in Marcello. Alias tantum manum ad oſculum referebant, eo geſtu, vt prior digitus (qui alias eſt index, reſideret in pollicem Apul.4.Mileſ. *Et admouentes oribus ſuis dextram,priore digito in erectam pollicem reſidente, vt ipſam prorſus deam Venerem religioſis adorationibus venerabantur.*Minutius fœlix. *Caecilius ſimulachro Serapidis viſo,vt vulgus ſuperſtitioſus ſolet, manum ori admouens,oſculum labiis preſſit.* Aliqui cum hac relatione manus ad os,ſolebant capita ſummittere. D Hierony. Apol.1.ad Ruffinum.*Qui adorant.ſolent deoſculari manum, & capita ſubmittere.*Aliquando tamen ſolum capita ſubmittebant.Lamprid. in Alex. *Salutabatur hoc nomine, aut Alexander, Si quis caput flexiſſet, aut blandius aliquid feciſſet, vel abiiciebatur,vel ridebatur* &c.In hoc eum,Lamprid.Inſinuat quod paulo poſt ſcribit,Alexādrum vetuiſſe ſe adorari.Alias genua flectebant,preces ſuas fundentes coram Idolis ſuis,& aram tenebant Quorum rituum multos ſi quis velit coniunctos in adoratione aliqua ſolemniori,non repugnabo:Sunt verò præter ea, quæ moneā. Primum,in ſolemnibus adorationibus Romanos ſi penulati forent,depoſuiſſe penulas. Auctor mihi Tertul. lib.de Orat.*Vt eſt quorundam depoſitis penulis orationem facere.Sic enim adeunt ad idola nationes.*Secundum ad Orientem ſolitos ſe conuettere, Quod tamen omnibus familiare non erat.Tertul.Apologet. *Sed & plerique veſtrum, affectatione aliquando & caeleſtia adorandi, ad ſolis ortum labia vibratis.*Vt colligere poſſis id imitatione Chriſtianorum Gentes feciſſe: & prioribus illis ſæculis receptum non fuiſſe.Poſterioribus tamen ſæculis, omnibus communis fuit is ritus.Drepanius Panegyr.ad Theodoſ. *Nā vt diuinis rebus operantes,in eam caeli plagam ora conuertimus, à qua lucis exordium eſt*,&c.Tertium eſt.Quod Alex paulo ſuperius monuit.Romanos capita velare ſolitos inter adorandum,vt intentus ſacris eſſet animus, non ita viſū eſſe Tert.qui Apolloget.inſinuat capita Romanos velaſſe,pudoris celādi cauſſa.Nam vbi cōparat modum orandi Chriſtianorum, cum modo Gentilium. *Chriſtiani* inquit *oramus capite nudo,quia non erubeſcimus*, &c. Poſtre-

mum eſt. Cum Romani inter adorandum circumuerte-
bant ſe, id faciebant ad dexteram. Vnde neſcio quis apud Plautum Curcul. alteri dicenti. *Quo me vertam neſcio*, reſpondet. *Si deos ſalutas, dextrouorſum cenſeo*. Quod Galli religioſius cenſebant fieri Leuorſum. apud Plin. c. 20. li. 20. Ad adorationis verò ritus, fortaſſe pertinet & is, quo ad genua aduoluebantur eorum, quos adorarent, eorumque manus oſcularentur. Sed de hoc alio loco dicturi ſumus.

Fol. 224. b. lin. 31. Deinde ſedere. Prius quam ſederent ad ſignabant orationem, hoc eſt in tabulis deſcriptam ſignabant annulo ſuo, & affigebant vel genibus, vel femori Idoli, quod adorauerant. Tertul. de Orat. *Item quod aſsignata oratione aſsidendi mos eſt quibuſdam.* Et paulo poſt. *Porro cum perinde, faciant nationes, adoratis ſigilaribus ſuis reſidendo*, &c.

Fol. 226. a. lin. 20. Elixa per ſe ſiebant. Quid ſit hoc non ſatis intelligo. Hoc vnum ſcio. Priſco more carnes adoleri diis non ſolitas, niſi elixas. Qui tamen mos mutatus ſub rege Tullo hoſtilio. Arnob lib. 2. *Cum Romulo, Pompilioque regnantibus percoctꝭ plane, ac madida concremarētur*, diis exta, nonne rege ſub Tullo ſemicruda cœpiſtis, & leuiter animata porricere, priſca obſeruatione contēpta?

Pag. ead. lin. 22. Nihil diis adolent Nihil quidem carnis adolebant Perſæ, ſed tātum omenti partem aliquam perexiguam Auctor Strabo. Ideo Catul. *Gnatus vt accepto veneretur carmine diuos, Omentum in flamma pingue liquefaciens.*

Ad Cap. XVIII.

De Coronis fuſe egerunt Polyb. li. 6. hiſt. Plinius lib. 16. cap. 4. & lib. 18. ca. 2. & lib. 21. ca. 2. & lib. 35. ca. 1. & lib. 22. cap. 3. 4. 5. & 6. & Gellius lib. 5 cap. 6. Zonaras tomo 1. Annal. Petrus Valerius in ſuis hieroglophycis. Petrus Meſſius. Polid. Virgil. lib. 2. de Inuentorib. cap. 17. Et alij. Quorum veſtigia ſublegere non eſt ocium mihi.

Fol. 229. a. lin. 5. Aut conſularia ornamenta. Inuentum hoc eſt Cæſarum, vt quos vellent honoratos, ſine periculo ſuo, donarent vel Prætoriis, vel Conſularibus, vel triumphalibus ornamentis: & plerumque ſtatuis laureatis quę

pro triumpho dari ſolebant, vt loquitur Tacit. in vita Agricolæ: etiamſi Prætores, Conſulesve, non eſſent: nec etiam triumpharēt. Nam triumphare aliquem vix paſſi ſunt, ſaltem poſtquam Agrippa triumphum recuſauit, ob eam cauſſam quam Dio. Narrat.

AD CAP. XX.

51 *Fol.233.b.lin.17.Diurnis Actis.* Hæc ex Tacito, Annali. 13. Diurna acta, non alia quam populi Acta ſunt, Doctiſſimo. Lipſio in 5. Annal. Tacit. vbi multa habet de Actis, & ſenatus, & populi. Horum vſum dicitur Iulius Cæſar apud Suet. 20. Inſtituiſſe. *initio* (inquit). *Honore, primus omnium instituit, vt tam ſenatus, quam populi diurna acta conficerentur, & publicarentur.* Nec abnuit eo loco Tacit. Quod ſi verum eſt, habes quomodo hunc Alexandri locum debeas intelligere. Antè Cæſarem verò, Annales magna cura perſcribebantur, Ea cura pertinebat ad Pontificem maximum. Et hi Annales videntur tum fuiſſe eo loco, quo poſtea fuerunt acta illa diurna & populi, & ſenatus. Niſi quod Annalibus minutiſſima multa non inſerebātur, quæ in acta poſtea referre mos erat. Prioribus verò illis ſæculis, ſinguli magiſtratus ſingula ſibi Acta, & diurna vt opinor conficiebant, in quæ referebant minutatim omnia, quæcūq; geſſerāt reipub nomine. Illa verò religioſè tū ipſi, tū etiam poſteri ſeruabant, vna cū Maiorum imaginibus. Videor mihi id meo iure colligere, ex hoc Plinij cap. 2. lib. 35. *Tablina codicibus implebantur, & monumentis rerum in magiſtratu geſtarum.* Fitque mihi veriſſimile, ſingulas familias, in illa acta rettuliſſe tandem quæcumque in familia digna memoria contigerant. Suſpicatus ſum olim, Iuliū Cæſarem hunc morem aboleuiſſe, & voluiſſe vt pro priuatis illis, quæ priuatim aſſeruabantur fierent publica totius populi, quæ etiā publicarentur. Nondum tamen nactus ſum vllam confirmationem coniecturæ meæ.

Fol 234.b lin. 2. Quodque ſextilibus Kal. Id non arbitror factum, ob vllam religionem, ſed quia olim Iulius primus anni menſis fuerat. A quo tempore retentus fuerit mos mutandi Domicilij eo menſe.

AD CAP. XXII.

Fol 236 b.lin.8.Cogerentur. Vellem aperuiſſet quē annū

nuptiis præſcripſerint tum Iuliæ tum Pappiæ leges. Pubertatem certè in fœminis anno duodecimo:in maribus decimoquarto declarauerunt,ſed iis annis non obligarunt ciues Romanos,vel ad Vxorij penſionem , vel ad conciliandas nuptias. Et in eo anno preſcribendo,indulgentiores etiam dicuntur fuiſſe leges Iuliæ , quam Pappia.Tertul.Apolog.N*onne vaniſsimas leges Papias, quæ ante liberos ſuſcipi cogunt , quam Iuliae matrimonium contrahi* & cæt.

AD CAP. XXIII.

52 *Fol.139.a.lin.38.Nonnunquam à praetore.*Negare id videtur Cic.9.Epiſt.ad Attic.Epiſt.cuius initium eſt. *Cum dediſſe. Volet eum Credo Senatuſconſultum facere.Volet Augurium decretum.Rapiemur,aut abſentes vexabimur:vel vt Conſules reget praetor, vel dictatorem dicat. Quorum neutrum ius eſt. Atſi Sylla potuit efficere , vt ab interrege diceretur*, &cæt. Quod ſi mos maiorum tuliſſet, vt Prætor dictatorem diceret. Quare Pop.Romanus non iuſſit aliquem è Prætoribus dicere Dictatorem,eo anno quo Q. Fuluius à Populo dictator eſt creatus? Tum enim populus obſtinate Dictatorem volebat dici: Conſules dicere nolebant. Aut cur non dictator,ſed Prædictator appellatus eſt,Q.Fabius, qui hunc honorem à Populo accepit? Aut cur apud Liuium lib. 4. Populo Rom. Religio videtur obſtare , ne Dictator non poſſit niſi à Conſule dici? non item à Tribunis militaribus conſulari poteſtate? Eorum certè maior erat poteſtas, quam prætorum. Fortè id induxit in errorem Alex. quod Iulius Cæſar à M.Lepido prætore,ſit renunciatus Dictator At hic modus dicendi Dictatorem,extraordinarius erat , & contra leges Romanas.Sed nec propriè Lepidus dixit Cæſarem Dictatorem.Habuit enim ſolum comitia,quibus Cæſar à populo Dictator eſt creatus. *QVOD* verò addit Alex.prætores antè conſulatum dictos dictatores , neſcio an ſit probandum.Certè lex de Dictatore creando iubebat conſularem dici.Liuius lib 2.*Conſulares legere. Ita lex iubebat de creando Dictatore lata.* Quod verò nonnulli , vt eſt apud Liuium.lib.2. contendunt primum Dictatorem fuiſſe , M. Valerium, M. Filium , qui nondum Conſul fuerat,non placet ipſi Liuio. Sed & prætor non fuerat.

Alios

Alios antè conſulatum dictatores fuiſſe non legi. Fortaſſe potuit Alex.in eos auctores incidiſſe, in quos ego nondum inciderim.

Fol.139 b.li.10. Simulatque dictus erat. Obſeruat Onuphrius ſemel,ſecundo bello punico Dictatorem fuiſſe,ſine magiſtro,equitum.

Fol.139.b.lin.35.Dictatorem ſeipſum dixit. Ab interrege dictum eſſe putauit. Cic.loco ſupra citato. Idem Confirmat Appianus.

Fol.140.a.lin.12.Nulliqueprouocare. Alexandro repugnat Feſtus,verbo.*Optima lege.Poſtquam* inquit *prouocatio ab eo magiſtratu ad Populum data eſt, quæ antea non erat deſitum eſt dici,vt optima lege,vt pote imminuto iure priorum magiſtratuum.* Et certè in hoc,Feſto fidem habendam eſſe cenſeo. Etſi quod prius dixerat,Manium Valerium primum Dictatorem fuiſſe,Liuius non probet.

Pag eadem lin.33.Ad populum ferebat. Id ius primo conceſſum eſt.Q.Fabio.quem pop.prodictatorem creauit, vt annotat plutarch.Conceſſum tamen à populo,non à ſenatu auctor eſt plut.

Fol.140 b,lin 36.Legatus Conſuli. Ne arbitreris legatum Conſuli ſemper datum.Id factum eſt tantum, quando foris bellum Conſul gereret.

AD CAP. XXV.

Fol.244.b lin.4 Et Pompeij Amphitheatri. Hoc ſumptum eſt ex plinij lib.36.cap.18.Hiſtoriæ tamen nullibi mentionem faciunt huius Amphitheatri.Vide ergo an probanda Correctio Lipſij ſit legentis eo loco apud plin. *Et Pompeiani theatri.* Quomodo cum plinio erit emendandus Alex.

Pag.ead.lin.9.Et Neronis. Neronem crediderim non vnum,ſed plura theatra,temporanea tamen extruxiſſe. Siquidem tradit Xiphil. Neronem in honore matris Ludos dediſſe, modo quinque, modo ſex theatris ſimul, idque per plures dies.Eo autem tempore, tria tãtum erant Theatra firma,& menſura in vrbe.Nempe Theatra Pompeii,Marcelli,& Balbi.

GGg

ANIMADVERSIONES IN LIB. 5. GENIALIVM DIERVM Alexandri ab Alexandro.

Ad CAPVT 2.

53 FOl.249.b.lin.32. *Interceſsio Prætoribus competebat.* Non ſolum Prætoribus,ſed cuilibet maiori poteſtati. Prætorem Conſul vetare poterat habere comitia, populum vocare,concionem habere, & alia multa iure ſui Magiſtratus agere. Vnde Cic. in Leg. *Par,maiore poteſtas,plus valeto.* Id confirmant omnes hiſtoriç. Vetare autem nil aliud eſt,quam intercedere. Nam & ipſi Tribuni plæbis,quorum quaſi peculiaris erat interceſſio,cum intercederent, nullo alio verbo vtebantur quam verbo. *Veto.* Teſtis Liuius lib.6. *Agitedum, comitia indicite Patres, Tribunis militum creandis. Faxo ne iuuet vox iſta Veto, qua nunc concinnentes collegas noſtros tam læti auditis.*

Fol.250.a.lin 13. Et Patritii. Certè colligas ex Hiſtoria Romana duo valde inter ſe pugnantia. prius: Patritiis interdictum tribunatum plæbis. Poſterius: Licuiſſe plæbi quos vellet Tribunos creare. Imo,de facto hunc honorē aliquando detuliſſe patriciis, vt Legas apud Liuium lib. 3. Tribunos plæbis ſibi cooptaſſe duos patritios, & conſulares: Sp. Tarpeium,& A. Aterium. Cætera, vix legas vllum patricium geſſiſſe hunc Magiſtratum. Nec videò quomodo hæc duo poſſint conciliari,niſi dicas interdictam quidem Patritiis petitionem Tribunatus: non autem eum Magiſtratum. Nec obſtitiſſe quin eum Magiſtratum caperent,ſi modo vel à plæbe, vel ab ipſis Tribunis plæbis eueherentur ad eum honoris gradum. Nō eſt verò dubium, quin poſt legem Atiniam, Senatores potuerint petere tribunatum, ſi modo plæbeiæ gentis eſſent. Adeo vt poſtea mos inualuerit,ne quis eum Magiſtratum peteret, niſi iam ſenator foret. Colligas ex Suet. Qui tradit Auguſtum Tribunos ex Equitibus Romanis creaſſe, ſi candidati ſenatores deeſſent. Itaque,

qui tunc tantum plæbeius erat, vix poterat ad eum Magiſtratum aſpirare, qui proprius erat plæbis.

Pag. eadem lin. 25. Quippe Auguſtus. Ne putes ex hoc loco Auguſtum primum vſurpaſſe Tribunitiam poteſtatem. Antè Auguſtum eam ceperat Iulius Cæſar, & eius inſtituto extiterat. Dioni. lib. 42. *Caeſar hoc decepit, vt quinque continuis annis conſulatum gereret, vt dictator non in ſeneſtre tantum ſpatium, ſed in integrum annum diceretur. Adhæc tribunitiam poteſtatem per omnem ſuam vitam haberet.* Auguſtus tamen vt loquitur Cornel. Tacit. Annali 3. *id ſummi faſtigii vocabulum repperit.* Quomodo ergo verum dixerat Dio? Quod aliqui dicunt, Cæſarem publice non prętuliſſe nomen Tribuni, cofutare videtur Dio, qui tradit Cæſarem aſſidere ſolitum inter Tribunos plæbis, & omnia eorum munia obire. Quid ergo dices? An falſus Tacitus? Abſit. An Dio. Non dico. fortè tamen id vocabulum non fuit ſummi faſtigij, ſub Cæſare, ſicut poſtea fuit Auguſto. Hoc tamen non ſatisfacit. Fortè etiam Iulius Cæſar. Tribunatum plæbis re vera gerere voluit.

Cum interea cæteri Cæſares, vt auctor eſt Dio. lib. 53. Nefas ducerent gerere tribunatum plæbis, & ſolam poteſtatem tribunorum aſſumpſerint, cum interea alios Tribunos crearent.

Ad Cap. III.

54 *Fol. 253. a. lin. 9. Calicem mero plenum.* Tale aliquid ipſis Romanis cognitum. Salluſt. *Fuere qui dicerent, Catilinam humani corporis ſanguinem vino permiſtum in pateris circumtuliſſe Inde cum poſt execrationem omnes deguſtaſſent, ſicuti in ſolennibus ſacris fieri conſueuit, aperuiſſe conſilium ſuum.* Vbi nota illa verba. *Sicuti ſacris ſolemnibus fieri conſueuit.* Ibi enim fortaſſe talis vſitata potio quam Feſtus vocet *Aſſyratum.*

Fol. 254. a. lin. 16. Aut ſanguineam praeuſtam. Is mos etiam apud Perſas inualuit. Ammianus lib. 19. *Vixque ibi Grumbates haſtam infectam ſanguine ritu patrio, noſtrique more conieceras foecialis, armis exercitus concrepans Inuolat in muros,* &c.

Fol.254.b lin.32.Sodalitati prius. Non priuatim ſolum renunciatum amicitiæ, ſed etiam publice. Liuius 45. *Miſſi legati amicitiam Perſeo renunciarunt.* Idem lib.36. Conſulti fæciales à Manio. *Acilio Coſ. num prius Aetolis renunciandi amicitia eſſet, quam bellum inferendum.* Amicitiæ renunciandæ modus, fuit interdicere domo. Tacit. Annal.6. *Cæſar miſsis ad ſenatum literis, diſſeruit morem fuiſſe maioribus, quoties dirimerent amicitias interdicere domo, eumque finem gratis ponere.* Renunciandi ſodalitatem formula videtur fuiſſe. *Tuas res tibi habeto. Tuas res tibi agito.* Ea certè formula, apud Petronium Eucolpius renunciat ſodalitatem Aſcylto.

Ad Cap. IIII.

Fol.255.b lin.11. Neminem Romanorum. Tanta Prænominum dignitas fuit, vt ab illis certiſſimum nobilitatis & generis argumentum peterent. Ammianus li. 28. *Prænominum claritudine conſpicui quidam, vt putant, in immenſum ſeſe extollunt.* Ideo apud Petronium Trimalcio, ſe luculēter Cnæum Prænominat.

Pag.ead.lin.16.Romanis Sabinorum. Id quidem tradunt Priſcianus, Eutropius, & aliqui alij. Si tamen id verum, quomodo fit, vt non legas vel vnum prænomen, quod quidem à Romanis vſurpatum ſit, fuiſſe nomen Sabinum vel contra? Ob hanc cauſſam, non nemo ita interpretatur hunc Alexandri locum, vt dicat fuiſſe quædam Prænomina, Romanis quaſi propria: & viciſſim, ſua Sabinis fuiſſe peculiaria: Quæ promiſcua facta ſint, ambobus illis populis, in vnum coniunctis. Verumtamen quam benè hoc quadret ipſi viderint.

Ad Cap. VII.

Fol.258.a lin.16.Taurum immolarent. Hic Taurus olim niueus eſſe debebat, poſtea ex Senatus decreto potuit eſſe Ruffus. Arnob.lib.2. *In Albano antiquitus monte, nullos alios licebat quam niuei tauros immolare candoris. Nonne iſtum morem, religionemq; mutaſtis? Atque vt ruſſulos liceret dari, ſenatus conſtitutum ſanctione.*

Ad Cap. X.

Fol.266.a. In miſcellanea noſtra olim multa retuleramus, de iurandi religione, & ritu. Eorum aliqua non ſpeciatim ſingula, ſed Generatim omnia tibi proponim⁹.

Iuſiurandum Ennius interpretatus eſt quaſi Iouis Iurandum. Apud Cic. *Fides* inquit *alma, apta pennis, iurandum Iouis*, pro iuſiurandum. Ita Næuius. *Ius ſacratum iouis iurandum ſanguine*. Vnde Apul. lib. de Deo Socratis *iuſiurandi honor* inquit *proprius eſt ſummi Dei*. Et Romani quidem initio videntur iuraſſe per ſolum Iouem, Vnde mos erat iurare Iouem lapidem. Quamuis tandem in huius honoris partem venerint Mars, & Quirinus: vt auctor eſt Polybius. Horatius tamen aliam huius vocabuli notationem, & ethymologiam videtur inſinuare. Ode 8. lib. 2. *Vlla ſi iuris tibi peierati Pœna, Barine nocuiſſet vniquã*, &c. Vtráque verò probari poteſt.

Iuramenti verò multa genera erant. Aliud enim ſolenne, & quaſi publicum: hoc eſt, quod in re graui, corã omnibus quaſi publicè dabatur. Aliud priuatum, & vulgare: hoc eſt, quod priuatim inter paucos & in familiari ſermone interponebatur. Vtriuſque vt opinor eędem erant formulæ. Niſi fortè publicum, ſolennioribus verbis fieret. Vtrumque verò, ſæpe conceptis verbis dabatur. Quæ conceptio, vt id interim admoneam, plurimum valebat ad iuramenti religionem augendam. Colligas ex hoc Plaut. Pſeud. *B. Fateor. C. Nempe conceptis verbis B. Etiam conſultis quoque*. Et aliis multis locis. Rurſus Iuramentum aliud fictum erat, & ſimulatum, aliud ſeriũ. Fictum, & ſimulatum appello, quo aliud verbis concipiebatur, quam mens, & ratio dictabat. Talia erant iuramenta præſtita prædonibus. Cic. 3 off. *Si prædonibus pactum pro capite precium non attuleris, nulla fraus eſt, ne ſi iuratus quidem, id non feceris*. Talia etiam erant iuramenta amantium: Quæ iocoſa vocat Seneca, Controuerſ. 3. lib. 2: Amantibus enim familiare eſt mentiri, & Amantium iuramenta irrita dij habent. Senec. *Quid ad patres pertinet, quod amantes iurent? Mihi crede, nec ad deos pertinet*. Propert. Tibul. & poëtæ amatorij multa in hanc rem ſuppeditare tibi poterũt. Quãquã fortè iuramenta Amantiũ duorum fuerint generũ. Nẽpe vulgaria, quę item iocoſa, & nulli momenti, & ſolemnia, vt quæ apud Plutarchum dicuntur iurare ſuper Herculis ſepulchrum. Et hæc violare fortaſſis nefas fuerit. Eorumq; fortè habita ratione, Seneca dixerit. Amantibus, non niſi iurantibus credi.

Non crederetur certè, niſi eorum quædam Iuramenta religioſe forent,& ſanctè ſeruanda. Quare vt cognoſceretur quando quis ſimularet, & quando ſerio iuraret, interpoſitam puto hanc clauſulam, in formula Iuramenti. *Ex animi mei ſententia*, vt apud Liuium lib. 22. *Ex animi mei ſententia iuro, vt ego rempub. non deſeram, neque alium ciuem deſerere patiar.* Cuiꝰ clauſulę vis, intelligi poteſt ex his Ciceronis. Acad. quæſt. *Quam rationẽ etiã Maiorũ comprobat diligentia, qui primũ iurare ex animi ſui ſententia quemque voluerunt: deinde ita teneri, ſi ſciens falleret.* Rurſum *Quod ex animi tui ſententia iuraris, ſicuti verbis concipitur, more noſtro,* & cæt. Vbi ex animi ſententia eſt ex ſyncera fide, & ſicut interius ſapit, & ſentit. Quo ſenſio in reſcripto quodam Adriani dicitur *Aeſtimare res ex animi ſui ſententia.*

Ex ſeriis iuramentis, alia erant Corporalia, in conſtitutionibus Imperatorum, alia minime. Quæ tamen ſint illa corporalia, non benè ſcio: niſi dicantur, quæ non ſola voce, ſed exteriori aliquo geſtu, & habitu corporis religioſo firmabantur. Quo modo Corporalia erunt Iuramenta, quæ Ethnici faciebant cum aliquo externo adorandi ritu, vt cum aras tenebant: Chriſtiani verò, libro Euangeliorum manum imponebant. Qui iurandi modus Religioſiſſimus fuit Ethnicis, & Chriſtianis, & olim Romanis, Græcis Pœnis, & multis aliis gentibus. Corporalia ergo fuerint, & quæ apud aras, ac ſtatuas Imperatorum fiebant, & quæ in dextera, de quibus cape hæc Taciti. *Amici Germanici dextram morientis contingentes iurant, ſpiritum ſe prius amiſſuros, quam vltionem*: & hæc Plauti Capteiuis. *Haec per dexteram tuam dextra retinens manu obſecro, infidelior mihi ne fuas, quam ego ſum tibi.* Qui mos iurãdi viguit apud gẽtes, vt apud Perſas Agnoſcitur certè à Xenophõte in Cyro moriẽte. Corporalia itẽ fuerint quæ facta in templis, & quæ in militia apud ſigna.

Rurſum iuramenta alia clara, alia obſcura. Clara voco, quæ propriis & apertis: Obſcura verò, quæ ambiguis verbis conciperentur. Ad quorum diſtinctionem adiecta videtur particula illa, *Liquido.* vt Liquido iurare, apud Vlpianum l. Alias. De Iureiur. ſit clare, & apertis verbis iurare. Quod Græci videntur dixiſſe σαφῶς apud Demoſthenem Orat. in Aphobum.

In iuramentis vero ſolennibus, aliquem opinor præiuiſſe verba: vt iuriſiurandi religio maior eſſet. Et hoc eſt, quod auctores dicunt iurare in verba alicuius: ſicuti Annotat Aero, in 15. epod. Horat. Addebant vero illa verba, *Si ſciens fallo* propter inſcitiam quæ eſt in vitæ. Ita vt nemo teneretur religione iuſiurandi, qui fefelliſſet imprudens, vel inſciens. Vti monet alicubi Cicero. Eam ob rem nec pupilli nec pueri, nec amentes, forte etiam nec amantes, (quum dicantur inſani, & inſane amare) tenentur violati iuramenti. Non videntur enim poſſe peierare, quia ſcientes, & prudentes fallere non poſſent. l. Qui iuraſſe d. de iureiurando apud Vlpianum.

Qui vero iurabant, ſolebant in pœnam violati ſacramenti, ſibi grande aliquod malum precari, ſi ſcientes fallerent. Prop. *Si fallo pœna ſororum Infœlix humeros vrgeat vrna meos* vel contra optare, vt ſibi bona & proſpera contingerent, ſicuti fidem ſeruare decreuerant. Quo modo dicitur Traianus iuraſſe, *Sic ſub iugum mittam Perſas: Sic quaſſatum orbem recreem: Sic pontibus iſtrum & Euphratem ſuperem.* Et ad hoc genus refer iuramenta per oculos, & amores: Qui enim iurabat oculos, volebat eos integros ſibi in capite reſtare, ſi fidem ſeruaret: excidere vero, ſi falleret. Prop. *Quamve mihi viles iſti videantur ocelli. Per quos ſæpe mihi credita perfidia eſt. Hos tu iurabas ſi tu mentita fuiſſes, vt tibi ſuppoſitis exciderent manibus.*

Qui deos iurabat, eos iratos ſi falleret: lætos vero, & propitios optabant ſi fidem ſeruaret. Ita precabantur qui iurabant Iouem lapidem. Quod iuramenti genus, vt id obiter admoneam, a Græcis ortum videri poſſit. Qui mydrũ tenentes manu, & in mare proiicientes, tandiu pollicebantur ſe fidẽ ſeruaturos, quandiu Mydrus latuiſſet. Qui itẽ iurabant per parentes, eos iratos, vel fauentes ſi viuerent: aut graues, & dãnoſos, vel leues, & vtiles precabantur, ſi mortui eſſent. Seneca Cõtro. 3. li. 2. *Quæris quod iuſiurandũ fuerit. Ita patri placeam.* ibid. *Illa ſibi iratũ patrẽ inuocauit, ego ſocerũ.* Propert. *Oſſa tibi iuro per patris, perque parentis, ſi fallo, cinis heu ſit mihi vterque grauis*. Ad id genus refero iuramẽta, quæ facta per caput, per vitã, p fortunas, per ſalutẽ, tum ſuã, tũ parentũ, vel principũ, per liberos,

& eos quos charos haberent, per pulchritudinem amicarum, vt neſcio quis apud Petronium, per iuuentutem, per ſenectutem, per magiſtratus, & honores: per quos neſcio quis apud Catullum iurat ſanctiſſimè. Quæ omnia iuramenta, diuerſa formula concipebantur, quam quæ fiebant per deos. Ne enim credas, vllum honorem diuinum illatum magiſtratibus, liberis, amicis, &c. per quos ſæpe iurabant Romani, quemadmodum & deferebatur diis, cum per eos iurabatur. In quo certe Romani modeſtiores, & religioſiores fuere, multis gentibus. Quæ ita per animalia, & alia etiam inanima iurabant, vt iis Diuinitatis honorem impartirentur: Plinius cap. 7. lib. 2. naturalis hiſt. *Gentes quædam animalia, & aliqua obſcœna pro diis habent, ac multa dictu magis pudenda: per fœtidos cibos, & alia multa iurantes.* Itaque fortaſſe impius Zeno, qui per Capparim: impii alii, qui per κράμβην apud Teleclidem, Epicharmium, & Eupolum iurarunt. Obſeruant porro aliqui, & inter eos Acro, in epod. Horat. 15. mares, iuraſſe per mares: fæminas vero per fœminas, ſiue per deos, ſiue per parētes viuos, aut mortuos iurarēt. Quæſiuere autem ex me nōnulli, qua formula iurarint, qui per ſalutem imperatorum, & Genios iurarint. Res vero iſta in plano eſt. Qui enim vel per Genios, vel per nomen imperatorum iurabant, quia eis diuinum honorem deferebant, (Hæc enim cauſſa fuit, cur Chriſtiani ita iurare noluerint) eâ formula iurabant qua per deos. Eademque ratio eſt, cum ſerui per Genium dominorum iurarunt, ſicuti facit apud Senecam epiſt. 12. neſcio quis. Qui vero per ſalutem imperatorum iurabant, ita eum ſaluum precabantur, vt fidem erant ſeruaturi. Quod iuramentum, etiam Chriſtiani vſurparunt. Tertul. *Sed & Iuramus ſicut non per Genios Cæſarum, ita per ſalutem eorum, quæ eſt auguſtior omnibus Geniis. Ideoque & ſaluum volumus eſſe, quod Deus voluit: & pro magno id iuramēto habemus.* Quæ Iurandi formula maioribus noſtris Francis olim vſitata fuit. Vetita tamen eſt legibus Clodouei, Childeberti, Clotarii Regum Franciæ. *Nullus præſumat per ſalutem regis, & filiorum eius Iurare.* Ita iurabant, qui per ſalutem principum iurabant. Qui vero in eorundem ſalutem iurabant, ſub magnis execrationibus pol-

licebantur, ſe pre rebus omnibus, pre liberis, & coniuge, imo pre ſe charum habituros principem. Quale iuramentum præſtandum ſoli deo monet Arrianus lib. 1. queriturque Tertul. quod ita Chriſtiani nonnulli iurarent: quos non decebat eierare patrem, & matrem, & omnem alium proximum. Tale vero Iuramentum, præſtari ſolebat imperatoribus a ſenatu. Cuius fortaſſe formula eſt, apud Suet Calig. 15. Neque me, liberoſque meos chariores habebo, quam Caium, & ſorores eius. Et à militibus. Qui vt eſt apud Ammianum, lib. 21. *gladiis ceruicibus ſuis admotis, ſub execrationibus diris, verbis iurabant conceptis, omnes pro eo caſus, quoad vitam profudiſſent, ſi ad neceſſitas exigeret, perlaturos.*

Ad Cap. 12.

57 *Fol. b. 269. Ingenuas.* Id certe locum habuit, vſque ad Auguſtum. Qui vt eſt apud Dionem, lib. 55. permiſit virginibus Libertinis, vt capi poſſent in Veſtales. Id autem Auguſtus tuliſſe dicitur, anno 7. 8.

Fol. 170. b. lin. 7. Niſi præcedentibus faſcibus. In plurali loquitur, quaſi multi lictores apparerent Veſtalibus. Vnus tamen duntaxat apparebat. Apud Dionem lib. 47. Triumuiri Octauius, Antonius, Lepidus Veſtalibus dederunt, vt ſingulis lictoribus vterentur, eo quod quędam ex his a cœna reuertens domum, cum quæ eſſet ignoraretur, vim paſſa erat. Seneca vnius lictoris meminit. in Controuerſ. *Procedente hac lictor ſummouere iubebitur.* Quod autem Dio vt præmonuimus lictorem datum ait Veſtalibus edicto Triunuirorum, diſcuſſione eget Plutarchus enim in Numa, docet hoc olim a Numa eſſe inſtitutum. Præterea, quod Alex. faſces tribuit lictoribus veſtalium non æquum facit, vt opinor. ad quid enim faſces prælati fuerint veſtalibus? quæ prælatæ magiſtratibus, ad indicium poteſtatis: Summouendæ vero turbę data virgula lictoribus. Quare quoque ſatis fuerit lictores Veſtaliũ armare virga, quandoquidem dati ad ſummouendam turbam.]

Fol 271. a. lin. 1. Vſque adeo diuerberaret. Alii non tradunt diuerberatum illud vas aheneum, ſed tritum in eo lignum, quouſque ignis fuiſſet excitatus. Feſtus diceret id

terebratum,& præterea annotaret, id lignum ex arbore fœlici eſſe debuiſſe. *Ignis Veſtæ ſi quando foret interſtinctus virgines verberibus afficiebantur a Pontifice. quibus mos erat, clabulam fœlicis materiæ tandiu tenebrare quouſque conceptum ignem cribro æneo Virgo in ædem ferret.* Non erat autem peculiare Veſtalibus, ignem terendo duo ligna excitare. Id vulgo fiebat. Plinius. Teritur lignum ligno, ignemque concipit attritu, excipiente materia aridi fomitis. Quin ita in ſyluis excitatum ignem, vi ventorum ſcribit Lucretius. lib. 1. & 5. Hic vero modus excitandi ignis, inuentus dicitur a Mercurio.

Ad CAP. 16.

58. *Fol 280.b. In hoc cap.* Álex. ſicut & poſt illum Manutius, ac Sigonius, præſupponit eandem ſedendi ratione, & legem in Circo, & Theatro fuiſſe. Quod principium quia falſum eſt, conſequitur, vt multa abſurda hoc toto capite ſcribat. Singula perſtringere mihi non licet per breuitatem temporis. Ne fallereris tamen legendis his libris, hæc libenter appoſui de ratione ſedendi in Circo, & Theatro.

In Theatro ergo primum quidem, ſtans Populus Rom. ludos ſpectauit. Tacit. Annali 14. *Si vetuſtiora repetas ſtantem Populum ſpectauiſſe, ſi conſediſſet theatro dies totos ignauia continuaret.* Ex quo interim diſcis, quamobrem iuſſus Populus ſtans ludos ſpectare. Valerius addit vetitum ſenatuſconſulto, ne quis ſederet. Cap. 4. lib. 2. *Senatuſconſulto cautum, ne quis in Vrbe, propiuſue paſſus mile, ſubſellia poſuiſſe, ſedenſue ludos ſpectare vellet.* Dixi in Theatro. Nam in Circo alia forte ratio. Liuius lib. 1. vbi de Tarquinio, Priſco. *Tum primum Circo, qui nunc maximus dicitur deſignatus locus eſt: loca diuiſa patribus, equibuſque vbi ſpectacula ſibi quiſque faceret, fori appellati.* Arbitror enim ſpectacula facere, eo loco eſſe ſubſellia ponere, ad ſpectandum. Quod ſi aliter interpretatus fueris, leuiter repugnabo. Tandem tamen in Theatro ſeſſum eſt, & primum quidẽ ſubitarij gradus, & ſcena in tẽpus ſtructa vt loquitur Cornel. Tacit. Et vt alicubi me legiſſe memini, primi, hoc eſt, primo & honoratiore loco ſemper ſederunt ſenatores, vel concedente plæbe, vel iubentibus cenſoribus, aut legibus. Tum, Roſcius Otho Trib. plæb. equitibus ſecundum ſenatores

honeſtatiſſimum locum in theatro attribuit, niſi vel ſuo, vel fortunæ vitio decoxiſſent. Ac ne erres, de ſolo Theatro egit Lex Roſcia. Ad circum non pertinuit.

In Circo ergo, ſi Liuio credimus, inſtituto Tarquinij tantũ ſenatoribus & equitibus diuiſa loca. Si vero Dioni ſiũ ſequi malimus, toti populo Curiatim. Sed ſiue hoc, ſiue illud probes, hic ſpectandi modus vna cũ tẽpore, & priſcis moribus obſoleuit: Omneſque ordines promiſcue tandẽ ſpectarunt, vſque ad Auguſti principatum. Qui primus, vt eſt apud Dionem lib. 55. edixit, vt ludi circenſes ſeorſim a patriciis, & equeſtribus ſpectarentur. Idipſum confirmat Suet. Auguſt. 44. *Decretũ fecit, vt in ſpectaculis primus ordo ſubſelliorum ſenatoribus vacaret.* Ita tamẽ ſecreuit Auguſtus loca ſenatorũ a plæbeiis in Circo, vt nihilominus Populus totus dicatur poſt ea tempora promiſcue ſpectaſſe. Nam Auguſtus certum locum ſenatoribus non aſcripſit, vt expreſſis verbis ſcribit Dio lib. 60. *Spectauerant inquit iam ante ſeorſim ſinguli ordines patritiorũ, equitum & plebeiorum: ex eo tẽpore quo lex de eo lata fuit. Non tamen certi loci ſingulis erant attributi: ſed tunc Claudius ea ſubſellia patriciis deſtinauit, quæ nunc quoque ſunt: cõceſſo etiã alibi ſpectare veſte* plæbeia. Quare Claudius Imperator, primus aſſignauit in Circo certa loca ſingulis ordinibus. Et id bene vult. Suet. Nam Claud. 21. *Propria Senatoribus conſtituit loca promiſcue ſpectare ſolitis.* Adeo vt priorem illum locũ Suet. ex Auguſto, debeas explicare ex Dione. Ne ſibi Suet. repugnet. Eadẽque ratio eſt equitũ. Eorũ loca ſecreuit Auguſtus, vt ex Dione iã liquet. Certũ nihilominus locũ iis nõ attribuit. Id fecit Nero. Tacit. An. 15. *Equitũ Romanorũ locos ſedilibus plæbis ante poſuit apud Circũ.* Suet. Ne. 11. *Circẽſibus loca equiti ſecreta attribuit.* Quę loca vbi fuerint docet Pli. ca. 7. li. 8. *Cæſar dictator Euripis Arenã circũdedit quos Nero princeps ſuſtulit. Equiti loca addens.* Per quę tẽpora, ne erres, Licuit ſenatorib⁹, & equitib⁹ nõ ſpectare in ſuo loco: ſed vna cũ plæbe. verũ tunc oportuit mutatã veſtẽ. Id docet ille locus, quẽ è Dionis li. 60. modo protulimus.

Fol 281. b lin. 19. Per ſingulos cuneos. De his ſparſionibus per Cuneos, nec cõſulito Alexandrũ, ſed Lypſiũ potius, Amphitheatri ca. 16. *Sparſiones vero nõ per cuneos fiebãt, ſed per gradus, vel e ſtatuis, vel ex quibuſdam fiſtulis latentibus.*

59. *Fol.* 284. *a lin.* 21. Quod hic de fibulis eburneis, & nigris calceis ſcribit Alex .multi non probāt. Eam controuerſiam alias nos fauente Deo pro noſtro modulo conabimur explicare,nunc certè non vacat.

Fol. 284. *b lin.* 6. *Adoleſcentes magna Indolis.* Quibuſlibet hoc videtur familiare fuiſſe.Videturq; is mos inter priuatas,& communes ſolemnitates referendus.Dies enim barbę raſę feſtus erat vnicuique, & ſolemnis. Vide Lipſium in 14. Annal.Tacit. Conſecrabant autem diis ſuis vel barbam,vel capillum. Idque vel cùm primum tonderent, vt fortaſſe Nero, qui apud Sueton. Barbam primam poſuit, conditámque in auream pyxidem, & precioſiſſimis margaritis adornatam, Capitolino(vt emendauit Lipſius) vel in Capitolio (vt alij) conſecrauit. Et Trimalcio Petronianus in porticu armarium habuit in angulo, in cuius ædicula Lares poſiti, & Veneris ſignum marmoreum, & pyxis aurea non puſilla, in qua barbam ipſius conditam eſſe dicebant. Diis nimirum illis ſacratam. Vel multo ante aliqua de cauſſa barbā, aut capillum alicui Deo ſacrabant, deinde tondebant, cum rei voti facti eſſent,aut cum tondendi legitimum tempus aduenisſet. Tertul. de anima. *Quis non exinde aut totum filij caput reatui vouet,aut aliquem excipit crinem,aut tota nouocula proſecat, aut ſacrificio obligat,aut ſacro obſignat, pro priuata,aut publica,deuotione?*

Pag. ead. lin. 11. *Quod erat Barbaris proprium.* Romæ hæ tunicæ pueris meritoriis,& cinędis peculiares erant. Ideo qui iis vtebantur,parum pudici habebantur,& Veneri dicati.Plaut.Pœnulo. *Quis hic homo eſt cum tunicis lōgis,quaſi puer Cauponius?* Et paulò pòſt. *Sanè hoc genus muliereſum eſt,tunicis demiſſitiis.* Et apud eundem menechtmus ex eo ſe cinædum vocari arguit, quia diceretur induiſſe Pallam,quæ erat talaris.

Fol. 285. *a lin.* 1. *Purpuram non induerent.* Verùm hoc eſt, ſi hoc intelligatur de toga prætexta, vel penula, vel alia veſte exteriori. Alioqui Equites ſolebant geſtare anguſtum clauum,vt ſenatores latum. Hi verò claui ſine dubio purpurei erant. Et horum clauorum vſum non abſtulit Auguſtus,etſi primus apud Dionem lib. 49. vetuit

purpurã geſtare,niſi eſſent ſenatores , qui in Magiſtratu erant.Quin potius liberos ſenatorum quo celerius reipub.aſſueſcerent, protinus virili togæ latum clauum inducere permiſit. Cuiuſmodi clauorum formam vulgus non ſatis aſſequitur. Acro in Saty.c.lib.1.Horat. *Latus clauus* inquit *colobion Græcè,dicebatur veſtis,quæ ad pectus magiſtratuum extendebatur,in formam lati claui.* Vnde Horat.eadem Satyra *Latum dimiſit pectore clauum*. Huius formæ dubito an fuerit illa mappa laticlauia, quam Trimalcio Petronianus circa oneratas veſte ceruices immiſit, fimbriis hinc,atque illinc pendentibus . Formam illam Laticlaui agnoſcebant maiores noſtri in ſolemnioribus veſtibus equitum,& nobiliorum . Agnoſcas etiam licet in illa veſte,quam pellibus candidis ornatam , Rectores Academiæ Pariſienſis immittunt tunicæ, vel ſi mauis Cappæ ſuæ Rectoriç. Agnoſcas etiã in veſtibus regiis,in epiſcop. Abbat. & quibuſdã monachis. Niſi quod in his attexitur cucullus, quem Romana colobia neſciebant.

60 *Pag. ead. lin. 9. Penula plerumque fuit* Hoc intellige poſt corruptos mores &euerſam libertatem. Nam ante, toga commune Romanorum erat indumentum . Certè etiam Spartianus in Adriano, *Penulu* inquit *Tribuni plebis pluuiæ tempore vti ſolebant,Imperatores autem nunquam.* Inde hic locus exſcriptus eſt.

Fol. 287.b lin. 2. Tyronibus dum militiæ aſcribuntur. Rectius eſſe puto.pridie quam ſumerent togam virilem, vt iam præmonuimus.

Pag. ead. lin. 15. Aut reticulo collectos. Duo hic ſunt animaduertẽda.Prius eſt de ornatu comæ Virginalis,quem hic attigit, non expreſſit Alex. Is talis erat. Virgines vt plurimũ intecta coma erant. Tertul.lib.de Veland. Virginib. *Virginari volunt ſola capitis nuditate*. Comam non ſolebant diuidere.Hoc enim proprium erat earum,quæ iam nupſerãt.Tertul. *Crinibus à fronte diuiſis apertam profeſſæ mulieritatem.* Capillos verò alias colligabant in vertice capitis,Idem Tertul. *Virgineæ comæ habitus ipſe propriè ſic eſt,vt concumulata in verticem,ipſum capitis arcem ambitu crinium contegat.* Quod iiſdem penè verbis tradit etiam Iſidorus . Hic ornatus videtur etiam familiaris fuiſſe ancillis.Fotis enim apud Apul. Crines habet leuiter

demiſſos,& ceruice dependulos,ac deinde per colla diſpoſitos, ſenſimque ſinuato patagio reſidētes:quos tantiſper ad finem conglobatos, in ſummum verticem nodus aſtringit. Et meretricibus. Horat. *Dic & argutæ properet Neæræ Myrrheum nodo cohibere crinem.* & Alibi *Lyden eburna dic age cum Lyra maturet incomptum Lacænæ more comam religata nodum*. Et ſexcenta eiuſmodi. Atque hic ornatus in puellis Corymbos, in Maribus Scorpius dicebatur. Vnde factum, vt quod in metam & conum faſtigiatum eſſet, Corymbos, & ab auctoribus de Limitand. agris aceruus lapidum in metam deſinens, Scorpius diceatur. Inde etiam factum, vt apud Petronium, Capillamentum muliebre, Corymbion dictū ſit. Virgines porrò ita ornatas Cirratas dicebant. Sic Germani, qui eo modo in nodum torquebant comam, vt auctor eſt Cornelius Tacitus, tam ſæpe apud auctores dicuntur Cirrati. Alias verò Capillos puellæ demittebant deorſum, verſum in humeros,& pone tergum: & tunc eſſe in Cincinis dicebantur. Hi capilli, aliqua ratione intorti erant. Quod agnoſce in illo ornatu Lunę, apud Apul. 11. Mileſ. *Iam primum crines vberrimi, prolixique, & ſenſim intorti, per diuina colla ſenſim diſperſi, molliter defluebant.* Niſi mauis intortos cincinos dici annulatos. Qualeſilli de quibus Seneca de breuit. vitæ. *Quomodo incandeſcunt ſi quid ex iuba ſua deciſum eſt, ſi quid extra ordinem iacuit, niſi vt omnia ſua in annulos reciderunt.* Nam falluntur longè, qui Cincinos eoſdem faciunt, cum Cirris,& crinibus in orbes, ceu annulos flexis. vt alibi dicetur. Hi enim Proprij matronarum, illi virginum. P O S T E R I V S quod hic animaduerto, eſt quod Alex. duo facit vittarum genera, vnum quo virgines, alterum quo nubentes velarentur: voluit dicere vterentur. Nam velari vitta mulierem nemo dicat. Res verò ſic habet. Quia virginum capilli indiſcriminatim ornabantur vnica vitta., in vertice religabantur, vt diximus. Quia verò Matronarum coma diuidebatur acu, quæ ob id diſcerniculum appellabatur, duabus vittis etiam religabatur. Quo modo non erunt facienda duo vittarum genera, ſed dicendum tantùm virgines vnica, matronas duabus vittis vſas eſſe. Quod verum eſſe colligas, ex multis auctorum locis Propert.

Mox vbi iam facibus ceſſit prætexta Maritis, Vinxit & acceptas altera vitta comas. Plaut Moſtel. *Huic morem gerundum cenſeo, & capiundas crines.* Idem Caſſina. *Vtque eam ornatam adducas Matronarum modo, Capite compto, crines, vittáſque habeat.* Ibi enim crines ſunt orbes crinium. Ex quibus magis ac magis confirmatur, quod ſupra diximus, Virgineam comam non ita colligatam fuiſſe, vt erat coma Matronalis. Duplex autem illa vitta videtur cõceſſa Matronis à Senatu, poſt reconciliatum Coriolanum. Apud Valer.

61. *Pag. ead. lin.* 20. *Mitras Ancilarum,* Tam conſentaneum eſt hoc, quam quod Scaliger Annotauit in Propert. Mitras ornamenta fuiſſe vetularum. Vtrumq; certè minùs verum apparebit ex ſequent. Mitra ergo alias cingulum dicitur. Vnde Homerus diſcinctos vocat amitrochitonas: & Euripides μίτραις ἀναδέτοις ευθμίζεσθαι πλόκαμον id eſt mitris reuinctis diſponere capillum. Et opinione nonullorum, Corollæ concinnatæ ex faſciis, & orariis mitræ dicuntur, quod caput vinciant. Tunc Mitra, fortè deriuabitur à μίτος qui eſt filum, vel eam ſignificationem habuerit, ex eo quod vt eſt apud Iſidorum cap. 4. lib. 19. mitra funis eſt, quo nauis media vinciri ſolet: Alias Mitra dicitur veli genus, quo mulieres Romanæ caput amiciebant. Vterque autem Mitræ vſus, & tegendo, & ligando capiti Romanis videtur cognitus. Certè Mitris mulieres debebant caput velare. Tamen quo ornatiores apparerent, ita Mitras ſuas complicabant, vt penè cingula quædam eſſent, quibus caput vinciebant. Tertul. de veland. Virgin. *Mitris, & lanis non caput velant, ſed conligant: à fronte quidem protectæ, qua propriè autem caput eſt, Nudæ.* Et ad eum vſum fortaſſe ſemimitræ tandem ſunt inuentæ. Quas Vlpianus non inter veſtimenta, ſed inter ornamenta refert. Viri Romæ mitris non videntur vſi, niſi forte ſacerdotes Iſidis qui apud Apul. Mitellis ornantur. Et qui Bacchi Comites videri vellent. Ex his liquet mitrarum vſum legitimum fuiſſe velando capiti. Ideo Seruius admonet Mitras eo loco fuiſſe fœminis, quo pilea viris. Admonet præterea, Mitras aliquando dictas Calanticas. Quod non eſt omnino reſpuendum. Cicero enim ipſe videtur id confirmare. Clo-

dium enim muliebriter veſtitum, modo mitratum facit, modo pro mitra Calanticam ei tribuit. Id verò ſi verum eſt, habebimus fortaſſe Mitram non ſolum caput velaſſe, ſed etiam infra humeros demitti ſolitam eſſe. Calanticam enim, ceu Calauticam ceu Calaticam (iis enim modis ſcriptum hoc vocabulum legitur) Latini dixiſſe videntur quod Græci κρήδεμνον. Κρήδεμνον autem Græcorum Euſtathio in 14. Iliados dicitur demitti ſolitum à capite vſque ad humeros. Quamquam non ignoro Hyginum docuiſſe κρήδεμνον eſſe cingulum. Sed eo etiam nomine magis Calanticæ & mitræ latinorum reſpondebit. Prçterea mitras quidem certè alicuius magnitudinis oportuit eſſe, vt pote quæ ne elaberentur è capite, retinaculis vincirētur. Nam *Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.* Ex his verò omnibus & præſertim ex Tertul. locis citatis, habemus Mitras non fuiſſe Ancillarum ſolum, ſed etiam honeſtiorum matronarum. Neque enim Tertul. perſtringit eis locis luxuriam Ancillarem, ſed Matronalem potius. Et id etiam euincit quod ſcribit Seruius, Mitras eo loco fœminis eſſe, quo pilea viris. Nunc tollēdus eſt alius error eorum, qui mitras peculiares faciunt vetulis. Catullus certè inter veſtimenta Ariadnes, quæ puella, & pene virgo erat mitram munerat. *Non flauo retinens ſubtilem vertice mitram.* Apul. 2. Mileſ. Adoleſcenti, cui Depiles erant genæ, & leui pueritia ſplendicabant, ſequiorem ſexum mentito, Mitellam in capite tribuit. Et Cynthia Propertiana cui ſenectus plus ſatis grauis, cuique rugæ ſeniles inuiſæ prorſus erant, vtitur mitra. *Quæ cum Sidoniæ nocturnæ ligamina Mitræ ſoluerit, atque oculos mouerit illas graues, &c.* Quæ loca ſatis euincunt, non vetularum magis, quàm Ancillarum peculiares mitras fuiſſe. De Mitra alia parabam, ſed relinquenda fuerunt quia plus ſatis moleſtæ nobis operæ hoc loco fuerunt.

62 *Pag. ead lin. 27. Faſciæ Pectorales dabantur pueris.* Voluit dicere puellis, quibus humeri erant altiores, vel quę minus erant graciles. Terent. *Demiſsis humeris, vincto pectore, vt graciles fient: Si qua eſt paulo habitior, pugilē eſſe aiunt.* Ouid. *Conueniunt humeris tenues Omaletides altis.*
Eas Varro Capitia, Nonius vocat Cuſtulas. Earum vſum

Matronis

Matronis ne neges. etſi ſero Romæ apud illas receptus eſt. Varro 3. de vita Populi Rom. Neq; id ab orbita matrumfamilias inſtituti, quod eę pectore, ac lacertis erant apertis, nec capitia habebant. Quod verò Alexāder addit eas virides fuiſſe, in diſquiſitionem voco.

Pag ead. lin 28. Et ſocci delicatioris cultus. Socci mulieribus valdè familiaris, & integris moribus Romanis, & corruptis. Diuerſo tamen modo. Integris moribus in vſu fuerunt, quia potiſſima laus matronarum erat domum ſeruare, ibique lanam facere, & liberos erudire. Hi enim calcei tam accommodati erant vſui domeſtico Fœminarum, quam ſoleæ virorum, à quibus fortaſſe forma nō differebant. Ob id certè Caia Cæcilia Crepidas, ceu ſoccos ſuos dicitur dedicaſſe Sango, vt eſſent teſtimonium ſuæ aſſiduitatis in ſeruanda domo. Denique ob eam rem arbitrór ſoccum factum eſſe ſolemnem nuptiis, vt admoneret nouas nuptas ſui officij, hoc eſt qua cura ſeruare domum deberent. Corruptis verò moribus ad luxuriam mulieres vſæ ſunt ſuccis, eo modo quo viri ſoleis. Propterea ſoccos variè ſolebant ornare gemmis, vnionibus, margaritis, quo ad oſtentationem eſſent compoſitiores. Itaque tam molle fuit in ſoccis, quam diſcinctas prodire. Romani enim negotioſiores, domi nec cingebantur, nec calceos ſuos calciabant ſibi: ſed tum ea agebant cum domo eſſent egreſſuri. Varro. *Domo exeo, intro., pedes corrigiis compedio.* Quo ſcilicet expeditius perficerent negotia ſua. Quamquam non nego inter indicia exercitæ patientiæ iuuenilis, & auſterioris vitæ fuiſſe, quod quis calceos haberet ſine corrigiis, & equum duceret ſine ephipio. Quod ſibi iuueni Cato ſcribit contigiſſe. Socci verò forma quæ fuerit, non eſt facile dicere. Iſidorus Succum dictum putat, quaſi ſaccum haberet, in quem pars anterior pedis mitteretur. Quod non omnino reiicio, & arbitror tale calcei genus idem eſſe, cum eò quòd Tertullianus multiformè cognominat, & ſtipatum ait diligenter, ne follicaret, & ſtrictum arctius obſtragulo. Alij ſoccos, ſoleas, & crepidas eiuſdem generis, & formæ faciunt. Nec obſtinatius repugno. mouentur hac ratione, quid vnum pro alio promiſcuè dici vident. Apud Ciceronem

Orat. pro Rabirio Poſthumo Pub. Rutilius vt euitaret crudelitatem Mithridatis in togatos, dicitur veſtitum mutaſſe, & ſoccos ſumpſiſſe hoc eſt quod aiunt à toga ad pallium tranſiiſſe, à Romano habitu ad Græcanicum. Suet. autem cum idem à Tiberio factum dicere vellet, dixit eum redegiſſe ſe à patrio habitu ad pallium, & crepidas. Quare Suetonius vocat crepidas, quos Cicero illa Orat. ſoccos vocauit. Crepidæ verò, & ſoleæ eiuſdem formæ fuiſſe videntur. Vtræque enim intectæ erant. Hi porrò ſocci, diuerſi coloris fuerunt ſaltem poſt tempora Cæſarum. Apud Vopiſcum Aurelianus Calceos muleos, cereos, galbos, & ederatios viris omnibus tulit, mulieribus reliquit. Quo loco non enumerantur varia calceorum genera, ſed varij tantùm colores: quod Alexandrum videtur fefelliſſe.

Fol. 290. *a. lin.* 7. *Iuuenes pariter, & cæt.* Contra Alexandrum morèm radendæ barbæ, & tondendi Capilli Liuius agnoſcit circa annum 369. Vbi de Manlio Capitolino agit. *Satis conſtat* inquit, *magnam partem plebis veſtem mutaſſe, multos mortales capillum, ac barbam promiſiſſe.* Sed tamen Alexand. Varronem, & Plinium, & alios auctores habet, quos verius hac in re ſenſiſſe ſatis probabile eſt.

Fol. 291. *a lin.* 18. *Syntheſibus vti.* Vſum Syntheſis non videtur agnouiſſe Alexand. Quis verò fuerit, & quæ ſyntheſis forma, diſce ex Saturnalib. Lipſij.

Pag. ead. lin. 23. *Albas lacernas.* Non ego credulus Alexandro, hac ſaltem in parte. Qui Lacernarum albarum mentionem ab vllo auctore faciam non video. Quamquam ea de re nil pronuncio, vſque ad ſequentem editionem. Alias ſcio album colorem familiarem fuiſſe Romanis, in veſtitu tum feſto, tum profeſto.

Ad Cap. 19.

63 *Fol.* 292. *a. lin.* 5. *ad Quatuor mox quinque.* Id vnde hauſerit Alexander, non bene ſcio: ſed in re minus certa, affirmatiuè nimium loquitur. Scio vulgum tradere Seruium Tullium cum Tribubus Romuleis vnam ad-

didiſſet, vel potius noua diuiſione vrbem in quatuor tribus diuiſiſſet, Tribus etiam auguribus Romuli, vnum addidiſſe: vt ſinguli eſſent ex ſingulis tribubus. Id verò probare non poſſum, cum videam non placuiſſe grauiſſimo auctori Liuio. Cuius ſunt verba lib. 10. *Quemadmodum ad quatuor Augurum numerum niſi morte duorum id redigi collegium potuerit, non inuenio: cum inter Augures cõſtet imparem numerum debere eſſe, vt tres antiquæ tribus Rhamnenſes, Titienſes, Luceres, ſuum quæque Augurem habeant: aut ſi pluribus ſit opus, pari inter ſe numero ſacerdotes multiplicent, ſicut multiplicati ſunt, cum ad quattuor quinque adiecti, nouem numerum, vt terni in ſingulas eſſent expleuerunt.* Ex quibus verbis multa colligas. Primum in allegendis Auguribus non fuiſſe habendam rationem tribuum, quas Seruius inſtituerat. Deinde non eſſe tutum docere quatuor Augures Romæ conſtitutos fuiſſe. Lege vel ſanctione aliqua publica. Quum Liuius velle videatur, ſex fuiſſe potius, quam quatuor: Nempe binos ex ſingulis tribubus. Tertio quod ſcribit Alexander, more maiorum Augurum numerum imparem eſſe debuiſſe, & ſi videatur auctoritate Liuij niti, non niti tamen. Ita enim Liuius dicit imparem Augurum numerum eſſe debuiſſe, non vt velit imparem numerum in ea re quodammodo religioſum fuiſſe: Alioqui certè Romani vix nunquam pares Augures, hoc eſt quaternos, vel ſenos creaſſent: Et Liuius, cum inſinuat ſe exiſtimare eo anno Augurum numerum ad quatuor redactum eſſe morte duorum, potius, quam quod quatuor tantum ſecundum leges creari debuerint, ſuam ipſius ſententiam confutaret. Neque enim potuiſſent eſſe ſeni, quod videtur exiſtimare Liuius. Itaque imparem Augurum numerum tantum eſſe voluerit Liuius, quia ſinguli ex ſingulis veteribus tribubus creari deberent, ex priſca inſtitutione. Nil verò obſtitiſſe, quominus plures ex quaque tribu crearentur. Modo tot ex vna, quot ex alia fierent. Quarto ex illis Liuij verbis etiam colligas, nunquam, ſaltem opinione Liuij quinque Augures eſſe creatos: quod tamen hic affirmat Alexander, ſed parum (vt dixi) prudenter. Sed & hic eſt refellendus alius error Alexandri. Docet enim Syllam Dictatorem Augures creaſſe vſque ad viginti

quatuor. Eum verò refellit Epitome Liuiana lib. 89. His verbis. *Pontificum, Augurumque numerum ampliauit, vt eſſent quindecim.* Eorum verò numerum etiam poſtea creuit Auguſtus. Qui, vt eſt apud Dionem lib. 49. Valerium Meſſalam quem antè inter proſcriptos Antonius morti deſtinaret, inter Augures, numerum etiam eorum augens, aſcripſit.

Fol. 291. b. lin. 4. Poſtea verò comitiis curiatis. Hic omnia ſunt perturbata. Apparet autem voluiſſe Alexãdrum tradere, modum creandorum Augurum. In quo tam enmãcus eſt, & falſus. Falſus, quia poſt legem Domitij putet creatos Comitiis Curiatis: qui creati ſunt Tributis. Mãcus autem, quia tradere debuit primum à regibus eſſe creatos Comitiis Curiatis, vel certè à Collegis cooptatos. Poſt exactos verò reges, creati ne fuerunt a Populo, an a Collegio non audeo definire. Liuius in hac re varius eſt. Lib. 39. Videtur docere comitiis à Populo creatos eſſe. *Extremo* inquit *prioris anni comitia Auguris creandi habita erant.* Contra lib. 40. videtur docere cooprari ſolitos à Collegis. *Augur* inquit (*Sp. Poſthumius Albinius*) *deceſsit. In locum eius P. Scipionem filiũ Africani, Augures cooptarunt*, & 45. *Augur eo anno mortuus eſt C. Claudius. In eius locum Augures legerunt T. Quinctium flaminium.* Tãmen vix eſt, vt Liuius alio loco quam citato meminerit Comitiorum, in creatione Augurum. Sed & Cic. Orat. in Rullum ſcribit ſacerdotia, de quibus tulit Domitius, à Populo per religionem mandari non potuiſſe. De eo tuum eſto iudicium.

64 *Fol. 293. b. lin. 30. Namque vnum vidiſſe Auſpicium.* Ita eſt, vel teſte Virgilio. *Da deinde auxilium pater atque hæc omina firma.* Et apud Cic. Auguriũ Mario oſtenrum non prius fidẽ inuenit, quam miſſo tonitru à Ioue firmaretur. Quare ſic verſus ea de re claudit. *Sic Aquilæ clarum firmauit Iuppiter omen.*

Ad Cap. 21.

Quæ in hoc capite noſtra egent animaduerſione, diſcutiuntur in conuiuio noſtro Romano.

Ad cap. 24.

Fol. 302. b. lin. 20. Dextram iungendo dextræ. Vulgarior ſalutandi ratio inter familiares fuit, manum aduenientis

oſculari. Plaut Amphit. *Equidem te certo heri hic aduenientem illico & ſalutaui, & valuiſſeſne vſque exquiſiui mi vir, & manum prehendi, & oſculum tetuli tibi*. Qui mos vulgatus fuit euerſa repub. Salutatores autem quotidiani caput vt opinor aperientes, ſuo quiſque ordine mane quidem Aue: veſperi autem Vale, dicebant. Senec cap. 34. lib. 6. Benefic. *Huic peruenire vſque ad diſtringendam libertatem licet, cuius vulgare, & publicum verbum, & promiſcuum ignotis Aue, non niſi ſuo ordine emititur.* Non omittebatur nomen eius, qui ſalutabatur, quod pluribus ſi liceret probarem.

Pag. ead. lin. 35. *Quare vocatores.* De vocatoribus vide noſtrum conuiuium. Hi enim ad cœnam conuiuas ex munere vocabant.

Fol. 305 *lin.* 3. *De via aperiantur.* Quid ſit id cognoſce ex cap. 27. lib. 13. Obſeruationum Cuiacij.

Nonnulla in ſextum librum parabam ſed cum viderem tot menda inter imprimendum committi, apud me ea latere malui quam foras ita corrupta prodire.

FINIS.

Summa Priuilegij.

REgiæ majeſtatis priuilegio cautum eſt, ne quis hos Alexandri ab Alexandro Geniales dies, recognitos & auctos animaduerſionibus *Per Nicolaũ Merceriũ Rothomagenſem*, citra Gulielmi Linocerij Bibliopolæ voluntatem imprimat ante decẽniũ, aut alibi impreſſos importet, venalesue habeat. Qui ſecus faxit, preter librorum confiſcationem indictam, iis pœnis mulctabitur, quæ regio diplomate exprimuntur: abrogatis etiam literis aliis, huic priuilegio contrariis. Dato Lutetiæ. III. Id. Mart. CIↃ. IↃ. XXCVI. ſubſcripto chirographo ad hoc exemplum.

DESBALDIT.

A01 1466931